BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA
Sala: A
Estante: 11
Numero: 340

R-8715

LEONARDI ARETINI IN Libros Ethicorum Prohemium.

ARiſtotelis Ethicoꝛuꝫ libꝛos latinos facerē nup inſtitui: nō qꝛ pꝛius traducti nō eēnt: ſꝫ qꝛ ſic traducti erant vt barbari magis q̄ȝ latini effecti viderent. Conſtat. n. illius traductionis auctoꝛē quicūqꝫ tandē is fuit: quem tamē oꝛdinis pꝛedicatoꝝ fuiſſe manifeſtū eſt: neqꝫ grecas: neqꝫ latinas litteras ſatis ſciuiſſe. Nam ⁊ greca multis in locis male accepit/ ⁊ latina: ⁊ ſic pueriliter ⁊ indocte reddit vt vehemēter pudenduꝫ ſit tam ſupine craſſeqꝫ ruditatis. Quinetiaꝫ frequēter verboꝛuꝫ: que optima ⁊ pꝛobatiſſima latinitas hꝫ: ignarus atqꝫ in opulentia noſtra mendicās cum greco verbo latinuꝫ reddere neſciat quaſi deſperās ⁊ cōſilij inops ita vt iacent greca dimittit. Ita ſemigrec⁹ quidē ⁊ ſemilatinus fit in vtraqꝫ deficiens lingua: in neutra integer. Quid dicā de tranſformatione oꝛationis qua nihil eſt turbatius/ nihil peruerſius. Atqui ſtudioſum eloquētie fuiſſe Ariſto. ⁊ dicēdi artem cū ſapiētia cōiunxiſſe: ⁊ Cicero ipſe multis in locis teſtatur: ⁊ libꝛi eius ſummo cū eloquētie ſtudio luculentiſſime ſcripti declarant. Itaqꝫ ſiquis illi nunc ſenſus eſt reruꝫ noſtrarū: iampꝛideꝫ credendū eſt huic abſurditati ⁊ incōcinitati traductionis infenſum: ⁊ tantaꝫ barbariē indignatū hos ſuos libꝛos eſſe negare: cuꝫ talis apud latinos videri cupiat/ qualeꝫ apud grecos ſeſe ipſe exhibuit. Nec vero mihi quiſq̄ȝ obiecerit latine lingue inopiam. Nam illa quidē abunde locuples eſt: nec ad expꝛimenduꝫ quoduis: verūetiaꝫ ad exoꝛnanduꝫ ſatis: modo ipſa ſciatur. Ignoꝛanteꝫ vero iſta aggredi ⁊ vitium ſuum lingue aſcribere ſtultiſſimuꝫ ſimul ⁊ indigniſſimuꝫ eſt. Videm⁹ Plautū q̄deꝫ ⁊ Terentiū poetas comicos ⁊ de leuiſſimis rebus tractātes Menandri fa/

N° 1

bulas ex greco ſumptas ſic latinas feciſſe/vt cūcta etiaꝫ
minutiſſima exprimāt. nec tn̄ verbis grecis vtunt̄: neqꝫ
elegantia ſumma illis deeſt: neqꝫ ornatus. Ciceronem
quoqꝫ in his libris: in quibꝰ hec ipſa ab Ariſto. tractata
preſcripſit nunq̄ꝫ experimēdi facultas: nunq̄ꝫ vbertas
orationis defecit. Tantū qꝫ abſuit vt quereret̄: vt multis
ēt locis diſſeruerit latinā linguā pleniorē eſſe q̄ꝫ grecaꝫ:
in quo lꝫ quibuſdā refragatū ſit: tn̄ eatenus vt grece no
ſtram nō anteferrēt plenā certe ⁊ locupletē eē faterētur.
Qui eniꝫ latine lingue ruditatem accuſant: hi mihi neqꝫ
Mar. Tulliuꝫ legiſſe vnq̄ꝫ videtur: neqꝫ Virgi. quorum
equidē nō video cur aut alteri Demoſthe. in ſoluta ora
tione: aut alteri Homero ſit in carmine preferēdus. Su
pra hos vero quos greci proferūt nullos h̄nt. Sed q̄d
ego: aut de collatiōe vtriuſqꝫ lingue: aut de accurata ver
borum repreſentatiōe diſputē. Eruditoꝝ ſit iſta cura: re
truſa quedā ⁊ limata exquirere. At hic noſter interpres:
⁊ in planiſſimis tanq̄ꝫ in ſalebra heret: nec in penuria la
borat: ſed in diuitijs mēdicat. Ponam vnuꝫ aliquid de
ſuis quo manifeſtiꝰ diſcernat̄ in illa diligēti Ariſto. me
diorum extremorūqꝫ deſcriptiōe: quibꝰ virtutes ⁊ vitia
cōtineri oſtēdit iſte interpretans quodā loco ſic inquit.
Circa delectabile autē q̄ꝺ quideꝫ in ludo medius qui/
dem eutrapelos ⁊ diſpoſitio eutrapelia. Superabūdan
tia autem bomolachia: ⁊ qui hꝫ eam bomolochos. qui
autē deficit agrichos quis ⁊ habitus agrichia. O ferreū
hominē. nō poſſuꝫ equidē legens me continere. hocci/
ne eſt interpretari? Atqui poterūt hec omnia q̄ ob igno
rantiaꝫ reliquit cōmode ⁊ eleganter latine dici. Primū
enim q̄ꝺ ille in ludo inquit magis equidem in ioco di/
cendum reor. Nam ludere pila ⁊ alea magis dicimus:
iocari autē verbis. In ioco igitur laudabileꝫ illam me/
diocritateꝫ quam greci eutrapeliaꝫ vocant. noſtri tum
vrbanitateꝫ/tum feſtiuitatē tum comitatē tum iocundi
tatem dixere. Et qui ita ſe habet: vrbanus feſtiuus/co/

mis/iocūdus eſt. Hec omnia probata ſunt verba: ⁊ ab
optimis auctoribꝰ frequētata: ⁊ videtis copiam lingue
noſtre. Superabūdantia inquit bomolochia hoc ꝓprie
eſt ſcurrilitas apud noſtros: verbuꝫ ita optimū: ⁊ qui il/
lam hꝫ/ſcurra. qui autē deficit inquit agrichos. quis hic
proprie eſt ruſticus: ⁊ habitus de ſe ruſticitas: vt ſit qui
mediocritatē in iocando ſeruat vrbanus/ſiue comis: q̄
omnino deficit/aut abhorret ruſticꝰ: qui ita iocoſus eſt
vt moduꝫ excedat/ſcurra. Num hec latine dici poſſe vi
dentur? Vtrum ergo in lingua defectus eſt vel in ipſo?
Atqui fieri pōt vt ipſe in ph̄ia doctus fuerit. ſed equidē
nō puto: cum videaꝫ ipſuꝫ res quoqꝫ ſimul cū nomini/
bus cōfundentē. Quid eniꝫ tritiꝰ apud eos qui de mo
ribus ſcribunt: q̄ꝫ honeſti vocabulū: cum ſtoyci/quorū
Seneca maxime inter noſtros īminet fines bonoruꝫ in
honeſtate collocarint: ⁊ frequētiſſime diſceptet̄ an vtile
ab honeſto ſeparari queat. oēs virtutis actiones hone/
ſto cōtineri dicimus. Eniuero h̄ pro honeſto grece ab
Ariſto. vbiqꝫ poſito: ſemꝑ latine bonū exp̄ſſit. ꝑabſurde
quidē: nā ⁊ ſi oē honeſtū eſt bonū: tn̄ aliter de honeſto:
aliter de bono loq̄mur: vt ēt aliter de aīali: aliter de ſb̄a:
q̄ꝫuis ēt omne aīal ſb̄a ſit. Q̄ꝫ ſi q̄ꝛ omne honeſtū ſit bo/
num: ꝓpterea bonū interpretari licebit. Pro vtili quoqꝫ
vbiqꝫ poſitū fuerit bonuꝫ dicemus: ita tria maxima que
in ph̄ia verſant̄ bonuꝫ: vtile: ⁊ honeſtū: in vnuꝫ confun
demus. Et cum vtile ab honeſto ſeparari poſſit/nec ne
querere volemꝰ: ſic proponet̄ nunq̄d bonuꝫ a bono ſe/
parari queat. ⁊ ſtoyci ſi beatam vitam in bono poſitā eē
dicerēt nullus negaret. At in honeſto poſitā epicurei ne
gant: in bono aūt concedūt: q̄ꝺ ⁊ ipſi bonū appellant vo
luptatē. Igitur iſto modo interp̄tari vtrum tandē cōuer
tere eſt Ariſto. dicta/an peruertere? Bono quidē cōtra/
rium eſt malū: honeſto aūt turpe. Hec vt apud latinos
vocabulis diſtincta ſunt: ſic ēt apꝺ grecos que ille ſi mō
quicq̄ꝫ intelligeret nunq̄ꝫ confudiſſet. Dicam ⁊ de alio

errato q̄ʒq̄ʒ infinita pene ſunt.at duo vel tria oſtendiſſe
ſatis:erit p̄ſertiʒ in maximis:⁊ pondus hn̄tibus. Nulla
fere maioꝛ cōtentio in phīa fuit q̄ʒ de voluptate ⁊ dolo
re. Cum alij Eudoſuʒ ⁊ Ariſtippuʒ ſecuti in voluptate
ponere ſummū bonuʒ nō dubitarint: ſūmūq̨ʒ in doloꝛe
malum. Alij ꝯtra: non mō ſummū bonum nō eſſe volu
Forte meli⁹ ⁊ prauuʒ. ptatem: verūetiaʒ abiectū quoddā ⁊ paruū. Omnes tn̄
res quas gerimus doloꝛe ⁊ voluptate tanq̄ʒ guberna/
culis quibuſdā regi fatebant. Hec igitur duo circa que
oīs de moꝛib⁹ vtitur diſciplina:⁊ que oēs noſtri qui de
phīa vnq̄ʒ ſcripſerūt/voluptatē ⁊ doloꝛē appellāt:iſte
queādmoduʒ interpꝛetat⁹ eſt:quaſi nunc pꝛimuʒ naſce/
retur:nec quicq̄ʒ vnq̄ʒ legiſſet pꝛo voluptate delectatio/
nem poſuit:pꝛo doloꝛe aūt triſtitiā. Pꝛimuʒ quero que
cā fuerit ab vſu loquendi Cice. Senece Boetij Lactā.
Hierony. ⁊ alioꝝ noſtroꝝ recedēdi:rn̄debit credo ſi ve/
ra fateri volet nunq̄ʒ ſe iſtos legiſſe: delectatiōis autē ⁊
triſtitie e vulgo ſump̄ſiſſe. At enim hos pꝛeſtātes viros
legiſſe opoꝛtuit. Nam vulgus quideʒ haudquaq̄ʒ pꝛo/
batus eſt loquēdi magiſter. Sed quero nō iam ab eo:ſʒ
ab his quos illuʒ defenſuros eē reoꝛ: que nam cā fuerit
vetus ac pꝛobatū verbū relinquēdi:querēdi nouū:vtrū
diceret delectationē idem eſſe qđ voluptatē: an volupta
tem nō illud deſignare qđ idonin:greci dicunt. Pꝛimū
vt ideʒ valeat delectatio ⁊ voluptas:nō fuit tamē cauſa
a cōſuetudine veterum pꝛeſertim excellentiſſimoꝝ ab/
eundi. Deinde totum hoc erroneuʒ eſt: nec eſt ideʒ vo
luptas ⁊ delectatio ſi modo cōtraria ex cōtrarijs noſcun
tur. Triſtitia eniʒ qđ ille cōtrariū delectationi eſſe voluit
nō doloꝛeʒ:ſed grauitatē ⁊ ſeueritatē ſignificat que ſunt
fere cōtraria hylaritati. Itaq̨ʒ triſtitiaʒ vultus dicimus:
⁊ iudicem triſteʒ.i.ſeuerū ⁊ grauem. Et in Lelio hylari/
tas fuiſſe perhibet:in Scipione aūt vita triſtioꝛ: ambi/
tio maioꝛ. Cum ergo triſtitia non ſit doloꝛ/nec delecta/
tio:certe erit voluptas. Inſuper delectatio vt mihi q̄dē

videt extrinſecū quoddā eſt: voluptas aūt intrinſecuʒ.
Delectāt em̄ magnifici apparat⁹:delectāt ſoni ⁊ cātus:
delectat hyſtrio dū fabulas agit. Hec oīa ab extra pue/
niūt:vt igit ictus ſagitte nō eſt ipſe q̄dē doloꝛ:ſʒ doloꝛē
mouet:ſic delectatio iſtaꝝ reruʒ ab extra p̄ficiſcēs nō eſt
ipſa voluptas:ſed efficit voluptatē. Eſſe aūt voluptatē
latine qđ greci idonin vocāt:⁊ ſic interpꝛetari opoꝛtere
nullus vel mediocriter doctus ignoꝛat. quo magis ad/
mirari cogoꝛ in hoc tantā ruditatē/ne dicam ignoꝛantiā
fuiſſe. Tullius in lib. de finibus bonoꝝ ⁊ maloꝝ ita ſcri
bit qđ greci idonin vocāt:nos appellamus voluptatē.
Et ſepe querimus verbū latinum par greco: ⁊ qđ ideʒ
valeat:hic nihil fuit qđ quereremus. Nullū enim inue/
niri pōt qđ magis idem declaret latine qđ grece quam
declarat voluptas. Hec Tullius: cuius ni falloꝛ verba
oſtendunt ⁊ voluptateʒ dici opoꝛtere: delectationē non
opoꝛtere. An igit hunc ducem in ſcopulis ſequar:queʒ
in plano offendenteʒ turpiter ⁊ labentē inſpicio: vt nec
honeſtum dicere ſciat:nec voluptatem ⁊ doloꝛē intelli/
gat. Inſuper cum aliud ſit eligere:aliud expetere: qm̄
in eligendo cōſultationeʒ ⁊ deliberationē pꝛemittimus
non in expetēdo:⁊ expetimus ſemper bonū: eligimus
nonnūq̄ʒ minus malum:idq̨ʒ Ariſt. accurate diffiniat ⁊
in loquendo plurimū emicat. Noſtriq̨ʒ etiaʒ nō minoꝛi
cura hanc diſtinctionē ⁊ cautelam ſequunt: ⁊ iſte verba
in quibus ad claritatē ⁊ vim doctrine plurimum refert
ita cōfundit vt pꝛo verbo expetere vbicūq̨ʒ in greco ex/
poſitū eſt eligere dicat:expetere aūt nunq̄ʒ dicat:quo fa
cto tota pene doctrina cōfunditur. Quid dicam de ex/
tremis ⁊ medijs : in quibus Ariſto. virtutes colloca/
uit ⁊ vitia : ⁊ ſingula ſcrutari niſus eſt q̄ʒ hic inermis
⁊ rudis : pauca de noſtris : ⁊ hec ipſa inepta reliqua
vt ſunt in greco dimittit: vt qui illa legunt nihilo plus
adipiſcantur q̄ʒ ſi nihil legiſſent . Pꝛeterea cū virtuti
oppoſitum noſtri vitium appellant quod Cice. placet

dictum eſſe ex eo: quia vituperabile ſit: iſte neſcio quã ratione maliciã nuncupat: qꝺ eſt tum ineptum: tum inſolens: tũ vnius certe improbitatis nomen nõ vniuerſe vitioſitatis. Ego igitur infinitis pene hmõi erroribus permotus: cum hec indigna Ariſt. indigna quoqꝫ nobis ac lingua noſtra arbitrarer cum ſuauitatẽ horum librorum que greco ſermone maxima eſt in aſperitatem cõuerſam: nomina intorta: res obſcuratas: doctrinam labefactatam viderem: laborem ſuſcepi noue traductionis: in qua (vt cetera omittam) id aſſecutum me puto: vt hos libros nunc primum latinos fecerim, cum antea non eſſent.

✠ ✠
✠

ARISTOTELIS STAGYRITÆ Peripatheticoꝝ principis, Ethicorũ Liber Primus: ad Nicomachũ eius filiũ: Leonardo aretino interprete: feliciter incipit.

OMnis ars, omniſqꝫ doctrina: ſimiliter autẽ ⁊ actus electio bonũ quoddaꝫ appetere vr: quapp bene oſtenderunt ſummũ bonũ qꝺ oĩa appetũt. Videt aũt inter fines dĩa quedã. alij nãqꝫ ſunt operationes: alij pter eas opera aliqua. Quoꝝ vo fines ſunt aliqui pter actiões in his potiora ſunt opera, qꝫ operationes. Sed cũ multi ſint actus ⁊ artes ⁊ ſcie: fit ẽt vt multi ſint fines. Nã medicine quidẽ ſanitas: nauicularie vo nauigiũ: rei militaris ãt victoria: economice vo diuitie. Quecũqꝫ aũt ſunt hmõi ſub vna aliq̃ vtute: queãdmodũ ars frenoꝝ faciẽdoꝝ: ⁊ alie oẽs q̃ ad ſtructurã equoꝝ pertinẽt, ſub equeſtri cõſiſtũt. Ipſa vo equeſtris ⁊ oĩs bellica actio ſub re militari: eodẽqꝫ mõ alij ſub alijs. In cũctis aũt fines eaꝝ q̃ magis pncipes ſunt oĩbus inferiorib⁹ ſunt anteponẽdi. Naꝫ illoꝝ grã iſtos pſequimur. Nihil aũt refert vtrũ opationes ipſe fines ſint actuũ vel preter ipſas aliꝺ quiddã: queãdmodũ in his q̃ appellant ſcie.

Summũ bonũ ẽ qꝺ oĩa appetũt. Finiũ dĩa.

¶ Si igit agibiliũ finis quiſpiã eſt: quẽ pp ſeipm velim⁹: alia vero pp illũ: nec oĩa pp aliud optamus: nã ſic in infinitũ eſt etiã pgreſſus: vanaqꝫ ⁊ ſtulta reſultaret cupiditas: manifeſtũ eſt id eſſe ſummũ bonuꝫ ⁊ optimũ. Atqꝫ huius nimirũ cognitio ad vitã noſtrã multũ cõferret: ac velut ſagitarij ſignũ hñtes facili⁹ qꝺ opꝫ aſſeq̃remur.

in iſta parte oſtendit phus q aliquis eſt finis vl'timus omnium humanorum et q cognitio eius neceſſaria eſt ad directione vite humane

¶ Incipit cōmentū Auer. ſup Libꝛos Ethicoꝝ Ariſt.

1 ¶ Caplm̄ primū de eo qđ eſt aliqs finis perfectiſſimus operabiliū bonoꝝ in quē cetera reducunt̄: quē opȝ maxime intēdere ⁊ querere. quē etiā eſt optime diſciplinarum ⁊ ꝓpꝛium bonū hominis: quem melius eſt dirigere in pluribus ꝙ in vno.

Dixit Ariſto. qm̄ oīs ars ⁊ oīs ſciētia ⁊ oīs actio ⁊ oīs electio rei eſt alicui⁹: per vnāquāqȝ qđeȝ earū bonū aliqđ intēdi/ ⁊ deſiderari videt̄: ⁊ eſt finis intētus per artē: aut ſcientiā: aut actionē: aut electionem. Et cū ſint fines iſtarū cunctarū hec ꝙ oīa appetunt: ⁊ ſint fines eaꝝ oīuȝ: ⁊ manifeſtū eſt ꝙ oīa appetunt bonū. ¶ Et ꝓpterea bene dixit qui deſcripſit bonum per hoc ꝙ ipſuȝ eſt qđ oīa appetūt: ⁊ diuerſitas qđē inter fines intētos p artes eſſe vr̄: nō ꝓp diuerſitatē artiū tm̄: ſȝ ⁊ ex eo qđ fines in quibuſdā artiū ſunt actiōes ipſemet: vt in arte ſaltādi ⁊ percutiēdi cytharā: ⁊ in quibuſdā eaꝝ fines ſunt acta ⁊ nō actiones: vt ſanitas in arte medicine. In artibus aūt in quib⁹ fines ſunt acta nō actiōes acta meliora ſunt actionib⁹: cū actiōes q̄ ſunt in ipſis ſint grā actoꝝ. ¶ D. Cū itaqȝ ſint artes ⁊ ſciē plures: ⁊ erūt fines plures: vt artis medicine finis eſt ſanitas: ⁊ artis operādi naues nauigiū: ⁊ artis gubernādi bella victoꝛia: ⁊ artis gubernādi domū finis eſt opulētia. ¶ Dixit. Artiuȝ aūt quedā ſunt ſubalternate alijs vt ars frenoꝝ: ⁊ relique artes/ quibus vtitur equeſtris ſunt ſub arte bellica: ⁊ ſilr̄ oīs actio bellica eſt ſub arte gubernādi bella: ⁊ ſilr̄ in alijs generibus rerū in quibus ſpeculant̄ artes ſicut inueniunt̄ in eis artes plures ſub arte vna ꝓncipali in illo genere: ⁊ ī oībus iſtis finis artis ꝓncipalis dignioꝛ eſt ⁊ melioꝛ fine artis que ſub ipſa eſt: fines enim artis q̄ ſub ꝓncipali eſt nō querant̄ niſi grā finis artis ꝓncipalis: ⁊ nō eſt drīa in his ſn hoc vt fines eaꝝ ſint actiōes aut acta. ¶ D. Nece eſt aūt vt ſint in iſtis reb⁹ que agunt̄ res q̄s volumus ꝓp ſeipſas: ⁊ eſt res q̄s volumus ꝓp aliđ: ⁊ vt nō ſit oīs actio ex actionib⁹ humanis volita ꝓp rē aliā: ſi em̄ ſic eēt ꝓcederet in infinitū: nec eēt finis cōpꝛehēſus: ⁊ eſſet deſideriū inane. Cū itaqȝ ſint hic artes actiones quarū q̄runt̄ ꝓp aliđ: ⁊ artes actiōes quarū querunt̄ ꝓp ſe: manifeſtū eſt ꝙ finis ei⁹ que querit̄ ꝓp ſe eſt bonum perfectū ⁊ optimū rerū cuȝ ſint reliqua bona queſita grā huius boni: ⁊ hoc ſiue ſit iſtud bonū vnū aut multa: aut ſit artis vnius aut artiū pluriū. ¶ D. Et cognitio hui⁹ boni eſt vltima in vita humana: ⁊ eſt grāde adiutoꝛiū in venuſtate eius. intelligo per vitā ciuilitates. Cognito nāqȝ fine determinant̄ actiones que ducūt ad ipſum: ⁊ que remouēt ab ipſo: ⁊ dirigit̄ intētio verſus ipſuȝ. Quēadmodū accidit baliſtarijs qui deſixo eis ſigno dirigūt ſagittas ſuas ꝯtra ipſuȝ: ⁊ ſic certius attingūt ipſuȝ. Et taliter ſe hn̄t hoīes in adipiſcēdo id qđ opȝ cognito ipſo videlicet dirigunt actiones ſuas per quas applicant̄ ad ipſum. ¶ Conandū eſt igit̄ nobis hic ad cōpꝛhendendū finē iſtū ſm̄ viā deſcriptionis ⁊ exēpli. ſ. ſermoni vniuerſali: ⁊ ad declarandū qđ eſt: ⁊ cuius ſcientiarū ⁊ artiū eſt. ¶ Videt̄ aūt eſſe potiſſime artiuȝ: ⁊ maxime principātis: ⁊ hmōi qđē eſt ars gubernādi ciuitates. Eteniȝ hec ars ꝓncipat̄ oībus artibus cuȝ determinet quas artes ⁊ ſciētias

Bū dixit q deſcripſit bonū ꝙ eſt id qđ oīa appetunt.

In artib⁹ ī qbus fines ſunt acta ⁊ nō actiōes acta ſūt meliora actionibus.

a Eadē diſtinctio hr̄. 2. ph. cō. 3.

Ars gubernādi ciuitates ꝓncipat̄ oīb⁹ artib⁹.

opȝ eſſe in ciuitatibus: ⁊ quas artes ⁊ ſciētias opȝ exercere vnūquēqȝ hoīuȝ: ⁊ quas artes ⁊ ſciās opȝ exercere quoſdā hoīuȝ: ⁊ vſqȝ ad quē finē opȝ diſcipulos peruenire in diſcēdo artes. Cū igit̄ hec ars talr̄ ſe habeat: ad reliquas artiū eſt principalioꝛ earum. ¶ Et patet hoc etiā ex eo ꝙ honoꝛatioꝛes artiū ⁊ nobilioꝛes earuȝ ſupponunt̄ huic arti: vtpote regitiua belli ⁊ regitiua domus ⁊ rhetoꝛica. ſ. ipſa oꝛdinat has artes ⁊ metitur eas. Si ergo fuerit hec ars. ſ. regitiua ciuitatū vtens reliquis artibus ⁊ mēſurans eas ⁊ ponēs qđ opȝ operari: ⁊ a quo opȝ abſtinere de oī re: neceſſe eſt vt ſit finis eius amplectēs reliquos fines artiū. Cūqȝ ſit bonū qđ intēdit hec ars illud bonū qđ cōtinet omnia bona eſt neceſſe ꝙ ſit finis eius bonū illud qđ appꝛopꝛiat̄ homini in eo ꝙ homo: ⁊ ſi enim bonū qđ appꝛopꝛiat̄ homini vni ſit bonū illud in ſpecie qđ appꝛopꝛiatur vniuerſitati ciuiū maius ⁊ perfectius. Iſtud quidem eſt poſito ꝙ bonum perfectuȝ poſſibile eſt haberi a ſolitario: ſicut poſſibile eſt haberi a ciue. Si autem hoc non appꝛopꝛiatur: tunc manifeſtius eſt ꝙ hoc bonum neceſſarium eſt inquiri. ſ. bonum quod appꝛopꝛiatur ciuitati. ¶ D. Et ſi fuerit ſuſceptio huius boni: ⁊ cōſeruatio ipſius ne tollatur. amabile quideȝ vni. ſ. vt inueniatur ei ⁊ cōſeruetur erit inuentio eius ciuibus: ⁊ conſeruatio ſua ipſis melioꝛ ⁊ honoꝛatioꝛ: ⁊ hoc eſt qđ intendimus per hunc libꝛuȝ. ſ. inuētio huius boni: ⁊ cōſeruatio ipſius ciuitatis.

¶ Qȝ ſi ita ad nitēdū eſt idipſuȝ quaſi per figurā compꝛehendere quid ſit: ⁊ cuius ſciētiaruȝ vel facultatū: vr̄ ꝓfecto eius eē que maxime dn̄et atqȝ p̄ſideat. Talis vo ciuilis apparet. Hec eniȝ ⁊ quas diſciplinas in ciuitatibus eſſe: ⁊ q̄les quēqȝ addiſcere: ⁊ q̄uſqȝ opȝ ipſa diſponit. Videmus ⁊ honoꝛatiſſimas facultates huic ſubeſſe: vt rem militarem economicā: rhetoꝛicā: cūqȝ ſciētijs reliquis quarū eſt in agēdo opus vtat̄: ac preterea leges ferat: ⁊ quid agere quiſqȝ ⁊ a quo abſtinere debeat: ipſa cōſtituat eius ꝓfecto finis aliaruȝ fines cōtinebit. Itaqȝ illud erit vtiqȝ ſummū bonū humanū: ⁊ ſi ens idem eſt vni ⁊ ciuitati: maius tn̄ ac perfectius ciuitatis videtur: ⁊ in capiēdo: ⁊ in cōſeruando. amabile quidē ⁊ vni ſoli. pulchꝛius tn̄ ac diuinius genti ciuitatibuſqȝ. Intentio igitur circa iſta verſat̄: ciuilis quedā cōſideratio exiſtēs in qua dici ad ſufficientiā putandū erit: ſi ſm̄ ſubiectaȝ materiā declaret̄. Nam certitudo quidē nō eodē modo eſt in oībus perquirēda. Quēadmodū nec in artificuȝ operib⁹. Honeſta vo ⁊ iuſta de quibus ciuilis cōſiderat tantaȝ varietatē ⁊ diſcrepantiā habent: vt lege dūtaxat/

Certitudo ī oīb⁹ nō ē eodē mō perquirēda.

non aũt natura conſtare videant̃. Talem quãdaꝫ ⁊ ipſa bona habent varietateꝫ: ꝓpterea ꝙ ſepe ab illis accidũt detrimẽta. Jam eniꝫ quidã ob diuitias periere: alij ob fortitudinẽ. Satis g̃ fuerit de his: ⁊ ex his loquentes groſſo mõ ac veluti per figurã veritatẽ oſtẽdere: ⁊ ſꝫ ea que pluriũ fieri ſolẽt de hmõi rebus trãſigere: eo deniq; modo ſingula que de his dicent̃ recipiẽda ſunt: naꝫ eius qui erudit̃ eſt eatenus in vnoquoq; genere certitudineꝫ exigere: quatenus eius natura rei recipit. Simile quippe videtur a mathematico perſuaſionem recipere: ⁊ ab oratore demonſtrationem requirere.

2 ¶ Secundum capl'm in quo oſtendit̃ ex qualib⁹: ⁊ qualia oportet in hac methodo concludere. ſ. ex cõtingentib⁹ natis: ⁊ cõtingẽtia nata ſm ꝙ exigit huic methodo ſubiecta materia. Dixit.

Oportet aũt vt ſufficiant̃ qð dicetur in hoc quã do fuerint ſermones inducti ſm ꝙ poſſe eſt in materia ſubiecta vult vt ſint ꝓpõnes inductaruꝫ ſicut in pluribus nõ autẽ neceſſarie. ¶ D. Non eniꝫ inquirenda eſt certitudo in omnib⁹ artibus eodẽ modo: imo opꝫ vt requirat̃ in omni arte ſm mãm in qua ſpeculatur talis ars. Quẽadmoduꝫ neq; opꝫ vt inquirat̃ certitudo in oĩbus que aguntur vno modo. ¶ D. Res auteꝫ pulchre ⁊ pertinẽtes iuſtitie: ⁊ ſunt ille in quibus ſpeculat̃ hec ars. ſ. regitiua ciuitatũ tantã habẽt diuerſitatẽ incidẽtẽ eis ⁊ errorẽ/ eo ꝙ mã ſua ſit polis qð plures opinati ſunt ꝙ bona ⁊ iuſta ſunt nobis tm̃ per legẽ. i. per poſitionẽ: ⁊ ꝙ non eſt hic aliqð bonum ⁊ iuſtum per naturaꝫ. Et iam accidit ſimile huic errori in bonis que in ſe bona ſunt eo ꝙ iam accidit pluribus hominũ ex ipſis nocumentũ: vt quibuſdam iam cõtingit periculum ex parte diuitiarum: ⁊ talis ex parte fortitudinis. ¶ D. Et ꝓpter hoc intenſionis quidẽ ⁊ voluntatis noſtre eſt vt pueniamus ad veritatẽ iſtarum rerum per viam groſſam ⁊ exẽplarem. ſ. per diffõnes ⁊ deſcriptiones que adaptant̃ rebus exiſtentibus in illa ſpecie vt in pluribus: ſed nõ omnibus. ſicut eſt diſpoſitio in diffinitionibus materie neceſſarie. Et per demonſtrationes quidem in quib⁹ ſint concluſiones ſic in pluribus.

Quiſq; bñ iudicat que cognoſcit. ¶ Quiſq; bene iudicat que cognoſcit: eorũq; bonus eſt iudex. Singula igitur is qui in ſingulis: ſimpliciter autem is qui in cũctis eruditus eſt. Ex quo fit vt iuuenis quidem nequaq̃ idoneus auditor ſit ciuilis diſcipline. Rudis eniꝫ earum rerum que in vita verſantur: ſermo auteꝫ ex illis: ⁊ de illis eſt. ſequax vero adhuc affectibus exiſtens inaniter ⁊ inutiliter audiet cuꝫ finis non cognitio ſit: ſed actio. Nihil autẽ differt etate quis iuuenis ſit: an moribus. Non eniꝫ in tempore defectus: ſed in viuẽdo ⁊ in perſequendo ſingula ſm animi perturbationeꝫ. Nam talibus quidem inutilis erit iſta cognitio: quẽadmoduꝫ his qui incõtinentes ſunt. Qui vero cupiditates ſuas rationi ſubijciũt his iſta ſcire multuꝫ admodũ ꝓderit. At de auditore quideꝫ: ⁊ quẽadmodũ recipiẽduꝫ ſit: ⁊ quid ꝓponamus: hec prefatos eſſe ſufficiat. Nihil refert etate q̃s iuuenis ſit an moribus.

¶ Tertium capitulum in quo oſtendit̃ qualeꝫ oportet eſſe huius methodi auditorem. ſ. eruditum ⁊ expertuꝫ circa moralia: ⁊ ideo nec iuuenem ſm etateꝫ: nec ſm morem iuuenilem. 3

Etenim prudẽtis. Intendo inſtructuꝫ in arte logices vltimate inquiſitionẽ certitudinis in ſermone in vnoquoq; genere in quo ſit ſpeculatio ſm ꝙ ſuſtinet nã illius generis. Equale eniꝫ peccatũ eſt ſi receperis ſufficientiam perſuaſiuã a dño doctrinaliũ: aut exegeris demõſtratõeꝫ a rhetore. ¶ D. Et vnuſquiſq; hominũ recte dirigit iudicium circa rem in qua ſciens fuerit. Et iudex diſcretus in re quadã eſt qui dirigit iudiciuꝫ in re illa eadem: ⁊ eſt prudẽs in illo genere: ⁊ idem cognitor logices particularis que appropriatur illi generi: bonus aũt iudicator abſolute eſt qui recte iudicat de omni re de recto. vꝫ. ⁊ non recto: ⁊ iſte eſt prudens abſolute: dico eum qui prudens eſt in arte logices cõmunis. ¶ D. Et ꝓpter hoc doctrina ciuilis non pertinet auditori puero: nam puer inexpertus eſt actionuꝫ que debent eſſe in vita. ſ. nõ diſcernit rectũ a nõ recto. ſermo aũt hic nõ eſt niſi de his actionibus: ⁊ in his. ¶ Dixit. Et qm̃ ecce puer ꝓſecutor eſt eoruꝫ ad que ducit euꝫ aĩa ſua ex deſiderijs: erit auditio eius ſermonis noſtri fruſtra ⁊ inutiliter: qm̃ finis noſter in eo de quo loquimur hic nõ eſt ſcire: ſꝫ agere. ¶ D. Et nõ differt vt ſit qui eſt in hac diſpone puer etate: aut puer moribus: defectus eniꝫ ſequẽs virũ deſiderijs nõ eſt ex breuitate tpis: nã ſi eſſet ſic nõ inueniretur ſenex ꝓſecutor deſiderij: ⁊ ꝓpter hoc non ꝓficiũt iuuenes per hanc cognitionẽ: ſicut nec ꝓficiũt per eam cõpleti qui non retinent ſe a delectationibus. ¶ D. illis aũt qui deſiderãt ⁊ agũt ſꝫ ꝙ dictat intellect⁹: ⁊ rõ perutilis eſt ſcientia que h̃ tractatur. ¶ D. Hoc igit̃ eſt ad qð nos oportuit peruenire in ꝓhemio nr̃i ſermonis. ſ. qualis debeat eſſe diſcipulus huius artis ĩ morib⁹ ſuis. Et qð eſt ꝓpoſitũ noſtrũ in hoc ſermone: ⁊ eſt gubernatio ciuitatũ: ⁊ cuius gñis ſunt rõcinatiões qbus vtimur in eo. ſ. opꝫ eſſe ordinẽ earũ in credulitate: aut formatiõe.

¶ Qm̃ vero vt prediximꝰ oĩs cognitio atq; electio bonum quoddaꝫ affectat: videamus quid eſt id qð ciuileꝫ dicimus affectare: ⁊ qð oĩuꝫ agibiliũ ſupremũ eſt bonuꝫ. Noĩe qdeꝫ oẽs fere ꝯſentiũt: felicitatẽ eniꝫ vulgus ſimul eruditiq; appellant: ſed ⁊ bene viuere ⁊ bene agere pro

eodem accipiũt: ac felicẽ eſſe. Quid vero ipſa felicitas ſit de eo ſane inter ſe diſcrepant: nec idẽ vulgus ſapienteſq; tradiderũt. Nam alij quidã ex his que clara ⁊ manifeſta ſunt vt voluptatẽ: aut diuitias: aut honorez. Alij item aliud nõnunq̃z etiã vnus ⁊ idem diuerſa. Egrotãs enim ſanitatẽ: Pauper diuitias: Ignorantie ſue conſcij eos qui magnũ aliquid: ⁊ ſupra ſe dicunt admirantur. Quidã vero ⁊ preter hec bona aliud quiddã ipſuz p ſe eſſe putant: ꝙ cauſa ſit omnibus his cui bona exiſtant.

¶ Cunctas igitur opiniones ſcrutari ſuperuacaneũ forſan eſſet. Sufficiet autẽ ſi illas que apparentes ſunt: aut rationem aliquam habere videantur.

4 ¶ Quartuz capitulũ de eo qđ ſumẽdũ eſt quid eſt finis operabiliũ bonoruz: ⁊ eorũ omniũ ſummũ bonũ. ⁊ ꝙ ipſe eſt felicitas cũ enumeratione quarundaz opinionuz de felicitate que ipſa ſit. B.

Nunc aũt reuertamur ad id a quo incepimus a principio ⁊ dicamus: cuz per oẽm cognitionẽ ⁊ oẽm electionẽ non deſideret niſi bonũ aliqđ qđ eſt bonum ꝙ ars gubernãdi ciuitates h3 ⁊ intẽdit: ⁊ eſt illud qđ appetimus p ipſam. ſ. bonũ excellentius ⁊ altius oium bonorum. Dicimus igit̃ ꝙ pene ab oibus cõcordatũ eſt in eẽ eius: ⁊ in ipſius noiatione. nam plures hoium ⁊ peritiores ipſorũ opinati ſunt ꝙ decor vite ⁊ decor cõuerſationis eſt vt ꝯuerſatio acquirere faciat felicitatẽ. ¶ Verũtamen inuenim⁹ eos diſſentientes: ⁊ in diffõne huius felicitatis. i. diſſentiũt in hoc quid ſit. Quidam enim hominũ dixerunt: qm̃ felicitas eſt aliqđ ex rebus apparẽtibus: de quibus manifeſtũ eſt ipſas eſſe bonũ. Quidã ergo dixerunt ipſam eſſe voluptatẽ: quidã aũt diuitias ⁊ opulentiã: quidã vero honorẽ: alij aũt aliud aliqđ preter hec. Et vl̃r cõſiderãdo in opinionib⁹ hoium circa ipſam inuenies quãlibet ſectã ponentẽ eam in partẽ alterã ab ea in qua ponit ipſaz ſecta alia: ita ꝙ inuenimus vnum eundẽ variantẽ dictionẽ ſuam circa ipſam ſm varietatez ſtatus ſui. Infirmans autẽ dicit ſanitatẽ: depauperatus autẽ diuitias. ¶ B. Cum autem plures recognoſcunt ignorantiaz ſuam de quiditate ipſius cum hoc ꝙ conueniunt in confeſſione ſui eſſe eam admirantur dictum eius qui dixerit de ea dictionẽ ſuperexcellentem hoc qđ ipſi intelligunt de ea. ¶ B. Et iam putauerunt quidam ꝙ hoc eſt bonũ aliquod exiſtens per ſe extra aĩam preter bona iſta multa: ⁊ qđ bonuz hoc eſt cã bonis omnibus: vt ſint bona: vnde ꝙ iſti opinati fuerint ꝙ cognitio huius boni ꝙ extra ⁊ applicatio ad ipſum eſt beatitudo: vt dicentes ideas eſſe. ¶ Dixit. Fortaſſis autem inquiſitio de omnibus opinionibus dãctis de beatitudine oneroſa eſt ⁊ inanis: ſufficit enim de famoſioribus earum inquirere: aut de quibus putatur ꝙ in ipſis ſit argumentum perſuaſiuum.

¶ Nec vero nos lateat differre eos ſermones q a principijs ſunt: ⁊ eos qui ad pricipia. Recte eniz Plato dubitauit queſiuitq; vtrũ a principijs via ſit: an ad principia: queãdmodũ in ſtadio ab his qui principia ponunt ad finẽ vel cõtra incipiendũ quid a notis eſt: ſ3 qui bifariã. Alia eniz nobis nota ſunt: alia ſimpl'r nos fortaſſe ab his que nobis nota ſunt incipere debem⁹. Itaq; bñ inſtitutũ morib⁹ eſſe op3 eũ qui de honeſtate ⁊ iuſtitia ⁊ oĩ ciuili rõne ſufficiẽter ſit auditur⁹. Naz pricipiũ eſt: q2 ⁊ ſi hoc ſufficiẽter cõſtat: nihil opus erit pp qđ. S3 qui ita inſtitut⁹ eſt: aut iam h3 principia: aut certe facil'r cupiet. ¶ Cui vero neutrũ iſtoꝝ adſit is audiat Heſiodũ. | Recte Plato dubitauit vtrum a pncipijs via ſit an ad pncipia. Heſiod' v'ſus.

Optimus ille quidem qui per ſeſe omnia noſcens.
Preceptor ſuus ipſe ſibi meliora peregit.
Ille bonus rurſum monitus qui recta ſequatur.
Qui nec ipſe videt: neq; credit recta monẽti.
Hic nulla i pre vtilis ẽ. S3 redeam⁹ vñ digreſſi ſum⁹ bonũ ⁊ felicitatẽ nõ abſq; rõe ⁊ mõ viuẽdi exiſtiare videẽt.

5 ¶ Quintũ capl'm de eo qđ op3 ĩcipere a poſteriorib⁹ natura: ⁊ nobis magis cognitis ad inueniendũ quid eſt felicitas: ⁊ ideo auditorẽ bñ duci cõſuetudinib⁹: vt facile habeat vel ſuſcipiat principia. Dixit.

Et non op3 vt nos lateat quid intereſt inter demõſtrationes q̃ fiunt ex principijs rerum primarũ. ſ. ⁊ inter demõſtrationes que ducũt ad cognitionẽ cauſaꝝ vult ꝙ inter eas ẽ differẽtia magna ſm ꝙ declaratum eſt in lib. demõſtrationis. ¶ B. Et pp̄ter hoc recte dubitauit Plato circa hãc intẽtionẽ: ⁊. d. vtrũ via que ducit ad pricipia eſt ſicut via q̃ a ductore exercitij i ſtadio rẽdit ad poſtremũ ſtadij: aut ecõuerſo. Verũtñ vl'r op3 vt incipiam⁹ in doctrina a reb⁹ manifeſtis. ¶ Res aũt iſte dupl'r ſunt: q̃dã eaꝝ ſunt manifeſte ſ3 nos tñ: ⁊ ſunt ille ex qb⁹ pcedim⁹ ad principia abſolute: ⁊ q̃dã eaꝝ ſunt manifeſte ſimpl'r: ⁊ ſunt ille que manifeſte ſunt ſ3 nos: ⁊ ſm nãm: ⁊ ex his equidẽ pcedim⁹ a priori ⁊ ad poſterius. In hoc aũt fortaſſis expediẽs eſt vt incipiam⁹ a rebus manifeſtis apud nos: vñ op3 eũ q vult inſtrui in reb⁹ pulchris ⁊ iuſtis ⁊ vl'r in reb⁹ ptinentib⁹ ciuilitati inſtructione ſufficiente vt ſint mores eius ſm ꝙ op3. Qui eniz talis fuerit in morib⁹ iam h3 ſciam haꝝ reꝝ: quare ſunt tñ ꝙ eſt principiũ ſcie rei: ſi aũt hic cõtent⁹ fuerit nõ ẽ indigens in virtute ſua ſcie: q̃re res eſt: ⁊ eſt principiũ qđ ordinat̃ poſt ſciam: q2 res eſt. Qui ergo fuerit talis in morib⁹ h3 pricipia ⁊ ſuſcipiet ea facile: dico principiũ q̃re: ⁊ pncipiũ pp qđ. Qui autem neutrã adoptationum habuerit. i. nec eſſe nec cãm animaduertat ſermonẽ poete | Idem p'o phy. t. c. 2.

dictãtis. Optimus eſt hoīuꝫ q a ſemetipſo intelligit quid expeditꝫ quī aũt ab altero hoc intelligit: eſt in via directionis: qui vero nec a ſe/metipſo intelligit/ nec ab altero recipit: hic vir eſt inutilis.

¶ Naꝫ vulgus qdē atqꝫ oneroſiſſimi voluptatē. Quapp ⁊ ipſi vitã adamãt voluptuoſaꝫ. Tres.n. ſunt maxīe pci pue illa quã nũc diximꝰ. Itē ciuilis. Tertia cõtemplatiua. Uulgus igiť oīno ſeruile videť vitã pecoꝝ diligēdo. Suſtētať aũt ob id quod pleriqꝫ in poteſtatibꝰ cõſtitui ĩſtar Sardanapali vitã agũt. Elegãtes aũt viri ⁊ rebus agēdis apti honorē. Hic fere.n. ciuilis vite finis eſt. Sꝫ videť leuioꝛ qꝫ is quē qrimꝰ finē: magiſqꝫ in honorãtibꝰ qꝫ in eo q honorať ꝯſiſtere. Nos aũt ꝓpriũ qddã ⁊ qđ le uiter auferri neq̃at ſummũ bonũ vacinatũ. Inſup honorē ſequi videnť vt ſe bonos eſſe cõfirmēt. Itaqꝫ a ſapiē/tibꝰ maxīe querũt: ⁊ apud illos q eos cognoſcũt: ⁊ vir/tutis cã laudari. Ptꝫ igiť qꝫtũ ad hos attinet virtutē eē potiorē: atqꝫ eã fortaſſe qſpiã ciuilis vite finē magis putabit. Sed vř hec ĩpfectioꝛ. Naꝫ ⁊ doꝛmire virtutē habētē ⁊ nõ opari in vita recipe vř: ⁊ ĩſup maxīa mala ad/uerſitateſqꝫ ſubire. Eũ vero q ita viuat nemo beatũ dicet niſi poſitionē cuſtodiēs: ⁊ de his qdē ſatis. Nã ⁊ in cozonis ꝺ his abũde dictũ. Tertia eſt ꝯtēplatiua vita ꝺ qua in ſequētibꝰ cõſiderationē faciemꝰ. Pecunijs vero intē/dens violentus quidē eſt. Ipſeqꝫ pfecto diuiſe nequaqꝫ ſunt id qđ querimꝰ bonũ. Utiles enim ⁊ alterius gratia. Itaqꝫ magis illa que ſupꝛadiximꝰ fines quis exiſtimet: qm̃ ꝓpter ſe expetunť: ſed apparet nec illa eſſe: qꝫuis multa verba in his conſumpta ſint.

6 ¶ Sextũ capl'm de hoc ꝙ vnuſquiſqꝫ eſtimat felicitatem ex ꝓpria vi/ta: ⁊ ꝙ tres ſunt vite famoſe. ſ. voluptuoſa: ciuilis: ⁊ contemplatiua. Quarũ primaꝫ ⁊ eius ſectatores oīno deſpicit. Opinãtes honorē eſſe finem ciuilis redarguit: oſtēdēs ꝙ nec virtus ipſius eſt/ nec diuitie: ⁊ tractatũ de contēplatiua vſqꝫ ad decimũ librũ ſuſpendens. Dixit.

Incipimus ergo ⁊ dicimus ꝙ homines in opinatione ſua de bono ⁊ felicita/te: quoniã exiſtimãt in vita ſcḋm ꝙ vident non deuiaue/runt a rectitudine. hec enim eſt res in qua conueniunt: ⁊ verũtamen vulgares ⁊ groſſi putant ꝙ hoc bonum ſit voluptas: ⁊ ꝙ vita ciuilis faciens lucrari felicitatem

eſt vita

eſt vita lucratiua voluptatis: ⁊ fiunt quideꝫ famoſi ꝓpterea ꝙ multi potentes ſup res regni ſimilanť Sardanapalo in ĩmergēdo ſe volu/ptatibus. Illi aũt qui ducũt vitam bonaꝫ ⁊ operatores ſunt actionũ nobiliuꝫ. ſ. qui pеligunt honeſtuꝫ eſtimãt bonum iſtud eſſe honoreꝫ: ⁊ ꝙ vita humana eſt ad lucrandũ hoc bonũ donec fere puteť ꝙ honor ſit finis gubernatoꝝ ciuitatũ: dico principes. ¶ Cũqꝫ exq̃ſite cõſide/rate fuerint vite vř ꝙ excellētiores earuꝫ ⁊ p̃pollentes ſint tres. vita voluptuoſa: ⁊ vita honoris: ⁊ vita cõtēplatiua. dico ſcḋm illos qui di/gnioreꝫ iudicãt contēplationē ⁊ virtuteꝫ. ¶ Uulgares aũt videmus ꝓpinquos ſeruis ⁊ eligentes vitam pecudũ in dicto ſuo: ꝙ finis vite humane ſit voluptas. ¶ Dicit vero eoꝝ q dixerũt ꝙ finis ſit honor appet corruptio ex eo ꝙ de re honoris: manifeſtũ eſt ꝙ ipſe vilior ē qſito bono p actuꝫ viuēdi humanũ. Ur. n. ꝙ honor potiꝰ eſt in honorãte qꝫ in honorato: dico bonuꝫ illud qđ eſt honor: bonũ aũt qđ ē felicitas nõ ē niſi ĩ actore ſuo: ⁊ pp̃ h̃ difficilis eſt ablatio eiꝰ ab ipſo. ¶ Ampliꝰ patēs eſt ꝙ multi illoꝝ q querũt honorē maxīe qrunt ipſuꝫ quatenꝰ per hoc affirmēt ſe eſſe bonos: ⁊ ideo querũt honoreꝫ ab intelligēti/bus: ⁊ ab his qui noti ſunt a virtute. Manifeſtuꝫ eſt ergo ſcḋm viam ipſoꝝ: qm̃ virtus melior eſt honore: quare fortaſſe eſtimanduꝫ eſt vir/tutem potius eſſe finem vite ciuilis qꝫ aliud: attamē inſufficiēs videť eſſe ⁊ hoc. Si eniꝫ ſic eſſet nullũ oporteret excuſare ſe a ſomno. Uide/mus eniꝫ ſe poſſe dormire hominē ⁊ habere virtutē. Et ſcḋm hanc etiã radicem poſſibile eſt ei vt ſit felix: ⁊ nihil operans tota vita ſua: aut laborans vel carens proſperitate in maioribꝰ rerum ſuaruꝫ. Et ma/nifeſtuꝫ eſt ꝙ nõ opinať aliquis de hm̃oi ipſuꝫ eſſe beatuꝫ: neqꝫ dicit hoc de tali niſi velit per hoc cuſtodire poſitionē vel radicē quam po/ſuit ⁊ credulitatē quã defendit: dico ſcḋm moduꝫ cõtradictiõis lingua ſua nõ corde. ¶ D. Et iam diximꝰ de iſtis rebus in dictis noſtris fa/moſis quãtuꝫ ſufficit. ¶ De vita autē tertia ⁊ eſt vita cõtemplatiuoꝝ perſcrutabimur in poſtremo. ¶ D. Lucrum aũt ⁊ diuitie: manifeſtuꝫ eſt ꝙ non ſunt bonuꝫ qđ queritur per regimen ciuile: vtilia quidē eniꝫ ſunt ad aliud: ⁊ nõ queruntť niſi ꝓpter aliud: felicitas autē nõ queri/tur niſi ꝓpter ſe: quare predicta potiꝰ eſtimãda ſunt fines non eſſe: cũ non querãtur ꝓpter ſe: ⁊ ideo locuti fuimus multũ de eis in alio loco: ⁊ oſtendimus fedum eſſe dictum dicentis eas eſſe fines: oportet ergo vt relinquamus illa.

Honor potius ē in honorãte qꝫ in honorato.

¶ His igiť omiſſis/ de vl'i forſan videre p̃ſtabit: ⁊ quē/admodũ dicať ingrere: qꝫqꝫ hec q̃ſtio pardua ſit ob amicos q ideas introduxerũt. Sed p defenſione veritatis ēt propria impugnare oportere, preſerim phos magis forſan exiſtimanduꝫ eſt. Naꝫ cuꝫ ambo ſint amici piũ eſt veritateꝫ in honore preferre. Huius opinionis latores nõ ponebant ideas: in qbus prius ⁊ poſteriꝰ dicebať. Itaqꝫ nec numeruꝫ ideaꝫ cõſtituebant. Bonum autē diciť ⁊ in eo qđ quid eſt: ⁊ in eo qđ quale: ⁊ in eo quod

Pro defenſiõe veritatis ēt ꝓpria impugnare opꝫ.

Margin note beside the second paragraph of the left column: Tres vite famoſe.

Qđ ꝑ ſe eſt atq; ſb̃a eſt prius eſt nã q̃ id qđ eſt ad aliqđ.

ad aliqđ. Qđ vero per ſe atq; ſubſtãtia prius eſt natura: q̃ȝ id qđ ad aliquid eſt: natura id tanq̃ȝ adiacens qddã: ⁊ accidens ſubſtãtie videtur eſſe. Quare in his quideȝ nequaq̃ȝ cõis foret quedaȝ idea. Preterea cuȝ bonum tot modis dicaꝛ quot modis diciꝛ ens: nam ⁊ in eo qđ quid. Ut deus ⁊ mẽs: ⁊ in quali virtutes ⁊ in quãto mẽ ſuratuȝ: ⁊ ad aliqđ vtile: ⁊ in tpe occaſio: ⁊ in loco dieta: ⁊ alia hmõi manifeſtũ eſt nõ cõe eſſe vl'e ⁊ vnũ. Nõ. n. in oĩbus: ſed in vno dũtaxat p̃dicamẽto diceretꝛ Plato cuȝ eoꝛuȝ que ſm̃ vnaȝ ſunt ideaȝ vna ſit ſciẽtia certe ⁊ bonoꝛũ oĩuȝ vna ſciẽtia foret: nunc aũt ſunt plures etiã eoꝛuȝ que ſub vno predicamẽto ſunt. Seu tpis quideȝ in bello res militaris: in moꝛbo medicina: in laboꝛibus gymnaſtica. Ambigat vero quiſpiaȝ quid dicere velint ipſuȝ qđq;: ſiquideȝ in ipſo hoĩe ⁊ in hoĩe vna atq; eadeȝ rõ hoĩs eſt. Qua eniȝ hõ nihil differenꝛ: ꝙ ſi ita nec qua bonuȝ: ſiquideȝ nec magis albuȝ id qđ diuturnuȝ q̃ȝ id qđ vnius diei. Probabilius autẽ videnꝛ dicere pythagoꝛici ĩ oꝛdine bonoꝝ vnũ reponũt: quos ⁊ Speuſipp⁹ ſequi videtur. Ueruȝ de his diceꝛ alio loco. Ex illis vero que ſupꝛadiximus dubitatio quedã ſuboꝛta apparet qm̃ de vniuerſo bono ſermo habebaꝛ: ⁊ que nos ꝓpter ſeipſa appetimus atq; optamus ſm̃ vnaȝ ſpẽm dicunꝛ. Que vero hec efficiunt aut cuſtodiunt nõ ꝯtraria pꝛohibent ꝓpter illa dicunꝛ ⁊ alio modo. Cõſtat igiꝛ bifariam dici bona: alia ꝓpter ſeipſa: alia ꝓpter illa. Que ergo ꝓpter ſe bona ſunt ab vtilibus ſeparantes cõſideremus ſi ſm̃ vnam dicantur ideam. Sed que ponenda ſunt ꝓpter ſe bona. An ꝙ ſola licet quis perſequitur veluti ſapere videre: ⁊ voluptates quedã ⁊ honores. Naȝ hec ⁊ ꝓpter ſe bona aliud ſequamur: tamẽ ⁊ ꝓpter ſeipſa in bonis quis reponat an nihil aliud quicq̃ȝ preterq̃ȝ ideam. Itaq; ſuperflua ſpecies erit. Sin autẽ ⁊ hec ſunt pp ſe bona: eandeȝ in cũctis rõneȝ boni extare opoꝛtebit: queãdmoduȝ albedinis in niue ⁊ ceruſa. Honoꝛis

Bona alia pp ſe: alia ꝓpter alia.

autẽ ⁊ pꝛudentie ⁊ voluptatis alie atq; diuerſe ſunt ratiões qua bona ſunt: nõ eſt ergo bonũ cõmune aliquid ſm̃ vnam ideaȝ: queãdmoduȝ ergo dicũtur: neq; eniȝ ſimilia videnꝛ his que foꝛtuito equiuoca ſunt. Sed. vȝ. ex eo: q2 ab vno ſunt: aut q2 ad vnuȝ cuncta conterminant: vel ſm̃ potius analogiã. Ut eniȝ in coꝛpoꝛe viſus in anima mẽs ⁊ aliud certe in alio. Sed hec foꝛtaſſe relinquẽda nunc ſunt. Nam trite diſcutere alteri⁹ eſſet philoſophie magis. ſimil'r autẽ de idea. Si eiȝ vnũ quiddam eſt qđ cõmuniter de omnib⁹ dicaꝛ bonuȝ: aut ſeparabile aliquid per ſe clarũ eſt id nõ eſſe tale qđ ab homine agi: vel poſſideri queat. Nunc aũt tale aliqđ queritur. ¶ At foꝛte alicui videri põt melius eſſe idipſum cognoſcere gratia illoꝝ bonoꝝ que agi poſſideriq; poſſunt. Nam ſi hoc tanq̃ȝ exemplar habuerim⁹ magis intelligem⁹ que nobis ſunt bona: intelligẽtes vero adipiſcemur. ¶ Hec verba ſuaſionẽ continẽt quãdaȝ: ſed ſciẽtijs diſſonare videtur. Nam ille quidẽ omnes bonum affectãtes: ⁊ qđ deeſt perquirẽtes cognitionẽ hui⁹ pretermittũt. Atqui tantũ ac tale auxiliũ a cunctis artificibus ignoꝛari: nec perquiri abſurduȝ eſſet. nec vero apparet quid cõferat textoꝛi: aut fabꝛo ad artem ſuaȝ ſi ſciuerit quid ipſuȝ ſit bonuȝ: aut qđ medicus vel de re militari peritioꝛ fuerit ſi ideaȝ ipſam contẽplatus ſit. Neq; eniȝ iſto modo ſanitatẽ cõſiderare videꝛ medicus: ſed hominis ſanitatẽ: imo foꝛte huius: naȝ ſingulis medeꝛ: ac de his quidem ſatis.

¶ Septimuȝ capitulum de vniuerſali bono ⁊ idea ſi eſt aliquid tale: ⁊ ſi ad illud reducẽduȝ particularioꝛa bona: vt ad perfectiſſimuȝ qđ non eſſe quoquo mõ oſtendit prius: deinde qm̃ ſi eſt nõ vt operabile: neq; practicis actibus illius cognitio cõfert ad ꝑfectionem: lȝ aliqualiter cõferre videaꝛ. Dixit. 7.

De bono autẽȝ vniuerſali qđ opinãtur quidam beatitudinẽ eſſe meli⁹ viſum eſt nobis vt hoc ſcrutemur ⁊ cõſiderem⁹ qualiter ſe hȝ: quãuis inquiſitio de ipſo grauis ſit nobis ꝓpter hoc ꝙ qdaȝ amicoꝛũ noſtroꝛuȝ dixerũt ideas eſſe. Uerũtamẽ viſum eſt nobis melius eſſe vt obſeruem⁹ veritatem: ⁊ expendam⁹ ꝓprietatẽ ſermonũ nr̃oꝝ in ei⁹ defenſionẽ

q̄n fuerit neccíuʒ hoc nobis ēt ſi nō ꝯſitemur ꝑhiaʒ: quāto magis ip/
ſam ꝯſitētes ⁊ dignissimā iudicātes ⁊ anteponētes. Eteīʒ q̄n fuerint
nobis duo amici diſſidētes quoꝝ alter veritas veritati ꝯſentiēdum.

Ponentes ideas nō poſuerūt eas ī reb⁹ in qb⁹ eſt pri⁹ ⁊ poſterius.

❡ D. Qui aūt hanc tenuerūt opinionē. ſ. ponēʒ ideaꝝ nō poſuerūt
eas exiſtere in rebus in qbus eſt prius ⁊ poſterius ineſſe: ſed in rebus
vnius ordinis ineſſe: ⁊ ideo nō poſuerūt ideas. verūtn̄ ex dictis eoꝝ
ſequit̄ vt ſint idee in hmōi rebus. ſ. coordinatis: cuʒ bonuʒ vl'e dicat̄
de ſb̄a/ ⁊ de quali/ ⁊ de relatō: eſtq̄ ſb̄a relatiōe prior naturalr̄: plura
n. q̄ ſunt relatiōis que vident̄ nō hr̄e eſſe niſi in aīa: ⁊ de multis eoꝝ
manifeſtum eſt ꝙ ſunt res accn̄tes alteri: qđ ita ſit neq̄ horum erunt
idee cōes extra aīaʒ. ❡ Amplius bonū his modis dicit̄ qbus ⁊ ens.
bonuʒ eniʒ dr̄ de ſb̄a queadmodū de deo ⁊ intellectu ꝙ eſt bonus: ⁊
dr̄ de quali vt de virtute: ⁊ de quāto vt de equali: ⁊ dr̄ de relatione vt
de cōferēte: ⁊ dr̄ de tpe vt de hora cōueniēte: ⁊ dr̄ de loco vt de habi/
tatione. Eodē mō de reliqs rebus: de qbus dr̄ nomē ens. vʒ. de. x. p̄/
dicamētis. Cuʒ igit̄ nomē boni ſynonyme dicat̄ nomini entis: dicet̄

Ens ⁊ bonū ſūt noia ambigua.

ambigue de. x. p̄dicamētis. i. nō ſm intētionē vnā quā pticipēt. x. p̄/
dicamēta: manifeſtū ē ꝙ nō ē hoc bonū vnū cōe vl'e. Si. n. ſic eēt nō
diceret̄ de oībus p̄dicamētis: ſed de vno ipſoꝝ tm̄. Naʒ nā vna cōis
nō eſt niſi in p̄dicamēto vno: ⁊ cū nō ſit h̄ nā cōis oīb⁹ reb⁹: tūc nō eſt
hec idea vlis. i. ex aīam vna ſm ꝙ videbat hic Plato. ❡ D. Ampli⁹
ſcīa qdeʒ eoꝝ q̄ in vna ſunt idea vna eſt ſcīa: ſi ergo bonoꝝ oīuʒ vna
eēt idea/ eēt eoꝝ oīuʒ vna ſcīa. nō eſt aūt ſic. Sed nos īuenim⁹ bonis
q̄ ſunt in vno p̄dicamēto ſcīas plures vt hore ꝯueniēti. eſt. n. in p̄dica
mēto q̄n: verūtn̄ ſcīa hore ꝯueniētis in bello ptinet ad artē bellādi: ⁊
cōueniētis in medicatiōe ptinet arti medicine. Sicq̄ eſt de ſcīa tpati
ꝙ eſt ad aliqd: ſcīa aūt quidē eius indicta ptinet arti medicine: ⁊ in
labore ptinet ſcīe exercitioꝝ. ❡ D. verūtn̄ dubitatoris eſt vt dubitet
in hoc ⁊ dicat: q̄m nō eſt hic bonū niſi bonū pticulare: ⁊ termin⁹ boni
particularis/ ⁊ vlis eſt vnus: vt termin⁹ hoīs pticularis ⁊ vlis. eteniʒ
ſicut nō eſt dr̄ia inter vtrūq̄ ineſſe hoīeʒ. ſ. inter pticulare ⁊ vl'e: ſic ſe
hʒ in bono vli ⁊ particulari: ⁊ cū ſic ſit nō eſt dr̄ia inter bonū ⁊ bonuʒ
ſ. vl'e ⁊ pticulare: niſi ꝙ vnū eoꝝ eſt ꝑpetuū. ſ. vl'e: ⁊ alterū nō ꝑpetuū:
⁊ non facit longitudo tpis in vno eoꝝ: ⁊ breuitas eius in altero nec io
diuerſitatē. i. in ſb̄a eoꝝ in magis ⁊ min⁹: neq̄ in forti⁹ ⁊ debilius vt

Albū longi tpis non eſt magis albū albo breuis tēporis.

in albo longi tpis. ipſuʒ. n. nō eſt magis albuʒ albo breuis tpis. ❡ D.
Et vr̄ ꝓbabili⁹ eē ꝙ dixerūt in hac intētiōe pythagorici. ſ. ꝙ ē idea
cōis ſepata q̄n poſuerūt ꝙ hec idea q̄ eſt bonū abſolutū eſt ipſuʒ vnū: ⁊
⁊ ſilr̄ ſecut⁹ eos in hoc Speuſipp⁹ qdā ali⁹. ❡ D. Uerūtn̄ ſpeculatio
ineſſe idee vlis alteri⁹ eſt ſcīe. In hac autē nr̄a q̄one vr̄ eſſe dubitatio
quedā ex hoc ꝙ pōt qs dicere: q̄m ſermo ī quo arguiſtis bona eē mul/
ta eſt de oī bono: q̄ſitū aūt hoc nō eſt oē bonū: ſed bona que ſunt bona
per ſe: ⁊ hec dn̄r ſm vnam ſpēm. Illa aūt que dicūtur cū his p modū
equocatiōis ſunt factiua hoꝝ ⁊ cuſtoditiua aliquo modoꝝ: aut ꝓhi/
bitiua ꝯtrarioꝝ: de his. n. nō dr̄ ꝙ ſint bona niſi gr̄a iſtoꝝ. ſ. que ſunt
bona p ſe. ❡ D. Sed cū ſit maīfeſtū ꝙ bona dicunt̄ ſm duos modos
ſ. bona p ſe: ⁊ bona gr̄a iſtoꝝ. i. vtilia ad hoc: ⁊ ſit qdē ꝑſcrutatio hec
de bonis q̄ ſunt bona p ſe: tūc oʒ vt ingram⁹ de iſtis bōis an ſint ī vna
idea: an nō. dicim⁹ ḡ ꝙ nō credit aliqs ꝙ hec ſint bōa p ſe niſi bona q̄

querunt̄ ſm ſuā ſingularitatē: ⁊ q̄n in ſe diſtinguit̄ vt intell'ꝰ ⁊ ſpecu/
latio: ⁊ quedā voluptates ⁊ honores: has eteīʒ res ⁊ ſi q̄ram⁹ ſm viaʒ
dicentiū ideas gr̄a rei alterius. ſ. idee: tn̄ pōt qs ſm modū aliquē po
nere in bonis p ſe niſi ſit ita: ꝙ nō ponat aliqđ bonū p̄ter q̄ ideā: erit
ergo ſpēs inanis: dico ꝯpoſitū ex mā ⁊ forma. Si aūt fuerint bona hec
ex bonis p ſe: dico cōpoſita: ⁊ ſit bonū in ipſis vnū opʒ vt ſit termin⁹
boni in eis vnus: ⁊ idē ſicut termin⁹ albi q eſt vn⁹ in niue ⁊ in ceruſa
⁊ in alijs rebus albis. ſ. nō diuerſificat̄ termin⁹ albi ex eē ſuo in niue
⁊ in ceruſa. ❡ D. Manifeſtū vero eſt ꝙ diffōnes iſtoꝝ bonoꝝ triuʒ q̄
ſunt bona p ſe dico honorē: intellectū: voluptatē: altere ſunt ⁊ diuerſe
ſm ꝙ bona: ⁊ cū ita ſit nō hn̄t bonū cōe eis idea vna: ita ꝙ dicatur
nomē boni de ipſis vniuoce: neq̄ ēt dr̄ de eis pure equoce: ita ꝙ nihil
habeāt cōitatis niſi in noīe ſolo. Illa. n. que ſic ſe hn̄t nō pticipāt niſi
ſolam dictionē: cōueniēti⁹ aūt eſt vt nomen boni dictū de ipſis ſit ex
ſpēbus pticipatiōis que noīat̄ ambiguitas: ſi ſit vt nomē ambiguū
qđ dr̄ de reb⁹ multis: aut q: veniūt oīno ab intētione vna: aut q: ten/
dunt ad finē vnū: aut q: dicunt̄ de reb⁹ multis ꝯſilib⁹ ſicut eſt nomē
p̄ncipij qđ dr̄ de corde in aīali ⁊ de fundameto in pariete. eſt. n. cōpa/
tio cordis ad aīal ſicut cōpatio fundamēti ad parietē. ⁊ ſilr̄ nomē pfe
ctionis dictū de intellectu ⁊ ſenſu: eteīʒ habitudo intell'ꝰ ad aīaʒ eſt
ſicut habitudo ſenſus ad corp⁹: ⁊ dignius his trib⁹ bonis eſt vt ſit no
men boni dictū de eis ſm vīā que dr̄ de ꝓportionalib⁹. ❡ D. Opʒ aūt
vt dimittam⁹ hāc ꝑſcrutationē in hoc loco: alteri⁹. n. inq̄ſitionis eſt:
vult ꝙ ſint artes logices vel ꝑhie pme. ❡ D. Et ſilr̄ ſermo de ideis ⁊
inueſtigatio de ipſis inquātū ſunt idee/ ptinet ſcīe alteri. vult ꝑhiam
primā. ❡ D. Qđ aūt hic appet eſt q̄m ſi fuerit bonū q̄ſitū noīatū. vʒ.
felicitas res erit per ſe nō cōe p̄dicabile de nobis aut ſepatū. naʒ cōe
illud bonū nō eſt īuenibile nec acq̄ſibile. Nos aūt in hoc loco qdē in/
quirim⁹ bonū potēs acq̄ri a nobis. ſ. opabile p voluntatē: cū ſit qdeʒ
h̄ ſcīa ſpeculēs in rebus: quarū p̄ncipiū eſt volūtas. i. cui⁹ inuētio ꝑ/
tineat nobis. ❡ D. Fortaſſis aūt putabit qs ꝙ bonū acq̄ſibile meli⁹
inuenietur qdeʒ q̄n cognitū fuerit bonū vl'e qđ ſe hʒ ad bonū qđ eſt acq
ſibile ad modū exēplaris qđ hn̄tes eram⁹ in cognitōe rei pfectioris.
Et q̄n ſciuerim⁹ bonū qđ eſt tanq̄ exemplar boni qđ eſt poſſe haberi a
nobis eram⁹ potētiores ad ei⁹ inuētionē. ❡ Dico aūt ꝙ ſi aliqd ꝓba
bilitatis hʒ ſmo iſte: verūtn̄ h̄ aſſertio diſſonare vr̄ ei ſm ꝙ ſe res hʒ
in oībus ſciētijs ⁊ artib⁹: dico dictū dicētis ꝙ h̄ ſunt bona vlia: q̄ ſunt
exēplaria vniuſcuiuſq̄ exiſtētis bonis: ⁊ q̄n nō ſcit res iſtas q nō ſci/
uerit vl'e illius rei ſicut nō ſcirem qui nō ſciuit exēplar eius: videm⁹
eīʒ in oībus ſciētijs nō inquiri in totalitate earū niſi vt ſciat̄ res igno
rata in tali ſcīa queſita p demr̄ationes iam pfecte habet̄ ſcīa eius: ⁊ ſi
nō ſciatur vl'e illud qđ eſt exēplar ipſius: ⁊ eius idea. ſ. quā dixerunt
ponentes ideas: ⁊ ſi ſic eſſet tunc cōditionaret̄ in cognitione rerū ſpe/
culatiuarū: neq̄ etiā excuſatio omnib⁹ artibus ⁊ omnib⁹ ſciētijs igno
rantie quid cōferat auxilij in notitia artiuʒ ⁊ ſcientiarū cognitio ip/
ſius. Eteniʒ de natura artiuʒ naturaliū ⁊ ſcientiarū eſt vt nō occulte/
tur ei hmōi auxilij quātitas: ⁊ ne ignorent eam. ❡ Intendo q̄m non
oporteret ignorari a textore ⁊ a carpētario quātuʒ cōfert ſciētia idee
vlis artis ſue ad ſciēdum artem ſuā neq̄ a medico: q̄m ſit magis me/

Nō diuerſificat̄ terminus albi ex eē ſuo in niue ⁊ in ceruſa.

Nota hic diuerſos gradus ⁊ modos analogie. vide. 4. met. t. cō. 2.

Sermo de ideis inquātuʒ ſūt idee ptinet ad p̄mā ꝑhiaʒ.

Hec ſcīa ſpeculatur res q̄rū p̄ncipiū eſt volūtas.

dicus intendēdo ad ideam medicine vniuerſalē: neq̨ a duce exercitus: qm̄ ſit perfectius factuȝ eius qn̄ ſpeculatus fuerit hanc ideam. Sed de notis eſt: qm̄ medicus nō ſpeculat̄ in ſanitate iſto modo: nō indiget in cognitiōe ſanitatis vt ſpeculetur formaȝ ſanitatis vniuerſalem: imo certe ſpeculatur in ſanitate hominis compoſiti: intelligo ſpeciem ⁊ non in ſpecie tantuȝ: verum in ſanitate hominis p̄ticularis ſignati. ſ. ſortis vel platonis: qm̄ certe medet̄ indiuiduū nō ſpēȝ.

De notis ē qm̄ medic⁹ nō ſpeculat̄ formā ſanitatis vl'em in medēdo. Idē i p̄hemio meta.

¶ Rurſus vero ad id qd̄ querimus bonuȝ quid tandē ſit redeamus. Videtur eīȝ aliud in alia menſa atq̨ arte exiſtere: ſiquideȝ aliud in medicina: aliud in re militari aliud item in alijs. Quid ergo in ſingulis erit bonum: nōne id cuius gratia fiunt cetera. Eſt autē hoc in medicina ſanitas: in re militari victoria: in architectura edificium. Item in alio aliud. In omni deniq̨ actu ⁊ inſtituto id qd̄ finis eſt: nam huius gratia cetera fiunt. Quare ſi vnus aliquis omniuȝ agibiliuȝ finis eſt: id certe eēt ſummuȝ in agendo bonuȝ: ſin autē plures plura. Tranſcendens certe in ideȝ recidit ſermo. Sed conandū eſt etiā magis hoc declarare. Cum ergo cōſtet plures eſſe fines ⁊ quoſdaȝ ex his aliorū gratia experi ceu diuitias fiſtulas omniaq̨ inſtrumēta: p̄ȝ nō cunctos eſſe perfectos. At qd̄ optimū ſit perfectū eſſe cōſtat. Quare ſi vnū aliquid ⁊ ſolum perfectuȝ: id certe eſſet qd̄ queritur: ſin plura id qd̄ eoruȝ perfectiſſimū eſt. Perfectius autē dicimus id qd̄ ꝓpter ſe expetibile eſt: q̄ȝ id qd̄ p̄p aliud: ⁊ id qd̄ nunq̄ȝ ꝓpter aliud, q̄ȝ ea ⁊ ꝓpter ſe ⁊ ꝓpter alia expetūtur: ⁊ ſimpliciter id quideȝ perfectuȝ qd̄ ꝓpter ſe expetēdum eſt: nec vnq̄ȝ ꝓpter aliud. Talis autē felicitas maxime videt̄ eſſe: nam eam quideȝ ſemper ꝓpter ſeipſam nec vnq̄ȝ ꝓpter aliud expetim⁹. Honoreȝ vero ⁊ voluptateȝ ⁊ mentem atq̨ omnē virtutē: tum ꝓpter ſeipſa expetim⁹: tum ꝓpter felicitatē. per illaȝ nāq̨ beatos fore nos credim⁹. Ipſam vero felicitatē neq̨ ꝓpter illam neq̨ oīno ꝓpter aliud quiſq̄ȝ expetit. Videt̄ autē ⁊ ex ſufficiētia idem probari. Perfectū enim bonū per ſe ſufficiens videtur eſſe. Sufficiens autē dicimus non ſibi ſoli vitam ſolitariam viuenti: ſed parētibus ⁊ natis ⁊ vxori ⁊ amicis ⁊ ciuibus etiā qn̄ natura hō ciuilis eſt. Sumendus tn̄ eſt in his quidā terminus ne ſi ad natos natoꝝ ⁊ amicos amicoꝝ extendat̄: in infinituȝ fiat progreſſus. Sed de hoc aliter cōſiderandū erit. Sufficiens aūt per ſe ponimus qd̄ vel ſolū vitā ſufficientē ⁊ optabilem ac nullius indignam preſtat. Huiuſmodi aūt putamus eſſe felicitatē. Inſuper oīuȝ maxime expetibilē nō cōnumerataȝ. Nam ſi cōnumeret̄ clarū eſt cuȝ minimo bonoꝝ magis eſſe expetendā: cuȝ bonoꝝ accumulatio ſit quicq̄d adiungit̄ in bonis: ſemper aūt maius ſit expetendū. ¶ Perfectū ergo quiddaȝ ⁊ ſufficiens per ſe vr̄ eſſe felicitas agibilium finis exiſtēs.

Perfectius ē qd̄ p ſe expetibile ē, q̄ȝ id qd̄ expetibile ē ꝓpter aliud.

Bonū i ſingulis eſt id cuius gr̄a cetera fiunt.

In bonis ſp̄ maius eſt expetēdū.

8

¶ Octauum capitulū in quo redit ad querendū quid eſt finis ⁊ ſummuȝ operabiliū bonoꝝ oſtēdens ꝙ ſi eſt omniū operatoꝝ vnus finis qui perfectus ⁊ optimus: ⁊ ſemper ꝓpter ſeipſum: ⁊ nunq̄ ꝓpter aliud eligibilis eſt: ipſe eſt bonum qd̄ querit̄: ⁊ ꝙ tale vr̄ felicitas: eo ꝙ alia etiā ꝓpter ſeipſa eligibilia eligimus ⁊ ꝓpter hāc: hanc aūt nunq̄ p̄p aliud. Et iterū ex per ſe ſufficiētia ⁊ maxime eligibilē eſſe non cōnumeratam idē oſtēdit. ſ. ꝙ felicitas eſt extremū ⁊ p̄p ſeipſum ſolum eligibile perfectū ⁊ ſufficiens finis operatoꝝ. D.

HOc ergo qd̄ dicere nos oportuit in ꝯtradictione hui⁹ opinionis. Reuertamur itaq̨ ad id in cuius via fuimus. ſ. ad loquendū de bono queſito in arte gubernādi ciuitates q̄d eſt. Dicimus ergo qm̄ patēs eſt ꝙ bonū intentū per vnūquēq̨ actuuȝ ⁊ p vnāquāq̨ artiū diuerſificat̄ a bono intēto per artē alteram ⁊ actū alterū: bonū ergo vniuſcuiuſq̨ artis p̄ȝ ꝙ eſt illud gr̄a cuius agit ars illa vniuerſa q̄ agit. ¶ Eſt itaq̨ in medicina ſanitas: in arte bellica ſuperatio: i edificatoria domus: ⁊ eodē mō in reliq̄s: ⁊ hoc bonū eſt finis intētus in oī actiōe ⁊ preelectiōe: etenīȝ oēs hoīes nō agunt qd̄ agūt niſi p̄p fineȝ intentū per illā actionē: vnde necēium eſt ſi eſt hic aliq̄d vnū qd̄ eſt finis oīum que agunt̄ vt ſit ipſuȝ bonuȝ qd̄ opȝ agi: ⁊ vt ſit iſtud bonuȝ felicitas. Si aūt ſunt hic bona multa hmōi ſiue duo ſiue plura: vȝ: gr̄a quoꝝ querūtur aliq̄ bona reliqua: ⁊ ipſa non querūtur gr̄a rei alterius: opȝ vt ſint bona oīa ſimul ipſa felicitas que querit̄: non eſt eniȝ dr̄ia in hac nr̄a inueſtigatiōe in hoc loco vt ſit hic bonū vnuȝ aut multa. Cum nos q̄dē ingramus felicitatē cōeȝ vniuerſitati hoīuȝ: ⁊ qn̄ quidē ſic eſt: tūc opȝ vt ingram⁹ declarationeȝ huius boni cōis quid eſt ſiue ſit vnū ſiue multa. ¶ Dicimus igr̄ ꝙ cuȝ ſit manifeſtū qm̄ fines ſunt multi: ⁊ ꝙ nos eligimus quoſdaȝ eoꝝ cā rei alterius: quēadmoduȝ diuitias ⁊ cytharā ⁊ ſimplr̄ vniuerſitatē inſtrumētorū oīum: p̄ȝ ꝙ nō oēs fines ſunt perfecti: opȝ aūt vt illud optimū qd̄ nos ingrimus ſit res cōpleta perfecta: neceſſariū eſt ḡ ſi fuerit hic bonū cōpletū vnū tm̄: vt hoc ſit bonū illud

In h̄ libro īueſtigat̄ felicitas cōis vniuerſitati hoīum.

qđ querit̃.ſi aũt plura vt illa cũ ſint illa bona q̃ſita pp ſeipſa: ⁊ nos di cimus ꝙ res q̃ſita pp ſeipſaꝫ pfectioꝛ eſt queſita pp aliđ. Quodq; eli gimus nũq; pp ſe pfectus eſt eo qđ eligimus aliqñ pp aliud: ⁊ vl̃r cuꝫ nos credamus ꝙ v̾e perfectũ eſt illđ qđ ſemper pp ſe eligimus: ⁊ nunq̃ pp aliud: manifeſtũ eſt ꝙ bonũ tale opꝫ vt ſit felicitas: honoꝛeꝫ aũt ⁊ delectationẽ ⁊ v̾tutẽ patẽs eſt ꝙ eligimus; aliqñ pp ſe qñ eſtimamus eſſe ea felicitatẽ: eligimus aũt ⁊ felicitatis gratia quãdo eſtimamus quidẽ peruenire per aliqđ ipſoꝝ ad felicitatẽ.ſ.ipſoꝝ mediatione. De felicitate aũt oẽs cõueniũt ꝙ nunq̃ eligit̃ iſtoꝝ gr̃a neq; penitus alte rius rei gratia. Et eſt palã ꝙ ſequit̃ ipſaꝫ h̃ credulitas ab vniuerſita te hoĩuꝫ: eo ꝙ eſt in ſeipſa ſufficiẽs: ⁊ hec eſt ꝓprietas boni perfecti.ſ.vt ſit ſufficiẽs in ſe non egens ſecũ alterius a ſe. ¶ D. Non intendo aũt per dictũ meum qm̃ bonum queſitũ eſt res ſufficiẽs per ſe ꝙ ſufficiat homini hoc bonũ exñti ſolitario.i.ꝙ vita ſua ſit vita hoĩs ſeparati ſoli tarij: imo equidẽ intẽdo vt viuat cũ alijs: vtputa filijs: parẽtib⁹: vxo re ⁊ ciuibus. Eſt eniꝫ nã ciuilis hõ.i.nõ ei polis vita abſq; ciuiũ vici nitate: aut nec̃ia aut melioꝛ. ¶ D. verũtñ opꝫ vt ſit homini quãtitas terminata filioꝝ parentũ amicoꝝ: aliter enim ꝓcederet̃ in infinituꝫ. Scrutabimur aũt de hac intẽtione poſt: ponamus tñ h̃ qm̃ ſufficiẽtia in hoc eſt illa quã cũ ſibi ſegregauerit hõ ponet vitã ſuam exoptatam non indigentẽ re altera preter eam quã ſibi fecit ſingularẽ: videmus itaq; ꝙ hec eſt ꝓprietas felicitatis: neq; cõnumeratur felicitas bonis tanq̃ coeq̃libus: ſed ſi cõnumeraret̃: cõnumerabit̃ eis tanq̃ minus di gnis eligibilioꝛe ea exiſtẽte. Nam bona adinuicẽ ſeſe ſuperant: ⁊ que ſunt ipſoꝝ magis bona minus bonis ſunt eligibioꝛa: maximũq; bo noꝝ oĩum ſemper p̃ ceteris eligibiliſſimuꝫ. ¶ Et ex hoc pꝫ ꝙ felicitas eſt res perfecta per ſe ſufficiẽs finis reꝝ agendaꝝ. Iſtud aũt foꝛtaſſis eſt in quo cõcoꝛdatũ eſt in re felicitatis.ſ.eſſe eã optimũ reꝝ: ſꝫ ad qđ intendimus ſciendũ hoc de ea eſt ſcire quid eſt.

¶ Enimuero felicitatẽ eẽ ſummũ bonũ manifeſtũ eſt: ſꝫ qđ ipſa felicitas ſit planius dilucidari querit̃. Foꝛſan v̾o id fiet ſi opus hoĩs deprehẽdat̃: vt enĩ tybicini ⁊ ſta tuario: cũctiſq; artificib⁹: ac oĩno oĩb⁹ his quoꝝ eſt aliqđ opus atq; actio in opere ipſo bonũ ⁊ bene vr̃ eẽ: ſic etiã hoĩ ſiquidẽ ei⁹ aliqđ opus eſt. Utrũ igit̃ fabri ⁊ ſutoꝛis aliq̃ opera ſunt: ⁊ actus hoĩs nõnulluꝫ eſt opus: ſed ad nihil agẽdũ natus eſt: an queãdmodũ ⁊ oculi ⁊ manus ⁊ pedis ac ſinguloꝝ mẽbroꝛuꝫ aliqđ eſt opus: ſic ⁊ hoĩs p̃ter hec oĩa aliqđ opus poni dꝫ. Quid igit̃ hec tandeꝫ erit. Nã viuere qđ cõe vr̃ etiã plãtis. At nos ꝓpriũ que rimus: ſequeſtrãda igit̃ eſt vegetatiua vita. ſequẽs eſſet ſenſitiua q̃daꝫ: hãc ẽt hoĩ ⁊ equo ⁊ oĩ animãti cõem eſſe cõſtat. Reſtat ğ operatiua q̃dã rõneꝫ hñtis atq; huius

partiꝫ vt rõni obediẽs: partiꝫ vt hñs atq; intelligẽs. Cũ v̾o ⁊ hoc dupl̃r dicat̃: ponenda eſt illa q̃ ſm̃ rõnem dr̃. Nã p̃ncipali⁹ h̃ dici vr̃. Qꝫ ſi eſt opus hoĩs animi opa tio ſm̃ rõnẽ vel nõ ſine rõne. Idẽ aũt dicimus opus eẽ gñe hui⁹ atq; hui⁹ ſtudioſi vt cythari: ⁊ ſtudioſi cytha redi: ⁊ ſimpl̃r hoc in oĩb⁹ excellẽtia v̾tutis ad opus ad iuncta. Cythare di.n.ẽ cytharã pulſare: ſtudioſi bñ pul ſare. Qđ ſi ita eſt: hoĩs aũt opus ponimus vitã quãdã: hãc v̾o eẽ actionẽ animi ⁊ opationes cũ rõne. Studioſi aũt viri bñ hec ⁊ ꝓbe. Singula aũt bñ ſm̃ ꝓpriã virtu tem pficiunt̃. ¶ Si ita eſt, ſit vt ſummũ bonũ ſit hoĩs aĩ opatio ſm̃ v̾tuteꝫ. Et ſi plures ſint v̾tutes ſm̃ optimã ⁊ perfectiſſimã: ⁊ p̃terea in vita pfecta. Nã vna q̃dẽ irũdo nõ facit ver: nec vna dies eodẽ modo beatũ ⁊ felicẽ: nec vna dies nec exiguũ facit tempus.

Opus hoĩs ẽ animi operatio ſm̃ ratione.

Diffõ felicitatis. Una irũdo nõ facit ver: nec vna dies beatũ ⁊ felicẽ.

¶ Nonuꝫ capl̃m in quo perſcrutabilius querit̃: ⁊ manifeſtius inuenit qđ eſt finis ⁊ ſummũ operabiliũ bonoꝝ qđ eſt felicitas oſtẽdẽs ab ar tibus ⁊ eaꝝ opationib⁹ ꝙ eſt aliqđ opus ꝓpriũ hoĩs ſm̃ ꝙ hõ. Deinde per diuiſionẽ vite in ptes ſuas ⁊ remotionẽ non ꝓpriaꝝ homini inue niens homini ꝓpriã ⁊ eaꝫ ſubdiuidẽs magis ꝓpriã ei aſſignat: oſten dens ꝙ ſicut in artib⁹ eſt iđ qđ bene finis ſic in hoĩe ſimpl̃r: ⁊ ſic adiũ ctis ei pro differẽtijs iđ qđ bene vel ſm̃ virtutẽ ⁊ in vita perfecta colli git diffõnem felicitatis: hãc.ſ. felicitas eſt aĩe operatio ſm̃ virtutẽ vel ſm̃ optimam virtutẽ in vita perfecta. D. 9

ET forte cõtingit nobis qñ non nouerimus actũ hoĩs quid eſt. ſicut eniꝫ videmus ꝙ bo num vniuſcuiuſq; rei artificialis ⁊ nãlis nõ eſt niſi in illo actu q̃ appropriat̃ ipi: ſic opꝫ vt ſit bonũ qđ appro priat̃ homini in actiõe ſua. U.g. in artificib⁹ bonitas cytharedi eſt in cytharizatiõe q̃ eſt actus ei⁹: ⁊ ſil̃r in alijs. incõueniẽter enĩ eſt vt ponamus ꝙ carpẽtarij ⁊ ſtructoꝛes ſtatuaꝝ ſunt actiões ⁊ opatiões ꝓprie: ⁊ nõ ponam⁹ homi ni actionẽ ꝓpriã: ſꝫ ocioſum ponemus euꝫ. Eteniꝫ palã eſt ꝙ ſicut ocu li ⁊ manus ⁊ pedes ⁊ vniuſcuiuſq; ex mẽbris eſt actus ꝓprius: ſic opꝫ vt ſit hoĩs qui eſt aggregatus ex oĩb⁹ his vnus actus preter oẽs iſtos. De hoc igit̃ actu perſcrutemur qđ eſt. videmus itaq; in hoĩe actiones multas: agit nãq; actiões cremẽti ⁊ actiões ſenſus ⁊ actiões rõnis: nõ cõuenit aũt vt dicamus ꝙ ſua hoĩs actio eſt vt creſcat ⁊ nutriat̃. eſt enĩ actio hec cõis ei ⁊ terre naſcẽtibus.ſ.participant ei in hoc terre naſcẽtia: nos v̾o querimus hĩc certe actũ ſuũ ꝓpriuꝫ: opꝫ itaq; vt re linquamus actũ v̾tutis nutritiue in hac inq̃ſitiõe. ¶ De v̾tute quoq; ſc̃đa que ſequit̃ hãc: ⁊ eſt v̾tus ſenſibilis palaꝫ eſt: qm̃ eſt participata ab homine ⁊ equo ⁊ leone boue ⁊ alijs animalibus. Remanet ergo vt

ſit ratio actus ꝓprius eis in quo ipſi aliud nō participat: ſi eniꝫ participaret/ iaꝫ nō eēt ei actus ꝓprius. ¶ Et de hac parte aīe que aſcribiṫ homini apparet ꝙ eſt due partes: pars itelligēs. i. apprehēſiua impe rans: ⁊ pars obediēs intelligēti. vult per obediētē ⁊ obſequētē partē habentē virtutes morales: ⁊ per intelligentē indicantem de recto. d. Cumqꝫ hec pars aīe dicta ſit dupl'r de eo ꝙ ipſius eſt potentia: ⁊ de eo ꝙ ipſi⁹ eſt actu. dicamus de eo qđ eſt actu. Dignius eñ eſt vt de eo fiat ſermo cū ſit perfecti⁹. ¶ Dicamus ergo ꝙ ſi actus hoīs equidē eſt ratio aut non ſine ratione actūqꝫ ꝓficiētis in arte: ⁊ actū periti in ipſa dicimus actū vnum genere: vtpote ꝓficientis in cytharizādo actum cytharizationē dicimus: ⁊ periti eundē peritū eum diſtinguimus ab imperito dicētes ipm hūc actū bene facere: tūc opꝫ vt ſit actus hoīs: ſiue malus ſiue bonus vita quedā. ¶ Et intēdo per hanc vitaꝫ actionem aīe ꝓcedentē a deliberatione verſus finem determinatū: ⁊ actio hoīs virtuoſi eſt h actio qñ fuerit ſm ꝙ opꝫ ex bonitate ⁊ bonificatur quidē vniuſcuiuſqꝫ rei actio ſm virtutē ſuā: equi itaqꝫ boni actio bonificatur ſm vtutē ſuā: ⁊ ſic eſt in q̄libet re ex ceteris entibus: bonuꝫ ergo qđ appropriatur homini eſt actio anime rōnalis fiens ſm ꝙ virtus exigit. Si vero plures fuerint virtutes eſt actio fiens ſm ꝙ opꝫ facit melior earū ⁊ cōpletior in bonitate. Inueniṫ aūt actio hec in vita cōpleta: in alijs eniꝫ non vſqꝫquaqꝫ perficiṫ nec inueniṫ vt in pluribus: ſed ſi fuerit ibi erit in paucioribus ⁊ raro aut ſemel: ſꝫ per actionem vnā ſtudioſam nō acquiriṫ beatitudo queadmodū neqꝫ per vnā habitudinē: neqꝫ per vnam diē temperati aeris ꝓnoſticatio eſt aeris veris: ⁊ ſic aūt non facit hoīem beatū dies vna vite ſue: neqꝫ tps paruum: ſed oportet vt opereṫ vita ſua tota: aut maiorē parteꝫ ſui opera beatitudinis: erit itaqꝫ in vita completa.

¶ Et ſummū quidē bonum ita circūſcripſiſſe ſufficiat. Nam fortaſſe p̄mo figurandū eſt: poſtea vero pingendum. Videṫ autem cuiuſqꝫ eſſe illa que bene circūſcripta ſunt producere: ac membratim perficere: tempuſqꝫ horum repertor atqꝫ adiutor ꝓbus eſſe. Unde ⁊ artium facta ſunt additamēta: cuiuſqꝫ eniꝫ eſt id qđ deſit adiungere. Meminiſſe autem opꝫ eoruꝫ que ſupra diximus: neqꝫ exactam diſcuſſioneꝫ in omnibus eodem modo: ſed ſm ſubiectam materiā in ſingulis flagitare: ⁊ inquantum diſcipline proprium ſit. Nam faber quidem ⁊ geometra differenter rectum inquirunt: alter quantum ad opus vtile eſt: alter quid ſit ⁊ quale. Cōtemplator eniꝫ veritatis. Eodeꝫ modo in alijs faciendū: nec extra opera plura ſint q̄ꝫ opera. Nec vero cauſaꝫ eodeꝫ modo in oībus requirendū: ſꝫ ſatis eēt in quibuſdā bene oſtēſuꝫ eē: q2 ſic ē veluti circa p̄ncipia: q2 vo p̄mū ⁊ p̄ncipiū eſt.

Sermones dñt fieri ſꝫ m̄āe ſubte exigentiā.

nō omnia in omnibus ſed ſingula in ſingulis

Principioꝝ aūt quedā inductiōe ꝓſpiciunṫ: q̄dā ſenſu: q̄daꝫ cōſuetudine: quedā alia via. Itē aliter conādū eſt vt ſingula p̄ncipioꝝ ſm naturā ſuā tractenṫ: ⁊ ſtudēduꝫ vt recte diffinianṫ: q2 magnū ad ſequētia hñt momētū. Videṫ ª eniꝫ pluſq̄ꝫ dimidiū totius eſſe principiū: multaqꝫ ex his que querunṫ per illud cōſpicua. Scrutandū eſt igiṫ de ipſa felicitate: non ſolū ex cōcluſione ⁊ rationibus: ſed ex his quoqꝫ que de illa referuntur: naꝫ vero omnia quidē cōſonant: falſo auteꝫ cito diſſonat verum. ¶ Cuꝫ ergo tripliciter diuidanṫ bona: ⁊ alia externa dicuntur alia animi ⁊ corporis. Bona animi p̄ncipaliſſima ducimus ac maxime bona. Actus vero ⁊ operationes animales animi eē ponimus. Itaqꝫ recte quidē diceret ſm hāc opinionē antiquaꝫ ⁊ a philoſophātib⁹ approbatam. Recte etiā ꝙ operationes quedā ⁊ actus fines eſſe p̄hibenṫ. Sic eniꝫ ex bonis animi nō ex externis eēt. Cōſonat quoqꝫ huic qđ dr̄ bene viuere ⁊ bene agere felicē fere: nāqꝫ bona quedā vita ⁊ bona actio dicta eſt. Cuncta etiam que circa felicitateꝫ querunṫ huic adeſſe conſtat. Nam alijs virtus: alijs prudentia: alijs ſapientia quedam eſſe videṫ: alijs hec: aut horū aliquid cum voluptate aut non ſine voluptate. Alij vero externam quoqꝫ affluentiā circūplectunṫ. Hec partim multi ⁊ antiqui: partim pauci ⁊ preclari viri dicunt: quoꝝ neutros in totum aberrare putandū eſt: ſed in aliquo ⁊ pleraqꝫ recte aſſequi. Illis ergo qui virtutē oēm aut aliquā dicūt cōſonat ſermo. Nā huius quidē eſt ſꝫ ipſaꝫ operatio. Forte vero nō modicū refert: vtrū ī poſſeſſione vel in vſu optimū accipiaṫ ⁊ in habitu vel in actu. Fieri eñ pōt vt habitus exiſtēs nihil peragat boni veluti in dormiente ſeu aliter ocioſo: ſed in actu hoc fieri neq̄qꝫ pōt. Agat eñ neċe erit ⁊ quidē bene agat: ⁊ queadmodū in olympia nō optimi ⁊ fortiſſimi: ſꝫ qui certāt coronanṫ: nam eoꝝ aliqui vincunt. Sic eñ ⁊ ī vita bonoꝝ ⁊ honeſtorum: qui recte agūt cōpotes fiunt.

Principioꝝ q̄daꝫ inductiōe q̄dam ſenſu q̄daꝫ ꝯſuetudine quedā alia via innoteſcunt.

ª Vr̄ pluſq̄ꝫ dimidiū totius eē p̄ncipiū.

10 ¶ Decimũ capitulũ in quo reſcribit felicitatis diffõnẽ ideſt eã diſſoluit ſeu reſoluit in partes diffõnis: oſtẽdens q̄ bene eſt aſſignata: ⁊ ſm q̄ congruit huic methodo: hoc eſt p̄ demonſtrari q2 ⁊ non ꝓpter quid: eo q̄ pñcipia ſciarũ ĩ eiſdẽ non habent ꝓpter quid: ſed aliter cõtemplata ſunt: vnde cũ diffõ felicitatis ſit principiũ non habet h̄ ꝓpter quid. ¶ Oſtendit etiã partes diffinitiõis bene aſſignatas: primo per cõfeſſa a phis. ¶ Deinde per cõiorẽ confeſſionẽ pluriũ. ¶ Et poſtea per comparationẽ opinatorũ de quiditate felicitatis ad aſſignatã ipſius diffinitionẽ. ¶ Et tandẽ per aſſignationẽ differẽtie habitus ad operationem. Dixit.

HOc eſt ergo bonũ illud cuius opꝫ nos determinare partes ⁊ modos: ⁊ forſan oportebit nos primitus circũſcribere ipſũ. i. diffõne vlĩ. deinde determiare poſt hoc partes eius. videt̃ enĩ opportunũ eſſe vnicuiq; vt p̃mittat ſtudiũ ſuũ in determinatiõe rerũ venuſtarũ ⁊ in comprehẽſione earũ: tẽpus aũt eſt inuẽtor harꝫ rerũ ſua longitudine: aut eſt cõferẽs in hoc magnũ adiutoriũ: vnde fiunt artiũ additamenta cũ tẽporis longitudine: ⁊ hoc qñ pertinet vnicuiq; artificũ vt addat in arte ſua qñ poſſibile ei fuerit qð deficit ex arte: ⁊ cuſtodiat qð habuit ab altero ex ipſa. ¶ D. Non opꝫ aũt in oĩ eo qð agimus iquirere certitudinẽ vno modo: ſꝫ opꝫ vt ſit certificatio in vnaquaq; artiũ ſm ſubiectã mãm in ipſa: ⁊ q̃tum pertinet illi arti. Multe nãq; artes ꝯueniũt in ſpeculatione de rebus eiſdẽ: differũt aũt in magis ⁊ minus: vt carpẽtarius ⁊ geometer inquirũt cognitionẽ recti anguli: verũtamen carpẽtarius nõ inquirit de ipſo niſi inquantũ vtilis eſt in illa arte: geometer autẽ quid eſt ſimplr̃ ⁊ que rerũ eſt: eſt enim ſpeculator veritatis ſue: ⁊ ſilr̃ eſt in pluribus eorꝫ de quibus ſpeculat̃ ars medicie: ⁊ ſcia nãlis. ¶ D. Et ſm hanc mãm opꝫ vt in alijs rebus ne multiplicet̃ ſup nos inq̄ſitio cognitiõis eius qð excedit opus negocij de nõ operãdis cũ nõ ſit ei vtilitas in opatione negocij. ¶ D. Neq; etiã opꝫ vt inq̄ramus cognitõem cãrũ in vnaquaq; rerũ ſm modũ vnũ: ſꝫ ſufficit in q̄buſdã ſcire tm̃ quare ſunt ſicut eſt in pñcipijs primis. primũ enĩ principiũ primorũ eſt ſcia nr̃a rei: qm̃ eſt principiorꝫ: aut q̄dã ſunt que ſciunt̃ inductione: ⁊ quedã que ſenſu. i. prima indiuidualia: quedã q̄ aſſuetudine ⁊ viſitatione: intẽdo experientiam. Et quedã ſunt q̄ ſciunt̃ per vias alias: vult vt eſtimo ex parte ſermonũ exponentiũ ea ⁊ ex parte vie diuiſionis ⁊ qð ſimilat̃ his ex rebus dirigentibus ad cõprehẽſionẽ certitudinis per aliq̄d qð nõ agit actionẽ ſyllĩ. ¶ D. Oportet ergo vt req̄ramus vſũ vniuſcuiuſq; principiorꝫ ſm debitũ nature ſue. i. req̄ramus cognitõem eius ſm modũ quẽ exigit natura eius: ⁊ vt ſtudeamus valde in cõphẽſione ipſorꝫ ⁊ in eorꝫ terminatõe termino quo opꝫ. Etenim vtilitas cognoſcẽdi ea magna eſt in his que ſequunt̃ ipſa. Idẽ enĩ putat̃ de pñcipio rei ipm̃ eſſe plus q̄ medietatẽ ſui vniuerſi: cũ plura queſitorũ in vna eadẽ arte declarent̃ ⁊ appareat per apparitionẽ principij. ¶ D. Perſcrutãdũ eſt aũt de iſto bono ⁊ modũ eius ſm meritũ mãe ſubiecte in hac arte: ⁊ ſm q̃titatẽ quã meretur hec ars: neq; cõtenti ſimus vt ſit inueſtigatio noſtra de ipſo ex ꝓpõnibus: ſed ex rebus que dicunt̃ de ipſo: vult credulitates antiquorꝫ famoſorꝫ in eo ⁊ poſitiões eorꝫ ĩ ipſo

Alr̃ principia.

aut pluriũ ex ipſis aut famoſorũ ex eis. Etenĩ q̄dlibet cõcordat vero ⁊ atteſtat̃ ei: a falſo aũt velociter diuerſificat̃ verũ: ⁊ elongat̃ ab eo. ¶ D. Cum aũt palã ſit q̄ bona triũ ſunt modorꝫ. vꝫ. bona extrinſeca bona anime: ⁊ bona corpis. dicimus q̄ principaliora ⁊ digniora / vt ſint bona ſunt ea q̄ ex ipſis ſunt aĩe: hec aũt ſunt certe actiões ⁊ operationes que ptinẽt anime. ¶ D. Et cũ ſic ſit bene dictũ fuit in determinatione boni humani in opinatiõe antiqua in qua ꝯuenerũt phantes q̄ finis intẽtus ſunt actões quedã ⁊ operatões: ⁊ recte dictũ fuit hic de eis. Etenĩ p hunc modũ ſit finis ꝓprie finis bonorꝫ aĩe: ⁊ nõ finis bonorum q̄ ſunt extra. ¶ D. Qð aũt atteſtat̃ huic dicto ⁊ cõuenit cũ ipſo eſt hoc qð hꝫ beatus de honeſtate vite ⁊ venuſtate operationũ. Nam oẽs antiqui fere p hoc determinauerũt felicitatem. ſ. q̄ ipſa eſt decor vite ⁊ venuſtas opinionũ. ¶ D. Et iam appet ex hoc q̄ oĩa que requiruntur in felicitate neceſſe habere felicẽ. Quidã enĩ opinati ſunt felicitatẽ eſſe virtutẽ ⁊ prudentiã: alij aũt ſapientiã quandã: ⁊ alius p̃ter hos opinatus eſt eã eſſe oẽs has res aut quaſdã earꝫ: intẽdo oẽs virtutes ⁊ oẽs ſapiẽtias: aut quaſdã earꝫ: ⁊ oẽs hi cõditionauerũt felicitatẽ eſſe hic: aut cũ delectatiõe: aut nõ ſine delectatiõe. Et q̄dam alij aggregauerũt bonis aĩe cõueniẽtiã bonorꝫ que ſunt extra: ⁊ eſt q̄ nominat̃ ꝓſperitas ſucceſſiuũ. ¶ D. Et quaſdã iſtarũ opinionũ dixerũt de felicitate multi ãtiquorꝫ: ⁊ quaſdã aũt earꝫ dixerũt pauci famoſorꝫ ex ſapiẽtibus. ¶ D. Et nõ peccauit aliq̄s eorꝫ in toto eo qð credidit de hoc: ſed ipſi recte ſenſerũt: aut in re vna eius de quo dixerunt: aut in pluribus. Qui ergo ex ipſis dixerũt q̄ felicitas eſt virtus: ⁊ q̄ qui dixerunt q̄ eſt actus quidã virtutis dictũ eorũ eſt cõueniens mõ quodã. Etenĩ actus qui ſit ſm exigentiã virtutis virtus eſt. ¶ Quãuis fortaſſis nõ ſit modica dĩa inter creditorẽ q̄ ſit felicitas in poſſeſſione ⁊ habitu: ⁊ creditorẽ q̄ ſit in actu ⁊ in vſu. poſſe enim eſt vt ſit hõ habitum habẽs ⁊ nihil boni agens penitus: vtputa in virtuoſo dormiente aut aliter impedito aliquo modorꝫ impedimẽti. Quãdo aũt inuenit̃ actus hmõi nõ eſt poſſe quin ab eo ꝓcedat in hac diſpõne bonũ: eo q̄ in hac diſpõne agit neceſſario ⁊ bonũ facit actũ. Et quẽadmodũ in cãpis duellorꝫ nõ robuſti ⁊ ad exercitia doctiſſimi cõcertantiũ nõ agẽtes: aut dona premiorꝫ recipiũt: ſed agiles agonizantes ⁊ triũphãtes ſic virtuoſi ⁊ electi ex hoĩbus in vita ſua certiſſime ſunt illi qui agunt actiones ſuas ſm rectitudinẽ ⁊ equalitatẽ nõ illi quibus exiſtit habitus a quo fiunt iſte actiones abſq; eo q̄ operent̃: ⁊ eſt vita illorꝫ delectabilis p ſe: ꝓpter hoc enĩ delectabilitas eſt ex rebus pertinẽtibus anime: ⁊ ſunt amãtes has operationes: qð intendo q̄ delectatio quidem eſt ex bonis anime. Et vnuſquiſq; hominũ delectat̃ in re quam amat̃. V. g. amator equorꝫ delectat̃ in aſpectu eorꝫ. ⁊ amator ſpeculationis delectat̃ in ſpeculando: ⁊ ſimilr̃ amator equitatis delectat̃ in rebus ꝓportionatis equitati: intendendo res iuſtas: ⁊ vlr̃ amatores virtutũ delectant̃ in rebus virtutis. ¶ D. Res aũt delectabiles apd plures hoĩum rebus venuſtis aduerſant̃: eo q̄ res venuſte nõ ſunt nobis delectabiles a pñcipio rei: ⁊ ſm naturã: ſicut eſt diſpoſitio in delectationibus corporalibus: ⁊ res delectabiles ſm naturã ſunt delectabiles apud amatores boni. Res autẽ venuſte vel pulchre ſunt actiones que fiunt ſm imperiũ virtutis. Oportet ergo vt he actiones dele/

Actus q̄ ſit ſm exigẽtiã ṽtutis virtus eſt.

etabiles ſint ſm ſeipſas amatorib⁹ pulchre⁊ ꝓpter hoc nõ indigent in vita ſua delectatione addita ſup ſuam delectationẽ cũ ſit in eis exiſtens in ſua vita metipſa. Eteniꝫ nõ inuenit hõio liberalis niſi qui ẽ gaudẽs in operationib⁹ pulchris: neq; vllus dicet hominẽ iuſtũ niſi eum qui amat res iuſtas: neq; dicit de hoĩe ꝙ ſit largus niſi de eo qui amat res ꝓportionatas largitati: ⁊ ſm hoc ſe habet in ceteris virtutibus: ⁊ cũ ſic ſit: tunc actiões que fiunt ad imperiũ virtutis delectabiles ſunt per ſeipſas: ⁊ ſunt cuꝫ hoc etiã decore pulchre: ⁊ vnaqueq; iſtarum actionũ ꝓprie erit talis cum iudicauerit de ea ſtudioſus iudicium rectum: intẽdo in genere ⁊ hora ⁊ q̃titate: ⁊ iudicium ſtudioſi ſ eis eſt iudicium rectum. Et cum ſic ſit nobiliſſima ⁊ optima rerũ erit felicitas ⁊ delectatio abſolute exiſtit in ea.

¶ Horum inſuper vita ipſa per ſe voluptatẽ cõtinet: nã voluptatẽ ſuſcipere eſt animaliũ. Cuiq; autẽ voluptati eſt id cuius amator dicit: vt equ⁹ amatori equoꝝ: ⁊ ſpectaculuꝫ amatori ſpectaculoꝝ. Eodẽq; modo iuſta amatori iuſtoꝝ: ⁊ oĩno ea que ſm virtutẽ taliũ amatori. Multitudini ergo iocũda repugnãt ob id q: natura talia nõ ſunt. Probitatis vero amatorib⁹ iocunda ſunt nã iocunda: hmõi aũt ſunt actus ſm virtuteꝫ qui talibus viris ẽt per ſeipſos iocundi ſunt: neq; eoꝝ vita indiget voluptate quaſi adiũcta: ſꝫ in ſeipſa hꝫ voluptatẽ. Non eſt preterea bonus qui bonis operibus nõ delectat. Nam neq; iuſtum dicet aliquis qui iuſtis: neq; liberalem qui liberalibus nõ gaudeat: ⁊ in alijs eodẽ modo. Hoc ſi ita ẽ actiones ſm virtutẽ per ſeipſas iocũde ſunt: ſꝫ ⁊ ꝑfecto bone ⁊ honeſte: ⁊ vnaqueq; earuꝫ maxime ſi ſtudioſus vir bñ iudicat de ipſis: iudicat aũt vt diximus. ¶ Optimuꝫ ergo ⁊ pulcherrimũ ⁊ iocũdiſſimũ felicitas eſt: nec ſeparant iſta ſꝫ epigrãma deliacũ. Pulcherrimũ id qđ iuſtiſſimũ. Optimũ ſoſpitatẽ hre. Iocũdiſſimũ re amata potiri. Hec eniꝫ optimis operatiõib⁹ oĩa inſunt.

Nõ eſt bon⁹ q bonis operibus nõ delectatur.

Optimum pulcherrimum ⁊ iocũdiſſimũ felicitas eſt.

11 ¶ Undecimũ caplm in quo oſtendit ꝙ felicitas delectabiliſſima optima pulcherrima eſt. Dixit.

Et non determinata ſunt hec ⁊ diſtincta quẽadmodum in tabula dialectica. Etenim illic ſcriptum eſt. Optima rerum iuſtiſſima earũ ⁊ elegantiſſima deſideratiſſima earum. Omnia enim hec inſunt actionib⁹ virtutis. intẽdo ꝙ ſit melior rerũ eo ꝙ ſit iuſtior earũ: ⁊ virtuoſior eaꝝ: eo ꝙ ſanior eaꝝ: ⁊ delectabilior earuꝫ eo ꝙ deſideratior earum.

¶ Eas vero aut vnã earũ que optima ſit dicim⁹ eſſe felicitatẽ. Indiget tamen vt videt ⁊ bonis externis. ĩpoſſe nãq; eſt aut certe non facile p̃clara ab eo agi: cui deſunt facultates. Multa eniꝫ per amicos: per diuitias: ꝑ ciuilem potentiã quaſi per inſtrũa quedã fiunt. Quedã etiaꝫ ſi deſint beatitudinẽ maculãt: veluti nobilitas/ ſoboles/ forma. Non ſatis eniꝫ ad felicitatẽ habilis eſt hõ penitus deformis: neq; ignobilis: neq; is q ſolus ⁊ ſine ꝓle ſit: ⁊ forte multominꝰ ſi cui mali ſunt filij: aut amici: aut cũ boni fuerũt interierũt. Ut ergo diximꝰ addẽda videt hmõi ꝓſperitas. Quãobrẽ in eodẽ collocãt quidaꝫ bonam fortunã ⁊ felicitatẽ: quidã vero virtutẽ.

Nõ ſatis ad felicitatẽ habilis eſt hõ penitus deformis.

¶ Duodecimũ caplm in quo oſtẽdit ꝙ felicitas licꝫ ſit finis ⁊ ꝑ ſe ſufficiens: indiget tamen aliqñ ⁊ bonis exteriorib⁹ tãq̃ organis. Dixit. 12

Et nos dicimus ꝙ felicitas aut eſt hic bona: ⁊ dico illa que ſunt in aĩa ⁊ in corpore ⁊ extra: aut vnũ hoꝝ ⁊ eſt melius ipſoꝝ: intẽdo illud qđ eſt in aĩa ſꝫ ꝙ diximus: verũtamen patẽs eſt ꝙ beatitudo hec eget bonis exteriorib⁹ vt diximus. De impoſſibilib⁹ eniꝫ eſt aut de difficilib⁹ operari hominem res venuſtas abſq; ſuffragio illoꝝ que ſunt extra. multa nãq; bona aguntur ⁊ ꝑfectus in filijs coadunãtib⁹ exteriorib⁹ tanq̃ inſtrũis: vt pecunia in largitate ⁊ amicis ⁊ adiutorib⁹ in bello. ¶ Ampli⁹ quedã dum deficiũt felici perturbant eius felicitatẽ: vt nobilitas generis ⁊ pulchritudo forme. Nõ enim videt felix qui turpiſſimus ⁊ deformiſſim⁹ ens ⁊ qui fuerit generis vilis: ⁊ qui fuerit ſolus abſq; prole. ¶ Et fortaſſis eſt minoris beatitudinis iſto habẽs filios aut amicos malos: aut cui filij boni ⁊ amici boni fuerit: ſꝫ mortui ſunt. Uerĩſile eſt ergo vt ſit res ſicut diximus ꝙ felix eget ſuffragio exteriorum.

¶ Uñ q̃rit vtrũ ꝑ diſciplinã: aut ꝑ aſſuetudinẽ vel alio quopiã mõ ꝑ exercitiũ acq̃ri poſſit: vel diuina aliq̃ ſorte fortunaq; ꝓueniat: ſi ergo aliud q̃cq̃ eſt deorũ munus hoĩb⁹ datũ: par eſt: felicitatẽ quoq; donũ eſſe deoruꝫ ac tãto maxime humanaꝝ rerũ q̃to id ꝓſtabilius eſt. Sꝫ hoc forſan alteri⁹ cõſiderationis magis ꝓpriũ eet. Videt aũt ⁊ ſi nõ a dijs miſſa: ſꝫ per virtutẽ ⁊ diſciplinã quãdã aut exercitationẽ ꝓueniat: tamen diuiniſſimoꝝ eſſe. naꝫ virtutis p̃miũ finiſq; optimũ quiddã ⁊ diuinuꝫ beatũq; videt. Eſſet eniꝫ valde cõe cũ poſſit cũctis exiſtere nõ orbatis ad virtutẽ per diſciplinã quandã ac diligentiã.

Qd̄ ſi melius eſt hoc modo q̄ȝ per fortunā eſſe felicem rōnabile eſt ſic ſe habere: ſiquidē ea que ſm nām ſunt: vt optime ſe habere pñt: ita ſunt ſilr: ⁊ illa que ſm artē ⁊ oēm cām: ac maxime ſm optimā. Maximā vero atqȝ optimā reȝ fortune tribuere: magna ꝓfecto eſſet abſurditas. Cōſpicuū eſt ꝙ nūc querebaẗ ēt ex ſermone. Dictū eſt eniȝ animi operationē quandā ſm virtuteȝ: ceteroꝝ aūt bonoꝝ alia ſubeſſe neceſſariū ē: alia ad cooperationē ⁊ vſum nata ſunt inſtar inſtrumētoꝝ. Hec dictis quoqȝ ab initio cōſonāt. Naȝ finē ciuilis optimū ponebamꝰ: ea vͦo plurimū facit diligētiā vt ciues quodāmō diſponat atqȝ ipſos bonos ⁊ honeſtoꝝ actores efficiat. Recte igiẗ nec bouē, nec equū, nec aliō qc̄q̄ȝ animaliū felix dicimꝰ: qm̄ nullū eoꝝ huiꝰ operatiōis ꝑticeps eſſe pōt. Ea quoqȝ de cā nec puer ē felix. Nā ꝑꝑ etatē nōdū hec agere pñt: ⁊ qui dicunẗ felices ꝓpter ſpēm dicunẗ: opus eſt eniȝ vt diximꝰ perfecta virtute ⁊ vita ꝑfecta.

Bruta ⁊ pueri non pñt eſſe felices.

13 ¶ Tertiūdecimū caplm̄ ī quo querit vñ nobis aduenit felicitas vtrū vel a diſciplina vel aſſueſcētia operibꝰ ſm virtutē vel ſm aliā exercitationē vel a fortuna ſeu a caſu vel a deo hoībus tribuiẗ oſtēdēs: qm̄ a fortuna nō a deo aūt: ⁊ ex ea que in anima eſt virtute exercitatione diſciplina ⁊ ſtudio diuina exiſtēs ⁊ beata cōmuniſſima ⁊ polis oībus modo orbatis ad virtutē eoꝝ melius ſit q̄ aliter. Dixit.

Ppter hoc quidā poſuerunt beatitudinē: virtutē ⁊ bonitatē fortune: ⁊ alij poſuerūt felicitatē ⁊ virtutē idē eſſe. ⁊ ꝓpter hanc diuerſitatem accidit dubitatio circa felicitatem an ſit res diſcibilis ac acquiſibilis ꝑ aſſuetudinē: aut alio mō adipiſcendū vt per ꝓuidentiā diuinā circa hoīeȝ: aut ꝑ fortunam ⁊ caſum. Sȝ manifeſtū eſt: qm̄ ſi fuerint hec res alique quas largiẗ deus hoībus: dignꝰ eſt vt ſit felicitas ab eo donata ipſis maxime cū ſit preſtantior rerum que pertinēt hoībus. Verūtamē ſpeculatio in hoc magis videẗ pertinere negocio alteri: ⁊ manifeſtū eſt: qm̄ ſi nō fuerit donata a deo: ſed fuerit per virtutē aut diſciplinā: aut per acquiſitionē eſt eorū que ſunt in fine honorabilitatis ⁊ excellētie. Qd̄ eniȝ finis eſt virtutis ⁊ de quo patēs eſt ꝙ optima rerū eſt qd diuinū: ⁊ illud per qd̄ gaudet: ⁊ apparet etiā de eo: qm̄ ſi fuerit acquiſibilis erit expoſita multis hoībus: poſſe enim eſt vt acquirat eam per diſciplinā ⁊ ſtudiū hoīs qui nō fuerit naturalr̄ claudicās ad receptōem virtutis. Si igiẗ fieri beatitudīs per acq̄ſitionē melius eſt fieri ſuo ꝑ caſuȝ ⁊ fortunā opȝ vt fiant ꝑ acq̄ſitionē. Et queadmoduȝ res nāles apte nate ſunt fieri meliori modoꝝ, ⁊ cōpetentiori: ſic res artificiales oportet

oportet vt fiant meliori modorū. ſ. vt ſint acq̄ſibiles nō accidētes nobis a caſu ⁊ ꝓprie nobiliſſima artiuȝ: dico eaȝ que eſt regitiua ciuitatum: ⁊ intēdo vt nō ſit bonū cōprehēſibile per ipſaȝ eius ab euētu vel caſu: maximū nempe peccatū ⁊ cōcedere eſſe a caſu excellentiorē rerum. ſ. felicitateȝ ⁊ a fortuna. Et vlr̄ iam manifeſta eſt res queſita ex eo qd̄ preceſſit de ſermone. ſ. quid eſt felicitas: ⁊ diximus ꝙ eſt actio quedā aīe ſm imperiū virtutis: reliqua aūt bona que ſunt extra quedam ſunt neceſſaria ad eſſe huius boni: ⁊ quedā ſunt vtilia ad ipſuȝ ideſt ipſuȝ exiſtit ꝑꝑ ea in diſpōne meliori: ⁊ ſunt ei tanq̄ loco inſtrumenti: ⁊ totus iſte ſermo eſt conueniens ei qd̄ preceſſit de ſermone noſtro. Nos eniȝ poſuimus ꝙ finis regiminis ciuitatuȝ eſt nobilior. Et maximum ſtudium in regimine ciuitatum eſt vt fiant ciues boni ⁊ operatores bonorum.

¶ Nam frequentes mutatiōes varieqȝ fortune accidūt in vita: fieriqȝ pōt vt is qui maxīe floret magnas ī ſenectute incidat calamitates. Ceu in heroicis de Priamo fabulaẗ. Qui vero tali fortuna fretꝰ miſerabilr̄ finierit: beatus dici poteſt quādiu viuit: ſed iuxta Solonē ſpectare finem opȝ. Quod ſi ita ponenduȝ: an tunc beatus eſt cuȝ moritur vel hoc oīno abſurduȝ: preſertim nobis qui dicimus operationē quādaȝ eſſe felicitatē. Quod ſi mortuuȝ non dicimus felicem nec Solon hoc vult: ſed tunc ſecure beatuȝ dici poſſe: cuȝ iaȝ extra malas calamitateſqȝ exiſtat. Habet id etiaȝ dubitationeȝ quādam cuȝ videatur: mortuo quoqȝ hoī malum quoddaȝ eſſe ⁊ bonū queadmodū viuēti nec ſentiēti: vt honores: infamie: filiorūqȝ ⁊ poſteriorū ꝓſperitates aduerſitateſqȝ. Hec ēt dubitationē afferunt q: fieri poteſt: vt qui ad ſenectā vſqȝ beate vixerit deceſſeritqȝ: eidē tamē multa ac varia circa filios cōtingant: alioſqȝ eſſe ꝓbos: ⁊ cuȝ dignitate vitā agere: alios vero ecōtra. Patet igiẗ ꝙ ſi trāſeat hec ad parētes, varie ſeſe habere illos ꝯtigere pōt. Eſſet vero abſurdum ſi defunctus quoqȝ mutareẗ: mō felix, modo miſer eſſet. Abſurduȝ etiaȝ ſi res poſteroꝝ nihil penitus ad parētes, nec ad aliqd̄ tp̄s quidē pertinerēt. ¶ Sȝ redeūdū ē ad id qd̄ prio q̄ſiuimꝰ. Nā forte ex illo hoc poſteriꝰ appebit. Si ergo finē expectare opȝ ⁊ tunc beatuȝ dicere queq̄ȝ: nō ꝙ tunc beatus ſit: ſed ꝙ priꝰ erat beatꝰ. Qūo iā nō abſurdū ſiqdē dū eſt felix nō

verificetur in ipſo id qȝ eſt: qm̄ beatos dicere viuentes non volumus ꝑpter mutationes: ⁊ qm̄ ſtabile aliqd ac neq̄q̄ȝ leuiter mutabile felicitatē putam⁹. fortuna vero ſepe cōuertitur. Patet enī ꝙ ſi fortunaȝ ſequimur ſepe felicē ac poſtea miſerū eundē dicemus. Leu chameleonta quēdā debiliter firmū ꝓferētes felicē: vt fortunā ſequi neq̄q̄ȝ rectū cū bene aut male in illa nō ſit: ſȝ illius indiget vita humana vt diximus. Operatiōes vero ſm virtutē dn̄e ſunt felicitatis: ꝯrie vero cōtrarij. Teſtatur aūt huic id qȝ mō q̄ſiuimus. Nulla qppe in re humana certitudo tāta eſt quāta in operatiōib⁹ ſm virtutē. Hec naqȝ ſtabiliores ꝙ ſciētie vident ee: ſȝ q illaꝝ hōeſtiſſime ſunt: hec plurimā hn̄t firmitatē: qm̄ in illis maxie ⁊ cōtinuatiſſime beati viuāt. Hec.n. videt cā quominus circa illas fiat obliuio. Exiſtat igit beato id qȝ queritur taliſqȝ erit ꝑ totaȝ vitā. Semꝑ enī vel maxie oīuȝ aget ⁊ ꝯtēplabit ſm virtutē fortunāqȝ ferret optime ac per omnia oīno decenter. Hic enī vere bonus ⁊ quadrangulus ſine vituperatione. Cūqȝ multa ⁊ varia fortuna afferat: parua qdē ſeu illa ꝓſpera ſeu aduerſa nō multū ſane hn̄t momēti. Grādia vero ⁊ multa ſi proſpera ſint beatiorē vitā efficiūt. Naȝ ⁊ ꝯdecorare apta ſunt: ⁊ eoꝝ vſus bon⁹ ſtudioſuſqȝ exiſtit. Sin aūt aduerſa beatū cōterunt quidē atqȝ inquināt: naȝ ⁊ triſtitiā afferūt ⁊ operationes multas impediūt: ſed tn̄ ⁊ in ipſis elucet bonū: cū multe ac magne aduerſitates leuiter ꝑferunt: nō ꝑp inſenſibilitatē: ſȝ ꝑp generoſitatē ac magnanimitatē. Qȝ ſi operatiōes domine ſunt vite: vt diximus: nemo beat⁹ fieri miſer pōt: nunq̄ȝ.n. odioſa atqȝ improba faciet. Verūenimuero bonuȝ ⁊ ſapientē arbitramur oēȝ fortunaȝ decenter perferre: ac ſemper pro facultate reruȝ optime agere: veluti ⁊ bonū ducere ꝑſentibus caſtris belliſſime vti: ⁊ ſutoreȝ ex datis ſibi pellibus calceū optimum facere: ⁊ eodēȝ modo oēs alios artifices. Quod ſi ita eſt: felix quidēȝ nunq̄ȝ miſer eſſet: nec tn̄ beatus ſi

Si fortunā ſeqmur ſepe felicē: ac poſtea miſerū eūdem dicemus.

Nulla in re hūana certitudo tāta ē qūta in opationib⁹ ſm virtutem.

Nemo beatus fieri miſer vnq̄ȝ poteſt.

in Priami calamitates īciderit: nec recte vari⁹ ac leuiter mutabilis: nā neqȝ ex felicitate faciliter demouebitur: neqȝ a quibuſuis aduerſitatib⁹: ſȝ ab ingētib⁹ ⁊ multis. Ex talib⁹ aūt nequaq̄ȝ rurſus fieret felix in breui tpe: ſȝ in longo quodā ac perfecto multoꝝ ac preclaroꝝ in eo potitus. Quid ergo ꝓhibet dicere illuȝ eſſe feliceȝ qui ſm perfectā virtutē operet: ⁊ bonis externis ſufficiēter abundat: nō in quouis tēpore/ ſed in vita ꝑfecta. An vero adiungēdū eſt: ⁊ ita victurus morituruſqȝ ſm rōneȝ: cum futurū quidē nobis incertū ſit. felicitatē vero finē ⁊ perfectum oīno poſuerimus. Id ſi ita eſt beatos dicemus viuentiuȝ qbus exiſtant exiſtētqȝ predicta: beatos aūt hoīes ac de his quidem hactenus.

¶ Quartū decimū capitulū in quo oſtēdit ꝙ ꝓxima dicta de cā felicitatis ⁊ eius diffōne cōſona ſunt dictis in libri principio: ⁊ ꝙ neqȝ irronabilia neqȝ pueri pn̄t eſſe felices: ⁊ ꝙ nullus pōt ante morteȝ felix dici ſm Solonē: ex quo ortas quaſdā dubitationes de qn̄ vel ex qb⁹ beatificādus eſt hō ſoluēs annectit ꝙ opatiōes ſm virtutē ſunt dn̄e felicitatis ⁊ vite ⁊ permanētiſſime: ⁊ ideo felix ſemꝑ opabit ſm virtutem ⁊ fortunas ferret optie: ⁊ iō nullus beatoꝝ fiet miſer cū ex exn̄tibus ſemꝑ optima operet: ⁊ ſic beat⁹ eſt viuens cui exiſtunt ⁊ exiſtent vſqȝ ad finē vite ſm virtutū operationes. Dixit. 14

Propter hoc neceſſario nō dixim⁹ de boue neqȝ de equo neqȝ de aliquo alio ex animalibus ꝙ ſint felicia. nō eſt enī aliqd ex ipſis qȝ cōicet hmōi in hoc actu: ⁊ ꝑp hanc ētcauſaȝ nō dicimus puerum felicem. nōdum enī cōpletus neqȝ operat opera felicitatis ꝑp imbecillitatē etatis. Qui autē ex pueris nominat⁹ fuerit felix: noīatur ꝑp ſpem future felicitatis: indiget enim ſicut in felicitate virtute perfecta ⁊ vita completa. ¶ D. Poteſt aūt quis dicere: qm̄ cōtingere eſt in vita hominis mutationes multas ⁊ caſus varios: ⁊ eſt poſſibile in eo qui eſt valde abundans in vita vt tolleret infortunia magna in ſenectute: ſicut perpeſſi ſunt plures hominū. Qui vero talibus oppreſſus infortunijs morit a nullo nominat beatus: ⁊ ſm hanc cōſiderationē nullus vtiqȝ iudicabitur beat⁹ quouſqȝ vixerit. ¶ Et ꝑp hoc. d. Solon: qm̄ opȝ vt expectent extreme vite hoīs ⁊ tādem iudicet beat⁹: aut infelix. Verūtn̄ ſi oporteat hanc credere opīonē: tunc nō erit hō felix niſi poſt morteȝ: hic tn̄ ſermo eſt valde incōueniēs ei qȝ nos credim⁹ in hac vita: cum nos opinemur ꝙ felicitas eſt ꝓprie actus qdā: ⁊ ꝑp hoc nō noīamus mortuū feliceȝ. neqȝ Solon voluit hanc intentionē. Sed ꝙ qs ꝯſidēter noīare pōt mortuū felicem: ideo ꝙ iam nō eſt poſſibile vt accidant ei mala neqȝ calamitates. ¶ D. Et in hac eadem intentione locus

eſt dubitationis. putatur eniꝫ de mortuis ꝙ ipſi cõtingat bonũ ⁊ malum: ſicut viuo: quãuis non ſentiat ipſa veluti honores corporis ſui ⁊ cõuitia: ⁊ directio ſtatus filioꝝ ⁊ nepotũ: ⁊ ꝑuerſitates ipſoꝝ. Et in rebus iſtis ẽt eſt eſtimatio alterat ideo ꝙ poſſibile eſt in eo qui viuit vita ſua vſqꝫ ad ſenectutẽ felix ⁊ moritur in hac diſpõne vt accidant ei tales ꝑmutatiões in filijs. ſ. vt ſit quidã eoꝝ bone cõuerſatõis honeſte in vita: quidã vero ecõtrario. Eteniꝫ manifeſtũ eſt: qñ exiſtit inter patres ⁊ filios diuerſitas ⁊ diſtantia. ſ. nõ opꝫ vt bonus ſemper generet bonũ: verũtamẽ ſi poſuerimꝰ iſtud ſic: ſequeret ex hoc inconueniens ⁊ eſt vt tranſmutet mortuꝰ tranſmutatiõe alioꝝ a ſe. Erit ergo qñqꝫ felix vt cũ fuerit ei filius virtuoſus: ⁊ qñqꝫ infelix vt qñ fuerit ei filius ꝑuerſus. Si vo poſuerimꝰ ꝙ nõ mutat ex filioꝝ mutatione: erit ẽt incõueniẽs. nõ. n. erit inter patres ⁊ filios pertinẽtia: iſtud ergo erit qḋ ſequit ex dubitatiõe in hac qõne. ℭ D. Sed opꝫ vt redeamus ad locum in quo ꝑmo incidit dubitatio. ſ. qñ noĩatur hõ felix: ⁊ forte declarabit ex eo qḋ ante determinauimꝰ illud de quo perſcrutamur in hoc loco. ℭ Dicimus ergo ꝙ ſi eſt expectãdus hõ vſqꝫ ad poſtremũ vite ſue: ⁊ tunc nominãdus felix: nõ ideo ꝙ exiſtat felix in illa hora. ſ. poſt mortẽ ſuam: ſed qꝛ ante hoc fuit felix. ſ. in vita ſequit ne nominetur qñ fuerit felix ab eo in quo exiſtit: ſed qñ perdiderit felicitatẽ: ⁊ hoc eſt incõueniẽs: ⁊ eſt manifeſte ſequẽs eos qui dicunt iſtud. Nolunt eniꝫ viuos noĩare beatos quãdiu durauerint viuentes ꝓꝑ permutationes poſſibiles accidere eis. ℭ Amplius ipſi cõcedunt ꝙ beatitudo eſt ex rebus permãſiuis ⁊ ſtabilibꝰ: ⁊ cum hoc ita ſit eſt neceſſarium ne ſit felicitas neqꝫ eius cõtrariũ ex rebus accidẽtibus variabilibus viciſſitudinarijs frequẽter circa aliquos eoſdẽ in vita ſua. Hec eniꝫ accidẽtia cõtingẽtia ſunt a caſu. Si ergo ponẽtes iſta ſumamus felicitatẽ ⁊ infelicitatẽ inueniemꝰ hominẽ vnum eundẽ multotiens vita ſua felicem multotiẽs infelicẽ. Attribuẽtes igitur felicitatẽ caſui ponemꝰ felicitatẽ ſtabilem humanã: ⁊ idem ex ſpeciebꝰ felicitatis vilioris animaliũ. Huiuſmodi eniꝫ caſualitates accidũt pluribꝰ animaliũ: ⁊ vniuerſaliter attribuẽre felicitatẽ ei qḋ accidit ex caſu penitus eſt abſqꝫ rectitudine: eo ꝙ bonitas ⁊ malicia nõ exiſtũt a caſu: ſed vita homĩs indiget in ꝯplemẽto ſui bonitate caſus. Dominiũ aũt ſuper felicitatẽ nõ eſt in bonitate caſus: imo in actibus fientibus ſcḋm exigentiã virtutis ⁊ cõtrarij horum actuũ exiſtũt cõtrario felicitatis. ℭ D. Atteſtat autẽ huic ſermoni qḋ diximꝰ de felicitate. ſ. ꝙ opꝫ vt ſit ſtabilis ⁊ permanẽs: circa autẽ nihil caſualiũ inuenit ſtabilitas niſi fuerit cuꝫ virtute. Eteniꝫ iſti actus ſunt de qbus putatur ꝙ ſint firmiſſimi ⁊ permanẽtiſſimi queadmodũ ſcientie: ⁊ honorabiliores iſtoꝝ actuũ: ⁊ excellẽtiores eorum ſunt qui fuerint magis permãſiui ⁊ magis perpetui: perpetuãtur aũt actus feliciũ eo ꝙ iſti viuũt per iſtos actus vita durabili cõtinua tota vita ſua. Inuenit igitur felici ſemꝑ res illa ſcḋm quã felix exiſtit: quãdiu felix ipſe inuẽtus fuerit: ⁊ hoc eſt qm̃ virtuoſus perfecte virtutis eſt ille qui ſcit res virtutis ⁊ operatur eas ſemꝑ ſcḋm ꝙ melius ſcibiles ⁊ operabiles ſunt ab aliquo hominũ. Et eſt tñ hõ decẽtiſſimꝰ hominũ in ſuſtinẽdo infortunia abſqꝫ eo ꝙ in hoc aliqḋ adhereat ei vituperij. ℭ D. Cũqꝫ ſint hic multe res cõtingentes caſualiter ⁊ ſint diuerſe in magnitudine ⁊ paruitate: manifeſtum eſt ꝙ parue ex ipſis ſiue in bonitate ſiue in malicia vitã hominis nõ inclinant: neqꝫ verſus felicitatẽ neqꝫ verſus infelicitatẽ: intendẽdo ꝙ qñ ex ipſis cõtingunt felici nõ permutãt ipſuꝫ ad infelicitatem: neqꝫ ſi bona ei ꝯtigerint ꝑmutabũt ipſuꝫ ad felicitatẽ ꝯpletiorẽ. Que autẽ ex ipſis grandes fuerint ⁊ multe qñ fuerint bone ponent vitam hominis amplioris felicitatis: eo ꝙ nõ ꝯferunt ad eius decorẽ ⁊ ſplẽdorem; ⁊ erit vſus hominis illius in ipſa vſus bonus ſtudioſus: ⁊ qñ fuerit ecõuerſo conturbãt ⁊ corrũpunt felicitatẽ. Hec eniꝫ accidẽtia inducũt ſuper habẽtẽ anxietatẽ: ⁊ impedit ipſuꝫ a multis actibꝰ felicitatis. verũtamẽ tolerans hec aliqualr propinquiꝰ eſt felici qñ tolerauerit qḋ multiplicat ⁊ magnificat ex infortunijs tolerantia facili poſtꝙ nõ fuerit hec tolerantia ꝓꝑ priuationẽ ſenſus doloris: ſeu ꝓꝑ nobilitatẽ ⁊ magnitudinẽ animi ſui. Cũqꝫ ſint ſicut diximꝰ operationes dominãtes rei vite que eſt felicitas ſcḋm veritatẽ nõ erit aliquis felicium miſer in aliqua horarũ ex parte operationũ. Nunꝙ eniꝫ operabitur operatiões malas vituperabiles: qm̃ bonus ſcḋm veritatẽ ſapiens eſt quem videmꝰ tolerare oẽ qḋ accidit et ex infortunijs tolerãtia decẽti: ⁊ operabit ſemper ex rebus oꝑabilibꝰ meliꝰ ⁊ decẽtius ad ſimilitudinẽ circũſpecti ducis exercitus; qui vtitur exercitu ſuo in vltionẽ inimicoꝝ ſuoꝝ optimo mõ bellandi quacũqꝫ hora qui poſſibilis fuerit illa hora. Et ad ſimilitudinẽ veriti artificis coriarij q ex preſentibus corijs optimũ calceũ qui poſſibilis eſt fieri operat ex illis corijs: ⁊ ſic in ceteris artificibꝰ. Et cum ſic ſit: tunc nõ erit beatus in aliqua horaruꝫ miſer ⁊ infelix: ſed perſeuerabit ſpectabilis ens ⁊ laudabiliter ſe habẽs quãuis irruãt ſuper ipſuꝫ infortunia irruẽtia: ſicut dr̃ de Iob cui ſit laus: neqꝫ ẽt erit mutabilis cito. Non eniꝫ eſt ex illis q facile felicitate permutẽtur: ⁊ nõ ſolum nõ permutãt ipſuꝫ ab ea infortunia parua; ſed neqꝫ imãnia infortunioꝝ. ℭ D. Neqꝫ beatus ſit certiſſime beatus qñ res virtuoſas tẽpore paruo acceperit: ſed cum continuerit tẽpore longo res decoras. Cum ergo ſic ſit quid ꝓhibet vt dicatur ꝙ beatus ꝑfecte beatitudinis eſt qui agit actiões ſuas ſcḋm ꝙ oportere facit virtutis perfecta: ⁊ cum hoc ſuffragant ei res que extrinſecus ſunt nõ quãtolibet tẽpore paruo: ſed ſcḋm totalitatẽ vite ſue. ℭ D. Oportet aũt vt adiũgamꝰ huic dicto ꝙ ſic viuat: ⁊ vſqꝫ duꝫ moriatur ſic perſeueret: occultũ eniꝫ eſt nobis quid futurũ ſit de rebus: felicitatẽ ergo ponimꝰ certiſſime finẽ modis oĩbus ⁊ perfectã. Cum ita ſit: tunc equidẽ nominamꝰ ex viuis beatos illos quibus exiſtunt res quaꝝ fecimus mentionẽ in tꝑe ſuo preſenti ⁊ exiſtent in futuro. nõ noĩamus aũt eos beatos: niſi ſcḋm ꝙ homines tñ: nõ aliter.

ℭ Poſterioꝝ aũt amicorũqꝫ fortune ꝙ nihil ad nos ptineãt: dicere nimis ꝑfecto durũ opĩonibuſqꝫ ꝯtrariũ videret. Eteñ vo cũ multa ⁊ varia illis cõtingãt: magiſqꝫ ⁊ minꝰ ad nos ꝑueniãt ſingulatiꝫ ea diſtinguere: prolixuꝫ qdẽ infinitũqꝫ eẽt: ſũmatiꝫ vo ſi dicant fortaſſe ſat erit. Ut. n. in ſeipſo ꝯtingẽtes aduerſitates qdã graues ſũt: momẽtũqꝫ hñt ad vitã; qdã vo leues magis vident: ſic

⁊ in amicis ſimil'r oẽs: ſed vtrũ circa viuos ac circa mortuos iſta cõtingant: id multo plus refert q̃ȝ in tragedijs ſcelera: vt iam patrata narrari vel quaſi tũc patrent. Cõſiderãdũ eſt ergo ⁊ iſto mõ qd iterſit: imo fortaſſe querenduȝ vtrũ hi qui deceſſerũt boni alicu⁹ aut mali ptícipes ſunt. Videt .n. ⁊ ſi quicq̃ȝ ex his ad illos ptineat ſiue bonũ ſiue cõtrariũ: leue quiddã ac ꝯ̃riuȝ paruũ vel ſimpl'r ipſis eẽ deniqȝ: neqȝ tm̃ neqȝ tale vt beatos efficere q nõ ſunt: aut illis q ſunt auferre beatitudineȝ q̃at. Pertinere igit in aliquo vident ad defunctos pſperitates aduerſitateſqȝ amicoꝝ: ſed eaten⁹ dũtaxat: vt nec felices facere nõ felices: nec hm̃õi aliqd poſſint.

51 ℭ Quintũdecimũ capitulũ in quo querit vtrum ꝓnepotũ ⁊ amicoꝝ fortune cõtingant felicẽ viuentẽ: ⁊ vtruȝ cõtingant felicem mortuũ: ⁊ ſolutionẽ queſitoꝝ aliqual'r inſinuat. Dixit.

Ec eſt ergo quãtitas eius ꝙ nõ oportuit determinare in iſtis rebus. dicto autẽ de hoc ꝙ infortunia ꝯtingentia circa filios mortui: ⁊ amicos ipſius oẽs nullaȝ hñt penitus depẽdentiã ad ipſuȝ: dictio eſt irreceptibilis penitus: eoꝙ eſt ꝯtraria ei qȯ credũt hoĩes. Cũqȝ ſint res accñtes ipſis multe ⁊ diuerſimode q̃dãqȝ earũ maioreȝ ⁊ quedã minorẽ habẽtes cũ mortuo dependẽtiaȝ erit occupatio circa eaꝝ diuiſionẽ vſqȝ ad pticularia: ⁊ earũ enumeratiõnẽ ꝓlixitatẽ hñs cui nõ eſt finis. Cum vero dicta fuerit in eis dictio vl'is ꝑm viaȝ deſcriptiõis ꝯprehẽdẽtis plurimũ rei: tuȝ forſan ſufficiet hoc qȯ dicem⁹ in eis. Et eſt qm̃ queadmodũ infortunia ꝯtingẽtia mortuo in vita eius: q̃dã grau⁹ tolerant ab ipſo ⁊ aliqua ĩpedimẽta vite faciũt: alia aũt facili⁹: nec impediũt vitã eius in aliquo: ſic eſt qȯ cõtingit filijs ⁊ amicis oĩbus. ℭ D. Veruñ vnũqȯqȝ accñtiuȝ q̃ viuis accidũt diuerſificant in malicia ab eis q̃ accidũt eis qñ fuerint mortui ad modũ diuerſificatiõis reꝝ malaꝝ inuẽtaꝝ in orõnib⁹ poetaꝝ ab ipſis exñtib⁹ in ope: intẽdo ꝙ opatio iſtaꝝ eſt vehemẽtioris malicie. i. opatũ ex ipſis peius eſt vehemẽter q̃ʒ dictũ. ℭ Opȝ igit nos diſtinguere hãc diuerſitatẽ ad diſſoluẽdũ dubitatiõeȝ accñteȝ ĩ re mortuoꝝ: ⁊ ſpeculari ſi ſint pticipãtes viuis in aliquo bonoꝝ aut ſuoꝝ ꝯtrarioꝝ: ⁊ veriſĩle aũt vĩ ſi ꝯtinuat ipſis aliqd ex his reb⁹ ſiue bonum ſiue malũ: ꝑuũ qd ⁊ exile eẽ: ⁊ hoc: qm̃ nõ eſt poſſe vt ꝯtingat vtriqȝ partiũ. ſ. viuis ⁊ mortuis ſm̃ modũ vnũ: neqȝ poſſe eſt vt mortuis ꝯtingat abſqȝ viuis. Jam ergo relinquat vt ſit ꝙ mortuis ꝯtingit ex his ſm̃ quãtitatẽ q̃ nõ ponit infelices felices ſi bonũ fuerit: neqȝ felices infelices ſi malũ. ℭ D. Appet ergo iaȝ ex hoc dicto ꝙ bonitas diſpõnis viuoꝝ ⁊ malicia diſpõnis eoꝝ depẽdẽtiã hȝ cũ mortuis: intẽdo ꝙ illi q ſunt ex pte illoꝝ mortuoꝝ quãdã hñt cũ eis depẽdẽtiã ſm̃ quãtitatẽ que nõ ponit felicẽ infelicẽ: neqȝ infelicẽ felicem.

ℭ His ergo ſic terminatis videamus vtrũ laudabiliũ an potius honorabiliũ felicitas ſit. Nã potẽtiaꝝ nõ eſſe cõſtat. Videt autẽ oẽ laudabile qȯ q̃le aliqd ſit: ⁊ quodãmõ ad aliqd ſe hẽat laudari. Nã iuſtũ ⁊ forteȝ oẽmqȝ ꝓbitatẽ ⁊ v̾tutẽ ob facta / actioneſqȝ laudamus. Robuſtuȝ aũt ⁊ velocẽ ac alioruȝ quẽqȝ qȯ nã talis eſt: ac ita ſe hȝ ad bonũ qddaȝ ⁊ ſtudioſuȝ. Patet aũt id ⁊ ex deorũ laudib⁹ q̃ ridicule vident ſi ad nos referãtur. Hoc aũt ex eo accidit qȯ p relationẽ vt diximus laudes ſiũt: ꝙ ſi laus taliũ ẽ ꝯſtat optimoꝝ nõ eẽ laudẽ: ſȝ maius qdẽ ac preſtantius queadmoduȝ appet. Nam ⁊ deos felices ⁊ beatos dicim⁹ ⁊ virorũ eos q̃ maxime diuini ſunt beatos appellamus: eodẽ mõ de bonis. Nemo .n. ſic felicitatẽ laudat vt iuſtã: ſȝ vt diuini⁹ qddã ac p̃ſtãtius beatã dicit. Videt aũt ⁊ Eudoxus ꝓbe voluptati principatũ defendere. Qȯ cũ nõ laudet voluptas ⁊ ſit bonuȝ preſtabilius eẽ quiddã ſignificari putabat q̃ȝ ea que laudabilia ſunt. Talẽ vero eẽ deũ ⁊ ſummũ bonũ. Ad hec eñi ⁊ alia referri: laus ġ virtutis eſt: ab ea nãqȝ honeſta agimus. Cõmẽdationes aũt operũ tam corpaliũ q̃ȝ aĩaliũ: verũ iſta trite diſcutere illoꝝ fortaſſe magis ꝓpriũ eẽt: qui in his cõmendationib⁹ elaborarũt. Nobis aũt manifeſtũ eſt ex his q̃ dicta ſunt honorabiliũ ⁊ perfectoruȝ eẽ felicitatẽ. Vr aũt ⁊ ob id ſic habere ſe: qꝛ pncipiũ eſt. eius eñi gr̃a cetera oĩa oẽs facimus: pncipiũ v̾o cãmqȝ bonoꝝ honorabile qddaȝ diuinũqȝ ponimus.

ℭ Sextũdecimũ caplm̃ in quo oſtẽdit ꝙ felicitas nõ eſt laudabiliũ: ſed honorabiliũ ⁊ perfectorũ ⁊ diuina. Dixit. 16

Is itaqȝ determinatis perſcrutemur de felicitate: an eſt ex reb⁹ laudabilib⁹ aut ex rebus ſublimib⁹ q̃ ſunt excellẽtiores laudatiõe: ⁊ hoc qm̃ manifeſtũ eſt eã nõ eẽ ex potẽtijs effectiuis: q̃ relatiue dicunt ad aliqd: ⁊ ſunt q̃le quoddaȝ. Et oẽ qȯ laudat nõ laudat niſi p q̃le aliqȯ ⁊ p relationeȝ ad aliqd. Nos etenȝ nõ laudam⁹ iuſtitiã ⁊ fortitudinẽ: ⁊ vir bonũ ⁊ v̾tutẽ niſi ꝑ actiões exñtes ab eis: aut qȯ cõtingit ab eis: ⁊ ſil'r robuſtuȝ ⁊ bonũ curſorẽ: ⁊ vnũqȯqȝ ſimilat v̾tutib⁹ corpalib⁹: equidẽ laudamus eoꝙ ſunt cũ quali quodã ⁊ cũ relatiõe ad aliqȯ alterũ. Cũqȝ fuerint laudes ptinẽtes hm̃õi rebus: tũc manifeſtuȝ ꝙ res q̃ ſunt in

ſine bonitatis nõ hñt laudẽ: ſꝫ ſunt excellẽtiores ⁊ preſtãtiores laudatiõe quẽadmodũ pꝫ ex re ipſarũ: qm̄ nos referimus deificatos ⁊ electos hoium ad felicitatẽ. Et laudat aliqs felicitatẽ quẽadmodũ laudat triſticiã: imo potius magnificat eam ⁊ honorat: ſm ꝙ ipſa eſt res diuina ⁊ optima. ¶ D. Et putat de Eudoxio poeta ꝙ voluptatẽ poſuerit in rebus q̄ ſunt in fine bonitatis: qm̄ cũ ſit laudabiliũ poſuit eã ex rebus bonis q̄ ſunt meliores rebus laudabilibꝰ. ¶ D. Res aũt q̄ preſtãtiores ſunt laudatiõe deus eſt exceſſus ⁊ bonũ abſolute: ⁊ h̄ qm̄ reliqua bonoꝝ virtutis non referunt niſi ad deum ⁊ ad bonum. Laus aũt poetica equidem pertinet virtuti cum nos ſimus operantes res decoras per virtutẽ: ⁊ ſunt laudes quidẽ pertinentes actionibꝰ aĩalibꝰ ⁊ corporalibus ſm modũ vnum. ¶ D. De his aũt perſcrutari vſqꝫ ad vltimũ fortaſſis magis pertinet ad eos: quoꝝ ſtudiuꝫ eſt ad laudum operationẽ ⁊ intẽdo poetas. Nobis aũt iaꝫ manifeſtũ eſt ex his que diximus ꝙ felicitas eſt ex rebus ſublimibus ⁊ perfectis: ⁊ videt equidẽ eſſe talis ⁊ eo ꝙ eſt principiũ ſm viã finis. Nos eniꝫ oẽs facimus qdeꝫ reliquas res oẽs gratia ipſius: ⁊ credimus de eo qḋ eſt principiuꝫ bonorum ⁊ cauſa ipſorum: qm̄ eſt res diuina.

¶ Cũqꝫ ergo ſit felicitas animi opatio quedã ſm virtutem perfectã: de v̄tute ipſa videndũ eſt. Naꝫ ſic fortaſſe melius felicitateꝫ intuebimur: videt aũt ⁊ his qui vere ciuilis ſit circa hanc plurimũ laborare. Vult eniꝫ ciues bonos efficere legibuſqꝫ obtẽperantẽs. Exemplum huius habemꝰ Cretenſiũ ⁊ Lacedemonioꝝ legũlatores: ⁊ ſiqui aliȷ̃ tales fuerunt: ꝙ ſi ciuilis eſt iſta ſcrutari manifeſtuꝫ eſt: vt ab initio ꝓpoſuimus de illa eſſe querendũ: ſed de virtute humana. vꝫ. querere opꝫ. Naꝫ bonũ quidem humanũ ⁊ felicitatẽ humanam querebamus: virtutẽ aũt humanã dicimus nõ corporis ſꝫ animi: ⁊ felicitatem animi operationũ. Hec ſi ita ſunt clarũ eſt oportere ciuilẽ hoiem ſcire aliq̃tenus ea que circa animũ: quẽadmodũ q oculos atqꝫ oẽ corpus curaturus eſt: ac tanto magis quãto ciuilis honorabilior ac preſtãtior eſt q̄ꝫ medicina. Qꝫ ſi preſtãtes medici circa cognitionẽ corporis multũ laborant: iccirco animũ eſt a ciuili hoie ſciẽdũ. Videndũ eſt aũt hoꝝ grã ⁊ eatenus videndũ vt ad q̄ſita ſufficiat: nã vlterius qdẽ ſcrutari operoſius forſan eſſet: q̄ꝫ p̄ro rerũ oppoſitarũ qualitate.

Ciuilis p̄ſtãtior ac honorabilior eſt q̄ꝫ medicina.

17 ¶ Decimũſeptimũ capl̃m in quo oſtẽdit ꝙ opꝫ ſcrutari de virtute vl̃r qḋ facit in .II. lib. ⁊ de q̃li v̄tute. ſ. humana q̄ nõ corporis ſed aĩe ⁊ ⁊ ꝙ ꝑꝑ hoc opꝫ politicũ ſcire aliqual̃r que circa aĩam. Dixit.

Quamqꝫ ita ſit felicitas actus quidaꝫ aĩe ſiens ſm virtutẽ perfectã: ſcrutãdũ eſt de v̄tute perfecta q̄ḋ eſt: ⁊ que ſunt ſpẽs eius. forte eteniꝫ erit ſpeculatio noſtra in felicitateꝫ: quãdo ꝓceſſerimus hac via doctrine cõmodior ⁊ nobilior. ¶ D. vr̃ autẽ de eo q eſt ſm veritatẽ gubernator ciuilis ꝙ ſtudium quidẽ ſuuꝫ eſt de virtute ꝓprie: ideo ꝙ vehemẽtia voluntatis ſue eſt vt reddat ciues bonos ⁊ legis obeditores. ¶ Et huiꝰ exemplũ ſunt poſitores legũ Cretẽſiũ ⁊ Lacedemonũ ⁊ ſiqui aliȷ̃ ſunt hmõi. Et qm̄ quidẽ eſt ꝓpoſitũ noſtrũ in hac perſcrutatione ad gubernationẽ ciuitatũ: manifeſtũ eſt: qm̄ qḋ ⁊ inueſtigatio noſtra fiet ſm intẽtionẽ noſtraꝫ q̄ fuit a ꝓncipio. Opꝫ ḡ vt ꝑſcrutemur de v̄tute humana. ⁊ hoc pꝫ cũ inquiramus bonũ humanũ ⁊ felicitatẽ humanã: nõ intẽdo aũt per v̄tutẽ humanã v̄tutẽ corpis: ſꝫ virtutẽ aĩe: cuꝫ dixerimus ꝙ felicitas eſt actus aĩe: ⁊ cũ ſit res ſm hoc neciuꝫ eſt ciuili vt ſpeculet in re habitum aĩe cũ dixerimus ꝙ eſt actus eius. Sciendũ eſt igit a ciuili diſpoſitiones aĩe qual̃r ſunt ⁊ quot ſunt: ſicut eſt ſciendũ medico curatori oculoꝝ ⁊ curatori corporis ⁊ diſpõnes oculoꝝ ⁊ corporis oẽs: ⁊ quot ſunt. ¶ Jmmo iſtud magis neceſſariũ eſt eo ꝙ gubernatio ciuitatuꝫ honoratior ⁊ melior eſt arte medicine: cũ ſit ciuitas honorabilior corpore. Periti aũt medicoꝝ valde ſubtiliant inquiſitionẽ de diſpoſitionibus corporis. Gubernatorẽ ergo ciuitatũ ſpeculari opꝫ in diſpoſitionibus anime: ſpeculari aũt inquantũ ſufficit ad h̄ q̄ſita. Subtiliatio ꝑſcrutationis vltra hanc quantitatẽ fortaſſis laborioſa ſit ⁊ egrediens ab eo qḋ intẽdimus in hoc libro.

Gubernatio ciuitatũ honoratior ⁊ melior eſt arte medicine.

¶ Dicunt aũt de illa ⁊ in extremis ſermonibꝰ ſufficiẽter quedã qbus vtẽdũ eſt veluti vnã eius eſſe partẽ ſine rõne aliam rõnẽ hñtẽ. vtꝝ ꝓo diuidant iſta ſm corporis partem ꝙ omne diuiſibile vel rõne quideꝫ duo ſunt ſed diuiſionem minime recipere apta: ſeu in circũferentia cõcauum ⁊ cõuexuꝫ nihil refert ad preſens. Sed irrõnalis quideꝫ partiꝫ cõi ⁊ vegetabili ſimilis eſt: loquor aũt de eo qḋ cã eſt nutriendi ⁊ augmẽtandi. Nam taleꝫ animi potẽtiã in cũctis que nutriunt quis reponat ⁊ in fetibus hãc ipſaꝫ quoqꝫ i̇perfectis rõnabilius q̄ꝫ aliam aliquã. Huius igit cõis q̄dã v̄tus ⁊ nõ humana appet. Vr̃ eniꝫ i̇ ſomnis maxime opari hec pars atqꝫ potẽtia. At bonus ⁊ malus per ſomnũ minime diſcernunt: vñ aiunt felices a miſeris i̇ dimidio vite nihil differre. Cõtingit aũt hoc rõnabil̃r: nã ocioſitas animi ſomnus eſt q̄ nõ dr̃ bona vel mala: niſi inquãtũ aliqui parũ perueniũt motus ⁊ qua meliora fiunt iuſſa modeſtoꝝ hominũ q̄ꝫ

Aiunt felices a miſeris in dimidio vite nihil differre.

quorūcūq;. Sed de his quidē ſatis: ⁊ nutritiuā omittendū: q2 humane virtutis expers eſt. vr̄ ⁊ alia quedā nā animi irrōnabilis eſſe particeps: tñ aliquatenus rōnis. Cōtinentis enim ⁊ incōtinens rōnē ⁊ animi id qđ rōnē hʒ laudamus. Ratio em̄ ⁊ ad optima ꝓuocat. apparet aūt ⁊ aliud qddā ꝑter rōneʒ illis ineſſe qđ repugnat reſiſtitq; rationi. Ut em̄ reſolute corꝑis partes ſi ad dextrā mouere velis in ſiniſtrā feruntur. Sic ⁊ in animo in cō/trariū ferunt̄ cōtinentiū appetitus. Sʒ in corporib⁹ qui/dem cernimus id qđ ꝑuerſe mouet̄: in aīo v̄o nō cernimus. Sʒ nihilominꝰ putandū in aīo quoq; eē aliqd preter rōneʒ qđ huic aduerſat̄ ⁊ obuiat. Qualr̄ aliud nihil differt rōnis: ⁊ hoc vr̄ ꝑticeps vt diximus. Itaq; paret rōni cōtinenti: forte ēt magis obediēs eſt intēperato ⁊ forti. Oīa em̄ cōſonant rōni. Videt̄ ḡ ⁊ irrōnabile du/plex aliud vegetabile nō ꝑticeps rōnis: aliud cōcupiſcibile ⁊ oīno appetibile: in tantū particeps inquantū illi obediēs atq; obtēperās eſt. Sic itaq; patris ⁊ amicoꝝ dicimus rōneʒ hr̄e: non aūt vt mathematicoꝝ. Q̄ autē perſuadet̄ quodā mō a rōne id qđ irrōnabile eſt admonitiones increpatiōes cohortatiōeſq; ſignificāt. Si aūt dicere opʒ hāc quoq; partem habere rōneʒ: duplex erit rōnem habēs: aliud ꝑncipalr̄ ⁊ in ſeipſo: ⁊ aliud tanq̄ patri obediens quiddam.

18 ¶ Decimūoctauū capl'm de aīa inquantū ſufficit ad preſens negociū in quo diuidit aīam in irrōnabilē ⁊ rōneʒ hn̄s: irrōnabile vocās plantatiuū qđ relinquendū dicit ſicut expers humane virtutis: rōnē vero habēs diuidit in id qđ ꝑncipaliter in ſeipſo hʒ eam: ⁊ id qđ participatione hʒ eam. i. in per ſe rōnale ⁊ ſenſitiuū qđ natuʒ eſt rōni obedire ⁊ qđ ſc̄m ſe cōſideratum eſt irrōnabile ⁊ rōni rebellans: vnde ſicut duplex eſt rōnem hn̄s: ſic duplex irrationale. Dixit.

ETiam dictū eſt in ſcīa nāli de diſpōnibus aīe in quo eſt ſufficiētia: ⁊ opʒ vt quibuſdā illo/rum vtamur hic. i. quibus indiguerimus. Diximus ḡ qm̄ quiddā aīe eſt irrōnale: ⁊ quiddā eius rationale. ¶ D. nō indigemus aūt in hac ꝑſcrutatiōe in̄ cui⁹ via ſumus inq̄ſitiōe an ſint diſtincta vt mēbra corporis: ⁊ vt oīs res diuiſibilis: aut ſint rōne. i. diffōne duo ⁊ indiſtincta n. i. ſubo: ⁊ cōuexuʒ ⁊ gibboſuʒ in arcu circulari: hec em̄

ꝑſcrutatio ꝓpria eſt ſcīe nāli: ⁊ rōnabile eſt qđ eſt vegētatiuū. ſ. plantatiuū. ¶ Et intelligo per plātatiuū partē aīe q̄ eſt cā nutrimēti ⁊ cremēti: ⁊ h̄ vis ex virib⁹ aīe eſt in oīb⁹ q̄ nutriunt̄. ⁊ eſt inuenta in embrionib⁹ ⁊ in aīalib⁹ ꝑfectis: ⁊ hoc qdē eſt ita eo ꝙ hec vis ꝑmitus eſt in his reb⁹ abſq; alijs. ¶ Dixit. Apparet aūt ꝙ huic potētie eſt v̄tus cōis quā participāt plante ⁊ aīalia: ⁊ pp hoc nō eſt humana ⁊ de mēbro aīaliū in quo eſt hec vis: ⁊ ꝙ operat̄ per hāc vim qđ operet̄ per ipſaʒ in hora ſomni ⁊ vigilie. partis aūt aīe q̄ bonū operat̄ ⁊ malū fere nō manifeſtat̄ actio hora ſomni vt illius: ⁊ ideo dr̄ ꝙ nō eſt drīa īter felices ⁊ infelices in dimidio vite ipſoꝝ. ⁊ hoc rectū eſt ꝓpea ꝙ ſomnus eſt ociū aīe illius de q̄ dr̄ ꝙ eſt v̄tuoſa aut vitioſa niſi ſint qdā motuū ei⁹ pertrāſeuntes in corꝑe paulatiʒ ad vim rōnalem vel rememorationē partis nutritiue aīe. ⁊ ſiāt pp hoc phātaſmata bonoꝝ hora ſomni meliora phātaſmatibus maloꝝ. ¶ D. ⁊ iam locuti fuimus de iſtis reb⁹ quantū ſufficit: ⁊ opʒ vt relinquamus potentiā aīe nutritiuā: expers em̄ eſt v̄tutis humane. ¶ D. Videt̄ aūt ꝙ ſit anime hoīs nā alia quedā irrōnalis participās tñ rōnē aliquo modoꝝ. ⁊ hoc eo ꝙ exaudibilis eſt rōnis ⁊ obediēs ei. ⁊ pp hoc laudatur qui cōtinet aīam ſuā a voluptatib⁹: quēadmodū laudat̄ q cōtinet rōneʒ ſuam ⁊ partē aīe ſue rōnalē. Qui em̄ talis eſt direct⁹ eſt ⁊ inquiſitor eſt rerū pertinentiū v̄tuti. Et appet qm̄ in nobis eſt aliqd aliđ ꝑter partē ra/tionalē ꝯtrariās rōni ⁊ ducēs ad diuerſuʒ partis ad quā ducit rōnalis: ⁊ accidit aīe in hac diſpōne ſil'e ei⁹ qđ accidit mēbris paraliticis qñ volumus ea mouere ad aliquā partē ⁊ ipſa inclinant̄ ad aliaʒ: ta/lis em̄ eſt diſpō iſtius aīe cū aīa rōnali. Rōnalis nāq; qñ voluerit mouere v̄ſus rem aliquā ⁊ fuerit vis cōtraria ei vincens mouebit ad cō/trariū illi⁹ rei. ⁊ pp hoc erūt motus eoꝝ q nō cōtinēt aīas ſuas a voluptatibus ad ꝯtrariū rectitudinis ſicut eſt diſpō in mēbro paralitico. niſi ꝙ mot⁹ mēbri inordinati motī ī corꝑe eſt res mota. Videmus em̄ eū oculatim: in aīa aūt nō videmus oculatiʒ ſenſu. Verūtñ fortaſſis opʒ vt ſciamus ꝙ in aīa eſt aliqd diuerſuʒ rōni ꝯtrariās ei ⁊ cōtradi/cens nō minus q̄ in corꝑe credim⁹ eē motiōes ꝯtrariātes motionib⁹ nālibus: eteniʒ vt eq̄ res ſenſibiles ſunt ⁊ hec eadē ps eſt illa de cuius nā eſt vt obediat rōni ducēti ipſam ⁊ fortaſſis in caſto ⁊ forti facilius cōſentit ⁊ obedit rōni in eo ꝙ opatiōes ei⁹ ⁊ oēs ꝯueniētes ſunt rōni. ¶ Cūq; ſic ſe habeat res tūc palā eſt ꝙ illa q̄ eſt nō rōnalis ex partib⁹ aīe eſt duobus modis: plantatiua que nō participat rōne aliquo modoꝝ ⁊ cōcupiſcibilis q̄ participat rōne ſc̄m ꝙ obedibilis eſt ei nālr̄: ⁊ ex his q̄ ſignificāt ſup hoc ꝙ obedibilis eſt ei nālr̄. Et ex his q̄ ſignifi/cant ſup hoc ꝙ obedibilis eſt rationi eſt īpreſſio quaʒ facit in nobis re/dargutio: ⁊ cum eſt effectus in nobis redargutiōis ⁊ exhortationis ⁊ amotionis ⁊ reprehēſionis ⁊ caſtigationis: ⁊ pp hoc manifeſtū eſt ꝙ qñ attribuimus rōnē aīe hoc eſt ſʒ duos modos q̄rū vn⁹ dr̄ ēe ⁊ p ſe ⁊ eſt pars apprehēſiua iudicatiua: ⁊ altera eſt ps obediēs huic ⁊ eſt illa pars cui accidit ex pte rōnis ſil'e ei qđ accidit filio de obediēdo patri ⁊ obeditioni ei niſi fuerit: neq; nāliter ⁊ eſt filius rebellis.

¶ Diſtinguit̄ ⁊ virtus ſc̄m hāc drīam. Dicimus. n. illaruʒ quaſdam eſſe intellectiuas: quaſdaʒ vero morales.

Sapientiā quidē ⁊ ſolertiā ⁊ prudentiā intellectiuas: liberalitatē autem ⁊ modeſtiam morales vocamus. Loquentes enim de moribus nunq̄ꝫ dicim⁹ q꜠ ſapiens aut ſolers: ſed q꜠ modeſtus ⁊ mitis. Laudamus ⁊ ſapientē ſm̄ habitum. Habituum vero eos qui laudabiles ſunt virtutes appellamus.

¶ Decimūnonū cap. d̄ diuiſiōe v̄tutis ĩ ſpeculatiuas ⁊ actiuas. Dixit

19 Virtus ergo primo diuidit in duas virtutes quarꝫ vna eſt intellectualis ⁊ eſt apprehēſiua. Altera vero obediētialis ⁊ eſt virtus moralis ⁊ ſapiētia ⁊ prudētia: ⁊ intelligētia ſpēs ſunt ĩtellectualis. Liberalitas vero ⁊ caſtitas ⁊ que his ſimilant̄ ſpēs ſunt moralis. ¶ Et hm̄oi ſignū eſt qm̄ dicim⁹ de morib⁹ hoīs non dicimus de eo qm̄ ſapiens aut intelligēs: ſꝫ qm̄ humilis / aut caſtus: ſapiēs aūt laudat̄ ſm̄ induſtriā ſciētialē quā hꝫ: ⁊ vlr ꝙ fuerit ex habitib⁹ aīalib⁹ laudabile nominam⁹ virtutes. ¶ Et hic terminat̄ interſo hui⁹ tractat⁹ ⁊ eſt prim⁹ iſti⁹ libri: vt ſint grates deo donatori ſapientie ⁊ largitori felicitatis.

¶ Ariſto. Stragy. Lib. Scḋs Ethicorū. Cap. primū.

Cum vero duplex ſit virt⁹: alia intellectiua: alia moralis. Intellectiua q̄dē plurimū ex doctrina g̃nationē hꝫ atqꝫ augmētū, quapp experiētia indiget ⁊ tpe. Moralis aūt ex aſſuetudine fit. vn̄ ⁊ nomē hꝫ parūper a more declinās. Ex quo manifeſtū ē nulla moraliū virtutū nā̄ nobis ineſſe. Nihil. n. eorū que nā̄ ſunt aliter aſſueſcit: veluti lapis cuius nā̄ eſt vt deorſuꝫ ferat̄ nunq̄ꝫ aſſueſceret ſurſuꝫ ferri. Nā ſi millies illū q̄s aſſuefaciēdi gr̄a in altū p̄jiciat̄: neqꝫ ignis deorſuꝫ: neqꝫ aliud quicq̄ꝫ ex his q̄ alr̄ nata ſunt alr̄ aſſueſcent. Neqꝫ natura ergo: neqꝫ p̄ter naturā inſunt nobis virtutes: ſed ſum⁹ nos ad illas quidē recipiendas natura apti: pficimurqꝫ per cōſuetudinē. ¶ Preterea que natura nobis inſunt eorum potentias prius ferimus: poſterius vero actus reddimus qḋ in ſenſibus manifeſtuꝫ eſt. Non enim ex eo ꝙ ſepe audiuimus ſenſum accepimus: ſed contra habentes vſi ſumus nō vtentes habuimus. At virtutes acquirimus operando prius queadmodum ⁊ in alijs

Virtutes morales nō ſunt a nā̄. Nihil eoruꝫ q̄ a nā̄ ſunt alr̄ aſſueſcit

Ea que a nā̄ nobis inſūt eorū potentias pri⁹ ferim⁹ poſterius actus reddimus.

artibus. Que enim opꝫ poſtq̄ꝫ didicerimus facere ea faciendo addiſcimus ceu fabricando fabri: ⁊ cytharaꝫ pulſando cythared̄i. Sic iuſta agēdo iuſti: ⁊ modeſta modeſti: ⁊ fortes fortia efficiūtur. ¶ Teſtatur id qḋ fit in ciuitatibus: nam latores legum aſſuefaciendo ciues bonos efficiūt: ⁊ ꝓpoſitū quidē oīs legiſlatoris hec eſt. Quicunqꝫ vero ex illis hoc non bene agunt / aberrant. Idqꝫ inter bonā rēpub. malāqꝫ intereſt. Inſuper virtus atqꝫ ars ex iiſdem atqꝫ per eadem fit / corrupiturqꝫ. Ex pulſatiōe enīꝫ cythare boni ⁊ mali fiunt cythared̄i. Eodēqꝫ modo comedi ⁊ fabri ⁊ alij oēs. Bene fabricandi boni erunt fabri: male autē mali. Qḋ niſi ſic eēt doctore nō indigeret. ſed oēs boni aut mali eſſent. ſic ⁊ in virtutib⁹ res ſe hꝫ. Agēdo. n. que in cōmercijs hoīum verſant̄ vel iuſti vel iniuſti euadimus agēdo que in periculis ⁊ cōſuetī metuere aut fidere fortes vel timidi ſum⁹. Simili modo in his que circa ꝯcupiſcētiā: ⁊ in his que circa irā alij tēperati ⁊ faciles: alij intēperati ⁊ iracundi: ꝑut hoc vel illo mō vt in illis fit. Ac vt vno cōprehēdam verbo ex ſimilib⁹ actibus habit⁹ fiunt. Itaqꝫ vidēdū eſt quales actus edam⁹. nā q̄les illi ſunt tales habit⁹ ſubſequunt̄. nō parū igit̄: ſꝫ plurimū imo totū refert hoc vl̄ illo mō ſtatim ab adoleſcētia conſueſcere.

Ex ſimilib⁹ actib⁹ habitus fiunt.

¶ Determinatio huius tractatus ſecūdi de libro Nichomachie Ariſtotelis incipit.

¶ Primū caplm̄ ꝙ neqꝫ nā̄ neqꝫ p̄ter nām eſt virtus eoꝙ ex doctrina vt intellectuales vel ex conſuetudine vt morales fiunt nobis inatis ipſas ſuſcipere: ⁊ iterū eoꝙ natura nobis aduenerit hoꝝ potētias ⁊ habit⁹ prius habitis opationib⁹. In virtutib⁹ aūt fit econuerſo. Et adhuc eoꝙ ex eiſdē opatiōib⁹ bn̄ vel male factis: ⁊ p eaſdē opatiōes bene vel male factas fit ⁊ corrūpit̄ oīs virtus. vnde tanq̄ potiſſima colligit̄ nō parū differre ſic vel ſic confeſtim a iuuene aſſuefieri. Dixit.

Cum itaqꝫ virtutes ſint duorū modoꝝ: intellectualis. vꝫ. ⁊ moralis. Intellectualis plerūqꝫ ⁊ fit ⁊ auget̄ in nobis p doctrinaꝫ: ⁊ ideo indigemus in cōprehēſione eius exercitatione multa ⁊ ſpacio tēporis longi. Moralis vero cōprehēdit̄ p aſſuefactionē. ⁊ pp hoc greci deriuant nomen moris a noīe cōſuetudinis eliterantes ipſum de litteratione notitiam faciēte ſicut currit cōſuetudo in nominibus deriuatiuis. ¶ D. Et fieri aūt vi

rutū acqſitione per cōſuetudinē.ſ.per exercitationē in actiōib⁹ ea⁊
appet: qm̄ nulla virtutū moraliū īuenit̄ in nobis per nām. ¶ Nul/
lius enim rei per naturā exiſtentis cōtrariū acquiret̄ per aſſuetudinē.
Lapis eniꝫ qui naturalr̄ deorſuꝫ deſcēdit ꝗuis quis ꝓijciat ipm̄ ſur
ſum vicibus vt innumeralib⁹ quarū nō cōprehēdit multitudo volens
per hoc aſſuefacere ipm̄ inoueri ſurſum nunꝗ̄ habebit poſſibilitatē in
hoc.⁊ ſimilr̄ ignis nō eſt poſſe vt recipiat ꝑ aſſuetudinē diuerſum mo/
tionis ſue.⁊ vlr̄ nihil eorum que naturalr̄ habēt actū aliquē poſſe eſt
per cōſuetudineꝫ recipere diſpōnem a qua ꝓcedit actus alius ab illo
actu naturali qui eſt ei⁊ ſi eſſet nobis aliqd̄ virtutū vel vitiorū na/
turalr̄ tunc nō eſſet nobis poſſe acquirere oppoſitū per aſſuefactionē.
Cūqꝫ ſic ſit tunc virtutes nō ſunt in nobis ſm̄ naturā neqꝫ preter na/
turam.ſ.inuolūtarie vel coacte:ſed nos nāti ſumus ad earū receptio/
nem ⁊ cōprehenſionē earū in nobis per aſſuetudineꝫ. ¶ Amplius oē
qḋ in nobis exiſtit naturalr̄ primit⁹ exiſtit in nobis ꝑ potentiā: deīde
erit nobis ad poſtremū per ſeipm̄ exiſtēs per actū nō ex parte noſtre
electiōis:intēdo ꝙ nō erit nobis eoꝙ nos aſſuefacim⁹ ipm̄ ſicut ſe hꝫ
in virtutib⁹:⁊ hoc manifeſtū eſt in ſenſib⁹.eteniꝫ ipſi fiunt primit⁹ in
nobis potentia ⁊ tandē cōuertunt̄ in nobis ad actū ex ſe:hm̄ōi exem
plum eſt ꝙ hō primit⁹ vidēs eſt potētia:deinde fit vidēs actu nō eoꝙ
viderit multotiēs:⁊ ſilr̄ ſimus audiētes actu poſtꝗ̄ fuimus audiētes
potētia:nō eo ꝙ aſſueuerim⁹ auditū.i.ꝙ audiuerim⁹ multotiēs.ſꝫ res
eſt ecōuerſo:intēdo ꝙ nos vtimur eis eoꝙ exiſtūt in nobis nō ꝙ exi/
ſtant in nobis ex vſu earū. Uirtutes aūt inueniunt̄ nobis poſtꝗ̄ nos
fecerimus eas multotiēs ſicut eſt in reliquis artibus operatiuis intē/
do ꝙ acqrit̄ quidē nobis ars per aſſuefactionē operū artis: ⁊ ꝓpter
hoc addiſcim⁹ res quas facim⁹ poſtꝗ̄ primit⁹ fecerim⁹ eas:vt edifican
tes erimus edificatores:⁊ cytharizātes erimus cythariſte: ⁊ qn̄ facti
fuerim⁹ edificatores ⁊ cythariſte edificabim⁹ ⁊ cytharizabim⁹ ſm̄ ꝙ
opꝫ. ¶ Et hec eſt dr̄ia inter actionē primā ⁊ ſcd̄aꝫ:⁊ ſilr̄ faciētes res
iuſtitie erim⁹ iuſti:⁊ faciētes res caſtitatis erim⁹ caſti: ⁊ faciētes res
fortitudinis erim⁹ fortes. ¶ D. Et atteſtat̄ huic qḋ videm⁹ cōtingere
in ciuitatib⁹. Uidem⁹ eniꝫ ꝙ poſitores legū ꝑ hoc ꝙ aſſuefaciūt ciues
de actiōe boni faciūt eos fieri bonos:⁊ hec eſt voluntas ⁊ intētio om
nis legiſlatoris niſi ꝙ qui nō decēter fecerit hic peccat.⁊ ꝑ hoc diuerſi
ficatur ciuilitas bona a ciuilitate mala. ¶ Dixit. Amplius virtus oīs
equidē fit bona aut mala ex reb⁹ vnis eiſdē ⁊ per res vnas eaſdem:⁊
ſilr̄ oīs.v.g.Bonus in ꝑcutiēdo cytharaꝫ ⁊ in alijs in hoc nō fiunt ta
les niſi ex pre ꝑcutiēdi cytharā:⁊ ſilr̄ ſe hꝫ in edificatoria ⁊ in ceteris
artificijs. Eteniꝫ ex edificatōe bona bonus fit edificator:ex mala ma
lus:nā ſi nō ſic eſſet nō indigeret̄ doctore in aliquo intēdo ꝙ doctor
docet diſcipulū actionē bonā atquā cū fecerit diſcipulus fit ab eo actio
bona in illo artificio:⁊ ſi nō eſſet res talr̄ eēnt oēs aut ꝑfecti in artib⁹
aut imꝑfecti in eis intēdo ꝙ nō inuenirent̄ in eis ambo modi ſimul.
Cūqꝫ ſic ſe habeat res in artib⁹ erit ſilr̄ in virtutib⁹. Cōuerſationē.n.
ad ſeinuicē faciētes hoīes qdā fiunt iuſti actōes iuſtitie faciētes:t aliꝭ
aūt iniuſti actiōes iniurie agētes:⁊ hoc mō ſe hꝫ res circa pericula.
Cōuerſantiū eniꝫ inter res timoroſas: quidam fiunt fortes: alij vero
timidi:⁊ ſilr̄ exercitatōe in actionib⁹ cōcupiſcētie⁊ ire: fiunt quidam

caſti māſueti ⁊ humiles:⁊ quidā incōtinētes:ꝓterui:⁊ iracūdi:⁊ fiunt
equidē tales ex cōuerſatione ſic vel ſic in rebus hm̄ōi. Et vlr̄ habitu/
dines aīales nō fiunt nobis niſi ex parte operationū.⁊ ꝓp hoc opꝫ vt
currāt oꝑationes noſtre mō debito. Eteniꝫ ſm̄ diuerſitatē oꝑationuꝫ
eſt ꝙ ſequit̄ ipſas ex diuerſitate habitudinū:⁊ ꝓp hoc nō differt modi/
cuꝫ vt aſſuefaciāt hoīeꝫ a pueritia ſua ad oꝑatiōes bonas aut malas
ſed multū differtiſſimo eſt tota dr̄ia in habitudīe hoīs. Cap. 2.

Um igit̄ preſens opus nō cōtēplatiōis gra L
tia fiat queādmodū cetera. Non.n.vt ſcia/
mus quid ſit virtus: naꝫ ſic nulla eius foret
vtilitas:ſed vt boni ſimus ꝑſcrutamur ne/
ceſſariū eſt de actib⁹ videre qualr̄ agere il/
los opꝫ.nam in illis cōſiſtit quales ſint habitus oſtēdi.
Oportere igit̄ ſm̄ rectā rōneꝫ agere cōmune eſt ⁊ ꝑſuppo
ſitū nobis exiſtat. Que aūt recta ſit rō ⁊ quō ad alias ſe
hꝫ virtutes dicet̄. Illud prius a nobis cōfeſſum exiſtat
ꝙ oīs de reb⁹ agēdis ſermo quaſi per figurā quādā ⁊ nō
per exactā diſcuſſionē tractari dꝫ. Quia vt ab initio di/
ximus ſm̄ mām ſermones ſunt exigēdi. At in reb⁹ agē
dis vtilibuſqꝫ nihil firmū neqꝫ ſtabile eſt vt etiaꝫ nec in
ſanis. Cūqꝫ hec habeat vniuerſum genus multomagis
de ſingulis res nulla certitudo tradi poteſt:cū neqꝫ ſub
artem neqꝫ ſub ꝓfeſſionē aliquā cadāt:ſꝫ opus eſt vt hi
q agāt ſemp ad tp̄s cōſiderēt ceu in medicina ⁊ nauiga
tione. Sꝫ quāqꝫ ita ſit tn̄ conādū eſt auxiliū ferre. Pri/
mum igit̄ idē cōſiderandū eſt qḋ iſtorū ea natura eſt: vt
de defectu exceſſuqꝫ corrūpant̄:ceu in viribus ac ſani/
tate videmus. Opꝫ eniꝫ ꝓ obſcuris clara exēpla indu/
cere. Exceſſus eniꝫ ac defectus laborū vires corrūpūt.
Eodē modo cibi ⁊ pot⁹ nimis magni: aut nimis parui
ſanitatē corrūpūnt. moderati faciūt:augent: cōſeruant.
Sic igitur in fortitudine/ac temperantia ⁊ alijs virtuti/
bus. Qui cuncta fugit ac formidat ⁊ nulli reſiſtit timi/
dus eſt. Qui vero nihil oīno formidat ſꝫ aduerſūs om
nia vadit temerari⁹. Itē qui omni voluptati potit̄ nec
vlla ſe abſtinet intēperās eſt. Qui vero oēs fugit inſtar
agreſtiū īſenſibilis qdē eſt. Corrūpit̄.n.tēperātia ⁊ for/

Secdm mā
ſubiecta ſer
mones ſūt
exigendi.

ostendit. ar. q ope
ratio nes q causant
[illegible] et saluant
eam debent com
sistere in medio
sup abum dantie
et defectus que nad
modu fuunt et
gene rant [illegible]
corporales et sanj
tas corporalis pro
quo uide tho. 1. 2.
q. 5. 1. et 3. et aposto
lum sit rō nabile
ob sequium [illegible]

q ibi qui ipso omnes fugit videtur ex isto sex sequi q [illegible] tas et paup tas
p uo sum [illegible] no sunt [illegible] pbat q [illegible] omnes ueneras delectatio
nes fugit et p conse quēs no opera [illegible] medium sed [illegible] ex tre mum
Respodet q tales opera tio nes sunt in medio ro nis recte q recta
ro dicat aliquj semp ab omi delecta tione uene rea asti nere et abondomj
q illa operationes sunt in medio rej nec hoc requirit ad [illegible] p quo
uide tho. 2a 2e q. 152 ar. 2.

titudo ab exceſſu ac defectu: a medio autē ſeruatur: nec ſolū generatiōes ⁊ augmēta ⁊ coꝛruptiones ex eiſdē ⁊ ab eiſdem fiunt: verū etiā operationes in iiſdem erunt. nam ⁊ in alijs que euidētioꝛa ſunt idē accidit velut in viribus. Fiunt vires ex capacitate multi cibi ac ex tolerātia multoꝝ laboꝛū: ⁊ hoc maxime facere robuſtꝰ pōt. Sic ⁊ in virtutibꝰ abſtinēdo a voluptatibꝰ tēperati efficimur: facti autē maxime poſſumus abſtinere.

2 ¶ Scōm caplm de eo qđ opꝫ ſcrutari q̄ circa opatiōes qualr operādū eſt eas. ſ. ſꝫ rectā rōnē ⁊ ꝙ habitꝰ nati ſunt coꝛrūpi ab idigētia ⁊ ſupabūdātia opationū fieri: aut augeri ⁊ ſaluari ab eaꝝ cōmēſuratōe ⁊ ꝙ ecōuerſo ex habitibꝰ fiūt cōpꝛopoꝛtiōales ipſis opatiōes. Dixit.

Cum itaq; nō ſit intētio nr̄a in hoc libro intētio ſpeculatiōis ⁊ ſcie tm̄: quēadmodū in libꝛis alijs ſꝫ intētio opationis: pſcrutatio. n. noſtra in ipſo nō eſt vt ſciamꝰ qđ eſt virtus tm̄: ſꝫ vt operemur eam ⁊ boni fiamus: alr enī nō eēt nobis in ſcia ipſiꝰ vtilitas opꝫ neceſſario vt pſcrutemur de actionibꝰ qualr eſt nobis operādū eas. Nā quēadmodū diximꝰ ſm eaꝝ diuerſitatē diuerſificabunt aīe diſpōnes. ¶ D. ponamꝰ igit radicē vlē eis cōem: ⁊ eſt: qm̄ actōes faciēdū eſt ſm rōnē rectā: ⁊ dicemus in poſtremo que eſt illa diſcretio recta ⁊ qualis eſt habitudo ſua ad reliquas virtutes. ⁊ ponamꝰ etiā ꝙ totꝰ ſermo qui dicit in oībus iſtis nō dicit niſi ſm viā deſcriptōis: nō ſm viam vltime pſcrutatiōis. intēdo q̄ cōprehēdat plurimū rei vt diximus a pncipio ſcriptiōis: qm̄ certitudo ſermonis in oī re opꝫ vt ſit ſm mām ipſius: h aūt mā mutabilis eſt: ⁊ hoc qm̄ res effectiue virtutū ⁊ pficiētes nō hn̄t aliquid firmū ſm diſpōnē vnā ſicut ēt eſt diſpō in rebus effectiuis ſanitatis. Etenim ex ipſis nō eſt aliqđ firmitatē hn̄s ſm diſpōnē vnā: cūq; ſit res ī vlibus q̄ ſunt in hac ſcia iſto mō qm̄ nō tolerant certificatiuā inqſitionē pp ſui mutabilitatē: potius eſt ſic in particularibus. ſ. ꝙ non eſt poſſ in eis certificatoꝛia inqſitio: qm̄ nō ſunt cōpꝛehēſa neq; arctata ſub arte neq; ſub pcepto vno. ⁊ neceſſe eſt agēti ſemp vt ſpeculet in expediēti ex ipſis in illa hoꝛa in qua ipſe eſt: ſicut ſe hꝫ in medicina: ⁊ in arte nautarū: verūtamen ⁊ ſi ſit ſermo ille in cuius via ſumus currēs hoc curſu: tn̄ opꝫ ſm diſpōnē aliquā vt dicamꝰ qualr ſpeculandū: ⁊ vñ incipiēdū in ſpeculatiōe. Dicimꝰ ergo qm̄ primū qđ ponimꝰ huic ſpeculationi eſt ꝙ de nā vniꝰ ⁊ eiuſdē actꝰ eſt vt coꝛrūpat ex additiōe ⁊ diminutiōe. Et opꝫ vt ſignificemꝰ ſup hoc qđ occultat ex hac intētiōe in aliqua rerū: ⁊ p hoc ꝙ appet ex eis in qbuſdā earū vt ꝙ videmꝰ in foꝛtitudine ⁊ ſanitate. Etenī exercitia ſupfluētia ⁊ deficiētia coꝛrūpūt foꝛtitudinē: ⁊ ſilr cibus ⁊ potꝰ ſupfluētes ſup id qđ opꝫ: aut diminuti ab eo qđ expedit coꝛrūpūt ſanitatē. Cōmēſurati aūt ꝯſeruāt ſanitatē ⁊ augmētant: ⁊ ſilr eſt in caſtitate ⁊ foꝛtitudine ⁊ ceteris virtutibus. qui enī fugit ab omni re ⁊ timet ipſum ⁊ nō tolerat aliquid hic eſt timidus: qui autē non timet aliquid penitus nec terretur ab ipſo hic audax eſt: medius aūt in hec foꝛtis eſt: ſilr qui oēm voluptatē reſpuit: ⁊ qui omni voluptati expoſitꝰ eſt neuter hoꝛum hꝫ caſtitatē. cū itaq; ſic ſe habeat res virtutes quidē coꝛrūpunt ex ſupfluitate ⁊ idigētia: cōſeruat aūt eas mediocritas. ¶ Dixit. ⁊ nō diuerſificant quidē diſpoſitiōes ſolū ex parte vſitatiōis rerū earūdem vſitatiōe diuerſificata. ſed actiones que vſitant in rebus vnis vſitatiōe vna diuerſificantur ēt ex parte acceptiōis diſpoſitionū pꝛeter illas actiōes. ⁊ hoc euidēs eſt in rebꝰ illis qui ſunt magis manifeſte apud nos q̄ res iſte. V. g. virtus coꝛpoꝛalis acquirit ex acceptione multi cibi ⁊ tolerantia multi laboꝛis. ⁊ qn̄ facti fuerimꝰ vigoꝛoſioꝛes erimꝰ potētioꝛes ad vſitationē laboꝛis multi ⁊ cibi multi: ⁊ talis eſt diſpō in virtutibꝰ. Etenī caſti fimus ex retrahēdo nos a voluptatibꝰ ⁊ qn̄ facti fuerimus caſti erimus potētioꝛes ad retrahēdum nos a voluptatibꝰ: ⁊ iſto mō ſe hꝫ in foꝛtitudine. Nam qn̄ aſſueuerimus vilipendere terribilia timoꝛoſa fimus tolerātes ea: ⁊ qn̄ facti fuerimus toleratoꝛes earum erimus potentioꝛes ad eoꝛum vilipenſionem. Caplm 3.

Significatio autē habituū vel voluptate aut moleſtia que facta ſequit dephendi cōuenit: qui abſtinet a coꝛpoꝛeis voluptatibus ſi ob hoc ipſū gaudet tēperās eſt: ſin moleſte fert intēperās. Item qui pericula ſubit ⁊ gaudet aut certe non dolet foꝛtis eſt. Qui vero dolet, timidus. Circa voluptates. n. ⁊ doloꝛes virtꝰ moꝛalis cōſiſtit. nā pp voluptatē ipꝛoba facimus: ⁊ pp moleſtiā bn̄ facere omittimus. Itaq; ab ipſa adoleſcētia inſtitutos eſſe cōuenit: vt Plato inqt. vt pꝛo qbus oꝫ gaudeamꝰ ac doleamus: h. n. recta ē diſciplina. Pꝛetera ſi virtutes ſunt circa actus ⁊ affectus: Oēm vero actum ⁊ affectū ſequitur voluptas aut doloꝛ. Virtus circa voluptates ⁊ doloꝛes erit. Oſtendunt hoc pene que ppterea infligunt: ſunt enī medicine quedā. Medicinarū aūt ea eſt natura vt per cōtraria fiant. Pꝛopterea vt ſupꝛadiximꝰ omnis habitus animi ad illa ⁊ circa illa naturā hꝫ que talia ſunt vt illū melioꝛē aut deterioꝛē efficiāt. Sꝫ p voluptates ⁊ doloꝛes praui fiunt ſequēdo ⁊ fugiēdo vel quas nō opꝫ vel quotiens aliter a rōne talia perſcribantur. Quapꝛopter virtutes diffiniūt trāquillitates quaſdā ⁊ quietes: nō tn̄ bene: qđ ſimplr dicunt: ſed nō vt oꝫ: ⁊ vt nō opꝫ: ⁊ qn̄: ⁊ quotcūq; alia adiungunt. Subeſt igitur virtutē eſſe circa voluptates ⁊ doloꝛes optimoꝛū opa/

Oēm actus aut affectū ſequit voluptas aut doloꝛ.

tricē. Uiciū aūt cōtra. Pꝛobat ēt id qͦ cū tria ad capien dum repudiādūqꝫ ꝯſiliū ptineāt honeſtū: vtile: voluptarium: ⁊ tria his ꝯ̃ꝛia turpe: inutile: moleſtū. Bonꝰ qdeꝫ hec oīa recte cōſequit̃: malus vero aberrat: ſed circa voluptatē pꝛecipue. Hec. n. cōis eſt aīantibꝰ: ⁊ cūcta que ī electionē cadunt ſubſequit̃. Nam ⁊ honeſtū: ⁊ vtile iocundū vr̃. Cunctis ēt nobis a pueritia ſimul educata ē: quapp arduū eſt hanc reꝫ inſitā penitꝰ vite noſtre reijcere. Regimꝰ aūt actꝰ noſtros alij magis minꝰ ꝑ voluptatem ⁊ doloꝛē. Ob hoc igit̃ neceſſe eſt totū negociū circa illas verſari: nō parū eſt. n. ad res agēdas pꝛobe aut impꝛobe letari: aut dolere. Inſup difficilꝰ eſt voluptati repugnare q̃ꝫ ire: vt Heraclitꝰ inquit. Circa difficilioꝛa vero ſemp ars/ virtuſqꝫ cōſiſtit. Nā bene in hoc melius eſt. Itaqꝫ ob id quoqꝫ circa voluptates ⁊ doloꝛes totuꝫ negociū eſſet virtutis ⁊ ciuilis ēt facultatis. Nam q bene his vtitur bonꝰ erit: qui male malus. Eſſe igitur virtuteꝫ circa voluptates ⁊ doloꝛes: ⁊ ex quibus fit eiſdem augeri: atqꝫ aliter factis coꝛrūpi: ⁊ circa illa operari ex qbus fit: ſatis dictum eſt.

Circa difficilioꝛa ſemper ars virtuſqꝫ cōſiſtit.

3 ¶ Tertium capituluꝫ ꝙ ſignuꝫ habitū eſt ſuperueniēs voluptas vel triſtitia operibus eo ꝙ circa voluptates ⁊ triſtitias eſt moꝛalis virtꝰ: qͦ pꝛobat per male operari ꝑꝑ voluptatē: ⁊ a bonis recedere ꝑꝑ triſtitiaꝫ. vñ opꝫ ꝯfeſtiꝫ ex iuuenibꝰ bene duci. Et itē per virtutes eē circa actus ⁊ paſſiōes qbꝰ ſequit̃ delectatio ⁊ triſtitia. Et tertio ꝑ penas que ſunt medicine peccātiū factas circa has. Et quarto ꝑr anime habitum natū fieri ab his deterioꝛē ⁊ melioꝛeꝫ: ex quibus colligit̃ virtutem moꝛalē eſſe circa voluptates ⁊ triſtitias optimaꝝ operatiuā. Et quinto per eligēda ⁊ fugiēda cadere ſub delectabile ⁊ triſte. Et ſexto per has paſſiones eſſe nobis ⁊ quodāmō cōnutritas: iōqꝫ difficile cōtritibiles ⁊ per regulari his operationes: ⁊ tandem per difficilꝰ eſſe voluptati pugnare q̃ ire. Dixit.

OPoꝛtet auteꝫ vt ponamꝰ ſignuꝫ exiſtētie diſpoſitionuꝫ virtualiū in nobis: hoc qͦ ſeqtur nos pꝛeſens operationes de voluptate ⁊ triſtitia. Etenim q2 ex retractiōe a coꝛpoꝛalibꝰ letatur habitū hꝫ a quo denominādus eſt caſtus: q vero ex retractiōe ab his triſtat̃ incaſtus. Simil'r qui tolerat pericula vehementia ⁊ eſt gaudēs cuꝫ his aut nō triſtis foꝛtis eſt: qui autē ſuffert ea ⁊ triſtat̃ ex eis ille timidus eſt: ⁊ quidē hoc fit: qm̄ virtus moꝛalis equideꝫ eſt vt placeāt hoī ea que opꝫ vt placeat ei: ⁊ diſpliceant ei que opꝫ vt diſpliceāt. Ideo ꝙ nos quidē facimus mala delectatiōis cā ⁊ retrahimur a bonis cā eius qͦ eſt in ipſis ex cōtriſtatione. ¶ Et ꝑꝑ hoc opꝫ queādmodū Plato dixit vt incedat̃ cum hoīe ex pueritia ſua via ducēte ipſuꝫ ad hoc vt gaudeat ī his in quibus eſt gaudendū: ⁊ triſtet̃ in his quibus eſt triſtāduꝫ. h enīꝫ equalis eſt ⁊ ſana doctrina. ¶ Amplius virtutes qdem exiſtunt in actionibꝰ ⁊ paſſionibꝰ. omnē aūt actionē ⁊ paſſionē ſequit̃ delectatio ⁊ cōtriſtatio: ⁊ ꝑꝑ hoc opꝫ vt ſit virtus circa delectationē ⁊ triſtitias. intendo vt ipſe ambe delectationes ⁊ triſtitie ſint ſm̄ ꝙ opꝫ. ¶ Et de his que ſuper hoc ſignificāt eſt ꝙ pꝛohibitio accidentiū maloꝛuꝫ ⁊ refrenatio ipſoꝛuꝫ: fit quideꝫ per iſtas ambas res: intendo per delectationē ⁊ triſtitiam quā ponunt illi de ciuitatibꝰ. Refrenatiōes enim ſiue reſiſtentie medicine quedā ſunt: medicine aūt nate ſunt fieri per cōtrariū: ⁊ ſicut ante diximꝰ vnaqueqꝫ ex diſpōnibꝰ aīe exiſtit in illis rebꝰ q̄ appꝛopꝛiant̃ illi diſpōni: ⁊ circa res a qbus illa diſpō innata eſt fieri peioꝛ ⁊ melioꝛ. U. g. diſpō anime noīata iuſtitia aut iniuſtitia īuenitur quideꝫ a rebus appꝛopꝛiatis vt poſſeſſionibꝰ ⁊ honoꝛibꝰ: ⁊ qñ ſimilatur iſtis ⁊ circa res iſtas verſatur: ⁊ hoīes quideꝫ fiunt deterioꝛes ꝑꝑ delectatiōes ⁊ triſtitias ſm̄ ꝙ requirūt ex ipſis qͦ non opꝫ: ⁊ faciunt hoc in hoꝛa in qua nō opꝫ: aut eo modo quo nō opꝫ: ⁊ v'r pꝛeter modum aliquē ex modis quos determinat intellectꝰ ſanus circa delectationē ⁊ triſtitiā. ¶ Dixit. Et ꝑꝑ hoc diffiniuerūt virtutes eē moꝛtē cōcupiſcentiaꝝ ⁊ quietē earū. nō fuit aūt recte dictū ſic abſolute ſed cuꝫ hac determinatiōe ſm̄ ꝙ opꝫ: ⁊ in hoꝛa qua opꝫ ⁊ cetera que excipiēda ſunt in hoc. ¶ Dixit. Iam igitur poſuimꝰ ꝙ virtus exiſtit in delectatione ⁊ triſtitia. intendo in hoc vt delectemur in quo opꝫ: ⁊ vt triſtemur in quo opꝫ: ⁊ patuit qm̄ ipſa operatiua eſt optimoꝛuꝫ malitia ecōtrario. ¶ Dixit. Et delectabunt̃ nobis iſta quoꝛuꝫ fecimus mentionem per hoc qͦ dico. ſ. ꝙ res quas eligimus ſunt tres: Decoꝛum ſiue decens: vtile ſiue expediens: delectabile ſiue voluptas: ⁊ hoꝛum cōtraria tria: indecens vel turpe: inutile vel dānoſuꝫ: cōtriſtans vel moleſtuꝫ: ⁊ bonus eſt ille qui in omnibꝰ his directus eſt: malus autē qui peccans eſt in oībus his ⁊ pꝛopꝛie in voluptate: intendo euꝫ qui delectat̃ non vt opꝫ: ⁊ hoc qm̄ delectatio cōis eſt omnibꝰ aīalibus. ⁊ ſequitur oīa ea que hñt eligētiam. i. eligibilia. eteniꝫ decēs ⁊ vtile eligibilia ſunt ⁊ delectabilia. ¶ Dixit. Et hoc quideꝫ difficile eſt nobis: intendit accidēs illud qͦ eſt delectatio ⁊ cōſequēs ipſius. ideo ꝙ exiſtit in nobis nāliter ⁊ eſt natuꝫ nobiſcuꝫ ⁊ cōnutritū nobis ab infantia. ⁊ ꝑꝑ hoc ſimus cōmēſurātes actiones: cōſequēſue delectationis ⁊ triſtitie: ⁊ quidā noſtruꝫ in hoc pꝛecellunt quoſdā. ⁊ opꝫ neceſſario ꝑꝑ oīa hec vt ſit nr̃a intentio in hoc libꝛo toto circa delectationē ⁊ triſtitiam: intēdo vt delectemur in quo opꝫ ⁊ triſtemur in quo opꝫ. non eniꝫ medicū differt delectari aut triſtari in qbus actionuꝫ opꝫ. ¶ Et iam palam eſt ēt qm̄ virtus eſt in delectatiōe triſtitiaꝫ: eo ꝙ circa delectationē difficilioꝛ eſt q̃ circa iraꝫ: queādmodū dixit. Heraclitꝰ ⁊ ars ⁊ virtus ſemp qdē ſunt in actiōe rei difficilis: ꝑpea ꝙ in ea eſt bonū ⁊ optimū. ſm̄ hoc g̃ oꝫ vt ſit intētio intēdētis virtutē ⁊ ciuilitatē in hoc lib. toto circa delectationē ⁊ triſtitiā: naꝫ q vſus fuerit iſtis ſm̄ ꝙ opꝫ erit bonꝰ: qui vero aliter q̃ opꝫ erit malus.

¶ Capitulum. 4.

Sed q̃reret fortaſſe q̇ſpiā queadmodū dicim⁹ ꝙ iuſta agendo iuſtos: ⁊ modeſta modeſtos fieri oꝫ. Nā ſi iuſta ⁊ modeſta agūt, iā ſūt modeſti ⁊ iuſti: ceu ſi grāmatica ⁊ muſica grāmatici ⁊ muſicı vel nō in artib⁹ ita ſe hꝫ. Naꝫ fieri pōt vt grāmaticū q̇d agaṫ fortuito ⁊ alio ſuppoſito: tūc igiṫ grāmatic⁹ erit cū grāmaticū aliq̇d ⁊ grāmatice faciet: h̄ eſt ſꝫ eā grāmaticaꝫ q̄ eſt in ipſo. Preterea neq̄ꝫ ſiṁe eſt in artib⁹ ⁊ virtutib⁹: naꝫ q̄ ab arte ꝓcedūt laudē in ſe hn̄t quare ſufficit illa ita exiſtere. Sed q̄ a virtute ita ꝑficiſcunṫ nō ſatis ē ſi ipſaꝫ iuſte quodāmō ſe hn̄t ⁊ modeſte aganṫ. Sed ſi agēs ita egerit. Prīo ſi ſciēs. Scd̄o ſi eligēs: ⁊ eligēs ꝓꝑ ipſa. Tertio ſi certo imobili iudicio agat. Ad ceteras vero artes habēdas nihil hoꝝ requiriṫ p̄terq̄ꝫ ſcia. At in virtutib⁹ ſcire ipſuꝫ parū eſt aut nihil. vti vero aut exercere plurimū: imo totuꝫ valet vtpote que ex frequenti actione iuſtoꝝ modeſtorūq̄ꝫ ꝓueniat. res. n. tunc iuſta ⁊ modeſta dr̄: qn̄ talis eſt qualē iuſt⁹ ⁊ modeſt⁹ ageret. Juſtus aūt ⁊ modeſt⁹ non qui hoc agit: ſed q̇ ſic agit vt iuſti ⁊ modeſti agunt. Bene igitur dr̄ ꝙ q̇s iuſta agendo iuſtus fit: ⁊ modeſta modeſt⁹. Nō agēdo aūt nullus vt bon⁹ ſit ne curare q̇dē vr̄: ſed pleriq̄ꝫ nō ita faciūt: veruꝫ ad verba diſputationēq̄ꝫ ꝯuerſi putāt ſe philoſophari: atq̄ꝫ ita viros bonos fieri: egrotos imitari: qui verba medicoꝝ audiūt quidem diligēter: faciunt aūt nihil ex his que precepta ſunt ſibi. Ut ergo illorum corꝑib⁹ nō bene erit qui ita curantur: ſic nec illoruꝫ animis qui ita philoſophantur.

In ỽtutib⁹ ſcire ip̄ꝫ parū aut nihil eſt.

4 ¶ Quartum capitulū in quo queriṫ qualiter iuſta ⁊ talia operantes iuſti ⁊ tales fiunt: eoꝙ ſi talia operātur iam tales eſſe vidētur queadmoduꝫ in artificibus eſſe videṫ. qd̄ ſoluit primo per interēptioneꝫ huius ſuppoſiti. ſ. ꝙ in artibus que operātur talia tales ſunt. ſecūdo per diſſimilitudinē artiū ad virtutes: q: in his que ab artib⁹ eſt bene in ipſis oꝑatis: que aūt ſm̄ virtutes hn̄t bene in operātib⁹. ſ. ſcire eligere ꝓꝑ hoc ⁊ firme ⁊ imobiliter ex quibus manifeſtat qn̄ res dicunturiuſte ⁊ hmōi: ⁊ ꝙ non ſufficit ſcire ad ſtudioſum eſſe. Dixit.

Jam ergo manifeſtuꝫ eſt: qm̄ virtus quideꝫ exiſtit in delectatione ⁊ triſtitia: ⁊ qm̄ ex quib⁹ fit ⁊ agetur ex his eiſdem corrūpitur ⁊ minuiṫ vſitata eas diuerſimode: ⁊ qm̄ agit poſtq̄ꝫ perficiṫ in rebus illis de quib⁹ generaṫ. ¶ Dixit. Et fortaſſis heſitabit quis ⁊ dicet: vnde opꝫ vt agat homo actiōes iuſtitie donec fiat iuſtus: q: iuſtitia ⁊ caſtitas non generanṫ niſi ab actibus iuſtitie ⁊ caſtitatis; ⁊ actus iuſtitie ⁊ caſtitatis nō inueniunṫ niſi a iuſtitia ⁊ caſtitate. Nos igitur dicim⁹ qm̄ oīs qui iuſta agit iuſt⁹ eſt: ⁊ qui caſta caſtus eſt; ſicut quicūq̄ꝫ ſcripturalia agit ſcriptor eſt: ⁊ qui actiones cantoris agit cantor eſt. ¶ Hec aūt heſitatio ſolniṫ per hoc qd̄ dico: ⁊ eſt; qm̄ res in artibus nō ſic ſe hn̄t neduꝫ in his que fiūt a virtutib⁹. intendo ꝙ nō quilibet qui agit actionē alicuius artis alicuius eſt de artificialibus illius artis. poſſibile enim eſt vt aliquis qui non eſt ſcriptor ſcribat litteram aliquam caſu; aut aliquam quā alius predeſcripſit ei: ⁊ hoc modo addiſciṫ ars ſcribendi: ⁊ fit quideꝫ homo ſcriptor nō qui fecerit quodlibet ſcripturaliū qualitercūq̄ꝫ: ſed qn̄ fecerit ſm̄ ꝙ ſcriptor faceret: intendo ꝙ faciat ſm̄ habitū ſcripturaleꝫ qui fit in ipſo. ¶ Amplius artes ⁊ virtutes in hac intētione nō ſe hn̄t vno mō. ⁊ hoc qm̄ bonitas reruꝫ accidētiū ab arte exiſtit q̇deꝫ a ſeipſis. ⁊ ꝓꝑ hoc ſufficit artifici ad bonitatē artificij ſui ſi res quaꝫ efficit fuerit ipſa bona. Rebus aūt fientib⁹ ſm̄ viā virtutum nō ſufficit vt in ſe ſint bone tm̄; ſed ⁊ vt faciētes ſint hn̄tes ſe aliqualiter. U. g. vt iuſta ⁊ caſta facientes aliqualr̄ ſe habeāt. Primo vt ſciant res quas faciēt. Secundo vt ſint electores earū per ſe. ſ. ꝓꝑ actiones ipſas. Tertio vt ſint firme habētes ſe nō mutabilr̄. i. vt perpetuēt actiones. Jſtarū auteꝫ conditionū nihil opponiṫ in artificijs preterq̄ꝫ vt ſit artifex ſciens ei⁹ qd̄ facit. conditiōes autē in qua cōicant artes virtutib⁹. ſ. ſciētie eius qd̄ agitur nō eſt neceſſitas in virtutib⁹ vt in artib⁹: ⁊ aut eniꝫ modicuꝫ indigeṫ ea in virtutib⁹ ⁊ minus q̄ꝫ in artib⁹: aut nō indigeṫ ea. Aliaꝝ aūt duarū cōditionū vtilitas nō eſt modica: imo in eis eſt tota vtilitas: ⁊ iſte due cōditiones acq̇runṫ quidē in virtutib⁹ ex frequēter agere actiones de q̇bus dr̄ ꝙ ſunt actiōes virtutū. U. g. Electio actionū iuſtitie ꝓꝑ ſeipſas ⁊ cōſtantia in ipſis acquiriṫ quidē ex frequēti reiteratione actionū: de q̇bus diciṫ ꝙ ſunt actiōes iuſtitie: ⁊ ſilr̄ acq̇rūtur quidē he due cōditiōes in caſtitate per reiterationē actionuꝫ; de q̇b⁹ diciṫ ꝙ ſunt ex actionib⁹ caſtitatis: actiones aūt iuſtitie ⁊ caſtitatis ſunt actiones que fluūt ſm̄ exēpluꝫ actionū iuſti ⁊ actionū caſti: ⁊ iuſtus ⁊ caſtus nō ſunt qui faciūt actiōes iuſtitie ⁊ actiōes caſtitatis ſꝫ modū ſm̄ quē faciunt ea nō iuſtus ⁊ nō caſtus. Siquidē igiṫ ex faciēdo actiones iuſtitie fit hō iuſtus: ⁊ ex faciēdo actiones caſtitatis caſtus: non erit aliq̇s hominū iuſtus abſq̄ꝫ eo ꝙ faciat actiones iuſtitie. neq̄ꝫ caſtus abſq̄ꝫ eo ꝙ faciat actiones caſtitatis. ¶ Dixit. verūtamē illi qui ſunt de numero pluriuꝫ nō faciunt has actiones: ſed nituntur ad ſciendū eas: ⁊ eſtimant per hoc ꝙ ipſi philoſophādo erunt ꝑ ſciam virtutis virtuoſi. ⁊ hoc factū ipſoꝝ ſimile eſt facto infirmoꝝ q̇ audiūt qd̄ precipiūt eis medici cū diligentia ⁊ ſtudioſe: ⁊ nihil tn̄ faciunt preceptorū. ⁊ ſicut illoꝝ corꝑa nō ſananṫ ꝑ hmōi regimē: ſic nec iſtorum anime per hunc philoſophandi modū rectificātur.

Capitulum 5.

POſt hec aūt quid ſit virtus cōſiderandū eſt.
Cum igit̄ tria ſint que in aīa fiunt: affectus:
potētia: habitus: hoꝛuꝫ certe aliquid virtus
erit. Affectus quideꝫ voco cupiditatē: iram:
metuꝫ: audaciaꝫ: letitiaꝫ: amoꝛē: odiuꝫ: deſideriū: emu
lationeꝫ: miſericoꝛdiaꝫ: ⁊ vl'r illa que voluptas aut mo/
leſtia ſequit̄. Potētias aūt voco ſ̄m quas illa ſuſcipere
apti ſumꝰ: veluti ſ̄ꝫ quas iraſci poſſumꝰ aut dolere aut
miſereri. Habitꝰ aūt ꝑ quos bn̄ vel male ad effectꝰ nos
hēmus: veluti ad iraſcēdū ſi vehmēter aut remiſſe ma
le: ſi mediocriter bn̄. Eodē mō ⁊ circa alia. Affectꝰ ergo
nō ſunt neqꝫ virtutes neqꝫ vitia: qꝛ ſ̄m affectus nō dici/
mur boni vel mali. Secunduꝫ vritutes aūt ⁊ vitia dici/
mur. Et qꝛ ſ̄m affectus nō laudamur: neqꝫ vitupamur:
nō eniꝫ laudat̄ qui timet nec qui iraſcit̄. Neqꝫ vituperat̄
qui ſimpl'r iraſcit̄: ſꝫ qui certo mō. At ſ̄ꝫ virtutes ⁊ vitia
laudamur ⁊ vitupamur. Preterea iraſcimur ⁊ timemꝰ
ſine electione: virtutes aūt electiōes quedā ſunt: vel nō
ſine electiōe. Inſup ſ̄m affectꝰ moueri dicimur: ſꝫ ſ̄ꝫ vir
tutes ⁊ vitia nō moueri: ſꝫ certo mō diſpoſitos eē. Pro/
pter hoc ēt neqꝫ potētie ſunt: nā neqꝫ boni neqꝫ mali ex
eo dicimur qꝛ facere poſſumus ſimpl'r: neqꝫ laudamur
neqꝫ vituperamur. ⁊ ꝓpterea potētes ſumus natura: at
boni vel mali nā nō ſumus. Diximus aūt de hoc priꝰ. Si
ergo neqꝫ affectꝰ ſunt neqꝫ potētie reſtat vt habitꝰ virtu
tes ſint. Quid igit̄ virtus ſit general'r dictū eſt.

Virtꝰ hn̄teꝫ pficit ⁊ eius opꝰ bonum reddit.

Sed opꝫ nō ſolū mō ꝙ habitꝰ eſt: ſꝫ qualis ſit habitꝰ
dicere. Eſt ergo dicēdū ꝙ oīs virtꝰ idipſuꝫ cuiꝰ virtꝰ eſt
bn̄ ſe hn̄s pficit: ⁊ opus eius bn̄ reddit: vt ecce virtus
oculi ⁊ oculū ſtudioſuꝫ facit ⁊ opus eius: virtute. n. ocu/
li bn̄ videmꝰ. Eodēqꝫ mō virtꝰ eq̄ equū ipſuꝫ ſtudioſuꝫ
facit: ⁊ bonū ad currēduꝫ poꝛtādūqꝫ eqteꝫ ⁊ expectādū
hoſtes. Si ḡ hoc eodē mō in oībus ſehꝫ: ⁊ virtus certe
hominis habitus erit ex quo bonus vir fit: ⁊ ex quo ſuū
opus bene reddit. Quō aūt id erit ēt dictū eſt ꝑterea: ⁊
hoc mō patebit ſi inſpiciamus q̄lis ſit eiꝰ nā: nēpe in oī
ꝯtinuo ac diuiſibili plus ⁊ minus ⁊ eq̄le capi pōt: ⁊ hoc
aut reſpectu rei aut noſtri. Eq̄le v̄o mediuꝫ qd̄ eſt inter
defectū ⁊ exceſſuꝫ. Dico aūt mediū rei qd̄ eq̄liter diſtat
ab vtroqꝫ extremo qd̄ eſt vnū ⁊ idē in oībus. Reſpectu
aūt noſtri qd̄ neqꝫ excedit neqꝫ deficit. Hoc autem neqꝫ
vnū neqꝫ idem oībus eſt veluti ſi decē milia: duo pau/
ca: ſex mediū: capiant̄ in re. Equal'r eñi excedūt ⁊ exce
dunt̄. hoc mediū eſt ſ̄m numeri ꝓpoꝛtionē. ſꝫ quātū ad
nos nō ita capiendū. Nō eñi ſi cui decē minas comede
re multū ē: duas aūt parū magiſter ludi ſex eidē tradet:
eſt eñ foꝛtaſſe ⁊ h̄ nimiū: aut parū illi q̄ accepturus eſt.
Nā miloni paꝝ eſt. Incipiēti v̄o exercere nimiū ſil'e eſt
in curſu ⁊ paleſtra. Hoc itaqꝫ modo oīs ſciēs exceſſum
vitat atqꝫ defectū: mediū aūt q̄rit ⁊ eligit: mediuꝫ v̄o nō
rei ſꝫ reſpectu noſtri. Si vtiqꝫ oīs ſcia ſic opus bn̄ perfi
cit ad mediuꝫ ꝓſpicient̄: ⁊ ad hoc opera ipſa deducēs:
vnde dici ꝯſueuit in recte factis ꝙ neqꝫ addi neqꝫ demi
quicq̄ꝫ pōt: vtpote exceſſus atqꝫ defectus coꝛrūpentibꝰ.
Medio aūt ſeruātes. Boni aūt artifices vt diximus ad
hoc reſpiciētes faciūt. Virtus aūt oī arte certioꝛ ac me/
lioꝛ eſt: queādmodū nā: mediȷ̄ quidem erit cōiectatrix:
loquoꝛ auteꝫ de moꝛali. Nam ea vertit̄ circa affectus: ⁊
actus: ⁊ in his eſt exceſſus: defectus ⁊ medium: vtputa
metuere: audere: cupere: iraſci: miſereri: ⁊ vl'r letari: ⁊
dolere magis ⁊ minus ac vtraqꝫ nō bene. ſꝫ qn̄: ⁊ ī qui/
bus: ⁊ erga quos: ⁊ cuiꝰ cauſa: ⁊ vt opꝫ mediū ⁊ optimū
eſt qd̄ ꝑfecto eſt in v̄tute. Eodē mō eſt in actibꝰ exceſ/
ſus ⁊ defectꝰ ⁊ mediū. Virtus aūt circa actus ⁊ affectus
verſat̄ in qbꝰ exceſſus quidē delinquit: defectus v̄o re/
pꝛehēdit̄: mediū aūt ꝓbat̄ ac recte pficit̄: ſed hec vtraqꝫ
virtutis ſunt. Mediocritas ergo quedā v̄tus mediȷ̄ cō/
iectatrix. Ad hec delinquere multipharia eſt. Nam ma
lum quidem infiniti eſt vt pythagoꝛici putant: bonum

Quid mediū rei ⁊ qd̄ medium reſpectu nrī.

aũt finiti. Recte aũt pficere vnice dr̃. Quapropter alterũ facile: alterũ difficile eſt. Facile qdẽ aberrare. Difficile aũt eo ad qd̃ intẽdas potiri: ⁊ ob hoc igiꝰ vitij eſt exceſſus ⁊ defectꝰ. Virtutis aũt mediũ. Nã boni qdem ſimplr̃: multipharia aũt mali. ¶ Eſt ꝗ̃ vtꝰ habitꝰ electiuꝰ in mediocritate ↄſiſtẽs quo ad nos rõne terminata ⁊ vt ſapiẽs terminaret. Mediocritas aũt duoꝝ vitioꝝ: alterius ſm exceſſuz: alterius ſm defectũ: ⁊ etiã q: alia excedũt: alia deficiũt magis q̃z opꝫ in affectibꝰ ⁊ actibꝰ. Virtus aũt mediũ inuenit atq; eligit. Quapp ſm ſbãz ⁊ rationez qd̃ ſit illa dictantẽ mediocritas eſt v̾tus: ſm vero cõmendationẽ pbitatis ſummitas.

Diffõ virtutis.

¶ Quintũ caplꝫ de perſcrutãdo qd eſt v̾tus in quo pmo oſtẽdit ꝙ nõ eſt in gñe paſſionis vel potẽtie ſed habitus: deinde apponit ſpecificas drĩas habitus. Primo hãc a quo hñs ipm bonus eſt ⁊ bñ ſuũ opus reddit: inde colligẽs cõius v̾tutis rõnẽ hãc. ſ. v̾tus eſt habitus ex quo bonus hõ fit ⁊ a quo bene ſuũ opus reddit: deinde hãc adijcit cõtractatiuũ ſeu electiuũ medij in opationibꝰ ⁊ paſſionibꝰ nõ eiꝰ qd̃ rei ſed eiꝰ qd̃ ad nos ipſum ſilr̃ exiſtẽs mediũ inde colligẽs magis appropriatã virtutis rõnez hãc. ſ. v̾tus eſt habitus electiuus. Dixit.

Poſt hec aũt inquirendũ ⁊ ſpeculanduꝫ qđ eſt v̾tus. Dicimus itaq; ꝙ cũ res q̃ inueniunt in aĩa ſint tres. ſ. accidẽtia aĩe: potẽtie: ⁊ diſpõnes: qd̃ iſtoꝝ erit v̾tus. ¶ Et intẽdo per accñtia: ↄcupiſcẽtiã: irã: timorẽ: audaciã: inuidiã: gaudiũ: amorẽ: odiũ: deſideriũ: zeluꝫ: miſericordiã: ⁊ vlr̃ oẽ qd̃ ſequit delectatio aut triſtitia. ¶ Et intẽdo p potẽtias res ex parte quarũ denominat ab his accidẽtibus: intẽdo res per q̃s poſſumus iraſci ⁊ triſtari ⁊ miſereri. ¶ Et dico per diſpõnes habitudines per quas ſumus ad iſta accidẽtia hñtes nos male aut bene. V. g. qm̃ nos qñ iraſcimur ira vehementi. i. magis q̃ opꝫ. aut ira remiſſa. i. minus q̃ opꝫ erit habitudo noſtra penes hanc diſpoſitionẽ peruerſa. qñ vero mediocriter erit habitudo noſtra in hoc directa: ⁊ ſic ſe hꝫ res in ceteris actionibus. non erũt igit virtutes neq; vitia accidẽtia vel paſſiones: nam penes ea neq; virtuoſi neq; vitioſi dicimur: ſed penes virtutes dicimur tales. ¶ Adhuc nõ laudamur neq; vituperamur penes accidentia: non enim qui iraſcitur laudatur pter iram neq; vituperatur: ⁊ ſimiliter habet ſe circa timorem: ſed vituperatur quidem quãdo iraſcitur ira qua non opꝫ: laudatur autez quando iraſcitur queadmodum opꝫ. Cum igit penes virtutes laus cadat ⁊ vituperium: penes accidentia aũt non: manifeſtum eſt ꝙ accidẽtia non ſunt virtutes. ¶ Amplius iraſcimur ⁊ timemus inuoluntarie: virtutes autem ⁊ malitie aut voluntates ſunt aut non preter voluntatẽ. ⁊ cum hoc dr̃ etiaꝫ de nobis ꝙ ſumus patientes per accidẽtia: per virtutes autem ⁊ vitia non dicimur moueri ſed di-

ſponi aliqualiter. ⁊ pter hoc apparet ꝙ etiam virtutes non ſunt potentie. Non enim dicimur boni neq; mali eo ꝙ habemus potentiam recipiendi accidẽtia: neq; laudamur neq; vituperamur ex hac parte. ¶ Amplius potentes ſumus natura fieri boni vel mali: boni autem vel mali non ſumus natura ſicutiam ante diximus. Si ergo virtutes non ſunt accidẽtia neq; potentie: remanet vt ſint habitus. ¶ Iam ergo manifeſtũ eſt qd ſit virtus ſm genus. nõ opꝫ aũt vt hoc cõtenti ſimus. ſ. qm̃ virtus eſt habitus tantũ: ſed determinemus qualis habitus ſit cũ non ſufficiat cognitio rei in genere ſuo. Dicimus ergo ꝙ oĩs habitus ponit rem cuius eſt virtus bonaꝫ ⁊ actũ eius bonũ. ¶ V. g. oculi virtus oculum reddit bonũ ⁊ actuꝫ eius bonũ eo ꝙ virtute oculi videmus viſione bona: ⁊ eſt oculus ea bonus. ⁊ ſimiliter v̾tus equi ipſum reddit bonum ferocem: flexibilem equitanti: ⁊ tolerantẽ impugnantes. Cũq; hoc ſit cõmune omni virtuti: tunc virtus hoĩs eſt habitus per quem homo fit bonus: ⁊ ponit actũ eius bonũ. ⁊ iam determinauimus viaꝫ ad hoc qualr̃ fiat: vult ſm ꝙ eſtimo vt vſitetur delectatio ſm ꝙ opꝫ: ⁊ triſtitia ſm ꝙ oportet. ¶ Dixit. ⁊ declarabit etiã nobis ſi cõſiderauimus in natura virtutis que natura eſt. dicimus ergo qm̃ in omni cõtinuo ⁊ diſcreto poſſibile eſt nobis accipere rem aliquã maiorem ⁊ aliquã minorẽ ⁊ aliquã equalez: ⁊ hoc vel in re ipſa vel in relatione ad nos: ⁊ eq̃le eſt mediũ inter ſuperabũdantiã ⁊ diminutionem. ¶ Et intẽdo per mediũ ſm ſe hoc ꝙ diſtat ab vtroq; extremoꝝ equa diſtantia: ⁊ hoc mediũ eſt vnũ ⁊ idem in omni re: mediũ aũt in relatione quo ad nos non eſt vnuꝫ ⁊ idem in omni re. V. gr̃a. mediũ ſm ſe: ſex inter duo ⁊ decem: ſuperant enim duo in quattuor ⁊ ſuperãtur a decem in quattuor: hoc ergo mediũ ſemper eſt res vna in ſe neq; additũ neq; diminutum: medium aũt quo ad nos non oportet accipi iſto modo. intẽdo ꝙ ſi res vna nec additionẽ nec diminutionẽ accipiens. non enim quãdo accipere aliquem hominẽ decem emynas multum eſt: ⁊ accipere duas emynas parum: oportet vt cõmenſuratũ homini ad quem innuit doctor exercitij ſit accipere ſex emynas. forte etenim ꝙ hec quãtitas parum aut multum erit accipienti. V. g. exercitato modicum incipiẽti aut exercitia multum: ⁊ ſic ſe habet in curſu ⁊ in lucta: intendo ꝙ mediũ in quantitate cibationis vniuſcuiuſq; iſtorum alteruꝫ eſt a quãtitate cibationis alterius. ¶ Dixit. ⁊ ſm hũc modum fugit omnis artifex in arte ſua ſuperfluitateꝫ ⁊ indigentiam: inquirit aũt mediũ ⁊ eligit ipſum: ⁊ intendo medium quo ad nos nõ medium rei. ⁊ q: omnis res in bonitate operationis ſue intendit medium ⁊ ad ipſum dirigit operationes ſuas. Et ideo cõſueuerũt homines dicere de operibus bonis ꝙ ipſa ſunt in quibus non eſt poſſibilis additio neq; diminutio eo ꝙ ſm ipſos additio ⁊ diminutio corrumpunt bonitatem: mediũ vero cõſeruat ipſam. Cum itaq; periti artifices vt diximus operentur animaduertẽtes: ⁊ intẽdentes medium: virtus aũt omni arte melior ſit ⁊ certior: queadmodũ ⁊ natura: intẽdo ꝙ ipſa eſt melior arte de neceſſitate erit virtus intẽdens intẽtioni medij: intendo virtutẽ moralem. Cũq; ſit virtus equidem fiens circa paſſiones ⁊ actiones: neceſſarium eſt in eiſdem eſſe additionẽ ⁊ diminutionem ⁊ medium. V. g. quando nos fuerimus timentes: aut audentes: aut cõcupiſcẽtes: aut iraſcẽtes: aut miſerẽtes: ⁊ vniuerſalr̃

Cognitio rei ĩ ſuo gñe nõ eſt ſufficiens.

delectātes: aut triſtātes magis ꝙ oportet aut minus non erimus cir/ca medium. qđ aūt oportet ⁊ quā do opꝫ ⁊ in quibus oportet eſt me/dium virtuoſum. ⁊ hec eſt intētio virtutis. Et ſm hanc ſimilitudinem inueniť in actionibus additio ⁊ diminutio ⁊ medium: ⁊ virtus etiam inuenitur in paſſionibus quidem ⁊ actionibus: ⁊ in paſſionibus inue nitur additio ⁊ diminutio ⁊ medium: ⁊ additio ⁊ diminutio vitupe/rabilia ſunt: ⁊ medium laudabile ⁊ virtus laudabilis. Uirtus igitur mediocritas quedam eſt cum intendat medium. ¶ Adhuc errare quidem cōtingit multis modis. error autem malum. malum intēdit ad partem infinitatis: queadmodum ipſum determinauerunt pytha gorici. bonum aūt eſt ex parte finitatis: intendo ꝙ mala multa ſunt: bonum autem vnum eo ꝙ rectū: rectum autē vnum. ⁊ ꝓpter hoc fit malum cito ⁊ faciliter: bonū aūt tarde ⁊ difficiliter. Facillimū enim eſt vt erret homo a ꝓpoſito ſigno. ⁊ difficillimū vt inueniat ipſum. ⁊ ꝓpter hoc erit additio ⁊ diminutio ex parte malitie: mediocritas aūt bonitas: ⁊ virtus: intendo eo ꝙ additio ⁊ diminutio errores ſunt ex parte infiniti. mediocritas autē recta eſt ⁊ vna: ⁊ ꝓpterea boni fiunt ſm modū vnum boni: mali aūt fiunt mali multis modis: ⁊ cum ſic ſit erit virtus habitus vel electiuus vel voluntarius in mediocritate exi ſtens que eſt mediocritas quo ad nos determinata per ratione in re/latione ad virtuoſos ex hominibus: ⁊ eſt mediocritas inter duo vitia: quorū vnū eſt ex parte additionis ⁊ alterū ex parte diminutionis. i. quedam vitiorū ſunt vitia ex parte diminutionis ſiue ab eo ꝙ oportet in paſſionibus ⁊ actionibus: ⁊ alia ex parte additionis ſiue ſupra his qđ oportet in ipſis. Cap. 6.

Propť qđ malum cito fit ⁊ facilŕ: bonū aūt tar de ⁊ difficul ter.

Non tñ oīs actus nec oīs affectus mediocri tatē recipit. Nā ſunt qdā que ſtatiꝫ vt noīata ſunt prauitatē cōnexam hñt: vt maliuolētia īpudētia: ⁊ ī actib⁹ ſtuprū: furtū: homicidiū. Nā cuncta h̃ ⁊ hmōi ita dicunť qſi mala ipſa ſint: non qſi exceſſus: aut defect⁹ ipſorū. Nunqꝫ ḡ in illis recte facere datur ſꝫ ſp delinqť: nec ī illis ē quā opꝫ ⁊ qñ opꝫ: ⁊ vt opꝫ: ſꝫ ſimplŕ ī qlibet iſtorū delinqť. Eodē mō dicēdū eſt de iniuria: ⁊ ignauia: ⁊ luxuria. Nā ſi alŕ dice remus eēt exceſſus ⁊ defect⁹ mediocritas ⁊ exceſſus ex/ceſſus: ⁊ defect⁹ defectus. Sꝫ queadmodū tēperantie ⁊ fortitudinis nō eſt exceſſus neqꝫ defect⁹: qm̃ ipe medie ſunt ⁊ ſupme: ſic nec illarū qs ſupradixim⁹ mediocritas eſt neqꝫ exceſſus: ⁊ defect⁹: ſꝫ vtcūqꝫ illa facias delinqs. (Exceſſus eñi ⁊ defect⁹ nulla oīno eſt mediocritas: neqꝫ) (mediocritatis ipſius exceſſus eſt aut defectus.)

6 ¶ Sextū capitulū de reſcriptōe eēntialis diffōnis iā collecte in q ex/planat qūo vtus eſt medietas: nihilomin⁹ exñs extremitas: oſtēdēs

inſuper ꝙ nō oīs actio ⁊ paſſio recipit medietatē ſupabūdātiā ⁊ defe ctū vt q ī ſua nominatiōe ꝯuolute ſunt ſtatim cū malitia. Dixit.

Virtus aūt mediū inuenit ⁊ facit ipm. Erit igiť ꝑ hoc vtus ſm ſbam ſuā ⁊ rōneꝫ ſignificāteꝫ ſup q̄ditatē ſuā medietas. ſm aūt ꝙ nobile ⁊ optimū extremitas ⁊ finis cuꝫ dicunť fines meliores medijs. ¶ Dixit. nō recipit aūt neceſſario oīs actio ⁊ oīs paſſio vel omne accidēs medietatē. ⁊ hoc qm̃ quedā accidē/tium mala vel malū per naturā ſuaꝫ ſm additionē ⁊ diminutionē vt detractio ⁊ inuerecūdia: ⁊ inuidia: ⁊ quedā actionū vt homicidium: furtum: adulteriū. Hec enim ſunt in ſeipſis malū in omni hora: ⁊ oīs res ex ipſis eſt mala. Et ſilŕ non eſt in extremitatibus vituperabili/bus medietas neqꝫ additio: neqꝫ diminutio vt iniuſtitia ⁊ timiditate ⁊ incōtinētia: vel ſi nō erit additiōis ⁊ diminutiōis medietas ⁊ addi/tionis additio: ⁊ diminutionis diminutio: ⁊ ſicut caſtitatis ⁊ fortitu/dinis: non eſt ſuperfluitas neqꝫ indigētia: eo ꝙ ſint medietates: me/dietas aūt eſt extremitas ⁊ finis mō aliq. intēdit mō illo q eſt īdiuiſi/bilis ſm magis ⁊ min⁹. ſic ſe hꝫ ī extremitatib⁹. Cap. 7.

Sed opꝫ ſermonē nrm nō ad vniuerſum mō genus verū ad ſingula coaptare. In vbis. n. que de actibus hñtur vľia qdē inaniora: par ticularia aūt vriora exiſtūt. Nā ⁊ actus ipſi cir ca ſingula verſanť quos certe his ꝯſonare opꝫ. Cōpre/hēdēda igiť h̃ ⁊ deſcribēda ſunt circa timores igitur ⁊ audaces fortitudo mediocritas eſt. Excedentiuꝫ vero qui in timēdo excedit ſine nomine eſt. Multa vero ſunt ſine noīe: qui vero audēdo excedit ferox: ſed qui in ti/mēdo excedit ⁊ audēdo deficit timidus eſt. Circa vero voluptates ⁊ dolores nō oēs qdeꝫ ſed minus circa do/lores media eſt tēperātia: exceſſus ēt intēperātia. Defi/ciētes vō in voluptatib⁹ vix experiunť. Itaqꝫ ne nomē qdē ſortiti ſunt: ſed inſenſati vocenť. Circa dādas capiē daſqꝫ pecunias media eſt liberalitas. Exceſſus vō ⁊ de/fectus hinc ꝓdigalitas illinc auaritia: que inter ſe ꝯtra/rie excedunt ac deficiunt. Nā ꝓdigus qdē in errogādo excedit / ī capiēdo deficit. Auarus autē in capiēdo exce dit / in errogādo deficit. ſed nunc illud ſummatiꝫ ⁊ per figuraꝫ dicimus: poſtmodum diligentius de ipſis tra/ctabimus. Sūt ⁊ alie circa pecunias diſpoſitiones. Me diocritas vō eſt magnificētia. Magnificus. n. differt a li/

In vbis q de actib⁹ habentur vľia qdē inaniora ꝑticľaria aūt veriora exiſtūt.

berali. Hic circa magna: ille circa parua verſaẜ. Exceſſus eſt inexplebilitas ⁊ vulgaris vētoſitas. Defect⁹ vero modicitas. Differūt aūt hec ab his que circa liberalitatē ſunt: ſʒ quō differunt poſtea diceẜ. Circa honorē ⁊ inhonorationē media eſt magnanimitas. Exceſſus aūt inflatio diciẜ. Defectus vero puſillanimitas. Ut autem diximus ad magnificentiā ſe habere liberalitatē ⁊ circa parua differre; ſic ſe hʒ alia quedā ad magnanimitatē circa honores magnos exiſtentem illa circa paruos. eſt enim honores cupere vt opʒ ⁊ minus. Uocaẜ aūt qui cupiditate honoris excedit ambitioſus. Qui autē deficit remiſſus. Medius aūt īnominatus eſt. Nam ⁊ diſpoſitiōes ipſe īnominate ſi preterq̄ʒ ambitioſi ambitio. Unī certāt extremi ꝯ media regionē: ⁊ nos mediū qñqʒ ambitioſuʒ dicimus: quādoqʒ remiſſuʒ: ⁊ mōvnū: ⁊ modo alteꝝ laudam⁹: id cur accidat in ſequētibus diceẜ. Nūc de aliis eodē mō dicamus. ¶ Eſt ⁊ circa iraʒ exceſſus defect⁹ ⁊ mediocritas: ſed ſunt fere īnominata: mediuʒ tamen māſuetū: ⁊ mediocritatē ipſam māſuetudinē vocam⁹. Qui vero excedit iracūdus: ⁊ exceſſus ipſa iracundia. Qui autē deficit ſegnis: ⁊ defectus ipſe ſegnities appellatur. Sunt ⁊ alie tres mediocritates ſimilitudinē quandā inter ſe habētes: differunt tamen adinuicē. Omnes. n. ſunt circa verboꝝ ⁊ actuū cōmunionē: ſʒ in hoc differūt ꝙ vna earū eſt circa verum: alia circa delectabile: ⁊ hoc partim in ioco: partim in cunctis que ad vitā pertinent. Igitur de his quoqʒ dicendum eſt vt appareat mediocritatē in oībus eſſe laudādā. Extrema vero neqʒ recte neqʒ laudabilia; ſed reprehenſione digna. ſunt etiā iſtarū plereqʒ innominate. Conādū tamē eſt vt in aliis noīa fingere declarationis ⁊ intelligentie gratia. Circa verū igitur medius q̄dē grauis: mediocritas grauitas appellaẜ: ſimilatio aūt ſi excedat vanitas: ⁊ q illa vtiẜ van⁹: ſi deficiat ironia: ⁊ q illa vtiẜ ironicus dicitur. Circa delectabile aūt in ioco medius eſt comis. ⁊ diſpō ipſa comitas: exceſſus vero ſcurrilitas: ⁊ qui ea vtiẜ ſcurra. Defect⁹ aūt ruſticitas: ⁊ qui ea vtiẜ ruſtic⁹. in reliquo aūt ꝺlectabili qꝺ ī vita verſaẜ q vt opʒ iocūdus eſt amicus: ⁊ mediocritas amicitia eſt. Qui excedit ſi nullius: ſi ſui lucri cā hoc facit adulator. Qui aūt deficit ⁊ in cūctis moleſtus eſt ꝯtētioſus ⁊ inhuman⁹ vocaẜ. in affectib⁹ quoqʒ ⁊ circa ipſos mediocritas ſūt. Nā verecūdia quidē virtus nō eſt: laudaẜ tamē verecūdus: qm̄ is medius dr̄. Qui vero excedit ⁊ in cūctis vereẜ pauidus: q aūt deficit īpudēs vocaẜ. īdignatio aūt media ē inter inuidiā: ⁊ ꝑuerſuʒ gaudiū. verſaẜ aūt circa voluptatem aut dolorē ꝓuenientē ex his q̄ ꝓximis obueniunt: īdignās. n. moleſte fert cū īdigna alicui ꝓſperitas ē: inuidus hūc excedēs in cūctis turbaẜ ac moleſte fert. Peruerſe aūt gaudēs nō mō nō dolet ſʒ letaẜ. Ueruʒ de his alio loco dicēdi tp̄s erit. De iuſtitia vero qm̄ nō ſimplr̄ illa dr̄: paulopoſt diſtiguētes de vtraqʒ dicem⁹: qm̄ mediocritas ſunt: ⁊ eodē mō de rōnabilib⁹ virtutib⁹.

¶ Septimū capitulum in quo oſtendiẜ ꝙ circa operatiōes ſunt vl̄es ſermones vaniores: particulares vero veriores: vl̄r predicta ſingularibus coaptat ad maiorē declarationē ꝙ virtus eſt medietas: ⁊ ei⁹ diffinitio bene aſſignata enumerans virtutes ⁊ medietates morales ordine quo de ipſis infra tractabitur cum malitiis quarum ſunt medie ⁊ paſſionibus ſubiectis ipſis. Dixit. 7

Non opʒ vt cōtenti ſimus in re virtutis hac diffōne vli aggregatiua: ſʒ opʒ vt adaptem⁹ eaʒ ad omnes res particulares. i. ad oēs virtutes: dictiones enim vl̄es aggregatiue nō ſunt in fine certitudinis: ꝑticulares aūt ſunt magis appropinquātes ad veruʒ. ſ. in hac materia: ideo ꝙ actiōes nō ſunt niſi circa particularia: opʒ igiẜ vt hec deſcriptio adapteẜ vnicuiqʒ ex ipſis ſm viam exēpli donec determinetur vnūquodqʒ ex eis per hoc qꝺ appropriaẜ ei. Dicim⁹ ergo ꝙ fortitudo eſt medietas inter timorē ⁊ audaciam. ſupabūdantia aūt in priuatione timoris non hʒ locū in lingua greca: ſupabūdantia aūt in audacia diciẜ ꝓcacitas: ⁊ ſupabūdās in timore. deficiēs vero in audacia dr̄ timidus. ¶ Dixit. Medietas aūt nō inueniẜ in oībus delectatiōibus: ⁊ ſunt delectatiōes exeūtes a natura ⁊ inuētio eius in triſtitia min⁹ eſt q̄ in delectatōe: medietas vero que inueniẜ in ipſis eſt illa que nominaẜ caſtitas: ſupfluitas autē in eis eſt que noīatur incōtinētia. Diminutio autem circa delectatiōnē fere nō inueniẜ. i. rara eſt vel pauca inuentio eius ⁊ per hoc nō ei poſitum nomen in noſtra lingua: nominemus ergo ipſam inſenſibilitatē.

¶ Dixit. medietas autẽ que in eo qđ eſt inter dationẽ ⁊ acceptionẽ eſt largitas: additio autẽ in eis ⁊ defectio eſt prodigalitas ⁊ auaritia: ⁊ morigerati his morib⁹ cõtrariant̃ ſibi adinuicẽ in eo in quo põt additio ⁊ diminutio. prodigus ergo ſupabũdat in datione ⁊ deficit in acceptiõe: ⁊ auarus ſupabũdat in acceptione ⁊ deficit in datiõe. ¶ Dixit. ſufficiat aũt hec quãtitas ſermonis in his rebus cum ſumus quidem rememorãtes eas ſummatim ⁊ ſm viã deſcriptionis. i. vlis ſic ſe habens in plurib⁹. poſt vero diſtinguemus eas ⁊ diffiniemus certitudinaliter. ¶ Dixit. ⁊ inueniunt̃ diſpõnes alie in datione ⁊ acceptiõe: ⁊ medius in ipſis eſt qui nominat̃ magnificus: ⁊ eſt ille qui expendit excellenter in grãdibus in quib⁹ decens fuerit hec expenſa. Exceſſus aũt dicit̃ grece quidẽ apyrocalia ⁊ noſalia: arabice vero albadacu: ⁊ deficiẽtia nominatur micropeya: ⁊ arabice medeletũ. ⁊ extremitates magnificẽtie diuerſificant̃ ab extremitatib⁹ largitatis: ⁊ ſimilr magnificẽtia diuerſificat̃ a largitate. Rem autẽ in qua diuerſificant̃ poſterius dicemus. ¶ Dixit. Medius aũt circa appetitũ honoris ⁊ priuationẽ ipſius eſt ille qui nominat̃ magnanimus: ſupabũdantia aũt in hoc eſt ambitioſitas: ⁊ deficiẽtia puſillanimitas: queadmodũ aũt diximus ꝙ largitati eſt ꝓportio ad magnificentiã cum ſint differẽtes in re modica. ſ. qr magnificẽtia eſt mediocritas in diſtributione circa eximia: ⁊ largitas eſt mediocritas diſtribuẽdi circa exilia. ſic dicim⁹ ꝙ inuenit̃ circa honorẽ diſpoſitio quedã: proportio cuius ad magnanimitatẽ eſt ſicut ꝓportio largitatis ad magnificentiã: cuꝫ hec diſpõ nominet̃ honor in reb⁹ paruis: magnanimitas vero in magnis: ⁊ hoc qm̃ poſſibile eſt vt deſiderem⁹ honorẽ vt opꝫ ⁊ amplius q̃ opꝫ: ⁊ minus q̃ opꝫ: ſicut inuenitur hoc circa pecunias. Supabundans ergo in appetitu eius dicit̃ amator honoris: ⁊ deficiens dicit̃ non amator honoris. medius autẽ mediũ nõ hꝫ: ⁊ extrema nomẽ nõ habent preterq̃ amator honoris. ¶ Dixit. Et propter hoc forſitan laudamus eũ qui nõ amat honorẽ: ⁊ fortaſſe nominamus mediũ amatorẽ honoris ⁊ fortaſſe nominamus eum non amatorẽ honoris ⁊ dicemus poſt cauſam quare facimus hoc. Nunc autem enũciabimus per deſcriptiões diſpoſitiones reſiduas ſm modum quẽ propoſuimus. Dicimus ergo quoniã inuenit̃ in illa ſupabundantia ⁊ diminutio ⁊ mediuꝫ: ⁊ extrema fere innominata ſunt. mediocrẽ autẽ mãſuetũ dicimus ⁊ mediocritatẽ mãſuetudinẽ ſupabundantẽ nunc iracũdiã ⁊ malitiam iracũdiã: ⁊ deficiẽtẽ inirafcibilẽ. ¶ Dixit. Et ſunt hec ex diſpõnib⁹ anime tres medietates: inter quas eſt cõicatio ⁊ ſimilitudo: ⁊ ſunt cum hoc diuerſificate: ⁊ hoc qm̃ cõmunicãt ꝙ inueniunt̃ circa ſermones ⁊ actiones: ⁊ diuerſificant̃ in hoc ꝙ quedã inueniunt̃ circa verũ: ⁊ q̃dam circa delectationẽ. i. per eas intẽdit delectatio. earũ autem que ſunt circa delectationẽ: quedã ſunt circa ludicra: quedã vero circa oẽ in quo deducit̃ vita hoium. ¶ Dixit. opꝫ igitur vt determinemus has diſpoſitiones quatenus palam fiat nobis ꝙ mediocritas in oib⁹ his laudabilis ⁊ directus eſt. Extremitates aũt neqꝫ directe neqꝫ laudabiles: ſꝫ vituperabiles. ¶ Dixit. plures aũt harũ diſpõnũ nõ hñt nomina: vnde opꝫ vt ponam⁹ eis nomina ſicut fecimus in alijs vt fiant per hoc nobis faciliores ⁊ manifeſtiores. Dicimus ergo ꝙ circa vſum verum is medius nominetur verax. ⁊ nominet̃ medietas veracitas. circa ſimulationẽ vero veritatis ſuperabundans nominetur ſuperbus: ⁊ diſpoſitio nominetur ſuperbia. deficiẽs autem nominet̃ ironꝫ ⁊ diſpoſitio nominet̃ ironia. qđ aũt fuerit ex ijs circa delectationẽ dico per qđ intendit̃ delectatio in ludicris. medius in hoc dicit̃ arabice addariſu: grece auteꝫ eutropellus: ⁊ põt latine apte dici iocans: ⁊ diſpõ grece eutropellia: arabice addaraſu. Superfluitas auteꝫ grece homolochia: arabice vero almirarã: ⁊ ſm hanc diſpõneꝫ grece vomolochus: arabice autẽ almegitai: ⁊ deficiẽtia grece dicit̃ agritia: ⁊ arabice alfedemetu: ⁊ habẽs eam grece agricuſtos: arabice autẽ alfedimi. modus aũt ſecũdus delectationis ille. ſ. per quẽ intendit̃ delectabile qđ eſt in deductiõe vite hominũ. ſ. in cõuerſatione viuẽdi eſt circa amicitias: ⁊ medius in his dicitur amicus: medietas amicitia. Qui aũt ſupabundat ita ꝙ nullus gratia placidus: q aũt ꝑꝑ aliquã vtilitatem ſui di adulator ⁊ q deficit in oib⁹ indelectabilis eſt hic diſcholus di. ¶ Dixit. Et media quoqꝫ inueniunt̃ in paſſionib⁹ que virtutes nõ ſunt vt verecũdia que nõ eſt virt⁹: verũtamẽ laudabilis exiſtit: ⁊ ſilr verecũdus medius eſt: ſupabũdans aũt. ſ. qui verecũdat̃ de qualibꝫ re cocoplex dicit̃. qui autẽ deficit ⁊ penitus nõ verecũdat̃ inuerecundus vel infonic⁹ dicit̃ vel eſt. ¶ Dixit. Et ẽ hec etiã diſpõ media inter inuidiã: ⁊ grece epycherechathiam: ⁊ arabice ſchemetin: que grece dicitur nemeſis. ⁊ he diſpoſitiones tres ſunt de genere accidentium delectatiõis: ⁊ triſtitie: quas habet homo propter res quas hꝫ homo que cõtingunt notis ⁊ propinquis. medius auteꝫ in his paſſionibus dicitur grece nemeſicus: ⁊ eſt ille qui triſtatur propter bonum quod recipiunt indigni vel imeriti. ſuperabundans auteꝫ hoc: ⁊ eſt ille qui dolet propter bonum quod contingit cuicũqꝫ inuidus eſt. Schemetin autem eſt ille cuius triſtitia de bono alicuius notorum ſuorum ad hoc peruenit vt letetur de malis contingentibus ipſis. ¶ Dixit. ⁊ loquamur de hoc in alio loco ab iſto. Quoniã auteꝫ iuſtitia dicit̃ duobus modis: determinabimus poſt vtrũqꝫ modorum ⁊ dicem⁹ qualiter eſt medium in vnoquoqꝫ eorum: ⁊ ſimiliter dicemus reliquas virtutes intellectuales.

Cap. 8.

SEd cum tres ſunt diſpoſitiones: due quideꝫ vitiorũ in exceſſu ⁊ defectu: vna virtutis que mediocritas eſt: oẽs adinuiceꝫ quodãmodo opponuntur. Extreme quidẽ ⁊ illi que media eſt: ⁊ ſibiipſi inter ſe ꝯrie ſunt: media aũt extremis: vt eniꝫ equale ad minus maius ad minus eſt ſic medij habitus defectus excedũt: exceſſibus aũt deficiunt: ⁊ in affectib⁹: ⁊ in actibus. Fortis enim ſi ad timidum cõparetur ferox videbitur: ſi ad ferocẽ timidus. itẽ temperatus ſi ad inſenſatuꝫ comparetur intemperãs: ſi ad intemperatum inſenſatus. Liberalis quoqꝫ ſi ad auarum comparetur prodigus: ſi ad prodiguꝫ auarus

videbiť: itaq; extremi reÿciūt mediū: alter ad alterū: timidus forté vocat feroce: ferox vō forté timiduz vocat: eodéq; modo in aliÿs. Que cū ita ſint maior ꝯtrietas eſt inter extrema adinuicē q̄z ad mediū. Nam longiꝰ diſtat inter ſe q̄z a medio vt magnus a paruo: ⁊ paruus a magno: ⁊ vterq; ab equali. Et inſuper ex extremis qbuſdā ad mediū ſilitudo vt ferocie ad fortitudinē ⁊ ꝓdigalitati ad liberalitatez. ipſis vero extremis inter ſe plurima diſſimilitudo eſt. Que vero plurimū inter ſe diſtāt ꝯtria diffiniunť. itaq; magis cōtraria que magis diſtāt. Sed medio: in qbuſdā exceſſus: in qbuſdā magis defectus opponiť: vt ecce fortitudini quidē nō ferocia q̄ eſt exceſſus: ſ; timiditas que eſt defectꝰ opponiť. Tēperātie aūt nō inſenſibilitas q̄ eſt defectꝰ: ſ; intēperātia que ē exceſſus. Accidit aūt hoc duabꝰ de cāis: p̄io ex ipſa re qn̄ alterum extremoꝝ propius ⁊ ſimilius eſt medio: nō ipm ſed aliud magis opponitur: veluti quoniaz fortitudini ſimilior eſſe videť ferocia ⁊ propinquior. Diſſimilior vero timiditas. Hanc magis oppoſitā dicimus. Que eniz magis abſunt a medio ea magis contraria videnť eſſe. Hec igiť vna eſt cauſa ex ipſa re: alia ex nobiſipſis. Ad que enim magis natura inclinati ſumus: ea magis contraria medio videntur: veluti cum ipſi proniores natura ſumus ad voluptates: atq; ex eo procliuiores ad luxuriam q̄z ad cōtinentiā eam magis cōtrariā dicimꝰ ad quā inclinatio magis fit: ⁊ ob id intēperātia que eſt exceſſus magis contraria eſt tēperantie.

Maior ē cōtrarietas ī extrēis adinicez q̄ ad mediū.

8 ¶ Octauū capl̄m q̄ tres diſpōnes. ſ. due malitie ⁊ media ipſaꝝ virtꝰ oēs oībꝰ opponunť aliqualr̄: ⁊ q̄ maior eſt cōtrarietas extremorum adinuicē q̄ ad mediū: ⁊ q̄ ad medium opponitur in his quidē defectio magis: in his autez ſuperabundantia ꝓpter duas cāſ: vnam ex parte rei: alterā ex parte noſtra: ⁊ q̄ ꝓ diſficile eſt ſtudioſuz eſſe pp diſficile eſſe in vnoquoq; accipere medium. Dixit.

ET vniuerſaliter diſpōnes omnes tres ſūt: due quaꝝ malitie ſunt vna ex parte additionis: ⁊ altera ex parte diminutiōis: tertia vero virtus eſt: ⁊ eſt medietas: ⁊ oēs iſte adinuicem ſibi cōtrariant: ⁊ due eniz extremitates ꝯtrariant medio ⁊ cōtrarianť.

⁊ cōtrarianť vtraq; alteri. ⁊ mediuz ēt cōtrariať extremitatibꝰ ſicut eniz equale ſupfluēs eſt cōparatiōe ad minꝰ: ⁊ deficiēs cōparatōe ad magis: ſic diſpōnes medie q̄ ſunt in paſſionibꝰ ⁊ actiōibꝰ ſubpabūdāť in cōpatiōe ad diſpōnes deficiētes: ⁊ deficiūt in cōpatōe ad ſupabundātes. Fortis naq; in cōpatiōe ad timidū vr̄ procax ⁊ in cōparatiōe ad ꝓcacē timidus: ⁊ ſil'r modeſtꝰ in cōparatōe ad incōtinētē inſenſibilis vr̄: ⁊ in cōparatōe ad inſenſibilē incōtinēs: ⁊ largꝰ cōparatione ad auarū vr̄ prodigꝰ ⁊ cōparatiōe ad ꝓdigū auarus. ⁊ ppea medius inter extremitates cōtrariať vtriq; extremitatū ⁊ noīatur noīe ſui cōtrarÿ. Nominať ergo fortis in cōparatōe ad ꝓcacē timidus: ⁊ eſt vnū cōtrarioꝝ ⁊ noīať ꝓcax in cōparatōe ad timidū qd̄ eſt alterū ſuoruz ꝯtrarioꝝ: ⁊ ſil'r ſe h; ī reliqs medÿs. Cūq; media ꝯtrariant extremis erit ꝯtrariatio eoꝝ adinuicē maior ꝯtrariatiōe ipſoꝝ ad mediū: et eis diſtātia extremoꝝ abinuicē maior ē diſtātia vtriuſq; ipſoꝝ a medio: adhuc ſilitudo quedā inueniť extremoꝝ quorūdā ad mediū. nā ꝓcacitas ſimilať fortitudini: ⁊ prodigalitas largitati. extremis aūt nulla eſt ſimilitudo adinuicē: ⁊ res diſtātes abinuicē vltima diſtātia diffiniunť eē ꝯtraria: necē eſt ergo res magis diſtātes magis eē ꝯtrarias: ⁊ quedā extremitatū magis cōtrarianť medio q̄ alie in additione ⁊ diminutione. V. g. fortitudini cōtrariať timiditas que eſt defectio magis q̄ cōtrarieť ei ꝓcacitas q̄ eſt additio. modeſtie aūt magis cōtrariať incōtinētia q̄ eſt ſupfluitas q̄ inſenſibilitas q̄ eſt defectio. Cōtingit aūt hoc qdez pp cās duas. quaꝝ vna eſt ex pte rei: altera vero ex parte noſtri: ex parte qdez rei qm̄ qn̄ fuerit vnū extremoꝝ ſimilius medio q̄ alteruz minus vr̄ cōtrariari ipſi medio: alterū vero magis. V. g. qm̄ ꝓcacitas ſimilior vr̄ fortitudini q̄ timiditas ⁊ ppinquior eſt erit timiditas magis cōtraria ipſi q̄ ꝓcacitas: iō q̄ res diſtātiores a medio magis ſunt cōtrariātes eidez: ex pte vero noſtri qm̄ extremitates ad quas nos ſumꝰ decliuiores magis ꝯtrarie videnť eē medio vt qm̄ nālr̄ declinamus magis ad delectationē: ⁊ pp h̄ ad incōtinentiaz ꝓniores ſumꝰ q̄ ad inſenſibilitatē: pp hoc incōtinētia eius ſupfluitas magis ꝯtrariari vr̄ modeſtie q̄ inſenſibilitas. ¶ D. Jaz ergo diximus ſufficiēter qm̄ virtꝰ moralis eſt mediū: ⁊ quō ſit mediū: ⁊ qm̄ mediū eius qd̄ inter duas malitias: quaꝝ vna eſt ex pte ſupfluitatis: ⁊ altera ex parte diminutionis: ⁊ quoniā ſit virtus quidez eoꝝ intēdit intētionē medÿ in paſſionibꝰ ⁊ actionibꝰ: ⁊ ꝓpter hoc difficile eſt fieri virtuoſuz: eoꝝ ſumptio medÿ in vnaquaq; rerum difficilis eſt: vtpote mediuz circuli: nō quis pōt accipere ſed partē in hoc: ⁊ ſimiliter iraſci ⁊ dare pecuniā ⁊ expendere facile eſt: ⁊ ad qd̄ vnuſquiſq; potens eſt. verūtamē facere hoc cui opz: ⁊ quantuz opz: ⁊ qn̄ oportet: ⁊ vbi oportet: nō omnis eſt neq; facile: hoc autem eſt factum bonuz: rarum laudabile: ⁊ decorum. ¶ Cap. 9.

QUod igiť virtus moralis mediocritas ſit: ⁊ quomodo: ⁊ qd̄ duoruz vitioꝝ mediocritas ſit alteriꝰ ſm̄ exceſſum: alterius ſm̄ defectū: ⁊ q̄ talis eſt ſ; cōiecturā medÿ in affectibꝰ atq; in actibꝰ ſatis dictū eſt. Quāobrē opus

eſt ſtudioſuꝫ exiſtere: nā in capiēdo medio tota vis cōſiſtit: atqꝫ vt circuli mediū ꝯphēdere nō cuiuſqꝫ eſt: ſꝫ tm̄ ſciētꝫ. Sic iraſci ⁊ pecuniā dare facile ē ⁊ cuiuſqꝫ: ſꝫ cui ⁊ qn̄o ⁊ quāobrē: id qdēꝫ nō ampli⁹ cuiuſqꝫ eſt: neqꝫ facile eſt. Itaqꝫ recte facere raꝝ ⁊ laudabile ⁊ pclarū eſt. Quocirca oꝫ cū qs mediū aſſequi vult ante oīa lōgius abire magis cōtrario: vt Calipſo monebat dicēs. Ex fumuꝫ ⁊ fluctū naueꝫ adige. nā extremoꝝ alteruꝫ magis alteꝝ min⁹ peccat. Cuꝫ itaqꝫ mediū aſſeq ſūme difficile ſit: qḋ ſcḋo loco ē: minima maloꝝ capiēda ſunt: hoc aūt ſit maxime ꝑ hūc modū quē dixim⁹. Cōſiderādū eſt. n. ad q̄ nos ꝓniores ſum⁹: nā alij ad alia nā ferunt. Id ītelligere ex voluptate ⁊ moleſtia que nobis ꝓuenit. In cōtrariū aūt noſmetipſos retrahere ac reniti debem⁹: lōge eīꝫ a delīqndo ſecedētes mediū īueniem⁹ inſtar eoꝝ q flexa ligna rectificāt. In oībus maxīe cauēdū ē a voluptate: nō. n. interrupti de illa iudicam⁹. Qḋ igiṫ ſeniores populi paſſi ſunt erga helenā: hoc pati nos cōuenit erga voluptatē: ⁊ illoꝝ ꝑ oīa dicere vocē: nā ſic illā trāſmittētes min⁹ curabim⁹. Hec igiṫ faciētes vt ſūmatim dicā maxīe valebim⁹ mediū adipiſci: arduū certe hoc ⁊ pcipue in ſingulis: nec facile dtermīare. Qn̄o: ⁊ aduerſus qs: ⁊ ꝓ qb⁹: ⁊ quouſqꝫ iraſcēduꝫ ſit. Nā ⁊ nos quādoqꝫ eos q nō iraſcunṫ laudamus: quādoqꝫ eos q iraſcunṫ: ⁊ illos mites: hos fortes vocam⁹. Sed qui parū excedit: ⁊ ī alterutrā ꝑtē nō vituperaṫ. Qui vero multū is latere nō poteſt. Sed quātuꝫ ⁊ quouſqꝫ vituperādus ſit nō facile eſt diffinire verbo: nec aliud quicqꝫ ſenſibilium. Horuꝫ aūt in ſingulis eſt iudiciuꝫ in ſenſu. Illud dūtaxat claruꝫ eſt ꝙ medius habitus in cūctis laudaṫ: ⁊ ꝙ declinare oꝫ quādoqꝫ ad exceſſuꝫ: quādoqꝫ ad defectū. Sic enīꝫ facillime mediuꝫ adipiſcemur.

9 ¶ Nonū caplm̄ de mō optimo attingēdi ad mediū ⁊ ſic fieri ſtudioſuꝫ: q̄ eſt vt a magis cōtrario ipſi medio pmo ⁊ magis recedam⁹ ⁊ ab extremo: ad qḋ magis nati ſum⁹ noſmet magis abducamus: vt a delectabili ad qḋ magis nati ſum⁹: iudicātes tn̄ illud ſm ꝙ ſe hꝫ in rerū natura: vitātes vero ipſi⁹ fruitionē: inquātuꝫ trahit in libidines: non tn̄ eſt ſic facile accipere mediū ⁊ maxime in ſingularib⁹ q̄ ſunt infinita variabilia: ⁊ ſolius ſenſus iudicio libta. Sed ſufficiēter hꝫ paꝝ ⁊ inſenſibiliter tranſgredi a bene in plus vel min⁹: ⁊ nūc huc nūc illuc declinare: vt ſic facili⁹ ⁊ ꝓxim⁹ mediuꝫ adipiſcaṫ. Dixit.

ꝓpterea opꝫ vt oīs q intēdit inuētiōi medij elongeṫ ab extremitate magis cōtrariāte medio. Naꝫ in quadā extremitatū erraṫ magis ⁊ in quadā minus. Cum itaqꝫ inuētio medij ſm veritatē grauis ſit ⁊ difficilis opꝫ vt ingram⁹ coordinationē ꝓpinquaꝫ medio qn̄ nō poſſum⁹ hr̄e: ⁊ eſt vt ſit hoc qḋ opamur de malo min⁹ qḋ poſſe eſt: ⁊ ꝑ qḋ maxīe idonei erim⁹ ad hoc faciendū. iſto mō eſt vt cōſiderem⁹ mala ad q̄ nos ſum⁹ ꝓniores nāliter: ⁊ q daꝫ hoīuꝫ ad quedā mala magis ꝓni ſunt nāliter. Illud aūt per qḋ ſciem⁹ reꝫ ad quā ſum⁹ ꝓniores eſt delectatio ⁊ triſtitia ꝯtingētes nobis in illa re. intēdo ꝙ in malo ad qḋ ſum⁹ ꝓniores magis delectamur: ⁊ in eo a quo ſum⁹ remotiores magis triſtamur. Qn̄ igiṫ pceperim⁹ ſm hanc viā opꝫ vt retraham⁹ nos ab ipſo ad oppoſitā preꝫ: quāto. n. magis nos elongauerim⁹ a pctō volūtarie: tanto appropinquabim⁹ ad mediū: nāliter dimittēdo aīas nr̄as nāe ꝓprie ad ſīilitudinem eius qḋ accidit eis q dirigūt trabes curuas: diſtorquēt. n. eas ad preꝫ ꝯtrariā vltra rectitudinē: tandēqꝫ cū dimiſſe fuerint ad rectitudinē cōuertunṫ. ¶ D. Opꝫ vt caute hēam⁹ nos in iudicādo de re ꝙ talis eſt aut nō talis pp illud qḋ accidit circa hoc de delectatiōe ⁊ triſtitia. difficile nēpe nobis eſt iudicare de aliquo in quo delectamur nālr̄ ⁊ ad qḋ ꝓni ſum⁹ ꝙ nō ſit rectū: ⁊ ſil̄r eſt nobis iudicare de eo in quo triſtamur ꝙ ſit rectū ⁊ neceſſariū ad faciēdū. ¶ D. ⁊ oꝫ vt aſſueſcam⁹ vt ſit illud qḋ occupat nos ex delectatōe in reb⁹ ſīle ei qḋ occupat iuueratos ex triſtitia in ipſis ⁊ vt vſitem⁹ ſermonē ipſoꝝ quē dicūt in vituꝑatiōe reꝝ delectabiliū. Qn̄. n. ꝓiecerim⁹ a nobis delectationē ſm hanc viā min⁹ peccabim⁹. ⁊ vl̄r dico ꝙ qn̄ fecerim⁹ h̄ potētes erim⁹ ad inueniēdū mediū ⁊ ad accipiēdū ipuꝫ ⁊ fortaſſis difficile eſt ⁊ graue ⁊ ꝓprie in ꝑticularib⁹. Nō. n. facile eſt vt determinem⁹ in vnaqꝫqꝫ reꝝ ꝑticulariū donec ſciam⁹ qualr̄ eſt iraſcēdū nobis in qbuſlibꝫ reb⁹ ⁊ cui iraſcēdū: ⁊ in qua reꝝ: ⁊ quātū tpis in vnaqꝫ eaꝝ. Et ꝓpeaqꝫ later h̄ intētio fortaſſis laudam⁹ eū qui minorat irā ſuā: ⁊ noīam⁹ ipſuꝫ māſuetū ⁊ humilē. Et fortaſſe laudam⁹ euꝫ q aggrauat irā ſuā: ⁊ noīamus eū ſm diuerſitatē huius: verūtn̄ qui parū excedit a rectitudine ſiue ad ſupfluitatē ſiue ad diminutionē nō eſt vituꝑabilis. q vero excedit multū ab aliqua partiū h̄ vituꝑaṫ. Nō. n. latet exceſſus eius qn̄ ad hāc deuenerit quātitatē: ſed neqꝫ facile eſt determinare ſermone quātitatē ad quā cū deuenerit hō de his erit vituperādus cuꝫ hoc nō ſit idoneū facere neqꝫ in his neqꝫ in alijs ſenſibilib⁹: iudiciū enim de hmōi reb⁹ in ſenſu eſt. ¶ D. Quātitas ergo eius qḋ dixit in reb⁹ iſtis ſignificat ꝙ diſpō media in oīb⁹ laudabilis eſt: ⁊ qm̄ qn̄qꝫ opꝫ declinare ad ſupfluitatē qn̄ fuerīt aīe nr̄e ꝓniores ad defectionē: ⁊ qn̄qꝫ ad defectionē qn̄ fuerint aīe ꝓniores ad ſupfluitatē. eteīꝫ ꝑ hāc viā cōprehēdem⁹ mediū ⁊ decoꝝ. Et hic finiṫ hui⁹ tractat⁹ intentio.

¶ Ariſto. ſtagyrite Ethicorum Liber Tertius.

¶ Capitulum Primum.

[O]Situr cū virtus circa affect⁹ ⁊ act⁹ verſetur ac in his q̄ volūtaria ſunt laudes ⁊ vitupatiões: in his vero que inuolūtaria venia ⁊ iterdū miſericordia locuz habeāt. Neceſſariuz forſan eſt de virtute tractātibus volūtariū ⁊ inuolūtariū diffinire. Utile ēt legū latorib⁹ ad premia penaſq; cōſtituēdas. Videnẗ āt iuoluntaria eē illa q̄ p vim ⁊ ignorantiā ppetrātur.

Que ſunt iuoluntaria.

¶ Determinatio hui⁹ tractat⁹ tertij de lib. Nichomachie Ariſto.

¶ Primum capitulum ꝙ intendētibus de virtute neceſſariū determinare voluntariū ⁊ inuolūtariuz: ⁊ ꝙ inuolūtariuz duplex. violen-
A tum. ſ. ⁊ qđ pp ignorātiam. B.

[Q]Uoniam quidem autē virtus circa paſſiones ⁊ actiones exiſtit ⁊ laus fit vel vituperatio in fientib⁹ a nobis ſponte: ⁊ indulgētia a fientibus nobis inſpōtanee ⁊ fortaſſis miſericordie: tūc forſitan neceſſariū eſt ei qui de virtute ſcrutaẗ determinare facta fientia ſponte: ⁊ fientia inſpontanee: ⁊ cognitio huius intentiōis ēt vtilis eſt legum poſitorib⁹ cā impendendi honores ⁊ infligendi penas loco ſuo. ¶ Cap. 2.

[V]Iolentum eſt cuius principiū ab extra tale exiſtit in quo agens vel patiens nihil ꝯfert. Veluti ſi ventus tulerit aliquo vel hoīes ꝑpotentes. Que vero pp metū maioris mali: vel pp bonū aliqđ fuerit: vtputa ſi tyrānus turpe aliqd iubeat hñs in ptāte parētes ⁊ liberos: ⁊ ſi pareaẗ ſeruētur: ſi nō pareaẗ interficianẗ: dubitaẗ vtrū ea volūtaria: an inuolūtaria ſint dicēda. Tale aliqd accidit in actib⁹ qui pp tēpeſtatē fiūt. Nemo. n. ſane mētis ſponte iactat: ſ; ꝑ ſalute ſua ⁊ ceteroꝝ. Mixti ſunt igiẗ hmōi act⁹: ſed magis ſil̃es volūtarijs. Nā in electiōe ſunt tunc cū fiūt. Finis aūt agendi ſm tp̄s exiſtit: ⁊ volūtariū igitur ⁊ inuolūtariuz tunc cum agitur dicēduz eſt. Agit aūt volēs. etenī; pncipiū mouēdi organicas partes in talib⁹ actionibus in ipſo eſt. Quorū aūt in ipſo principiū eſt in eo quoq; vtrū agat vel nō agat. Quare volūtaria ſunt hec talia: l; per ſe fortaſſe iuolūtaria ſunt. Nemo. n. tale qd ſpōte faceret. In hmōi aūt actib⁹ qñq; laudaẗ q turpe aliqd ⁊ doloroſuz ſubit: ꝑ magnis aliqb⁹ ⁊ hōeſt; qñq; vitupaẗ. Nam turpiſſima qppe ferre pro nullo honeſto vel mediocri iprobi eſt. In qbuſdā ēt laus nō cadit ſ; venia cū qs ea fecerit q̄ nō op;: ob q̄da; intolerabilia q̄ humanā nām trāſcēdūt. Sunt ēt quedā ad q̄ nemo cogi debeat: ſed morte; poti⁹ ac extrema oīa pferre: nam alcmeonē euripidis qui cōpulerūt ad necē matris ridicula videnẗ. Difficile interdu; eſt iudicare qualeꝑ q̄li ſuſcipiēdū ſit: ⁊ qd ꝑ quo ſuſtinēdu;. Difficili⁹ ēt poſtq̄ cognoueris in ſnīa pmanere. Plurimū. n. accidit vt ea q̄ expectanẗ doloroſa: illa vero ad q̄ cōpellimur turpia ſunt. Quare laudes ⁊ vitupatiões circa eos ſunt qui cōpellunẗ aut nō cōpellunẗ. Violēta itaq; ſimplr̃ dicenda ſunt qñ externa cā nec agēs qcq̄ ꝯfert. Que vero ꝑ ſeipſa iuolūtaria ſunt: ſed nūc ⁊ pro alijs ſuſcipiēda: ⁊ cā in agente eſt qdē ꝑ ſe inuolūtaria ſunt: ſed nūc pro alijs volūtaria: magis vero volūtarijs ſil̃ia: agim⁹. n. ſm ſingula: ⁊ h̃ volūtaria ſunt. qualia vero pro qualib⁹ ſuſcipiēda ſint non facile tradi poteſt. Multe enim differentie in ſingulis ſunt.

¶ Secūdum capitulū de inuolūtario violento quid eſt: ꝙq; operationes que pp timorē maiorū malorū vel pp boni alicuius intellectum fiunt mixte ſunt: ſm ſe autē voluntarie ⁊ que taliū mixtarū ſunt audibiles ⁊ que vituperabiles: ⁊ que cū nō ſunt laudabiles: ſunt tñ digne venia. ⁊ que nec venia digne: ⁊ ꝙ plurimū que difficile iudicare quale pro quali eligendu;: ⁊ quid pro quo ſuſtinēdum difficiliuſq; cognitis īmorari poſtq̄ queſito quid violēter eius diffinitio propria inueſtigata aſſignatur. Dixit. B

[V]Ocanẗ aūt ſpontanee res fientes coacte vel ignorāter a faciēte eas: ⁊ res q̄ veraciter inſpōtanee fit eſt ille cuius fiendi principiū ab extrinſeco eſt ⁊ in nullo coadiutor eſt agēs vel patiēs vt ſi vēt⁹ leuet aliquē de loco ad locuz penitus exiſtēte; in hoc impotentem ſui: ſi vero fecerit is aliquid ſuſpitiōe malorum grandiu; metuētes incidere in ea ſi nō fecerit ip; velut

ſicut tyrānus iubeat aliquos potentes tū ſuimet exiſtentes quelibet
ignominioſa exercere in parẽtes: ⁊ qui exercẽt euadūt: qui vero non
interficiunt. hoc dubiū eſt an ſit de ſpontaneis ⁊ ſimilat huic illud qđ
ſit in tẽpeſtatib⁹ maris de iactib⁹ ſarcinarū. Nullus. n. ſponte iactat
res ſuas in tali diſpōne cōſtitutus. Omnis aūt intellectū habẽs agit
hoc cā ꝓprie ſalutis: ⁊ eoꝝ qui cū ipſo ſunt. Et ſunt quidẽ huiuſce/
modi actiões miſſe ex ſpontaneo: ⁊ inſpōtaneo: attamẽ poti⁹ ſunt de
genere ſpontanei: fiunt. n. in hora qua quis facit eas cū ꝑelectiõe fa/
cientis: ⁊ finis actionis: ⁊ cōplectio attribuit ſpontaneo vel inſponta/
neo ſm horā in qua agit. Factor aūt iſtaꝝ reꝝ in hora faciẽdi eas ſpō/
taneus eſt ⁊ eligẽs. Etenim principiū mouẽdi mẽbra ſua organica in
hmōi actionib⁹ in ipſo eſt ⁊ in quo fiunt principiū agẽdi aliqđ in ipſo
eſt ⁊ actio illius hmōi ergo fiunt ſponte: verūtamẽ inſpontanee fiunt
ſimpliciter: nam nullus aliquid talium eligit ꝓpter ſeipſa: in hmōi
autẽ opationibus fortaſſe laudat hō qñ tolerauit in ipſis res turpes
malas incumbentes ꝓpter aliqua grandia decora: ſi vero fecerit hu/
ius cōtrariū vituperat: turpia enim tolerare non pp aliqđ decoꝝ fa/
ctū eſt hoīs vilis. Et iſtud eſt de eis que ſignificāt ꝙ ſunt intrātes in
actiões ſpontaneas: pp vero quaſdā iſtaꝝ rerū nō laudat homo: in/
tendo res turpes ad quas cogitur: ſed indulgetur ei qñ fecerit eas pp
cauſas q̃ excedūt vel ſupant nām hoīs: ⁊ quas nō pōt aliquis tole/
rare. ℭ B. Sunt autẽ fortaſſis aliqua his ad q̃ nō eſt recipiẽda vlla/
tenus coactio: ſed premoriẽduz potius aut tolerandū picula que ſeq
poſſunt ex refutatione coactionis: vt ꝙ moriat hō potius q̃ ꝙ inter/
ficiat patrem ⁊ matrem. ℭ B. Ea eniz que coegerunt alcmeona occi/
dere matrẽ ſuā ridiculoſa ſunt: vult vt exiſtimo ꝙ fuerint res parue.
ℭ B. Eſt aūt difficile vt determinem⁹ ſermonẽ quale qđ ſufferẽdū eſt
⁊ tolerāduz: aut quale qđ nō tolerādū: ⁊ difficili⁹ hꝯ eſt determinare in
qualis rei tolerātia eſt pſeuerāduz: ⁊ quaſcūq₃ moleſtias tolerāduz.
Item ꝙ ea que expectantur vituperabilia ſunt ⁊ triſtia: illa vero ad
que cogimur feda ⁊ moleſta: ⁊ pp hoc ſequit hominẽ laus vel vitupe/
rium ex hoc ꝙ recipit coactionẽ vel non recipit: intendo ꝙ in aliquo
loco laudat eo ꝙ nō recipit coactionẽ ⁊ indulget ei in aliquo loco rece/
ptio coactionis: ⁊ in aliquo loco vituperat. ℭ B. Oportet igitur vt re/
uertamur ad dicẽduz res que fiunt inſpontanee: que res ſunt. dicim⁹
ergo ꝙ ea que abſolute ſunt inſpontanea: ſunt ea quoꝝ cauſe ſunt ab
extra: ⁊ nulluz coadiutoriū hñt ab extrinſeco: illa aūt que inſpōtanee
fiunt eo ꝙ principiū faciẽdi ea ab extrinſeco eſt primit⁹: in hora autez
qua facimus ea ꝑeligim⁹ ipſa pre quibuſdaz alijs ⁊ principiū factiõis
ſue quantuz ad hoc in nobis eſt: ſm ſe quidez inſpontanea ſunt: fiunt
autẽ in hora in qua eligimus ea pre alijs de his que ſunt ſpontanea:
⁊ ſunt ſimiliora ſpontaneis ideo ꝙ actiones nō fiunt niſi in particula/
ribus: ⁊ pticularia quidẽ agunt ſponte. Et pp hoc nō eſt facile ſermõe
determinare quas actiones: queadmodum diximus: ⁊ opz preeligere
alijs: diuerſitas eiz multa eſt in particularib⁹. ℭ Si vero dixerit qs
ꝙ res decore ⁊ delectabiles ſunt de genere cogentium: eo ꝙ res pul/
chra ⁊ delectabilis eſt de eo qđ cogit nos ad actionẽ ab extrinſeco: ⁊ ſe/
quitur ſm hunc moduz vt omnia fiant coacte vel violenter. Omnes
enim agunt quecūq₃ agunt gratia iſtoruz. intendo pulchrū ⁊ delecta/

bile: qui autem agit aliquid coacte ⁊ inſpōtanee triſtatur cum ipſo: q
vero facit aliquid ꝓpter bonū ⁊ delectabile delectat cum ipſo. ℭ B.
⁊ ridiculoſum eſt vt homo eoꝝ que facit cauſam ponat res que ſunt
ab extrinſeco tantū: ⁊ ipſe cum hoc facilis eſt ad cadẽdum in ea: ⁊ ad
ſeducẽdum per ipſa: ⁊ vt bonorum cauſam ſeipſum: turpium autem
delectationem. ℭ B. Cūq₃ ſic ſit: videtur ꝙ factuz coacte ſit illud cu/
ius ꝑncipiuz ab extra eſt: abſq₃ eo ꝙ ſit ei adiutoriuz a ſeipſo: ⁊ ꝙ ſit
preter ſciẽtiam faciẽtis ipſum: non etiam totum ſit inſpontaneum: ⁊
hoc quoniam res actio cuius triſtitiam affert ⁊ penitentiam ſit quidẽ
inſpontanee. Qui autem facit rem aliquā: quecunq₃ rerum fuerit in/
ſcius: ſed non triſtatur de actione non facit quidez ea ſponte cum nō
ſciat eaz: neq₃ facit eam inſpontanee: cum non triſtetur cum ipſa: qui
autem facit aliquid ⁊ eſt ſciens ipſum: ſi peniteat quidem de facto ſuo:
tunc iam putabitur ipſum feciſſe inſpontanee: ſi vero impenitens fue/
rit de facto ſuo: immo potius gaudeat de ipſo: putandum eſt ꝙ ſponte
fecerit ipſum: ⁊ eſt quidez inter vtroſq₃ factores differentia: ⁊ melius
eſt vt vtriq₃ habeat nomen ꝓprium: ⁊ videtur aliud eſſe vt quis agat
aliquid ⁊ non ſciat ipſum: ⁊ vt agat aliquid per ignorantiā: ⁊ hoc qm̄
ebrius ⁊ furioſus non putantur facere hoc quod faciunt in hora ebrie/
tatis ⁊ furoris abſq₃ cognitione: verūtamen faciunt hoc qđ faciunt ⁊
ſunt ignorantes in faciendo. Etenim omnis malus ignorans eſt illud
quod oportet ipſum facere: ⁊ res a quibus oportet ipſum abſtinere: ⁊
⁊ propter hanc ignorantiaz fiunt iniuſti ⁊ ſimpliciter mali: volo dice/
re eo ꝙ faciunt quidem res quas ſciunt: ignorant autem an ſint bo/
ne vel male. Cap. 3.

QUod ſiqs iocunda ⁊ honeſta dixerit violẽta
eſſe: qm̄ illa ab extra cōpellūt: Omnia huic
violenta forent. Nam horum cauſa omnia
omnes faciunt ⁊ qui violẽter ⁊ inuiti mole/
ſte: qui vero ꝓpter delectationem cum volu/
ptate. Ridiculum itaq₃ eſt accuſare externa ac non ſe/
ipſum potius qui ab his facile capiatur: ⁊ honeſtorum
quidem ſeipſum: turpium vero voluptatem. Videtur Quid ẽ violentum.
itaq₃ violentuz id eſſe cuius principium extrinſecū eſt:
nihil cōferente illo cui vis affert. Quod vero per igno/
rantiam fit non oīno voluntarium eſt: ſed illud inuolū/
tarium, cuius poſtea dolorẽ penitudinẽq₃ ſuſcipimus.
Nam qui per ignorantiam quid facit nec poſtea feciſſe
dolet volens quidẽ non fecit quod neſciuit. Nec rurſus
inuitus quod non dolet. Ergo qui per ignorantiā facit
ſi peniteat inuitus feciſſe videtur: ſi non peniteat cum
alius ſit eſt non volūtarius. Nam melius eſt vt nomen

Aliud eſt p ignorantiã aliqd face/re ⁊ aliũ eſt ignorantez eſſe.

ppꝛium habeat. Aliud aũt videt̃ per ignorantiã facere aliud ignorantẽ eſſe. Ebꝛius quidẽ aut iratus nõ videt̃ per ignorantiam facere: ſed per aliqd ex pꝛedictis non ſciens/ſed ignorans. Ignorat enim omnis flagitioſus que facere a quibus vel abſtinere opoꝛtet. Et ꝓpter hu/iuſmodi errorem iniuſti ac mali fiunt.

¶ Tertiũ capl'm de inuoluntario qđ pp ignorantiã gd ipſum eſt ⁊ que dñia eius qđ eſt pp ignorantiã operari ad id qđ eſt ignorantez operari ⁊ ꝙ non ignorãtia cõferẽtis ⁊ vlis eſt cauſa inuolũtarij: licet ignorã/tia que in ſingularibus in quibus ⁊ circa que eſt operatio quibꝰ ſingu laribus cõſequẽter enumeratis ⁊ exẽplificatis recolligit̃ ratio ꝓpꝛia inuoluntarij ꝓpter ignorantiam. B.

ET non eſt de nã actõis vt dicat̃ de ea ꝙ facta eſt in/ſpontanee qñ factoꝛ eius fuerit ignorãs ea que adherẽt ei ⁊ ſequunt̃ ipſaz eo ꝙ ignorãtia electiõis intẽdo electionẽ omiſſionẽ diſciplinã nõ eſt cauſa vt fiat actio inſpontanea ſʒ eſt cã malicie ⁊ iſta ignorãtia non eſt rerũ vliũ. ꝓpter iſtas eniz nõ fit vituperatio: ſed fit quidẽ pp ignorantiã rerũ particulariũ cũ ſint he in qbꝰ fit actio ⁊ in/uenit̃ ignorantia quarũdã iſtarũ miſericordia ⁊ ignoſcẽtia. Qui eniz de his ignorauerit aliqd agit equidẽ ipʒ inſpontanee. ¶ B. Et pp hoc opʒ agẽtẽ determinare q̃ agit ⁊ ſcire q̃ ſunt: ⁊ quot ſunt: ⁊ qs agit ea: ⁊ gd eſt illud qđ agit: ⁊ ĩ quo agit ⁊ q̃liter agit. V.g. remiſſe aut intẽſe. ¶ B. hec igit̃ oĩa nullus ignorabit niſi veſanus: ⁊ manifeſtũ eſt ꝙ nõ ignorabit agẽs ꝙ agit: nõ eñ ignorat aliqs ſeipʒ qñ fuerit agẽs intẽ do qñ ipſe actoꝛ: ⁊ pp hoc conat̃ excuſare malos dicẽtes eos eẽ deme tes ⁊ nõ ſciẽtes ꝙ illđ qđ dicũt eſt de eis q̃ nõ ſunt dicẽda: ⁊ ignorãtia eius qđ facit hõĩe ⁊ cũ quo facit: ⁊ in quẽ facit attribuit̃ erroꝛi qui excu ſabilis eſt: vt qui vult ꝓijcere aliqd ⁊ euadit de manu eius ⁊ infert dã/num: ⁊ qui putat filiũ inimicũ eẽ ⁊ occidit eũ: ⁊ q putat de re q̃ eſt la/pis eã nõ eẽ lapidẽ ⁊ ꝑcutit cuʒ ea: aut q putat de re q̃ eſt acuta eã nõ eſſe acutã ⁊ percutit cuʒ ea ⁊ interficit: ⁊ foꝛſan facit qs monſtrare alij rem aliquã ⁊ pungit cũ digito ſuo ⁊ interficit. Cũ ergo exiſtat ignorã tia in his circa que exiſtit operatio eſtimabit̃ de eo quid aliquid hoꝝ ignorauerit ꝙ facit ipm inſpontanee: ⁊ ꝓpꝛie quãdo ignorauerit po/tioꝛa que ſunt in ipſis: ⁊ putãt potioꝛa eſſe illud in quo fit actio: ⁊ illđ cauſa fit: ⁊ opʒ vt factoꝛ eius qđ hoc modo fit per ignorantiã ſit triſtãs ꝓpter ipſum ⁊ penitens. Cum igit̃ dicat̃ de eo qđ fit coacte aut inſciẽ ter qñ fit inſpontanee: palam eſt quoniã hoc qđ agit̃ ſponte eſt cuius agendi pncipiuʒ eſt in agente ipſum: ⁊ agens ipſum ſcit particularia in quibus fit actio.

Cap. 4.

INuoluntariũ dici dʒ non qñ qs ignorat vti/litatẽ. Nõ eñ ignorãtia q̃ in electiõe cõſiſtit cã eſt inuolũtarij ſʒ pꝛauitatis: nec q̃ in vni/uerſo. Vituperat̃ eniz pp hãc: ſʒ q̃ in ſingu/lis: in quibꝰ ⁊ circa q̃ actus ſunt. Nã in his cõmiſeratio ⁊ venia locũ hʒ. Qui eñ aliqd hoꝝ ignorat inuolũtarie facit foꝛſitan: ergo nõ peius erit fueritqʒ ⁊ quot iſta ſunt determinare: ⁊ quis itaqʒ: ⁊ quid: ⁊ circa quid: ⁊ in quo agit interdũ: ⁊ quo velut inſtrã: ⁊ cuius gratia ⁊ ſalutis: ⁊ qũo vt ſenſuʒ vel vehemẽter. Cuncta igitur hec nemo non inſanus vtiqʒ ignorabit: claruʒ ergo ꝙ nec agentẽ. Nam qua ratione ſeipſuʒ: ſʒ quis agit gd ignorare põt? Veluti cũ aiũt excidiſſe ſibi vel neſcire ꝙ archana eẽnt vt Eſchilus de miſtrijs aut mõſtrare: volentẽ dimiſiſſe vt qui catapultã: exiſtimabit eniz aliqs ⁊ filiũ hoſtẽ eſſe vt merope accidit: ⁊ haſtã emiſſaz rotari: aut lapidẽ pu micẽ eſſe: ⁊ cũ ſalutis cã percuſſerit necare: vel cũ doce/re voluerit vt magiſter ludi gladiatoꝛij. Cum igit̃ circa hec omnia ignorãtia verſet̃ in quibꝰ ſunt actus qui hoꝝ aliquid ignorabit inuitus vr̃ feciſſe. Et maxime in pꝛin cipaliſſimis. Pꝛincipaliſſima aũt vident̃ eẽ illa ĩ quibꝰ actio eſt cuius gratia. Per talẽ itaqʒ ignorantiã inuolun tarium dr̃: ⁊ pꝛeterea factũ ipſum doloꝛẽ ⁊ penitudineʒ afferre opʒ. Cũ aũt inuoluntariũ violentũ ⁊ per ignoran tiam voluntariũ vtiqʒ videbit̃ eẽ cuius in ipſo pncipiũ eſt ſciẽte ſingula q̃ agit. Foꝛſan eñ non bene dr̃ eſſe illa inuolũtaria q̃ per iram aut cõcupiſcentiaz fiunt. Pꝛimo igit̃ nullũ aliud animal volũtarie ageret: nec pueri etiã. Deinde vtrũ nihil volũtarie agimus ex his q̃ p iraz aut cõcupiſcẽtiã vel honeſta quidẽ volũtarie ageret: turpia vero inuolũtarie. Vel ridiculũ eſt cũ vna ſit cã: abſurdũ vo dicere illa inuolũtaria appetere opʒ. At iraſci opʒ in qbuſdã ⁊ ꝯcupiſcere q̃dã vt ſanitatẽ ⁊ doctrinã. Vident̃ aũt inuolũtaria doloꝛẽ afferre: ſed q̃ cõcupiſcimus dele ctant. Inſuper gd refert inuolũtaria ſunt que per cogni tionẽ: vel que per irã delinquunt̃ vtraqʒ ſane fugienda ſunt: ſed vident̃ nõ minus humani eſſe irrationabiles affectus: actus vero hominũ ab ira ⁊ cõcupiſcentia ſunt que inuolũtaria ponere abſurdũ eſt.

4 ¶ Quartū capl'm de inuolūtario qd ipm eſt cū oſteſione: q̄ ꝑpter
iram vel cōcupiſcentiam fiunt non ſunt volūtaria neq̄ȝ bona ꝑpter
has paſſiones facta volūtaria turpia aut inuolūtaria ad manifeſtan
dum volūtarij diffinitionē eſſe bene aſſignatā. Dixit.

Nullū aīa/ liū pter ho/ minez agit ſpōte aliqd

Fortaſſis em̄ nō rōnabil'r dictū eſt inſpontanee
fieri qđ fit ex cōcupiſcētia ꝛ iracūdia.
Pmo quidē qm̄ nullū aīaliū pter hoīem agit ſponte ali/
quid: neq̄ȝ ēt pueri: neq̄ȝ ēt agemus ſponte aliqd eoꝝ
q̄ ex cōcupiſcentia fiūt aut iracūdia. Et agemus bona
quidē ſpontanee: mala vo inſpontanee: qđ ridiculoſuȝ
eſt: vna exn̄te cauſa: intēdo in bonū ꝛ malū: ꝛ eſt incōueniēs vt dicat̄
q̄ cōcupiſcentia noſtri eius qđ cōcupiſcendū eſt: ꝛ ira noſtra ei cui eſt
iraſcendū eſt inſpontanee. Dignū em̄ eſt vt iraſcamur in q̄buſdaȝ re/
bus: ꝛ vt cōcupiſcamus q̄ſdaȝ rerū: ꝛ vult ſanitatē ꝛ diſciplinā: ꝛ pu/
tatur de reb' que fiūt inſpontanee inferre eis triſtitiā: ꝛ eas q̄ ſm̄ cōcu
piſcentiā fiūt cōferre delectationē: ꝛ eo q̄ fit inſpontanee: palā eſt q̄m̄
eſt indifferens ei qđ fit per errorē rōnis: cum ſint ambo fugibilia ꝛ cō/
triſtabilia: ꝛ paſſiones beſtiales videmus non minus exiſtere in ho/
minibus q̄ȝ in reliquis animalibus: inconueniens igitur eſt inſponta
neum dicere qđ fit ab iſtis.
Cap. 5.

Poſtq̄ȝ voluntariū ꝛ inuoluntariū diffiniui/
mus: cōſequens eſt vt de electiōe dicamus:
ea nāq̄ȝ familiariſſima videt̄ eſſe virtutis: ꝛ
magis q̄ȝ res ipſe mores oſtēdere. Electiōe
voluntariū eſſe cōſtat: non ideȝ tamen. nam
voluntariū latius opȝ. Uoluntariū eniȝ ꝛ pueris ꝛ alijs
animalibus cōm̄e eſt: electio vero non. ꝛ repētina volū/
taria quidē dicimus: electionē vero nō habere. Qui ve
ro ipſaȝ dicūt eſſe cōcupiſcentiā vel iraȝ: vel voluntateȝ:
vel opinionē quandā dicere recte nō vident̄. Non eniȝ
cōſequentie quiddā eſt electio nec rōnabiliū: ſed cōcu/
piſcētia ꝛ ira cōa ſunt ꝛ incōtinēs cōcupiſcens quidē ſȝ
non eligēs agit: cōtinens vero cōtra eligēs quidē: ſȝ nō
cōcupiſcēs electioni cōcupiſcētia aduerſat̄: cōcupiſcen/
tia vero ꝯcupiſcētie nequaq̄ȝ. Preterea cōcupiſcētia vo
luntarij eſt atq̄ȝ moleſti. Electio autē neq̄ȝ moleſti: neq̄ȝ
voluntarij. Ira etiā minus. Nā que per irā fiūt minime
ꝑ electionē fieri vident̄: ſȝ nec volūtas quāuis ꝑpinquū
quiddā apparet. Nam electio nō eſt īpoſſibiliuȝ: ꝛ ſi q̄s
hanc electionē vocet deſipere videbit̄. At volūtas im/
poſſibiliū eſt velut imortalitas: eſt etiā volūtas circa illa

Electio nō ē īpoliuȝ: ſȝ voluntas ī/ poliuȝ eſt.

que ab eo ipſo qui vult nequaq̄ȝ fiunt: veluti hyſtrionēȝ
aliquē vel pugilē vincere. Ueruȝ hec talia eligit nemo:
ſed ea dūtaxat que ipſe facere poſſe exiſtimat. Inſuper
voluntas finis eſt magis. electio aūt eoꝝ que ſunt ad fi/
nem: vtputa ſani eē volumus: eligimus aūt illa per que
ſani ſimus: ꝛ felices eſſe volumus: eligimus aūt dicere
non cōgruit. Omnino aūt videt̄ electio circa illa verſa/
ri que in noſtra ſunt poteſtate: ſȝ nec opinio quidē erit.
Naȝ opinio circa oīa videt̄ eſſe nec minus circa eterna
ꝛ impoſſibilia q̄ȝ circa illa que in nobis ſunt: nec in bo/
no ꝛ malo: ſed vero ꝛ falſo diſtinguit̄. At electio per illa
magis ſed in totum idem eſſe electionē qđ opinionem
nemo fortaſſe dicet. At certe nec in pte aliq̄ idē eſt. Naȝ
ꝑp electionē bonoꝝ aut maloꝝ tales aliq̄ ſumus: ꝑp opi
nionē aūt nō. Et eligimus capere aut fugere aut aliqđ
hm̄oi: opinamur quidē res ipa fit ꝛ in q̄ cōducat: ꝛ qua
rōne vtilis ſit. Capere vero aut fugere nō minus opina
mur: ꝛ electio laudat̄ magis: q2 qđ opus erit elegerit
q̄ȝ q2 rectum elegerit: opinio aūt ꝑpter veritatē laudat̄
ꝛ eligimus que maxime ſcimus bona eē: opinamur aūt
que non multuȝ ſcimus. Nec ſane idem vident̄ eligere
optima ꝛ opinari: ſed opinant̄ quidā melius: attamen
ꝑpter paruitateȝ deteriora eligūt. Utrū vero antecedat
electionē opinio an magis ſequat̄ nihil refert: neq̄ȝ eīn
querimus: ſed an idem electio ſit qđ opinio quedam.
Quid igitur aut quale eſt electio cum predicamentorū
nihil ſit: voluntariū quidē eſſe cōſtat. Sed nō omne vo
luntarium electionē habet. At id tantū cuius cōſultatio
anteceſſit. Nam electio cum rōne ꝛ cogitatione eſt: qđ ꝛ
nomen ipſum ſignificare videt̄: q̄ſi e quibuſdā ꝑpoſitis
vnum aliqđ legatur: ideſt capiatur.

¶ Quintū capl'm: qđ de electiōe ſequit̄ pertrāſire de q̄ pmo oſtēdit̄ cū
q̄bus nō eſt idē. ſ. q̄ nō idē cum voluntario: neq̄ȝ cū cōcupiſcētia vel 5
ira vel volūtate: vel opinione ſimpliciter vel aliq̄: deinde q̄ eſt ſub vo/
lūtario tanq̄ȝ ſub genere cui adiūcta differētia q̄ eſt precōſiliatio: col/
ligit̄ q̄ eligibile eſt volūtariū precōſiliatum ex quo īſinuat̄ q̄ electio
eſt volūtas ꝑcōſiliatiua vel appetitus precōſiliatiuus. D.

Determinatis autẽ ſpõtaneo ⁊ inſpõtaneo cõſequẽter de eligẽtia dicendum erit. hec eniꝫ magis propria videt̃ eſſe reb⁹ ſientibus per virtutẽ: ⁊ eſt que iudicat de morib⁹ ex operationibus. Dicimus ergo quoniã manifeſtuꝫ eſt de electione: q̃m eſt ſpõtanea: ⁊ nõ eſt intẽtio electionis intentio ſpõtanee: ⁊ eo ꝙ ſpõtaneuꝫ cõmunius eſt eo qđ fit per electionẽ. Cõicant eniꝫ in eo pueri ⁊ animalia irrationabilia ⁊ rationabilia in electione aũt nõ: ⁊ de rebus que ſubiecto fiunt nõ dicimus ꝙ fiant per electionẽ. Qui vero dicũt eligentiã: cõcupiſcẽtiã aut iram: aut velle: ⁊ aut opinionẽ quandã .i. credulitatẽ nõ vident̃ in hoc recte dicere: ideo ꝙ eligẽtia nõ eſt cõis oĩbus aĩalibus. Cõcupiſcẽtia autẽ ⁊ ira cõis eſt eis: ⁊ incõtinẽs ſꝫm cõcupiſcẽtiã quidẽ operat̃: ſꝫm eligentiã vero nõ: cõtinẽs autẽ ecõuerſo ſꝫm eligẽtiã quidẽ operat̃: ſꝫm cõcupiſcentiã aũt nõ. Cõcupiſcẽtia ergo eligẽtie ꝯtrariat̃ ſꝫ nõ cõtrariat̃ cõcupiſcẽtia cõcupiſcẽtie: ⁊ cõcupiſcẽtia delectabilis eſt ⁊ cõtriſtabilis .i. remotionis ab ipſo: eligẽtia autẽ nõ: ⁊ ira ẽt nõ eſt eligẽtia ꝓpea ꝙ res q̃ fiunt per irã parũ fiunt per electionẽ. Et ẽt nõ eſt electio velle q̄uis videat̃ ei eſſe ꝓpinqua eo ꝙ electio nõ eſt impoſſibilium: velle aũt eſt. Si eniꝫ dixerit quis ꝙ ĩpoſſi eligunt ſtultius reputabit̃: velle vero inuenit̃ circa res ĩpoſſes. V.g. vellem⁹ imortales eſſe: ⁊ velle ẽt rerum eſt quarũ operatio nõ eſt in nobis: vt athletã vincere: ⁊ aut hypocritã: ⁊ nullus quidẽ eligit hmõi res: ſꝫ imo res eas eligit: quarũ ĩ ſe videt actionẽ: ⁊ adhuc velle quidẽ maxime finis. Eligentia aũt non eſt niſi eorũ que ducũt ad finẽ. V.g. ſanari volum⁹: eligim⁹ auteꝫ per que ſanamur: ⁊ felices eſſe vellem⁹ ⁊ aſſerimus nos velle: ⁊ nõ eſt auteꝫ dicendũ eligere nos fieri felices: ⁊ ideo ꝙ vĩr eligẽtia videt̃ earũ eſſe q̃ facere in nobis eſt. ¶ Neq3 etiã eligentia opinio eſt. ideo ꝙ opinio in omnibus eſt: non enim in perpetuis: ⁊ impoſſibilibus minus eſt q̃ in his que ex parte noſtri ſunt: ⁊ opinio diuidit̃ in verum ⁊ falſum: electio vero in bonum ⁊ malum. ¶ D. ⁊ vĩr non dicet fortaſſe quis opinionẽ ⁊ eligentiam vllo modo vnum eſſe: ⁊ enim ſꝫm electionẽ noſtram boni ⁊ mali quales dicimur. ſ. boni vel mali ſꝫm autẽ opinionem non. ⁊ per electionẽ requirimus aliquid ⁊ fugimus ab aliqua: ⁊ per opinionem autem opinantes ſcimus quid eſt res: aut cui conuenit aut qualiter conuenit̃ inquiſitio: aut rei: aut fuga: aut ipſa re fere non fit per opinionẽ tm̃: ⁊ electio maxime laudatur: eo ꝙ fit recti opinio autem: ⁊ eo ꝙ veri. Et eligimus res quas ſcimus proprie bonas: opinamur autem res quas fere non ſcimus: ⁊ non videtur eidem ipſi eſſe eligentes ꝙ melius ⁊ opinantes ꝙ melius. Multi enim opinantur quidem ꝙ melius: propter malitiam vero ſuam eligunt id quod deterius eſt: ⁊ vtrum opinio precedat electionẽ: aut ſequatur in hoc non eſt diuerſitas. ⁊ hec non eſt res de qua inquirimus: verũtamen quod inquirimus eſſe vt ſciamus an electio ⁊ opinio conueniant in aliqua reruꝫ. ¶ Dixit. Cum igitur eligentia non ſit aliquid eorum que cõmemorauimus videamus quid eſt ⁊ quale quid eſt. Dicimus ergo quoniã videtur ꝙ ſit ſpontaneũ: verũtamen non omne qđ fit ſponte eſt ex electione: ſed electũ eſt vt cum hoc ſit precõſiliatum: ⁊ ideo ꝙ electio quidem fit per rationem ⁊ intellectum.

Velle eſt reſpectu finis electõ reſpectu eorũ q̃ ſunt ad finẽ

¶ Capitulum Sextum.

Sed vtrũ oĩa in cõſultationẽ cadant: an q̃dã ſunt in quib⁹ cõſultatio locũ nõ hꝫ forſitan: dicendũ eſt id in cõſultationẽ venire nõ đ quo inſipiẽs aut fatuus: ſꝫ de quo ſane mẽtis aliquis cõſultaret. De eternis aũt nemo cõſultat veluti de mũdo: vel de diametro: vel de latere: q2 incõmẽſurabilia ſunt. Sꝫ neq3 de his que in motu: ⁊ ſemꝑ eodeꝫ mõ exiſtũt iure neceſſitate ſiue nã: ſiue ꝑꝑ aliã cãm veluti đ ortu: aut cõuerſione ſyderũ: neq3 de his que alias aliter accidũt veluti de ſiccitatib⁹ ⁊ imbrib⁹: neq3 de his que ſunt a fortuna veluti de theſauri inuẽtione. Sꝫ neq3 de humanis oĩbus: nã queadmodũ ſcitaruꝫ reſpu. optime gubernet̃ nemo lacedemoni⁹ cõſultat. hec. n. ꝑ nos agi nõ poſſunt. At illa veniũt in cõſultationẽ que agi pñt: ⁊ a nobis q̃dẽ agi. Sunt aũt ⁊ alia hmõi. Cauſa videt̃ eẽ nã: ⁊ neceſſitas: ⁊ fortuna: ⁊ mẽs: ⁊ oẽ qđ ꝑ hoieꝫ: hoies vero de his cõſultãt q̃ ſibi agilia ſunt. Circa manifeſtas ⁊ ſufficiẽtes diſciplinas nõ eſt cõſultatio vtputa de litteris nemo ambigit̃: queadmodũ ſcribi debent: ſꝫ quot a nobis fiũt: nec ſemꝑ eodẽ mõ ea ſunt hmõi vt in deliberationẽ cadãt: veluti illa q̃ ad medicinã: ⁊ ad rem pecuniariã ꝑtinẽt: ⁊ circa gubernaturã magis q̃3 circa gymnaſticã q̃to illa min⁹ eſt manifeſta. Magis vero circa artes q̃3 circa diſciplinas ꝯſultatio cadit. Nã in his magis dubitam⁹: ꝯſultatio aũt verſat̃ in his q̃ frequẽti⁹ accidũt ⁊ ĩcerta queadmodũ euadũt ⁊ ĩdetermĩata ſunt. Sumimus ⁊ alios ad ꝯſiliũ cũ de reb⁹ maiorib⁹ deliberare volumus: nõ ſatis nobiſipſis ad diſcernẽdũ ꝯfici: nec ſane de finib⁹ ꝯſultam⁹: ſꝫ de his q̃ ſunt ad finẽ. Medic⁹ eniꝫ nũq̃3 ꝯſultat an ſanũ faciat: nec orator an ꝑſuadeat: neq3 gubernator reipu. an bñ ĩſtituat ciuitatẽ: nec alioꝝ q̃ſq3 de fine deliberat: ſꝫ poſito fine queadmodũ ꝑueniat̃ cõſiderãt. Et ſi ꝑ multa fieri poſſe cõſtat ꝑ qđ illoꝝ facillime ⁊ optime fiat ꝑquirũt. Si vero ꝑ vnũ queadmodũ ꝑ

illud fiat ⁊ id rurſus per qd̄ donec perueniāt ad primã cāz qd̄ in inuētione vltimū ē. Qui.n.ↄſultat videt̄ q̄re re ac reſoluere p̄dicto mō q̄ſi diagrāma. ¶ Sz videt̄ nō oīs ꝑquiſitio eē ↄſultatio ceu cū mathematici aliq̄d perquirūt. Vez oīs ↄſultatio ꝑquiſitio ē: ⁊ qd̄ vltimū in reſolutōe id primū in ḡnatōe: ⁊ ſi in aliqd̄ īcidūt qd̄ īpoſſe videat̄ illud omittunt: veluti ſi pecunijs opus ſi q̄s hr̄e nō poſſint: ſin aūt videt̄ poſſe: tunc facere aggrediunt̄. Poſſibilia intelligēda ſunt q̄ nos poſſum⁹: naz que per amicos fiunt ꝑ nos quodāmō fiunt: q: principiū in nobis eſt: q̄runt̄ vero qñq3 inſtrā: qñq3 opus illoꝝ: ⁊ eodē mō in reliq̄s: qñq3 ꝑ qd̄: qñq3 q̄uō: aut quo mediāte videt̄ hō vt dixim⁹ principiū eē agēdi. Cōſiliū vero d̄ his eſſe q̄ ↄſultāti agibilia ſunt. act⁹ vero alioꝝ grā: nō cadūt igit̄ in cōſiliū finis: ſz ea q̄ ſunt ad finē: neq3 certe ſingulares res veluti ſi panis eſt hoc: ⁊ ſi digeſtū eſt vt opz: nā ad ſenſuz id attinet: ꝙ ſi ſemꝑ cōſulit̄ in infinituz erit ꝓgreſſus: cōſultabile ⁊ eligibile idez ſunt: niſi ꝙ eligibile rem iampridē determiātā ſignat: qd̄ eniz in delibērādo ceteris p̄tulim⁹ id eligibile dicit̄. Definit aūt tūc demuz vnuſquiſq3 querere quēadmodū aget cū in ſeip̄m reducit principiū: ⁊ ipſius in antecedēs: hoc eniz eſt qd̄ eligit̄. Patet hoc ex vetuſtis inſtitutis que Homerus ſecutus eſt. Reges eniz q̄ elegerāt denūciabāt ī populū. Cū ergo ſit eligibile cōſultabile affectibile eoꝝ que ī nobis ſunt: electio vtiq3 erit cōſulta affectatio eorū que in nobis ſunt. Ex cōſultatione eniz iudicātes affectamus ſ̄m conſiliū. ¶ De electione igitur hacten⁹ dictū: ⁊ circa que exiſtat: ⁊ ꝙ circa illa verſat̄ que ſunt ad finem.

In reſolutōne vltimū primū eſt in generatione.

6 ¶ Sextū capl̄m in quo q: electio eſt cōſiliatiua interſerit de cōſilio, ⁊ cōſiliabili: primo ꝙ nō eſt de oībus cōſiliū: ⁊ ꝙ cōſiliabile eſt/ ꝓ quo ſolū intellectū hn̄s cōſiliat̄: q: neq3 de eternis: neq3 de fiētib⁹ ſemper vno mō: neq3 de his q̄ a fortuna: neq3 de humanis oībus quorū cāe ſunt natura: neceſſitas fortuna intellect⁹: ſz ſolū de his que in nobis ⁊ operabilibus cōſiliamur: ⁊ neq3 de his oībus: q: nō de operabilib⁹ que ꝑ certas ⁊ ꝑ ſe ſufficiētes fiunt diſciplinas: ſz de his que ꝑ nos nō ſimplr̄: aut vt ſepi⁹ ⁊ ḡnalr̄: nō d̄ finib⁹: ſz de his q̄ ad finē qualr̄ ⁊ ꝑ q̄ erit: ⁊ ſi ꝑ plura ꝑ quot facillime ⁊ optie: ſi vero ꝑ vnū qualr̄ ꝑ hoc erit ⁊ illud ꝑ q̄d vſq3 ad ꝑmā cām inuētiōe vltimā: qd̄q3 oē cōſiliabile q̄ſibile ⁊ dubitabile: poſſe ꝑ nos fieri: ⁊ nō eſt aliqd̄ ꝑſtiū ſingulariū: nec abijt cōſiliatio in īfinitū: ex qb⁹ certi⁹ colligit̄ ꝙ eligibile eſt ex cōſilio ꝓiudicatū: ⁊ electio cōſiliabile deſideriū eoꝝ que in nobis.

ET videtur nomē eligētie ſignificare in idiomate noſtro electionē alicuius pre alio. Cūq3 notū ſit: qm̄ electio nō fit niſi in ſpōtaneo a cōſilio. Sciendū eſt vtrū cōſiliū cōuenit in omni re: ita ꝙ oīa ſint cōſiliabilia: aut quedā ſunt in quib⁹ non eſt cōſiliandū: ⁊ fortaſſis dōm eſt ꝙ illud ſup qd̄ cadit cōſiliū nō eſt illud de quo cōſiliat̄ ſtult⁹ ⁊ demēs: ſz ī quo cōſiliat̄ diſcret⁹. Et nō inuenim⁹ aliquē vtentē cōſilio in reb⁹ ꝑpetuis ſcz in eſſe mundi ⁊ in ſuo fieri: aut in ſua antiq̄tate: neq3 in diametro vtrū eſt cōicās alteri: aut nō: neq3 vr̄ cōſiliat̄ in reb⁹ fientib⁹ ꝑ motū: ſiue fuerit ex ꝑte māe: ſiue ex ꝑte forme: ſiue ꝑ cās alias: vtpote in priuatione pluuie ⁊ multitudie ſua: neq3 cōſiliat̄ ēt aliq̄s in his que caſu fiunt: vt in inuētiōe theſauri: neq3 cōſiliat̄ aliq̄s in q̄buſlibet rebus quorūlibet hoīuz. Nullus.n. lacedemonioꝝ cōſiliat̄ qualr̄ ſcythe qui nullā vicinitatē cū eis hn̄t: optīa vita viuāt. Nihil.n. agēdoꝝ hoīuz a nobis valde diſtātiū fieri hz ꝑ nos. Cōſiliamur aūt de rebus quarū actio in nobis eſt: ⁊ currit per manus noſtras: ⁊ hoc qm̄ ꝑutat̄ ꝙ cāe rerum ſint mā aut forma: aut caſus: aut intellect⁹: ⁊ oē qd̄ fit mediantib⁹ hoīb⁹: ⁊ vnuſq̄ſq3 cōſiliat̄ in eis q̄ poſſe eſt ip̄m agere: ⁊ q̄ currūt ꝑ manū ei⁹. Et nō eſt ↄſiliū in artib⁹ ceteris ſufficiētib⁹ per ſe: intēdo eas in qb⁹ nō expectant̄ cāe ab extrīſeco: vt ars ſcribēdi. Nullus.n. dubitat in ſcribēdo ita ꝙ īdigeat ↄſilio: q̄lr̄ ſcribēde ſint lr̄e: ⁊ nō cōſiliamur niſi in eo cui⁹ factio in nobis eſt: cū nō fuerit ſ̄m modū vnū ⁊ eūdē: ſicut ſe hz in arte medicie ⁊ ī oīb⁹ facultatib⁹: ⁊ cōſiliamur magis in negocijs marinalib⁹ q̄ in exercitijs ſ̄m ꝙ illa deficiūt ab alijs in certitudine agēdoꝝ: intēdo ꝙ ars exercitij potētior eſt in certitudine agēdi recte q̄ ars marinalis: ⁊ hoc mō ſe hz in ceteris artib⁹ reſiduis q̄ vtunt̄ ↄſilio: intēdo ꝙ ſuꝑant in hac ītētiōe. ⁊ vſus cōſiliationis in artibus magis eſt qm̄ in ſcientijs: ⁊ ꝓprie in quo nobis ex ipſis incidit ſepius dubitatio. Et cōſiliatio eq̄dē fit in reb⁹ frequētius aduenietib⁹ in qb⁹ nō eſt manifeſtū ad q̄d res deuētura ſit: ⁊ in reb⁹ quorū finis īcōprehēſus ī definit⁹ eſt. ¶ D. Et req̄rim⁹ cōſiliari vt in reb⁹ grādib⁹ in qb⁹ nō cōfidim⁹ nobiſmetipſis de ſufficiētia cōſilij in ipſis ⁊ in oꝑatiōib⁹ ſuis. Et de finib⁹ q̄dē nō cōſiliamur imo ꝓprie cōſiliamur d̄ his q̄ ducūt ad fines: ⁊ hoc qm̄ medic⁹ nō cōſiliat̄ de ſanitate ipſa: ſz de his q̄ ducūt ad ſanitatē: ⁊ rhetor ſilr̄ nō cōſiliat̄ de ꝑſuaſiōe metipſa: ſz de his que ꝑſuadet̄. ⁊ ſilr̄ ciuitatū gubernatores nō cōſiliant̄ in ipſiſmet operationibus ſtudioſis ⁊ poſitionibus quas ponūt: ſed cōſiliantur quidē in his per que fiunt hmōi operationes. Et vr̄ nemo cōſiliatur de fine metipſo: ſed omnis homo ponit finem quēdam ⁊ inquirit de ipſo qualr̄ fiat ⁊ per quid fiat: ⁊ quādo manifeſtū fuerit ꝙ plura ſunt per que habēdus eſt finis inquirūt ea per que facilius ⁊ meli⁹ poſſit haberi: ⁊ qm̄ finis cōpleri poterit per rem vnā inquirūt illā rez qualr̄ erit ⁊ per quid erit: ⁊ deīde inq̄rūt de illa re ſcd̄a qualr̄ erit ⁊ ꝑ quid erit: ⁊ nō deſinūt ab inq̄rendo ſic donec perueniant ad cauſam

primã q̃ eſt poſtrema in eẽ. ille eniʒ q cõſiliat̃ inq̃rit quidẽ ſm viã reſolutionis per cõuerſionẽ: ⁊ iſta eſt via inq̃ſitionis ſm modũ reſolutionis per cõuerſionẽ. Et iam manifeſtũ eſt: q̃m oĩs inq̃ſitio eſt cõſiliatio vt inq̃ſitio in doctrina ⁊ v̓r in ſpeculatiuis. Cauſaq; ſic ſit erit oĩs cõſiliatio inq̃ſitio ⁊ nõ cõuertit̃: ⁊ vltimũ in via reſolutiõis p cõuerſionẽ eſt primũ per inq̃ſitionẽ vltimũ in eſſe: ⁊ eſt illud gr̃a cuius ſunt reliqua de quib9 inq̃rit̃. ⁊ ꝓpter hoc ponũt ip̃m primum in inq̃ſitione: ⁊ tãdẽ req̃runt ea ex q̃bus neceſſario eſt eſſe eius. ⁊ ſi inueniunt in inq̃ſitiõe aliquid impoſſe deſinũt ab ipſa. V. g. q̃n indiget pecunia ⁊ viſum fuerit nõ eſſe poſſe eius adeptionẽ ſine inq̃ſitione/ intendunt eius acq̃ſitionẽ: ⁊ ſi fuerit poſſis perquirũt eam: ⁊ ſi impoſſis deſiſtunt ab ea: poſſia aũt ſunt ea quoꝝ actio ĩ nobis ẽ. ⁊ h̓ q̃n ea q̃ poſſe eſt fieri p amicos nr̃os: poteſtas eoꝝ eſt in nobis mõ quodã: ꝓncipiũ. n. eoꝝ eſt in nobis: ⁊ in reb9 q̃dẽ que inq̃runt̃ alteri9 rei cã forſitaſſis inq̃ſitio ſit inſtrumẽtoꝝ p que agit̃ res illa: ⁊ forſitaſſis ſit inq̃ſitio modi vtẽdi illis inſtr̃is: ⁊ ſic ſe hʒ in alijs reb9 remanẽtib9 de quib9 inueſtigat̃ gr̃a alteri9 rei forſitaſſis: etenim inq̃rit̃ de eis in eo p qd̃ hʒ fieri actio: ⁊ forſan inq̃rit̃ in eis de mõ per quẽ hʒ fieri. ¶ D. Et videt̃ ſicut diximus hõ eſſe principiũ actionũ ſuarũ: ⁊ cõſiliũ ſit in operãdis ab eo: ⁊ operationũ quedã fiunt gr̃a quarũdã. Finis vero queadmodũ diximus non eſt de quo ſit cõſiliandũ: ſed cõſiliatur quidem de his que ducũt ad finẽ: neq; etiã cõſiliat̃ in reb9 particularib9 notis ſenſu cõprehẽſis: q̃m ſunt ſm ꝙ opʒ vt q̃m nõ cõſiliat̃: q̃m hec res bona: aut hec res ſana: aut q̃m hec res facta eſt vt opʒ: cũ hoc notũ ſit in ſenſu. ⁊ hoc ideo q̃m iſta ſunt principia cõſiliationis. ſi ergo de his fuerit cõſiliãdũ indigemus alijs principijs ⁊ ꝓcedat res ad infinitũ: qd̃ eſt impoſſe: ⁊ res q̃dem cõſiliabilis ⁊ eligibilis vna eſt. intẽtio determinata ⁊ cõſiliabilis intẽtio indeterminata ⁊ eſt quidẽ eligibili determinatũ: eo ꝙ res in quã aſſenſum eſt ad faciendũ ipſam pp iudiciũ cõſilij ſup ipſam q̃m bona: ⁊ ꝓpter hoc vnuſquiſq; hoĩum ceſſat ab inq̃ſitiõe ⁊ cõſiliatiõe quãdo in ſeipm reduxerit ⁊ principiũ ad id qd̃ vidit in illa re: ⁊ hec eſt res q̃ eligit̃: intẽdo illud de quo iudicatũ eſt ip̃m eẽ bonũ. ¶ D. manifeſtat̃ aũt ꝙ eligibile eſt illud in quo cõſiliat̃ ex antiq̃s ciuilitatib9 quas ſequebat̃ Homerus. dicebat eniʒ ꝙ reges mandabãt plebi obſeruare res quas eligebãt p cõſiliuʒ: vult ſm ꝙ eſtimo per cõſiliũ illud ꝓpter qd̃ fuit electio ipſaꝝ illaꝝ: nõ ꝙ ipſi imponerẽt eis res per impoſitionem: ad modũ eius qd̃ accidit apud nos in legibus: ⁊ quãdo ſic eſt: ſtem eligibile eſt in quo ſit cõſiliatio cũ cõſideratione eius ſm ꝙ in nobis eſt agere ip̃m. Cũq; iudicauerimus ſuper aliquid per cõſiliationem deſideram9 ip̃m per voluntatẽ ⁊ nitimur in ip̃m. D. iis ergo determinauimus eligibile quid eſt ſm viam deſcriptionis. i. diffõnis vniuerſalis. ⁊ diximus in qua re ſit: ⁊ q̃m ſit in rebus que ducũt ad fines ⁊ diximus voluntatẽ eſſe finium. Cap. 7.

Et ꝙ voluñtas eius eſt que eſt finis: ſed videt̃ alijs q̃dem boni eẽ: alijs opinati homini: atq; ex eo fit vt qui boni eſſe dicũt negent ea nos velle que nõ recte cupimus: nihil. n. volum9 niſi bonũ: eẽt aũt malũ ſi ita cõtingeret. Sed q opinatũ bonũ eſſe dicũt: nõ nã/ ſʒ vt cuiq; videt̃ bonũ appellãt. Videtur aũt alijs aliud: ⁊ ſic cõtraria extiterunt: ꝙ ſi iſta nõ placẽt dicenduʒ eſt ſimpliciter: ⁊ ſm veritateʒ id eẽ volenduʒ ꝙ bonuʒ ſit veruʒ: ſinguli qd̃ bonum apparet ſequunt̃. Ex quo fit vt ſtudioſo q̃dẽ viro verũ ſit bonũ: prauo auteʒ vt cõtingit ꝙ in corporibus quoq; accidit. Nam ſanis quideʒ ſalubria ſunt ea que reuera ſalubria ſunt. egrotatis auteʒ alia. Eodẽq; modo amara: ⁊ dulcia: ⁊ calida: ⁊ grauia: ⁊ cetera hm̃õi. Studioſus enim vir ſingula recte iudicat: ⁊ in vnoquoq; veruʒ diſcernit. Cuiuſq; eniʒ habitus ꝓpria quedã ſunt bona ⁊ iocũda: ac forte in dinoſcenda veritate ſtudioſus vir plurimum antecellit quaſi regula ⁊ menſura illoꝝ exiſtens. Multitudineʒ vero vt videt̃ voluptas decipit que licet bonũ nõ ſit: tñ apparet: ſequunt̃ ergo voluptatẽ tanq̃ʒ bonuʒ. Doloreʒ vero tanq̃ʒ maluʒ fugiunt.

¶ Septimũ caplm de voluñtate ⁊ voluñtabili ꝙ voluñtas eſt ipſi9 finis: ⁊ voluñtabile ipſe finis: ⁊ ſimplex voluñtabile qd̃ ſimpl̓r ſeu p ſe bonũ: vnicuiq; aũt qd̃ v̓r ac p hoc ideʒ ſtudioſo voluñtabile ⁊ ſm veritatẽ bonum: prauo aũt qd̃ ꝯtingit: queadmodũ ſanis corꝑibus ſana ⁊ hm̃õi que ſm veritatẽ talia: infirmis aũt altera. Dixit. 7.

Quidam aũt hoĩuʒ putãt ꝙ voluñtas ſit boni: ⁊ quidaʒ putãt ꝙ ſit eius qd̃ v̓r bonũ: ⁊ ſequit̃ dicẽtes ꝙ volitũ ſit bonũ vt nõ ſit volitũ niſi id qd̃ eſt bonũ per ſe ⁊ rectũ. Cum. n. fuerit q̃d ex volitis erit bonum: hoc aũt eſt incõueniẽs. Forſitan. n. accidit multis velle eos hoc qd̃ eſt malũ: ⁊ ipſuʒ v̓r bonũ: dicentes vero volitũ eẽ hoc qd̃ v̓r bonũ: ſequit̃ hoc nõ eſſe aliq̃d volitũ p nãm: ſed erit illud qd̃ volet vnuſq̃ſq; hoĩuʒ ſm ꝙ ſibi viſum fuerit donec velit aliq̃d: ⁊ eius ꝯtrariũ hoĩe: intendo ꝙ velit reʒ vnaʒ eandẽ vnus: ⁊ ꝯtraria ei9 alter: imo iaʒ volet vn9 ideʒ duo ꝯtraria in horis diuerſis. Si ergo ſic ſe habuerit res nõ erit aliq̃d volitũ p nãm: ⁊ hoc iterũ eſt incõueniẽs. ¶ Si igitur nõ fuerint pſuaſiue he due opiniones opʒ vt dicam9 q̃m bonũ illud qd̃ eſt bonũ per ſe eſt ſimpl̓r volituʒ: ⁊ ſm veritatẽ: vnuſq̃ſq; hoĩuʒ vult ipſuʒ ſm ꝙ ei v̓r bon9: ergo vult bonũ illud qd̃ eſt in veritate: malus vero illud de quo ꝯtingit vt videat̃ ei ꝙ ſit bonũ. Et hoc q̃m perceptio vel apprehẽſio quã hʒ bonus vel virtuoſus de bono: ⁊ iudicium eius de ipſo ſimilatur iudicio ſanoꝝ ſentiẽtibus de rebus ſenſibilib9. ⁊ iudiciuʒ vero mali de ipſo ſimilatur iudicio infirmoꝝ. Et illi qui ſunt in diſpõne ſanitatis diſcernunt ſapores reꝝ qui ſunt eis in veritate: intendo ꝙ ipſi iudicãt de dulci q̃m dulce: ⁊ de illo qd̃ ẽ amaꝝ q̃m amaꝝ. Illi aũt q ſunt infir

mi faciãt hui⁹ diuerſuz:intẽdo ꝙ iudicãt de dulci:qm̃ amarũ:⁊ ſiſ
ꝯrigit eis ĩ vocib⁹ grauib⁹:⁊ acutis:⁊ odorib⁹:⁊ reliqs ſenſibilib⁹:⁊

Bon⁹ ẽ ille q iudicat de vnaq̃q; rex iudiciuz ſanum.

qñ ſic eſt.bonus ergo eſt ille qui iudicat de vnaquaq; rerum iudiciũ
ſanum:⁊ videt ei verũ in vnaquaq; earũ:eo ꝙ in vnaquaq; diſpõnũ
ſunt res venuſte ⁊ res delectabiles nõ ſm ꝙ imaginat de ipſis.¶B.
⁊ dignũ eſt vt ſit bono magna ꝑcellẽtia ſup alteruz in eo ꝙ iudicet de
veroꝝ ⁊ in dimiſſione eius qḋ dimittit vnuſqſq; ex rebus.Eteniz ipſe
exiſtit tanq̃ regula ⁊ mẽſura reb⁹:per quã iudicat de ipſis:⁊ veriſil'e
eſt ꝙ error in hoc accipẽs multis hominũ nõ accidat niſi delectatio/
nis cã:eo ꝙ ipſe vident bone:⁊ nõ ſunt ita ꝙ volũt delectabile quaſi
bonũ:⁊ a triſti fugiũt quaſi a malo. ¶Capl'm 8.

DUm itaq; ſit finis id qḋ volum⁹.Cõſultatio
vero atq; electio eoꝝ ſit que ſunt ad finez:
ſequit vt act⁹ ſm electionez ſint ⁊ volũtarij.
Operationes aũt virtutũ circa iſta varient.
Sunt vero in noſtra poteſtate virtutes ⁊
vitia.Nam in quibus vtruz agamus an nõ agamus in
nobis eſt/in noſtra ſunt poteſtate.Quare ſi agere hone
ſtum exiſtẽs in nobis eſt certe:⁊ nõ agere turpe exiſtẽs
in nobis eſt.Et ſi nõ agere honeſtuz exiſtens in nobis
eſt:certe ⁊ agere turpe exñs in nobis eſt.Q; ſi in nobis
eſt honeſta ⁊ turpia agere:ſimil'r ⁊ nõ agere:h aũt erat
bonos ⁊ malos ẽẽ:in nobis erit ꝓbos ⁊ ĩprobos eſſe.

Nemo inuitus felix ẽ.

Dicere aũt ꝙ nemo volẽs prau⁹ ſit:neq; inuit⁹ felix:al/
terũ falſo:alterũ vero ſil'e vr.Porro felix nemo inuitus
eſt.prauitas aũt voluntaria res eſt: vel recedẽdũ eſt ab
his que ꝑmiſim⁹:⁊ dicẽduz hoĩez nõ eſſe principiũ:ne/
q; gñatione rerũ:quẽadmodũ filioꝝ.Q; ſi illa cõſtat nec
aliud principiũ q̃z in noſipſos referre poſſumus quoꝝ
principiuz in nobis eſt.Illa nobis erũt ⁊ volũtaria.Id
teſtari videtur ſinguloꝝ opinio:⁊ leguz latores qui ad/
uerſus delinquẽtes penas cõſtituũt ſi mõ nõ vi coactũ
per ignorãtiã cuius ipſi cã nõ fuerint deliquerũt.Illis
vero qui bñ agũt ꝑmia cõſtituerũt quaſi alios ĩuitãtes
alios deterrẽtes.At qui ad ea q̃ nec in nobis ſunt:neq;
volũtaria nullus hortat: quippe fruſtra hortaret qs vt
nõ caleret:vl' nõ frigeret:vel nõ eſuriret:aut aliqd talez
quãuis.n.hortat⁹ nihilomin⁹ illa pateret:verũ ꝑ ignorã

etiam cõmiſſa puniunt ſi ipſe cõmittens cã ignorãtie vi/
deat fuiſſe:ceu aduerſus ebrios duplici pena cõſtituta.
Principiũ.n.in ipſis eſt cuz in eoꝝ ptãte fuerit ne ebrij
fierẽt:qḋ cã eſt eoꝝ ignorãtie.Puniunt ⁊ ignorãtes ali
qd ex his q̃ legib⁹ cõtinent q̃ vtiq; ſcire oꝫ nec difficilia
ſunt:eodẽ mõ in alijs q̃ ꝑ negligẽtiã ignorant q̄ſi ĩ ipſis
ſit ne ignorẽt.Poterãt.n.diligẽtiã adhibere:ſ; forſan ta
lis eſt qs vt diligẽs ẽẽ neq̃at.At vero hi ſibiipſi diſſolu/
te viuẽdo cã ſunt vt iniuſti ⁊ ĩprobi fiant in maleficijs ⁊
flagitijs degẽtes.Nã q̃les ſunt act⁹ cuiuſq;:talis tãdẽ ⁊
ipſe euadit.Qḋ oib⁹ ſtudijs exercitatiõibuſq; cõſpicit.

Quales ſũt cuiuſq; act⁹ talis tãdẽ ⁊ ipe euadũt.

Ignorare igit ꝙ ex actib⁹ habit⁹ fiũt nimiũ hebetis eſt.
Abſurdũ ẽt dicere iniuriãtẽ nolle ẽẽ iniuſtũ: neq; flagi/
tia patrãtẽ flagitioſuz.Q; ſi qs nõ ignorãs agit ea ex q/
bus erit iniuſt⁹ volũtarie erit iniuſt⁹:nec tñ ſi velit iniu/
ſtus ceſſabit iniuſtitia ac iuſt⁹ fiet:non.n.egrotat⁹ ſanus
fit:⁊ ſi ita ꝯtingat vt ſpõte egrotaret ꝑ incõtinẽtiã atq; la
ſciuiã ꝑceptis medicoꝝ aduerſat⁹:tunc ergo licebat ei
egrotare:ſ; nũc nõ ampli⁹ ſ; quẽadmodũ nec emiſſum
lapidẽ qs retinere põt.Fuit tñ in illo capere ipſuz atq;
emittere:principiũ.n.in ipſo: ſic iniuſto ⁊ flagitioſo lice
bat ab initio talis nõ ẽẽ ex quo fit vt volens delinquat.
S; poſtq̃z talis factus eſt nõ ſ; poſtea ſibi talis nõ eſſe.
Nec ſoluz animi vitia volũtaria ſunt: ſed interduz etiaz
corpis que certe carpimus ⁊ increpam⁹.Nã qui nã de/
formes ſunt eos nemo repẽhẽdit:ſ; eos q ꝑ negligẽtiaz
atq; incuriaz tales ſunt idem facimus circa imbecillita
tem:⁊ turpitudinez:⁊ cecitatez:nemo increpat cecũ nã:
aut egritudine: aut vulnere: ſ; magis miſeret.Q; ſi ꝑꝑ
ebrietatẽ:aut aliaz hmõi cãm cecus fiat oẽs increpant.
vitia igit corpis que in noſtra ſunt poteſtate culpant:q̃
nõ ſunt nõ culpant.id ſi ita eſt in alijs quoq; vitia q̃ cul
pant in noſtra ſunt ptãte.Q; ſi qs dixerit oẽs affectare
id qḋ appet bonuz:ſ; ipſius apparẽtie dños nõ eſſe: ſ;
qualis qſq; eſt talẽ illi finẽ videri:ſi qs ſui habitus quo/

dãmodo cauſa ipſe ſibi ẽ: ⁊ apparẽtie certe erit idẽ ipſe quodãmodo ſibi cauſa. ſi autez nullus ſuiipſi cauſa eſt male agẽdi: ſed pp ignorantiã finis hoc agit putãs ſibi optimũ eſſe ita facere: affectatio aũt finis non in noſtra eſt poteſtate: ſʒ ita nã nos genitos eẽ oꝫ: vt tanq̃ ĩtuituʒ ad diſcernenduʒ optima: ⁊ expetenduʒ veruʒ bonũ habeamus. Atq; ille generoſus eſt cui hoc a nã exiſtit: reʒ eniʒ optimã atq; pulcherrimaʒ quaʒ nec ab alio accipe: neq; diſcere põt qualis a nã eſt inſtituta talem habebit atq; ita natũ eẽ ea demũ pfecta ⁊ vera eſt generoſitas: h̄ igit ſi vera ſunt qd magis virtꝰ q̃ʒ vitiuʒ erit voluntariũ. Utiq; .n. erit eodeʒ mõ ⁊ bono ⁊ malo finis nã erit: vel vtrũq; tandem videtur ita iacet: reliqua vero ad h̄ referentes vtrũq; agunt: ſiue igit finis: nã cuiq; qualiſcũq; appet: ſed pter hoc aliqs eſt: ſiue finis quideʒ ipſe nãlis eſt: ſʒ qꝛ in alijs agẽdis ſtuodioſus volũtarie agit virtꝰ volũtaria eſt nihilominus ⁊ vitia erunt volũtaria. Nam vt illa bono ſic iſta malo per ſeipſuʒ exiſtũt: ſi nõ in fine at in rebus agendis. Si itaq; vt dr̃ virtutes voluntarie ſunt: qꝛ habituuʒ noſtroꝝ noſipſi quodãmodo cauſa ſumus: ⁊ quales ſumus ipſi talem ponimus fineʒ: ⁊ vitia certe volũtaria erunt. Naʒ ſimilis in vtriſq; rõ eſt: de virtutibus nobis ꝯũr dictuʒ ſit: ⁊ genere ꝙ mediocritates quedã: ⁊ ꝙ habitꝰ ex qbus fiunt: eadeʒ quoq; opantur: ⁊ ꝙ volũtarij ſunt: ⁊ ĩ nobis vt recta dictat ratio: ſed habitus ꝙ ſi ita vt actus volũtarij ſunt: qꝛ actuũ noſtroꝝ ab ipſo initio vſq; ad finẽ dñi ſumꝰ ac ſingl'a nouimꝰ: habituʒ vo ab initio cognoſcimꝰ ac ſingl'a q̃ poſtea addemꝰ: ceu in aduerſa valitudine ignorãmꝰ: ſʒ iõ volũtarij dñr habitus ꝙ in nobis erat hoc: vel illo mõ vti. Reſumẽtes igit d ſingulis dicamꝰ virtutibꝰ: ⁊ qualis queq; ſit ⁊ circa qd: ⁊ q̃mõ: ex quo illud ẽt apparebit quot virtutes ſunt: ac primo de fortitudine dicere ordiamur.

Quales ipſi ſumꝰ talẽ ponimꝰ finẽ.

8 ¶ Octauũ capl'm de eo ꝙ virtutes ⁊ malicie ſunt eoꝝ que in nobis ⁊ nr̃a poteſtate ⁊ voluntarie cũ redargutiõe opinantiuʒ virtutes eſſe volũtarias: nõ tñ malicias eſſe volũtarias. Dixit.

CUm ergo ſic finis volitũ eſt: ⁊ omne qđ ducit ad finẽ ꝯſiliabile ⁊ electũ: tunc actiões que ſunt in his ſunt fientes ſponte ⁊ per electionẽ: operatiões aũt virtutis in his fiunt: intendo in actionibꝰ electiõis ⁊ ſpontaneis. Eſtq; virtus rerum quas facere in nobis eſt: ⁊ ſimiliter vitium: Et hoc qm̃ res quas facere in nobis eſt: ⁊ ſi facere eas in nobis eſt. intendo ꝙ rerum quarũ in nobis eſt potentia faciendi eas: in nobis quoq; eſt potentia non faciendi eas. ⁊ in quibus rebus dicimus ſic in his quoq; poſſumus dicere non: ⁊ ſi fuerit in nobis facere res pulchras. ergo ⁊ facere res turpes in nobis eſt. Cumq; fuerit in nobis facere res pulchras: ⁊ res turpes/ ⁊ fuerit in nobis facere eas ⁊ non facere: ſitq; h̄ intentio eſſe nos bonos ⁊ eſſe nos malos: intendo ꝙ qñ fecerimus pulchra ⁊ nõ fecerimus turpia ſumꝰ boni ⁊ ecõuerſo: ⁊ qñ fecerimꝰ turpia ⁊ nõ fecerimus pulchra ſumus mali. ergo manifeſtuʒ eſt: qm̃ in nobis eſt vt ſimus boni ⁊ mali. ¶ B. Sermonis aũt dicẽtis ꝙ nemo malus ſponte neq; bone inſpontanee videt quiddã falſaʒ eſt: quiddã vero veruʒ. ⁊ hoc qm̃ nemo inſpontanee fit bonus: malitia aũt ſponte fit. ¶ B. Sic ergo dicendũ nobis eſt in his rebus at oportebit eẽ dubitationẽ in eo qđ nunc diximus: ⁊ hoc vt nõ dicamꝰ hoiem principiũ eſſe neq; generationẽ actionũ ſicut eſt gñator filioꝝ niſi ꝙ pateſ: qm̃ qñ inueniũtur ei iſte actiões: ⁊ nõ eſt poſſe nobis vt reducamꝰ eas ad alia principia preter q̃ ad res que in nobis ſunt: tunc de manifeſtis eſt ꝙ id de rebus cuius principiũ in nobis eſt ipſuʒ quoq; in nobis eſt ⁊ eſt de fientibus ſponte. ¶ B. Videt aũt vnuſqſq; ex hoibus cõiter ⁊ legũ latores ꝓprie teſtificari huic dicto cũ puniãt faciẽtẽ malitiã verbo ad verbuʒ qñ nõ peruenerit hoc factũ coacte: ⁊ pp ignorãtiaʒ eius ⁊ vl'r cuius ipſe cã huius facti: laudãt aũt eos q agũt actiões pulchras quatenus inſtigãt hos ad hoc factũ: illos aũt diuertãt a facto illo. Si ergo nõ eẽt ex pte ipſoꝝ facere malitiã ⁊ virtutem nõ inſtigarẽt eos ad virtutẽ neq; phiberet eos a malitia nec punirent pro ipſa: nullus .n. hortat alium ad agendũ aliquid qđ in ipſo nõ eſt: intẽdo ad qđ non põt: ⁊ ꝙ nõ fit ab eo ſponte cũ nihil proſit exigere ab hoie vt nõ caleſcat corpus ſuũ: aut vt nõ doleat neq; timeat: ⁊ vl'r vt nõ accipiat ipſʒ aliquid ex his que currunt hoc curſu: etenĩʒ h̄ accipiũt nos proculdubio: nec eſt nobis poſſe vt nõ accipiant nos. ¶ B. Et puniunt quideʒ dñi leguʒ: pro ignorãtia: cum de quo putant ꝙ volũtas ſua fuit cauſa ignorãtie vt in ebrijs: duplicãt eniʒ penas eis: eo ꝙ principiũ huius facti in ebrio eſt: cuʒ fuerit in ipſo nõ inebriari: hoc aũt ignorãtie cã ⁊ puniũt ẽt eos qui ignorãt res neceſſarias in lege: quarũ intellectꝰ nõ eſt ei difficilis: ⁊ ſimilr' puniunt pro facto rerũ de quaruʒ putãt factoribus ꝙ ignorẽt eas pp diſcẽdi pigritiaʒ: eo ꝙ in ipſis erat nõ ignorare eas cũ in ipſis eſſet ſtudere in eis: q̃nĩmo in eis erat vt eẽnt cãe ipſaruʒ: ideo ꝙ qñ ipſi fuerint boni erunt cauſe facti boni: in ipſis ergo eſt vt agant bonuʒ ⁊ vt ſint in diſpõne per quã fiant factores boni ⁊ cauſe ipſiꝰ: eodẽ mõ qui operat malũ fit per factũ ſuũ cã vt ſit iniuſtus: ⁊ qui durat in potatõe vini eſt cã ſibi vt fiat intẽperatꝰ. nã actiones in vnaquaq; reruʒ faciunt agentes eſſe illaruʒ diſpõnuʒ ⁊ habituuʒ ꝓportionatoꝝ ad bonũ ⁊ ad maluʒ. ⁊ hoc manifeſtũ eſt ex eoꝝ

acquirere facit exercitatio ⁊ frequētatio in vnaquaqꝫ rerū ex rebus
que agunt̃ ſm quēcūqꝫ modū agunt̃: intendo ꝙ frequētia acquire/
re facit habitū per quē fit perſeuerātia in illo actu. ¶ B. ignorare igi/
tur ꝙ diſpōnes ⁊ habitus nō fiunt hoī niſi ex actiōe ſua in quibuſlibꝫ
rebus ſingularibꝰ eſt de nā eius quē ſenſū nō hꝫ. Amplius de his que
ꝓter rōnē ſunt eſt vt iniuſtus nolit eē iniuſtꝰ ⁊ agat actiōes iniuſtitie
⁊ vt intēperatꝰ nolit eſſe intēperatꝰ ⁊ agat actiōes intemperātie: ⁊ ſi
nō fit hō iniuſtꝰ ⁊ eſt ignorās actiōes quas agit fit vtiqꝫ ꝑ eas iniuſtꝰ
⁊ nō fit hō iuſtus qñ voluerit vt faciat actiōes iuſtitie: ⁊ ipſe nō cohi/
bet ſe ab iniuſtitia: ne infirmꝰ ēt fit ſanus qñ voluerit ſanitatē ⁊ ipſe
nō cuſtodit regimē ſuū. Cūqꝫ hoc ſic fuerit tūc ille qui nō cuſtodit re
gimē ſuū neqꝫ recipit qđ dant ei medici qñ infirmatꝰ fuerit: infirmat̃
equidē ſponte ⁊ de volūtate ſua ⁊ ꝙ poſſe fuit ei in illa hora nō infir/
mari: verūtñ nō eligit illud imo in hac diſpōne eſt tanꝙ qui ꝓijcit la
pidē: neqꝫ eſt ei poſſe vt reſumat ipſū: ſꝫ tñ ī ꝓncipio rei erat poſſe ipſū
nō accipe ipſū ad ꝓijciēdū cū eo. Pricipiū ḡ rei in accipiēdo lapidē
⁊ ꝓijciēdi cū ipſo in eo erat: ⁊ ſiſr eſt diſpō in iniuſtitia ⁊ in intēperā/
tia. Etenī ī in ipſo erat in ꝓncipio rei nō facere illud: ⁊ ſm hoc igit̃ iuſtꝰ
fit iniuſtꝰ ſpōte ⁊ tpans intēpans. qñ aūt ꝯuerſi fuerint ad hāc diſpō/
nem ⁊ habitū iā nō poſſe eſt eis nō eē tales: ſicut ſe hꝫ in eo qui ꝓijcit
lapidē. ¶ B. ⁊ nō ſolū malicie aīe fiūt ſponte. ⁊ verꝫ ēt in qbuſdam
hoīū malicie corpis fiūt ſpōte: ⁊ ſunt illi qbꝰ īꝓpamꝰ illud qđ acci
dit eis de hoc. Nemo nāqꝫ īꝓpat ei q deformis fuerit nālr: īꝓpat
aūt ei ⁊ vitupat eū q talis fuerit ex ſegnitia ⁊ negligētia: ⁊ ſic ſe hꝫ in
egritudine ſitē ꝑ nāꝫ. Nemo nēpe īꝓpat ceco ꝑ nāꝫ aut cā egritudi
nis: aut cā plage: ſed potius miſeret̃. Illi vero quē accipit cecitas ex
multa vini potatiōe aut ꝓꝓ aliquā aliā cām intēperātie vnuſqſqꝫ im/
ꝓpat ⁊ maledicit. Pro malicijs ergo corpis q̄ ex pte nrī ſunt vitupa
mus hñtes. ſꝫ pro his q̄ nō ſunt ex pte nrī/nō. Et cū ſic fit ī diſpōnibꝰ
corpis ⁊ in reliqs quoqꝫ malicijs in qbus vitupamꝰ hñtes eas actiōes
in nobis ſunt. ¶ Si aūt dixerit qs qm̄ oēs hoīes deſiderant illud de
quo eis vr̃ ꝙ ſit bonū: ſed viſo nō eſt in poſſe eoꝝ: at vero vnicuiqꝫ eoꝝ
talis finis vr̃ qualis diſpōnis ipſe fuerit: ⁊ hoc eſt per neceſſitatē ꝯñdi
diſpōnes ſuas. Si ergo fuerit vnuſquiſqꝫ hoīū per aliquē modoꝝ cā
diſpōnis ſuſcipiꝰ: ⁊ fuerit phātaſia ſua ſequens ſui diſpōne: erit ēt cā
phātaſie ſue: ſi aūt nō: nō erit aliqs hoīū cā faciēdi malū: verū non
erit cā eiꝰ niſi ꝓꝓ ignorātiā eiꝰ: ⁊ finis īdeoqꝫ putat̃: qm̄ eſt optīa reꝝ hoī
vt ſi deſideriū eiꝰ ad finē ꝑ hoc ꝙ vr̃ ei de ipſo nō volūtariū ſolū: imo
indiget vt ſit ei ꝑ nām hec ꝑs aīe in fine bonitatis: quēadmodū indi/
get vt ſit viſus quo diſcernit diſcretiōe bona. Et cum ſic ſit indiget ve
re bonus ei ſm ꝙ naturatꝰ eſt ad ipſum: ⁊ hec perfecta ⁊ vera boni/
tas nature. Cūqꝫ ſit hoc verū nō erit magis ſponte virtus ꝙ̄ malicia:
non ſm modū vnū exiſtit finis bono ⁊ malo: ſiue per nām ſiue qua/
litercūqꝫ poſitū fuerit: aut viſum: ⁊ cetere reꝝ que ſunt ante finem
quas faciunt ſm quēcunqꝫ modū fiūt: nō enī faciunt eas niſi ꝓꝓ fi/
nem: ſi ergo nō fuerit finis ſiue bonꝰ ſiue malus fuerit vnicuiqꝫ hoīū
ꝑ nām: aut fuerit per nām ⁊ faciat bonꝰ h qđ ante finē ſponte ⁊ malus
ſiſr: tunc virtus fit ſponte: ⁊ malicia ēt fit ſponte nō minꝰ hac cū inue
niatur malū in actionibꝰ ⁊ in finē per ſe. Si igitur vt dicitur fuerint

virtutes fiētes ſponte: eo ꝙ nos cauſe ſumus diſpōnū ꝓꝓ q̄s dr̃ de no
bis: qm̄ ſumus vtuoſi aliq̄ modoꝝ: ⁊ qm̄ q̄les nos ſumus talē finē po/
nimus. i. facimus ipm: ⁊ eſt in diſpōne in q̄ nos ſumus: erūt ḡ iterum
tūc malicie ſponte ſicut ⁊ vtutes. ¶ B. Iā ḡ determinauimus rē vir
tutū determinatiōe cōi: ⁊ mētiōnē fecimus gn̄is eaꝝ ſm viam deſcri/
ptionis: ⁊ diximus qm̄ ſunt medietates: ⁊ qm̄ ſunt diſpōnes. i. diſpō/
nes medie: ⁊ qm̄ ſunt opationes rerū illaꝝ a qbꝰ fiūt ꝑ ſe: ⁊ qm̄ actus
eaꝝ in nobis: ⁊ qm̄ fiūt ſpōte: ⁊ ſm ꝙ iubet recta ratio. ¶ B. Non fiūt
aūt actiones ſponte ad ſiſitudinē habituū: nos etenim dn̄i ſumus ⁊
potētes actionū a ꝓncipio actiōis vſqꝫ ad poſtremū eiꝰ ad ſciēdū par
tes actionū. Super habitū aūt ꝓncipia potētes quidē ſumus: partes
vō ipſoꝝ ⁊ additamēta īcognita ſunt: ⁊ ꝓprie habituū maloꝝ: quēad
modū in egritudinū diſpōne: intēdo qm̄ ꝓncipia ipſaꝝ in nobis ſunt
qñ nō cōſeruamus nos ꝑ dietas ⁊ exercitia: additamēta vō eaꝝ igno
ta: verūtñ ex quo fuerit res in ꝓncipio eaꝝ in nobis erūt vtiqꝫ ex his
q̄ fiūt ſponte. ¶ B. Reuertamur itaqꝫ ⁊ dicamus de vnoqꝙ iſtoꝝ ha/
bituū qđ eſt: ⁊ in quibꝰ rebus exiſtit: ⁊ q̄liter eſt: ⁊ manifeſtabit̃ ex hoc
quot ſunt. Loq̄mur aūt ꝑmo in fortitudine. Cap. 9.

Mediocritatē eē fortitudinē ī metuēdo ⁊ au/
dēdo dictū eſt prius: metuimꝰ aūt q̄ terribi
lia ſunt: ea vt ſimplr̃ dicamꝰ ſunt mala: itaqꝫ
metū diffiniūt expectatiōe mali. Metuimꝰ ḡ
oīa mala ceu infamiā: egeſtatē: morbos: ini
micitias: mortē. Sꝫ nō vr̃ circa hec oīa fortitudo v̄ſari.
Nā ſunt q̄dā q̄ metuere honeſtū ſit: nō metuere turpe:
veluti infamiā qui timet humanus ⁊ verecūdus: q non
timet īpudens eſt. Dicit̃ tñ a quibuſdā fortis ꝑ ſiſitudi
nem ꝙ ſiſe aliqd hr̃e videat̃. Nā ⁊ ipſe fortis īpauidus
eſt: nec paupertas forſan metuēda eſt: neqꝫ morbꝰ: neqꝫ
illa vt ſummatī dicā que neqꝫ ab īꝓbitate: neqꝫ a no
bis ꝓueniunt: nec tñ qui iſta nō metuit fortis eſt. Sed
vocamus ⁊ hunc fortē per ſimilitudinē. Quidā enī in
bellicis periculis meticuloſi liberales ſunt: ⁊ ad erogā/
das pecunias ſatis habēt audacie: nec etiā qui pro fi/
lioꝝ atqꝫ vxoris pudicitia metuit: aut inuidiā: vel aliqd
tale timidus eſt: nec certe fortis: ſꝫ virgis cedendus nō
terretur. In quibus igitur terroribus fortis dicit̃ an in
maximis: nullus enim periculoꝝ tolerantior: terribi/
liſſimum vero oīū mors: hic enī finis neqꝫ quicꝙ̄ pre
terea bonū vel malū mortalibus videt̃ eſſe. Sed neqꝫ

Mors eſt oīum terri/bilíſſimū.

circa de genus mortis fortitudo vr: ceu in mari: aut in morbis: in quib⁹ igit̃ an in pulcherrimis: talia ṽo ſunt in bello: in pulcherrimo ſane ac maximo periculo. Te/ſtant̃ honores a ciuitatib⁹ ⁊ regib⁹ ꝯſtituti: ꝓprie igit̃ for/tis dr̃ qui ad honoſtã mortẽ: ⁊ ad ea oĩa q̃ repẽte illam afferãt interitus eſt. Ea ṽo maxĩe in bello ꝯtingũt: quin ẽt ⁊ in mari ⁊ in morbis: fortis vir interit⁹ eſt: neqꝫ ita vt naute. Nam illi qdẽ deſperata ſalute tale genus mor/tis moleſte ferũt. hi vero ꝑꝑ experiẽtiã cõfidũt: ⁊ ſimul audent in quib⁹ eſt opus fortitudine: aut pulchrũ mori quoꝝ neutrum in hmõi genere mortis exiſtit: nec ſane terribilia oĩbus eodẽ modo ſunt. Dicimus aliqd terri/bile ſupra hoĩeꝫ qd̃ cuiqꝫ mẽtẽ habẽti terribile eſt. Que ṽo ſm hoĩem terribilia ſunt magnitudine differũt: ſilr̃ aũt ⁊ auſus. Fortis vir impauidus eſt vt homo: quare timebit h̃ vt opꝫ ⁊ vt dictat ratio tolerabit decoris grã: hec eniꝫ ṽtutis finis eſt: metuunt̃ aũt hec magis ⁊ mi/nus: delinquit̃ vero qñ aut ita fit vt nõ opꝫ: aut nõ ita vt opꝫ: aut nõ qñ opꝫ: aut aliqd hmõi: eodẽ modo ⁊ in au/dendo. Qui igit̃ q̃ opꝫ: ⁊ cuius grã ⁊ qñ ⁊ vt cõuenit ſu/ſtinet ac metuit: ⁊ audet is fortis eſt. Ut eñ digna ⁊ vt rõ ꝑcipit patit̃ ⁊ agit vir fortis: finis aũt cuiuſqꝫ actiõis eſt ſm habitũ. Forti ṽo fortitudo decoꝝ vr̃: talis igit̃ ⁊ finis: ſingula aũt ad finẽ determinãt̃: decoris aũt cã for/tis vir ſubit atqꝫ agit fortitudinis opa. Excedentiũ ṽo q̃ in nõ metuẽdo excedit abſqꝫ noĩe eſt. diximus ⁊ mul/ta prius eẽ innoĩata: foret aũt hic ſtupidus quidẽ ⁊ inſa/nus: ſi neqꝫ terremot⁹ neqꝫ fluct⁹ ptimeat vt de celtis dr̃. Qui ṽo audẽdo excedit ferox eſt: vr̃ aũt ferox iactator quidã ⁊ fortitudinis ſimulator: nã q̃lis fortis circa terri/bilia eſt talis iſte videri vult. Itaqꝫ imitat̃ illũ in quib⁹ põt: ex quo fit vt pleriqꝫ illoꝝ admixtã habeãt cũ timore audaciã. Appetẽtes eñ pericula nõ ſuſtinẽt: q aũt me/tuẽdo excedit timid⁹ eſt. nã ⁊ q̃ nõ opꝫ: vt nõ opꝫ: ⁊ oĩa hmõi hũc ſequunt̃. Deficit ⁊ ĩ audẽdo: ſed ĩ moleſtijs ſupercedẽs magis in eo cõſpicit̃: deſperãs qdẽ meticu/loſus eſt. Cũcta eñ formidat: fortis ꝫ ꝑter fiduciã bo/naꝫ ſpem hꝫ. Circa eadẽ igit̃ verſant̃ timidus ⁊ ferox ⁊ fortis: ꝫ aliter/atqꝫ aliter ad illa ſe hñt: hi quidẽ excedũt atqꝫ deficiũt: hic ṽo mediocritatẽ tenet: ⁊ vt opꝫ: ⁊ fero/ces quidẽ ꝓcliues ſunt ⁊ valẽtes añ ꝑicula: ſꝫ cũ ꝑicula aſſunt nõ ſuſtinẽt. Fortes ṽo cũ ad reꝫ venerint feruidi ſunt: ante reꝫ vero quieti. Ut igit̃ diximus fortitudo eſt mediocritas in metuẽdo ⁊ audẽdo de quib⁹ dictũ eſt: ⁊ q: decoꝝ eſt ſuſcipit ⁊ tolerat: vel q: turpe non. Mor/tem vero appetere ob fugiendũ paupertatem aut amo/rem: aut aliud quicq̃ꝫ graue non fortis eſt ſed magis ti/midi: eſt enim mollicies quedã laborioſa fugere: ⁊ non q: decoꝝ ſit mortem ſubit: ſed q: malum deuitat. For/titudo igitur aliquid tale eſt.

Nonuꝫ capl̃m ꝙ nõ circa oĩa terribilia eſt fortis: ſꝫ vĩra maxima: vt circa mortẽ: nõ oẽm tñ: ſed circa bonã mortẽ ĩpauidus: ⁊ quicũqꝫ mortẽ inferũt repẽtina exñtia ꝙqꝫ q fortis eſt ĩpauidus eſt: ẽt ĩ mor/tibus accñtib⁹ ex neceſſitate: in quib⁹ neqꝫ bonũ neqꝫ malũ ſm ſe: ⁊ in/de ex quibuſdã diuiſionibus colligit quis fortis: adiũgẽs quis ⁊ q̃lis audax: ⁊ quid ⁊ q̃lis timidus: ⁊ quid fortitudo. Dixit. 9

DIximus autẽ in eo qd̃ ꝑterijt de re fortitudinis: qm̃ eſt medietas ĩ eo ꝙ eſt iter timorẽ ⁊ audaciã: ⁊ timemus qdẽ res timoroſas: ⁊ h̃ ſunt vr̃ mala. ⁊ ꝑꝑ hoc diffiniũt timoreꝫ dicẽtes ꝙ eſt ſuſpitio mali incidere apti: aut eius timet̃ incidia vt eſt mala: aut paupertas: aut egritudo: aut priuatio amicoꝝ: aut mors: nõ vr̃ aũt circa oĩa hec hoĩeꝫ fortẽ eſſe: qdã nãqꝫ opꝫ timere: ⁊ eoꝝ timor decẽs eſt: nõ timere ṽo indecẽs vt actões infa/mabiles: q eñ timet has ⁊ formidat hic ṽecũdus eſt. q ṽo non timet eas neqꝫ formidat eſt inuerecũdus. qdã tñ iaꝫ noĩauerũt hũc fortẽ ꝑ modũ ꝑticipatiõis in noĩe. iõ ꝙ ĩ eo eſt aliqd qd̃ ſimilat̃ ei qd̃ eſt ĩ for/te: ⁊ hoc qm̃ fortis nõ timet: fortaſſis aũt ĩ pauptatẽ ⁊ egritudinẽ nõ opꝫ timere: neqꝫ penit⁹ aliqd eoꝝ q̃ ꝯtingũt a malo nõ fiẽte ab hoĩe: neqꝫ ꝑ ei⁹ adiutoriũ: verũtñ q nõ timet iſta fortaſſis: neqꝫ noĩamus eũ fortẽ: niſi ſm viã ſilitudinis: ⁊ hoc qm̃ hoĩuꝫ qdã timidi ſunt in bellis: ⁊ cũ hoc ꝓportionant̃ ad audaciã: intẽdo ꝙ ſunt audaces ad expen/dendũ pecuniã quã hñt inter manus: ⁊ neqꝫ q timet verecũdiã circa filios ⁊ amicos: aut circa aliqd ſile is timidus eſt: neqꝫ qui precep/eſt in flagelloꝝ ṽbera cũ ꝓ(ꝑ)acitate fortis eſt. D. ſꝫ itaqꝫ iſto mõ eſt: tũc in quo ex timoroſis opꝫ vt dicamus hoĩeꝫ fortẽ. dicamus igit̃ ꝙ hoc erit in maximis eoꝝ: nullus eñ inuenit tolerantior eo terribiliuꝫ: intẽdo eũ qui tolerat maxima ipſoꝝ: terribilia aũt ⁊ maxima ſunt ea

ex quibus ſuſpicat̃ mors: eo ꝙ ipſa eſt finis: ſ; vr̃ mortuo poſt mortẽ
aliqd accidere: aut de bono: aut de malo: nõ aũt vr̃ fortis ille q non ti/
met quãcũq; mortẽ: vtputa mortẽ in mari: aut egritudinib⁹: ſ; fortis
eſt ille q nõ timet mortẽ q̃ eſt ex parte rerũ decentiu; valde: ⁊ eſt mors
ↄtingẽs in bello: ⁊ hoc qm̃ hec mors eſt in maximo ⁊ optimo periculo:
⁊ ia; cõuenerũt hoĩes in hoc ꝙ maxime exaltãdus ⁊ magnificãdus q
mortẽ ſuſtinuerit in bellis cu; regibus: ⁊ dr̃ quidẽ ſm veritatẽ fortis
ille q mortẽ decentẽ nõ declinat: neq; res que ſubito mortẽ ingerũt cũ
appropinquãt ſibi: ⁊ hec ꝑprie ſunt ea q̃ in bello: ⁊ non ſolu; fortis eſt
ille q hãc mortẽ nõ declinat: verũ enĩ ille qui nõ metuit mortẽ fientẽ;
in mari ⁊ in egritudinib⁹: ⁊ nõ eſt habitudo huius ad timorẽ mortis
in mari: ſicut habitudo marinariorũ: ⁊ hoc qm̃ fortis diffidit de eua/
ſione in mari: ⁊ grauis eſt ei modus hui⁹ mortis: marinarij aũt cõme/
ſurant euaſionẽ pp longã experientiã: ſ; neuter tñ modorũ iſtius mor/
tis decens eſt vel pulcher: ⁊ nõ eſt res timoroſa vna ⁊ eadẽ oĩ hominis
ſunt enĩ hec res excellẽtes naturã hoĩs: ⁊ hmõi expaueſcit oĩs intell'm
hñs: ea v̉o q̃ excedũt nãm hoĩs diuerſificant̃ in magnitudine ⁊ multi/
tudine ⁊ paucitate: ⁊ ſil'r res ſup quas audet̃: cor itaq; fortis non tre/
pidat: neq; mutat̃ quẽadmodũ aliorũ hoĩu;: verũtamen metuit terri/
bilia ꝑut op;: ⁊ ſm ꝙ dictat intell's ⁊ ſuſtinet pp honeſtatẽ ⁊ decorũ: h
enĩ eſt finis v̉tutis ⁊ eius intẽtio. ℭ D. ⁊ timet̃ a rebus timoroſis ma/
gis ⁊ minus q̃ꝫ op;: ⁊ timet̃ etiã a reb⁹ non timoroſis q̃ſi a timoroſis:
⁊ vr̃ peccatur in hoc qñ fuerit metus rei de q̃ nõ op; timeri: ⁊ quõ non
op; ſiue minus ſiue magis: ⁊ vbi non op;: aut ꝙ currit hoc curſu: ⁊ ſil'r
ſe h; res in audacia ſup timoroſa ſi inuenit̃ ibi directio ⁊ pctm̃: nẽpe
qui tolerat ea que op; tolerari: ⁊ gr̃a cuius op;: ⁊ timet ea quẽadmo/
du; op;: ⁊ qñ op;: ⁊ gaudet ſup ea: ⁊ eſt in hac diſpõnet h fortis eſt: ⁊
hoc qm̃ fortis eſt qui agit ⁊ patit̃ quẽadmodũ dictat: ⁊ oportere facit
habitus ⁊ diſcretio. ⁊ finis oĩs actionis eſt ꝙ ſit ſcḋm ⁊ fortitudo eſt
res decora forti: ⁊ ſil'r finis eius eſt ẽt res decora: ⁊ hoc qm̃ oĩs res diffi/
nitur quidẽ per fine;: fortis igit̃ hoc qḋ ſuffert decori gr̃a ſuffert: ⁊ agit
quidẽ hoc qḋ exiſtit fortitudo. ℭ D. addẽs aũt ſuper fortẽ in ꝓuatione
quidẽ metus nomen nõ h; in idiomate noſtro: intẽdit ꝓuatũ motu;
oĩno. i. in re. ⁊ iam diximus in p̃cedẽtib⁹: qm̃ multa carẽt noĩe: verũ/
tamen qui nihil penitus timet: neq; terremotus: neq; ꝓcellas hic eſt
amẽs ⁊ inſenſibilis ad dolorẽ ſicut narrat̃ de celtis. Jlle v̉o qui ſuper/
fluit in bello ſup res timoroſas eſt ꝓcax: ⁊ putat̃ de ꝓcace ꝙ ſit ſimu/
lator fortitudinis: vult enim vt appareat audax ſuper res timoroſas
atq; fortis: nititur igit̃ aſſimilari ei quãtũ põt: ⁊ cũ hoc inueniunt̃ plu/
res eorũ timidi ꝓcaces: ⁊ hoc qm̃ irruunt audacter: ſed non ſufferũt
terribilia: ſuperexcedẽs aũt in metu eſt timidus: ⁊ hũc de necitate ſe/
quit̃ vt ſit timẽs a quo nõ eſt timendũ: ⁊ vt nõ op;: ⁊ qñ nõ op;: ⁊ vbi
nõ op;. ⁊ eſt deficiẽs a ſecuritate ⁊ a vita delectabili: ⁊ ſupfluit ĩ triſti/
cia. i. triſtat̃ ⁊ timet nimis: ⁊ pp hoc fit res eius manifeſtior in his: ti/
midus itaq; modicã h; fiduciã ⁊ difficilẽ: ⁊ ꝙ expaueſcit ab oĩ re. For/
tis vero cõtrarius eſt ei: eo ꝙ audacia exiſtit ei q multã h; cõfidẽtiã ⁊
facilẽ: timidus itaq; ⁊ ꝓcax ⁊ fortis circa has tres ĩueniunt̃ ac diuer/
ſificant̃ in ipſis: nam procax ſuperfluit in ipſis: ⁊ timidus deficit: ⁊ for/
tis medius exiſtit in eis agẽs eas quẽadmodu; op;: ⁊ ꝓcax precepſ

eſt: ⁊ anhelat ad ingreſſum terribiliũ. Fere aũt experiẽs declinat eas
ab eis: fortis vero qñ experit̃ actiones reddit̃ acutus ⁊ agilis: ⁊ ante
hoc exiſtit moroſus: fortitudo igitur vt diximus medietas eſt in eo qḋ
eſt inter timoroſa ⁊ audacia: ⁊ hec ſunt de quibus diximus qm̃ fortis
eligit in eis decẽtia ⁊ tolerat ea: ⁊ diuerſu; hui⁹ turpe reputat. ℭ D. eli/
gere aũt mortẽ fugiẽdo egeſtatẽ: aut amorẽ: aut aliq̃s triſtitiarũ non
de nã fortis eſt: ſ; potius timidi: ⁊ hoc qm̃ fugere ab inferẽte dolorẽ vel
triſtitiam turpe eſt: ⁊ tolerat h fortis: q: pulchrũ ſit: ſ; fugit a malis.

Quod q̃ ſe h; iſto modo fortitudo eſt. Cap. 10.

DJcunt̃ ⁊ alie quinq; modis. Primo ciuilis
q̃ plurimã cũ illa cõuenientiã h;. Subeũt. n.
ciues pericula metu penarũ: ⁊ ꝑpter īfamiã
⁊ honorẽ: atq; ea de cauſa fortiſſimi videtur
eſſe: apud quos timidi infames ſunt, fortes
v̉o in precio habent̃. Tales Homerus facit aliquos vt
Diomedẽ ⁊ Hectorẽ. Pollydamas me primus redar/
guet ⁊ diomedes: Hector. n. qñq; diceret apḋ troianos
cõcionãs. Titides a me. Sil'is aũt hec maxĩe eſt illi de
qua ſupradiximus ꝑ virtutẽ fieri. Ex pudore. n. ⁊ cupi/
ditate decoris ꝓuenit qñ honoris gr̃a ⁊ ob fugiendã vi/
tuperationẽ q̃ turpis eſt. Jn eodẽ gradu q̃s reponat: ⁊
qui a magiſtratibus compellunt̃: ſ; eo deteriores ſunt
ꝙ nõ pudore, ſed metu adducti id agunt: nec dedecus
fugiũt ſ; penã;. Compellunt̃. n. ab his q poteſtatẽ hñt
vt apḋ Homerũ hector inqt. Si qdẽ ego ꝓcul a pugna
formidante; aſpexero: nõ ei ſat erit fugere canes. Pre/
fecti quoq; eos qui recedũt a pugna verberibus cogũt
redire: ⁊ qui pro vallo: aut foſſa collocãt: oẽs. n. cogũt:
ſ; op; nõ neceſſitate ſ; ꝙ decorũ ſit fortẽ eẽ. Videt̃ ẽt re/
rũ peritia fortitudo eẽ q̃dã. Quãobrẽ Socrates cenſe/
bat fortitudinẽ eẽ ſciẽtiã: tales ſunt in bello milites: ⁊
alij q̃dẽ in alijs. Bellũ v̉o multos terrores vanos hr̃e
videt̃ hiq; militibus noti ſunt: itaq; fortes ipſi credunt̃:
qm̃ alij qualia illa ſunt ignorãt. Deinde ⁊ iiſdem offen/
dere ſeipſos tueri ꝑpter peritia; maxime poſſunt: ⁊ ar/
mis vtunt̃ ad vulnerandũ hoſtem: ⁊ ſe tuendu; aptiſſi/
mis. Ex q̃ fit vt ipi armati aduerſus inermes decertẽt:
⁊ velut athlete aduerſus rudes ⁊ inexercitatos. Nam ⁊

in certaminib⁹ nõ fortiſſimi: ſʒ amplas vires ⁊ robuſta
hñtes corpora pugnatiſſimi habent. Sʒ milites quidẽ
timidi ſunt qñ maius p̄iculũ iminet: velut ſi pauciores
aduerſus multos: aut ĩparati aduerſus paratos inſtru/
ctoſqʒ cõgrediunt. P̄rimi.n. fugã arripiũt: Urbane ve/
ro copie manẽt atqʒ intereũt: qḋ apud hermeũ accidit:
nã his turpe fugere ⁊ mors hmõi ſaluti p̄ferẽda. Illi ve
ro quaſi ſup̄iores ab initio ſe p̄iculis obiectarunt: morqʒ
intellecta re fugã arripuerũt mortẽ magis qʒ dedec⁹ for
midãtes. Sʒ fortis nequaqʒ talis. Irã quoqʒ in fortitu/
dinẽ referũt: vident.n. fortes qui p irã ceu fere beſtie ĩ
p̄cuſſores ferunt: qm̃ ⁊ fortes iracũdi ſunt. Impetuo/
ſiſſima qdẽ res eſt ad p̄icula capeſcẽda animi cõcitatio.
Uñ Homer⁹ robur aĩo iniecit: ⁊ alibi vim ⁊ animũ cõci
tauit ſubijtqʒ p nares ĩpet⁹: ⁊ efferbuit ſanguis. hec oĩa
ſignificare videt animi cõcitationẽ ⁊ ĩpetũ. Fortes igit
p̄p decus faciũt: ira ṽo eos adiuuat. Beſtie vero p̄p do
lorẽ ſi vulnerate ſint: aut timeãt: nã cũ in ſilua vel in pa/
lude ſũt nequaqʒ ĩuadũt. Nõ eſt igit fortitudo ſi dolore
aut ira cõcitati in p̄iculũ deferũt: nihil p̄uidẽtes eorũ q̄
ĩcurrũt. Nã ſic aſini fortes quoqʒ eẽnt cũ ne ṽberib⁹ qdẽ
a pabulo remoueri poſſint. Moechi autem p̄p libidinẽ
multa audẽt. Nõ ergo ſunt illi fortes dicẽdi q p dolorẽ
aut irã p̄icula adeũt: p̄rie aũt ad eã q̄ maxĩe ſ̃m nãʒ eſt
accedere vr̃ fortitudo q̄ p irã fit: ſi mõ electionẽ rõnẽqʒ
ante ſuſcepit: ⁊ hoĩes ſane iraſcẽdo qdẽ dolẽt: vlciſcẽdo
vero letant. Sʒ q p hec agũt: pugnaces qdẽ ſunt: at nõ
fortes: nõ.n. rõe: neqʒ decore: ſʒ p̄turbatõe animi agũt.
Hñt tñ aliqd ſĩle fortib⁹. Nec ẽt q p̄p fiduciaʒ ſui audẽt
fortes vtiqʒ ſunt. Cõſuetudĩe.n. vincẽdi fiduciã in p̄ri
culis ſuſcipe: in eo tñ fortib⁹ ſĩles: qḋ vtriqʒ p̄icula cõtẽ/
nunt: verũ fortes ob eas rõnes quas ſupra dixim⁹. Iſti
vero qꝛ ſup̄iores ſe fore ſperãt: nec eis reſiſti poſſe. Sʒ
ebrij quoqʒ aliqd tale faciũt: fidẽtes aũt fiũt cũ ebrij ſũt:
cũ ṽo nõ ſunt ebrij p̄icula fugiũt. Uiri aũt fortis eſt que
hoĩbus terribilia videntur: ⁊ ſunt ea ſubire: qꝛ decorũ ſit
ita facere: ⁊ turpe nõ facere. Quãobrẽ fortior eẽ vr̃ qui
ſubitis ĩprouiſiſqʒ p̄iculis nõ p̄turbat: qʒ q manifeſtis atqʒ
p̄uiſis. Habitu enĩʒ hoc magis agit: vel certe minus ex
p̄paratiõe: nã p̄uiſa quidẽ rõne ⁊ cogitatõe ſubire quis
põt. Repẽtina vero vt habit⁹ eſt ita p̄ferunt. Fortes vi
dẽtur ⁊ qui ignorãt nec multũ abſunt ab his qui p̄pter
fiduciã audẽt: ſʒ eo deteriores ſunt qꝛ nõ exiſtimatiõe vt
illi: ſʒ ignorãtia audẽt: itaqʒ illi ſuſtinẽt aliqḋ tp̄s: hi ve/
ro ſimul atqʒ intelligũt: aliud eſt qʒ ipſi putabãt: aut fu/
giunt qḋ argiuis cõtingit cuʒ in lacedemonios incide/
runt: quos ſicionios putabant eſſe. Dictũ eſt qui fortes
ſint: ⁊ qui fortes videantur.

¶ Decimũ caplm̃ de quibꝰ nõ veris ſed imitatiuis ſeu apparẽtib⁹ for/ 10
titudinib⁹ quarũ prima politica ſuſtinens. vʒ. pericula p̄p opprobria
vitãda: ⁊ honores cõſequẽdos: q̄ maxime aſſimilat vere fortitudini:
ad quã politicã reducunt qui p̄p coactionẽ fortiter agũt deteriores po
liticis: eo qꝛ fugiẽtes nõ turpe vr politicis: ſʒ triſte. ¶ Scḋa que expe/
rientia circa ſingula: ex qua potẽtes fiunt facere ⁊ non pati: qui cum
cognoſcant pericula fiunt mortẽ magis cupientes. ¶ Tertia que per
furorẽ ire que naturaliſſima eſt ⁊ aſſumẽs electionẽ ⁊ qꝛ cuius gratia
fit fortitudo. ¶ Quarta que bone ſpei qualis p̄ſumptuoſorũ ⁊ inebria
torũ. ¶ Quinta que p̄p ignorantiã que p̄xima deterior: qꝛ fortes ſ̃m
illam permanẽt per aliqḋ tempus: ſ̃m hanc autẽ fortes: qꝛ ignoran/
tes ⁊ decepti nullam dignitatẽm habẽt ſi cognouerint: quoniã aliud
qꝛ ſuſpicatur ſtatim fugiunt. D.

Dicitur aũt fortitudo aliter quinqʒ modis. Primus
modus eſt fortitudo ciuilis: videt enĩʒ ma/
gis proprius homini poſt fortitudinẽ que eſt ſ̃m verita/
tem: ⁊ hoc qm̃ ciues vident periculoſa tolerare p̄p hoc qꝛ
mandãt leges ex penis ⁊ opprobrijs inſtigendis ei q fu/
gerit a bellis: ⁊ p̄p honores exhibẽdos ei q p̄ſeuerauerit
in ipſis: ⁊ p̄pterea putat de eis qꝛ ſint fortiſſimi hoĩuʒ: eo qꝛ timidi ſint
viri opprobriorũ: fortes vero ſunt viri honorũ. Hec autem fortitudo
ſimilis exiſtit fortitudini quam determinauim⁹ primitus: eo qꝛ ipſa fit
quidẽ p̄p virtutẽ modo quodã: cuʒ ſit quidẽ p̄p verecũdiã ⁊ deſide/
rium pulchri. vʒ. p̄p cõſecutionẽ honoris ⁊ fugã opprobrij: cuʒ ſit op/
probriũ turpe: neqʒ ſimiles exiſtũt eis qui fortitudinẽ exercent p̄pter
neceſſitatẽ ⁊ coactionẽ principantiũ ipſis ⁊ minantiũ penas ſi nõ p̄/
ſeuerent: ⁊ p̄pterea viliores ſunt iſtis qui fortitudinẽ exercent timo/
ris cã nõ verecũdie ⁊ fugiẽtes triſte nõ turpe. ⁊ hoc qñ dñi impellũt
ꝯſecutores ſuos ad fortitudinẽ: ſicut fecit Hector qñ dixit: queʒ vero
videro fugientẽ a bello p̄iciã ipm̃ lupis ⁊ auib⁹ ad deuorandũ. ⁊ idẽ
factũ faciũt illi q mandãt vt p̄cutiant illi q fugiũt a bellis: ⁊ illos qui

fortitudinē exercēt pp coactionē ⁊ neceſſitatē: q꞉ actiones ipſoꝝ pſeuerare faciunt in fortitudine. Non ſunt aūt iſti fortes. opꝫ enī vt fortis faciat hoc qđ facit: nō qm̄ coact᷒ ad hoc: ſed qm̄ videt ꝙ eſt factū decorū. ❡ Scđs aūt modus fortitudinis eſt q fit pp peritiā ⁊ experiētiam in vnaquaqꝫ rerū: ⁊ pp hoc putabat Socrates fortitudinē eſſe ſciam: ⁊ inueniunt quidē hoīes pualere ꝓpter experientiā in vnaqꝫ rerum quas frequētant: ideo milites inueniunt in bellis in hac diſpoſitione. In bellis nēpe multe res noue ac recentes emergunt: quarū iſti ꝓprie certitudinē habēt. Videnť itaqꝫ fortes: eoꝙ fortitudinē habent ſiue potentiā operādi in bello ea que nō poſſunt alij operari: ꝓpter hoc qđ habēt de ſcīa in ipſis. Securanť ergo ab occaſionib᷒ quas parant eis alij: ⁊ ꝓpter multiplicē aptitudinē ipſorum poſſe eſt eis vt pſeruent ſe ab incurſu rei cuiuſlibet: ⁊ ſunt potentes ad inferendum quelibet inimicis ſuis ex potētia quā habēt ſuper vſum armorū: cum ſint in diſpōne qua preparanť eis vt noceāt ipſi inimicis abſqꝫ receptione nocumēti ab eis. Sunt igiť habētes ſe tanꝙ armati conflictū habētes cum inermib᷒: ⁊ tanꝙ edocti ad bella preliātes cuꝫ ignaris artis bellandi. ⁊ hoc qm̄ in hmōi nō fortes pcellentes ſunt in bello: ſꝫ qui ſciētiores ſunt artis pliandi; queadmodū bellicoſiores feriunt robuſtiores: ⁊ quorū habitudo corporis exiſtit valitudinis habitudo. ❡ B. At vero milities ſuperexcreſcente periculo ⁊ multitudine preualente eorum preparationi titubant: ⁊ primi ſunt fugientiū mortē: ſed fortitudinem habētes ciuilem perſeuerant mortē expectantes: eoꝙ exiſtimāt fugā turpem: ⁊ mortē eligibiliorē euaſione cū fuga opprobrioſa: ⁊ eruditi quidē in bellicis in principio rei viriliter agunt cōfidentes de peritia quā habēt; cognoſcētes aūt mortis inſtantiā in fugam cōuertunť amplius mortē metuētes ꝙ fuge turpitudinē. fortis aūt nō ſic: fortitudinis enī aduertit decorē: ⁊ nō rem extriſecā. ❡ Tertius vero modus fortitudīs eſt fortitudo ꝓportionata furori. putatur enim ꝙ qui facit aliquid ꝓpter ire exuberantiā fortis exiſtit in hoc: ⁊ iſta eſt fortitudo que feris attribuiť: que inſultū faciunt in ꝓuocātes eas: ⁊ iſtud etiam putať: eoꝙ fortis ſm veritatē iraſciť in hora qua exercet fortitudinē: intēdo ꝙ putať ꝓpter iſtud cōuerſum. ſ. ꝙ iratus fit fortis: ⁊ eſt quidē fortis iratus: eoꝙ ineuitabile eſt: quin ꝓuoceť in hora agonis ⁊ cōflict᷒ ira ipſius: queadmodū dixit Homer᷒ deſcribens fortē: deſcripſit ergo euꝫ per hoc ꝙ irat᷒ ⁊ ꝙ ipugnās eū excitabat in eo vim iracūdie: ⁊ ꝙ ebulliebat ſanguis eius: oēs ergo res iſte: intēdo q̄ accidūt in hora ſignificāt ſup incitationē ire ⁊ ei᷒ ꝓuocationē: verūtn̄ fortis agit hoc qđ agit pp decorē: ⁊ ira ꝓmouet ei᷒ actionem. Fere aūt agūt ꝓpter illatā moleſtiā: intēdo pp verbera aut metum. nā ſi eſſent in latebris ſuis aut ſpelūcis nō ꝓſilirēt: nō eſt igitur fortitudo cū fuerit inſtigatio ad actiōes dolor ⁊ iracūdia abſqꝫ aliqua preuiſiōe periculoꝝ. Et ſi nō eſſet hoc qđ accidit in eis hora famis ſue ſcꝫ ꝙ nō dimittūt predā: ꝗuis pcutianť: hn̄s ſe ad ſilitudinē virorū fortitudīs. ❡ Quartus vero modus eſt fortitudo cōcupiſcētie: amatores enī audacter aggrediunť terribilia cā cōcupiſcētie: ⁊ veriſſimū eſt vt ſit ex parte nature cōcupiſcētialis ꝙ vt ſit ex pte iracundie. Et qn̄ ad eam relata fuerit eligētia ⁊ ꝯſultatio rei: cuius grā fit ꝯuerteť in fortitudinē: ⁊ hoīes qn̄ iraſcunť anxietatē ſuſtinēt: cuꝫ vero vltionē adipiſcunť delectanť: qui itaqꝫ horū grā bellicoſi exiſtūt nequaꝙ ſunt fortes: nō enī qđ agunt/ agūt pp decorū: neqꝫ ſm ꝙ dictat deſcriptio pp accidēs aliqđ: verūtamē hn̄t aliquid ſimile ei qđ hn̄t fortes: ⁊ pp illud fortes noīanť. ❡ Quint᷒ aūt modus eſt qui fit pp frequentē victoriā inimicoꝝ: intēdo ꝓpter aſſuetudinē; ⁊ hec etiā nō eſt fortitudo illi. n. qui multā de ſeipſis hn̄t cōfidentiā ꝓpter ꝯſuetudinem nō ſunt fortes: nō enī ſunt audacter habētes in grauioribus: niſi q꞉ ſepe vicerunt gentes multas. Similanť aūt fortib᷒ in eo ꝙ vterqꝫ audent. attamen fortes audent pp ea quoꝝ preceſſit memoratio: iſti vero pp creditionē ſuam ꝙ valentiores ſint eis q cōtra agūt: ⁊ ꝙ nō recipiēt ab eis nocumentū: ⁊ ſile huic facto agunt inebriati pp illud ad qđ deueniūt in hora ebrietatis ex cōfidentia de ſeipſis: qn̄ vero nō euenit eis res ſm ꝙ putabant fugiunt: perſeuerantes autē agere in reb᷒ timorē incutientibus hominibus: ⁊ de quibus apparet ꝙ ſint tales de natura fortis eſt: ⁊ facit quidē fortis hoc eoꝙ videt ꝙ factum decorū eſt: ⁊ ꝙ deſiſtere ab eo turpe. Et propter hoc putatur de forti: qm̄ eſt intimoroſus ſubito irruentibus: ⁊ ex improuiſo intimidus ⁊ intrepidus: quinimo fortior exiſtit in his ꝙ in paulatinis ⁊ apparentib᷒ ipſis anteꝙ incidat in ea: ⁊ hoc: qm̄ iſte timor accidens forti eſt quidē magis ⁊ minus ex parte diſpōnis: intendo illam que eſt actu non ex parte aptitudinis. ❡ In rebus autē manifeſtis atqꝫ apparentib᷒ anteꝙ cadatur in eas cogitat hō ⁊ diſcernit eas ⁊ elegit: res aūt ſubitaneas ſm ꝗtitatē habitus. i. actu exiſtentis: nam nō eſt in his poſſibilis cōſiliatio: ⁊ iam putatur de ignorāte rem: qm̄ fortis: ſed nō eſt longe a bene cōfidente: attamen vilior eo exiſtit: ideo ꝙ cōfidentia illi eſt radix ſubiecta cui innixus operať: iſti vero nihil tale exiſtit: ⁊ propterea nō perſeuerat aliquo tpe: intēdo ꝓpter ignorātiam eius: ⁊ cōfidentis quidē tollitur fiducia. ❡ Dixit. Illi autē qui ꝓſiliunt ad bellandum per modū aſtutie cōtra aliquā gentem appropriatā percipiētes qdē aut eximētes: qm̄ quibus bellanť alij ſunt ab his quib᷒ bellari intendebant fugiūt: queadmodū fecerunt greci pcipientes adeſſe in bello lakones cū ipſi exiuiſſent ꝯtra chironios dimicaturi. Cap. II.

Quamuis aūt circa terribilia ⁊ audēda fortitudo ſit: nō tamen pariter in vtroqꝫ verſať: ſꝫ magis circa illa que nos terrent. Qui. n. circa illa imperterritus eſt: atqꝫ ita vt opꝫ in illis ſe hꝫ: magis eſt fortis ꝙꝫ qui circa audendū. Toleratiōe enī grauiū ⁊ aſperaꝝ rerum fortes dicunť: itaqꝫ graue qddā ⁊ aſperū fortitudo ē: ac merito laudať. Difficili᷒. n. ē dolores ppeti ꝙꝫ a voluptatib᷒ abſtinere. Attn̄ finis in fortitudīe dulcis eē vr: ſꝫ a reb᷒ circūſtātib᷒ obſcurari qđ ⁊ in gymnicis certaminib᷒ euenit. Nam pugilib᷒ finis ipſe dulcis ē: cuius grā corone honoreſqꝫ exiſtūt. Plagis vō pcuti ſi modo illi e carne

Difficili᷒ eſt dolores ppeti ꝙ a voluptatib᷒ abſtinere.

ſunt doloroſa: ſane atq; moleſta: ⁊ oino laborioſa res ē. Cūq; hec multa ſint: ⁊ illud cuius gratia fiunt: paruū nihil dulce cōtinere videtur. Tale igiť quiddā accidit circa fortitudinē. Mors ac vulnera forti viro doloroſa ſunt eaq; nollet: perfert tamē: qm̄ decorū eſt illa pferre vel turpe nō pferre: ⁊ q̄to magis omni virtute pollet: q̄toq; felicior eſt: tāto magis illi moleſta eſt mors. Naz hmōi vir maxime dignus eſt vita: ⁊ maximis bonis priuatur idipſum ſciens. Que quidē doloroſa res certe ē. At nihilominus fortis ⁊ eo fortaſſe magis q̄ decus ⁊ gloriā belli anteponit illis: nec ſane in oibus virtutib⁹ cum delectatione operari licet/ niſi quatenus finez attingunt: milites nihil vetant etiā ſi tales nō ſint tamen optimos eſſe: parati ſiquidem ad pericula pro vili mercede vitam abijciunt. De fortitudine igitur hactenus dixiſſe ſufficiat. Quid vero illa ſit nequaq̄ difficile fuerit ex his que dicta ſunt recolligere.

Quāto quis felicior eſt: tāto magis illi moleſta eſt mors.

¶ Undecimum caplm̄ q̄ vera fortitudo magis eſt circa terribilia q̄ ſenſibilia ⁊ q̄ nulla vel pauca dlectabilia hz preter finē: vnde magis laudabilis. Nōq; q̄to quis virtuoſior ⁊ felicior: tāto in eius morte triſtitia maior. Et de fortitudine militū ſtipēdiarioꝝ. Dixit.

Am itaq; determinauimus fortes ſm veritatē ⁊ eos de quib⁹ putatur: qm̄ fortes q̄ hoies ſunt: ⁊ fortitudo quidē inueniť in rebus timoroſis: ⁊ in rebus pertinētibus audacie: ſed nō ſm ſimilitudinē vnā: imo dignū ē vt ſit vigoroſior in timoroſis. Qui eniz intrepidus pſiſtit in his reb⁹ ſm diſpoſitionē quā opz amplioris eſt fortitudinis: ⁊ eo q̄ ſuffert ea que pertinēt audacie. ¶ D. Res igiť eſt vt diximus: qm̄ ſufferūt triſtia: ⁊ iō fit fortitudo cōtriſtans: ⁊ dignū quidē vt laudetur amplius q̄ tēperantia. Suſferre etenim triſtia difficilius eſt q̄ a delectantibus ſe cohibere. ¶ D. Attamen finis intentus p fortitudinē delectabilis quidē videť niſi q̄ occultať eius delectatio per triſtia circunſtantia ipm̄: vt cōtingit in agonis ⁊ conflictibus: quorū finis quidē delectās: puta premia ⁊ honores: ⁊ exceptio vero verberū doloroſa cum carnes attingat: ⁊ ſimiliť ois dolor fiens ex multiplicatione verberū ⁊ res ea cuius incūbunt triſtia ad hoc deuenit: vt nō appareat in ea delectatio ⁊ ſi ſit in ea. Si igiť ſic ſe habeat in fortitudine ſunt mors ⁊ vulnera: forti quidē triſtia ⁊ inſpōtanea: tolerat aūt ea: aut q̄ pulchrū: aut q̄ non tolerare turpe: ⁊ q̄to fuerit virtutis perfectioris ⁊ amplioris felicitatis: tanto plus de morte triſtabiť: qui enim in hoc ſtatu fuerit digniſſimus eſt vita: ⁊ hoc qm̄ priuať bonis magnis valde: ⁊ hoc eſt ſciens ipſe: hic aūt

itaq;

itaq; res cōtriſtans: verūtamē nō contriſtať ex hoc pp defectuz quez habeat fortitudinis. Fortaſſis aūt delectio eius rei decore quā lucrať in bellis amplior eſt illis rebus quib⁹ priuatur per mortem: ⁊ per hāc cām deuenit ad hoc res decora: vt delectet intellectū in omnib⁹ virtutibus: verūtm̄ hoc pprie ſic fit finē intentuz aīaduertēdo. ¶ Dixit. Fortaſſis aūt nō eſt quid phibeat qui in ſtrenuitate militari ueniať qui nō eſt in hac habitudine fortitudinis: imo minorat⁹ ab ea: ⁊ eſt ille cui nō eſt aliqd aliud laudabile cui⁹ timeat amiſſionē per mortem: talis igitur paratus eſt vehemētibus periculis: ⁊ ſeipſuz lucris modicis exponit. ¶ Dixit. Hoc eſt igitur qđ oportuit dicere de fortitudine: nec erit nobis difficile ſcire ex eo per qđ determinauim⁹ eam ſm viaz deſcriptionis quid eſt. Cap. 12.

Oſt hanc de temperantia dicamus: videnť eniz he virtutes irrationabiliū eſſe partiuz. Qz igiť tēperātia circa voluptates mediocritas eſt: ſupra diximus. Min⁹. n. ⁊ nequaq̄ ſiľr circa dolores. In his aūt ⁊ intēperātia eſſe videť: ſed circa quas voluptates ſit: nunc determinem⁹. Diſtinguende ſunt voluptates animi ⁊ corporis: ceu auiditas honoris ⁊ auiditas diſcipline. Uterq; eniz iſtoruz eo gaudet cuius auidus nihil patiente corpore: ſed magis intellectu. Sed in hmōi voluptatibus neq; temperātes neq; intēperantes dicuntur: eodemq; mō in ceteris voluptatibus que corporee non ſunt. Qui eiz fabulis ⁊ narrationibus delectanť: ⁊ circa ſingula dies cōſumūt: verboſos quidez ⁊ nō intemperatos appellamus: nec eos etiā qui gratia pecuniaꝝ aut amicoruz dolorē ſuſcipiunt. At circa corpis voluptates temperātia exiſtit: nec eas tm̄ oēs. Nam qui viſu delectantur veluti colore/ forma/ pictura: neq; tēperātes neq; intēperātes eſſe dicunť: q̄q̄ fieri pōt: vt hi ⁊ quātuz debent ⁊ plus ⁊ minus delectanť. Eodez mō ⁊ in auditu. Qui enim vehemētius gaudet cātu aut pnunciatiōe eos nemo intemperātes vocat: nec eos q oz gaudēt tēperātes: neq; circa odoratuz niſi per accidēs. nā q pomoꝝ aut roſaꝝ aut vapoꝝ odoratib⁹ gaudent eos nō dicim⁹ intēperātes: ſed illos magis qui vnguentoruz aut epularuz: qm̄ per illos memoria ſubit eaꝝ reꝝ quas ipſi cōcupiſcunt:

videlꝫ:quoſdaꝫ cuꝫ eſuriunt odoꝛe epularũ gaudẽtes.
His aũt gaudere intẽperatis eſt:naꝫ illoꝝ ſunt hmõi cu
piditates:nec fit alijs animãtibus per hoſce ſenſus vo
luptas vlla niſi per accidẽs.nõ eiꝫ odoꝛe lepoꝝ canes
gaudent:ſed eſu.Odoꝛ tamẽ vt ſentiant facit.Neqꝫ leo
voce bouis:ſed laniatu:qꝺ cuꝫ ꝓpinquus eſt per voceꝫ
ſentit:atqꝫ eo gaudere videt̃.Circa hmõi voluptates tẽ
perãtia ꝛ intẽperãtia ꝯſiſtit:q̃ alijs aĩalib⁹ cões ſunt.Ex
quo fit vt ſeruiles beſtialeſqꝫ vident̃:ſunt aũt he tactus
ꝛ guſtus:ſed guſtu quideꝫ paꝝ aut nihil vti vident̃.Eſt
eniꝫ iudiciuꝫ eius in labijs vel in ſapoꝛib⁹:qꝺ faciũt qui
vina ꝓbãt:aut epulas pꝛeparãt:nec multũ his gaudẽt:
vel ſaltem nõ intẽperãtes quideꝫ:ſed veſcẽda gaudent.
Qꝫ totum fit per tactum in cibis ꝛ potibus ꝛ venereis.
Itaqꝫ pꝛecatus eſt qdaꝫ guloſus longius ſibi guttur q̃
ciconie fieri:ꝙ.vꝫ.tactu gaudebat.Senſuuꝫ igit̃ cõiſſi/
mus eſt is per quem intemperantia fit.Atqꝫ ob id me/
rito vituperat̃:ꝙ nõ qua hoĩes ſumus:ſꝫ qua aĩalia exi
ſtit.Talibus ergo gaudere atqꝫ deditũ eſſe beſtiale eẽ.
Eniuero liberaliſſime omniũ voluptatũ:que per tactũ
ꝯueniunt excipiant̃.Veluti que in gymnaſijs per labo/
rem ac ſudoꝛẽ fiunt.Nec eniꝫ in toto coꝛpoꝛe eſt intem/
perãtia tactus:ſꝫ in partibus qbuſdam.

℃Duodecimũ capl̃m in quo aſſignata rõne oꝛdinis ꝛ recepto ꝙ foꝛ/
12 titudo eſt medietas ꝛ magis circa delectatiões q̃ triſtitias:oſtẽdit ꝙ
nõ eſt circa aĩales.i.eas que aĩe:ſꝫ circa coꝛpales:nõ tñ circa oẽs coꝛ
poꝛales:qꝛ nõ circa delectatiões que ꝑ viſuꝫ aut auditũ aut olfatũ:ſꝫ
circa ea in qbus cõicamus cũ irrõnabilibus.i.eas que per guſtũ ꝛ ta
ctum:deĩde ꝙ ſm guſtũ nõ fruimur delectatiõe niſi inquãtũ partici/
pat tactu:ꝛ ſic ipſa delectatio circa quaꝫ eſt tẽperãtia tota reducit̃ ad
tactũ:ꝑꝑ qꝺ intẽperati beſtiales ꝛ ſeruiles.Dixit.

ET nos quideꝫ. Determinabim⁹ poſt hoc de
re temperãtie.Vident̃ eteiꝫ
ambe he virtutes eſſe quidẽ partib⁹ anime irrõnabi
lib⁹.Et iam dixim⁹ qm̃ caſtitas mediuꝫ exiſtit delecta
tionũ:ꝛ iam inuenit̃ in triſtitijs ẽt ſed minus q̃ in de/
lectationib⁹ ꝛ diſſimil̃r:ꝛ incaſtitas ei oppoſita circa
eaſdem res inuenitur:circa quas caſtitas:nos autem
determinabimus hic delectatiões in quibus inueniturꝛ que dele/
ctationes ſunt.Dicimus ergo qm̃ virtutum que inueniunt̃ in decla/
ratione:quedaꝫ ſunt coꝛpoꝛales ꝛ quedaꝫ animales:ꝛ aĩales quidem
vt appetitus honoꝛis ꝛ appetit⁹ ſcientie:de vtriſqꝫ eniꝫ hoꝛũ qñ rece/
perit hõ hoc qꝺ amat gaudet preterq̃ patiat̃ aliqua pars coꝛpoꝛis:
ſed qꝺ patiatur ex eo intellect⁹ eſt:neqꝫ de affectis his delectationib⁹
dicit̃:qm̃ caſti neqꝫ ꝙ incaſti:ꝛ ſimil̃r nõ dicit de affectis reliquis de/
lectationib⁹ que nõ ſunt coꝛpales:ꝛ hoc qm̃ eos qui amant hiſtoꝛias
ꝛ fabulas:ꝛ eos qui finiunt dies ſuos in loquẽdo de quacũqꝫ re con/
tingat nominam⁹ quidẽ exercitatoꝛes intẽperatos eos aut nõ:neqꝫ
etiã nominam⁹ ſic eos qui gaudẽt pecunia ꝛ amicis:ꝛ triſtãtur eoꝛuꝫ
amiſſione:qñqꝫ ſic ſit:tunc incaſtitas eſt quideꝫ in delectatiõe coꝛpo
rali:nõ in hac omni:naꝫ eos qui gaudent de eo qꝺ appꝛehẽdit viſus
vt coloꝛibus ꝛ figuris nõ nominam⁹ caſtos neqꝫ incaſtos:ꝛ ſi putetur
de iſtis:qm̃ gaudẽt in his rebus qũo opoꝛtet:ꝛ amplius q̃ opoꝛtet ꝛ
minus q̃ opꝫ:ꝛ ſimil̃r ſe hꝫ in eo qꝺ appꝛehẽdit auditus:nemo eniꝫ
incaſtos nominat eos qui ſuꝑflue gaudẽt conſonãtijs ꝛ repñtatio/
bus:neqꝫ caſtos eos qui qũo opoꝛtet:neqꝫ eos q gaudẽt:eoꝙ appꝛe/
hendit odoꝛatus niſi foꝛtaſſe nominem⁹ eos ſic per accidẽs.Etenim
eos qui gaudent pomoꝛũ odoꝛib⁹ ꝛ roſarũ ꝛ incenſi non nominam⁹
incaſtos:ſed eos qui coquine ꝛ pigmẽtoꝛũ ꝛ pulmẽtoꝛũ:nam gaudet
his incaſtus:eo ꝙ faciũt eum rememoꝛari deſiderioꝛũ ſuoꝛum:vide/
mus aũt quoſdaꝫ alios qñ eſuriunt gaudere odoꝛibus cibarioꝛũ:qꝺ
equidem incaſti eſt:eo ꝙ ad hoc ſunt eius deſideria:neqꝫ etiã inueni/
tur delectatio ceteris animalib⁹ geſſibilib⁹ in his tribus ſenſibus niſi
fuerit per accidens:canes eniꝫ nõ gaudent odoꝛibus lepoꝛuꝫ:ſed co/
meſtione:ꝛ odoꝛ ducit eos ad ſentiẽdum ipſos:neqꝫ etiaꝫ leo gaudet
voce bouis:ſed comeſtiõe eius:per vocem aũt eius ſentit:qm̃ eſt pꝛo/
pinqu⁹ ei:ꝛ ꝓpter hoc videm⁹ eum gaudentẽ ad vocem eius.Simi/
liter nõ gaudet qñ viderit aut inuenerit ceruũ vel hircuꝫ ſilueſtrem:
imo gaudet eo ꝙ inuenit quo paſcat̃.Caſtitas ꝛ incaſtitas nõ inue/
niuntur niſi in hmõi delectationib⁹ in quibus participat homo reli/
quis animalib⁹:ꝛ ꝓpter hoc fit vt ſenſus qui eas appꝛehendũt pꝛo/
poꝛtionent̃ ceruis ꝛ feris:ꝛ ſunt ſenſus ꝛ tactus ꝛ guſtus:ꝛ patens eſt
de eis in re guſtus:ꝙ ipſi aut paruꝫ ſunt vtentes eo:aut nõ vtũtur eo
penitus:ꝛ hoc qm̃ diſcretio ſapoꝛũ eſt quidem per ſenſuꝫ guſtus qũo
faciũt illi qui potus pꝛobãt:ꝛ qui fercula coquine ſapida reddũt ſuis
condimẽtis.℃Dicit.Incaſt⁹ aũt fere nõ gaudet reb⁹ iſtis metipſis:
ſed gaudet quideꝫ eo ꝙ appꝛehẽdit tactuꝫ tantũ ex cibis ꝛ potibus ꝛ
coitu:ꝛ ꝓpter hoc optabat vnus ex ipſis cum eẽt amatoꝛ ferculoꝛuꝫ
coquinaliũ vt eẽnt fauces eius longitudine fauciũ gruis vt ꝓlonga/
retur delectatio in tactu cibaliũ.Cõmunioꝛ igitur ſenſuũ intendo in/
uentuꝫ in oĩbus aĩalibus eſt ſenſus ille penes quẽ fit incaſtitas.Et iu/
ſtum eſt nos opinari a nobis:qm̃ ſenſus iſte oppꝛobꝛioſus eſt nobis:
cuꝫ nõ ſit nobis ſm ꝙ nos ſum⁹ homines:ſed ſm ꝙ nos ſum⁹ aĩalia.
Declinare igitur ad hec ſenſibilia ꝛ vehemẽter diligere ea equidẽ de
nã feraruꝫ.℃Dixit.Opoꝛtet aũt vt ſeparem⁹ ab his delectationib⁹
tactualibus in quibus inuenit̃ caſtitas ꝛ incaſtitas/eas que maxime
ꝯueniũt liberalib⁹:ꝛ ſunt ille q̃ fiũt in exercitatõe ex fricatiõe ꝛ calefa/
ctiõe:ꝛ hoc qm̃ tact⁹ iſte fit ꝑ totũ coꝛp⁹:tact⁹ vero ꝑ quẽ delectat̃ in/
caſtus nõ fit in toto coꝛpe ſuo:ſed fit eqdẽ in qbuſdã mẽbꝛoꝝ ſuoꝝ.

¶ Capitulum 13.

CUpiditatem aũt alie cõmunes eſſe videnť:
alie ꝓprie: atq; apposite veluti cibi que na
turalis eſt. Omnes eniʒ cupiunt qñ indi-
gentia adeſt ſiccum aut humiduʒ nutrimen
tum. Quandoq; vero vtrumq; ⁊ lectuʒ. Homerus in-
quit iuuenis ⁊ florens: hmõi auteʒ vel illiuſmodi non
amplius oĩs nec eadeʒ: quocirca videť noſtruʒ eſſe: hʒ
tamẽ aliquid naturale: alios eniʒ alia delectãt ⁊ quedaʒ
quibuſdã magis placent. In naturalib⁹ ergo cupidita/
tibus pauci delinquunt ⁊ in vno ad plus. Comedere
eniʒ ⁊ bibere quecũq; quoad ſuperfluo impleať exceſ-
ſus eſt naturalis cupiditatis ſʒ multitudinẽ. Repletio
enim indigẽtie nãlis cupiditas eſt: quapp dicuntur iſti
dediti ventri quaſi vltra debituʒ implẽtes illum. Sunt
aũt hi nimiũ ſeruiles: circa ꝓprias aũt voluptates multi
multipharíã delinquũt. Talium aũt amatores dicũtur:
aut q: gaudẽt quib⁹ non debẽt: aut magis q̃ʒ debẽt: vel
q̃ʒ pleriq;: vel nõ vt debẽt. In cunctis autẽ intẽperãtes
excedunt: nam ⁊ gaudẽt quibus nõ debẽt odio dignis:
⁊ ſi in quibuſdã gaudere opʒ magis gaudent q̃ʒ liceat:
⁊ q̃ʒ pleriq; gaudeant. Exceſſus igitur circa voluptates
ꝙ intẽperãtia ⁊ vituperabilis eſt / cõſtat.

13 ¶ Tertiũdecimuʒ capituluʒ in quo diuidens concupiſcẽtias in cões
ſeu naturales ⁊ ꝓprias ſeu oppoſitas que neq; ex malis fiunt cõſue/
tudinibus ⁊. ſ. inani opinione oſtendit circa cões minus peccari: ⁊ in
vnam parteʒ ſolum in plus: circa proprias aũt multipliciter peccari
⁊ intemperatum eſſe. Dixit.

UTrum autem ex cõcupiſcẽtijs aliquid cõe eſſe om
nibus animalib⁹: ⁊ aliqđ propriũ vt cõcu/
piſcentia cibi: ⁊ nãlis eſt ⁊ cõis: omnis nãq; cuius cor/
pus indigẽs eſt cibo deſiderat cibuʒ humanũ aut ſiccũ
⁊ fortuitu vtrũq; ſimul. ⁊ adoleſcens ⁊ perfect⁹ deſide/
rat cum eis coituʒ. deſideriũ aũt huius cibi vel illi⁹ vel
vnius eiuſdẽ cibi: nõ eſt oĩs cuius corpus indiget nutri
mento. Et ꝓpter hoc cõtingit vt ſit deſideriũ iſtaruʒ rerum ex parte
noſtri. i. per electionẽ noſtrã: ⁊ tñ nõ eſt quideʒ totum ex parte noſtri:
verũ in hoc eſt aliqđ nãle: ⁊ hoc qm̃ hoĩes diuerſificant in eis: ⁊ eoꝝ
delectat eos naturaľr. ¶ Quedam ergo delectat aliquid ⁊ aliũ aliud
ab hoc: ⁊ quedã delectant quoſdaʒ plus q̃ alios. ¶ D. Pauci vero

ſunt qui peccant in vtendo deſiderijs nãlibus: qñ vero accidit in his
peccatuʒ plurimũ illius fit in re vna. ſ. in pluri. Qui eniʒ comedit ⁊ bi
bit hoc qđ cõtingit eum deſiderare nãliter: donec ſuperfluat in reple
tione ex ipſo: pertranſit quidẽ rem naturalẽ in multitudine. deſide/
rium vero nãle nõ eſt niſi ad replendũ qđ diuerſificauit defectio ⁊ nõ
excedit ipſaʒ vſq; ad additionẽ. Et pp hoc diciť de eis qui excedũt in
hoc vſq; ad additionẽ ꝙ ſunt dñi ventriũ ſiue vẽtriculi: ⁊ eoꝝ implẽt
ventres ſuos amplius q̃ indigeant: ⁊ in hac diſpõne inueniunť ſerui.
In delectationib⁹ aũt proprijs multi ex hoĩbus peccant multis mo/
dis: ⁊ hoc qm̃ multi amatores hmõi reruʒ peccant in eis: aut q: dele/
ctanť aliquo quo non opʒ delectari: aut q: vtunť eo amplius q̃ opʒ: ⁊
aut q: vtunť per moduʒ quo cõitas hominũ vtitur his rebus: aut ꝑm
ꝙ nõ opʒ: Iam ergo ptʒ: qm̃ incaſtitas ſuperfluitas eſt in delectatio/
nibus ⁊ qm̃ vituperabilis. ¶ Cap. 14.

CIrca dolores aũt nõ ita vt in fortitudine pp
tolerãtiã dr̃ tẽpans ⁊ ĩtẽpans: q: nõ toleret:
intemperãs diciť q: niſi voluptate potiatur
magis dolet q̃ʒ opʒ: doloreʒ vero ſibi affert
voluptas. Temperãs aũt ꝙ abſentia volu/
ptatuʒ nõ dolet: ⁊ ꝙ preſentib⁹ abſtinet. Intẽperãs igi
tur cõcupiſcit voluptaria oĩa: vel que maxime ⁊ impel/
litur cupiditate ad hec alijs ꝑferẽda. Quapp ⁊ nõ adi
piſcens ⁊ cõcupiſcẽs dolet. Cum dolore eniʒ cupiditas
eſt. Videtur aũt abſurdũ ꝓpter voluptatẽ dolere. Defi/
cientes autẽ voluptatib⁹ aut minus gaudentes q̃ʒ opʒ
vix reperiunť. Non eniʒ eſt humana hmõi inſenſibili/
tas: eteniʒ cetera aĩalia diſtinguũt cibos ⁊ his gaudẽt:
alijs vero nõ gaudẽt. Qʒ ſi ẽ aliquis quẽ nihil delectet: Si eſt aliqs quẽ nihil delectet: nec qcq̃ alijs ꝑponat: lõge hic ab hoĩe eſt.
nec quicq̃ʒ alijs ꝑponat / lõge hic ab hoĩe ẽ: nec nomẽ
ſortit⁹ eſt: q: non facile reperiť. Tẽperãs aũt mediocri/
ter circa iſta ſe hʒ. Neq; eniʒ gaudet his: quib⁹ maxime
intẽperãtes: ſed magis moleſte fert: neq; oĩno qbus nõ
opʒ: nec nimiuʒ tali aliquo delectatur: nec ſi abſit dolet:
neq; cupit niſi mediocriter: ⁊ vt opʒ idem facit in cete/
ris voluptatib⁹ que iſtis nõ aduerſanť: nec ſunt ꝯtra ho
neſtatẽ: aut ſupra facultates. Nam qui ita ſe hʒ plus q̃ʒ
dignũ ſit voluptatẽ amplectiť. Sed tẽperans nequaq̃ʒ
talis eſt: ſed qualẽ dictat recta ratio.

¶ Quartũdecimũ capitulũ ꝙ temperãtia ⁊ intẽperantia ſunt ẽt cir/
ca triſtitias: ⁊ quõ aliter q̃ fortitudo ⁊ timiditas: ⁊ ꝙ ĩtẽperat⁹ ſemp 14

eſt in triſtitia: q̄ triſtatur ⁊ nō adipiſcens ⁊ concupiſcēs: ꝙꝗ paucī ſunt qui deficiūt, circa delectatiōes: ⁊ hi ſunt inoīati: ꝙꝗ tēperatus medie circa hoc ſe hꝫ: ⁊ ſm rectā rōnem. D.

IN triſtitijs autē nō dicif aliqs incaſtus: q̄ tolerat ea ⁊ ſuffert ſicut dicif i eis fortis: neꝗ dicif incaſtus qñ nō tolerauit eas: verūtñ ſam nō nominaf ēt caſtus eo ꝙ nō triſtetur pp carētiā deſiderati: incaſtus ergo concupiſcit oīa delectabilia ⁊ ex delectabilib⁹ delectabiliora: ⁊ peruenit ex proſecutione cōcupiſcētie ad hoc vt ſemp cuncta eligat delectabilia: ideoꝗ anguſtiaf cū nō acceperit ea deſiderans eus: ⁊ hoc qm̄ deſideriū triſtitia ſequif pp priuationē rei delectātis. Attamē inconueniens videf pp cauſaz delectabilis cōtriſtari. ¶ Dixit. Et fere non eſt inuenire hominē deficientē ab omnib⁹ delectationib⁹. intēdo vel gaudeat eis min⁹ ꝙ̄ opꝫ: eo ꝙ hec maneries inſenſibilitatis nō eſt de nā hominū: ⁊ hoc qm̄ cetera animaliū diſcernūt ſpecies nutrimentorū ⁊ quibuſdā eorum delectanf: quibuſdā vero nō. Ut ergo inueniaf aliquis cui nihil ſit delectabile longe eſt abeſſe hoīs: ⁊ pp paucitatē inuentiōis eius nō eſt poſitū ei nomen caſtus: itaꝗ medi⁹ eſt in iſtis: non enī delectaf quibus delectaf incaſtus proprie: qm̄ imo moleſtatur ⁊ nō delectaf penitus quo nō opꝫ delectari: neꝗ vehemēs ſit deſideriū eius ad aliquid ex iſtis: ⁊ nō anguſtiaf qñ tollunf delectabilia: ⁊ nō cōcupiſcit niſi ſm quātitatē moderate: neꝗ amplius ꝙ̄ opꝫ: neꝗ in hora qua nō opꝫ: neꝗ qđ non opꝫ: ⁊ vl'r nō deſiderat aliquid imenſurate. Res vero ſanitati pertinētes ⁊ equalitati habitudinis. ⁊ cum hoc habētes delectationē deſiderat in quātitate menſurata ⁊ quō oportet: reliquas vero delectatiōes dimittit aut ideo ꝙ recedentes ſunt a bono: aut q̄ impedimētū preſtātes ſubſtātie noſtre in complemēto: ⁊ hoc qm̄ q feſtinat ad iſtas delectatiōes amat delectatiōes amplius ꝙ̄ mereaf: ſed caſtus non ſic: imo deſiderat ſm imperiū diſcretionis ſane vel recte rationis. ¶ Cap. 15.

INtemperātia magis voluntaria videtur ꝙ̄ timiditas: nā hec per voluptatē fit: illa per dolorē. Quorū alterū ſequimur ab altero abhorremus: ⁊ dolor quidē diſtrahit atꝗ corrumpit naturā habentis: voluptas autē nihil tale facit: ſed quo magis volūtaria eo maiori vituperatiōe digna. Nā aſſueſcere aduerſus illa facile eſt: multa vero in vita ſunt talia: ⁊ aſſuefactio ſine piculo fit: In timoribus aūt cōtra. Uidetur aūt timiditas eſſe voluntaria: nec perinde vt ea que ſunt in ſingulis. Hec eīz ſine dolore eſt. Illa vero per dolorem ita diſtrahunt: vt ⁊ arma abijcere ⁊ in alijs cōtra decus facere cōpellant. Ex quo fit vt violētia eē videanf. Intēperātia vero cōtra: nam ſingularia illi volūtaria ſunt cupiēti ⁊ affectādi. vl'ia aūt minus. Nemo eñ cupit intēperatus eſſe. Nomen aūt intēperantie ad puerilia delicta referimus. Habent eñ cū illis ſimilitudinē quandā: vtrū vō ab vtro dicatur nulla quātū ad pñs dr̄ia eſt. Cōſtat vō poſterius a priore dici: nec abſurde vr̄ trāſlatū: nā caſtigādi ſunt qui turpia cōcupiſcūt atꝗ luxuriāt. Talis eſt aūt maxie libido ⁊ puer. Uiuūt eñ pueri ſm cōcupiſcentiā: plurimaꝗ eſt in illis voluptatū cupido. Si igif non obtēperat ac dominari ſibi patiaf: longius abibit: qm̄ voluptatū appetit⁹ inſatiabilis eſt: ſtultoꝗ vndiꝗ affluūt: ⁊ executio libidinis inatā cupiditatē exauget. Quinetiā ſi magne ⁊ vehemētes ſint: mentē ⁊ ſuo ſtatu dimouēt. Quāobrē mediocres illas quidē raraſꝗ eſſe opꝫ: tales deniꝗ vt rationi non aduerſenf. Tale qđ temperatum caſtigatūꝗ vocamus: vt enī puerū opꝫ ſm pedagogi pcepta viuere. ita cupiditas dꝫ obedire rationi. Quare opꝫ vt temperatus a ratione non diſcrepet: honeſtū eſt enim ad qđ vterꝗ tanꝗ̄ ad ſingulum proſpicit. Temperatus que debet, ⁊ vt debet, ⁊ quando debet concupiſcit ſicut dictat ratio. Hec de tēperātia dicta ſufficiāt. De liberalitate deinceps dicamus.

15 ¶ Quintūdecimū capl'm ꝙ intēperātia magis eſt volūtaria timiditate ⁊ exprobabilior: ⁊ ꝙ nō ſil'r ſunt volūtarie ⁊ fugibiles habito reſpectu ad ſingularia: q̄ ſingularia timiditatis triſtitia ⁊ qñ violētas intemperātie vero nō triſtitia: ſed volūtaria: ⁊ quō aſſimilanf cōcupiſcētia intemperās ⁊ puer: ⁊ ratio diligēs ⁊ pedagogus. Dixit.

INcaſtitas aūt ſimilior eſt ei qđ fit ſponte ꝙ̄ timiditas: ppea ꝙ incaſtitas fit delectationis cā: timiditas aūt ⁊ triſtitia ⁊ delectatio eſt qđ appetif: triſtitia vō a quo fugif: eo ꝙ triſtitia permutat ⁊ corrūpit naturā habētis ipſā. ſꝫ delectatio nō facit qñ non recipif. Dignior ergo eſt vt fiat ſponte: intēdo qm̄ actus incaſtitatis ſꝫ delectationē dignior eſt vt fiat ſponte ꝙ̄ actus timiditatis ſm timorē. Et ꝓpter hoc magis ſequif opprobriū ex parte eius ꝙ̄ ſequaf illud qđ fit ex parte triſtitie: ⁊ hoc quoniā declinatio noſtra ad declinationē facilis eſt: cū in mundo multa ſint delectabilia: neꝗ aſſuefactio eorū vllam habet difficultatem. In timoroſis vero ſe hꝫ econuerſo: intendo ꝙ tolerare ea difficile eſt. ¶ D. Et a timiditate quidem non videf fugi: queadmodum fugitur

Dolor diſtrahit ⁊ corrūpit naturas hñtis.

a rebus particularib⁹ timoroſis: ideo ꝙ in timiditate nõ eſt triſtitia: res aũt timoroſe cogũt eũ cui accidũt ad actiones turpes: ita ꝙ ad armoꝝ reiectiones ⁊ ad cõmittendũ cetera turpia: ꝓpter hoc igitur videtur de eo ꝙ facit hõ apud iſtas diſpõnes ꝙ facit ipſuz inſpontanee: qꝺ autem accidit ꝓpter incaſtitatẽ eſt ecõuerſo: intendo ꝙ particularia rerũ delectabiliũ que concupiſcit/ fiunt ab eo ſponte: eo ꝙ cõcupiſcit ⁊ deſiderat ea: vliter autem eoꝝ minus eſt in eis in hoc: ⁊ hoc qm̃ nullus inuenitur qui deſideret eſſe caſtus. ¶ Dixit. Et nos quidẽ in idiomate noſtro abſolute dicimus nomen incaſtitatis de peccato qꝺ fit a pueris: eo ꝙ ſimilitudo quedam eſt inter iſtas duas intentiones: intendo intentionẽ incaſtitatis ſm̃ veritatẽ ⁊ hanc intentionẽ que ipſius inuenitur. Certificare aũt qꝺ eoꝝ ab altero denominatum aut tranſumptum ſit non indigemus in hoc loco. Uult ideo ꝙ eſt inquiſitio idiomatis. ¶ D. Niſi ꝙ manifeſtum eſt ꝙ nomen poſtremuz in poſitione accõmodatum eſt a primo. ¶ Dixit. Uidetur itaqꝫ non malum: imo bonum eſſe vt trãſmutetur ab iſto. Etenim opꝫ recondi ⁊ refrenari turpia cupientẽ ⁊ deſiderantẽ ⁊ in hoc excedentẽ: taliter autem ſe hꝫ deſiderium ⁊ pueritia: ⁊ hoc qm̃ pueri quidem viuunt per deſiderium ꝓprietetenim cõcupiſcentia ſiue cupiditas delectabilis in ipſis fit ꝓprie. Si igit̃ puer non fuerit obſequẽdo mandato educãtis ipſuz ſuperfluet in perſequẽdo qꝺ delectat: ⁊ hoc qm̃ penitus inſatiabilis eſt ei qui intellectuz non habet concupiſcentiam rei delectabilis: ⁊ actus deſiderij ſuum ſimile augmẽtat: ⁊ ſi fuerit deſiderium magnum vehemens peruertit rationẽ: ꝓpter hoc igit̃ opꝫ vt ſit ſm̃ menſuraz ⁊ vt ſit paucum ⁊ nõ cõtrarians diſcretioni: qui aũt talis fuerit nominatur obediens diſciplinabilis: ⁊ queadmodũ aũt opꝫ vt ſit deſideriũ pueri prout viſuz fuerit doctori: ſic opꝫ vt pars cõcupiſcibilis ſit prout īperauit ratio: ideoqꝫ opꝫ in caſto vt pars cõcupiſcibilis cõcordãs ſit rationi: ita. vꝫ. vt ambo bonũ velint/ ⁊ intẽdant. Caſtus igit̃ deſiderat qꝺ opꝫ deſiderari: ⁊ qualr̃ opꝫ: ⁊ qñ opꝫ: ⁊ ſilr̃ ẽt ordinat rõ res iſtas. ¶ D. Hoc itaqꝫ eſt qꝺ oportebat nos dicere de caſtitate.

Si deſideriũ fuerit magnũ vehemẽs: peruertit rõnem.

¶ Ariſt. Stragy. Ethicoꝝ Liber Quartus. Cap. I.

A videt̃ eſſe mediocritas circa pecunias. laudat̃ eniz liberalis non in reb⁹ bellicis: neqꝫ in his in quibus temperãs: nec rurſus in iudicijs: ſed in dãdis: capiẽdiſqꝫ pecunijs. Pecunias vero appellamus oĩa quoꝝ eſtimatio menſurat̃ nũmo. Sũt quoqꝫ ꝓdigalitas ⁊ auaritia circa pecunias ⁊ exceſſus ⁊ defectus. Sed auaritiã illis tribuimus ſemper qui magis q̃ꝫ oportet pecunijs ſtudent: prodigalitatẽ vero nõnunq̃ꝫ inuoluimus. Naz eos qui incõtinẽtes ſunt: ⁊ per luxuriã patrimonia profligãt ꝓdigos vocitamus: quapropter flagitioſiſſimi eẽ videntur: qm̃ multa vitia ſimul habent non tamen proprie ſic nuncupant̃. Nã ꝓdigalitatis nomen vnius vitij eſſe cõuenit qꝺ patrimoniuz cõſumat: eſt enim ꝓdigus qui ſeipſuz perdit. Uidet̃ eniz ſeipꝫ perdere qui patrimonium diſſipat: ex quo vitam ducere debet. In hunc itaqꝫ modũ ꝓdigalitatẽ accipimus. Rebus aũt quibus vtimur ⁊ bene ⁊ male vti poſſumus. Utimur ṽo diuitijs: ſingulis aũt rebus bene vtitur is qui circa eas virtutẽ hebet. Quare ⁊ diuitijs optime vtetur qui circa pecunias virtutẽ habet: hic eſt aũt liberalis: vſus vero pecuniarũ dando erogando cõſiſtere vr̃: nam capere atqꝫ ſeruare magis poſſeſſio eſt: ex quo fit vt viri liberalis ſit magis dare quibus opꝫ q̃ꝫ capere vnde opꝫ: ⁊ non capere vnde non oportet. Uirtutis eſt enim bene potius facere q̃ꝫ ſuſcipere: ⁊ honeſta potius agere q̃ꝫ a turpib⁹ abſtinere. Patet aũt ꝙ dando ſequit̃ vt bene faciamus ⁊ honeſte agamus: capiendo aũt vt bene ſuſcipiamus: aut non turpiter agamus: ⁊ gratia quidẽ dantis eſt: repudiantis vero non: ſed magis laus. Facilius eſt quoqꝫ non accipere q̃ꝫ dare. Sua enim quis difficilius magis tradit q̃ꝫ aliena nõ accipit. Liberales dicunt̃ qui dant. At hi qui non capiũt de liberalitate nequaq̃ꝫ laudant̃: ſed magis de iuſtitia. Qui vero capiunt non laudantur multum: liberales maxime fere omniuz virtuoſoꝝ donantur. Proſunt enim in dando.

Quib⁹ auaritia ⁊ qb⁹ ꝓdigalitas attribuat̃.

Reb⁹ quib⁹ vtimur: ⁊ bene ⁊ male vti poſſum⁹.

Uirtutis ẽ poti⁹ facere q̃ ſuſcipere: ⁊ honeſta poti⁹ agere q̃ a turpibus abſtinere.

¶ Tractatus q̃rtus libri Nichomachie Ariſt. de largitate.

¶ Primum capitulũ ꝙ libertas eſt medietas circa pecunias: ⁊ qr circa dationem earum ⁊ ſumptionẽ liberalius laudatur quicũqꝫ pecunias: ⁊ ꝙ ꝓdigalitas ⁊ illiberalitas ſunt ſuperabundantie ⁊ defectus circa eas: ⁊ quid illiberalitas ⁊ qꝺ ꝓdigalitas tam cõmuniter q̃ proprie dicta: ⁊ quis ꝓprie ꝓdigus ⁊ quis liberalis: ⁊ ꝙ magis eſt liberalitas in datione q̃ ſumptione: ⁊ gratioſior ⁊ laudabilior: ⁊ ꝙ liberales amantur maxime. Dixit.

Oſt hoc aũt dicẽdũ de largitate qd eſt. Vĩr itaqꝫ medietas eẽ circa pecunias. nõ em̃ laudaṫ largitas circa bellica neqꝫ circa eam quib⁹ ſit hõ tẽpatus vel caſt⁹: neqꝫ circa iudicia: ſꝫ circa dationẽ ⁊ acceptionẽ pecuniaꝝ. Digni⁹ aũt eſt vt ſit circa datio/ ⁊ intelligo per pecunias/ oẽ illð qð egpolleṫ numiſmati: ⁊ ꝓdigalitas qdẽ ſupfluit: auaritia ṽo deficit a medietate hac. Et nos qdẽ referimus auaritiã ad eos: q plus debito amant ⁊ laborãt ad pe/ cuniarũ coaceruationẽ. ꝓdigalitatẽ ṽo ad imẽſos cõcupiſcentijs ⁊ expẽdẽtibus qcqd hñt in voluptatib⁹. hmõi em̃ minanṫ ꝓdigi: ideo deteriores videnṫ alijs ab eis. plura em̃ mala ſimul inueniunṫ in his pp multiplices maneries ſuaꝝ cõcupiſcentiarum: ⁊ ꝓpterea nõ bene cõuenit eis illð nomen. De nã nãqꝫ eſt ꝓdigi vt ſit in eo malũ vnũ: ⁊ eſt diſſipatio vel perditio pecunie ſue: ⁊ hoc qm̃ ꝓdigus mactat ſeipm manu ſua: eo ꝙ putaṫ ꝙ deſtructio pecunie hoĩs vt ſit mors ipſius: cũ vita eius per pecuniã cõpleaṫ: ẜm igiṫ hunc modum eſt ꝓdigalitas. ¶ Dixit. Et ea quibus indigeṫ ſunt q̃ expendunṫ vſu bono: ⁊ que vſu prauo: ⁊ diuitie ſunt de rebus vtilitatẽ afferẽtib⁹: ⁊ directus ille. ſ. qui virtutẽ hꝫ in vnaquaqꝫ rerũ vtiṫ vnaquaqꝫ reꝝ meliori modoꝝ: ⁊ vir tuoſe ſe hñs circa pecunias vtitur eis optime: ⁊ h eſt largus. ¶ Dixit. Eſt aũt ſcituꝫ ꝙ vſus pecunie eſt expenſio eius ⁊ datio: aggregatio ve ro eius ⁊ ꝯſeruatio lucratio ipſius eſt. Eſt ergo de natura largi potius vt det vbi oportet q̃ꝫ vt accipiat/ vnde opꝫ: ⁊ vt nõ accipiat/ vnde non opꝫ. De natura etenim virtutis eſt vt ſit hõ per eam cõferens potius beneficia alteri q̃ꝫ ab altero ea recipiat: ⁊ vt ſit per eam operãs hone ſtum potius q̃ꝫ a turpi declinãs. ¶ Dixit. Et de nõ occultis eſt: qm̃ be/ neficium ⁊ famoſum vel notoriũ donũ inueniunṫ in datione: ⁊ qm̃ re/ ceptio beneficij ab altero a ſe: ⁊ vt nõ faciat turpe inueniunṫ in acce/ ptione ⁊ retributione ⁊ gratie debentur quidem datori: non ei qui accipit: ⁊ grates etiaꝫ ⁊ cohibitio ab acceptione facilior eſt q̃ꝫ datio: eo ꝙ dare habita grauius eſt q̃ꝫ dimittere acceptionem eius qð non habeṫ. Largi aũt ſunt illi qui dant: ſed qui accipiũt non laudanṫ: qm̃ largi: verũtamen quando equaliter ſe habẽt in acceptione non mi/ nus ſunt in vſu equalitatis q̃ꝫ largi: attamen non laudanṫ valde: ſed largi diliguntur ⁊ laudanṫ valde: eo ꝙ ꝓficiunt: ⁊ ꝓfectus eorum exi ſtit per ipſorum donationem.

Prodigus mactat ſe/ ipſuz manu ſua.

Cap. 2.

Ctus ṽo ẜm virtutem honeſti ſunt: ⁊ hone/ ſti gratia fiunt. Liberalis igiṫ dabit honeſti grã ⁊ recte: naꝫ ⁊ quibus opꝫ: ⁊ quot: ⁊ quã/ do: ⁊ alia cũcta que rectã dationẽ ſequunṫ: ⁊ hoc libenter vel ſine moleſtia. Qð enim per virtutẽ ſit iocundũ eſt: vel ſine moleſtia minimeqꝫ dolo/ reꝫ affert. Si quis ṽo dederit quibus non oportet: aut nõ honeſti gratia: ſed alia quapiam de cauſa: hic non li/ beralis: ſed alius quidaꝫ nuncupabitur. Neqꝫ his qui

dolet. Magis enim pecunias hic vtiqꝫ diligit q̃ꝫ hone/ ſtaꝫ actioneꝫ. Ad id non liberalis. Neqꝫ capiet vnde nõ oportet: nõ enim eſt nõ magnifacientis pecunias hmõi acceptio: nec erit petitor: non enim beneficium eſt con/ ferentis: vt ſubinde commoda ipſe procuret. At vnde oportet capiet: puta ex proprijs reb⁹ quas poſſidet: nõ q: honeſtum ſit: ſed q: neceſſariuꝫ vt hẽat quid donet: nec ſua negliget volens per illa quibuſdaꝫ ſufficere: nec quibuſuis dabit: vt ſic dare poſſit quib⁹ oportet ⁊ quã/ do: ⁊ vbi honeſtũ ſit. Et quoqꝫ eius qui liberalis ſit ve/ hementer excedere: ita vt ſibijpſi pauciora relinquanṫ: nã ad ſe quidẽ ipm nõ reſpicere liberalis eſt. verũ iuxta facultates liberalitas diciṫ. Nõ em̃ in multitudine da/ toꝝ ſꝫ in dãtis habitu liberalitas cõſiſtit: hic aũt dat ẜm facultates: nec ſane quicq̃ꝫ ꝓhibet liberaliorẽ eſſe q pau ciora dat ſi mõ tenuiores ei ſunt facultates: magis eniꝫ liberales eſſe videnṫ qui nõ queſiuerũt ipſi ſed ab alijs vt ex hereditate acceperũt: naꝫ ⁊ indigẽtiã nunq̃ꝫ exper ti ſunt: ⁊ amant magis ſua quiqꝫ opa: vt genitores atqꝫ poete. Illð ṽo nõ facile vt liberalis quiſq̃ꝫ deṫ: cuꝫ nihil capiat neqꝫ cõſeruet ſed ꝯ eroget: nec multi p ſeipſas fa ciat pecunias: ſꝫ vt alijs dare poſſit. Itaqꝫ fortuna accu ſatur: ꝙ q maxĩe digni ſunt minime diuitias hñt. Eniꝫ/ uero id nõ abſqꝫ rõne cõtingit. Feri em̃ non põt vt diui tias habeat is q hr̃e non curat quẽadmodũ nec in alijs reb⁹. Nõ tñ dabit qb⁹ nõ opꝫ: qñ non opꝫ: nec quotcũqꝫ alia hmõi: nã ſic liberalitatẽ neq̃q̃ꝫ ſeruaret: ⁊ ſi i illis cõ ſumeret dare quib⁹ opꝫ neq̃q̃ꝫ valeret. Ut em̃ ꝑmo dixi/ mus liberalis eſt q ẜm vires patrimonij erogat ⁊ in q/ bus opꝫ. Qui vero excedit ꝓdigus eſt. Itaqꝫ tyrãnos quidẽ nõ dicimus ꝓdigos q tam multa poſſidẽt: vt dã/ do atqꝫ erogãdo illa excedere facile non videanṫ. Cuꝫ ṽo liberalitas mediocritas ſit in dandis capiẽdiſqꝫ pe/ cunijs: liberalis quidẽ dabit ⁊ erogabit in quib⁹ opꝫ: ⁊ quot opꝫ: ſĩrqꝫ in paruis ⁊ in magnis ⁊ hoc cuꝫ volun/

Nõ in mul/ titudine da toꝝ: ſꝫ i dã/ tis habitu liberalitas cõſiſtit.

Amãt ma/ gis quiqꝫ ſua opera.

tate quadā capietq̧: vnde opꝫ. Naꝫ cuꝫ virtꝰ circa vtrūq̧ mediocritas ſit vtrūq̧ faciet vt det: ſequit̃ eniꝫ cōuenientem liberalitatē talis acceptio. Que vero nō talis ꝯtraria. Que igit̃ cōſequunt̃ fiunt ſimul in eodē ꝯ̄ie non vt pꝫ. Q. ſi ꝯ̄ria q̄ꝫ decēs honeſtūq̧ ſit erogare illū ꝯtingat moleſte feret atq̧ dolebit moderate tñ. Nā virtutis eſt letari atq̧ dolere in quibꝰ opꝫ: ⁊ vt opꝫ. Et liberalis qdē leuis attractabilis eſt in rebꝰ pecuniarijs. nā cum pecunias nō multi faciat/ iniurias circa illas īferri ſibi nō difficulter patiet̃: Moleſtiuſq̧ feret ſiquid cū oporteret nō erogauerit q̄ꝫ erogauerit cū nō opꝫ: Symonidi nō placēs. At ꝓdigꝰ in iſtis aberrat neq̧ letat̃ eniꝫ neq̧ dolet i quibꝰ opꝫ: neq̧ ſic vt opꝫ: qđ in ꝓceſſu magis patebit.

Virtutis ē letari atq̧ dolere in q/bus optꝫ ⁊ vt optꝫ.

2 ℭ Secundū capl̄m ſm̄ quas circūſtantias opꝫ liberalem dare ⁊ ſm̄ quas nō dare; ⁊ ſꝫ quas. ⁊ vnde accipe ⁊ nō accipere. ⁊ ꝙ liberalitas cōſiſtit nō in multitudine datoꝝ: ſꝫ in mētis habitu ⁊ cōparatiōe ad ſubſtantiā dantis ⁊ neceſſitatē accipiētis: ⁊ ꝙ liberaliores videntur nō poſſidentes ſed accipiētes: ⁊ ꝙ liberalis nō de facili ditat̃: pp q̄s cās: lꝫ obſeruet recte datiōis ⁊ ſumptiōis circūſtantias: ⁊ adhuc ꝙ liberalitas cū ſit medietas facit vtraq̧ vt opꝫ: q᷑ ſequunt̃ adinuiceꝫ decēs datio ⁊ decēs acceptio: ⁊ ꝙ liberalis eſt bene cōicatiuꝰ. D.

ET factum quidē virtutis decorum eſt: ⁊ ꝓpter decorū fit: ⁊ factū eius rectū ē: eoꝙ ipſa facit equidē cui opꝫ: ⁊ q̄tū opꝫ: ⁊ vl̄r facit oēs res ſm̄ equalitatē certā: ⁊ ꝓpꝛium factio virtutis eſt qđ ſit delectabil̄r ⁊ abſq̧ triſtitia: qui vero dat cui nō opꝫ: ⁊ nō ꝓpter decorū ſꝫ pp cām aliā hic nō eſt largus: ſꝫ nominādus eſt noīe alio: neq̧ etiā qui dat ⁊ triſtat̃ largꝰ eſt: ⁊ hoc qm̄ pꝛeelegit diuitias facto pulchꝛo: hoc aūt nō eſt de facto largi: ⁊ nō accipit etiā aliqđ vñ nō opꝫ ⁊ hoc qm̄ hec acceptio nō eſt de natura eius qui nō honoꝛat pecunias: neq̧ ē interrogat vel petit ab aliquo: ꝓpterea ꝙ nō eſt facile bono ⁊ beneficio vt recipiat beneficium ab aliquo. Accipit aūt vnde opꝫ accipere: intēdo a poſſeſſiōibꝰ ſuis: nō q᷑ hoc pulchꝛū ſit: ſꝫ qm̄ coactus ad hoc: quatenꝰ habeat qđ det: neq̧ etiā perdit hoc qđ hꝫ cuꝫ accipiat qdē pecuniā vt aliqbꝰ dignis ſufficiat p ipſam: ⁊ nō indifferēter cuicūq̧ tribuit: ſꝫ conſiderat cui opꝫ ⁊ q̄n: ⁊ cuiꝰ gratia: ⁊ vt datio eius fiat decēter. Et de nā qdem largi valde eſt vt addat in datōe: donec nō relinquat ſibiipſi niſi modicū cum nō ſit eius intētio reſpectu ſuiipſius: largitas aūt eſt quideꝫ ſm̄ id qđ poſſidet largus. nō eniꝫ largioꝛ eſt multum dans ex multo poſſeſſo modicū dante ex modica poſſeſſione: donec pꝛecellat datio eius ſm̄ pꝛopoꝛtionē eius ad poſſeſſam dationē alterius. ℭ D. Et ſcimus ꝙ illi qui nō acquirūt diuitias per ſeipſos: ſꝫ occupāt eas abſq̧ acquiſitione largioꝛes ſunt alijs: eoꝙ nō ſenſerūt vexationē ⁊ anxietatem indigētie in earū acquiſitiōe: neq̧ etiā fuerūt he diuitie aliqđ opus ex operibꝰ ipſoꝝ: vt ꝓpter hoc amēt eas: cū omnes hoīes amēt opera ſua: vt parētes qui natos ſuos amāt: ⁊ poete qui amāt metra ſua. ⁊ ꝓpter hoc fit vt acqſitoꝛ pecunie amet eſſe. Et difficile quidē eſt ditari largū vel diuitē fieri: cū nō accipiat aliqđ neq̧ cōſeruet: immo diſtribuat pecuniā: neq̧ honoꝛet eam ꝓpter ſeipm̄ ſed diſtribuendi cauſa: verūtamē hoīes culpāt foꝛtunā circa largos: ⁊ dicūt fere nūq̄ ditat̃ ille q meret̃ diuitias. Attamē hoc nō accidit circa largos pꝛeter rationē ⁊ caſu: eoꝙ nō eſt poſſe alicui vt fiat pecunioſus niſi intēdat pecuniarum aggregationi: quēadmodum nō fit in alijs rebus intendo ꝙ non fit alicui aliquid abſq̧ eo ꝙ intendat ⁊ laboꝛet ad illud.

ℭ Dixit. Et nō dat largus ſicut diximus: cui nō opꝫ ⁊ nō vt nō optꝫ: ⁊ ſic de reliquis diſpoſitionibꝰ que nō cōueniunt. Si eniꝫ fecerit hoc: nō erit factū eius ad imperiū virtutis: ⁊ ſi expēderit pecuniā ſuaꝫ in his nō erit expēſa eius ꝓut opoꝛtet: res igit̃ eſt quēadmodū diximꝰ ſcꝫ ꝙ largus expēdit ſm̄ q̄titatē habitoꝝ: ⁊ in quibꝰ opꝫ: qui vero ſuperfluerit in his ꝓdigus: ⁊ ꝓpter hoc nō nominantur ſuperflue diuites ꝓdigi: eoꝙ expenſa eoꝛū nō ſupexcreſcit in cōparatiōe multitudinis diuitiarū ſuarū. Cūq̧ ſit largitas in datiōe ⁊ acceptiōe pecuniaꝝ: tūc largus quidē dat ⁊ expēdit in quo opoꝛtet ⁊ q̄tum opꝫ: ⁊ hoc in paruo ⁊ in multo modo debito ⁊ delectabil̄r: ⁊ accipit vnde neceſſe eſt: cū neceſſe eſt.

Nō fit aliqđ alicui: niſi itēdat ⁊ la/boret ad il/lud.

ℭ Et hoc quoniā virtus cuꝫ ſit medietas in eo ꝙ eſt inter vtraſq̧ res ſimul erit largus agens eas ambas ſimul ſm̄ ꝙ opoꝛtet: intendo ꝙ dat vt opoꝛtet: ⁊ accipit vt opoꝛtet: ⁊ hoc qm̄ dationē virtuoſam ſequit̃ hmōi acceptio: quādo vero acceptio non fuerit hmōi cōtraria erit virtuti: ideo ꝙ acceptio ⁊ datio quarū vtraq̧ ſequit̃ ſuā cōparem neceſſario fiunt ſm̄ aptitudinē vnam eandē: ⁊ intendo: qm̄ qui dat vt opꝫ: accipit vt optꝫ: ⁊ dat vt nō opoꝛtet: q᷑ accipit vt non opoꝛtet. vt autem inueniātur duo contraria ex iſtis in diſpoſitiōe vna non cōtingit: ⁊ pꝛopter hoc quando accidit largo vt expendat pecuniam ſuam aliter q̄ expedit: ⁊ pꝛeter rectitudinē anxiatur ⁊ triſtatur. ſi vero expenderit eaꝫ mēſurate: ⁊ ſm̄ ꝙ opoꝛtet: gaudet ⁊ delectatur ex hoc. Igitur virtutis eſt vt delectetur homo ⁊ gaudeat ex iſto: ⁊ anxietur autem ⁊ triſtetur ex altero. ℭ Dixit. Et largus bonam facit cōmunicationem in pecunia. non enim poteſt iniuriari cum non honoꝛet pecuniam: ⁊ vehemens fit eius anxietas quando non expendit in quo neceſſaria eſt expenſa: pꝛodigus vero peccat in his eoꝙ nō delectatur in quibus eſt delectanduꝫ: neq̧ etiam triſtatur in quibus eſt triſtandum.

ℭ Cap. 3.

DIximus exceſſum atq̧ defectū eſſe ꝓdigalitatē ⁊ auaritiā: ⁊ hoc in duobus: dando. ſ. ac capiendo. Sumptū vero in datione ponimus. Pꝛodigalitas ergo ⁊ in dando ⁊ in non capiēdo excedit. In capiendo autem deficit. Auaritia vero in dando deficit: in capiendo excedit. Verum in paruis: ⁊ pꝛodigalitas quideꝫ non mul/

tum coaugmẽtari poteſt. Non enim facile nullatenus accipientez cunctis largiri: cito nãqꝫ deficiunt patrimonia priuatoꝝ: ex quo prodigi videntur eſſe. Cum talis vtiqꝫ vir non parum melior q̃ꝫ auarus videretur: ac per etatem indigentiãqꝫ facile corrigi ⁊ ad mediocritatem redigi põt. nam habet illa que ſunt liberalis: dat enim ⁊ nõ capit: ſed neutrum recte neqꝫ vt opꝫ: ꝙ ſi ad hec cõſueſcat vel alio mõ mutetur: fiet vtiqꝫ liberalis: dabit eniꝫ quibꝰ opꝫ ac nõ capiet vñ nõ opꝫ. Quãobrẽ videt̃ qdẽ nõ abhorrere amorũ ꝓbitate. nõ eniꝫ abiecti neqꝫ ingeneroſi eſt excedere in dãdo ⁊ nõ capere: dementis tamen: ſꝫ qui per hunc modũ ꝓdigus eſt: multo melior eſſe videtur q̃ꝫ auarus. Tum ꝓpter ea que ſupra dicta ſunt: tum etiam ꝙ hic quidem multis prodeſt: ille nemini: nec ſibiipſi quidẽ. Uerum pleriqꝫ prodigorum vt dictuꝫ eſt accipiũt: vnde non opꝫ: ⁊ ſm hoc auari ſunt. Accipiunt vero ꝓpter erogandi cupiditatez: qd̓ leuiter nequaq̃ꝫ fieri poteſt deficiẽtibus cõfeſtim rebus. Itaqꝫ neceſſitas cogit vt aliunde expleant: ⁊ ſimul quia de honeſtate nihil curant ſine vllo reſpectu vndiqꝫ capiũt. Dare enim cupiũt: quomodo autẽ vel vnde nulla apud eos differentia eſt. Quãobrem nec eorum dationes liberales ſunt. nõ enim honeſte: neqꝫ huius ipſius gratia: neqꝫ vt opꝫ: licet interdum quos pauperes eſſe cõuenit eos diuites faciũt. Et honeſtis quidẽ hominibus nihil dant: aſſentatoribꝰ aũt aut aliã quãpiã voluptatez afferẽtibꝰ multa. Ex quo fit vt plurimi eoꝝ diſſoluti ſint ſumptꝰ in flagitijs ꝓne faciẽtes. Et q꞉ honeſtatez nõ ſequunt̃ in vita declinãt ad voluptates. Prodigꝰ igit̃ ſine emẽdatõis cura ad iſta trãſgredit̃. Cura vero ⁊ diligẽtia adhibita ad mediũ atqꝫ ad id qd̓ opꝫ deuenire põt.

Prodigus multo melior auaro videtur eſſe.

3 ¶ Tertium capl̃m in quibus ſuperabundat ⁊ deficit prodigus ⁊ in quibus illiberalis: ⁊ ꝙ ꝓdigus ſanabilior ⁊ melior illiberali plus habens q̃ꝫ liberalis in dando ⁊ nõ accipiendo: deinde de prodigis qui dant ⁊ accipiunt ſupabundanter vt habeant vnde conſumere qui ⁊ frequenter fiunt intemperati. Dixit.

ET quando proceſſerimꝰ in ſermone apparebit hec intentio magis: iam autẽ diximus ꝙ ꝓdigalitas ⁊ auaritia ſunt additio ⁊ diminutio: ⁊ ſunt in duabꝰ rebus. ſ. in acceptiõe ⁊ in datiõe. prodigalitas quidẽ addit ſup medietatẽ in datiõe: ⁊ deficit a medietate que eſt in acceptiõe. Auarus autẽ deficit a medietate in datione: ⁊ addit ſuper ipſam in acceptione preter q̃ in rebus paucis. Due ergo diſpõnes ꝓdigalitatis fere nõ cõiungunt̃ ⁊ nõ perdurãt: eo ꝙ nõ eſt poſſe homini vel nõ facile ei vt det cuilibet ⁊ a nemine accipiat quicq̃. cui eniꝫ nihil reſtaurat̃ habita finiunt̃ velociter: quibꝰ aũt nõ reſtaurant̃ ſunt illi de quibus putat̃ ꝙ ſint prodigi. Attamen de ꝓdigo videt̃ ꝙ ſit multo melior auaro: ⁊ hoc qm̃ ablatio vel ꝑditio diſpõnis ꝓdigi ⁊ rectificatio ipſius facilis eſt ex parte etatis vel difficultatis: ⁊ poſſe eſt ei vt appropinquet medio cuꝫ eo inueniatur qd̓ inuenit̃ in largo. ſ. qm̃ dat ⁊ nõ accipit: niſi ꝙ dr̃ia inter ipſm ⁊ largũ eſt ꝙ eſt ipſe neutrũ horuꝫ agit prout opꝫ. Si ergo expergefactꝰ fuerit ⁊ obedibilem ſe reddiderit ad tranſmutandũ ab hoc efficiet̃ largus: ⁊ hoc per cõmẽſuratiõeꝫ huius facti. ſ. vt det cui opꝫ: ⁊ nõ accipiat vnde non opꝫ: ⁊ ꝓpter hoc putat̃ de eo ꝙ nõ ſit peruerſi moris vel male creationis: qm̃ nõ eſt de natura mali ⁊ vilis vt ſuperfluat in datione ⁊ nõ accipiat: imo hoc non eſt niſi de natura opulẽti. ¶ D. Qui itaqꝫ fuerit ꝓdigus ſm hũc modum ſcimus de ipſo: qm̃ multo melior eſt auaro: ꝓpter cauſas quarũ fecimus mentionẽ: ⁊ qm̃ ꝓdigus multis hoĩum ꝓficit: auarꝰ autem nemini neqꝫ ſibimetipſi: verũtamen plures ꝓdigorũ queadmodũ diximus accipiunt aliqd vnde nõ opꝫ: ſunt ergo ſm hunc modũ auari: ⁊ nõ accipiunt niſi q꞉ volunt expendere: aut quatenus facultatẽ habeant expẽdendi: habita eniꝫ ab ipſis velociter cõſumunt̃. Cogunt̃ igitur ad acquirendũ ex locis alijs: ⁊ qm̃ ipſi cũ hoc nõ ſollicitantur ad rem honeſtã ⁊ decorã: tunc anguſtiant̃ eorũ pectora: ⁊ accipiunt ex omni loco in quo. q. venãdi opportunitatẽ inueniunt: ⁊ hoc qm̃ nõ deſiderãt niſi vt dent neqꝫ curãt vnde accipiãt ⁊ qualr̃: ⁊ ideo fit vt datiões ipſoꝝ nõ proportionent̃ largitati: neqꝫ ſunt decore: neqꝫ agũt eas ꝓpter decorũ: neqꝫ queadmodũ opꝫ: aut ipſi fortaſſis dicãt eum cui pertinet vt ſit pauper: ⁊ ei qui mores hꝫ honeſtos nõ dant quicq̃: ⁊ fortaſſe pecuniã multã dãt requirẽdi eam ab ipſis adulatoribus: aut ꝑ modũ aliũ delectãtẽ eos: ⁊ ꝓp hoc plures ipſoꝝ ſubmergunt̃ in delectationibꝰ ſuis: cũ eniꝫ expẽdere ſit facile eis ꝯuertũt expẽſas ſuas ĩ ſua deſideria: qm̃qꝫ vita ⁊ cõuerſatio ipſoꝝ nõ eſt decẽs neqꝫ decora ꝓni ſũt ac decliuii voluptate. Cũ itaqꝫ ꝓdigꝰ nõ fuerit obedibil̓ diſciplie traducit̃ ad iſta. Cũ aũt ſtudioſus ſuiipſiꝰ fuerit ⁊ circũſpecte reꝫ ſuã aĩaduerterit ad mediũ: ⁊ ꝯuertet̃ ad id qd̓ opportunũ ẽ. Cap. 4.

AUaritia autẽ inſanabilis eſt: nam ⁊ ſenectus ⁊ imbecillitas omnis auaros facere videt̃: ⁊ eſt magis a natura hoĩbus inſita q̃ꝫ ꝓdigalitas. Plurimi eniꝫ pecuniaꝝ cupidi ſunt magis q̃ꝫ largitores. ⁊ longe extendit̃ ac multi/

plex eſt. Plures eniꝫ vident eſſe auaritie modi. Nã cũ in duob⁹ cõſiſtat defect⁹ dãdi ⁊ accipiẽdi exceſſu nõ omnibus tota adheret: ſꝫ qñq3 ſcindit: ⁊ alij in capiẽdo excedũt: alij in dãdo deficiũt: naꝫ qui hmõi appellatiõib⁹ nũcupant ceu parci tenues aridi oẽs in dãdo deficiũt. Aliena vero nõ appetũt neq3 cape volũt parci pp quandam modeſtiã ⁊ abſtinentiaꝫ a rebus turpib⁹. Vident eni qdã vel ſaltẽ aiunt ob id cuſtodire ſua: ne cõpellant qñq3 turpe aliqd facere: hoꝝ ſunt qui in ſingulis ẽt vilibus minutiſſimiſq3 inſiſtũt oẽs ab exceſſu nõ dãdi cuiq3 noiati. Alij vero ob metũ abſtinent alienis q̃ſi facile nõ ſit ipſos aliena capere ac non alios: ſua itaq3 illis neq3 dare neq3 accipere. Alij rurſus in capiẽdo excedũt: oĩa vndiq3 accipiẽtes: velut qui illiberalia exercẽt: vt lenones/ ⁊ feneratores/ ⁊ oẽs hmõi: ⁊ qui pua ꝓ multo. Hi enim oẽs vñ nõ opꝫ capiũt: ⁊ quãtũ nõ opꝫ cõtiq3. ẽ his lucrãdi turpitudo. Oẽs. n. lucri grã ⁊ huius quidẽ exigui probꝛa ſuſtinẽt. Nã qui grandia qdẽ: vnde nõ opꝫ ⁊ que nõ opꝫ capiunt ceu tyrãni vꝛbes hoſtiliter inuadentes diripiẽteſq3 ⁊ tẽpla ſpoliãtes eos illiberales nõ didicim⁹: ſꝫ iprobos poti⁹: ⁊ impios: ⁊ iniuſtos. Aleatores tamen ⁊ latrones/ ⁊ pyrate illiberales ſunt: qm̃ ſoꝛdide in lucro verſantur. Queſtus eniꝫ grã faciunt: ⁊ probꝛa vtriq3 ſuſtinẽt. Alij extrema pericula pro queſtu adeũtes: alij ab amicis quib⁹ dare opꝫ acqrẽtes. Vtriq3 igit vnde nõ opꝫ lucrari volẽtes ſoꝛdidi ſunt: ⁊ omnis hmõi queſtus illiberalis. Merito igitur liberalitati auaritia magis opponit: nã ⁊ mai⁹ malũ eſt q̃ꝫ ꝓdigalitas: ⁊ magis ĩ illa peccãt hoies q̃ꝫ in ꝓdigalitate. De liberalitate igit ⁊ vitijs que illi ꝯtria: hec dicta ſufficiant.

4 ¶ Quartuꝫ capl'm propter quid illiberalitas eſt inſanabilis. ⁊ ꝙ diuerſi ſunt modi illiberalitatis: qꝛ hi quidẽ ſimul deficiunt in datiõe ⁊ ſuperabũdant in acceptione: hi vero in ſola datione deficiunt aliena non accipientes. vel propter quandam reuerentiaꝫ turpium: vel ne alijs redonent. hi autẽ ſm acceptionẽ ſuperabundant turpia non verentes turpis lucri cauſa. Q̃ꝫ liberalitati magis eſt illiberalitas contraria prodigalitate. Dixit.

Auaritia

Auaritia autẽ eſt peſtis irremediabilis: ⁊ huius cã eſt: qm̃ putatur de ſenectute ⁊ de oĩ debilitate ꝙ reddant habẽteꝫ eas auarũ. ⁊ hoies per naturã ꝓniores ſunt ad eam q̃ ad prodigalitatẽ. Plures eniꝫ hoiuꝫ amãt collectionẽ pecunie magis q̃ eius diſtributionẽ. Auaritia aũt ſiue illiberalitas de multis rebus dicit ⁊ eſt multarũ ſpecierꝫ: ⁊ putat ꝙ ſint multe eius diſpõnes. Cum. n. inuenit circa duas res. ſ. in defectu dationis ⁊ ſupfluitate acceptiõis fit ne aggregent ambe eius ſpẽs vl'r in vno aliquo: ſed foꝛtaſſe ſeiungunt donec ſupfluant quidã hominũ in accipiẽdo: ⁊ quidã eoꝝ deficiãt in dãdo. ⁊ hoc qm̃ ille qui noiat ſchahyhan ⁊ leymen ⁊ bachilen eſt ille qui deficit a datione ſed nõ ꝯcupiſcit opes alterius nec vult accipere quicq̃ ab aliquo. Et quidã ipſoꝝ faciunt hoc vt recedant a ſuſpitione rei turpis. Eteniꝫ ipſi dicunt ꝙ conſeruant opes ſuas timendo ne ꝯuertant ad actum rei turpis: ⁊ de iſtis eſt ille quẽ nominat vulgus numeratiõe lentiuꝫ ⁊ ꝙ ſimilat huic non nominãt eos per hmõi res niſi ꝓpter ſuperfluitatẽ retentiõis ſue ad hoc ne vlli dent quicq̃: ⁊ quidã ipſoꝝ cohibent ſe ne accipiãt aliquid ab aliquo: eo ꝙ vident nõ eſſe rem facileꝫ vt accipiat homo rem alterius ⁊ non largiat alteri de ſuo: ſunt itaq3 ꝓpter hoc cõtinẽtes ſe ab acceptiõe neq3 largiunt aliquid de ſuo. Quidaꝫ vero valde excedũt in acceptiõe donec accipiũt ex omni parte ⁊ oĩ modo ⁊ oẽ qð poſſunt: ⁊ quẽadmodũ faciũt lene ⁊ ꝓſtibularij ⁊ ſimiles iſtis qui accipiũt modicum pro multo. Eteniꝫ oẽs iſti accipiũt vnde nõ opꝫ: ⁊ quãtum nõ opꝫ: ⁊ cõe eſt eis lucruꝫ turpe. oẽs nãq3 ipſi poꝛtant oppꝛobꝛiũ ⁊ inuerecundiã publicaꝫ cã lucri parui: ⁊ hoc qꝛ exenia vnde nõ opꝫ accipiunt: nõ nominam⁹ auaros vt tyrãnos qñ depꝛedant ciuitates ⁊ expoliant altaria: ſed digni⁹ eſt vt noiemus eos malos ⁊ incredulos ⁊ iniuriantes. Luſoꝛes aũt taloꝝ ⁊ alearũ ⁊ latrones ſunt de auaris: eo ꝙ requirũt lucra turpia ⁊ faciunt hoc qð faciũt lucri cã: ⁊ ſuſtinẽt ignominiã: ⁊ latrones ſuſtinẽt diſcrimina maxima rapiẽdi ſiue accipiẽdi cã: ⁊ aleatoꝛes lucrãtur de amicis ſuis quib⁹ oppoꝛtuni⁹ fuerat vt darent vtriq3. itaq3 tam aleatoꝛes q̃ latrones querunt lucra vnde non opꝫ: ſunt igitur ꝓpter hoc lucratoꝛes lucroꝝ turpiuꝫ voluntarie. ¶ D. Et oẽs iſti modi accipiẽdi de natura ſunt auaritie: ⁊ neceſſario dicit ꝙ auaritia ſit cõtraria largitati. Auaritia eniꝫ maioꝛ malitia eſt q̃ prodigalitas: ⁊ plus peccant in ea homines q̃ in prodigalitate. D. Tantum igitur nos opoꝛtebit dicere de largitate ⁊ de malitijs contrarijs ei.

Cap. 5.

Conſequẽs eſſe videt de magnificentia diſſerere. Nam ⁊ hec virtus quedã circa pecunias exiſtit: ſed nõ ita vt liberalitas ad oẽs res pecuniarias pertinet: ſed ad ſumptuoſos ſolum: in his liberalitateꝫ magnitudine excedit: naꝫ vt ipſuꝫ nomẽ oſtẽdit: in magnitudine decens ſumptuoſitas eſt. Magnitudo ṽo ad aliqd: nõ. n.

eadē ſumptuoſitas ꝑfecto triremis: ⁊ ludoꝝ theatraliū exhibitori. Decēs aūt ad ipſuz ī quo ⁊ circa q̄. Qui aūt in puis aut in mediocribꝰ pro dignitate ſumptꝰ facit: hic magnificꝰ nō dr̄: ſ; ille q̄ in magnis. Nā magnificꝰ q̄dez liberalis eſt: liberalis aūt nihilo magis magnificꝰ. Huiꝰ aūt defectꝰ modicitas dr̄: excellēs v̄o vulgaris vētoſitas ⁊ inexplebilitas: ⁊ quot ſunt hmōi q̄ nō in q̄bꝰ opꝫ: ⁊ vt nō opꝫ ſplēdorē cōquirūt. De q̄bus poſtea dicemus.

Magnificus ſcienti ſimilis eſſe videt̄: nam ⁊ decentiā intelligere pōt ⁊ magnos ſumptꝰ ita vt cōuenit facere. Ut eniꝫ ab initio diximus habitus opatōibus terminatur ⁊ quoruz eſt. At magnifici ſumptus magni ac decentes ſunt. Talia igit̄ ⁊ opa. Sic.n. ſumptꝰ magnꝰ erit ⁊ ꝯueniēs operi: vt opꝰ ipſuz ſumptu dignū eē oporteat: ſumptuz aūt ope: vel eſt excedere. Sūptus vero hmōi faciet magnificꝰ hōeſti cā: cōe.n. hoc virtutibꝰ: ⁊ p̄terea cū voluptate ac ꝓfuſiōe quadā. nā cōputādi rōcinādiq; diligētia magnificētie cōtraria eſt. Itaq; magis cogitabit queādmodū pulcherrimuz ⁊ ſpecioſiſſimū q̄ꝫ quāti cōſtet: ⁊ queādmodū in eo q̄ꝫ minimū dat̄. Necēū vero eſt vt magnificꝰ liberalis ſit. nā liberalis ſūptꝰ facit / quos opꝫ: ac vt opꝫ: in his quoq; liberalitas verſetur. ⁊ a pari ſūptu opus magnificētius faciet: nō.n. eadē virtus eſt poſſeſſiōis, ⁊ opis: nā poſſeſſio q̄ꝺ plurimi digna ac precioſiſſima ſit ceu aurū. Opꝰ aūt q̄ꝺ magnū ⁊ decoꝝ huiꝰ eiꝫ aſpectꝰ admirabilis eſt. Q̄ꝺ aūt magnificū admirabile: ⁊ eſt virtꝰ operis magnificētie magnitudine.

Quoſdam ſumptus honorificos dicimus veluti in rebꝰ diis ſacratis: vaſiſq; ⁊ ſacrificiis. Silr̄ ⁊ circa oēm reꝫ diuinaꝫ ⁊ circa publicā magnificētiā: veluti ſi q̄ in loco ludi publici exhibeantur: aut prefecture nauiū aut epullum publicuꝫ. Uerū in oībus vt dictū eſt ad agētez habet̄ reſpectꝰ: q̄s ipſe ſit: ⁊ q̄bus ꝓditꝰ facultatibꝰ digna q̄dez his ſint opꝫ: nec ſolū opus verū ēt auctorē decere. Ex quo ſit vt pauper q̄dez magnificus eſſe nō poſſit: cū ei non adſit q̄ꝺ cum decētia erogare queat: ⁊ ſi erogare ꝓgat fatuus ſit: q̄m̄ preter dignitatez atq; decentiaꝫ: ⁊ in virtute id inſit vt recte q̄dq; fiat. Iſta vero eos ꝯcēt q̄bꝰ hec talia iaꝫ antea exiſtūt vel ꝑ ſeipſos vel per maiores ſuos: vel ꝑ eos qui ad ipſos ꝑtinēt: ⁊ nobiles: ⁊ claros ⁊ quot hmōi ſunt. nam hec oīa amplitudinez habent ac dignitatē. Magnificꝰ igit̄ p̄cipue in hmōi rebus erit: ac in hmōi ſūptibꝰ magnificētia vt dictū ē. nā hec maxīa ⁊ honoratiſſima ſunt. in priuatis aūt rebus q̄ ſemel fiunt vt nuptie: ⁊ ſi quid tale: ⁊ ſi in aliquo tota ciuitas ſtudeat: vel circa dignitatem: vel circa hoſpituꝫ ſuſceptiōes: eorūq; comitatuꝫ ⁊ munera: ⁊ remunerati ōes: nō eni in ſeipſuꝫ ſumptuoſus eſt magnificus: ſ; in publica. Dona vero ſil̄e q̄ddā hn̄t his q̄ diis ſacrant̄. Eſt ēt magnifici domū pare diuitiis cōgruentez. Ornamētuꝫ eniꝫ ⁊ hoc q̄ꝺdaꝫ eſt: ⁊ in maxīe ſumptꝰ facere q̄ ſunt diu ꝑmāſura. Specioſiſſima eniꝫ hec ſingulis ineſt decꝰ q̄ꝺdā: nō.n. eadē cōueniūt diis ⁊ hoībus: neq; templo ⁊ ſepulchro: ⁊ ſumptuū vnuſq̄ſq; magnus in ſuo genere: ac magnificētiſſimꝰ: qui in magno magnꝰ. Hic aūt in his magnꝰ: ⁊ differt magnū illud q̄ꝺ in ope eſt: ab eo q̄ꝺ eſt in ſūptu. Nā pila q̄dez ac capſula pulcherrima magnificentiā hꝫ puerilis doni. Preciuꝫ vero puſillum ac illiberale eſt. Quapp magnifici eſt in quocunq; genere faciat magnifice facere: naꝫ ſic nō ſic facil̄r ſuperari pōt: ⁊ ſumptꝰ hꝫ dignitatē. Magnificus q̄dez igit̄ talis eſt.

Excedens vero atq; ventoſus in ſumptu nō opportune faciēdo excedit vt dictuꝫ eſt. naꝫ in paruis ſumptibus multa cōſumit: ⁊ ſplēdorez cōtra decētiaꝫ captat: vt ſi hiſtrionibꝰ nuptiali appatu epulas paret: ⁊ comedoꝝ exhibeat choruꝫ: gradiens purpuratꝰ: vt megarēſes: ⁊ h̄ oīa faciat nō gratia honeſti: ſed ad oſtentationē diui/

tiarū:putans ea de cā hoīes in ſui admirationē cōuertere. Et vbi opus eſt magnis ſumptibus paruos faciens:vbi vero paruis magnos. Modicus aūt in omnibus deeſt ꝛ plurima ꝯſumēs in parua re decētiā ꝑdit:ꝛ quicqd agit tardus eſt atqꝫ moroſus ſemper cōſiderās queadmodū in eo ꝙ parū expēdat:ꝛ hoc ipſum querelis agit:ꝛ cūcta maiora ꝙ opꝫ ſe facere exiſtimat. Sunt aūt hi duo habit⁹ vitia qdez: nō tn̄ vituperationē afferūt: cū neqꝫ dānoſa alijs ſint:neqꝫ nimiū deformia.

5 ¶ Quintū capl'm in quo oſtendit̃ circa que eſt magnificētia ꝛ in quo differt a liberalitate ꝛ qd eſt:ꝛ quis defect⁹:ꝛ que ſupabūdātie ipſi⁹:ꝛ ꝙ magnific⁹ aſſimilat̃ ſcienti:ꝛ ꝙ opus ꝛ ſumpt⁹ debēt cōmenſurari vel magis ſumpt⁹ ſuperabūdari. B.

Copz poſt hoc loqui de magnificētia. Vr̄ eteniꝫ ꝙ ꝛ ipſa virtus ſit circa opes:non complectitur tn̄ oēs actiones que ſunt circa opes veluti largitas:ſed eſt qdē circa expēdere tn̄ tm̄:precellit aūt largitatē in expendēdo multitudine eoꝝ que expēdunt: ꝛ imenſitate:queadmodū ſignificat nomē eius in lingua grecoꝝ: ſignificat eniꝫ cōgruitatē expendendi in grandibus:ꝛ grande quidem dicitur ad aliquid: ideo expenſa circa aliquam multitudinē eſt grādis in cōparatiōe expenſe circa vnuꝫ in multitudine. Cōgruitas aūt expendēdi eſt circa expēſorē ꝛ id in quo expendit:ꝛ de expēdente qdez in rebus paruis vt cōtento eo qd̄ congruit circa expenſionē in eis non dicitur ꝙ ſit magnificus:ſed ꝓprie de eo qui in grādibus:ꝛ hoc qm̄ magnific⁹ largus qdez eſt:larg⁹ vero nō de neceſſitate eſt magnific⁹:defect⁹ vero magnificētia nedeleten ꝛ additio ſuper ipſum vocat̃ hadathan ꝛ tarmādathan ꝛ nō excedit bodachuꝫ magnificū magnitudine eius qdez facit in rebus que congruūt: ſed magnitudine eius qd̄ facit in eo qd̄ opꝫ ꝛ nō cohibet ſe ab eo qd̄ non opꝫ:ꝛ determinabim⁹ diſpōneꝫ eius poſterius. Magnific⁹ aūt ſimilat̃ ſcienti:ꝓpterea ꝙ ſcire pōt quid cōgruat:ꝛ expēdit expenſas excellentes ſtudioſe:ꝛ hoc qm̄ res ſe hꝫ vt diximus a principio.ſ.ꝙ diſpoſitio acquiritur ꝛ determinat̃ vel diffinitur per actiōes cuꝫ ſit ipſa que agit actione. Expenſe igitur magnifici expenſe ſunt excellētes ꝛ ꝯgrue.ꝛ ſilr̄ ēt opus eius.ꝛ hoc qm̄ expēſa eius ꝑtingit ex magnitudine ſui ꝛ ꝯgruitate ſui ex ꝑte opis ad hoc vt fiat opus in ea eq̄le expēſe ꝛ expēſa eq̄lis operi:aut fiat opus ſupans expēſaꝫ. Cap. 6.

Agnanimitateꝫ vero circa magna verſari vr̄ ex ipſo noīe conſtat:ſꝫ circa qualia exiſtat primo cōprehēdam⁹. Refert aūt nihil vtrū ipm habitū an eū qui ſm̄ habitū ꝯſideremus. Vr̄ magnanim⁹ eſſe qui ſe magis dignat̃ cū ſit qdeꝫ dign⁹.

Nam qui nō pro dignitate hoc agit inſipiēs eſt. Eorum vero qui virtuti ꝓditi ſunt nemo inſipiēs neqꝫ fatu⁹. Magnanim⁹ igitur eſt quē dixim⁹:qui vero paruo dign⁹ eſt ac ſe parue facit modeſt⁹ qdeꝫ eſt: ſed nequaqꝫ magnanimus. Naꝫ magnanimitas in magnanimitate cōſiſtit: queadmodū ꝛ pulchritudo in magno corꝑe: parui aūt vrbani qdeꝫ:ꝛ apti:ſed nō pulchri.

¶ Sextum capituluꝫ ſm̄ quas circūſtantias magnific⁹ expēdet.vꝫ. ꝙ conſumet magna omni grā ꝛ delectabilr̄ ꝛ emiſſiue intendēs plus quātuꝫ ꝙ quātoꝛ:ꝛ ꝙ magnific⁹ eſt liberalis:ꝛ ꝙ opꝫ tria ꝯcurrere.ſ. virtuteꝫ poſſeſſionis ꝛ operis:ꝛ ꝙ debeat facientē cuꝫ enumeratione quorūdā que debēt magnifice fieri:vt q̄ circa diuina ꝛ q̄ circa cōe ꝛ q̄ inſimul fiūt vt nuptie ꝛ ea circa q̄ ſtudet tota ciuitas vt in dignitate poſit⁹.ꝛ q̄ circa ꝑegrinos.ꝛ q̄ circa habitatiōes decētes parādas:ꝛ ꝙ magnifici eſt in vnoquoqꝫ genere obſeruare magnificū. B. 6

Uamqꝫ currant actiōes magnifici hoc curſu:tūc quideꝫ agit eas grā decori ꝛ honeſti.hoc eniꝫ eſt cōe virtutib⁹ ꝛ agit ēt eas cum delectatione ꝛ alacritate:ideo ꝙ ꝑſcrutatio certificatiua ī cōmēſuratione ꝛ ſubtiliatio nimia in circūſpectōe eſt medeletū: ꝛ circūſpectio quidē eius vt fiat hoc qd̄ operat̃ in fine bonitatis ꝛ honorificentie maior eſt ꝙ circūſpectio ei⁹ vt quātitas eius ꝙ expendit modica. Cūqꝫ ſic ſit opꝫ vt ſit magnific⁹ largus.naꝫ largus expendit qd̄ opꝫ vt opꝫ:ꝛ ꝓp magnanimitatē magnifici agit hoc qd̄ agit largus:ꝛ expēdit ad ſilitudinē expēſe quā expendit ſm̄ excellētius qd̄ ſit ex opere: ꝛ hoc qm̄ virtuoſitas poſſeſſionis.intēdo diuitias:ꝛ virtuoſitas opis nō eſt vna:ꝛ iō ꝙ virtuoſitas poſſeſſiōis ē vt ſit ꝓs ei⁹ ex pecunia plus:ꝛ vt ſit pecunia bona vt aurū. Uirtuoſitas aūt opis eſt vt ſit grāde ꝛ q cōtēplat⁹ fuerit hoc mō op⁹ miret̃ de ipſo.ꝛ ꝓp hoc eſt magnific⁹ res admirāda ꝛ magnificentia virtus quā facit in maximis expēſis:ꝛ eſt de expenſis de qb⁹ dr̄ ꝙ ſunt ꝑcioſe ꝛ honorifice vt expēſe in reb⁹ diuinis: intendo ſacrificia ꝛ vota ꝛ opera vtēſibiliū:ꝛ oīa que ſunt ad ornamēta diuinorū ꝛ qd̄ diſtribuit̃ cōitati:vt hoſpitalitas ꝛ donationes.diſtributio victualiū illis de ciuitate.atqꝫ res iſte queadmodū dixim⁹ proportionant̃ actoribus ſuis.i.factores earum determinant̃ per ipſas cū ſcitū fuerit qui ſunt:ꝛ de qbus opinionib⁹ expendit̃.nō eniꝫ ſolum opꝫ vt opes ꝯueniant operationi:ſed ꝛ ipſuꝫ opantē couenientē opꝫ eē:iōqꝫ nō erit miſer magnific⁹ cuꝫ nō habeat pecuniā ex qua poſſit facere expēſas multas ſm̄ ꝙ cōgruit ꝛ neceſſe eſt. Quicūqꝫ vero miſero ꝛ hoc conat⁹ fuerit demens eſt vt conet̃ reꝫ excedentē poſſe ſuū:ꝛ qd̄ opꝫ.naꝫ res qdē ſit ſm̄ imperiū virtutis cū fuerit habēs ſe ſm̄ rectitudinē: ꝛ magnificentia quidem cōuenit ei qui in his rebus hꝫ aliquā ꝑeminentiā: ſiue per ſeipſuꝫ ſiue per ſuos anteceſſores.ſ.qui habuerit honorificentiā ꝛ generoſitatē ꝛ ꝙ ſimilat̃ iſtis:hmōi eteniꝫ rebus pertinet excellentia ꝛ poteſtas:digni⁹ igitur eſt vt ſit magnific⁹ ille qui eſt cuꝫ hac deter/

minatione:ꝛ vt ſit magnificꝰ in expenſis hmõi: queadmodũ determi nauimus eo ꝙ ſunt maxime expenſaꝝ ꝛ honorabiliſſime. Et expenſe proprie magnificis ſunt oẽ illud qḋ expendatˀ in vna vice vt expenſe nuptiales ꝛ qḋ eis eſt ſile: aut q̄ cõicant illi de ciuitate ſm totalitatẽ ſuam: aut honoratiores ipſoꝝ: aut in expediẽdo nũcios: aut in facien do encenia. Et hoc qm̃ quidẽ magnificꝰ nõ eſt expenſalis in rebꝰ ſuis ſed in rebus cõibus: ꝛ eſt quidẽ ſilitudo aliqua inter encenia ꝛ obla/ tiones ꝛ ſacrificia: ꝛ magnificꝰ interdũ fabricatˀ habitaculũ ꝯueniẽs ſibi. etenĩ hoc decoꝝ eſt ei: ꝛ plurimũ qḋ expẽdit eſt in rebus ꝑmanẽ tibus tpe longo: cum ſit hoc decẽs ꝛ optimũ: ꝛ expẽdit in oĩ oꝑatione ſua hoc qḋ cõuenit ei: ꝛ hoc qm̃ res pertinẽtes deo ꝛ res pertinentes hoibus nõ ſunt res vne eedeꝫ: neqꝫ res pertinẽtes loco oratorio ſunt res pertinẽtes loco ſepulture: ꝛ tñ ſunt interdũ in generibꝰ expenſaꝝ expenſe vne in genere ſuo. Honorabilior igitur expenſaꝝ eſt expenſa magna ſiens in re magna. inter magnitudinẽ aũt in opere ꝛ magni/ tudinẽ in expenſa dr̃ia eſt. Etenĩ donũ troci ꝛ flagelli ꝓpellẽtis ipm̃ ex magnis eſt quo ad exulationẽ pueri ex ipſo: ꝛ attñ preciũ eius paruũ eſt ꝛ modicũ. ꝛ pp̄ hec oꝑa magnificiĩn quacũqꝫ maĩ vel quocũqꝫ gñe ſiant ſtudioſe ſiunt ꝛ magnifice. ꝛ hoc qm̃ ad ſilitudineꝫ huius facti nõ deficit cõmenſuratio eius a menſura rei in qua expendit. Determi natio itaqꝫ magnifici hec eſt. Cap. 7.

Ui vero ſe magni exiſtimat cũ indignꝰ ſit tu/ mens ꝛ inflatus opione ſui. Qui aũt pluris q̄ꝫ mereatˀ nõ oĩs tumẽs. Qui vero minoris q̄ꝫ ipſe ſit puſillanimꝰ: ſiue ħ magna: ſiue me diocria: ſiue parua mereatˀ: ẽt minoris ſeſe di gnũ arbitretˀ: ꝛ maxie vtiqꝫ videbitˀ hoc magno dignꝰ. nã qd ageret ſi nõ dignꝰ foret. Eſt itaqꝫ magnanimꝰ ma gnitudine qdẽ ſũmꝰ: eo aũt qḋ oꝫ medꝰ. nã vt dignũ ẽ ita ſe exiſtimat. Alij vero excedũt ac deficiũt: ꝙ ſi ſe ma gnis dignatˀ ac dignꝰ eſt ac maxie maximis: circa vnuꝫ vtiqꝫ maxie erit. Dignitas aũt vr̃ ad extrema bõa. Ma/ ximũ aũt hoꝝ id ponẽdũ eſt qḋ dijs tribuimꝰ: ꝛ qḋ ma xime affectãt q in dignitate ſunt: ꝛ qḋ reꝝ ꝑclariſſimarũ ꝑcipuũ eſt id ẽ aũt honor: maximuꝫ. n. id externoꝝ bo/ noꝝ. Circa honores ğ ꝛ ihonoratiões magnanimꝰ ẽ vt opꝫ ꝛ ſine rõne: vel ꝓbatõe. Videntˀ aũt magnanimi cir ca honoreꝫ verſari: honore. n. ſe maxie dignantˀ magni viri: verũ iuxta dignitatẽ. Puſillanimꝰ vero deficit ad ſe ipſuꝫ: ꝛ ad magnanimi dignitateꝫ. Tumẽs aũt ꝛ inflatꝰ opione ſui ad ſeipſuꝫ excedit: nõ tñ ad magnanimũ.

¶ Septimũ capl̄m de ſupabundãte ꝛ deficiẽte circa magnificentiã q̄ ſunt banauſus ꝛ paruificus qualis. vꝫ. eſt vterqꝫ. Dixit. 7

Ui aũt ſupfluit ĩ iſto eſt ille q dr̃ arabice badichun: ꝛ ſuperfluit quidẽ eo ꝙ excedit mẽſurã debitã ꝛ optimã vt diximus. Cõſumit eñ in q̄ indigetˀ modicis expẽſis multa ꝛ tranſgreditˀ terminũ in pluribꝰ vt pre parãs ꝯuiuiũ nuptiale: ꝛ cõſumẽs ipm̃ cũ adulatoribꝰ ꝛ hiſtrionibꝰ cõfluentibus ad ipſuꝫ: ꝛ q ſuſpẽdit corti/ nas purpureas ſuper portas exteriores ſicut faciũt am bitioſi ꝛ inanis glorie cupidi: ꝛ nõ facit hoc qḋ facit amando honeſtũ ꝛ decoꝝ: ſed vt videatˀ ab hominibꝰ abũdare diuitijs exiſtimãt ꝙ per hoc mirentˀ de factis ſuis. vbi vero oporteret expẽdere copioſe modi/ cum expẽdit: ꝛ vbi opꝫ modicũ expendit multum. Deficiens vero a magnifico qui arabice dicitˀ nedlum deficiẽs eſt a magnifico in omnĩ re ꝛ perdit res grandes in eo ꝙ diminuit ex rebus. Corrumpitˀ igitur decorum ꝛ deſtruit ipſuꝫ: ꝛ laborat in omni qḋ agere vult vt ſit exilis expẽſa ipſius: ꝛ ſilr̃ eius datio ꝛ in omni qḋ agit videtˀ ei quod plus eſt q̄ꝫ opꝫ. Hec igitur moruꝫ manerice malitie ſunt: attamen non ac/ quirunt dñis ſuis opprobria: non ſunt. n. damna inferẽtes vicinis ipſorum: ꝛ non ſunt turpes valde. Cap. 8.

Agnanimus ſiquidẽ maximis dignus erit vtiqꝫ optimus. Nam ſemper qui melior eſt maiora meretˀ ꝛ qui optimus maxima. Cũ igitˀ qui vere magnanimus ſit bonum eſſe opꝫ: ꝛ videtˀ quidẽ eẽ magnanimi qḋ eſt in vnaq̄qꝫ re ṽtute magnũ. Neq̄qꝫ ṽa cõuenit illi cedere laceſſenti neqꝫ iniuriam inferre. Cuiꝰ enĩ gratia turpe aliqḋ faceret: cui nihil magnũ eſt: ꝛ p ſingula cõſiderat. Magnanimꝰ niſi bonꝰ exiſtat oĩno ridiculus videbitˀ. Qm̃ honorem nõ meretˀ qui prauus eſt. Honor. n. eſt virtutis premiũ: ꝛ tribuitur bonis.

Qui melior eſt ſemp maiora meretˀ. ꝛ q optimꝰ maxima.

Honor ẽ vir/ tutis ꝑmiũ.

¶ Octauũ capl̄m ꝙ magnaminitas eſt circa magna: ꝛ qs magnani/ mus: ꝛ qs caunus: ꝛ qs puſillanimus: ꝛ q̄lr magnanimꝰ eſt extremꝰ ꝛ medꝰ: ꝙqꝫ circa maximũ exterioꝝ bonoꝝ qḋ ẽ honor ẽ magnani/ mus: vt oꝫ ꝛ q̄ruꝫ reſpectu deficit puſillanimꝰ ꝛ ſupabũdat caunꝰ. D. 8

Agnanimitas. autem vr̃ eſſe in rebus ma/ gnis: queadmodũ ſignifi/ cat nomen eius. Determinamus igitˀ primitus res in qbus inuenitˀ: ꝛ nõ differt ſiue ſpeculemur magnanimi tate vel ĩ magnanimo. ꝛ vr̃ ꝙ magnanimus ſit ille qui ꝑparat animũ ſuũ vel ſeipm̃ ad res eximias eis aptus ad hoc. q. n. fecerit hoc abſqꝫ merito ſtultꝰ eſt neqꝫ igna rus. q ğ fuerit huiꝰ diſpõnis ẽ magnanimꝰ: q ṽo aptꝰ fuerit ad res exi les ꝛ ꝓ tali ſe exhibuerit eſt hõ ſane opinionis: nõ aũt magnanimꝰ eo ꝙ magnanimus circa grãdia eſt: queadmoduꝫ venuſtas circa corꝑa

grandia eſt. formoſitas vo circa corpora. Qui aut̄ exhibet ſeipm̄ tanq̄ aptū grandibus non exiſtēs aūt eſt: qui arabice dr̄ mureſennichū ⁊ latine pōt ambitioſus noiari: ⁊ non oīs q ſeipm̄ tanq̄ ingerit dignuz pluribus q̄ mereatur ſuperambitioſus eſt. q uī vero ſeipm̄ minus idoneum reddit q̄ mereat̄ hic puſillanimus eſt: ſiue in ſe idoneus ſit ad grandia aut ad mediocria aut ad exilia: dūmodo in morez ſe reddat ſuo modulo: de iſto igit̄ putatur q̄ ꝓprie ſit puſillanimus. Qui autez magnoꝝ eſt meritoꝝ ⁊ ad parua ſe cōmetitur h̄ potius talis eſt. Qui enim meretur grandia ⁊ ſeipſum adaptat minoribus: tūc qd ſit non meretur ea: intēdo q̄ tūc potiſſime rebus exilibus ſe exhiberet. magnanimus igit̄ finis eſt in magnitudine rerū quas operatus eſt: ⁊ medius ī operādo ipſas: ⁊ exhibet ſe idoneū ad que opz ⁊ ſꝫ q̄ opz: puſillanimus vero deficit ab ipſo in hoc. Cū itaqꝫ ſit magnanimus idoneū ſeipm̄ reddēs ad res magnas emerit⁹ ens ad hoc: ⁊ ꝓprie ad res q̄ ſunt ī fine magnitudinis: ⁊ neciū eſt vt hoc ſit in re vna: cū finis equidez ſit ī re vna: ⁊ meritū qdē eſt ſm̄ ea bona q̄ ab extra ſunt. ⁊ eſt illa res vna q̄ ab extra maxima earū: ⁊ eſt cuz q̄ ſeruit̄ de eo excelſo: ⁊ qd̄ deſiderāt qui ſunt ſublimiū poteſtatū ⁊ ſtrenui in reb⁹ que ſunt in fine venuſtatis: qd̄ aūt currit hoc curſu honorificētia eſt: ipſa em̄ excellētior eſt bonoꝝ que ſunt ab extra. magnanimitas igit̄ inuenitur quidem in appetitu honoꝝ ⁊ priuatione ſm̄ moduz debitum: ⁊ manifeſtum eſt abſqꝫ ſyllogiſmo de re magnificoꝝ expetunt honorē per hoc q̄ maximi hominum ꝓprie idoneos ſeccdunt ad honores. ⁊ faciunt hoc ſm̄ quātitatem meriti. Puſillanimus aūt deficit ab hoc ad quod ipſe idoneus exiſtit: ⁊ ab eo qd̄ meretur magnanimus. Superambitioſus autem addit ſuper meritū ſuū pſius: ſed non ſuper hoc qd̄ meretur magnanimus. Cap. 9.

Videt ergo magnanimitas ceu ornatus qdā eſſe virtutū: nā maiores illas facit: ⁊ ſine illis nō eſt. Quapp difficile ē ve magnanimū eē: non eniz poſſibile abſqꝫ accumulata ꝓbitate. Maxime ergo circa honores ⁊ inhonoratiōes magnanimus eſt: ac in magnis quidē a grauib⁹ viris habitis moderate letabit̄ quaſi debitis potius aut etiā minorib⁹. Nam virtuti oīno ꝑfecte ſatis dignus honor haberi nō pōt. Verūtū recipiet qm̄ maiora exhiberi nō pñt. Paruos aūt ⁊ a quibuſuis habitos paruipēdet: nō eniz his dignus eodē modo ⁊ inhonoratiōnē: non erit em̄ iuſte circa illū. Maxime igit̄ quidē vt dictū eſt vir magnanimus circa honores eſt: quin ⁊ circa diuitias: ⁊ circa potentiā: ⁊ circa oēm ꝓſperitatē aduerſitatēqꝫ vtcunqꝫ accidāt moderate ſe habebit: nec ꝓſperis gaudebit nimiū: nec aduerſis nimiuz turbabit̄. Nam neqꝫ in honore ſic

ſe habet qd̄ maximum eſt: potētie enim ⁊ diuitie ꝓpter honorē expetunt̄. Itaqꝫ illas qui hn̄t per illas honorari volunt. Et cui honor paruum eſt: huic ⁊ alia: ex quo fit vt ſuperbi videantur. Fortuna etiā vr̄ ad magnanimitatem cōferre: nobiles enim ⁊ potentes ⁊ diuites honore digni habent̄. In excellētia eniz cōſiſtunt: in bono aūt excellēs omne honorabilius. Quapropter talia magis magnanimos faciūt. honorant̄ eniz a quibuſdaz: ſꝫ ſm̄ veritatē ſolus bonus honorabilis eſt. At cui vtrūqꝫ exiſtit is magis honore dignus eſt. Qui vero ſine virtute talia bona hn̄t nec iuſte ſeipſos magnifaciūt: neqꝫ rōne magnanimi dicunt̄. naz ſine vtute ꝑfecta iſta non ſunt. Superbi aūt ⁊ petulātes fiūt ſi talia poſſideāt. Nā abſqꝫ virtute ſcd̄as res moderate ferre nō facile eſt. Quod cū illi facere nequeāt ac putāt ſe ceteris antecellere. Alios quidem cōtemnunt. Ipſi vero quoduis agunt: imitant̄ enim magnanimū cum ſimiles illi non ſint: hec autem non faciunt in quibus poſſunt.

¶ Nonum capl̄m qualis magnanimus. vz. optimus ⁊ vir bonus cuius eſt q̄ magnū in vnaquaqꝫ virtute cui nec cōuenit fugere cōmouētem ſeu iniuſta facere: q̄ ipſi nil magnū ⁊ q̄ magnanimitas eſt ornatus quidā virtutum: difficile ſit vere magnanimus eo q̄ nō ſine magno in omni virtute circa honoris ſuſceptionē in magnis ⁊ a ſtudioſis moderate delectatus qui non pōt ei fieri cōdignus moderate ſe habens ad proſpera ⁊ aduerſa: non gaudens in his/ neqꝫ cōtriſtatus in illis/ neqꝫ ad honorez ſe habens vt ad maximum. vnde deſpector eſſe videtur cui etiā bona fortune cōferunt ad magnanimitatem per honorationem ab his: licet ſolus bonus ſit honorandus: magis tamen ambo habēs: ⁊ ſi habētes illas ſine virtute fiant deteriores: qui etiā megalokindinos eſt cum beneficiat̄ verecundatus pluriuz retributiuus magis volens ſibi reuocari ad memoriā per ſermones quibus benefecit q̄ a quibus bene paſſus eſt non oſtenſiuus ꝓprie indigentie prompte tamen in alijs demonſtratiuus: ad magnos magnus: ad medios aūt moderatus: a magnis ſuſcipiens venerationez: non iens ad honorabilia niſi ad magna ſeu neceſſaria paucorum: ſed magnoꝝ operatiuus: manifeſtus creditor: ⁊ amator: curatiuus vitatis pluſq̄ opinionis: libere ꝓpalatiuus ⁊ contemptiuus veridicus non viuens ad aliū: ſed vel ad amicum: non admiratiuus non memor mali ſed deſpector: non humaniloquus non laudatiuus: non maliloquus non plangitiuus vel deprecatiuus potens poſſidere magna bona ⁊ infructuoſa fructuōſis cui motus ⁊ vox grauis ⁊ locutio ſtabilis non contentioſus. Dixit. 9

Am enī magnanimus meritoꝛ exiſtat maximi q̄ in reb⁹ eſt erit optimus hoīuꝫ: ⁊ hoc q̄m bon⁹ ſemꝑ meret̄ qđ magnū eſt in reb⁹. ⁊ optimus qđ maximū. Neceꝫ igit̄ eſt vt magnanimus ſit bonus: ⁊ vr̄ de magnanimo ꝙ ſit ei in vnaqq; virtutū qđ magno eſt ex ipſis, nō cōuenit igit̄ ei penit⁹ vt fugiat q̄n mouerit ipm̄ aliqđ modicū qđ: neq; vt iniuriet̄: ⁊ hoc q̄m reſpectu cuius nō magnificat̄ aliqđ hūc nō ꝑducet animus ſuus ad factū turpe. ¶ B. manifeſtabit̄ aūt ꝑticularia ꝓſequēti ꝙ magnanimus q̄n nō fuerit bonus ridiculo erit in oībus: neq; merebit̄ honorari etiā q̄n fuerit malus: cū honoꝛ equidē p̄miū ſit virtutis ⁊ accipiūt quidem ipſuꝫ ꝓbi ex hoībus. videt̄ igit̄ ꝙ ſit magnanimitas oꝛnatus virtutū eoꝝ magnificat eas: neq; eſt magnanimitas niſi ꝑ virtutes. ⁊ ꝓpter hoc difficile eſt inueniri magnanimū ſm̄ virtutē: nō enī poſſibile eſt inueniri niſi bonū ⁊ beneficū. Cūq; ſic ſit non inuenit̄ magnanimus ꝓprie niſi in honoꝛib⁹ ⁊ in ꝓuatione eoꝝ ⁊ q̄n honorat̄ ſm̄ eximia ⁊ a melioꝛibus hominū gaudet gaudio modico. ideo ꝙ in hoc nō recipit ab eis niſi qđ debet ei ex merito aut minus debito. virtuti etenī perfecte non inuenit̄ honoꝛ ⁊ reuerētia eq̄lis ei ⁊ quantuꝫ meret̄: verūtn̄ multotiēs accipiat iſte hunc honoꝛē eoꝙ non eſt poſſibile honoratoribus ſuis vt honoꝛent eum plus hac quātitate: q̄n autē honorat̄ ſm̄ exilia ⁊ a vilioꝛibus hominuꝫ ignominia ſit ei ꝑ hoc ⁊ vilipenſio: eſt enī aliud a ſuo merito. ⁊ ſilr̄ ſe hꝫ res ſua ī priuatiōe honoꝛis: intēdo ꝙ q̄n priuat̄ eo vilipenſum ſe reputat: aliter enī non eſſet iuſtus in ſemetipm̄. Magnanimus ergo queadmodū determinauimus requirit honoꝛes magis omni re ⁊ requirit diuitias ⁊ ꝑtātes. oīs aūt felicitas ⁊ infelicitas cōtingēs ei ab extrīſeco vr̄ ei ꝙ ſit cū mēſura: nō ergo ex ꝓſperitate extollit̄ neq; ex aduerſitate deprimit̄: neq; apud ipſuꝫ honoꝛ eſt de maximis rebus: poteſtas aūt ⁊ diuitie nō eligunt̄ niſi ꝓpter honoꝛem. qui enī habuerit poteſtates ⁊ diuitias amat vt honoꝛetur ꝑ ipſas: cui vero modicus honoꝛ fuerit huic etiā reſidue res alie minoꝛantur: ideoq; vident̄ iſti eſſe dn̄i abūdantiaꝝ. ⁊ iam quidē putat̄ de felicitatibus exterioꝛibus ꝙ adiuuent ad magnanimitatē: vt generoſitas/ poteſtas/ ⁊ diuitie: eoꝙ generoſi meret̄ honoꝛē: ⁊ ſilr̄ potētes ⁊ diuites: ideo ꝙ hn̄t valoꝛē ⁊ bonitatē ex rebus virtuoſis: ⁊ oīs virtuoſi meritū potiſſimū honoꝛ eſt: ideoq; cū exiſtūt iſte res magnanimis efficiūt eos magnanimioꝛes: ⁊ iđ nunq̄ honoꝛificāt qdā quoſdā ꝓp iſta bona exterioꝛa: honoratus autē ſm̄ ꝙ ſolus bonus eſt ⁊ ille in quo aggregant̄ ambe res magis meret̄ honorari: ⁊ illi aūt quib⁹ inueniunt̄ iſta abſq; eo ꝙ virtuoſi exiſtāt non ſe reddunt idoneos ad res eximias ex honoꝛificētia ſm̄ viā rōnis: intēdo ſm̄ viam laudationis. neq; dr̄ de eis ꝙ ſint magnanimi ſm̄ certitudinē: ⁊ honoꝛant̄ quideꝫ ſm̄ ꝙ res iſte nō penitus vacue inueniunt̄ a v̓tute. Cū eīm inuēte fuerint vacue a v̓tute expoſiti erūt linguoſis: intēdit poetas ⁊ rethoꝛes. ⁊ hoc q̄m nō facile inuenit q̄s bona in hoīe aliquo ſꝫ ꝙ opꝫ abſq; v̓tute. q̄n vero nō inueniunt̄ in eis bona ſm̄ ꝙ opꝫ: ⁊ ipſi putāt ꝙ in hoc precellāt alios a ſe vilipēdunt hoīes: ſcitū vero homines hoc qđ eſt in eis. imitant̄ eīm magnanimos lꝫ diſſimiles eis exiſtāt: ⁊ imitant̄ quidē in quib⁹ poſſunt, attamen nō operant̄ ſꝫ v̓tutis exigentiā: ⁊ ꝓp aſſimila-

tionē ſuam cū magnanimo vilipendūt alios a ſe. ⁊ hoc q̄m magnanimus ſm̄ veritatē ex debito paruipendit alios: eo ꝙ credit verū. vulgus aūt credit quodcūq; cōtingit eas: ⁊ magnanimus quidē non eſt frequēs diſcrimini: verūtamen cum ceciderit in ea magnus exiſtit in eis: vitāq; ſuā paruipēdat: indebitū iudicās vt ſuꝑuiuat diſcrimini. Et magnanimus impēſoꝛ eſt beneficioꝝ hoībus: ⁊ ex īpenſo ſibi beneficio verecundat̄ eoꝙ illud eſt de nā exercētis virtutē. Iſtud v̓o eſt de natura eius erga queꝫ v̓tus exercet̄. ⁊ q̄n beneficiū ei⁹ impēſum fuerit retribuit retributionē multā. ⁊ hoc per rem amataꝫ ei q̄ incepit beneficiū: ⁊ cum hoc non eſt tardus ad retribuendū: ⁊ putat̄ de eis ꝙ ipſi recoꝛdent̄ beneficioꝝ q̄ impēdunt non recoꝛdātes ſibi īpenſoꝝ: eoꝙ inferioꝛ eſt beneficiatus benefaciente: cumq; magnanimus amet excellentiā delectat ipſuꝫ audire ſuum beneficiū: piget aūt ipſuꝫ audire hoc per qđ fuerit ei benefactuꝫ. Eſtq; de natura magnanimi vt nihil ei deficiat eū grauiter ferat defectū: ⁊ de natura eius eſt vt expedite ⁊ prompte ſeruiat̄ ei ⁊ vt magnificet̄ in cōſpectu magnatuꝫ qui domini poteſtatum ⁊ felicitatū: ⁊ vt apud mediocres hominū humilis inueniatur. nam exaltatio eius ſuper dn̄os poteſtatū ⁊ felicitatū difficile eſt: ⁊ honoꝛificū: ſuper iſtos aūt facile ⁊ excellētia ſuper illos non vile eſt ſuper iſtos aūt modici valoꝛis. amplius de natura ei⁹ eſt vt ſit tardus in motu ⁊ ꝓlongatoꝛ expediēdoꝝ niſi in loco honoꝛificētie grandis ⁊ facti excellētis: ⁊ facta eius ſunt pauca ſꝫ eximia diuulgata odit palam ⁊ amat palam. latitare etenim timidi eſt. ⁊ plus veritati innititur q̄ꝫ priuationi: ⁊ palam loquit̄ ⁊ facit. paruipēdit etenī res: ⁊ ꝓp hoc eſt ſeuerus ⁊ verax niſi in rebus in quibus indiget̄ ſolatio ⁊ ioco. Et interduꝫ iocoſus eſt multis hoīuꝫ ⁊ ei qui non pōt cōmode viuere niſi venādo gratiā ⁊ amoꝛē hoīm. Etenim factū illđ factū ſeruoꝝ eſt. ¶ Et ꝓp hoc oēs adulatoꝛes ſunt quaſi operarij cōductitij ſiue mercēnarij: ⁊ illi de gēte minuta adulatoꝛes ſunt: neq; admiratur quicq̄ cum non ſit aliquid reſpectu eius eximiū neq; iniuriarū vltiones meditat̄ in annos cuꝫ non ſit de nā magnanimi vt magnoꝝ ſeruet memoriā aliquo mōꝫ: quinimo de nā ei⁹ eſt diſſimulatio eoꝝ ⁊ auerſio ab ipſis. neq; de nā eius eſt vt narret hoībus neq; de ſe neq; de alijs. non enim ad hoc ſuā opponit diligentiā vt ſeipſuꝫ laudet neq; vt aliū vituperet: neq; enī laudatoꝛ eſt. ⁊ ꝓp hoc nō eſt maledicus neq; de inimicis ſuis niſi cū indiguerit nimis ⁊ in reb⁹ neceſſarijs: neq; eſt ſeparatoꝛ neq; ſupplicatoꝛ. hoc etenī pertinet ei q̄ vehemēti diligētia requirit res iſtas ⁊ inſtat īpetrationi rerū excellētiū q̄ ſunt abſq; fructu ampli⁹ q̄ꝫ īpetrationi rerū fructuoſarū vltimuꝫ. Hic etenī mos q̄deꝫ eſt eius q̄ ſibimetipſi ſufficiēs eſt ꝓprie. Et videt̄ de magnanimo ꝙ ſit tardi motus. grauis vocis. Moꝛoſus in loquēdo. cuius eīm vehemētia nō eſt niſi in rebus paucis nō eget agilitate. Q̄m cui nihil eſt multuꝫ coꝛdi: talis nō eſt curioſus. acuitas aūt vocis ⁊ motus velocitas inueniunt̄ q̄dē agili ⁊ curioſo. Hec itaq; eſt determinatio magnanimi. Cap. 10.

Ue igit̄ ſm̄ v̓tutē ſunt ea nō agūt ⁊ alios infra ſe putāt. At magnanim⁹ iuſte īfra ſe putat. Nam iudicat ſm̄ veritateꝫ. Multitudo

vero vt cōtingit. magnanimus nec parua ne frequēter
pericula adit: ob id. ſ. ꝙ pauca ſunt que ab illo eſtimen
tur. At magna adit qñ illis ſe prebet vite ſue non parcit
quaſi indignū ſit oīno viuere. Et benefacere alijs prō/
ptus eſt. Bene ſuſcipere aūt pudet. Aliud eniꝫ ſuperan
tis eſt: aliud illius q ſuperet. In retribuēdo aūt excedit
nam ſic debitoreꝫ ſibi inſup facit maiorib⁹ beneficijs in
eum collatis. videnť aūt hi eum cōmemorare in quos
ipſi bñficia cōtulerunt: a quib⁹ vero ipſi acceperūt nō vi
dentur cōmemorare. Inferior eniꝫ q beneficiū accipit
eo qui cōfert: ipſe ſupior eſſe vult: ⁊ hoc libenter audit:
illa moleſte. Itaqꝫ thethis bñficia ioui nō narrat: neqꝫ
Magnanimi eſt neminem pcari. lacedemonij atheniēſib⁹: lꝫ accepint. Eſt etiā magnani/
mi neminē pcari: aut certe vix: obſequi vero prōpte: ⁊
erga hoīes in dignitate: aut diuitijs cōſtitutos magnuꝫ
ſe gerere: erga mediocres vero cōuenientē. naꝫ illi qdē
excellere arduū eſt ac glorioſuꝫ: his vero facile: ⁊ inter
illos ſe amplū agere nō ingeneroſuꝫ eſt: inter humiles
vero graue: quaſi īter ibecilles exerceat vires: nec ad p/
clara cōtēdat: aut vbi ceteri excellūt: ſed ocioſus ſit ⁊ pi
ger. At vbi honor magn⁹ vel res agēda incūbit: ⁊ pauca
quidē aggrediť: ſꝫ magna certe atqꝫ pclara. neceſſe eſt
ēt vt palā oderit palāqꝫ amet. Nā occultare timidi eſt:
ac veritatē magis ꝙ̄ opinioneꝫ curabit: ⁊ loqueť ⁊ aget
palā: cōtēptor. n. eſt ideo audax. Audax vero iō ꝯtēnēs
ac ferox eſt: niſi forte p ironiā ad multitudinē: ⁊ ad aliū
Oēs adulatores ſuiles. nō poſſe viuere: niſi ad amicū: ſeruile nāqꝫ. Itaqꝫ oēs
adulatores ſuiles: ⁊ oēs humiles adulatores. Neqꝫ vo
admirator erit: qꝛ nihil ſibi videť magnū: neqꝫ odij te/
nax. Non. n. magnanimi eſt refricare aīo pſertiꝫ mala:
ſꝫ magis puipēdere. Neqꝫ de hoībus multū loqueť: nā
nec de ſe dicet: nec de alijs. Non. n. ſibi cure eſt vt ipſe
laudeť: nec vt alij vituperenť: nec rurſus laudator eſt.
Quapp nec maledic⁹ nec de inimicis: niſi cū inuehiť: ⁊
de neceſſarijs aut minutis mīme querulus: aut pcator.

Nā ita ſe hr̄e eius eſt q iſta curet magiſqꝫ volet res pcla
ras ⁊ īfructuoſas: ꝙ̄ fructuoſas ⁊ vtiles. Nā id magis
p ſe ſufficiētis. Motus vero eius tardus eſſe videť: vox
grauis: ⁊ locutio firma. Non. n. pperat qui paucis intē
dit: neqꝫ vehemēs eſt qui nihil magnū putat. Volubili/
tas aūt lingue ac pperatio illorū de cā ſit. Talis quideꝫ
magnanim⁹ eſt. Que vero deficit puſillanimus.

Decimū capl'm de deficiente ⁊ ſupabundante qui ſunt puſillani/ 10
mis ⁊ caunus: qualis. vꝫ. vterqꝫ. B.

Ui vero addit ſup iſtū arabice diciť mutaſennichū
⁊ pōr latine ambitioſus vel vanaglorioſus vel
ſupambitioſus nominari. qui aūt deficit ab ipſo pu/
ſillanimus diciť: verūtamen iſtis morib⁹ morigerati
nō putanť iniqui vel mali: nō eniꝫ malefactores ſunt
ſed errātes potius: ⁊ hoc qm̄ puſillanim⁹ idone⁹ eſt ad
aliqua ⁊ īdignū ſe reputat ad ipſa. Videť ergo in hoc
malitia quedā eſſe: eo ꝙ nō intromittit ſe de bonis ſue ptinētib⁹ ido/
neitati: ⁊ eſt ignarus ſuiipſi⁹: aliter eniꝫ appeteret ea que mereť cum
bona ſunt: ⁊ hmōi nō ſunt ſtulti ſed potius ignaris videť itaqꝫ ꝙ hec
opinio de ipſis deteriores ponat eos alijs a ſe: cū vnuſquiſqꝫ hoīum
appetat hoc ad qd̄ eſt idoneus: ⁊ iſti fugiūt ab operationib⁹ ⁊ artibus
bonis eo ꝙ reputāt ſe nō eſſe idoneos earū: ⁊ ſil'r ſe hꝫ in bonis exte/
riorib⁹. Supambitioſi aūt ſtulti ſūt ⁊ ignari ſuiipſi⁹ ſimul. ⁊ hoc pateť
⁊ manifeſtū in reipſorū. accipiunt nāqꝫ res precioſas ac ſi ſint idonei
earū. ⁊ ex hoc incurrūt infamiā ⁊ ornāt ſe veſtib⁹ ⁊ apparatib⁹: ⁊ que
his ſunt ſilia: ⁊ amāt vt diuulgenť benefacta eoꝝ: ⁊ multa pdicant
d̄ ſeipſis quaten⁹ honorenť ab hoīb⁹ per hoc. Opponiť aūt magnani/
mo puſillanim⁹ plus ꝙ̄ ſupambitioſus. nam puſillanimitas deterior
eſt ſupambitioſitate: ⁊ magnanimus requiriť magnificentiā condecē
tem ſibi: quēadmodum prediximus.

Ui excedit tumidus diciť ⁊ inflatus opīone
ſui: nec ſane hi mali videnť eſſe cū nemini ma
lefaciant: ſed certe aberrāt: nā puſillanimus
quidē cuꝫ bona mereať ſeipm̄ priuat his q/
bus dignus eſt: ac vř malū quiddā hr̄e: qꝛ ſe
dignū bonis nō putat: ⁊ ſeipm̄ ignorare: nā cuperet cer/
te illa quib⁹ dign⁹ eſt cū ſint bona: nō tñ demētes iſti vi/
dentur: ſꝫ magis morſi. Hmōi aūt opinio deteriores fa
cit: ſinguli. n. appetūt ſm̄ dignitatē: abſtinēt vero a pcla
ris reb⁹ exercitijſqꝫ quaſi indigni ſint: eodēqꝫ mō ⁊ ab
externis bonis. Tumentes vero atqꝫ inflati dementes
ſunt ⁊ ignorātes ſui: ac id quidē vehemēter. Tanqꝫ eni

digni ſint honorabilia inuadũt: mox redarguunt: veſtituq; ſe ornant ⁊ geſtu ⁊ hmōi: fortunaſq; ſuas iactãt: ac palam eſſe volũt vt ꝑ illas honorent. Opponit aũt magnanimitati puſillanimitas magis q̃ʒ inflatio: nam frequentior eſt ⁊ deterior. Magnanimitas igit vt dictũ ẽ circa honores verſat magnos. Cap. II.

Videt ⁊ alia quedã virtus circa honores exiſtere vt ante diximꝰ que ad magnanimitatẽ ꝓprie accedit: queãdmodũ liberalitas ad magnificentiã: ambe.n.iſte a magnitudine abſunt: ⁊ circa mediocria paruaq; nos diſponunt vt opʒ: vt aũt in capiẽdis dãdiſq; pecunijs mediocritas eſt ac exceſſus ⁊ defectꝰ: ſic ⁊ in honoris cupiditate exceſſus ⁊ defectꝰ ⁊ mediocritas quedã eſt. Vituperamus.n.ambitioſuʒ: q; plus q̃ʒ opʒ/aut vnde nõ opʒ honorẽ appetit. Vitupamus ⁊ remiſſuʒ: q; q̃dẽ ne honeſte honorari querat: interdũ vero ⁊ ambitioſuʒ quaſi virilem ac glorie cupiduʒ: ⁊ remiſſum quaſi humanum ⁊ modeſtũ laudamus. Conſtat autẽ ꝙ cum plurimis modis cupidum alicuius rei dicamus nõ ad idem ſemper ambitioſum referimus: ſed laudantes qḋ magis q̃ʒ vulgus: ⁊ vituperantes qḋ magis q̃ʒ opʒ: cũq; medium ſit innominatũ extrema de medio ⁊ vacuo adinuiceʒ certare videntur: in quibus vero eſt exceſſus ⁊ defectus in eiſdẽ eſt mediũ: affectat honor magis q̃ʒ opʒ ⁊ minus: ergo vt opʒ affectare eſt: laudat igitur hic habitus qui mediocritas eſt circa honores ſine noīe: videt aũt ⁊ ad ambitõeʒ remiſſio: ⁊ ad remiſſionẽ ambitio: ⁊ ad vtrũq; vtraq; quodam modo opponi: hoc ⁊ in alijs videt virtutibus eſſe: ſed hoc ex eo ꝙ extrema oppoſita eſſe videntur: ⁊ ꝙ mediocritas ipſa ſine nomine eſt.

11 ¶ Undecimũ capl'm de virtute que ſic ſe hʒ ad magnanimitatẽ ſicut liberalitas ad magnificentiã que ambe diſtantes a magno circa moderata ſunt ⁊ parua: ⁊ ꝙ in appetitu honoris eſt ſuperabundantia ⁊ defectus ⁊ medietas: ⁊ ꝙ amator honoris multipl'r dicitur: ꝙq; hic habitus eſt medietas circa honorẽ innominatus: ⁊ de oppoſitione extremorum adinuicẽ ⁊ ad medium. D.

Et videt ꝙ ꝓportio appetitus honoris ad magnanimitatẽ ſit ꝓportio largitatis ad magnificentiam. Eteniʒ he due virtutes: intẽdo largitatẽ vel liberalitatẽ: ⁊ appetitũ honoris nõ ſumit in rebus grandibus ſed ꝓprie in rebus paruis ſm modũ debitũ: magnanimitas aũt ⁊ magnificẽtia ſunt in grandibꝰ rebꝰ ⁊ ſimilatur quidẽ appetitꝰ honoris largitati eo ꝙ queãdmodum in acceptione ⁊ datione eſt mediocritas ⁊ ſuperfluitas ⁊ defectꝰ ſic eſt in deſiderio honoris: intẽdo ꝙ ſit plus q̃ opʒ: ⁊ minus q̃ opʒ: ⁊ vnde nõ opʒ. ille aũt qui nõ amat honorẽ eſt ille qui neq; in rebus decẽtibus amat honorari. ¶ D. Et fortaſſe laudamus amatoreʒ honoris eo ꝙ virilis eſt ⁊ amãs decorũ. Et forſan laudamus eum qui nõ amat honorẽ eo ꝙ modeſtus ⁊ tẽperatus ſm ꝙ dicimꝰ in ꝑcedẽtibꝰ. Et manifeſtũ eſt qm̃ amator honoris cũ dicat ſm plures modos non laudamꝰ amatorẽ honoris in oī loco cũ nõ dicat ſemp d̃ re vna eadẽ: ſed laudamus plus q̃ laudet ipſum vulgus vel plures hominũ quãdo ſe habuerit debito mõ: ⁊ vt opʒ. vituperamus aũt qñ exiuerit ab opportuno: ⁊ cũ ſit mediũ in eo qḋ eſt inter hec duo nõ habẽs nomen veriſil'e eſt vt accidat dubitatio in extremitatibꝰ: intẽdo ꝙ in eo ꝙ declinat verſus extremitates dubitat: de medio vero ſm veritatem palam eſt/qm̃ laudabile: ⁊ in quibuſcũq; rebus fuerit ſuperfluitas ⁊ diminutio in ipſis etiã eſt mediocritas. Cũq; ſit ſic appetens honorem plus q̃ opʒ ⁊ minus q̃ opʒ/erit hoc appetens honoreʒ vt oportet: laudatur quidem hec diſpoſitio eo ꝙ eſt mediocritas in appetitu vel amore honoris aut vere innominata eſt: ⁊ palam eſt de re eius: qm̃ in cõparatione amoris honoris eſt non amor honoris: ⁊ in cõparatione ad nõ amoreʒ honoris eſt amor honoris. hec ergo diſpoſitio.ſ.media vtriq; reliquarum cõparata quodãmodo erit vtraq;. ¶ Et videtur ꝙ intentio inuenta ſit etiam in ceteris virtutibus: intendo ꝙ media in eis ſunt ipſa extrema quodãmodo ⁊ ſunt alia ab ipſis modo alio: ⁊ iam patet de re extremorũ in hoc more: qm̃ oppoſita ſunt: quoniam medium innominatum eſt. Cap. 12.

Manſuetudo mediocritas eſt circa iram: cũq; mediũ iteq; fere extrema ſint abſq; nomie: medio quidẽ mãſuetudinẽ attribuimus ad defectũ qui itẽ ſine noīe eſt declinãtẽ. Exceſſus vero iracũdia dici põt. Affectus ergo eſt ira. Faciẽtia vero multa ac varia ſunt. Qui igit ꝑ quibꝰ opʒ ⁊ ꝯtra quos opʒ iraſcit: ⁊ p̃terea vt opʒ: ⁊ qñ: ⁊ quãto tpe laudat. Manſuetus hic vtiq; erit ſiquidẽ mãſuetudo laudat. Uult eniʒ mãſuetus quietus: nec a ꝑturbatione deferri: ſed ita vt rõ p̃cipit in his ⁊ ad tm̃ tẽpus inſenſum magiſq; in defectu peccare videt. Non eniʒ vindex eſt mãſuetus: ſʒ magis clemens. Defectꝰ autem

ſiue ille ſegnities ſit:ſiue quiduis tandẽ vituperat. Naʒ qui nõ iraſcunt in quib⁹ opʒ ſtupidi vident eſſe: ⁊ q̄ nõ vt opʒ:nec quãdo:nec aduerſus quos opʒ. Videt eniʒ qui nõ iraſcitur:neqʒ ſentire/neqʒ dolere/neqʒ reſiſtere. Atqui perferre cõtumelias ⁊ ſuos negligere ſeruile eſt. Exceſſus aũt per oia ſit:nam ⁊ quib⁹ nõ opʒ ⁊ pro qui/bus non opʒ:⁊ magis q̄ʒ opʒ aut vehemẽtius:⁊ maiori tẽpore:nec tamen oia eidem exiſtunt:nõ eniʒ fieri põt.
Malũ ſeipſuʒ deſtruit. Nam malum ſeipſuʒ deſtruit:⁊ ſi integrum vndequaqʒ ſit intolerabile eſt. Iracũdi ergo iraſcunt celeriter:⁊ q/bus nõ opʒ ⁊ pro quib⁹ nõ opʒ:⁊ magis q̄ʒ opʒ: ſʒ cito deſiſtũt:qd̕ in ipſis optimũ eſt. Euenit aũt id:q2 nõ cõ/primũt iram ſʒ eã reddũt:ac ſe oſtẽdunt ꝓpter acuitateʒ ſubindeqʒ ceſſant. Exceſſiue aũt acuti ſunt quib⁹ ſũma ineſt bilis:⁊ ad oẽ:⁊ in omni: iracundi:vnde ⁊ nomen habẽt. Amari vero difficile placant:⁊ longũ iraſcuntur tempus q2 iram cõprimũt. Ceſſatio autẽ ſit quãdo red/ditur. Nam vltio ceſſare iram facit:voluptatẽ pro ira pa/tiens:ſed donec id nõ ſit onus retinẽt. Nam qm̄ occul/ta eſt ira illi mitigãde intẽdit nemo:vt vero in ſeipa di/geratur tpe indiget. Sunt autẽ hi plurimũ moleſti ⁊ ſi/biipſis ⁊ amiciſſimis. Eos vero acerbos dicim⁹ qui ꝑ quib⁹ nõ opʒ ⁊ magis q̄ʒ opʒ:⁊ longius tp̄s inſenſi ſunt nec placantur ſine ſupplicio vel pena. Manſuetudini magis exceſſum opponimus ⁊ frequentius ſit:huma/nius eniʒ ẽ magis vlciſci. Et in vita acerbi peiores ſunt: qd̕ ⁊ ſupradiximus:⁊ ex dictis patet illud nõ facile de/terminare:quomodo:⁊ quibus : ⁊ pro quibus:⁊ quãto tpe iraſcendũ ſit: ⁊ ꝙ recte faciat quis vel oberret.
Qui paruʒ tranſgredit nõ vituperatur ſiue in magis ſiue in minus. Nam qui parum tranſgreditur nõ vituperatur ſiue in magis ſiue in minus. Interdũ enim deficientes laudamus:⁊ manſuetos vocamus:⁊ iraſcentes viriles:quaſi ad do/minandũ aptos. Sed quantum equaliter excedens vi/tuperãdus ſit/nõ facile eſt verbis oſtẽdere. In ſingulis enim atqʒ in ſenſu huius rei iudiciũ eſt ꝑ quẽ iraſcimur

quibus

quibus opʒ: ⁊ talia omnia. Exceſſus autẽ ⁊ defect⁹ vi/tuperatur:⁊ ſi parũper ſiant leuiter:ſi vlterius grauiter. Conſtat igitur mediũ habituʒ eſſe amplectendũ. Ac de diſpõnibus circa iraʒ hec dixiſſe ſatis ſit.

¶ Duodecimũ caplm ꝙ mãſuetudo eſt medietas circa iras: ⁊ ꝙ me/dio ⁊ extremis fere veraciter inoiatis mãſuetudo transfert ad mediũ 12 Z
ad ſupabũdãtiã vero iracũdia:qs quoqʒ manſuet⁹. ꝙqʒ defect⁹ inira/ſcibilitas dr qualiſcũqʒ deficiẽs:⁊ ſm que ſit ſupabũdantia nõ tñ ſm oia ſimul. qui quoqʒ ꝓprie iracũdi:⁊ qui acrotoli:⁊ qui amari ⁊ q̄ dif/ficiles:ꝙqʒ mãſuetudini magis opponit ſuperabũdantia:⁊ ꝙ non fa/cile determinare ſm certitudinẽ mediũ medio habitu exñte laudabi/li:extremis vero vitupabilib⁹:vñ ⁊ medio adherendũ. B.

C mãſuetudo mediocritas eſt circa iram. Cuʒ aũt mediuʒ non habeat nomẽ in hoc more: ⁊ fere ſilr ſit de extremis noiauim⁹ mediuʒ manſuetũ cuʒ ſit ꝓ/pinquior extremo qd̕ eſt ex parte defect⁹:⁊ eſt illud qd̕ non hʒ nomẽ. intẽdo iniraſcibilẽ ⁊ priuatũ ira. Extre/mum aũt alterũ qd̕ eſt ex parte ſupfluitatis eſt ille qui noiatur iracũdus vel furioſus:⁊ hoc qm̄ hec paſſio no/minat vlr ira. Res aũt inducẽtes hanc paſſionẽ ſunt multe diuerſe: ⁊ qui iraſcit ei cui eſt iraſcẽdũ:⁊ pro quib⁹ eſt iraſcendũ:⁊ vt oʒ:⁊ qñ oʒ:⁊ quãtũ: hic laudat. Et incõueniẽs ẽ vt iſte ſit ipſe manſuetus cũ mãſuetudo laudet:⁊ hoc qm̄ de natura mãſueti eſt vt ſit moderatus nõ vlciſcens pp iraʒ:ſed eſt in hoc qd̕ ordinauerit intellect⁹:⁊ eſt eius exacerbatio in mẽſura hore ſm ꝙ mẽſurauerit intellect⁹:⁊ punitur ꝙ peccatuʒ in mãſuetudine ſit quidẽ maxime in defectu:eo ꝙ manſue/tus nõ eſt amans vindictã:ſed ignoſcens ⁊ acceptãs excuſationẽ cul/pe defectus. ergo in hac paſſione ſiue fuerit priuatio ire ſiue quicquid fuerit vituperabilis eſt: qui eniʒ nõ iraſcunt cui iraſcẽduʒ reputãtur inſenſibiles ⁊ incõtriſtabiles. Cumqʒ vir nõ iraſcit nõ queret vindi/ctam ⁊ tolerãtia auditiõis vituperij:⁊ nõ iraſci ꝓximis ſuis ⁊ pro eis quos hʒ in reuerẽtia ⁊ veneratiõe moris ſeruoꝝ eſt:⁊ ſupfluitas ⁊ cõ/tingens in oibus iſtis:intendo vt iraſcat hõ cui nõ opʒ: ⁊ ex quibus non opʒ ⁊ vehemẽtius q̄ opʒ ⁊ diutius q̄ opʒ: verũtamẽ oia hec nõ aggregant in re vna eadeʒ:ideo ꝙ hoc nõ eſt poſſibile:ꝓpterea ꝙ ma/lum eſt corruptiuũ ſuiipſius:qñ aggregate fuerint oẽs eius partes cũ nõ ſit hoc tolerabile. ad iraſcibilem eniʒ feſtinat ira ex quo nõ opʒ: ⁊ cui non opʒ:⁊ plus q̄ opʒ. ⁊ ſedat ira eius velociter:⁊ iſtud melius eſt qd̕ eſt in eis. Et accidit quideʒ ipſis vt tales exiſtãt:eo ꝙ nõ recipiũt iram: ſed exaggerãt: ⁊ pp acuitatẽ ipſorũ manifeſtãt iram ⁊ tandem quieſcũt. Qui aũt addunt ſuper iſtos ſunt veloces ad iraſcẽdũ acuti: qui iraſcunt ex omni re ⁊ in oi re:iratus iraqʒ eius amaricatũ hʒ ani/muʒ difficilis eſt ſepatio:⁊ ꝑmanet tpe longo: eo ꝙ reprimit iraʒ ſuã: quieſcit aũt ab iraſcẽdo cum fuerit ei ſatiſfactũ:eo ꝙ ſatiſfactio quie/tat iram:adeo ꝙ acquirit dño ſuo delectationẽ cũ triſtitia. Cuʒ vero nõ ſumpſerit ſatiſfactionẽ cõtinuat eorum iracũdia. ⁊ hoc qm̄ cuʒ nõ fuerint manifeſtantes iracũdiam ſuam nõ preparatur alicui ſedatio

ipſorū.⁊ pp hoc durat eorum iracūdia tēpore longo:⁊ qui fuerīt eiꝫ hac diſpōne contriſtās eſt ſeipſuꝫ ⁊ amicos ſuos proprie. Illos ergo qui iraſcunt̄ ex quib⁹ non opꝫ ⁊ plus ꝙ opꝫ ⁊ diutius ꝙ opꝫ:⁊ nō mi⸗teſcunt nec parcūt donec ſumpſerint ſatiſfactionē ⁊ vindictaꝫ potius opponim⁹ manſuetudini ꝙ extremitatē alteram:intēdo priuationeꝫ ire.⁊ qui habēt vindictā virilitatis:⁊ qui iraſcunt̄ ira ipſorum male ſunt ſocietatis ⁊ amicitie. Et iam pꝫ ex eo qđ dixim⁹ in precedētibus ⁊ eo qđ dicim⁹ nunc ꝙ nō eſt facile diffinire iam ſermone qualiter opꝫ vt fiat in omni loco:⁊ quātuꝫ:ꝙ diu:⁊ vſqꝫ ad quē terminū:donec di⸗rigatur in ipſa vt peccet̄. Si ergo pertrāſeat̄ termin⁹ in ira modicuꝫ verſus ſuperfluitatē vel verſus defectuꝫ nō vituperat̄. Nos nāqꝫ for⸗taſſis laudam⁹ deficientes nominātes eos māſuetos:quorū autē gra⸗uis fit ira ꝓportionātur virilitati eo ꝙ apti ſint principatui. nō eſt aūt facile nobis ſermone determinare vſqꝫquo pertrāſiens in ira modū ⁊ quātitateꝫ erit quis vituperabilis:ideo ꝙ eſt res particularis que ſenſu diſcernit̄.⁊ p h̄ ꝙ appropriat̄ vnicuiqꝫ ſingulariū ex ipſa ⁊ hoc infinitum eſt:verūtamen poſſibile eſt nobis vt perueniam⁹ in decla⸗ratione huius ad hanc quātitatem. Dicimus ergo quoniā diſpoſitio media per quam fit ira.cōtra quem iraſcenduꝫ:⁊ quātum oportet ⁊ ſm alia huiuſmodi ex conditionib⁹ laudabilis eſt:ſuperfluitas vero ⁊ defectio vituperales:quādo ergo modicū pertranſibit mediuꝫ vi⸗tuperat̄ vituperio modico:quādo plus plus:⁊ quādo multuꝫ multuꝫ: cumqꝫ ſic ſit manifeſtuꝫ eſt:qm̄ opꝫ vt cohibeamus nos per diſpoſi⸗tionem mediam.

Cap. 13.

In vita vero atqꝫ cōmuni vſu verborum ⁊ actuum quidā aſſentatores ſunt qui placen⸗di ſtudio laudāt omnia:⁊ aduerſant̄ putan⸗tes oportere minime ſe moleſtos cuiqꝫ eē. Alij ab his in cunctis diſſidētes nec offen⸗dere quicqꝫ verentes:inhumani/⁊ contētioſi vocantur. Qꝫ igitur hmōi diſpoſitiones vituperāde ſunt: manife⸗ſtum eſt:ꝙqꝫ mediocritas horuꝫ laudāda recipiēs que opꝫ ⁊ vt opꝫ. Contraria vero eodē modo ſpernēs:huic vero nomen nō eſt:ſed amicitie videt̄ ſimilis eſſe ma⸗xima. Talis eſt eniꝫ qui hanc mediocritatē ſeruat qua⸗lem dicere volumus humanuꝫ ⁊ amicū dilectionē aſſu⸗mentem:ſed differt ab amicitia ꝙ affectu caret nec ad eos reflectit quib⁹ cōuerſant̄:non eniꝫ amore vel odio: ſed ꝙ ipſe talis eſt ea recipit que opꝫ. Idē eniꝫ ergo no⸗tos ⁊ ignotos:cōſuetos ⁊ incōſuetos ſimil'r faciet pre⸗terqꝫ ꝙ in ſingulis vt decet. Non eniꝫ cōuenit ſimiliter familiarium ⁊ extraneorum curam habere: nec eodem

> Nō cōuenit ſil'r familia⸗riū ⁊ ex̄neo⸗rū curā hr̄e

modo eis moleſtuꝫ eſſe. Sūmatim igitur dictū ſit eum ita ꝯuerſaturū vt opꝫ:⁊ conīectabit aūt nō offendere vel placere:referēs ad honeſtatē:vel ad vtilitateꝫ:videt̄ eiꝫ circa voluptates ⁊ moleſtias que in cōuerſatōibus exi⸗ſtunt verſari. Harum vero quibuſcūqꝫ vel nō honeſtum eſt vel dānoſuꝫ aſſentiri eas nō ferret:ſed moleſtus eſſe perget. Et ſi agenti deformitatē non paruā afferat vel dānum:aduerſatio autē paruam moleſtiā nō tolerabit: ſed moleſtus erit. Cum ſummis vero ⁊ infimis ac ma⸗gis ⁊ minus notis varie cōuerſabit̄. Similiter autē ſm alias differētias debitū cuiqꝫ tribuet:⁊ placere per ſeip⸗ſum optabit:moleſtū vero eſſe cauebit. Cōtingētia ve⸗ro ſi maiora ſint ſequet̄. Dico autē de honeſto ⁊ vtili ⁊ voluptatis quidē gratia:⁊ ſi magna prouētura inde ſint parum offendet:mediocris igitur talis eſt nomen non habens. Qui autem placere ſtudet ſi voluptatis cauſa nec ob aliud quicqꝫ illud agat̄ laſciuus dicitur. Si ve⸗ro vt vtilitatem quādam inde adipiſcatur in pecunijs aut in re pecuniaria adulator. At qui omnib⁹ ſe oppo⸗nit:inhumanum/⁊ contentioſum diximus eſſe. Viden⸗tur autem extrema inter ſe opponi: qꝛ medium abſqꝫ nomine eſt.

¶ Decimūtertiuꝫ capitulū de medietate que eſt circa delectabile in oībus cōicatōibus que ſm vitā:cuius extrema ſunt placidi ⁊ diſcholi 13 ſeu litigioſi:medietas vero innoīata īpropria dr̄ amicitia differens ab amicitia eo ꝙ ipſa eſt ſine paſſione: amicitia vero cum paſſione diligēdi:ipſa vero ad oēs in cōicādo ſeruās qđ cōgruit ⁊ referēs ad bonuꝫ ⁊ cōferens ⁊ ſm ſe deſiderās cō delectare.cōtriſtare aūt reue⸗rens tn̄ eliget cōtriſtare vbi nō bonū vel vitioſuꝫ nō ꝯtriſtare vel dele⸗ctare: ⁊ cū maiora bona cōſequent̄ ex cōtriſtatiōe ⁊ ꝙ delectātis qui cōuicit ſolū ſe fieri delectabilē ꝓprie placidus:⁊ q̄ vō pp ſibi vtile blā⸗ditor:ꝙqꝫ extrema ſolū vident̄ opponi pp mediū inoīatū eē. B.

Etiam determinauim⁹ diſpoſitiōes inuētas in ira. Diſpoſitiōes aūt que ſunt in ſocietatib⁹ ⁊ in collocutionib⁹ ⁊ cōicationib⁹ nunc dicemus. Qui ergo per iſtas intēdunt ⁊ capiunt beniuolētias hominū ⁊ ſunt illi qui nitunt̄ vt delectari faciant per aſſociationē ſuam alios: ⁊ nō offendūt neqꝫ moleſtant aliquē ex eis qb⁹ cū viuunt in aliquo:quinimo vident vt nō cōtriſtent euꝫ quē aſſociātur: ſunt quidaꝫ modus hominū. Et ſunt alij contrarij iſtis qui diuerſifi⸗

cantur eis in omnib⁹ ſuis diſpoſitionib⁹: quib⁹ nõ eſt cordi: neq; cũ/rant de aliquo ex eis que appropriant alij ab ipſis: ⁊ ſunt illi q noiantur maligni diſcholi ⁊ itractabiles. Et manifeſtũ eſt q̃ due diſpõnes: intendo extremitates ex ipſis vituperabiles ſunt: ⁊ diſpõ media inter ipſas laudabilis: nos.n.per hanc recipim⁹ qđ opz: ⁊ vt opz: ⁊ pp hoc in hñtibus eas malicia eſt ⁊ nõ eſt eis nomen. ¶ D. Et ſimilat mos iſte dilectioni. qui.n.eſt in diſpõne media hui⁹ moris ꝓprietas eius ſiue attributio eſt attributio dilectoris: ⁊ hoc qm̃ quaſi declinam⁹ ad hoc vt dicam⁹ q̃ blandus ⁊ tractabilis dilector noſter pp velocitatẽ ſui ad recipiẽduz ſocietatem familiaritatẽ: exhibẽduz: attamẽ diuer/ſificat mos iſte a dilectione: eo q̃ vacuus eſt eius paſſionis qua in dilectione exiſtit: cum nõ ſollicitetur per ſocietatẽ eius quẽ diligit quẽ/admodũ ſollicitatur dilector: ⁊ hoc quoniã ipſe nõ recipit vnũquemq; quem recipit ſm q̃ opz ad amandũ ipſuz ⁊ nõ obediendũ: ſed recipit q̃dez eum quẽ recipit: eo q̃ nã ſua talis eſt: ⁊ pp hoc amat cognitũ ⁊ incognitũ: ⁊ familiarẽ ⁊ nõ familiarẽ ſm modum vnũ: neq; facit hoc qđ facit de hoc in vnaquaq; rerũ ſm q̃ ei pertinet. Non.n.opz vt ſit cura eius pro extraneis ⁊ familiarib⁹: ⁊ receptio eius ipſoꝝ ſm modũ vnum. verũtñ nõ moleſtat aliquẽ. ¶ D. Et iam dixim⁹ qualr̃ opz eſſe aſſociationẽ ⁊ cõuictũ: ⁊ qñ ꝓportionaueris diſpõnes eius: intendo aſſociãs ad factũ honeſti ⁊ vtilis: videbis intẽdere ipſuz in eis vt nõ cõtriſtet aliquẽ: aut vt hilarẽ euz faciat. videt.n.q̃ diſpõnes ꝯuiuẽdi vel aſſociãdi ſunt circa delectationẽ ⁊ triſtitiã: ⁊ in quo ex iſtis nõ fuerit res honeſta.ſ.fuerit in ipſo res dãnoſa: graue eſt hñti eas vt hilarẽ faciat aliquẽ: ⁊ interdũ eligit vt cõtriſtet. Et iſtud acq̃rere fac factorẽ eius turpitudinẽ: ⁊ hec turpitudo aut erit nõ in modico aut erit eius cõtrariũ. Diſpõ aũt huic cõtraria: intendo eaz in qua eſt honeſtũ vel vtile: neq; moleſtationẽ modicã recipit. graue.n.eſſet hoc hñti ipſam. Cõuiuit aũt potẽtibus ⁊ plebeis ⁊ pfecte notis ⁊ min⁹ notis cõuictu diuerſo ſm debitũ modum: ⁊ in ceteris diſpõnib⁹ diuerſificatis alijs tribuit vnicuiq; qđ ſuuz eſt: ⁊ verecũdatur de eo qđ hilarẽ facit eum ſoluz ⁊ ſine ſuo grato eſt cõtriſtare eũ aliquẽ: ⁊ ſi fuerint res ad quas cõuertunt eius diſpõnes ex rebus grãdibus. intẽdo honeſtũ ⁊ vtile: declinat ad illud ⁊ plane cõuerſat in eo: ⁊ interdũ cõtriſtat cõtriſta/tione modica pp illud qđ ſequit poſt ex delectatiõe: intẽdo quatenus poſtea hilarez faciat. Hec igitur eſt determinatio medij in hoc more: intendo aſſociationẽ ⁊ nõ eſt ei nomẽ poſitũ: qui vero hilares faciũt quoſcũq; indifferẽter ⁊ intẽtio ipſoꝝ eſt vt gaudere faciãt hoies abſq; cã ſunt illi qui placere cupiũt hoib⁹: qui aũt hoc emolumẽti cã faciũt noiant adulatores: qui aũt rixoſus eſt ⁊ in oibus intractabilis eſt vt iaz dixim⁹ malign⁹ ⁊ diſcholus. Et iaz declarauim⁹ de re extremitatũ ambaꝝ qm̃ ſunt oppoſite: ⁊ qm̃ mediũ inoiatũ eſt. Cap. 14.

Irca eadez ferme oſtẽtatiõis mediocritas ipſa quoq; inomiata: nec ab re fuerit de ea quoq; tranſigere: nam ⁊ ea magis que ſunt circa morez cognoſcimus: ⁊ de ſingulis trãſigam⁹: ⁊ ſimul mediocritates eſſe virtutes

magis credim⁹ in cũctis ita eſſe cernẽtes: in vita igit q ad voluptatẽ aut moleſtiã cõuerſant.

Unc de veris ⁊ mendacibus dicemus: ſimpliciter in verbis ⁊ rebus ⁊ fictiõe. Videtur eniz oſtentator affingere ſpecioſa cum non adſint ſibi: vel maiora q̃z aſſint. Ironicus vero contra que ſibi aſſunt negat: vel minora facit. Medi⁹ aũt alteruter quidã eſt vita ⁊ ſermõe verax: is ⁊ fatetur que ſunt circa ſe nec maiora aut minora facit: ſed horum ſingula ⁊ alicuius gratia fieri poſſunt ⁊ nulli⁹. Quiſq; qualis ipſe eſt talia agit ⁊ dicit: ⁊ ita viuit niſi alicuius gratia agat. Mendaciuz vero ipſuz per ſe improbuz eſt ac vituperatiõe dignũ. Veruz aũt probuz ac laudabile: ita verax qui medius eſt laudabilis. Mẽdaces ṽo vtiq; vituperãdi/ſz magis oſtẽtator. Dicem⁹ aũt de vtroq; ſi primũ de eo qui verax ſit: nec de illo nũc dicimus qui in confeſſionib⁹ vera fatetur: nec de his que ad ius ⁊ iniuriaz pertinẽt. nam id alterius eſſet virtutis: ſed de eo qui in quib⁹ nihil tale refert ſermone ⁊ ita verax eſt: eo q̃ ipſe ſm habituz talis eſt. Videt autez hmõi vir probus eſſe. nam qui veruz diligit ⁊ in his in quibus refert verax erit: vt eniz turpe mendaciũ fugiet qui per ſeipſuz fugiebat. talis autẽ laudabilis eſt. Sed ad minus q̃z re vera ſit magis declinat. Congruẽtius eniz id videt: qm̃ ſuperexcellẽtie inuidioſe ſunt. Sed qui res fingit maiores q̃z ſint ſiquidẽ nullius gratia prauus quodãmodo videt. Non eniz vtiq; gaudet mẽdacio: vanus tñ potius eſt q̃z malus. Qui vero alicuius gratia ſi glorie ⁊ honoris nõ min⁹ vitupandus eſt quẽ/admodũ oſtẽtator: ſi lucri cauſa deformior eſt: nõ in potentia: ſed in electione oſtẽtatio eſt. Nam ſm habitũ: ⁊ q̃ talis oſtentator exiſtit quẽadmodũ ⁊ mendax: alter eniz mendacio gaudet: alter cupiditate vel lucro. Qui igitur glorie cauſa oſtẽtationẽ faciunt talia fingunt ex quibus laudandi/aut beati videantur. Qui vero lucri

Quiſq; q̃lis ipſe eſt talia agit ⁊ dic.

Mẽdaciuz p ſeipz iprobuz eſt ⁊ vituperatiõe dignum.

cauſa faciunt hi ea fingunt quorũ vſus ad ꝓximos pertineat: ⁊ que clam eſſe poſſint ceu medicuʒ aut aruſpicẽ egregiuʒ: que adeo pleriq; fingunt aut oſtendũt ꝙ hec in ſeipſis ſunt. Ironicos vero ſua attenuãtes vrbaniores eſſe cõſtat: non eniʒ lucri cauſa faciũt: ſed vt fugiãt tumiditatẽ. Maxime vero hi glorioſa negant vt Socrates faciebat. Sed qui parua ⁊ manifeſta fingũt glorioſi dicuntur ⁊ facile ſpernẽdi ſunt. Interduʒ etiã oſtentatio eſt ceu lacedemonioꝝ veſtitus. Nam exceſſus ⁊ defectus nimius oſtẽtationẽ quãdaʒ hʒ. Sed q moderate ironia vtunt: nec ea diſſimulant que nimis ante oculos ſunt / ⁊ extant: vrbani vident. Veritati oſtẽtatio magis opponit: ⁊ deterior eſt q̃ȝ ironia.

14 ¶ Decimũquartuʒ capitulũ de medietate inter iactãtiaʒ ⁊ ironiam innoīata: de qua ⁊ ſimilibus dr̄ ſe in trãſitu dicere vt magis ſciamus virtutes eſſe medietates: deinde oſtẽdens quis iactator: quis ironicus: quis quoq; medius: qui ⁊ ante caſtus ⁊ verax ſm ipſi⁹ ipoſitionez dr̄: ꝙq; ſingula que p̃dicti faciũt mẽtiẽdo ⁊ verũ dicẽdo cõtingit facere alicuius ⁊ nulli⁹ gratia: ⁊ ꝙ mẽdaciũ ſm ſe fugiendũ: verũ aũt laudabile: ꝙq; ſimiliter veraci laudabili ⁊ extremis vituperabilib⁹ iactator vituperabilis magis: poſtea de quali veridico hic intendit: videlicet de veridico ſm habitum: queʒ ſi contingat ꝓp aliquam vtilitatem mẽtiri libentius declinat ad deficienteʒ. i. ironia q̃ȝ ad iactatorẽ: deinde ꝙ iactator triplex. ſ. qui nullius gratia magis van⁹ q̃ȝ malus: ⁊ qui gratia glorie vel honoris: ⁊ qui lucri: quoꝝ quilibet nõ in potẽtia ſed in electiõe: quẽadmodũ mendax cõſimiliter triplex: ⁊ ꝙ iactatores gratia glorie fingũt: in q̄bus ẽ laus vel felicitas: gratia aũt lucri ex q̄bus ꝓueniret bonũ alijs: ⁊ in q̄bus nõ facile deprehendi poſſunt mendaces: deinde ꝙ ironici ⁊ cur gratioſi videntur qui ⁊ maxime glorioſa de ſe negant: ꝙq; ironia nimia eſt iactatiua: ⁊ ꝙ iactator magis veridico opponit. B.

ET in his rebus inuenit mediuʒ elationis: ⁊ hoc mediuʒ qḋ in elatione eſt nõ hʒ nomen ⁊ nõ eſt malũ vt has res determinem⁹. ¶ Dixit: ⁊ forſitan perfectius cognoſcẽtes erim⁹ diſpoſitiões moꝝ qñ ſciuerimus ex diffinitiõe vel termino earũ quoniã ipſe ſunt mediuʒ: ⁊ ſecuri erim⁹ de hoc ꝙ virtutes medie ſunt quãdo ſciuerimus ꝙ ipſe ſic ſunt in vniuerſo. ¶ Dixit. Jam autẽ diximus de his qui vtuntur aſſociationib⁹ loco delectationis ⁊ triſtitie. Nunc vero determinabim⁹ de illis qui veraces exiſtunt vel mendaces ſm moduʒ vnum in dictis ⁊ in factis. i. veraces ⁊ ſimulatores. Dicim⁹ ergo quoniã putat̃ ḋ elato ꝙ ſimulet ineſſe ſibi res honorabiles ⁊ non ſunt: ⁊ ineſſe ſibi res eximias quarũ non habet poteſtateʒ vel ad quas non poteſt: qui autem vtitur ironia eſt ſm diuerſum iſtius: eoꝙ aut negat qḋ ineſt ei ironie cauſa: aut vileſacit ipſum. medius vero hoꝝum eſt verax in modo ſuo viuẽdi ⁊ in dicto: ⁊ cõfitetur hoc quod in ipſo eſt preter q̃ȝ addat in hoc aut diminuat: ⁊ forſan vnuſquiſq; facit hoc qḋ facit ꝓpter aliquã rerum: ⁊ forſitan facit ipſum nõ ꝓp aliquid penitus. Et vnuſquiſq; ipſorũ dicit ⁊ facit ſm ꝙ ipſe eſt: ⁊ ſimiliter vſus viuẽdi eſt ſm qḋ ipſe eſt dum nõ facit qḋ facit ꝓpter aliqua rerum: ⁊ mendacium in ſeipſo malum eſt vituperabile: veritas aũt bona laudabilis. i. neq; verax: ⁊ eſt medius ⁊ laudabilis exiſtit. Extremi vero mendaces ſunt ⁊ ambo vituperabiles ⁊ proprie ſuperelatus vel ſuperbus: hic. n. magis mẽdax eſt. ¶ D. Et nos determinabimus eos ſimul incipiẽtes a verace. nolumus aũt per veraceʒ eũ qui verax in eo ꝙ cõfitent homines ſibi inuicẽ. ſ. fictio ⁊ ſimulatio: ⁊ eſt id in quo veritas adducit ad iuſtitiam: ⁊ mendaciũ ad iniuſtitiam. iſtud enim eſt de natura virtutis alterius: ſed voluimus per ipſum veraceʒ illum in quẽ non cadit cõtrouerſia ⁊ diuerſitas: ⁊ eſt ille qui verax eſt de ſeipſo ⁊ de vſu ſuo viuendi: ideo ꝙ ſtatus eius eſt ſtatus iſte: ⁊ videtur de eo ꝙ ſit quaſi ſubmiſſas habẽs alas: ⁊ hoc eo ꝙ amator ſit veritatis: ⁊ ſi fuerit verax in eo vbi non hʒ locuʒ veritas: tunc dignius eſt vt verax ſit vbi locũ habet: ideo ꝙ qui veret̃ mendaciũ ꝓpter ſeipſum. intẽdo eo ꝙ mẽdaciũ hoc non veret̃ ipſuʒ ꝓpter quantitatẽ vel mẽſurã aliquã: quiq; fuerit cuʒ hac determinatione h̃ laudabilis exiſtit: ⁊ manifeſtũ eſt de re ipſius qui declinat amplius ad deficientiã ꝙ ſtudioſior eſt veritatis eo q declinat ad ſuꝑfluitatẽ: eo ꝙ ſuperfluitas ponderoſa vel grauis eſt. Qui aũt ſimulat magis q̃ȝ in eo ſit abſq; cauſa iam malus videt̃: non enim aliter vteretur mẽdacio ſʒ potius vanus eſt q̃ȝ malus. Si aũt ſimulat ꝓpter aliã cauſam ⁊ eſt cauſa illa gloria vel honor: tũc nõ eſt valde vituperabilis vel ſuperelatus: ſi vero fuerit h̃ cauſa pecunie vel eius qḋ ducit ad pecuniam: tũc turpior eſt eius diſpoſitio diſpoſitione ſuperelati: ⁊ ſuperelatus nõ eſt ſuꝑelatus potẽtia tantũ. intẽdo nãliter: ſed ⁊ ſm electionẽ eo ꝙ eſt ſuperelatus quidẽ per naturã ⁊ morigerationẽ ad ſimilitudinem mẽdacis. Eteniʒ quidã ex mẽdacib⁹ mentiunt̃ gaudẽdo ex mendacio. quidã vero mentiunt̃ deſiderãtes ex hoc exaltari. qui ergo vtuntur elatione vt per hoc exaltent̃ ſimulãt res ꝓpter quas laudant̃ homines ⁊ pro felicibus habent. qui vero vtunt̃ ea emolumenti vel lucri cauſa ſimulãt res in quib⁹ ſequunt̃ eos illi quibus appropinquãt ⁊ res quas poſſibile eſt eſſe: ⁊ latet de eis: quoniã tales ad ſimilitudinem eius qḋ faciunt oſtẽſores: ⁊ medici ⁊ ſapiẽtes: ideo quoniam res iſte latent: ꝓpter iſtud. ergo plures hominum ſimulãt res huiuſmodi ⁊ fingunt eas: intendo ꝙ inſit eis res quas diximus id eſt ꝙ ſint ſapientes ⁊ oſtẽſores. cõtrarij aũt ſuperelatis ⁊ ſunt vilificãtes ſe: eo ꝙ dicũt de ſe minus q̃ȝ ſit in eis. patens eſt de re ipſoꝝ quoniaʒ placentiores ſunt ſm mores eo ꝙ putat̃ de eis ꝙ nõ dicãt de ſe hoc ꝙ dicunt querẽtes per hoc lucrari ſed fugiẽtes cognoſci: ⁊ ipſi nõ deueniũt ad vltimũ in negatione rerum honorabilium quẽadmodũ faciebat Socrates. At illi qui ſimulant res exiles apparabiles noīant̃ doloſi vel fraudulenti ⁊ ſunt viliores omniũ: ⁊ hoc qm̃ ſuꝑfluitas ⁊ deficiẽtia nimia ꝓportionant̃ vituperabilib⁹. Sed qui vtunt̃ reb⁹ iſtis mẽſurate

⁊ in rebus nõ vilibus valde ⁊ nõ appari bilibus palã eſt de re ipſoꝝ qm̃ acceptabiles ſunt. Et manifeſtũ eſt ꝙ vliſicates ſe oppoſiti ſunt veraci eo ꝙ ſunt digniores eo. Cap. 15.

Cum aũt ſit ĩ vita ceſſatio quedã a negocijs: ⁊ in ea cũ iocũditate tp̃is trãſmiſſio. Videt hic quoqꝫ eẽ cõuerſatio quedã cõueniẽs: ⁊ qualia: ⁊ quõ dicere audireqꝫ oportet. Diſ/fert aũt in talib⁹ dicere aut talia audire. Cõ/ſtat vero circa hoc eẽ exceſſũ ⁊ defectũ medij. Qui igit magis q̃ opꝫ riſuz mouẽt ſcurre videt eẽ ⁊ oneroſi ſunt: nam riſuz ſecuti magis cogitant queadmoduz mouere illum poſſint q̃ queadmodum honeſte loquantur nec queq̃ offendãt. Qui vero nec dicunt ipſi aliquid iocũ/duz: nec alios dicere patiunt: rudes ⁊ agreſtes vident. Enimuero qui cũ moderatione iocat comis appellat.

Queadmodũ corpora ex motibus iudicãt ita ⁊ mores.

Moris eniz vident eẽ tales motus. Queadmodũ vero corpora ex motibus iudicant: ita ⁊ mores. Redũdante aũt periculo ⁊ pleriſqꝫ gaudẽtibus ioco ⁊ ſalib⁹ magis q̃ opꝫ: ſcurre quoqꝫ placẽt atqꝫ ita nuncupant: q̃ſi comitatẽ habeãt: ⁊ ſint elegãtes. Sꝫ non parũ differre eos ẽt dictis appꝫ. Medij aũt habit⁹ eſt vrbanitas. Urbano aũt cõuenit talia dicere atqꝫ audire q̃lia modeſto inge/nuo cõgruunt. Sunt eñ q̃dam q̃ dicere ⁊ audire decet hm̃õi: ⁊ ingenui iocus differt ab eo q eſt ſeruilis: ⁊ do/cti ab eo qui eſt indocti. Intueri lꝫ in nouis ⁊ antiquis comedijs. Alijs eñ erat iocus obſcenitas ṽboꝝ. Alijs vero ſubintellectio. Refert aũt hoc non paruz ad hone/ſtatẽ. Utrũ igit determinandũ eſt eũ qui in aliquẽ iocat recte iocari ſi dicat ea q̃ decẽt ingeniũ: an ſi nõ offendat audientẽ vel ſi permulcet an tale aliqd indeterminatuz eſt: cũ alius aliud oderit ametqꝫ ac talia libẽter auditu/rus ſit: que eñ audire ſuſtinet hec ⁊ facere videt. At nõ oĩa faciet: iocus in aliquẽ dictus cõuitiũ eſt: at legũ lato/res nõnulla cõuiciari ꝓhibẽt: oportebat forſan ⁊ iocari. Urbanus igit ⁊ ingenuus ita ſe habebit q̃ſi ipſa lex in ſeipſo exiſtat. Talis ğ medi⁹ ſiue ħ vrban⁹ ſiue ħ comis

dicat. Scurra vero inferior eſt q̃ ridiculus nec ſibi ipſi nec alijs parcit: mõ riſuz mouere queat: talia dicit q̃lia vrbanus nõ diceret: ⁊ quoꝝ aliq̃ nec audire quidẽ ſuſti/neret. Ruſticus vero ad has cõuerſationes inutilis eſt: cũ nihil ipſe afferat ⁊ cuncta aſpernet: ceſſatio ⁊ iocus neccĩa vident in vita. Tres igit ſupradicte mediocrita/tes ſunt oẽs ĩ vita circa cõẽꝫ vſuz ṽboꝝ ⁊ actuũ. Differũt vero qꝛ eaꝝ vna circa veritatẽ: alie circa voluptatẽ ver/ſant. Earũ rurſus que ſunt circa voluptatẽ: alia in ioco: alia in ceteris vite cõuerſationibus.

¶ Decimũquintũ capl̃m de eutrapelia ⁊ eius extremis ꝑmo ꝙ in cõ/uerſatione colludo eſt collocutio media: ⁊ ſilr̃ auditio ⁊ ſupabũdan/tia ⁊ defectus: deinde q̃les ſuperabũdãtes q ſunt bomolochi qualeſqꝫ deficiẽtes qui ſunt agricſ: ⁊ q̃les medij q ſunt eutrapeli: poſtea ꝙ qñqꝫ bomolochi vocant eutrapeli: ⁊ ꝙ eutrapelie ꝓprium eſt epidexiotis: qualiaqꝫ cõueniũt epidexio: ⁊ ꝙ differentium differẽtes cõuenit eſſe ludos: ⁊ ꝙ indeterminatũ eſt in qb⁹ cõſiſtit bene cõuitiari: qđ tñ opꝫ qñqꝫ facere. ⁊ ꝓp indeterminationẽ ipm̃ ſibi cõuitiantẽ ſibi legeꝫ exi/ſtere: deinde ꝙ bomolochus minor exñs deriſio nihil deret de quocũqꝫ dicere: ⁊ eorũqꝫ riſum faciunt: quoꝝ tñ quedã non ſuſtineret de ſe audi/re: ⁊ ꝙ agrius ad tales collocutiones inutilis in oĩbus triſtat: ⁊ ꝙ re/quies ⁊ ludus in vita neceſſarij: ⁊ tandẽ circa quoꝝ cõicationem ſunt differẽter tres dicte in vita medietates. Dixit. 15

Tex quo eſt hoĩuz in vita ſua trãquillitas ⁊ eſt vſus ei⁹ viuẽdi hora hui⁹ trãquillitatis in ſolatio io/coſo: tũc vr̃ ꝙ hoc etiã aſſociatio ſaporifera in q̃ collocu/tio fit de eo ꝙ opꝫ ⁊ vt opꝫ. Et manifeſtũ eſt ꝙ in his etiã eſt ſupfluitas ⁊ defect⁹ ⁊ mediũ: ⁊ hoc qm̃ illi q excedunt in eo de quo ridet putat de eis ꝙ ſint placẽtes: eo ꝙ du/cunt ad res de qb⁹ ridet de neccitate: ⁊ ĩtẽtio ipſoꝝ vtplꝫ eſt vt rideat de ipſis: ⁊ vt ſit ſermo eoꝝ ſermo placẽs ⁊ vt nõ ꝯtriſtẽt eũ cũ q̃ iocat. De illis aũt q dicũt aliqd ꝓuocationi riſus ⁊ moleſte ferũt euꝫ q tale qd dixerit: putat ꝙ ſilueſtres ⁊ inepti. Qui autẽ vtunt ioco ſaporoſe noĩant cõpoſiti aptitudeo ꝙ iſte diſpõnes oẽs ſunt de qbus putat ꝙ ſint vnius ⁊ eiuſdẽ moris: queadmodũ eñ ex motib⁹ corpoꝝ iudicat ſup diſpõnes eoꝝ ſilr̃ ſe hñt mores. Et qñ detegit res ꝓuocatiua riſus ⁊ exhilarat pñtes ioco ⁊ geſticulationi plus q̃ opꝫ noĩat factor eius repſentator ⁊ ioculator. Manifeſtũ eſt aũt ex eo qđ iam diximus ꝙ hoĩes diuerſificant diuerſitate nõ his rebus tm̃: ⁊ liberalitas vultus ꝓprie eſt ĩ diſpõne media intẽdo ꝙ nomẽ liberalitas vultus appro/priat diſpõni medie in hoc more: ⁊ de nã ſoluti vel liberi vultus eſt vt dicat ⁊ audiat qđ ꝯgruit viro ſuaui liberali ad dicẽdũ ⁊ audiẽdũ. ſũt eteniꝫ hic res ꝯueniẽtes ei qui hui⁹ fuerit diſpõnis ad dicẽdũ ⁊ audiẽ/dũ ſꝫm modũ ioci: ⁊ iocus liberi diuerſificat a ioco ſerui: iocuſqꝫ eru/diti diuerſus eſt a ioco ineruditi: ⁊ ſcit hoc ex poematibus q̃ poſuerũt

antiqui ⁊ moderni in ſatyricis vel reprehēſiuis: ⁊ hoc qm̄ qdā ex ipſis ſunt quos ridere facit turpiloquiū: ⁊ qdā quos ridere facit ſuſpitio: ⁊ inter iſtas duas res differt nō modicū q̄ earū habēda pro decēti ſit. ℭ D. an igit̄ op3 vt diffiniat̄ ſcurrilitas ⁊ turpiloquiū p̱ hoc qđ dictū eſt ꝙ nō ꝯuenit viro libero: an p̱ hoc qđ eſt dictū qđ nō cōtriſtat auditorē ſuū: ⁊ hec deſcriptio ſcḋa q̄ſi interminata eſt. etenim cōtriſtabile ⁊ delectabile vnicuiqȝ hoīum alterū eſt ab eo qđ eſt alteri. Et ſil̄r huic accidit in reb⁹ que audiunt̄. nam putat̄ de viro ꝙ faciat rem cuius auditionē ſuffert: eo ꝙ non oēm rem facit oīs hō: ⁊ hoc qm̄ vituperiū ⁊ ſcurrilitatē non facit vir liber. ℭ D. Et quidam ex legūlatoribus ꝓhibent vituperia: ⁊ cōuenientius eſt qbuſdā eoꝝ vt ꝓhibeāt ſcurrilitatem: vir aūt liberꝫ acceptabilis hec eſt diſpō. cū ſit ſibimetipſi hoc qđ eſt lex illis de ciuitate. Medius g̃ in hoc more: ⁊ eſt hn̄s hāc diſpōnem noiat̄ ſereni vultus. repreſentator aūt minor eſt cōcitatore riſus: etenim ipſe non recipit a ſeipſo neqȝ ab alio niſi res ꝓuocatiuas riſus: ⁊ dicit etiā res quas nō placet viro acceptabili dicere neqȝ audire eas. Silueſter aūt ⁊ rudis nō eſt aptus hmōi ſolatijs: cū nihil eoꝝ cōueniat ipſi: ⁊ cōturbet̄ ⁊ moleſtet̄ ex oībus eis. ℭ D. Et iam putat̄ ꝙ trāquilla quies ⁊ iocoſum ſolatiū neccīa ſunt in vſu viuēdi hoīs. media g̃ determinata in cōuictib⁹ tria ſunt ⁊ oīa cōicant in hoc ꝙ ſunt in dictis qbuſdā ⁊ factis: ⁊ diuerſificant̄ in hoc ꝙ quoddā eoꝝ eſt circa verū. ſ. ꝙ hn̄s nominat̄ verax ⁊ alterū eſt circa delectabile ⁊ eſt duoꝝ modoꝝ: vnū qđ eſt circa ludicra ⁊ iocoſa. ſ. ꝙ hn̄s noiat̄ aptus ⁊ cōpoſitus; ⁊ tertiū qđ eſt circa vitā eius qui viuit abſqȝ iocis.

Cap. 16.

E verecūdia nō ita loquēdū eſt q̄ſi de aliq̄ virtute. nam affectui magis q̄ȝ habitui ſil̄is eſt. Itaqȝ eam diffiniūt timorem quendā eſſe dedecoris. Fit aūt ꝑpe ſil̄r ac timor ille i rebus grauibus. Erubeſcunt enim verecundantes: mortem vero timentes paueſcunt. Itaqȝ corporalia quodam modo videntur vtraqȝ ꝙ affectus magis eſſe conſtat q̄ȝ habitus. Necvero omni etati congruit verecūdia: ſȝ iuuenili. Putamus .n. eos q in hmōi etate ſunt verecūdos eſſe oportere. Propterea ꝙ illi cupiditatib⁹ obnoxij v̄ecūdia ꝓhibent̄ i multis delinq̄re. Et laudamus ex iuuenib⁹ verecūdos. Seniorem v̄o nemo laudat ꝙ verecundus ſit. Nihil. n. ab eo fieri cenſemus qđ ſit verecūdia dignū; nō. n. ꝓbi eſt verecūdia: ſi qdē ꝓuenit ex iprobis. Nō. n. agēda ſunt talia. Si vero alia ſm̄ veritatē / alia ſm̄ opinionem turpia ſunt / nihil differt. neutra agēda ſunt. itaqȝ neqȝ verecūdandum. Improbi v̄o eſt talē eſſe vt aliqđ turpe faciat. Verū ita ſe hr̄e vt ſi

Nō oī etati cōgruit v̄ecūdia ſȝ iuuenili.

faciat quicq̄ȝ tale verecundet̄: ⁊ ꝓpter hoc putare probum eſſe abſurdum eſt. Etenim verecundia i volūtarijs eſt. Volens aūt probus vir nunq̄ȝ faciet praua. eſſet aūt verecundia ex ſuppoſitione vtiqȝ probum. Si enim faciat verecundabitur: ſȝ non eſt hoc circa virtutes. Impudentia vero improbum ⁊ non verecundari cum male agat: ſȝ nihilo magis hec facientem verecundari probum eſt. Continentia quoqȝ nec ipſa quidē virtus eſt: ſȝ quedam mixta. Oſtendemus autem de illa poſtea.

ℭ Sextūdecimū capl̄m de verecūdia ꝑmo: qm̄ non virtus: q: nō habitus verecūdia: ſȝ magis paſſio: qđ oſtēdit̄ ex diffōne ipſius ex accidente circa ipſam: deinde q̄ro iuuenili etati cōuenit laudabil̄r ⁊ nō ſenili: ꝙ qȝ ſm̄ veritatē neqȝ ſm̄ opinionē turpe operādū: ac per hoc nec verecūdandū cū tantū praui ſit turpia operari: poſtea ꝙ ſi verecundetur ex prauo opere nō ob id exiſtimandū ſtudioſum eē: ſed ꝙ verecundia ex ſuppōne ſolū ſtudioſa qđ nō eſt circa v̄tutes: tandē ꝙ neqȝ cōtinentia virtus: ſed mixta quedam. Dixit. 16

E verecundia aūt non op3 nos loqui ſm̄ ꝙ ſit virtus quedā: potius enim vr̄ eſſe paſſio q̄ȝ diſpoſitio: neqȝ paſſio h̄ cōuenit omni etati: ſȝ ꝓprie cōuenit adoleſcētie: cū videamus oportere hmōi verecūdantes eē. intēdo adoleſcētes. Et ſit quidē verecūdia laudabilis in hmōi; eo ꝙ cum vita ipſoꝝ vincat̄ a paſſionib⁹ peccāt multipl̄r: ⁊ verecūdia arcet ⁊ ꝓhibet eos ab hoc: ſenes aūt nemo laudat: eo ꝙ ſint verecūdantes: videmus etenim ꝙ nō op3 facere ſenes facta ꝑp que ſit verecūdandū: neqȝ virtuoſus etiā verecundat̄ cū verecūdia nō fiat niſi ꝓpter mala: ⁊ hec nō ſint ſiēda. ℭ D. cunqȝ rerū turpium quedam ſic ſint ſm̄ veritatē: quedā aūt ſic ſint putatiue: nō differt quin cauēdum ſit ab vtriſqȝ donec non incidat̄ in verecundiam ex ipſis. Et virtuoſi diſpoſitio hec eſt: intendo ꝙ de natura ipſius non eſt vt faciat vllam ex his duabus turpitudinibus. De natura aūt mali eſt vt ſit in diſpoſitione per quā agat aliquid ex turpib⁹ rebus. Et pro hoc fiat quando fecerit aliquid ex iſtis vt verecundet̄. ideoqȝ putabit̄ de ipſo ꝙ ſalus ſit a turpi ſm̄ diſpōnem. Verūtamen dicere ꝙ verecundari bonū eſt in rebus ſictibus ſponte eſt ſuper quo cōueniūt hoīes: propterea ꝙ verecūdans qn̄ fecerit turpe factū ⁊ verecundat̄ ex ipſo ſperatur ei cōuerſio ad virtutē: ꝓpter hoc dictū eſt de verecundia ꝙ eſt bona: non ꝙ numerata ſit in virtutibus: niſi q: irreuerētia ſiue infronitas malum: ⁊ eſt vt non verecundet̄ homo facere turpe. Optimum aūt homini ⁊ digniſſimū ipſi eſt vt nō faciat: vnde ſit verecūdandū. ℭ Dixit. Neqȝ etiam retentio anime virtus eſt: ⁊ loquamur in hoc in hac parte: ſed ipſa eſt res mixta. loquemur autē in ipſa poſtea. Nūc autem loquemur de iuſtitia.

¶Ariſto. Stragy. Ethicoꝝ Liber Quintus incipit.
¶De iuſtitia ⁊ iniuſtitia. Cap. primũ.

De iuſtitia ⁊ iniuſtitia cõſiderãduz
eſt: ⁊ circa quas res exiſtãt: ⁊ q̃lis
mediocritas ſit iuſtitia ⁊ iuſtum:
quoꝛũ mediũ cõſiderãdo iſta eo/
dem mõ nobis ſit vt in ꝓceden/
tib⁹. Videm⁹ igit͛ oẽs eiuſmodi
habitũ dicere volentes iuſtitiã ꝑ
quẽ iſtoꝝ opatoꝛes ſunt: ⁊ ꝑ quez
agũt: ⁊ volũt res iuſtas eodẽ mõ
de iniuſtitia ꝑ quã iniuriant͛ ⁊ volũt iniuſta. Quãobꝛez
hec primũ nobis ꝓſuppoſita ſint: nõ eni eodẽ mõ res ſe
hz in ſcientijs: in potentijs ⁊ habitib⁹: nam ſciã e poten
tia videt͛ eadẽ eſſe cõtrarioꝝ: habitus vero cõtrari⁹: cõ
trarioꝝ vero eſt ceu a ſanitate ſana fiunt. Non autẽ con/
traria. Dicim⁹ eniz ſane incedere qñ quis ita incedit vt
faciũt ſani. Sepe ergo cognoſcit͛ cõtrarius habit⁹ a con/
trario: ſepe ẽt habit⁹ a ſubiectis cognoſcunt͛. Si eniz bo
na habitudo ſit manifeſta, ⁊ mala habitudo ſit mãifeſta
⁊ ex his que bonã habitudinẽ faciũt bona habitudo: ⁊
ex hac illa q̃ faciũt cognoſcunt͛. nã ſi eſt bona habitudo
ſpiſſitas carnis: neceẽ vt mala hĩtudo ſit raritas carnis
⁊ efficiẽs bonã hĩtudinẽ qȯ faciat ſpiſſitatẽ ĩ carne. Seq
tur ꝟo vtplĩmũ ſi altera multipl͛r dicat͛: ⁊ altera multi/
pl͛r dici: ceu ſi iniuſtũ ⁊ iuſtũ. Videt͛ ãt multipl͛r dici iu/
ſtitia ⁊ iniuſtitia: ſʒ ſunt admodũ ꝓpinq̃ ipſaꝝ equoca/
tionẽ latere: qȯ nõ fit ĩ his q̃ lõge magis ſunt mãifeſta.
naz illa plurimũ inter ſe dĩnt ſpẽ: veluti clauis qȯ equo/
cuz eſt ei q̃ eſt ſub aĩaliũ collũ ⁊ ei qua hoſtia claudunt͛.
Cõplectamur ergo quot modis dicat͛ iniuſtus.

Sepe cog/noſcit͛ habit⁹ cõtrarius a contrario ⁊ ſepe ẽt ha/bit⁹ a ſubie/ctis cogno/ſcuntur.

¶Tractatus Quint⁹ libri Nichomachie Ariſt. de iuſtitia incipit.
¶Primum caplm in quo primo dicit quibus propoſitum eſt in hoc
quinto dicere ⁊ ſm qualem methodum: ſecũdo ſuppõẽs deſcriptio/
nes cões iuſtitie ⁊ iniuſtitie: diuidẽs eas a potentijs ⁊ ſcientijs: dein/
de qȯ duobus modis cognoſcitur habitus. ſ. a contrario ⁊ a ſubiectis
⁊ ꝙ ſi vnum cõtrarioꝝ multiplicetur ⁊ reliquum vt in multũ: ꝙ

iuſtitia ⁊ iniuſtitia multipliciter dicunt͛: ſed latẽt propter propinquã
eſſe earum equiuocationẽ. Dixit.

Perſcrutandum autẽ de iuſtitia quid eſt ⁊ ĩ quo
eſt: ⁊ cuz ſit iuſtitia actiones: ⁊ ſi
fuerit mediũ tunc qȯ medioꝝ eſt: ⁊ cui rei eſt medium.
Sit aũt ꝑſcrutatio noſtra de hoc ſm modũ quẽ meret͛
hec materia ſm ꝙ ꝓceſſit de ſermone noſtro. Dicimus
igit͛ qm̃ videmus oẽs dicẽtes ꝙ iuſtitia eſt per quã poſ
ſumus ſup res iuſtas: ⁊ ꝑ quã iuſte agim⁹ ⁊ volumus res iuſtas. Et ſil͛r
etiã inuenim⁹ eos dicẽtes ꝙ nõ iuſtitia: intẽdo iniuriã: eſt habitudo
vel diſpoſitio illa ex qua nõ iuſte facimus neq3 iuſtuz volumus. Cũq3
fuerit hic notoꝛiũ nobis de re iuſtitie ⁊ non iuſtitie ſit iſtud primitus
apud nos de re eius tanq̃ radijs: poſita autẽ tanq̃ deſcriptio ad illõ
qȯ volumus ſcire de ſubſtantia eius. Deinde inquiram⁹ poſt iſtud q̃
ſunt actiones iuſte ⁊ iniuſte: ⁊ ponamus inquiſitionẽ noſtrã ad illud
ex notioꝛi earũ: intẽdo ex notioꝛi iſtarũ duarũ actionũ. Eteniz nõ eſt
modus in via ſcientie foꝛmarũ ⁊ diſpoſitionũ: ſicut modus in foꝛmis
⁊ diſpoſitionib⁹ metipſis. Scientia eniz cõtrarioꝝ poſſe eſt vt ſit potẽ
tie vnius: queadmodũ receptibile ↄtrarioꝝ eſt potẽtia vna: ⁊ ꝓpter
hoc generat͛ a cognitiõe vnius cõtrarij cognitio cõtrarij alterius. In
foꝛmis autẽ exiſtentib⁹: intẽdo efficientes ſiue naturalib⁹ ſiue artifi/
cialib⁹ nõ eſt hoc poſſe: intẽdo vt generet͛ contrariũ. V. g. foꝛma ſanita
tis exiſtẽs in anima medici nõ generat egritudinẽ: immo nõ generat
niſi res ſanatiuas. In cognitione vero poſſe eſt vt cognoſcant͛ foꝛme
⁊ diſpõnes ex ſuis cõtrarijs: queadmodũ poſſibile eſt vt cognoſcant͛
ex ſuis ſubiectis. eteniz poſſe eſt quãdo fuerit diſpoſitio bona notioꝛ
vt cognoſcatur ex ea praua: intendo cõtrariã eius: ⁊ ſimiliter cogno/
ſcitur diſpoſitio bona ex praua: quãdo fuerit praua notioꝛ. V. g. ſi fue
rit diſpoſitio ſanatiua equalitas cõplexionis ⁊ fuerit hic notioꝛ: tunc
neceſſe eſt vt ſit diſpoſitio egritudinalis exitus ab equalitate cõple/
xionis. Cũq3 manifeſtũ fuerit de re alterius cõtrarioꝝ: qm̃ dicit͛ vni/
uoce ⁊ ſm intentionẽ generalẽ vniuerſalẽ. i. vniuoce vt iuſtitia ⁊ non
iuſtitia. Et hoc quidẽ latet in rebus propinquis adinuicez. intẽdo an
ſit equiuoce aut nõ vt accidit in iuſtitia: ⁊ ꝓpter hoc indigẽt vt ſigni
ficetur ſuper hoc in eis ex notioꝛe cõtrarioꝝ: in rebus autem diſtan/
tibus manifeſta eſt equiuocatio. Cap. 2.

Scia ↄtra/rioꝝ poſſe ẽ vt ſit ſciẽtie vni⁹ queadmodũ rece/ptibile con/trarioꝝ eſt potẽtia vna

Si detur iniuſtus eſſe ⁊ qui cõtra leges faciat
⁊ qui plus appetit ⁊ iniqu⁹: itaq3 pz ꝙ ⁊ iuſt⁹
erit qui ſʒ leges facit ⁊ qui equus eſt. Iuſtũ
igitur eſt qȯ ſm leges ⁊ qȯ equũ eſt: iniuſtuz
autẽ qȯ cõtra leges ⁊ qȯ iniquum eſt. Cum
vero ⁊ plus appetens iniuſtus ſit circa bona quidẽ erit:
non tamen omnia ſed circa illa in quibus foꝛtuna pro/
ſpera vel aduerſa locũ habet que ſunt ſimpliciter bona
ſemper: verũ alicui nõ ſemꝑ: ſed homĩes illa precant͛ ⁊

querunt. At non optz: ſed precari quidem debent que
ſimpliciter bona: ſibi quoqz eſſe bōa: appetere vero que
ipſis ſint bona. iniuſtus autem ſi ſemper plus appetit:
ſed minus in ſimpliciter malis. Sed qr videtur minus
malum eſſe quodāmodo bonum ac boni eſt illa cupi/
ditas plus habendi: ſic vt videatur ab hoc plus appe/
tens: ⁊ contra leges facere: hec enī eſt tranſgreſſio le/
gum: ſiquidem iniquitas cōprehendit omnem iniuſti/
tiam: ⁊ cōe quoddā eſt ad omnē iniuſtitiaꝫ. Cum vero
is qui contra leges facit iniuſtus ſit: ⁊ qui ſm leges iu/
ſtus: conſtat ꝙ omnia que a legibus proficiſcunt quo/
dāmodo iuſta ſunt. nam ⁊ ea que conſtituta ſunt aucto/
ritate ferendarū legum legitima ſunt: ⁊ qōlibet horum
iuſtum eſſe dicimus: leges autez in omnibus prouidēt
conſectātes aut cōmunez omniuz vtilitatē: aut optimo/
rum: aut principium vel ſm virtutē: vel ſm aliuz quen/
dam talem modum: itaqz vno quidez modo iuſta dici/
mus ea que pertinent ad faciendā ⁊ conſeruandā feli/
citatē parteſqz eius in ciuili ſocietate. Jubet autez lex ea
que ſunt viri fortis vt nō deſerere locuz in acie: non fu/
gere: non arma abijcere. Et ea que ſunt temperātis vt
non cōmittere adulteriū: non flagitiuz facere. Et ea que
ſunt māſueti: vt non pulſare: nō iurgia exercere. Eodē
modo ⁊ ſm alias virtutes ⁊ vitia. Has iubens. illa ve/
tans. Recta quidem que poſita eſt recte: deterior vero
que inconſulte poſita.

2 ¶ Scōm capl'm in quo p̄rio ſuppoſito ꝙ iniuſtū equiuocū ad illega/
le: ⁊ inequale cōcludit p hec ꝙ iuſtū ſilr eſt equiuocū ad legale ⁊ eqle:
deinde oſtendēs ꝙ iniuſtus auar⁹ ⁊ inequalis nō eſt circa oīa bona:
ſꝫ circa ea que ſimpl'r bona. prauis aūt mala. i. bona corpis ⁊ exterio
ra p quibus habēdis hoīes orant: ꝙ nō faciendum: ſꝫ ꝙ ipſis ſi p̄ue/
niant ſint bona. tertio qr iniuſtus talis nō ſemp plus eligit vere: ſed
in malis ſimpl'r minus ac p hoc ſemp aliqual'r plus boni ſic cōiter exi
ſtens auarus: pprie aūt inequalis tandē vt pateat vtriuſqz iuſti dif
ferentia oſtendit ꝙ illegalitas omnē cōtinet iniuſtitiā: ꝙqz oīa lega/
lia aliqual'r iuſta: ideoqz cū leges de oībus virtutibus ⁊ earū opera/
tionibus conijciant ⁊ precipiant ⁊ oppoſita p̄hibeant ſunt iuſtitia ⁊
iniuſtitia: iuſtoqz ⁊ iniuſto continentur virtutes omnes ⁊ malitie ⁊
ab his denominata. Dixit.

CUmqz putet de ſpēbus de quib⁹ dicit nō iuſtū ꝙ
ſint notiores eis de quib⁹ dicit iuſtuz nu/
meremus quot modis dr iniuſtū. Dicimus igit: qm̄ vi
detur de eo qui diuerſuz agit legi ꝙ ſit nō iuſtus: ⁊ ſilr
videt dici nō iuſtus de eo qui lucret poſſeſſiōes multas
per rapinā vel fraudē: ⁊ vlr de eo qui nō ſeruat equita
tem: ſꝫ excedit. Cū itaqz nō iuſtus. ſ. faciēs iniuriā dica
tur ſm iſtas duas intētiōes: tunc patēs eſt: qm̄ tenēs legē iuſtus eſt.
⁊ ſilr ſeruās equitatē iuſtus eſt. ¶ D. Nō iuſtus aūt qui eſt dñs poſſeſ
ſionis multe nō eſt in oībus bonis ſꝫ in bonis q̄ ſunt bona felicē faciē
tia hoīem: nō illa que ſunt bona in ſeipſis abſqz eo ꝙ ſint beatifican/
tia: ⁊ hoc qm̄ quedā eoꝝ q̄ ſunt bōa in ſeipſis ⁊ ſemp interdū nō ſunt
quibuſdā hoīuz bona neqz ſemp: ⁊ pp hoc fit ꝙ rogāt hoīes in orōnib⁹
ſuis ſepius vt res q̄ ſunt bone in ſeipſis ſemp ſint bone eis ſemp: ⁊ vt
eligāt ex bonis hoc qḋ ſit bonū ipſis. ¶ D. iniuſtus aūt eligit ſemp d̄
bono plus ⁊ de malo min⁹: intēdo de malo abſolute: ⁊ videtēt ꝙ ille
q nō eſt malus bon⁹ ſit mō quodā: ⁊ multitudo poſſeſſiōis p eū de bo/
nis eſt: ⁊ iō videt/ vt ſit dñs poſſeſſiōis multe: ⁊ eſt vlr iniqu⁹: ⁊ hec ē
res ppria ei ⁊ bonū in quo eſt iniuria cōe eſt oībus. ⁊ qñ poſitū fuerit
eſſe de p ſe notis cū qui diuerſus eſt legi eſſe nō iuſtū. tūc manifeſtū ē
ꝙ lex iuſta eſt: ⁊ ꝙ oēs res legales iuſte ſunt mō quodā: nam p oē qḋ
p̄cipit legifer: aut p̄hibet tendit aut ad bonū cōe oībus: aut ad bonū
virtuoſis naturalr ex hoībus: aut ſile aliqd huic intētioni: vlr enim
p̄cipit hoc qḋ efficit felicitatē: ⁊ illud qḋ eam cōſeruat: ⁊ illud qḋ efficit
partes eius ⁊ qḋ ea cōſeruat etiā a malitijs ciuilibus ſm ꝙ mandat
ſtrenuo vt agat actiones ſtrenuitatis legalis: vt qḋ nō relinquat aciē
vel ordinatiōnē: ⁊ ne fugiat: ⁊ ne reijciat arma. Et ſimilr precipit ca/
ſto vt faciat opera caſtitatis: vt ne fornicet: nec ſit falſidicus: ⁊ p̄ci/
pit pacifico facere qḋ ſuū eſt: vt ne p̄cutiat aliquē: neqz dicat dictum
malum: ⁊ ſimilr in ceteris ſint virtutib⁹ ⁊ vitijs: intendo ꝙ precipit
virtutes omnes ⁊ prohibet omnia vitia: ⁊ hoc vniuerſalr ſiue virtu/
tes ſm veritatem ⁊ certitudinē: aut per modum aliquem intendo ge/
nere ex modo quodam.

Cap. 3.

HEc itaqz iuſtitia virtus quidē eſt p̄fecta nō
ſimpl'r ſed ad alium. Et ab hoc multotiēs
excellentiſſima virtutū eſſe videt iuſtitia: ⁊
neqz heſperus: neqz lucifer ita mirabilis ac
in p̄uerbio dicimus: omnes ſimiliter virtu
tes iuſtitie ineſſe ⁊ p̄fecta maxime virtus quoniā perfe
cte virtutis eſt vſus. p̄fecta ſūt ꝙ eā hñs ad aliū quoqz
vti pōt virtute: nō ſoluz ad ſeipꝫ. Multi. n. in p̄prijs vir
tute vti: ſꝫ in his q̄ ad aliū ſunt nō p̄nt: ⁊ p̄ptea vr̄ p̄cla/
ruz id Biātis. Magiſtrat⁹ virū oſtēdit. Ad aliū enī ⁊ in
cōi magiſtratus geritur. Propter hoc ipſuz ⁊ alienum

Excellētiſſima virtutū vr̄ eſſe iuſtitia.

Biātis ſniā magr̄at⁹ virum oñdit.

bonū videt̃ eſſe iuſtitia ſolū oīumvirtutū: q2 ad aliū eſt. Agit eniꝫ illa que aliȷ̃ cōferunt: vel ꝑncipi vel reipu.

3 ¶ Tertiū capl'm ꝙ iuſtitia generalis eſt virtus perfecta: q2 nō ſoluꝫ ad ſe: ſed ad alterū eſt omnis virtutis vſus: ⁊ ideo virtutū preclariſſima ⁊ ſola virtutū alienū bonū: ⁊ nō ſicut poſſim⁹ eſt qui ad ſe/ ⁊ ad amicos vtitur malitia: ſic optimus qui ad ſe/ ⁊ ad amicos vtitur virtute: ſed qui ad quecūq3. ꝙ q3 hec iuſtitia non pars virtutis: ſed tota virtus ſicut oppoſita ei iniuſtitia nō pars malitie: ſ3 ipſa tota. ꝙ etiā hec ⁊ virtus ſimpl'r ideꝫ ſunt ſubiecto: eſſe aūt nō idē: q2 hic in ad alterum: virtus vero ſm ꝙ anime habitus talis. B.

Et tamen iſta iuſtitia eſt iuſtitia cōis: ⁊ eſt ſimpliciter equalis virtuti vl' niſi ꝙ ipſa qñ accepta fuerit per modū quo eſt virtus eſt in capl'o qualitatis: ⁊ dicit̃ abſolute nō ad aliquid: ⁊ ꝙ accepta fuerit ſm ꝙ iuſtitia eſt in capl'o relationis ⁊ ad aliqd. Eteniꝫ iuſtitia quidē eſt in hoībus iuſtū agens in eis. ⁊ ex hoc modo putat̃ de iuſtitia ꝙ ipſa ſit perfectiſſima virtutū agentiū ⁊ vtiliſſima earuꝫ: ⁊ maxime placēs. ¶ Dixit. ita vt magis placeat ipſa ꝙ̄ ſydus veneris matutinū oriens cuꝫ ſole: ⁊ veſpertinū occidēs cū ipſo. Et dixit quidē hoc: ⁊ eoꝶ in vſu eoꝶ fuit de re placente dicere ꝙ eſſet placētior ſydere veneris. ¶ B. Et cuꝫ iuſtitia dicta fuerit cōiter eſt virtus perfecta vt in plurib⁹: eſt virtus quidē eo ꝙ actiones iuſtitie nō ꝓcedunt niſi a virtute: pfecta vero eo ꝙ ille qui eam habuerit pōt vti virtute in ſe: ⁊ in altero. ¶ B. Et pp hoc putatur ꝙ recte dixerit eniꝫ dicēs ꝙ facit virū notū cum ſit vtens virtute in non vtente ea. ſ. in ſubdito. princeps eniꝫ relatiue dicit̃ ad ſubditum: ⁊ pp hoc h3 quidē nomē iſtud vſum virtutis in altero. ⁊ ex hinc putatum eſt de iuſtitia ꝙ ſit bonū extraneo inter ceteras virtutes: intendo ꝙ ſit bonū ad alterū: ⁊ hoc qm̄ ipſa quidē ſemp agit qđ bonuꝫ eſt: aut cōparticipāti: aut principāti ⁊ ſubdito. Cūq3 ſit cōpletaꝫ habens malitiā qui vtit̃ malitia in ſe ⁊ amicos ſuos: tūc virtuoſus cōpletam habens virtutē eſt ille qui vtit̃ virtute in ſe: ⁊ in alterū: cōpletā quidē eo ꝙ vſus ei⁹ in altero difficilis eſt. ¶ B. ⁊ iſta iuſtitia quā determinauimus nō eſt pars virtutis: ſ3 eſt tota virtus: ⁊ iniuſtitia oppoſita ei nō eſt ps malitie: ſ3 eſt ipſa tota malitia: ⁊ eſt qdē diſtictio inter ipſa ⁊ inter virtutē: eo ꝙ ipſa ē ad aliqd: ⁊ virtus nō eſt ad aliqd. Eſt ergo ipſa ⁊ virtus vnū in ſubiecto. diuerſum in rōne. Cap. 4.

Iuſtitia qñ accipit̃ ſm ꝙ eſt virtus eſt in ca. q̄litatis. ſ3 qñ accipitur vt iuſtitia eſt ī cap. ad aliquid.

Virtus ⁊ iuſtitia ſunt vnū in ſubiecto ſ3 duo in rōne.

Peſſimus igit̃ eſt qui ad ſeipm ⁊ ad amicum vtit̃ prauitate. Optimus vero qui nō ad ſeipm: ſed qui ad alium vtit̃ virtute. Id eniꝫ opus difficile eſt. Hec igit̃ iuſtitia non pars virtutis ſed tota atq3 integra virt⁹ eſt: neq3 cōtraria eius iniuſtitia vitiȷ̃ pars eſt: ſed tota atq3 integra vitioſitas. In quo antem differunt tota virtus ⁊ iuſtitia: hoc ex ſupradictis cōſtat. Eſt eniꝫ eadē ſed eſſe nō idem

Iuſtitia nō eſt pars virtutis ſed eſt tota virtus.

non idem ſed qua ad alteruꝫ iuſtitia: qua vero talis habitus ſimpliciter virtus.

Sed querimus illaꝫ que in parte virtutis eſt iuſtitiaꝫ. Eſt eniꝫ aliqua vt dixi eodeꝫ modo de iniuſtitia pticulari dicēduꝫ: ꝙ aūt ſit aliud ſignū erit: ꝙ qui p alia flagitia ꝺlinqt iniuriā qdē: ſ3 nihilo plus appetit vt clypeū abȷ̃cit q pp timiditatē: aut qui ꝯuitia dixit per irā: aut qui non cōtribuit pecunias pp auaritiā: qđ ꝓfecto p nulluꝫ iſtoruꝫ ſepe plus appetit: cōſtat quinimo nec p oēs: ſ3 p aliquaꝫ improbitateꝫ quā vitupamus ſm iuſtitiā. Eſt igit̃ aliqua iniuſtitia veluti ps toti⁹: ⁊ iniuſtū quiddā in pte totius iniuſti qđ cōtra leges fit: pterea ſi quidē lucrandi cā mercat̃ ⁊ accipit. Quidā vero erogat ⁊ dānū patitur pp libidineꝫ: hic qdeꝫ intēperās magis vr̃ eſſe q̄3 plus appetēs: ille aūt iniuſt⁹ qdē ſ3 nō intēperās. Patet ergo ꝙ ea de cā q2 plus h3: inſup circa alias qdeꝫ oēs iniuſtitias qdeꝫ ſemp fit relatio ad aliqđ vitiuꝫ: veluti ſi adulteriuꝫ cōmiſit ad intēperātiā. Si deſeruit locū in acie ad timiditateꝫ: ſi pulſauit queꝫ ad irā: ſi plus habeat ad nulluꝫ aliud vitiū relatio fit q̄3 ad iniuſtitiā. itaq3 patet ꝙ p̄ter illā totā alia q̄dā pticl'arꝫ iniuſtitia huic ſynonyma. Nā diffō in eodē genere eſt. vtraq3. n. ad aliuꝫ potētiaꝫ h3. Ueruꝫ hec qdeꝫ circa honorē ⁊ pecunias aut ſaluteꝫ aut circa hec oīa ſi vno nomine valeremus cōplecti: ⁊ p voluptateꝫ que ꝓuenit a plus habēdo. Alia vero circa oīa in quibus vir bonus verſatur.

¶ Quartuꝫ capitulū in quo dicto primo ꝙ de particularib⁹ iuſtitia: ⁊ iniuſtitia eſt in hoc quinto intētio oſtēdit per tria media pticulareꝫ iuſtitiā eſſe quādaꝫ aliam ab vniuerſali cōmunicātē: cū vniuerſali in eo ꝙ ambe ſunt: ad alteruꝫ: differentē vero in eo ꝙ hec circa quedam determinata: illa aūt circa oīa circa que ſtudioſus ex hoc quaſi ex neceſſariori cōcludēs: eſſe ⁊ particularē iuſtitiam. B. 4

Nos autem in iſto loco nō inquirim⁹ iuſtitiā que eſt equalis virtuti: ſed iuſtitiā que eſt pars virtutis: intēdo eaꝫ que eſt eius ſpē. Et ſil'r querimus iniuſtitiā illam que eſt ps malitie: ⁊ ſignuꝫ eius ꝙ ſit h iniuſtitia cōis eſt ꝙ nos inuenim⁹ in ceteris mali/

tijs factorez de quo dicimus ꝙ agit non iuſte: ⁊ tamen nō iniuriatur alicui: vt qui fugit a congreſſu ꝓpter timiditatem. nos etenim dicimus de eo: qm̄ nō iuſte agit. ⁊ ſilr̄ qui amittit peregrinatiōes dr̄ de eo qm̄ iniuſtus eſt: ⁊ ſilr̄ qui negligit acqrere pecunias pp ſtultitiā ſuam dicim⁹ de eo: qm̄ non iuſte agit: attamē nulli iniuriat. ⁊ ſilr̄ ſe hꝫ qui multas acquirit diuitias nō ex defraudatiōe: ſed per auaritiā: ⁊ iniurians eſt hñs malitiā vnaꝫ ex iſtis malitijs. Queadmodū ergo ille de quo dicim⁹ ꝙ eſt raptor eſt hñs malitiā particularez ſub malitia vli. ſilr̄ ille de quo dicim⁹ ꝙ eſt raptor ē dñs iniurie ꝑticularis ſub iniuria vniuerſali que eſt diuerſuꝫ legi: ⁊ ſignificatur etiā ſuper hoc ꝙ hec malitia ꝓpria dignior eſt noīe iniurie: ꝑ hoc ꝙ qm̄ hō aggregat pecunias ex lenocinio: ⁊ alter cōgregat eas ex circūuentiōe alterius in negotiationibus: primus dignior eſt vocari incaſtus q̄ vt vocet iniuſtus: ⁊ ſi noīauerimus euꝫ iniuſtuꝫ erit hoc noīe cōi. ſecundū vero noīam⁹ qdē iniuſtuꝫ tm̄: ⁊ ēt qm̄ cetere ſpēs malitiaꝝ ꝓportiōant ſemꝑ alicui gn̄i ex malitiis qd̄ eſt preter genus iniurie. V.g. qm̄ malitia que eſt lenocīnīuꝫ ꝓportionat ad incaſtitatē: ⁊ fuga ex aciebus litis ꝓportionat ad timiditatez: interfectio aūt ⁊ defraudatio in pecunijs nō ꝓportionat ſemper niſi malitie illi q eſt iniuria. Cūq3 ſic fuerit tūc manifeſtū eſt: qm̄ hē iniuria particularis ꝑticipās in noīe iniurie vel iniuſtitie vlis: ⁊ in diffinitiōe ſm moduꝫ ſm quez ꝑticipāt ſpēs generi in iſtis duobus ⁊ eſt qdē hoc ꝑticulare ꝑticipās vli in noīe ⁊ diffōne eo ꝙ ambo ſunt ad aliqd: vtrūtn̄ vnuꝫ ipſorū relatiue dr̄ ad diuitias ⁊ honores ⁊ ſalutē. aut ad aggregās iſta ſi poſſe fuerit cōprehēdere ſb noīe vno ⁊ nomen iuſtitie ⁊ iniuſtitie: dr̄ quidē ꝑmo ⁊ ꝑncipalr̄ ex iſtis quattuor de eo qd̄ fit circa pecunias ⁊ ab hoc trāſumit ad illas alias res. Cūq3 iam declaratū ſit ex hoc dicto ꝙ iniuſtitia dicit cōiter ⁊ ꝓprie ⁊ ſilr̄ iuſtitia nunc dicamus quid eſt h iniuſtitia intēdo ꝑticularē ⁊ que res eſt cuꝫ dicat ſm plures intentiōes. Cap. 5.

Quod ſint igit̄ iuſtitie plures ⁊ ꝙ eſt vna aliq̄ ꝑter totā virtutē manifeſtū eſt: q̄ vero ⁊ q̄lis hec ſit cōprehēdam⁹. Diffinitū eſt id qdē eē iniuſtū qd̄ ꝯ leges ⁊ qd̄ iniquū. Iuſtū vero qd̄ ſm leges ⁊ qd̄ equū. Illa igit̄ iniuſtitia d̄ qua ꝑmo dixim⁹ ea fuit que eſt cōtra leges.

Sed qm̄ facere ꝯ leges ⁊ iniqtas nō eſt idez: ſed aliud vt pars ad totū: naꝫ qd̄ plus: id oē iniquū: qd̄ aūt iniquū id nō oē plus: ꝓfecto iniuſtū ⁊ iniuſtitia nō idez ſunt: ſꝫ aliud quidez vt ps: aliud vero totū. Pars. n. hec iniuſtitia toti⁹ iniuſtitie: ſilr̄q3 iuſtitia iuſtitie. itaq3 de ꝑticulari iuſtitia: ꝑticulariq3 iniuſtitia dicēdū: ⁊ de iuſto atq3 iniuſto ſilr̄. Illa igit̄ iuſtitia q̄ ſm vniuerſaꝫ virtutē ordinata eſt: ⁊ q̄ vſus toti⁹ virtutis ad aliud exiſtit relinquat. Silr̄ ⁊ illa iniuſtitia que eſt toti⁹ vitij vſus. iuſtū quoq3 ⁊ iniuſtū ſm has determinādū eē ꝯſtat. Fere aūt oīa iura ab vniuerſa virtute ordinata ſunt: nā lex ꝑcipit viuere ſm oēꝫ virtutē ⁊ vnūqd̄q3 vitiū ꝓhibet. Effectiua vō vniuerſe virtutis ſunt illa oīa iura q̄ ad publicā ꝑtinent diſciplinā. Priuata vero ſingulorꝫ diſciplina ꝑ quā ſimpliciter eſt vir bon⁹. vtrū ps ciuilis ſit an alteri⁹ poſtea dicem⁹. Non. n. fortaſſe eſt oīno idez bonū eē virū ⁊ bonuꝫ ciuē. Sed ꝑticularis iuſtitie ⁊ iuſti illi⁹ qd̄ eſt ſꝫ eā: vna ſpēs in diſtributiōe ꝯſiſtit vel honoris vl̄ pecuniaꝝ vel alioꝝ q̄ talia ſunt: vt diuidi poſſint inter eos q in ſocietate ciuili verſant: in his. n. fieri pōt: vt equū hēat vl̄ iniquū alter alteri. Alia ſpēs in cōmercijs hoīuꝫ corrigēdis exiſtit: cui⁹ due ꝑtes ſint. nā cōmercioꝝ alia ſunt voluntaria: alia inuolūtaria. Volūtaria ceu emptio: vēditio: mutuū: fideiuſſio: cōmodatū: depoſitū: locatio: ⁊ hmōi. Dicūt āt volūtaria: q2 ꝑncipiū ipſoꝝ volūtariū ē. Inuolūtarioꝝ āt illa clādeſtina ſūt: vt furtū: īceſt⁹: veneficiū: dol⁹: fra⁹: doloſa necatio: falſuꝫ teſtimoniū. Alia violēta vt verberatio: nex⁹: mors: rapīa: orbatio: ꝯuitiū: ꝯtumelia.

¶ Quintuꝫ caplm̄ in quo ſumit q̄ ⁊ qualis q̄dā: hoc eſt qd eſt iuſtitia ꝑticularis: q. ſ. ſm gen⁹ q2 eq̄litas: q̄lis aūt inſinuat ꝑ diuiſionē ipſi⁹: repetit aūt ſuꝑiorē diuiſionē iniuſti ⁊ iuſti ꝑ hoc inſinuās iniuſtitiā ⁊ iuſtitiā ſilr̄ duplices: ꝙ q2 exñtia in gn̄e eq̄litatis ⁊ ineq̄litatis ſunt ꝑtes ad legalia ⁊ illegalia: ⁊ ꝙ de ꝑticularib⁹ dicēdū de vlib⁹ aūt nōꝝ ⁊ ꝙ iuſtitia q̄ eſt legalitas eſt oīuꝫ virtutū vſus ad alios ꝑ hoc ꝙ lex ꝑcipit ſm oēm virtutē viuere: ⁊ ſm oēm malitiā ꝓhibet. tandē diuidens particularē iuſtitiā ī diſtributiuā ⁊ directiuā: ſubdiuidens directiuam in duas ſm cōmutatiōes duplices. ſ. volūtarias ⁊ inuolūtarias: in occultas ⁊ violentas. B.

Dicimus ergo: qm̄ dcm̄ eſt in eo qd̄ ꝑterijt ꝙ nō iuſtus dr̄ de duab⁹ reb⁹. ſ. de diuerſo legi. ⁊ de nō equo. ⁊ qm̄ iuſt⁹ dr̄ de iſtoꝝ oppoſitis: obſeruator ergo legis iuſt⁹ eſt. ⁊ equ⁹ iuſtus eſt. Qui aūt eſt ſm diuerſum legis eſt iniuſt⁹ cōis qui dict⁹ ē primit⁹: q vō ꝯuenit cū lege eſt iuſt⁹ cōis: ⁊ inq̄ſitio qdē h eſt iniuſtitia ꝓpria. ⁊ iuſtitia ꝓparitēdo ī deſcriptōe ei⁹ ⁊ enūeratōe ſuaꝝ ſpēꝝ. iaꝫ. n. dſcripta fuit in eo ꝙ ꝑceſſit iuſtitia cōis ꝑ deſcriptiōez virtutis: ⁊ cōnumerate fuerūt ſpēs eius ꝑ ipſi⁹ enumeratōez: cū nō ſit iuſtitia cōis aliqd plus q̄ vſus virtutis vlis in relatiōe ad aliquid aliud: intendo ꝙ qm̄

accipit virtus relatiue ad alterū dicit iuſtitia. ⁊ qñ accipit in relatõe ad virtuoſos noĩatur virtus. ⁊ ſilr iniuſtitia vlis nõ eſt aliqd plus q̃ vſus malitie vlis in alterũ. ℭ B. Et fere vt plurib⁹ illud qḋ mādāt leges virtutes ſunt vles nõ pticulares: eoq̃ mādāt vt ſit vita cū oĩ virtute: ⁊ ꝓhibent ab oĩ vitio: ⁊ ſilr mādāt res effectiuas virtutū vliū: ⁊ iſte res ſunt ēt oẽs res vles q̃ ponunt ad iſtructõez: itẽdo q̃ ponunt iſtructiue ad acquiſitionẽ virtutū vlium. Et ars legū eſt illa q̃ diffinit iſta: intendo artẽ regitiuā ciuitatū ſicut diffinit virtutes vles. ℭ B. Res aūt pticulares per quas fit vnuſqſq̃ hominū virtuoſus vel bonus: vero mõ vltimo diſtinguem⁹. ſ. an ſpeculatio de ipſis ſit artis ciuilis an alteri⁹ fortaſſis nõ eſt res per quā fit vnuſqſq̃ hominū bonus aut malus res vna in vniuerſo rerū. queadmodū nõ ſunt res que faciunt bonū particulare in vnoquoq̃ hoiu res vne eedē. intendo in hoibus. res vero in qbus fit iuſtitia propria iniuſtitia ꝓpria vles etiā ſunt res vles ⁊ ſunt vne oibus. Et manifeſtū de re iſtius ſcientie: qm̃ ſpeculat in eis: ⁊ hec iuſtitia eſt due ſpẽs: quarū vna eſt diuiſiua: intendo eam que diuidit res cõicatas: vt pecunias ⁊ honores: ⁊ alia ex rebus cõicatis. Etenim in diuiſione iſtorū inter eos eſt equalis ⁊ non equalis: ⁊ ſcḋa eſt factiua ꝯtractuū ſiue negociationū: ⁊ hec ſunt duarum partiū: quedā. ſ. volūtaria: vt venditio: mutatio: accõmodatio: fideiuſſio: depoſitio. alia non voluntaria: intendo ex vtraq̃ parte: vt furtum ⁊ adulteriū: ⁊ incantatio: ⁊ falſum teſtimoniū: ⁊ proditio. Et quedam que ſunt vehemẽter iniurioſa: vt vulneratio: ⁊ interfectio: ⁊ inuinculatio. Cap. 6.

Cum vero iniuſt⁹ iniqu⁹ ſit: ⁊ iniuſtū iniquū: ptz aliqd eſſe mediū iniqui: id aūt eſt equū. Qua. n. in re eſt plus in eadẽ ⁊ min⁹ equū. Si ergo iniuſtū eſt iniquū: iuſtū equū: qḋ ⁊ ſine probatiõe manifeſtū eſt. cū vero equū ſit mediū: iuſtū quoq̃ mediū quiddā eẽt. Eſt aūt equū ĩ duob⁹ minimis: ergo ⁊ iuſtū mediū: ⁊ equū ſit neceſſe eſt ad aliqd: ⁊ quibuſdā: ⁊ ſm̃ q̃ mediū aliquorū eſt ea ſunt plus ⁊ minus: ſm̃ q̃ equū duorū: ſm̃ q̃ iuſtū quibuſdam. Neceſſe eſt ergo iuſtū eſſe in quattuor minimis: nam ⁊ quib⁹ iuſtum exiſtit duo ſunt: ⁊ in quib⁹ res due ac eadē equitas qbus ⁊ in quib⁹: vt enī illa ſe habent in quibus ita ⁊ illa. Si enī nõ equi nõ equa habebunt. Verū hinc pugne incuſationeſq̃ oriunt cū equi nõ equa: vel nõ equi equa habẽt ⁊ tribuūt. Ex dignitate quoq̃ id apparet. Iuſtū enī illud qḋ in tribuẽdo cõſiſtit ſm̃ dignitatẽ quādam eẽ oportere oẽs fatent. Ipſam vero dignitatẽ nõ eandē oẽs aiunt eſſe: ſed populares qdem libertatẽ: potẽtes vero opulentiā: aut gen⁹. Optimates aūt virtutẽ dicunt. iuſtum ergo ꝓportionẽ quādā hꝫ: ꝓportionẽ vero habere nõ ſolū vnici numeri propriū eſt: ſed totius numerabilis. Eſt. n. ꝓportio equitas rõnis ĩ qttuor minimis. Diſcreta igit q̃ in quattuor cõſiſtat manifeſtū eſt. Quinetiā cõtinua. Nam vno vt duob⁹ vtitur. vt bis dicit ceu queadmodū. a. ad. b. ac b. ad. c. bis ergo dr̃. b. Si ergo bis ponat. b. quattuor erunt in proportione. Eſt autẽ ⁊ iuſtū in quattuor minimis ac rõ eadē. Diuiditur eīr ſimilr in qbus: ⁊ que. Erit ergo queadmodū. a. ad. b. ita. c. ad. d. ⁊ pmiſcue. ergo vt a. ad. c. ita. b. ad. d. Quare totū ad totū vt diſtributio duplicat. ꝯiugatio igitur. a. c. ⁊. b. d. iuſtū eſt illud qḋ in diſtribuẽdo cõſiſtit: ⁊ mediū qdem hoc eſt circa id qḋ proportionẽ hꝫ. Nam habẽs ꝓportionẽ mediū eſt: iuſtū aūt ꝓportionẽ hꝫ. Hanc proportionẽ mathematici geometricā vocant: nam geometrica ꝯiungit totum ad totum qḋ alterutrū ad alterutrū. Eſt aūt nõ continua hec ꝓportio: nõ enī eſt vnus numero terminus: cui ⁊ qḋ hoc ergo iuſtū proportionẽ hꝫ: iniuſtū vero ꝓportiõe caret. Fit igitur aliud plus aliud minus qḋ ⁊ in rebus accidit. Nam qui iniuriā facit plus hꝫ. Qui vero patitur minus hꝫ: ⁊ hoc in bono: in malo autẽ cõtra. Non in rõne boni venit minus malū ad maius malū. Eſt enim magis eligendū minus malum q̃ maius: qḋ autẽ eligendū id bonū ⁊ magis maius: vna igitur iuſti ſpecies talis eſt.

Pugne ⁊ incuſatiões ⁊ ſeditões oriunt cū equi nõ equa: vt nõ eq equa habẽt ⁊ tribuunt.

Min⁹ malū eſt magis eligẽdū q̃ maius.

ℭ Sextū capitulū in quo ꝓ iniuſtū eẽ inequale oñdit iuſtū eẽ eq̃le ⁊ mediū pluris ⁊ minoris: ac ꝑ hoc q̃ iuſtitia medietas: q̃ q̃ iuſtū ſꝫ q̃ eſt equale in minimis duobus: ſm̃ vero q̃ iuſtū diſtributiuū in minimis. iiij. hñtibus ſe adinuicẽ ꝓportionabilr. ſ. vt pſona ad pſonā ſic re diſtributa: quib⁹ non ſic habẽtib⁹ fiunt pugne ⁊ accuſatiões. ℭ B. ex eo qḋ ſm̃ dignitatẽ idē oſtendit. i. iuſtū diſtributiuū eẽ ꝓportionale annectẽs: quib⁹ diuerſis diuerſi mẽſurāt dignitatẽ: ⁊ q̃ ꝓportionale nõ ſolū in numeris: ſed ⁊ in reb⁹ numeratis: ⁊ qḋ q̃ ꝓportionale in. iiij. minimis eſt ⁊ mediū: iuſtū aūt ꝓportiõale iuſtū diſtributiuū in tot erit: ⁊ mediū cõſiſtẽs in ꝓportionalitate geometrica diſiuncta: ⁊ qḋ multū huic oppoſitū eſt ꝑꝑ proportionale. B. 6

Cumqꝫ fuerit nõ iuſtus ens nõ equalis⁊ fuerit factũ nõ iuſti: intẽdo iniuriã: factũ inequale ⁊ fuerit mediꝰ in nõ equali ens: equalis etẽĩ in actiõe inuenit in ea equale erit iuſtꝰ equalis. Et hoc ẽt manifeſtuz eſt ꝙ cõcedũt oẽs hoĩes abſqꝫ ſyllo. Cũqꝫ ſit eq̃lis medius erit iuſtus ẽt mediꝰ ⁊ equalis. ⁊ iõ mediꝰ indiget rebꝰ: de qbus dicat̃ multũ ⁊ parũ. Etenĩz mediũ eſt inter multitudinẽ ⁊ paucitatẽ: ⁊ iõ ꝙ equalis indiget duobꝰ: eo ꝙ equalitas ad minus duobus eſt: ⁊ iõ ꝙ medius .i. iuſtus indiget .iiij. eo ꝙ iuſtitia qõ minꝰ in .iiij. eſt. Etenĩz in alio res quibus eſt iuſtitia due ſunt: ẜm hunc inuenit̃ equalitas rebꝰ diuerſis: intẽdo ẜm modũ ꝓportionis .i. erit ꝓportio dationis ad datiõe ſicut ꝓportio habitudinis eius cui dat̃ ad eum cui dat̃: niſi enĩz eẽt hec ꝓportio nõ inueniretur in eis: neqꝫ equalitas: neqꝫ inequalitas. ⁊ diuerſitas ꝓportiõis eſt quidẽ qñ fuerit ĩ equalitate nõ equalitas: aut in nõ eq̃litate equalitas. Et eſt manifeſtũ qm̃ iuſtitia diuiſiua eſt quidez in hac ꝓportiõe ex hoc ꝙ oẽs vident ꝙ opꝫ vt ſint in dationibꝰ iuſtitia: ⁊ nõ vident ꝙ meritũ hominũ ad dationẽ ſit vnuz. Sed principes ciuitatũ cõmunalium vidẽt ꝙ meritũ ſit ẜm libertatẽ: intẽdo ꝙ iuſtitia in dationibus eſt vt ꝓportio dationis ad dationẽ: vt ꝓportio libertatis ad libertatem: ⁊ hoc qm̃ iſti vidẽt ꝙ felicitas ſit libertas: principatꝰ autẽ paucitatis vident qm̃ meritũ eſt ẜm diuitias que ẜm eos ſunt felicitas. ⁊ ex eis ſunt qui vidẽt ꝙ nobilitas generis: intẽdo ſit cã idoneitatis vel meriti. Domini aũt principatꝰ nobiliũ ẜm veritatẽ vident hoc de virtute: ⁊ vl̃r oẽs conueniũt in hoc ꝙ idoneitas ſit ẜm ꝙ vident de felicitate hoĩs: ⁊ ſi diuerſificent̃ in quid ſit hec felicitas. Cũqꝫ ſic ſit iuſtitia neceſſario eſt quid ꝓportiõale: etenĩz ꝓportionalitas nõ eſt ꝓpria cuidaz numero: ſed eſt ꝓpria numero ſimpl̃r: ⁊ qm̃ proportionalitas eſt equalitas in diffinitiõe ⁊ ſermone nõ in q̃titate erit ad minus in .iiij. rebus: ⁊ hoc aut in rebus diſcretis: ⁊ tunc res manifeſta eſt: ⁊ hoc qm̃ intẽtio equalitatis in eis ꝓportiõe eſt vt ſit proportio primi ad ſcõm ſicut ꝓportio tertij ad quartũ: aut in cõtinuis: ⁊ tũc erit in tribus rebus qñ fuerit ꝓportio primi ad mediũ ſicut ꝓportio medij ad tertiuz. ⁊ eſt manifeſtũ ꝙ ẽt hoc in .iiij. eſt: eo ꝙ mediũ accipitur bis in ꝓportiõe. V.g. qm̃ ſi fuerit proportio .a. ad .b. ſicut proportio .b. ad .c. tunc accipit̃ .b. bis in ꝓportiõe. ideoqꝫ erũt cõproportionalia .iiij. in rõne: ⁊ ſi nõ in ſubiecto. Cũqꝫ fuerit hec iuſtitia ꝓportionalis: intendo diuiſiuã ad minus erit in .iiij. ⁊ rõ in eis eſt vna: intendo ꝙ rõ ꝓportionis eſt inter duo ex his .i. inter duos terminos eſt rõ proportiõis que eſt inter alia duo .ĩ. terminos eorũ. V.g. qm̃ ſi fuerit h̃ duplex: erit ⁊ illa duplex: ⁊ ex quo hec iuſtitia ꝓportio inter .iiij. ⁊ eſt hec ꝓportio inuenta in cõpoſitiõe ⁊ in ꝑmutatiõe ⁊ cõuerſione: manifeſtuz eſt ꝙ in hac iuſtitia accidit huius donec ꝙ qñ fuerit proportio iſtius dationis ad iſtuz receptorẽ dati: ſicut ꝓportio iſtius dationis ad iſtum receptorẽ: erit ꝓportio dationis ad dationẽ ſicut receptoris ad receptorẽ: ⁊ ſimil̃r erit aggregatio duarũ dationũ ad alteram earuz ꝓportio aggregatiõis duorũ receptoꝝ ad alterum eoꝝ: intendo idoneitatẽ recipientiũ. Cumqꝫ ſit hec iuſtitia proportionalis: tunc eſt mediatrix: eo ꝙ ſimilitudo ꝓportiõis eſt cõmediatio q̃dã inter ꝓportiones diuerſas ẜm minus ⁊ magis: ⁊ iſta ꝓportionalitas eſt illa q̃ ſcitur per ꝓportionẽ geometricã: intẽdo eã q̃ eſt ꝓportio primi ad ſcõm ſicut ꝓportio tertij ad q̃rtũ: ⁊ ꝓportio q̃ eſt in hac iuſtitia nõ eſt ꝯtinua: intẽdo in tribꝰ rebus: ⁊ hoc qm̃ nõ erit aliqd vnũ numero ens idẽ duabꝰ rebꝰ: ⁊ cũ ſit iuſtitia in diuiſione ens ꝓportionale: tũc iuſtitia oppoſita iſti iuſtitie eſt vt diuerſificet̃ ꝓportio: erit ḡ quoddã plus ⁊ quoddã minus: vt ꝙ ſit datio nõ ẜm ꝓportionẽ eq̃litatis: erit ḡ vni plus q̃ꝫ oporteat: ⁊ alteri minus: iſtud ẽt accidit in actionibus cõicabilibꝰ: iniurias eñ accipit de bono plus patiens: iniuriã minus: iſtud eſt in bono: in malo autẽ ecõuerſo ⁊ ſit hoc: eo ꝙ minus de malo eligibilius eſt: ſicut magis de bono eligibilius eſt. ¶ Dixit. Vna ergo ſpẽs iuſtitie eſt iſta iuſtitia q̃ ſit in diuiſione rerũ cõicabiliũ ẜm ꝓportionalitatẽ vt in pecunijs ⁊ honoribus.

Cap. 7.

Eſtat alia q̃ in corrigẽdo cõſiſtit. ea ſit in cõmercijs tam volũtarijs q̃ꝫ inuolũtarijs: qõ eſt alterius ſpeciei iuſtũ q̃ꝫ ſuperius. Nam iuſtũ illud qõ in diſtribuẽdo cõſiſtit publicaruz rerũ: eſt ſemꝑ iuxta ꝓportionẽ iaz dictaz. etenĩz ſi ex publico pecunie ſint diſtribuẽde earuz diſtributio ꝑ eãdẽ ſiet rõnem ẜm quã ĩ publicũ cõtributio ſit. Et iniuſtũ qõ huic iuſto opponit̃ abſqꝫ ꝓportione. eſt aũt illud iuſtũ qõ in cõmercijs cõſiſtit equuz q̃dam: eſt ⁊ iniuſtũ iniquuz: ſꝫ nõ ẜm eã ꝓportionẽ: ſꝫ ẜm arithmeticã. Nihil eñ refert vtrũ bonus a malo abſtulerit: an malus a bono: neqꝫ vtrũ bonꝰ adulteriũ cõmiſerit: an malus: ſed ad dr̃iam damni lex reſpicit ſolũ ⁊ vt equis vtit̃ ſi hic iniuriã fecit ille paſſus eſt: itaqꝫ iniuſtũ hoc iniquũ ex ñs: q̃re conat̃ lex. Nã qñ hic quidẽ percutitur: ille ṽo ꝑcutit: vel hic occidit, ille occidit̃: paſſio ⁊ actio ſeorſuz inique ſunt: ſꝫ conat̃ eas ꝑ cõdẽnationẽ eq̃re lucrũ auferẽdo. Dicit̃ eñ ⁊ in hmõi rebꝰ lucruz: lꝫ q̃buſdã ĩproprĩũ videat̃: puta illi q̃ percuſſit: dãnuz illi q̃ ꝑcuſſus eſt: ſꝫ qñ eſtimat̃ paſſio: vocat̃ illa q̃dẽ dãnuz: h̃ aũt lucrũ: ita inter plus ⁊ minus equũ eſt mediũ. Lucrũ aũt ⁊ dãnuz ꝯ: alterũ plus: alteꝝ minus: boni q̃dẽ plus eſt lucrũ: mali aũt minus. Dãnũ ṽo ꝯ eſt. Inter hoc mediũ eſt equũ qõ iuſtũ eſſe dicebamus. Quãobrẽ iuſtuz illud qõ in corrigẽdo cõſiſtit mediũ eſt inter damnum ⁊ lucrum. Ex quo ſit vt quotiens cõtrouerſia exiſtat ad

Iudex dr̃ eſſe veluti aĩatũ ius.

ſudicem eatur:ire autem ad iudicem ideſt ire ad ius:
nam iudex quidem eſſe debet veluti animatum ius: ⁊
querunt iudicem medium: ⁊ vocant quidaꝫ mediato/
rem/quaſi iuſtum aſſecuturi/ ſi medium aſſequantur vi
ciſſim. Medium igitur quiddam iuſtuꝫ eſt: ſiquidem ⁊
iudex medius. Iudex vero ad equalitatē redigit: atq;
vt linea ineq̄lr diuiſa cui maioꝛ pars q̄ꝫ dimidia adeſt
ei aufert ⁊ minoꝛē hñti tradit: ⁊ qñ totū in duas partes
diuidit᷑. tūc ſuū hr̄e aiunt cū quiſq; equaꝫ partē accipit:
equū aūt mediū eſt inter plus ⁊ minus ſm arithmeticā
ꝓportionē. Preterea noīat᷑ iuſtū qḋ taꝫ hinc q̄ꝫ inde iu/
xta eſt quaſi iuxta vtrūq; ſit: ⁊ iudex vtriq; iuxta aſſiſtat.
Si eñ duoꝝ equaliū ab altero auferat᷑: alteri vo addat᷑:
duob⁹ excedit aliū: naꝫ ſi auferat᷑ quidē nec addat᷑ vno
dūtaxat excedit. A medio igit᷑ vno ac mediuꝫ vno: per
hoc igit᷑ dinoſcemus: ⁊ qd auferēdū ſit ab eo q plus hꝫ:
⁊ qd addēdū ſit ei q min⁹ hꝫ. Que eñ excedit id auſe/
rendū eſt ei q plus hꝫ eq̄les: in qb⁹. aa. bb. gg. adinuicē
ab. aa. demat᷑. ae. ⁊ adiungat᷑. gg. id qḋ eſt in. g. d. id to/
tuꝫ. d. gg. excedit. e. a. In. g. d. ⁊. g. ꝫ. Ergo. bb. eo ꝙ eſt
g. d. Eſt ⁊ ī alijs artib⁹ hoc: nā interiret vtiq; niſi ageret
agens ⁊ quantū: ⁊ q̄le ac patiēs pateret᷑ hoc ⁊ tm̄ ⁊ tale
tracta ſunt dāni ac lucri noīa ex volūtarijs ꝯctibus: naꝫ
hr̄e plus q̄ꝫ ſuū lucrari dicit᷑: minus aūt q̄ꝫ ab initio dā/
nari. Ceu in emptiōe ⁊ vēditione ac in alijs quibuſcūq;
licentiā lex ꝑmiſerit. Qñ aūt nec plus nec min⁹: ſꝫ ipſa
per ipſa fiunt ſua ſe hr̄e dicūt: ⁊ nec lucrari nec damnuꝫ
pati. Itaq; lucri cuiuſdā ac damni mediū eſt iuſtū pre/
ter voluntariū equū habēdo ⁊ prius ⁊ poſterius.

7 ¶ Septimū caplm̄ de iuſto directiuo in quo dr̄ ꝙ ipſuꝫ eſt in cōmuta/
tionibus: ꝙq; ⁊ aliā hꝫ ꝓportionalitatē a diſtributiuo exiſtēte cōmu
nium: ſed ꝓportionalitatem geometricā ⁊ qḋ directiuum ſic ſm pro/
portionalitateꝫ arithmeticā que eſt in tribus terminis quam perſcru
tatur iudex non cōſiderans perſonarum ſm ſtudioſum ⁊ prauū diffe
rentias: ſed nocēte ⁊ nocumentū paſſo poſitis equalibus prius ⁊ poſt
inequalib⁹ ꝙ inequale equat iudex auferēs a lucratoꝛe ⁊ dans dam/
nificato: ex quo patet ꝙ directiuum iuſtum eſt mediuꝫ damni ⁊ lucri
⁊ qualiter poſito iudice medio ⁊ eq̄li ſit adequatio lucrantis ⁊ dam/

nificati. exemplificat in terminis tandē ꝙ retributionēs operum fa/
ctoꝝ ab artibus ſunt ſm arithmeticam ꝓportionalitatem: vnde ve/
nerunt h̄ nomina damnum ⁊ lucrum. Dixit.

SPecies aūt ſcḋa eſt q̄ fit in rectificādo cōnega/
tiones in rebus volūtarijs ⁊ nō volun/
tarijs; ⁊ in hac iuſtitia eſt ēt ſpēs iuſtitie que fit ſm viā
ꝓportionalitatis: intēdo illā que fit in diuiſione reruꝫ
cōmunicabiliū. verūtñ dr̄ia inter vtraſq; eſt: qm̄ iuſti/
tia q̄ eſt in cōnegationib⁹ eſt in rectificatione equalita/
tis inter cōnegociātes. intēdo eq̄litatē veram: non equalitatē que fit
ſm viā ꝓportionis. verūtamen cū ſit equalitas quaſi mediū inter de/
trimentū ⁊ lucrū. i. additio lucri ſuper ipſam vt additio ipſius ſuper
detrimentuꝫ: ⁊ ſit hec diſpoſitio ꝓportionis numeralis: noīauit eam
Ariſt. ſm mēſurā ꝓportionis arithmetice: ⁊ ꝓp hoc nō eſt in hac iuſti
tia diuerſitas ex eo ꝙ vnus cōnegociantiū honoꝛatioꝛ altero; ⁊ iſtud
cōmune eſt donec ſit in cōnegatione illa q̄ eſt in damno: etenim nō eſt
dr̄ia inter hoc vt malus ꝑuet bonū aut bonus malū quin oportеat vt
ꝑiuet᷑ ꝑuatoꝛ: ⁊ ſilr̄ opꝫ vt foꝛnicatoꝛ puniat᷑ pena eq̄li ſue foꝛnicatiōi:
ſiue ſit foꝛnicatoꝛ malus aut bonus: ⁊ ex quo eſt diuerſitas ī iſtis ma/
licijs dāniferis: neceſſe fecit lex vt ſeruet᷑ in his vſus equalitatis nō
vſus ꝓportionalitatis. Et ꝓpterea qñ iniuriat᷑ alter alteri aut dānū
intulerit ⁊ fuerit h̄ ſm ineq̄litatē conat᷑ dñs iuſtitie legalis vt ꝯuertat
ad eq̄litatē. Eteniꝫ cū v̄berauerit eū q verberauit: ⁊ vulnerauerit eū
qui vulnerauit: ⁊ interfecerit eū q īterfecit iaꝫ cōuertit actionē ⁊ paſ/
ſionē in iſtis per dr̄ias eq̄litatis: dñs itaq; iuſtitie ſemꝑ conat᷑ vt di/
minuat ex lucro ⁊ equet ipm̄ cū detrimēto: intēdo vt ambo ſimul de/
trimētū ſubeāt ſm diſpōnē vnā: aut lucrent᷑ ambo ſm diſpōnē vnā.
eteniꝫ lucrū ⁊ detrimentū poſſe eſt vt dicant᷑ cōiter de oīb⁹ in qb⁹ cōne
gociatio: ſiue ſit vtilis ſiue dānoſa: ⁊ ſi ſit nō cōueniēs dānis: queād/
modū ꝯuenit ꝑſicuis: poſſumus eñ dicere de eo q ꝑcutit qm̄ lucrat᷑:
⁊ de eo q percutit᷑ qm̄ ꝑdit: ⁊ ſilr̄ ī paſſionib⁹ q̄ fiūt ab vno ad alterū
qñ nō fuerit in eis eq̄litas q̄dā nominant᷑ dānū vel ꝑditio: ⁊ quedā
lucrū: ⁊ cū ſit equatoꝛ mediatoꝛ inter plus ⁊ minus ⁊ lucrū ⁊ dānum
vtrūq; ſit plus altero ⁊ minus modis cōtrarijs: lucrū qdē plus de bo/
no ⁊ min⁹ de malo; dānū aūt plus de malo ⁊ min⁹ de bono: ⁊ ſic eq̄toꝛ
īter vtrūq;: intēdo inter lucrū ⁊ dānuꝫ iuſtitia rectificās: tūc iuſtitia
rectificās neceſſario erit in actionibus mediās inter lucrū ⁊ dānum. ⁊ ꝓp
hoc qñ cōtendūt cōueniūt ad dñm iſtius iuſtitie ideſt ad iudicē. naꝫ
iudex eſt iuſtitia rectificatiua aīata: ideſt cui eſt aīa. ⁊ iō quidā hoīes
noīant hmōi cōmediatoꝛes cū ſit qdē ipſoꝝ intētio inuenire mediū:
⁊ qñ iuenerit ipꝫ ſunt iuſti: etēm iuſtitia res cōmediās eſt. ¶ D. ⁊ dñs
iuſtitie rectificatiue eq̄t īter diuerſos qñ inciderit cōnegociatio diuer/
ſa ꝑ hoc ꝙ diminuit de ꝑte maioꝛi excedēte mediū: ⁊ addit minoꝛi par
teꝫ illā: ſm quā deficit a medio vt ꝯtingit ei q diuidit lineā in duo di/
midia ineq̄lia qñ vult eq̄re īter ea: diminuit eñ a linea maioꝛe: hoc in
q̄ excedit dimidiū linee: ⁊ addit minoꝛi illḋ in q̄ excedit᷑ a dimidio li/
nee: etēm linea equās eſt mediū ī eo: qḋ eſt īter lineā maioꝛē ⁊ minoꝛē
ſm ꝓportiōis arithmetice mēſuraꝫ. intēdo ꝙ diminutio ei⁹ a maioꝛe
eſt vt additio ei⁹ ſuꝑ minoꝛē qñ fuerit maioꝛis ⁊ minoꝛis ex linea illa

que diuiſa fuit in duas ptes nō ꝓpinq̄s diſtātia a medio diſtātia vna.
C D. ⁊ deriuat̄ qdē nomē iuſtitie in greco a diuidēdo ī duo dimidia.
⁊ dn̄s iuſtitie .i. iudex eſt ille qui diuidit inter hoīes per duas partes
coeq̄les: ⁊ opꝫ ipm ſcire qd eſt diminuēdū a maiori: ⁊ qd addēdū mi
nori. Cū em̄ fuerint duo coeq̄lia: ⁊ auferunt̄ ab vno ipſoꝝ due ptes: ⁊
addunt̄ alteri illud cui fit additio fit maius ſm iſtas duas ptes: ⁊ ſm
eas excedit mediū: ⁊ deficit minus a medio ſm eaſdem: aut qn̄ auferit̄
ab vno coeq̄liū pars vna ⁊ addit̄ alteri: tūc qdē deficit min⁹ a medio
ſm vnū: ⁊ excedit ipm maius ſꝫ vnū. Oportet igit̄ qn̄ voluerit iudex
coequationē vt addat illi qd deficit a medio exceſſuꝫ illū: in q̄ excedit
ipſuꝫ mediū ⁊ diminuat a maiori additionē illā: ſm quā excellit me/
diū: ⁊ iſta eq̄litas inuenit̄ in oībus artib⁹: eoꝙ actio cuiuſcūqꝫ artis
terminādā eſt ī q̄litate ⁊ quātitate: ⁊ paſſio ab actiōe agētis ī eis etiā
terminata eſt ī q̄litate ⁊ quātitate: ⁊ ſi nō tūc lōge eēt iuētio medij in
eis: intēdo ī artib⁹ diuerſis ſi nō eēnt actiōes ⁊ paſſiones ꝓprie vni/
cuiqꝫ arti terminate ī q̄litate ⁊ q̄ntitate: ⁊ eſt qdē intētio dāni ⁊ lucri
ī cō negociationib⁹ volūtarijs ꝙ qn̄ hō accepit plus q̄ ptineat ei id eſt
qd dederit dr̄ lucrari: ⁊ qn̄ accepit min⁹ q̄ dederit dr̄ pdere: vt cōtin
git ī vēditiōe ⁊ emptiōe: aut ī ceteris reb⁹: in quib⁹ permittit lex cōne
gociatiōes: qn̄ aūt nō accipit neqꝫ plus neqꝫ min⁹ q̄ dedit: tūc nō di
lucrari: neqꝫ perdere: eſt itaqꝫ iuſtitia mediatrix inter lucrū ⁊ damnū
in rebus voluntarijs. Cap. 8.

Sed videt̄ aliquibus repaſſum qddā ſimplr̄
eē iuſtū vt pythagorici dixerūt. Diffiniebāt
enim ſimplr̄ iuſtū eſſe id qd repaſſuꝫ ſit alte/
ri. Verū hoc non cōgruit neqꝫ ei iuſto qd eſt
ſm leges: neqꝫ ciuili. Voco aūt ciuile id qd eſt ſociabile
repaſſuꝫ non cōgruit: neqꝫ ei iuſto qd in diſtribuēdo cō/
ſiſtit: neqꝫ ei qd ad corrigendū pertinet. At q volūt hoc
quidā dicere vt radhamātis iuſtū ſi patit̄ quo fecit re/
ctū eſt iudiciū. Multiphariā em̄ diſcordat ceu ſi in ma/
giſtratu cōſtitutus pcuſſerit repcuti nō lꝫ: at ſi magiſtra/
tū qs pcuſſerit nō ſolū repcutiēdus ipe eſt. verūetiā ſup
plicio afficiēdus. Inuolūtariū ēt ⁊ volūtariū multū diſ/
ferūt: ſꝫ in cōībus ſocietatib⁹ cōmercioꝝ hmōi iuſtū cō
tinet id qd repatit̄ ſm ꝓportionē ⁊ nō ſm eq̄litatē. Naꝫ
in repatiēdo ſm ꝓportionē cōſiſtit ciuitas: aut enim qd
male eſt q̄runt: ⁊ ſeruit⁹ vr̄ eē niſi repēderit: aut qd bene.
⁊ ſi nō retributio tollit̄ at retributiōe cōſiſtūt. Itaqꝫ gra
tiarū ſacrū in ꝓmptu faciūt vt retributio ſit. Hic em̄ gra
tiarū eſt ꝓpria: remunerādus eſt em̄ q munus ɔtulit: at

rurſus ipſe īcipe dꝫ q ſuſcepit. Facit aūt retributionē ſꝫ
ꝓportionē p diametrū ɔiūctio. Veluti faber in q̄. a. ſutor
in quo. b. domus ī quo. c. calceus in q̄. d. Opꝫ ḡ recipe
fabrū a ſutore ex illi⁹ opere: ⁊ ipꝫ ſibi tradere de ſuo. Si
ḡ primū ſit equū ſm ꝓportionē: poſtea repaſſio fiat erit
qd dr̄. Alias v̄o nec equū eſt: neqꝫ ɔſiſtit. nihil em̄ vetat
meli⁹ eſſe vnius opus q̄ʒ alteri⁹: opꝫ igit̄ illa eq̄ri: eſt aūt
hoc ⁊ in alijs artib⁹: nā interirēt vtiqꝫ niſi faceret faciēs
quantū q̄le ac patiēs pateret̄ hoc ⁊ tm̄ ⁊ tale. Nō em̄ ex
duob⁹ medicis fit ſocietas: ſꝫ ex medico ⁊ agricola ⁊ oīno
alijs ⁊ ineq̄libus: verū hec equanda ſunt. Quāobrē oīa
quoꝝ eſt permutatio talia eē cōuenit: vt quodāmō cō/
ferri valeāt: atqꝫ ob id min⁹ in vſuꝫ venit: ⁊ q̄ſi medi⁹ fa
ctus eſt. nā cūcta metit̄ quare ⁊ defectū ⁊ exceſſuꝫ: quā/
multi em̄ calcei adequāt domū vel victum. Opꝫ igit̄ ꝙ
quidā faber ad ſutorē totidē calceos eſſe ad domū vel
ad victū. Aliter nō erit permutatio neqꝫ ſocietas.

A.	ſutor.	B.	faber.
C.	calceus.	D.	domus.

Hoc igit̄ niſi eq̄lia quodāmō ſint nō erit. Opꝫ ḡ vno ali
quo cūcta metiri: vt ſupra diximꝰ: hoc eſt ſꝫ veritatē in/
digētia q̄ oīa cōtinet: nā ſi nullius indigerēt vel nō ſilr:
vel nō erit pmutatio: vel nō eadē: ſed veluti ſubſidiū cō
mutandarū nūmus cōpoſitus eſt: ⁊ ob h̄ nūmus vocat̄: Quare nū/mi adinuē/ti ſunt.
qd nō a nā: ſꝫ a lege q̄ nomos dr̄ eſt inductus. Erit igit̄
repaſſio cū equatio fiet quāobrē qd agricola ad ſutoreꝫ
id opus ſutoris ad agricole opus: nec referēdū eſt ad
ꝓportionis normā cū pmutabunt̄. Alioqn vtrūqꝫ exceſ
ſuꝫ habebit alterū extremoꝝ: ſꝫ qn̄ ſic hn̄t ipſi ſua equa/
les ſunt ⁊ cōicat: ꝙ hmōi equalitas in ipſis fieri poſſit.
Agricola. a. alimēta. c. ſutor. b. opus qd equat̄. d. ſi ita re
penſio fieri nō poſſet nō foret ſocietas eius. ꝙ aūt indi
gētia ſit id vnū qd cōtinet deprehēdit̄: q̄ ſi nō indigeāt
adinuicē vel ambo vel alter nō fit pmutatio: quēadmo/
duꝫ qn̄ ei⁹ qd ipſe hꝫ qs īdiget veluti ſi vino indigeāt: ⁊

ꝓ tritícū exportādū tradāt: op⁹ eſt igiť hoc adequari: ꝑ ꝗ
futura vero ꝑmutatōe faciēda cū op⁹ fuerit ſi nūc nihilo
īdiget nūm⁹ ꝗſi expromiſſor qdā nobis ē. pʒ. n. qꝺ qui
hunc affert accipe poſſe panē certe hoc ideʒ. Nō enim
ſemp equū valet: verūtamē vult manere magis: quāob
rē opʒ oīb⁹ reb⁹ ꝑciū eē: nā ſic ꝑmutatio erit ſemp: ſi aūt
hec erit ⁊ ſocietas erit. nūm⁹ ergo tāq̄ʒ mēſurās adeq̄t.
Neqʒ. n. ſine ꝑmutatōe ſocietas eēt: neqʒ ꝑmutatio ſine
adequatōe: neqʒ adeq̄tio ſine mēſura. Re igiť vera im/
poſſe eſt adeo inter ſe diuerſa cōuenire. Verū ꝓ indigē/
tia vnū qddā eſſe cōuenit: ⁊ hoc ex inſtituto itaqʒ nūm⁹
vocaē. Hoc. n. oīb⁹ mēſurā adhibet. Nā oīa metiť nūm⁹
dom⁹. a. mine decē. b. lectica. Igiť. a. dimidiū. b. ſi qnqʒ
minus valet domus vel equales: lectica vere ſi decima
pars. c. hui⁹ qꝺ eſt. b. Patet ergo quot lectice domū ade
quant qm̄ quinqʒ. Qꝺ igiť per hunc modū erat permu
tatio anteq̄ʒ nūmus eſſet manifeſtū eſt. Refert aūt nihil
vtrum lectice quinqʒ pro domo an q̄ʒti lectice quinqʒ.
Quid ergo iuſtū ſit quidve iniuſtū diximus.

8 ¶ Octauū capl̄m de contrapaſſo iuſto qꝺ primo oſtendiť non ſimplr
iuſtum vt pythagorici dixerūt: q2 nec diſtributiuū nec directiuum:
⁊ q2 hoc nō cōgruit in his qui differunt ſm dignitatē: ⁊ q2 differenter
retribuendū voluntarie agenti: ⁊ inuoluntarie de medio ꝙ cōtrapaſ
ſum ſm proportionalitatē: ⁊ huius equalitatē in cōicationib⁹ cōmu/
tatiuis: factū iuſtum eſt politicū ⁊ vtile ad cōicationes cōmutatiuas:
in quib⁹ ⁊ ciuitates cōmanēt ⁊ ſaluanť: poſteā qualr̄ ſit ſm ꝓportiona
litatē ⁊ qualr̄ artifices cōmutatis opib⁹ ipſoꝝ equale ⁊ iuſtū hn̄t: ⁊ ꝙ
numiſma mediū eſt huius adequationis: ⁊ ꝙ mutua neceſſitas cōti/
net ciuitates ſpāliter numiſma inuentū eſt. D.

Et quidam hominū vident ꝙ iuſtitia abſolute in oībus rebus eſt iuſtitia que ſit in
rebus que ſunt cōtrarie paſſionibus doloriferis cōne/
gationib⁹ ſm equalitatē: ⁊ eſt illa que nominať ps di
gne retribuēs: ⁊ eſt via antiqua iniuſtitia que ꝓportio
natur pythagoricis ⁊ achademicis famoſa apud eos
in poſitione legū. ¶ D. Hec autē iuſtitia nō eſt in ali/
quo ex iuſtitia diuiſa: eo ꝙ virtus nō hʒ partem condigne retributiuā
neqʒ ex honore: neqʒ ex pecunia. Et inueniť quidē hec iuſtitia magis
in iuſtitia rectificatiua: ſed tn̄ in hoc ꝙ ex ea eſt voluntariuʒ: ⁊ hoc in
vtilitatib⁹ cōicabilibus: vt pars cōdigne retributiua: que eſt in vēdi/
tione ⁊ precij ſolutione: ⁊ in alijs q̄ ſunt in cōnegatiōe: in ꝑte aūt que

eſt in dānis multotiēs cōtingit iuſtitia per actionē diuerſam ab illa
actione: aut inequale ei. intēdo eā que ꝑ dānū intulit. ¶ D. Et ꝑꝑ hoc
putať de dño poſitionis legū qꝺ cōtradicat ſibi in dicto ſuo cuʒ dicit:
ꝙ iuſtitia abſolute eſt pars cōdigne vel ex equo retributiua. poſt di/
cit ꝙ quādo dñs principatus vulnerauit aliquē iniurioſe: nō opʒ ſo/
lum vt vulneret: ſed etiā vt penis afficiaē. Et dixit quidē hoc vt eſti/
mo eo ꝙ vulneratio a principe ab intēſiore malitia ꝓcedit/ ꝙ malitia
que nō eſt a pñcipe. ¶ D. Et ſit quidē iuſtitia q̄ eſt pars coequans in
rebus ꝓportionalib⁹ diuerſis nō in cōuenietib⁹ coequalib⁹: intendo
per ꝓportionales res in quib⁹ eſt cōicatio inter hoīes ꝑ moduʒ ꝓpor/
tionalitatis nō ex ꝑte cōueniētie ſpēi: nō enim eſt hoī vita niſi fuerit
aggregatio vtilis in vita: niſi fuerit cōnegociatio per res cōuenietes
in ꝓportione nō in ſpecie: etenim cōnegociatio ſupplēs defectū vniuſ/
cuiuſqʒ cōnegociantiū nō ſit cōuenientib⁹ in arte vna vt cōnegociatio
inter medicū ⁊ medicū: nō enim indiget medicus medico: ⁊ nō ſit niſi
in diuerſificatis in arte vt cōnegociatio inter agricolā ⁊ medicū. hec
eni ſupplet agricole medicationē qua caret ⁊ medico cibū quo caret:
⁊ hec cōnegociatio nō ſit niſi fuerit iuſtitia: ⁊ eſt vt det medicus agri
cole iuxta menſurā qua dederit ei agricola. ¶ D. Et ꝑꝑ hoc ciues ob/
ſeruāt leges obſeruatiōe validā: vt fiat coequa retributio: hoc enim
eſt ꝓpriū legi ⁊ ſit quidē coequa retributio in rebus cōicabilibus ex
parte ꝓportionalitatis ꝑꝑ aggregationē neceſſariā hominibus in vita
ſm moduʒ opinionis nō ſm modū cōuenientie: ⁊ hec vt oppō que ſit
ſm duas extremitates diametri cadētis in circulo ⁊ in reb⁹ quidem
oppoſitis inueniť coequalitas ex ꝑte ꝓportiōis: niſi enim eſſet arti do/
mificatoris ad artē artificis calciamētoꝝ ꝓportio eadē que eſt operi
domificatoris. ſ. domui ad op⁹ calcificis. ſ. ad calceū nō poſſet cōphē
di notitia equalitatis inter illa duo opera: niſi eſſet cōicatio nō inue/
niret inter eos cōnegociatio. nam qn̄ nō indiget alter cōnegociātiuʒ
ſocio ſuo: aut vterqʒ vtroqʒ nō erit penitus cōnegociatio: ſit vero qn̄
vterqʒ eoꝝ indiget eo qꝺ eſt apud alteruʒ: vt qn̄ hn̄s vinum indiget
tritico qꝺ hʒ alter ⁊ ecōuerſo. Cuʒ itaqʒ cōnegociatio ſit ꝑꝑ indigētiā
⁊ quorūdā indigentiū nō ſemp cōueniāt in eadē hora indigētie. V. g.
carpētari⁹ interdū īdiget agricola: ⁊ q illa hora nō īdiget carpētario
ſʒ medico vel aliquo alio: ⁊ ſic de alijs in alijs poſuerūt inter ſe hoīes
ꝑ modū cōueniētie aliqd qꝺ ſit inſtrm̄ cōnegociādi in oīb⁹. ⁊ hoc nu/
miſma: hoc igiť iſto mō factū eſt vice ſupplētis indigētias abſolute:
cūqʒ etiā vēditor nō ſemp in illa hora egeat emptōe rei alteri⁹: ſʒ ege/
bit in poſterū: fact⁹ eſt ei denari⁹ tanq̄ fideiuſſor ſupplēdi neceſſitatē
futurā: ⁊ cū iſta inueniant in denario ex poſitiōe: ⁊ ſit nomē legis apꝺ
grecos denoīatiue ſumptū a poſitiōe noīat⁹ eſt denari⁹ in lingua gre
ca noīe denoīatiue ſumpto a lege: cūqʒ ſit etiā equalitas neceſſaria ad
ꝑmanentiā cōnegociatiōis ⁊ durationeʒ eius: ⁊ difficilis ſit cognitio
coequalitatis inter res diuerſas poſuerūt denariū tanq̄ eſtimatiuaʒ
eq̄pollentiarū in reb⁹: factus eſt ergo quaſi cōmediator quodāmodo
cū ſit equās inter additionē ⁊ diminutionē. ⁊ hoc qn̄ ſi eſſet ꝓportio
artis domificatoris ad artē calciatoris ꝓportio dupli: tunc oporteret
vt eſſet ꝓportio dom⁹ ad calceū hec ꝓportio. Eſſet ergo cōnegociatio
iuxta in hoc vt daret domificator domū vnā ⁊ acciperet calceos duos

ſed cũ ſit equa penſio inter res difficiles poſuerũt oĩbus rebꝰ ſm ꝓpor tionẽ ſuã equiualẽtiã vnius eiuſdẽ rei: ⁊ eſt denarius: ꝑ hũc igit faci lis eſt eiꝰ inuẽtio eq̃litatis. Eteniꝫ nõ refert vt denr̃ in cambio domꝰ duo calcei aut deſ eſtimatio precij ipſoꝝ. Denarius ergo poſitus eſt in ciuitatibꝰ ꝓpter iſtas duas cauſas: intẽdo ꝓpter facilitateꝫ inuẽtio nis equalitatis: ⁊ ꝓpter cõuenientiã indigentie. Cap. 9.

Is vero determinatis manifeſtũ eſt ꝙ iuſte degere mediũ eſt inter faciendũ ⁊ patien dum iniuriã. Naꝫ alterũ eſt plus habere: al teruꝫ minus. Juſtitia vero mediocritas eſt nõ eodeꝫ modo: ⁊ vt in ſuperioribꝰ virtuti bus: ſed ꝙ ipſa medij eſt: iniuſtitia auteꝫ extremoꝝ. Et iuſtitia eſt ꝑ quã iuſtus dicit̃ iuſti: operator ſm electio nem: ac tributor ſibi ad alium: nõ ſicut cõmodi quidem plus ſibi minus ꝓximo: incõmodi vero contra eſt: nãqꝫ hoc exceſſus ⁊ defectus cõmodi: ⁊ incõmodi abſqꝫ ꝓ portione: ob id vero exceſſus ⁊ defectꝰ eſt iniuſtitia: qꝛ eſt eius qd̉ eſt exceſſus ⁊ defectꝰ. Quantũ ad ſe quideꝫ exceſſus vtilitatis ſimpl'r ⁊ defectus dãni. Quantũ vero ad alios in ſumma eodẽ mõ: ſed preter ꝓportionẽ vt cõ tingit: iniurie v̊o id qd̉ eſt minꝰ pati: qd̉ aũt plus eſt face re iniuriã. ¶ De iuſtitia igit̃ ⁊ iniuſtitia qualis ẽ vtriuſqꝫ natura dictũ ſit hactenꝰ: ⁊ ſil'r d̉ iuſto ⁊ iniuſto vniuerſali.

Um aũt fieri poſſit vt quis iniuriaꝫ faciat: ⁊ nõduꝫ ſit iniuſtꝰ: ob quas iniurias quis fa ciens iniuſtus iam eſt: ſm vnãquãqꝫ iniu ſtitiam: ceu fur: aut mechus: aut latro: vl' ſic quidẽ nihil differt. nam ſi coeat quis cũ mu liere ſciens cũ qua: ſed nõ per electionis principiũ: ſed ꝓpter animi ꝑturbationẽ iniuriã quidẽ facit: ſꝫ nõ ẽ in iuſtus. Queadmodũ nec fur tñ furatus eſt: nec mechꝰ tñ mechatꝰ eſt: eodẽqꝫ mõ in alijs. Queadmodũ igit̃ ſe hꝫ id qd̉ repatit̃ ad iuſtũ dictũ eſt priꝰ.

Ec latere optꝫ ꝙ id qd̉ querit̃ eſt qd̉ ſimpl'r iuſtũ ⁊ ciuile iuſtũ: hoc eſt ſociabile ad vitã: vt ſufficiẽs ſit ad libertatẽ ⁊ equalitatem: vel ſm ꝓportionẽ: vel ſm numerũ. Itaqꝫ qui

buſcũqꝫ nõ eſt hoc: eiſdem nõ eſt adinuicẽ ciuile iuſtuꝫ: ſed aliquid iuſtũ per ſimilitudinẽ. Eſt enim iuſtũ quibꝰ ⁊ lex ad ipſos: lex autẽ in quibꝰ iuſtitia. Judiciũ eniꝫ eſt iudicatio iuſti ⁊ iniuſti. In quibus autẽ iniuſtitia eſt in eiſdeꝫ ⁊ iniuria: ſed in quibꝰ iniuria nõ in oĩbus iniuſti tia: hoc eſt ſibi plus tribuere ex ſimpl'r bonis: minꝰ aũt ex ſimpl'r malis. Quapropter non ſinimus dãnari ho mineꝫ: ſed rõne: qꝛ ſi hoc ageret ⁊ tyrãnus efficitur: eſt enim ingratus cuſtos iuſti: ꝙ ſi iuſti ⁊ equi. Cum vero ſiquis iuſtus ſit nihilo plus videatur habiturus: nõ eniꝫ plus tribuit ſibi ex ſimpliciter bono niſi ad ipſum ꝓpor tione ſeruata ex quo ſit vt alteri laboret: atqꝫ ob id alie num bonum dicunt eſſe iuſtitia: vt ſupra diximꝰ. Ideo merces quedam tribuenda eſt: honor. ſ. ⁊ gloria: quibꝰ aũt hec non ſufficiunt hi ſunt tyrãni.

¶ Nonũ capl'm primo quorum iuſta operatio eſt mediuꝫ: ⁊ ꝙ iuſtitia eſt medietas: nõ ſm eundẽ modũ alijs virtutibus cuꝫ alie ſint duarũ malitiarũ oppoſitarũ medie: hac auteꝫ vnis ſibi oppoſite malitie. ſ. iniuſtitie diuiſe iniuſtũ facere ⁊ iniuſtuꝫ pati: deinde quid iuſtitia di ſtributiua: ⁊ ꝙ iniuſtus in ſe diſtributionẽ faciens: ⁊ ad alium ſemper boni ſibiipſi plus tribuit: nociui vero minus: ad alios autẽ vt cõtin git diſtribuit inequal'r. ſ. ⁊ indigne: ꝙ qꝫ ſupabundant: ⁊ maius eſt in iuſtum facere: defectus vero ⁊ minus iniuſtum pati. D. 9

Am ergo manifeſtũ hoc eſt ex dicto quid ſit iniuſti tia: ⁊ quid iuſtitia: ⁊ ex hmõi diſtinctione ma nifeſtũ eſt ꝙ iuſta cõnegociatio eſt in eo qd̉ eſt inter fa cere iniuriã ⁊ pati eam. eteniꝫ iniuriatori eſt magis de bono ⁊ iniuriatio minus: iuſtitia aũt que eſt in cõnego ciatione eſt cõmediatio inter eos nõ ꝑ modũ: per queꝫ cetere virtutes ſunt mediatio: eo ꝙ iſta mediũ eſt rela tum alteri: virtutes autẽ ſunt quarũ media non ſunt relata ad alte rum: ⁊ ſil'r iniuria hec eſt in extremitatibus per relationẽ ad alterũ: ⁊ malitie autẽ ſunt in extremitatibus nõ relatis ad alterũ: ⁊ ꝑꝑ hoc qñ accipit̃ virtus ſm ꝙ eſt relata ad alterũ: eſt iuſtitia v'lis ſm ꝙ ꝑ dictũ eſt: ⁊ ex iſto manifeſtũ eſt ꝙ iuſtus eſt qui facit iuſtitiã inter ſe ⁊ alterũ ⁊ inter alterũ ⁊ alterũ: ⁊ iniuſtus eſt ille qui dat ſibi plus de bono ⁊ al teri minus: ⁊ de dãno ſm huius diuerſuꝫ: intẽdo ꝙ det ex ipſo alteri plus ⁊ ſibiipſi minus: ſed iuſtus eſt ille qui dat equale inter ſe ⁊ alterꝫ ⁊ inter alterũ ⁊ alterũ: iniuſtus autẽ eſt contrarius huic. ¶ D. ⁊ optꝫ ne lateat nos: qm̃ iuſtitia abſoluta de qua hec eſt ꝑſcrutatio eſt iuſti tia ciuilis: ⁊ iſta eſt iuſtitia illa in qua cõicant hoĩes vt inueniat̃ eis coequa diſtributio: ⁊ hec vt dictũ eſt iuſtitia eſt duarũ priũ: aut iuſti tia ex ꝑte ꝓportiõis: ⁊ eſt iuſtitia diuiſiõis: ⁊ eſt quodãmõ equalitas

aut iuſtitia ex pte equalitatis: ⁊ eſt iuſtitia cō negociationib⁹: ⁊ quib⁹ neutra partiū huius iuſtitie inuenit: apud illos eſt iuſtitia p modum ſilitudinis. ¶ D. ⁊ factū iuſtitie eſt pncipib⁹: apud quos eſt lex: ⁊ apud quos eſt lex apud eos iniuria: ⁊ ſunt principes ⁊ diſcernunt quidē p hoc ꝙ dicit de eis de iniuria ⁊ de iuſtitia ſm iudicia eoꝝ: iuſtus ergo ē q iudicat ſm iuſtitiā: ⁊ iniuſtus ex principib⁹ eſt ille q dat ſibi de bono plus ꝙ̄ alteri ⁊ de malo ecōtrario: ⁊ ideo ꝙ faciēs iuſtitiā eſt idē q facit iniuſtitiā: vides hoīes refutātes ne dominet hō eis vlr: eo ꝙ ipſe cōuertit in tyrānū: ⁊ partit bonū ſibiipſi plus: ⁊ princeps abſolute eſt cōſeruator iuſtitie: ⁊ cū ſit ſeruator iuſtitie eſt ſeruator equalitatis: ⁊ cum ſit ſeruator equalitatis nō dat ſibi aliquid plus de bono qd ē bonū per modū ſimplicē: intēdo parū impermixtū malo niſi non ſit alius q laborat ſilr ſuo labori: ⁊ nō laborat aliqs vt ipſe/ nec pcurat vtilitatē ciuiū vt ipſe: verūtamē nō eſt eius vt det ſibiipſi ſm ſuū meritū: ⁊ pp hoc dictū eſt ꝙ iuſtitia eſt bonū alteri nō iuſto. Sic ergo ei⁹ pmiū reuerētia ⁊ honor: intēdo iuſtitiā ex altero: ⁊ ſm iſtud nō eſt iuſtitia illa q̄ eſt iuſtitia ſm veritatē: ⁊ illa q̄ noīat iuſtitia: eo ꝙ factum eius eſt factū iuſtitie vna eadē: neqꝫ ſm tyrānos: q̄to magis ſm non tyrānos: etenī non iniuriat aliquis in eo ꝙ ſuum eſt abſolute: ſꝫ iniuriatur quidē in aliquo ſm ꝙ eſt non ius ſuum quodāmodo: quēadmodum iniuriatur pater filio quandoqꝫ: q̄uis enim pars ipſius ſit tñ iam obſiſtit inſufficiētia ppria diſparat⁹ ab eo. Cap. 10.

DOminicū vō ac paternū ius: nō idē his eſt: ſꝫ ſilr. Nō enī eſt iniuſtitia ad ſuā ipſius ſimplr: nam filij ⁊c. que i poteſtate ſunt quādiu nō ſeparata fuerint tanq̄ illius partes ſunt. At ſibiipſi nemo nocere vult. Quapp nec iniuſtitia eſt ad ſeipſum. Cap. 11.

Sibiipſi nemo nocere vult.

NOn ergo iuſtū neqꝫ iniuſtū ciuile. Nam ſm leges id erat: ⁊ eſt in his quoꝝ ea natura ē vt lex in illis eſſe poſſit. Tales vero erant hi: in quibus equalitas imperādi: atqꝫ parēdi: itaqꝫ magis ad vxorē ius eſt q̄ ad filios ⁊c. que ſunt in poteſtate: hoc enī eſt economicū ius: ⁊ quidem alienum a ciuili iure.

IUs alterū naturale eſt: alterū legitimū. Naturale qd vbiqꝫ eandē hꝫ vim: nō q2 ſic videat vel nō. Legitimū qd nihil ab initio referebat hoc vel illo mō eſſet: ſꝫ poſtq̄ lata ē lex refert: veluti vt redēptiōes captiuoꝝ certo pcio fiant: vtiqꝫ capra imolet: nō due oues: ⁊ que de ſingulis

ſingulis cauta legibus ſunt vt ſacra facere braſide: ⁊ decreta publica. Vident aūt qbuſdā cuncta eē eiuſmodi: nam qd naturale eſt: id imutabile eſt: ⁊ vbiqꝫ eandem hꝫ ptātē vt ignis hic ⁊ in perſis vrit: iura vero mutari videntur: hoc āt nō eſt ita ſe habens ſed ſic. Enimuero apud deos qdē forſan nō ita ſe hꝫ apud nos certe aliqd eſt naturale mutabile nō oē qdē: ſed tñ eſt aliud natura: aliud nō natura: quale aūt natura ſe alr hre pōt: ⁊ quale nō: ſꝫ lege ac pōne ſiquidē vtraqꝫ mutabilia ſilr manifeſtū ē. in alijs quoqꝫ eadē eſt determiātio. Nā. n. dextra melior ē fieri pōt: tñ vt oēs ambidextra ſint.

¶ Undecimū capłm ꝙ de pprie iuſto ⁊ politico eſt hic intentio: ⁊ qd eſt politicū iuſtū ⁊ in qbus nō eſt hmōi iniuſtū: ſed qdā ⁊ ſilr: ꝙ qꝫ hmōi iuſtū eſt in qbus lex: ⁊ hoc in qbus iniuſtitia ⁊ qd iniuſtitia: pp qd nō hō: ſꝫ rō principari debꝫ: qdqꝫ princeps: ⁊ pp qd iuſtitia eſt alienū bonū: ꝙ qꝫ Princeps merces honor ⁊ gloria: ⁊ qbus h nō ſufficiunt tyrāni: ꝙ qꝫ dñatiuū ⁊ paternū iuſtū nō idem politico: ſed ſilr: ⁊ ꝙ dñi ad ſeruū ⁊ pris ad filiū duꝫ ē minor nō eſt politicū iuſtū: q2 hic ſunt partes illoꝝ: ⁊ ita nō his adinuicē ledere ⁊ ledi: ⁊ ita neqꝫ lex neqꝫ hmōi iuſtū: ꝙ qꝫ ad vxorē magis eſt iuſtum q̄ ad natos ⁊ ſeruos: non tñ politicum: ſed economicum. B. 11

PPpter hoc nō pportionat aliqs iniuriam ad id qd hꝫ: ⁊ ſimilr iniuſtitia ciuilis nō pportionat ad hoc qd hꝫ: intēdo ad hoc qd hꝫ iuſtus: ſed ad qd alteri⁹ eſt: nam iuſtitia ciuilis eſt in eo in quo lex: ⁊ in reb⁹ in quarum nā eſt vt in eis ſit lex. Et iſte ſunt ille in quib⁹ iuſtitie eſt vt quidā ſint prelati ⁊ qdā ſubditi: intendo ꝙ iuſtitia ſꝫ veritatē inuenit qdē inter hoīes quoꝝ determinatio ē hec determiātio. i. qdā eoꝝ plati qdā ſubditi. Cap. 12.

IUra vero ſm poſitionē vel vtilitatē ſimilia ſunt menſuris: nō enī oībus in locis equales ſunt tritici viniqꝫ menſure: ſed vbi emūt maiores: vēdūt vbi mīores. Eodē mō iura q̄ nō ſunt nālia: ſꝫ hūana nō eadē ſūt vbiqꝫ: nā neqꝫ res pꝫ ſꝫ vna dūtaxat vbiqꝫ ſꝫ nāꝫ optima.

Iura ſm poſitionē ⁊ vtilitatē ſilia ſunt menſuris.

SIngula vero que iure ⁊ lege pueniunt ita ſe hñt vt vlia ad ſingularia. nā ea q̄ agunt mlta ſunt ⁊ q qꝫ ipſoꝝ vnū vle nāqꝫ. Differūt aūt iniuſtū ⁊ iniuria: itē iuſtū ⁊ ius. Iniuſtū ē. n. nā vel ordinatiōe: hoc aūt ipſū poſtq̄ fcm̄ ē

iniuria eſt: ante vero ꝙ̃ fiat nõ eſt iniuria: ſed iniuſtum eodẽ mõ ius: ſ; cõius dicit̃ iuſti degentia. Eſt aũt ius iniurie correctio: in ſingulis vero ipſoꝝ q̃ ſpẽs ⁊ quot ⁊ circa que iuſta ⁊ iniuſta poſtea videbimus.

12 ¶ Duodecimuꝫ capl'm diuiſio iuſti in nãle ⁊ legale ⁊ q̃d vtrũq;. ſ. hoc vtriq; idez: hoc vero ex poſitiõe ⁊ mobile: ⁊ ꝙ nõ ſic vr̃ qbuſdã oẽ iuſtũ ſimpl'r mobile: ſ; nãle oĩbus nãliter hñtib⁹ idẽ ⁊ imobile: nõ nãliter aũt hñtib⁹ mobile: ꝙq; ab hñtib⁹ nãliter cognoſcit̃ iuſtũ nãle ⁊ diſcernitur a legali: ⁊ ꝙ legale ſm diuerſas vrbanitates diuerſum: optima aũt vrbanitas ſemp eadẽ apud oẽs nãliter hñtes. D.

Iuſtitie aũt ciuilis q̃dã eſt nãle legale: ⁊ q̃dã legale tm̃. i. poſitiuũ: ius aũt nãle eſt cuius mẽſura eſt in oĩ loco ⁊ in oĩ tpe: ⁊ nõ cadit in ipſuꝫ cõmẽſuratio. Lex aũt nõ nãlis gñe q̃dẽ quaſi nãlis eſt ⁊ nõ eſt in ea diuerſitas. Cõmẽſuratiõe aũt diuerſificat̃ ſm diuerſas gẽtes vt iuſtitia poſita cõmẽſuratiue ĩ de collocutiõib⁹ ⁊ oblatiõib⁹ ⁊ orõnib⁹ poſitis in legib⁹ ⁊ foris. ¶ D. Et q̃dã hoĩuꝫ vident ꝙ oẽs iuſtitie legales poſitiue ſunt in qbus incidit cõmẽſuratio: variatio ſm ꝙ vr̃ vnicuiq; ex leguꝫ latoribus q̃d ſit cõueniẽti⁹ variare ſm locũ ⁊ tp̃s. Que vero ſunt p nãm nõ diuerſant̃ cũ ſit vis eius vna in oĩ loco ⁊ in oĩ tpe ſicut ignis vis vna ẽ in oĩ loco: intẽdo ꝙ ipſe mouet̃ ſurſuꝫ vbicũq; ponat̃ in mundo: ⁊ q̃cũq; hora ponat̃. ex rebus igit̃ iuſtis ſm hec q̃dã erunt effectiue iuſti: ⁊ ex pte nãe: ⁊ quedã effectiue ex pte cõſuetudinis nõ ex pte nãe ſup ſuã qualitatez: ſed ex pte poſitiõis ⁊ vſus eaꝝ: ⁊ queadmodũ dextra man⁹ eſt dextra nãliter: ⁊ ſiniſtra interdũ fit dextra vſual'r: ſic ẽ diſpõ in iuſtitijs nãlib⁹ ⁊ ↄſuetudinib⁹: ⁊ cõmẽſuratio diuerſificata ſm magis ⁊ min⁹ ſm quãlibet legẽ in iſtis iuſtitijs diuerſis per legẽ. intendo media q̃ ſunt in ipſis: ⁊ ſi ſint multe ⁊ diuerſe ſm diuerſas gẽtes: ſunt tñ oẽs cõuenientes in hoc ꝙ faciũt factũ iuſtitie: ⁊ q̃ſi in hoc ſil'at̃ mẽſuris diuerſis qb⁹ vtunt̃ in qualꝫ ciuitate: ipſe eteniꝫ ⁊ ſi ſint diuerſe oẽs: tñ faciũt factũ iuſtitie: intẽdo mẽſuras tritici ⁊ olei ⁊ ↄſiliuꝫ que mẽſurant̃: nã nõ ſunt iſte mẽſure q̃titatis vni⁹ apd̃ oẽs gẽtes: ſic igit̃ eſt diſpõ reꝝ iuſtaꝝ quodãmõ. ⁊ iſtud ẽ vt cõmẽſuratio orõnũ ⁊ ſeruitioꝝ in qualꝫ lege: ⁊ hoc qm̃ queadmodũ leges ⁊ modi viuẽdi nõ ſunt vni in oĩ loco ſic ſe hꝫ in reb⁹ iuſtis. Et eſt quidẽ modus viuẽdi nãlis vn⁹ in oĩ loco. poſitiu⁹ aũt nõ eſt vnus in oĩ loco. Cap. 13.

Sed cuꝫ iuſta ⁊ iniuſta ſunt que ſupra diximus ius ⁊ iniuriã facit cũ ſciẽs qs ea facit: ꝙ ſi inuitus qs facit neq; iniuria eſt: neq; ius niſi p accñs. Quibus eñ iuſtis accidit vel iniuſtis eſſe agẽtibus: ius aũt ex iniuria determinat̃ ſm voluntariuꝫ ⁊ inuolũtariũ: cuꝫ eniꝫ volẽs qs facit vituperat̃ ⁊ iniuria eſt. Itaq; iniuſtũ erit q̃dã: ac nõdũ iniuria niſi

hoc addito vt volẽs quis faciat. Dico aũt volũtariuꝫ vt pri⁹ dictũ eſt qñ qs in ptãte ſua exiſtẽs ſciẽs: ⁊ nõ ignorans: neq; quẽ: neq; quo veluti ſi nõ ignoret quẽ pulſet: nec quo nec cui⁹ gr̃a: ⁊ eoꝝ ſingula faciat nõ p accñs: neq; p vim coact⁹. Nã ſi manũ alteri⁹ capiẽs qs aliũ pulſet: nõ volẽs facit is cuius eſt man⁹: nec in ſua eſt ptãte: fieri aũt põt vt pr̃ ſit q pulſat̃: illuꝫ vero q pulſet intelligere hũc eẽ hoĩeꝫ quẽdã: ſ; ꝙ pr̃ ſit ignorare: eodẽ mõ dõm eſt in his q̃ alicui⁹ gr̃a fiũt ⁊ circa reꝫ totã: ſiue aũt qs ignoret: ſiue nõ ignoret cũ in ſua ptãte nõ eſt vl' p violentiã fac̃ inuolũtariũ eſt. Multa. n. ex his quoq; q̃ nã exiſtũt ſciẽtes agim⁹ ⁊ patimur: quoꝝ nullũ neq; volũtariũ: neq; inuolũtariũ: ceu ſeneſcere vel mori. Sil'e eſt de iuſtis ⁊ iniuſtis p accñs. nã ſi depoſitũ qs inuit⁹ ⁊ p metuꝫ reddat: neq; facere: neq; opari iuſta fatẽdũ niſi p accñs: eodẽ mõ ſi coact⁹ ⁊ inuit⁹ depoſitũ nõ reddiderit p accidẽs dicẽdus ẽ iniuſta facere. Eoꝝ võ q̃ volẽtes facim⁹ alia cũ electiõe / alia ſine electiõe: cũ electiõe facim⁹ cũ deliberatio añ ceſſit: ſine electiõe cũ nõ añ ceſſit d̃liberatio.

¶ Tertiũdecimũ capl'm: ꝙ iuſta legalia ad opata ſm ipſa ſunt vt vl'e ad ſingal'e: ⁊ ꝙ iniuſtũ ⁊ iuſtũ drñt ab iniuſtificatiõe ⁊ iuſtificatiõe: ꝙ h q̃dẽ vl'ia determĩata: h aũt cũ opatũ ſit ſ; vl'e magis tñ ꝓpe ꝙ dr̃ ſit iuſtificatio. i. iuſtũ cũ opat̃ eſt dr̃ dikaiopragema; iuſtificatio võ directio iniuſtificatiõis: ꝙ q̃ dikaiopragemaron: ⁊ iuſtificationũ ⁊ iniuſtificationũ: h q̃dẽ p ſe vt cũ ſunt volũtaria: h vero p accñs vt cũ inuolũtaria: ⁊ tãdẽ q̃d volũtariũ ⁊ inuolũtariũ: ⁊ ꝙ ſil'r ⁊ iniuſt⁹ ⁊ iuſt⁹ ẽ p ſe ⁊ accñs: ꝙq; volũtarioꝝ q̃dã p̃electa ⁊ p̃cõſiliata: q̃dã vero nõ. D. 13

Proportio aũt iſtarũ reruꝫ iuſtarũ que docent̃ vel notificant̃ ĩ hoc libro ad res: ad quas ponit dñs legũ ẽ ꝓportio rerũ vl'iuꝫ ad res pticulares q̃ agunt̃: ⁊ pticularia multa ſunt: vl'ia vero cõprehẽſa ſunt: ⁊ vnũqdq; ex ipſis vnũ ẽ nõ multũ. Et illud de q̃ h dcm̃ ex iuſto ẽ ĩ gñib⁹ ſuis pmiſis: dcã aũt ĩ ſpẽb⁹ oĩs generis ex iſtis duob⁹ gñib⁹: intẽdo diuiſiuũ ⁊ directiuũ: ⁊ quid ſint ⁊ quot ſint ⁊ in quo ſint: eſt de quo dixit ꝙ perſcrutaretur poſtremo in alio lib. ab iſto.

Et cuꝫ iuſtitia ⁊ nõ iuſtitia ſit q̃ diffinita ẽ añ: ⁊ eſt ea a qua agit̃ iuſtũ ⁊ nõ iuſtũ: tũc q̃dẽ agẽs p iuſtitiã nominat̃ iuſt⁹: ⁊ agẽs p nõ iuſtitiã nõ iuſt⁹ qñ fecerit factũ volũtarie: qñ võ fecerit iuſt⁹ nõ volũtarie: aut iniuſt⁹. tũc noĩat̃ q̃dẽ iuſt⁹: aut iniuſt⁹ p accñs. i. accidit eis vt agãt

actiões iuſtitie: aut nõ iuſtitie. deinde qñ iſtud ſic fuerit dictum iuſtũ
cõiter & ꝓprie cõiter ergo dr̃ de oĩ facto iuſto ſiue ꝯtingat ꝑ volũtatẽ
ſiue ꝑ nãm: ſiue abſq3 volũtate: ꝓprie vero dr̃ de facto iuſto ꝙ fit a vo/
luntate: ⁊ ſil'r iniuſtu3 dr̃ cõiter de oĩ facto ꝙ fuerit iniuſtũ qual'cũq3
ꝯtingat: ⁊ dr̃ ꝓprie de eo qḋ ꝯtingit ꝑ volũtatẽ. Qḋ aũt de iuſto ꝯtin
git a volũtate noĩat eq̃tas: ⁊ ꝙ ꝯtingit ex ipſo ab ambab⁹ reb⁹ iuſti/
tia: ⁊ ſil'r noĩet iniq̃tas iniuſtitia q̃ fit a volũtate: ⁊ noĩet iniuſtitia illa
que fit ab illis duab⁹ rebus. Cũq3 h̃ ſic fuerit: tũc oĩs eq̃tas iuſtitia ẽ:
⁊ nõ oĩs iuſtitia eq̃tas: ⁊ ſil'r oĩs iniq̃tas iniuſtitia eſt: ⁊ nõ oĩs iuſtitia
iniq̃tas: ⁊ factũ volũtariũ queadmodũ dictũ eſt in eo q̃dẽ p̃teriit eſt
qḋ facit quis: ⁊ videt ꝙ facere illud eſt in ipſo eſt: ⁊ in hora faciendi
nõ latet eu3 qḋ facit ipſu3: ⁊ cui facit ipſu3: ⁊ cũ quo facit ipſu3: ⁊ pp qḋ
facit ipſu3: vt qḋ ꝑcutiat vidẽs ꝙ ꝑcuſſio in eo eſt nõ in alio: ⁊ nõ facit
cũ alius facere hoc inuite: aut de neceſſitate vt ꝙ q̃s ꝑcutiat quẽ ma
nu alteri⁹: eteni3 ille cui⁹ manu ꝑcutit alius ꝑcuſſor eſt inſpõtanee vl'
inuite: ⁊ ſil'r fit in eo qui ꝑcutit ſcitũ ſibi nõ ignotũ vt ꝙ ꝑcutiat hoie3
de quo ſcit ꝙ eſt vn⁹ ex hoib⁹: ſed nõ ſcit ꝙ eſt pr̃ eius: eteni3 de iſto dr̃
ꝙ ꝑcuſſit patrẽ ſuũ inuolũtarie: ⁊ ſil'r accidit in eo quo ꝑcutit ⁊ grã
cuius ꝑcutit. qḋ aũt fit ſciẽter: at tñ ꝑncipiũ faciẽdi ipſu3 nõ eſt in no/
bis: ſed ſimilat inſpontaneo: tũc ipſu3 neq3 noiat volũtariũ neq3 in/
volũtariũ: ⁊ oẽs modi eius qḋ ꝑ accñs equales ſunt in oĩbus ſpẽbus
actionũ iuſtitie. eteni3 ſi q̃s reddit apud ſe depoſitu3 inſpontanee pp
metũ non dr̃ de eo factor iuſtitie niſi ꝑ modũ accñtis. ⁊ ſil'r in ceteris
actionib⁹ iuſtitie qñ agunt inuolũtarie dr̃ ꝙ factor earũ eſt iuſtus ꝑ
modu3 accñtis: ⁊ de rebus volũtariis eſt qḋ agitur per electionẽ pre/
cedentẽ vt de eis eſt ꝙ nõ agitur per electionẽ precedẽte3: qḋ aũt agit
per electionẽ precedẽte3 eſt illud qḋ agitur poſtq̃ operat in eo cõſiliũ
vel mediatio: ſed qḋ agitur abſq3 electione precedẽte eſt qḋ operatur
abſq3 precogitatione. Cap. 14.

QUoniam vero tripl'r nocetur in cõi ſocietate
per ignorantiã peccata ſunt: qñ nec quẽ, nec
qḋ, nec quo, nec cui⁹ grã intelligebat h̃ egit.
nam aut nõ pulſare, aut nõ illu3, aut nõ illo
aut nõ cuius grã putabat: veluti ſi nõ vt vul
neraret: ſed vt pũgeret vl' nõ quẽ vel nõ vt qñ: igit p̃e
ter propoſitũ nocere infortuniũ eſt. Qñ aũt non preter
propoſitũ ſed ſine malitia error. Errat aũt cũ in ipſo eſt
principiũ cauſe. Aduerſa vero fortuna vtitur cu3 extra:
ſed qñ ſciens equide3: ſed nõ deliberatiõe ꝑmiſſa facit
iniuria eſt cuius generis ſunt oĩa quecũq3 ꝑ ira3 aut ce/
teras ꝑturbatiões animi cõmittunt ⁊ quecũq3 neceſſa/
ria vl' nãlia hoibus accidũt. Hec cõmittẽtes peccãteſq3
iniuriant ⁊ iniurie ſunt. nõdum tñ ꝓpea iniuſti illi neq3

mali. nõ. n. ob ĩprobitatẽ cõmiſerũt: ſed qñ cũ electione
iniuſt⁹ ⁊ ĩprobus. Quãobrẽ recte illa q̃ per irã fiunt nõ
perinde habent quaſi ex ꝓuidẽtia ſint facta. nõ. n. ince/
pit qui per ira3 facit: ſ3 qui ꝓuocauit. Inſup nõ d̃ facto
vtru3 ſit vel nõ ſit diſceptat ſed de iure. Apparẽte. n. in/
iuſtitia exiſtit ira. nam nõ vt in cõmerciis de faciẽdo di/
ſceptãt: quorũ alterũ neceſſe eſt eẽ improbũ niſi ꝑ obli/
uionẽ h̃ agunt: ſed cõueniẽtes de re de iure diſceptant.
Sed q̃ inſidiat nõ ignorat: itaq3 ille q̃dẽ putat iniuriam
accipe: ille vero nõ. Q3 ſi ex electiõe nocuerit iniuriã fa
cit. Et has iniurias faciẽdo iniuſt⁹ eſt qñ p̃ter ꝓportio
nem fit vel preter eq̃tatẽ. Eode3 mõ iuſtus qñ eligens
iuſta fac. Facit aũt iuſta ſi mõ volẽs facit. Inuolũtarioꝝ
aũt alia ſunt in q̃bus venia locu3 h3 alia in q̃bus nõ h3.
nam quecũq3 nõ ignorãtes ſolũ: verũ ẽt ꝑ ignorãtiã de/
linquunt ignoſcẽda ſunt. Quecũq3 vero nõ ꝑ ignorãtiã:
ſed ignorãtes q̃de3 pp ꝑturbationẽ animi nõ nãle3 neq3
humanã nõ ſunt ignoſcenda.

¶ Quartũdecimũ capitulũ qualiter factũ nocumẽtu3 eſt iniuſtitia: ⁊
qualiter nõ: q: tribus exiſtẽtibus nocumẽtis duo que cu3 ignorantia 14
ſingulariũ fiunt peccata ſunt: que aut paralogicũ fiunt ⁊ vocant in/
fortunia: aut nõ paralogice: ⁊ dñr peccata equiuoce cõi: tertiu3 aũt qñ
ſciens facit nõ precõſiliãns: aut pp aliquã paſſionẽ neceſſariã: aut na
turalem vocat iuſtificatio qua tria facientes iniuſtitia faciunt: nõ tñ
pp hoc iniuſti: q: non pp malitiã: ſed qñ ex electiõe faciũt: tunc iniuſti
⁊ mali: ꝙq3 qui pp ira3 faciunt nõ ex prouidẽtia ⁊ ira: nec ex electiõe:
aut inſidiis: aut malitia cuius ſignũ qḋ factũ fatent: ⁊ fit dubitatio ſ̃ de
iuſto ecõtrario ſe hñte in ꝯtrauerſiis circa cõmutatiões vbi alter ne
ceſſario malus niſi ſit oblitus: ⁊ ꝙ ex ꝑelectione ta3 iniuſt⁹ determi/
natur. ⁊ ꝙ inuolũtarioꝝ que pp ignorãtiam fiunt venialia. q̃ vero pp
nõ ignorãtia3: ſed pp paſſionẽ nãle3 neq3 humanũ nõ venialia. B.

ET cum quidem hoc ſic eſt: tunc dãnum accidens
in cõnegationib⁹ trium ſpecierũ eſt vnũ
qḋ accidit pp priuationẽ ſcientie. Et hoc qñ qñ quis
fecerit factu3 nõ ſciẽs cui fecit: neq3 cũ quo facit: neq3
pp quã rem fecit: vt ꝙ putet factor non ſe vulnerare ⁊
idem per factũ ſuum: ⁊ tñ vulnerat ipſu3: aut ꝙ putet
nõ percutere cũ gladio: ⁊ tñ percutit ipſo: hec etei3 dã/
na ſunt abſq3 volũtate: ⁊ dãnum abſq3 voluntate infortuniũ: dãnu3
autẽ qḋ fit cu3 voluntate: ſed abſq3 malitia: ĩmo pp ignorãtia3 eſt ex
peccato facilitatis: qñ fuerit hec ignorãtia ex eo que in eo eſt nõ igno
rare vel ſcire: ſi vero cã ignorãtie fuerit ab extra: tunc eſt infortuniu3

ꝑurū: hec igiẗ ſunt dāna q̄ fiunt ex ꝑuatōe ſcie ſm dāna q̄ fiunt a ſcie/ verūtñ nō a ꝑcogitatiōe vel cōſilio: vt qḋ fit a multis ex accñtib' ne/ ceſſarijs vel nālib'. ſ. n. iſto mō inferētes dānū iuſtitiā faciūt: nō tñ ꝑ hoc iniuſti ſunt ſm veritatē: eo ꝙ neceſſariū qḋ eſt cā hic eſt abſq; malitia illa: ꝑꝑ quā dr̄ de faciēte iniuſtitiā ꝙ eſt iniuſt' ſm veritatē. Et ꝑꝑ iſtud q̄dā antiquoꝝ nō iudicabāt eū qui ꝑ irā faciebat ſcm̄ dā/ niferū ⁊ ignoſcebat iraſcēti: iō ꝙ videbat ꝙ ꝑncipiū q̄dē actiōis erat ex ꝑuocatore ire nō ex iraſcēte: cū ꝑ factū turpe iniurioſe ꝑuocaret eū ad irā: ⁊ ꝑꝑ hoc nō cōtendūt corrīzātes in iudicio de facto qn̄ fuerit dāniferū ex parte ire ſi dāniferū vel nō: imo ꝯfiteẗ hic factor ipſe: ſed cōtendunt ſi iuſtitia: aut nō. Conatur itaq; factor probare ꝙ ſit iuſti/ tia: ſed inficiat paſſis ꝑſit iuſtitia: ⁊ hoc qm̄ hoīes concedunt ꝙ ille qui cogit in cōnegationib' ſociū ſuū ad iraſcendū eſt malicioſus: ⁊ qm̄ iraſcens nō facit dānum ex parte malitie: ⁊ ꝑꝑ hoc confiteẗ dam/ num inferens factū queadmodū dixim': ⁊ dicit ꝙ ſit iuſtitia: ſ; ad/ uerſarius improbat eſſe iuſtitiā: imo eē iniuriā: ⁊ tertia ſpēs eſt dam/ num qḋ fit ex precedēti cōſiliatione: ⁊ iniuſtus ſm hunc modū eſt in/ iuriator in veritatē cum ex ꝓpoſito venerit abſq; ꝓportiōe in rebus in quibus eſt iuſtitia per ꝓportionē: aut abſq; equalitate in rebus in quib' eſt iuſtitia per equalitatē. Et ꝑꝑ hoc iuſtus in his in veritate eſt ille/ actionē cuius precedit electio. Iuſtus aūt qui opponiẗ predictis duabus ſpecieb' in iuſtitia: intēdo eū qui facit iuſtitiā inſcienter: aut ꝑꝑ paſſionē vincentē ipſum: nō eſt iuſtus ſm veritatem. ¶ D. Et ſm quſdā ignorantiarū ignoſciẗ ex ignorātia dānū inferentis: ſm quoſ/ dam vero nō. Et ſm quas nō ignoſciẗ ſunt ille que fiunt ex ꝑte omiſ/ ſionis vel diſcipline: aut quarū ipſemet cā exiſtit: vt in diſpōne ebrie/ tatis: ſm quas vero ignoſcitur ſunt fientes per occaſionē nālem: aut propter occaſionē accidentalem. Cap. 15.

Ambiget vero quiſpiā an ſufficienter deter/ minatū ſit circa faciendum patiendūq; in/ iurias. Primū quidē ſi eſt vt Euripides inquit/ dicens qūo ipſe matrē occidi meā: breuis eſt ſermo. Volens volentē: aut vo/ lentē nolēs. Utrū ne reuera fieri poſſit vt volēti iniuria fiat vel nō: ſed oē tale ſit inuitū vt facere iniuriā volun/ tariū eſt: ⁊ an oē ſic eſt: vel hoc volūtariū/ illud inuolun/ tarium: eodem modo ⁊ cū quis iuſta patitur: nam in agendo iuſta ſemper voluntariū eſt. Quare cōueniēs eſt oppoſitū ſimiliter eſſe: ⁊ iuſte ab alio corrigi: aut vo/ luntariū: aut inuolūtariū eſſe: abſurdū fortaſſe vide/ bitur: ⁊ dum iuſte corrigiẗ quis totū eſſe volūtariū. Nā quidā nō ſpōte corriguntẗ: nā de illo quoq; q̄s ambigat vtrū oīs q̄ patiẗ iniuſta ei iniuria fiat: vel in patiēdo idē

fit: qḋ in agendo ac fieri poſſit: vt vtriq; ꝑticipes ſint iu/ ſtoꝝ ſm accidēs: ſir ⁊ iniuſtus. Nō enī idē eſt iniuſta agere ⁊ iniuriari ⁊ iniuſta pati: ⁊ iniuriā accipere: eodē mō ⁊ in agēdo iuſta ⁊ patiēdo. Impoīe eſt em̄ accipere iniuriā non inferente: aut iuſte corrigi nō iuſte agēte: ꝙ ſi iniuriā facere eſt ſimplr̄ aliquē volentē ledere: ⁊ volē/ tem aut ſcientē: quē ⁊ quo ⁊ qūo: incōueniēs ꝟo ſeipſū volens ledit volēti iniuria fit: ⁊ ſibiipſi q̄s iniuriari pōt. Preterea volēs quis ab alio ꝑ tēperātiā lediẗ: qḋ ſi eſt ita volēti iniuria fit: vel nō recta diffō eſt: ſed addendū eſt ꝙ ledat: ſciēs quē ⁊ quo ⁊ qūo: ꝑter illius volūtatē. Lediẗ quis igiẗ volēs ⁊ iniuſta patiẗ. Verūtñ nulli volēti iniuria fit: nullus enī vult: ne intēperās q̄dē: ſ; preter voluntatē id agit. nullus em̄ vult id qḋ non putat frugi. Incōueniēs aūt qḋ nō putat agendū id agit: ſ; qui ſua donat vt Homerus de Glauco ſcribit dediſſe eū Dio/ medi arma aurea ꝓ ferreis centeni precij ꝓnomen huic iniuria nō fit. Nā in ipſo eſt donare: ſ; vt fiat ſibi iniuria in ipſo nō eſt: ſed opꝫ eſſe qui inferat. Accipere igiẗ iniu/ riam qḋ non voluntariū eſt patet.

volenti et cō sentienti nō fit iniuria nec dolus ait regula iuris canonici ./.

Reſtat inſuper vt de duobus ꝑus aſſumptis dicamus. Utrū iniuriatur q̄ plus tribuit ꝑter dignitatem: an q̄ plus accepit: ⁊ vtrū ſibiipſi quis valeat iniuriari. Si enim recipiẗ prius dictū qui tribuit iniuriaẗ: nō qui plus hꝫ: ſ; ſi quis plus alij tribuat q̄ ſibi ſciēs ⁊ volens hic ſibiipſi iniuriaẗ. Qꝫ quidē videtur boni ⁊ equi facere. Nā bo/ nus ⁊ equus vir in diminutione eſt vel non hec ſimplr̄. Nā alterius boni plus appeteret vt glorie vel ſimpli/ cis honeſti: preterea ſoluiẗ per diffōnē iniuriandi nihil preter ſuā patiẗ voluntatē. Itaq; per hec q̄dē iniuria et nō fit: ſ; ſiquidē leniẗ ſolū. Manifeſtū eſt autē ⁊ ꝙ tri/ buēs iniuriaẗ ſemꝑ ac nō is q̄ plus hꝫ. Nō enī quo iniu/ ſtū eſt/ iniuriā fecit: ſed quo ſciēs hoc agit. Hoc aūt vn̄ principiū act' qḋ ē in tribuēte nō ī accipiēte. Preterea ſi

facere pluribus modis dr̃:ꝛ eſt vt inanimata occidere
ꝛ manus ꝛ ſeruus iubẽtis:non iniuriatur quidẽ:facit tñ
iniuſta. Adhuc ſi ignorãs iudicauit non iniuriat̃ ſm̃ ius
illud qđ eſt ex legibus:nec iniuſtũ iudiciũ eſt:ſed eſt vt
iniuſtũ. Aliud eſt enim iniuſtũ qđ ex legibꝰ eſt:ꝛ primũ
qꝫ ſi ſciẽs iudicauit iniuſte:plus ipſo quoqꝫ appetit vel
gratie vel vindicte. Ut igitur ſiquis particeps iniurie ſo
ret:ꝛ hic ꝓpter ea iudicans iniuſte plus hꝫ. Nam ꝛ qui
agrũ aliĩ adiudicauit:ꝛ ſi nõ agrũ ipſe:ſꝫ aurũ vel argen
tum ſuſcepit:putãt hoĩes eẽ in ipſis vtrũ iniurient̃: atqꝫ
ob id facile iuſtũ eẽ qđ certe non eſt ita: nam coire cum
vxore vicini:ꝛ pulſare ꝓximũ ac manu tradere argentũ
perfacile eſt:neqꝫ in ipſis. Ueruꝫ ſic ſe hñtes hoc agere
nec facile eſt:neqꝫ in ipſis. Eodẽ mõ cognoſcere iuſta ꝛ
iniuſta nullã ſapiẽtiã putãt:qm̃ de quibꝰ rebus leges lo/
quunt̃ eas res non difficile eſt intelligere. At non ſunt
hec illa iuſta niſi ꝑ accñs:ſꝫ cũ certo ſiunt modo:ꝛ certo
mõ tribuunt̃:tũc iuſta ſunt. Enimuero hoc maius nego
ciũ eſt qꝫ ſcire illa q̃ pertinẽt ad ſanitatẽ. Nã ꝛ tibi qdeꝫ
mel ꝛ vinũ ꝛ helleboꝝ ꝛ aduſtionẽ ꝛ ſecationẽ ſcire ꝑ/
facile eſt:ſꝫ qñeadmodũ ad ſanitatẽ tribuẽda ſint: ꝛ cui
ꝛ quãdo tanta eſt difficultas:quanta eſt medicũ eſſe:ꝑꝑ
hoc ipſum iuſti quoqꝫ nihilominus eſſe putãt iniuriari:
qꝛ non minus:ſꝫ magis põt qđlibet hoꝝ iuſtus facere:
naꝫ ꝛ coire cuꝫ muliere ꝛ pulſare:ꝛ fortis clypeũ relin/
quere:ꝛ in vtrãuis partẽ currere:ſed timidũ eſſe:ꝛ iniu
riari non eſt hec facere niſi ſm̃ accidẽs:ſꝫ ſic ſe habentẽ
hec facere eſt:queadmodũ ꝛ mederi ꝛ ſanare nõ eſt in/
cidere vel nõ incidere:aut pharmacũ dare vel nõ dare:
ſꝫ iſto modo. Sunt eniꝫ iuſta in his que participia ſunt
ſimpliciter bonorum:habet vero in his exceſſum ꝛ de/
fectum. Quibuſdã enim nullus eſt exceſſus vt fortaſſe
diis. Quibuſdam vero nulla pars vtilitatis vt inſana/
bilibus ꝛ improbis:ſed omnia nocent. Quibuſdã ve/
ro aliquatenus:ꝓpterea vero humanũ eſt.

CONſequẽs vero fuit dicere de bono ꝛ equo
queadmodũ bonitas ꝛ equitas ſe habẽt ad
iuſtitiã:ac bonũ ꝛ equũ ad iuſtũ. Non eniꝫ
vt idẽ ſimplr̃:nec vt aliđ genere ſi cõſideret̃
apparet:ꝛ interdũ quidẽ laudamus equũ ꝛ
bonũ:ac hmõi hoĩeꝫ. Itaqꝫ ſup alia q̃ſi maioris cõmen
dationis loco adiũgimus magis ex bono ꝛ equo. In/
terdũ vo rõnem ſequentibus abſurdũ videt̃:ſi equuꝫ ꝛ
bonũ ꝓter iuſtuꝫ aliqđ ſit:qđ laudari mereat̃. Nam aut
iuſtũ res eximia nõ eſt:aut bonũ ꝛ equuꝫ non iuſtũ:ſed
aliđ aut vtraqꝫ eximia ꝛ idẽ ſunt. Dubiũ igit̃ circa bonũ
ꝛ equũ fere ob iſta ꝯtingit. Habẽt vero ſe quodãmodo
cũcta recta:ꝛ nihil ſubcõtinuat̃ ſibi. Naꝫ ꝛ equũ ꝛ bonũ
alicuius iuſti exiſtẽs melius iuſti eſt:ꝛ nõ vt qđdã aliđ
genus melius qꝫ iuſtũ. Idem eſt ergo iuſtũ ac bonuꝫ ꝛ
equũ. Facit aũt dubitationẽ. Quia bonũ ꝛ equũ iuſtum
eſt quidẽ. At vero nõ id iuſtũ qđ eſt ſm̃ legeꝫ:ſꝫ qđ ſm̃
emendationeꝫ legis. Cauſa vo huius eſt: qꝛ omnis lex
vniuerſalis eſt:at de quibuſdã vlr̃ dici nõ põt. In qui/
bus igit̃ neceſſe vt lex vlr̃ dicat nec recte põt:lex id cõ/
plectit̃ qđ plurimũ eſt nõ ignorãs defectũ: ꝛ eſt nihilo/
minus recta:nã peccatũ nõ eſt in lege nec ĩ legiſlatore:
ſꝫ in natura ipſius rei. Naꝫ rerũ ipſaꝝ ꝓtinus natura ta
lis eſt. Quãdo igit̃ lex vlr̃ loquit̃:ꝛ accidit qꝫ ꝓter vle:
tunc rectũ eſt vt qua omiſit legiſlator ꝛ deficit in ſimplr̃
loquẽdo emẽdat̃ omiſſuꝫ. Qꝛ ꝛ legiſlator ipſe ſi adeſſet
vtiqꝫ diceret:ſꝫ iam legẽ tulerit. Quãobrẽ iuſtum eſt ac
melius aliquo iuſto nõ eoqꝫ eſt ſimplr̃: ſed eoqꝫ ꝓpter
ſimplicitatẽ peccat. Hec eſt nã boni ꝛ equi emẽdatio. ſ.
legis qua omiſſuꝫ erat ꝑꝑ vle:hec eniꝫ cã eſt ne oĩa ſint
ſm̃ leges:qꝛ q̃dã ſunt de ipſis lex ferri nõ poſſit. Itaqꝫ
decreto opus eſt:nam indiffiniti indiffinita eſt regula:
queadmodũ eſt leſbye edificatiõis plũbea regula. Naꝫ
ad formã lapidis trãſmutat̃ ꝛ nõ remanet regula ꝛ de/
cretum ad res. Quid ſit ergo bonũ ꝛ equũ: ꝛ qđ iuſtuꝫ

melius manifeſtuꝫ. Ex hoc etiaꝫ patet quis ſit bonus ⁊ equus vir: horuꝫ videlicet lector ⁊ actor: qui nō exacte amplectif ius in peiorē partē: ſed de ſuis cōmodis detrahi patiaf: ⁊ ſi lege ſe tueri poſſit: ⁊ habitus iſte bonitas ⁊ equitas dicitur: nec aliud eſt q̄ȝ iuſtitia quedā.

15 ¶ Quintūdecimū caplm in quo querit vtrū eſt volentē iniuſtū pati ⁊ vtrū iniuſtū pati volūtariū: ſicut Euripides: queadmodū iniuſtuꝫ facere vel eſſe iniuſtū pati inuoluntariū: q2 oē iniuſtū facere voluntariū: ⁊ ſi hec vtrū ſilr iuſtū pati inuoluntariū: q2 iuſtū facere volūtariū adiungēs qō nō omne iuſtū pati voluntariū vtpote punitor: ⁊ inde dubitās vtrū iniuſte paſſus iniuſtū patif: que oīs dubitata ſoluit per hoc ꝙ iniuſtū pati ⁊ iuſtū pati eſt per ſe ⁊ per accidēs: ſicut eſt in facere vtrūq3: deinde arguēs ex opere incōtinētis ꝙ volēs aliqs iniuſtuꝫ patitur: ⁊ ſibiipſi iniuſtū facit: ſoluit hec per appoſitionē huius particule. ſ. preter paſſi voluntatē ad diffōneꝫ preſuppoſitū eius qō eſt ſimpliciter iniuſtū facere: vt ſit diffinitio integra ħ volentē ⁊ ſcientē nocere aliquē preter paſſi voluntatem: poſtea qō non eſt iniuſtuꝫ pati dare ſpōte ſua precioſiora pro viliorib9: eoꝙ iniuſtū pati nō hꝫ principium in iniuſtum paſſo ſed in faciēte. Dixit.

Et fortaſſis queret quis qōnes difficiles in diffinitione cōditionuꝫ iniuriātis ⁊ cui iniuriaf. pmo quidē ac ſi dicat qñ iniuriaf qs alicui volēs: ⁊ ille cui ſit iniuria vult vt iniurief ei: an noiaf iſte iniuriator an nō. Et ſilr ſi fecerit qs iniuriā alteri nō volens: ſꝫ volēte eo cui ſit iniuria noiabif ne receptor iniurief. At primū de hoc perſcrutandū eſt in iſtis eſt an actio iniurioſa rei ſit ab altero alteri ſit tota volūtaria: an qddā eius volūtariū: ⁊ qddā eius inuolūtariū. Et ſilr locū hꝫ hec pſcrutatio circa actionē iuſtaꝫ: omni eñ ſpeciei ex ſpēbus iniurie eſt ſpēs oppoſita ex ſpēbus iuſtitie: ⁊ forſan incōueniēs eſt opinari ꝙ oīs paſſio iuſtitie q̄ accidit homini totalr ſit volūtaria: nā multi hoīuꝫ agūt actiōes iuſtitie abſq3 voluntate: ⁊ ſilr eſt in iniuſtitia. Et pp hoc inqſitio eſt an oī cui obuiat iniuria ſit iniuriatū: ſiue ſit hec volūtarie aut inuolūtarie: aut qō ſit ex hoc volūtarie nō: ſilr ei qō ſit ex hoc pter volūtatē niſi forma tm̄: intendo in actionib9 ⁊ paſſionib9. Et manifeſtū eſt ꝙ poſſe eſt ī vtriſq3. ſ. actionibus ⁊ paſſionib9 vt dicaf de eis ꝙ ſunt iuſta p modū accñtis. Cūq3 ſic ſit tūc res ī iniuria ī hec ſilis erit rei in iuſtitia: intēdo ꝙ poſſe eſt in vtriſq3 vt dicaf de eis iniuria p accñs: etenim non eſt vt agat homo actiones iniurioſas: ⁊ vt iniurief alteri res vna: manifeſtuꝫ eſt ḡ: qm̄ id qō nō ſit per voluntatē nō eſt iniurioſuꝫ: illō aūt qō ſit p voluntatē vtriſq3: intēdo iniuriantis ⁊ cui ſit iniuria: ſi dixerimus ꝙ terminus iniurie eſt abſolute: eſt vt alter alteri dānū inferat p volūtatē ſuaꝫ: ⁊ dixerimus ꝙ terminus volūtatis eſt vt factor faciat cui facit hoc actū ⁊ pp qd facit ⁊ q̄ ⁊ fuerit q nō cohibet ſeipm volūtate ſua a malitia inferēs ſibi dānū ſua volūtate: tūc putabif ꝙ certe dr̄ de ipſo ꝙ iniuriaf ſibiipſi volūtate ſua. Cūq3 certū fuerit hoc: tūc poſſe eſt vt dicaf ꝙ interdū iniuriaf ei alter ſua volūtate: ītēdo volūtate ei9 cui ſit iniuriaꝫ attamen iſta eſt altera qō ex qōnibus grauib9 que ſunt in iſto caplo. ſ. an poſſe ſit vt iniurief qs ſibiipſi: an ḡ noſtrū eſt dicere ꝙ ſi fuerit poſſe vt damnū inferat alter alteri volūtate vtriuſq3: intēdo eius quē tāgit damnū ⁊ inferētis damnū: tūc poſſe eſt vt dicamus eſſe poſſe vt alter alteri dānū inferat eū volūtate vtriuſq3: aut nō eſt ħ dictio ſana: īmo poſſe quidē eſt vt dānū inferat alter alteri volēti qñ fuerit is cui dānū inferi ignarus iuris: etenīꝫ nō eſt poſſe vt inferat hoī volēti damnuꝫ cognoſcēti ius: nullus eñ vult vt fiat ſibi iniuria ſciens ꝙ eſt iniuria abſolute: ⁊ nullus velit illud qō ſcit: qm̄ nō vtile aut qm̄ damniferū. ¶ D. Illi aūt q dat pecuniā ſuā abſq3 reditu aut abſq3 reditu eq̄li nō ſit quidē iniuria: intēdo non iniuriaf ei alter: eoꝙ dato ab eo fuit per ſuā electionē: ſꝫ vt fiet iniuria hoī nō eſt ab eo: ſꝫ ab altero pp̄ter hoc: qm̄ quidē iniuria ab altero nō eſt volūtaria ei cui ſit iniuria: manifeſtuꝫ eſt eoꝙ nullus iniuriā ſciēs ꝙ eſt iniuria: ei aūt qui tribuit abſq3 reditu nullus iniuriaf: vt eniꝫ iniurief homini nō eſt abſq3 ipſo: ſꝫ ab iniuriāte: verūtñ ꝙ non eſt volitum ab eo cui ſit iniuria vt ei iniurief manifeſtū eſt. ¶ Res aūt quarū pmo ꝓpoſuimus perſcrutationē due ſunt. Una earū eſt quis iniuriaf an ille qui diuidit inequaliter: an ille cui cōtingit plus: intēdo an iniurief ei cui cōtingit minus an ambo. Scda aūt eſt ſi porrexerit alteri plus q̄ ſibiipſi: tūc iniuriaf per hoc ſibiipſi. Diminuit etenī ſibiipſi ſciēter ⁊ volūtarie queadmodū faciūt humiles ⁊ inferiores: intēdo ꝙ ipſi diminuūt ſibiipſis volūtarie ⁊ ſciēter ex honore: aut neq3 hoc etiā veritatē hꝫ abſolute: ſed eſt in ipſo diſtinctio quedam ⁊ eſt vt ſit porrigere eius alteri plus ſm modū qui ſit in bono puro: aut vt dicamus ꝙ non cōuenit ei terminus iniuſtitie ſm veritateꝫ: intēdo iniurie abſolute. Etenim ille cui ſit iniuria eſt ille qui obuiat dāno ſine ſponte ſua per ſe: iſte aūt non obuiat damno ſine ſponte ſua: non ergo facit ei iniuriaꝫ ille qui accipit ab eo qō dat ei niſi ꝙ eſt inferēs ei dānū ſolūmō: ⁊ eſt patiēs: qm̄ iniuriator eſt ille qui diuidit iniuſte: nō ille cui cōtingit plus: nō eniꝫ opꝫ vt denominef ab iniuria ille apud quē eſt res ſm quā ſit iniuria: ſed ille qui facit hoc voluntarie. Et qñ fuerit diuiſor accipiens ab alio ⁊ dans illi: tūc principium actionis iniurie eſt ex illo qui diuidit: non ex illo qui accipit. ¶ Amplius cum factū damniferuꝫ dicaf multis modis: ꝓportionaf eñ ei qui caret eligentia vt beſtie aut mancipio: tūc fortior qui facit iniuriā iſto mō non dr̄ iniuriās quāuis fecerit facta iniurie. Et pp hoc qñ iudicauerit diuiſor iudiciū iniurie nō ſciēs non noiaf qdē iniuriator ſm ius legale: neq3 noiatur iudiciū iniuſtuꝫ: ⁊ eſt q̄ſi iniuſtū: eoꝙ ius legale hoc eſt preter illud qō eſt ius in ſeipſo: verūtamē lex ignoranti. Si aūt iudicia iniurie ſciens: tunc denominādus eſt a ſpē iniurie: qui enim ſciēter iudicat iniuſte non facit hoc niſi pp beniuolentiā quaꝫ hꝫ erga illū cui adiudicat plus: aut ꝓpter vindictam quā querit in illū cui ſit iniuria: aut vt accipiat partē ex illo ī quo iudicauit: ⁊ pp hoc adiudicauit. ¶ D. Et hoīes vident ꝙ potētes ſunt ad iniuriaꝫ: ⁊ pp hoc vidēt ꝙ actio iuris facilis: ⁊ ꝙ nō latet aliquē queadmodum non latet eum iniuria: ⁊ eſt manifeſtū: qm̄ nō latet aliquē ꝙ non opꝫ eum iacere cuꝫ vxore vicini ſui: aut cōtriſtare ꝓximū ſuū. Sed latet multos hoīm notitia multarū rerū pter iſtas quas opꝫ facere: intēdo ꝙ facere eas eſt ius: ⁊ non facere eas eſt iniuria aut ecōuerſo: ⁊ ꝓpter

Humiles diminuūt ſibi ipſis ſponte ⁊ ſciēter.

iſtud vident hoīes ꝙ ſcīa rerū iuſtarꝫ ⁊ iniuſtarꝫ nō ſit ſapiētia ⁊ ꝙ nō
ſit difficilis cognitio rerū quas ponit lex ⁊ nō eſt ꝙ ſcit populus ex ſ
oēs ſpēs iuſtitie q̄ nō eſt iuſtitia per accidēs: immo iuſtitia quā ſcit po/
pulus eſt iuſtitia abſoluta: ⁊ qn̄ fuerit diuiſa eſt alicui ſpēi iuſtitia ⁊
alteri non: ⁊ hec eſt illa quā ſciunt periti. ¶ D. Et elongatio populi a
ſcīa huius plus eſt q̄ elongatio eius a ſcīa ſanationis: etenim poſſe eſt
vt ſciat: qm̄ mel ⁊ vinū ⁊ helleborus ⁊ cauteriū omnia ſanatiua ſunt:
qualr̄ aūt opꝫ vt fiat ſanatio cū eis ⁊ cui: ⁊ qn̄ hmōi ſcīa pertinet me/
dico: ⁊ videt̄ quidē eis ꝙ operatio iuris ī eis eſt: ⁊ ꝙ facilis eſt eis: ergo
putāt ꝙ nō ſit eis difficilius q̄ facere iniuriā: ⁊ qn̄ fuerint ambo potē/
tia effectiua in ſubiecto vno ⁊ fuerit hō potēs vt agat actiōes iniuri/
oēs. potēs eſt enim vt iaceat cū muliere nō ſua: ⁊ vt vulneret alterū ⁊
vt fugiat a cētro belli: tūc potēs eſt vt faciat actiōes iuris: ⁊ nō eſt ſic
factū: etenim iniurie ⁊ iuris nō eſt vnū niſi per accidēs: nam queadmo/
dum factum ſanatiōis nō eſt in ſecādo: aut in nō ſecando: neqꝫ in ꝓpi/
nando medicinā: aut nō ꝓpinādo. ita dico ſi conceſſerim⁹ ꝙ iſtud ſit
equiparabile rei iuris: ſed in ꝓpinādo de ea q̄titatē cōpetentem: ⁊ in
hora cōpetēti: ⁊ ſic de alijs circūſtantijs. Siľr in re iuris non ſufficit
vt faciat aut nō faciat: ſed vt faciat de hoc q̄tū opꝫ: ⁊ quando opꝫ.
¶ D. Species autē iuſtitie inuēte in iuſtis: ⁊ ſunt illi qui iam acquiſi/
uerunt bona que ſunt bona per ſe: ⁊ in quib⁹ eſt ꝑeminētia in hac inten/
tione: intēdo ex parte additionis acquiſitionis bonorꝫ: ſunt quidem in
quibuſdā eorꝫ nō potētes accipe additionē in bonū: vt iuſtitia ꝓportio/
nata diuinis. Non enim poſſe eſt inuenire iuſtitiā perfectiorem hac: in
quibuſdam autē eorum nō inuenit̄ bonum ꝑficiens penitus: ⁊ iſti ſunt
mali quibus non eſt curatio vel rectificatio: ſed vniuerſum ipſorum
dāniferum eſt. In quibuſdā vero ipſorꝫ inuenit̄ bonū ⁊ malum vſqꝫ
ad terminū quēdam: ⁊ iſtud eſt plus: ⁊ eſt humanum. ¶ D. Specula/
tio aūt in bn̄ficētia ⁊ benefico: ⁊ qualr̄ eſt ꝓportio diſpōnis per quā
vir eſt beneficus ad diſpoſitionē per quā eſt iuſtus: ⁊ ꝓportio actiōis
ad actionē: intēdo actionē benefici que eſt beneficētia: ⁊ actionē iuſti
que eſt iuſtitia: opꝫ vt ſequat̄ hoc qȯ diximus. nō enim manifeſtat̄ in
perſcrutātibus de eis: qm̄ ſunt quaſi res vna abſolute: ⁊ ex oīb⁹ mo/
dis: ⁊ nō: qm̄ ipſe etiā ſunt cōdiuerſificate ſpē: nos enim forſan lauda/
mus bn̄ficētiā ⁊ bn̄ficū: donec extollimus ipm̄ vſqꝫ ad ſummū verū:
q̄ ſunt apud nos finis laudatōis: ⁊ dicimus: qm̄ bn̄ficus ꝑeminētior
eſt iuſto: ⁊ qm̄ melior: ergo poſuerimus ꝙ beneficētia eſt quid ꝑter iu/
ſtitiam: ⁊ laudabile pꝫ ꝙ hoc eſt inconueniēs: ⁊ hoc qm̄ ſequit̄ ex ipſo
vt iuſtitia non ſit bn̄ficentia: vel vt bn̄ficentia non ſit iuſtitia ſi fue/
rint due res: ⁊ nō fuerint res vna virtuoſa: ⁊ vtrunqꝫ iſtorum eſt incō/
ueniēs. Difficile itaqꝫ qȯ eſt in hac queſtione fere quidem ſequit̄ eam
ex parte eius cuius fecimus mentionē: ⁊ ſunt ambe laudabiles: intē/
do iuſtitiā ⁊ beneficentiā: ⁊ nō eſt in eis quid cōtrarium per ſeipſas ex
parte cuius laudantur in plus ⁊ minus. Supererogatio ergo ⁊ ſi ſit
melior iuſtitia: tunc eſt ex ſpecie iuſtitie: nō ꝙ ſit ſpēs altera a iuſtitia
ſed ſunt ambe ex genere vno. At vero heſitatio ⁊ dubitatio quidē eſt
qualr̄ inuenit̄ iniuſtitia melius ⁊ virtuoſius ea exiſtēte īdiuiſibiliter
modo quo eſt equalis: niſi ꝙ hoc ſoluitur per hoc qȯ beneficētia non
eſt iuſtitia poſita in lege: ſed eſt rectificatio iuſtitie legalis: ⁊ cauſa in

hoc eſt: qm̄ iuſtitiā legalem poſitā poſuit legiſlator vniuerſalem: ⁊ vni/
uerſale nō verificat̄ in ea in quibuſdā rebus. Non erit ergo vľe ī eis
vľe ſano modo: cūqꝫ fuerint hic res cogētes dominū legis vt poneret
in eis fora vniuerſalia ⁊ nō eſſe poſſe in naturis earū: tunc dignū fuit
vt poneret eas lex vniuerſales: ⁊ ille quidē verificant̄ ſm̄ plurimū: ⁊
ponit hoc ſciens quid ſit in eo de peccato: ⁊ factum eius ſanum eſt non
minus facto ſuo in eo: in cuius natura poſſe eſt vt ſint fora vlia que po/
nit in eo: ⁊ ꝓpter hoc fuit hic peccatū nō in lege neqꝫ ex parte latoris
legis: ſed ex parte nature rei. Fundamentum etenim rerum volunta/
riarū velociter permutatur: ⁊ quādo fuerit dominus legis dicēs ora/
tiones vniuerſales: ⁊ acciderit in eis aliquando preter id qȯ intēdit
ex iuſtitia ⁊ correctione: tunc ſtatim ſanat ſanationē quā vidit legiſla/
tor in eo quo ſecutū eſt peccatū ex modo qȯ dixit in eo dictionē abſo/
lutam: ⁊ eſt quidē neceſſaria ſanatio illius vlis: ideo ꝙ nos ſcim⁹ ꝙ
illam cōditionē quam dimiſit legiſlator ſi fuiſſet pn̄s ꝑꝑ materie mu/
tabilitatē nō dimiſiſſet eā: ⁊ ſi duceret̄ per illud ad hoc vt conderet
legem. ¶ Dixit. Et ꝓpter iſtud facta eſt beneficētia iuſtitia quedā: ⁊ ē
melior iuſtitia quadā: nō ea iuſtitia quā ē iuſtitia abſolute ⁊ ſm̄ veri/
tatē: ſꝫ eſt melior peccato qȯ ſequit̄ iniuſtitia legali ex iudicio vli. na/
tura ergo que ē benefico ꝑ quā eſt beneficus eſt quidē ſanatio ei⁹ qȯ
deficit legi ex re vli quam poſuim⁹. iſta igit̄ eſt cā in hoc vt nō ſint oīa
fora legalia neceſſaria in oī hora: immo indiget in q̄buſdā horis cōmē/
ſuratiōe: ⁊ in q̄buſdā nō reddit̄ ad forū vľe. Et manifeſtū eſt ſibi hoc
ex foro poſito in ꝑcipiēdo bella in lege ſaracenorꝫ. preceptū enim bel/
landi in ea vľe eſt: donec extirpet̄ radix eorū qui diuerſi ſunt ab eis:
⁊ ſunt hic hore: in quib⁹ eligibilior eſt pax bello: ⁊ q: populus ſaracē/
norū tenuit ꝓ neceſſario hoc ꝑceptū vľe: ⁊ cum hoc fuit poſſe extirpare
ſuos inimicos cōſecuti ſunt dāna multa ex hoc: ⁊ iſtud fuit ex igno/
rantia ipſorꝫ intētionis legiſlatoris: ⁊ ꝓpter hoc opꝫ vt dicat̄ ꝙ ma/
gis querēda eſt pax qn̄qꝫ q̄ bellum. ¶ D. Iam ergo pꝫ qd̄ eſt benefi/
cētia ⁊ iuſtitia: ⁊ qua iuſtitia bn̄ficētia eſt melior: ⁊ ex hoc ēt manife/
ſtum eſt: qm̄ benefic⁹ ⁊ ſuperogās eſt q eligit has res ⁊ operat̄ eas: ⁊
eſt vt nō vſqꝫ ad vltimū inueſtiget vľe declinās verſus malitiā in plu/
ribus ex mō vlis: ſed diminuat inde partē malam: ⁊ ꝑꝑ iſtud inueni/
mus indulgentiā eſſe cōmēdatā in multis punitionū legaliū in horis
quibuſdā ⁊ in indiuiduis quibuſdā: ⁊ inuenimus dimiſſorē vltionis
in eis excellentē eſſe q̄uis lex ſit faciēs ꝓ eo ad ſumēdam vltionē: tūc
itaqꝫ beneficētia iuſtitia eſt ⁊ non alter habitus. Dixit.

Verū aūt ſibiipſi iniuriā facere quis poſſit: ex
ſupra dictis patet. Nam iuſtorꝫ alia ſunt ſm̄
oēm virtutē a lege ordinata: veluti nō iubet
ſeipm̄ occidere lex. quo aūt non iubet vetat.
Preterea quādo cōtra leges ledit nō leſus
volens iniuriā facit: ꝙ ſi volēs ſciens quē ⁊ quo modo.
Qui vero per iram ſe occidit volens: id agit contra le/
gem: qȯ non permittit lex. Iniuriā ergo facit: ac cui fa/

Vľe apꝰ le/ges nō veri/ficat̄ in quī/buſdā reb⁹.

Fundamē/tum rerū vō/luntariarum velociter ꝑ/mutatur.

eit an ciuitati: nam ſibi quidez nõ: qꝛ volens patit: nulli autẽ volenti iniuria ſit: itaqꝫ ⁊ ciuitas penã conſtituit: ⁊ eſt quedã ignominia aduerſus illuz qui ſeipm necauit ac ciuitati iniuriã fecit. Inſup ſm ꝙ iniuſtus eſt qui ſolũ iniuriat ⁊ nõ oĩno prauus nõ põt ſibi iniuriã facere. nã aliud eſt ꝙ̃ illud. Eſt eniz quodãmodo iniuſtꝰ ſic prauus vt timidus nõ vt totã habẽs prauitatẽ. Quare nec ſm hãc iniuriat: nã ſimul foret eidẽ ablatũ eſſe: ⁊ adeſſe idem qđ eſt impoſſe: ſ; ſemꝑ pluribꝰ neceſſe eſt eẽ iuſtũ ⁊ iniuſtũ. Preterea volũtariũ per electionẽ ⁊ primũ. qui eniz ab alio leſus idẽ facit aduerſus illũ nõ vr iniuriaz facere: ſ; idẽ ipſe eadez ſimul patit ⁊ facit ſibi. Preterea ſequeret vt volenti iniuria poſſit fieri. Inſup ſine ꝑticularibꝰ iniurijs nullus iniuriat: nullus vero ẽ adulter ſue vxoris: neqꝫ effractor ſui parietis: neqꝫ fur ſuaꝝ rerum. In totũ aũt tollit vt qs ſibi iniuriari valeat ſm diffõnez volũtarie patiẽdi iniuriã. Manifeſtũ ẽ aũt ꝙ vtraqꝫ praua ſunt ⁊ facere ⁊ pati iniuriã: nam aliud eſt plus hr̃e ꝙ̃ mediũ. Aliud eſt hr̃e minꝰ velut ſanitas in medicia. bona hitudo ĩ gymnaſtica. Verũtñ peiꝰ eſt facere iniuriã. naz id cuz prauitate eſt ⁊ vituperat ⁊ prauitate vel pfecta ſimplr̃ vel ꝓpe. nõ eniz oẽ voluntariũ cuz iniuria: ſ; pati iniuriaz ſine prauitate eſt ⁊ ſine iniuria. Per ſe igit pati iniuriã minꝰ eſt malũ: ſed per accidẽs nihil ꝓhibet maius. At non eſt ea cura arti: ſed dolorem lateris dicit maiorẽ morbum ꝙ̃ offenſionẽ pedis: ſ; fieri poſſit aliq̃ per accidens ſi cõtingat offendentẽ pedem cadere ⁊ ab hoſtibus capi ⁊ mori: per tranſlationẽ vero ⁊ ſimilitudinem eſt nõ ſibi ad ſeipm iuſtũ: ſ; dominicũ vel economicũ. His eniz rationibꝰ diuiſa eſt ea pars animi que rationez habet ab ea que eſt ſine ratione. Atqꝫ ſi inſpicias videt eſſe iniuria ad ſeipm: qꝛ eſt in his pati aliqđ preter ſua deſideria. Vt igitur parẽti ⁊ imperãti eſſe ad inuicem aliquid iuſtũ ⁊ iſtis. ¶ De iuſtitia quidem ac alijs moralibus virtutibꝰ determinatũ ſit in hunc modũ.

An autez poſſibile ſit vt iniurietur quis ſibimet ⁊ nõ iuſtitiã facit aut nõ ſit poſſe: pꝫ ex eo qđ dictũ eſt. Jam eniz dictũ eſt ꝙ ex iuſtitũs eſt cõis ⁊ eſt vniuerſitas virtutũ quas ꝑcepit lex: ⁊ ſilr̃ de iniurijs ex eis eſt cõis: ⁊ eſt incurſio malitiaꝝ quas ꝓhibet lex ⁊ dimiſſio virtutũ quas ꝑcipit: ⁊ ex eis ſunt ꝓprie ſc; in quibꝰ eſt equalitas ⁊ nõ equalitas. Et iam determinatũ eſt in eo qđ preterijt ꝙ iniurias in iſtis eſt q ſcit cui iniuriat ⁊ quo ⁊ quare: qui igit interficit ſeipm ex iracũdia nõ eſt iniurias ſm intentionẽ ꝓpriã: eo ꝙ nõ iniuriat alteri a ſe neqꝫ ex ꝑcedẽti cõſultatione: ſed cã ire eſt aũt iniuria quidẽ ſm intentionẽ cõem iniurie: cuz iſtud eius factũ cõtra legẽ. ꝓhibet eniz lex ne qs occidat ſeipm: ⁊ iniuria quã ꝑpetrat aut eſt in ſe aut in ciues: ſ; in ſe nõ: qm̃ volens: nõ vult aũt is cui ſit iniuria: ſed iniuriat quidẽ ciuibꝰ: cuz nõ velint hoc factũ neqꝫ permittãt: imo ꝓhibeant: ⁊ ꝓpterea videmꝰ euz qui facit hoc factũ occultare ſe a ciuibꝰ: ⁊ cõſequit eos apud ipm abhorreſcẽtia multa: ⁊ huiꝰ cauſa eſt ꝙ iniuriat eis. ¶ Amplius iniuriator qdẽ ſm veritatẽ malignus eſt ſimplr̃: talis aũt eſt qui operatur ex habitu acqſito ei: occidẽs vero ſeipm iniuriat vna vice tm̃: non ergo ꝓcedit eius iniuria ex habitu a quo dicat iniuriator: imo res rara interdum in bonis inuenit. ¶ Amplius ſi iniuriat qs ſibimet: ⁊ ſit iniuria acceptio ab altero ⁊ datio alteri: tunc neceſſariũ eſt vt ſit acceptio ⁊ datio ⁊ ſilr̃ additio ⁊ ablatio inuẽte in re vna ſimul: ⁊ hoc impoſſe: imo neceſſe eſt iuſtitiã ⁊ iniuriã fieri in rebꝰ pluribꝰ vna ⁊ volũtarie ⁊ electiue: ideo quẽ penituerit iniurie nõ ẽ iniuriator: iniuriãte vero ſibimet penitet iniurie: ⁊ ſilr̃ oporteret vt eſſet vna res eadem agẽs ⁊ patiens ſimul: qđ eſt ĩpoſſe. ¶ Amplius ex hoc ſequit vt ſiat iniuria vero volũtate ſua: intẽdo vt aliter iniuriet ei de voluntate ſuimet: ⁊ iam dictuz eſt hoc eſſe impoſſe. ¶ Amplius nõ iniuriat aliqs abſqꝫ eo ꝙ faciat ex actionibꝰ iniurie particularis: vt ꝙ furetur aut adulteret: ⁊ nõ adulterat aliqs cũ vxore ſua: neqꝫ perfodit parietẽ domus ſue: neqꝫ furat pecuniã ſuiipſiꝰ. Et ſilr̃ ĩpoſſe eſt vt noiet iniuriator ſ; vniuerſuz qđ cõditionatũ eſt in iniuriãte ⁊ cui ſit iniuria: intẽdo vt nominet iniuriator ſm veritatẽ. ¶ Dixit. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ facere iniuriã ⁊ recipe eam vtrãqꝫ malũ eſt: nã faciẽs eã accipit plus: patiẽs vero minꝰ: que ambo ſunt ꝑter mediũ: iniuria eſt ⁊ malũ: verũtñ iaz qrit vtrũ illorũ magis eligẽdũ facere iniuriã vel pati: ⁊ qñ ꝑſpicaciter fuerit inqſitũ patebit ꝙ peius eſt facere eã ꝙ̃ pati. pati. n. eã abſqꝫ malitia eſt: facere vero malitioſuz eſt: ⁊ ꝓpter hoc malũ qđ eſt in iniuriãte malo qđ eſt ĩ eo cui ſit iniuria maius eſt ꝑ ſe: ꝑ accñs aũt põt malũ ⁊ inuoluntariũ qđ eſt in eo cui ſit iniuria maius eſſe: vt qđ accidat ei cui ſit iniuria vt relinquãt eum ſui ⁊ incidat ĩ manꝰ aliquoꝝ qui occidãt eũ ⁊ morti tradant: ⁊ q ante factã ſibi iniuriã nõ habuerũt hmõi ꝑtãtẽ. ¶ D. Sz potẽtie quidẽ effectiue: vt pote ars medicine nõ ſpeculat in eo qđ ꝑ accñs: ſed qđ ꝑ ſe: ⁊ nõ curãt qđ de ꝑ accñs: vt ꝙ dicat ꝙ dolor ilij periculoſior eſt omni dolore ꝙ̃uis poſſit inueniri per accidẽs dolor periculoſior eo. ¶ D. Ex parte aũt iuſtitie que dicit ꝑ modũ ſilitudinis ⁊ tranſumptiõis a iuſtitia ciuili: ⁊ eſt iuſtitie q̃ eſt in potẽtijs aĩe: nõ opꝫ vt dicamus ꝙ exercet quis iuſtitiam in ſeipm aut iniuriat ſibiipſi: ⁊ hoc

qm̃ illic iuſtitia quidẽ ꝓportionat̃ parti ex partibus anime ꝑter eam cui ꝓportionat̃ iniuria: ⁊ nõ ꝓportionat̃ iuſtitia toti: imo iuſtitia ꝓportionat̃ ex ea parti principãti: ſicut ꝓportionat̃ in cõuerſatiõe ciuili parti principãti: ⁊ ꝓpterea diſtinguunt̃ potẽtie aĩe ad id qδ hʒ rationẽ: ⁊ in id qδ nõ hʒ rõnẽ: queadmodũ diſtinguit̃ ciuitas in platuʒ ⁊ ſubditos naturalr̃. Qñ ergo obedit ꝙ nõ hʒ rõnẽ ei qδ rõnem hʒ fit iuſtitia: ⁊ qñ non obedit fit iniuria. videt̃ igit̃ ꝙ huic parti: intendo q̃ nõ hʒ rõnem ꝓportionet̃ iniuria in anima: cum huic parti ꝑtineat vt agat ſm ſua deſideria. Et vniuerſalr̃ queadmodum inuenit̃ iuſtitia ⁊ iniuria inter prelatum ⁊ ſubditos: ſic inuenit̃ in viribus vel potẽtijs anime. ¶ D. Iam igit̃ pʒ ex his tractatibus quid eſt iuſtitia: ⁊ eſt poſtremũ ſermonis virtutibꝰ figuralibꝰ: intẽdo moralibꝰ: cõuertamur igitur ad virtutes rõnales. ¶ Finit liber Quintus.

¶ Ariſto. Stragy. Ethicoꝝ Lib. Sextus. Cap. I.

QUoniã prius diximꝰ mediũ eſſe recipiendũ: nõ aũt exceſſuʒ neq̃ defectũ mediũ aũt eſt vt recta dictat rõ hec diſtinguamꝰ. Oibus eniʒ dictis habitibus queadmodũ ⁊ alijs eſt qδdã ſignũ ad qδ inſpiciẽs qui rõnẽ hʒ: intendit ⁊ remittit: ⁊ eſt quidã terminꝰ mediocritatũ quas dicimꝰ eſſe inter exceſſuʒ ⁊ defectuʒ ſm rectã rõnẽ. Eſt aũt hmõi ſermo verus quidẽ: ſʒ neq̃ clarus. nam ⁊ in alijs facultatibꝰ de quibꝰ ſcia eſt hec ẽt dici vere põt nec parũ nec minꝰ laborandũ aut negligendũ eſſe ſʒ mediocriter: ⁊ vt recta dictat rõ: ſed ob hoc dictũ nihilo plus quis ſciret veluti qualia afferẽda ſint corpori: ſi quis dicat qδ medicina iubet ⁊ queadmodum his qui illam habet. Quapp opʒ non ſolum vere hoc dixiſſe de habitibus animi: verũetiam determinare que ſit recta ratio: ⁊ quid ſit huius terminus.

¶ Determĩatio huiꝰ tractatꝰ ſexti de libro Nichomachie Ariſ. icipit. ¶ Primũ caplm ꝙq̃ in ꝑdictis virtutibꝰ opʒ eligere mediuʒ qδ ſiꝑ rectã rõneʒ hanc opʒ diuidere que eſt ſm quã habẽs eam intẽdens ⁊ remittens peruenit ad menſurã ⁊ mediũ: ꝙq̃ nõ ſufficit ad operari ſm rectã rõneʒ dictũ ſit ſcire vl̃r: ſed opʒ determinare ſcire que eſt recta ratio: ⁊ quis terminus huius. Dixit.

CUm itaqʒ iam dixerimꝰ ꝙ opʒ vt eligamꝰ mediũ ⁊ eſt ĩ quo nec eſt additio neq̃ diminutio: ſicq̃ mediũ recipit terminũ ſanũ: eteniʒ deus ſanus eſt in quo nõ eſt additio neq̃ diminutio: tunc neceſſariũ eſt nobis vt narremus de medio in vniuerſo habituum voluntarioꝝ: intendo ꝙ recipit terminũ ſanuʒ: eteniʒ oĩbus habitibus latitudo q̃dã eſt: ſiue ſint habitꝰ morales ſiue rõnales. Ad iſtud itaq̃ mediũ intẽdimus ſpeculationẽ: ad dimꝰ igitur ⁊ demimꝰ donec inueniamꝰ ipſuʒ ⁊ terminꝰ medij cõuenit cũ termino rõnis ſane. ambo eniʒ diffiniũt per h̃ que nõ recipiũt additionẽ neq̃ diminutionẽ: verũtamẽ nõ inuenit̃ mediũ in habitibꝰ moralibus acquiſitis per aſſuetudineʒ ſicut inuenit̃ in habitibꝰ ſciẽtificis: intẽdo ꝙ inuentio medij in moribꝰ maniſeſtior eſt inuẽtione eius in habitibꝰ rõnalibus. Et hoc qm̃ mediũ in moribꝰ eſt mediuʒ ſm veritatẽ: cũ inuentũ ſit inter extremitates: mediũ aũt in habitibꝰ ſciẽtialibus eſt vt nõ fiat attributio rei per magis eo qδ ſuſtinet: neq̃ per minꝰ: ⁊ hoc mediuʒ eſt certa ratio vel ſanus ſermo: ⁊ qñ fuerit hec ſcia in aĩa alicuius non opʒ vt ſciat aliquid plus ea: neq̃ minus vt ꝙ querat aliqs ⁊ dicat quas res opʒ conuenire corpori humano ⁊ conuerti in ipſuʒ: ⁊ dicat̃ ei res q̃s mandat medicina ⁊ medicus: ⁊ ꝑp illud nõ fiunt res maniſeſte abſq̃ terminis ſed occultant̃: ideoq̃ nõ opʒ nos contẽtos eſſe ex notitia habituum notitia occulta ſolũmodo: ⁊ eſt notitia eſſe ipſorum: ſed ſunt ſciendi per terminos ſuos.

Cap. 2.

ANimi ergo virtute ſupra diſtinximꝰ: ⁊ alias eſſe moris diximꝰ alias intellectus: ⁊ de moralibus q̃deʒ tranſegimus: de reliquis vero nũc dicemus: prius tñ de aĩo premittẽtes. Qꝛ due ſunt animi partes: altera rõneʒ hñs: altera irrõnalis: de qua dictũ eſt prius. Nũc aũt circa eã partẽ q̃ rõnẽ hʒ eodẽ mõ diſtinguendũ eſt. Et ſuppoſitum exiſtat duo eſſe rõnẽ hñtia. Unũ quo perſpicimus illa talia quoꝝ principia nõ aliter ſe hr̃e. alteꝝ quo ea q̃ aliter ſe hr̃e pñt: nã ad ea q̃ alia ſũt gñe: ⁊ ꝑs animi alia genere: que ad vtrũq̃ apta eſt ſi q̃deʒ ſm ſimilitudinẽ ⁊ ꝓprietateʒ quãdaʒ notitia illis exiſtat: vocet̃ aũt haꝝ altera ſciẽtifica: altera rõnatiua. nã ꝯſultare ⁊ rõcinari idẽ eſt. Nemo aũt cõſultat de rebꝰ q̃ aliter ſe hr̃e nõ pñt. Itaq̃ rationatiua eſt vna pars qδ rationem habet. ¶ Sumẽdus ẽ ergo vtriuſq̃ haꝝ optimꝰ habitꝰ: nã hec vtriuſq̃ virtus. Uirtus aũt erga opus ꝓpriuʒ.

Nemo ꝯſultat de rebꝰ q̃ alr̃ ſe habere nõ pñt.

¶ Scdʒ caplʒ in quo rememorat de diuiſiõe virtutis ⁊ practicas de qbꝰ dixit iaʒ: ⁊ ĩtellectuales: de qbꝰ dicto ꝓus de aĩa eſt directiuꝰ: ⁊ de diuiſiõe aĩe in rõnẽ hñs: ⁊ irõnale nõ intẽdẽs ſolũ de rõne hñte qδ diuidit i ſpeculãs nec̃ia ⁊ ſpeculãs ꝯtingẽtia: q̃s ꝑtes aĩe ꝑſpeculata altera gñe oñdit altera gñe q̃ꝝ hãc noĩat ſciẽtificũ: hãc vo rõnatiuũ: ⁊ ẽẽ vnã ꝑtẽ rõnẽ hñtis ꝯcludit: ⁊ ꝙ vtriſq̃ dictaꝝ ꝑtiuʒ ſumẽdũ ẽ optimꝰ habitꝰ; q̃ ⁊ vtriſq̃ virtus q̃ eſt ad opus ꝓpriũ. D. 2

T cū iaꝫ dixerimꝰ qđ ē ſana rō/aut rectꝰ ſermo:⁊ qđ
terminꝰ eius:⁊ diſtinxerimꝰ virtutes aīe:⁊ dixeri/
mus ꝙ q̄dā eaꝝ figurales.i.morales:⁊ q̄dā eaꝝ rōna/
les.i.cū intellcͣu:⁊ iaꝫ locuti fuerimꝰ in virtutibꝰ figura/
libus ⁊ ſpēbꝰ ſuis:tunc dicamꝰ de virtutibꝰ rōnalibꝰ ⁊
ſuis ſpēbꝰ ſm ſileꝫ modū. Et iaꝫ diximꝰ in eo ꝙ p̄terijt
ꝙ ex ptibꝰ aīe eſt q̄ recipit rōnē.i.terminū:⁊ ex eis eſt
q̄ nō recipit eā:illiꝰ aūt q̄ nō recipit terminū iaꝫ diſtincte fuerūt ſpēs.
illa vero q̄ recipit rōnē ⁊ eſt ps rōnalis:diuidiẗ pmo in duas ptes:vna
quaꝝ ē ps rōnalis q̄ apprehēdit entia:quoꝝ cās ip̄oſſe ē in nobis eē:
⁊ ſunt illa q̄ nō poſſe eē niſi a cauſis ſuis nālibꝰ. Et ſcđa eſt illa q̄ app/
hēdit entia:q̄ꝝ cās poſſe eſt eē in nobis:⁊ iſta ſunt ea quoꝝ cās poſſe ē
eē p̄ter q̄ nāles. nece qđē eſt ergo vt diuidanẗ ptes aīe recipiētis ſm
diuiſionē generū q̄ recipiunẗ:⁊ vt muteнẗ ſm illoꝝ mutatiōeꝫ:eo ꝙ
nece eſt vt diuidaẗ receptiuū diuiſiōe receptibilis:⁊ diuerſeẗ eiꝰ diuer
ſitate:⁊ iccirco opꝫ vt dicaẗ ꝙ nomē ſcīe de eis dr̄ ſm modū ꝓportio/
nalitatis ⁊ aſſimilatiōis:⁊ apprehēſio q̄ appropriaẗ entibꝰ:quoꝝ pn/
cipia nō ſunt ī nobis noīaẗ ſcīa ſpeculatiua:⁊ appħēſio q̄ appropriaẗ
entibꝰ:quoꝝ cāe ī nobis ſunt noīaẗ cognitiua opatiua:intēdo eā inq̄
eſt cogitatio pp opatōeꝫ.nō.n. meditamur neqꝫ cogitamꝰ ad opandū
res quaꝝ opatiōeꝫ ip̄oſſe ē eē ī nobis:ſꝫ ē penes nāꝫ. Et vtiẗ qđē hō co
gitatiōe opatiua in rebꝰ q̄s poſſe eſt eē a volūtate. Cūqꝫ ſic ſit cogita/
tiua eſt vna ex ptibꝰ aīe rōnalis q̄ recipit rōneꝫ:⁊ altera ps eſt ſpecula
tiua:⁊ habitudo bona:in vnaquaqꝫ iſtaꝝ eſt virtꝰ illius ptis:⁊ virtꝰ
eſt ſm quātitatē opatiōis ꝓprie. Cap. 3.

T Ria ſunt in aīo que rei agende veritatiſqꝫ
dominanẗ:ſenſus:intellectus:appetitꝰ. Ex
his aūt ſenſus nullius rei agende principiū
eſt. Id ex eo pꝫ ꝙ beſtie ſenſuꝫ quidē hñt:
reruꝫ vero agendaruꝫ participes nō ſunt.
Q đ vero eſt ī mēte aſſentire ⁊ diſſentire idē in appetitu
ſequi ⁊ vitare. Itaqꝫ cuꝫ virtꝰ moralis ſit habitꝰ electiuꝰ
electio aūt appetitꝰ cuꝫ deliberatiōe:opꝫ p hec ſermonē
eſſe veruꝫ:appetitū eſſe rectuꝫ:ſiqdeꝫ electio ſtudioſa ⁊
eādē aſſentire ⁊ ſequi. Hec igiẗ mēs ⁊ veritas in agēdo
verſaẗ. At contēplatiue mētis:q̄ nec in agēdo nec in fa
ciendo eſt laus ⁊ vituperatio in vero ⁊ falſo cōſiſtit:hoc
eſt.n.totius intellectiui opus. Actiui vero veritas cōſen
tanea appetitui recto. Rei igitur agende principiuꝫ eſt
electio vnde motꝰ eſt:ſꝫ nō cuiꝰ grā. Electiōis aūt ap/
petitꝰ ⁊ rō q̄ alicuiꝰ grā. Quapp nō abſqꝫ mēte ⁊ ītellectu
nec abſqꝫ morali appetitu eſt electio. Bene agere aūt

Quis ſit fi/
nis intellcͣus
ſpeculatiui
⁊ practici.

in rebꝰ ⁊ cōtra ſine intellectu ⁊ more nō eſt:ſꝫ mēs iſta
nihil mouet. Ueruꝫ illa que gratia alicuius ⁊ actiua. hec
eni ⁊ faciendo princeps eſt:nā grā alicuius facit q̄cūqꝫ
facit:⁊ finis nō ſimplr̄ eſt:ſꝫ aliqđ ⁊ facibile alicuius eſt
at nō agibile. Nam beneagere finis eſt:appetitus autē
huiꝰ. Quapp aut intellectus appetitiuus eſt electio aut
appetitꝰ ītellectiuꝰ:⁊ tale principiū hō:nō eſt aūt eligi/
bile quicq̄ꝫ ex iaꝫ factis:vtputa nullus eligit troiā diri/
puiſſe. Nō.n.de p̄terito electio eſt:ſꝫ đ futuro poſſibili.
Factū aūt ne factū ſit:fieri nō pōt. Itaqꝫ recte Agathon
hoc ſolo deus priuatur infecta facere q̄cūqꝫ ſunt facta.
Ambaruꝫ itaqꝫ particularum intellectiuarum opus eſt
veritas. Scđm quos ergo habitus vtraqꝫ veruꝫ aſpicit
h virtutes ambaruꝫ exiſtunt.

Nō eſt de p̄/
terito electō
ſed de futu/
ro poſſi.
Hoc ſolo p̄/
uaẗ deꝰ inſe
cta facere q̄
facta ſunt.

¶ Tertium caplm̄ in quo ad ꝓpoſitū ſumēduꝫ dicit tria in aīa actus
virtutis dominatiua:ſenſuꝫ:intellectū:appetitū:quoꝝ ſenſus nulliꝰ
actus principiū. intellectꝰ vero practicus inuenit verū ⁊ falſuꝫ in agē
dis:appetitꝰ perſequiẗ ⁊ fugit:vñ ⁊ ex diffōnibꝰ virtutis ⁊ electionis
opꝫ rōnem verā eſſe ⁊ appetitū rectū ⁊ hanc pcipere:hunc vero ſeq.
ad veritatem:ſed vſqꝫ ad actuꝫ tendēte cōcorditer appetitui recto:
ꝙqꝫ electio cā eſt factiua actus electiōis aut appetitꝰ:⁊ rō que gratia
alicuius:⁊ ꝙqꝫ mens ſpeculans cōtingētia ſm ſe nō mouet ad aliqueꝫ
vltra veritatē:ſed mens practica que partiẗ in factiua habētē preter
operationē opus finem nō ſimpliciter:ſed ad vlteriorē operationē ⁊
actiuam:cuius finis bona actio cuius eſt ⁊ appetitꝰ:⁊ ex quibꝰ cōclu/
ditur quid electio cuius principiū ſolus hō ⁊ ꝙ nihil factū eligibile:
q: neq̄ ꝯſiliabile:ſed ſolum futurū cōtingēs:⁊ ꝙqꝫ vtriuſqꝫ partis intel
lectui cōis finis veritas:⁊ ꝙ vterqꝫ virtutes proprie habitꝰ ſm quas
vtraqꝫ verum dicit. B. 3

N aīa ergo tres ptes:vna eſt ad actioneꝫ:⁊ eſt ꝯcu
piſcētia:⁊ due ad veruꝫ:⁊ ſunt ſenſus ⁊ intellcͣs ⁊
appħenſio ſenſus nō ē apprehēſio intellcͣs:⁊ hoc mani
feſtū ē ex hoc ꝙ bruta cōicāt nobis in appħēſione ſen
ſus ⁊ nō in intellcͣu. Q đ ē eſt in intellectu affirmatio ⁊
negatio huiꝰ cōpar in cōcupiſcētia ē ꝓſecutio ⁊ refuta
tio:intēdo ꝓſecutionē delectabilis ⁊ refutatōeꝫ cōtri/
ſtabilis. Et quēadmodū virtꝰ ſigularis eſt habitꝰ electiōalis:⁊ electio
q̄ eſt ei ē ꝯcupiſcētia ꝓueniēs a cogitatōe ⁊ ab vſu oppōnis.⁊ iō app/
hēſio veraꝝ ⁊ ꝯcupiſcētia ſana qñ fuerit electio virtuoſi. Siliẗ illa q̄ eſt
intellectui in rebꝰ opabilibꝰ vel ſcīalibꝰ eſt affirmatio:⁊ actio q̄ eſt cō
cupiſcētie ꝓſecutio:iōqꝫ qñ iſtiꝰ motus ꝓueniētis a cōcupiſcētia pn/
cipiuꝫ fuerit ex intellectu erit virtus. ergo opatio q̄ eſt parti cogita/

ſiue que eſt a bono ⁊ a malo eſt veritas ⁊ falſitas: ⁊ hoc qm̄ operatio oīs partis intellectualis eſt aut veruȝ aut falſum: ⁊ operatio que eſt parti cōcupiſcibili eſt proſecutio ⁊ refutatio ſiue cōueniat ei pars rōnalis/aut nō. Et opatio earū virtuoſa qn̄ cōueniūt: intēdo pteȝ intellectiuā ⁊ operatiuā: eſt veritas ⁊ deſideriū cōueniēs ei. principiū ergo tunc actionis ⁊ motus eſt potentie electiue: a qua fit motus nō rei illius gratia cuius fit mot⁹: intēdo ꝙ potētia electiua eſt principiū effectiuū nō illud gratia cuius eſt mot⁹: ⁊ ideo electio eſt deſideriuȝ cum apprehēſione rōnali gratia alicui⁹: ⁊ ꝓpterea nō eſt electio abſq; intellectu ⁊ abſq; virtute figurali: ⁊ eo ꝙ actio intellect⁹ ⁊ cōſultatio qn̄ fuerint cōtraria erunt actio abſq; intellectu ⁊ abſq; virtute figurali: ⁊ potētia effectiua a qua eſt inceptio motus nō mouet niſi ꝓpter aliqd: ⁊ h̄ potētia effectiua eſt oīs qđ agit̄: ⁊ oē qđ agit̄/agit ꝓpter aliqđ: ⁊ nō eſt h̄ potētia ꝑfectio ꝑ ſeipſam rei in qua inuenit̄: ſed eſt ꝑfectio relata ad rem illaȝ que eſt ꝑ ſe cōplemētuȝ ⁊ cōcupiſcētia nō eſt niſi ꝓpter iſtud cōplementū: ideoq; termin⁹ electionis eſt intellect⁹ habēs cōcupiſcentiam aut cōcupiſcētia intellect⁹. rerum aūt que inueniunt̄ ab iſta cōcupiſcētia ⁊ intellectu principiū eſt hō: ⁊ non pendet electio cū rebus p̄teritis. nō eniȝ eligit aliquis hodie apertionē ciuitatū Coſdre: iō ꝙ apertio earū iam fuit: neq; mediat̄ aliquis in cōparatiōe eius qđ iam fuit: ſed qđ erit ex his que poſſibilia ſunt fieri: ⁊ illud qđ iam fuit neceſſariuȝ eſt: ideo ꝙ nō eſt poſſibile niſi vt ſit: ⁊ ꝓpterea videbat̄ quibuſdam antiquorꝝ vel deū priuatū eſſe ptāte in hac ſpē ex factis ſolūmodo: intendo ꝙ faciat nō fuiſſe qđ iam fuit. Cap. 4.

Repetētes ergo altius de illis dicam⁹. Erūt quibus animus veruȝ ꝓſpiciat aſſentiendo aut diſſentiendo quinq; numero. Hec auteȝ ſunt: ars: ſcientia: prudentia: ſapiētia: intellect⁹. Eſtimatiōe .n. ⁊ opīone aūt falli cōtingit. Quid ſit ſcīa ex hoc patet ſi diligēter diſcutiēdū eſt: nec ſimilitudib⁹ īherēdū. Oīs .n. ſic accipim⁹ vt id qđ ſcim⁹ aliter ſe hr̄e poſſit. Que aūt aliter hr̄e ſe pn̄t qn̄ extra cōſiderationeȝ ſunt latēt: vtrū ſint vel nō ſint: ex neceſſitate ergo ſcibile eſt. Sempiternū ergo. Nā q̄ ex neceſſitate ſunt ea plāe oīa ſempiterna ſunt. Sempiterna aūt ſine generatiōe ⁊ corruptiōe. Inſup oīs ſciētia vr̄ eſſe docibilis: ⁊ qđ ſciri pōt idem pōt doci. Doctrina vero oīs ex ante cognitis fit vt in reſolutiuis dicim⁹. Nam aut per inductioneȝ: aut per ſyllm̄. At inductio principij eſt ⁊ vniuerſalis. Syllogiſm⁹ autē ab vniuerſali. Sunt ergo principia ex quib⁹ ſyllogiſmus. Quorū aūt nō eſt ſyllogiſmus: eorum inductio eſt.

Doctrīa oīs ex ante cognitis fit.

¶ Eſt igitur ſcientia habitus demonſtratiu⁹ ⁊c̄. vt in reſolutiuis diffiniuim⁹. Cum eniȝ fidē quodāmō adhibet qs ⁊ principia ſibi nota ſunt ſcit. Naȝ ſi nō magis diſcurſu cōcluſionis per accn̄s habebit ſciam. De ſcia ergo in hunc modū determinatū ſit.

¶ Quartū capl'm in quo enumerat habitus ſcḋm quos aīa verū dicit qui ſunt ars: prudētia: ſapīa: intell'ꝰ: ꝯſīr tradens de ſciētia ꝙ ſcibile eſt neceſſariū eternū ingenitū incorruptibile: ⁊ ꝙ ſcia docibilis diſcibilis ⁊ ex precognitis principijs quorū: ſed inductio ex quibus ꝯcludit qđ ſcia: ⁊ ꝙ p̄ncipia ſciunt̄ magis ꝯcluſione. B. 4

Tactio vtriuſq; partis intellect⁹: intēdo actiue ⁊ ſpeculatiue ē veritas. i. fides: ſiue credulitas ⁊ habitus ꝑ quos ſumit fideȝ: quelibet earum electe ſunt eis vt ī plurib⁹: intēdo ꝑ habit⁹ ſciſs: ⁊ illi in quib⁹ ſumit fidē aīa ꝑ affirmatōeȝ ⁊ negationē: intendo ſumit fidem in negatione ⁊ affirmatione: ſunt quinq; facultas: intēdo artē: ⁊ ſcḋa eſt ſcia: intēdo ſpeculatiuā: ⁊ tertia eſt prudētia: ⁊ quarta ſapiētia: ⁊ quīta intellect⁹. Imputatione aūt ⁊ arbitratiōe polis eſt falſitas: ideoq; nō opȝ cōnumerari habit⁹ verificis. ¶ De ſcia aūt manifeſtū eſt: qm̄ nō eſt poſſe in ea eſſe falſitatē ſi opȝ vt p̄ciſe dicam⁹ in ea neq; dubitem⁹. oēs .n. vident ꝙ ſcia vera in vltimo eſt illa q̄ non pōt eſſe ꝑ modū aliuȝ extra aīam: intendo q̄ non pōt ꝑmutari ad oppoſitū. qđ aūt poſſe eſt eē ꝑ modū aliū p̄ter modū illuȝ ſcḋm quē ſcit̄: intēdo vt ꝑmutet̄ extra aīam hoc occultuȝ eſt abſq; certitudine: intēdo ſi eſt aut nō. Cūq; fuerit ſcia certitudinalis ens illa que nō ꝑmutat̄: tunc ſcitū per ipſaȝ eſt neceſſariuȝ: ⁊ neceſſariū ſempiternū: ergo ipſuȝ neceſſariū tādē: ⁊ hoc qm̄ oē qđ fuerit neceſſariū abſolute eſt ſempiternū: ⁊ ſemp ſempiternū eſt qđ neq; gn̄at̄ neq; corrūpit̄. ¶ B. Videt̄ aūt ſcia oīs diſciplina ⁊ ſcibile ⁊ diſcibile eē: verū tn̄ iam dictū in libro demrātiōis ꝙ oīs diſciplina equidem fit ex rebus quarꝝ p̄ceſſit ſcia: ⁊ ſunt ꝓpōnes vl'es prime. attn̄ ille accipiunt̄ ⁊ dicunt̄ ex pte dictionis: intendo ex parte allocutiōis per eas ⁊ ſed cōcluſio accepta ab his ꝓpōnibus addiſcit̄ ex parte ſylli compoſiti ex his ꝓpōnibus. Erit igitur ꝙ oīs ſcibilis addiſcit̄ aliqd ex parte ſermonis ipſiuſmet: intēdo anteceſſionē ſciētie ſignificatiōes vocabulorum: ⁊ aliqd addiſcit̄ ex parte ſciēdi ꝓpōnes ſylli ⁊ ſyllm̄. Et propoſitiōes ex quib⁹ ſcitur ꝯcluſio nō ſciunt̄ per ſyllum: ſed ſciunt̄ quedeȝ ex pte ſignificatiōis vocabulorꝝ. p̄ncipiuȝ igitur diſcēdi ꝓpōnes vl'es eſt ſcia ſignificatiōis vocabulorꝝ: ⁊ p̄ncipiū ſcie ꝯcl'onis eſt ſcia ꝓpōnū vl'ium: ⁊ cū hoc ſic ſit: tunc ſcia ſimplr' eſt habit⁹ demonſtrationalis: intendo ꝙ eſt forma demonſtratiōis cōcollecta in aīa ex ꝓpōnibus ⁊ ꝯcl'one ⁊ ceteris rebus cōditiōatis in demrātōe: ex eo ꝙ iam nūeratū eſt in libro demrātiōis. Qn̄ igit̄ ꝯtingit alicui credulitas rei alicuius ⁊ fuerint principia prīa illi⁹ rei nota apud ipȝ: tūc iam ꝯtingit eis ſcia illi⁹ rei. Si vero nō fuerint nota apud ipſum eſt ſcia eius apud ipſuȝ ꝑ modū accn̄tis. ¶ B. Sufficit aūt diſtructio ſcie in hoc loco ſcḋm hanc quātitatē cū intentio hic de ipſa ſit diſtinguere eaȝ ab alijs.

Principiuȝ diſcēdi ꝓpoſitiōes vl'es ē ſcia ſignificatiōes vocabulorꝝ.

Eius vero qđ recipit aliter ſe hr̃e quiddam eſt qđ fieri: quiddaꝫ eſt qđ agi põt. Eſt autẽ aliud facere: aliud agere. credimus aũt his externis quoq3 ſermõnibus. Itaq3 habitus cuꝫ rõne actiuus aliud eſt q̃3 habitꝰ cũ rõne factiuꝰ: nec alter in altero cõtinet̃. Nã neq3 actio eſt factio: neq3 factio eſt actio. cuꝫ aũt edificatiua ſit ars quedã ⁊ habitus qdaꝫ cuꝫ rõne factiuus nec vlla neq3 ars ſit q̃ nõ cũ rõne factiuꝰ habitus ſit: neq3 talis habitꝰ qui nõ ſit ars: ideꝫ vtiq3 eſſet ars ⁊ habitus cum ratione vera factiuus. Omnis aũt ars in faciẽdo verſat̃ ⁊ artificio vti ⁊ mẽte ꝑſpicere vt aliqd fiat eoꝝ que pñt ⁊ eſſe ⁊ nõ eſſe: ⁊ quoꝝuꝫ principiuꝫ in faciente eſt, non aũt in eo qđ ſit. Non eniꝫ eoꝝ que neceſſario ſunt aut ſiunt ars eſt: neq3 eorum que ſunt ſm nãm. Nam hec in ſeipſis hñt principia. Cuꝫ ergo facere ⁊ agere diuerſa ſint: neceſſariuꝫ eſt vt ars in faciẽdo at nõ in agẽdo cõſiſtat. Et circa eadeꝫ quodã mõ verſat̃ ars ⁊ fortũa vt Agathõ inqt. Ars fortunã adamauit: fortũa artẽ. Ars igit̃ vt diximꝰ habitus qdã cũ rõne vera factiuꝰ eſt. Inertia vero ꝯ rõne falſa habitus factiuus circa id qđ aliter ſe hr̃e põt.

Ars eſt habitꝰ cũ rõne ṽa factiuꝰ.

5 ¶ Quintuꝫ capl'm de arte qđ ẽ: ⁊ qđ differt ab alijs habitibꝰ enumeratis: in quo diuiſo ꝯtingẽte in factibile/ ⁊ actibile oſtẽdit ꝑfectionē ⁊ actionẽ eẽ alteras: ⁊ nõ ſunt inuicẽ habitꝰ cũ rõne actiuũ ⁊ factiuũ eſſe ſimil'r alteros: deinde ꝙ ars eſt habitꝰ cum rõne vera factiuꝰ: ⁊ ꝙ ars eſt circa cõtingẽtia quoꝝ principiũ eſt in faciente ⁊ non in facto: ꝙq3 ipſa eſt factionis nõ actiõis: ⁊ ꝙ ipſa ⁊ fortuna verſant̃ circa eadem: tandẽ ex cõparatõe eius qđ qđ eſt ars qđ atechim eſt cũ rõne falſa factiuus habitus circa cõtingens. D.

Scientia vero cuius ſcitũ poſſe eſt eẽ ſm aliuꝫ modũ ab eo ſm quẽ ſcitum eſt diuidit̃ in duas diuiſiões: vna quaꝝ eſt ſcĩa artificiãs: altera efficiẽs. eteniꝫ res artificiate alſe ſunt a rebꝰ effectiuis per cõſiliationẽ: ⁊ res effecte ſm dictionẽ famoſam ſunt res cõferẽtes in vita: ⁊ opꝫ quideꝫ vt hic recipiamus dictiones famoſas magis q̃ in alio loco. Cumq3 ſit artificiatum aliud ab effecto: tunc habitus animalis artificiãs qui ſit cuꝫ ratione alius eſt ab habitu animali efficiẽte qui ſit ẽt cum rõne. Eteniꝫ carpentaria ⁊ qđ ſimilat̃ ei ex ceteris artibus eſt habitꝰ cũ rõne: ⁊ nõ eſt habitꝰ qs efficiẽs cuꝫ rõne veridica: ⁊ oĩs ars eſt pp fieri rei illius ad quã eſt ars tantũ: nõ ĩntendo ꝙ finis eius eſt exiſtentia rei artificiate: ⁊ artificiata ſunt res quarũ ꝑncipia ab ex̃ ſunt: intẽdo in efficiẽte nõ in efficiẽdo: q̃m ars nõ agit illud qđ ſit p neceſſitatẽ ⁊ p nãm: ⁊ hec ſunt quoꝝ ꝑncipia ſunt in ſemetipſis. hec eñ eſt drĩa inter artificiatũ ⁊ naturatũ. Cũq3 ſit factio aliđ ab artificiatiõe: ⁊ artificiatuꝫ aliđ ab effecto: tũc neceſſariuꝫ eſt vt ſit ars ꝓpria artificiato abſq3 effecto niſi fiat per modũ fortune ⁊ euẽtus. Eteniꝫ in arte accidit multotiẽs qđ eſt a caſu: intẽdo ex actionibꝰ dãniferis ⁊ vtilibus: ⁊ pp hoc dixerũt quidã antiquoꝝ de ea ꝙ eſt germana caſus: ⁊ quãdo ſic eſt: tũc ars habitus cõis artificiãs cũ ratione veridica: ⁊ terminus nõ artis eſt cõtrariuꝫ huius termini: intẽdo habitꝰ artificiãs cũ rõne mẽdacij. Cap. 6.

De prudẽtia vero ſic vtiq3 accipiemus ꝯſideratione habita q ſunt hi quos prudẽtes vocamus. Videt̃ prudẽtis eſſe viri bene cõſulere poſſe circa illa q̃ ſibi bona ⁊ vtilia ſunt: nõ particulariter: puta q̃lia ad ſanitatẽ vel robur: ſꝫ vl'r ad totius vite ſtatũ bene dirigẽdũ. Signũ vero huius ꝙ circa qđ prudẽtes dicimus eos q ad finẽ aliquẽ ſtudioſuꝫ acute excogitãt illa in quibꝰ nõ eſt ars. Quãobrẽ ⁊ vl'r prudẽs eſt cõſultatiuꝰ: ꝯſultat aũt nemo de his q̃ ipoſſ'ia ſũt al'r ſe hr̃e: neq3 de his q̃ ipſe agere nõ põt. Quare ſi ſciã eſt cũ demõſtratiõe. Quoꝝ aũt ꝑncipia al'r ſe hr̃e pñt: hoꝝ nõ eſt demõſtratio: naꝫ oĩa pñt mutari: neq3 locũ hꝫ cõſiliuꝫ in his que ex neceſſitate ſunt. Prudentia non vtiq3 ſcientia erit nec ars: ſciã q2 id qđ agit̃ põt aliter ſe hr̃e: ars q2 alius eſt finis agẽdi q̃3 faciendi. Reſtat ergo vt prudentia ſit habitus verus cũ rõne q in his agẽdis verſatur q̃ ſunt homini bona ⁊ mala. naꝫ faciẽdi quidẽ alius finis: agẽdi ṽo nõ alius eſt. Eſt enim idipſuꝫ finis bene agere: ob hoc Pericleꝫ ⁊ alios hmõi prudẽtes dicimus ꝙ illa q̃ ſibi ⁊ alijs vtilia ſunt ꝑſpicere valẽt. Eſſe aũt hmõi putamus illos q publicis priuatiſq3 rebus adminiſtrãdis ſunt apti. Unde temperantia dĩ prudẽtie cõſeruatrix: cõſeruat eniꝫ hmõi iudiciũ. Nõ enim totuꝫ iudiciũ corrũpit ac peruertit voluptas ⁊ dolor: veluti ꝙ triãgulus duobus rectis eq̃les hꝫ vel non hꝫ. Sed illud qđ agẽdo verſat̃. principia eñ rerũ agendaꝝ ſunt quoꝝ gratia illa agunt̃. Ei aũt q corruptus eſt ob voluptatẽ vel dolorẽ repente nõ apparet ꝑncipium:

neqꝫ oportere gratia huius: neqꝫ pp hoc ſuſcepiſſe oīa ⁊ egiſſe. Nã vitiũ corruptiuũ ꝓncipij. Itaqꝫ neceẽ eſt prudentiã eſſe habitũ cum rõne vera qui in his agẽdis verſaꝛ q̃ ſunt hoībus bona atqꝫ artis quidẽ eſt virtus: prudẽtie ṽo nõ eſt. Et in arte qdẽ is qui ſponte delinqt potior eſt. In prudẽtia vero ꝫ queãdmodũ ⁊ in ṽtutibꝰ. Patet igiꝛ ꝙ ṽtus q̃dã eſt ⁊ nõ ars. Cũ vero animi due ſint particule rõnẽ habẽtes: alia vtiqꝫ erit ṽtus opinatiui. Nã opinio ⁊ prudẽtia circa id eſt qđ recipit aliter ſe hr̃e atqꝫ nec habitus cum rõne ſolus. Signũ erit ꝙ obliuio eiuſmodi habitus eſt: ſꝫ prudẽtie non eſt.

6 ¶ Sextũ capl'm de prudentia ꝑmo ꝙ prudẽs eſt qui põt bene cõſiliari circa ipſius bona ⁊ cõferentia non ſm partẽ ſꝫ ad bene viuere totũ: quare prudẽs totaľr cõſiliatiuus: ⁊ q̃ cõſiliatio neqꝫ de neceſſarijs eſt neqꝫ impoſſibilibus: ⁊ ꝙ prudẽtia neqꝫ ſcĩa eſt neqꝫ ars: ſed habitus aliquis cũ rõne actiuus circa hoīs bona ⁊ mala cui non alteruꝫ: ſed eupraſia finis: qđ manifeſtũ ex eo ꝙ oẽs dicũt tales prudẽtes q ſibi ⁊ alijs pñt bona ſpeculari quales diſpenſatiui ⁊ politici: ⁊ ex eo ꝙ temperantia. i. ſophoſim dicta eſt velut ſaluans prudentiã: qđ pꝫ ex eo ꝙ intẽperantia nõ cõſpicit verũ finẽ: ⁊ ſic corrũpit prudentiã: ex quibꝰ cõcludit prudentiã eſſe habitum cum rõne vera circa humana bona operatiuum: deinde ꝙ differt ab arte eo ꝙ artis virtus eſt prudentie non: ⁊ ꝙ volens peccans in arte eligibilior circa prudentiam econuerſo: tandem ꝙ prudentia eſt non intellectiue: ſed opinatiue partis virtus: ⁊ ꝙ non eſt ſolum habitus cũ ratione in quo cõmunicat cũ arte: ſed factiuus circa humana bona cuius ſignuꝫ ꝙ artis obliuiſcimur: prudentie autem non. Dixit.

Nomen aũt prudẽtie abſolute dicimus de eis quibus eſt bonitas cõſiliationis in inuẽtiõe eius qđ eſt directius ⁊ vtilius hoībus nõ in parte vna ex particularibus vtilibꝰ vt vtilibꝰ in ſanitate ⁊ robore ſed in oībus particularibꝰ in quibꝰ exiſtit cõmoditas viuẽdi. ¶ Et ſignũ huius eſt ꝙ noīamus prudẽtes eos qui poteſtatẽ hñt verſandi cogitatũ ad inueniẽdũ finẽ nobilem. ⁊ hoc in rebus q̃ inueniunꝛ abſqꝫ arte ⁊ magiſterio. vľr ergo prudẽtes ſunt illi qui pñt inuenire per cogitatũ ſuum res cõferẽtes ⁊ res nocẽtes: ⁊ nõ verſaꝛ aliquis cogitatũ ſuũ: queãdmodũ dictuꝫ eſt in impoſſibilibus neqꝫ in neceſſarijs. ¶ Et ſciẽtia quideꝫ in rebus in quibus eſt demonſtratio: ⁊ demonſtratio quidẽ eſt in neceſſarijs. Itẽ igiꝛ prudẽtia nõ eſt ſciã: neqꝫ etiã eſt magiſteriũ: ſcĩa quidẽ non eo ꝙ ſcitũ impoſſibile eſt aliter ſe hr̃e: magiſteriũ aũt nõ intẽdo artẽ eo ꝙ ſubiectum eius eſt diuerſuꝫ genere. Et cũ ſic ſit: tũc prudẽtia vľr eſt habitus aīalis efficiens cũ rõne veridica bonoꝝ humanoꝝ: ⁊ iam pꝫ ꝙ magiſteriũ aliud eſt a prudẽtia: eo ꝙ finis actionis inuente per cõſiliationẽ aliđ eſt ab inuẽto per cõſiliationẽ: finis aũt artis eſt ipſummet artificiũ. ¶ B. Prudẽtes aũt ſm veritatẽ ſunt illi q inuẽtione bona tm̃: ⁊ huius cauſa vidẽt hoīes ꝙ prudentes ſunt ſicut talis ⁊ talis: ⁊ qui fuerunt famoſi prudentes apud eos: eo ꝙ potentiam habuerunt ad inueniendũ bona que fuerũt bona eis ⁊ hoībus: ⁊ viderunt ꝙ ſimiles hoꝝ induſtriã hñt ad cõſtituẽdũ quodãmodo viuẽdũ in domo ⁊ in ciuitate: intendo eos qui potentiaꝫ hñt gubernãdi ꝓpriã familiaꝫ ⁊ rẽpu. ¶ B. Ideo nomen caſti in greco deriuatũ eſt a noīe prudẽtis. prudens. n. eſt q cuſtodit opinionẽ ſuam ne corrũpant eaꝫ meror aut gaudiuꝫ: intẽdo dilectioneꝫ ⁊ cõcupiſcẽtiaꝫ: ſicut cuſtodit caſtus actionẽ ſuaꝫ ne corrũpat eaꝫ delectatio vel voluptas: ⁊ eſt qdeꝫ ſic eo ꝙ non oīs opinio corrũpiꝛ a voluptate ⁊ triſtitia: corruptio namqꝫ credulitatis ꝙ tres anguli triãguli ſunt equales duobꝰ rectis non ſit ex parte voluptatis ⁊ triſtitie: ſed ex parte corruptiõis ꝓncipiorũ q neceſſariã faciũt corruptionẽ credulitatis tm̃. Opinio aũt prudentialis corrũpiꝛ qdeꝫ ex iſtis duabus: intendo ex parte corruptiõis ꝓncipioruꝫ: ⁊ grã delectatiõis ⁊ triſtitie: ⁊ corruptio eius que ſit ex parte delectatiõis ⁊ triſtitie ſtatiꝫ appet: intẽdo ꝙ magis apparet q̃ corruptio que ſit ex parte ꝓpõnum. Cumqꝫ opinionẽ prudẽtialẽ certã non comitet corruptio ex parte cõcupiſcentie: tũc de neceſſitate prudẽs nõ eliget res ambas ſimul: intẽdo ad inuentionẽ boni ⁊ mali: eo ꝙ inuẽtio mali eſt ꝓncipio corrupto ex parte concupiſcentie: ⁊ diſtinguunꝛ ẽt: eo ꝙ inuentio mali eſt ab habitu malitioſo: ⁊ cuꝫ ſic ſit: tũc prudẽtia ſm veritateꝫ eſt habitus effectiuꝰ cũ rõne veridica bonoꝝ humanoruꝫ. ⁊ pp hoc magiſteriuꝫ indigens eſt virtute. Prudentia aũt fere eſt ipſa virtus: ĩaqꝫ qui male agit in magiſterio ⁊ peccat volũtarie melior eſt eo q peccat in prudẽtia: ⁊ eſt deterius in prudentia: queãdmoduꝫ in virtutibꝰ: ⁊ ex hinc appet ꝙ prudẽtia virtꝰ q̃daꝫ eſt ⁊ nõ magiſteriũ: intẽdo arteꝫ. ¶ B. Et ex quo eſt iſte habitus partis aīe que hꝫ rõnẽ: intendo parteꝫ rõnalẽ: tunc ergo iſte habitus: intẽdo prudẽtialeꝫ: eſt virtus illius partis que hꝫ putationeꝫ. putatio. n. eſt in rebus cõtingẽtibꝰ: ⁊ iſte habitꝰ q eſt prudẽtia eſt ẽt in cõtingẽtibꝰ: ⁊ nõ eſt prudentia habitus rõnalis tm̃: ⁊ huius ſignũ eſt: q̃m oīs habitus veridicus ꝓportionaꝛ huic parti: intendo rõnalem: ⁊ non proportionatur omnis habitus veridicus prudentie. Cap. 7.

Quia vero ſciẽtia de vľibꝰ eſtimatio eſt ⁊ de his que ſunt ex neceſſitate. Sũt aũt ꝓncipia demonſtrabiliũ ⁊ totius ſcĩe. Nam cũ rõne eſt ſcĩa ꝓncipij eius qđ ſciri põt: neqꝫ ſciẽtia vtiqꝫ erit nec ars neqꝫ prudẽtia: nã qđ ſcibile idẽ demonſtrabile. Ille ṽo ſunt circa ea q̃ aliter ſe habere poſſunt. Sed nec ſapiẽtia hoꝝ eſt: naꝫ ſapiẽtis eſt de quibuſdã demonſtrationẽ habere. Si ergo in quibꝰ rei ſumus nec vnq̃ꝫ fallimur circa illa que non recipiũt aut recipiunt aliter ſe habere ſciẽtia ⁊ prudẽtia eſt ⁊ ſapientia ⁊ intellectus: nullũ vero hoꝝ triuꝫ recipit eſſe.

Dico autem tria: prudentiam: ſapientiā: ſcientiā: reſtāt ⁊ intellectus principiorum.

7 ¶ Septimū capl'm de intell'u ꝙ cum neqꝫ ſcia neqꝫ ars neqꝫ prudētia neqꝫ ſapiētia ſit: ꝑncipioꝝ relinquit intell's eſſe. ipſoꝝ. B.

NEqꝫ apprehēſio ꝑncipioꝝ ſcia eſt. nā ſcia eſt ex habitibus veridicis: ⁊ eſt apprehēſio rerū vl'iuꝫ neccīarum ex rebus q̄ ſunt de neceſſitate ꝑma demonſtrationis. intēdo ꝓpōnes ꝑmas: ⁊ hoc qm̄ oīs qȯ eſt preter ꝑncipia ſcia eſt ꝑncipioꝝ: aut nō eſt ſcia: intendo ꝙ non ſciunt ex parte alterius a ſe: imo ſciunt quidez per ſeipſa: neqꝫ etiā ſcia magiſteriuꝫ eſt eoꝝ res neccie non fiunt per artē: ⁊ res facte per artē ſunt res cōtingētes. ¶ B. Et ea per que poſſibile eſt vt veraces ſimus neqꝫ mentiamur in rebus neceſſarijs tria ſunt: ſciētia: ſapiētia: intell's. Cum aūt intellectus ꝑncipiorū primoꝝ ſit: intendo ꝓpōnes intellectas primas: tunc non eſt prudētia: neqꝫ ſcientia: neqꝫ ſapientia. Cap. 8.

SApientiaꝫ vero in artib⁹ tribuimus illis qui excellētiſſimi ſunt: velut Phidiā lapidaꝝ ſapientez: ⁊ Policletū ſtatuariū: nihil aliud in hoc pro ſapiētia intelligētes q̄ꝫ virtutē artis. Sed eſſe quoſdā ſapiētes putamus in totū nō ſm̄ partē: nec aliȯ qd ſapiētes vt Homerus de Margite dixit: hūc neqꝫ foſſorez dij fecerāt neqꝫ aratorē: nec aliud quiddā ſapientē. Itaqꝫ manifeſtuꝫ ꝙ exactiſſima ſciētiarū vtiqꝫ erit ſapiētia. Opꝫ ergo ſapiētē: nō ſolū ea que a ꝑncipijs manant ſcire: verū etiā circa ꝑncipia veritatem tenere. Itaqꝫ ſapiētia vtiqꝫ erit intell's ⁊ ſcia ac veluti caput hn̄s ſcia ꝑcioſiſſimoꝝ. Eteniꝫ foret abſurdum ſiqs putet ſcientiā ciuilem aut ſciam ſtudioſiſſimā eſſe niſi optimū eoꝝ q̄ in mūdo ſunt hō exiſtit. Quippe ſi ſanū ⁊ bonū. aliud eſt hoībus aliud piſcibus. Albuꝫ vero ⁊ rectū idē eſt ſemꝑ ⁊ ſapiēs idē oēs vtiqꝫ dicerēt. Prudēs vō aliud: ꝓuidere eniꝫ circa ſe recte ſingula diceret eē prudētis ⁊ huic iſta tribuerēt. Quāobrē ⁊ beſtiarum quaſdā prudētes eē aiunt: quecūqꝫ circa vitā ſuam ꝓuidentiā hr̄e videnť. Manifeſtū ꝙ nō eſt ciuilis ⁊ ſapiētia idē. Nā ſi dicāt circa cōmoditates ꝓprias verſari ſapiētiā: plures aūt ſapiētie: nō eñ circa oīuꝫ cōmoduꝫ aīaliū vna eſt: ſꝫ alia circa ſingula ipſoꝝ niſi ⁊ medicina

eſt vna de oībus. Q: ſi qꝛ optimuꝫ eſt hō oīum aīalium nihil refert: naꝫ alia ſunt multo diuiniora q̄ꝫ hō ſm̄ nāꝫ veluti iſta ꝑclariſſima ex quib⁹ mūdus ꝯſiſtit. Ex dictis ergo pꝫ ꝙ ſapiētia eſt ſcia ⁊ intell's ꝑcioſiſſimoꝝ natura. Sapiētia ē reſpectu diuinoꝝ.
Quapropter Anaxagorā ⁊ Thalē ⁊ hmōi hoīes ſapiētes eſſe dicūt: ſed non prudētes qꝛ vidēt illos ꝓpria cōmoda ignorātes: ⁊ illa que ſunt eximia quidē ⁊ admirāda: ⁊ difficilia ac diuina ſcire ipſos aiunt: inutilia tn̄ qm̄ non humana querūt bona. At prudentia circa humana verſať: ⁊ circa illa in quibus cōſiliū hꝫ locū. Nam prudētis hic maxīe opus eſſe diximus bene cōſulere. Nemo aūt cōſultat de impoſſibilibus aliter ſe hr̄e: neqꝫ de his oībus quoꝝ nō eſt finis aliquis ⁊ hoc agibile bonum. Simpl'r aūt bene cōſulere dicēdus eſt ille qui qȯ optimum homini in reb⁹ agēdis id rōcinado cōiectura aſſequiť: neqꝫ prudētia eſt vl'iuꝫ ſolū verū ēt ſingularia opꝫ cognoſcere: naꝫ actiua quidem eſt. Actio aūt in ſingulis verſať: ex quo fit vt quidē neſciētes quibuſdā ſciētibus efficaciores ſint in agēdo ⁊ inter ceteros q experimentuꝫ habēt. Naꝫ ſiquis ſciat ꝙ leues carnes facile digeruntur: ⁊ ſalubres ſunt: ſꝫ que ſint leues carnes ignoret: non faciet ſanitatē. Sed qui ſcit ꝙ auiū carnes leues ſunt ⁊ ſalubres faciet magis: prudentia vō actiua eſt. Itaqꝫ opꝫ vtrāqꝫ hr̄e aut hāc magis ⁊ erit vtiqꝫ hic veluti quedam ceteris preſidēs atqꝫ dominans. Propť qȝ q̄dā neſciētes q̄buſdā ſciētibus in agēdo efficaciores ſť. vide ꝯſi'le ī ꝓhemio metaphy.

¶ Octauuꝫ capl'm de ſapiētia. ꝑmo ꝙ dupl'r dr̄ particulariter. ſ. vtus artis: ⁊ totaliter q̄ eſt certiſſima ſciētiarū: ⁊ circa q̄ ex ꝑncipijs: ⁊ circa ꝑncipia veridica: vn̄ ⁊ ſimul eſt intell's ⁊ ſcia ⁊ vt caput hn̄s ſciētia honorabiliſſimoꝝ: deinde ꝙ ſapiētia nō eſt prudētia ꝑꝑ prudentiā nō eſſe ſtudioſiſſimā: ⁊ ꝑꝑ ipſaꝫ eē alijs alterā: ſapientiā aūt eandē ſemꝑ ꝑꝑ qȯ neqꝫ eſt ſapiētia politica poſtea ꝙ ſapiētia eſt ſcia ⁊ intell's honorabiliſſimoꝝ natura. deinde tūc ꝙ ſapiētia eſt altera a prudētia per ꝑhos dictos ſapiētes: non aūt prudētes: qꝛ ignorātes cōferentia ſibi cum prudētia ſit circa humana: ⁊ de quibus eſt cōſiliari ꝙ non eſt de neceſſarijs neqꝫ de his quoꝝ nō eſt finis bonū operabile cū bonus cōſiliator ſit ſm̄ rōnem cōiectatiuus optimi operabiliū homini: tandeꝫ qꝛ altera ꝑꝑ prudētiam eſſe non ſolū vniuerſaliū: ſed ⁊ ſingulariū ꝑꝑ qȯ experti magis actiui quib⁹ ſciētibus ⁊ experiētia eligibilior ſcientia: ſilicet ſit architectonica in actibus. Dixit. 8

T cū ſapiētia ꝓportionet in artib⁹ ⁊ magiſterijs eis
qui ſunt periti in ipſis ⁊ excellentes: tunc manife/
ſtum eſt ꝙ ſapiētia nō ſignificat ſup aliud niſi ſup vir/
tutem magiſterij. Si ergo fuerit hoc magiſteriū in fine
certificatōis: tunc palā eſt ꝙ de illo dicet ſapiētia abſo
lute nō ſapiētia alicuius. ¶ Et manifeſtū eſt: qm̄ ſapiē
tia cui inuenit iſte modus ex ſcīa: intēdo certificatiuā
eſt illa que cognoſcere facit pricipia: intēdo principia creditōis ⁊ prin
cipia exiſtētie cognitione certitudinali. ⁊ ꝑꝑ hoc neceſſariū eſt ſapiēti
vt nō ſolū ſciat ꝙ eſt poſt principia: ſ; vt ēt cognoſcat principia ſcīa
exquiſita in fine certitudinis: intēdo ꝓpōnes: ⁊ cū ſic ſit: tunc erit ſa/
pientia ⁊ intellect⁹ ⁊ ſcīam ex reb⁹ honorabilib⁹ valde in fine. Incon
ueniēs enī; eſt vt aliqs putat ꝙ ſcīa ciuilis ⁊ prudētia ſint in fine ex
virtute niſi credat ꝙ hō ſit nobiliſſimū qđ eſt in mundo. ſi autē; fue/
rint hic res nobiliores hoīe: tunc ſcīa illarū ⁊ intellect⁹ earū eſt nobile
illud qđ eſt in vltimo. ¶ B. Et oēs vidēt ſapientē aliū eſſe a prudēte:
ideo ꝙ prudēs apud eos eſt qui opinat opinionē rectā in oīb⁹ q̄ agit
hō ꝑꝑ ſeipſa: ⁊ que eligit ꝑꝑ ſeipm̄: ⁊ placide accipiūt eius eligentia;
hoīes ⁊ cōfidūt in ipſius cogitatiōe. ⁊ ꝑꝑ hoc dicunt hoīes de qbuſdā
ferarū ꝙ ſint prudētes ⁊ ſunt ille que habēt potentiā ad ꝓuidendū ⁊
laborāt ad gubernandū ſeipſas labore ſtudioſo. ¶ B. Eſt etiā mani/
feſtū ꝙ nō eſt ſapiētia ⁊ ſciētia ciuilis res vna eadē. nam ſi aſſerat qs
ꝙ ſapiētia quidē ſit in ſciētijs cōferētib⁹ homini: tunc erunt ſapientie
multe: ⁊ quēadmodū vtilitatē ferētia oībus aīalibus non ſunt vna
niſi exiſtēte medicina vna oībus ſpēbus aīaliū: ſilr cōferēs cognitio
hoīum nō eſt res vna eadē. ¶ Si aūt dicat hoc eoꝙ hō nobilior eſt
ceteris aīalibus: intēdo ꝙ cognitio cōferētis ei eſt ſapiētia ⁊ eſt nobi
lior rerū: tunc nō eſt hoc quidē rectū cū; ſint hic res diuine que nobi/
liores ſunt hoīe: vt res que ſunt ꝑncipia ex quib⁹ cōſtitut⁹ eſt mūdus,
⁊ cū ſic ſit: tūc notitia iſtoꝝ ꝑfecte eſt ſapiētia nō notitia rerū cōferen
tiū. Jam ergo p; ex eo qđ dictū eſt ꝙ ſapiētia eſt intelligētia ⁊ ſcien
tia illa que eſt in reb⁹ honoratis valde naturalr: intendo que ſunt in
fine honorabilitatis. ¶ Et ꝑꝑ hoc dicim⁹ ꝙ Plato ⁊ Socrates ſunt
ſapiētes: ⁊ nō dicim⁹ ꝙ ſunt prudentes: cū videam⁹ eos ignoraſſe res
bonas ſibi ipſis. ¶ Et dicim⁹ qm̄ ſciuerunt res multas: ⁊ res admira
das ⁊ res difficiles ⁊ venerabant illas: ⁊ ſi nō fuerint cōferētes: eo ꝙ
ipſi nō regrebāt bona cōferētia humana ſ; diuina. prudētia aūt eſt
bonis humanis ⁊ in quib⁹ poſſe eſt vt verſet conſiliū. intēdo vt diſpi
ſent. Eteni; actio prudētiū ſm plurimū quidē eſt verſationis cōſilij.
nemo aūt vt diximus verſat conſiliū in rebus quas impoſſe eſt aliter
eſſe: ⁊ ſunt res neceſſarie: neq; etiā aliquis verſat ꝯſiliū in his in qui
bus nō eſt cōplementū: intēdo finē. ¶ B. Et prudēs pollens conſilio
abſolute eſt ille q arbitrat cogitatiōe quid ē melius homini ex factis
⁊ inuenit ipm̄: ⁊ nō eſt prudētia cōpleta cognitio vniuerſaliū ex reb⁹
cōferentib⁹ tm̄ ⁊ ipſoꝝ inuentio. Sed oportet prudentem ſcire res
vniuerſales ⁊ particulares ſimul: ꝓpterea ꝙ hec ſcientia eſt operati
ua; ⁊ operatiuum quidē circa particularia eſt. ¶ Et ꝓpter hoc inueni/
mus quoſdā hominū minus ſcientes. V. g. in arte medicine operan/
tes melius quibuſdā plus ſcientibus de vlībus ⁊ ſunt illi quorū mul/
ta explicata eſt experiētia plus q̄ eorū ſcīa: ſ; apud quē eſt ſcīa vlis abſq;
pticulari huic nō eſt poſſe opari qcq̄ ꝑ eā. Sciēs. n. ꝙ carnes leues bo
ne ſunt ad digerēdū ⁊ cōuenietes ſtomacho. nō ſciēs aūt que carnes
ſunt nō operabit per eas penitus: ſciēs vero ꝙ pulli ſunt bone dige/
ſtionis pōt ꝑ eos opari ſanitatē: ⁊ cū ſic ſit in oīb⁹ reb⁹ opatiuis ⁊ ſit
prudētia opatiua: tūc neceſſe eſt vt ſint ei res ambe: intēdo vlē ⁊ pti/
culare: ⁊ melior. n. eſt cū vtraq; q̄ cū alterutra eaꝝ.

Apud quē; eſt ſcīa vlis abſq; pticulari nō ē eſ poſſe operari qcq̄ ꝑ eā;.

Cap. 9.

Est aūt ⁊ prudētia idē habit⁹ ⁊ ciuilis: eſſen/
tia tamen nequaq̄; eadē eſt ipſis. Eius aūt
que circa rēpu. verſat alia eſt veluti ꝓſidēs
quedā ac magiſtra prudētia in legib⁹ feren
dis: alia in ſingulis agēdis cōſultādiſq; ver
ſat que cōi noīe ciuilis dr. Decretū enī; agibile ē vt po
ſtremū. Quapp hos ſolos aiunt rēpub. agere. Soli enī
hi agunt quēadmodū manuales artifices. Videt autē;
⁊ prudētia maxime eſſe que circa ipm̄ ⁊ vnū verſat ⁊ h;
hec nomen prudentia. Illarū autē alia diſciplina rei fa
miliaris: alia poſitio legū: alia ciuilis dicitur. Spēs igit
quedā erit cognitionis ſibi cōmoda ſcire: ſed habet ma
gnam varietatē. Et videt qui illa que ad ſe ptinēt ſcit ⁊
in illis verſat prudens eſſe ciuilis ac negocioſi. Quapp
⁊ Euripides inquit: qm̄ modo prudēs eſſet cui ocioſo
aderat in multitudine cōnumerato exercit⁹ equū pcipe.
Nam ſolertes ⁊ agētes aliquid plus: querūt enī; ꝙ ſibi
ſit bonū ⁊ hoc agendū eſſe exiſtimant. Ex hac igit opi/
nione natū eſt hos eſſe prudētes q̄; q̄; forte non eſt eius
ſine diſciplina rei familiaris ⁊ ſine ciuili. Inſuper res
ſua cuiuſq; quēadmodū admiſtranda ſit obſcurū eſt ac
difficile cognitu. Huius vero ſignū eſt ꝙ iuuenes qdē;
⁊ geometre ⁊ mathematici fiunt ⁊ ſapiētes in hmōi. At
prudētes fieri nō vident. Cā hui⁹ eſt ꝙ ī ſingularib⁹ eſt
prudētia q̄ per experimētū; nobis īnoteſcūt: iuuenis āt
nō eſt exptus. Longitudo. n. tpis expientiā facit: nā ⁊ d
illo quis dubitabit. quare ſit ꝙ puer mathematic⁹ qdē;
fieri pōt: ſapiēs aūt vel phyſic⁹ nō pōt. An q: ꝑ exhauri/
tione eſt. Horū aūt experimēto principia: ⁊ hec quidē;
non credunt pueri ſed dicunt: hic autē quid ſint non eſt

Longitudo tpis expientiam facit.

abſurdū. Inſup erroꝛ aut circa totā rem in cōſulēdo exiſtit aut circa particularia. Aut eniꝫ ꝙ oēs pōderoſe aque pꝛaue ſunt aut ꝙ he pōderoſe. Q aūt pꝛudētia non eſt ſciētia manifeſtū eſt. Nam extremi eſt vt dixim⁹. Tale eniꝫ agibile. Oppoſitū eſt ergo intellectui. Nam intellectus eſt terminoꝝ quoꝝ nō eſt rō: hec vero extremi ſenſus nō ꝓpꝛioꝝ: ſꝫ queādmodū ſentim⁹ ꝙ in mathematicis extremū eſt triāgulus. Cōſiſtet eniꝫ ⁊ ibi: ſꝫ hic magis ſenſus q̄ꝫ pꝛudētia. Illius vero alia ſpēs eſt:

9 ¶ Nonū capl'm adhuc de pꝛudētia ꝙ ipſa ⁊ politica idēꝫ: ⁊ ꝙ politica duplex architectonica que legis poſitiua: ⁊ politica particularis actiua ⁊ cōſiliatiua ſm quā dñr ciuiliter cōuerſantes: ꝙ qꝫ pꝛudentia ſpālis circa ipm vnū que cōdiuidit generalē cū economica ⁊ legis poſitiua ⁊ politica: cuius ptes ſunt conſiliatiua ⁊ iudicatiua: ⁊ ꝙ pꝛudēs ſibi bonū ꝓuidēs nō eſt ſine economica ⁊ politica: cuius ſignum ꝙ iuuenes pñt eſſe diſciplinatiui: nō aūt pꝛudētes: pꝛudētia indigēte experiētia: q2 eſt circa ſingularia: experiētia vero multo tempoꝛe: et ꝙ quoqꝫ puer fit mathematic⁹: nō autē ſapiens vel phyſicus: q2 hec per abſtractionē eſt manifeſta: hoꝛū aūt pꝛincipia ⁊ experientia ⁊ inexptis īmanifeſta: deinde item ꝙ pꝛudens pꝛopꝛie indiget economica ⁊ politica pp eſſe peccatuꝫ in cōſiliādo vel circa cōe ⁊ circa ꝓpꝛiū: exq̄ item ꝙ pꝛudētia ⁊ ſcia altere tandē ꝙ pꝛudentia differt ab intellectu per hunc eſſe terminoꝛum quoꝛum nō eſt ratio. hanc vero ſingulariū ⁊ ſenſatoꝛum cōmuni ſenſu. Dixit.

PRudentia aūt ciuilis eſt cuius ꝓpoꝛtio ad alios habit⁹ pꝛudētie eſt ꝓpoꝛtio artis carpētarie pꝛincipalis ad alias artes pticulares que ſunt ſub ea: ⁊ iſta pꝛudētia ⁊ ars gubernandi ciuitates ſunt vnū ſubiecto ⁊ pꝛudentia ciuilis eſt cuius pꝛopoꝛtio ad alias pꝛudētias eſt ꝓpoꝛtio pꝛincipātis carpētarie ad reliquas pticulares artes carpētarias: ⁊ eſt pꝛudētia que ptinet poſitoꝛi legū: intēdo ꝙ ꝑ ipſam elicit cōſtōnes vtiles: aut in oī tpe: aut i plurib⁹: ⁊ hec eſt q̄ noīat pꝛudētia ciuilis ſm veritatē. ¶ Pꝛudētia vo ꝑ quā iuenit vtile ſm tps aliqđ ſi noīet ciuilis, hoc erit ſm pticipatione noīs. Et eſt quidē ſm veritatē opatiua ſicut aliqua rerū particulariū opabiliū. Dicit vero ciuilis eo ꝙ per iſtā pꝛudētiā fit cōmēſuratio ⁊ emēdatio peccati incidētis in ꝯſtōnib⁹ quas ꝓmulgauit dñs legū: intēdo poſitoꝛē rerū vtiliū inuentaꝝ per pꝛudentiā vlem: ⁊ per artē ⁊ per virtutē figuralē vlem: ⁊ ex iſto mō dr̄ de ꝓpoſito menſuris ⁊ pōderibus in ciuitate ꝙ ſit ciuilis: ⁊ eſt quidē ſm veritatē ſicut vn⁹ illoꝛuꝫ qui operantur opera pticularia vt artifices operantes manu. ¶ D. Et putat ꝙ nomē pꝛudētis dicit quidē ſm plurimū de ptātē habentib⁹ inueniēdi bona ſibiipſis aut ciuilib⁹ hominū nō de eis q poſſunt inuenire ꝙ bonū ⁊ meli⁹ ſimul de ciuitate vel reipu. aut vniuſcuiuſqꝫ maneriei hoīum: ⁊ nō eſt ita. Eteniꝫ hec pꝛudentia pticularis fit certa

q̄ñ extiterit poſt vlem cōem. Specierū autē pꝛudentiarū alie quidēꝫ ſunt regimen domeſticū: alie ciuile ꝓpꝛiū ⁊ cōe: alie conſiliatiuū: alie patrocinatiuū. ¶ D. Et foꝛtaſſis ſcire rem ad operandū altera maneries eſt ſcire q̄ ſcire eam tantū abſqꝫ opatione: imo in hoc diuerſitas magna exiſtit. ¶ D. Et putat de eis qui ſciunt bona ſibiipſis ⁊ pſeuerant in eoꝛū inuētiōe ꝙ ſint pꝛudētes: ciuiles aūt intēdo eos q adinueniūt bona cōia ſunt illi de qbus putat ꝙ multo ſint pſtantioꝛes in opatiōibus. ¶ Et pp hoc dixit poeta Euripides ſm ꝙ eſtimo q̄liter eſt poſſe ꝙ ſit pꝛudēs ille cui poſſe eſt accipere bonuꝫ abſqꝫ operatiōe laborioſa: ⁊ accipit ipm cuꝫ laboꝛe ⁊ multitudine operationis: vult vt eſtimo cuꝫ fuerit cōciuis facit ſe ſolitarium: verūtn̄ cum illi qui multū inſudāt operationibus inquirētes ſint per eas bonū ſibiipſis ⁊ iudicent oppoꝛtunū eſſe vt agāt iſtud: intendo opationes multas. videtur ꝓpter hoc ꝙ oēs pꝛudentes inquirāt quid bonū ſibiipſis. Attamē foꝛtaſſis nō erit illud poſſe abſqꝫ gubernatiōe ciuili: ⁊ vl' īmanifeſtū q̄liter opꝫ vt ingrat homo bonū ſibiipſi: an per modū quo ſingularis eſt aut quo eſt pars ciuiū. ¶ D. Et ſignū eius qđ dixit eſt. ſ. ꝙ pꝛudētia eſt quidē cū etate: ⁊ eſt ꝙ iuuenes inueniunt geometre ⁊ vl' boni in diſciplinabilib⁹ ⁊ hñtes notitiā rerū earūdēꝫ ſignificataꝝ: ⁊ nō ſunt pꝛudētes. Et cā in hoc eſt ꝙ pꝛudētia quidē exiſtit in adinuētiōe rerū particulariū: ⁊ ꝓpōnes per quas adinueniunt fiunt note quidem ex parte multe experiētie: ⁊ iuuenes nō ſunt multe experiētie: eo ꝙ lōgo tpe indiget multe expientie adeptio. ¶ D. Foꝛtaſſis aūt interrogabit quis quare inueniunt ex iuuenib⁹ periti in quadruuialibus ⁊ non in numeralib⁹: neqꝫ etiā inueniunt ſapiētes: intendo in metaphyſica: intēdo pꝛudētes: hui⁹ cā eſt: q̄m quedā ꝓpōnū iſtarū ſciarū accipiuntur ex ſcientijs alijs: ⁊ quedā cōpꝛehēdunt ex multitudine experientiarū ⁊ quaſdā earū nō eſt poſſibile credere iuuenes: ⁊ in quibuſdam earū nō ſunt manifeſti termini: neqꝫ manifeſtū eſt in eis ſi fuerit peccatū incidēs in ꝓpoſitione vniuerſali aut particulari: vt in iudicādo an iſta aqua mala: hoc eniꝫ indiget duarū ꝓpōnū verificatione: vna quarum eſt q̄m aque pōderoſe male: altera q̄m hec aqua pōderoſa. vult ꝙ difficilis ſit ſcia huius niſi pceſſerit ante id ſcia artis logices: ⁊ hoc nō erit niſi in longo tpe. ¶ D. Neqꝫ pꝛudētia eſt ſcientia eo ꝙ pꝛudentia eſt appꝛehenſio rei operate: ⁊ operatū oppoſitū eſt ſcito intellecto. Eteniꝫ intellectus nō appꝛehendit res particulares operabiles: pꝛudentia vero appꝛehenſio quidē eſt rerum ſenſibiliū: ⁊ ego nō intendo per ſenſibilia hoc qđ appꝛehendunt ſenſus: imo volo equidē per illud potentiam illam que ſentit ꝙ ſimplicius illud qđ eſt in figuris eſt figura triuum anguloꝛum ⁊ eſt phantaſtica: attamen phantaſtica que videre facit operabile pꝛopinquioꝛ eſt ſenſui q̄ phātaſtica que eſt in doctrina.

Intellectus nō appꝛehēdit res pticulares operabiles.

Cap. 10.

QUidendū eſt ⁊ quid ſit bene conſulere. Utrū ſcientia aliqua vel opinio vel bona coniectatio vel aliud quippiā genus ſcia quidē non eſt. Non eniꝫ querunt homines de quibus ſciunt. Bene conſulere autem conſulere.

eſt: qui vero cōſulit: querit ⁊ rōne diſcurrit. Atqui nec bona cōiectatio. Sine diſcurſu enĩ ⁊ ſubito cōiectatio eſt. Cōſultatio vero in longo tp̃e: vnde dicūt exequi velociter cōſulta oportere: cōſiliari vero tarde. Itē ſolertia alterū ⁊ bene cōſulere: eſt enĩ cōiectatio ſolertia quedā nec rurſus opinio aliqua eſt bene ꝯſulere. Sed qm̃ qui male cōſulit aberrat: qui vero conſulit bene recte cōſulit: pꝫ ꝙ directio qdā eſt bene cōſulere nō ſcie: neqꝫ opinionis. Naꝫ ſcie nō eſt directio cuꝫ nō ſit error. Opinionis vero directio veritas eſt ⁊ ſimul iam determiatū eſt omne id cuiꝰ eſt opio: atqui nec ſine rōne eſt bene ꝯſulere. Reſtat igit̃ vt ſit cogitatiōis. hec enĩ nōdū aſſenſio eſt. Etenĩ opinio nō queſtio: ſꝫ iam aſſenſio quedā ē. Qui aūt ꝯſulit ſiue bene ſiue male cōſultat querit aliquid ⁊ cogitat. Sed bñ cōſulere directio cōſilij eſt quedaꝫ. Itaqꝫ primo querendū eſt quid ſit cōſiliū ⁊ circa qd. Cuꝫ vero directio multipl'r dicat̃: pꝫ ꝙ nō ois incōtinēs enim ac flagitioſus qḋ ſibi ꝓpoſitū eſt rōcinādo aſſequet̃. Itaqꝫ recte cōſulit lꝫ magnū amplectat̃ malum. At bene cōſulere bonū quiddā videt̃. Naꝫ ea directio cōſilij que bonū aſſequit̃ bene cōſulere eſt. Et enĩuero hec ēt falſa ratione qui aſſequi pōt: ⁊ qḋ fieri opꝫ: per qḋ aūt nō: ſꝫ falſum eſſe mediū terminū. Itaqꝫ nec id ēt bene cōſulere erit per qḋ aſſequitur qḋ opꝫ: ſed nō per qḋ oportebat. Preterea fieri pōt vt aliquis multū tēporis cōſultando potiat̃: aliquis vero cito. Non igit̃ illud adhuc bene cōſulere eſt: ſꝫ directio ſm̃ vtilitatē ⁊ ſm̃ id cuius opꝰ eſt: ⁊ vt ⁊ qñ. Preterea eſt ſimpl'r bene cōſulere ⁊ ad finem aliquē ſimpl'r cuꝫ ad extremū ſimpl'r dirigit̃: ad finē aliquem cuꝫ ad finē hunc. Si igit̃ prudentū eſt bene cōſulere: erit vtiqꝫ bene conſulere directio ſm̃ vtilitatē ad finem cuius prudētia vera exiſtimatio eſt.

Cōſulta eē qui velociter opꝫ cōſiliari vō tarde.

10 ¶ Decimū capl'm de eubulia primo ꝙ cōſiliari eſt ſubquerere: ⁊ oporteat ſumere quid eſt eubulia prius oſtēdit quid nō eſt vt pote nō eſt ſcia: qꝛ ſcia nō querit de quibꝰ ſcit: illa aūt cū ſit cōſiliatio q̃ neqꝫ euſtochia: qꝛ hoc velox: illa vō cū ſit ꝯſiliatio tarda: ⁊ qꝛ altera a ſolertia que eſt quedā euſtochia neqꝫ opinio vel ſcia: eo ꝙ cuꝫ ipſa ſit rectitudo quedā nō ſic recipit rectitudinē vt iſte: ⁊ iterū neqꝫ opio vel intellectꝰ: qꝛ eubulia indeterminata ⁊ incōpleta eſt: h̄ aūt duo determinata ⁊ completa: deinde ꝙ cuꝫ ſint conſiliatonis que eſt genus eubulie differētie bone ⁊ male cōſiliari ipſa eſt rectitudo quedā cōſilij non tñ ois rectitudo vt non que mali: ſed que boni adeptiua: ⁊ non per qḋ nō oportuit ſed ſolum per qḋ oportuit ⁊ in mēſura tēporis nō ſupfluat ſed cōuenīēte vt ſit eubulia cōſilij rectitudo ſm̃ vtile: ⁊ cuius opꝫ ⁊ vt ⁊ qñ: tandeꝫ ꝙ cum ſit ſimpl'r eubulia que dirigit ad finem ſimpl'r. i. felicitatē: quedā aūt que ad quēdam ſub felicitate finē eubulia eſt cōſilij rectitudo que ſm̃ cōferens ad quēdam finem: cuius prudentia vera ſpecies eſt. D.

Et manifeſtū eſt inter querere abſolutuꝫ ⁊ verſationē ꝯſilij dr̃ia quedā eſt. etenĩ verſatio cōſilij querere quiddā eſt. i. querere cogitatiōe: querere vero interdū cōtingit abſqꝫ cogitatiōe. vnde hoc in quo nobis eſt cōſiderandū eſt an bonitas verſionis cōſilij eſt ſcientia: an bonitas ſagacitatis: aut genus quoddā ad bonuꝫ: ⁊ putatur nō eſſe ſcia: eo ꝙ illius qui verſat cōſiliuꝫ actio eſt queſtio ſciētie rei alicuius: qui aūt ſcit rem nō querit eius ſciētiaꝫ. ¶ De bonitate aūt verſatiōis cōſilij manifeſtū eſt ꝙ eſt verſatio qdā cōſilij: ⁊ verſatio cōſilij eſt inquiſitio p meditationē: ⁊ ſil'r nō eſt ēt bonitas ſagacitatis ⁊ arbitratiōis. Etenĩ bonitas ſit ſemꝑ velocitateꝫ intell'us ⁊ mutationē cogitatiōis velociter. Verſatio vero ꝯſilij ſemꝑ ſit in tp̃e longo. idqꝫ dicūt hoies ꝙ nō opꝫ vt cito agant̃ res ille in quibus eſt verſatio ꝯſilij neqꝫ ille in qbꝰ verſat̃ ꝯſiliū tp̃e modico: ⁊ bonitas arbitratiōis eſt velocitas intell'us: ⁊ velocitas intell'us eſt abſqꝫ bonitate verſatiōis ꝯſilij: neqꝫ ēt eſt bonitas verſatiōis ꝯſilij putatio ex putatiōibꝰ: eo ꝙ putatio nō eſt inquiſitio. verūtñ ſi fuerit ille q bonificat verſationē ꝯſilij nō peccās: tunc pꝫ ꝙ bonitas verſatiōis cōſilij ē certitudo quedā cōſilij. ⁊ ex hinc declarat̃ ꝙ nō eſt ſcia: naꝫ ſcie nō eſt bonitas: cū non ſit peccatū in ea: putationi aūt ſane inuenit̃ veritas ſicut inuenit̃ verſatio cōſilij: ⁊ nō ē verſatio ꝯſilij putatio ſana. Attñ cuꝫ ſit abſqꝫ rōne: tunc remanet vt ꝑtineat potentie cogitatiue: ⁊ ꝓp iſtaꝫ potētiā reqrit ꝙ eſt bonū qḋdā de quo nōduꝫ appl'hēdit: qm̃ bonuꝫ: putatio aūt nō reqrit ꝙ nōduꝫ eſt apud eā bonū qḋdaꝫ: ſed ſit lꝫ qdē poſtq̃ apphēdit: qm̃ bonū qḋdā: ⁊ ꝓp h̄ putatio apprehēdēs nō reqſitrix. Qui vero verſat ꝯſiliuꝫ verſatione bona aut mala poſt hoc reqrit aliqd ⁊ cogitat in ipſo. bonitas ergo verſatiōis ꝯſilij certitudo qdaꝫ eſt: idqꝫ ꝑſcrutādū nobis eſt ꝑmo qd eſt verſatio ꝯſilij: ⁊ in qua re ſit iſta certitudo: certitudo. n. inuenit̃ in multis ſpēbꝰ: ⁊ ꝓp hoc nō ois certitudo eſt bonū ꝯſiliū. mali nāqꝫ interdū verſat̃ ꝯſiliū ſanum ad inueniēdū malū aliqḋ. ⁊ hoc factū eoꝝ nō eſt bonitas ꝯſilij: eſt eteĩ malū ⁊ bonitas ꝯſilij bonū: ⁊ ꝓp hoc putat̃ ꝙ bonitas cōſilij ſit inuētio boni: verūtñ hec inuētio interdū ſit nō p ſe: ⁊ hoc qñ inuēta fuerit veritas p ꝓpōnes falſas ⁊ interdū ſit p ſe. ſ. qñ inuēta fuerit veritas p ꝓpōnes veras. Iteꝝ ergo nō ſufficit vt dicat̃ de bonitate verſatiōis ꝯſilij ꝙ eſt adeptio boni ⁊ inuētio eiꝰ qḋ oꝫ iueniri donec additio fuerit ei: ⁊ p hoc ⁊ qḋ opꝫ vt inueniat̃: intēdo inuētionē boni p illud p qḋ

opꝫ inuenirit: ⁊ eſt ſyllꝰ veraꝝ ꝓpōnū ⁊ ſane figure: ⁊ ſiliť ēt nō eſt introitus tēpoꝛi in terminū bonitatis verſatiōis cōſilij. Jam.n. inuenit bonū p cogitationē ſanā in tpe longo: ⁊ iaꝫ inuenit in tpe breui: neqꝫ ēt certitudo eſt certitudo ꝯſilij qd̄ ꝓpoꝛtionať ad oē bonū: ſꝫ ad bonū cōferēs nō ad bonū qd̄ eſt iuſtitia neqꝫ ad aliqd̄ tale in bonis. Cū ergo fuerit hō interdū mouēs ꝯſiliū qd̄ eſt bonū abſolute ex inuētiōe finis q eſt ēt finis ⁊ cōplemētuꝫ abſolute: tūc certitudo īuēta in h̄ ꝯſilio eſt bonitas verſatiōis ꝯſilij abſolute. Quť aūt verſauerit ꝯſiliū in eo ꝙ ē finis q̄ nō abſolute: ſed q̄buſdā prudentiū: tūc bonitas verſatōis ꝯſilij in hmōi finibꝰ eſt ſanitas talis ꝯſilij in reľone ad illū finē: ⁊ prudēs ē q hꝫ putatiōnē verā a bonitate verſatōis ꝯſilij. Cap. 11.

Sagacitas quoqꝫ ⁊ hebetudo ſm̄ quas ſagaces ⁊ hebetes dr̄ nō oīo ideꝫ eſt qd̄ ſcīa vel opīo. naꝫ oēs ſagaces eſſe poſſent: neqꝫ vna aliqua particulariū ſciētiaꝝ veluti medicinalis. Nam de ſanis vtiqꝫ eſſet aut geometria circa magnitudines. Neqꝫ eniꝫ de his que ſemper ſunt ⁊ nunqꝫ mouenť ſagacitas eſt: ſed de his circa q̄ dubitaret vtiqꝫ aliqs ⁊ cōſuleret. Quapp circa illa eadem in q̄bus prudentia verſať. Nō eſt aūt ideꝫ ſagacitas ⁊ prudentia: naꝫ prudētia pceptiua eſt. Quid eniꝫ agenduꝫ ſit vel non eius eſt finis. At ſagacitas diiudicatiua eſt ſoluꝫ. Ideꝫ eniꝫ ſagacitas ⁊ bona intelligentia. Eteniꝫ bn̄ ſagaces ⁊ bene intelligentes.

11 ¶ Undecimū capľꝫ de ſyneresi ꝙ ipſa ē ⁊ ꝙ nō totaľr ē ideꝫ ſcie vel opioni neqꝫ alicui vni ſciaꝝ: qꝛ nō ē de eiſdē de q̄bꝰ aliq̄ illaꝝ: ſꝫ eſt de dubitabilibꝰ ⁊ ꝯſiliabilibꝰ. ⁊ pp h̄ circa eadē prudētie: nō tn̄ ideꝫ ē cū ea: qꝛ ea ē pceptiua: ſyneresis āt iudicatiua ſolū opōis prudētie: ꝙ qꝫ ſyneresis ⁊ euſynesia idē: ꝙ qꝫ ſyneresis: neqꝫ ē hr̄e neqꝫ ſumē prudētiā: qꝛ hr̄e eā ſiľ ē cū ea: ſumē āt priꝰ ē: ſyneresis v̄o poſterioꝛ ē ea. B.

Et potētia ingenij ⁊ nō ingeniū p quā dicimꝰ ꝙ hic eſt hn̄s ingeniū: ⁊ hoc nō hꝫ ingeniū: eſt ēt aliud a potētia putatōis ⁊ ſcie: nā ſi nō eēt oīs apud quē eēt ſciētia aut putatio ingenioſus: nec ēt potētia ingenij eſt vna ex ſciētijs pticularibꝰ vt ſcia medicine q̄ exiſtit in rebꝰ receptiuis curatiōis vt ſcia dimēſiōis q̄ exiſtit in magnitudinibꝰ: eo ꝙ ingeniū nō eſt in rebꝰ neceſſarijs neqꝫ in rebꝰ q̄ꝝ notitia cāliter ſe hꝫ ſed in rebꝰ difficilibꝰ in q̄bꝰ verſatio fit ꝯſilij: ⁊ pp hoc fit q̄dē ingeniū in rebꝰ eiſdeꝫ in q̄bus eſt prudētia: verūtn̄ nō eſt ingeniū ⁊ prudētia res vna: naꝫ prudētia eſt apphēſio agēdoꝝ ⁊ nō agēdoꝝ: ingeniū aūt eſt ſn̄ans ⁊ iudicās ⁊ eſt ipſum ⁊ acceptio intētiōis vnū ⁊ ideꝫ. Attn̄ queādmodū noīamꝰ receptiōeꝫ ſcie diſciplinā ⁊ ſciaꝫ ſic q̄n̄ fuerit ille qui vtitur putatiōe iudicās in rebꝰ in q̄bꝰ eſt prudentia iudiciū bonū: ⁊ dr̄ de eo ꝙ eſt ingenioſus.

¶ Capitulū. 12.

Est aūt ſagaceꝫ nō habere prudētiā accipere: ſed veluti addiſcere dicať ſapere q̄n̄ vtitur ſciētia: ſic ⁊ vtenda opinione ⁊ in iudicādo de q̄bus eſt prudentia: alio dicēte bn̄ iudicare. Eteniꝫ bn̄ idē eſt qd̄ probe. hinc venit nomē ſagacitas ſm̄ quā bn̄ ſagi ex ea q̄ in diſcēdo eſt. Dicimur.n. freq̄nter in addiſcēdo ſape. Ea vero q̄ appellať ſn̄ia ſm̄ quā bn̄ ſentire dicimur ⁊ ſn̄iaꝫ hr̄e boni ⁊ eq rectū iudiciū ē: cuiꝰ rei illud erit ſignū ꝙ bonū ⁊ equū virū dicimꝰ eſſe maxīe miti ſn̄ia: ⁊ equuꝫ eſſe circa q̄daꝫ ignoſcere.

¶ Duodecimū capľm de gnome ꝙ ipſa eſt ⁊ quid eſt. ſ. epiekeos iudicium rectū qd̄ probat per cōpoſitū. ſ. ſi gnomen. B. g

Et trāſumiť q̄dē iſtud nomē ad hoc factū in prudētia ex ſpeculatiōe in doctrinalibꝰ. Uidemꝰ.n. q̄driuiales dn̄os ingenioꝝ vel ingenioſos ⁊ poſt ꝙ cōſiliū bonū eſt cuius finis bonū: ⁊ hoc q̄deꝫ inueniť ex virtuoſo erit cōſiliū bonū iudiciū rectū ꝓcedēs a virtuoſo: ⁊ pp hoc multotiēs dicimꝰ ꝙ virtuoſi dn̄i ſunt ꝯſilioꝝ bonoꝝ: ⁊ ꝙ dn̄i ꝯſilioꝝ bonoꝝ ſunt virtuoſi. cōſiliū ergo bonū eſt iudiciū ſanuꝫ ex̄ns ī virtuoſo: vt diximꝰ: ⁊ ſanū eſt veraꝝ. Cūqꝫ ſit hoc totū queadmodū determinauimꝰ: tunc oēs habitꝰ quos diffiniuimꝰ tendunt ad vnū finē. Nos q̄dē dicimꝰ ꝙ hoc eſt cōſiliū vel opīo ⁊ diſcretio vel ingeniuꝫ ⁊ prudētia ⁊ intellꝰus: ⁊ ꝓpoꝛtionamꝰ eas ad hoīes eoſdē: intēdo ꝙ quoſdā eoꝝ noīamꝰ cōſiliarios/ ⁊ quoſdā ingenioſos/ ⁊ q̄ſdā prudētes: ⁊ tota eoꝝ vniuerſitas intēdit reꝫ vnā: ⁊ ſunt pticulares poſtreme opabiles: ⁊ pp hoc ſunt oēs iſte potētie opatiue. Cap. 13.

Et ignoſcere ſentire eſt recte iudicādo circa eq̄tateꝫ. Recte aūt veri. Sunt aūt hi oēs habitus rōnabiľr in idem tēdentes. Dicimus eniꝫ ſententiā: ſagacitateꝫ: prudentiā: ⁊ mētem ad eoſdeꝫ referentes ſentētiā habere ⁊ menteꝫ cuꝫ ⁊ prudētes ⁊ ſagaces. Oēs vero hmōi potentie extremoꝝ ſunt ⁊ ſingulariū. in iudicādo q̄deꝫ de q̄bus prudens ſagax ⁊ bene ſentiens ſiue mitis. Nam eq̄tas cōe q̄ddā eſt bonoꝝ oiuꝫ in eo ꝙ ad aliū: ſunt āt agibilia ſingulariū extremoꝝ oiuꝫ: ⁊ prudētē oꝫ ipſa cognoſcere: ⁊ ſagacitas aſn̄ia circa agibilia: h̄ āt extrema.

¶ Tertiūdecimū capľm de eo ꝙ gnome ſyneresis prudētia ⁊ intellꝰus cōem hn̄t rōnabiľr in ideꝫ ſbm. ſ. intēdere ⁊ ſingulariū eſſe ⁊ ꝙ syne/ 13

reſis ⁊ gnome poſteriores prudētia: qꝛ iudicatiua de ipſi⁹ opatiōe iu/dicāte p has epiekee: ꝙ ꝗ opabilia ſunt ſingularia ⁊ ꝯtingētia futura que in nobis circa que prudētia ſyneresis ⁊ gnome. B.

SEntentia aūt ⁊ iudiciū ſiunt qdē in reb⁹ qbus eſt prudētia ⁊ bonitas ingenij vel diſcretionis ⁊ bonitas cōſilij. Et qdē ſiūt iſte virtutes ad finez ſuū. intēdo ꝙ qn̄ fuerit finis inuētus per eas bo/nuz: tunc ſunt virtutes: ⁊ poſt ꝙ̄ eſt oīs notitia opabiliū notitia reꝝ pticulariū: eo ꝙ intētuz per hāc notitiaz eſt opatio ⁊ opabilia ⁊ ingeniū ⁊ cōſiliū ſunt quidē in opa/bilibus: ⁊ iſta ſunt vltia in gn̄atiōe ⁊ pticularia. Cap. 13.

ET intellectus extremoꝝ vtriqꝫ. Naz ⁊ pri/moꝝ terminoꝝ ⁊ vltimoꝝ intellectus eſt ⁊ nō ratio: alter hꝫ demōſtationē terminoꝝ imobiliū ⁊ primoꝝ: alter in rebus agēdis extremi ⁊ mobilis ⁊ alterius diſpōnis: hoc eniz principiū ſunt cuius gratia. Ex ſingularib⁹ eiz vle: hoꝝ igiṫ opꝫ ſenſuz hr̄e: hoc eſt aūt intellectus ex quo nālia videnṫ iſta eſſe. Natura vero nemo ſapiēs eſt. At ſententiā hr̄e ⁊ ſagacitatez ⁊ intellectuz ſignuz eſt ꝙ ſm etatez putamus illa ſequi cōuenire: ⁊ h̄ etas hꝫ ītellectū atqꝫ ſententiā quaſi nā exiſtat cauſa. Quapp principiū ⁊ finis eſt intellect⁹. Ex his eniz demr̄atōēs ſiūt ⁊ de his. Itaqꝫ nō minus inherenduz eſt expertis ⁊ ſenioribus vel prudentiū opionibus atqꝫ ſentētijs ſine demr̄atiōe ꝙ̄ demr̄atiōib⁹ ipſis: veluti eiz oculū p expientiā hn̄tes pncipia diſcernūt. Quid igiṫ ſit prudētia ⁊ ſapia: ⁊ circa quid ver̄eṫ ipſaruz vtraqꝫ: dictuz eſt.

Nā nemo ſapiens eſt.

Nō min⁹ ih[æ]rēdū ē opionib⁹ ſenioꝝ ſine demr̄atiōe ꝙ̄ demōſtratiōibus ipſis.

14 ¶ Quartūdecimū capl'z oñdēs q̄lis potētia ē aſſumēs opabiliū prin/cipia: ⁊ q̄lr ipſoꝝ ſit cōprehēſio pmo dicēs ſimplr intell'z eē pncipioꝝ taz ſcibiliū ꝙ̄ opabiliū ⁊ hūc ſpeculatiuū: hūc aūt practicū q eſt ſin/gulariū ꝯtingētiū ⁊ pticulariū ppōnū q ſunt pncipia in opabilibus. vn̄ gnome ſyneresis intell's practic⁹ videnṫ eē nā. nō aūt ſapia q rō indigēt etate longa ad experiēdaz que aduenit nā qua nō indiget ſa/pientia. i. ſcia: deinde qualr̄ intell'us eſt principiū. ⁊ ꝙ opꝫ credere ſe/nioꝝ prudētiuz ſimplicibus enūciātibus. B.

ET intell'us cū ſit cōprehēſoꝝ terminoꝝ pmoꝝ ⁊ termi/ni pmi ſunt ſemp vltia: intēdo pticularia: tūc intell's inuenieṫ ex vltimis. i. ex pticularib⁹ ſm ſpēs duas: vna quaꝝ ē applr̄hēſoꝝ terminoꝝ pmoꝝ q ſunt reb⁹ neceſſarijs ⁊ ſunt pncipia demr̄ationū ſpeculatiuaꝝ: ⁊ altera eſt ap/prehēſoꝝ terminoꝝ pmoꝝ q ſunt reb⁹ poꝛib⁹: ⁊ ſunt pnc/pia ꝯtingētiū opatiuaꝝ: ⁊ ſunt qdē termini vl'es: eo ꝙ vl'e qdē inueniṫ pticularib⁹: ⁊ intell'us nō eſt aliqd niſi apphēſio vl'is: ⁊ pp iſtud ptꝫ de re intell'us ꝙ eſt res cōprehenſa nobis ex pticularib⁹ p nām: ⁊ pp hoc intell'us eſt aliud a ſapia. ⁊ ſilr opio ⁊ ingeniū ſunt ex cōprehēſa p nāz vt intell's. ¶ Et hui⁹ ſignū eſt: qm̄ videm⁹ qdē ꝙ hoīez opꝫ addiſcere res qn̄ fuerit hn̄s intell'm ⁊ opionē: eo ꝙ nā cā eſt intell's ⁊ opionis nō volūtas: ⁊ eo intell's nāliter hꝫ initiū ⁊ ꝯſummationē: intēdo ⁊ gn̄aṫ ⁊ cōpleṫ eo ꝙ vniuerſitas reꝝ que ſunt per nām initiū hn̄t ⁊ cōſūma tionē. Demōſtratiōes igiṫ ſiunt ex hmōi ppōnibus. ¶ B. ⁊ iō opꝫ vt auſcultem⁹ narratiōez dn̄oꝝ experiētiaꝝ: ⁊ ſunt ſeniores abſqꝫ exigē tia demr̄atiōis ſup eo ad qꝺ innuūt. ⁊ illud nō eſt min⁹ eo in quo au/ſcultanṫ demr̄atōes: ppterea ꝙ ſeniores iam apprehēderūt p experiē tiam ppōnes ex qbus habuerūt demr̄atiuaz ſufficientiā ad illud qꝺ nobis oſtendūt. apud nos aūt nō ſunt ille ppoſitiōes: nam experiē/tia quidē ſit ex parte etatis. Cap. 15.

SEd ambiget quiſpiaz in qbus rebus vtiles ſint. Nā ſapia qdē nihil eoꝝ pſpicit ex qb⁹ hō btūs efficiṫ: nulli⁹ eniz generatōis. Pru/dētia vero hoc hꝫ quidē ſꝫ queādmodū vti/lis erit. Siquidē prudentia verſaṫ circa illa q̄ ſunt iuſta ⁊ honeſta ⁊ bona hoībus: h̄ ſunt aūt q̄ agere boni viri eſt. Sed per eoꝝ ſcientiā nihilomagis ad agē dum illa erimus apti. Siquidem habitus virtutes ſunt veluti neqꝫ ſana neqꝫ valitudinaria quecūqꝫ non ab agē do ſed ab habitu eſſe dicimus. Etenim nihilomagis agere apti ſumus: qꝛ medicinalez aut gymnaſticuz ha/beamus: ꝙ ſi nō eoꝝ gratia prudentē ponere debem⁹: ſꝫ eius qꝺ eſt fieri ſtudioſus nihil vtiqꝫ erit vtilis. Pre/terea neqꝫ his q nō hn̄t: nihil. n. refert vtꝝ ipſi hēant vel habentiuz cōſilijs acquieſcant: abundeqꝫ nobis erit ve/luti in ſanitate. Quāuis eniz ſani eſſe velimus. medici nam tn̄ nō addiſcimus. Et preterea abſurdum videbiṫ ſi deterior ꝙ̄ ſapientia exiſtens potior erit ꝙ̄ illa. Que eniz facit dominaṫ ⁊ iubet ⁊ in ſingulis.

¶ Quintūdecimū caplm in quo primo dubitaṫ an ſapientia ⁊ prudē tia ſint ad aliquid vtiles: eo ꝙ ſapiētia nō eſt circa ꝯtingētia ex qui/ 15 bus hō ſit felix: prudētia aūt lꝫ ſit circa talia videṫ ſuperflua: qꝛ agi/mus bona ab habitib⁹ factis nobis cōſuetudinē tanꝙ̄ nā: ⁊ ideo nec opus ſcire eā ſicut nec medicinalē: vt ſaniſſim⁹: deinde dubitaṫ. vtrū ipſa ſit principalior pp prudentiā cū ſit deterior eſſe: tn̄ preceptiuam poſt hoc ſoluit primū: primo per vtraſqꝫ eē ſm ſeipſas eligibiles: eo ꝙ

virtutes lȝ nihil ab ipſis fieret. ſcđo per vtraſq; facere felicitatē vt exiſtentes ptes ipſius nō vt medicinalis ſanitateȝ ſed vt ſanitas. tertio per prudētiaȝ dirigere que ad rectā intētionē quā facit virt⁹. deinde dicit ꝙ nutritiue nō eſt virtus talis tandē ad ſolōnē hui⁹. ſ. nō ē magis opatiu⁹ pp prudētiā affert nō oēs iuſta opantes iuſtos eē: ſed oprantes pp electionē ⁊ ipſoꝝ gratia opatoꝝ. D.

Am dictū eſt qđ eſt prudētia: ⁊ qđ ſapia: ⁊ in qbus reb⁹ eſt vtraq; earū: ⁊ ꝙ vtraq; eaꝝ virtus: ⁊ cuius ptis ex ptib⁹ aīe ē virt⁹. Et fortaſſis qret qs qđ neȝ graue ⁊ dicet: q vtilitas eſt ſapie: nō. n. videm⁹ acquiri ex ei⁹ notitia aliqđ p qđ felix fiat hō: ppea ꝙ ipſa nō efficit aliqđ: neq; opaꝛ: p prudētiaȝ aūt acqrūt res felicitātes: at neq; ſm ꝙ prudētia tm̄: intēdo per ſe: ſed ſm ꝙ eſt in reb⁹ bonis iuſtis: ⁊ iſte ſunt quas opaꝛ vir bon⁹: ⁊ pp hoc nos nō ſum⁹ magis opatores p hūc habitū: eoꝙ ſit habit⁹ reb⁹ bonis: ſed eoꝙ habit⁹ prudētie tm̄. intendo eoꝙ nos facim⁹ bonā cōſiliationē: queadmodū qm̄ qn̄ fuerim⁹ ſciētes res curatiuas nō ſum⁹ cōpleti⁹ opantes in arte medicine: ſed eo ꝙ magis medici tm̄. Nō eſt igitur prudētia felicitās per ſe cū nō dicaꝛ de eo prudētia pp ſciaȝ: ſed pp hoc ꝙ per ſe ptinet virtuoſis rebus: nō eſt ergo pficiēs p ſe penit⁹: ideoq; videm⁹ ꝙ nō opȝ nos recipe cōſiliū virtuoſis illis qbus nō eſt ſcia verſatiōis cōſilij: neq; a ſciētib⁹ illis qbus nō eſt virtus: queadmodū facim⁹ in ſanitate. eteniȝ ſani eſſe volum⁹. Attn̄ nō pficim⁹ in ſanitate niſi per vtraſq; res ſ. intēdo per ſciam medicine ⁊ per velle ſanitatē. ideoq; qn̄ volum⁹ ſanitatē addiſcim⁹ medicinā: erit igitur ſapiētia felicitās per ſe. prudētia vero per aliud nō p ſe. ❡ Amplius fortaſſis videbiꝛ eſſe incōueniēs vt ſit res que eſt ſub ſapiētia magis certa ꝙ ſapiētia. nam ſapiētia regit oēs artes ⁊ principaꝛ eis ⁊ impetat qđ operenꝛ ſm ꝙ dictū eſt in altero loco abiſto. verūtn̄ non iſtud propoſitū neq; hoc intētuȝ a nobis. intendo que inter vtraſq; pemineat. nō eniȝ intendim⁹ niſi determinare que vtilitas ſapientie. Dicimus ergo ꝙ neceſſariū eſt vt ſit eligibilis per ſe vt ſit virtus: ⁊ ſi non agat aliquid eo ꝙ ipſa eſt perfectio partis ex partibus aīe: ⁊ omne qđ eſt cōplemētuȝ vel perfectio partis ex partib⁹ anime eſt virt⁹. ❡ Amplius ipſa quidē facit felicitatē per ſe: nō quō facit medicina ſanitatē: imo eſt quaſi ipſamet. ſanitas igitur ipſa qdem facit felicitatē: non p hoc ꝙ ipſa ſit alterum a felicitate: ſed qm̄ ipſius cōprehenſio tātū eſt ipſamet felicitas cum ſit ipſa volita nō ppter aliud a ſe: ⁊ hoc eſt felicitatis diſpoſitio. intēdo ꝙ ipſa queriꝛ pp ſe ⁊ alia ab ea ppter eaȝ. ❡ D. Et intellect⁹ quideȝ pportionaꝛ perfectioni ⁊ cōplemēto in prudentibus ſm menſuraȝ habitus prudentie eſt menſura virtutis moralis cōiugate prudentie. Etenim virtus rectificat propoſituȝ ⁊ prudentia ſanat inuentioneȝ propoſiti: intendo finis: pars autem cōcupiſcibilis ⁊ eſt ea cui proportionātur virtutes figurales. i. morales non hȝ hanc ſpecieȝ virtutis: intendo virtuteȝ apprehenſionis cum non habeat partem rōnis. ❡ D. Quoniaȝ autē nō ſit prudens perfectius operans ⁊ melius cōſilians: eoꝙ actio ſua fieri habeat in reb⁹ virtuoſis ⁊ bonis dicere oportet poſtꝙ reſumpſerimus ſermonē. a. ſupra parum ⁊ ponamus principiū noſtruȝ de hoc illud qđ dico: ⁊ hoc eſt: qm̄ queadmodū dicimus ꝙ qdā hoīum operanꝛ res iuſtitie abſq; eo ꝙ ſint iuſti: ſicut illi qui faciūt qđ precipiūt leges aut pter voluntatem ſuā: aut ppter ignorantiā eius qđ operanꝛ: aut agunt hoc ppter aliquid aliud non gratia illarū rerum earūdem. Et vīr queadmodū non nominamus iſtos virtuoſos quāuis operenꝛ qđ opȝ ⁊ totum qđ operaꝛ virtuoſus ſic videꝛ ꝙ ſit res in prudente illo qui hȝ potentiaȝ per quā inuenit particularia bonitate cōſiliationis. i. particularia cū ſit bonum ſiue malum quādo cōtigerit eum inuenire per cōſiliatione particularia que ſunt bonū: nō dicimus de eo qm̄ virtuoſus neq; qm̄ bonus. intēdo ex modo quo eſt bone cōſiliationis tantū ad inueniendum oē cuius incideriṫ ei electio. Cap. 16.

De his igiꝛ dicenduȝ eſt. Nunc tn̄ dubitatuȝ ſolū de ipſis. Dicimus igiꝛ prio ꝙ p ſeipſas neceſſe eſt virtutes eas exiſtere. Virtutes aūt eſſe vtriuſq; particularū: ⁊ ſi nihil faciat alterutra ipſaꝝ. Deinde faciūt qdē nō vt medicina ſanitatē: ſȝ vt ſanitas: ſic ſapiētia felicitatē. Cū eniȝ pars ſit totius v̄tutis habēdo ⁊ operando facit beatos. Inſup opus pficiꝛ ſm prudentiā ⁊ moralē v̄tutē: q: virtus intētionē facit rectā. Prudētia vero illa dirigit q̄ ad hāc tēdunt. Quare vero animi pticule nō eſt v̄tus talis vegetatiue. Nihil eīn in illa eſt vtrū agat vel non agat. De eo āt ꝙ nihil magis apti ſunt pp prudētiā ad honeſta ⁊ iuſta agēda paulo ſupius incipiēdū eſt: h̄ ſumpto initio. Queadmodū dicim⁹ quoſdā iuſta agere: nec tn̄ eē iuſtos: veluti eos q faciūt illa q̄ leges pcipiūt aut iuiti: aut p ignorātiaȝ: aut p aliud quippiā. Nō aūt pp ipſa. At qui agūt illa q̄ opȝ ⁊ qđ opȝ ſtudioſuȝ viruȝ: ſic eſt vt vr̄ aliq̄ tr̄ſe hn̄tem ſingula agere vt bonū ſit. Dico ceu q electionē ⁊ ipſoꝝ q̄ aguntꝛ gr̄a. Electionē igiꝛ rectā facit v̄tus: qđ aūt illius gr̄a fieri nata ſunt ea nō ſunt v̄tutes: ſȝ alteri⁹ potētie de quib⁹ ſciētibus dicēdū eſt clarius. Eſt igiꝛ q̄dā potentia quā aſtutiā vocāt: hoc hm̄ōi eſt vt ad ſubiectā itētionē agere iſta poſſit: ⁊ ad effectū pducere. Si itaq; id ad qđ intēdimus rectū ſit laudabilis eſt: ſin aūt improbū: tūc eſt dolus. Quapp prudētes aſtutos ⁊ nō doloſos eē dicimus. Eſt aūt prudētia non h̄ potētia ſȝ non abſq; iſta potētia. Habitus v̄o huic intuitu efficiꝛ

animi non ſine virtute vt dictũ ac manifeſtũ eſt. Nam co/
gitationes ⁊ diſcurſus rõnis rerũ agendarũ principiũ
habent: ꝙ tale quid ſit extremũ ⁊ optimũ: q̃lecũqȝ tan/
dem id ſit. Etenim ſit. v. g. quid ius hoc niſi bono viro
vr̃. Nam prauitas obliquat ⁊ falſo errore labefacit circa
principia rerũ agendarũ. Quare pȝ ꝙ ĩpoſſĩ eſt prudẽ/
tem eſſe quẽpiam: niſi ſit bonus.

16 ¶ Sextũ decimũ capl'm in quo ĩcipit oſtẽdere qualr̃ ṽtuoſis neccĩa eſt
prudẽtia p̃dicta cõfuſe determinatius manifeſtãs p̃mo gñalr̃ repetẽs
ꝙ virtus facit electionẽ rectam que aũt in electi adeptionẽ dicũt nõ
ṽtus ſȝ altera ĩuenit potẽtia ad quã manifeſtãdã dicit de demotiue ꝙ
ĩpſa eſt potẽtia adinuẽtiua ꝯferẽtiũ ad intẽtionẽ: q̃ potẽtia cũ intẽ/
tio eſt bona ſit prudẽtia: cũ ṽo mala aſtutia: vñ h̃ nõ prudẽtia: ſȝ nãlr̃
ſubiecta prudẽtie exiſtẽti intell'ꝰ practici nõ ſine virtute: eo ꝙ prudẽ
tia ſemp̃ ponit finẽ bonũ q nõ apparet niſi bono. Dixit.

On enĩ oẽ ſup qꝺ cadit electio eſt ṽtuoſũ: ĩmo illud
qꝺ cõuertit ad h̃ electionẽ vt ſit ṽtuoſa ṽtus eſt
nõ potẽtia prudẽtie. Et pp̃ hoc potẽtia p̃ quã inuenit
vel exhibet oẽ illud ſuper qꝺ ceciderit electio nõ eſt ṽtus
moralis ſȝ potẽtie alteriꝰ: ⁊ eſt illa q̃ noĩat q̃n inuenit p̃
eã bonũ ĩduſtria vel prudẽtia ꝓprie vt q̃n ĩuenit per eã
malũ aſtutia vel calliditas vel doloſitas. ¶ Et pp̃ hoc
eſt qꝺ videmꝰ ꝙ q̃dã prudentũ ſunt aſtuti ⁊ q̃dã callidi ⁊ q̃dã fraudu
lenti. verũtñ potẽtia per quã inuenit bonũ ⁊ eſt illa q̃ noĩat prudẽtia
ſm̃ ṽitatẽ nõ eſt partis alteriꝰ ex partibꝰ aĩe q̃ illius cuius eſt potẽtia
ad inueniendũ qꝺcũqȝ ꝯtingit de bono aut malo: neqȝ ĩdẽ ẽt eſt abſqȝ
ṽtute: ⁊ hoc q̃m factori aſcribit bonitas vel malitia: ex oĩbꝰ q̃dẽ fa/
ctis ſuis p̃ſens intentũ per hmõi facta: ⁊ de bono aliꝺ q̃dẽ eſt in dicto
⁊ eſt rectũ: ⁊ aliud in fine ⁊ eſt qꝺ apprehẽdit p̃ dictũ: ⁊ q̃n non fuerit
bonũ in fine nõ apparet bonũ qꝺ eſt in dicto: ſȝ vincit malitia q̃ eſt in
fine ſuper bonitatẽ que eſt in dicto: ⁊ ſilr̃ vincit finis ſuper p̃ncipiũ fa
ctoris ⁊ efficit ipm̃ malũ cũ fuerit malus: ⁊ cũ ſic ſit nõ põt eſſe prudẽ
tia illa que eſt ṽtus abſqȝ hoc ꝙ cõiungeret ei ṽtus figuralis ⁊ non inue
nitur h̃ prudentia niſi in viro bono. Cap. 17.

Ed cõſiderãdũ ẽ rurſus circa ṽtutẽ. nã ṽtus
ṽe ſilr̃ ſe h̃ȝt prudẽtia ad aſtutiã nõ eadẽ q̃/
dẽȝ ſȝ certe ſilis: ſic ⁊ nãlis ṽtus ad eaȝ q̃ eſt
ꝓprie ṽtus. Oibꝰ enĩȝ vident nã quodãmõ
mores ĩ ſingulis ſubſiſtere. Nã vt iuſti ſimꝰ ⁊
tẽperati ⁊ fortes/ ⁊ alia hmõi: ſtatĩȝ a natiuitate habemꝰ.
Sȝ tñ q̃rimus aliꝺ q̃ddã ꝓprie bonũ eẽ ac talia alr̃ adeẽ:
nã pueris quidẽ ⁊ beſtijs nãles ſunt habitꝰ: verũ abſqȝ
mente vident eẽ nociui. Illud dũtaxat appet ꝙ queãd/

modũ in robuſto corpore ſine intuitu ſe mouẽte cõtin/
git fortiter offendere: q2 viſum non habẽt ita ⁊ hoc: ꝙ ſi
accipiat mentẽ in agẽdo differt: habitus ṽo ſilis exiſtẽs
tunc erit ꝓprie virtus. Itaqȝ vt inopinabili due ſunt ſpe
cies aſtutia ⁊ prudentia: ſic in morali due ſunt: naturalis
virtus: ⁊ ꝓpria. Veruȝ harum que ꝓpria eſt nõ ſit abſqȝ
prudẽtia: ⁊ ppea aiunt ṽtutes oẽs eẽ prudẽtias: ⁊ Soc.
partim recte queſiuit/ partim errauit.

¶ Decimũſeptimũ capl'm de eo ꝙ virtus non eſt ſine prudẽtia: ad qꝺ
preaſſumit: ꝙ ſicut deinotes ſe habet ad prudẽtiã: ſic nãlis virtus ad 17
p̃ncipalẽ: quas duas virtutes eſſe oſtẽdit ex cõi opinione ⁊ exẽplo
⁊ per pueros ⁊ beſtias h̃re nãles habitus ipſis ſine, ĩtellectu nociuos
velut corpori forti motus ſine viſu: cum intellectu aũt cõtrario qui ſu/
peruenĩete: nãli ṽtute ⁊ habitu verſo eſt virtus p̃ncipalis: que q2 nõ
ſine intellectu nõ eſt ſine prudẽtia: deinde ad idem inducit ꝙ veteres
opinati ſunt oẽs ṽtutes eſſe decepti in hoc ex eo ꝙ nõ ſunt ſine prudẽ/
tia: ⁊ item ad idẽ ꝙ oẽs diffiniũt virtutẽ ipſaȝ eſſe habituȝ ſm̃ rectã
rationeȝ: recta aũt que ſm̃ prudentiã ꝙ que nõ diuinãtes ⁊ non bene
dicũt: ſȝ eſt ṽtus habitus cũ recta rõne que de talibꝰ eſt prudẽtia: dein
de ꝙ virtutes non rõnes ſed cũ rõne: ⁊ ꝙ ex dictis ſequit p̃ncipalem
virtutẽ ⁊ prudentiã adinuicem ſibi cõſequi. Dixit.

Nquiramus etiã ⁊ p̃ſcrutemur de ꝓportiõe
virtutis nãlis ad ṽtutẽ electi
uam: ⁊ eſt illa q̃ eſt in fine nobilitatis ⁊ honorificẽtie.
⁊ ꝓportio quidẽ iſtius ṽtutis: intẽdo nãlem ad electi/
uam ꝓpinqua eſt ꝓportioni prudẽtie ad ſolertiã: quẽ/
admodũ eſt prudẽtia q̃n ꝓprie dicit: ⁊ bonitas opina
tionis nõ ſunt res vna ſȝ cõſilẽs: ſic ſimilat virtus na
turalis ṽtuti directiue: intẽdo electiuã. Etenĩȝ in oĩ ſpẽ ex ſpẽbꝰ virtu
tis vna per nãm ⁊ altera per acq̃ſitionẽ: ⁊ hoc q̃m nos multotiẽs inue
nimus vnũ ex hoĩbus per naturã caſtũ aut audacẽ: ⁊ ſic de alijs ṽtu/
tibus: ⁊ ſunt inuẽte ĩ eis iſte ṽtutes ſtatĩȝ a natiuitate eoꝝ niſi ꝙ nos
inquirimus q̃dẽ virtutẽ illã q̃ ſit per electionẽ ⁊ acq̃ſitionẽ: ⁊ hoc q̃m
virtutes nãles inueniunt in pueris ⁊ multe earuȝ in feris ⁊ in multis
aĩaliuȝ: ⁊ vlr̃ vtplurimũ ſunt dãnifere q̃n fuerint abſqȝ intellectu ⁊ di
ſcretione: ⁊ vr̃ ꝙ virtus nãlis nõ appareat niſi pp̃ exuberãtiã ipſius.
intẽdo in quibuſdã indiuiduoꝝ: quẽadmodũ cõtingit corpori mobili
motu vehemẽti vt manifeſtet manifeſtatione vehemẽti magis q̃ ma
nifeſtet quietũ. ⁊ ſi non tunc non eẽt nudus ab eis vllus: intẽdo a poſſi
bilitate recipiẽdi virtutẽ electiuam. ¶ Et virtus equidẽ ſit q̃n fuerit
actio ſȝ ꝙ videt intell'ꝰ ⁊ in hora quã videt ⁊ in quãtitate quã videt.
q̃n igit ꝙ videt intell'ꝰ de hoc cõuerſuȝ fuerit in habitũ ſtatĩȝ facta eſt
veritas ſm̃ veritatẽ directiua: quẽadmoduȝ enĩȝ in ſpecie nãlis due
ſunt ſpẽs putationis: vna nãlis ⁊ ſunt p̃ma putabilia ⁊ altera acq̃ſi/
ta ⁊ apprehẽſa a p̃mis: ⁊ quẽadmodũ etiã in intellectu ſunt due ſpe/
cies: vna nãlis ⁊ altera acq̃ſita: ⁊ eſt que nominat ſcia: ⁊ ſic vr̃ ꝙ ſit in

virtutib⁹ figuralib⁹: intēdo morales: ꝛ pp hoc eſt qd̓ dicim⁹: qm̄ vtus figuralis electiua nō ſit abſq prudētia: ꝛ pp eē eius ſemp cū prudentia dixerūt quidam hoīum q oēs virtutes morales prudētie ſunt vt Socra. ꝛ iſti modo quodā peccāt ꝛ mō quodā recte dicūt: peccāt quidem credētes q oēs virtutes ſint prudētie. dicūt vero recte eo q non eſt poſſibile vt inueniat virtus figuralis electiua abſq prudētia: cuius ſignū eſt q oēs diffiniētes virtutē moralē dicunt eam eſſe habitū qui ſit ſm cōmenſurationē recte rōnis. Rectuz aūt eſt ſm menſuram intell's. V. grā. in fortitudine: dicūtq q eſt audacia ſz q opz: ꝛ qn̄ ꝛ quantū: ꝛ cetera hmōi. Et oīa iſta in vnaquaq diſpōnum nō cōprehenduntur niſi per prudentiam. Cap. 18.

Uod eniz omnes virtutes putabat eſſe prudentias errabat: q vero non abſq prudentia: recte dicebat. Signuz huius eſt q nunc omnes quando virtutem diffiniunt adiungunt habituz dicentes: ꝛ ad qd eſt ſm rectā rationem. Recta autē ratio eſt ſm prudentiaz. Videntur augurari quodāmodo oēs hmōi habituz virtutē eſſe: q habit⁹ ſit ſz prudētiā. Sz opz parūper trāſgredi. Nō. n. ſolū habit⁹ q eſt ſm rectā rōnem. Sed ille q ē cū recta rōne virt⁹ eſt. Recta aūt rō in talib⁹ prudētia ē. Socra. igit putabat vtutes eſſe rōnes: nā illas oēs dicebat eē ſcias. Nos autem cū rōne eſſe putamus. Patet igit ex iam dictis nō poſſe quēquā eſſe bonū virū ſine prudentia: neq prudentem ſine morali virtute. ſed ſermo hinc ſoluet: quo diſputare quis poſſit virtutes abinuicē ſeparari. Non. n. eundē naſci ad oēs aptum. Jta q aliam iaz quidem habere: aliaz nō habere: ſed h recipiendu eſt in naturalibus virtutibus. At in his virtutib⁹ p q̄s ſimplr dr vir bonus non recipit. ſimul eniz cuz prudētia q̄ vna eſt oēs ſimul exiſtūt. Patet āt q ꝛ ſi nō actiua eēt tū opus erat ei⁹ q particule virt⁹ eſt: ꝛ q nō erit electio recta ſine prudentia: neq ſine virtute: h enim bonis: hoc vero ad finem agere facit. Attamē nec preſtat ſapientie nec meliori particule vt nec ſanitati medicina: nō enim vtit illa, ſz puidet vt ſit. Jllius g gratia iubet ſz nō illi. Preterea ſimile vt ſi quis ciuilez dicat principem eſſe deoꝝ: q diſponit de omnibus que fiunt in ciuitate.

¶ Decimūoctauū caplz q ex p̄dictis ſoluit ratio dicēs virtutes abinuicem ſeparari: ꝛ cū hoc ſit verum ſolum de naturalib⁹: nō autē de pncipabilibus virtutib⁹ quē oēs cōſequunt prudentiaz; que lz non eſſet practica: tamen opus eſſet illa: q virt⁹ eſt ratiocinatiui. ꝛ q ſine illa virtute nō eſt electio recta cum virtus finem: hec autē que ad finē cōſtituat. tandē q prudētia nō eſt principalior ſapiētia: q nō eſt melioris particule neq precipit illi ſed de illa. B. 18

Tiam videt veriſimile q aggregatio antiquoꝝ incōueniētia ipſoꝝ q h habituz: intēdo moralem pportionet prudētie. cucurrit curſu diuinatōis: velut in pportiōe eius ad intellectū ꝛ non incluſerunt p hoc totū qd̓ oportuit includi. Et ppea dicimus nos q ipſa nō eſt recta ratio tm̄: ſed eſt habitus excellens cū recta rōne: ꝛ ratio recta cōiugata ei eſt prudētia. Et Socrates iam putabat q oēs virtutes eſſent ſciētie. ¶ Nos aūt dicimus q ſunt cū rōne: intēdo rōnē ſanam. Et hoc manifeſtū eſt ex eo qd̓ dictuz eſt: qm̄ non eſt poſſe vt ſit virtus electiua abſq prudētia ſicut dictum eſt etiā q nō ſit poſſe vt ſit prudētia: intēdo virtutem rōnalez abſq virtute morali. ¶ D. ꝛ iſta pars aīe intēdo moralez pportionat ēt rōni: ſi hoc trāſire pmiſſum fuerit. vult ppterea q audita rōne ꝛ obedit eius imperio. ¶ D. ꝛ manifeſtū eſt q iſtarum virtutuz: intēdo rōnalez ꝛ moralem: quedā cōiugate ſunt quibuſdā: ppea q nō inuenit vna ipſarū cōpleta qn̄ ſepata fuerit a ſua ſocia: itēdo quādo ſepata vis prudētie a morali ꝛ electiua prudētia. nam hoc quidem in naturali ex ipſis poſſe eſt. Jndirectiua autē: intēdo honorabiliorē ex morali ꝛ eſt electiua nō eſt poſſe. Non enim poſſe eſt vt ſit abſq prudētia: ſicut non eſt poſſe in prudētia ſm q operatiua eſt vt ſit abſq virtute morali. nam actio virtutis moralis nō ſit abſq eligētia ſana: eligentia autē ſana nō ſit abſq prudentia. Virtus ergo moralis eſt illa que agit bonum qd̓ eſt finis: ꝛ virtus prudentie eſt illa que monſtrat illi potentie quid agat: ideoq non attribuitur hec actio: intendo actionem virtutis moralis virtuti prudentie: cum non ſit operatrix virtutis moralis: ſed eſt quidē monſtratrix illi potentie: eſt igitur quaſi effectrix potentie operātis finem: ſed ipſa operat finē: ꝛ ideo non attribuit hec actio: intendo moralem: neq ſapiētie neq alicui ex virtutibus rōnalibus: quēadmoduz non attribuit actio ſanationis arti medicine: ipſa enim non ſanat: ſed monſtrat quomodo fiat ſanatio ei qui facit eam ꝛ eſt adiutor medicine. hec eſt igitur proportio habitus prudentie ad habitum moralem: intendo qm̄ prudentia eſt que imperat: ꝛ mos eſt qui operatur. Non attribuit itaq hec actio prudētie niſi q imperat eam: nō q operatur eam. Et videtur ex quo attribuitur ei actio iſto modo q ſit quaſi princeps habitus moralis: quēadmodum gubernatio ciuilis vniuerſalis: intendo artem regiminis ciuilis eſt habitus principans omnibus habitibus qui ſunt in ciuitate: intendo artes que ſunt ſub hac arte: eo q ipſa imperat artib⁹ que ſub ea ſunt quid agāt. ¶ D. Et poſt hoc opz vt accipiam⁹ in inceptiōe alia vult poſt finitionē ſermonis in virtutib⁹ moralib⁹ ꝛ rōnalibus.

¶ Finit liber Sextus Ethicoꝝ Ariſto.

¶ Ariſto. Stragy. Liber Septim⁹ Ethicoꝝ. Cap. I.

POſt hec dicendū eſt alio ſumpto principio ꝙ circa mores fugiendorū tres ſunt ſpēs: Vitiū: Incōtinentia: Immanitas. Horū vero duob⁹ cōtraria manifeſta ſunt: naȝ aliud virtutē: aliud cōtinētiam vocamus. Aduerſus aūt īmanitateȝ maxime quis cōgrue opponat eā virtutē q̄ ſupra nos eſt heroicam quādā ꝛ diuinā: vt Home. d̄ Hectore facit/ Priamū dicentē eximia illū bonitate p̄ſtantē: neq̃ȝ videri mortalis hoīs filiū eſſe ſȝ dei. Itaq̃ȝ ſi ex hoīb⁹ fiunt dij per excellentiā virtutis: vt aiunt: talis quidē vtiq̃ȝ erit is habitus qui īmanitati opponit̄. Nam vt beſtiaꝝ nō eſt neq̃ȝ vitiū neq̃ȝ virtus: ſic etiā nec dei: ſed h̄ quidem precioſioꝝ eſt q̄ȝ virtus. Illa vero aliud quoddā genus improbitatis. Cum aūt raro cōtingat virū quēpiā eſſe diuinū vt lacones dicere cōſueuerūt: cū valde aliqueȝ admirant̄: diuinus eſt inquit vir: ſic īmanem quēpiā inter homies raro aiūt exiſtere: ac maxime inter barbaros. Fit auteȝ quādoq̃ȝ ꝓpter morbos exorbitātes. Et q alios hoīes malignitate excedūt: eos hac infami appellatiōe notamus. Sed de hmōi diſpōne poſtea mētio erit faciēda: de vitio autem dictum eſt prius.

¶ Tractatus ſeptimus libri Nichomachie Ariſto. incipit.

1 ¶ Primū caplm̄ in quo primo diuidit fugiendū in tria malitiā. ſ. incōtinentiā beſtialitatē: qui circa ſunt virtus cōtinentia heroica ſeu diuina virtus que eſt ſupexcellens directio in omni virtute ſup omnem hoīem: nō tamen ꝓꝓ hoc dicit̄ virtus eſſe dei: deinde ꝙ rara eſt tam heroica virtus q̄ȝ beſtialitas que eſt ſupexcellentia in ferinis morib⁹ ſup hoīeȝ eius cā eſt vel berbaries vel egritudo vel orbitas. D.

DIcto itaq̃ȝ de virtutibus moralib⁹ ꝛ rōnabilib⁹ oportet vt vertamus nos ad genus alteruȝ. Dicimus igitur ꝙ ſpēs que inueniunt̄ in morib⁹ vituperabilibus ſunt tres: malitia: intemperantia: ferocitas. Contraria autem duorū ex iſtis: intendo malitiā ꝛ intēperantiam manifeſta ſunt. malitie eniȝ cōtrariū eſt bonitas vel virtus: ꝛ cōtrariū intēperātie eſt tēperantia: ferocitas vero cōtrariū dicendū eſt ꝙ ſit virtus ſuperexcellens humanā naturā: ꝛ eſt virtus de qua dicitur ꝙ ſit diuina ꝓut dicim⁹ de quibuſdā hoīuȝ ꝙ ſint angelici ꝛ diuini ꝓꝓ eminentiā virtutis in eis: ꝛ opȝ quidē vt ſit hic habit⁹ cōtrarius ferocitati: eo ꝙ queādmodū feris nō eſt in veritate neq̃ȝ malitia virtus: nam hoīs hec proprie ſunt: īmo eis eſt malitia excedēs genus malitie humane: ꝛ ꝓpter hoc nominat̄ homo egrediēs ſpēm ſuā in ſupfluitate malitie ferinus vel lupinus: ſic cūȝ deus non ſit bonus modo quo homo immo bonitas eius ſupgrediēs eſt genus nature bonitatis que eſt hoī nominat̄ qui p̄cellit in hoc habitu ꝛ egreditur genus ſuum diuinus: cum ſit iſtarū extremitatū diſpoſitio: hec diſpoſitio opȝ eas cōtrarias eſſe per naturaȝ: ꝛ ꝓꝓ hoc viri diuini pauci ſunt valde in hoībus: ꝛ viri ferini vel lupini pauci ſunt ētꝛ ꝛ ſunt quidem ſm̄ plus in hominib⁹ qui ſunt in diſtātia nota ex parte auſtrali: ꝛ ſunt nigri ſiue ethiopes ꝛ eorū cōtermini: ꝛ etiā ex altera ꝑte ſclaui ꝛ eorū termini. ¶ D. Etiam inuēta fuit ferocitas in quibuſdā hominum ex parte infirmitatis accidentis eis.

Deus nō eſt bon⁹ ꝑ modo quo hō ſed bonitas ei⁹ ſupegredit̄ gen⁹ nature humane.

Cap. 2.

DE incōtinētia vero ꝛ mollitie atq̃ȝ luxuria dicendū eſt: ac ſimul de cōtinentia ꝛ conſtantia. Non eniȝ ſic accipiendū eſt quaſi vtraq̃ȝ ipſarū ſit ideȝ habitus qui virtus ꝛ vitiū nec ꝛ quaſi ſint aliud gen⁹. Opȝ vero vt in alijs ita ꝛ hic: poſitis his que apparēt ac dubitatiōib⁹ primo factis oſtēdere. Maxime quidē oīa ꝓbabilia ſunt circa hmōi affect⁹ aut certe plurima ipſoꝝ atq̃ȝ p̄cipua: ſi eniȝ ſoluant̄ difficilia ꝛ relinquant̄ ea que ꝓbabilia vident̄: ſufficienter erit oſtenſum.

2 ¶ Secundū caplm̄ ꝙ de incōtinentia ꝛ mollitie: ꝛ cōtinētia ꝛ pſeuerantia dicendū ſeparatiȝ: q͛ neq̃ȝ eadē virtuti ꝛ malitie neq̃ȝ vt alterum genus: ꝛ ꝙ q͛ ponendū opiniōes de his: ꝛ maxime principales: vt ex his cōfutato qđ falſuȝ ſumat̄ qđ verū: deinde opinionū poſitio. D.

DE ſermo de malitia ferina ingrediēs eſt ſub ſermone de malitia vli: q̄uis oportuerit vt ꝓpriā faceremus rememoratiōnē iſtius malitie ex ceteris malitijs ꝛ iam primit⁹ diximus de virtute ꝛ malitia. de quo aūt hic loqui volum⁹ eſt intēperantia ꝛ diſſolutio ꝛ relaxatio ꝛ eſt obediētia ꝛ executio cōcupiſcentiarū: ꝛ de iſtorū oppoſitis: ꝛ eſt retētio a ꝯcupiſcētijs ꝛ tolerātia: nō eniȝ opȝ eſtimari de iſtis habitib⁹ oppoſitis: intendo cōtinentiā ſui a voluptatib⁹ ꝛ incōtinētiā ꝙ intrēt ſub oppoſitis que ſunt malitia ꝛ virtus ex omni modo: intēdo ꝙ cōtinēs ſit virtuoſus: ꝛ diſſolut⁹ vitioſus: neq̃ȝ ēt eſtimāduȝ eſt ꝙ egrediētes ſint ab iſtis generibus ex oī mō donec ſint due nāe ꝛ duo genera diuerſa. ¶ D. opȝ igit̄ vt faciam⁹ in pſcrutatiōe de hoc ſimile ei qđ fecim⁹ in pſcrutatōe de eo qđ precceſſit de iſtis reb⁹. vȝ. vt p̄mittam⁹ ſermones ꝛ orationes

dubitabiles q cōponunt ex ꝓpoſitionibus famoſis. deīde veniam⁹ poſt hoc cū orationibus demōſtratiuis. Demōſtratiōes.n. pfectiores ſunt ⁊ nobiliores qñ inducunt poſt oratiōes dubitabiles. ⁊ hoc neceſſariū eſt vt facim⁹ aut in oībus iſtis paſſiōib⁹ de qbus loqmur in hoc libro: aut in pluribus eaꝝ: aut in prepollētibus: qñ.n. inductus fuerit ſmō per quē diſſoluit dubitatio quā neceſſariā fecerūt ꝓpoſitiōes famoſe: ⁊ ī quo ↄſeruant ēt ille ꝓpōnes: intēdo vt nō deſtruunt in toto; tūc erit in demr̄atione adducta ſufficiētia cōpleta. Cap. .3.

Demr̄atio/nes pfectio/res ſūt ⁊ no/biliores qñ īducūt poſt orōnes du/bitabiles. Uide p̊ celi cōmē. 85.

VIdetur ergo cōtinētia ⁊ cōſtantia ꝓborū ⁊ laudabiliū eſſe: incōtinētia vero ⁊ mollities improborū ⁊ vituperabiliū. Idēq; eſt continens ⁊ cōſtans in rōne: at incōtinens ⁊ is q rōnem omittit. ⁊ incōtinēs quidē ſciens q: praua ſunt facit/ ꝓpter cupiditatē. continens vero sciēs q cupiditates praue ſunt eas nō ſequitur: ꝓpter rōnem ⁊ temperatū quidē continentē ⁊ conſtantē: ac talem cōtinentiā: ⁊ incōtinentē omnino alij temperatū: alij non: ⁊ temperatū incontinentē ⁊ incōtinentē temperatū ꝓmiſcue vocamus. Interdū vero alios eſſe dicimus ⁊ interdū aiunt fieri nō poſſe vt prudens ſit incōtinens: interdum vero quoſdā prudentes ⁊ ſolertes incōtinentes eſſe: inſuper incōtinentes dicuntur ⁊ ire ⁊ honoris ⁊ lucri. Ea igitur que dicunt iſta ſunt. Querit autem aliquis quomodo fieri poſſit vt quiſq; ſane mentis incontinens ſit. Dicunt quidā fieri nō poſſe in ſciente. Nam difficile eſt vt Socra. putabat ſi ſciētia aſſit aliqd quicq; preualere: ac veluti mancipiū in ſeruitutē trahere. Socra. enim cōtra incōtinentiam omnino pugnabat quaſi illa nō eſſet. Neminē enim intelligentē facere contra id qd optimū ſit: ſ; eos qui faciūt ꝑ ignorātiā facere. At hec rō manifeſte diſſentit ab his q̄ appent: ⁊ opportunū eſt de affectu ingrere ſi ꝑ ignorātiā qs modus ignorātie fiat. Qd.n. nō putat q incōtinētia vtit pri⁹ q̄ in ꝑturbatione ↄſtitut⁹ ſit: manifeſtū eſt: ſ; ſunt qdā qui parti aſſentiūt. Nā nihil eē potēti⁹ q̄ ſcia ↄfitet: ⁊ ꝓpea dicūt incōtinentē nō ſciā hūtē: ſ; opiōnē ſupari a voluptatib⁹: q ſi opio eſt: at nō ſcia neq; firma exiſtimatio q̄ repugnat: ſ; remiſſa vt in ambigētib⁹ venia dāda ē ſi nō ꝑſiſtit in illis ↄ vehemētes cupiditates. At prauitati nō ē venia: neq; alij cuiq; vitupabiliū: prudētia igit reſiſtēte: h.n. qddā validiſſimū eſt: ceteꝝ abſurdum: q; vn⁹ ⁊ idē erit ſimul prudēs ⁊ icōtinēs. S; dicent nō eē prudētis ſpōte agere illa q̄ ſunt praua: ⁊ īſup oñſū ē prius prudētē in agēdo v̄ſari. Nā extremoꝝ eſt ⁊ alias hñs virtutes. Preterea ſi in hñdo cupiditates vehementes ⁊ īprobas cōtinēs neq; cōtinēs tēperatus. Nō.n. eſt tpari vehemētes hre neq; īprobas. At id qdē opz. ná ſi ſunt bōe cupiditates prau⁹ eſt is habitus q nos ab eaꝝ proſecutiōe repellit. Itaq; cōtinētia nō oīs ſtudioſa. Q; ſi ībecilles ⁊ nō praue nihil egregiū. Sin praue ⁊ ībecilles nihil magnū. ꝑterea ſi in oī opiōne ꝑſiſtere facit ↄtinētia praua eſt: vtputa ſi ēt in falſa ⁊ ſi ab oī opiōne dimouere facit icōtinētia: vt Neoptolem⁹ ille apud Sophoclē laudat qd nō permaneat in his q̄ ſuaſerat Ulyſſes ꝑꝑ moleſtiā mētiēdi. Idē ē in captiōib⁹ ſophiſticaꝝ. Illi.n. cū videri velint ſupra modū ac acuti mirabilia q̄dā improbare: eoꝝ ſyllogiſmus inſolubilis fit. Ligatur enī mēs cū regeſcere nolit cōcluſioni nō placenti: nec ꝓcedere vltra valeat: qm̄ quēadmodū ſoluat nō h;. Contingit vero aliqua rōne īprudentiā cū incōtinētia eſſe virtutem: ꝑꝑ icōtinētiā.n. ↄria faciet eoꝝ que cēſebat: cēſebat aūt bona eē mala: nec agere illa oportere. Itaq; bona ⁊ nō mala aget. Inſuper qui voluptates ex eo ſequit ⁊ eligit qd perſuaſus eſt potior videbit eſſe q̄ is qui nulla ductus ratione ſed per incontinentiā facit. Eſt enī ille ſanabilior: quoniā diſſuaderi poteſt: at incontinens ꝓuerbio ſubiacet quo dicitur: ſi aqua fauces exiccat quid iā potare oportet? nam ſi ſuaſus ageret diſſuaſus vtiq; ceſſaret. nunc vero ſuaſus alia nihilominus agit: preterea ſi circa omnia eſt continentia ⁊ incontinentia: quis eſt ſimplr incontinens. nullus enim habet incontinentias omnes: ſed dicimus quoſdam ſimpliciter.

Incōtinēs prouerbio ſubiacet q̄ dī ſi aq̄ fauces exiccat quid iā potare opz.

¶ Tertiū capl'm in quo dubitat ad poſitas opiniones ꝑmi.ſ. ad hāc
3 ꝙ incōtinēs ſcit ꝙ praua agit pp paſſionē q₂ ſm Socratē ſciēs aliqd
eē malū nō agit illud ſed pp ignorantiā: vñ ꝯuenienter dubitat ſi pp
ignorātiā qs modus ignorātie. ¶ D. d. q̄ſdā ꝯcedere ſciētē nō pecca
re neq₃ incōtinētē eē: ſ₃ opinātē: qđ īprobat ꝙ nec eſt prudētia q̄ cō/
tēdit incōtinētie pp nō eē eūdē icōtinētē ⁊ prudētē: q necio h₃ alias
ꝟtutes. Scđo ad hāc. ſ. eūdē eē tpatū ⁊ ꝯtinētē: ⁊ itēperatū icōtinētē
p hos nō hr̄e cōcupiſcētias ꝯtra ꝯtēdētes: hos aūt hr̄e ſil' oñdēs cōti
nētiā hr̄e ꝯcupiſcētias nō bonas ſ₃ prauas magnas ⁊ fortes. Tertio
ad hāc. ſ. ꝙ ꝯtinēs ꝑmāſiuū in rōne ⁊ incōtinēs egreſſiu' ab ea ꝑ ac/
cidere ex hoc ſi vlī ſumaī rō quādā incōtinētiā eē prauā: ⁊ quādā in/
cōtinētiā ⁊ imprudētiā cū incōtinētia ad gñare virtutē: deinde ꝟtu
tez: deinde vtrū ad ſcđm. ꝑ intēperatū eē meliorē incōtinēte vt ſuaſi/
biliorē ⁊ ſanabiliorē. Quarto ad hanc. ſ. incōtinētiā ⁊ ꝯtinētiā eē cir
ca oīa per accidere ex hoc: nullū ſimpl'r eſſe incōtinentē. Dixit.

Etiam putaī de cōtinētia ⁊ tolerātia vel patiētia
ꝙ ſunt de habitib' ꝟtuoſis laudabilib': ⁊
putaī ēt de incōtinentia intolerātia ꝙ ſint de habitib'
vituꝑabilib'. Et ſilr̄ putaī ꝯtinēs eē ille q ꝑſeuerare
facit rōnē ī eo ꝙ mereī vt abſtineaī ab eo: ⁊ ꝙ ille eſt
nō ꝯtinēs q facit nō ꝑſeuerare rōnē abſtinēdo a cōcu
piſcētijs, ⁊ hoc qm̄ non cōtinēs eſt ille q ſcit ꝙ opera/
tio mala ⁊ oꝑaī eā: cōtinēs aūt eſt ille qui poſtq̄ ſciuerit ꝙ cōcupiſcē
tie male abſtinet ab eis: ⁊ nō ſequiī cōcupiſcentiā obediens rationi.
¶ Et quidā hominū nominát caſtū ꝯtinentē ⁊ tolerantē: ⁊ nominát
etiā₃ continentē ⁊ tolerantē caſtum: ⁊ quidā neutrū noīant nomie
alterius: ⁊ ſimil'r etiā quidā noīant nō caſtū nō cōtinentē: ⁊ nō conti
nentē nō caſtū: ⁊ eſt ex hoibus qui dicit ꝙ nō caſtus alius eſt a non
cōtinēte. De prudēte aūt quidā dicūt ꝙ īpoſ'e eſt vt ſit incōtinēs. di/
cunt ergo. omnis prudēs cōtinēs eſt: ⁊ forte dicūt ꝙ inueniī aliquis
hominū prudēs in hoc ꝙ nō ꝯtinet aīam ſuā in ira nec in honore nec
in lucro. ¶ D. hec eſt ergo ſumma eius qđ dixerūt hoies de iſtis reb'
⁊ fortaſſis heſitabiī qual'r poſſit eſſe vt homo videat opinionē ſuam ⁊
nō cōtineat aīam ſuā. iam. n. dixerūt quidā hominū ꝙ qui ſciuerit q
quid malum eſt nō eſt poſ'e vt agat ipm: cū₃ puteī ꝙ illud qđ facit rē
nō eſt aliqđ aliud ab eo qđ ſcit eā. Si aūt fuerit pars illa cui eſt ſcien
tia alia ab ea q̄ cōtineī donec homo ſit in hora qua nō cōtinet aīam
ſuā quaſi liber: in hora aūt qua cōtinet quaſi capt': tūc poſ'e eſt vt q s
apud quē eſt ſcīa malitie rei non cōtineat aīam ſuā ab ea: ⁊ ſm iſtud
fuit ꝙ quidā apud que₃ eſt ſcīa cōtineat ⁊ quidā nō. Socra. aūt con
tradicebat huic opinioni ſermone vniuerſali dicens ꝙ nec vn' eoru₃
qui habēt ſcīam rei eſt incōtinens: ⁊ ꝙ non eſt poſ'e vt faciat aliquis
factū prauū niſi pp ignorantiā. ¶ D. ſed huic dictioni cōtradicūt ea
que ſunt apparentia ſenſui: videmus eni₃ q̄ plurimos habētes ſcien/
tiam malitie rei: ⁊ tamen nō cōtinēt ab ea ꝓpter paſſionē cōcupiſcē/
tialem. ¶ D. Conſiderare igiī nos opr₃ ſi fuerit itaq₃ paſſio ex parte
ignorātie ſolū: tunc ablatio ignorātie cauſa eſt ablationis paſſionis.
Ablatio vero ignorātie ſcientia eſt ⁊ nō inueniēī ſciens incōtinēs. Et
ſi fuerit paſſio ex parte potentie alterius: tunc erit paſſio cu₃ ſciētia
intendo

intendo priuationē ꝯtinētie: ⁊ manifeſtū eſt ꝙ apud illu₃ q cōtinet ſe
eſt ſcīa eius a quo ſe ꝯtinet anteq̄ veniat ad paſſionē: an aūt ſit apud
eū ſcīa qñ venerit ad paſſionē in hoc dubiū eſt. Ex hoib' ergo ſunt q
abſolute dicūt ꝙ putat ſed nō ſcit. Cu₃. n. cōceſſerint ꝙ nō res melior
ſcie: incōtinēs vero vituperabilis eſt: cū vincāt eū voluptates: dixe/
runt ꝙ incōtinēs nō eſt ſciēs ſed poſ'e eſt vt hēat opiōnē. ⁊ hoc qm̄ cū
fuerit ei opio: ⁊ nō fuerit ſcīa firma ꝓhibitiua ſed debilis: quēadmo/
dum in ebrijs: tunc poſ'e eſt vt patiaī a cōcupiſcētijs malis: ⁊ pp hoc
indulgeī iſtis: ⁊ ꝓprie qñ deſideria vehemētia fuerint ⁊ nō ſunt ma/
litioſi cu₃ nihil ex malitijs hēat indulgētiā neq₃ ex vituperijs. Cūq₃
hoc ſic fuerit: tūc prudētia illa que ꝓhibet a malitijs fortis eſt valde.
¶ Uerūtñ qñ poſuerim' iſtud ſequiī ēt incōueniēs: ⁊ eſt: ꝙ quidam
prudētes nō cōtinēt ſe: ⁊ nullus dicit ꝙ prudēs faciat aliqđ mali vo/
luntarie: ⁊ ēt iam demōſtratū fuit in tractatu q eſt ante iſtū: ꝙ prudē
tia eſt virtus rōnalis oꝑatiua: eo ꝙ cōſiderat in ꝑticularib': ⁊ ꝙ ineui
tabile eſt qn ꝯtingat ei virt' figuralis. Iſtud itaq₃ eſt qđ accidit dubi
tationis in eo q nō cōtinet ſe an hēat ſcīa₃ an nō: qđ aūt incidit dubi
tatiōis eſt in eo q cōtinet an ſit caſtus an nō. eſt iſtud ſi habuerit cōti
nēs deſideria vehemētia praua in hora ꝯtinētie ſue: tūc ꝯtinēs nō eſt
caſtus: eo ꝙ q h₃ ꝯcupiſcētias fortes nō eſt caſt': ⁊ caſt' eſt ille cui non
inueniunī malitie. ¶ Amplius ſi cōtinēs ꝯtineat ſe a deſiderijs dire/
ctis: tūc habit' ꝓhibēs ab executiōe hoꝝ ꝺſiderioꝝ prau': nō eſt igiī
oīs ꝯtinēs virtuoſus. Caſtus aūt oīs virtuoſus eſt. ¶ Ampli' nō erit
ꝯtinēs qđ ꝑcioſu₃ cū ſit ꝯtinēs q ꝯtinet ſe ſm opiōnē viſam ſibi/ neq₃
oꝑatur eius diuerſu₃. Opio. n. erit praua ⁊ interdū bona: qđā ergo cō
tinētia nō erit virt'. ſ. illius q ꝯtinet ſe ſ₃ opiōnē prauā: ⁊ ſi incōtinēs
eſt ille q nō ꝯtinet ſe ſm oēm opiōnē erit ergo qđā incōtinēs res vir/
tuoſas vt ille q nō ꝯtinēt ſe ſm opiōnē corruptiuā. Et Ari. exēplificat
eos ꝑ indiuidua famoſa apud eos laudata ex hoc ꝙ nō cōtinuerūt ſe
ſm opiones erroneas: ⁊ ex eis vituꝑauerūt pp cōtinētiā ſui ſm tales
opiones. Qui ergo nō potuerit certificari ꝑ ſeipu₃ de opione falſa ꝯtin
git vt nō eē ꝯtinēte₃ virtuoſius ſit q̄ eē ꝯtinēte₃: qui. n. nō pōt certifi
cari de falſitate ꝯclōnis alligat' eſt pp opiōnē: nā nō eſt in ptāte ali/
cuius nō opinari hoc qđ opinaī: credulitas ergo nēcia eſt. Et ēt ille q
eſt nō ꝯtinens ꝑmutaī ab opione erronea ꝑ quācūq₃ modicā heſita/
tione₃ accñte₃ ei. ⁊ eſt facilis ꝑſuaſiōis: q̄uis nō appareat ei feditas
ſua ⁊ corruptio ꝑ ſermonē ꝑſuaſionū ꝑfecta ꝑſuaſione: eo ꝙ nō eſt in
electiōe ei' vt appeat ei feditas ſua q̄diu nō fuerit appentia ꝑfectas
neq₃ vt ignoret ꝙ ſciūt ex hoc. Accidit igiī ex hoc vt fiat ei q nō ſit cū
ꝯtinētia virt'. oꝑaī. n. ꝯtrariū eius qđ putat: eo ꝙ nō eſt apud eū ꝯti/
nentia: ⁊ hoc qm̄ bona interdū opinaī ⁊ nō facit bonū aut facit bona
⁊ mala ſil': ⁊ hoc ſm ꝙ putat de eis: ⁊ erit ſm hoc ille qui requirit res
exhilarātes ⁊ delectātes. ⁊ ꝑſuadeī ei quacūq₃ modica ꝑſuaſione me
lior eo qui facit hoc ꝑ rōcinationē: eo ꝙ facilius ꝑmutabilis eſt ab opi
nionibus turpib' q̄ cōtinens. Iſtud ergo ex quo putaī ꝙ nō cōtinēs
melior ſit ꝯtinente: quāto magis ne ſit cōtinentia virtus: verūtamē
qui nō continet ſe diuerſus eſt legi in fine vituperij. qui eni₃ diuerſus
eſt legi huic nō inueniī remediū per qđ poſſit rectificari: ⁊ eſt vniuer/
ſaliter quēadmodū diciī in prouerbio qñ aqua ſuffocauerit tūc quid.

erit diſbendū ſup eaz: ⁊ eſt hoc falſuz ſic eo ꝙ res nālis exigit ꝙ qñ cre‑
dit hō rem aliquā operet̃ ſm credulitatē illaz: ⁊ qñ variata fuerit il‑
la credulitas abſtineat ab operatiōe ⁊ qui eſt nō continēs dum reti‑
net ſe ab operatiōe nō eſt creditio eis ad neceſſe eſſe huius opatiōis
magis ꝙ fuit ante dū nō cōtinebit ſe. Et pp hoc nō eſt differētia inter
eius duas diſpoſitiōes niſi ꝙ non agit ipſuz in vna duarū diſpōnuz:
⁊ agit ipſum in ſecunda. Cap. 4.

DUbitationes igit̃ tales quedaz cōtingunt:
haꝝ alique ſoluēde ſunt: alique relinquēde:
naz ſolutio dubitationis inuentio eſt. Pri‑
muz igit̃ cōſiderāduz eſt vtruz ſcientes vel
nō: ⁊ quomodo ſciētes: deinde circa qualia
cōtinētē ⁊ cōtinentez ponere debemus. Dico vtꝝ circa
omnes voluptates ⁊ dolores: an circa aliquas deter‑
minationes: ⁊ vtruz ſit cōtinens ⁊ cōſtans: an alius: eo‑
demqꝫ modo de ceteris que pertinēt ad hanc queſtio‑
nez. Principiuz cōſiderationis eſt vtruz cōtinens ⁊ in‑
cōtinens ſint in eo qđ circa que: vel in eo ꝙ qualiter ha‑
bētes differētiaz. Dico aūt vtꝝ circa hoc ſit incōtinens
ſolū, vel nō: ſed ex ambobꝰ. Deinde ſi circa omnia eſt
incōtinentia ⁊ cōtinentia: vel nō. Non eniz circa oīa eſt
ſimpliciter incōtinēs; ſed circa que intemperans. Neqꝫ
ex eo qꝛ ſimpliciter ad h̄ ſe hꝫ. naz idem eſſet qđ intem‑
perantia. Sed qꝛ certo modo ſe habꝫ: ille quidez enim
ducit̃ electiōe putās ſemp oportere ſequi preſentē volu‑
ptatē: h̄ aūt nō putat quidem oportere: attamē ſequit̃:
vtrum vero illa quam tranſgredientes incontinenter
agunt. opinio vera ſit an ſciētia nihil refert ad preſens.
Qui eniz ex his qui opinantur nō dubitant ſed putāt ſe
pro certo ſcire in eo igitur ꝙ remiſſe credunt qui opi‑
nātur: ⁊ ob hoc magis agūt cōtra id qđ cenſebant agē‑
duz nihil differt ſcīa ab opīone. Nāqꝫ qdaz vt Heraclitꝰ
oñdit nō minꝰ opīoni credūt qꝫ alie ſciētie.

4 ¶ Quartū caplm in quo ꝑponit̃ que querenda ⁊ determināda circa
cōtinentiā ⁊ incōtinentiā adiūgens huiꝰ queſiti vtrū ſint circa oīa vel
nō ſolonē. ſ. incōtinētia eſt ſolum circa ea circa q̄ intēperātia: differūt
abinuicē ſm modū: qꝛ incōtinens ſanā hñs rōnē vincit̃: intēperatus
aūt hñs eā corruptā ſequitur paſſionē: annectit quoqꝫ ꝙ nihil differt
ad rōnez ſiue dicat̃ ſciens ſiue opinās incōtinenter agere. D.

ET etiaz de quo pſcrutādū eſt in re cōtinētie eſt: qm̄
ſi nō inueniant̃ cōtinens ⁊ nō cōtinēs in oī‑
bus actiōibꝰ: tūc in qua eaꝝ eſt cōtinēs ⁊ nō cōtinēs ab‑
ſolute ⁊ in qua earū nō: appet. n. ꝙ nō cōtinētia ⁊ cōtinen‑
tia dicunt̃ ſm modū vnuz de oībus rebus. Neqꝫ cōtinēs
⁊ incōtinens dicunt̃ de oībus ſm modū vnuz: ⁊ hoc qm̄
de q̄dā hoīuz dicimꝰ ꝙ nō cōtinēs abſolute ⁊ de q̄dā ēt ꝙ cōtinēs abſo‑
lute: de q̄dā aūt dr̄ h̄ cū determinatōe vt nō cōtinēs ire aut cōtinēs ire.
¶ D. Spēs igit̃ dubitationū q̄ incidūt in his rebꝰ he ſunt ⁊ ſpēs alie
ſiles his. Qñ igit̃ voluerimꝰ firmare ſup vītatē ī oībꝰ his rebꝰ oꝫ vt ing‑
ramꝰ ſermōes q tollāt q̄ſdā iſtaꝝ reꝝ: ⁊ dimittār q̄ſdaz eaꝝ: intēdo q
tollāt ptē falſaz ex vnoq̄qꝫ iſtoꝝ cōtrarioꝝ. Et an ſolo heſitatōis ē inuē‑
tio ptis vē in vnoq̄qꝫ iſtoꝝ ſmonū cōtrarioꝝ. Perſcrutemur ḡ p̄ an ille
q eſt nō cōtinēs ſciēs ſit an nō. ⁊ ſi ſciēs, q̄lr ſcit ⁊ eſt nō cōtinēs. Deīde
pſcrutemur ſcđo ī qbꝰ actiōibꝰ oꝫ vt ponant̃ cōtinēs ⁊ nō cōtinēs: itēdo
an opꝫ vt ponant̃ in vnoq̄qꝫ cōtriſtabiliū ⁊ delectabiliū an in qbuſdā
ſpēbꝰ eoꝝ definitis: ⁊ an cōtinēs ⁊ tolerās ē res vna: an vnūqđqꝫ eoꝝ
alteꝝ eſt a ſocio ſuo. Et ſilr̃ pſcrutemur in re eoꝝ de qbꝰ q̄ꝝ pſcrutatiōi
cognata h̄ eſt pſcrutatio: ⁊ depēdet ab ea: ea aūt de quibꝰ pſcrutant̃ ex
re cōtinētes ⁊ nō cōtinētes duo ſūt; pmū an cōtinēs ⁊ nō cōtinēs ſint ī re‑
bus vnis eiſdē intēdo in actiōibꝰ vnis eiſdē: an ḡ cōtinēs ⁊ nō cōtinēs
ſunt in oībꝰ actiōibꝰ an in qbuſdā eaꝝ. De re nēpe cōtinētis patēs ē ꝙ
nō dr̄ ſm vnā itentiōez ī oībꝰ rebꝰ: ⁊ hoc qm̄ abſolute dr̄ in rebꝰ ī qbꝰ
eſt caſtitas vel tpantia eodē mō nō cōtinēs. Si. n. diceret̃ cōtinēs abſo‑
lute de rebꝰ q̄ ſunt ex actiōes in qbꝰ ſit caſtitas: cōtigeret vt de q̄ dr̄ ex
iſtis actiōibꝰ nō cōtinēs diceret̃ d̄ eo nō caſtꝰ ēē: ⁊ h̄ qm̄ nō cōtinēs ab‑
ſolute dr̄ q̄dē d̄ eo q nō eſt caſtꝰ: ⁊ ſi res ſic ſe hēat tūc nō cōtinēs dicet̃
q̄dē de rebꝰ q̄ ſunt ex actōes caſtitatis cū determinatōe. i. nō cōtinēs
ire aut nō cōtinens amoris pecunie: niſi. n. in iſtis eēt cōtinentia eēt dele‑
ctabile pñs ex ipſis electū apud vnūquēqꝫ. ¶ D. Qm̄ aūt ex arbitra‑
tione occulta q̄ nō eſt ſcīa: ſed opinio vel putatio interdū ſit cōtinētia
tunc nō eſt in hoc diuerſitas: eo ꝙ multi ex hñtibus arbitratiōes q̄ ſ
ſunt putatiōes nō dubitāt in eo qđ vr̄ eis de hoc timo putant ꝙ illud
qđ apud eos eſt ſcīa ſit veridica: ⁊ pp hoc inuenimꝰ ex iſtis qui opant̃
ampliꝰ ꝙ operat̃ hñs ſcīaz. Si ergo hñtes putationē cū hoc ꝙ opat̃
plus ꝙ operet̃ ſciens: eo ꝙ credulitas ipſoꝝ non eſt minor credulitate
ſciētis interdū faciūt diuerſuz eius qđ vident: intēdo ꝙ putātꝫ tunc
ſciens interdū faciet diuerſuz eius qđ ſcit. Sed īuenimꝰ plures in hñ‑
tiuz putatiōes credētiū ꝙ ſint ſcīa exqſita faciētes diuerſum eius qđ
putāt. Neceſſariū eſt ergo vt aliqs apud quez eſt ſcīa interdū agat di‑
uerſuz ſue ſcīe. ¶ D. Et iſtud eſt qđ arguit talis vir. N. cuiꝰ fecit me‑
moriā ex antiqs in hoc ꝙ nō cōtinēs ſit ſciens. Cap. 5.

SEd cuz dupl'r dicat̃ ſcire: naz ⁊ qui hꝫ ſcīaz
⁊ nō vtit̃: ⁊ qui vtitur. Differentia erit ſi hēat
qdez: nō aūt ſpeculet̃ qui ſpeculat̃ q̄ nō opꝫ
agere ab eo qui habꝫ ſed nō ſpeculat̃. Hoc
eīz pergraue erit ſed nō niſi cōſideret. Pre‑

terea cū duo ſint ꝓpoſitionuꝫ modi quibus vti opꝫ nihil
ꝓhibet eū qui ambas hēat agere pter ſciaꝫ vtēdo vl'i ſꝫ
nō pticulari. Nā agibilia ſingularia ſūt: differt ēt vl'e. nā
aliud in ſe eſt: aliud in re ceu cūctaꝝ hoib⁹ ſicca ꝓdeſſe: ꝛ
hūc eē hoiē. vel h̄ tale eē ſiccū: ſꝫ ſi h̄ tale aut nō hꝫ aut
nō operaꝛ ꝑ hos modos: tm̄ differt quātū vix dici pōt: vt
videaꝛ nihil abſurduꝫ qḋ iſto modo ſciat: alio aūt mō
abſurdū. Cōtingit ēt alio mō q̄ꝫ ſupradictū ē hr̄e ſciaꝫ:
nā in hn̄do ſꝫ nō vtēdo variū cernim⁹ habituꝫ ꝛ vt hēat
quodāmō ꝛ nō hēat ceu dormiētē ꝛ ebriū. At q̄ ita diſpo
nunꝛ q in pturbatiōibus ſunt. ire nāqꝫ ꝛ cupidies vene
reoꝝ ac hmōi q̄dā: corp⁹ quoqꝫ diſtrahūt maniſeſte: nō
nullos ēt in furorē adigūt. Pꝫ igiꝛ ꝙ ddꝫ ē incōtinētes
illis ſilr ſe hr̄e: dicere aūt verba ſcie nullū eſt ſignū. Naꝫ
ꝛ in hmōi pturbatiōibus cōſtituti demrāꝛiōes: ꝛ verſus
Empedoclis ꝓferūt: ꝛ q̄ prio addiſcūt v̄bū cōplectunꝛ
q̄dē: ſꝫ nōdū intelligūt. Op⁹ eſt. n. vt cognata nā fiat: ad
h̄ aūt tpis ſpaciū exigiꝛ: quāobrē exiſtimāduꝫ ē dicē icō
tinētes: queādmodū eos in ſcena recitāt i ſup ꝛ iſto mō
q̄s nālr iſpiciat cāꝫ: alia eſt vl'is ſcia alia ſingulariuꝫ reꝝ
qb⁹ ſenſus iaꝫ dn̄aꝛ. Cū aūt ex illis fit vna neċe eſt vt cō
cluſioni hac q̄dē aſſentiaꝛ anim⁹: ꝛ in his q̄ factū regrūt
ſtatiꝫ agat: ceu ſi oē dulce guſtare oꝫ. h̄ ēt dulce tāqꝫ vnū
aliqd ḋ ſinglib⁹: neċiū ē cū q pōt nec ꝓhibeꝛ ſil'r ꝛ h̄ agē.
Qn̄ igiꝛ vl'is adeſt guſtare ꝓhibēs ſꝫ h̄ oē dulce opat.
Si v̄o ꝯcupiſcētia alia q̄dē dicat fugiendū eſſe: ſꝫ ꝯcupi
ſcētiā ducit. Pōt. n. qḋ lꝫ mēbruꝫ mouere. Itaqꝫ ꝯtingit
rōne quodāmō ꝛ opinatiōe incōtinēteꝫ eſſe nō cōtraria
per ſeipſaꝫ ſed ꝑ accidens. Cōcupiſcētia eiꝫ cōtraria eſt
rōni ſꝫ nō opiatio: ac ꝓpea beſtie nō ſūt incōtinētes qm̄
vl'is apphēſionē nō hn̄t ſꝫ ſingl'ariū phātaſiā ac mēoriā.
Qūo autē ſoluatur ignorantia ac rurſus incōtinēs fiat
ſciens: eadēꝫ ratio eſt vt in ebrio ꝛ dormiente: nec pro
pria eſt hui⁹ pturbatiōis q̄ q̄deꝫ rō a nālib⁹ diſcēda eſt.
Cuꝫ vero vltima ꝓpō iudiciūqꝫ ſenſitiui ꝛ dn̄a reꝝ ag

darū exiſtat: hanc vel nō hꝫ in pturbatiōe ꝯſtitutus: vel
ita hꝫ vt ſe habere neſciat: ſed ita dicit vt vinolēti dicūt
Empedoclis carmīa. Et ob h̄ ēt qꝛ nec vniuerſale ex-
tremus terminus: nec ita ſcientificuꝫ vr̄ vt vniuerſale: ꝛ
appet id qḋ tractauit Socrates euenire. Nō. n. pn̄te illa
q̄ ꝓprie vr̄ ſciētia fit pturbatio: nec illa trahitur ſupera-
turqꝫ a pturbatione: ſed ſenſitiua. De ſciente igiꝛ: ꝛ non
ſciente: ꝛ queādmodum contingat ſcienteꝫ incōtinenter
agere: hec dicta ſufficiant.

¶ Quintuꝫ capl'm in quo ſoluit hoc queſitū vtrū ſciēs vel nō ꝛ qualr ſ
ſciens opaꝛ incōtinēs. primo ꝙ duplr dr̄ ſcire: habitu. ſ. ꝛ actu. ſcḋo ꝑ
ſcire actu i vl'i qḋ ignoraꝛ actu in particulari. tertio ꝑ ſcire habitu qḋ
actu ignorat ꝓhibitus actu ſcire ab aliqua paſſiōe vt ſomno vel ebrie
tate vel inſania cui ſimile patiꝛ incōtinens actu ignorās pp paſſionē
lꝫ dicat ſermones qui a ſcia. quarto per opinionē eſſe hanc q̄dem vl'is
hanc vero ſingulariū que cū ſyllogiſtice ꝯiunguntꝛ in ſpeculatiuis ne
ceſſe fateri ꝯcl'oneꝫ: in actiuis vero opari nō ꝓhibitum. Cūqꝫ ſit vl'is
opinio delectabili alicuius modi ꝙ ipſuꝫ eſt fugiendū ꝛ particularis
opinio ꝙ hoc aliqd eſt hmōi a rōne vl'i ꝛ opinione pticulari ꝯcupiſcē
tia incōtinenter agere pticulari cogente ad actuꝫ vl'i ꝓhibente cuiuſ-
modi vl'i opinione qꝛ beſtie carent nō incōtinenter agunt. d. ꝙ ignorā
tia incōtinentis ſoluiꝛ queādmodū ebrij: ꝙqꝫ exiſtēs in paſſione vel
nō hꝫ opinationē particulareꝫ vel nō actu intelligit eāꝫ: ꝛ ꝙ eſt ſoluiꝛ
incōueniēs ꝑ hoc ipſi⁹ pticularis circa qḋ falliꝛ nō eſt ſcia.

CEtñ diſtinctio in hoc eſt qm̄ cū hn̄s ſciam dicatur
dupliciter: vno modo de vtēte ſcia: altero de
nō vtente: vt ſit malus ille apud quē eſt ſcia ꝛ nō vtiꝛ
ea nō ille apḋ quē nō ē ſcia penit⁹: manifeſtū eſt ꝙ nō
cōtinens vituperabilis eſt eoꝙ hꝫ ſciētiā ꝛ nō vtitur ea.
Scientia ergo inuenta cum incōtinentia eſt ſcientia
dicta de nō vtente nō de vtēte: ꝛ etiā eo ꝙ ſciēs eſt eq-
dem hn̄s ſciaꝫ qn̄ fuerit ei actu ſpēs ſylli ambaꝝ: verūtn̄ interduꝫ hꝫ
ambas ꝛ operaꝛ ſm̄ nō ſciam: ꝛ hoc eſt qn̄ fuerit ſciēs ꝓpōneꝫ vl'em
vſu tm̄: ꝛ particularē abſqꝫ vſu: ꝓpea ꝙ opatio nō eſt niſi in pticula-
ribus. ꝛ hoc qm̄ nō eſt poſſe vt ab vl'i fiat opatio alicuius: eoꝙ q̄ddaꝫ
eius in mēte eſt: quiddaꝫ ex̄ aīam. ꝓpō aūt pticularis eſt illa q̄ agit. Nō eſt poſſe vt ab vl'i fiat operatio alicui⁹. ſed ꝓpō pticularis eſt illa que agit.
V. g. qn̄ apud quē fuerit ſcia ꝙ res ſicce cōueniētiores ſunt oī hoi ꝛ
non fuerit vſus ꝓpōne dicente ꝙ ipſe hō nō recipiet res ſiccas: ſꝫ qn̄
fuerit hmōi inuētuꝫ hoi alicui ꝛ dixerim⁹ ꝙ nō eſt factū diuerſum ſcie
factoris: tunc aut dicem⁹ de iſto ꝙ nō hꝫ ſciam: aut ꝙ nō facit diuer-
ſum ſue ſcie. Dubitatio ergo incidēs in iſto eſt q̄deꝫ pp diuerſitatē itē-
tionū rō quib⁹ dr̄ nomen ſcie. Iaꝫ ergo pꝫ ex iſto ꝙ nō eſt poſſe vt inue
niatur actio diuerſa ſcie: ꝛ iaꝫ ēt inuenim⁹ diſpōnē ſcialeꝫ in eis q nō
vtunꝛ ea diuerſificari donec mireꝛ de h̄. ¶ Et putaꝛ nomen ſcie dici
modis alijs pter duos modos p̄dictos. videm⁹ enim ꝙ diſpō ſcialis

que nō eſt in vſu diuerſificaṫ in inuētiōe ſua in vigilātez ⁊ dormiēte; ⁊ in demente ⁊ ebrio. Cūq₃ ſit ſic: tūc ſm iſtū modū iueniūṫ diſpōnes ſciales in dn̄io cōcupiſcētiaꝝ qui nō reguṅt ſm ſuas ſcīas: vt iracūdi ⁊ voluptuoſi: ⁊ quedā diſpōnū ꝑmutāt corpora ꝑmutatōe māifeſtā quāto magis ſcīam: ⁊ cū nō fiat opatio a diſpōnib⁹ ſcialib⁹ ſic ſe hn̄tibus: manifeſtū eſt qm̄ opȝ credere ꝙ diſpōnes ſciales q̄ ſunt in eis q̄ nō cōtinēt ſe talr̄ ſe hn̄t: intēdo vt in ebrijs ⁊ demētib⁹. ¶ B. de hoc ꝙ diceṫ ꝙ orōnes virtutis ſint ipſa virtus nō habem⁹ ſignū penit⁹. Etenīȝ illos q̄bus ſunt iſte occaſiōes ex ipſis vt deſiderioſos nāliter inuenim⁹ veniētes ex his cū demr̄ationib⁹ ſup actiōes virtutes ⁊ introducūt exhortatiōes Empe. ⁊ alioꝝ: q̄ ptinent inſtigatōes ad virtutes abſq₃ hoc ꝙ opereṅt aliq̄d ex his: eoꝙ ille qui opaṫ ſm hoc q̄d ſcit de virtutib⁹ indiget in hoc aſſuetudine ⁊ nō ꝑparaṫ ei adeptio huius aſſuetudinis niſi in tp̄e cui ſit quātitas. ¶ Et cū hoc totuȝ ſic ſit: tunc opȝ vt credam⁹ ꝙ ſcīa apud illos q̄ nō ptinent ſe eſt vt ſcīa illoꝝ qui ſuccedūt occaſionib⁹. ¶ B. Et forſitan patebit h̄ intētio ēt q̄n ꝑſcrutatuȝ fuerit de hoc ex ipſis que dicta ſunt in ſcīa nāli: illic. n. iam demr̄atuȝ fuit ꝙ apph̄enſio que eſt rōnis eſt vlis: ⁊ q̄ eſt phantaſie eſt pticularis. i. in pticularib⁹ quoꝝ melius eſt motiuū: eoꝙ bonū: ⁊ peius motiuū eoꝙ delectabile ſoluȝ. due ergo opīones ſibi ꝯtradicētes ſunt nāliter. q̄n ergo ꝯueniūt ambe opīones in re aliq̄: intēdo opīonē vlez q̄ eſt ex pte intellꝰus ⁊ pticularē q̄ eſt ex pte ꝯcupiſcētie: tunc opȝ ꝙ dicatur qm̄ cōprehenſio cōcluſionis ex duabus opinionib⁹ eſt ſm fortunam: eoꝙ earum cōuenientia per fortunaȝ eſt: ⁊ opȝ vt ſit actio ſtatī ſequens cōprehēſionē ꝯclōnis vt ſi apud nos fuerit opīo qm̄ expedit vt guſteṫ oē dulce ⁊ cognoſcam⁹ p ſenſuȝ ꝙ hoc dulce ſtatī guſtabim⁹ ipſuȝ: dūmō nō ſit aliq̄d ꝓhibēs. Cū vero fuerit opinio vlis ꝓhibens guſtatiōnē vt ſciam⁹ ꝙ oē dulce mouet cholerā: ⁊ ſit apprehēſio hui⁹ ad q̄d inuiṫ ſiens p ſenſuȝ q̄n dulce mouēs ad ipuȝ tūc motio rōnis erit ꝯtraria motiōi ꝯcupiſcētie: q̄ ſi vicerit erit nō ꝯtinētia cū exn̄tia ſcie: erit igr̄ nō ꝯtinētia iterdū cū rōne q̄n fuerit rō ꝯuēiēs ꝯcupiſcētie: ⁊ iterdū n̄ erit q̄n fuerit aduerſans ei: ⁊ n̄ ꝯtinētia q̄ ē ꝯ̄tria p ſe opīoni ſane eſt illa q̄ ſit ex pte cōcupiſcentie ſolū: illa vero q̄ ſit ex pte ābaꝝ ſilr̄ intendo rōnē ⁊ ꝯcupiſcentiā nō eſt ꝯtraria rōni ſane p ſe lȝ per accn̄s. ¶ B. Et pp hoc ꝙ incōtinētia ſit q̄n ꝯcupiſcētia ꝯtraria fuerit opīoni vli: nō dicim⁹ ꝙ fere hēant incōtinentiā cū nō ſit eis apph̄ēſio vlis: ⁊ eſt q̄dez eis apph̄enſio pticularis ⁊ eſt phantaſia ⁊ memoria. ¶ B. cū itaq₃ eū qui nō ꝯtinet ſe iam vicerit ꝯcupiſcētia ipſius: tūc q̄uō eſt poſſe vt ſit ſciēs niſi ſic dicim⁹ i ebrioſo ⁊ dormiēte ꝙ eſt ſciēs: ⁊ huic occaſiōi q̄ ē victoria ꝯcupiſcētie nō ē termin⁹ vn⁹ mot⁹: oȝ ḡ vt regramus notitiā ei⁹ a dn̄o ſcie nālis: ⁊ pp h̄ eſt q̄d dicim⁹ ꝙ dn̄s hui⁹ occaſionis aut nō ſcit ꝓpōnē maiorē: q̄ eſt caput ſylli ⁊ cā actionū honorabiliū: aut ſi ſcit erit hoc p moduȝ deficiētez donec nō ſciat q̄lr̄ nō ſcit eā: ſȝ loquiṫ cuȝ ea ſicut loquiṫ ebrius ſermones Empedo. inſtigatiuos ad virtutes: eoꝙ non eſt ei ſcientia neq₃ opinio vlis ex parte cuius putat ꝙ vniuerſale ſimilr̄ particulari: intendo ꝙ non diſtinguit extremitatez maiorē ⁊ minorē in ſyllogiſmo: neq₃ ordinat in ſeipſo ordinatōe vera ducēte ad ſcīaȝ pp victoriā cōcupiſcētie: ⁊ ex hinc vr̄ ꝙ dictio ſit vera p aliquē modoꝝ. Etenīȝ nō ſit h̄ occaſio ei de quo ꝑtatur ꝙ ſciat ſcīa veridica: neq₃ inueniṫ in ſcīa denuſta iſta occaſio. B. hec ergo quātitas dictiōis de eo q̄ nō ꝯtinet ſe cuȝ ſcīa ⁊ ſine ſcīa, ⁊ qualr̄ ſcit ⁊ non cōtinet ſe ſufficiens eſt hic. Cap. 6.

VErū vero q̄s ſimplr̄ ſit incontinēs vel oēs in aliq̄: ⁊ ſi ita circa q̄lia deinceps erit dicendū. Circa voluptates igiṫ ⁊ dolores v̄ſari cōtinētes ⁊ incōtinētes ac molles manifeſtū eſt. Sȝ eoꝝ q̄ voluptatē efficiūt: q̄dā ſunt nec̄ia, q̄dā p ſe expetēda. Verūtn̄ exceſſū hn̄tia nec̄ia dico q̄ ad corp⁹ ptinēt q̄lia circa alimēta venereoꝝ ⁊ īdigētiaȝ: ⁊ alia hm̄ōi ad corpus ſpectātia: circa q̄ tēꝑantiā poſuim⁹ ⁊ ītēperātiaȝ. Nō nec̄ia v̄o ſȝ expetēda dico: ceu victoriā, honores, diuitias: ⁊ hm̄ōi talia bonoꝝ ⁊ delectabiliuȝ. Qui igiṫ in his vltra rectā rōnē q̄ i ipſis ē excedūt, eos nō dicimus icōtinētes ſimplr̄: ſȝ adiūgim⁹ pecuniaꝝ icōtinētes: ⁊ lucri, ⁊ honoris, ⁊ ire. Simplr̄ aūt nō q̄ſi alios q̄ſdaȝ ⁊ p ſilitudinē dictos. Queadmodū hō q̄ olīpia vicerit: naȝ illi cōis rō parū differebat a ꝓpria: ſed tn̄ alia erat. Signuȝ hui⁹ eſt ꝙ icōtinētia vituꝑaṫ: nō vt delictū ſolū: ſȝ vt vitiū q̄ddā: vel ſimplr̄ vel ſm aliquā partē. Horū aūt nullus: ſed q̄ circa corpis voluptates in q̄bus poſuim⁹ tēꝑantē ⁊ intēꝑantē: excedit voluptates amplectēdo: ⁊ dolores fugiēdo: famis, ⁊ ſitis: caloris, ⁊ frigoris: ⁊ oīum q̄ ſunt in guſtu: aut tactu nō p electionē: ſed p̄ter electionē ⁊ ītellectū icōtinēs dr̄: non ſm aliquā additionē vt de ira diximꝰ: ſȝ ſimpliciter. Signū v̄o etenīȝ intēperātes dn̄r circa iſtas: ſed circa aliq̄ illaruȝ: ⁊ ꝓpterea in eodē collocauimus incōtinētē ac intēperātē: ⁊ cōtinētē ⁊ tēperatum. Sed illoꝝ queq₃ q̄d circa eaſdē quodāmō voluptates doloreſq₃ eēnt: at hi ſunt circa eadē ſed non eodē mō: ſȝ hi q̄dez eligūt: hi v̄o non eligūt. Quocirca magis vtiq₃ dicerem⁹ itēꝑantē q̄cūq₃ vel nō cōcupiſcēs vel parū excedēdo ꝓſequiṫ voluptates: ⁊ fugit mediocres dolores: q̄ȝ hūc q̄ pp vehemētes cupiditates indiget. Naȝ q̄d ille faceret ſi adeſſet cupiditas iuuenilis: ⁊ circa nec̄iorū indigentiam vehemens dolor?

6 ¶ Sextū capitulū in quo querit an ſit aliqd ſimplr incōtinēs vel ſcd̄m partē: ⁊ ſi eſt ſimplr incōtinēs circa q̄lia eſt. ad quoꝝ determinationē qꝛ circa delectationes ⁊ triſtitias ſunt cōtinētes ⁊ incōtinētes diuidit delectabilia in nec̄ia ⁊ eligibilia dicēs. ſupexcellētes circa eligibilia non ſimplr dici incōtinētes: ſꝫ cū determinatione: vtpote incōtinentes ire ⁊ ſimiliū: ſupexcellētes vero circa nec̄ia: vtpote circa nutritiua ⁊ penes ea circa q̄ eſt intēperatus dr̄ ſimplr incōtinēs: pp̄ qđ ⁊ in idē poni incōtinentē ⁊ intēperatū: ⁊ ſilr eoꝝ oppoſitos: modo tm̄ differētes: qꝛ intēperati eligētes agūt: incōtinētes aūt vitia cōcupiſcentia: vn̄ ⁊ intēperati deteriores incōtinentibus. Dixit.

S I autem inueniat̄ incōtinēs abſolute in ſpecie vna aut ī multis: tūc q̄ ſunt illa vna: aut q̄ ſūt ille multe: ⁊ de h̄ loq̄mur. manifeſtū eſt aūt ꝙ actiōes eoꝝ q cōtinēt ſe ⁊ ſunt tolerātes ſiue patiētes: ⁊ eoꝝ q nō ꝯtinēt ſe ⁊ ſunt diſſoluti vel lubrici ſunt circa delectatiōes ⁊ triſtitias. Attñ q̄dā rerū q̄ faciūt delectationē ⁊ triſtitiā ſunt de nec̄itate: ⁊ q̄dā earū cū electiōe nō nec̄ie: ⁊ qbuſdā iſtarū eſt ſupfluitas ⁊ qbuſdā nō. Nec̄iaꝝ aūt q̄dā ſunt corporales: ⁊ q̄daꝫ aīales. corpales vt deſideria q̄ ſūt in nutrimēto: ⁊ vſr q̄ ꝓportionant̄ ſenſui tact⁹: de quib⁹ dixim⁹ in p̄cedētib⁹ ꝙ circa ea eſt caſtitas ⁊ non caſtitas vel tēperātia ⁊ intēperātia. ¶ Et aīales nec̄ie ſunt vt victoria: ⁊ honor: ⁊ diuitie: ⁊ iſte ſunt nec̄ie vno mō: ⁊ electiue alio mō. De illis aūt q excedūt ī hoc gñe: intēdo aīale: quātitate ⁊ eq̄le nō dr̄ ꝙ incōtinētes abſolute ſint: ſꝫ ꝙ incōtinētes circa lucrū aut honorē aut victoriā aut irā. Et ſilr nō dr̄ ēt de eis ñ ꝯtinēs ſꝫ ꝙ iſte ſpēs intrātes ſunt: ſub nō cōtinēte vlī: donec ſit nō ꝯtinēs intētio vna diſtinctiōe ea de oībus iſtis ſpēb⁹. Deinde diſtiguit vnaq̄q̄ ab ipſis diſtinctiōe appropriāte ipſaꝫ ⁊ potior ſignificationū ſunt: hoc ē ꝙ nō ꝯtinēs abſolute nō vituperat̄ p hoc ꝙ peccet in facto ſuo tm̄: ſꝫ ēt pp̄ hoc ꝙ inſolutias ſit ſibi ip̄ſi abſolute: iōq̄ vilipēdit̄ ab oīb⁹. Qui aūt ꝓportionat̄ ab illa: intēdo victoriā lucra ⁊ qđ ſimilat̄ eis: nō ē vilis apud quēq̄ neq̄ ēt de eo q vtit̄ delectationib⁹ corpalib⁹ ad q̄s ꝓportionat̄ nō caſtus dr̄ incōtinēs q̄diu reqſierit res exhilarātes nec̄ias: ⁊ fugerit res cōtriſtantes: vt ſunt fames ⁊ ſitis ⁊ alia ab his q̄ ꝓportionant̄ ſenſui tactus ⁊ guſtui: ſꝫ di q eſt incōtinēs in his qñ cōcupiuerit ex his h̄ qđ eſt ab electiōe vt colores cognales varios ⁊ multimodos ſapores: cū ſciētia eius ꝙ h̄ dānifera ſunt: neq̄ dr̄ incōtinēs ī iſtis ſicut di ī ira. abſolute em̄ dr̄ ī iſtis: ī ira vo cū determinatōe: intēdo incōtinēs ire. ¶ Et hui⁹ ſignū ē qm̄ ıcōtinēs ī ꝯcupiſcētijs ꝓportionatis ſenſui tact⁹ ⁊ guſtus dr̄ diſſolut⁹: ⁊ pp̄ hoc opꝫ vt ponam⁹ nō cōtinētē ⁊ nō caſtū ⁊ caſtuꝫ ⁊ ꝯtinētē ī delectationib⁹ ⁊ triſtitijs vnū ⁊ idē: ⁊ ıcōtinēs in iſtis etiā diuerſificat̄: qđdā em̄ eſt ex electiōe: ⁊ qđdā eſt ex victoria ꝯcupiſcētie: ideoq̄ dicim⁹ ꝙ nō caſtus magis eſt qs qñ fuerit debilis ꝯcupiſcētie: ⁊ eo ꝙ nō caſtitas q̄dē ſit tūc ex p̄te electiōis pure: ⁊ vt h̄ eſt fugere a ꝯtriſtabilib⁹ paruis ⁊ q̄rere exhilarātia modica. q vo deſiderat vehemēs deſideriū ignoſcētiā: ⁊ pp̄ iſe qñ acciderit ei hoc in reb⁹ nec̄ijs. Et deſiderioꝝ ⁊ delectationū q̄dā ſunt bona virtuoſa abſolute: ⁊ eo ꝙ q̄dam delectabile eligibile eſt nālr: ⁊ qđdā cōtrariū huic: intēdo malū abſolute: ⁊ qđdā iter hoc vt deſideria lucrādi diuitias ⁊ honoris ⁊ victorie ⁊ qđ ſimilat̄ iſtis ex medijs: ⁊ hoc qm̄ h̄mōi media nō vituperant̄ ſcd̄m ſuū vniuerſuꝫ: intēdo ſcd̄m modū q̄ ſunt deſideriū pecunie aut honoris: ⁊ vituperant̄ ſcd̄m modū ſupfluitatis ⁊ defect⁹: ⁊ pp̄ hoc oēs q retinēt ſe magis q̄ opꝫ a deſiderijs: ⁊ ſollicitı ſunt ī inq̄ſitiōe reruꝫ q̄ ſunt p naturā cōferētes: ⁊ bone: vt illi q ſtudioſos exhibēt ſeipſos in inq̄ſitione honoris ⁊ filioꝝ ⁊ pecunie cōmēdant̄ ⁊ nō vituperant̄. verūtñ in hoc eſt exceſſus qs: vt in regib⁹ q occidūt filios ſuos vel p̄res cauſa ingrēdi p̄ncipatū: cūq̄ ſic ſit: tūc nō eſt vnū ex iſtis ſcd̄m vniuerſum nāe ſue malū. malitie aūt nālıter ſunt ille a qb⁹ fugit̄ ſcd̄m vniuerſum ipſarū ⁊ ſunt in fine vituperatiōis: ⁊ ſilr nō caſtitas vel intēperātia nō eſt q̄dē ſolū ex his a quib⁹ fugiendū: ſꝫ ex vituperabilib⁹: ⁊ verūtamen poſtq̄ fuerit exceſſus ī iſtis ens paſſio ſcd̄m ꝙ nō opꝫ dr̄ de ipſo abſolute nomē nō virtutis: intēdo malitie. Attamen nō di nomē iſtō: intēdo nomen malitie: de vnoquoq̄ ex ipſis abſolute ſed cū determinatione. Sicut ergo nō di hoc nomen malitie eo ꝙ ſit h̄ malitia abſolute: ſed eo ꝙ ſunt h̄ es ꝓportionate malitie: ſic dicit̄ nomen malitie de exceſſibus in iſtis rebus: quarū ſubſtātia bonū per modū ſimilitudinis ⁊ ꝓportionalitatis: ⁊ ex quo ſunt non cōtinentia ⁊ non caſtitas malitie abſolute eſt nec̄e vt ſit cōtinētia ⁊ incōtinentia in reb⁹ in quibus inuenit̄ caſtitas ⁊ nō caſtitas: q aūt nō cōtinet ſe circa iraꝫ dicet̄ q̄dē de eo nō cōtinēs ſcd̄m ſilitudineꝫ nō cōtinētis circa res in quib⁹ nō eſt caſtitas: ⁊ pp̄ hoc nō abſolute dixerūt de ipſo nomē incōtinētie: ſed dixerūt incōtinētes ire: ⁊ ſimiliter fecerūt in honore ⁊ lucro: ⁊ intendo in illo qui eſt in exceſſu circa illa.

Cap. 7.

C Um vero cupiditatū ac voluptatuꝫ alie ſint de gñe honeſtoꝝ ⁊ ſtudioſoꝝ. nā efficientiū voluptatū quedā nā ſunt expetēda: ⁊ alia cōtraria hoꝝ: ⁊ alia media: vt p̄mo diſtinximus: ceu pecunia / lucrū / victoria. honor: in cūctis talibus atq̄ medijs nō vituperant̄ hoīes ꝙ afficiantur ad illa: ꝙ cupiant: ꝙ ament: ſed ꝙ ita vt modum excedant. Quapropter quicūq̄ preter rationē incōtinenter agunt vel ꝓſequunt̄ quicūq̄ eoꝝ que nā honeſta ſunt ⁊ bona: veluti ſi circa honores magis q̄ꝫ oporteat ſtudeāt aut circa filios ⁊ parentes. Nam h̄ ſunt in bonis ⁊ laudant̄ qui illis ſtudent: ſꝫ tñ eſt in illis exceſſus quidā vt niobe certet cū dijs: vel vt ſatyrus qui philopater dicitur circa patrē. Nimis eniꝫ inſanire videbat̄. Prauitas quideꝫ igitur nulla eſt circa iſta: ꝓpterea qꝛ vt diximus vnūquodq̄ eoꝝ per ſe expetendū eſt: ſꝫ exceſſus ipſoꝝ improbi ſunt atq̄ vitandi. Similiter nec incōtinentia: nam incōtinentia non ſolum fugiendoꝝ eſt: verumetiā

vituperabiliũ:ſed per ſimilitudinẽ perturbatiõis addẽ
tes incõtinentiã de vnoquoq; dicimus: veluti malũ me
dicum/maluz hyſtrionẽ quẽ ſimplr non vocaremus ma
lum:vt igitur nec h ex eo q: vitium non aliqđ eoꝝ: ſed
ꝓpter ꝓportionẽ ſimilẽ:ſic.vz.ꝛ ibi accipiendũ eſt: ſolũ
incõtinentiã ꝛ cõtinentiã eſſe illã que eſt circa eadẽ circa
que temperantia:ꝛ intemperantia.

7 ¶ Septimũ caplm in quo ad manifeſtationẽ beſtialitatis diuiſo dele
ctabili in eligibilia nã ꝛ his cõtra ꝛ hoꝝ itermedia. dicit pmo nõ vitu
perabilẽ eſſe ſimplr cõcupiſcere nã eligibilia ꝛ intermedia ſed in ſup/
abundãter cõcupiſcere hoc:ꝙ q; incõtinẽtia ſimplr nõ eſt circa hoc ſz
incõtinẽtia dicta ſm ſilitudinẽ ꝛ cũ appoſitiõe. ¶ Deinde ꝙ cuz ſint
natura delectabiliũ quedã ſimplr talia:quedã vero circa genera ani/
maliũ ꝛ hominũ:alia aũt ſint non natura delectabilia ſed quibuſdã
vel pp paſſionẽ vel cõſuetudinẽ vel pernitioſam naturã circa non nã
delectabilia:ſed ſic ſunt habitus beſtiales quales ſunt comedentiũ
pueros ꝛ carnes crudas ꝛ carbones ꝛ terrã:ꝛ maſculis abutentiũ:
non tñ qui ꝓpter naturã malã vel cõſuetudine egrotãtes ſunt maſcu
lis abutẽtes dicunt incõtinẽtes:ſuperãt tñ hmõi malitiã humanã:
tandẽ ꝙ cum ſuperabundantiũ maliciarũ he quidẽ ſunt beſtiales:
he vero egritudinales:nõ qui ſuperat beſtiales dicit ſimplr cõtinens:
ſed cõtinens beſtialitatis:neq; qui ſuperat ſimplr incõtinens ſed in/
cõtinens beſtialitatis:cuz cõtinentia ꝛ incõtinentia ſimplr ſint circa
que ſolũ eſt humana temperãtia ꝛ intẽperantia. Dixit.

ET cum delectationũ ſint per naturã ꝛ quedã nõ
ſic:ꝛ quedã per naturã q̃dam inueniunt
ſic abſolute:intẽdo vniuerſitati aĩaliũ ꝛ hominibus:
ꝛ quedã appropriant quibuſdã ſpeciebus animaliũ ꝛ
modis hoium:ꝛ nõ per naturã:quedã ꝓpter amentiã
ꝛ egritudinẽ:ꝛ quedã pp cõſuetudinẽ:ꝛ q̃dam pp nãm
malã ferinã:tũc manifeſtũ eſt ꝙ diſpoſitiões male cõ/
trarie ſunt ſpeciebus iſtarũ delectationũ:ꝛ ꝙ ipſe ſuperfluãt per ſuper/
fluentiã iſtaꝝ rerũ:intẽdo inueniunt ſm earũ nãlitatẽ. ¶ D. Et intel
ligo quidẽ per delectationes ferinas vt illius de q̃ narrat ꝙ ſcindebat
vẽtres pregnantiũ ꝛ comedebat embriones. ꝛ vt dicãt ꝙ quidaz ho/
minũ facti ſunt ſiluestres in cõfinio talis ville. N. quoꝝ quidã ama/
bant comeſtionẽ carniuz crudarũ:ꝛ quidã carniũ humanarũ:ꝛ qui/
dam inuitabant viciſſim quoſdam ad cõuiuia facta ex embrionibus
filiorum ſuoꝝ. intẽdo ꝙ inuitabãt ꝛ reinuitabant. ¶ D. oĩa igit h fa/
cta feralia ſunt ꝛ lupina:ꝛ quedã eoꝝ fiunt pp egritudinẽ ꝛ amentiã:
que aũt ꝓpter amentiã vt qđ narrat de viro qui amens factus come/
dit matrẽ ſuam:ꝛ de altero qui comedit epar ſocij ſui. que vero ꝓpter
egritudines ꝛ aſſuetudines ſunt vt delectatio ex depilatione capilloꝝ
ꝛ preciſione vnguium ꝛ comeſtione carbonũ ꝛ luti. ¶ D. ꝛ de iſtis eſt
cõcubitus maſculoꝝ. Etenim hoc accidit quibuſdaz hoium ex parte
nature male:quibuſdã vero ex parte cõſuetudinis:vt illis qui cõſue/

uerunt incarceratiõnẽ ſtatim a pueritia. D. de illis ergo quibus cauſa
iſtis eſt nã mala nemo dicit ꝙ incõtinentes ſunt:ꝛ ſilr quibus egritu/
do cauſa eſt victorie horum deſiderioꝝ ſuper ipſos:nemo dicit ꝙ ſint
incõtinẽtes:cũ non ſit de nã ipſoꝝ vt ſint cõtinẽtes:ſed ſunt res alia:
quẽadmodũ non dicit de feris vel lupis ꝙ ſunt incõtinentes: eo ꝙ co
medunt carnem crudã. oẽs eniz iſti ſunt in malitia egrediẽtes termĩ
num:ſicut eſt ferina:ꝛ ꝓpter hoc non opz vt dicat incõtinens de omnĩ
eo qui non poſſidet ſeipſum in hmõi deſiderijs:ꝛ hoc qm̃ oĩs ſtultitia
eſt ſuperflua ꝛ timiditas ſuperflua:ꝛ non caſtitas vel intẽperãtia ſu/
perflua:quedã eſt nãlis:ꝛ quedã egritudinalis. Timiditas quidẽ na/
turalis vt eius qui timet oĩa:quidã eñ iſtoꝝ expaueſcũt vocẽ muris
qñ clamauit:q̃lis eſt timiditas feralis:ꝛ quidã eoꝝ expaueſcũt ꝓpter
cauſaz egritudinalẽ:ꝛ vlr iſta deſideria egrediẽtia a nã inueniunt in
ſtolidis quibꝫ non eſt intells nãliter:ꝛ non viuũt niſi ſenſu vt habita
tores extremitatũ habitabiliũ:intẽdo diſtantiã meridionalez ꝛ diſtã
tiaz ſeptẽtrionalẽ. ꝛ hoc aut per naturã aut pp illud qđ accidit eis plu
ries ex cauſis egritudinalibus inducẽtibus iſta deſideria ꝛ epilẽſia ꝛ
mania. ¶ D. ꝛ forte poſſe eſt vt aliquid iſtoꝝ deſiderioꝝ egredientiũ a
nã ſit in hoĩe aliquo qui retinebit ſe ab eis:ita non vincãt ipſuz vt cõ/
tingit viro famoſo apud ipſos qui deſiderabat comeſtionẽ crete:ꝛ tñ
retinebat ſe ab ea. Et vt cõtingit in multis hominibus qui deſiderãt
cõcubitus fedos:ꝛ tamen retrahũt ſe ab eis:ꝛ fortuitu non erit poſſe
eis in quibus fuerint hmõi res vt cõtineant ſeipſos. Cum itaq; iſtud
ſic fuerit/dicet de quibuſdã malitijs ꝙ ſint malitie abſolute:ꝛ ſunt na
turales:ꝛ de quibuſdã ꝙ ſint ferales:ꝓpter earũ augmentũ ꝛ ſuper/
fluitatẽ:ꝛ de quibuſdã earũ ꝙ ſint egritudinales:ꝛ vlr non dr nomẽ
malitie ſm vnam ſpeciẽ ſimplicẽ. ꝛ cuz nomen non vtutis:ꝛ malitie
nomen ſignificẽt idẽ manifeſtũ eſt ꝙ nõ virtus dr de tribus ſpeciebꝫ:
aut abſolute:aut ꝙ quedã feralis:aut ꝙ quedã egritudinalis. Et que
dr abſolute eſt illa que dr nõ caſtitas vel intẽperãtia:ꝛ eſt melior illis.
¶ D. qm̃ igit incõtinentia ꝛ cõtinẽtia dicunt de rebus in quibus eſt
caſtitas ꝛ in alijs rebus:ſpecies alie ſunt incõtinentie de quibus dr
hoc nomen per modũ trãſumptionis:intẽdo p accõmodationẽ iaz pa
tuit ex his q̃ diximus:nũc aũt dicemus de incõtinẽtia q̃ circa irã qm̃
minus feda ea q̃ circa cõcupiſcentiã:vr eñ ꝙ ira audiat aliqđ a rõne
intells:ſed non audit per totũ. intẽdo ꝙ potẽtia iraſcibilis in diſpo/
ſitione ire imaginat quiddã eius qđ imperat potentia intellectus ſed
non totũ:hz ergo ſe in hoc ad modũ ſeruientiũ agiliũ q anticipãt hoc
qđ mãdat eis anteq̃ cõplete pcipiãt. peccãt g̃ in hoc erga dños ſuos:
ꝛ ad modũ latrantiũ cũ audiũt vocẽ anteq̃ cognoſcãt an ſit vox amĩ
ci an inimici:ꝛ cã in hoc eſt qñ ira ꝓpter caliditatẽ nature ſue ꝛ feſti/
nantiã vel velocitatẽ cũ audit aliqđ a potentia rõnali imperij ad vin
dictã nõ diſcernit illud exquiſite ꝛ pertrãſit fines mãdati. Eteniz in/
tellectus ꝛ phãtaſia ambe ſcire faciũt rem iraſcibilẽ:qm̃ ipſa mẽdax
ꝛ vlr mãdatũ opportunũ ad vĩdictã. Sed vis iraſcibilis nõ acceptat
de vindicta illud qđ vr intellectui:ſz argumẽtat oportere bellari cõ/
tra oẽm mẽtientem hmõi mẽdaciuz ꝛ pueníre vſq; ad finẽ in vindi/
ctis. concupiſcentia aũt ſtatim vt indicauerit ei intellectus aut ſen/
ſus ꝙ hoc delectabile cõuertit ad ipſuz abſq; hoc ꝙ mandet ei peni/

Habitatores extremitatũ habitabiliũ viuũt ſolũ ſenſu.

Nomẽ malicie non dr ſz vnã ſpẽz ſimplicẽ.

tus de hoc intellectus aliquid: intendo neqꝫ paruum neqꝫ multũ e con
uerſo ei qui eſt in vi iraſcibili. iraſcibilis ergo ſm hũc modũ auditrix
eſt aliquo modo ab intellectu ⁊ ſequẽs ipſum quodãmodo: cõcupiſci
bilis aũt nihil audit ab ipſo neqꝫ ſequitur eum. amplius homo am
pliorem poteſtatẽ hꝫ ſup cõcupiſcẽtias naturales ꝙ̃ ſuper iram. ma
gis ergo intrant ſub voluntatẽ. i. plus ſunt in rebus voluntarijs ꝙ̃ ire
magis ⁊ cõcupiſcentias naturales cões oĩbus he ſuperant ſe adinui
cem ſm ꝙ ſe ſuperant in cõmunitate. Cap. 8.

E ira vero per ſilitudinẽ dicim⁹. Itaqꝫ cuꝫ
dicim⁹ incõtinentez adiũgim⁹ ire ac ẽt lucri
⁊ honoris. Qm̃ vero aliqua ſunt natura effi
cientiã voluptatẽ: ⁊ hoꝝ alia ſimplr: alia ſꝫ
genera ⁊ aĩaliũ ⁊ hoĩum: alia vero nõ ſunt
ſꝫ ptim pp morbos: ptim pp mores fiunt: ptim pp flagi
tioſas naturas. Circa iſtoꝝ ſingula ſiles cernunt habi
tus: loquor aũt de imanib⁹ ceu de muliere quã ferunt p
gnantiũ viſcera reſcindere pueroſqꝫ comedere: vel qꝺ
dicit de qbuſdã efferatis gentib⁹ circa pontũ: alios cru
dis delectari: alios humanis carnib⁹: alios tradere na
tos aduicẽ vt in ꝯuiuijs comedant: vel qꝺ ꝺ Phalari
dr. Hi nãqꝫ ſunt imanes: alij pp morbos ⁊ iſaniã: vt ille
q mr̃ez imolauit: comeditqꝫ: ⁊ q ꝯſerui epar: hi ex mor
bo vel ꝯſuetudĩe veluti philoꝝ euulſiõe ⁊ vnguiũ eius:
ac p̃terea carbonũ ⁊ terre ⁊ inſup coit⁹ maſculoꝝ. Nam
alijs nã: alijs cõſuetudine accidũt vt a pueritia ꝯſuetis.
Quib⁹ igit nã cã eſt eos nemo dicere icõtinẽtes: vt etiã
nec mulieres: ꝙ nõ ſutuãt ſꝫ ſutuat eodẽ mõ ⁊ q iſane
hñt pp ꝯſuetudinẽ. Hre igit qꝺlibet hoꝝ extra terminos
eſt vitij: queãdmodũ ⁊ imanitas: hñtẽ vere ꝯtrere ſe. vl
incõtinere nõ eſt ſimplicis icõtinẽtie: ſꝫ ei⁹ qui eſt p ſili
tudinẽ: vt ⁊ is q circa irã eodẽ mõ ſe hꝫ: incõtinẽs nõ e
dicẽdus. Oĩs. n. ſuperceſſiua prauitas ⁊ amẽtia ⁊ timi
ditas ⁊ itẽperãtia ⁊ crudelitas: aut imanitatis ẽ aut mor
bi. Naꝫ q talis nãe exiſtit vt cũcta ptimeſcat ẽtſi ſorex p
ſtrepuerit timidus ẽ timere quodã imani. Quidã vero
muſipulã timebat pp morbũ ⁊ demẽtiũ qui nã ſine rõe
ſunt ⁊ ſolũ ſenſu viuẽtes imanes ſunt vt qdaꝫ lõge bar

bare natiões: alij pp morbos veluti mẽte capti ⁊ inſani
ex morbo: ſꝫ fieri põt vt qs iterdũ aliq̃ iſtoꝝ hẽat ſoluꝫ:
at nõ ſuperet: veluti ſi Phalaris ꝯcupiſcat puerũ come
dere ac ſi abſtineat vel aduerſus irrõnalẽ coit⁹ libidinẽ:
fieri ẽt põt vt nõ hẽat ſolũ: verũetiã ſupet: vt igit praui
tas alia ſimplr dr: alia ſm additionẽ veluti imanis: aut
iſana: ſic ⁊ icõtinẽtia ẽ alia imanis: alia iſana. Simplr ãt
illa ſolũ q̃ eſt ſm incõtinẽtiã: eſſe igit incõtinẽtiã ⁊ cõti
nentiã circa illa ſolũ circa q̃ eſt tẽperãtia: ⁊ ꝙ circa alia ẽ
alia ſpecies incõtinentie dicta per ſimilitudinez ⁊ non
ſimpliciter manifeſtum eſt.

Quod aũt ſit min⁹ turpis intẽperãtia ire ꝙ̃
intẽperãtia libidĩs/ oñdem⁹. Vr ira qdẽ ali
quid rõis audire: obaudire tñ queãdmodũ
miniſtri q veloces ſũt poti⁹ q̃ꝫ totũ id qꝺ eis
dr audiãt/ excurrũt: ac poſtea in agẽdo errãt. Et queãd
modũ canes anteq̃ꝫ ꝯſiderẽt an amic⁹ ſit ſi mõ ſtrepue
rit latrãt: ſic ira pp calorẽ ⁊ velocitatẽ nãe au diẽs qdẽ: ſꝫ
nõ p̃ceptũ exaudiẽs ꝓperat ad vltionẽ. Rõ. n. ſeu phã
taſia iniuriã ſeu cõtumeliã oñdit. Ita vero t ãq̃ꝫ rõne cõ
cludẽs qꝺ huic tali repugnãdũ ſit ſtatiꝫ inſurgit.

Octauũ caplm de eo ꝙ minus turpis incõtinẽtia q̃ ire e ꝙ̃ q̃ cõcupi 8
ſcentiaꝝ: qꝺ oſtẽdit p̃mo per irã aliqualr cõſequi rõnez queãdmodũ
velocẽ miniſtrã p̃currẽtẽ ante audiſſe ex itegro p̃ceptũ dñi: cõcupiſcẽ
tiam aũt nõ. Scdo p irã eſſe magis nãlẽ: vtputa magis hereditariã
a parẽtib⁹ in ꝓlem: nãlibus aũt appetitib⁹ magis cõſequi veniã. Ter
tio per irã eſſe manifeſtã: cõcupiſcentiã aũt occultã ⁊ inſidiatricẽ ⁊ ita
iniuſtiorẽ: vñ ⁊ ei⁹ incõtinẽtiã turpiorẽ. Quarto per id eẽ iniuſti⁹ cũ
magis dignũ iraſci: magis aũt dignũ iraſci incõtinẽti cõcupiſcẽtiaꝝ
cũ his delectatus: iratus vero triſtatus agat. Dixit.

T hoc qm̃ concupiſcentie ꝓprie difficilioris ſunt
ſubiugationis: ira ĝ magis nãlis eſt ꝙ̃ vo
luntaria. cõcupiſcẽtia vo voluntaria magis ꝙ̃ nãlis:
intẽdo ꝙ voluntas eſt vincẽtior ſup eaꝫ ꝙ̃ nã: e cõuerſo
rei in ira. non eſt ſolũ ira nãlior cõcupiſcẽtia cõmunis
ſed etiã ꝓpria: e ideo cadit magis ignorãtia circa irã
ꝙ̃ circa cõcupiſcentiã ꝓpriã pp hoc ꝙ ſit nãlis dñ cõ
cupiſcẽtie: vt in illo q ignoſcebat filio ſuo verberãti inique: pp hoc ꝙ
ipſe ẽt iaꝫ v̄berauerat patrẽ ſuũ: ⁊ ꝙ filius filij ſui etiã verberaturus
eẽt ipſuꝫ veniẽs ad etatẽ: vt in illo q dicebat filio dehoneſtãti ipſum
appropinquãti iaꝫ introitu porte domus: hc ceſſa: naꝫ hic ceſſaui ego

de honeſtatione patris mei. Amplius q magis latere quærunt magis in/
iuriantes ſunt irati: aut nõ querũt latebras: cõcupiſcẽtie vero querũt.
C B. & pp hoc cum cõcupiſcẽtie ꝓportionent veneri dictũ eſt ꝙ ipſa
pſternit natũ latenti & fraudulẽta occiſione & capit ipſum. Cũqꝫ ita
ſit ſm hec incõtinentia q̃ de cõcupiſcẽtia dr̃ iniurioſior eſt & turpior q̃
icõtinẽtia q̃ fit in ira: & iõ iraſcẽs nõ eſt icõtinẽs abſolute: ſꝫ icõtinẽs
ire. C B. Amplius ſi ille qui vituperat per irã vituperat pp impetum
accidẽtẽ ei: q aũt amore retrahẽdi nõ vituperat niſi delectatõis cã
tunc iraſcẽs ſimilat querẽti vltionẽ: ideoqꝫ ſi ſit mouẽs iraꝫ iuſtã vt
in pluribꝰ magis iniuriãs illo q mouet iram: tũc erit in cõcupiſcentia
iuſta motor eius magis iniuriãs illo q mouet ad cõcupiſcentiã iniu/
ſtam. non aũt ſe hꝫ ſic res: eo ꝙ motor in cõcupiſcẽtia iuſta eſt iuſtus:
ideoqꝫ nõ eſt vituperatio irati detractoria: & eſt detractoria eius qui
incepit vituperationẽ. C B. Qd ergo incõtinẽs in ↄcupiſcẽtijs turpior
eſt incõtinẽti in ira: & ꝙ incõtinẽtia in cõcupiſcẽtijs & delectationibꝰ
corporalibꝰ ſpẽt ex dictis. Cap. 9.

Et libido ſi ſolũ dixerit cogitatio vel ſenſus
voluptatẽ effici ꝓperat ad fintionẽ. Quã/
obrẽ ira qdẽ ſequit rõnẽ quodãmõ: libido
vero nõ. Turpior igit ẽ. Nã icõtinẽs qdeꝫ
ire a rõne quodãmõ vincit. Cupiditatis aũt nõ a rõne
ſꝫ a cupiditate. Preterea nãlibꝰ deſiderijs magis eſt ve/
nia ſi ſequare. Nã & talibꝰ cõcupiſcentijs quot oibꝰ cões
ſunt: & inqꝫtũ cões. At ira & idignatio nãlꝰ qddã eſt q̃ li
bidines que exceſſiue ſunt: & nõ neceſſarie: veluti qui ſe
excuſabat: ꝙ patrẽ verberaſſet: nã & ipſe inquit prẽ ver
berauit ſuũ: & ille rurſus ſuũ: & q puer oñdẽs inqt: & hic
cũ vir erit me. Nã id nobis gẽtile ẽ: & q trahebat a filio
ſiſtere ꝓcepit ante ianuã: & prẽm ſuũ eouſqꝫ a ſe tractum
Magis iniuſti ſunt q occulte inſidiantur. ſuiſſe. Preterea magis iniuſti ſunt q occulte inſidiant.
Iracũdus vero nõ iſidiat neqꝫ ira ſꝫ palã ẽ: libido vero
ẽ vt de venere aiunt doloſam cyprigenã & baltheũ lori.
Et Homerus fraus que abſtulit mentẽ q̃uis multũ ſa/
pienti. Qr ſi iniuſtior & turpior incõtinentia hec q̃ illa q
eſt circa iraꝫ: & ſimplr incõtinẽtia & vitiũ quodãmodo.
Adhuc nemo luxuriat dolẽs ſꝫ q per irã facit dolẽs ſa/
cit: qui vero luxuriat cũ voluptate. Si igit illa qbꝰ ma/
gis iraſci iuſtũ ẽ magis iniuſta ſunt: & incõtinẽtia q̃ pp
libidinẽ fit: nõ eniꝫ eſt in ira luxuria. Qd igit turpior eſt
incõtinentia circa libidinẽ q̃ circa iram: & qd eſt incõti/

nentia & cõtinentia circa cõcupiſcẽtias & voluptates cor
poris ex his que diximus palam ſit.

Earum vero ipſarũ dr̃ie ſunt omittẽde. Naꝫ
vt ab initio diximꝰ alie humane ſunt ac na/
turales: & gñe & magnitudie. Alie imanes
inſtar beſtiarum. Alie ex morbo & orbitatibꝰ.
Earum circa prĩas ſola intẽperãtia ẽ ac tẽperã
tia. Atqꝫ iõ beſtias neqꝫ tẽperatas neqꝫ intẽperatas di/
cimꝰ niſi p ſilitudinẽ. & ſi cui oĩno aliud ab alio differt ge
nus aĩaliũ & ſyomoria & i comedẽdo oĩa. Nõ. n. hñt ele
ctionẽ neqꝫ rõnis diſcuſſuꝫ: ſꝫ diſceſſerũt a nã ceu inſani
hoĩes. Nõ. n. corruptũ eſt id qd optimũ vt in hoĩe ſꝫ ꝑ/
termiſſuꝫ: & nõ hꝫ: minꝰ aũt mala imanitas q̃ prauitas
ſꝫ terribilior. Quare ꝑinde eſt ac ſiqs inaĩatũ cõparet cũ
aĩato vtrũ peius: minꝰ improba. n. ſemꝑ prauitas eſt nõ
hñtis ꝓncipiũ: mẽs vero pricipiũ eſt: ꝑinde eſt igit vt
cõpare iniuſtitiã ad hoĩem iniuſtũ: eſt. n. vt vtrũqꝫ peiꝰ.
Miles. n. plura mala faceret malus hõ q̃ beſtia mala.

C Nonũ capl'm in quo diuiſis corpalibus delectatiõibꝰ in humanas
que & nãles & beſtiales & eas q̃ pp paſſiones & egritudines dicit circa 9
primas ſolã tẽperantiã eſſe & intẽperãtiã: vñ nec beſtias tẽperatas
vel intẽperatas eſſe cũ careãt electiõe & rõne niſi ſm metaphorã aut
ad alior dr̃iam: ꝙqꝫ beſtialitas eſt minus malum q̃ malitia: ſꝫ terri/
bilius pp beſtiã nõ hr̃e rõnẽ & intellectũ: ꝓprie tñ incõparabiles ſũt:
i ꝓprie vero vtrũqꝫ vtroqꝫ peius: deinde ꝙ circa delectatões & tri/
ſtitias que p tactũ & guſtũ q a lenibꝰ vincunt delectatiõibꝰ inconti/
nentes ſunt: qui vero fortes ſuperãt cõtinẽtes: qui autẽ a lenibus ſu/
perantur triſtitijs molles: qui vero fortes ſuperat perſeuerãs: quoruꝫ
intermediũ magis declinant ad deterius. Dixit.

Porter aũt vt accipiamꝰ ad diſtinguendũ con
cupiſcibilia & ea in quibus eſt caſtitas.
Jam aũt dictũ fuit ꝙ cõcupiſcentiarum quedaꝫ ſunt hu/
mane nãles i genere & q̃titate & quedã ferales: & qdã
egritudinales. Et caſtitas & nõ caſtitas iueniunt qdẽ
in rebus nãlibus ex ipſis: ideoqꝫ nõ dicimꝰ de feris ꝙ
caſte neqꝫ ꝙ incaſte niſi p trãſumptionẽ noĩs. C B. & vlr ſpẽs aĩalis
ferocis. ſ. q̃ peſſima eſt in illo gñe: aut peſſima in alio gñe ꝑ id qd in eo
eſt de ferocitate & mãſuetudine minꝰ mala eſt in hoĩe feroce: eo ꝙ aĩal
ferox nõ hꝫ intellectũ neqꝫ eligẽtiã: hõ aũt ferox hꝫ. Eſt ẽ malitia inuẽ
ta in hoĩe feroce vehementiꝰ cõtriſtãs & timoroſior: eo ꝙ cõtriſtatio ſit
qdẽ ſm q̃titatẽ corruptiõis boni: & bonũ ꝙ corruptũ eſt in hoĩe fero
ce meliꝰ eſt bono qd corruptũ eſt in alio aĩali feroce: & hoc qm̃ ꝓpor/

tio boni qđ corruptū eſt in hoīe ad bonū qđ eſt corruptū in alio aīali
eſt ſicut ꝓportio boni qđ corrūpit̄ in aīato ad bonum qđ corrūpit̄ in
inaīato: ideoq̧ malitia q̄ eſt in aīato maior eſt ea que eſt in inaīato: et
ſilr̄ malitia q̄ eſt in rōnali maior eſt ea q̄ eſt in irrōnali: et iſta cōpara/
tio eadē eſt cōparationi iniurie fere ad iniuriā hoīs feralis: et qm̄ iniu
ria feralis nō eſt multifaria: cū nō habeat principiū intellcꝰ: iniuria
aūt humana hꝫ principiū intellectꝰ: et ꝙ hō principiū intellectꝰ ma/
ius eſt neceſſario: et ꝑꝑ hoc ſicut dixit cōueniēs eſt vt faciat ferox ex in/
iuria magis eoꝙ fera vicibꝰ multis eſt. Cap. 10.

Irca voluptates aūt et dolores qui ex tactu
guſtuq̧ ꝑueniunt cupiditateſq̧ et fugas in
qbus tēperantiā et intēperātiā verſari dter/
minauimꝰ eſt ita ſe hr̄e vt ſuperet̄ ab hiſq̄
plerıq̧ ſuperāt. eſt ēt ſupare illa a quibꝰ ple
riq̧ ſuperant̄. Et horū circa voluptates qdē alter incō/
tinēs, alter ꝯtinēs dr̄: circa dolores vero hic mollis: hic
cōſtās. Inter hos aūt plurimoꝝ ſunt habitꝰ et ſi dclināt
ad deteriores: ſꝫ cū voluptatū alie ſint neceſſarie et vſq̧
ad aliqd: exceſſus vero nō neq̧ defectus ſilr̄ ſe hꝫ circa
voluptates et dolores. Qui .n. exceſſus voluptatū ꝓſeq
tur aut ꝑ exceſſū aut ꝑ electionē et ꝑꝑ ipſas et nō ꝓpter
aliud exinde ꝑueniēs: intēperās eſt: neceſſe eſt eni hūc
nō eſſe talē vt peniteat: itaq̧ inſanabilis eſt. Aliꝰ in defe
ctu huic opponit̄. Medicus vero eſt tēperās ſilr̄ qui fu
git dolores corꝑis nō ſuperet̄ ſꝫ ꝑ electionē. Sꝫ eorū q
nō eligūt qdā ducunt̄ ꝑꝑ voluptatē: qdā ꝑꝑ doloris fu/
gam q ex cupiditate ꝑuenit. Quāobrē dr̄nt īter ſe. Dēs
tn̄ diceret eſſe deteriorē: ſi nō cōcupiſcēs aut per irā fa/
ciat aliqd turpe: q̄ſi cōcupiſcēs vehemēter: et ſi nō per
iram ꝑcuſſerit q̄ſi iratꝰ. Nā quid hic ageret ſi eſſet in
ꝑturbatione cōſtitutus. Quocirca intēperās peior eſt q̄
icōtinēs. Supradictoꝝ ergo altera a mollicıei ſpecie ē:
alter intēperās. Opponit̄ aūt incōtinēti quidē cōtinēs:
molli vero cōſtās. Nam cōſtātia in reſiſtēdo eſt: cōtinē
tia vo in ſuperādo. Eſt aūt aliud reſiſtere q̄ ſupare: quē/
admodū nō vinci q̄ vincere. Quocirca potior ꝯtinētia
eſt q̄ ꝯſtātia: q aūt deficit in his aduerſus q̄ plerıq̧ reſi
ſtūt et valēt: hic mollis et delicatꝰ eſt. Nā dlicie mollicies
quedā

quedā ſunt: qui trahit togā ne laborē ſubeat tollēdi: et
imitās egrotātē nō putat ſe miſerū eſſe cū ſit miſero
ſilis. Eodē mō ſe hꝫ circa cōtinētiā et incōtinētiā: nō .n.
ſi qs vehementibus exceſſiuiſq̧ voluptātibus aut dolo/
ribꝰ ſupant̄ mirādū eſt: ſꝫ venia dāda eſt: ſi cōtra nitēs:
ceu theodecti Philoctetes a ſerpēte ꝑcuſſus: vel carinē
malo percion: et ceu hi qui riſum tenere conati accumu
latū emittūt: vt accidit Xenophōti. Sed ſi qs his qbus
plerıq̧ reſiſtere valent ſuccūbit: nō ꝑꝑ nām gn̄is vel ꝑꝑ
morbū: ceu ſcithaꝝ regibus mollicies ineſt ꝑꝑ genꝰ qđ
tanq̄ effēminatū a virilitate receſſit.

Decimū caplm̄ in quo diuiſis delectationibꝰ in neceſſarias et non 10
neceſſarias: quaꝝ vtrarūq̧ ſupabūdātie et defectiōes nō neceſſe dicē
ꝙ qui perſequit̄ ſuperabūdantias delectationū et fugit triſtitias ꝑꝑ
delectationē et ꝑꝑ ipſas intēperatꝰ quem neceſſariū eſſe nō penitentē
et inſanabilē: qui vero deficit inſenſibilis et medius tēperatꝰ. inconti
nens vero qui intelligibilr̄ ducitur a delectatiōe. mollis aūt qui a tri
ſtitia: ꝙq̧ deterior qui nō cōcupiſcēs vel paruꝫ operat̄ turpe q̄ con/
cupiſcēs fortiter: vn̄ intēperatꝰ deterior incōtinēte et magis eſt abſq̧
intellectu turpiter agere. poſtea ꝙ cōtinentia melior q̄ perſeuerātia:
cum hec ſit in ſupare illa in detinere: ꝙq̧ a leuibus triſtitijs victus
mollis et delicatus: ſꝫ nō eſtimet̄ miſer eſt: ꝙ ēt victus a ſuperexcellēti
delectatiōe vel triſtitia nō incōtinēs vel mollis ſꝫ cōdonabilis: ſꝫ q a
leuibꝰ dū tn̄ ꝑꝑ nām generis vel egritudinē. D.

Uod autē delectatiōes et triſtitie que fiunt in ſenſu
tactus et guſtus: intēdo ꝙ inq̄ſitio et fuga que
fiunt in iſtis rebus in ea in qbus fit caſtitas et nō caſti/
tas: iam determinatū in ꝓcedētibꝰ huius libri. Et quē
noīatur ex his incōtinens et ꝯtinens eſt is qui circa de/
lectatiōes. qui vero noīatur diſſolutꝰ et tolerās eſt is q
eſt circa triſtitias: Et in vnoquoq̧ iſtoꝝ duoꝝ generū
diſpōnes multe ſuperāt ſe in malitia et ſuperāt ſe oppoſita ipſoꝝ etiā
ſm̄ h̄ in bonitate: et h̄ ēt ſm̄ ſuparionē delectatiōis in ſeipſis: et h̄ qm̄
quedā delectationū neceſſarie: et quedā in hora quadā: et malitia in
iſtis eſt in additiōe et diminutiōe: et ſimilr̄ de triſtitijs intrātibꝰ de ne
ceſſitate malitia in ipſis eſt in additiōe et diminutiōe: qui aūt ſupfluit
in inquirēdo additiōes reꝝ delectabiliū ex electiōe ſua nō ꝑꝑ rem ac/
cidentalē talis eſt incaſtꝰ. cōueniēs enī eſt vt hunc nō ſequat̄ penitē
tia ex ꝓſecutione deſiderioꝝ: ideo h̄ incurabilis eſt: qui .n. nō penitet
ex proſecutiōe cōcupiſcētiarū inſanabilis eſt: qui vero deficit circa cō
cupiſcētias neceſſarias oppoſitꝰ eſt ei qui ſupfluit in ipſis. mediꝰ aūt
inter eos caſtus eſt: et ſimilr̄ qui fugit triſtitias viles volūtarie non ꝑꝑ
hoc ꝙ vincāt ipſas ille triſtitie vitupabilis eſt ēt. D. Fugiētes aūt
iſtas quas nō cōcupiſcūt duobus modis ſunt: vnus ſequit̄ delectatio/

tes: alter fugit triſtitias. ⁊ ideo eſt inter eos diuerſitas: ⁊ eſt cõueniẽs ꝙ putet̃ de eo qui facit turpem actionẽ quiete/ ⁊ remiſſe abſq̃ cõcupiſcentia ꝙ in oĩbus diſpõnibus ſuis peior ſit eo qui facit actionẽ turpem pp concupiſcẽtiã vehementẽ: ⁊ pp hoc ille qui verberat abſq̃ ira peior eſt eo qui verberat cum ira: ⁊ dignior ignoſcentia iſto eſt ille qui verberat propter aliquam occaſionem vincentem ipſum. Et cuius gr̃a eſt incaſtus peior incõtinẽte: eoꝙ incõtinens vict⁹ eſt a deſiderio: ⁊ incaſt⁹ eligit ipſũ p̃terꝙ̃ vinceret̃ ab ipſo: ⁊ vnus eorum de quibus dicit̃ nõ cõtinens eſt diſſolut⁹: ⁊ alter nõ caſtus: ⁊ opponũtur ſitu. Cõtinens q̃dem nõ ↄtinenti ⁊ diſſolut⁹ tolerãti: ⁊ tolerãtia aliud eſt a ↄtinentia: tolerãtia. n. reſiſtatio eſt: ↄtinẽtia vero retractio: ⁊ reſiſtatio aliud eſt a retractione: ſicut vincere aliud eſt a vinci. ⁊ pp hoc cõtinentia dignior eſt ꝙ̃ tolerãtia: intendo nobilior. ¶ D. Qui autem debilis eſt ad implẽdũ ea ad quoꝝ repulſionẽ potentes ſunt plures hominũ eſt diſſolut⁹ ⁊ lubric⁹. Etenim lubricus eſt diſſolut⁹ quis vt illi qui regrũt aliquẽ qui referat eius geſta oĩbus horis ſuis: quaten⁹ nõ cadãt ĩ triſtitiã neq̃ laborẽ penit⁹. ⁊ vt illi q ſe aſſimilãt egris ĩn exigẽdo ſuſtẽtatiões ⁊ cõſolatiões. hi. n. egri ſunt nõ ↄfitẽtes ſe ſanos in aliqua horarũ cum in oĩbus diſpõnibus ſuis diſſimilent̃ ſe illis qui regrunt media. ¶ D. ⁊ incõtinentia ⁊ nõ ↄtinẽtia diuerſitas in receptiõe ignoſcẽtie ⁊ nõ receptiõe. Non enim mirũ eſt: neq̃ a quo fit diſſentiendum vt indulgeat̃ ei qui ſuperat⁹ eſt a cõcupiſcẽtijs fortibus ⁊ triſtitijs ſuperfluis vt qđ indultũ fuit tali qñ non cõtinuit ſe tunc cũ morſus fuit a vipera: ⁊ in hoc genus intrãt illi qui vincunt̃ a riſu: non indulgetur aũt ei qui vincit̃ a rebus: ſuper quarũ repulſionẽ potentes ſunt plures hominũ cũ nõ vicerit eum p̃ naturã ꝓpriã ſibi: vt in diſſolutione que inuenit̃ in quadã gente ⁊ nõ in alia: vt in diſſolutiõe que appropriat̃ feminis ⁊ nõ maſculis. Cap. 11.

Iocoſus intẽperat⁹ eſſe videt̃. Eſt aũt mollis: nã iocus relaxatio eſt. Siquidẽ ceſſatio: excedẽtiũ in ea incõtinẽtie h̃ q̃dẽ temeritas: h̃ aũt infirmitas eſt. Nam alij quidẽ ↄſultantes nõ p̃ſiſtunt in his que ſtatuerant pp animi p̃turbationẽ. Alij ob idipſũ q̃ nõ ↄſultãt trahuntur a perturbatione. Quidã vero ceu p̃titillati nõ titillantur ſic p̃ſentientes ⁊ p̃uidẽtes: ac ſeipſos rõnẽq̃ excitãtes nõ vicuntur ab effectu: neq̃ ſi voluptariũ ſit: neq̃ ſi moleſtũ. Maxie vero acuti melãcholici ob temeritatem incõtinẽter agũt. illi q̃dẽ. n. pp velocitatẽ: hi võ pp vehemẽtiã: nõ expectãt rõnẽ ex eo q̃ phãtaſie ſequaces ſunt.

¶ Undecimum capitulũ ꝙ iuſtus nõ eſt intemperat⁹ ſed mollis: q̃
11 remiſſus ⁊ ſuperabundanter quietem gaudens: ꝙq̃ incõtinentia dividitur in irrefractionẽ que nõ precõſilians ducit̃: ⁊ debilitas eſt que preconſilians: ducit̃ tamẽ a paſſione: l; precõſiliatio qñq̃ facit non

vinci: deinde ꝙ maxime acuti ⁊ melancholici hi pp velocitatẽ hi pp vehementiã nõ expectãtes rõnem ſunt irrefrenati. poſtea ꝙ q̃ intemperat⁹ nõ penitiu⁹: cõtinens vero penitiu⁹ intẽperatus eſt inſanabilis. incontinẽs aũt ſanabilis ecõuerſo prius dicto: ꝙq̃ intemperãtia pp cõtinuã eſſe ſimilis eſt hydropi. incõtinẽtia vero pp nõ cõtinuã eſſe ſimilis epilepſie. ꝙ et h̃ latet ſe; illa aũt non. deinde qđ irrefrenati meliores ꝙ̃ debiles: cum hi a fortibus: illi aũt a debilibus vincantur delectationibus. D.

Et videt̃ de iocoſo ꝙ ſit non caſtus ⁊ lubricus: ⁊ iocus dignior eſt vt ſignificet ſuper hoc ꝙ dñs eius requirit q̃dẽ per ipſũ recreatiõẽ que fit per iocũ qua ſignificet ꝙ dñs eius ſupflu⁹ ſit in requiſitione recreatiõis. ¶ D. ⁊ quedã incõtinẽtia cũ preuidentia eſt: quedã aũt abſq̃ ea. prudẽtes q̃dẽ ſunt illi qui verſant cõſiliũ ⁊ percipiũt rectũ poſtꝙ̃ dimittunt ipſũ ⁊ ſequunt̃ paſſiões. debiles aũt ad p̃uiſionẽ ſunt illi qui ſequũtur paſſiones abſq̃ eoꝙ vtant̃ cõſiliatiõe. ⁊ cõtinẽtiũ q̃dã ſunt qui ↄtinẽt ſe/ pp opiõnẽ rectã: vt illi q nõ gargarizãt ĩ p̃ncipijs paſſionũ guleꝫ eoꝙ iam reperti ſunt ꝙ gargariſm⁹ nõ ꝓficit in illa hora: ⁊ q̃dã ipſorũ ſunt qui cõtinent ſe pp quãcunq̃ levẽ eſtimationẽ ſuperuenientem eis. ¶ D. ⁊ illi qui ſunt nõ continẽtes cũ preuiſione ſunt quibus dñatur cholera nigra. Etenim quidã iſtorũ pp velocitatẽ que eſt in eis: ⁊ quidã eorũ pp voluptatẽ nõ ſequunt̃ rõnem: intẽdo nõ auſcultant ad hec mandata: ⁊ ſequunt̃ phantaſiã: incaſtus ergo queadmodum dictũ eſt nõ penitẽs: ⁊ pp hoc nõ eſt incõtinẽs incaſt⁹: eoꝙ incõtinens penitẽs eſt. vni ergo nõ eſt curatio: ⁊ eſt ille cui nõ eſt penitẽtia. Alius aũt ſanabilis ẽ. ¶ D. Incaſtitas itaq̃ ſimilat̃ egritudinib⁹ incurabilib⁹ vt tympaniti ⁊ ptiſi: incõtinẽtia võ curabilib⁹ vt cauſis doloris capitis: ⁊ vt̃r quidẽ genus incõtinẽtie aliud eſt a genere incaſti: incaſtus. n. occultat incaſtitatẽ ſuam cũ incaſte agat ex ꝓpoſito ⁊ electiõe. incõtinẽs aũt nõ eſt poſſibile vt occultet: eſt enim quaſi vict⁹ ab illecebra. ⁊ illi quorũ incõtinẽtie cã eſt debilitas intellect⁹ eorum meliores ſunt eis in q̃bus ſalua eſt rõ ⁊ nõ ſequunt̃ eam. ⁊ hoc qm̃ illi qui ſunt debiliũ intellectuũ ducuntur a minore accidente paſſionis: qđ accidit ipſis: ⁊ nõ preuidẽt ⁊ percipiũt rectã rõnem: ⁊ vt̃r incontinens q̃dem ſimilis eſt ei qui inebriat̃ a modico vino pp debilitatem cerebri ſui: ⁊ nõ ſimilat ei qui inebriat̃ ex eo ex quo inebriant̃ plures hoĩum: intendo ꝙ incõtinẽs vicibilis eſt a modica paſſione pp debilitatem intellectus ſui: queadmodũ debilis cerebri vincibilis eſt a pauco vino pp debilitatẽ cerebri ſui. Cap. 12.

Eſt aũt intẽperãs vt dictũ eſt qualẽ poſtea nõ peniteat. nã in electiõe p̃ſiſtit. Incõtinẽtem vero oẽm penitet: quapp nõ vt dubitauimus ita ſe h̃z: ſ; hic q̃dẽ ſanabilis: ille aũt inſanabilis. Aſſimilat̃ aũt vitiũ hydropiſi ⁊ ptiſi: incõtinentia vero epilepticis: illa enim cõtinua:

h nõ cõtinua improbitas eſt: ⁊ oĩno aliud genus eſt in/
cõtinentie q̃ʒ vitij: nam vitium quidez latet: incõtinẽtia
vero nõ latet. Sed hoꝝ ipſoꝝ meliores ſunt q a rõne
abſunt q̃ʒ q rõnez hñt qdez: ſʒ in illa nõ ꝑmanẽt: a minore
eniʒ ꝑturbatione ſuperant̃: ⁊ nõ incõſulte vt alij. Silr̃
eſt eniʒ icõtinens his qui facile inebriant̃: ⁊ a modico
vino ac pauciore q̃ʒ pleriqʒ. Qꝫ igitur incõtinentia nõ
eſt vitiũ patet: ſed aliquaten⁹ fortaſſe. nã hec qdẽ abſqʒ
electione eſt: illud vero cum electione. In rebus tamẽ
ſimilia ſunt ceu damatici illud in mileſios dictuʒ: mile/
ſij qdẽ iſipiẽtes nõ ſunt: faciũt tñ qualia iſipiẽtes: ⁊ in/
cõtinẽtes iniuſti nõ ſunt: iniuriant̃ tamẽ. Cuʒ vero hic
quidez talis ſit vt non perſuaſus ſequat̃ corporis volu/
ptates excedentes preter rõnem rectã: hic aũt ꝑſuaſus
qm̃ talis vt ipſaʒ perſequat̃: ille qdez facile remouebit̃:
hic aũt nõ: naʒ virtus principiũ cõſeruat: vitiũ corrũpit.
In reb⁹ aũt agẽdis pricipiũ eſt cui⁹ grã vt in mathema
ticis ſuppoſitiões. Neqʒ illic igitur ratio edoctiua prin/
cipioꝝ: neqʒ hic: ſed virtus aut ex cõſuetudine aut ex
natura recte ſentire faciens circa principiũ. Temperãs
igit̃ qdez talis eſt: intemperãs vero huic cõtrari⁹. Eſt
vero quiſpiaʒ qui ꝑꝑ animi perturbationẽ deſcẽdit a re/
cta rõne: quẽ vt nõ faciat ſm̃ rectã rõnẽ ꝑturbatio vin/
cit: ſed eſſe talez vt ei ꝑſuadeat̃ perſequi ĩpudẽter opor
tere hm̃õi voluptates nõ peruincit: h eſt cõtinens: me/
lior quidẽ q̃ʒ intẽperãs: nec penitus malus. ſeruat̃. n.
principiũ qd̃ optimũ eſt. Alius vero huic cõtrari⁹ ꝯſtãs
nec diſcedens ꝑꝑ perturbationẽ. Patet igitur ex hiiꝰ h
ſtudioſus habitus eſt: ille autez prauus.

¶ Duodecimuʒ capituluʒ ꝙ intemperãtia ⁊ incontinẽtia nõ ſimpli/
12 citer: ſed quoꝝ: q: h cum electione: h autẽ non: cõmunicãt vero in
actionibus: ⁊ iteruʒ ꝙ incõtinẽs ſanabilis: intemperat⁹ autez nõ ꝑꝑ
hunc perſequi delectatiões in nõ perſuaſum eſſe malitia corrũpente
principiũ. i. finis iudiciuʒ: quẽadmodũ virtute ſaluante: ⁊ iteʒ ꝙ in/
cõtinẽs melior intẽperato ⁊ nõ ſimplr̃ prau⁹ cũ ipſuʒ ſuꝑ paſſo ſalui
ro in eo optime ꝑncipio. i. rõne: ⁊ ꝙ qʒ cõtinentia habitus ſtudioſus: in/
continentia autem prauus. D.

INcontinẽs ergo nõ eſt malus abſolute ſed ẽ
ſm̃ dimidiã malitiã: cum ſit qd/
dam actionis eius per electionẽ: ⁊ quiddã nõ per ele/
ctionez: intendo qm̃ vincibilis eſt a paſſione. Et ſimilr̃
indulget̃ incõtinẽtie eius qui pauce eſt experiẽtie: ⁊ ꝑꝑ
hoc hm̃õi nõ iniuriant̃ ſm̃ veritatẽ: lʒ faciant actiões
iniurie: intendo incõtinẽtes ꝑꝑ paucam experientiaʒ.
Cum itaqʒ qui talis eſt nõ ſit vt ille qui vtitur delectationib⁹ corpa/
libus ſuꝑflue ⁊ in cõparatiõe non recta. i. corrupta: ⁊ eſt incaſt⁹: tunc
poẽ eſt vt agat actuʒ virtutis narrãdo ſciam ſuã ex parte experiẽtie
⁊ ſufficiẽtie perſuaſiue: intẽdo euʒ q ꝑpetrat mala ꝑꝑ modicã experiẽ/
tiam: in caſto aũt nõ eſt hoc poẽ: iõ non ſeiungit̃ virtus a malitia niſi
ex parte ſanitatis ꝑncipij ſpeculatiõis ⁊ corruptiõis ipſius: ⁊ hoc qm̃
principiũ in virtute ſanũ eſt ⁊ in vitio corruptũ: ⁊ intendo per princi/
piuʒ rem ꝑꝑ quã eſt actio: ⁊ eſt illud qd̃ hʒ ſe ex rebus operabilib⁹ habi/
tudine terminoꝝ ⁊ principioꝝ ex reb⁹ indoctrinalib⁹: ⁊ nõ eſt rõ ve/
ra: intendo eam ꝑ quã acquirit̃ opinio recta effectiua boni: ſed effe/
ctiuũ boni eſt virtus nãlis ⁊ ſenſualis: ⁊ hoc qm̃ virtus ſenſualis cã
eſt ſanitatis opinionis: ⁊ nã cauſa eſt virtutis volũtarie ⁊ actiõis vir/
tuoſe: cã ſunt iſte due: intẽdo virtutẽ ⁊ opinionẽ rectã: ⁊ ꝓpterea ille
qui facit bonũ inuentũ in delectationib⁹ ⁊ triſtitijs cuʒ virtute ⁊ opi/
nione ſana eſt caſtus: ⁊ ꝯtrari⁹ ei incaſt⁹ eſt: intẽdo euʒ qui fecit ma/
lum qd̃ eſt in delectatiõib⁹ ⁊ triſtitijs cũ malitia ⁊ opinione corrupta.
Et forſitan aliqs hoꝝ diuertit a rõcinatiõe ſana: que vr̃ ei a rõcina/
tione corrupta: que apparet ei ꝑꝑ occaſionẽ que eſt in ipſo: intẽdo for
titudinẽ cõcupiſcẽtie vt ꝙ ducat ipſum hoc ad opinãduʒ ꝙ oporteat
eo regrere delectatiões inuerecũde ⁊ vi: ⁊ ad nõ cõſiderãduʒ exigen
tiaʒ legis circa illud: ⁊ hic qdez ẽt eſt incõtinẽs: ⁊ magis ignoſcẽduʒ
eſt ei q̃ʒ incaſto eoꝝ incaſt⁹: nam facit actiões incaſti ꝑꝑ rõcinationeʒ
ꝑuerſaʒ quã videat in his actiõib⁹ ex ꝑte occaſiõis q̃ fit in ipſo: ſed fa/
cit eas ꝑꝑ malitiã: ⁊ hac de cã eſt ſpẽs hec nõ cõtinẽtie melior nõ caſti
tate: neqʒ eſt malitioſa ſimplr̃ eoꝝ ꝑncipiũ actiõis in ipſo ſaluũ ẽ ⁊ bo
nuʒ: intẽdo rõnez: ⁊ eſt qdẽ victus ab occaſiõe: ⁊ inuenit̃ ſpẽs alia op
poſita ei: ⁊ eſt ille q cõſtans eſt: ⁊ nõ recedit ab eo qd̃ vr̃ ei de recto ꝑꝑ
occaſionẽ: ⁊ manifeſtũ eſt ꝙ hec diſpõ virtuoſa eſt: ⁊ cõtraria eius vi/
tioſa: quãuis nõ ſit vitioſa ſimpliciter. Cap. 13.

Utruʒ ergo ꝯtinẽs eſt q in qualicũqʒ electiõe
ꝑſiſtit vel q in recta. ⁊ incõtinẽs qui in quali/
cũqʒ electiõe ⁊ ĩ qualicũqʒ rõne nõ ꝑmanet:
vel in falſa rõne ⁊ electione nõ recta: vt pri⁹
q̃ſiuim⁹: vel per accñs qualicũqʒ: ſm̃ ſe aũt
ipſuʒ vera rõne ⁊ recta electiõe hic ꝑſiſtit: ille nõ ꝑſiſtit:
Si eniʒ qs hoc expetit ⁊ ſequit̃ ꝑ ſeipſuʒ hoc ſequitur ⁊
expetit: per accidẽs vero prius. Simplr̃ aũt dicimus ꝙ
ꝑ ſeipſuʒ: itaqʒ eſt in qualicũqʒ ſnĩa: hic quidez ꝑmanet:

ille demonetur:ſed ſimplr in vera: ſunt aūt quidaʒ qui perſtāt in ſentētia: ſunt vero quos vocāt dure ceruicis hoīes vt quibus difficilr ſuaderi aut diſſuaderi quicq̄ pōt:hi aliquid ſimile hūt cōtinēti:ceu ꝓdigus liberali: ꝛ temerarius forti:ſunt ꝛ alia multa hmōi.Cōtinēs.n. ꝓpter libidineʒ ꝛ cupiditateʒ nō mutat ſnīaʒ:cuʒ alijs quideʒ ſi accidāt facilis ſit ac pſuaderi ſibi patiaẗ.Hoc aūt nō a rōne cuʒ cupiditatē aſſumat ꝛ ducanẗ cōples a voluptatibus.Sunt aūt hi dure ceruicis qui ſui capitis ſunt: ꝛ qui indocti ꝛ agreſtes: illi qui ſui capitis pp voluptateʒ ꝛ doloreʒ:nā gaudent cuʒ peruincunt nec e ſnīa dimouenẗ ꝛ dolent ſi eoꝝ ſnīa irritetur iſtar publicoꝝ decretoꝝ.Quare magis hi quidē icōtinēti ſimiles ſunt q̄ʒ cōtinēti:ſed ſunt qdaʒ q in ſnīa nō pſiſtūt: nō tñ ꝓpter incōtinentiā:vt Neoptolemus ille apud Sophocleʒ:quācūq; pp voluptateʒ nō pſiſtebat:at honeſtā.Nā vera loqui pulchꝛuʒ illi videbaẗ: ab Vlyſſe vero pſuaſus fuerat mentiri:nō eniʒ oīs q̄ pp voluptateʒ aliquid facit intēperās eſt:aut prauus aut incōtinens: ſed q pp turpē voluptateʒ. Cūq; ſit aliqs hmōi vt minus q̄ʒ opʒ voluptatib⁹ corpis gaudeat:nec in rōne pſiſtat:huius ꝛ incōtinētis medius eſt cōtinēs. Nā incōtinēs nō pſiſtit in rōne pp aliqd plus:hi aūt p aliqd min⁹:cōtinēs vero perſiſtit nec ob alteruʒ diſcedit. Neceſſe eſt aūt ſiquideʒ ꝯtinentia eſt ſtudioſa vtroſq; cōtrarioꝝ habitus eſſe prauos queādmoduʒ apparet:verum q: aliter in paucis ꝛ raro cōcupiſcit videtur incōtinentie ſoluʒ cōtraria: queadmoduʒ intēperantie tēperantia.

Qui homines dure ceruicis ſint.

13 Tertiūdecimū capitulū in quo repetit ſuperius poſitaʒ dubitationem.vtruʒ.ſ.cōtinens ſit īmanſiu⁹ omni opinioni vel tm̄ recte.ꝛ incōtinens egreſſiu⁹ ab oī vel tm̄ a falſa ꝛ praua: quā ſoluens dicit ꝙ cōtinens ſm ſe īmanet tm̄ vere:p accn̄s aūt qualicūq; incōtinēs ſeipſuʒ: hoc eſt ſimplr ꝛ ꝓprie nō īmanet vere ſʒ ſm accn̄s:queadmodū dulce ſm ſe diligiẗ: vinū vero p accn̄s:deinde ꝙ cōtinēs ꝛ iſchirognomē cuʒ ambo ſint īmāſiui opinioni differūt in hoc:ꝙ ꝯtinēs ſuaſibilis eſt a rōne:ꝛ nō ducibilis a ꝯcupiſcētijs iſchirognomē ecōtrario.queadmoduʒ indignomen ꝛ indiſciplinati ꝛ agreſtes qui oēs ſunt inſuaſibiles pp amare proprios ſermones ꝛ a concupiſcentijs ducibiles:vnde

incōtinenti magis aſſimilanẗ poſtea ꝙ qdā non īmanēt opinioni nō pp incōtinentiā nō īmaneāt etiā pp delectationē duʒ tñ bonā: q: non pp qualēcūq; delectationeʒ qd operās ſʒ pp turpe eſt prauus: ꝙq; eſt aliqs minus q̄ opʒ gaudēs corporalib⁹:ꝛ pp parū qdē non īmanēs rōni:cuius ꝛ incōtinētis medi⁹ eſt cōtinēs:ꝛ ꝙ ꝯtinentia ſit ſtudioſa vterq; dicti habitus cōtrarij ꝯtinētie praui.ꝛ ꝙ pp alterū raruʒ eſſe ꝛ īmanifeſtū vr̄ cōtinentia ſoli incōtinentie cōtraria.

Et ſi cōtinētia eſt diſpō bona: tūc queriẗ an ꝯtinēs eſt ille q cōſtans eſt in oī opinione recta quaʒ videt ſiue nō rectā:an ille q cōſtās eſt in opinione recta.ꝛ ſilr q̄riẗ ēt de incōtinēte:an ē ille q nō eſt cōſtās in quacūq; opinione:aut q nō eſt ꝯſtās ī opinione recta:ꝛ iaʒ dubitatū fuit de hiſ in pcedētib⁹:ꝛ qñ determinata fuerit res in iſto patebit ꝙ cōtinēs p ſe eſt ille qui cōſtās eſt in re vera:ꝛ incōtinēs q nō eſt cōſtās in ipſa.incōtinēs aūt ſm quācūq; opinionē:ꝛ ꝯtinēs ſʒ quācūq; opinionē:ꝛ ſunt ꝯtinēs ꝛ incōtinēs p modū accn̄tis:intēdo ꝙ ipſi ꝯtigerit ꝙ opinio ſana ſit q̄ vtei eſt vtuoſe cōtinētie:ꝛ qñ cōtigerit hui⁹ cōuerſuʒ eſt cōtinētia in ipſo non vtus ꝛ ſilr in incōtinēte qd opponiẗ huic: ꝛ cōparaẗ res rei ſm veritatē qñ fuerit p ſe:erūt igiẗ tres modi:ille q cōſtās eſt in quacūq; opinione:ꝛ oppoſitus huic.ſ.incōſtās in quacūq; opinione:medius iter eos: virtuoſus.vʒ.ꝛ eſt firmus vel cōſtās in opinione recta: ꝛ nō cōſtās in opinione falſa. D.ꝛ eos q cōſtātes ſunt in q̄cūq; opinione nomināt eos hoīes fortes in ꝓpoſito: ꝛ ſunt illi quoꝝ difficilis eſt permutatio ab eo qd credunt ꝛ recipiūt ex facili illud qd pmo proponiẗ eis ex opinionib⁹.ꝛ iſte aſſimilaẗ cōtinēti ſm veritatē: quē medium eſſe iam diximus:ꝛ eius ſimilatio ipſi eſt ſicut ſimulatio ꝓdigi ad magnificū:qui medius eſt inter ꝓdiguʒ ꝛ auarū.intendo qm̄ hec extremitas iſtoꝝ eſt honorabilior extremitate ei oppoſita cū ꝓpinquior ſit medio:ideoq; ꝯtinēs ſm opinionē oēm melior eſt icōtinēte ſʒ oēʒ opinionē:ꝛ eſt iter eos magna diuerſitas:ꝛ eniʒ cōtinēs ſm oēm opinionē nō mutaẗ pp cōcupiſcentiā ꝛ paſſionē:ꝛ vr̄ eſt bone creditiōis obediens dicto rationis:qui vo fuerit incōtinēs in oī opinione nō obedit rationi:ꝛ ſequiẗ oēs cōcupiſcētias. D.ꝛ fortis quidē propoſitis ꝛ cōtinentes ſm omnem opinionē ſunt hoīes qui habent ꝓpoſitum approbatū ſibi:ꝛ nō eſt apd ipſos cognitio:ꝛ iſti ſunt ruricole:intēdo hoīes rudes habitatores villularū:ꝛ ſunt quidē iſti ꝓpoſitum habētes proprium in delectatione ꝛ triſtitia: ideoq; gaudent iſti ex victoria ſua ſuper delectationē ꝛ triſtitiam:ꝛ triſtanẗ qñ variatur credulitas ipſoꝝ ꝛ ingreditur ſuper eos dubitatio in opinionibus:de quibus credunt ꝙ ſint venuſte:ſimiliores ergo ſunt cōtinentib⁹ q̄ incōtinentibus. D.ſunt aūt quidā hominū qui non firmanẗ in eo qd opinantur ꝛ credūt non ꝓpter incōtinentiā:intendo non ꝓpter delectationē vilē:ſed pp delectationē nobilē bonā: vt ille qui recedit ab opinione falſa quā credebat ꝓpter delectationē ſuaʒ ex ſermone veraci ex hoc itaq; nō eſt incaſtus neq; malus neq; incōtinens ille qui non firmaẗ ſm rōnem pp delectationē quālibet:ſed qui non firmatur ꝓpter delectationem turpem. D.ꝛ cum poſſibile ſit vt quidā hoīum appetanẗ delectationes minus q̄ opʒ:ꝛ non firmanẗ ſm rōnem.intendo ꝙ ſm

opinionē rectā: tūc ille qui eſt ſm̄ hāc diſpōnem eſt inter cōtinentē ⁊ incōtinentē: ⁊ hoc qm̄ incōtinēs q nō appetit minus ꝙ opʒ nō firmat in eo qd̄ ei vr̄ vt in pluribꝰ: incōtinens aūt cuius appetitus minor eſt ꝙ opʒ. eſt quidē incōtinens in paucioribus. Intendo ꝙ incōſtans eſt in paucioribus. cōtinens autem eſt ille qui firme cōſiſtit ꝓp id qd̄ ei viſum fuerit ⁊ non mutat. ſi ergo fuerit cōtinēs virtuoſus oportebit vt ſint iſte due diſpoſitiones cōtrarie ciuiles: verūtamen vna earū deterior eſt altera: naʒ vna earū eſt in paucis: ⁊ altera in multis. erit ergo malitia illa minus agens: ⁊ iſta plus. ¶ B. ⁊ quēadmodum putat de caſtitate ꝙ ſit contrarium incaſtitatis: ſic putatur de cōtinentia ꝙ ſit cōtraria incōtinentie.

Cap. 14.

CUm v̄o multa dicant̄ ꝑ ſilitudinē: ⁊ cōtinētiā tēperati ꝑ ſilitudinē cōſecuta eſt nā cōtinēs talis nihil ꝓter rōnē agat ob corporeas voluptates ⁊ tēpatus: ſed h̄ qdē h̄ñs: h̄ aūt nō h̄ñs prauas voluptates. Et h̄ qdē talis vt nō delectet̄ ꝓter rōnez: h̄ āt talis vt delectet̄ qdē, ſed non ducat̄. Siles ēt ſunt incōtinēs ⁊ itemperās: vtriqʒ enīʒ corporis voluptates ſequunt̄: ſʒ alter putās oportere: alter non putās. Nec fieri pōt vt vnus ⁊ idē ſimul ſit prudēs ⁊ incōtinēs: naʒ ſimul prudētez ⁊ ſtudioſuʒ eſſe oñſuʒ eſt. Preterea nō qr ſciat ſolū: ſʒ qr actiuus ſit prudēs eſt: ſʒ incōtinēs nō eſt actiuꝰ. Eniuero aſtutuʒ nihil vetat incōtinentē eē: ex quo fit vt nōnūqʒ prudētes qdā incōtinētes eē videant̄: qm̄ aſtutia vt ſuperioribus libris diximus: rōne qdē ꝓpinqua eſt prudētie: ſed differt ab ea ſm̄ electionē: neqʒ porro vt ſciēs ac ꝓſpiciens ſed vt dormiēs ac vinolētus ⁊ volēs qdē. nā quodāmō ſciēs: ⁊ qd̄ facit ⁊ cuius gratia: malus āt non: nā electio qdēʒ bona eſt. itaqʒ ſemimalus ⁊ nō iuſtus. nō. n. inſidiator: nam ipſorū hic qdem nō ꝑſiſtit in his que cōſultando ſtatuerat: hic aūt melācholicus oīno non conſultat. Videt̄ ꝙ icōtinēs ſilis ciuitati q̄ oīa opportune decernat: ac leges habeat bonas: ſʒ illis non vtat̄: vt Anaxādrides obiecit inquiēs ciuitas nolebat: cui leguʒ cura eſt. Malus aūt ciuitati q̄ legibꝰ vtit̄ ſʒ malis: eſt āt incōtinētia circa id qd̄ excedit multitudinē habituū. hic. n. magis ꝑſiſtit: ille āt minus ꝙ pleriqʒ valeāt. Sanabilior

incōtinētia illa q̄ melācholici icōtinēter agūt: ꝙ illorū q cōſultāt qdē ſʒ nō ꝑmanēt: ⁊ q cōſuetudine icōtinētes ſunt ꝙ q nā. Facilꝰ eīn ē cōſuetudinē ꝙ nāʒ mutare. Nā ob idipſuʒ cōſuetudinē mutare difficile eſt qd̄ nāe aſſimilat̄: vt Euenus inqt. Aio iueteratū vſuʒ ꝑmanere amice: atqʒ eū tandē hoībꝰ nāʒ eē. Quid igit̄ cōtinētia ſit ⁊ qd incōtinētia ⁊ cōſtātia ⁊ mollicies: ⁊ quēadmodū hi habitꝰ adinuicē ſe h̄ñt dictū eſt. De voluptate aūt ⁊ dolore eiꝰ eſt videre: q circa ciuilē philoſophat̄: h̄ eīn faber atqʒ magiſter eſt eiꝰ finis ad quē ꝓſpicientes vnūqdqʒ vel bonū vel malū ſimplr̄ dicimus. Inſup necīū eſt de illis videre. naʒ virtutē moralez ⁊ vitiū circa dolores ⁊ voluptates poſuimꝰ: ⁊ felicitatē oēs fere aiunt cū voluptate eē: itaqʒ beatū noīauerūt a gaudēdo. Quibuſdaʒ ergo vr̄ nulla quidē voluptas eſſe bonū: nec per ſeipſaʒ nec per accidēs: nō eīn idē eſſe bonū ꝙ voluptas aliis quedaʒ vr̄ qdē: ſʒ plurime eē praue: eſt ⁊ horū tertiū ſi oēs ſint bonū tn̄ nō recipi vt voluptas ſit ſummū bonū: qd̄ oīno nō ſit bonū: qr oīs voluptas effectio eſt i nāʒ ſenſibilis. Nulla v̄o effectio cognata eſt finibꝰ: ceu nulla edificatio edibꝰ: ꝓterea tēperās fugit voluptates: ⁊ prudēs vacuitatē doloris ſequit̄: nō aūt voluptates. ꝓterea voluptates ipediūt prudētiā. ⁊ quāto maiores ſunt tāto magis: qd̄ i venereis pʒ. Nemo. n. dū i illis ē mēte ꝓſpicē qcqʒ pōt. Inſup voluptatis nulla ē ars: oē aūt bonū artis eſt opus. Preterea pueri ⁊ beſtie ſequūt̄ voluptates: ꝙ v̄o nō oēs ſunt ſtudioſe: qr ſunt turpes qdā ⁊ īfames: ⁊ qr detrimēta afferūt: morbos. n. nōnulle ipaꝝ gignūt. Qd̄ aūt nō ſit ſummū bonū voluptas qr nō finis eſt ſʒ effectio: hec ſunt fere q̄ dnr̄. Qd̄ āt nō cōtingit ꝓp hoc nō eē bonū neqʒ optimū ex his pʒ. Primū igit̄ cuʒ bonū dupl̄r dicat̄ aliud ſimpl̄r aliud alicui ⁊ nāe ⁊ habitus cōſequunt̄: q̄re ⁊ motus ⁊ affectiones ſequunt̄: ⁊ q̄ praue vident̄ ſimpl̄r praue: alicui aūt nō: ſʒ expetēde ſunt huic. Quedā vero ne huic quidez ſʒ qn̄qʒ paruū tp̄s: ſed non

Facilꝰ ē cōſuetudinēʒ ꝙ nām mutare.

expetēde. Alique aūt voluptates ne ſunt quidē ꝫ viden
tur quecūqꝫ cū dolore ꝛ medicine grā: ceu egrotantiuꝫ
voluptates. Preterea cum boni h quidez ſit actus: hic
aūt habitus ſm accn̄s q̄ cōſiſtūt innāle habitū volupta/
ria ſunt: eſt aūt actus in cōcupiſcētijs nature ꝛ habitus
ſubdolētis: ꝙ iāqꝫ ſine dolore ꝛ cōcupiſcentia ſunt volu
ptates veluti ꝙ in cōtemplādo ſiunt nullo defectu nām
vegēte: ſignū hu9 eſt ꝙ nō eiſdē rebus delectat nā duꝫ
replet: ꝛ dum in ſtatu eſt ſimpl'r iocūdis: aut duꝫ replet
ēt aduerſis, naꝫ ꝛ acrib9 ꝛ amaris gaudēt: q̄ꝝ nihil neqꝫ
natura neqꝫ ſimpl'r iocundū eſt. Itaqꝫ neqꝫ voluptates:
vt eñ iocūda adinuicē cōſtituta ſunt: ſic etiā voluptates
q̄ ab illis ꝓueniūt. Preterea nō eſt neċe aliō qddā me/
lius eē q̄ꝫ voluptas: vt qdā aiūt finē q̄ꝫ effectionē: nō eñ
effectiōes ſunt neqꝫ cū effectiōe oēs: ſꝫ opatōes ꝛ finis:
nec illis q̄ fiūt ꝯueniūt: ſꝫ illis q̄ vtunt: neqꝫ finis oium
aliō qddā: ſꝫ eoꝝ q̄ ducūt in ꝑfectionez nāe. Quapp nō
recte dr̄ ſenſibile effectionē eē voluptatē: ſꝫ magis dicē
duꝫ eſt opationē habit9 ſm nām: ꝛ ꝓ ſenſibili ſine ipedi
mēto. Vr̄ aūt effectio q̄dā eē ꝙ pncipal'r bonū: q2 opa/
tionē effectionē eē exiſtimāt: ē aūt aliō. Eſſe aūt prauas
voluptates ex eo: q2 morbos gignūt volūtaria q̄dā: idē
ꝛ q2 ſalubria q̄dā praua ad lucrū: hoc igit vtraqꝫ praua:
ſꝫ nō praua ſm h: nā ꝛ ꝯtēplatio īterdū obeſt ad ſanita
tem. īpedit vō neqꝫ prudētiā neqꝫ habitū vllū voluptas
ab vtraqꝫ ꝓueniēs ſꝫ aliene. Nā q̄ in ꝯtēplatōe ꝛ diſcipli
na magis faciūt ꝯtēplari atqꝫ addiſcere: ꝙ aūt nō ſit op9
voluptas alicui9 artis rōnabil'r ꝯtingit: neqꝫ enꝫ alteri9
opationis cuiuſqꝫ eſt ars ſꝫ potētie: ſꝫ vnguētaria ars ꝛ
cognaria voluptatis eē videat. Fugere aūt tēperatū vo
luptates ꝛ ſequi prudentē vacuitatē doloris: ac pueros
ꝛ beſtias ſequi eodē mō oia ſoluūt: cū eñ dictū ſit quō
bone ſimpl'r ꝛ quō bone nō oēs voluptates tales ꝛ pue
ri beſtie ſequunt: ꝛ haruꝫ vacuitatē doloris prudēs que
cuꝫ cōcupiſcētia ſint ꝛ dolorē: ꝛ que ſunt corporis: tales

enim ſunt he. Etenim haruꝫ exceſſus ſm quas intēpe/
rās: intēpat9 itaqꝫ tēperās fugit has: naꝫ ſunt ꝛ tēpantis
aliq̄ voluptates. Et q malū eſſe dolorē ac fugiēdū ꝯfeſ
ſuꝫ eſt: hūc qdē .n. ſimpl'r malū: hunc vō q2 īpedimētū
affert fugiēdo aūt cōtrariū quo fugiēduꝫ eſt qd ꝛ malū
bonū. Nā ſol'o illa Speuſippi nō cōuenit vt maius mi/
nori ꝛ equali cōtrariū. Nō enꝫ diceret idē ꝙ malū qd/
dā eſſe voluptatem. Nihil vō ꝓhibet voluptatez q̄ꝫ daꝫ
eſſe optimaꝫ: quāuis ſint alique praue: vt ꝛ ſcientia ali/
quā qbuſdaꝫ prauis exiſtētibus.

¶ Forſan vō ꝛ neċiuꝫ eſt ſiqdez cuiuſlibet habitus ope
ratiōes ſunt nō impedite: ſiue oium operatio eſt felici/
tas: ſiue alic9 eoꝝ ſi ſit nō īpedita eſſe ſūme eligēdaꝫ. id
eſt āt voluptas. Itaqꝫ eēt vtiqꝫ voluptas oiuꝫ optimū:
ſꝫ praue ſint multe voluptates ſi cōtigat ſimpl'r. ac ꝓpte
rea oēs beatā vitā putāt eſſe iocūdā: ꝛ implicāt felicita/
ti rōnabil'r. Nulla enꝫ opatio ſi īpediat: ꝑfecta felicitas
āt eſt ꝑfectoꝝ: quapp īdiget felix bonis corpis: ꝛ exter/
nis atqꝫ fortune vt nō īpediat. Qui āt in rota ꝛ calami/
tatibus magnis cōſtitutuꝫ dicāt eſſe beatuꝫ ſi bonus ſit
vel volētes vel inuiti nihil dīt. Q2 vō fortuna indiget:
vr̄ quibuſdā idē eſſe ꝓſperitas ꝛ felicitas. Qð nō ē nā
ꝛ h excedēs īpedimētū affert: ꝛ forſan nō ampli9 pro/
ſperitas noiāda eſt: nā eius terminus eſt ad felicitatē.
Qð aūt ꝛ hoīes ꝛ beſtie voluptatem ſequunt id ſignū
eſt voluptatē eē optimū. fama vō nō oīno vera eſt quā
populi multi decātāt: ſꝫ cuꝫ nō idē/neqꝫ rā/neqꝫ habit9
optim9: nꝫ ſit, nꝫ appeat: neqꝫ ēt voluptatē eādez oēs ſe
quuntur: tñ ſequunt omnes voluptates: forte aūt ꝛ ſe/
quunt nō quā putēt nec quaꝫ dicerēt ſꝫ eādē. Cūcta enī
hñt aliqd diuinū nā: ſꝫ acceperūt nois hereditatē corpee
voluptates pp frequētiā vſus: ꝛ oib9 cōes ſūt. Cū igit
ſole cognoſcant iſte: ſolas eſſe putant. ptꝫ aūt ꝙ niſi volu/
ptas bonū ſit ꝛ operatio beata vita iocūda nō erit: naꝫ
cui9 grā op9 eēt illius ſiqdē nō bonū: ſꝫ ꝛ cū moleſtia agi.

vita poteſt. Neq; malum enim neq; bonum dolor ſiqui dez nec voluptas: ita cur fugeret: neq; ſane dulcior vita ſtudioſi niſi eius operationes.

¶ De voluptatibꝰ aũt corpis cõſiderãdũ eſt dicendo: ergo quedã voluptates vehemẽter amplectẽde ſunt vtputa ille q̃ ſunt honeſte ſʒ nõ corporee: ꝛ circa quas itẽperãs. Cur igiẗ dolores his ꝯrij ſunt mali nã malo bonũ ꝯrium eſt: vel ita bone q̃ ſunt neceſſarie: qꝛ ꝛ nõ malũ eſt bonũ vel vſq; ad aliqd bone. habituũ.n. ꝛ motuũ quorũcũq; nõ eſt melioris exceſſus: neq; voluptatis. Quorũcunq; aũt ẽ ꝛ voluptatis ẽ: ſʒ corpaliũ bonoꝝ ẽ exceſſus: ꝛ malus ẽ q ſequiẗ exceſſuʒ: ſʒ nõ neceſſarias. Cũcti.n. quodãmõ gaudẽt epulis ꝛ vino ꝛ venereis: ſʒ nõ vt debent ꝯ in dolore: nõ.n. exceſſuʒ fugit ſʒ oĩno. nõ.n. eſt exceſſui ꝯrius dolor: ſʒ pſequẽti exceſſuʒ. Qm̃ vero nõ ſolum veꝝ dicere opʒ ſʒ ẽt cãʒ falſi: nã id ad fidẽ faciẽdã ptiet. nã qñ rõ cõſpiceretur pp quã videbatur verũ qḋ nõ eſt veri facit vt nõ magis credatur: itaq; dõm eſt quare videntur corpis voluptates magis expetere. primũ qꝛ dolorẽ pellunt: ꝛ p exceſſuʒ doloris quaſi medicinã quandã voluptatẽ exceſſiuã ſequuntur: ac penitus corpalez: vehementes aũt fiunt medele: quapp eas ſequuntur: qꝛ aduerſarij videntur: nec ſtudioſuʒ videtur qd voluptas pp hec duo: vt dictũ eſt: qm̃ quidẽ alie praue nature ſunt actus aut ex genitura queadmodũ beſtiaꝝ aut ex cõſuetudine vt prauorũ hominuʒ. Alie medele qꝛ indigẽtis: ꝛ hr̃e melius q̃ʒ fieri. Alie accidũt eis que pficiuntur: per accidens igitur ſtudioſe: ſequuntur etiã illas: qꝛ magnã viʒ habẽt quãdo pp alias letari nõ pñt: itaq; ſibiipſis fames aliquas machinantur qñ igiẗ ſine nocumẽto irrephẽſibiliter: qñ autem cum nocumẽto praue. Non eniʒ hñt alias quibus gaudeant: neutrũ vero multis doloroſum eſt pp nãm: ſemp eniʒ laborat aĩal vt nãles teſtantur ſermones: ꝛ videre ꝛ audire doloroſum eſſe dictitantes: ſed cõſueti ſumus vt aiunt. Similr̃ in iuuenta quidem ꝑpter incrementum

ceu vinolenti diſponuntur ꝛ iocunda res eſt iuuenta. Melãcholici vero natura ſemper egent medicina. nam corpus quidẽ abrodiẗ: ꝛ in hoc eſt ꝯtinuo pp cõplexionẽ: ac ſemp in vehemẽti appetitu cõſiſtunt. Pellit autẽ voluptas dolorẽ: ꝛ que ꝯria eſt: ꝛ que cõtingẽs mõ ſit vehemens: ꝛ ob hoc intẽperati ꝛ mali ſunt: que vero ſine dolore ſunt nõ hñt exceſſuʒ. Sunt aũt hec ex his que natura iocũdã ſunt: ꝛ nõ p accñs. dico aũt p accñs illa q̃ medentur. Quia eniʒ cõtingit mederi patiẽte ſano agẽte aliquid ob hoc iocundũ eſſe videtur. Natura aũt iocũde que faciũt operationẽ talis nãe. Nullũ aũt iocũdũ ſemp idẽ eſt: qꝛ nõ ſimplex eſt nã nr̃a: ſʒ ineſt qd aliud ſʒ q corruptiua. Itaq; ſi quid aliud agat hoc alteri nature aduerſatur: cum vero equat neq; moleſtuʒ: vr̃ eſſe id qḋ ſit neq; iocũdũ: naʒ ſi alicuiꝰ nã ſimplex ſit: ſemp idẽ actus iocũdiſſimus erit: quãobrẽ deus ſemp vna atq; ſimplici gaudet voluptate: nõ eniʒ motꝰ dũtaxat eſt opatio: ſʒ imobilitas ꝛ voluptas magis in qete eſt q̃ʒ in motu. Variatio aũt res oĩum dulciſſima ſm poetã pp neqtiã quandã: vt eniʒ neq; hõ facile variatur: ſic ꝛ nã varietatis indigẽs: nõ eniʒ ſimplex neq; equabilis. De cõtinẽtia igiẗ ꝛ incõtinentia ac de voluptate ꝛ dolore dictũ eſt: ꝛ quid ſit vnũ, qḋq; ipſoruʒ: ꝛ quõ alia ipſoꝝ bona ſunt: alia mala. Reliquum eſt vt de amicitia dicamus.

Melãcholici nã ſemper egẽt medicina.

Deꝰ ſp vna atq; ſimplici gaudet voluptate.

Voluptas ẽ magis i qete q̃ i motu

¶ Quartũdecimũ caplm̃ q ſm ſilitudinẽ dr̃ cõtinens tẽperatus: q pp vtrũq; poſſum nihil pter rõnez pp delectationes facere differẽtes: tamen p hunc hr̃e prauas cõcupiſcẽtias: hunc aũt non: ꝛ per hũc nõ delectari preter rõnẽ: hunc aũt delectari ſed nõ duci: ꝛ q ſilr̃ incontinẽs ꝛ intẽperatus in vtroſq; per ſe qui corporalia dlectabilia: alterũ vero in hunc exiſtimaret oportere: hunc vero nõ: deinde q inconti nens neceſſario nõ prudẽs pp hũc eſſe prauũ: hunc vero ſtudioſuʒ: ꝛ pp hunc eẽ practicũ bonoꝝ: hũc vero nõ: ſʒ qꝛ ꝯtingit hũc eſſe ꝯtinẽtez vr̃ qñq; prudẽs pp ꝓpinquas eſſe demotica ꝛ prudentiã differentes electione bona ꝛ mala: q q; incõtinẽs agit ſciẽs: nõ vt ſpeculans ſed vt dormiẽs ꝛ volẽs: ꝛ nõ ſimplr̃ malus ꝛ iniuſtus ꝛ ſemimalus: ꝛ q incõtinens debilis: qꝛ cõſiliatiuꝰ ſilis eſt ciuitati leges bonas habenti: ſʒ eis nõ vtenti intẽperatꝰ vero malis vtẽti tandẽ qḋ cõtinẽs ꝛ incõtinẽs circa excellẽs multoꝝ habitũ: ꝛ qḋ ſanabilior eſt incontinentia debili: ꝛ que per conſuetudinẽ naturali. D. 14

Tamen nihil eſt cogens vt ſit cõtinẽs ipſe caſtus niſi nominet ↄtinens pp ſimilitudinẽ ſm ꝙ nominant multe res noĩbus multaꝝ rerũ pp ſilitudinẽ que eſt inter eas: ꝛ modus diſſilitudinis qui eſt inter iſtos duos eſt/ qm̃ cõtinẽs ꝛ caſtus ſunt ambo nõ facientes diuerſuꝫ ei⁹ qḋ mãdat faciendum rõ ꝛ opinio recta ex paſſione a delectatõib⁹ corpalib⁹; verũtñ dĩa eſt inter eos ꝙ in cõtinente inueniunt cõcupiſcẽtie praue niſi qḋ retinet ſeipm ab eis ꝛ triſtat ex retẽtione: caſto vero nõ eſt cõcupiſcẽtia praua: ꝛ vnus eoꝝ nõ delectat ex facto rõnis grã cõtriſtationis ſue ex retẽtione cõcupiſcẽtiarũ ꝛ eſt cõtinẽs: alter aũt delectat ex facto rõnis ꝛ ẽ caſtus. Et quẽadmodũ cõtinẽs ſimilat caſto abſqꝫ hoc ꝙ ſit ipſe caſtus: ſilr nõ cõtinẽs ſimilat nõ caſto cũ ambo regrant res delectabiles corpales: attamẽ inter eos ẽt dĩa eſt: ꝛ hoc eoꝝ vn⁹ eorũ videt appetendũ eſſe delectabilia corporalia ꝛ fugiendũ eẽ a cõtriſtabilibus: ꝛ facit ſm ꝙ videt de hoc: ꝛ alter facit hoc: ꝛ non videt iſtud ꝛ eſt incõtinẽs. ¶ B. eſt aũt ipoſe vt ſit hõ prudẽs ꝛ incõtinẽs ſimul. iam. n. demõſtratũ fuit in tractatu pcedẽti ꝙ prudẽs ꝛ virtuoſus more vnus ſunt. ampli⁹ prudẽs quidẽ nõ eſt ſolũ prudẽs per ſciaꝫ ſed ꝛ per operationẽ: intẽdo vt ſit operatio eius cõueniẽs ſue ſcie: incõtinentis aũt operatio nõ cõuenit ſue ſcie: aſtutũ vero nihil phibet incõtinentẽ eſſe: ideoqꝫ putãt quidã hoĩum ꝙ cõtingat incõtinentẽ prudentẽ eſſe: ꝛ hoc eoꝝ latet differẽtia que eſt inter aſtutũ ꝛ prudentem ſm ꝙ ante iam determinatũ eſt: intẽdo in precedẽti tractatu: ꝛ hoc qm̃ vnũ ſunt in forma: ꝛ diuerſificant quidẽ ex pte electionis, prudens nãqꝫ nõ adinuenit ſemp niſi bonũ: aſtutus aũt adinuenit ꝛ bonum ꝛ malum. ¶ B. ꝛ nõ refert inter eum qui ſcit ꝛ operatur p ſciam ſuam: ꝛ eum qui ſcit ꝛ nõ operat aut operat ꝛ nõ ſcit niſi ſicut dormiẽtem ꝛ vigilem: ꝛ ſicut inter ebriũ qui bibit de volũtate ſua ꝛ ſobriũ. Ebrius ergo ſimilat ei q ſcit ꝛ nõ operat per ſciam ſuã. operat enim turpe ꝛ videt qm̃ turpe: ſed diſpõ ebrietatis facit hoc facile ei: qui aũt operat abſqꝫ ſcia eſt ſicut dormiẽs: ꝛ ideo nõ eſt vnus ex iſtis malitioſus veraciter: eoꝝ quiſqꝫ iſtorũ eſt bonus potẽtia ꝛ aptitudine. malitioſus autẽ nõ eſt bonus neqꝫ potẽtia neqꝫ actu: ꝛ ppter hoc non eſt vnus duoꝝ modoꝝ incõtinentiũ iniurioſus: intẽdo eum qui eſt incõtinens ppter priuationẽ ſcie: ꝛ eum qui eſt incõtinẽs hñs ſciam ppter victoriã cõcupiſcẽtie: neuter eniꝫ iſtorum fraudulẽtus eſt. intendo per fraudulentũ qui facit iniuriã ex precõciliatione ꝛ electione rationali: vnus eniꝫ incõtinentiũ eſt ille qui inconſtans eſt in opinione quã videt: ꝛ alter mobilis vtilis in morib⁹ nihil premeditãs. ¶ B. Et ſimilat incõtinẽs ciuitatis que hꝫ leges nobiles: ꝛ nõ vtit eis penit⁹ ꝛ malitioſus: ſimilat ciuitati habẽti leges iniquas ꝛ vtẽti eis: incontinentia ergo ꝛ cõtinẽtia quãdo ſupexcedũt ponũt hñtes ſm diſpoſitionẽ in qua excedũt plures hoĩum: cõtinens quidẽ ſupflue: eoꝝ eius cõtinẽtia plus eſt ꝙ pluriũ hoĩum: incõtinens autẽ eoꝝ eius cõtinẽtia minus eſt ꝙ pluriũ hoĩum. Qui aũt incõtinentiũ citius curabilis eſt: eſt ille cui⁹ incõtinẽtia eſt pp cholerã nigrã cuꝫ nõ peccẽt ex pmeditatione ꝛ piudicio: qui aũt pmeditant ꝛ piudicãt ꝛ nõ cõſtant ſuper iudicatũ difficilius curabiles ſunt: ꝛ ſilr illi qui incõtinentes ſunt pp

aſſuetudinẽ citi⁹ curabiles ſunt illis q incõtinẽtes ſunt pp nãm: pmutatio eniꝫ cõſuetudinis facilior eſt pmutatiõe nature: difficilis eſt. n. in cõſuetudine: eoꝝ ipſa ſimilat nature. ¶ B. ex hac ergo dictiõe demõſtratũ eſt qd cõtinẽs ꝛ quid incõtinẽs: ꝛ qd tolerãs: ꝛ qd diſſolutus vel mollis: ꝛ qualis ſit pportio iſtaꝝ diſpoſitionuꝫ quarũdam ad quaſdã. ¶ Et hic explicit poſtremũ ei⁹ qḋ dixit de intẽtionib⁹ que appropriant huic tractatui: neqꝫ repetet in alio ex tractatib⁹ iſtius libri. loquit enim in tractatu qui eſt poſt hunc de delectatiõe: ꝛ pſcrutatio de ipſa cõplebit in poſtremo tractatu huius libri.

¶ Ariſt. Stragy. Lib. Octau⁹ Ethicoꝝ. Cap. I.

Poſt hec ↄñs erit de amicitia tractare. Eſt eniꝫ virtus quedam vel cũ virtute. Sine amicis. n. nullus eligeret viuere: licꝫ cũcta poſſideret alia bona. Nam ꝛ locupletes ꝛ in dignitate ac ſumma potẽtia cõſtituti plurimũ amicis indigere videntur. Quid enim prodeſſet talis proſperitas ſi beneficij conferendi auferretur facultas: qḋ maxime fit cõmẽdaturqꝫ in amicos: vel quomodo cuſtodirentur ſeruarenturqꝫ ſine amicis: quum quãto plura illa ſint: tãto magis periculo ſubiacent. In paupertate quoqꝫ ac ceteris calamitatibus vnum putant in amicos eſſe refugium: ꝛ eſt iuuenibus ad compeſcendos errores: ꝛ ſenibus ad curam ꝛ obſeruationem auxiliũqꝫ illarum rerum que illis deſunt propter imbecillitatẽ: florentibus autem ad res preclaras. Duo ſimul euntes: nam ꝛ in cognoſcendo ꝛ in agendo potentiores erunt naturaqꝫ ineſſe videtur ad id genitum eſt ei quod genuit: ꝛ ad id quod genuit: ꝛ qḋ genitum eſt. Nec id in hominibus ſolum: verũetiã in auibus ac pleriſqꝫ animantibus ꝛ eiuſdem generis inter ſe ac maxime hominibus: ex quo fit vt eos homines qui erga ceteros beniuoli ſunt laudibus efferam⁹. Intueri licet in erroribus omnem hominem amicum ꝛ familiarẽ bonum eſſe: videtur ciuitas quoqꝫ amicitia cõtineri: ꝛ legũlatores magis circa illam ſtudent ꝙ cir-

Sine amicis nullus eligeret viuere.

ca iuſtitiā. Concordia.n.ſiīe quiddā amicitie videt eē: huic aūt maxime legūlatores intēdunt. Diſcordiā vero vtrem inimicam expellunt: ⁊ amici ſi ſint nihil opus eſt iuſtitia. At ſi ſint iuſti: nihilominus eis opus eſt amici tia: ⁊ iuſtorū maxime amicabilitas eſſe videt: nec ſoluz res neceſſaria eſt amicitia/ verū etiā honeſta. nā eos qui afficiunt erga amicos laudamus ⁊ copiā amicorū vnā aliquā honeſtarū rerum dicimus. Sunt etiaz qui putēt eoſdem eſſe viros bonos ⁊ amicos.

¶ Determiātio huiꝰ tractatꝰ octaui ꝺ libro Nichomachie Ari. īcipit.

¶ Primū cap. qð ðēm eſt de amicitia qꝛ eſt virtus vel cum virtute ꝙ ꝙ neceſſaria eſt maxīe: qꝛ ſine ea nullus eligeret viuere: cur quoqꝫ neceſſaria eſt dictātibꝰ in poteſtatibꝰ cōſtitutis in opibus ⁊ in fortu natis iuuenibꝰ ſeniorībꝰ adoleſcētibꝰ: qð cūqꝫ agere debētibꝰ generā tibus ad genita hīs q̄ vniꝰ gētīs oī hoī ad oēm: deinde ꝙ ipſa cōtinet ciuitates: ⁊ ꝙ legis poſitores magis ſtudēt circa ipſam ꝙ iuſtitiā: qꝛ hac exñte nil opus iuſtitia. ſꝫ ecōuerſo: ⁊ ꝙ amicabile eſt maxime iu ſtorum: poſtea ꝙ nō ſolū neceſſaria ſꝫ ⁊ bona. Dixit.

Dilectione aūt in his que pceſſerūt ſequit dictio de dilectiōibꝰ ⁊ modis eorū. dilectio eteni virtus eſt de nr̄is virtutibꝰ: ⁊ eſt de rebꝰ neceſſarijs ho mini in vita ſua: ⁊ exñtia eius p ipſam nobilior eſt cū hoc ꝙ eſt neceſſaria ei in vita: fortaſſis.n. nemo volet vitā abſqꝫ amicis: intēdo nemo ex illis qbus ſunt reli qua bona: vt diuites ⁊ rectores ⁊ dñi poteſtatū: ⁊ vl illi q in bona ⁊ venuſta diſpōne ſunt: ⁊ hoc qm̄ iſti vident ꝙ venuſta diſpō cupit quidē pp benefacere famoſuz ⁊ notoriū: nā ſi nō tūc qdē qð remanet de venuſta diſpōne qñ defuit ex ea exhibitio beneficij fa moſi ⁊ notorij: ⁊ benefacere notoriū ſit quidē maxime erga amicos: ⁊ per amicos exiſtit hō pcipue honoratus ⁊ laudatus: ⁊ ēt qualr̄ ē poſſe vt ſit homo ſaluus abſqꝫ amicis. Eteniꝫ q̄to maior fuerit opulentia ⁊ excellentia dignitatis eminentior: tanto eſt ruine ſuſpicatio iminē tior: ⁊ ſaluationis indigētia que ab amicis eſt amplior: ⁊ etiā videt ꝙ nō ſit refugiuꝫ in pauptate: ⁊ in ceteris calamitatibus fortune niſi verſus amicos: ⁊ amici ſunt adoleſcentibꝰ refugiū ⁊ ducatus ad non peccandū: ⁊ ſenibus ſubſidiū in ſuis indigentijs ⁊ calamitatibus ⁊ occaſionibus eis irruentibus ex defectu ſuarū operationuꝫ: ⁊ ppter debilitatē ipſorum: ⁊ adiuuant iuuenes in actionibus ſuis nobilius: nam duo quādo cōiungunt fortiores ſunt ad agendum ⁊ intelligēdū. ¶ D. videt aūt qðdam genus dilectionū eſſe per naturā: vt habitu do patris cum filio: ⁊ iſtud genus dilectionis non ſolum inuenitur in hominibꝰ ſed in pluribꝰ animaliuꝫ: ⁊ de iſtis eſt dilectio que inuenit vni ſpeciei: ⁊ precipue hominī: ⁊ ex hoc laudatur amator hominum eſtqꝫ in hoc loco difficilis an poſſe ſit vt oīs homo amet omnem homi nem: ⁊ vt amicus ſit omni homini. Et videt ꝙ dilectio que ꝓpria eſt ciuibus

ciuibus adinuicē honoratior ſit ea que ꝓpria eſt vnit: ⁊ ꝙ ſtudiū legiſla toris in cōmēſuratiōe huius dilectiōis ⁊ firmatiōe eiꝰ ſit plus ſtudio eius in ponēdo iuſtitiā ⁊ eius cōmēſuratiōe: ⁊ vr̄ ꝙ ꝯueniētia in opi nione ꝯſeruatio qdaꝫ ſit dilectiōis: ideoqꝫ maxime legiſlatores ad indu cenduꝫ vnitatē opīonis ⁊ firmādū eā laborātes ad remotionē diſſen ſionū: eo ꝙ diuerſitas in opīone inimicitia eſt: ⁊ qñ fuerint hoīes amici nō indigēt pōne iuſtitie: qñ vero iuſti fuerint adhuc indigent amici tia: nō.n. de neceſſitate diligētes ſunt: ſed eē iuſtos diligētes res eſt p quā iuſtitia cōpletior ſit ⁊ melior. ¶ D. Et qdā hoīes vidēt ꝙ amicos eē bonos ex virtute amicitie: ⁊ intēdo ꝙ amicū eē bonū eſt nobilius: ⁊ qdā vidēt ꝙ amici ⁊ boni ſunt vnū ⁊ ideꝫ. i. oīs amicꝰ bonꝰ eſt: ⁊ oīs bonꝰ amicꝰ in hoc eſt dubitatio nō modica. Cap. .2.

SEd accidūt circa illā dubitatiōes nō pauce. Nā alij poſuerunt eaꝫ ſimilitudinē quādā ⁊ amicos ſimiles. Itaqꝫ aiunt ſimilē ad ſiīez: ⁊ cornicē ad cornicē: ⁊ talia qdā. Alij ꝯ hmōi inter ſe cōnexos aiunt: atqꝫ de his altiꝰ matu riuſqꝫ perquirunt. Euripides quideꝫ ingens hymbreꝫ terraꝫ areſactā amare formoſuꝫ celū hymbre graueſcēs pluere in terrā: ⁊ Heraclitꝰ viciſſitudinariā cōmoditatē: ⁊ ex diuerſis pulcherrimā ꝯueniētiā: ⁊ oīa per litē fieri. Aduerſus hos ⁊ alij multi ⁊ Empedocles: naꝫ ſiīe ſiīe appetere. Hec igitur nālia omittamꝰ: nō.n. ſunt ꝓpria pñtis ꝯſideratiōis. Que vero ad homines ⁊ ad mores pertinent ea diſcutiamꝰ: ceu vtruꝫ in oībus ſit amicitia vel in malis hoībus locū nō hꝫ: ⁊ vtruꝫ amicitie ſit ſpe cies vna vel plures. Qui.n. vnam ſpēm eſſe putant ex eo qꝛ recipit magis ⁊ minꝰ: nō ſufficiēti argumento du cuntur. Nam ⁊ illa que alia ſunt ſpecie magis ⁊ minus recipiunt: de quibus ſuperius dictum eſt.

¶ Patebit id aūt ſi amabile reſpiciat: non oē.n. vide bitur amari: ſed qð amabile eſt. hoc aūt eē bonū aut io cundū: aut vtile: vr̄ vtiqꝫ eē vtile id per qð efficit bonuꝫ aliqð: aut voluptas: q̄re amabile vtiqꝫ erit bonū ⁊ iocū duꝫ vt ⁊ finis. Utrū igit bonū amāt an id qð ipſis ſit bo nuꝫ. Diſcordāt.n. qñqꝫ iſta eodē mō circa iocūduꝫ. Ur aūt qſqꝫ ſibi bonum amare ⁊ eſſe ſimplr̄ qdem amabile bonū: cuiqꝫ aūt qð cuiqꝫ ē. Amat vero qſqꝫ nō qð bonū eſt ſibi; ſed qð vr̄ bonū: nec quicq̄ꝫ id refert. Erit enim

amabile appēs. Cūq; tria ſint illa p que amāt in nā qdē
inanimatorū: nō dr̄ amicitia: nō eniꝫ eſt in illis reciprocus
amor: neq; voluntas illorū boni: naꝫ ridiculuꝫ fortaſſis
ē viuo bonū velle: ſꝫ ſaluū eē cupit vt hēat ipſe. At opor
tere aiūt amico bona velle illius grā: ⁊ q ita volūt bona
eos beniuolos appellant: ⁊ ſi nō ideꝫ ab illo rependat:
beniuolētiaꝫ eniꝫ in repētib⁹ amicitiā eſſe: vel ad iungē
duꝫ ē nō latētēꝫ. Multi.n. beniuoli ſunt erga illos quos
nunq̄ viderunt: quos bonos viros putant eſſe ⁊ vtiles.
Atq; h ideꝫ fortaſſe aliqs illorū viceuerſa facit: amicos
vero quō qs vocet latētes: queadmodū ſeinuicē hēant.
Op⁹ eſt igiꝛ vt itelligāt: vtriq; beniuolētia ſit mutua: nec
latēs ipſos pp vnuꝫ aliqd predictorꝫ.
C Scōm caplm in quo ponit dubitata de amicitia: vtrū.ſ. ſit ſilitu/
2 do quedā: vel ex ꝯtrarietate addēs ⁊ nālius queſita de his: illa tn̄ re
linquēs: deinde vtrū ſit in oībus vel impoſſe ſit eaꝫ eē inter malos: ⁊
vtruꝫ vna ipſi⁹ ſpēs vel plures.i. vtrū vniuoca vel equoca: ad qd vi/
ximuꝫ determinādū diuidit amabile in bonū ⁊ delectabile ⁊ vtile di/
cens vtile amabile vt ad finē: reliqua duo vt fines: deinde vtrū amāt
bonū ſimplr̄ vel qd ſibiipſis: ⁊ ſilr̄ circa delectabile dicēs quelꝫ ama
re qd ſibi bonū verū vel apparēs: deinde ꝙ amatū nō eſt amicitia pp
nō neceſſario hr̄e reamationē: neq; velle bonū amato illius grā qd ē
beniuolētia: amicitia vero hr̄e hꝫ ⁊ eē nō latentē: vn̄ ipſa eſt beniuolen
tia in cōtrapaſſis nō latens. B.

NAm qdam vident ꝙ amicuꝫ eſt ſimile ⁊ inimicuꝫ
cōtrariū: ⁊ quidā vidēt ecōuerſo: ⁊ ꝙ vterq;
amicorꝫ mouet alteruꝫ ⁊ mouet ab altero: ⁊ antiqui
naturaliū dixerunt in hac intentione dictionis cōtra/
rias ſentētias. vna quaruꝫ erat ꝙ agentia in inuicem
ſunt cōſimilia: vt dictū Empedoclis: ꝙ ſimile appetit
ſimile: ⁊ vt ſermo cōtrarius huic ꝙ diuerſa equaliter
apta ſunt: vt ex eis bona fiat cōpatio. C B. attn̄ iſta dubitatio: ⁊ qd
circa ipſaꝫ eſt ex difficilibus qōnibus opꝫ vt relinquat in hac ſciētia:
eteniꝫ eſt eſſentialis nāli ſcie: qd aūt de iſtis qōnibus ptinet morib⁹ ⁊
accntibus aīe inquirēduꝫ eſt in hac ſcīa: vt an poſſe ſit ꝙ oīs hō dili/
gat oēm hoīeꝫ: aut nō eſt poſſe: vt dilectio ſit inter malos: ⁊ vt ſit pſeru
ratio an ſpēs dilectiōis ſit vna vel plures. Et teīꝫ qui putāt ꝙ dilectio
vnica ſit ſpēs: pp hoc ꝙ recipit magis ⁊ minus nō hn̄t ſignū ſufficiēs
ex hoc teoꝙ additionē ⁊ diminutionē recipiunt res diuerſe ſm ſpēm:
⁊ iaꝫ dicta eſt de hoc dicto in alio ab hoc libro. C B. ⁊ forſan patebit
hec intētio qn̄ ſcitum fuerit an amatū vnuꝫ ſit an plura: ptꝫ.n. ꝙ non
amat oīs res: ſed amat quidē amatū tm̄: ⁊ ꝙ amatū triplicis eſt ſpe/
ciei: bonū: ⁊ delectabile: ⁊ vtile. C B. fortaſſis aūt putabit ꝙ vtile eſt
cōferēs ad h duo: ⁊ ſi ſic eſt erit ꝙ oēs amabūt aut bonū aut delecta/

ctabile. vtrū ergo amici amāt ſe adinuicē pp bonū qd in ſeipſo bonū;
aut pp bonū qd eſt in relatiōe ad ipſos: forte.n. in quadā iſtarꝫ amici/
tiaruꝫ diuerſitas eſt: ⁊ hmōi accidit in amicitia ex pte delectabilis re
latiui: intēdo ꝙ alter amet alterū pp delectationē ex ipſo: intēdo ꝙ ac/
cidit in hoc etiā diuerſitas ⁊ corruptela: ⁊ iſte due ſpēs amicitie cōeſ
ſunt oībus hoīb⁹: vr̄.n. ꝙ qlibꝫ amet delectabile qd apud ipſuꝫ eſt de/
lectabile: ⁊ ſilr̄ bonū qd ē bonū cōparatū ei: illi aūt quorꝫ alter amat
alterꝫ pp amationē boni in ſeipſo: intēdo eos quorꝫ vterq; amat ſociū
ſuū pp bonū qd eſt in eo hn̄t amicitiā que nō corrūpitur neq; mutat.
~~Non.n. amat alter alterū: eoꝙ bonus ſibi: intendo amatori: ſed eoꝙ~~
ptꝫ ei qm̄ in ſeipſo bona amant. ergo in hac eſt equidē ſcituꝫ tm̄: ⁊ in
tali eſt qd cōferat aut delectet. C B. pp hoc igitur neceſſe eſt vt modi
amantiū tres ſint: ⁊ ſilr̄ amationuꝫ. D. cui aūt nō eſt aīa huic nō dile
ctio vel amatio: qbus.n. nō ſunt aīe in his nō inuenit redilectio: intē
do retributionē ſm equalitatē: ideo ridenduꝫ eſt de dilectōe dicentis
ꝙ bon⁹ amat bona per modū quo dicim⁹ ꝙ bon⁹ amat eū qui eſt bo/
nus: ⁊ forte vellet dictor iſte p hoc ꝙ bon⁹ vult ꝙ bona ſaluent ⁊ ꝯſer/
uentur ſaluatiōe ⁊ cōſeruatiōe in exn̄tia ſua donec ei ſint. C B. Et iaꝫ
dixerūt ꝙ amic⁹ eſt ille qui vult bona amico ſuo ⁊ pp amicū ſuū illos
aūt qui volūt ſibiinuicē bona p iſtuꝫ modū noīam⁹ caſtigatores vel
exhortatores: ⁊ hoc qn̄ fuerit vtriq; eorum ab altero vtilitas: que eſt
alteri ab ipſo: qn̄ vero nō fuerit h non noīamus eos exhortatores: ex/
hortatio eniꝫ que eſt diſpō eſt dilectio duorꝫ coequipollētiū in paſſio/
ne: intendo in corretributiōe cuꝫ exhortatio quideꝫ inueniat ab hac
diſpōne. C B. Addēduꝫ aūt ad hūc terminū qn̄ neuter eorꝫ occultat
a ſocio ſuo ſtatuꝫ ſuum: ſepe.n. ſit exhortatio ab indiuiduo ad indiui/
duū: quāuis nō manifeſtet ei ſtatū ſuū: ⁊ hoc pp illud qd impat ex vti
litate in illo indiuiduo aut aptitudine ad bonū: verūtn̄ hmōi nō no/
minant exhortatores donec ſit ab altero ad alterꝫ coeqpollētia ī hac
intētiōe ⁊ eq corretributio: ⁊ qn̄ hoc fuerit nō poterit eē vt celet alter
eorꝫ ſtatū ſuū ab altero: imo patefaciūt ſibi ſtat⁹ ſuos adinuiceꝫ: ⁊ qn̄
fuerit exhortatio dilectio qualr̄ eſt poſſe in coamātib⁹ ꝙ celet alter alte
ruꝫ ſtatū ſuū. neceſſariū ergo eſt vt amantes exhortent ſe adinuicē: ⁊
velint bona ſibiinuicē: ⁊ correuelent ſibiinuiceꝫ ſtatus ſuos: neq; ce/
lent quicq̄ ex eis que de eis dicuntur. C B. cum amata tria ſint diuer
ſa ſm formā: opꝫ vt ſint modi dilectionum diuerſi ſm formā: ſpecies
ergo dilectionū tres ſunt equales numero ſpēbus reruꝫ amatarꝫ: ⁊ in
vnoquoq; earū eſt coequipollētia in dilectiōe non latens. i. corretri/
butio ſm equalitatem. Cap. 3.

DIfferūt āt hec ſpē inter ſe: ⁊ amores ergo ⁊
amicitie: ſunt aūt illaruꝫ ſpēs tres cuꝫ totidē
ſint amabilia. In ſingulis eniꝫ mutua eſt di
lectio non latens: qui vero mutuo ſe amant
bona ſibiinuicē cupiūt hac qua amāt. Qui
igiꝛ pp vtilitateꝫ ſe diligunt: nō ſeipſos diligunt: ſed qꝛ
ex ipſis aliquod puenit bonū: eodē mō q pp volupta/

tem. Nō eniʒ q̄ꝛ tales q̄dē ſunt facetos amāt: ſʒ q̄ꝛ ſibi io-
cūditatē afferūt: ⁊ q̄ꝛ ergo pp̄ vtilitatē amāt bonū q̄runt
ſui: ⁊ pp̄ iocūditatē in cupiditatē ſui mouenť: nō qua is
eſt q̄ amať: ſʒ qua vtilis aut iocūdus. Sunt itaq̄ȝ hmōi
amicitie ꝯm accn̄s: nō eiʒ qua talis eſt amat᷒ hac amať:
ſʒ qua afferūt: hi q̄dē bonū aliq̄d, hi āt voluptatē. Itaq̄ȝ
tales amicitie facile diſſoluunť: nō in eodē p̄manētib᷒.
Nā ſi nō amplius iocūdi aut vtiles ſint amare ꝺſiſtunt:
vtilitas vero nō p̄manet ſʒ alias eſt. Ceſſante igiť eo pp̄
qd̄ amici erant, ceſſat amicitia ⁊ vtpote illis iuxta: vr āt
hmōi amicitia maxīe fieri in ſenib᷒: nō.n. voluptatē hi
ſequunť ſʒ cōmoditatē: iuuenes quoq̄ȝ ⁊ vigētes q̄cūq̄ȝ
vtilitati ſue ſtudent nec ſane hi multū inuiceʒ verianť: ⁊
interduʒ iocūdi nō ſunt. itaq̄ȝ nec eoꝝ cōuerſatiōe indi-
gēt ex q̄bus nō p̄uenit vtilitas. Eatenus.n. iocūdi ſunt
quaten᷒ ſpeʒ aliquā hēant boni. in his ⁊ hoſpitalitiā col-
locarūt. Adoleſcētū vero amicitie voluptatis cā īſtitute
videnť: naʒ amant ꝯm affectus: ⁊ maxīe id ſequunť qd̄
voluptateʒ in p̄ñtia afferat. Verū id fiť cū etate mutať:
ex quo fit vt cito fiant amici citoq̄ȝ deſiſtāt: naʒ fiť cū vo-
luptate amicitia mutať. At voluptatis celeris eſt muta-
tio: ⁊ ad amores p̄ni ſunt iuuenes. nā amatoria p̄ effe-
ctum ⁊ voluptateʒ plurimū fit. itaq̄ȝ amāt ⁊ cito deſiſtūt
ſepe eadē die p̄poſitū mutātes. Delectanť aūt hi ꝯuer-
ſatiōe ⁊ vſu: naʒ per hūc modū amicitia fruuntur.

¶ Perfecta vero ē amicitia bonoꝝ viroꝝ ⁊ inter ſe vir-
tute ſimiliū. Hi nāq̄ȝ ſibi bona ſiľr mutuo volunt q̄ ſunt
boni: ſunt aūt boni per ſeipſos. Qui vero amāt amicos
illoꝝ cā hi ſunt maxime amici. Per ſeipſos.n. ſic ſe hūt
⁊ nō per accn̄s. p̄manet igitur talis amicitia q̄ȝdiu ſunt
boni: virtus autē res permanēs eſt: ⁊ eſt vterq̄ȝ ſimpli-
citer bon᷒ ⁊ amico. Nam boni ſimpľr boni ſunt ⁊ inui-
cem vtiles: eodeʒ modo ⁊ iocūdi: boni eniʒ iocūdi ſim-
pliciter ⁊ inuiceʒ. Unicuiq̄ȝ eniʒ voluptati ſunt p̄prie
res. Bonoꝝ autē tales ꝯm q̄ ſimiles: talis aūt amicitia

ſimiles rōnabiliter permanet. Talis vero amicitia meri-
to durabilis eſt: nam cōplectiť oīa que amico eſſe opʒ.
Omnis eiʒ amicitia p̄pter bonū eſt: aut ſimpliciter aut
amāti: ⁊ ꝯm ſimilitudinē quādaʒ. Huic aūt oīa ſupradi-
cta inſunt per ſeipſos: nam huic ſiľia ⁊ reliqua: q̄ȝ ſim-
pliciter bonum id iocundū ſimpľr eſt. Maxime vero h̄
ſunt amabilia ⁊ amare: ⁊ amicitia in his maxīe eſt atq̄ȝ
optima: ſunt aūt he amicitie merito rare: nam ⁊ q̄ tales
ſunt pauci admoduʒ reperiunť. Preterea cōſuetudine
indiget ⁊ tēpore. Nam iuxta p̄uerbiū p̄rius ſal illud
de quo diciť comedēdum eſt q̄ȝ ſe cognoſcere poſſint:
nec ante recipienduʒ eſt eos eſſe amicos q̄ȝ alter alteri
dignus amicitia fiduſq̄ȝ appareat: qui.n. p̄pere amici-
tias inſtituūt: amici q̄dem eſſe volunt: ſed nō ſunt niſi di-
gni ſint amari: ⁊ id cognoſcāt: volūtas eniʒ amicitie ce-
leriter fit: ſed nō amicitia: hoc igitur ⁊ tēpore ⁊ reliquis
perfecta eſt: ⁊ fit ꝑ hec omnia ⁊ ſimilia vtriq̄ȝ ab vtroq̄ȝ:
qd̄ opʒ amicis exiſtere.

¶ Tertium capitulū q̄ cū amicitia ſit beniuolētia mutua nō latens 3
⁊ pp̄ vnuʒ triū dictoꝝ amabiliū differētiā ſpē tres ſunt ſpēs amicitie:
q̄ȝ pp̄ vtile ⁊ pp̄ delectabile amici: nō ꝯm ſeipſos amāt ſed ꝯm q̄ ali-
quid fit ipſis abinuicē: q̄ȝ ſunt he amicitie ꝯm accn̄s ⁊ facile ſolubi-
les: q̄ꝛ nō p̄manent diu p̄o q̄bus amāt: q̄ quoq̄ȝ amicitia pp̄ vtile vt
in plus eſt in ſenib᷒ ⁊ iuuenib᷒: qui cōferēs pſequunť: qui nō coniuūť
adinuicē: quā amicitiā ponunt inter peregrinā: deinde q̄ vt in plus
iuuenū amicitia eſt pp̄ delectabile quo cito fit ⁊ cito tranſit pp̄ altera
cito fieri delectabilia etate tranſeunte. B.

ET qui diligunt ſeinuicē volunt bona ſibiinuicem ꝯm ſpēm dilectiōis qua diligūt: qui ergo diligunt pp̄ vtilitatē nō volunt bonū dilectiōis pp̄ dile-
ctum: ſed vt bonū volitū cōtingat eis ex delicto: ipſi er-
go volunt bona q̄dē amato: eo q̄ eis bona. ſiľr q̄ amāt
delectationū cā amant quidē vt cōtingant bona ami-
cis ſuis pp̄ ſuam delectationē econuerſo illis q̄ ſe amāt
inuicem pp̄ formā amati que eſt virtus: ideo q̄ȝ dilectiōes que ſunt pp̄
delectans aut pp̄ cōferens ſunt dilectiōes pp̄ accidēs. Eteniʒ diligiť
quideʒ cōferens ⁊ delectans: ⁊ ex quo acciderit conferēti ⁊ delectāti
q̄ ſint in hoc indiuiduo diligiť hoc indiuiduū. ¶ B. Dilectiōes autē
que ſunt pp̄ vtilitatē ⁊ delectationē ſunt cito diſſolutionis: eo q̄ dele-
ctatio cito permutatur: ⁊ ſimiliter vtilitas: qñ ergo mutať gratia cuius
erat dilectio mutatur: ⁊ dilectio cum fuerit dilectio relatiua. ¶ B. ⁊
dilectio que eſt p̄pter vtile eſt vt plurimuʒ dilectio ſeniorum. Etenim

ſeniores nõ requirunt delectabilia: imo vt plurimũ vtilia: eoꝶ nõ amant ↄcupiſcẽtias: ⁊ delectant̃ qdẽ plurimũ in vtilibus: ⁊ ſm hũc modũ eſt amicitia eoꝶ que ex adoleſcẽtibꝰ ⁊ iuuenibꝰ requirũt qđ melius eſt ⁊ vtilius: ⁊ qui ſunt ſm hanc diſpoſitionẽ cõuiuũt ſibiinuicem vt plurimũ: ⁊ hoc qñ iſti vt plurimũ nõ coaſſociant̃ ſe dlectationis cã: neqꝫ fit inter eos aſſociatio penitꝰ niſi fuerint ꝑficiẽtes ſibiinuicẽ delectabilẽ.n.apud ipſos eſt ꝑficuũ qđ ſperãt ex ſocietate amicitie amicitia inuenit̃ in iſto gñe: qñ eiꝫ cõtingit vtilitas ↄtingit ħ amicitia. De amicitia aũt adoleſcẽtiũ putat̃ ꝙ ſit qdẽ cã delectationis: eoꝶ adoleſcẽtes amant qdem cõcupiſcẽtias: ⁊ vt pl'm requirũt delectabile apud ipſos ⁊ precipue illud qđ eſt pñs. ideoqꝫ qñ mutata fuerit ꝓpinquitas que eſt inter ipſos mutatur ⁊ dilectio: ⁊ ideo cito fiunt amici ⁊ cito interſecant̃: eteniꝫ amicitia mutat̃ mutata hac delectatione: intẽdo eã que fit ex cõiunctiõe: ⁊ hec delectatio cito mutat̃: ⁊ adoleſcẽtes ſunt amatores: eoꝶ plurimũ amoris fit qdẽ cũ vitio ↄcupiſcentie ⁊ delectatiõis: ⁊ hec eſt in adoleſcẽtibꝰ valida: ⁊ iccirco cito ⁊ cõcopulant̃ ⁊ fit diuortiũ inter eos multotiẽs in vna die: ⁊ träſmutatur a diſpõne ad diſpõnẽ: ⁊ volũt vt ſint copulati ꝑ eam in vita ſua. Eteniꝫ fit qdem amicitia eis qñ fuerint ſm hãc diſpõnem. ¶ D. Amicitia aũt ꝑfecta eſt amicitia bonoꝶ ↄſimiliũ in virtute. iſti enim volunt ſibiinuicẽ bonũ ꝓp ſuã ↄſimilitudinẽ in virtute: ⁊ volũt bonum amico inquãtũ amicꝰ. i. virtuoſus: intẽdo ꝙ vnuſqſqꝫ eoꝶ vult bonũ ſocio ſuo ſm ꝙ bonꝰ: qui aũt volũt bonũ malis vtilitatis ⁊ dilectionis cã hoꝶ amicitia eſt qdẽ ꝓp ſeipſos ꝑ ſe nõ ꝑ modũ accñtis: ⁊ eſt ꝓp amicos ſuos ꝑ modũ accñtis: ⁊ hoc qm̃ ipſi volũt qdẽ bona amicis ſuis ꝓp ſemetipſos. Cap. 4.

Que vero gratia voluptatis eſt amicitia ſilitudinem huius hꝫ: naꝫ boni inuicem iocundi ſunt: eodẽ mõ ⁊ que ꝓp vtilitatem. Naꝫ tales mutuo boni ſunt. Maxie aũt in his amicitia ꝑmanet cũ equalitas ſeruat̃: queãdmõꝫ voluptas ⁊ nõ ſolũ ſic: ſꝫ ab eodẽ ceu facetis ⁊ nõ vt amatori ⁊ amato. Nõ.n. his eiſdẽ rebꝰ delectant̃: ſꝫ ille qdẽ affectu gaudet amati: hic aũt obſequio amatoris. Deſinẽte vo etatis flore ⁊ amicitia frequẽter deſinit. Nã huic aſpectꝰ nõ amplꝰ iocũdus eſt: illi aũt nõ ꝓſtat̃ obſequiũ. Sunt aũt q ꝑmanẽt ſi ex cõſuetudĩe mores cõꝓbarũt ⁊ ſiles: q vo nõ voluptatẽ i amoribꝰ cõmutãt: hi ⁊ minꝰ ſunt amici: ⁊ ꝑmanẽt. Qui aũt ꝓp vtilitatẽ ſunt amici ſil cũ vtilitate mutãt̃. Nõ.n. amicos: ſꝫ vtilitatẽ amabãt: ꝓp voluptatẽ igit̃ ⁊ vtilitatẽ malos cõtingit eẽ amicos inter ſe: ⁊ bonos malis: ⁊ neutrum cuicũqꝫ. Propter ſeipſos

aũt ↄſtat ꝙ ſolos bonos. Nã mali qdẽ nõ gaudẽt ſeipſis niſi aliqđ exinde ꝓueniat cõmodũ: ſolaqꝫ bonoꝶ amicitia ſine q̃rela eſt. Nõ enĩ facile eſt quicq̃ credere aduerſum eum quẽ multo tꝑe cõꝓbauit: ꝑſuaſitqꝫ aĩo nunq̃ iniuriatum iri: ⁊ quecunqꝫ alia in vera amicitia reqrunt̃. At in aliis nihil vetat talia fieri: nã cuꝫ hoĩes ẽt illos vocẽt amicos qui ꝓp vtilitatẽ queãdmodũ ciuitates ſocietates inſtituere vtilitatis grã: ⁊ qui ꝓp voluptatẽ ſe mutuo diligũt: queãdmodũ pueri. Opꝫ fortaſſe ⁊ nos hmõi hoĩes vocare amicos. Spẽs igit̃ amicitie plures ſunt ſed prima atqꝫ precipua eſt bonorũ viroꝶ q̃ ſunt boni: reliq̃ vo ꝑ ſilitudineꝫ. Qua enim bonuꝫ aliqđ aut ſile ea amici. Nã qđ voluptatẽ efficit. i. bonũ qđdã his q voluptatẽ amãt. Nõ aũt multũ ↄiungunt̃ he: nec fiunt idẽ ꝓp vtilitatẽ ac voluptatẽ. Nõ.n. multũ cõbinant̃ ea q̃ ſunt ſꝫ accidẽs i has ſpẽs amicitia diuiſe iter malos erit ꝓp voluptatẽ vel ꝓp cõmoditateꝫ in hoc ſiles exiſtẽtes. Inter bonos aũt ꝓp ſeipſos: naꝫ ſunt boni: ⁊ boni quideꝫ amici ſimplr: mali vero ſm accñs: ⁊ ꝑ ſilitudineꝫ.

Sola bonorũ amicitia ſine q̃rela ẽ.

¶ Ut aũt in virtutibus aliĩ ſm habitũ: aliĩ ſm actuꝫ boni dñr: ſic ⁊ in amicitia: aliĩ in vſu ↄñti delectant̃ ⁊ bñficia cõſerũt: aliĩ dormiẽtes ⁊ locis diſiũcti nõ agũt qdeꝫ: ſꝫ ſeſe hñt vt amice agere. Loca.n. nõ diſſoluũt amicitiã ſimplr ſed actioneꝫ: ꝙ ſi diuturnior ſit abſentia obliuionẽ amicitie iducere vr̃. vnde id natũ eſt dictũ. multas amicitias ſilentiũ dirimit. Non vident̃ aũt neqꝫ ſenes neqꝫ difficiles ⁊ queruli ad amicitiã apti: qm̃ parũ in illis eſt voluptatis. Nemo aũt põt illiꝰ familiaritate vti q moleſtiam afferat: neqꝫ illiꝰ q nõ ſit iocũdus. Maxime aũt vr̃ nã moleſtiã fugere ⁊ id aſciſcere qđ efficiat voluptatem. Qui aũt ſeſe mutuo recipiũt. Nec tñ ſimul viuũt hi beniuolis magis ſiles ſũt q̃ amicis. Nihil.n. tã ẽ amicoꝶ q̃ ſimul viuere. Nã vtilitatẽ qdẽ egeni expetũt: at ſimul viuere ẽt beati: his.n. minime ↄuenit ſolis viuere. Cõuerſari ãt ſil nõ ẽ niſi ſint iocũdi: ⁊ tales q eiſdẽ rebꝰ delectẽt̃.

Multas amicitias ſilentiũ dirimit.

qꝺ ſodalicia hr̃e vr̃. maxie qdez eſt amicitia bonoꝝ vi/ roꝝ: vt iam ſepius dictũ eſt. Ur̃ aũt amabile expetibile ſimplr̃ bonũ ⁊ iocũdũ: cuiqꝫ aũt qꝺ ſibi eſt tale. Bonus aũt bono pp hoc vtraqꝫ ſilr̃s eſt. Amatio quidẽ affectui. Amicitia vͦo habitui: nã amatio nõ minus ad res inaia/ tas eſt: ĩ amore vͦo rñdet cũ electiõe. Electio aũt ab ha/ bitu ẽ: ⁊ bona volũt his quos amãt illoꝝ gr̃a nõ ſꝫ affe ctũ ſꝫ ſꝫ habitũ. Et amãtes amicũ id amãt qꝺ ſibi ẽ bo num. Nam ſi bonus eſt amicus bonũ eſt q̃ eſt amicus. vterqꝫ igit̃ amat ſi bonũ ⁊ par reddit voluptati ⁊ iocũ/ ditati. Dicit̃ enim eq̃litas amicitia: maxime vͦo illi q̃ eſt bonoꝝ hec exiſtunt. In difficilibus aũt ⁊ ſenibus mi/ nus ſit amicitia quãto difficiliores ſunt: ⁊ minus vſu ce teroꝝ gaudent: hec eniꝫ maxime vr̃ amicitiã cõtinere ⁊ facere: quapp iuuenes quidẽ cito amicitias ꝯhũt: nõ aũt ſenes: nõ eñ ſiũt amici his qbꝰ nõ delectant̃: ſilr̃ nec hi q ſunt difficiles. Sꝫ tales beniuoli qdẽ ſunt it̃er ſe: nam appetũt cõmoditates: ⁊ ꝓmpti ſũt ad vtilitatẽ: amici vͦo nõ multũ ſunt: qꝛ nõ familiaritate neqꝫ mutua cõuerſa/ tione gaudẽt qꝺ maxime vr̃ amicitiã facere.

¶ Quartũ caplr̃m ꝙ perfecta eſt bonoꝝ ⁊ ſm ṽtutẽ ſimiliũ amicitia:
4 qꝛ hꝫ p ſe oĩa in diffõne ſupius aſſignata: ꝙ qꝫ h̃ eſt mãſiua pp ṽtutẽ ⁊ bonũ qꝺ amant eẽ manſiua. ꝙ quoqꝫ cõſequit̃ h̃ ſm hãc amicos eſſe adinuicẽ vtiles ⁊ delectabiles: ⁊ ſic reliquas duas amicitias eẽ huic ſilr̃s: deinde ꝙ h̃ amicitia eſt rara pp paucos eſſe bonos: ⁊ qꝛ indiget longo tpe cõuerſatiõis adinuicẽ ad experientiã: vñ nõ eſt velox ſꝫ ꝑ/ ſtructa ⁊ ſm tp̃s: ⁊ ſilis vterqꝫ ab vtroqꝫ in quo ⁊ due altere ſilr̃s ſunt huic: ⁊ maxie mãſiue qñ recipiũt abinuicẽ eq̃le ⁊ ꝯſilr̃e: minus aũt qñ ineq̃le ⁊ diſſimile: poſtea ꝙ pp delectabile ⁊ vtile cõtingit pueros eſſe amicos ⁊ bonos prauis ⁊ neutros. i. medios vtriſqꝫ: pp ſe autẽ ſolos bonos: quoꝝ amicitia intrãſmutabilis pp non credere de diu ꝓbato malũ: nec ei iniuſtũ facere que in alteris facile ſiũt: vnde vt predictũ eſt non dicunt̃ altere amicitie niſi ſm ſimilitudinẽ ⁊ per accidẽs ⁊ ad principalr̃ dictam: ⁊ ideo non vniuoce. Dixit.

AMicitia vero bonoꝝ eſt amicitia per ſe. nõ enim vult bonũ amico pp ſeipſos: ſꝫ volunt qdẽ bonũ ei inq̃tuꝫ bonus ⁊ ṽtuoſus. hoꝝ igit̃ amicitia durabit q̃diu durauerit vita ipſoꝝ: ⁊ ex quo fuerit vir tus firma erit iſtoꝝ amicitia firma. Et vnuſqſqꝫ iſtoꝝ bonus eſt abſolute nõ relatiue: neqꝫ permiſcet̃ bonitati eius malitia aliqua: ⁊ iſti ꝓficiũt ſibiĩnuicẽ per ſe. ⁊ ſilr̃ etiã delectant̃ ex ſeiuicẽ abſolute. i. delectat̃ alter ex altero: eo ꝙ actio/ nes appropriate vnicuiqꝫ ex modis animaliuꝫ delectabiles ſunt ei: ⁊ actiones ꝓprie hoĩbꝰ inueniunt̃ quidẽ in ṽtuoſis ꝯſilibus: ⁊ ex ꝯſilitu dine q eſt inter iſtos delectat̃ vnuſqſqꝫ eoꝝ actione amici ſui: queãd/ modũ delectat̃ ſuiipſius actione: ⁊ iſta dilectio ex ceteris modis dile/ ctionũ digna eſt vt perſeueret: ⁊ firma ꝑmaneat plus ceteris dilectio/ nibus: eo ꝙ aggregant̃ in iſta oĩa que opꝫ inueniri in coamãtibꝰ: oĩs eñ dilectio ꝑter iſtã ſit qdẽ pp delectationẽ aut pp vtilitatẽ: ⁊ vtraqꝫ iſtaꝝ/ aut eſt per modũ abſolutũ aut per modũ cõparationis ad amã/ tem: ⁊ per modũ quendaꝫ ſilitudinis: ⁊ indubitãter ea q̃ eſt abſolute melior eſt ea q̃ non eſt abſolute. ⁊ iſta dilectio eſt illa cui inuenit̃ vtile abſolute: ⁊ delectabile abſolute: ⁊ pp hoc opꝫ vt ſit iſta dilectio ens ve riſſima dilectionũ: cum amatũ in ea ſit amatiſſimũ amatoꝝ: intendo bonũ abſolute ⁊ vtile abſolute: ⁊ huic dilectioni inuenit̃ per ſe bonuꝫ ⁊ vtile cũ inueniat̃ ei bonuꝫ abſolutũ ⁊ vtile abſolutũ: examinatio ⁊ experientia ſiunt quidẽ magis in iſtis rebꝰ abſolutis: intendo ꝙ ami/ ci examinãt quidẽ ſe adinuicẽ: ⁊ ꝓbãt ⁊ exquirũt in bonis abſolutis: ⁊ hoc qñ amicus delectationis ſm veritatẽ eſt qñ delectat̃ vterqꝫ ami coꝝ cum altero delectatione abſoluta: ⁊ ſilr̃ eſt in vtilitate niſi ꝙ for/ taſſis iſta dilectio pauca eſt ⁊ rara: eo ꝙ iſti pauci ſunt: intẽdo virtuo/ ſos: ⁊ eo ꝙ indiget̃ in cognitione eſſe huius dilectionis tpe experiẽtie. vt dr̃ in ꝓuerb. qñ opꝫ vt qui ꝓfitent̃ amicitiã demonſtrẽt ſe eſſe tales quales eſſe ꝓfitent̃: ⁊ ne recipiat̃ dictum eoꝝ in ꝓfeſſione amicitie do/ nec appareat ꝙ vterqꝫ eoꝝ amatus ſit ab altero: ⁊ verificet p facta ſua qñ talis. ¶ D. illi aũt qui volũt ꝓmptitudinẽ in volũtatibꝰ ſuis quẽ amant volũt vt ſint amici: ⁊ non ſunt donec dilectio ſit ex vtriſqꝫ: ⁊ ſit ex eis equalr̃. i. vt vterqꝫ eoꝝ diligat alterũ ſm quantitateꝫ qua dili/ git eum alter. eteniꝫ volũtas prompta ad voluntatẽ amati interduꝫ cõuertit̃ in amicitiã. ⁊ cõuertit̃ amicitia in volũtate ꝓmpta in aliqua. horarũ. ¶ D. Et hec amicitia q̃ eſt amicitia bonoꝝ ſit cõpleta ex par/ te tpis: cũ ſit longiſſimi tpis: ⁊ ex parte cauſarũ amicitie: ⁊ ẽt ex parte eius ꝙ cauſe amicitie ſunt in vtroqꝫ ipſoꝝ ꝯſilr̃es: ⁊ hopꝫ vt ſit in ami cis: ⁊ boni delectant̃ ex inuicẽ delectatiõe ꝯſili: intẽdo coeq̃li: ⁊ ſilr̃ ꝓfi ciunt ſibiĩnuicẽ: ⁊ dilectio quidẽ ſtabilior eſt qñ fuerit cã inducẽs eaꝫ res vna eadẽ in vtroqꝫ diligentiũ. intẽdo in ſpẽ ⁊ quãtitate: vt ꝙ ſit vterqꝫ ipſoꝝ ꝓficiẽs alteri ſm eq̃litatẽ: ⁊ maxie qñ fuerit delectatio ⁊ vtilitas in re vna eadẽ nõ in duabꝰ rebꝰ diuerſis vt in amãte ⁊ ama/ ſia. itẽ vterqꝫ delectat̃ ex altero: attñ delectatio ipſoꝝ eſt in duabꝰ re/ bus diuerſis: amator eñ delectat̃ forma amaſie: ⁊ amaſia delectat̃ ſer uitio amatoris: ⁊ qñ defecerit alterũ iſtoꝝ forte deficiet dilectio: eo ꝙ in intuẽdi aliq̃ horaꝝ amaſie eſt nõ delectabilis: aut nõ erit ſeruitiũ ab amatore: ⁊ multotiẽs firmat̃ amicitia amatoris qñ vterqꝫ amauerit alterũ pp experientiã moꝝ ſuoꝝ ex longa cõuerſatione ſimul: eteniꝫ longa ꝯuerſatio facit eos hereditare aſſimilationẽ ĩ moribꝰ: ⁊ itercişio ſocietatis delectabilis eſt apud iſtos in cãbio ⁊ ꝑmutatione ab amico ad amicũ: ⁊ cõferẽs vtilitatẽ ĩ hac amicitia: intẽdo amicitiã amoris eſt amatori: eteniꝫ amator vtilis eſt: attñ ſunt pauce amicitie ⁊ ſtabi/ litates. ¶ D. Illi aũt q ſunt amici pp vtile cũ ipoꝝ amicitia diſſoluat̃ ad amicitiã vtiliorẽ: intẽdo permutet̃: nõ ſunt amici ſm veritatẽ alter

alteriꝰ: ſʒ ſunt amici quidē grã illiꝰ: qđ videt̃ bonū eē ſuīpſius: ſiue
delectationē ſiue vtilitatē: ⁊ ideo poſſe eſt vt ſit hec amicitia īter malos:
⁊ inter bonos ⁊ malos: ⁊ inter eos in quibꝰ eſt aliqđ ex vtroqʒ: inten-
do ex malitia ⁊ bonitate. ¶ D. manifeſtuʒ eſt aūt ꝙ q ſunt amici pſe
ſunt boni tantū: eoꝙ mali nō gaudēt ex inuicē niſi adſit vtilitas: di-
lectio bonoꝝ ſola nō iraſcit̃: neqʒ admittit turbationes detractoias:
eoꝙ nō eſt leue vt admittat̃ dictio aut detractio ↄtra eū q iaʒ pbatus
eſt tpe multo: ⁊ hoc qñ amicus ī hac dilectiōe nō īfert īiuriā amico
ſuo in aliqua horarū: neqʒ ꝙ videat̃ iniuria: ⁊ ex quo nō ſit iniuria in
hac dilectiōe non eſt dubiū qn ipſa ſit pſeuerātiſſima: in moduʒ aūt
aliaꝝ dictionū nihil ꝓhibet incidere iniuriā ⁊ ſilẽ iniurie. ¶ D. poſtq̄
aūt eſt de ↄſuetudine hoīuʒ noīare amicos eos qui cōiungunt̃ cauſa
ꝓficiēdi inuicē ex ciuibus huiꝰ ciuitatis: ⁊ pcipue in eo in q nō eſt du-
biū quin ſit bonū: vt illi q coadiuuāt ſeinuicē in lite. Videt̃ eñ coad-
iutoriū in lite cā boni eſſe vt ſaluationis vel alteriꝰ ex his circa q pro-
ficit̃ bellū: ⁊ eos q amāt ſeinuicē cā delectādi: vt pueri nec̄e eſt nobis
vt noīemus ⁊ nos hmōi amicos. i. ponamus eos in genere dilectiōis.
Sm̃ hoc ergo multe erūt ſpecies dilectionis: verūtamē dignior earum
ſm̃ veritatē eſt dilectio bonoꝝ ſm̃ ꝙ boni: intēdo eos qui diligūt ſein-
uicem cauſa bonitatis tantū. De reſiduis aūt dr̃ nomen dilectiōis per
modū ſilitudinis ⁊ trāſumptionis: eoꝙ ipſi quidē ſunt amici ſm̃ bonū
quoddā aut ſimile bono: non ſm̃ bonū abſolutū: delectatio nāqʒ bo-
nuʒ quoddā eſt amatori delectationis ⁊ ſilr̃ ſe hʒ in vtili: intēdo ꝙ eſt
bonuʒ quoddā: iſta dilectio nō cōiungit̃ cōcluſione: neqʒ copulat̃ co-
pulatione pura donec fiant ipſi ⁊ amici ipſoꝝ res vna: intēdo ꝙ vniū-
tur: eoꝙ amicitia ipſoꝝ non eſt ꝓpter ſeipſos: ſʒ eſt quideʒ pp delecta-
bile aut vtile. amicitia ergo eoꝝ per accñs eſt: eoꝙ per accñs eſt non
vnit̃ vnitione bona. ¶ D. Cū itaqʒ iſta ingrediat̃ in ſpēs dilectionis
intēdo dilectionē dilectiōis ⁊ vtilitatis: erūt igit̃ mali ēt amici adin-
uicē pp delectabile ⁊ vtile: intendo delectant̃ ex ſeinuicē ⁊ ꝓficiūt ſibi-
inuicē qñ fuerint cōſiles: boni aūt ſunt amici p ſe. i. ſʒ ꝙ boni. ¶ D. ⁊
iſti ſunt ſocij per habitū dilectionalē aīalem: ⁊ per actū huiꝰ habitus
quēadmodū in v̄tute dr̃ ꝙ v̄tuoſus eſt v̄tuoſus habitu: ⁊ ꝙ eſt v̄tuo-
ſus actu: intēdo actu illius habitus: ſilr̃ ī amicitia: amici eñ interdū
ſunt amici actu ſm̃ ꝙ cognoſcunt̃ in vita ⁊ cōgaudēt ſibijnuicē: ⁊ fo-
ritur alter ex altero bona: ⁊ interdū ſunt amici p habitū dilectionalē
ſoluʒ: ⁊ ſi nō agāt actiones amicitie: ⁊ hoc qñ fuerint dormiētes aut ſe-
iuncti in locis. Qñ eniʒ ſeiuncti fuerint nō agūt actiones amicoꝝ vite
rūtñ habitus eoꝝ aīalis habitus eſt amicoꝝ: eoꝙ ſeiūctio localis nō
diſſoluit amicitiaʒ abſolute: ſed diſſoluit quidem actiones amicitie.
¶ D. Si vero fuerit abſentia diuturna: iaʒ putat̃ ꝙ neceſſariā faciāt
reſolutionē amicitie per obliuionē: ideoqʒ dr̃ qñ peregrinatio vel di-
greſſio multas diſſoluit amicitias. ¶ D. Et non vr̃ ꝙ veterani repleti
amaritudine ſint viri amicitie: eoꝙ delectatio in ipſis modica eſt: ⁊
non pōt aliqs finire dies ſuos in aſſociatiōe cōtriſtāte aut que nō de-
lectat: pʒ eniʒ ꝙ nā vt plurimū reſpuit cōtriſtās ⁊ cōcupiſcit delectans.
¶ D. pp hoc igit̃ qui amāt ſeinuicē ⁊ nō cōiungunt̃ in vita potius aſſi-
milant̃ exhortatoribus q̄ amicis: eoꝙ nihil iſtoꝝ amicoꝝ ſimilat̃ aſſo-
ciationi in vita cū nō delectant̃ ex ſeinuicē. ſunt igit̃ tanq̄ egētes qui

non deſiderāt niſi vtilitatē tantū: cū nō ſit apud eos delectatio: ⁊ iſti
ſunt amici vtilitatis. Viri aūt glorie ⁊ exultationis ipſi ſunt q deſide-
rant aſſociationē: ⁊ pp hoc dr̃ qñ nō opʒ vt iſti tales ſint viri diuitia-
rum: ſʒ nobili fulgētes comitatu: taliū eniʒ ab iſtis non eſt poſſe vt ſit
aſſociatio adinuicē: eoꝙ non delectant̃ ex ſeinuicē: neqʒ gaudēt ex re-
bus eiſdē: quēadmoduʒ putat̃ eſſe in amicitia aſſociatiua. cūqʒ ſic ſit
amicitia que maxīe eſt amicitia bonoꝝ: ſicut dictū eſt multotiēs: pu-
tatur eñ ꝙ amatū v̄tuoſuʒ eſt bonū abſolutū ⁊ delectabile abſolutū:
⁊ vtraqʒ iſtarū intentionū exiſtit coamicantibꝰ pp virtutē ſm̃ equa-
litatē: intēdo ꝙ vterqʒ eoꝝ delectat̃ ex ſocio ſuo delectatione abſolu-
ta: ⁊ amat ipſum eoꝙ bonū abſolutuʒ non bonum quoddam. bonus
enim deſiderat bonū ſm̃ ambas has intētiones ⁊ deſiderat̃ ipſe a bo-
no: intendo ꝓpter deſiderium delectandi ex ipſo ⁊ deſiderium bonum.
¶ D. Coamicatio ergo paſſio eſt: amicitia vero habitus ⁊ v̄tus ideoqʒ
nō eſt amicitia in inaīato: ipſa eñ qdē cuʒ cōretributiōe: ⁊ ſit quideʒ
cōretributio ex pte electionis: ⁊ electio ex pte habitus rōnis: ⁊ pp hoc
amici boni volūt bona ſuis amatis nō pp paſſionē: ſʒ pp habitū qui
virtus eſt: ⁊ qñ amauerint amicū amant bonū qđ exiſtit in ipſis: ⁊ pp
hoc qñ bonus ſit amicus facit amicū ſuum bonū: vnuſquiſqʒ amicorū
bonoꝝ amat in ſocio ſuo bonū inuentum in ipſo: ⁊ cōretribuit ei ſm̃
eq̄litatē in voluntate: ⁊ in ſpecie volūtatiua. ſ. vult ei ex equipollētia
cōretributionis ⁊ vtilitatis ſpēm quā vult ei alter: ⁊ quantitatē quaʒ
vult alter: ⁊ iſta eſt que dr̃ amicitia eq̄litatis. ⁊ hoc maxime qdeʒ in-
uenit̃ in amicitia bonorū. ¶ D. ⁊ parū cōtingit vt inueniat̃ amicitia
inter animoſos vel magnanimos: ꝓpterea ꝙ graues ⁊ difficiles ſunt
adinuicē: ⁊ propter paucitatem gaudij ſui ex concluſione ⁊ aſſocia-
tione: ⁊ hoc eoꝙ vr̃ ꝙ aſſociatio vt plurimuʒ ſit amicitia ⁊ effectiua
amicitie: ideoqʒ adoleſcentes ſunt veloces amicitie ꝓpter velocitatē
ipſoruʒ ad aſſociationeʒ ⁊ delectationem eoruʒ ex ipſa. Veterani aūt
graues ſunt ad amicitiam ꝓpter paucitatē alacritatis ſue ex occurſu
alterius alteri: imo ſunt ſicut ſerui vtiles in moribus: ⁊ ſm̃ veritateʒ
ſunt qdē exhortatores: eoꝙ volūt bona ſibi inuiceʒ ⁊ ſuccurrūt indi-
gentia: amici v̄o nō: eoꝙ non perſeuerāt in ſocietate neqʒ gaudent ex
inuicē qđ maxime pre alijs amicitie eſt: intendo ꝙ actio iſta eſt actio
amicitie magis q̄ cetere actiones.

Cap. 5.

PLuribus v̄o eſſe amicū ſm̃ pfectā amicitiaʒ
nō dat̃: quēadmodū nec amare plẽs: ⁊ ſilis
exceſſus qdē vr̃: hoc aūt ad vnū ſit. Multos
v̄o vni vehementer placere nō facile eſt: for-
te ēt nec bonū eſſe vr̃: ⁊ experimēto accipe: ⁊
conſuetudine fieri: qđ ſumme difficile eſt. Propter vti-
litatē v̄o ⁊ voluptatē multis placere qs pōt. Multi eniʒ
tales: ⁊ breuis obſequium tēporis. Horū v̄o magis vr̃
amicitia q̄ ꝓuenit ex voluptate: qñ eadē ambobus ſiūt:
ꝗ. ſ. mutuo delectent̃ atqʒ eiſdē rebꝰ q̄les ſunt iuuenuʒ

amicitie. Magis eniʒ in his ingenuitas eſt: que vero ꝓpter vtilitatē negociatoꝝ. Beati vero nō indigēt vtilitate: ſʒ iocūditate. Volunt eniʒ hr̄e aliquos quoꝛū vſu delectētur: moleſtia vero ꝑuo ſuſtinēt tpe. Cōtinuo autē nemo ne bonū quidē toleraret ſi ſibi moleſtū eſſet. Itaqʒ amicos querūt iocūdos. Optʒ aūt ⁊ bonos hmōi eſſe etiaʒ ipſis: nā ſic illis aſſunt cūcta que adeſſe debent amicis. Quidā eniʒ illis vtiles ſunt: quidā vero iocundi: vtrūqʒ vero iidē ſint ꝑraro cōtingit. Nā neqʒ iocūdos ꝑ virtutē querunt: nec vtiles ad honeſtatē: ſʒ iocūdos qdē ad voluptatē expetūt: aſtutos vō ad negocia explicāda. Hec aūt raro fiunt in eodē: nam ſimul iocundū ⁊ vtilē diximꝰ eſſe ſtudioſuʒ: ſʒ ſemꝑ excellenti nō fit talis amicus niſi virtute ſupemineat: alr̄ vero nō adequat ꝓpoꝛtioneʒ ꝗ inferioꝛē nec freq̄ter cōſueuerūt tales exiſtere. Sūt igiꝛ he amicitie de quibꝰ dicimꝰ in paritate. Eadē enim fiunt ambobꝰ: ⁊ inuicē volūt: vel alterū ꝓ altero cōmutant: ceu voluptatē pꝛo vtilitate. Qd vero minꝰ ſunt he amicitie ⁊ ꝑmanēt dictū eſt pꝛius. Videntꝛ aūt ꝓpter ſimilitudinē eius ⁊ diſſimilitudinē eiuſdē eſſe ac nō eſſe amicitie: Nam per ſimilitudinē eius videntꝛ amicitie q̄ eſt ſm virtutē: nā ea qdē voluptatē cōtinet: iſta vero vtilitatē: hec aūt exiſtūt ⁊ illi: verum ſtabilitate ⁊ ſecuritate ꝙ he cito inherēt: aliiſqʒ ꝑmultis differūt nō videntꝛ amicitie ꝓpter illius diſſimilitudinē. Eſt ⁊ alia ſpēs amicitie ſm maioꝛitatē velut patri ad filiū: ⁊ ſenioꝛi ad iunioꝛē: viroqʒ ad vxoꝛē: ⁊ gubernatoꝛi oīum ad eum qui gubernatꝛ. Sed differūt hec inter ſe. Naʒ neqʒ eadē eſt p̄ri ad filiū: ⁊ filio ad patrē: neqʒ viro ad vxoꝛē: ⁊ vxoꝛi ad virū. Alia enim cuiqʒ iſtoꝝ virtus ⁊ opus: alia. n. ꝓpter que amāt: alie ergo dilectiōes ⁊ amicitie. Eadē igiꝛ nō fiunt vtriqʒ ab altero: nec certe queriꝛ: ſed quotiēs filii parentibus illa tribuunt q̄ opʒ ⁊ parētes filiis: firma ē amicitia. Coꝛridētem vero in oībꝰ q̄ ſm maioꝛitatē ſunt amicitie dilectiōes eé opʒ veluti melioꝛē magis diligi q̄ʒ diligere: ⁊ vtilioꝛē ꝗ alioꝝ queqʒ ſilr̄. Qn̄. n. ſʒ dignitatē diligiꝛ tūc fit quodāmō equalitas: qd poꝛro amicitie vr̄ eſſe. Nō ſilr̄ eq̄le in amicitia ⁊ in iuſtitia ſe hr̄e vr̄. Nā in iuſtis quidē pꝛimū eſt illud equale qd ē ꝓ dignitate. Scdm vero illud qd eſt in q̄ntitate. In amicitia vero id qd eſt q̄ntitate: pꝛimo ē loco qd vero dignitate ſcdo. Patet aūt ſi plurima diſtātia fiat virtutis: aut vitii: aut diuitiaꝝ: aut alterꝰ rei. nō eniʒ amplꝰ ſunt amici nec dignū id putāt. manifeſtiſſimū eſt i diis id: qm̄ hi plurimū oībꝰ bonis excellūt. Patʒ ēt in regiōibꝰ. Nō. n. in illos dignantꝛ amicitia q valde ſunt humilioꝛes. Neqʒ optimꝰ ⁊ ſapiētiſſimꝰ eos q nullꝰ ſunt pcii: in his ergo nullus ꝑfixus eſt terminꝰ quouſqʒ amici. Multis. n. ablatis adhuc māet amicitia. ꝙ ſi magnus ſit exceſſus ceu deoꝛuʒ ad homines, nō amplius ꝑmāet. Vn̄ dubitatꝛ an iterdū nō optāda ſint amicis maxima bona: puta dii fiant: qm̄ nō amplꝰ eēnt amici: neqʒ ſimplr̄ bona: nam amici qdem bona. ꝙ ſi recte dictū eſt amicū amico bona cupere illꝰ grā manere opʒ: q̄liſcūqʒ is eſt vt hoī. Ergo maxima bona optabit: ſed foꝛte non oīa: nam ſibiipſi quiſqʒ maxima bona cupit.

¶ Quintū caplm in quo eſt repetitio pꝛauos eſſe amicos ꝓpter delectabile vel vtile ſimiles in minuta retributione bonos: aut ꝓpter ſequi ⁊ ſimplr̄: alii vero per accidēs: ⁊ in aſſimilari. addit ꝙ queadmoduʒ 5
dicunt boni hi ſm habitum: hi vero ſm operationē: ſic ⁊ amici: ꝙ qʒ diuturna habētia obliuionem videtꝛ facere amicitie: non tamen facit vere: deinde ꝙ vt in plus neqʒ ſenes neqʒ ſeueri amatiui ꝓpter bꝛeue delectationis in ipſis: ꝙ qʒ ab inuicē amātes nō cōuiuētes aut beniuoli magis q̄ amici: q2 nil ſit amicoꝝ vt cōiure qui eiſdeʒ delectantꝛ ⁊ gaudent vt cōnutriti. poſt repetit ꝙ maxime eſt amicitia que bonoꝛū: q2 bonus ſimpliciter bonum delectabile: ⁊ ideo ſimplr̄ amabile bono. deinde ꝙ amatio aſſimilatur paſſioni. i. paſſiue diſpoſitioni. amicitia vero habitui: que cuʒ electione mutuo amat amatoꝝ gratia: qui nō ſolū ſimplr̄: ſed ⁊ ipſis bonū amāt ꝓpter amicū eſſe: ⁊ ſimplr̄ ⁊ amico bonuʒ qui ⁊ eq̄le retribuūt: eo ꝙ amicitia maxie dicta eſt eq̄litas. tādē repetit de ſenibꝰ ⁊ ſeueris cur ſūt amici minꝰ iuuenes vō citiꝰ. D.

ET foꝛtaſſis nō cōtingit inuenire plus vno amico amicitie perfecte: ſicut nō cōtingit amatoꝛē vnuʒ habere plures amaſias ſimul. omne enim qd in fine eſt ⁊ ſupexcellentia naturaʒ hʒ que exigit vt cōparetꝛ vni: qd eniʒ in fine eſt ⁊ vnum eſt: ideoqʒ non eſt poſſe vt vni placeant plura placentia vltimas

illud enim in quo alius ei cōicat nō dicit̄ eſſe in vltimo: ⁊ etiam rara eſt multitudo amicorum ſm bonitatē propter paucitatem bonorum: neq̄ ēt q̄r nō eſt certum virū amicū eſſe niſi poſt longā experientiā ⁊ ꝑmixtionē multā ⁊ ſocietatem: ⁊ hoc eſt difficile. Hec eſt ergo res que appropriat̄ amicitie bonorū. In amicitia autē que fit ꝓꝑ vtilitatē ⁊ delectationē poſſe eſt eſſe plures vno amico ſimul: poſſe eſt enī vt placeant vni plures ex iſtis eo q̄ multi taliū inueniunt̄: ⁊ acquirit̄ eorū experientia modico: ⁊ videt̄ q̄ plus iſtis duab9 ſit amicitia que fit ꝓꝑ delectationē: cum iſta ſit ab ambobus ſm equalitatē: intēdo vt gaudeant ex inuicē equal̄r: ⁊ letant̄ ex reb9 vnis equal̄r: ⁊ iſta eſt vt amicitia adoleſcentiū: ⁊ quib9 maxime eſt hec amicitia ſunt viri libertatis: amicitia vero que fit per vtilitatē eſt amicitia mercatorum. ℭ D. Viri aūt glorie ⁊ exultationis nō indigent rebus vtilib9 ſed delectabilibus quidē: ⁊ ꝓꝑ hoc nolunt aſſociari quorūdam hoīum: ⁊ hoc q̄m iſti nō ſuſtinēt cōtriſtans. ℭ D. Et fortaſſis nō tolerat aliquis cōtriſtabile tolerātia ſempiterna: ⁊ ēt ſi fuerit cōtriſtabile bonū ipſum: intēdo q̄ nō tolerat aliq̄s bonū cōtriſtans q̄to minus cōtriſtās qd̄ nō eſt bonum: ⁊ ꝓpterea requirim9 vt amici delectabiles ſint ⁊ boni ſint: ⁊ tales ſunt in quib9 inuenit̄ quicq̄d inueniri op3 in amicis. ℭ D. Dñi aūt poteſtatū ⁊ regnoꝝ: ⁊ qui ſimilant̄ eis ex iſtis modis hominū vident̄ vti amicis ⁊ acceptare eos ꝓꝑ prepollentiā ſuꝑ eos: ⁊ cā in hoc eſt q̄m ſocij delectationū/ ſm eos qui vidēt q̄ ipſi ſint amici alij ſunt a ſocijs ciuitatū. q̄ aūt ſint ſocij delectatiōis eiſdem ſocijs vtilitatis nō cōtingit multotiēs: ſed parū: eo q̄ iſti nō requirunt delectabiles cum virtute neq̄ vtiles cū virtute. Si enī requirerent delectationem cum virtute/ cōiūgerēt cū delectatōe vtilitatē: ⁊ ſil̄r ſi requirerēt vtile cū virtute/ cōiungerēt cū vtili delectationē. S3 iſti deſiderāt q̄dem ex hoībus eū q̄ eſt facilis motus ꝓꝑ delectationē: ⁊ volunt delectabiliorē motuū actioni quā imperāt: ⁊ iſta nō cōiungunt̄ eodē' multotienſ: intendo delectabile iſto mō ⁊ vtile: q̄uis iam dictū ſit q̄ ſimul delectabile ⁊ vtile. ℭ Verūtamen virtuoſus virtute ꝑfecta nō ſit amicus neq̄ vni iſtoꝝ: intendo viros poteſtatū ⁊ regnoꝝ niſi fuerint excellentis virtutis: intēdo virtutē ꝑfectā: ⁊ ſi nō tunc coeq̄bit̄ virtuoſo in virtute: ⁊ q̄n nō equat̄ ei nō aſſil̄at̄ ei: ⁊ nō inuenit̄ in iſtis dilectio que fit ſm equalitatem vt in pluribus: q̄to minus que fit ſm equalitatem in virtute abſolute eo q̄ iſta dilectio fit quidē quando inueniuntur in vnoquoq̄ ipſoꝝ res vne eedem: vt q̄ ſit inuēta in vno ipſoꝝ: gr̄a cuius eſt dilector ipſa eadē virtus q̄ eſt inuenta in altero ipſoꝝ: ⁊ ſil̄r ſe vtilitas que eſt in vno ipſoꝝ ipſa eadē vtilitas q̄ eſt in altero. ⁊ ſil̄r ſe h3 in dilectione: in amicis aūt iſtoꝝ: intēdo dñoꝝ regni ⁊ in dñijs regni nō inueniunt̄ res eedē: gr̄a quarū ſunt amici: ſ3 rex accipit amicos dilectionis cauſa: ⁊ amici aſſociant̄ ei ꝓꝑ vtilitatē. ℭ D. Iam dilectiones etiā ſunt de his que ſunt ꝑter dilectionē bonoꝝ: q̄m ipſe ſunt dilectiones min9: ⁊ q̄n nō ꝑſeuerāt. ℭ D. Quibuſdā aūt viſū eſt q̄ ſint dilectiōes ꝓꝑ ſil̄itudinē q̄ inuenit̄ inter eas ⁊ inter dilectōes q̄ ſunt ꝓꝑ ſil̄itudinē in virtute. alij vero viſū eſt q̄ nō ſint dilectiōes ꝓꝑ priuationē ſil̄itudinis. Modus aūt ſil̄itudinis cum illis eſt q̄n inuenit̄ in eis delectabile ⁊ vtile: ⁊ hec duo inueniunt̄ in illis magis q̄ in iſtis: intēdo in dilectione delectabilis ⁊ in dilectiōe vtilis: eo q̄ in illa inueniuntur delectabile ⁊ vtile ꝑfecte: intendo in ea que eſt ꝓꝑ appetitū virtutis. Modus vero priuationis ſimilitudinis inter eas eſt q̄ illa non mutat̄: intēdo amicitiā appetitus virtutis: iſte aūt mutant̄ velociter ⁊ ſeiungunt̄ ab inuicē: ꝓꝑ hoc igit̄ viderūt multi hoīum ne nominent iſte dilectiōes eo q̄ nō aſſimilant̄ illi. ℭ D. ⁊ ex ſpēbus dilectionis eſt ſpēs altera que inuenit̄ ſm additionē ⁊ ſuꝑfluitatē ſicut dilectio pr̄is ad filiū: ⁊ ſenis ad iuuenē: ⁊ viri ad mulierē: ⁊ oīs ꝑlati ad ſubditū. ℭ D. ⁊ in hac dilectione diuerſitas eſt inter cōdiligentes ⁊ inter iſtos modos metipſos: eo q̄ nō eſt dilectio patrū erga filios: vt dilectio ꝑlatorū erga ſubditos: neq̄ dilectio patris erga filiū vt filij erga patrē: neq̄ viri erga mulierē vt mulieris erga virū: eo q̄ virtus vniuſcuiuſq̄ iſtoꝝ ⁊ actio eius diuerſa ē: ⁊ ex quo coamatio in iſtis ē ꝓꝑ virtutē aut actionē: neceſſe eſt vt diuerſificent̄ dilectiōes in iſtis penes diuerſitatē eorū: gr̄a quoꝝ fiunt dilectiōes: ⁊ ꝓpter hoc nō requirit q̄libet horū a ſuo cōpari ſpēm vnā ex actione ſm q̄ meret̄ ſua dilectio. Pater ergo req̄rit a filio reuerentiā: ⁊ q̄n reuerit9 fuerit ipſum ſm q̄ cōuenit firmabit̄ dilectio patris ⁊ debitū habitudinis: qd̄ autē req̄rit filius a pr̄e eſt vt ſint erga ipm̄ actōes pr̄is: ⁊ ſil̄r req̄rit ꝑlatus a ſubdito donec ſit dilectio inter ambos: aliud ab eo q̄ ꝑrequirit ſubditus a ꝑlato: ⁊ ſil̄r eſt diſpō viri cū muliere. ℭ D. ⁊ op3 vt ſit dilectio ꝑfecta in iſtis ſm ꝓportionē nō ſm equalitatē: intēdo q̄n nō ſunt cogentia ad dilectionē in dilectis ſm equalitatē: ⁊ hoc q̄m op3 vt amet vilior ex ipſis meliorē amplius q̄ melior viliorē: ⁊ ſil̄r eſt in vtiliore: intendo q̄ vtilior amicoꝝ op3 vt ſit amat9 magis q̄ amans. Quādo ergo amor inuētus fuerit in amicis ſm menſuram meriti erit ſtatim equalitas quedā: intēdo dilectionē ex parte ꝓportiōis: ⁊ ſi nō ſit eq̄litas vera ꝑut eſt in amicis quoꝝ actiōes ſunt ſpeciei vnius ⁊ mēſure vnius: equalitas ergo in dilectiōe dicet̄ ēt ſm duas intētiones: quēadmodū dr̄ in iuſtitia: vna earū eſt eq̄litas in q̄titate: altera eq̄litas ex ꝑte ꝓportionalitatis: verūtn̄ primū in iuſtitia aliud eſt a pr̄io ī dilectiōe. nam primū in eq̄li in iuſtitia eſt qd̄ fit penes menſurā meriti eq̄lis ex ꝑte ꝓportiōis: ⁊ ſcd̄m eſt illud qd̄ fit penes q̄titatē. ꝑmū aūt in dilectiōe intēdo ꝑcedēs eſt eq̄le in q̄titate: dilectio vero q̄ eſt ſm ꝓportionalitatē poſterior ē illa dilectiōe: intēdo vt ſit dilectio vniuſcuiuſq̄ amicoꝝ ſm ꝓportionē debiti vni9 ad alterū nō ſm eq̄litatē: ⁊ q̄n diuerſant̄ debita manifeſtū eſt q̄ īuenit̄ īter d̄bita diſtātia multa: ⁊ q̄d aliud: cūq̄ fuerit diſtātia valida īter duo patēs eſt q̄ nō ſit inter ea amicitia: neq̄ ꝑparat quiſq̄ eoꝝ ſeipm̄ ad hoc: ⁊ iſtud p3 valde in dijs. Nemo enī ꝑparat ſeipm̄ ad hoc vt ſit eis amic9 cū ſit ꝑeminētia eoꝝ ī bonis multa valde. Et d̄clarat̄ hoc ēt ex regib9: nā q̄ ſunt multo iferiores ipſis nō ꝑparāt ſeipos vt ſint amici eis: ⁊ ſil̄r q̄b9 nō eſt q̄titas idoneitatis in aliq̄ rerū nō ꝑparāt ſeipos vt ſint amici virtuoſoꝝ ⁊ ſapiētū valde ex hoīb9. ℭ D. Nō eſt aūt in hoc q̄titas nota ſm̄ diſtātia verſus quā finiat̄ amicitia: ⁊ ſi ſuꝑfluat diſtātia nō erit amicitia: ſuꝑet enī q̄ q̄n ſuperat vnus aliū in reb9 multis adhuc ſit inter eos tū hoc amicitia. Q̄n vero ſuꝑuenerit ipm̄ in fine multitudīs rerū ⁊ bonitatis: tūc iam nō erit amicitia. termin9 aūt īter hec duo īmanifeſtus ⁊ ī determiat9 in ſeipſo. ℭ D. Et ex hinc depēdet difficultas q̄dā:

e eſt ꝙ fortuitu amici non volunt amicis ſuis bona eximia. Si ergo hec ſic fuerit caſus diſtātie diſſoluet amicitiā: ⁊ etiā tunc nō erūt ipſi ſub vno genere ex generibꝰ boni: ⁊ tam putat ꝙ amici ſint ſpecies bonitatis ſub genere vno: intēdo coequales in bonitate: vt ꝙ coequat vni ſpeciei: ideoq; dictū eſt ꝙ amicus vult bona amico ſuo: eo ꝙ ipſe eſt ipſe: verūtamen ſi fuerit amicus ens ille qui vult amico ſuo bonū illud qđ cōuenit ei in q̄tuꝫ homo: ⁊ ſm diſpōnē ſm quā meret bonuꝫ humanū: volet ergo ⁊ bona eximia. Cap. 6.

Videnť pleriq; per ambitionē amari magis velle q̄ȝ amare: ex quo fit vt multi adulatores ament. Inferior. n. amicus eſt adulator: vel fingit quidē tale quiddā ⁊ magis amare q̄ȝ amari. amari vero ꝓxime videť accedere ad honorationē: qđ ſane pleriq; appetūt: nec honorē per ſe expetere videnť: ſȝ per accidēs. Gaudēt. n. multi cū ab his qui in ꝑtātibꝰ cōſtituti ſunt honorať: ſpe ducti ꝙ putant: ſi quid opus ab illis īpetraturos. Ut igiť ſigno bone affectiōis gaudēt honore. Qui vero a bonis viris ⁊ ſcientibꝰ appetūt honorari opinionē ſui ꝯfirmare deſiderāt. Gaudēt igiť ꝙ boni ſint credētes loquentiū iudicio amari aūt ꝑ ſeipſos gaudēt. Quapp videreť vtiq; potiꝰ eſſe q̄ȝ honorari: ⁊ amicitiā ꝑ ſeipaȝ eſſe expetēdā. Uidetur aūt magis in exhibēdo amorē q̄ȝ in recipiēdo ꝯſiſtere. Signū huiꝰ eſt ꝙ mr̄es amare gaudēt. Quedā. n. filios dederūt tollēdos: ⁊ amāt ſciētes. Amari vero nō q̄runt: ſi vtraq; fieri nequeāt: ſed ſatis illis videť ſi videāt in ꝓſperitate cōſtitutos: ⁊ amāt ipſe lȝ illi nō valeāt mři que opȝ tribuere ꝑꝑ ignorātiā. Cū vero amicitia magis in amādo cōſiſtat ⁊ amātes amicos laudemus amicoꝝ virtꝰ videť eſſe amare. Itaq; in q̄bus hoc ita fit vtroȝ: hi firmi ſunt amici: ⁊ hoꝝ amicitia eſt: per hūc modū inequales q̄ȝ maxie erūt amici: nā equari pn̄t: ⁊ eq̄litas ac ſimilitudo amicitia: ſtabiles. n. ꝑ ſeipſos exn̄tes inuicē manēt. Et neq; indigēt īproboꝝ: neq; talia miniſtrāt: ſȝ vt ita loco ēt ꝓhibēt: nā bonoꝝ eſt neq; ipſos delinquere: neq; amicos ꝑmittere ſibi miſtros eſſe. Mali vero firmitatē non hn̄t: neq;. n. ſibiipſis ſiľes perſeuerant: ⁊ puo tēpore

ipe ſunt amici: gaudētes mutua prauitate: ſȝ q̄ ſūt vtiles ⁊ iocūdi magis durāt. Quoad enȝ afferāt inuiceȝ voluptates aut vtilitates: ex ꝯtrarijs vero maxime vr̄ fieri ea amicitia q̄ ē ꝑꝑ vtilitatē: vt paup diuiti: ⁊ indoctꝰ ſapiēti. Cuius enȝ q̄ſq; indiget: id exoptat: aliud ꝓ alio affert ad hanc q̄s trahat amatoreȝ ⁊ amatuȝ: turpemq; ⁊ pulchrū. Quapp amatores interdū ridiculi videnť dignū putantes ſe amari: queadmoduȝ ipſi alios amant. Naȝ ſimiľr dignos fortaſſe exigēdū eſt ita amari: ꝙ ſi nō ſint tales ridiculū. Forte vero neq; appetūt ꝯriuȝ ꝯrij per ſe ſed per accn̄s. Deſideriū aūt medij eſt. Hec enȝ bonū puta ſicco nō fieri molle: ſȝ ad mediū ꝯuenire: ſiľr ⁊ calido ⁊ alijs. Hec igiť relinquanť: q̄m alieniora ſunt. Ur̄ enȝ vt ab initio diximus circa eadem ⁊ in eiſdem eſſe amicitia ⁊ iuſtuȝ: in oī enȝ ſocietate vr̄ aliq̄d eſſe iuſtuȝ ⁊ amicitia. Itaq; ⁊ eos qui ſimul nauigāt: ⁊ eos qui vna militant amicos vocāt. Eodēq; mō in alijs ſocietatibꝰ quatenꝰ cōicant: eatenꝰ eſt amicitia: nam ⁊ iuſtuȝ: ⁊ prouerbiū amicoꝝ ꝯn̄a recte: in cōmuniōe. n. amicitia eſt. Sunt. n. fratribꝰ ⁊ ſodalibꝰ cōia oīa: ceteris vero diuiſa: ⁊ alijs plura: alijs pauciora. Nā ⁊ amicitiaruȝ alie plus alie minꝰ. Differūt ēt iuſta: nō enȝ eadeȝ parētibus ad filios: ⁊ fratribus ad fratres: neq; ſodalibus: ⁊ ciuibus: eodēq; mō in alijs amicitijs. Alia igitur ſunt ⁊ iniuſta ad ſingulos iſtoruȝ: ⁊ augmentuȝ ſuſcipiūt vt magis ad amicos ſunt: puta: grauius eſt ſodali pecuniā auferre q̄ȝ ciui: ⁊ nō ferre opē fratri q̄ȝ extraneo: ⁊ pulſare patrem q̄ȝ quēuis aliuȝ: incremētuȝ ſimul capere videnť amicitiaq; ⁊ iuſtuȝ: vtpote in eiſdem exiſtētia ⁊ equaliter ꝓcedentia. Oēs aūt ſocietates partibus ciuilis ſiľes eſſe videnť. cōgrediunť enȝ in aliqua cōmoditate parentes aliquid eorum que ad vitam ꝑtinent: ciuilis quoq; ſocietas cōmodi gratia iniri durareq; videtur. Hoc enim ⁊ legūlatores coniectura ſequuntur: ⁊ iuſtum eſſe aiunt qđ cōiter ꝓſit. Ille igitur ſocietates particulare cōmodū

appetunt: vt naute quidē nauigandi ad parādas diui-
tias: aut aliquid tale. Milites vero bellandi: aut pecu-
nie: aut victorie: aut capiende vrbis cupidi. Eodē mō
contribules & populares. Sunt & ſocietates quedā que
voluptatis gratia inſtitute videntur vt in his qui thya-
ſontes & eraniſte vocātur: hec namq; ſacrificij & cetus cā
fiunt. Omnes aūt huiuſmodi ciuili videtur ſubeſſe. Nō
enim preſentē vtilitatē ciuilis queret: ſed ad totā vitā:
& qui ſacra faciunt: & illorum cauſa cetus inſtituūt: dijs
honorē tribuūt: & ſibiipſis requiē cū voluptate parāt.
vetuſta enī ſacra & cetus poſt fructuū perceptionē or-
dinata videntur: quaſi primitie quedam: plurimū enim
per id temp⁹ ocio indulgebant. Omnes igitur ſocieta-
tes partes ciuilis eſſe videtur. Sequent vero tales ami-
citie ſocietates huiuſmodi.

6 ¶ Sextū capl'm q nō cōtingit multis eſſe amicū ſm perfectā amici-
tiam pp ipſā aſſimilari ſupabūdantie & paucos bonos eē & difficile
eſſe experiētiā multorū ſumere: pp delectabile vero & vtile ɔtingit mul-
tis: q ea que pp delectabile ſimilior eſt vera ea q̄ pp vtile pp in hac
eadē ab ambob⁹ fieri: & magis eſſe liberale & beatos indigere delecta-
bile pp cōuiuere: nō aūt vtili: vn̄ delectabiles querūt amicos dūmō
bonus ſimpl'r: at per hoc adinuicē: deinde q potētes alijs vtunt ami-
cis pp delectabile: & alijs pp vtile & nō eiſdē: q̄ querūt hos nō virtuo-
ſos: cum ſolū virtuoſi ſint ſil' delectabiles & vtiles: q q ſupexcellēti
potenti nō ſit bon⁹ amicus: niſi a potēte agnoſcat in virtute ſupexcel-
lens vt ſit adequet ſm analogū: poſt q oēs tres dicte in equalitate
due tū min⁹ & amicitie & māſiue q pp ſilitudīes cū de videnf amicitie
pp diſſilitudines aūt ad eandē nō videnf eſſe amicitie. B.

ET multi eorum de qbus putaf q ament hono-
rem volunt amari magis q̄ amare: et
pp hoc eſt q multi ſunt amatores laudatores ex hoi-
bus. laudator. n. eſt amic⁹ addens in amicitia eius: et
quo cōuenit: & ipſe vult eē amator magis q̄ amat⁹: &
vt vir ſit amator ꝑpinquū eſt ad hoc vt ſit honorator
eius qui appetit honorē nō per ſe: ſed pp vtile: & magis
qui appetit honorē a regib⁹ & pncipib⁹: nā appetit qdē eū p modū
accntis nō per ſe. ipſi. n. appetūt quidem honorat forē: pp ſpem ɔndi-
ſuum ꝑpoſitū: eſtimant enī q impetrēt ab honoratorib⁹ oē qd indi-
gent: gaudent ergo ex honoratiōe eorū & ponunt eam ſignum expe-
diendi eos. ¶ B. Illi aūt qui deſiderāt honorē ab eis qui ſunt emeriti
& noti: deſiderāt quidē honorē ab eis quatenus per hoc intelligere ſci-
ciant: qm̄ & ipſi emeriti ſunt & noti: quēadmodū illi: gaudent ergo p
hoc q ipſi boni & per creditionē eius de ipſis honoratorū ſuorū: cum

non honorēt boni: niſi bonos: neq; emeriti & noti niſi emeritos & no-
tos: & ſimil'r ēt appetunt vt ſint amati: eo q dilectio eligibilis eſt per
ſe: & putaf q potius ſit in amato q̄ in amāte: & ſignū huius ſunt ma-
tres que gaudēt ex ſua dilectiōe: quedā enim ipſarū dant qcqd habēt
filijs ſuis abſq; retributiōe: neq; requirūt remuneratiōē: et ex eo q im-
partiunf filijs de bonis: & vl'r nō diligunt aliquid niſi bonū ſtatum
& decorū filiorum ſuorū: & ēt amant eos quāuis ipſi nō reuerenf eas
aliqua reuerētia debita matribus pp ignorantiā ipſorū & negligentiā
proprij iuris. Cum ergo dilectio potior ſit in dilecto q̄ in diligente: &
laudaf qui amat amicos: neceſſe eſt vt ſit virt⁹ amicitie viſitatio ha-
bitus amicitie ab vnoquoq; coamicantiū donec aggregenf eligibile
& laudabile in vtriſq;: intendo vt vterq; ipſorū ſit amans amatus: &
qm̄ ſic eſt: tunc in qbus inuenif dilectio ſm meritū vel idoneitatē nō
ſm equalitatē ſunt etiā perſeuerātes in amicitia: & iſta eſt amicitia
cōproportionaliū in virtute. Amicitia aūt equalitatis dignior eſt vt
ſit in coequalibus in virtute quēadmodū amicitia ꝑportionalitatis
dignior eſt vt ſit in diuerſatis in virtute: intendo vt ſit amicitia. i. di-
lectio & actio dilectiōis in quolibet ipſorū ſm menſurā virtutis ſue ad
virtutē cōparis ſui: & ſit quidē iſtorū amicitia perſeuerās vt amici-
tia coequaliū: eo q iſti cōſimiles ſunt. i. cōproportionales: & propor-
tionalitas eſt equalitas quedā: intendo amicitia quedā coequalis
quāto magis cōſimilitudo virtuoſorū: eo q cura perſeuerātie amicitie
eorum eſt perſeuerātia ipſorūmet in virtute: & iſti vt dicunt nō indi-
gent rebus malis: neq; ergo faciunt eas ſibiinuicē: imo prohibēt eas
abinuicē cū nō faciant hoc vt peccent circa bona: neq; vt mandent
amicos ſuos peccare circa ea. Malorū aūt cōſimiliū nō perſeuerat di-
lectio: eo q ipſi nō perſeuerāt in ſua cōſimilitudine: ſed varianf in diſ-
poſitionib⁹ ſuis. fiunt aūt amici in tēpore modico: & quiſq; eorū letaf
ex malo ſui cōparis. Iſti ergo prout diximus nō ſtabiliunf ex parte cō-
ſimilitudinis: et ex parte aūt vtilitatis & dilectōis ſtabiliunf multotiēs
qui diu perſeuerāt lucrātes ſibiinuicē delectatiōes & vtilitates. ¶ B.
Et arbitranf q dilectio que eſt ꝑpter vtilitatē vt plurimū eſt qui-
dem inter cōtrarios vt dilectio pauperis erga diuitem & ignorantis
erga ſcientē: verūtamen diues nō amicatur pauperi inquātū pau-
per: ſed vult ab eo pro hoc q dat ei de pecunia aliā rem. ¶ B. Et for-
taſſis intrare facit quis in dilectionē cōtrariorū amaſium & amaſiā:
& formoſum & deformē. at ſi amicitiā exhibuerit deformis formoſo pp
eius formā: non tamē amicabit formoſus deformi ꝑpter ſuam defor-
mitatē. Et ex hinc apparet q amaſij ſunt digni vt derideantur cum
voluerint aliquādo vt amentur: tum autē ament fortaſſis in ipſis eſt
idoneitas gratia cuius amanf. quādo vero nō fuerit in eis idoneitas
rei vllius & velint amari: tunc digni ſunt deriſione. ¶ B. Et fortaſſis
appetet cōtrariū ſuum per accidens: & hoc quoniā cōtrariū appetit
quidē illud quod eſt bonū: & hoc eſt mediocre. V. gratia: quoniam
non eſt bonum ſicco vt fiat humidus: ſed vt deueniat ad mediū: & ſi-
militer calido nō eſt bonum vt fiat frigidus ſed temperatus: vult vt
eſtimo q exceſſus in rebus oppoſitis deſiderat medium. ¶ B. Niſi q
hec perſcrutatio īmanifeſtabilis eſt ex hac ſcientia. i. nō eſt eſſentialis
ei. relinquamus ergo eam.

VIdetur aūt queadmodū dictū eſt primo ꝙ nec⁊ dilectio neq; iuſtitia inuēte ſint niſi in eo qđ ꝓportionat̃: nobis ē̃t in nobis: eoꝝ putatur ꝙ in oī cōicatione ⁊ cōnegociatōe iuſtitia quedã ſit ⁊ amicitia quedã. Eteniꝫ cōſociati in itineratione noĩant amici: ⁊ ſil'r cōmilitātes noĩant amici: ⁊ ſil'r quicūq; cōicant in actione aliqua noĩant amici ⁊ menſura amicitie eoꝝ ē ſcḋm mēſurā cōicatiōis ⁊ coadiuuatiōis: ⁊ dictuꝫ eſt ꝗdeꝫ in ꝓuerbio qm̃ qđ amicoꝝ eſt cōe eſt: eoꝙ amicitia cōitas: ⁊ ꝓp hoc vniuerſuꝫ qđ cōfratrū eſt ⁊ ſocioꝝ cōe eſt ⁊ portio virtuoſoꝝ in iſtis cōicationib⁹ ex vtilib⁹: gratia quoꝝ eſt cōitas mēſurata ē quibuſdã magis ⁊ quibuſdam minus. ideo ſunt quedā amicitiaꝝ magis: ⁊ quedā eaꝝ minus. intēdo qm̃ amicitia ſequit̃ bonū exñs in cōnegociatiōe: ⁊ ſil'r iuſtitia diuerſificat̃ in ſeipſa diuerſitate cōicatiōis: ⁊ ꝓp hoc ẽ dilectio patrū ⁊ filioꝝ ⁊ fratrum ⁊ ſocioꝝ adinuicē ⁊ dilectio ciuiuꝫ vnius ciuitatis adinuicē diuerſificatoꝝ: intendo qm̃ dilectio patrū erga filios diuerſa eſt a dilectiōe fratrū. ⁊ ſimil'r dilectio diuerſat̃ a dilectiōe ſociorum. ⁊ ſil'r dilectio ſocioꝝ diuerſat̃ a dilectiōe ciuiū: ⁊ ſimil'r in ceteris dilectionibus: ⁊ ꝓp iſtud ſunt ſpēs iuſtitie in eis diuerſe: ⁊ malitia aduerſat̃ iuſtitie magis circa dilectionē maioreꝫ q̄ circa minorē: ⁊ ꝓp hoc rapina pecunie ⁊ defraudatio ipſius a ſocio peior eſt q̄ a conciue ⁊ derelictio ſine adiutorio peior eſt derelictiōe extranei. Et ſimiliter frangere caput patris peius eſt q̄ frangere eius qui nō eſt pater. ℭ B. Et pꝫ ꝙ iuſtitia auget̃ per augmentū dilectionis quaſi ambe ſint in rebus eiſdem ⁊ finitur per augmētuꝫ eius apud modos equalitatis. ℭ B. Et vniuerſitas ſpecieꝝ cōicationū particulariū ſimilis ē partibus habitudinis ciuilis: intendo cōicationē publicā. oēs eniꝫ deſiderant rem vnam eandeꝫ: ⁊ eſt illud qđ deſiderat habitudo ciuilis: per oēs eniꝫ eos inquirit̃ cōueniēs in vita: ⁊ videt̃ de cōitate ciuitatis vel ciuili: qm̃ gaudet per illud qđ cōuenientius eſt vt per ipſuꝫ incipiatur cōſociatio ⁊ perduret ē̃t: ⁊ iſtud eſt ꝓpoſitū latoris legū: ⁊ dicunt qm̃ iuſtitia eſt cōueniētius cōi: intendo homini cōi. eteniꝫ relique cōicationes particulares deſiderāt cōueniētius particulari vt nauigatores maris cā lucrādi pecunias aut alteri⁹ cā ex his: pro quibus laborat̃ in mari: ⁊ ſil'r cōicantes ē̃t in malitia deſiderāt cōuenienti⁹ in prelio: vtputa pecuniā ſi huius fuerit appetit⁹: aut victoria ſi illa deſiderēt: aut captionē ciuitatis ſi ad hoc tendat deſideriū: ſil'r ſe hꝫ in hoībus vni⁹ lucri: intendo qm̃ inquiſitio eoꝝ eſt boni ꝑticularis inquiſiti ꝑ illam viam. ℭ B. Et putat̃ de quibuſdaꝫ cōicationib⁹: qm̃ fiunt cā delectationis ex cōcluſione: ⁊ recreatiōis vt cōiunctiōes ciuiū in feſtis decollationū ⁊ ſacrificioꝝ: intendit qđ apud nos dr̃ paſcha. ℭ B. Veriſile ē̃t eniꝫ ꝙ oīa iſta intrent ſub habitudinē ciuilē: intendo cōicationē publicā. Ciuitas nāq; nō deſiderat hoc qđ cōuenienti⁹ eſt alicui ſcḋm q; oībus. ℭ B. Et qui offerūt ſacrificia in tota vita ſua ⁊ honorāt deum in iſtis cōgregatiōibus: ipſi quidē lucrant̃ ſibiipſis ꝑ hoc recreatiōē ex operatiōe illa cum delectatiōe: ⁊ hoc patens eſt ex decollatione ⁊ celebratiōe antiqua paſche: fiebant eniꝫ poſt fruguꝫ collectionē: ⁊ eligebant quidaꝫ illam horam ꝓp duas intentiōes: vna q2 tunc quieuerunt a frugum collectiōe, ſcḋa ſacrificiū tunc erat quaſi gratiaꝝ acti

ꝓ adeptiōe frugū illi⁹ anni: ⁊ qm̃ ſic eſt: tūc iaꝫ pꝫ: qm̃ vniuerſe cōicatiōes ꝑtes ſunt habitudinis ciuilis: ⁊ qm̃ ſequtur oēm cōicationem amicitia ꝗdã ſcḋm modū illius cōicationis. Cap. 7.

AD adminiſtranduꝫ vero ciuitates tres ſunt ſpēs: totidē ē̃t exceſſus: ⁊ quaſi labes ipſarū. Sunt aūt hec regnum ⁊ optimoꝝ ciuiuꝫ poteſtas. Tertiā a cenſu cenſuraꝫ appellari cōuenit: quā pleriq; populareꝫ vocāt. Harum oīuꝫ optima eſt regni: deterrima vero popularis. Trāſgreſſio aūt regni tyrānis eſt: in vtraq; .n. vn⁹ gubernat: ſꝫ plurimū inter ſe differunt. Tyrānus eniꝫ ꝓpriuꝫ q̄rit cōmoduꝫ: rex vero eoꝝ qui ab eo regunt̃. Nō eniꝫ eſt rex niſi per ſe ſufficiat ⁊ cūctis bonis excellat. At q talis eſt nullius īdiget: nō ergo hic q̄ret vtilitates ꝓprias: ſꝫ eoꝝ q ab eo regunt̃. Qui vero nō ē talis poti⁹ rex vtiq; eēt q̄ rex. Tyrānis huic cōtraria eſt. ꝓpriū eniꝫ ſequit̃ cōmodum: ⁊ in hoc ꝙ deterrima ſit pꝫ: nam peſſimuꝫ optimo contrariuꝫ eſt. Fit aūt tranſgreſſio ex regno in tyrānideꝫ: eſt eniꝫ tyrānis prauitas regni: prauus auteꝫ rex tyrānus efficit̃. Ex optimatib⁹ aūt ad paucoꝝ potētiā fit tranſgreſſio gubernatoruꝫ prauitate: qui rempu. ꝑter dignitatem gubernant: ⁊ cuncta aut plurima bona ad ſe trahunt: ⁊ magiſtratus ſemꝑ eiſdeꝫ ad diuitias cōparādas plurimū intendētes. Ex quo fit vt pauci dominentur ⁊ mali pro bonis: ex his vero qui in cenſu habētur ad multitudinē fit tranſgreſſio: ſunt .n. he ſūme. Naꝫ ⁊ cenſi multitudinis eſſe volunt: ⁊ oēs equales. minime aūt praua eſt multitudinis gubernatio: q2 parū admodum trāſgredit̃ gubernāde ciuitatis ſpēm: mutant̃ igit̃ maxime per hunc modū reſpu. Nam ſic paulatim ac facillime labunt̃ earū ſimilitudines: ⁊ quaſi exēpla in domibus quoq; lꝫ intueri. Nam patri ad filiuꝫ ſocietas regni inſtar hꝫ: patri .n. cura eſt filioꝝ: hinc ⁊ Homer⁹ Iouem patrē appellat. Paternū .n. imperiū regnū eē vult: q̄q; apud parſas tyrānicū eſt: qm̃ filijs perinde vtunt̃ vt ſeruis: tyrānica vero eſt dñi ad ſeruos. Agitur in illa

Tyrān⁹ ꝓpriū querit cōmoduꝫ. Rex vō eoꝝ ꝙ ab eo reguntur.

dñi vtilitas. Hec ergo recta videt: pſica vero erronica: nã ſunt diuerſoꝝ diuerſa imperia. Viri aũt ⁊ vxoris ſocietas ei ſpeciei ſimilis ẽ qua optimates gubernãt: pro dignitate.n. vir pſidet: ⁊ in his q̃ virũ decẽt: q̃ vero vxori cõgruũt hec illi tribuit. Qz ſi in oibus rebꝰ dñari velit vir: ad eaz ſpẽm trãſgreditur que eſt paucoꝝ potẽtia: preter dignitatez eniz ſibi arrogat: ⁊ non qz melius eſt. Interdũ quoqz vxores ipe pſidẽt q̃ſi rex potite. nõ igit p virtutẽ preſtãt: ſz p diuitias ⁊ potẽtiã: queadmodũ cũ pauci repu. obtinẽt: fratrũ vero ſocietas ei ſitis vr̃ q̃ eſt in cẽſu poſitoꝝ: pares.n. ſunt niſi quãtũ etatibꝰ differũt. Itaqz ſi plurimuz etatibꝰ diſtent nõ amplꝰ vr̃ amicitia. Multitudinis vero gubernatio maxie in his domibus cõſpicit que ſunt ſine dño: ibi nãqz oẽs ex equo in qbus imbellicis eſt princeps: ⁊ vnicuiqz licẽtia. In vnaquaqz ſpẽ reꝝ publicaꝝ amicitia vr̃ inquãtuz ⁊ iuſtũ: regũ ad eos q regunt in maioritate bñficij: pdeſt.n. illis ſiqdez bonꝰ exñs eaz quã hz curaz vt q ab eo regunt quã optie habeãt vt paſtor ouiuz: vt.n. Homerꝰ paſtorez ppl'orũ vocat Agamẽnonẽ: talis eſt pṫna. Differt aũt magnitudine bñficioꝝ: cũ eſſendi cã pmaxima videant nutriẽdiqz ⁊ erudiẽdi: ⁊ pgenitoribꝰ hec tribuunt. Nã.n. iperiũ obtinet pater filioꝝ ⁊ pgenitoꝝ deſcẽdẽtiũ: ⁊ rex eoꝝ qui in regno ſunt. Sunt aũt in maioritate amicitie: itaqz honorant genitores: ⁊ iuſtuz igit in his nõ illud idez: ſz ſm dignitatẽ: nã ſic ⁊ amicitia ⁊ viri ad vxorẽ eadẽ amicitia: ⁊ in ea ſpecie que eſt optimatuz. Nam ſm virtutez ⁊ meliori plus boni ⁊ cõgruẽs ſingulis: ſic aũt ⁊ iuſtuz. Fratꝝ vo amicitia ſodalicie ſitis vr̃: pares.n. ⁊ coetãei: tales vero affectibꝰ ⁊ moribꝰ ſiles ſunt vtplurimũ. Siſis ẽ huic ⁊ illa q̃ eſt ſz cẽſuz: pares.n. ciues eẽ volũt ⁊ inter ſe mites: in parte vero dñari ⁊ ex equo. Sic igit ⁊ amicitia exigua eſt: ac minime in ea que eſt deterrima: in tyrãnide.n. nihil eſt amicitie aut parũ. In qbꝰ.n. nulla eſt ſocietas imperãti ⁊ parẽti nec amicitia eſt: neqz enim

iuſtũ: ſed q̃le artificij ad organũ: ⁊ aie ad corpus: ⁊ dñi ad ſeruũ. Iuuant em̃ h ab his q vtunt. Amicitia nõ eſt ad inaiata: neqz iuſtũ: ſz neqz ad equũ vel bouẽ: neqz ad ſeruũ q̃ ſeruus eſt. nihil em̃ cõe eſt. Nã ſeruus aiatũ eſt organũ. Organũ vo inaiatus ſeruus. Qua igit ſeruus: nõ eſt ad illũ amicitia: ſz qua hõ. Videt eniz eẽ quiddã iuſtũ cuiqz homini ad oẽm: cũ quo ſocietas eẽ põt legis pactiõis: ⁊ amicitie inquantũ hõ. Perparũ vo in tyrãnide amicitie ⁊ iuſti. In optimatibꝰ plurimũ: multarũ em̃ rerũ ſocietas eſt his qui pares ſunt.

Seruꝰ aīa/tuz eſt orga/num.

¶ Septimũ capl'm ꝙ politice ſunt tres ſpẽs regum. ſ. ariſtocratia timocratia: eq̃libus vero exñtibus harũ corruptionibꝰ: quarũ optima regnũ: peſſima timocratia: ꝙqz tyrãnis eſt traſgreſſio regni: tyrãno intẽdente qd̃ ſibi cõferẽs: rege aũt oibus bonis ſupexcellẽte qd̃ ſubditis: quo nõ exñte tali ſit clerotes: exñte aũt cõtrario ſit tyrãnus: tyrãnide exiſtẽte peſſima trãſgreſſionũ: deinde ꝙ ex ariſtocratia q̃ eſt principatus optimoꝝ ſit trãſmutatio in oligarchiã: qd̃ eſt pncipatus paucoꝝ: qz ciuitatis preter dignitatẽ ⁊ ſibiipſis tribuentiuz. ⁊ q ex timocratiã q̃ eſt pncipatus ditioꝝ in democratiã q̃ eſt pncipatus plebis: ⁊ minus mala trãſgreſſionũ: poſtea aſſignãs ſimilitudines harum in domibus: ait patris ad filios cõmunicationẽ regni habere figuraz: ſz in perſis paternus pncipatus ſit tyrãnicus vtens filijs vt ſeruis in hoc peccans: viri aũt ad vxorẽ pncipatũ eẽ ſicut ariſtocraticũ: fratrũ aũt adiuicẽ cõicationẽ aſſimilari timocratie: cohabitãtiũ aũt ſine dñatore in quibꝰ qui pncipat debilis democratie. 7

Dixit.

ET ſpẽs habitudinũ ciuilium tres ſunt: ⁊ oppoſite eis tres. pma eſt pncipatus regis: intẽdit regẽ vnũ vtuoſuz. ſcd̃az pncipatꝰ bonoꝝ. intẽdit reges multos coadiutores in gubernationẽ vtuoſaz nobilẽ: ⁊ illõ ſit p hoc vt vnuſqſqz ipſoꝝ adducat partẽ gubernationis: ⁊ aliã ab ea quã adducit alter cum nõ ꝯtingit aggregari pres gubernatiõis ciuilis in vno. ¶ D. ⁊ tertia eſt pncipatus honoris: intẽdit ciuitatẽ cuiꝰ finis eſt honor. ¶ D. ⁊ quidã hoĩm noiant eas vſuz vite: ⁊ melior oiuz iſtarũ eſt pncipatꝰ regis: ⁊ vehemẽtior oppõnuz eſt oppõ q̃ noiat pncipatus ꝯgregationũ. ¶ D. ⁊ pncipatus tyrãnidis ⁊ regni vnus ⁊ idem eſt per formã: ⁊ inter vtrũqz diuerſitas eſt multa: ⁊ eo ꝙ itẽtio tyrãni eſt bonũ ſuũ: ⁊ intẽtio regis eſt bonũ eoꝝ: quibꝰ preeſt: ⁊ nõ bonũ ſuiipſiꝰ: nõ tñ eſt rex q nõ eſt excuſatus ab oĩ exigẽtia pcurationis: ⁊ non eſt vtuoſus vniuerſitate virtutũ: ⁊ hoc qm̃ rex qñ fuerit virtuoſus ⁊ excuſatus ab omni exigentia pcurationis nõ eſt indigẽs aliqua re: cũqz nõ fuerit vllius egẽs nõ erit intẽtio eius in pncipatu ad vtilitatẽ ppriã: ſz intẽdet vtilia gregi ſuo. ¶ D. qui vero non fuerit talis cõueniẽs eſt vt ſit pnceps ſorte: intendit caſu nõ merito vel idoneitate: tyrãnus aũt cõtrariꝰ eſt regi ſm veritatẽ: ⁊ eo ꝙ ingrit ppriũ bonũ: ⁊ rex bonuz alterius: ⁊ iſtud oppo/

ſitū eſt peius oppoſitoꝝ ⁊ magis patēs: qm̄ malū: ⁊ eſt in ſeipſo tale: eoq̄ cōtrariū eſt bono abſolute: qđ eſt pncipatus regis: ⁊ cōtrariū bono abſoluto eſt malū abſolutū. ¶ D. ⁊ pncipatus mutaṫ ex regno ad tyrānidē: eoq̄ tyrānidis malitia eſt ptinēs pncipatui vnitatis. intē/do malitiā cōtra pncipatū regis vni⁹: cuȝ ḡ, vterq̄ȝ pncipatus regni ⁊ tyrānidis ptineāt pncipi vni: ⁊ nō differūt niſi ſ̄ȝ finē pncipis: ſit mu/tatio iſtius pncipatus ex regno ad tyrānidē mutatiōe pncipis tm̄: ⁊ hoc eſt facillimū. ¶ D. ſȝ pncipatus bonoꝝ pp multitudinē principū mutaṫ ad pncipatū paucoꝝ: intēdit pncipatū diuitū q ponūt finē gu/bernatiōis diuitias: ⁊ iſtū eſt oppoſitū hui⁹ pncipatus. ¶ D. ⁊ eſt dete/rioꝛ pncipatuuȝ: ideo q̄ pncipes diuidūt bona ciuitatis nō ſ̄m meri/ta: ⁊ cōuertunt vniuerſa bona aut plura ipſoꝝ ad ſeipſos: ⁊ ſtudent vt pncipatus ſemper ſit eoꝛūdē velut filioꝝ ⁊ nepotū vt arbitroꝛ: ideo q̄ diuitie apud eos ſunt cā pncipatus. ¶ D. ⁊ pncipes hui⁹ ciuitatis pau/ci ſunt ⁊ mali loco eoꝝ q merenṫ pncipatū ex virtuoſis. ¶ D. pncipa/tus aūt honoꝛis mutaṫ ad pncipatū cōitatis: intēdo ꝯgregationalē: ⁊ eſt q noīatur ſ̄m libertatē. ¶ D. etenīȝ iſti duo pncipatus cōpꝛopin/quos valde hn̄t terminos: eoq̄ pncipatus honoꝛis: reqrit etiaȝ vt ſint pncipes in ipſo multi: ⁊ vt oēs coeq̄les ſint in honoꝛe. dixit. ⁊ pncipa/tus libertatis pauce eſt malitie: eoq̄ oppoſitio eius ex ſpecie pncipa/tus honoꝛis pauca. ¶ D. ad iſta nāq̄ȝ oppoſita permutanṫ iſti pncipa/tus vt plurimū ⁊ feſtina eſt permutatio quoꝛūdā adinuicē: qđ aūt eſt extra iſtas cōpermutationes: vt q̄ permutetur regnuȝ ad aliud q̄ ad tyrānidē parū eſt ⁊ graue. ¶ Et iſtud eſt qđ narrauit Ariſt. ⁊ eſt diuer/ſum vie vel ſemite Platonis: q videt q̄ pncipatus regni pmo permu/tatur ad pncipatū honoꝛis: ⁊ pncipatus honoꝛis ad pncipatum diui/tiaꝝ: ⁊ pncipatus diuitiarū ad pncipatū cōgregationū: ⁊ pncipatus cōgregationis ad pncipatū tyrānidis. Et veriſile eſt: qm̄ qñ perſcruta/tio exq̄ſita ſit de hoc p̄ȝ q̄ res eſt q̄ currit curſu nāe in cōpermutatione iſtoꝝ pncipatuū eſt vt dixit Ariſt. non vt dicit Plato. ¶ D. ⁊ eſt poſſibile vt inueniamus ſil'e iſtis regiminib⁹ in regimine domus. intēdo hoſpi/tiū: cōuerſatio em̄ patris cū filijs ſuis in hoſpitio ſimilaṫ cōuerſationi regis cū grege ſuo: curioſus eſt enīȝ rex gregis ſui: quēadmodū pater filioꝝ: ⁊ ideo noīauit Homerus regē patrē. indiget em̄ rex vt ei⁹ regi/men ſit paternū regimen. ¶ D. Apud perſos aūt regimē pris tyrāni/dale eſt: ipſi em̄ tractāt filios tanq̄ ſeruos: ⁊ regimen dn̄i erga ſeruū tyrānidale: eoq̄ dn̄s vtiṫ ſeruo put ei melius fuerit nō ſeruo: vr̄ aūt q̄ regimē patris erga filios directū ſit: perſoꝝ aūt peccās. Qm̄ aūt re/gimen vel pncipat⁹ bonoꝝ diuerſuȝ eſt: eoq̄ q̄libet eoꝝ exercet ppꝛiū officiū ⁊ ſaluat alteri officiū ſibi ppꝛiū: ſimilaṫ ipſoꝝ regimē regimini viri ⁊ mulieris in hoſpitio: vir etenīȝ dominaṫ in hoſpitio reb⁹ que ad eū pertinēt: ⁊ dimittit dominiū mulieri ſup res ſibi pertinētes. qñ ergo vir dominaṫ vniuerſo qđ ſuū ⁊ qđ mulieris ꝯuertiṫ ad paucitatē regi/minis. intēdit q̄ cōuertiṫ ad diſpōnem ſimilantē pncipatui paucoꝝ: intēdo diuitis. ⁊ facit q̄dem hoc per idoneitateȝ quā arbitraṫ ex ſeipſo ſiue potentiā ſiue diuitias: nō p hoc q̄ illā meli⁹. Et foꝛtaſſe dominant mulieres in hmōi hoſpitijs ⁊ ciuitatib⁹ ſil'ib⁹ iſtis hoſpitijs qñ fuerit in eis iſta idoneitas: verūtn̄ dn̄iuȝ ipſoꝝ nō ſit ſ̄m v̄tutē tūc: ſed pp diui/tias aut potentiā: quēadmodū res ſe hȝ in dn̄io vel in pncipatu pau/

Nota dr̃iaȝ inter Pla. ⁊ Ariſt.

coꝛum. intēdo q̄ non ſit ſ̄m v̄tuteȝ: ſȝ ſ̄m diuitias. ¶ D. Dominiū aūt fratrū in domib⁹ ſimilaṫ pncipatui honoꝛis: eoq̄ fratres cōequanṫ in/ci re ptereq̄ in annis. Et pp hāc cāȝ qñ fuerit diuerſitas in annis mul/ta nō erit illic dilectio fraterna: pncipatus aūt cōmunitatū: intēdo pncipatū libero ꝝ vt plurimuȝ ſimilaṫ ſtatui hoſpitij in quo nō eſt pa/ter familias vel dn̄s. Familia enīȝ illius hoſpitij coequales ſunt: ⁊ ſil'r pncipatu aggregationis pnceps debilis eſt. Cap. 8.

In ſocietate igiṫ oīs amicitia eſt vt diximus. Diſtinguet vtiq̄ȝ aliquis conſanguineā ⁊ ſo/daliciaȝ: ciuiles v̄o ⁊ cōtribules ⁊ cōnautice ⁊ hmōi ſociabiles videntur magis: tanq̄ȝ velu/ti. n. p cōuentionē quādā eſſe videtur. Inter has q̄s collocet ⁊ hoſpitaliciā. Cōſanguinea āt vr̄ varia totaq̄ȝ a paterna pēdere: parētes enīȝ amāt natos quaſi ſuū q̄ddā exn̄tes: nati v̄o parētes vt ab illis q̄ddā exiſtē/tes. Magis autē ſciunt genitoꝛes que ex ipſis/q̄ȝ geni/ta: q̄ ab his: ⁊ magis cōiungiṫ id a quo illi qđ genituȝ eſt: q̄ȝ id qđ gigniṫ ei q facit. Id enīȝ qđ ex ipſo primū eſt ei a quo: vt dens ⁊ crines ⁊ q̄duis ei qđ cōtinet. Il/loꝝ v̄o nulli a quo vel minus. Magnitudine quoq̄ȝ tē/poꝛis. Nā hi ſtatim genitos amāt. Illi v̄o poſt tempus cōgenitoꝝ ſciaȝ vel ſenſuȝ perceperint. Ex his ēt p̄ȝ cur matres ament magis. Parentes em̄ natos amant vt ſe/ipſos. Qui enīȝ ex his ſunt veluti alteri ipſi ſunt ſepati. Nati v̄o parētes vt ab illis oꝛti. Fratres vero ſe mutuo amant: q̄m ab eiſdē nati ſunt. Identitas enīȝ ad illos idē inuicē facit. Itaq̄ȝ aiunt eundē ſanguinē eandē ſtirpem ⁊ talia q̄dā. Sunt igiṫ quodāmō idē ſȝ diuerſi. Magnū pterea eſt ad amicitiā educatio ⁊ etas: quapꝛopter fra/terna amicitia ſodalicia ſil'is ē. Nepotes v̄o ⁊ alij cogna/ti ex iſtis cōiunguntṫ: qm̄ ab eiſdē ſunt. Sunt alij aūt ma/gis cōiuncti alij min⁹: vt primi vel remoti ſunt a ſtirpe: eſt aūt ad parentes amicitia natis: ⁊ hoībus ad deos: vt ad optimos ⁊ maioꝛitate pſtantes. Maxima enīȝ bn̄/ficia cōtulerūt: cum eſſendi educādiq̄ȝ cā fuerint na/toſq̄ȝ erudiendi. Talis aūt amicitia voluptatē ⁊ vtilita/teȝ magis cōtinet q̄ȝ extraneoꝝ: q̄to in ipſis vita ſocia/

bilioꝛ. Eſt aũt in fraterna queadmoduꝫ in ſodalicia: ⁊ magis in humanis ac penitus ſil'ibꝰ: quãto cõiũctioꝛes gñe exñtes ſe mutuo diligũt: ⁊ quãto magis ſil'es moribus ſunt qui ex eiſdẽ oꝛti: ac eadem educatiõe diſciplinaqꝫ inſtituti; ⁊ tẽpoꝛis cõpꝛobatio plurima atqꝫ firmiſſima; eodẽ mõ in ceteris cognatis ſunt ea q̃ amicitiã faciunt. Uiro aũt ⁊ vxoꝛi amicitia vr̃ ſm nãm exiſtere; hõ eniꝫ nã eſt cõiugale magis q̃ꝫ ciuile: quãto pꝛius ac magis neceſſ̃iuꝫ eſt domus q̃ꝫ ciuitas: ⁊ ꝓcreatio filioꝝ cõis aĩalibꝰ. Alijs igit̃ intantũ ſocietas eſt: hoĩes aũt nõ ſolũ ꝓcreationis cã coeũt: ſꝫ eoꝝ quoqꝫ grã q̃ ꝑtinet ad vitã. cõfeſtiꝫ eniꝫ diſtinguunt̃ opera: ⁊ alia ſunt viri: alia mulieris. Sufficiũt igit̃ inuiceꝫ ꝓpꝛias res in cõi ponẽtes, q̃re ⁊ vtilitas ⁊ voluptas ĩ hac amicitia verſ̃ari vr̃. Erit etiã per virtutẽ ſi boni ſint: eſt eñ vtriuſ̃qꝫ ṽtus: ⁊ gaudebũt vtiqꝫ ſimul. ſil'is ṽo ambobꝰ cõmune ſunt bonũ: ꝯtinẽt aũt ſocietatẽ: queadmodũ ſe hr̃e oꝫ vir erga vxoꝛeꝫ: ⁊ oĩno amicus erga amicũ: nihil aliᷣ vr̃ querendũ niſi q̃uo iuſtũ. Non eniꝫ vr̃ idẽ iuſtũ amico ad amicuꝫ neqꝫ ad extraneũ ⁊ familiarẽ ⁊ cõdiſcipulum.

8 ¶ Octauum capitulũ ꝙ in vnaquaqꝫ politicarũ cõfigurat̃ amicitia iuſtoꝝ qᷦ eſt in illo queadmoduꝫ regis ad ſubiectos amicitia: ſicut ⁊ iuſtũ qᷦ eſt in illa eſt in ſuꝑabũdantia beneficij: qᷦ eſt ipſos bona facere: cui ſilis eſt paterna: excellẽs tñ bñficioꝝ magnitudine pater ẽ rege: nam ꝑncipatiuis amicitijs eoꝝ in ſuperexceſſu exñtibꝰ: ⁊ patrios q̃ꝫ regibus honorari dignioꝛibꝰ: ꝙꝙ ad vxoꝛẽ amicitia: ⁊ iuſtuꝫ q̃lis in ariſtocratia: fratrũ vero ſimul: ⁊ aurice ⁊ timocratice: tandeꝫ ꝙ in trãſgreſſionibꝰ paruũ eſt amicitia ſicut ⁊ iuſtũ: in tyrãnide aũt nulla: aut paruiſſima: q2 nulla cõmutatio: ſꝫ vtit̃ ſubditis vt oꝛganis: queadmodũ dñs ſeruo qui eſt oꝛganũ domini animatũ: nec eſt eoꝝ amicitia vnde tales: ſed vñ hoĩes. ꝙꝙ in democratia eſt plus amicitie q̃ in alijs trãſgreſſionibus ꝓpter plura in hac eſſe cõia. Dixit.

I vnicuiqꝫ ex iſtis ſex modis cõuenientiũ regnatio eſt ꝓpꝛia. intẽdo gubernationẽ ꝓpꝛiã: ⁊ ĩ vnoqꝫqꝫ eoꝝ inuenit̃ dilectio ſꝫ mẽſurã iuſtitie inuẽte in ipſo. Dilectio quidẽ regis erga ſubditos abundans eſt ſm abũdantiã ipſoꝝ in benefactiõibꝰ ⁊ opationibꝰ: ⁊ ipſi diligũt eũ ſm bñfactionẽ eiꝰ ipſis. Rex eñ qñ bonus fuerit/ bene facit his: ſup quos regnat: ⁊ viſitat eos ꝓpter eſſe actiones eoꝝ iuſtas; queadmodũ viſitat paſtoꝛ gregẽ ſuum: ⁊ ꝓpter hoc Homerus poeta noĩat p̃latos noĩe deriuato a noĩe gregis: ⁊ illud

regimen eſt nobilius regiminũ: ⁊ diuerſificat̃ quidẽ regimẽ patris: ⁊ regis in magnitudine vtiliũ. intẽdo ꝙ regimẽ regis maioꝛis eſt vtilitatis ⁊ cõius regimine pr̃is: in gñe vnũ ſunt: putat̃ eniꝫ de pr̃e ꝙ ipſe ſit cã eẽ filioꝝ: ⁊ nutritõis eoꝝ: ⁊ doctrinatiõis. ideoqꝫ debitũ hñt filij vt retribuãt patri in delectationibꝰ bonoꝝ in quibꝰ opꝫ: ⁊ ipſe ſil'r poꝛtare hꝫ hãc honoꝛis exhibitionẽ ſuis anteceſſoꝛibꝰ ex parẽtibꝰ: pater itaqꝫ filioꝝ p̃latus eſt nãl'r: ⁊ queadmodũ eſt pr̃ eis q̃s genuit/ ſic eſt filius eis q̃ ꝓceſſerũt cõgenitoꝛibꝰ: ⁊ hec eſt diſpõ regis erga eos quos regit ⁊ manu tenet. intẽdo ꝙ amoꝛ eiꝰ erga eos eſt amoꝛ paternus: ⁊ honoꝛatio ipſoꝝ erga eũ eſt honoꝛatio filialis: etenĩꝫ rex eſt cã eẽ aĩe ⁊ fieri eiꝰ ⁊ enutritõis eiꝰ ⁊ doctrinatiõis eiꝰ: ⁊ grã huiꝰ honoꝛãt filij pr̃es. ¶ D. Et dilectio ⁊ iuſtitia in iſtis nõ eſt vnũ ⁊ idẽ. ſꝫ ſuꝑabũdãs ſm idoneitatẽ. intẽdo ꝙ dilectio erit plus vbi iuſtitia fuerit plus. ¶ D. ⁊ ſil'r dilectio in ꝑncipatu bonoꝝ fit ẽt ſm mẽſurã ṽtutis. intẽdo ꝙ melioꝛ eſt amabilioꝛ: ⁊ vl'iter erit dilectio ipſis ſm menſurã quã opꝫ vnicuiqꝫ ex ipſis: ⁊ ſil'r iuſtitia: dilectio aũt fraterna eſt quidẽ coeq̃lis: ⁊ ſil'r dilectio ſocioꝝ: eo ꝙ ipſi coeq̃les ⁊ ꝓpinq̃ ⁊ cõſimiliũ paſſiones inueniunt̃ ſimul ⁊ in hoꝛa vna ⁊ cõſimiliũ moꝛũ vt plurĩmũ: ⁊ iſti ſimilant̃ ſocijs ꝑncipatus honoꝛis: eo ꝙ iſta maneries vite vult vt ſint ciues coeq̃les in idoneitate vel meritoꝛ ⁊ vt ſit regimen in ipſis particulare: ⁊ ſm eq̃litatẽ. intẽdo in oĩ indiuiduo: ⁊ ſil'r dilectio ĩ iſtis eſt ẽt coeq̃lis ⁊ iuſtitia ecõuerſo ei qᷦ eſt ĩ ciuitate regis ⁊ bonoꝝ. ¶ D. queadmodũ aũt in oppoſitionibꝰ tribus iuſtitia modica eſt: ſic ⁊ dilectio ⁊ minime fit in pꝛioꝛi earũ ⁊ eſt tyrãnides: etenĩꝫ ĩ tyrãnide nihil eſt dilectiõis ⁊ iuſtitie niſi ſit q̃d modicũ. in tyrãnide nãqꝫ nihil eſt cõe p̃lato ⁊ ſubdito: neqꝫ eſt in ea dilectio: neqꝫ iuſtitia: ⁊ hoc qm̃ cõicatio q̃ eſt inter p̃latũ ⁊ ſubditũ ſilis eſt cõicationi q̃ eſt ĩter artificẽ ⁊ inſtrm̃: ⁊ aĩaꝫ ⁊ coꝛpus: ⁊ dñꝫ ⁊ ſeruũ: ꝑ inſtrm̃ eniꝫ ꝓficit vtẽs eo: ⁊ ipm̃ ꝑ illũ etiã: ⁊ cũ inſtrõ nõ eſt dilectio erga artificẽ: neqꝫ aĩe erga coꝛpus: ⁊ cuꝫ neutris iſtoꝝ ſit aĩa: ⁊ ſil'r nõ inuenit̃ ĩter ea iuſtitia: neqꝫ eſt etiã dilectio ⁊ iuſtitia in iditate aĩaꝝ q̃lcũqꝫ ꝯtingat: in iditatibꝰ eñ aĩaꝝ quibus nõ eſt rõ nõ ĩuenit̃ dilectio neqꝫ iuſtitia niſi ſm cõitatẽ rõnis: ſil'r neqꝫ ſeruus amat̃ inq̃tũ ſeruus: eſt eñ ſeruus q̃dẽ inq̃tũ inſtrm̃: ⁊ inſtrõ nõ eſt dilectio: ideoqꝫ dictũ eſt: qm̃ ſeruꝰ eſt inſtrꝫ aĩatũ: ⁊ inſtrꝫ ſeruus inaĩatus: inq̃tũ ꝙ ſeruus nõ ꝓpoꝛtionat̃ ei dilectio: ⁊ ꝓpoꝛtionat̃ q̃dẽ inquãtũ hõ. ¶ D. Putat̃ aũt hẽ eẽ dectio iuſtitia q̃dã ĩter quoſlꝫ duos hoĩes ⁊ cõicãtes maxime ſiue ꝑ legẽ ſiue ꝑ ꝯditionẽ ⁊ ꝯueniẽtiã: ⁊ ſil'r dilectio ineuitabil'r erit ĩter q̃ſlibet duos hoĩes cõparticipãtes ſꝫ mẽſurã eius qᷦ eſt ĩter eos de iuſtitia. ¶ D. In ꝑncipatibꝰ aũt tyrãnidalibus modica eſt dilectio: ⁊ ſil'r iuſtitia. in ꝑncipatu ṽo cõitatũ: intẽdo cõgregationalẽ iuſtitiã ⁊ dilectio eſt plus: ⁊ eo ꝙ ĩ illis ſunt res multe cõicate: ⁊ ſunt coeq̃les in illis rebus: ⁊ oĩs dilectio vt dictum eſt: fit quidẽ in cõuerſatione cõicabili. i. participabili. Cap. 9.

Cum ergo triplex ſit amicitia vt ab initio dictũ eſt: ⁊ in alia ſint amici pares: in alia ſꝫ excellẽtiaꝫ. Naꝫ ⁊ ſil'r boni ſiunt amici: ⁊ melioꝛ peioꝛi, Eodemqꝫ modo ⁊ iocundi: ⁊ ꝓpter vtilitateꝫ

adequātes cōmoditatib⁹ ꝛ differētes. Pares qdē ſ;z pa
ritatē optz ꝛ in amore ꝛ in ceteris adequare. Impares
vero ſm rōnē excellēter cōducere. Fiunt igiť incuſatio/
nes ꝛ q̄rele in ea amicitia q̄ eſt vtilitatis gr̄a cōtracta: vt
ſola vel maxime: ꝛ merito qdē. Nā ꝛ q p virtutez amici
ſunt bn̄ facere mutuo pperāt. Hoc.n. ꝛ virtutis ꝛ amici
tie. Ad hoc aūt certantz tēdētib⁹ nulle exiſtūt q̄rele: neqꝫ
rixe. nā aduerſus amantē ꝛ beneficia cōferētē nemo cō
queriť: ſꝫ ſi ſit grat⁹ bn̄ficijs rn̄det. Qui vero in dando ꝛ
bn̄ficia cōferēdo exuperat cū id aſſequať qd̄ cupit non
ſuccēſebit amico. Nā vterqꝫ bonū appetit: nec ēt nimiū
in his q̄ pp voluptatē cuz ſimul ambob⁹ id pueniat qd̄
optabāt: ſꝫ qdez mutua cōuerſatiōe gaudēt. Etenīz ridi
culū ēt ſi qs queq̄ꝫ icuſaret q̄ ſibi iocūdus nō ſit: cū liceat
illo nō vti. At illa que pp vtilitatez eſt querelis ſubiacet:
cuz.n. ſe mutuo pp vtilitatez vtanť: ſemp plus querunt ꝛ
min⁹ q̄ꝫ decet ſe hr̄e exiſtimāt: ꝛ queruntur q̄ nō tanta re/
portent q̄ꝫta deberent p ſua dignitate. Amici vero non
ſufficiunt ad taz multa cōferenda. Videť aūt vt duplex
eſt iuſtū aliud ſine ſcripto: aliud legib⁹: ſic ꝛ ea amicitia
que eſt pp vtilitatez partiz moralis eſſe: partiz legitima.
Fiunt aūt incuſatiōes tūc maxime cū nō p eadez cōmu
tant ꝛ diſſoluunť: eſt autē legitima in dictis partim omnio
forenſis de manu in manū: partiz liberalior ad tp̄s: ſꝫ p
pactionez qd pro quo. Eſt aūt in hac manifeſtū qd de/
beať nec ambiguū ſꝫ amicabilez hꝫ dilectionez. Quapp
qbuſdā hoꝝ nō ſunt iudicia: ſꝫ putāt oportere cōtentos
eſſe qui ſm fidē cōtraxerūt. Moralis vero nō eſt in di/
ctis: ſꝫ vt amico donat vel qd aliud facit. Dignū putat
vtri ipſe cōſequať quaſi nō donauerit: ſed cōmodauerit.
Nec ſiľr cōmutās ꝛ diſſoluēs incuſat. Idqꝫ ex eo acci/
dit q̄ vel oīs vľ magna ps volūt qdē honeſta: ſꝫ antepo
nūt vtilia. Atqꝫ honeſtū qdez eſt bn̄ficia cōferre: non vt
viciſſim ſuſcipianť. Vtile vero bn̄ accipe ei qui pōt red/
denda ſunt: q̄ accipit ſm dignitatē: idqꝫ ſpōte agendū.

Inuitū aūt amicū nō faciendū quaſi errauerit in princi
pio: ꝛ bn̄ficiū accepit a quo nō oportebat: nō.n. ab ami/
co: neqꝫ ob hoc ipſum adagente: vt igitur in dictis be/
neficio accepto diſſoluēduz ē: ꝛ quaſi ꝯuenerit reddere
ſi poterit: ſi nō poterit nō eſſe cogendū: itaqꝫ reddendū
eſt ſi habeat facultatez: cōſiderandū eſt ab initio: a quo
quis accipit: ꝛ cuius gratia: vt ſic vel ſuſcipiat vel non.
Habet aūt dubitationez vtrū accipiētis vtilitate metiri
debeat beneficiū: ꝛ iuxta illam rependi an iuxta illius q
cōtulit: qui eniz capiūt: attenuātes qdez illa talia ſe acci
pere dicunt que parua erant his qui cōtulerāt: ꝛ licebat
ab alijs accipere. Illi vero viceuerſa maxima eorū que
penes ſe erant: ꝛ que ab alijs conſequi non poterant: ꝛ
in periculis atqꝫ huiuſmodi neceſſitatibus. An igiť cuz
vtilitatis cauſa ſit amicitia eius qui accipit vtilitas men
ſura eſt: hic eſt enim qui indiget ꝛ ſatis eſt vt tantūdez
ferat. Tantū igitur beneficiū fuit q̄ꝫtum iſte accipit vti/
litatis: ꝛ reddendū eſt tantū q̄ꝫtū ipſe accipit: aut etiam
plus: id eniz honeſtius eſt. In ea vero que eſt p virtutē
incuſatiōes nō ſunt: meſura aūt videť cōferētis electio:
virtutis eniz ꝛ moris in electione vis eſt.

¶ Nonū capl'm in quo eſt repetitio q̄ omnis amicitia eſt in cōicatōe:
dicitur q̄ aliqs tamen cognatam ꝛ etauricaz/ qꝫ ſunt nāles/ ſepara/ 9
bit ab amicitia cōicatiua que videtur eſſe ſm cōfeſſionē. q̄ qꝫ cogna/
ta omnis dependet ex paterna atque maxima eſt: ꝛ maior ad prolez q̄
econuerſo pp̄ter parentes diligere prolem vt aliquid ipſorū exiſten
tem. plem autez econtrario parentes vt aliquid ab ipſis exiſtentez:
ꝛ pp̄ter parentes magis noſſe que ex ipſis q̄ prolem ex quibus eſt: ꝛ
propter parentem magis coapproximare ſe genito q̄ econtrario: ꝛ p/
pter pluri tēpore diligere q̄ econuerſo diligi: ex quibus manifeſtuz p/
pter que matres amant magis: ꝛ propter parentes diligere filios vt
ſeipſos alteros ꝛ non econtrario: deinde q̄ fraterna amicitia inhaſcit
ex eiſdem: ꝛ pp̄ter cōnutritum ꝛ vnius moris etaurice aſſimilat a tcō
ſequentium autem analogice ineſſe pp̄e vel longe a ſtipite. q̄ qꝫ ami
citia filiorꝫ ad parentes eſt pp̄ter bonum ꝛ delectabile ꝛ vtile: ꝛ q̄ in
fraterna que eſt etaurica ꝛ ex quibus ſunt coaucta poſtea q̄ ſimiliter
viro ꝛ vxori eſt amicitia naturalis propter hominez naturaliter eſſe
cōiugale: q̄ qꝫ hoc habet cōſequēs vtile ꝛ delectabile ꝛ plerūqꝫ habet
cōmutatis amicitiā pp̄ter virtutem ſicut cetere amicitie naturales: ꝛ
q̄ hanc adauget proles: ꝛ q̄ in vnoquoqꝫ genere cōuiuendum ſm iu/
ſtum quod in illa. Dixit.

t cõueniẽs est vt distinguat̃ inter dilectionẽ que est ex parte cõueniẽtie generis.i.ↄsanguinitatis ꝛ dilectionẽ que est ex pte societatis:intẽdit qm̃ illa nãlis est ꝛ ista ↄsuetudinalis. ℂ D. Dilectiones aũt ciuiles ꝛ sociales:vt ille q̃ sunt inter hoĩes cõnauigãtes in eadẽ naue aut coitinerãtes ĩ eodẽ itinere:ꝛ quecũq; hmõi sunt similant̃ dilectiõib⁹ que fiũt a simul cõuersantib⁹ ꝑꝑ participationẽ in re vna aut in reb⁹ vnis eisdẽ:nam fiunt qdez cã cõretribuẽdi in vtili:ꝛ cã cõueniẽdi ꝭm indigẽtiã alterutrã. ℂ D. Et fortassis intromittet aliquis in hoc genus dilectionẽ extraneoꝝ adinuicem. ℂ D. Et iam pȝ q̃ dilectiões generis multe sunt dissolutionis ꝛ corruptionis nisi q̃ oẽs ꝓportionant̃ dilectioni paterne: ꝛ parẽtes amant filios:eo q̃ sunt pars ipsoꝝ: filij vero amãt parẽtes:eo q̃ sunt ab ipsis: ꝛ recognoscẽtia parentũ erga illos qui ex ipsis sunt plus est q̃ recognoscẽtia filioꝝ erga illos a quib⁹ sunt:ꝛ ꝑꝑ hoc genitũ magis ꝓpriũ est genitori q̃ genitor genito:etenĩ illud qd̃ est pars alicuius magis ꝓprius ei q̃ sit res suo factori:genitũ aũt pars generãtis est vt dentes ꝛ capilli ꝛ generãs factor est geniti:ꝛ nõ soluȝ ꝓcellit dilectio patris dilectionẽ filij ꝭm hac intẽtionẽ:sȝ ẽt in tpe:intẽdo q̃ dilectio patris erga filiũ prior est tpe dilectõe filij erga patrẽ:eo q̃ patres diligunt statĩ ex quo nascunt̃:filij vero amãt quidẽ post ꝓcessuȝ tpis:dũ cognouerint filij parẽtes suos aut intellectu aut sensu. ꝛ declarat̃ ex isto q̃ matres amplius diligũt pr̃es:eo q̃ plus partiũ filij ex mr̃e est: parẽtes ergo amãt filios ꝑꝑ seipsos:eo q̃ illud qd̃ est ex aliquo est q̃si alterũ ipm̃ ꝓpter q̃ qd̃ est distinctũ:filij vero amãt parentes:eo q̃ fieri ex ipsis est. Fratres amant seinuicẽ:eo q̃ fieri eoꝝ est ex hoĩb⁹ eisdez ꝛ sunt parẽtes eoꝝ ꝛ hoĩes q cõtinuant̃ hac ↄtinuatõe adinuicẽ genus sunt: ꝛ ꝑꝑ istud dictũ fuit de gñib⁹:qm̃ sanguis vn⁹ est ꝛ radix vna. ꝛ hoc idõ q̃ isti sunt res vna ꝑ spẽm quandã ꝛ sunt distincti:sunt ẽ vnũ qbusdã ꝛ sunt distincti qbusdã. ℂ D. ꝛ cõiũctio in nutritiõe ꝛ cohabitatiõe in crescẽtia multũ facit ad ↄueniẽtiaȝ dilectiõis vt accidit in caballis q copulant̃ in vno vinculo:etenĩ cũ iungant̃ sub eodẽ iugo amãt seinuicẽ ꝛ cõmixti socij sunt ꝑꝑ habitudinẽ suã in loco vno:ideo q; similat̃ dilectio socialis dilectiõi fraterne. ℂ D. Dilectiõis aũt filiorũ fratrũ vel sororꝝ ꝛ reliquoꝝ ꝓpĩquoꝝ cã est q̃ sunt ꝓgeniti a qbusdã eisdez.i.ex pr̃e vno aut mr̃e vna: ꝛ excellẽtia eorũ in dilectiõe fit ꝭm approxpinq̃tionẽ eoꝝ vni ꝑncipio ĩ quo ꝑticipãt ꝛ elõgationẽ ab ipso. ℂ D. ꝛ dilectio filioꝝ erga parẽtes ꝛ hoĩum erga deũ vni⁹ gñis est: ꝛ dilectio rei effectiue boni ꝛ nobilis: ꝛ hoc qm̃ actio ipsoꝝ est magnitudo bñficij:cũ sint cã fieri ꝛ nutritiõis ꝛ ĩstructõis:dr̃ qdez cũ ꝓcreatoꝝ aut filioꝝ. ℂ D. Et in dilectiõe socioꝝ plus est delectatõis ꝛ vtilitatis q̃ in dilectiõe extraneoꝝ ꝭm mẽsurã cõicatiõis eoꝝ: ꝛ simul cõuersationis in vita:intẽdo qm̃ cõicatio eoꝝ in vita amplior est ꝛ longior q̃ extraneoꝝ: ꝛ silr̃ in dilectiõe fraterna est ex delectatiõe. vtilitate ad modũ eius qd̃ est in dilectiõe sociali ꝛ maxĩe in idoneis ꝛ cõsĩlibus: ꝛ in ipsis. Etenĩ dilectio eoꝝ adiuicẽ est ꝭm mẽsurã ↄsĩlitudines in moribus: ꝛ approxpinq̃tionẽ qbusdã eisdẽ:intẽdo illos q fuerũt cã ipsoꝝ ꝛ maxĩe qñ nutriti fuerit simul ꝛ doctrinati: ꝛ ꝓlõgata fuerit experiẽtia eoꝝ adiuicẽ in veritate cõplemẽti:donec firmet̃ dilectio eoꝝ vel

ꝛ silr̃ inuenit̃ dilectio in reliqs reb⁹ cogẽtib⁹ ad dilectionẽ ꝭm mẽsurã q̃ inuenit̃ in illis q̃ sunt ex vno gñe:intẽdo qm̃ queãdmodũ excellit dilectio gñis ꝭm excellentiã eoꝝ in ꝓpinq̃tate ꝛ elõgatiõe ab effectiuo dilectiõis.s.a pr̃e cõi ipsis sic excellit ea q̃ est ex pte reliquarũ rerũ effectiuaꝝ dilectiõis ꝭm excellẽtiã illarũ in seipsis. ℂ D. dilectio aũt q̃ est ĩter virũ ꝛ mulierẽ nãlis est: ꝛ est prior dilectiõe ciuili tpe: ꝛ nã queãdmodũ dilectio cõdomesticoꝝ prior est nã ꝛ tpe dilectiõe cõciuiũ ꝭm mẽsurã qua dom⁹ nãliter ꝓcedit ciuitatẽ: ꝛ est magis necessaria in esse:intẽdo in esse hoĩs. Ampli⁹ actio cõis meliori ꝛ viro generatio est: ꝛ est prior actionũ cõiuȝ naturalr̃ cũ cõis sit hoĩ ꝛ alijs:intẽdo qm̃ iuenit̃ aĩalib⁹. Et est pria actionũ cogẽtiũ cõiunctionẽ maris ꝛ femine in vno vbi est grã eius morat̃ aĩal in mãsione vna. mas aũt ꝛ femina ex hoĩb⁹ nõ morant̃ in vna mãsiõe ꝑꝑ gñatiõnẽ tm̃:sȝ cũ hoc ꝑꝑ coadiutoriũ in vita. Etenĩ opatiões viri ꝛ nãliter alie sunt ab opatiõib⁹ mulieris: ꝛ vterq; eoꝝ indiget opatione sui cõparis: ꝛ qñ deduxerint opatiões ꝓprias in cõe inuenient̃ sufficientia in vita: ꝛ ꝑꝑ ea videm⁹ q̃ ista dilectio aggregat vtile delectãs ẽt: etenĩ qñ virtuosa fuerit iuenit̃ inter eos ꝭm mẽsurã idoneitatis nãlis:intendo ex eo q̃ vterq; ipsoꝝ est virt⁹ ꝓpria sibi: ꝛ erit q̃titas dilectiõis inter eos ꝭm q̃titatẽ idoneitatis. ℂ D. ꝛ cã veniẽs est vt delectet̃ vterq; eorum ꝑ existentiã colligatõis inter eos: ꝛ putat̃ q̃ hec colligatio sit ꝓles: ideo q; eis q ꝓle nõ hñt cito finibilis est delectatio. etenim ꝓles est bonũ cõe eis ꝛ cõe ↄiũgit ꝛ ligat. ℂ D. ꝛ inq̃sitio q̃ẽ qualr̃ opȝ vt sit societas viri ad mulierẽ ĩ vita: ꝛ vlr̃ qualr̃ opȝ vt sit societas amici ad amicũ in vita pȝ q̃ nõ est aliõ q̃ inq̃sitio qualr̃ fiat iustitia ĩter eos in vita: ꝛ etenĩ palã est qm̃ nõ opȝ vt sit vita amici cũ amico sicut vita ei⁹ cuȝ extraneo:neq; ẽt vt sit vita eius cũ socio absolute sicut cũ socio in doctrinatione. ℂ D. cum autez dilectiones sint trium specierũ vt dictũ est ante: ꝛ fit in vnaquaq; earũ interdũ dilectio ꝛ amicitia ꝭm equalitatem ex vtroq; amicoꝝ: ꝛ interdũ fit ꝭm preeminẽtiaȝ erit amicus peiori ꝭm equalitatem: ꝛ erunt similiter condelectantes ꝭm equalitatem:intendo bonos. D. ꝛ similiter inueniunt̃ amici causa vtilitatis coequalis ꝛ diuersi: ꝛ similr̃ in amicitia propter delectationem inueniuntur due species.

Cap. 10.

ifferũt aũt in his amicitijs q̃ sunt ꝭm excellentiã: vterq;.n. dignũ putat vt ipse plus habeat. Qñ aũt id fit dissoluit̃ amicitia: nã qui melior ẽ putat oportere vt plus hẽat: bono enĩ plus est tribuẽdũ. Eodẽ mõ ꝛ vtilior: eũ.n. qui inutilis sit equũ hr̃e nõ censet: famulitũ qdẽ eẽ nõ amicitiã: si nõ ꝑ dignitate operũ erũt illa q̃ sunt ĩ amicitia. Putant queãdmodũ in pecuniaꝝ societate plus cupiũt hi q plura ↄtulerũt: sic oportet̃ in amicitia. Inops vero ꝛ ĩbecillis ↄ amici eẽ boni subuenire egẽtib⁹. Nã qd ꝓdest inq̃rũt studioso vel potẽti eẽ amicũ si nihil sim ↄsecuturus?

Ut aũt recte vterq; putare ⁊ oportere vtriq3 plus tribue re ex amicitia:ſ3 nõ ex eadẽ re:ſ3 excellẽti plus honoris Inopi vo plus cõmodi. Uirtutis.n.⁊ bñficij pmiũ eſt honor. Indigẽtie vo auxiliũ ẽ lucrũ. Sic aũt ſe id hre:⁊ in reb⁹ publicis p3:publica.n.tribuũt ei q publice bñfe cit. Honor aũt publicũ qd eſt. Nõ.n.ẽẽ ex repu.ſimul lucrũ ⁊ honorẽ ſuſcipe. Nã ĩ oĩb⁹ min⁹ hre nemo ſuſtiet. Qui ergo in pecunijs min⁹ reportat ei honorẽ tribuũt: ⁊ q munera capit ei pecunias dãt:qd.n.fit ſm dignitatẽ equat ⁊ ſuat amicitiã vt dictũ ẽ. Sic igit ⁊ illis q ĩpares ſunt ꝯſiderãdũ eſt:⁊ ei q pecunias ad vtilitatẽ facit:aut ad virtutẽ honor ẽ tribuẽdus reddẽdo id qd põt. Nã amicitia poſſitatẽ reqrit nõ ſm exiſtimationẽ:neq3 eſt in oĩb⁹ vt in honorib⁹ deo ⁊ parẽtũ. Nullus.n.p dignitate vnq3 retribuere põt:ſ3 q p facultate id agit bon⁹ eſſe vr. Quapp videret vtiq; nõ licere filio prẽm abdicare:ſed prĩ filiũ: debitũ.n.reddẽdũ eſt:ſ3 q nihil fecit dignũ reb⁹ fecit:itaq3 ſemp eſt debitor. Quib⁹ aũt debet ptãs ẽ di mittẽdi:⁊ patri igit. Simul aũt fortaſſe nullus videbit deſtitiſſe niſi excellẽti prauitate:nam ⁊ ſine nãli amicitia hũanũ eſt auxiliũ nõ negare:hic aũt fugiẽdũ eſt:aut nõ ſtudẽdu3 prauo auxiliũ ferre:nã bñ accipe multi volũt: facere aũt fugiũt vt inutile. De his igit eaten⁹ dictũ ſit.

Honor eſt premiũ virtutis.

10 ℭ Decimũ cap.ꝙ op3 l3 in omni gñe amicitie eqre amicos in amare vel ſimplr:⁊ reliqs vel ſm analogũ:in ea tñ q pp vtile rõnabilr accidit fieri accuſatões ⁊ vituperatiões ⁊ hac vel ſola vel maxie:et q3 in ea que pp virtutẽ nõ accidit pp neutrũ expetere ab altero niſi ꝙ bonũ ſit:neq3 in ea que ꝑpter delectabile ꝑpter nõ delectatũ poſſe recipere a nõ delectãte:in hac vero accidit pp vtroſq3 min⁹ ab vtriſq3 recipere ꝙ dignũ iudicãt:deinde ꝙ cũ duplex ſit amicitia ſm vtile:moralis ⁊ legalis ſicut duplex iuſtũ ſcriptũ:⁊ nõ ſcriptũ maxie fit in hac accuſatio cũ nõ ſm eandẽ cõmutãt ⁊ diſſoluunt:ꝙ q3 qui recipit ſemp vult retribuere ſm dignitatẽ receptoꝝ:⁊ ſpõte cõſiderato in principio qd a quo recipiendũ:poſtea dubitat vtrũ in amicitia pp vtile:mẽſurãda ſit redditio recipiẽtis vtilitate vel dãtis bñficio qd ſoluit dicẽs q patientis vtilitate vt v3 vtriq3 equale commodum ꝯueniat:in amicitia vero que ꝑpter virtutem electio aſſimilatur menſure:ꝑpter qd nõ eſt in ea accuſatio:tandẽ ꝙ in amicitijs ſm ſuperexcellentia3 dignificat vterq3 plus habere:⁊ qualr hic bñficiũt cũ nõ eiuſdẽ rei:ſ3 diuerſarũ vtriſq3 diuiſim cõgruẽtiũ vtriq3 ſe plus hre ſignificat:ꝙ q3 cu3 nõ põt retribui cõdignũ vt dijs vel parentibus ſufficit qd poſſe.⁊ ꝙ q3 filius non põt retribuere cõdigna patri;ſed ſemp remanet debitor plures non põt abnegare patrẽ.l3 pater poſſit filium pp filij ſuperexcellẽtem maliciam:⁊ vt corrigatur. D.

Erũtñ in coequalib⁹ op3 vt ſit dilectio eoꝝ coequalis:⁊ vt ipſi coeqles ſint ĩ vniuerſo ceterarũ reꝝ:q vo nõ ſunt coeqles op3 vt ꝑeminẽtia inter eos in dilectiõe ſit ſm mẽſuram ꝓportionis eoꝝ adinuicẽ. ℭ D. Et ſpẽs qrelaꝝ q ſiunt dehoneſtãdi cã inueniunt qdẽ in dilectiõe q eſt pp vtilitatẽ:⁊ merito inueniunt in hac tm̃ aut plus ꝙ in ceteris. Et ei3 illi q ſunt amici pp virtutẽ amãt bñfacere ſibiinuicẽ in actu:eoꝙ bñficẽtia in dilectiõe inuenit iter diligẽtes nãliter pp virtutẽ ⁊ dilectiõe3:intẽdo ꝙ in nã virtutis ⁊ dilectionis eſt vt ſequat eas bñficẽtia. ℭ D. Et iſtoꝝ ꝯtentio nõ eſt qrela neq3 litigatio:eoꝙ nulli graue ẽ exhibere actionẽ decẽtẽ ei quẽ amat. Cũq3 ſit decẽtia actiõis exhilarãs nõ qret amic⁹ virtuoſus vindicta3 ex amico ſuo niſi p decẽtia actiõis qñ fuerit ſupabundãs:verũtñ cum decẽtia actiõis ⁊ ſi ſit ſupabũdans nõ erit illis qrimonia:amic⁹ et ei3 eſtimat ſe inueniſſe ex eo ſupra deſideriũ ſuũ ex amico ſuo nõ erit illic qrela:eoꝙ ex iſto prouenit amico ſuo bonũ;⁊ oĩs hõ appetit bonum. ℭ D. Neq3 ẽt erit multa qrela in dilectiõe q eſt pp delectatiõe3:eoꝙ illud quo gaudẽt ⁊ delectant eſt inuẽtũ eis ſil' vtriſq3:⁊ et3 vterq3 eoꝝ gaudet ex ſuo cõpari;⁊ delectat ex eẽ ſuo cũ ipſo. ℭ D. Qui aũt ꝑtitet amicitia3 ⁊ ingrat⁹ exiſtit amico;⁊ nõ cõgaudẽs ei dign⁹ fortaſſe exiſtit deriſione:qui.n.iſta via ꝑcedit poſſe eſt vt nõ pſeueret cũ eo:neq3 die vnica. ℭ D. Et ex amicis eſt amicitia dehoneſtatiua.ſ.ea q fit pp vtilitatẽ vel qſtũ. Quib⁹.n.eoꝝ q vtunt ſeinuicẽ gra qſtus plus appetitur vtilitatis ꝙ oporteat:culpãt ergo ſocios ſuos cũ reqrãt ab eis vt pficiãt ipſis iuxta mẽſurã appetitũ ſuoꝝ:viri aũt bñfici nõ ſemp põt ꝯferre oĩa;qbus indigẽt cupidi:ĩoq3 frequẽter vituperãt ipſos. ℭ D. Uidet aũt dilectio q eſt pp qſtũ duaꝝ eẽ ſpẽꝝ: quẽadmodũ iuſtitia; ſicut.n.iuſtitie qdã eſt qd acqrit.ſ.iuſtitia nãlis: ⁊ qda3 qd acqrit ſc3 iuſtitia poſitiua legalis.ſilr eſt de electiõe;qdã.n.eſt nãlis ⁊ eſt cõiugata iuſtitie nãli:⁊ qda3 eſt poſitiua ⁊ eſt cõiugata iuſtitie legali:intendo ea3 q eſt ex eis in cõnegociatiõe:⁊ in ꝯretributiõe ſm viã legis: intẽdo ſm cõditiões quas cõditionauit lex:intẽdo qñ cõnegociatio ſm terminũ legis neceſſariã facit dilectionẽ:⁊ ſpẽs querimonie vt pl3 ſiunt in hac dilectiõe qñ nõ fuerit ꝯnegociatio ſm menſurã idoneitatis.ſed fuerit pmutata:intẽdo qñ ceciderit in ea defraudatio. Et dilectio legalis que fit ex pte ꝯnegociatiõis in reb⁹ que exiſtimant ſm mẽſurã ſuã:intẽdo ꝙ ſint nõ precij ambob⁹ ꝯnegociãtib⁹:qda3 eſt mercalis ſm totalitatẽ ſua3;⁊ eſt ea q fit per dationẽ ⁊ acceptionẽ ſtati3 manu ad manũ:⁊ qda3 eſt magis liberalis ⁊ ꝓpinquior bñficio:⁊ eſt ꝯnegociatio q fit ſm inducias ⁊ mutuũ intrãs eſt in hoc capl'o:⁊ ꝙ quis in hoc cõmercio ſit cõmutatio alicui⁹;pro aliquo tñ ꝓrogatiua ĩ ipſo: palã eſt neq3 dubitat in ea;⁊ ꝯnegociatio de manu ad manũ nõ facit neceſſariã dilectionẽ:q vero fit ſm inducias cogit ad diligẽdũ: ⁊ bñficentia in ipſa manifeſta eſt. ℭ D. Et pp hoc videt multi hoĩes qñ indignu3 eſt vt oporteat mutãte3 ad inducias repetere ſua iudiciario

ſrepitu: imo ꝙ poti⁹ regratiādū eſt ei ⁊ eſt honorādus. in cōmercio
aūt morali. ſ. in quo eſt iuſtitia nō ſcripta: ⁊ dilectio nālis nō fit datio
alicuius eſtimādo vt recipiat̄ pro eo equalēs: ſed datio bñficētie tm̄:
vt qđ dat amic⁹ amico abſq; expectatiōe retributiōis. in cōnegocia-
tione aūt mercimoniali nō dat qs aliqđ niſi intētiōe recipiēdi equa-
lens: aut plus. Cūq; ſic fit quaſi nō dat: imo qđ dat/ dat ſm viā mu-
tandi vel accōmodādi. ¶ D. ⁊ nō eſt cōnegociātiū querelositas in ho-
ra negociādi ſilis ei que fit poſt ſeparationē: vult ſm ꝙ eſtimo ꝙ in hora
ſeparatiōis ꝗreloſus eſt aliqs ꝯnegociātiū de ſocio ſuo de aliquo qđ eſt
aliud ab eo: de quo ꝗrelabit̄ poſt ſeparationē vt ſi ꝑcipiat maculā in
venditiōe quā videat eū occultauiſſe ab eo: pl'm aūt fit hoc in hora ne
gocij ꝑꝑ difficultatē reſtituēdi. ¶ D. Et accidit qđē querela in cōmer-
cio: eo ꝙ vniuerſitas hoīum aut plures ipſoꝝ appetūt decoꝝ: ſed peli-
gunt vtile: ⁊ decoꝝ eſt vt ſit bñficiū nō retributiōis intuitu: ⁊ vtile eſt
vt vir bñfaciat ei qui potēs eſt ad retribuēdū ſm mēſurā impēſi be
neficij. q vero nō retribuit nō eſt amic⁹: eo ꝙ qn̄ nō retribuit hoi ami
cus eius ſm bñficiū fit: ac ſi eēt amic⁹ eius ꝑter ſpontē ſuā: opinat̄. n.
ꝙ amic⁹ eius ſit tanꝗ̄ ille cui vr̄ ꝙ errauerit circa ipſū in ꝓncipio ſo-
cietatis: ⁊ cui vr̄ ꝙ illud qđ ꝑcepit de bono: tale qdē bonum nō eſt
quale ꝓuenit ab eo: a quo ꝓcedit bonū: nō. n. eſt ex amico: imo nō eſt
niſi ex eo qui bñfecit erráter: ⁊ hoc qm̄ bñfic⁹ ex parte erroris eſt bñfi
cus inſpontanee. Cūq; ſic ſit: tūc queadmodū oꝫ vt ille cui impendit
bñficiū notoriū recognoſcat ipſū ⁊ retribuat ſic fortaſſis oppoꝛtunū
eſt vt qui nō pōt ſatiſfacere ꝯdigne ſatagit retribuere iuxta poſſe ſuū:
⁊ hoc qm̄ nō ſtat cōdigna ſatiſfactio niſi ꝑꝑ impotētiā ſuā: cōuenibile
eſt vt amic⁹ eius reputet: qm̄ ſi poſſet plus cōplere ſatiſfaceret. ¶ D.
Opꝫ itaq; vt incipiam⁹ ⁊ ꝑſcrutemur per id qđ eſt beneficiū ex ami-
cis ⁊ ſm quid: ⁊ an tolerat amicus retributionē an non: ⁊ ſi tolerat qñ
tolerat eā: in hoc. n. cōtentio eſt ⁊ dubitatio an opꝫ: vt ſit ſatiſfactio
ſm mēſurā ꝑfectus ꝓficiētis: aut ſm mēſurā facti ipſiuſmet factoris:
intēdo ſm mēſurā bñficij: nō ſm paſſionē ab ipſo: patiētiū. n. ꝯſuetu-
do eſt vt dicāt: qm̄ nō receperūt a benefactorib⁹ niſi res que modice
ſunt apud eos pauci ꝑfectus ipſis: ⁊ ꝙ nullus eſt auar⁹ hm̄ōi rerum:
bñfici vero dicūt eius ꝯtrariū. ſ. ꝙ ipſi dederūt qdē plurimū eius qđ
apud eos eſt ⁊ optimū: ⁊ quale nō eſt poſſe accipe ab alijs niſi ꝑ viole-
tiam aut coactionē: ⁊ ꝙ ſimilat̄ huic. ¶ D. Verūtn̄ cū ſit h̄ amicitia
ꝑꝑ queſtū opꝫ vt ſit ſatiſfactio in ea ſm paſſionē patiētis. indigentia
nāq; eſt qdē ſm menſurā paſſionis ⁊ ſuppletio quidē eius eſt in hac
opꝫ igitur vt ſatiſfaciat ei per id a quo patit̄ paſſione coequata ei⁹ paſ
ſioni: ⁊ h̄ qm̄ iuſtitia qdē eſt vt ꝓficiat ei ꝗtū ꝓficit ꝑ ipſū: ⁊ vt reſti-
tuat ſꝫ mēſurā quā recipit: ⁊ ſi ampli⁹ fuerit erit meli⁹. ¶ D. In dile-
ctionib⁹ aūt que fiunt ſm menſurā virtutis vniuſcuiuſq; cōdiligētiū:
nō eſt ſpēs vlla ex ſpēbus querelaꝝ: ⁊ cōparatio in ipſis nō eſt niſi ſm
ꝙ eligit factor ex bñficio: plures eniꝫ virtutū ⁊ moꝝ cōſiſtunt qđ ē in
electione: intēdo qm̄ virtus eſt electio quedā ad actionē decorā vel
ad agendū decorū: ⁊ eligentia diuerſificat̄ in amicitijs que ſunt ſm
ꝑeminētiam ⁊ additionē nō ſm coequalitatē: intendo qn̄ nō fuerint
menſure coamantiū coequales: vnicuiq; enim iſtoꝝ vr̄ qm̄ cōpetit
ei magis: ⁊ eo bono qđ precipit̄ de amico ſuo: ⁊ qn̄ ſic fuerit diuerſifica-

bitur amicitia: ⁊ eſt quidē ſic: ⁊ eo ꝙ ꝑeminēs eſtimat ꝙ ipſe melior: ⁊
dēs eſtimant ꝙ meliori plus debet̄ de bono: eo ꝙ ipſe ꝑeminet: ⁊ eo ꝙ
ipſe vtilior: neq; aſſerit aliquis ꝙ eū oportear eſſe equalē bono: eo ꝙ
ipſi exiſtimāt: qm̄ actiōes dilectiōis qñ nō ſunt ex coamātib⁹ ſm mē
ſurā ꝓportiōis ſue ad vnūquēq; ex ipſis: intēdo ſm menſurā quan-
tū opꝫ per ſe digni⁹ eſt vt ſit obſequiū ⁊ ſeruit⁹ ꝗ̄ dilectio: queadmodū
eniꝫ opꝫ in cōicatiōe pecuniarū vt ꝑcipiat plus qui laborauit plus in
earū adunatiōe ⁊ acqſitiōe: ſic in dilectiōe: intendo qm̄ opꝫ vt ꝑemi-
nens recipiat plus dilectiōis operū dilectiōis ꝗ̄ alius: ideoq; amic⁹
indigentiū qñ excellēs fuerit vel virtuoſus dabit eis ſm mēſurā ſuffi-
cientie eoꝝ ⁊ ipſi honorāt eum ſm menſurā datiōis ſue qñ fuerint bo-
ni: aſſociant ergo eū vtilitatis cā: ⁊ ipſe nō hꝫ vtilitatē ex eis penitus:
verūtn̄ quilibet iſtorū ſanā hꝫ opiōnē de ſocio ſuo: opꝫ ergo vt eminē-
tior iſtoꝝ amet vt exhibeat ei minor: vel inferior plus honoris ꝗ̄ ipſe
ei: ⁊ vt ipſe impēdat inferiori plus cōmodi ⁊ lucri ꝗ̄ inferiori. Etenim
honorificētia ꝑmiū eſt virtutis: ⁊ emolumētū fulcimētū eſt inopiaꝝ.
¶ D. Et vr̄ hoc ſic eſſe in cōuerſatiōe ciuitana: nullus. n. honorat reꝫ
que lucrari facit bonū cōe ciuitati: iſtud. n. eſt bō cōis ⁊ nō honorat vl-
lum hoīem cōem: imo honorat qdē hoīem ꝓpriū ⁊ indiuidua prece-
dunt ſeinuicē in nobilitate ⁊ ignobilitate. Et poſt ꝗ̄ honoratio eſt mi-
noratio iniurie honorātis: ⁊ eſt aliquis nō tolerās minorationē non
cōferunt hoīes honorationē niſi ei quē cōſequit̄ et minoratio: vt puta
per collationē pecunie ipſis donec fiat honoratio equalis pecunie col-
lationi. Eteniꝫ actiōes que fiunt ſꝫ idoneitatē res diuerſaras efficiūt
coequales: ⁊ qñ fuerint coequales ꝯſeruat̄ amicitia ſm ſuā habitudi-
nē: ⁊ ꝑꝑ hoc opꝫ vt ſint honoratiōes eoꝝ qui nō ſunt eq̄les in nobili-
tate aut vtilitate ſm inequalitatē: imo ſunt coexcedētes ſm mēſurā
idoneitatis: ⁊ vr̄ ꝙ ſint honoratiōes in qbuſdā amicitiaꝝ neceſſarie
vel debite ex ꝓuentiōe earū ad finē politatis: ita vt ſint ſm poſſe lau-
dantiū nō ſm exigentiā idoneitatis laudandoꝝ: cū videam⁹ hic res
plures ad quarū nō ſufficim⁹ cōdignas honorationes vt dñi ⁊ preſ:
nullus. n. ad ꝯdignas iſtoꝝ ſufficit honoratiōes. Attn̄ qñ ſeruierit eis
ſm quātitatē ſui poſſe opinamur hoc eſt cōdignū. ¶ D. Et ꝑꝑ hoc for-
taſſis eſtimat̄ illicitū eē filio bellari ꝯtra prē: ⁊ qm̄ debitor exiſtit fili⁹
pri: vt retribuat ei qñam tribuit ipſi pr̄: ⁊ qñ fecerit pr̄ bona nō prior
fecit hoc ei neq; ꝓter debitū: imo tanꝗ̄ debitor ei cui aſſiſtit obnoxi⁹.
¶ D. Et fortaſſis nō eſt potētia alicui vt relinquat patrē ſuū ſine ad-
iutorio. eteiꝫ nō videt aliqs vt nō adiuuet eū qui nō fuerit ſupabūdā-
tis malitie: ⁊ neq; fugiat ab eo: hoīes nāq; amici ſunt nāliter ⁊ in mo-
ribus ipſoꝝ eſt: ne auar⁹ ſit aliqs adiutorij erga alterū qui nō fuerit
ſupabūdantis malitie: maxime ergo ne erga eū cui debitor extiterit:
⁊ cuius dignius eſt vt ſollicitet̄ ⁊ ſtudeat in ſubſidium ꝗ̄ vt fugiat ab
ipſo: ta quibus vero potius fugiendū ꝗ̄ ipſoꝝ intendendū adiutorio:
ſunt viri malitiaꝝ ex hoībus: ⁊ ſunt illi qui volunt vt bene agat̄ cum
ipſis: ⁊ fugiunt ne ipſi alicui hoc faciant: ac ſi illud qđ eis fit nō profi-
ciat ipſis. ¶ D. De illis igitur tm̄ dictum ſit.

¶ Et hic explicit Liber Octauus Ethicoꝝ.

¶ Ariſt. Stragy. Lib. Nonus Ethicoꝝ. Cap. I.

IN cũctis aũt diſſimiliũ ſpẽruz amicitijs proportio adequat: ſeruatq; amicitiã vt dcm̃ ẽ: queadmodũ ⁊ ciuili ſutori pro calciamẽtis: textoriq; ⁊ reliquis repẽſio fit ſm̃ eſtimationẽ. Ad hoc igitur repert⁹ eſt nũmus cõis menſura: ad quẽ oĩa referunt: ⁊ quo oĩa eſtimant. In amatoria vero interdum amator queritur ꝙ ipſe ſupra modum amans nõ amatur nihil hñs fortaſſe qḋ amore ſit dignuz. Sepe eniz is q amat ꝙ ille ab initio multa pollicit⁹ nihil ꝑficiat. Euenit aũt hoc cũ alter ꝑꝑ voluptatez amat amatũ: alter ꝑꝑ vtilitatem diligit amatorẽ: atq; ea nõ exiſtũt ambob⁹. Naz cũ ꝓpter hec fit inter eos amicitia qñ illa nõ aſſunt: quoꝝ gratia ſe amabãt: nõ eniz ſe mutuo amabãt: ſed illa que aderant. Itaq; ⁊ hmõi amicitie ſtabilitatẽ non hñt: ſed que moraliũ eſt per ſe exiſtẽs durat vt diximus. Oriũt ẽt inter eos indignatio qñ alia fiunt: ac nõ illa que ipſi optabãt: perinde eſt enim ac ſi nihil fiat qñ nõ potiũtur optatis: vt is qui cõducto cythar edo pollicit⁹ eſt: ⁊ q̃to melius caneret: tanto maiora poſtridie ꝓmiſſa poſcenti pro voluptate voluptatẽ reddidiſſe inquit. Si igit hoc voluiſſet ſatis id eſſet: ſin vero hic demulceri voluit: ille pecuniã capere: ⁊ alter hʒ qḋ voluit ⁊ alter nõ hʒ: nõ bene ſe hʒ quãtum attinet ad ſocietatẽ: quorũ eniz indiget eſt: illis intẽdit: ⁊ hui⁹ grã ħ dabit: ſed vtrũ dãtis eſt an accipiẽtis eſtimatiõez ponere. Naz q ꝑ̃mo dat vĩ ꝑmittere qḋ aiunt: ⁊ Pythagorã ſeruaſſe: cũ. n. docuerat eſtimare diſcipl'os: iubebat quãti ſibi viderent illa q̃ ab eo didiciſſent: tm̃q; accipiebat: in talib⁹ vero qbuſdã ſatis eſt illud: merces aũt viro: ſʒ q pecunias acceperũt prius ac deinde nihil eoꝝ q̃ ꝓmiſerãt efficiũt ꝑꝑ magnitudinẽ ꝓmiſſoꝝ: merito aduerſus eos q̃rele ſunt: nõ. n. adimplent ꝓmiſſa. Hoc fortaſſe facere cõpellunt ſophiſte: qm̃ nemo dat pecunias pro his q̃ ſciũt: hi ergo pro qb⁹ rebus pecũias acceperũt eas res nõ adiplẽtes merito culpantur: ſʒ in qb⁹ nõ fit ↄuẽtio opis: q ꝑꝑ ſeipſos exhibẽt ſine q̃rela ſunt. Talis. n. ẽ illa q̃ per virtutẽ fit amicitia. Remuneratio faciẽda eſt ſm electõez: ħ. n. amici at virtutis: eodẽ mõ vĩ faciẽdũ phie preceptorib⁹: nõ. n. nũmis ea res eſtimat: nec ꝑciũ equalẽs reperit: ſed forte ſatis eſt queadmodũ erga dõs ⁊ erga parẽtes: q̃ʒtũ qs põt exhibere. Nõ tali aũt exñte datõe: ſʒ ĩ aliquo maxĩe forte oʒ redditiõez fieri: q̃ videat vtriq; eẽ ſm dignitatẽ: ꝙ ſi id ↄuenire nõ põt nõ ſolũ nẽciuz: ſed ẽt iuſtũ videbit eũ q ꝑcepit ſtatuere. Quãtũ. n. hic vtilitatis ſuſcepit: vel pro q̃to voluptatẽ ſuſcepiſſet: tm̃ is q ↄtulit ab eo conſeqtur exiſtimatõez: nã ⁊ ĩ reb⁹ venalib⁹ ſic fieri ↄſtat: ⁊ qbuſdã in locis ſunt leges volũtarioꝝ ↄctuũ iudicia nõ eẽ: q̃ſi cõuenit cuius fidẽ ſecut⁹ qs ſit cũ eo ita agere vt ab initio ↄxit. Cui. n. ꝓmiſſum hunc vĩ iuſtius preciũ ſtatuere q̃ʒ euz qui ꝓmiſit. Pleraq;. n. nõ eque eſtimãt q hñt ⁊ qui volunt accipe: ſua. n. qſq; ⁊ que dat pluris eſtimat: ſed tñ repenſio fit in his quãtũ ſtatuũt hi qui acceperũt. Opʒ forſan nõ tanti ꝑcij facere quãti vĩ poſſidenti: ſed quãti faciebat prius q̃ʒ poſſideret.

Nã qḋ nũmus repertus ſit.

Laus magna d phia.

¶ Determinatio hui⁹ tractat⁹ noni de lib. Nichomachie Ari. incipit.

¶ Primũ capitulũ ꝙ in diſſimilibus amicitijs analoguz equat ⁊ ſaluat amicitiã: queadmodũ ⁊ politicã cõicationẽ: cuius menſura numiſma: ꝙq; in amicitia que dicit ab heros: ↄtingit vtrũq; accuſatio ⁊ diſſolutio ꝑꝑ nõ idem: neq; mãſiuũ: neq; ipſos: ſed q̃ eoꝝ ab vtriſq; amari ea que ꝑꝑ mores exñte mãſiua: deinde ꝙ cõtendunt cũ altera abinuicẽ ipſis fiunt q̃ʒ que appetũt: ꝙq; in liberaliori cõmutatõe nõ ante dãtis: ſed ꝑ accipiẽtis eſt ordinare dignitatẽ redditiõis: ꝙq; ꝑ accipiẽtes ⁊ nõ reddẽtes que repromiſerũt vt ſophiſte cõueniẽter ſunt accuſabiles ante dantes vero ⁊ ꝑ accipiẽtes nõ in lucrũ ſed in ſolum bonũ inaccuſabiles: ⁊ in his menſura ante dantis electio ſicut in cõmunicantib⁹ phia: ꝙq; nõ exiſtente datione tali: ſed in lucrum qñq; menſurat retributionẽ ambarũ conſenſus: qñq; autẽ dans vel preaccipiens ſicut fit in emptionib⁹: tãdem ꝙ preaccipiẽtis eſt ſm virtutem menſurare dignitatẽ retributionis nõ ſm ꝙ poſterius: ſed ſm ꝙ ante habere appreciatus eſt. D.

INomnibus aũt in q̃bus ſunt ſp̃es vtiliũ diuerſe: inuẽtio q̃dẽ cõueniẽtie ⁊ ꝓportiõis inter hm̃õi vtilia coequat̃ inter ea: ⁊ cõſeruãt iſtas dilectiões vt in artibus ciuilibus: qñ ꝑparator corioꝝ cõmutat cũ artifice calciamẽtoꝝ hoc q̃d meret̃ eius calciamentũ. i. dat ei q̃d equiualet calciamento: cõſeruat̃ dilectio inter eos: ⁊ ſilr̃ in reliq̃s artibus: cõſeruat̃ quidẽ dilectio inter cõnegociantes ſm̃ eas qñ fuerit cõnegociatio ſm̃ proportionẽ ⁊ equalitatẽ. ℭ B. Et pp̄ iſtud poſita eſt mẽſura cõis in iſtis ciuitatib⁹ reb⁹ oĩbus p̄ quã mẽſurent̃: ⁊ eſt denarius. p̄ denariũ etenĩ cognoſcit̃ valor reꝝ: ⁊ p̄ ipſũ fit eſtimatio donec ſciat̃ ꝓportio eaꝝ adinuicẽ. ℭ B. In habitudie vero amoris dilectionalis fortuitu cãbit̃ amaſius amaſiã qñ amauerit eã amore ſuperexcellente: ⁊ ipſa nõ amauerit ipſũ ſimilr̃ vel ecõuerſo. ſi vero nõ amauerit eũ penit⁹: tũc pluries ꝯtigit amaſiũ q̃reloſũ eẽ de amaſia: eo ꝙ ꝓmittit ei ꝓmiſſiones vniuerſas: ⁊ nihil ſoluit earũ: ⁊ accidit quidẽ h̃ quereloſitas / vt pl̃r̃m qñ amaſius amauerit amaſiã cã vtilitatis: ⁊ nõ fuerit amor pp̄ delectationẽ in vtroq̃: etenĩ pp̄ cõẽ delectationẽ firmat̃ dilectio: ⁊ ꝯtingit dilectiõis diſſolutio qñ nõ fuerint res pp̄ quas fuit dilectio: ⁊ iſtud accidit qñ nõ fuerit dilectio pp̄ ipſoſmet diligẽtes: ſed pp̄ res nõ ꝑmãſiuas: ⁊ pp̄ hoc dilectiones ẽt erunt non ꝑmanſiue: dilectiões vero que pp̄ virtutẽ ſunt perſeuerãt: eo ꝙ vterq̃ cõdiligẽtiũ diligit ſociũ p̄ ſe virtutis grã: virt⁹ aũt imꝑmutabilis ẽ, ⁊ dilectões q̃ ſunt pp̄ vtilitatẽ nõ ſolũ ꝑmutant̃ pp̄ ablationẽ reꝝ vtiliũ: verũ ẽt ꝑmutant̃ extantib⁹ vtilib⁹ ſolũ ſm̃ modũ ſm̃ quẽ erat deſiderata: niſi. n. deſideratũ cõtigerit deſiderãti mõ deſideratio reputat̃ apud ipſũ ac ſi nõ eſſet penit⁹: ⁊ ſilr̃ ſi cõtingat ei res quã non amat: vt qui ꝓmittit cãtori remunerationẽ iuxta mẽſuram bonitatis cãtus ſui: qñq̃ interpellat̃ de ꝓmiſſo: dicit: ſatiſfaciã tibi pro delectatione quã habui ex cãtu suo p̄ aliã delectationẽ: ſi ergo fuerit delectatio accepta vtriuſq̃ volũtati erit p̄ hoc ſatiſfactio: qñ vo fuerit alter volens delectationẽ vt auditor cantus: alter aũt lucꝝ nõ eſt ſatiſfactio: qñ itaq̃ vtriuſq̃ cõmercãtiũ nõ ꝯtigit a ſocio ſuo: volitũ nõ fit cõmerciũ ſm̃ ꝙ opꝫ: eo ꝙ deſideriũ vtriuſq̃ eſt q̃dẽ rei qua indiget: ⁊ dat vterq̃ q̃d apud ipſũ eſt grã deſiderati q̃d ẽ apud ſociũ ſuũ: ⁊ ante fuerit datio in iſtis ſm̃ mẽſurã meriti cõſeruat̃ cõnegociatio: ⁊ fit h̃ cum det vterq̃ ſꝫ mẽſurã qua accipit. ℭ B. Ut faciebat Pythagoras: q̃ſ eĩ docebat aliq̃d dicebat diſcipulo vt honoraret eũ ad mẽſurã q̃ didicit ab ipſo. ℭ B. Et q̃buſdã hoĩũ placet⁹ in hac intẽtiõe p̄ciũ: intẽdo vt recipiãt a diſcipulo ex p̄cio ad quãtitatẽ eius q̃d didicit ab eis. ℭ B. Et ex hoĩbus ſunt qui accipiũt ꝑmiũ eius q̃d ꝓmittunt ⁊ nihil faciũt de ꝓmiſſo pp̄ ſuꝑfluitatẽ ꝓmiſſionũ: ⁊ dignũ eſt vt iſti ꝯuertitur ad ſp̃es querelaꝝ: intẽdo vt querimonia habeat̃ de eis: eo ꝙ non faciũt q̃d ꝯceſſerũt ⁊ ꝓmiſerũt ex ſeipſis. ℭ B. Et cõueniẽs eſt vt diſturbatores: vult vt arbitror ſophiſtas ſiue deceptores cogantur ad iſtud: eo ꝙ nõ dat aliquis remunerationẽ pro eo q̃d docẽt: vult vt arbitror: cum ſit illud q̃d docet nullius valoris: vtpote vanũ ⁊ falſum: cogunt̃ vero ad ingrẽdũ a diſcipulis p̄ciũ de ꝓmiſſiõib⁹: q̃s implere eſt adimplere: vt q̃d ꝓmiſit Theſilus de doctrina medicine ꝙ doceret eam in modico tp̄e: ⁊ poſcebat a diſcipulo precium cõpetens huic intentioni. ℭ B. Et dignũ eſt vt iſte deducantur ad veheměntiores ſpecies querelarũ omniũ: eo ꝙ ipſi nõ faciũt ſm̃ quãtitatẽ accepti precij. ℭ B. Non cõſequunt̃ eo querimonie omni conſecutione ſi non fuerint res pro quib⁹ receperũt dona nõ ſub cõditione faciẽdi eas: q2 datio in eis fuit ex ipſo datore ⁊ ex eius beneplacito: ⁊ datio quidẽ que fit per hunc modũ ſimilat̃ dationi que fit in dilectione fiẽte pp̄ virtutẽ: ſatiſfactio enĩ cuiuſq̃ iſtoꝝ ſocio eſt ad beneplacitũ ſui non ad modũ retributionis ⁊ cum ſit ſatiſfactio ad placitum non erit querela: ⁊ ſatiſfactio / ⁊ amicitia / ⁊ virtus vnum ſunt: ⁊ eſt finis impẽdendi poſſe ſuũ ad ſatiſfaciendum ab vnoquoq̃ amicorũ: non enim eſt ſatiſfactio in veritate merito virtutis niſi impenſa totius poſſe. ℭ B. Et videtur ꝙ iſto modo ſit ſatiſfactio ei qui docet ph̃iam: eo ꝙ merito eius ſapientie vel eius dignitati non equiparat̃ pecunia: neq̃ inuenit̃ in hoc cõmercio retributio digna neq̃ equalis in pondere: imo conueniens eſt vt ſit eius premiũ exhibitio honoris ſm̃ totam poſſibilitatẽ: vt in reuerentia patris ⁊ etiam deoꝝ: ⁊ ſi non ſit hoc coequale merito neq̃ ꝓpinquũ ei. ℭ B. Et quãuis res ſic habeat in iſtoꝝ opꝫ tamen in quibuſdã rerum vt ſit ſatiſfactio ſm̃ equalitatẽ vel plurimũ. vult vt eſtimo in cõmercio q̃d fit in vtilitatibus. ℭ B. ⁊ equalitas fit ſm̃ menſurã que videt̃ vtriſq̃ cõmercantibus eſſe ſm̃ meritũ: ⁊ ſi non cõtingat videri vtriſq̃ ſilr̃ autẽ menſura meriti inuẽta in ipſo: cõueniens eſt vt neceſſarium ſit legi ordinare in ipſo menſuram meriti: imo neceſſariũ eſt hoc eſt ſm̃ menſurã: ergo qua ꝓficit alter eoꝝ vel delectat̃ vt ſit retributio non ſm̃ quantitatẽ que vr̃ ipſimet in hoc: ⁊ h̃ intẽtio patens eſt in quibuſdã rebus que emunt̃: ⁊ ſunt ille in quibus ſunt leges: in quibuſdam aũt non ſunt leges eo ꝙ difficile eſt vt inueniat̃ iudicium ſm̃ menſurã meriti in cõmercationibus volũtarijs: aut non inuenit̃ eſt diſpoſitio in qua opꝫ: vt vterq̃ cõmercantiũ cedat ⁊ appropinquet ſocio ſuo: ponit̃ ergo hm̃õi diſpoſitio ens diſpoſitio beneplaciti⁹ ⁊ acceptationis ab vtriſq̃: intẽdo beneplacitũ per modũ cõmercij ⁊ cõmixtionis. Etenim dator videt: ꝙ illud per q̃d ipſe letificat dignius eſt modo appreciationis: ⁊ q̃d letificat ipſũ eo ꝙ dantes vt plurimũ non honorant ſm̃ equalitatẽ eos quibus dant: ⁊ volunt accipere letificans ⁊ res ꝓprie vnicuiq̃ ex hoĩbus que ꝓcedunt ex ipſis patens eſt ꝙ quãdo dederit ei cui non ſunt ꝓprie dignus eſt pluris: intẽdo remunerationem ſiue premiũ: ſi q̃ res taliter ſe habet: tũc remuneratio vel ſatiſfactio fit ſm̃ menſuram quã ordinãt: vel in quam cõueniunt illi qui accipiunt cũ eis qui dant: intendo de quo videt̃ ꝙ eſt remuneratio ſm̃ condignũ. ℭ Dixit. Et opꝫ ne ſit honoratio: ⁊ vliter ſm̃ quantitatem que apparet ꝙ mereat̃ eam res pro qua fit remuneratio: ſed ſm̃ quantitatem meriti in ſe. Cap. 2.

Sed hñt iſtam dubitationẽ veluti vtrũ oporteat oĩa tribuere patri ⁊ in oĩbus parere illi. An in morbis quidẽ medico credendũ eſt: ⁊ ducem eligendũ rei militaris peritiſſimũ. Silr̃ amico magis an ſtudioſo inſeruiẽdũ:

z benefactori magis retribuendũ: an amico dandum ſi
vtriq; nõ poſſit. An võ talia oĩa determinare nõ facile.
Multas eñ ac varias hñt dr̃ias: z magnitudine z pui/
tate: z honeſto z neceſ̃io. Sz q̃ nõ oĩa eidẽ tribuẽda ſunt
nõ eſt obſcurũ z reddendũ beneficiũ: vt plꝰ in magis q̃
amico cõferendũ eſt. Seu mutuum magis cui debeas
reddẽdũ eſt q̃ amico dandũ. Sz id fortaſſe nõ ſemp vt
ecce redẽptus a p̃donibꝰ. Utrũ eũ q redimit vice verſa
redimere ipſe dz quicũq; is ſit: vel ẽt non capto repetẽti
nõ reddere vel patrem redimere. Ut igiẽ dictuz eſt vlr
debitũ eſt reddẽdũ: q̃ ſi datio ſuperexcedat honeſtate vel
neceſ̃itate ad illa declinandũ eſt. Interdũ eñ nõ eſt equũ
bñficiũ retribuere: vt ſi qs ſtudioſo ſciẽs bñ fecerit: ipſe
aũt cui remuneratio ſit faciẽda malus exiſtimaẽ ab eo q
accipit. Neq; eñ mutuãti interdũ v̄ſa vice mutuãdũ eſt.
Nã ille qdẽ certa ſpe ductꝰ ſe ſuũ cũ velit ↄſecuturũ mu
tuauit bono viro: hic aũt nõ ſperat a malo cõſequi poſ/
ſe. Siue igiẽ reuera ſic eſt nõ par eſt exiſtimatio: ſiue nõ
eſt ita: ſz putat indigne facere nõ videbiẽ. Ut igiẽ ſepꝰ
iaz diximꝰ ſermones: q circa affectꝰ z actus v̄ſanẽ deter/
minationẽ nõ hñt ſilr̃ez his rebꝰ de qbꝰ ſunt. Q; igiẽ nõ
eadez oĩbꝰ ſint retribuẽda nz patri oĩa queãdmodũ nec
Ioui danẽ ſacra manifeſtũ eſt. Cũ võ alia parentibꝰ z fra
tribus z amicis z his q bñfici in nos fuere ſingulis: vi
p̃pria z ↄuenientia tribuẽda ſint: ſic z facere videnẽ. Nã
ad nuptias qdẽ vocãt cognatos: his eñ cõe eſt genus.
Itaq; z actus qui circa genus verſanẽ: i funeribꝰ quoq;
maxĩe oĩuz putãt cognatos adeẽ oportere pp hoc idẽ.
Uideri quoq; põt parẽtibus maxĩe alimẽta eſſe mini/
ſtrãda q̃ñ id debeaẽ: z eũ cã eſſendi ſint honeſtiꝰ e illis
circa alimẽta ſubuenire q̃ nobiſipſis: z honorẽ illis quẽ
admodũ dijs impẽdere. Nõ tñ oĩbꝰ parentibꝰ. Nõ eñ
idẽ honor patri z matri z ſapiẽtis imperatoria nõ idẽ:
paternus z maternus z ſeniori oĩ ſm etatez tribuẽdus
aſſurgẽdo z inclinãdo z hmõi. Ad ſodales aũt z fratres

fiduciã z omniũ rerũ ſocietatẽ. Cognatis vero z gentili
bus z ciuilibus: ac reliquis oĩbus ſemper conandũ eſt
debitũ tribuere ac diſcernere qd cuiq; cõueniat ſm di/
gnitatẽ z vſum. Sed de cognatis facile eſt iudiciuz: de
extraneis vero difficilius: non tñ ob id deſiſtendũ eſt: ſz
vt fieri põt ita determinandum.

¶ Scõm caplm in quo dubitat vtruz in oĩbus eſt patri obediendũ: z Z
vtrũ amico magis vel ſtudioſo miniſtrandũ: z benefactori magis vel
amico dãdũ ſi ambobꝰ non cõtingit: ad que rñdet q̃ talia certe deter
minare nõ facile pp multimodas taliũ dr̃ias: per q̃s nũc ſic nũc oppo
ſite ſe habẽt: z opz ſemper ad magis bonũ vel neceſ̃iuz declinare: que in
his p varias circũſtãtias alternanẽ: haberẽq; rõnes circa paſſiones
z actiones ſilr̃ determinatũ his circa que ſunt: deinde q̃ neq; patri per
oĩa obediendũ: q: nõ in malis neq; oĩbus eadẽ reddendũ: ſz differen
tibus ſm cõditiones dr̃iarum ipſis cõgruẽtia. Dixit.

INterdum eniz qd appet diuerſum eſt ab exi/
ſtẽtia rei in ſe. D. Et in hoc eſt exer
citatio ex parte modi ex modis dubitatõis difficilis. ſ.
an opz vt vniuerſuz reuerentiarũ exhibeaẽ vni ſpeciei
ex ſpeciebus hoĩum qd debenẽ reuerẽtie vt in patre. U.
grã. an opz vt honoreẽ ſm oẽs honores: z vt cõcedaẽ ei
oẽ qd petit z ſatiſfaciat in hoc iuxta dictũ ſuũ: an opz
vt ſatiſfaciat infirmo iuxta dictũ medici tantũ: z preliãti iuxta dictuz
ducis exercitus nõ cuiuſcũq; ex hoĩbus. ¶ D. Et ſilr̃ dubitaẽ an opz
vt ſeruiaẽ amico queãdmoduz ſeruiẽ virtuoſo: z qs dignior eſt remu/
neratiõe qui incipit beneficiũ notoriũ: aut q nõ incipit ipſuz: z qm̃ nõ
eſt poẽ vt exhibeaẽ beneficiũ notoriũ vtriſq;: intẽdo incipienti cum
ipſo z nõ incipiẽti eſt dignius vt exhibeaẽ incipiẽti. ¶ D. Et fortaſſe
nõ facile eſt determinare in hoc ſm certitudinẽ: intẽdo illud qd debeẽ
in ipſis ſingulis hominũ: eo q̃ in eis eſt diuerſitas multa: pp diuerſi/
tatem iſtarũ rerũ in magnitudine z paruitate z bonitate ex neceſ̃ita
te: intẽdo per hoc vt eſtimo: eo q̃ in eis eſt qd eſt pp neceſſitatẽ: z in eis
eſt qd eſt pp melius: z intẽdit pp magnitudinẽ z paruitatẽ in idonei/
tate. ¶ D. Qm̃ aũt nõ opz cõcedere oẽs res oĩ homini ſm terminum
vnũ: manifeſtũ eſt etenĩz nõ opz vt cõuertaẽ exhibitio beneficij. U. g.
ad eũ q nõ recipit cũ ipſo abſq; eo q iaz incipit cũ eo: z hoc vt in pluri/
bus: aut vt ei q nõ incipit cũ bñficio deẽ plus q̃ ei q incipit cũ bñficio:
z hoc qm̃ parẽs eſt q̃ ille q incipit dignior eſt recõpenſatione eius qd
incipit: z eo q̃ eſt q̃ſi accõmodatũ qd accõmodauit: z accõmodatuz ex
debito reſtituendũ eſt: ideoq; opz vt doneẽ iſti plus q̃ alij. ¶ D. Et for
taſſe non erit iſtud vt quez abſoluerũt predones: an opz vt abſoluat
eum qui ipm abſoluat qñ acciderit an nõ: intẽdit qm̃ in hoc dubita/
tio eſt: verũtñ parẽs eſt: qm̃ debitor eſt vir vt abſoluat patrẽ ſuum po
tius q̃ ſeipſuz: z ſilr̃ ſi fuerit datio pp neceſ̃itatẽ aut pp melius: ſz iſtam
non oportebit qdem vt ſit eq̃lis ei qd facit incipiẽs cum datiõe timo
fortuitu vt ſit datio p̃cedens qñ fuerit a quo eſt inceptio dationis bo

nus nobilis: aut ꝓpter neceſſitatē: ⁊ forſan opꝫ vt ſit diminuta quā fuerit
a quo eſt inceptio dationis malus vilis: ⁊ forte nō opꝫ ꝓpter hoc vt reſti/
tuamus accōmodatū ⁊ recōpenſemus ei quā malignus vel nequā fue/
rit: eo ꝙ nō meretur hoc cū hoc qḋ accōmodauit nō ſit eius ꝓpriū: ipſe
ergo vult vt recipiat qḋ nō eſt ei ꝓpriū per accōmodationē eius qḋ ac/
cōmodauit: ⁊ qui nō ſperat accipere qḋ eſt ei ꝓpriū: ſꝫ hoc qḋ nō eſt ei
ꝓpriū: hoc eſt moris peruerſi valde. Si ergo accōmodator fuerit talis ſcḋm
veritatem: intendo nequā non opꝫ vt eius digni habitio ſit equalis: ⁊ ſi
nō fuerit talis: putatur autē talis eſſe forſitan non eſtimabitur de eo qui ſi
non ſatiſfacit ꝙ egerit ꝙ nō opꝫ: ⁊ ſimiliter eſt queadmodū dictū eſt plu/
ries: quoniam hoīes in indigentia ſui inuicē in actionibus ⁊ paſſionibus coequales
ſunt: verūtamen ſunt in hoc diſtinctionū ⁊ ordinū terminatorum: quoniam autem
nō opꝫ vt dentur oībus eis res eedem: intēdo vt ſit digni habitio in eis
equalis, manifeſtū eſt patribus: namqꝫ impedimentū aliud quam fratribus: ⁊ fra/
tribus aliud quam ſocijs: ⁊ beneficij collatoribus aliud quam nō cōferentibus: ⁊
eis qui cōtulerunt beneficia datur ꝙ ſuū eſt ⁊ ſatiſfacit eis ex debito.
Et manifeſtat ꝙ ſic ſe habꝫ res: intendo ꝙ hoīes dant vnicuiqꝫ mō ſibi
ꝓpriū hoc qḋ ipſi. V. g. inuitant quidē ad nuptias ſuorum cognatorum: aut ex
parte cōſanguinitatis: aut ex parte alterius alicuius cohabitudinis ⁊ cō/
paſſionis: ⁊ cupiūt vt parentes habeant ſimiles ſuos in rebus ꝓprijs eis vt pꝛimo
hoc etenim debitū eſt fieri: ⁊ ex parte huius intentionis forſitan dignū videtur
hoīes vt ꝓcurent patres ſuos ⁊ ſatiſfaciant expenſis eorum: eo ꝙ ipſi ſunt cā
ſui eē: ⁊ ꝙ magis debitū hñt ad hoc in eis quam in ſeipſis: ⁊ ſatiſfaciant eis ⁊
in eo quo indigent in iſtis rebus: ⁊ debitū reputent vt honoretur pater ſcḋm modū
honorandi deū: attamē opꝫ vt honoretur pater vniuerſo honore: honor
namqꝫ patris nō eſt quaſi honor matris: nec honor ſapientis quam honor ducis
exercitus: ſꝫ honorādus eſt pr̄ honore pr̄no ⁊ materno: ⁊ ſimiliter ſingulis
ſibi ꝓpria: intēdo per id qḋ cōpetit vtriſqꝫ eorum ex victus adminiſtratiōe
⁊ aſſurrectiōe ⁊ loci exhibitione ⁊ reliquis exactionibus honorationis.
¶ D. Exhibendūqꝫ eſt ſocijs ⁊ fratribus ⁊ ſimiliter coniunctis oībus ꝓpinquitatē
ſpāli aliquā ſimul conuerſatiōe ⁊ conciuilitate vnicuiqꝫ ſibi ꝓpriū: ⁊ opꝫ vt
vnuſquiſqꝫ eorum habeatur in cōparatione ſibi ꝓpria: aut virtutis aut vſus q
appropriatur ei: cōparatio autē eorum q ſub vno ſunt genere ex iſtis faci/
lis eſt: diuerſorum vero generū difficilis: ſed neqꝫ ꝓpter difficultatē omittēda
eſt: ſꝫ ſcḋm ꝙ poſſibile fuerit diſtinguenda. Cap. 3.

Est etiam ambiguitas circa diſſoluendas ami/
citias: vel nō cum his qui nō permanēt: vtrū
cum his qui vtilitatis aut voluptatis cā erant
amici quando hec amplius non afferūt nihil diſſol/
natur. Illorum enim erāt amici: quibus deficientibus
merito amare deſiſtūt. Incuſandus eſt autē is q cū ob vti/
litatē aut voluptatē amicus ſit ob mores ſe amare ſimu/
lat. Quod autē ab initio diximus multe cōtētiōes exiſtūt in
amicis: cū nō queadmodū putant ita ſunt amici. Cū igitur
quis ſeipſum decipit credēs ꝓpter mores amari nihil tale ipſo
agēte ſeipſum accuſare debꝫ. Si vero alterius ſimulatiōe deci/
pit iuſtū eſt eū accuſare q ſimulabat: ⁊ magis quam eos q nū/
mos falſificant quanto circa nobiliorē rē adhibita eſt fraus.
Quod ſi amicū quis ſuſcepit vt bonū: fuit autē malus: ⁊ id ap
pareat vtrū amplius ſit amādus: vel id quidē nō eſt poſſibile. Si
quidē nō oē amabile eſt: ſꝫ bonū: nec amādus eſt malus ami/
cus: nā malos amare nō conuenit: nec ſimile eē malis. Dictū
eſt autē ſimile ſimili amicū eē. An ergo ſtatim diſſoluēda eſt amicitia
vel nō cū oībus: ſꝫ cū illis q ſunt incurabiles ꝓpter prauitatē:
nā q corrigi poſſunt eis magis ferēdū eſt auxiliū in moribus quam
in diuitijs quāto id honeſtius ⁊ amicitie magis ꝓpriū. Vi/
deretur autē is q diſſolueret nihil abſurdū facere: nō enim ta
li amicus erit: alienatū igitur cum ſeruare nō poſſit dimittit.
Sin vero is quidē permanet: hic autē melior fiat: ac multū vir
tute trāſcēdat: an vt amico vti debꝫ vel nō conuenit: in magna
ſane diſtātia maxime fit manifeſtū: ceu in amicitijs puero/
rū: nā ſi alter permanet mēte puer: alter in virū euadat op/
timū: quō eēnt amici: cum neqꝫ delectentur eiſdē rebus: nec
eiſdē gaudeant ⁊ doleant. Nō enim circa ſeipſos hec exiſtēt
eis: ſine iſtis vero nō erat eē amicos. viuere enim ſimul nō eſt
poſſibile. Diximus vero de his. An igitur nō alienius ſe hñdum
eſt circa illos quam ſi nunquam fuiſſet amicus: vel opꝫ preteri/
te familiaritatis memoriā ſeruare: ⁊ queadmodū amicis
potius quam extraneis putamus gratificādum ſit his qui fue/
rūt amici aliquid tribuēdū eſt ꝓpter precedētē amicitiā: quādo
non ꝓpter exceſſum prauitatis ſit diſſolutio.

Nota cōtra amicos ſi/ mulatos.

¶ Terciū capitulum in quo dubitat vtrū diſſoluēda ſit amicitia ad nō perma 3
nētes: qḋ ſoluit dicēs ꝙ nō eſt incōueniēs diſſoluere amicitiā q ꝓpter vti
le vel delectabile: cum nō habeant vterqꝫ vel alter ꝓpter qḋ erāt amici: ⁊ ꝙ
accuſatio accidit cū alter amat ꝓpter delectabile vel vtile ſimulās amare
ꝓpter virtutē: ſꝫ cū ſimulator ſe manifeſtat per actus: tūc amatus tūc immanēs
accuſet ſe: ⁊ cū vero nō ſe manifeſtat ſimulator: tūc ipſe eſt accuſabilis: deinde
inquirit vtrū altero amicorum ꝓpter bonū facto vere illis apparēter malo ſit
adhuc amādus: qḋ ſoluit dicēs ꝙ nō ꝓpter nō oportere eē amatorē mali
vel aſſimilari ei: nō tamen cōfeſtim diſſoluendū: ſꝫ tētandū prius reducere
ad bonū: qḋ ſi non poteſt facere: tūc diſſoluēdum: ⁊ ꝙ altero duorum conſimiliter
ſtudioſorū amicorū manente in ſuo ſtatu reliquo creſcente ad perfectum
virtutū nō manet inter hos amicitia ꝓpter multā diſtātiā: ⁊ nō cōplacere
eiſdē: queadmodū nec puerorum amicitia manet altero manēte puero

reliquo effecto viro bono: opꝫ tñ memoriã hr̃e añ facte amicitie: vt ei aliquid tribuere ſi nõ ꝓhibeat ſupabũdantia malitia. D.

ETiam dubitat̃ vtrũ opꝫ vt diſſoluant̃ amores inter amicos qui nõ pſeuerãt in virtute: intẽdo qñ nõ perſeuerat alter eoꝝ in ea an nõ. Et ſilr̃ qui ſunt amici pp vtile vel delectabilẽ: an opꝫ vt diſſoluã tur eorũ dilectiões cũ nõ extiterint iſte res: intẽdo ex altero amicoꝝ: ꝛ patẽs eſt: qm̃ nõ eſt turpe vt ſoluat̃ eorũ amicitia: interẽpta. n. cã cõnectẽte neceſſe eſt cõ nexa diſſolui. ¶ D. Et forſan dubitabit qñ ſimulauerit amicus diligere ſe rõne morũ: ꝛ nõ diligit niſi delectatiõis vel queſtus grã: an opꝫ diſſolui amicitiã: an ſtare poterit ſm ꝙ ſtant amicitie multe diuerſitatis in eo ꝙ pceſſit vt dictũ eſt in amicitijs: in qb⁹ voluntates coamicantiũ diſſiles exiſtũt: verũtñ qñ mendax fuerit alter coamicantiũ ꝛ arbitrari fecerit ꝙ diligat rõne moris: ꝛ ipe nõ facit aliqd ex his que exigit iſta dilectio: cõueniens eſt vt hmõi amicus reputet ſeipm̃ ſuſpicabilem: ꝛ nõ reqrat ab amico ſuo ſm ſimulationẽ ſm quam incedit cuꝫ ipſo in ſocietate: quãdo vero reqſierit ab eo ſm hanc ſimulationem: intẽdo ꝙ reqrat actiões ſocietatis: que eſt pp virtutẽ diſſoluit amicitia neceſſario: ꝛ opꝫ vt amplior qrela habeat̃ de eo q incedit ſꝫ hanc fictionẽ ꝙ̃ de eo q falſificat numiſma, vel denariũ inqñtũ factuꝫ eſt in honorabiliori re: intẽdo ꝙ falſitas in honorabiliori deterioris eſt malitie: amicitia aũt honorabilior eſt denario: ergo falſificatio in ea maior ꝛ qrela amplior. Si aũt aſſociauerit eũ entẽ bonũ: ꝛ deinde pmutat̃ ꝛ fiat malus: an opꝫ vt nõ ſoluat̃ dilectio: an opꝫ ſolui eoꝝ nõ eſt poſſe ꝙ aliqs amet qđ extra bonũ: ꝛ malus nõ amat̃ neqꝫ aſſimilat̃ ei: ꝛ iſte iam fact⁹ eſt malus: ꝛ iam dictũ eſt: qm̃ ſile diligit ſuum ſile: ꝛ malus nõ ĩ ſilis eſt bono. ſi g̃ opꝫ vt ſoluat̃ amicitia an opꝫ vt ſtatim: aut opꝫ hoc in qbuſdã vt quoꝝ malitie nõ ẽ remediũ: ꝛ i qbuſdã nõ: vt in qb⁹ poſſe eſt rectificatio. ſi. n. in pecunia emẽdabili debita eſt emẽdatio: ꝙ̃to magis in more inquãtũ ꝑeminet pecunie? ¶ D. Et forſitan nõ eſt putandũ de eo qui hanc ſoluit amicitiã ꝙ faciat aliquid qđ nõ opꝫ. nõ eniꝫ fuit amic⁹: qđ mutatũ eſt neqꝫ fuit ſilis: ꝛ qñ fuerit mutata ipſa res eſt impoſſe vt redeat qđ de ipſa peryt: vult vt eſtimo illud idẽ: ꝛ iſte qdẽ fuit amic⁹ eius qđ mutatũ eſt. ¶ D. Si aũt pſeuerauerit alter coamicãtiũ i diſpõne ſua ꝛ alter meliorẽ effect⁹ fuerit vt poſſe trãſmutat⁹ ad virtutẽ an opꝫ vt pmaneat amicitia: an ẽ hoc impoſſe. Et iam declaratũ fuit ꝙ hoc nõ eſt poſſe in multa diſtantia vt in amicitia puerili. qñ eniꝫ pmanſerit vn⁹ eoꝝ puer in itellectu ꝛ nõ trãſmutant̃ trãſmutata etate: ꝛ ſi alter hñs intellectũ purum forte nõ eſt poſſe in hmõi vt pmaneãt amici: cũ nõ placeãt eis res eedẽ: ꝛ vt nõ gaudeãt neqꝫ triſtant̃ reb⁹ eiſdẽ: ꝛ hoc qm̃ pp diuerſitatẽ ſuarũ apprehenſionũ nõ ſunt eis res eedẽ ſimul: ꝛ nõ eſt poſſe eos eẽ amicos non exiſtib⁹ eis his reb⁹: intẽdo vt gaudeãt ꝛ triſtent̃ eiſdẽ: ꝛ nõ eſt poſſe in hoꝝ ſilib⁹ vt pſeuerẽt in vita ſua: ꝛ vt fiãt in ipſa amici ſm ꝙ pceſſit. ¶ D. Et opꝫ vt rememoremur rem cõiunctiõis q̃ fit in pterito quẽadmodũ eniꝫ videt̃ ꝙ opꝫ vt det̃ amicis magis ꝙ̃ extraneis: ſic opꝫ vt det̃ eis qui cõuertunt̃ amici ppter amicitiã precedentẽ qñ nõ diſſoluitur amicitia ꝓpter ſuperfluam malitiam.

¶ Capitulum Quartum

AMabilia quidẽ ad amicos: ꝛ quib⁹ amicitia diffinit̃ ex his q̃ circa ſeipſos qs facit pceſſiſſe vident̃: poſuerat eniꝫ amicũ eſſe illuꝫ qui vult bona ꝛ facit: vel ea q̃ vident̃ bona illi⁹ cã: vel euꝫ qui vult eẽ ꝛ viuere amicũ illius grã: vt accidit mr̃ibus erga filios: vt hi amici qui nõ ſunt infenſi. hi vero eũ q familiari vſu verſat̃: ꝛ eadeꝫ optet: ꝛ qui vna gaudeat atqꝫ doleat: maxie aũt hoc ꝛ in matrib⁹ cõtigit hoꝝ vero aliqũo ꝛ amicitiã diffiniũt: ſꝫ erga ſeipm̃ vnũquodqꝫ horũ bono viro exiſtit. Reliqs vero ſꝫ ꝙ tales exiſtimãt eẽ vr̃ vt dictũ eſt mẽſura vnicuiqꝫ virt⁹ ꝛ ſtudioſus. Hic. n. ſibiipſi ꝯſentane⁹ eſt; ꝛ eadẽ cupit ſm totum animuꝫ. Et vult ergo ſibi bona ꝛ appentia ꝛ agit. Boni enĩ eſt bono ſtudere ipſi⁹ cã: intellectiui. n. grã qđ vnuſquiſqꝫ eẽ vr̃: ac maxie illđ p qđ ſapit. Bonũ eſt. n. ſtudioſo eẽ: vnuſquiſqꝫ aũt vult bona ſibi eſſe. Fact⁹ aũt ali⁹ nemo expedit cũcta hr̃e id qđ ſit. hꝫ. n. ꝛ nũc de⁹ bonũ aliud qcqd tãdẽ id eſt: vr̃ autẽ qſqꝫ eſſe id qđ intelligit: vel maxie talis ṽo ſecũ eẽ vult: libẽter. n. id agit. Nã ꝛ pteritoꝝ recordatio iocũda eſt: ꝛ futuroꝝ ſpes optia: hec ṽo pariũt voluptatẽ: ꝛ ꝯtẽplatiõib⁹ mẽte abũdat ꝛ vna ſecũ maxie dolet ꝛ letat̃. Semp. n. ẽ idẽ iocũdũ ꝛ moleſtũ: nec aliđ aliud: ſine penitudie. n. eſt vt ita dicã. Ad ſeipꝫ igit̃ ſingula hoꝝ exiſtere bonũ ꝛ humanũ ad amicuꝫ ita ſe hr̃e vt ad ſeipm̃: eſt enim amicus alter ipſe: ꝛ amicitia horũ qddã eſſe videt̃: ꝛ amici quib⁹ hec exiſtunt.

Videt̃ qſqꝫ id eſſe qđ intelligit.

Amicus eſt alter ipſe.

¶ Quartũ caplm̃ ꝙ amicitia vera cognoſcit̃ ex his q̃ epieikes vult ꝛ operat̃ ad ſeipm̃ ſuiipſius gratia; q: virtus ꝛ ſtudioſus mẽſura ẽ vnicuiqꝫ: ꝛ ꝙ tunc eſt amicitia quãdo ſtudioſus ſic hꝫ ad amicuꝫ vt ad ſeipm̃ cũ amicus ſit alius ipſe: ad quorũ declarationẽ interponit que ſunt amicoꝝ q̃ ſingula exiſtũt epieiki ad ſeipm̃; qd quoqꝫ ſit vere hõ ipm̃ itellectuꝫ veſtrũ volẽs ꝛ opans ſibi ſua va bõa. D. 4

ETdiffiniuntur quidem res amicitie: intẽdo res cõparatas amicitie p relationẽ ſuã ad amicitiã. Et vr̃ ꝙ vniuerſuꝫ amicitiarũ que diffiniunt̃ ꝛ diffiniunt̃ quidẽ relatiõe ſua ad res amicitie: nos eteniꝫ inuenim⁹ quoſdã laudãtes amicuꝫ qui

vult bona ⁊ facit ea: aut que putat bona pp amicitiā ipſaʒ ⁊ videt ꝙ
iſtō ſit amicitia. Et quoſdā laudātes amicū qui vult ⁊ eligit qđ eligūt
amici: vt qđ accidit matrib⁹: intēdo qm̄ ipſe eligūt qđ eligūt filij ip/
ſarū. Et ex hoib⁹ ſunt ēt qui laudāt aſſociantē ⁊ cōuenientē in electio
ne ⁊ cō dolentē dolori amici: ⁊ cōgaudentē gaudio ipſius in pluribꝫ;
⁊ iſtud ēt accidit matrib⁹ cū filijs ſuis. Et ex his ſunt q̄ laudāt amicū
p oīa iſta: ⁊ videt ꝙ iſta ſint amicitia: intēdo ꝙ ī qua aggregant oīa
iſta ſit amicitia virtuoſi: relique aūt amicitie dicāt amicitie: eo ꝙ pu
tant aſſimilari huic amicitie. ℂ D. Et vr̄ ꝙ ſit res in hac amicitia vt
dictū eſt: virtus etenīʒ cōis eſt vnicuiqʒ ex virtuoſis. Cū ſic fuerit cō/
municabit virtuoſus in volūtate virtuoſo ⁊ deſiderabūt res eaſdē ⁊
volet p ſe bona: ⁊ q̄ appenꝫ p ſē bona: ⁊ faciet hoc ēt: bonū eniʒ qđ in
ipſo eſt excitat/⁊ mouet ipm̄ ad agendū bonū: ipſe ergo facit bonuʒ
pp ſe. Et ſunt quidē cōicātes in opinione: eo ꝙ qlibet virtuoſus ap/
prehēdit qdē qdditatē ſuā intellectu: ⁊ vult vitā pp ſeipm̄ ⁊ ſalutē: ⁊
pcipue ſalutē pīis alli³ per quā ſuſtētat: ⁊ forme p quā eſt bonus ⁊ vir/
tuoſus. ℂ D. Et vnuſqſqʒ vult bona ſibiipſi: ⁊ nō vult vllus bonū qn̄
habuerit ipm̄ pter ꝙ ille qui cōcupiſcit vt ſit ei vniuerſuʒ rerū. etenīʒ
iſte capit vt vniant in ipſo vniuerſa bona: ꝗuis iam ptigerit ad bonū
humanū: ⁊ iſta eſt opinio corrupta. Deus naqʒ diſtributor eſt bonorꝫ
oībus ſpecieb⁹ quecūqʒ ſpecierꝫ fuerint: ⁊ non dat vni indiuiduo neqʒ
vni ſpeciei: ⁊ phibet reliqua: ſʒ diuidit inter ea vniuerſa bona ſm̄ me
rita vel aptitudinē ipſorꝫ: virtuoſus ergo deſiderat bonū nāle ſibi ⁊
deſiderat bonū illud ei q̄ eſt ſibi ſimilis. Cap. 5.

Deus diſtri/butor eſt bo/norꝫ oībus / ſpecieb⁹ ſm̄ / merita ⁊ ap/titudīes ip/ſarꝫ. Idem / p celi textu / cō. 100.

Trum aūt ad ſeipm̄ ſit amicitia vel nō relin/
quat ad pn̄s: videbit vtiqʒ ita eſſe amicitia:
eſt duo vel plura ex p̄dictis: ⁊ qꝛ excellentia
amoris illi ſit ⁊ is eſt q̄ eſt erga ſeipm̄: ſʒ viden
tur p̄dicta multis exiſtere: ꝗuis ſint praui.
An ergo qua placēt ſibiipſis: ⁊ exiſtimāt ſe bonos viros
ea pticipes ſunt borū. Naʒ eorꝫ q̄ nimis ſunt praui atqʒ
celeſti hec exiſtūt nemini: quinetiā nec vident. fere aūt
nec prauis. Nam diſſidēt ſecū ipſi: ⁊ alia cupiūt: alia vo
lunt. Ceu incōtinentes qui his que ſibi bona videntur
voluptaria anteponūt cū ſint dānoſa. Alij rurſus pter
ſecordiā ⁊ pigritiā illa que optima ſibi putāt agere omit
tunt. Qui vero multa ⁊ grauia cōmiſerūt: ⁊ pp īprobita
tē odio hn̄tur: vitā fugiūt ⁊ ſeipſos interimūt. Queruntqʒ
īprobi alios cū qb⁹ verſent: ſeipſos vero fugiūt. Naʒ in
mēte venit multorꝫ ⁊ nephariorꝫ: ⁊ alia hmōi ſi ſecū ipſi
ſint facere cupiūt: ſʒ ſi cū alijs ſint obliuiſcunt. Cūqʒ ni
hil habeāt qđ amari mereat: nullo amore erga ſeipſos

afficiūt: neqʒ igit ſecū ipſi cōgaudēt neqʒ ꝯdolēt. Eſt. n.
in ſeditiōe eorꝫ anim⁹ cū interdū pp īprobitatē doleat ſi
qbuſdā ſe abſtineat. Interduʒ vero letet: ⁊ mō huc mō
illuc rapiat: q ſi nō pōt vna ⁊ dolere ⁊ letari ac certe pau
lo poſt dolet qđ letat⁹ fuerit: nec eas voluptates vellet ac
cepiſſe. Nā penitudīe īprobi abūdāt. Nō vr̄ īprobus:
ne erga ſe quidē ipm̄ amāter hr̄e. Propterea qꝛ nihil ē
in illis qđ amabile ſit. Qꝛ ſi ita ſe hr̄e valde eſt miſerū fu
giēda eſt īprobitas: ⁊ adnitēdū ad probitatē. Sic. n. ⁊
erga ſeipm̄ amāter habebit: ⁊ alijs amic⁹ eſſe poterit.
ℂ Quintū capl'm ꝙ amicitia eſt ad ſeipm̄ cuʒ irrōnale rōnali cōcor/ 5
dat: ⁊ ꝙ amici ad alterū eſt ſupabundans: vt ea q̄ ad ſeipm̄. ꝙqʒ p̄di
cta epieiki ⁊ amico ineſſe vident multis ineſſe ꝗuis prauis placenti/
bus: tamē ſibi ⁊ exiſtimātib⁹ ſe eſſe epieikes: nepharijs vero naqʒ ineē
vident: neutri aūt vere inſunt. prauis quidē nō pp rōnale ⁊ irrōna/
le eorū cōtēdere: ⁊ magis dn̄ari irrōnale: nepharijs vero nō pp etiaʒ
ſeipſos odire ⁊ fugere: ⁊ nihil amicabile ad ſeipſos pati: ac p hoc neqʒ
ad alios: ex quib⁹ ſequit ꝙ prauus neqʒ ad ſeipm̄ amicabilr̄ diſponit
tādē adijcit ꝙ ſi ſic hr̄e eſt valde miſerū oīno fugiēduʒ eſt malitiā ⁊
conādū eſſe epieikea vt ad ſe ⁊ ad alterū amicabilr̄ habeat. B.

T conueniens eſt credere d̄ vnoquoqʒ iſtorꝫ
ꝙ ipſe ſeipm̄ aſſociet cogitā
do in bonis: ⁊ hoc qn̄ delectat⁹ fuerit rememorādo de
bonis que operat⁹ eſt p̄teritis: ⁊ gaudēdo de ipſis aut
ſperādo bona futura: intēdo ea q̄ diſponit faciēda. Et
ad huius apprehēſiones potēs eſt mente ⁊ cogitatiōe
⁊ cōicat in his ſibiipſi in dolore ⁊ delectatōe. imagina
tio etenīʒ hmōi reruʒ delicioſa eſt ⁊ doloroſa ſimul: intēdo rememora
tionē ⁊ ſperationē: ⁊ nō eſt delectās ex iſtis abſqʒ contriſtante: ⁊ non
accidit in tp̄e abſqʒ tp̄e alterī⁹: imo aīa dolet p iſtas apprehēſiones
⁊ delectat ſimul. Et vr̄ virtuoſo nō inuenit penitētia: queadmoduʒ
dictū eſt. Penitētia naqʒ fit cū ꝑpetratiōe mali: opꝫ igit virtuoſum
velle vnūqđqʒ iſtorꝫ virtuoſo ſicut ſibimetipſi: q̄ vt ſit apud amicum
ſuū ſicut eſt apud ſeipm̄: eo ꝙ amic⁹ eſt alter ipſe: ſi viſum fuerit ꝙ ami
citia ſit aliqđ ſiue res quedā: ⁊ ꝙ amici ſunt illi quib⁹ exiſtūt res vne
eidē. ℂ D. Utrū aūt amicitia ſit ex his q̄ eſſe opꝫ aut nō eſt omittat p/
ſcrutari in hac hora de ipſa: fortaſſis eniʒ putandū eſt ꝙ iſta amicitia
ſit amicitia: ⁊ qm̄ ſint due amicitie ſicut dictū eſt: aut plures: ⁊ appa
ret ꝙ illud qđ iam dictum eſt de iſtis reb⁹ eſt exiſtēs in plurib⁹. ℂ D.
Si aūt malitioſi ſint ſiue tēdo cōſiſtes in malitia: tunc iam queritur an
inuenitur inter peſſimos iſta cōparatio in ſeipſis: neqʒ vt placeant
ſibiipſis ⁊ videat ꝙ ipſi ſint virtuoſi ſm̄ ꝙ accidit de hoc virtuoſis.
Etiam eſt manifeſtuʒ qm̄ non inuenitur aliquid de iſto in eis qui ſunt
vehementis iniquitatis ⁊ malarū operationū. Non enim appet hoc
de ipſis neqʒ fere apparet eo ꝙ in malitioſis diuerſitas eſt malitiaruʒ

cuȝ ſit malitia multipharia ⁊ ideoq; cõcupiſcunt diuerſa ⁊ volũt res alias a bonis vt eſt diſpõ eorum qui nõ cõtinẽt ſeipſos: eligũt enim pre eis q̃ videt ſibi bona delectabile ⁊ dãniferuȝ: ⁊ ex eis eſt qui fugit ab opatiõe ei⁹ qd̃ videt bonũ pp timiditatẽ vel ocioſitatẽ: ⁊ pp hoc illi qui operant̃ opatiões multas malas abhorrent̃ vel odiunt̃ pp malitiam ⁊ abhorrẽt ſeipſos: ⁊ fugiũt ne amẽtur ⁊ iterficiũt ſeipſos. C D. Et malitioſi vel flagitioſi pp iſtud regrunt aliquos cũ qb⁹ finiãt dies ſuos: eo q fugiũt malitiã ſuaȝ: pp qd̃ recordant̃ multoꝝ horribiliũ ⁊ gradiunt̃ ex eis ad alia ſilia illis: ⁊ hoc qñ ſolitarij: ſolitudo ergo moleſta eſt eis ⁊ doloroſa valde: qñ vero cũ alijs fuerint obliuiſcunt illa: ex quo eniȝ nõ eſt eis aliqd qd̃ amẽt fiunt nõ patiẽtes a ſeipſis paſſiõe dilectionali ſuiipſoꝝ ⁊ q nõ patiunt̃ a ſeipſis paſſiõe dilectionali ſui/ ipſoꝝ nõ gaudẽt de ſeipſis: imo moleſtant̃ ⁊ anxiantur a ſeipſis: eo q aïe eoꝝ querelose ſunt ſibiipſoꝝ ⁊ rancoroſe: quedã ergo animarum dolent pp malitiã ⁊ qdã delectant̃ pp ipſaȝ: ⁊ vl̃r diſtrahunt̃ quidaȝ huc ⁊ quidã illuc ſicut qd̃ findit̃ in duo p tractũ: ⁊ ſi nõ fuerit poſſe vt gaudeat ⁊ triſtant̃ ſimul equal̃r triſtant̃ modicũ dũ gaudẽt: ⁊ delectant̃ aliquo nolẽtes vt ſit delectabile: pp hoc itaq; ſunt iniq repleti amaritudie ⁊ penitẽtia. Dixit: ⁊ pp iſtud totũ ptȝ q ſtatus malitioſi nõ eſt in diſpõne ſtatus amicitꝭ cũ nõ amet ſeipm: ⁊ eo q nõ in ipſo qcq̃ amabile. Si igit̃ ſic eſt: eſt vir iniqu⁹ vehemẽtis miſerie ⁊ ifelicitatis valde. Dixit. Ideoq; valde fugiendũ eſt homini a malitia ⁊ indurandum vt fiat bon⁹: cõueniẽs eteniȝ eſt qñ fuerit bonus cõgaudẽs ſibi ipſi vt fiat cõgaudẽs ⁊ amicus alteri. Cap. 6.

Beniuolentia vero amicitie ſil̃is eſt: non tñ eſt amicitia. Naȝ beniuolentia eſt etiã erga ignotos ⁊ latẽs. Amicitia vero nõ vt prius diximus: ſed neq; amor eſt: nõ. n. hȝ intẽtionem neq; deſideriũ. At amorẽ iſta ſequũt: ⁊ amor ex cõſuetudine fit. Beniuolẽtia vero repẽte: qd̃ euenit circa pugiles. nã beniuoli fiũt illis ⁊ cuȝ illis vincere volunt: tamen nihil p illis facerẽt: vt eniȝ dixim⁹ repẽte fiunt beniuoli: ⁊ leuiter curãt. Videt̃ igit̃ principiũ eſſe amicitie: queadmodũ ⁊ amoris ea voluptas/ que fit per aſpectũ. Aſpectui eniȝ nõ indulgẽs nemo amat: ſed qui aſpectu gaudet nihilo magis amat: ſȝ qñ abſentes deſiderat: ⁊ pñtiã affectat. Sic igit̃ ⁊ amicos eſſe nõ datur niſi beniuoli fuerint: ſed beniuoli quideȝ nihilo magis amãt. Verũ bona volũt illis: ſolũ quib⁹ beniuoli ſunt: ⁊ p illis nullũ ſuſciperẽt negociũ. Itaq; p trãſlationeȝ dicceret quis illam eſſe initiũ amicitie: inueteratã vero ⁊ in cõſuetudinẽ pcedentẽ fieri amicitiã: nõ illaȝ que pp vtilitatẽ: neq; illam que pp voluptatẽ. Non enim his fit beniuolẽtia: nã qui beneficiũ accepit p hoc beniuolẽtiã retribuit iuſte faciens. Qui vero vult aliquã pſperitatẽ hr̃e ſpe alicui⁹ cõmodi ab illo cõſequẽdi nõ videt̃ erga illũ eẽ beniuolus: ſȝ magis erga ſeipſuȝ: vt ẽt nec amic⁹ ſi illũ obſeruet pp q̃ȝdã vtilitatẽ: oĩno ãt beniuolẽtia fit ex virtute ac pbitate: qñ qs honeſtus: aut fortis: aut qd tale appeat: vt de pugilibus diximus.

C Sextuȝ capitulũ de beniuolẽtia q beniuolẽtia loqui videat̃ nõ eſt amicitia pp hanc fieri ad ignotos ⁊ eẽ latentẽ: non illaȝ aũt: neq; eſt amatio pp beniuolẽtiã hr̃e intẽtionẽ ⁊ appetitũ: ⁊ qñq; fieri ex repẽtino amationẽ ecõtrario: deinde rõneȝ q beniuolẽtia nõ eſt amicitia: ⁊ pp hãc nõ coopari ⁊ ſupficial̃r diligere: habeat vero ecõtrario: q q; beniuolẽtia eſt pncipiũ amicitie ⁊ diuturna ⁊ cõſueta fit amicitia: nõ ea que pp delectabile vel vtile cuȝ in his nõ fit beniuolẽtia. poſtea q ipſa nõ eſt rebenificatio pp hanc: operari ipſam aũt non: neq; eſt amicitia propter vtile: cum ſimpliciter beniuolentia ſit proter virtutem ⁊ epieikeam aliquam. D. 6

Exhortatio aũt interduȝ ſimilat̃ amicitie ⁊ non eſt amicitia: eo q exhortatio interduȝ fit ab eo qui nõ cognoſcit̃. Amicitia aũt nõ fit niſi erga eos qui cognoſcunt̃: ⁊ iaȝ dictũ eſt hmõi aũ: neq; ẽt eſt dilectio: nõ. n. pſeuerãtia ⁊ deſideriũ: hec aũt duo cõſequunt̃ dilectionẽ: intẽdo deſideriũ: ⁊ diuturnitatem dilectiõis: ⁊ iſte res ſunt cuȝ dilectione: ⁊ dilectio quidẽ eſt cũ cõmixtione: exhortatio aũt fit quidem interdũ ab eo cui nõ occurrit exhortatio: vt exhortatio que fit a patre honorabili erga euȝ q venit ex ei⁹ poſteritate: ⁊ iterdũ fit ab eo q nõ cõicat exhortatis vt exhortatio q̃ fit ab hoĩb⁹ erga ordinãtes militiã: eteniȝ ipſi exhortãtur eos: ⁊ cõueniũt cũ ipſis in voluntate: in actu aũt nõ. C D. Et conueniẽs eſt: qm̃ non cõicant exhortatores eis quos exhortant̃ actu vt dicatur de eis: qm̃ ſunt exhortatores ſimilatiões: ⁊ q ſit dilectio eoruȝ dilectio ſimilatiua: ⁊ pp iſtud vr̃ qd̃ ſit initiũ amicitie dilectio per ſenſum. i. amicitia pcedẽs nãliter: ſicut dilectio amaſij. nõ eniȝ amat aliqs ſi nõ delectat⁹ fuerit primit⁹: ⁊ qui delectat̃ p delectabile nõ amat aliqd plus ipſo: imo qñ perceperit eius elongationẽ deſiderat ei⁹ appropinquationẽ: ⁊ ſi ſic eſt: tunc ineuitabil̃r ꝯiungat̃ amicitie delectatio: neq; eſt poſſibile vt ſint hoĩes amici cuȝ ſint exhortatores: eẽ aũt exhortatores abſq; eo q ſint amici poſſibile eſt: naȝ exhortatores nõ diligunt dilectione pluri q̃ alij ab eis: eo q ipſi volunt bona ſolũmõ eis qbus ſunt exhortatores: ⁊ ꝯtingit vt nõ cõueniãt eis ſm aliqd̃ factoruȝ ſuoꝝ: neq; ſi ſit illud factũ ex his que ipſi faciũt: ⁊ pp hoc non poſſum⁹ tranſmutare nomẽ amicitie ad nomẽ exhortatiõis: ⁊ dicere de ea: qm̃ eſt amicitia apparẽs tarde. i. qñ fuerit tẽpus ⁊ firmata fuerit cõſuetudie ⁊ cõuertet̃ in amicitiã. etenim amicitia fit pp vtile ⁊ delectabile: ⁊ exhortatio aũt non fit ppter hoc. Et quidẽ ille cui beneficiũ

fuerit ſatiſfacit per exhortationẽ loco accepti bñficij: ⁊ eſt in hoc fa/
cto ſuo iuſtus: qui aũt vult beneficiũ bñfici ⁊ ſperat ſe accepturum ab
ipſo qđ vult ex bñficio cã exhortandi ipſuꝫ: intẽdo bñficiuꝫ hic nõ vr
eẽ exhortatoꝝ ſe: ſicut nõ eſt amic⁹ qui ſeruit alteri: ꝓpterea vt vtat
eo vſu aliquo. ℂ D. Et vl'r exhortatio ptinet virtuoſo ⁊ emerito: vt qđ
appeat de eo hoĩbus: qm̃ eſt vir grauis ⁊ rigidus: ⁊ ꝙ ſimilat iſtis vt
qđ accidit illi cui⁹ magnificat vtilitas: vt militũ. Cap. 7.

COncordia quoqꝫ amabile videt: quapp nõ eſt coopinatio: hec eĩꝫ ⁊ ignorãtib⁹ exiſtere: nec qui eiuſdẽ ſententie ſunt cõcordes dici/mus: ceu eos qui de celeſtib⁹ idem ſentiũt. Nõ eniꝫ ptinet ad amicitiaꝫ talis cõſenſio. Veruꝫ ciuitates cõcordes dicim⁹ qñ circa publicas vti/litates ideꝫ volũt: ⁊ eligũt ea que publice decreta ſunt. In rebus igit agẽdis cõcordant: ⁊ eaꝝ in his que ſunt in magnitudine: ⁊ que pñt vtriſqꝫ exiſtere aut omnib⁹. Veluti ciuitatibus qñ oĩbus videt magiſtratus eſſe eli gendos: aut ſocietatẽ ineũdã eſſe cũ lacedemonijs aut magiſtratũ gerere pitacũ qñ ⁊ ipſe volebat. Cũqꝫ vero vterqꝫ idem vult vt qui in phoeniſſis ſeditionẽ habent. Non eſt enim cõcordes idem ſentire vtrũqꝫ quicquid tandẽ id ſit: ſꝫ id qđ eſt ipſo: ceu cũ populus ⁊ boni viri optimates gerere rempub. volunt. Sic enim omnibus ſic id qđ optabant: videt autẽ cõcordia ciuilis amicitia vt dicunt: naꝫ circa cõmoda verſatur: ⁊ circa illa q̃ per/tinent ad vitaꝫ. Eſt vero talis cõcordia in bonis viris. Hi eniꝫ ⁊ ſecum ipſi cõcordant: ⁊ inter ſe: ⁊ in eiſdem vt ita dicam exiſtentes. Taliũ. n. ſtabiles ſunt voluntates: nec in alterutrum fluũt queãdmodum Euripus: vo/lũtqꝫ illa que iuſta ſunt ⁊ vtilia: hec illi publice expetũt. Improbi vero concordes eſſe non poſſunt niſi paruꝫ. Queãdmodum nec amici plus habere cupientes in his que ſunt vtilia. Minus aũt in laboribus ⁊ onerib⁹. Cumqꝫ ſibi quiſqꝫ velit iſta habere proximos perſcru/tatur ⁊ phibet: quibus neglectis reſpub. euertitur. Cõtingit ergo illis diſcordibus eſſe mutuo ſeſe vrgentib⁹ ⁊ iuſta facere recuſantibus.

ℂ Septimũ capitulũ de cõcordia ꝙ ipſa eſt amicabile quid: ⁊ non eſt
omodoxia pp hanc poſſe exiſtere ignorãtibus ⁊ nõ illaꝫ neqꝫ ↄſenſus 7
circa qđcũqꝫ: ſed cõſenſus circa cõferentia opabilia magna cõtingẽ
tia ↄſentientib⁹ exiſtere: ꝙ qꝫ ipſa eſt politica amicitia pp eam eẽ circa
ↄferentia ad vitã: ⁊ ꝙ ipſa eſt in his qui epieikes ⁊ non in prauis: pp
hos qdem ſemp ſtabiliter iuſta ⁊ cõferentia vel eligere ⁊ opari: illos
aũt inutilibus appetere ſup abundantiã ⁊ in oppoſitis minorationẽ:
⁊ cogere iuſta facere cũ ipſi nõ faciant eam. D.

CLapper qñ cõueniẽtia interdũ in opĩone di/lectionalis eſt ẽt. i. effectiua dilectio/nis: ideo dicim⁹: qm̃ nõ eſt cõueniẽtia opĩonis conue nientia ꝓpoſiti ⁊ volũtatis. Et eniꝫ cõueniẽtia volun tatis fit interdũ in eis: quoꝝ nõ ſcit alter volũtatẽ al/terius: vt qđ inuenit in multis ciuitatibus inter ciues quarũ multiplicat ſeditio: ⁊ pp hoc nos nõ dicim⁹ ꝙ illi qui volunt volũtateꝫ vnã circa reꝫ quãdã ſint ↄueniẽtes in opĩo/ne: ſed noĩam⁹ qdẽ cõueniẽtes in opĩone eoꝝ: quoꝝ volũtas eſt in re q̃ magis expedit vniuerſitati: ⁊ q̃ conueniũt in volũtatib⁹ cõibus: ex qbus eſt magnũ bonũ: vt volũtates ciuiles cõmunales vt cõueniẽtia ipſoꝝ: qm̃ qđ facit idoneũ pncipat⁹ virtutes ſunt. Et eĩꝫ hmõi ↄueniẽtie volũtatũ oẽs ſunt effectiue dilectõis. ℂ D. Illi aũt quoꝝ vnuſqſqꝫ ſeipſuꝫ diligit nõ erunt exhortatores alter alteri⁹ ex parte cõueniẽtie opĩonis ipſoꝝ in re aliqua quecũqꝫ reꝝ fuerit: ſed ex pte ↄueniẽtie opĩ nionis eoꝝ in fine vno eodẽ: vt cõueniẽtia cõitatis in hoc: qm̃ opꝫ vt principent virtuoſi ⁊ boni qñ fuerit iſtud deſideriũ vniuſcuiuſqꝫ eoꝝ. ℂ D. Et apparet ꝙ ↄueniẽtia opĩonis cogẽs eſt ad dilectionẽ ciuilẽ: queãdmodũ dr̃ eo ꝙ eſt in rebus bonis vniuerſitati ⁊ in eo quo in vi/tate cõueniẽtia opĩonis fit qdẽ in viris emeritis ⁊ virtuoſis: iſti nãqꝫ ſunt cõuenientis opinionis in ſeipſis: ⁊ ad ſeinuicem circa res que ab extrinſeco ſunt cuꝫ deſiderent res vnas eaſdem: ideoqꝫ ſunt volũta/tes eoꝝ ſtabiles que nõ variant neqꝫ trãſmutant de re ad rem: volũt eniꝫ iuſtitiã ⁊ res q̃ ſunt vĩri iuſte: ⁊ deſiderãt oĩa hec deſiderio cõicato. ℂ D. Iniquoꝝ aũt opĩones nõ ↄtingit ↄuenire niſi paruꝫ queãdmo/dum nõ ſiunt amici niſi parũ: ipſi eniꝫ ſiunt quidẽ amici pp cõueniẽ/tiam ſui in cõcupiſcẽtia multitudinis poſſeſſionis ⁊ in rebus vtilib⁹: cõcupiſcentia aũt ipſoꝝ in ſpẽbus ſtrenui ⁊ laborioſi eſt quideꝫ defe/ctiua: ⁊ ſinguli eoꝝ volũt vniuerſa bona pp ſeipſos: ⁊ ea q̃ ſunt cõferẽ/tia eligunt ſibiipſis: ⁊ valde ſubtiliãt in ↄnegociatiõe ſua cũ extraneo ⁊ cõtriſtant eũ: attñ cõſeruãt quidẽ iuſtitiã cõem inter ſe aliter eniꝫ nõ ſubſiſtẽt: oriunt aũt inter eos iurgia ⁊ diſſenſiones: eo ꝙ alter cogitat alteruꝫ ad defraudãduꝫ in cõnegociationib⁹ ⁊ circũueniẽdũ ſeinuicẽ: cũ nõ cupiãt exercere opa iuſtitie: ſed volunt qdeꝫ adimplere actiões ſuarum cõcupiſcentiarum. Cap. 8.

QUi beneficia cõtulere videntur magis dili/gere eos quib⁹ collata ſunt: q̃ꝫ illi qui acce perunt eos qui fecere: ⁊ q̃ꝫ abſurduꝫ ſit eius ratio querit. Pleriſqꝫ illa videtur cauſa ꝙ hi

Als ſollicitꝭ quidē debēt: illis vero debet: hi ſoliti ꝺ ſalute debitoꝝ ſunt: ſic qui bñficia cōtulerūt volūt extare illos in quos bñfici fuere: vt ſic grates cōſequant: illis vero nulla eſt cura reddendi. Epicarmis igiꝭ forte inquiet hoc ipſos dicere ex malo cōtemplatio: ſed videtur id humanuꝫ. Ingrati eniꝫ q̃ꝫ plurimi ſunt ⁊ magis bene ſuſcipere q̃ꝫ benefacere appetūt: ſꝫ naturalioꝛ illa cā eſt nec ſil'is illi q̄ de creditoꝛib⁹ dicit. Nō eniꝫ eſt dilectio circa illos: ſꝫ voluntas ſalutis gratia cōſequēdi: ſꝫ qui beneficia cōtulerūt: amāt ⁊ diligunt eos qui acceperūt: ⁊ ſi in nulla re vtiles ſint neqꝫ in poſterū futuri: qꝺ in artificib⁹ euenit.

Oēs magis amāt opus ꝓpriū q̄ꝫ ab ope ſi aiatū eēt ipſi amarentur.

Oēs eniꝫ magis amant ꝓpꝛiuꝫ opus q̃ꝫ ab ope ſi aiatū eſſet ipſi amarent. Ac maxime id fortaſſe in poetis cōtingit: hi eniꝫ plus q̃ꝫ opꝫ diligunt poemata ſua: ⁊ quaſi filios amoꝛe cōplectunt: tale quiddā videt eoꝝ qui bñficia cōtulere: qꝺ eniꝫ bñ accipit opus eſt ipſoꝝ: id igiꝭ amāt magis q̃ꝫ opus auctoꝛē. hui⁹ aūt cā eſſe eſt cunctis expetibile eſt atqꝫ amabile. Sumus aūt actu. viuendo eniꝫ ⁊ operando actu. igiꝭ auctoꝛ opis eſt quodāmodo opus. itaqꝫ amat qm̄ ⁊ eſſe. Id aūt eſt naturale: qꝺ eniꝫ eſt potentia id actu opus oſtendit. Preterea contuliſſe beneficiū pulchꝛuꝫ eſt. Itaqꝫ in eo gaudet is q cōtulit. Suſcepiſſe vero nō eſt pulchꝝ in agēdo ſꝫ vtile. Hoc aūt minus iocūduꝫ eſt minuſqꝫ amabile. Iocunda vero eſt pñtis quideꝫ operatio. Futuri aūt ſpes. Facti vero memoꝛia. iocūdiſſimuꝫ aūt ſimul ⁊ amabile qꝺ eſt in actu. Illi igiꝭ q fecit ꝑmanet opus: nā honeſtas diuturna eſt. At illi q accepit vtilitas trāſit ⁊ memoꝛia honeſtoꝝ iocūda: vtiliuꝫ vero nō minus vel minus. Expectatio auteꝫ cōtra videt habere: ⁊ amare quidem actioni ſimile eſt. Amari vero paſſioni. Qui igiꝭ ſupantur in re agenda eos ſequiꝭ amare ⁊ amabilia. Preterea que cuꝫ laboꝛe fiunt ea magis diligunt oēs: ceu diuitias: hi qui lucrati ſunt q̃ꝫ hi qui acceperunt. At videt bene ſuſcipere quideꝫ eſſe abſqꝫ laboꝛe. Benefacere autem laboꝛioſum.

Propterea matres magis diligūt filios ſuos q̄ꝫ patres. 8

Ob hoc ⁊ matres filios magis amant: nā laboꝛioſioꝛ ē partus: ⁊ magis ſciunt eſſe ſuos: hoc ⁊ his qui bñficiuꝫ cōtulerunt euenire videtur.

¶ Octauū capl'm ꝙ benefactoꝛes plus amāt bñficiatos q̄ꝫ ecōuerſo: ſꝫ hoc videaꝭ inopinabile: qꝺ pꝛimo oſtēdit ſꝫm rōnem pluriū per exēplum de creditoꝛib⁹ qui ſimiles videnꝭ benefactoꝛib⁹ ⁊ debitoꝛibus qui beneficiati. ſcꝺo refutata dicta rōne exempluꝫ de creditoꝛibus: q ipſoꝛum nō eſt amatio. aſſignat cām naturalē que eſt ꝙ oēs nāliter diligunt ꝓpꝛia opera ⁊ plus ecōuerſo: beneficiat⁹ autē eſt benefactoꝛis opus: deinde ꝙ cā huius qꝺ eſt nāliter diligere pꝛopꝛia opera eſt ꝙ omnes nāliter diligunt eſſe qꝺ eſt in viuere ⁊ operari: ⁊ ſic operantis eſſe ⁊ actu bonū eſt in ſuo opere vel magis ſuuꝫ opus: ⁊ ſic benefactoꝛ in beneficiato ⁊ nō ecōuerſo: niſi ꝙ cōferens beneficiari eſt in benefactoꝛe: ſed cōferens eſt minus bonū poſtea ꝙ cum tria ſint delectabilia. ſ. ꝺtuitio pſentis: ſpes futuri: memoꝛia preteriti. pꝛima eſt delectabiliſſima ac per hoc maxime amabilis: vñ cuꝫ beneficiat⁹ ſit pꝛeſens opus benefactoꝛis: benefactoꝛ vero vtile beneficiati iam preteritum plus amat benefactoꝛ q̄ꝫ ecōuerſo: ⁊ ēt ſi ponaꝭ non pñs: ſed pteritū opus bñficiat⁹ idem accidit ꝓꝑ memoꝛiaꝫ bonoꝛum eſſe delectabilē: vtiliuꝫ aūt nō ſic: ⁊ ita idē ꝓꝑ opari: ⁊ ſic ſupexcellere qꝺ hꝫ bñfactoꝛ in bñficiato plus amari: ⁊ inter ꝓꝑ magis laboꝛioſum eē benefacere q̄ꝫ bene pati: laboꝛioſus vero parta magis nāliter diligit. B.

Et videt ꝙ benefici amplius diligant: quib⁹ bñfaciūt q̄ꝫ illi beneficos: ⁊ eſtimatur hoc eſſe ſꝫm rōnem: apparetqꝫ eius cā in plurib⁹: etenim beneficus amat eum qui benefacit incipiēs ex ſeipſo. ille aūt teneꝭ ad amoꝛē rōne accepti beneficij: ⁊ bñficus: ⁊ cui benefit ſimilanꝭ accōmodanti ⁊ cui fit accōmodatio. debitoꝛ. n. ſ. qui recipit accōmodatū nollet ꝑmanentiā creditoꝛis. anxiaꝭ eniꝫ ex eius viſitatiōe ſemꝑ ſuſpicās crediti repetitionē. creditoꝛ vero debitoꝛis exoptat ſalutē. ſilr eos qbus benefaciūt deſiderāt ſaluos cōſiſtere: vt illi qui dant qꝺ eſt inter manus ipſoꝝ. beneficiati aūt ecōuerſo: vtpote onerati debito: qui autem anxianꝭ ex ſatiſfaciēdo debito. ſ. qui receperūt beneficia foꝛtaſſis nō referunt grates bñfactoꝛib⁹ niſi eo ne aſſimilenꝭ malis: ⁊ arguanꝭ ab hominib⁹ ex ingratitudine. etenim plures hominū nō recoꝛdanꝭ accepti beneficij: ⁊ deſideriū eos vt benefiat eis ampli⁹ eſt q̄ꝫ vt ipſi bñfaciant: ſunt igitur min⁹ diligētes q̄ꝫ benefici. ¶ B. Et foꝛſan putabitur ꝙ cā in hoc ſit nālis: intendo ꝙ hō cupit nāliter vt fiat ei bonū magis q̄ꝫ faciat bonū. ¶ B. Et nō ſimilanꝭ benefici creditoꝛib⁹: etenim nō eſt in credēdo dilectio: nō eniꝫ querūt creditoꝛes ſalutē debitoꝝ niſi cā recipiendi creditū ab ipſis. benefactoꝛes aūt diligunt qdeꝫ quib⁹ benefaciūt ēt ſi in nullo ſint ꝓfecturi ꝑ ipſos neqꝫ in pñti neqꝫ in futuro: hñt aūt ſe bñfici ad eos qbus ꝯtulerūt beneficia: ſicut artifices ad ſua artificiata: oīs eniꝫ artifex amat opus man⁹ ſue plus q̄ꝫ amet opꝛatuꝫ ab altero: ſi qꝫ fuerit artificiatū aiatum: tunc eſt multo dignius hac intentione. ¶ B. Et foꝛſan plus accidit iſtud in poetis: etenim iſti excedunt in dilectiōe carminū que operanꝭ: eſtqꝫ dilectio ipſoꝛuꝫ

ad ſua carmina: ſicut dilectio parentũ erga filios: ſimile huic accidit
beneficis cũ beneficiatis ab eis: eſt nãq; beneficiũ opus ipſoꝝ: queãd
moduz opus artificis eſt artificiũ: imo iſti diligunt eos quib⁹ beneſe
cerũt ampli⁹ ꝙ̃ factoꝛ ſuũ factũ: intẽdo ꝙ̃ artifex artificiũ ſuũ: ꝛ cauſa
in hoc eſt: intendo vt diligat factoꝛ factũ ſuũ: qm̃ eẽntia: intẽdo qdi/
tatem hoĩs: electa eſt apud omnẽ: ꝛ dilecta: ꝛ eſt cõplemẽtum ꝛ decoꝛ
actu. effectoꝛ nempe operis exiſtit qui ẽ ſm̃ perfectionẽ ſui vltimaz
per operationẽ: diligit igitur operationẽ rõne dilectionis eſſentie ſue:
intendo quiditatẽ ſuam que complet per operationẽ. ꝛ iſtud eſt natu/
rale homini: exiſtentiaz. n. eſſe abſq; operatiõe eſt eſſe potẽtiale. igitur
oẽ opus eſt amatũ vl̃r pp hanc cãm: ꝛ excellit cum hoc opus benefi/
cij ceteᷓ oĩa: intendo meſſeipſum amatuz opifici: eo ꝙ optimuz ope/
rationuz: ideoq; letatur ille cui eſt iſta actio. nõ eſt aũt beneficiato ſi/
milis huic actioni apud beneficiuz vt amet ipſum. vt eſt amat⁹ niſi ſit
beneficiat⁹ melioꝛ beneficio aut ſimilis ipſi: ꝛ itaq; beneficiat⁹ minus
delectatus ꝛ diligẽs benefico. ¶ D. delectatio aũt in actionibus de/
lectabilib⁹ que quidez fiunt in tp̃e p̃ſenti: exiſtit in ipſomet actu. que
aũt in futuro in ſpe: intendo in ſeparatiõe ꝙ exeat in actuz: que vero
in preterito in rememoꝛatiõe: intẽdo in rememoꝛatiõe exitus eius ad
actum. ¶ D. Et actio beneficij ex parte qua eſt bona ꝛ decoꝛa manet
in memoꝛia factoꝛis ꝛ pꝛolongat̃ tẽpoꝛe eius. pꝛoficuũ autẽ pꝛoue/
niens ex ea beneficiato finitur velociter: ꝛ recoꝛdatio eius abbꝛeuiat̃
ꝛ modica eſt delectatio ex eius recoꝛdatiõe cui nõ eſt per permanen/
tiam: actus aũt boni delectatio eſt multa ꝛ rememoꝛatio eius longa.
delectatio vero ſpei videt̃ ꝙ ſit diuerſa delectationi p̃ſenti: intendo
qm̃ delectatio p̃ſens permutat̃: delectatio vero ſpei eſt permanens.
¶ Dixit. Et videt̃ ꝙ dilectio cũ actione: ꝛ dilectio vero cũ paſſione.
Etenĩz dilectio actioni ſimilis exiſtit: ꝛ dilectio vero paſſioni: ꝛ actio
vero magis eſt dilectiua ꝙ̃ paſſio: intendo ꝙ diligẽs ſimilat̃ agenti:
dilectus vero patiẽti. Amplius oẽs quidez hoĩes diligunt ꝙ habue/
runt cũ multo laboꝛe plus eo qꝺ cũ facilitate: vtputa pecuniaꝝ ade/
ptionez. etenĩz eas illi qui laboꝛioſe acquiſierũt plus amãt eas ꝙ̃ illi
quib⁹ in ſaluo acceſſerũt/vel hereditarie poſt moꝛtẽ anteceſſoꝛũ/vel
poꝛtionaliter in vita eoꝛũ/vel modo alio cõſimili: ꝛ bonitas vel decoꝛ
paſſionis: ꝛ eſt illud qꝺ fit beneficiato abſq; laboꝛe eſt. bonitas autẽ
vel decoꝛ actionis ꝛ eſt illud qꝺ a bñfico eſt cum laboꝛe. itez igit̃ bñfi
cus diligẽtioꝛ eſt in ſua actione ꝙ̃ beneficiat⁹ in ſua paſſiõe: ꝛ pp hoc
ſunt matres magis diligẽtes filios patrib⁹: intendo eo ꝙ matres ge/
nuerunt filios cũ doloꝛe: patres vero abſq; doloꝛe: matres itaq; dili/
gunt filios plus ꝙ̃ ſeipſas.

Matres diligũt filios plus ꝙ̃ ſeipſas.

Cap. 9.

Eſt aũt queſtio vtruz quis ſeipſuz amare debeat maxime: an aliuz quẽdã. Increpant eniz q ſeipſos maxime amãt: ꝛ quaſi turpe ſit amatoꝛes ſui appellant. Videturq; impꝛobus ſui cauſa facere omnia: ꝛ quãto ĩpꝛobioꝛ ſit tanto magis. Incuſant ergo ipſuz ꝙ nihil ab ſe agat,

Bonus aũt vt pp honeſtatez ꝛ amici grã: ſua ṽo negli/
git. Ab hmõi verbis opera diſcoꝛdãt nõ ĩmerito: aiunt
maxime amare opoꝛtere eũ q maxime ſit amicus. Ille
ṽo maxime eſt amicus q maxime vult bona alicui illi⁹
gratia ꝛ ſi nullus ſciat: hec ſunt: maxime ad ſeip̃m: ꝛ re/
liqua igit̃ oĩa qbus diffinit̃ amicus. Dictũ eſt aũt ꝙ ab
ipſo cũcta amabilia ꝛ ad alios extẽdit his quoq; ꝓuer/
bia: oĩa eſſe cõia ꝛ eq̃litas amicitia: ꝛ genu cruri ꝓximũ.
Hec aũt oĩa ad ſeipſuz maxime exiſtunt. Maxime eniz
ſibiip̃ſi qſq; amicus eſt: ꝛ ſeipſuz igit̃ amare maxĩe opz.
Dubitat̃ igit̃ merito quib⁹ opz credere: cũ vtriq; habeãt
ſuaſionez: foꝛte igit̃ hmõi ſermones diſtinguẽdi ſunt ac
determinãdi: q̃tenus cõtinent veritatẽ. Si ergo diſtin/
guemus queãdmoduz amatoꝛẽ ſui vtriq; accipiũt: foꝛte
id erit manifeſtũ. Alij igit̃ in repꝛehẽſionez ducẽtes ſui
amatoꝛes illos vocãt qui ſibiip̃ſis plus tribuũt in pecu/
nijs ꝛ honoꝛibus ꝛ voluptatibus: hec eniz complures
affectãt: atq; illis vt optimis oĩ ſtudio incũbũt: Quapp
in certamẽ illa veniunt. Qui igit̃ in illis plus hr̃e ꝑgũt
cupiditatibus ꝛ affectibus ꝛ ei parti aĩe que rõne caret
oĩno inſeruiũt: tales aũt ſunt ꝙ̃plurimi: itaq; appellatio
oꝛta eſt ab eo qꝺ frequẽter fit: ꝛ ẽ malũ. Iuſte igit̃ tales
culpant̃. Quod ṽo ſibiip̃ſis talia tribuẽtes amatoꝛes ſui
cõſueuerunt vulgo appellari manifeſtũ eſt: nam ſiquis
ſtudeat ſemper recta facere ipſe maxĩe oĩuz: aut mode
ſta aut alia a ṽtute ꝓficiſcẽtia: ꝛ ſemꝑ honeſtũ pꝛo ſe ma
gis vſurpet: nemo hũc culpabit: neq; vituperabit. At vi
debit̃ is magis ſui amatoꝛ qui pulcherrima ꝛ maxima
bona ſibiip̃ſi tribuit ꝛ inſeruit ꝑncipaliſſimo ſui: ꝛ in oĩ/
bus illis acquieſcit. vt aũt ciuitas ꝑncipaliſſimuz maxĩe
vi eſſe ꝛ cetera oĩa cõuentus: ſic ꝛ hõ ꝛ amatoꝛ ſui maxi
me ꝑfecto eſt qui illꝺ amet illiq; inſeruit: ꝛ cõtinẽs poꝛ/
ro: ꝛ incõtinens dr̃ incõtinẽdo mentẽ: vel nõ cõtinẽdo:
quaſi ſit vnuſquiſq;: ac egiſſe vident̃ ipſi ꝛ volũtarie que
cum rõne maxime. Qꝺ igit̃ hoc maxime eſt vnuſqſq; ꝛ

ꝙ bonus vir maxime hoc amat non eſt obſcurū. Qua/
propter amator ſui maxime in alia ſpecie eēt q̄ȝ illa que
reprehendit: tantūqȝ differret/ quantū differt viuere ſm
rōnē vel ſȝ perturbationē: ⁊ cupere qđ honeſtū eſt vel
qđ videat̃ ꝓdeſſe. Eos igit̃ qui circa preclaras res egre
gie ſtudēt omnes recipiūt ⁊ laudant: oībus vero ad ho
neſtatē ⁊ ad res preclaras tendentibus cōiter quidem
oīb⁹ vtiqȝ aderūt ea que opportuna ſunt. Singulariter
aūt vnicuiqȝ maxime bona ſiquidē talis v̄tus eſt. Qua/
re bonuȝ quidē opȝ ſui eſſe amatorē: nam ⁊ ſibi ꝓderit
agendo honeſta ⁊ alijs vtilitates afferret: at maluȝ non
opȝ: nam nocebit ⁊ ſibi ⁊ ꝓximis prauas ſequēdo cupi/
ditates. Improbi igitur diſſident illa que agere opȝ ⁊
que agit. At bonus que opȝ h̄ agit. Oīs eniȝ mens eli
git optimū ſibi: bonus aūt mēti paret. verū eſt aūt id de
ſtudioſo ⁊ amicoꝝ gratia ipſuȝ multa facere. Et ſi opus
ſit pro patria mortē ſubire. Abijciet enim ⁊ pecunias ⁊
honores: ⁊ oīno oīa quib⁹ hoīes inter ſe cōcertāt vt ho
neſtatem aſſequatur. Magiſqȝ volet breui tempore le/
tari vehementer q̄ȝ longo leuiter: ⁊ honeſte vitam age/
re per vnum annuȝ q̄ȝ multis annis vtrūqȝ cōtingat: ac
rem vnā honeſtā ⁊ magna q̄ȝ multas ⁊ paruas. Obeū/
tibus aūt mortē id forte euenit eligunt ꝑfecto rem ma
gnam ⁊ preclaram ſibi: ⁊ pecunias abijcient in quo plu
ra capient amici. Aderunt enim amico quidē pecunie:
ſibi autem honeſtas: malus vero bonū ſibijpſi attribuit
⁊ circa honores ⁊ magiſtratus eodeȝ modo. Hec enim
omnia amico cōceder: naȝ id ſibi honeſtū ⁊ laudabile:
merito itaqȝ videt̃ ſtudioſus eſſe omnibus preferēs ho
neſtatem. Quinetiam in rebus agendis quādoqȝ ami
cum preferret ſibi. Eritqȝ pulchrius q̄ȝ ſi ipſemet agat
amico cauſaȝ agēdi fuiſſe: in cunctis igit̃ laudabilibus
ſtudioſus videt̃ ſibijpſi plus honeſti tribuere. Sic igit̃
conuenit ipſum amatorem eſſe ſui vt dictum eſt: ſed vt
vulgo dicitur non licet.

¶ Nonum capl'm de philantia. i. amore ſui de qua ꝑmo dubitat: vtrū
ſit vituperabilis ſicut quidā putāt pp prauos agere oīa ſuijpſoꝝ grā: 9
epieikes aūt ꝓpter bonū ⁊ amici gratia ⁊ laudabilis vt alij aſſerūt pp
amandū eſſe maxime: maxime amicū eſſe pp ſibi adeſſe ꝑmo ⁊ maxi/
me eſſe oīa quibus amicus determinat̃ ⁊ ad ſe ad alios exiſtendi: ad
cuius ſolutionē diuidit hoc nomen philantia in ſuas ſignificationes:
quarū vna eſt amor eius qđ eſt in nobis irrationale ⁊ ſenſuale ſeu ani
male: ⁊ ſic eſt vituperabilis: altera vero amor eius qđ in nobis eſt in/
tellectuale ꝙ eſt verus homo: quēadmodū ciuitas eſt ꝑnceps ipſius ⁊
ſic eſt laudabilis: deinde ꝙ intell's eſt verus homo per cōtinentē ⁊ in/
cōtinentem dici ab intellectu tenere cōcupiſcentiaȝ vel non ⁊ hoīem
agere que cū ratione fiunt: ꝓpterqȝ hūc verū hoīeȝ diligit maxime epiei/
kes: ⁊ ideo ꝑncipalr̃ eſt philantijs obediēs intellectui eligenti ſemper
optima ſibijpſi: nihilominus tn̄ amici gratia ⁊ pro patrie ſalute aget
quecūqȝ non praua: ⁊ lȝ grauia etiā vſqȝ ad mortem eligēs magis pau
co tpe veram dilectionē intēſum ⁊ vnaȝ actionē bonā magnā quam
multo tpe remiſſam vel plures paruas: ſic quoqȝ in grauibus ⁊ mor/
te ſuſtinenda pro amico ⁊ patria ſemper plus veri boni tribuēs vt ho/
norem: laudem: gloriā: ab hominibus ⁊ a deo. Dixit.

Dubitabitur aūt qui potius ſint diligēdi dili/
gentes ſeipſos aut non diligētes
ſeipſos: quidā eniȝ negāt diligēdos eſſe ſemetipſos di/
ligētes: ⁊ noīant eos dilectores ſuimet: vult per hoc ꝙ
ipſum ſit res feda: videt̃ eniȝ ꝙ malitioſus ſit ille qui
agit oē qđ agit pp ſeipm̄ nō pp aliū. ⁊ qđ excedit in hoc
ſm exceſſuȝ in malitia ⁊ vituperat̃ quidē vir vltimo vi
tuperio qn̄ nihil facit niſi pp ſeipm̄. v̄tuoſus aūt facit qdē grā boni ⁊
addit in actiōe boni ſm additionē ſuam in v̄tute. ⁊ facit pp amicum
omittens qđ ſuū eſt. ¶ D. ⁊ hoīes cōueniunt in hac opinione: verūtn̄
actiones eoꝝ diſſidēt huic dicto. oēs eīn aſſerūt: qm̄ maxīe diligēdus
eſt amicus ⁊ ꝙ dignior vt ſit amicus eſt q bona vult amico ſuo rōne
amici nō rōne ſuijpſius, etiaȝ ſi nō ſciat hoc aliquis. ¶ D. Et vniuerſa
q dicta ſunt in diffōne amicitie necīaȝ faciūt vnitionē volūtatis eoꝝ
ſm ꝙ dr̃ ꝙ vniuerſa bona ⁊ vlr̃ res ptinētes amicitie ꝓueniūt qdeȝ
amico ab amico ſuo. ⁊ vt qđ dr̃ qm̄ voluntas amicoꝝ vna ⁊ ꝙ eis eſt
ſīa vna: ⁊ qm̄ illđ qđ amicoꝝ eſt cōe eſt eis eq̄liter. Eteniȝ oēs iſte res
nobiles digniores ſunt proportionate viror eoꝙ amicus: ⁊ ille a quo
ꝓcedunt iſte actiones dignior eſt vt amet̃ a ſeipſo q̄ȝ alteri: eoꝙ eligi/
bilem fecit ſeipſuȝ per actiones decoras. ¶ D. Et multotiēs heſitatur
vter eoꝝ opȝ vt aſſociet̃ qn̄ ambo ſidi fuerīt. intēdo amatorē ſuijpſi⁹:
aut qui non amat ſeipſum. ¶ D. forſan diſſoluet̃ hec dubitatio diuiſio
quotiēs dr̃ amans ſeipſuȝ: ſunt eniȝ intētiones cōſimiles in hac intē/
tione errare faciētes. Qn̄ ergo diſtinxeris intētiones cōſimiles quas
ſignificat dictio vna ſuis terminis erit manifeſtatio earum amplior.
¶ D. ⁊ hac quidē dictiōe. intēdo amātes ſeipſos noīant̃ illi q appro/
priant ſibijpſis plus honoꝝ ⁊ dilectionū corporalium debito: plures
nāqȝ hoīuȝ appetūt iſta ⁊ nitunt̃ in ipſa ac ſi ſint optima appetibiliū: ⁊
eoꝝ grā incidūt diſſenſiones inter hoīes q ſunt in hac diſpōne: ⁊ illi
qui dediti ſunt ad iſta gaudēt deſiderijs ⁊ paſſionibus aīalibus: intē/

dores pportionatas partiũ ale beſtialiter plures hoĩuz tales ſunt: ⁊ iſti ſunt mali ꝟlitate. ⁊ pp hoc cõuenit eis hoc nomen. intẽdo pp multitudinẽ malitie ipſoꝝ ⁊ rectũ eſt noiare eũ q eſt ſm hãc diſpõnez amantem ſeipſuz. ¶ D. Qm̃ ḡ iaz cõſueuerũt plures hoĩum noiare eos qui dedicãt ſe iſtis reb⁹ ⁊ preeligũt eas amatores ſuiipſoꝝ manifeſtuz eſt. qui vero ſatagit facere qḋ facit ſm iuſtitiã: pre cũctis hoĩbus ⁊ res in quibus eſt tẽperãtia ⁊ ſimiles iſtis exactionib⁹ virtualib⁹: ⁊ iſte eſt q ſemper facit in ſeipſo bonũ. Fortaſſe ⁊ ſi iſte nõ noiet amator ſuiipſius apud plures hoĩuz: dignus tñ eſt hoc noĩe: cuz iſte appropriet ſibiipſi optima bonoꝝ ⁊ ingẽtiſſima eoꝝ. Et iſte eſt ex applicatiõe ſui ad illud qḋ vere ſuũ eſt: ⁊ ponit in ipſo ſufficientiã ſemp ſuã. ¶ D. ⁊ quẽadmodum ciuitas que aggregat bona ſibiipſi reputat aggregatio veraꝝ magis omni aggregatiõe: ſic hõ qui acqrit ſibiipſi bona humana reputat hr̃e voluntatẽ q̃ eſt delitie vere ⁊ q amat rem verã ſuiipſius: ⁊ letat ex ea eſt dignior noĩari amator ſuiipſius. ¶ D. ⁊ cõtinẽs ⁊ incõtinẽs dicunt quidẽ ex pte intell'ꝰ: cõtinẽs eniz eſt quez cõtinet intell'ꝰ ſuus: ⁊ incõtinẽs eſt quẽ nõ cõtinet intell'ꝰ: ⁊ de q̃libet iſtoꝝ putat ꝙ operet quidẽ a volũtate ⁊ pcipue de operatorib⁹ qui operant gr̃a rei alicuius intẽdo finẽ. ſ. ḡ eſt ↄtinẽs q amat honorabili⁹ qḋ ĩ ipſo eſt ⁊ eſt intell'ꝰ ĩncõtinẽs v̓o diuerſus eſt ab eo. intẽdo qm̃ amat quidẽ eẽ ſuũ beſtiale: tũc quãto dignior eſt v̓tuoſus vt amet ſeipm̃ incõtinẽte. intẽdo eũ qui eligit cetera deſideria. pp hoc igit noĩatio amãtis ſeipm̃ in dictiõe dicẽtis amãs ſeipſuz ſm duas intẽtiones eſt dicta de eis per cõitatem noĩs. intẽdo ꝙ due opiniones in ipſis ſunt diuerſe diuerſitate multa: ſicut diuerſificat noĩnẽ vite dcm̃ de vita q̃ eſt ſ; ꝙ opz: ⁊ dictũ de vita q̃ eſt ſ; paſſiones. ¶ D. ⁊ cũ ſit cõuenientius homini deſiderare optima cõuertunt vniuerſi hoĩes ad laudandũ eos qui nitunt ad agendũ bona ſm ꝙ opz ⁊ ad extollendũ eos: qñ em̃ oẽs nitunt ad agendũ optimum ⁊ feſtinãt ad ipſuz erũt res cões ſm ſtatũ quẽ opz cõicari: ⁊ erũt res ppꝛie ſm ꝙ cõpetit appropriari cuz ſit iſtud de nã ſtudii ⁊ ſollicitudinis bonoꝝ. ¶ D. itẽ igitur opz vt ſit v̓tuoſus bonus amator ſuiipſius: ⁊ eteniz pficit ſibiipſi in agẽdo bona ⁊ pficit aliis. malus aũt ſm diuerſuz iſtius. intẽdo qm̃ obeſt ſibiipſi ⁊ ppinquis ſibi cũ ſequat paſſiones prauas. Inter hoc igit qḋ eſſet agenduz maligno ⁊ qḋ agit diuerſitas exiſtit multa. v̓tuoſus aũt agit qḋ opz: ⁊ eo ꝙ intell'ꝰ eligit optimum ⁊ v̓tuoſus obedit intellectui. ¶ D. cõpetẽs aũt eſt ⁊ debitũ vt hic agat actiones multas gratia amicoꝝ ⁊ vicinoꝝ ⁊ cõciuiũ: ⁊ ſi incũbat ei in hoc neceſſitas moriẽdi pro ipſis. etenim cõpetit viro virtuoſo vt elargiat pecunias ⁊ impendat honores: ⁊ vlr oĩa bona pro quib⁹ intẽdunt hoĩes quatenus lucrent bonũ ſibiipſis. forſitan enim viro nobili poſt eligẽdũ eſt gaudere gaudio intẽſo in tpe modico q̃ gaudere gaudio remiſſo tpe longo: vt ꝙ viuat anno vno peragẽs actiões nobiles venuſtas q̃ ꝙ viuat annis multis agens operationes multas. ¶ D. ḡ eſt dilectio ⁊ opinio eoꝝ qui eligunt mori pro aliis. vident enim qm̃ adipiſcunt in hac hora breui bonuz eximiũ qḋ eſt acceptabilius eis q̃ viuere centũ annos ⁊ non adipiſci tale bonũ. ¶ Dixit. ⁊ ex facto eoꝝ qui elargiunt plurimũ opum ſuarũ amicis accreſcit quidẽ amicis in opibus: ipſis vero in bonitate ⁊ virtute: cedit igit iteruz nobilior pars ipſius: ⁊ ſimile huic accidit ẽt in penſione bonoꝝ ⁊ pncipatuũ amicis.

Idẽ in plogo ſuo ſup p̃ ⁊ ſup. 8. ph.

vniuerſa enim iſta exhib ẽt ⁊ impendunt amico reputantes nobilius hoc qḋ loco eoꝝ recipiũt: ⁊ qm̃ h eſt laus ⁊ merito facit hoc vir nobilis ⁊ bonus cũ exiſtimet per iſtud factũ exiſtere virtuoſus ⁊ eligat pre cũctis rebus bona ⁊ digna v̓tute: ⁊ per iſtud poſſibile eſt vt diſtribuat actiones ſuas virtuoſus amico ſuo: ⁊ vt ſit pulchrior ⁊ melior apud ipſum actione ſua actio amici ſui: ⁊ h cauſa ſit amicitie. ¶ Dixit. Iaz igitur videt ex iſto ꝙ virtuoſus qui facit omnia iſta det ſibiipſi plus de bono q̃ alii. per hunc itaqꝫ modũ oportet vt ſit virtuoſus vere amãs ſeipſum vel ſuiipſius: ſm vero ꝙ reputat plures hominum amatorem ſuiipſius.

Capitulum. 10.

Dubitat ẽt vtruz beatus indigeat amicis vel non. Nihil amicis op⁹ eẽ aiũt beatis ⁊ ſufficiẽtibus ſibiipſis: adeſſe enim ſibi bona. cunctqꝫ ſibi ſufficiant nullo p̃terea indigere. Amicũ v̓o q̃ſi alterũ ſe ea afferre q̃ p ſeipm̃ non põt. itaqꝫ cum deus abunde ſibi dederit qḋ opus eſt amicis. Sz vr̃ abſurduz cũ oĩa beato tribuant: amicos nõ tribuere: qḋ maximum vr̃ externorũ bonorũ: ſiue amici eſt bñ potius facere q̃ʒ ſuſcipe: ⁊ eſt boni viri ac v̓tutis alios iuuare: ⁊ honeſtius eſt bñ facere amicis q̃ʒ alienis. Indigebit ſtudioſus qbus benefacere poſſit. vñ illa orit queſtio vtrũ in reb⁹ pſperis vel aduerſis magis opus ſit amicis vtpote ĩdigẽtibus auxilio q aduerſis premunt / ⁊ in pſperitate cõſtitutis qbus cõferre beneficia poſſint. Sz eſt fortaſſe abſurduz eũ q ſolus ſit beatũ dicere. Nemo eniz eligeret cũcta bona poſſidere ſm ſeipſuz. Naz ciuile aĩal eſt hõ / cũ aliis viuere natuz. Beato certe hoc exiſtit: naz hz bona nãe. Pz aũt ꝙ cuz amicis ⁊ bonis viris poti⁹ viuere volet q̃ʒ cũ extraneis ⁊ qbuſcũqꝫ. Beato igr̃ op⁹ eſt amicis. Quid ḡ dicũt primi vel q̃tenus v̓itatẽ loquunt. an ꝙ multitudo eos putat amicos q vtiles ſint: his aũt beat⁹ nequaq̃ʒ ĩdiget: cũ ſibi aſſint bona: vt certe hi qui pp iocũditatez ſunt amici: vel admoduz parũ. Cuz eniz iocũda ſit nihil indiget externa voluptate: non indigẽs aũt talibus amicis non vr̃ amicis indigere. At id nõ eſt veruz. Naz dictũ eſt ab initio ꝙ felicitas eſt operatio q̃dam. Operatio v̓o fit vt pꝫ ac non exiſtit q̃ſi q̃dã poſſeſſio. Qz ſi felicẽ eẽ eſt ĩ vi/

Ciuile aĩal eſt hõ cum aliis viuere natum.

uendo ⁊ operãdo: boni aũt operatio per ſeipã ſtudio/
ſa eſt ⁊ iocũda: vt ab initio diximꝰ. Eſt aũt ⁊ ꝓpriũ dele/
ctabiliũ. Cõtẽplari aũt ꝓximos valemꝰ magis q̃ noſip/
ſos: ⁊ illoꝝ actus q̃ noſtros. Actus vero ſtudioſoꝝ qui
amici ſunt iocũdi ſunt bonis: vtriq; eni habent ea que
ſunt iocũda natura. Beatꝰ ꝓfecto talibꝰ amicis indige/
bit: ſiquidẽ cõtẽplari eliget actus iocũdos ⁊ ꝓprios: ta/
les ſunt aũt actus boni viri amici. Cenſent vero oporte/
re iocũde viuere beatũ. An in ſolitudine moleſta eſt vi/
ta: nõ eni facile ẽ ſeipm ſemꝑ opari: cũ alijs vero atq;
ad alios facile. Erit igit̃ opatio cõtinua magis cu ſitq;
ſeipſam iocũda qd opꝫ beato adeſſe. Studioſus eſt qui
actibꝰ gaudet q a virtute ꝓficiſcũt. Qui vero a vitio eoꝝ
grauiter fert. Queadmodũ muſicus elegãti cãtu letat:
abſurdo aũt offendit. Et ſane virtutis exercitatio quedi
cõuerſari cum bonis vt Theogius inquit.

10 ¶ Decimũ caplm vtrũ felix indigebit amicis vel nõ q nõ indigere ꝗ videt̃ ꝓ nullo indigentẽ eſſe: ſed per ſe ſufficientẽ: ⁊ ecõuerſo his in digere ꝓ amicũ eſſe maximũ exterioꝝ bonoꝝ quo incõueniens ad felicẽ carere: ipm aũt his hr̃e opus aſtruit per oportere ipm maxime bñfacere qd magis amicis q̃ alijs ⁊ ꝓ fortunatos ⁊ infortunatos amicis indigere ⁊ ꝓ nõ cõuenire felicẽ viuere ſolitariũ ꝓ hoiem eſſe politicũ ⁊ natũ cõuenire qd melius ſit cu amicis: deinde ꝙ ob hoc videtur aliquibꝰ felicẽ nõ indigere amicis: q2 nõ indiget his qui ꝓ vtile vel dlectabile quos ſolos exiſtimãt amicos: ꝙq; ſtudioſis amicis indiget felix: q2 cũ felicitas ſit operatio ⁊ magis poſſumꝰ ſpeculari que ꝓximoꝝ q̃ ꝓpria in amici actionibꝰ videt magis ꝓprias: ⁊ ex his magis operat̃ ⁊ delectat̃: ⁊ q2 opꝫ felicẽ delectabilr̃ cõtinue viuere. i. ſm virtutẽ operari qd facere ſolitario eſt difficile: cũ amico aũt facilꝰ: q̃ ex cõuiuere cũ amico ſit coexercitatio virtutis. Dixit.

Dubitatur aũt de felice an indigeat amicis an nõ. iam. n. aſſeruerũt ꝙ viri glorioſi nõ indigeãt penitus amicis: ⁊ ſimilr̃ neq; viri abũdantie: eoꝙ habeãt vniuerſa bona ⁊ nõ indigeãt cu abũdantia aliqua re alia. ¶ Dixit. ſed non eſt ita. amicus eteni eſt alter ipſe: ⁊ acqrit hõ per amicũ ſuu qd non põt per ſe: ⁊ ex hoc ptꝫ: qm̃ opꝫ vt felix idigeat amicis. ¶ D. Et ſimilat̃ impoſſibili vt ſit felix ille qui hꝫ vniuerſa bona ⁊ non habeat amicos: cum hoc reputet̃ maximũ bonoꝝ entium ab extra. ¶ D. Et ſi dignius eſt amico vt benefaciat q̃ vt recipiat beneficiu: ⁊ magis pertinet virtuoſo benefacere q̃ pertineat alij: ⁊ bñfacere amicis meliꝰ eſt q̃ extraneis: ⁊ ſimilr̃ recipere beneficium ab ipſis: ⁊ virtuoſus indiget vt benefaciat ⁊ recipiat beneficiũ: tunc virtuoſus indi

get neceſſario ad hoc vt virtuoſus ſit amicis. ¶ D. ⁊ ꝓpter iſtud queritur an indigeat homo in ſtatu ꝓſperitatis eis quibus bñfaciat/ ſicut indiget in ſtatu eis qui benefaciãt ipſis. ¶ D. Amplıꝰ forſitan impoſſibile vt ſit glorioſus. i. vir ſtatus deſiderati ab hoibus ens ſolitariꝰ fortaſſis: eteni nullus eliget vt ſint ei oĩa bona cum ſolitudine: neq; hoc poſſe eſt ei: ⁊ natura enim ciuilis hõ: intendo qm̃ non viuit ſolus: imo de natura ſua eſt vt habeat participes in vita: ⁊ habẽs participes eſt beatꝰ. Eteni ille qui adeptus eſt bona q̃ ſunt ſm naturã: cũq; ſic ſit manifeſtũ eſt ꝙ felici magis ptinet: ⁊ digniꝰ eſt vt ſint dies eius cu amicis ⁊ virtuoſis q̃ cũ extraneis ⁊ cõtingẽtibꝰ. ¶ D. Jam ergo declaratũ eſt ex hac dictiõe: qm̃ opꝫ vt ſint amici felicibꝰ: ⁊ qm̃ ſic eſt quid eſt qd dixerunt antiqui in hoc ꝙ felices non indigeãt amicis: ⁊ nõ eſt ei argumẽtum ab hoc niſi ꝙ plures hoĩu vidẽt: qm̃ amici ſunt viri vtilitatis aut viri delectatiõis: ⁊ vir ſtatus deſiderabilis felix nõ indiget viro vtilitatis eoꝙ ei ſunt vniuerſa bona: ⁊ ſilr̃ non indiget delectatiõe: eoꝙ delectatio vite pauca eſt ⁊ vtilis: ⁊ etiã ipſe nõ indiget penitus delectatiõe veniẽte ei ab extrinſeco: ſed delectat̃ quidem in ſeipſo: qñq; nõ indigeat amicis ſm hos duos modos putat̃ nõ indigere amico oĩno. ¶ D. Forſan autẽ nõ eſt iſtud verũ: iam eni ante dictũ eſt ꝙ felicitas eſt actus q̃s aĩe ſm virtutẽ: ⁊ qm̃ nõ eſt felicitas in poſſeſſione: intẽdo in habitu a quo ꝓuenit actus: ſꝫ in ipſomet actu: cũq; ſit felicitas ⁊ vite eius quidẽ in actu ⁊ ſit actus boni nobilis ⁊ delectãs per ſe ⁊ ſit quiddã eiꝰ ꝓpriũ ipſimet hoĩ ⁊ quiddã ptineat ad alterũ: manifeſtũ eſt: qm̃ ſi contentus fuerit hõ actionibꝰ proprijs ſibiipſi põſſibile vt videat ex ꝓpinquo aliũ cõpletiorem ſe ⁊ actiones plures actionibus ſuis: ⁊ ſunt actiones bonoꝝ nobiliu quãdo fuerint amici. Etenim iſtoꝝ actiones aggregãt vtraſq; ſpecies ſimul: intẽdo actiões ꝓprias ipſimet factoꝝ ⁊ actiones cões non ſunt inter eum ⁊ aliu vt actiões largitatis: ⁊ actiões fortitudĩs. Cap. 11.

Naturalius aũt ꝯſiderãtibꝰ apparet ſtudioſu amicũ ei qui ſtudioſus ſit natura eſſe expetendũ. Na dictũ ẽ ꝙ natura bonũ ſtudioſo ꝑ ſeipm bonũ eſt ac iocũdu. Uiuere autem diffiniũt aĩalibꝰ quidẽ potẽtia ſenſus: hoibꝰ vero ſenſus vel intellectꝰ. Potẽtia vero ad operationẽ refert̃: ſed principale in opatione eſt. Uidet̃ aũt viuere principale eſſe ſentire vel intelligere. Uiuere autẽ per ſeipm bonũ eſt ac iocũdũ. Determinatũ vo natura ẽ bonum. Qd aũt nã bonũ eſt id ⁊ bono viro. Quapꝑ videtur oibus eſſe iocundũ. Nec vero accipere opꝫ prauam vitã: neq; corruptã: neq; in doloribꝰ poſitã. Nam ea indeterminata eſt vt ⁊ illa q̃ ſibi inſunt: ſꝫ in ſequẽtibꝰ circa dolores erit manifeſtiꝰ. Q; ſi idẽ viuere ⁊ bonũ ⁊ iocũ/

dum conſtat ex eo qꝛ oēs illud appetūt ⁊ maxime boni viri atqꝫ beati: his eniꝫ vita maxime appetēda eſt: ⁊ hoꝝ beatiſſima vita. Vidēs aūt qđ videt ſentit: ⁊ audiēs qđ audit: ⁊ ambulās qđ ambulat: ⁊ in alijs ſit̄r eſt aliquid qđ ſentit qꝛ operamur. Sentimꝰ vero qꝛ ſentimꝰ: ⁊ intelligimus qꝛ intelligimꝰ. hoc aūt qđ ſentimꝰ aut intelligimus: qꝛ ſumus: nā tale erat ſentire ⁊ intelligere. Sentire aūt ſe viuere ꝑ ſeipm̄ iocundū eſt: nā natura bona eſt vita. Sentire vero qđ ſibi bonū aſſit iocundū eſt. Expetendū eſt aūt viuere ⁊ maxime bonis: qꝛ eſſe illis bonū eſt ⁊ iocūdū. Sentiētes eniꝫ bonū ꝑ ſeipm̄ letant̄. Vt autem ſtudioſus erga ſeipm̄ hꝫ ita erga amicū. Naꝫ amicus eſt alter ipſe. Vt igit̄ eſſe ſe iocunduꝫ eſt cuiqꝫ ſic ⁊ amicū aut ꝓpe. Eſſe aūt erat expetēdū ꝑꝑ ſenſuꝫ ſui boni exiſtētis: talis vero ſenſus per ſeipꝫ iocūdus eſt. Cōſentire igit̄ opꝫ ⁊ amicū qꝛ ſit. hoc aūt in vſu ac ſocietate verborū ⁊ voluntatis. nam ſic dicunt̄ hoīes ſimul viuere: nō quēadmoduꝫ in pecudibꝰ ſi ſimul paſcant̄. Ergo ſi beato expetendū eſt viuere per ſeipm̄ bonum natura exiſtens ⁊ iocundū. amici autem ꝓximuꝫ eſt: ⁊ amicus certe expetendorū eſſet. Qđ autē eſt ſibi expetenduꝫ id opꝫ illi exiſtere: vel hac deficiēs erit. Indigebit ergo felix futurus ſit ſtudioſis amicis.

Expetēduꝫ eſt viuere ⁊ maxime bonis.

11 ¶ Vndecimū caplm̄ in quo ꝓbat idem. ſ. felicem indigere amicis: ex his que natura nobis aſſunt. ſ. ex virtute ſm̄ operationeꝫ eſſe natura per ſe bonoꝝ ⁊ delectabiliū: ⁊ per hoc per ſe eligibiliū: viuere autem eſſe in ſentire ſe viuere: ſentire aūt ſe viuere maxime fieri in cōſentire amicum viuere. i. ſm̄ virtutem operari: interſerit autem ꝓbantia: qm̄ eſſe noſtrum in corpore eſt viuere ⁊ ſentire ⁊ intelligere: quoniam viuimus ⁊ ſentimus ⁊ intelligimus: ⁊ quoniaꝫ vere eſſe ⁊ viuere eſt ſm̄ virtutem conuerſari. Dixit.

Fortaſſis aūt ſm̄ hanc dictionē iaꝫ putabitur qꝛ oportebat vt accipiant amici ſm̄ ſuperfluitatē: aut dicet in amicitia / quēadmodū dicit in hoſpitalitate. Eteniꝫ videt̄ quēadmodū nō opꝫ vt hoſpitalitas tota: aut plurimū ipſius ſit erga extraneos aut nō ſit oīno hoſpitalitas erga eos: ſed vt ſit ſm̄ quēdam modū mediū: ſic opꝫ vt in amicitia: intēdo qm̄ nō opꝫ vt ſit hō penitus abſqꝫ amico: neqꝫ opꝫ vt ſit ei multitudo amicorum ſuperflua. ¶ D. Et hec dilectio verior eſt in amicitia que fit rōne vtilitatis ⁊ delectatiōis. iſta nāqꝫ amicitia reqrit remunerationē ſiue ſatiſfactionē inter iſtos: ſatiſfactio aūt ſeruitus eſt: ⁊ ſeruitꝰ multis laborioſa eſt valde: ⁊ nō poſſibilitas in vita vt agant̄ in ea hmōi actōes: ⁊ plures occupati ſunt ſemꝑ ex parte nature ꝑ id in quo eſt ſufficiētia victui ⁊ vite ſue: ⁊ operant̄ ⁊ inſudāt vt viuant vita bona: ⁊ vt non agant ꝑ ſeipſos ſed per alios: ⁊ totū iſtud ſignificat ſuper paucitatem deſiderij ſeruitutis naturaliter.

Cap. 12.

Non igit̄ qꝫ plurimi nobis parandi ſunt amici vel quēadmodū in hoſpitalitate eleganter dicit̄: neqꝫ multos habendos eſſe hoſpites neqꝫ ſine hoſpitibꝰ eſſe: ſic ⁊ in amicitia nec ſine amico eſſe opꝫ: neqꝫ rurſus multitudinem amicorum exceſſiuā habere. his porro qui vtilitati ſtudent nimis videretur id dictuꝫ cōuenire: nam multis viceverſa inſeruire laborioſum eſt: neqꝫ illis ad hoc agenduꝫ vita ſufficeret. Multitudo itaqꝫ illa que ad vitam pertinēt valde moleſtant: atqꝫ impedimēto ſunt ad bene viuendū: non ergo opus eſt illis. Ad voluptateꝫ quoqꝫ ſufficiunt pauci: quēadmodum in epulis id qđ gratiā habet: ſtudioſos vero vtrū qꝫ plures habere opꝫ: an eſt aliquis terminus multitudinis amicoruꝫ: quēadmodū ciuitas: neqꝫ eniꝫ ex decē hoībus ciuitatis conſtitui pōt: neqꝫ ex decies centenis millibꝰ amplius ciuitas foret. Quantū vero nō eſt forte vnū aliqđ: ſed totum id qđ eſt mediū quorūdam terminoꝝ: ⁊ amicorū igitur eſt terminata multitudo: ⁊ fortaſſe cuꝫ qꝫ pluribus quis viuere pōt: hoc. n. ꝑcipuum amicoruꝫ videt̄ eſſe. Qđ aūt nō pōt quis ſe impartiri multis ⁊ vna cum illis viuere nō eſt obſcurū. Preterea illos opꝫ eſſe amicos qui debeant oēs quotidiano vſu verſari: hoc auteꝫ difficile eſt in multitudine: difficile etiā vt multi vna letentur ⁊ doleāt. Accidere eniꝫ pōt vt ſimul alter doleat: alter letet̄: forſan igit̄ bene eſt nō querere amicos qꝫ plurimos: ſꝫ quot ad vitā ſufficiāt. Videt̄ enim fieri nō poſſe vt multis vehemēter quis ſit amicus. Itaqꝫ nec plures amare: exceſſus enim quidam vult eſſe amicitie: hic autem ad vnū eſt ⁊ vehemēter igit̄ ad paucos. Sic autem videt̄

ꝛ in reb⁹ ſe habere. nõ ſiunt. n. amici plures ſꝫ ſodalitiã
amicitiã ꝛ que ſamoſe ſunt in duob⁹ dicunt. Qui vero
multos parãt amicos ꝛ oĩb⁹ familiariter ſe prebẽt nulli⁹
videntur amici: niſi ciuiliter hi quos vocant placentes.
Ciuiliter igitur eſt multis eſſe amicũ: etiã ſi non ſit pla/
cens: ſed vero bonus ꝛ humanus vir. Per virtutẽ autẽ
ꝛ ꝑpter ſeipſos nõ eſt ad plures. Bene igitur agi putã
dum eſt ſi vel pauci tales reperiãtur.

12 ❡ Duodecimũ capl'm ꝙ nõ opus eſt multũ multis amicis in aliquo
genere amicitie: qꝛ in amicitia que ꝑꝑ vtile nõ eſt opus multis ꝑꝑ nõ
ſufficere vnum multis reminiſtrare: ꝛ ꝑꝑ multos eſſe impeditiuos ad
bene viuere: neqꝫ in ea que ꝑpter delectabile: qꝛ multitudo facit in/
delectabile: ſꝫ nec in ea que ſtudioſoꝝ ꝑꝑ non plures oportere eſſe ꝙ̃
cuꝫ quib⁹ poterit quis cõuiuere: qđ nõ põt facere cũ multis: ꝛ ꝑpter
oportere amicos vni eſſe amicos adinuicẽ qđ exiſtere in multis eſt dif
ficile: ꝛ ꝑꝑ oportere ꝯgaudere ꝛ cõdolere amicis: qđ ſi ſiat multis ac/
cidet ſimul ambo facere: deinde ꝙ tot querendũ amicos quot in cõui
uere ſufficiunt: ꝙ qꝫ amare amore: qꝛ heros dr̃: qꝛ eſt in ſupabundan/
tia eſt ad vnũ: valde aũt amare ad paucos: ꝑꝑ qđ amicitia ad vnum
vel paucos: tandẽ ꝙ poliſphili nulli ſunt amici placidos tamẽ ꝛ etiã
epieikes cõtingit eſſe pollitice amicos multis: ſed nõ ſm verã amici/
tiam: qđ eſt ſm intẽſe ꝛ valde amare. D.

Amicorum aũt qui recipiunt delectationis ei
pauci ſufficiunt. ipſi enĩ ſunt tanqꝫ
condimentũ cibarijs. in amicis vero virtuoſis locus ꝑ
ſcrutatiõis eſt: an opꝫ vt ſint multi ſupflue: aut numer⁹
quidã eſt multitudĩs amicitie ſicut eſt ciuitatis. Etenĩ
ſicut nõ ſit ciuitas ex decẽ viris: neqꝫ ẽt ex decẽ cẽtenis
milib⁹ ſit: ẽt eſt in re amicoꝝ: intẽdo vt ſit eis numer⁹ de/
terminat⁹ inter paucitatẽ ꝛ multitudinẽ. ❡ D. Et fortaſſis nõ erit nu
merus iſte vnus ꝛ idẽ in oĩ loco ꝛ in oĩ hora: ſed determinat̃ p hoc vt
ſit ſemper inter res terminatas ꝙuis diuerſificet̃. ❡ D. Et forſitan me/
lius eſt vt nõ reqrat aliqs in hoc numero multo vt ſint amici ei⁹ val/
de: ſed ſm mẽſurã in qua eſt aſſociatio in vita. videt̃ enim impoſſi͞bl͞e vt
ſint vni amici multi. ꝛ ſint cuꝫ hoc in fine amicitie. ꝛ ꝑꝑ hoc neqꝫ poſſi͞bl͞e
eſt vt ſint vni amaſio multe amaſie. vl' ecõuerſo: amor nãqꝫ exceſſus
eſt: ꝛ vehemẽtia dilectiõis vnius quidẽ eſt: nam idiuiſibilis. Amplius
qꝛ vehemẽtia dilectiõis non inuenit̃ quidẽ niſi paucis hoĩum: ideoqꝫ
nõ poſſunt eẽ multi amici in fine amicitie. ꝛ ꝑꝑ hoc forſan nõ erit mul
titudo amicoꝝ in amicitia perfecta: qm̃ amicitia perfecta p̃cedentis
honorabilitatis eſt quidẽ inter duos tm̃ de multis amicis ex homini/
bus: ꝛ ſunt illi qui ſibi occurrũt ꝑut opꝫ nõ videt̃ ꝙ ſint amici: vt illi
qui accipiunt̃ cõuenientes ꝛ nominant̃ cõuenientes. ❡ D. verũtamẽ
per modũ amicitie ciuilis: intẽdo ſupplementũ in aggregatiõe ciuili
poſſibile eſt vt ſit amicus vnus multis preterqꝫ vt hoc ſit ex parte cõ/
uenientie: ſed ex parte debiti ꝛ opportunitatis: vt aũt ſit vnus ratiõe
virtutis

virtutis amicus multis: intendo ꝑpter ſeipſos nõ eſt poſſibile: etenĩꝫ
amatum apud iſtum paucum eſt: eoqꝫ amatũ apud eos virtuoſus eſt:
virtuoſi vero pauci. Cap. 13.

Sed vtrũ in rebus aduerſis magis opus eſt
amicis: an in ꝓſperis: in vtriſqꝫ. n. querunt̃.
Naꝫ ꝛ qui in aduerſis ſunt indigent auxilio:
ꝛ qui in ꝓſperis indigent his q ſimul viuãt
ꝛ quibus beneſici eſſe pũt: volunt. n. bñ fa/
cere. At. n. magis neceſſariũ eſt in aduerſis: quapp vti/
lib⁹ indigẽt. Honeſti⁹ vero in ꝓſperis: quapp bonos ꝛ
hũanos q̃runt. Nã his beneſacere ꝛ cuꝫ his viuere ma
gis expetẽdũ. Etenĩꝫ aſſiſtẽtia amicoꝝ iocũda in ꝓſperis
ꝛ aduerſis. Nã ꝛ releuant̃ aſſlicti amicis cõdolẽtibus.
Itaqꝫ dubitaret fortaſſe aliquis vtrũ tanqꝫ on⁹ ſimul ſu/
ſcipiant vel id quideꝫ non: ſed qꝛ eoruꝫ preſentia iocun/
da eſt: ꝛ qꝛ ſimul dolere intelliguntur: amici dolor mi/
nuatur. Sed vtruꝫ ꝑpter hoc vel ꝑꝑ aliud quiddã rele/
uantur, dimittamus. Conſtat certe euenire id qđ dictũ
eſt. Videtur eorum preſentia mixta quedaꝫ eſſe. Nam
ꝛ aſpectus ipſe amicorum dulcis: preſertim in rebus
aduerſis: ꝛ plurimum valet aduerſus dolorem: afferũt
enim ſolatium ꝛ aſpectu ꝛ ſermone: ſi modo ſit aptus.
Nouit enim amici naturaꝫ ꝛ quibus gaudeat: quibuſqꝫ
angatur. Sentire auteꝫ cõdolentẽ in ſuis aduerſitatib⁹
doloroſuꝫ eſt. Oẽs eĩꝫ fugiũt ne cã doloris ſint amicis.
Quapp qui natura viriles ſunt cauent ne amicos ſimul
dolore cõficiant: ꝛ ſi nõ excedit indolentia illoꝝ doloreꝫ
nõ tolerant: nec cõquerentiuꝫ voces ſuſtinẽt: qꝛ nec ipſi
queruli ſunt. Mulieres vero ac hmõi hoĩes cõdolen/
tibus gaudẽt: ꝛ qui hoc agũt amãt vt amicos. Imitari
opꝫ in oĩbus melioreꝫ. In rebus aũt ꝓſperis amicoruꝫ
preſentia eſt iocunda: ꝛ mentẽ delectat: qm̃ illius bonis
letat̃. quapp videtur oportere in ꝓſperitatibus prõpte
conuocare amicos cum honeſtũ ſit beneſecere. In ad/
uerſitatib⁹ aũt tarde: nam maloꝝ decet qꝫ minime eos
participes facere. Unde illud dictum extat. ſatis eſt ꝙ

ipſe calamitatibus pꝛemoꝛ. Potiſſime tñ vocandi ſunt
amici quotiẽs magna nobis cõmoda cũ pua ipſoꝝ mo/
leſtia poſſunt afferre. Sʒ ire cõtra foꝛtaſſe decet ad eos
qui in calamitatibus ſunt inuocatum ⁊ pꝛompte. Nam
amici eſt benefacere ⁊ maxime indigentibus ⁊ nõ in/
quirentibus. Ambobus eniʒ id honeſtiꝰ ⁊ iocũdiꝰ. In
ꝓſperitatibus aũt cooperari pꝛompte: naʒ in his opus
eſt amicis. Ad beneficia vero cõſequenda tarde cum
honeſtum nõ ſit pꝛoperare cauſa ſue vtilitatis. ⁊ cauen/
dum ſit ne in pꝛoperando moleſtus eſſe pergat: quod
nõnunꝗ̃ accidit. pꝛeſentia igitur amicoꝛum in cunctis
videtur optanda.

¶ Tertiũdecimuʒ capitulũ vtrum in bonis foꝛtunis vel infoꝛtunijs ma
13 gis opus eſt amicis: qđ ſoluit dicens ꝙ in infoꝛtunijs eſt magis neceſ
ſarius amicus ꝓpter indigere auxilio: in bonis vero foꝛtunis melius
eſt ꝓpter habere quibus benefaciat. deinde ꝙ in vtriſqʒ foꝛtunis eſt
pꝛeſentia amicoꝝ delectabilis: in malis quideʒ ꝓpter alleuiari con/
dolentibus amicis. ꝙꝙ in foꝛtunijs amcicoꝛum pꝛeſentia mixta eſt
habens delectationeʒ ex conſolatione ⁊ viſu ⁊ collocutione amici et
triſtitiam ex eo ꝙ amicus cõtriſtatur ipſi cuʒ viriles non velit quem/
ꝗ̃ triſtari nec querat coplozatoꝛes: in bonis vero foꝛtunis eſt pꝛe/
ſentia amici delectabilis ꝓpter delectabilia eſſe vtriſqʒ vtroꝛumqʒ
bona: pꝛopterque opoꝛtet ad bonas foꝛtunas pꝛompte vocare ami/
cos: ad infoꝛtunia vero pigritãter niſi cum multuʒ accidat vocatos
per parum turbatos multum iuuare: econuerſo auteʒ amicos ad in/
foꝛtunatos inire pꝛompte nõ vocatos vt iuuẽt ad bene. foꝛtunatos
vero vt cooperentur ⁊ collaboꝛẽt non vt bene patiantur ab ipſis ne
foꝛte ⁊ hoc ſit oneroſum: ſed imperfecta amicitia: qꝛ perfectoꝛuʒ pꝛe/
ſentia ſemper eſt eligibilis. B.

Queritur autem an indigeat plus amico in ſtatu
bono aut in ſtatu malo. nam in vtroqʒ
ſtatuũ indigetur amicis: in malo vt habeatur ab ipſis
ſubſidiuʒ: in bono vt impendat eis beneficiuʒ. amant
eniʒ in bono ſtatu exiſtẽtes vt habeant cui impendant
notoꝛiũ. Attamẽ apparet ꝙ homini in ſtatu malo mul
to neceſſarioꝛes ſunt amici: ⁊ ꝓpter hoc indiget tunc
amicis apud quos eſt vtilitas. In ſtatu autẽ bono eſt homo cuʒ ami/
cis melius: indigentia ergo amicoꝛũ in aduerſitatibꝰ eſt ꝓpter neceſ/
ſarium: in pꝛoſperitatibꝰ autẽ ꝓpter melius: ideoqʒ viri illuſtres di/
coꝛis ſtatus requirũt viros bonos ⁊ demeritos quibꝰ benefaciant. ta
libus. n. bñficioꝛuʒ impenſio eligibilioꝛ eſt ꝗ̃ alijs ⁊ ſimiliter eſſe cũ illis ⁊
pꝛeſentia amicoꝝ p ſe letificãs eſt in hoꝛa ſtatus ꝓſperitatis: ⁊ i hoꝛa
ſtatꝰ aduerſitatis: eoꝙ illis qui ſunt in triſtitia aufert triſtitiaʒ cõi/
catio amicoꝛuʒ eis in illa triſtitia. ¶ D. Et ꝓꝑ iſtud foꝛſan excitabit
aliquis ⁊ queret an amici faciant iſtud eo ꝙ diuidant triſtitiã ⁊ acci/
piant eam ab amico ſicut accipit ab onerato quiddaʒ oneris ſui ⁊ al/
leuiat ipſum ꝓpter hoc. ¶ D. attamẽ apparens eſt ꝙ cauſa in hoc eſt ⁊
quoniã cum ſit amicoꝛũ aſſociatio letificãs: ⁊ pꝛeſentia ipſoꝛũ delectãs
efficit intellectus in pꝛeſentia eoꝛuʒ triſtitiã minoꝛeʒ ꝗ̃ exiſtat res con/
triſtans. ¶ D. ſi autẽ alleuient quidẽ cõtriſtatũ per hanc cãm aut per
aliam cum hac omittimꝰ hic inquirere: niſi ꝙ apparens eſt ꝙ illudant
cauſa huius aut aliqua cauſaꝝ eius. videt eniʒ ꝙ pꝛeſentia amicoꝛuʒ ⁊
reſpectꝰ alterius ad alteruʒ cõis eſt vtroqʒ ſtatuũ ſimul: intendo qm̃
eſt exhilarãs in ſtatu pꝛoſperitatis ⁊ aduerſitatis. per hoc ergo mino
ratur triſtitia eius qui in aduerſitate eſt: ac ſi eẽt ei adiutoꝛiũ ab ami
co ſuo nõ triſtandi: eoꝙ amicus conſolat eũ ſuo aſpectu ⁊ ſuo ſermo/
ne qñ hoc fuerit ſm ꝙ opʒ. qñ eniʒ fuerit cõſolatio ſm ꝙ opʒ ab ami/
co nouit amicꝰ moꝛeʒ amici: ⁊ quoniã ille gaudet ex quo gaudet ipſe ⁊
tristatur ex quo triſtat. ⁊ exceſſus in hoc: intendo in cõtriſtatione
amici ꝓpter maluʒ ſtatum amici ſui addit in triſtitia amici qui eſt in
malo ſtatu. quãdo eniʒ ſenſerit ille qui eſt in malo ſtatu ꝙ triſtat ami/
cus eius ꝓpter ipſuʒ creſcit eius triſtitia: amici autẽ fugiunt ne ſit al
ter cauſa triſtitie alteri: ⁊ ꝓpter hoc illi qui ſunt habẽtes naturã viri/
litatis: intendo magnanimos / euitãt ne triſtando cõtriſtẽt ſuos ami/
cos: vnde ⁊ ſi nõ penitus abijciant triſtitiã: nõ tamẽ pꝛoſternunt ab
ea: queadmodũ debiles animo. ⁊ ad ſummã nõ deſiderãt qui cõmu/
nicent eis in meroꝛe ⁊ luctu ꝓpter ſuam virilitateʒ: eoꝙ ipſi nõ ſunt
viri lamentatiõis. mulieres autẽ ⁊ viri qui ſunt vt iſte in debilitate
animi letant ex eis qui cõmunicãt eis in triſtitia. manifeſtũ vero eſt:
quoniaʒ in omnibꝰ rebus ſemp aſſimilãdum eſt melioꝛibꝰ: ⁊ iſti ſunt
qui triſtatur ſm ꝙ opʒ: ⁊ cõmunicãt in triſtitia in quo opoꝛtet. ¶ D.
pꝛeſentie autẽ amicoꝛuʒ in ſtatu ꝓſperitatis aſſociatio eſt delicioſa ⁊
iocunda cogitatio: eoꝙ delectãtur ex bonis amicoꝛũ ſuoꝛum: inten/
do ea per que cõuertunt ad iocũdum ſtatuʒ: ⁊ ꝓpter hanc cauſaʒ foꝛ
taſſis putãdum eſt: quoniã in ſtatibus quideʒ iocundis ſtudenduʒ eſt
ad amicoꝛuʒ aggregationeʒ ⁊ eoꝛum multiplicationẽ cauſa impen/
dendi ipſis beneficia: pulchꝛius eniʒ eſt pluribꝰ ea impendere. in tur
bido autẽ ſtatu nõ eſt ſtudẽdum ad eoꝛum aggregationẽ: eoꝙ amici
participant maliciaʒ ſtatus: ⁊ opʒ vt minoꝛetur cõmunicatio amici
in malis: ⁊ excuſatur ab eis. ¶ D. Et ex hinc apparet: quoniã opoꝛtet
vt ſint quãtum ſufficit de conſolatiõe in ſtatu malo: intendo vt nõ ex/
cedatur in ea: quãdo eniʒ ſit hoc creſcit amico triſtitia. ⁊ opʒ quidem
vt anticipetur cõſolatione plus quãdo fuerit per illos qui hoc faciũt
adiutoꝛium multũ tribulato. ſm vero huius diuerſum opoꝛtet facere
eos quidẽ apud quos eſt tantũ dilectio: intendo vt nõ ſtudeant mul/
tum ad conſolanduʒ. verũtamẽ opʒ vt cõmunicẽt in triſtitia eis qui
ſunt in ſtatu malo pꝛeterꝗ̃ inuitent eos ad ſe: ⁊ pꝛeterꝗ̃ excedant in hoc.
cõmunicatio eniʒ amico in tribulatiõe ⁊ exhibitio beneficij quãdo eo
indiguerit ⁊ nõ exegerit ipſum pulchꝛius eſt ⁊ melius ⁊ gratius. in ſta
tu autẽ bono opʒ vt ſit adiutoꝛiuʒ amicoꝛũ cum diligentia ⁊ antici/
patione: eoꝙ vir boni ſtatus indiget in hoc ſtatu amicis: ⁊ vt ſit ab
illis quibus benefacere: moꝛoſitas ⁊ pauca inſtantia: nam inſtare vi/
rum pꝛo vtilitate ꝓpꝛia non decens eſt.

¶ Capitulum. 14.

Un ergo vt amatoribus aſpectibus ipſe dulciſſimus eſt ⁊ magis expetunt hunc ſenſum q̄z alios vtpote amore in hoc potiſſimū exiſtente ⁊ genito. Sic ⁊ amicis maxime expetendum eſt ⁊ magis ſimul viuere: nam ⁊ amicitia ſocietas eſt: ⁊ vt ad ſeipſuz habz ſic etiā ad amicuz. Circa ipſum vero ſenſus qui eſt expetendus ⁊ circa amicum igitur operatio autē fit illis ſimul viuendo: itaq̄z merito illud affectatur: ⁊ qđ tandem eſt ſingulis eſſe vel cuius gratia viuere expetunt in eo cum amicis volunt morem trahere. Itaq̄z alij compotant: alij colludunt: alij ſimul exercentur: alij ſimul venantur: vel ſimul philoſophantur. ſinguli in his quotidiano vſu verſati quod maxime vtiq̄z amāt in vita: viuere eniz volentes cū amicis illa faciunt ⁊ cōicant in quibus putant ſimul viuendum. Eſt igitur amicitia improborum flagitioſa: cōicant eniz praua inſtabiles exiſtentes: ⁊ flagitioſi fiunt inuicem ſe aſſimilantes. Proborū aūt proba ex quotidiano vſu ſuſcipiens incremētuz. Uident aūt meliores fieri agendo ⁊ ſe mutuo corrigendo. Recipiunt enim mutuo illa ex q̄bus placere poſſunt vnde a bonis bona. ¶ De amicitia igitur hacten⁹ dicta ſufficiant. Nunc de voluputate ertit dicendum.

¶ Quartūdecimuz capitulū q̄ amicis eligibiliſſimuz eſt conuiuere
14 re ꝑpter amicitiaz eſſe cōmunicationē ⁊ habere ad amicuz vt ad ſe
q̄q̄ cuicunq̄z videt optimū ſibi ⁊ eſſe ⁊ viuere in hoc pōt ipſe cuz alio cōſimiliter opinā te delectabiliter cōſeruari ⁊ ſeruare amicitiā prauorum amicitia exiſtente mala ⁊ coaugmentata malitia abinuicez. bonorum vero bona coaucta colloquijs ⁊ meliorata ⁊ directa operationibus abinuicem. Dixit.

Et fortaſſe diuerſificātur homines in eſtimatione rerum que ſunt, exhilarantes ⁊ que nō ſunt exhilarātes: ⁊ ſunt res que fiunt a viris onoroſis ⁊ incultis: verūtamē apparet: q̄m preſentia amicoruz vniuerſis rebus exhilarans eſt ⁊ eligibilis quēadmodū eniz intuitus amati valde eligitur apud amaſios: ⁊ hunc ſenſum eligunt pre ceteris ſenſibus eo q̄ amor eſt magis per hunc ſenſuz: ⁊ fit per ipſuz. ſimil'r apud amicos aſſociatio in vita electa eſt. Etenīz aſſociatio amicitia eſt: ⁊ amicus ſicut eſt in ſeipſo taliter eſt erga amicuz: ⁊ ſentit amicuz ſuum in ſeipſo: ⁊ eo q̄ eſt electus apud ipſuz ex modo quo eſt ſimilis ei. ⁊ ipſemet etiaz eſt in amico: actus igitur amicitie fit quidez in aſſociatiōe: ⁊ aſſociatio in cōiunctiōe. debito igitur deſiderant cōiunctionē. Cumq̄z ſit eſſentia cuiuſq̄z eorum: ⁊ hoc qđ ꝯcupiſcūt actiones vite amāt vt ſint eis actiones iſte cum amicis: ⁊ ꝑpter hoc cōiungunt ad potum ⁊ ad ludum talorū ⁊ ad alios: ⁊ quidā cōiungunt in exercitatiōe ⁊ venatione ⁊ finiunt dies ſuos in eo qđ diligit quilibet eorū: cum eo quē diligit ex his qui ſunt in mundo. ipſi eniz agunt hoc cogitādo de amicis ⁊ collectis: ⁊ vniuerſal'r cōicant eis quos vident ſibi cōicātes in vita. Fit igitur ex parte hui⁹ amicitia quidez maloꝝ mala: aſſociant eniz viris malitiarū ⁊ eis qui nō habēt ſtabilitatē: ⁊ efficiunt mali ꝑpter aſſimilationē cuiuſlz ipſoꝝ cū ſocio ſuo. amicitia vero virtuoſoꝝ ⁊ emeritoruz eſt eſſentia ipſius meriti ⁊ virtutis: ⁊ eſt cōpletior aſſociationum. Et videtur de eis qui efficiātur per amicitiā meliores q̄ fuerint ante amicitiā: eo q̄ rectificāt ſeinuicez: per aſſimilationē alterius alteri in actionib⁹ que placēt eis: ⁊ ſunt ea bona q̄ ſunt in bona. Tantū igit dictū ſit de electiōe: ⁊ ſequat ipſuz ſermo in delectatiōe.

¶ Ariſtote. Stragyrite Liber Decimus Ethicorum.

¶ Capitulum Primum.

Equit fortaſſe nūc vt de voluptate trāſigem⁹. Ea nāq̄z generi noſtro familiariſſima videtur eē. Quapp erudiūt pueros voluptati ⁊ dolori inſtituentes. Ur aūt ad moris maximuz virtutē eſſe vt gaudeat quis quibus gaudere opz: ⁊ oderit que odiſſe opz. Tendunt eniz hec per totam vitaz inclinationez habētia: ⁊ poteſtatez ad virtutem ac beate viuenduz. Naz voluptaria quidaz eligunt doloroſa vero effugiunt. Talia vero ne quicq̄z pretermittenda vidētur: preſertiz cum in ipſis magna ſit ambiguitas. nam alij ſummū bonū eſſe dicūt voluptatez: alij ꝯtra nimiū prauuz: illi fortaſſe credentes reuera ſic eſſe: hi vero putātes vtilius ad vitam oſtēdere voluptatem eſſe prauū lz nō ſit. Inclinari eniz pleroſq̄z ad illaz: inſeruireq̄z voluptatibus: quāobrē oportere in cōtrariū ducere. naz ſic ad mediuz vtiq̄z deueniri. Sed videndū

Qui de affe/ctib⁹ ⁊ actio/nib⁹ hn̄tur ſermões mi/norē hn̄t fi/dem ꝙ̄ opa.

ne id bene dicat. Naꝫ qui de affectibus ⁊ actib⁹ habent ſermones minorē hn̄t fidem ꝙ̄ opera: qn̄ igitur diſcordant ab his que ſunt ſm̄ ſenſum ſpreti atq̧ reiecti veritatē verum inſuper interimunt. Qui enim voluptatem vituperat ſi qn̄ illius appetens deprehendat ad illaꝫ inclinari videtur quaſi talem exiſtentem omneꝫ. Nam diffinire non eſt multoꝝ. videntur ſermones qui veri ſunt nō ſolū ad ſciendū vtiliſſimi ſed ad viuēduꝫ: cōſentanei eniꝫ operibus fideꝫ hn̄t. Quapp ⁊ vocant intelligentes viuere ſm̄ ipſos: ſed ſatis de his. Nūc ea que dicuntur de voluptate referamus.

ℭ Determinatio hui⁹ tractat⁹ dcimi de lib. Nichomachie Ari. incipit.
ℭ Primuꝫ capitulū ꝙ opꝫ dicere de delectatiōe pp ipſam coappropriari nobis: ⁊ pp delectari ⁊ triſtari quibus opꝫ maximū eſſe ad virtutem ⁊ feliceꝫ vitam: ⁊ pp diuerſos oppoſite opinari de ipſa his dicētibus ipſaꝫ in bonā: alijs vero prauaꝫ: ⁊ opꝫ dicere eam prauā etiaꝫ ſi nō ſit vt inclinātes nimis ad ipſaꝫ reuocati in cōtrariū veniāt ad medium: ꝙ q̧ hoc vltimo dictū nō bene dicit pp ſermones cōtēni ⁊ verū cōiter vni cum diſſonant operib⁹ exiſtētibus credibilioꝛib⁹ ꝙ̄ ſermones: ⁊ ꝙ pp nō diſſonare opꝫ diuidere multiplr̄ dicta vt fieri habeat cognitio conſona in ſermonib⁹ ⁊ rebus: que tunc vtilis eſt nō ſoluꝫ ad ſcire: ſed ⁊ ad viuere prouocans alios ad viuere ſꝫ doctrinam operibus conſonare. D.

Poſt hoc autem cōueniēs eſt vt ſequat ſermonem in dilectione ſermo in delectatione: eo q̧ videt in plurib⁹ rerum ꝙ ipſa approprie generi nr̄o ⁊ ꝙ ſit naturalis nobis: ⁊ pp hoc inſtruunt adulēſcentes quaten⁹ aſſueſcant delectari ſm̄ ꝙ opꝫ: ⁊ triſtari prout opꝫ. videt eniꝫ ꝙ gaudere cum quo opꝫ ⁊ refutare qd̄ oportet fortem relinquat ſigillationē in moralitate: ⁊ quādo ad hoc diligenter intentuꝫ fuerit in tota vita erit ei potentia ⁊ impreſſio magna in beatitudine in vita: homines namq̧ in tota vita ſua eligunt delectans ⁊ fugiunt cōtriſtans: ⁊ ꝓpter hoc conueniēs eſt vt putetur ꝙ dimiſſio delectationis ⁊ triſtitie in hac ſit naturales: ⁊ quoniā per vuꝫ ſit vt oporteat intēdi illud. ℭ Dixit. Et ꝓpter hoc oportet perſcrutari de ea an bonum ſit aut nō. Et iam etiaꝫ oportet vt perſcrutemur de hoc eo ꝙ contentio multa in hoc eſt inter homines. quidā enim ꝙ delectatio bonuꝫ. ⁊ quidaꝫ ipſoꝛum videt ꝙ ſit delectatio ſm̄ huius diuerſum. ⁊ quoniā omnis mala ⁊ vtilis: ⁊ quidā iſtoꝛum iam ſuppoſuit: quoniā ipſa ſit malitia ⁊ credidit illud: ⁊ quidam ipſoꝝ non tenuit neq̧ credidit ipſum: verūtamen reputauit optimū in noſtro viuere ⁊ in vita noſtra vt vilipendam⁹ ipſam: ⁊ dicamus eam eſſe malitiam ⁊ ſi non ſit talis: nam plures hominuꝫ declinant ad eam ⁊ declinatio ad ipſam alienat vel elongat ab honeſto ⁊ vtili: ⁊ ꝓpter hoc

opꝫ vt hoīes deducant ⁊ facto ⁊ dicto in regimine ad cōtrariū huius. qn̄ enim ſic ꝓceſſum fuit cuꝫ hominibus poſſibile eſt vt per hoc cōuertantur ad mediū qd̄ non impedit neq̧ damnificat cōiunctionē. ⁊ forſitan multi ex his qui dicunt ꝙ delectatio malitia eſt non perſuadent dictione ſua cum videatur operatio eoꝛum diuerſa ab ea. Etenim ſermones qui dicuntur in vituperatione paſſionum minus perſuadent ꝙ̄ dimiſſio illarum paſſionum: ⁊ dimiſſio earuꝫ magis perſuaſiua eſt: quādo enim quis ſtatim diuerſat in operatione ſua a ſuo dicto vilipenditur per dictum ſuum: neq̧ curat aliquis credere ei. ſi enim ille qui vituperat delectationem aliqn̄ viſus fuerit appetere ex ea aliqd̄ ⁊ eligere reputabitur vt declinare ad eam: ⁊ ꝙ vniuerſum delectationum omnium in electione eſt apud ipſum vt illud. etenim diſtinctio inter illud qd̄ eligendum eſt extra qd̄ ipſa: ⁊ quod non: non eſt apprehenſa a pluribus hominum: ⁊ ꝓpter hoc videtur ꝙ auditio ſermonum verorum non ſit proficiens in ſcientia tantuꝫ: ſed ⁊ in vita. intendo in operatione: quando fuerint cōuenientes operationi dicentium: etenim creduntur ſermones tunc quando concoꝛdant operationibus: ⁊ propter hoc ſuggerunt intelligentibus vt ſit vita eoꝛum ſm̄ iſtas actiones quibus concoꝛdat dictio ⁊ operatio. ℭ Dixit. cum autem ſermones qui h̄ dicuntur ſunt quidem in materiebus habentibus ſe ſic vt in pluribus: tunc incipiamus locutionem in delectatione ſm̄ illam manerieм ſermonum. Cap. 2.

Tūc creduntur ſermones cū concoꝛdāt operationib⁹.

Eudoxus igit voluptatem ſummū bonū eē cenſebat ꝓpterea ꝙ cūcta rōnalia ⁊ irrationalia illaꝫ appetere cernebat. In cūctis ḡo eſſe id qd̄ expetit ꝓbuꝫ ac maxime optimū. cūcta ḡo ad idē ferri oībus optimuꝫ eſſe ſignificare. Singula eniꝫ qd̄ bonum ſit ſibi ⁊ qd̄ oīa appetunt id eſſe ſummum bonum. Fidem habuere eius ſermones ꝓpter moꝛum ꝓbitatem magis ꝙ̄ propter ſeipſos. Egregie eniꝫ moleſtus eſſe videbatur: quare nō vt amicus voluptatis hoc dicere creditus eſt: ſed ꝙ reuera ſic eſſet. Nec minus putabat id ex cōtrario patere. Doloꝛem enim per ſeipſum eſſe fugiendum: ſimiliter igitur ⁊ contrarium expetendum. Maxime vero expetendum eſſe quod nullius gratia expetimus: tale autem ſine controuerſia eſſe voluptatem neminem autem vltra perquirere cuius gratia voluptatem capiat: vtpote per ſeipſam voluptatem expetendam: additā ꝙ cuicunq̧ ex his que bona ſunt expetibilius illud facere: veluti iuſtis: ⁊ temperatis actionibus: ⁊ augere

ꝑfecto bonum ſeipſo. Uidetur itaq; hec ratio bonoꝝ
ſilā oſtēdere ⁊ nihil magis q̄ȝ aliud. Omne eniȝ bonuȝ
cum alio bono expetibilius eſt q̄ȝ ſoluȝ. Hac ergo rōne
⁊ Plato improbat voluptatē quaſi nō ſit ſummū bonū.
vitam enim iocundā cum prudentia dicit expetibiliorē
eſſe q̄ȝ ſi ſit ſola. Q; ſi mixtum eſt preſtabilius voluptatē
ſummum bonum non eſſe. nullo eniȝ addito ſummuȝ
bonū ſe expetibilius fieri. Manifeſtum eſt autē ꝙ nec
aliud quicq̄ȝ ſummū bonum eſſet: quod cum alio eoꝝ
aliud quicq̄ȝ expetibilius fiat. Quid igit̄ eſt tale
que per ſe ſunt bona expetibilius fiat. Quid igit̄ eſt tale
cuius ⁊ nos participes ſumus: nam tale aliquid queri/
mus. Qui aūt inſtant: nihil dicunt nam qd̄ omnibus vi
id eſſe dicimus. ⁊ qui hanc opinionē tollit: non multo
ꝓbabiliora dicit. ſi em̄ que abſq; intellectu ſunt illā affe
ctant: eſſet aliqd qd̄ dicit̄. Sin vero ⁊ que ſapiūt q̄ūo di
cerent aliquid fortaſſe etiaȝ in prauis eſt aliqd naturale
bonū valētius q̄ȝ ſm̄ ſeipſa qd̄ appetit appropriatū ſibi
bonū. nō vr̄ quoq; nec de ꝯrio recte dictū. Nō em̄ aiunt
ſi dolor eſt malū: voluptas eſt bonū: opponi eniȝ ⁊ ma/
lum malo ⁊ ambobus neutra: hec dicūt non male: non
tñ vere in his que dicebant̄. ſi em̄ ambo ſunt mala: ⁊ fu
gienda oportebat eſſe ambo. Neutroꝝ vero aut alterū
aut ſimiliter. Nūc aūt cōſtat hanc eos fugere vt maluȝ:
illaȝ expetere vt bonū: ſic ergo ⁊ opponunt̄. ¶ Nec in
ſ non qualitatuȝ eſt voluptas: ꝓpterea nec bonoꝝ: neq;
eniȝ virtutes qualitates ſunt: neq; felicitas. Dicunt aūt
bonū determinatū eſſe: voluptateȝ aūt indeterminatā:
q2 recipit magis ⁊ minus. Si ergo ꝑceptiōe voluptatis
ħ iudicant: ⁊ circa iuſtitiā aliaſq; virtutes ſm̄ quas ma/
nifeſte aiunt: magis ⁊ minus tales exiſtere: certe ⁊ ſm̄
virtutē erit hoc idem. Naȝ iuſti magis ſunt ⁊ fortes: eſt
igit̄ iuſte ⁊ temperate agere magis ⁊ minus. ſi autē in
voluptatibus ne quādo non dicāt cauſaȝ ꝙ ſint alie ſim
plices: alie mixte. quid ꝓhibet vero queadmoduȝ ſani
tas determinata exiſtēs recipit magis ⁊ minus: ſic ⁊ vo

Q̄ bonum cū alio bono expetibilius eſt q̄ȝ ſolū.

luptatem recipere: non eniȝ eadē menſura in omnibus
eſt: nec in eodeȝ ſemper vna: ſȝ remiſſa ꝑmanet vſq; ad
aliquid: ⁊ differt magis ⁊ minus tale vtiq; aliquid erit
circa voluptatem perfectūq; bonū ponentes. motus ve
ro effectiones imperfectas voluptatē: motum effectio/
nemq; oſtendere conant̄. nec recte dicere videntur: nec
eſſe illum motuȝ. Omni nāq; motui ꝓprium videt̄ eſſe
velocitas ⁊ tarditas: ſȝ non per ſe: ceu mundi ad aliud.
voluptati aūt horum neutrū exiſtit: naȝ poteſt quis cito
letari queadmodum ⁊ iraſci. Sed in voluptate conſti/
tutū eſſe nō neq; ad aliud. Incedere aūt ⁊ augeri ⁊ cun
cta hmōi. Traduci ergo ad voluptatem velociter ⁊ tar/
de quis poteſt. Operari vero ſm̄ illam velociter non
pōt: dico aūt in voluptate cōſtitutum eſſe. Effectio aūt
queadmodū eſſet: vr̄ em̄ non ex quocūq; fieri qd̄cunq;:
ſed ex quo fit in hoc diſſolui: ⁊ cuius effectio voluptas:
eius dolor corruptio eſt. Aiunt etiā dolorē eſſe indigen
tiam eius qd̄ eſt ſm̄ naturā: voluptatē aūt repletionē: at
ħ corporales ſunt paſſiones. Si ḡ voluptas repletio eſt
eius qd̄ eſt ſm̄ naturā: in quo eſt repletio: id vtiq; volu
ptateȝ percipiet: corpus igit̄. ſed non videt̄: non eſt er/
go repletio voluptas: ſed dum fit repletio quiſq; volu/
ptatem capit: ⁊ dum exhauritur dolet. Hec autē opinio
orta videt̄ ex doloribus ac voluptatibus qui ſunt circa
alimentum. Indigētes eniȝ ⁊ antea dolētes repletione
delectant̄: verum id non cōtingit circa oēs voluptates.
Nā ſine dolore ſunt que ex diſciplina perueniūt: ⁊ que/
dam earum per ſenſus: ⁊ per olfatuȝ: ex auditu quoq;
⁊ viſu plereq; etiam recordationes ⁊ ſpes. Cuius ergo
iſte effectiones erunt: nullius enim rei indigētia antece
ſit: cuius vtiq; forent repletiones.

¶ Secundū capitulū qd̄ Eudoxus aſtruit delectationē eē tagatio. i. 2
ꝑ ſe bonū ꝑ oīa deſiderare ipſaȝ: ⁊ iteȝ ꝑ oīa fugere triſtitiā ei op/
poſitā vt malā ⁊ ꝓ ipſaȝ eſſe eligibileȝ nō alterius gratia: ⁊ ꝓ h̄ ꝙ ap/
poſita cuiq; bonoꝝ facit illud eſt eligibilius ⁊ auget illud: deinde ꝙ
ſermo Eudoxi dicēs ꝙ delectatio oppoſita cuiq; bonoꝝ facit illud
eligibilius: cōcludit ipſam eſſe aliqd̄ bonuȝ: ſȝ nō tagatio. i. ꝑ ſe bo/

nuz:q: ⁊ Plato ex eodē medio cōcludit qm̄ nō eſt delectatio per ſe bonuz pp mixtuz cū aliquo faciēs totū melius nō eē p ſe bonū ſz quoddaz bonū quaſi aliquo cōicam⁹ ꝙ q̃ dicēs nō bonū qȯ omnia appetunt nihil dicit propter omnibus videri oppoſitum ⁊ nihil eſſe credibilius oppoſito ⁊ propter in omnibus eſſe quoddaz naturale ⁊ diuinum quo appetunt proprium bonum: poſtea ꝙ argumentuz Eudoxi ex contrario non valet. propter cōtingere opponi maluz malo: quod licet ſit veruz non tamen habet hoc locuz cuz delectatio eo ꝙ nec mala nec neutra ſit bona. Dixit.

Ximus igit ꝙ Eudoxus eſtimabat ꝙ oīs delectatio bonū ex hoc ꝙ videbat oīa appetere ⁊ deſiderare ipſaz q̄ hn̄t rōnē ⁊ q̄ nō hn̄t rōnē: ⁊ mouent ad ipſa ex ſeipſis: ⁊ electū emerito: qȯ eſt bonuz per ſe eſt illud ad qȯ mouent oīa ex ſeipſis. etenīz bonuz ⁊ pulchrū per ſe, ſi optimuz vniuerſitatis rerum delectatio ḡ ex mō quo ptinet oibus eſt bona per ſe: ⁊ qȯ eſt bonum per ſe optimuz eſt oium rerum: delectatio ḡ eſt optimuz oium rerum. Et hoc eſt vt diſpoſitio in bonitate nutrimenti. oīa enīz appetūt ipſum ⁊ eſt bonū per ſe. ⁊ ēt illud qȯ deſiderant oīa bonuz eſt oibus ⁊ delectationē deſiderant oīa: eſt ergo bona oibus. ℭ B. p iſtas igit rōcinatiōes pſuaſum fuit huic viro: qm̄ oīs delectatio bonum: ⁊ atteſtabat his ſermonibus quos dixit vtus moralis quā hēbat: cū dignius ſit credere hmōi ſermones cū concordat eis opatio ꝙ cū operatio diſcordat eis. fuit. n. vir iſte hn̄s tēperantiaz, put oportuit: ⁊ nō dicebat iſtos ſermones q: eēt amator delectatiōis: ſz q: videbat eim rei vītate ſic eē: ⁊ hoc ēt declarat ex eius cōtrario declaratiōe nō min⁹ digna pcedente: ſi eniz a triſtitia fugiunt vniuerſi: eius cōtrariū/ ⁊ eſt delectatio/ electū eſt ab vniuerſis. ℭ Amplius illud qȯ eligit pp ſe electius ſe electo, ppter aliud. ⁊ de delectatiōe manifeſtuz eſt ꝙ eſt cū hac diſpoſitione. qȯ enim eligit per aliud de eo queritur quare eſt eius electio: ſed circa delectationē nō q̄ritur per aduerbium quare: nos enim nō dicimus q̄re querim⁹ delectationē. Cūq; ſic ſit electa eſt delectatio per ſe. Amplius quādo ipſa addit alicui bonoꝝ fit illud bonuz magis eligibile ⁊ melius vt actio iuſtitie ⁊ actio caſtitatis: intēdo qm̄ qn̄ cōiugat delectatio actionibus nōbilib⁹ fiunt perfectiores: intēdo ꝙ delectet agēs actione ſua. ℭ B. ⁊ videt ꝙ iſta dictio ppinque ſit vt iudicetur ex ea qm̄ delectatio ex bonis eſt: omne eniz qȯ additū bono facit ipſum melius bonū eſt. B. Et hmōi locum. ſ. par argumentū ſumptum a digniore ⁊ potiore negat Plato delectationē eſſe bonū. dicit enim ſi delectabilis vita dignior eſt eligi qn̄ cum intellectu fuerit ꝙ abſq; eo: nō eſt delectatio bona per ſe. non eniz eſt poſſe vt ſit aliqd eligibile per ſe: ⁊ qn̄ ei additū fuerit bonum aliqȯ fiat magis eligibile ꝙ fuerit eo: ꝙ opz vt nō ſit iſtud eligibile per ſe anteq̄ꝫ addat ei illud aut ipſuz addat illi. iterū igit non eſt delectatio eligibilis p ſe: ⁊ hoc eſt qȯ querebat intēdo an eſt bonū per ſe an non. ℭ B. qui aūt vertunt hāc ppoſitionē in vlēz dicētes ꝙ nulla delectatio bonū: fortaſſis nō dicūt dictionē ſufficientē cū dicāt ꝙ illud qȯ oīa appetūt nō eſt bonū: ⁊ qui dicūt iſtud nō dicūt aliud: ꝙ q; illud qȯ videt oibus bonū non eſt bonum: ⁊ vl̄r qui cōtradicit huic ppoſitioni non pōt cōtradicere ei per aliquid qȯ ſit pluris ſufficientie ꝙ ipſa: ⁊ qui cōtradicit huic dictioni deſiderat quidē ex dictione qȯ nō intelligit. ℭ B. Si autem iam dixit hāc dictionē dictor eius per opinionē aliquā ⁊ ratiocinationes aliqs declaremus nos qm̄ qȯ dixit in hoc non hz ſufficientiaz. Nos igit dicimus qm̄ in rebus malis fortaſſis eſt bonū aliqȯ nāliter ⁊ amat bonū illud res illa cui illud eſt pprium: ⁊ ſic eſt res in delectatione ſi ponat eſſe mala: nihil ergo phibet vt ſit in ea bonum aliquod naturaliter. ℭ B. ⁊ ſimiliter videt ꝙ nō ſit dictio bona cuz qua cōtradixerūt iſtis: intēdo dicētes ꝙ delectatio ſit tota malum ppter rationez cogentem eaz eſſe bonū qn̄ dixerūt domini iſtius dictionis qm̄ triſtitia ſi eſt malum: opz vt ſit delectatio q̄ eſt cōtrariū eius bonuz: cōtradixerūt enim huic dictioni per hoc ꝙ dixerūt qm̄ poſſe eſt vt cōtrariet maluz malo: volunt ꝙ non ſequit ex eſſe triſtitiā malā ⁊ eſſe delectationē cōtrariū eius vt delectatio ſit bonū. ⁊ dictio ipſoꝝ h̄ non eſt dictio ſana: neq; fecerūt decentē in hac cōtradictionē. Eteniz ſi fuerint ambo mala: intēdo delectationē ⁊ triſtitiam erit fugiendū ab ambobus. ſicut eniz ſea a quoꝝ neutro fugiendū eſt cōſimilia ſunt in bonitate ſic ab his que cōſimilia ſunt in malitia fugiendū eſt ab vtriſq;: ⁊ ea a quoꝝ vtroq; fugitur cōſimilia ſunt in malitia: ⁊ vl̄r de apparentibus per ſeipſa eſt ꝙ hoies fugiunt a rebus malis naturaliter ⁊ appetunt res bonas: ⁊ diuerſantur quidem eo ꝙ qdaz eorū vident de re vna qm̄ bonuz: ⁊ quidam eoruz vident in ipſa qm̄ malum. Cap. 3.

Duerſus illos autē qui pferūt obſcenas voluptates reſponderi pōt: non eſſe illa voluptaria. non. n. ſi peruerſe diſpoſitis iſta ſunt iocunda: putandum eſt ea ſimpliciter iocūda: ſed ipſis: queadmodum egrotantibus ſalubria: aut dulcia: aut amara: nec etiam alba que apparent lippis. Uel ſic vtiq; dicetur ꝙ voluptates quidē expetibiles ſunt: non tamen iſtis: queadmodum ⁊ ditari ſed non pdenti: ⁊ ſanum eſſe non tamen quodcūq; edenti. Uel ſpecie differunt voluptates: alie enim ex rebus honeſtis: alie ex turpibus. Nec fieri pōt vt quis iuſti voluptatem accipiat niſi ſit iuſtus: neq; muſici niſi ſit muſicus. Eodem modo in aliis. Oſtendere videt amicus cū alius ſit q̄z adulator non eſſe voluptatez vel ſpecie differre eas: alter enim bonum cōuerſari vr̄: alter ad voluptatem: ⁊ id vituperat: hoc laudat: quaſi ad alia ſit conuerſatio. Nullus autem optaret viuere ſi ita puerili mente futurus ſit in vita: vt his rebus voluptatē capiat quibus pueri maxime capere videntur. nec ſic vt gau/

Nō ſūt dulcia vel amara q̄ egrotātib⁹ vident nec alba q̄ apparēt lippis.

deat: cū facit aliqd turpe: nec vnq̄ȝ doleat: ⁊ circa mul/
ta ſollicitudinē vtiq̄ȝ ponerem⁹: ēt ſi nulla inde ſit ꝓuen
tura voluptas. Ueluti videre: meminiſſe: ſcire: virtutes
habere: ꝙ ſi ex neceſſitate hoc ſequat̄ voluptas nihil re/
fert. Nā illa certe expeterem⁹ etiā ſi nulla ab illis volu/
ptas eēt ꝓuētura. Q̄ȝ igit̄ voluptas ſit nō ſummū bonū
nec ſit oīs expetibilis manifeſtū vr̄: ⁊ ꝙ alique volupta
tes ꝑ ſe expetibiles ſunt: dr̄ntes ſpē vel a qb⁹. Que igit̄
de voluptate ac dolore dicunt̄ iſta ſufficiant.

¶ Tertiū capl̄m ꝙ delectatio videt̄ nō eſſe bonū per eā nō eſſe quali/
3 tatē: qḋ tñ ſequit̄: cū opatio virtutis nō ens qualitas ſit bona: dein
de per eā eſſe indeterminatū q: recipit magis ⁊ minus: ac ꝑ hoc malā
ꝙ refutat̄ per virtutes ⁊ ſanitatē eadē rōne eſſe malas: poſtea ꝙ ipa
nō eſt per ſe bonū q: ipſa eſt motio vel gñatio: quoꝝ vtrūq̄ȝ iprobat
⁊ primo ipſam eſſe motionē ꝑ ipſā non recipere velocius ⁊ tardius:
que motio recipit: lȝ delectatū fuiſſe velocius ⁊ tardius. ſcḋo ipſam
eſſe gñationē iprobat per nō gnāri qḋlibet ex quolibet: ſed determina
tum ex determinato in qḋ ⁊ reſoluit̄: qḋ nō eſt in delectatiōe: deinde
delectationē eſſe repletionē eius qḋ ſcḋm nām ꝓp triſtitiā eſſe eius defe/
ctum: ac ꝑ hoc gnātionē iprobat: q: ſi eēt repletio qḋ replet̄ delectaret̄
ſcȝ corp⁹: ⁊ q: ſunt delectatōes ſine repletiōe: cū eas nō ꝑcedat indi/
gētia: q: nec triſtitia quales ſunt que ſcḋm intellectū aut ſenſus ⁊ ſcḋm
memorias: ⁊ ſpes: ⁊ certum ꝙ ꝓbroſe delectatiōes nō ꝓbat delecta/
tionē ſimpl̄r malam: licȝ videat̄: q: non ſunt vere delectationes ſicut
nō ſunt vere dulcia vel amara que vident̄ talia laborantibus: vel nō
ſunt eligibiles vel altere ſunt ſpecie que a bonis ⁊ que a turpib⁹: neq̄ȝ
delectatio que ab adulatore exñs mala ꝓbat eam ſimpl̄r malā: neq̄ȝ
ea que a puerili cōuerſatiōe. tandē ꝙ nō eſt delectatio bona q: nō eli
gimus acquirere eam quocūq̄ȝ modo: qḋ tamen faceremus vt videt̄
aliquib⁹ ſi eſſet bona ⁊ pſequimur multa ēt ſi nō delectent vt ſentire
⁊ ſcire: ꝙ q̄ȝ ex iam dictis delectatione ſequit̄ ꝙ neq̄ȝ per ſe bona neq̄ȝ
omnis eligibilis ſed quedam: ⁊ quoniā ſunt differentes ſpecie vel ſcḋm
ea a quibus ſunt. Dixit.

E T dictio dicentis ꝙ delectatio nō eſt bonū: eoꝙ
nō eſt qualitas: ⁊ virtutes que ſunt bo
num qualitates ſunt nō eſt cogens: etenim actiōes vir/
tutum ⁊ felicitas fortune nō ſunt qualitates ⁊ ſunt bo/
num. ¶ Dixit. dictio autē eorū ꝙ bonum terminatū
eſt: ⁊ ꝙ delectatio nō eſt terminata eoꝙ recipit magis
⁊ minus nō cogit vt nō ſit delectatio bonū. hec enim ſpe
cies iudicij verax eſt de iuſtitia ⁊ ceteris virtutib⁹: additio nāq̄ȝ ⁊ di/
minutio ſequitur ceteras virtutes ⁊ medietates in eis que ſunt inter
extremitates que ſunt virtutes habēt latitudinē. ⁊ per hoc etiā fit iu/
ſtitia quedā magis alia iuſtitia: ⁊ fortitudo magis fortitudine. Et cū
fuerit poſſibile vt ſit minus ⁊ magis in iuſtitia ⁊ caſtitate erit ſimile

poſſe vt ſit minus ⁊ plus in delectatiōe. ¶ D. Et fortaſſis ſi dixerint ꝙ
qualitates quedā mixte ſunt: ⁊ quedā ſimplices: ⁊ ꝙ ꝓpter hoc q̄daȝ
recipiūt magis ⁊ minus nō ꝓpter hoc qm̄ virtutes ⁊ quedā earū irre/
ceptiue ſunt huius: ⁊ hoc eſt eis ꝑ hoc ꝙ virtutes nō poterūt inducere
cām huius. ¶ D. ⁊ quid ꝓhibet vt queadmodum ſanitas terminata
recipit magis ⁊ minus / ſil̄r ſit etiā de delectatione: intendo vt ſit ter/
minata ⁊ recipit magis ⁊ minus: igit̄ in nobis etiā eſt ne cōcedamus
ex eſſe eam receptiuā magis ⁊ minus eſſe eā nō terminatam: etenim
equalitas. U. g. ſanitas nō eſt vna eadē in oīb⁹ ſpecieb⁹: in equo nāq̄ȝ
alia eſt: ⁊ alia in hoīe: neq̄ȝ in vna eadē ſpē eadē in oīb⁹ hoīs: ſȝ iter/
dum magis interdū minus. poſſe eſt ergo vt ſic ſe habeat delectatio ⁊
ſit bonū. ¶ D. Et ex dictionib⁹ iſtorū ēt eſt qm̄ ſunt ꝑfecta ⁊ cōpleta
⁊ ꝙ qm̄ motus ⁊ gnātiones nō ſunt cōpleti: cōcludatur ergo ab eis ex
hoc ꝙ motus ⁊ gnātiones nō ſunt bonū: qm̄ ergo adiungunt̄ huic qm̄
delectatio gnātio ⁊ mot⁹ ſequit̄ vt nō ſit delectatio bonū. ¶ D. Uide
tur aūt ꝙ nō ſit hec dictio bona. nō enim delectatio motus. Unicuiq̄ȝ
enim rerū mouentiū eſt velocitas ꝓpria ⁊ tarditas ꝓpria quādo fue
rit mutatio ei per ſe. qm̄ vero nō fuerit ei mutatio ꝑ ſe: ſȝ per cōparatio
nem ad aliud: vt mutatio que eſt ſciēti ex ignorātia ad ſciā in tunc, ſi a
tim ſit relationis ⁊ ad aliquid: ⁊ nō eſt in relatiōe motus: impoſſe eſt
aūt vt delectationi inueniat̄ velocitas ⁊ tarditas: cū nō ſit ei muta/
tio ꝑ ſe. attamē poſſe eſt hoc inueniri ei per accidēs ex ꝑte mutationū
eius qḋ cōſequit̄ delectatio: ⁊ per hunc modū poſſum⁹ dicere ꝙ talis
delectat̄ velociter queadmodū dicim⁹ iraſcit̄ velociter nō ꝙ delecta/
tio ipſamet aut ira ipſamet velox ſit ⁊ tarda: ſicut motus quē ſequit̄
delectatio velox eſt ⁊ tardus vt delectationes que ſequunt̄ ambula/
tionē ⁊ bibitionē ⁊ alia ab his. Etenim delectatio ſequitur iſta velo/
citer aut tarde: ipſius veromet delectatiōis nō eſt poſſe vt ſit aliquid
tardum aut velox ⁊ eſt quidē iſtud taliter eoꝙ delectatio de relatiōe
eſt: ⁊ mutatiōes quas ſequit̄ delectatio nō ſunt de relatiōe: ⁊ nō eſt poſ
ſibile de delectatione vt ſit ſempiterna: neq̄ȝ eſt poſſe vt referatur ad
aliud aliquid preter id cuius eſt. ¶ D. Jam aūt putat̄ de delectari ꝙ
ſit motus per modū aliquē nō tamen de delectatione cōiugata cum
quacūq̄ȝ apprehēſione putat̄ hoc ſed de cōiugata cū apprehenſione
in qua mutat̄ apprehēſor: ⁊ cuius gnātio eſt delectās hui⁹ corruptio
eſt cōtriſtās. ¶ D. ⁊ iam dicūt ꝙ triſtitia eſt ꝓpter defectū rei nālis ⁊
delectatio cōplemētū huius defect⁹: ⁊ hoc erit apud fieri huius defe/
ctus nō apud cōpletionē eius actu: ⁊ ſi ſic eſt erit delectatio fieri vel
generatio nō cōplementū: ideo ꝙ qm̄ precedit fieri rei deficiētis tri/
ſtatur corpus ſentiēs: ⁊ qm̄ ſic eſt ergo delectat⁹ per ipſam eſt deficiēs
⁊ etiam ipſa in ſeipſa defect⁹ eſt cū ſit fieri: vel generatio. ¶ D. iſtud
vero nō putat̄ de oībus delectatiōib⁹ ſed cōuenit quidē delectationi/
bus que fiunt ꝓp triſtitiā nutrimēti: intēdo ꝙ delectationē nutrimēti
ꝑcedat triſtitia famis: ⁊ ipſamet inuenit̄ apud vſum nutrimēti: in ce/
teris autem delectationibus non accidit iſtud vt in delectationibus
que fiunt ꝓp ſcientias diſciplinales: non. n. precedit eas triſtitia neq̄ȝ
eas que fiunt ꝑ tactū: quāto magis neq̄ȝ eas que fiūt ꝑ intellectū: ⁊
ſil̄r que fiunt ꝑ odoratum ⁊ auditū ⁊ viſum nō ꝑcedit triſtitia: ⁊ pre/
ſtāt qdē iſta ſpes: ⁊ eſt delectans. iſte igitur delectatiōes non ſunt

generationes:neqꝫ etiam ſuppletiões defectus cum non p̄cedat eas defectio ac ſi ſit delectatus per ipſas deficiẽs nõ cõpletus. ¶ B. Delectatiõibus aũt vituperatis apud hoĩes quas ſequunt̃ q̄daꝫ hoĩuꝫ fortaſſis non eſt dicendũ ꝙ ſint delectabiles ſ̄m veritatẽ: quãuis.n. delectabiles ſint eis quorũ aĩarũ diſpõnes ſunt diſpoſitiones praue: nõ tñ ꝓpter hoc opꝫ vt dicant̃ eſſe delectabiles in rei veritate ⁊ ſimpl'r. ſed ſi abſolute dicat̃ de eis nomẽ delectabilis: intelligendum eſt in cõparatione ad alios. quẽdmodũ.n. nõ putandũ eſt illud qḋ dulce eſt aut amarũ apud infirmos eſſe ſic ſ̄m veritatẽ: aut qḋ albuꝫ apud lippos: album ſ̄m veritatẽ: ſic eſt de re delectationis apud viros prauitas inſ/tendo qm̃ delectabilia non ſunt examinãda apud guſtus iſtorũ: ſicut neqꝫ examinanda ſunt nutrimenta apud guſtus infirmorum. ¶ B. et fortaſſis delectatio eligibilis eſt: niſi ꝙ non eligibilis modo quo eligunt eaꝫ p̄dicti: queadmodum dicimus ꝙ diuitie eligibiles: ſed non vt fraude aut deceptiõe acquirant̃: ⁊ ſil'r ſanitas eligibilis eſt: ſed non vt eius cuius ſanitas cõtingit ex quacũqꝫ comeſtiõe: ſed cui⁹ ſanitas ſit ex comeſtiõe rerum ſanatiuarum. ¶ Dixit. ⁊ fortaſſis differunt de/lectatiões in ſeipſis: eoꝙ delectatio ex rebus pulchris alia eſt a delectatiõe q̄ ex rebus turpibus: ⁊ omni actui eſt delectatio ꝓpria: ⁊ non eſt poſſe vt delectet̃ is de cuius nã non eſt vt agat aliquem actuꝫ delectatiõe illius actus: vt qm̃ non eſt poſſe vt delectatiõe iuſti delectet̃ q non eſt iuſtus: neqꝫ delectatiõe muſici q nõ eſt muſicus: ⁊ ſil'r in ceteris actibus. ¶ B. ⁊ vr̃ eſſe apparens: qm̃ amicus alicuius alius eſt a cõueniẽte: ⁊ qm̃ delectatio vtrorũqꝫ ꝓpter hoc nõ ẽ vna ſꝫ diuerſa de altero.n. eorũ putat̃: qm̃ eius aſſociatio eſt ꝓpter vtile q̄deꝫ intẽdo eũ qui dr̃ cõueniẽs: ⁊ de altero q̄dẽ ꝓpter delectationẽ ex amicitia: ⁊ ꝓpter h̄ vn⁹ eoꝝ vitupat̃ ⁊ alter laudat̃. ¶ B. ⁊ cõueniẽs ẽ ne ſit oĩs delectatio bonũ: nullus.n. eligit ne faciat decẽs ĩ lõgitudĩe vite ſue ẽt hñs ĩtell'ꝫ pueri/leꝫ: ⁊ delectat̃ in tota vita ſua: eoꝙ delectant̃ pueri vt plurimuꝫ: neqꝫ eligit delectatiõeꝫ cũ actiõibus turpib⁹. hoĩes eniꝫ nãliter ſtudẽt ⁊ ni/tunt̃ ad actiões pulchras cuꝫ nõ fuerit in eis triſtitia: ẽt ſi nõ ſit in eis aliquid delectatõis: vt eſt ſpeculatio ⁊ cogitatio ⁊ rememoratio ⁊ ſciẽtia virtutuꝫ ⁊ operatio earuꝫ. qñ vero fuerint delectationes cõiugate eis: tũc nullus declinat electionẽ iſtorꝫ: neqꝫ opꝫ vt ſit in electiõe eoꝝ quicꝙ̄ diuerſitatis. forſan eteniꝫ preeligẽda ſunt hec: ⁊ ſi nõ ſit ex eis delectatio. qualiter ergo erit ĩ entib⁹. B. manifeſtũ eſt ergo ex his que dicta ſunt: qm̃ nõ omnis delectatio bonum: neqꝫ omnis malũ. eteniꝫ delectationes diuerſe ſunt forme: ⁊ in eis eſt quod eſt electum per ſe: ⁊ quod eſt non electum.

Cap. 4.

Quid autem ſit aut quale magis patebit ſi ab initio repetam⁹. Videt̃ igit̃ viſio omni tempore eſſe perfecta: non enim quicꝙ̄ illi deeſt qḋ poſtea factum illius ſpeciem perficiat: huic ſimilis appet voluptas. Totuꝫ eniꝫ quiddam eſt nec vllo tempore voluptatem cupere qs poteſt que ſi maiori tẽpore ſiat illius ſpecies perficiat,

quapropter nec motus eſt: nam oĩs motus in tp̄e eſt ⁊ finis alicuius: ceu edificatio ꝑfecta eſt: quãdo ꝑficit id qḋ affectabat: aut in omni quidẽ tp̄e: aut in hoc. In partibus vero tp̄is oẽs ſunt imꝑfecte: ⁊ alie ſpẽ q̄ꝫ tota inſimul. lapidũ eniꝫ cõpoſitio: alia eſt q̄ꝫ colũne baiulatio: ⁊ he alie ſunt q̄ꝫ tẽpli factio: ⁊ tẽpli q̄deꝫ ꝑfectio: nihil eniꝫ deeſt illi ad ꝓpoſitũ. Fundamẽti vero ⁊ operis cõlũnaꝝ imperfecta: pars eniꝫ vtraqꝫ ſpecie ergo differũt. Nec eſt aliquo tẽpore motũ accipere ſpeciei ꝑfectũ: ſed in tota. Eodẽ modo in ambulando ⁊ reliquis. Si eniꝫ eſt latio motus vnde quo ⁊ huius dr̃ia ſ̄m ſpecieꝫ: volatio: ambulatio: ſaltatio: ⁊ hmõi: nec ſolum ita ſed in ipſa ambulatione. Nã id qḋ eſt ⁊ vñ quo nõ idẽ eſt in ſtadio: ⁊ in pte: ⁊ in alia: atqꝫ alia pte nec trãſire lineã iſtã ⁊ illã. Non ſolũ eniꝫ lineã ꝑuadit ſed in loco exiſtentẽ: in alio auteꝫ iſta q̄ꝫ alia. Verũ de motu in alijs diligẽtius eſt dictuꝫ. vr̃ ne in omni q̄dẽ tẽpore eſſe perfectus ſꝫ plurimi imperfecti ⁊ differẽtes ſpẽ ſi q̄dẽ vnde quo ſpẽꝫ facit at voluptatis quocũqꝫ tp̄e perfecta eſt ſpecies. Patet igit̃ ꝙ diuerſa ſunt ⁊ ꝙ totum quiddaꝫ ac perfectum voluptas id quoqꝫ appet ex eo ꝙ nihil moueri põt niſi in tempore: diuerſum ṽo in voluptate: nam id qḋ eſt nunc totuꝫ quiddã eſt ex his pꝫ ꝙ nõ recte dicũt motũ aut effectioneꝫ eſſe voluptatẽ: nõ eniꝫ oĩum iſta dicunt̃: ſꝫ ꝑtibiliũ: ⁊ nõ totorũ. Neqꝫ.n. viſiõis eſt effectio: neqꝫ pũcti: neqꝫ vnitatis: neqꝫ quicꝙ̄ horuꝫ motus: neqꝫ effectio: igitur neqꝫ voluptatis. Naꝫ totũ q̄ddã eſt: cuꝫ oĩs ſenſus erga ſenſibile operet̃. perfecte ṽo bene diſpoſiti ad optimuꝫ eorũ que ſenſui ſubiacent. Naꝫ tale quiddam eſſe videtur perfecta operatio optime diſpoſiti erga potiſſimum eoruꝫ que ſibi ſubſunt. hec vtiqꝫ erit ⁊ iocundiſſima: per omnẽ enim ſenſum ſit voluptas. ſimiliter autẽ per intellectũ ⁊ cõtemplationẽ. iocũdiſſima vero illa que ꝑfectiſſime eſt. perfectiſſima vero bene ſe habentis erga ſtudioſiſſimum eorum que ſibi ſubſunt. perficit auteꝫ ope-

Voluptas opationem perficit.

rationē voluptas: nec eodē modo voluptas perficit ſenſibile ⁊ ſenſus ſtudioſa exiſtentia queadmodū ⁊ ſanitas ⁊ medicus: ſimiliter cauſa eſt vt ſanus quis ſit. Q̄ aūt per ſingulos ſenſus fiat voluptas manifeſtū eſt: dicim⁹ viſiones ⁊ auditiones voluptatē afferre. pꝫ igitur ꝙ maxime cuꝫ ⁊ ſenſus eſt optimus ⁊ erga tale operat̄. Cūqꝫ talia ſunt ſenſibileqꝫ ⁊ id qđ ſentit ſemper erit voluptas extantibus acturo ⁊ paſſuro. Perficit autē operationeꝫ voluptas nō vt habitus qui ineſt: ſed vt reſultans quidā finis veluti in etatis floꝛe pulchꝛitudo: quouſqꝫ vero ſenſibile aut intelligibile ſit quale opꝫ: ⁊ diſcernens aut cōtemplans erit in operatione voluntas. Cum enim ſint ſimilia ⁊ eodem modo ſe habeant actiuum ⁊ paſſiuum idem fieri naturaliter aptum eſt.

4 ¶ Quartū caplm ꝙ dicendū eſt quid eſt: vel quale quid eſt delectatio. ad qđ inueſtigandū: aut pꝛius eam eſſe ſicut viſionē pfectaꝫ. ſ. ſm vnūquodqꝫ nūc: ⁊ ꝓpter hoc nō eſſe motū qui eſt in tpe ⁊ pp aliquid ⁊ in qualibet pte ſui imperfect⁹: cuius quelibet pars differt ſpecie ab altera ⁊ a toto: qui ēt in toto tpe quo ſit nō eſt pfectus niſi forte circularis delectatiōe exiſtēte aliqđ ⁊ pfectoꝝ: ⁊ qui nō eſt in nūc: cū delectatio ſit in nūc: ex qbus manifeſtū ꝙ delectatio neqꝫ motus neqꝫ generatio eſt: deinde ꝙ pfecta delectatio eſt cū virtus appꝛehēſiua pfecta. i. in termino appꝛhēdit actu ꝓpꝛiū appꝛehēſibile pfectū: ⁊ pfectiſſima cuꝫ virtus pfectiſſima vt intellectiua ſuū appꝛehēſibile pfectiſſimum appꝛehēdit: ꝙqꝫ delectatio pficit operationē: ſꝫ nō ſicut ſenſibile ſenſuꝫ: ⁊ ꝙ ſenſu operāte ad ſenſibile eſt delectatio: ⁊ maxime ſenſu potētiſſimo operāte ad potētiſſimū: ⁊ iterū ꝙ ipſa pficit opationē nō vt habitus: ſꝫ vt ſupueniēs qdā finis vt viuētib⁹ pulchꝛitudo q ⁊ neceſſario eſt in operatione ſenſus vel intellectus impedita. B.

IAm itaqꝫ dictus eſt ſermo ſufficiēs in delectatiōe an bonū an nō: quid vero ſit delectatio: aut qualis res eſt delectatio: foꝛtaſſe manifeſti⁹ fiet quādo ceperim⁹ in reuerſione rememoꝛatiōis eius ex pꝛīcipio. Dicimus ergo qm̄ putatur ꝙ actus viſus eſt penetratio in aliqua hoꝛa: ⁊ hoc fit qn̄ viſus nō indiget aliquo quo cōpleatur foꝛma eius: imo eſt ſm cōplementū eius vltimū ⁊ delectatio ſimilis eſt huic: eo ꝙ ipſa exiſtit cōpletio viſui cōpletioꝛi. ſi ergo hoc ſic eſt, delectatio etiā eſt cōplementū ⁊ foꝛma nō motus: ⁊ ꝓpter hoc non eſt poſſe alicui vt appꝛehendat delectationē in tēpoꝛe donec fit ex delectationibus ꝙ exiſtat in tēpoꝛe minus aut plus. etenim omne qđ appꝛehendit in tēpoꝛe eſt in motu ⁊ nondum completur foꝛma eius: ⁊ ꝓpter hoc ꝙ delectatio eſt cum complemento foꝛme: ⁊ non in tempoꝛe: ⁊ pꝛopter hoc non eſt motus. omnis enim motus in tpe eſt habens

habēs cōplemētuꝫ qđ nō eſt in tēpoꝛe. ꝑ V. g. edificatio magis completa eſt in poſtremo tēpoꝛis in quo perficit̄ eius actio ꝙ in vniuerſo tēpoꝛis in quo fit: in poſtremo aūt tēpoꝛis in quo fiunt motiōes nō eſt cōpleta ſed diuerſa per foꝛmā: intendo qm̄ partes motus vnius eiuſdem iam diuerſificant̄ adinuiceꝫ ſm foꝛmā: ⁊ ſunt etiā diuerſe a toto ipſaruꝫ ſm foꝛmaꝫ ⁊ cōplemētuꝫ: intendo finem mot⁹. poſitio namqꝫ lapiduꝫ diuerſificat̄ ab erectione colūnarū ſm foꝛmā: ⁊ iſta ambo diuerſificant̄ a figura domus que eſt cōplemētum tēpoꝛi. cuius partes ſunt cōpoſitio lapiduꝫ ⁊ excīſio colūnaruꝫ: ⁊ ꝙ ſimilat̄ his ex partib⁹ edificatiōis: ⁊ inter diſpoſitionē cōpoſitiōis ⁊ ſitus lapidū: ⁊ diſpoſitionē erectiōis colūnaruꝫ: ⁊ inter diſpoſitionē dom⁹ dr̄ia eſt: quāuis eniꝫ cōueniāt in eo ꝙ ſunt diſpōnes: tn̄ diſpoſitio dom⁹ diuerſificatur a diſpōne cōpoſitiōis lapiduꝫ: ⁊ a diſpoſitiōe erectiōis colūnaruꝫ per hoc ꝙ diſpō domus cōpleta eſt: eo ꝙ nō eſt ſubiecta ad aliqđ: cū nullius egeat, per qđ ſit eius cōplemētuꝫ. diſpoſitio aūt cōpoſitiōis lapidum: ⁊ diſpō erectiōis colūnarū: ⁊ qđ ſimilat̄ his ex diſpōnibus que ſubiecte ſunt diſpoſitioni dom⁹ nō ſunt cōplete: eo ꝙ quelibet earum ſubiecta eſt foꝛme dom⁹: eo modo quo littere ſubiecte ſunt dictiōib⁹: ⁊ pp hoc partes motus ⁊ cōplemētuꝫ earuꝫ diuerſificant̄ ſm foꝛmaꝫ: ⁊ nō eſt poſſibile inuenire motū cōpletuꝫ ſm foꝛmaꝫ in tēpoꝛe: niſi foꝛte ſit motus circularis toti⁹. ceteri vero motus trāſmutatiōis vt ambulatio, ⁊ qđ ſimilat̄ huic, incōpleti ſunt: eo ꝙ fiunt ex aliquo ad aliquid oppoſitū ei: ⁊ eo ꝙ iſti motus ex aliquo ad aliquid nō diuerſificantur ſoluꝫ a motib⁹ cōpletis: ſed ⁊ partes motus vnius ab inuicem queadmodū diximus: eteiꝫ motus qui fit ſupˀ hanc partē linee: ali⁹ eſt a motu fiente ſuper aliam partē eius. ⁊ vniuerſuꝫ huius aliud eſt ab eo qui fit ſuper partē illam que eſt cōpletio: ⁊ eſt quidē iſtud ſic in motu tranſmutatiōis recto: eo ꝙ ⁊ ſi ſit ſuper lineā rectam: illa linea nō eſt linea tm̄: ſed eſt quidē linea in loco: diuerſificant̄ ergo ptes motus pp diuerſitatē partiū loci. ¶ D. Et iam exqſite perſcrutatū eſt de motu in alia ſcīa. D. ⁊ vr̄ ꝙ nō ſit oīs mutatio cōpleta in vniuerſo partium tēpoꝛis in quo inuenit̄ illa mutatio ſed infinitiua ſui, tm̄: in ceteris vero ſuis partib⁹ eſt incōpleta: ſed diuerſificat̄ ſm foꝛmā. de re aūt delectatiōis manifeſtū eſt: qm̄ de mutationib⁹ cōpletis in toto tpe vel in omni tpe. cūqꝫ ſit delectatio de rebus cōpletis: ⁊ cōpleta diuerſificentur adinuicē manifeſtū eſt ꝙ delectatiōes diuerſe erunt adinuicē ſm foꝛmā non ſm partes: intendo ꝙ partes delectatiōis vnius non ſunt diuerſe ab aliȷ̄s: ſicut ſe hꝫ in motu vno. Et ex iſto manifeſtuꝫ eſt qm̄ delectatio nō eſt motus ⁊ ex eo ꝙ cōpꝛehēſio eius nō eſt in tpe: ⁊ oīs motus in tēpoꝛe. ¶ D. verūtamē manifeſtū eſt ēt pp quā cām putauerunt ꝙ delectatio ſit motus ⁊ gn̄atio: eo ꝙ generatio nō dr̄ de omnibus rebus fientib⁹: ſed dr̄ quideꝫ de generatiōe rerū que diuidunt̄: rebus aūt que nō diuidunt̄ nō eſt gn̄atio: ideoqꝫ non dr̄ ꝙ appꝛehenſioni ſit generatio neqꝫ puncto gn̄atio neqꝫ vnitati: ⁊ ſic ſe hꝫ in delectatione: intēdo qm̄ nō eſt ei generatio: eo ꝙ ipſa eſt totū intendo de indiuiſibilib⁹. ¶ D. Et oīs quidē ſenſus agit ſm menſurā ſenſibilis: ⁊ agit actionē perfectā ſenſus cuius diſpō eſt pfecta: ⁊ diſpō ſui ſenſibilis perfecta ēt: ⁊ diſpō relationis inter pfecta: eteniꝫ putat̄ ꝙ bonitas actionis ſit hoc: intēdo vt agens ſit in pfectioꝛi diſpoſitiōe p quā

eſt agens ⁊ patiens in pfectiori diſpōne per quā eſt patiēs. ⁊ relatio q̄ eſt inter ea in perfectiori diſpōne. Eteniꝫ dr̄ia magna eſt inter hec vt agat res ens in perfectiori diſpōnū ſuaruꝫ in patiens ens in pfectiori diſpōnuꝫ ēt: ⁊ inter hoc vt agat in nōpfectiori ſuarū diſpōnū: aut in patiēs nō ens ī pfectiori diſpōnū patiēdi: aut vt ſit relatio īter vtraq; ī impfecta. Cūq; hoc ſic ſit fortaſſe erit actio iſta in ſenſib⁹ motus pfectus: ⁊ delectabilis. ⁊ ſil'r ſe hꝫ in cogitatione ⁊ in oībus apprehēſionibus quas ſequit̄ delectatio. Et pp hoc poſſibile eſt vt diuerſet delectatio apprehēſionis penes diuerſitatē actionū apprehēſionis: ⁊ delectabilior actionū apprehēſionū eſt actio perfecta valde. Et actiones perfecte valde ſunt ille quib⁹ ſunt venuſtiores diſpōnuꝫ apud virtuoſuꝫ valde ex reb⁹ quas amat: ⁊ pp hoc eſt delectatio pfectiua actionū intendo pp eē eas amatas. verūtn̄ pfectio qua delectatio pficit actionem: ⁊ pfectio qua pficiunt eā ſenſibile ⁊ ſenſus nō eſt vni⁹ maneriei, ⁊ ſi ſint res nobiles oēs: queādmodū medic⁹ ⁊ voluntas ſanandi nō ſunt cauſe vt fiat ſanatio per modū cōſimilē: intendo nō ſunt ei cā per moduꝫ vnū. ¶ B. Qm̄ aūt delectatio inuenit̄ in oībus ſenſib⁹ manifeſtum eſt per ſe. Nos eteniꝫ videm⁹ viſibilia delectabilia ⁊ audimus voces delectabiles. Et eſt manifeſtū ēt ꝙ delectatiōis ſenſuū ſunt vehementiores qn̄ ſenſus ⁊ ſenſibile vtraq; vigoroſa fuerint: ⁊ qn̄ alterꝫ agit ⁊ alterum patitur ſm̄ ſuam vigoroſitatē: eteniꝫ qn̄ fuerit ſenſus ⁊ ſenſibile cuꝫ hac diſpoſitiōe fit delectatio ſemp ⁊ cauſa exiſtendi delectationeꝫ eſt vt perficiat actionē: verūtamen ſuam perficere actionem nō eſt ita vt delectatio ſit diſpoſitio in actione ⁊ complementuꝫ ei: ſed ſm̄ ꝙ eſt res ſequens complemētum: vt pulchritudo que inuenitur in iuuentute: intendo qm̄ pulchritudo eſt diſpoſitio ſequens iuuentutē nō completiua eius. ¶ B. Quouſq; ergo durauerit ſenſibile aut intelligibile ſm̄ ꝙ oportet: ⁊ qui iudicat de intelligibili ⁊ ſenſit ſenſibile ſm̄ ꝙ oportet erit delectatio in actione ⁊ hoc quādiu durauerit agens ⁊ patiens ⁊ ſimilia: ⁊ fuerit relatio cuiuſq; eorum ad ſuuꝫ compar ſm̄ diſpoſitionem vnam: intendo impermutata erit ab eis actio per vnam naturam.

Cap. 5.

Quare ergo nullus continuo in voluptate eſt aut dolore: cūcta nāq; humana impoſſibilia ſunt cōtinuo operari: nec igit̄ voluptas fit, naꝫ ea ſequitur operationē. Quedaꝫ enim delectant cum primo fiunt: ſed poſtea non ſimiliter: nam primo quideꝫ ꝓuocata eſt mens effuſeq; agit circa illa. queādmodū hi q̄ aduerſuꝫ ītuent̄. poſtmoduꝫ non fit eadēq; operatio ſꝫ neglectior: quare voluptas quoq; refrigeſcit. Omnes vero expetere voluptatē ex eo putari vtiq; poteſt/ q: oēs viuere expetunt. Vita aūt operatio quedaꝫ eſt: ⁊ quilibet circa illa: ⁊ illis operat̄/ que maxime amat: ceu muſic⁹ auditu circa vocem ſonū. Diſciplina꜔ ſtudio deditī intellectu circa ꝑſpicientiaꝫ reruꝫ. Eodem mō ⁊ reliquoruꝫ ſinguli. Voluptas aūt pficit operatiōes: ⁊ viuere igit̄ qđ appetūt. merito ergo ⁊ voluptatem expetunt: perficit enim ſingulis viuere expetibile exiſtēs. Sed vtrū pp voluptatem viuere expetimus: vel ꝓpter vitam voluptatē relinquatur ad preſens. Cōiugata enim iſta vident̄ eſſe nec ſeparationeꝫ recipere: naꝫ ſine operatione nō fit voluptas: ⁊ oēm operationē voluptas perficit. Unde vident̄ ſpecie quoq; differre. Nā illa que ſunt alia ſpē ab his pfici putam⁹: ſic. n. cernunt̄ ⁊ que a nā ſunt vt que ab arte: ceu aīalia ⁊ arbores pictureq; ⁊ ſtatue: domuſq; ⁊ vas. Eodem itaq; modo ⁊ operationes differētes ſpē differentibus perfici. Differunt vero ille que ſunt ꝓ ſenſuꝫ: ⁊ he rurſus īter ſe ſpē differūt. Igit̄ ⁊ voluptates q̄ illas pficiūt. Hoc aūt ex eo quoq; patebit: ꝙ vnaqueq; voluptas opatiōi illi quā pficit ꝓpria eſt: coauget enim operationē ꝓpria voluptas: magis enim ſingula diſcernūtur: exactiuſq; cōprehēdunt quicūq; voluptate operantur: vtputa geometre ſunt qui geometria delectantur: ⁊ intelligūt ſingula magis. Eodē mō q̄ erga muſicā vel erga architecturā accipiunt: ⁊ alij oēs perficiunt in ꝓprio opere ſi illo delectant̄: coaugēt aūt voluptates: q̄ vero coaugēt ꝓpria: alijs vo ſpē ⁊ alia ſpē ſunt ꝓpria. Preterea id ex eo magis patebit: ꝙ ab alijs ꝓuenientes voluptates īpedimēto ſunt opatiōibus: qui. n. fiſtulis delectant̄ nō pn̄t mentē adhibere ſermonib⁹: ſi fiſtula꜔ ſonum exaudiāt: magis gaudētes ſono q̄ꝫ pn̄ti opatiōe. Voluptas ergo ſoni opationē circa ſermones corrūpit. Eodēq; mō ī alijs euenit: qn̄ ſimul circa duo operatur. Iocūdior eniꝫ alte꜔ excludit: ⁊ ſi multo voluptas precellat magis: ita vt per alterū nihil opetur. Ex quo fit vt quotiēs vehementer aliq̄ re gaudem⁹ nō fere aliud agam⁹: ⁊ alia faciam⁹ cū alij leuiter delectamur. Velut illi qui in theatro comedūt tūc maxime h̄ faciūt

Unuſquiſq; circa illa ⁊ illis opatur q̄ maxīe amat

cū inepti ſunt pugiles. Cū vo ꝓpria voluptas diligēti opari faciat ac diuturniores melioreſqꝫ operationes efficiat: aliena non corrūpat: manifeſtū eſt multum eas inter ſeſe differre. Fere eniꝫ aliene voluptates faciunt perinde ac ꝓprie moleſtie: veluti ſi cui ſcribere aut computare graue eſt atqꝫ moleſtū: hic nō ſcribit: ille nō computat: qꝛ id agere moleſtuꝫ. Euenit igit̄ circa opatiōes cōtrariuꝫ a ꝓprijs voluptatibꝰ atqꝫ moleſtijs: ſunt eniꝫ ꝓprie que in operatiōe ꝑ ſe fiunt. aliene. n. voluptates: qꝺ perinde ꝓpe agunt atqꝫ moleſtie: corrūpunt. n. hꝫ nō ſimiliter cūqꝫ differunt operationes ꝓbitate ꝛ improbitate: ꝛ alie expetēde ſunt: alie fugiēde: alie neutre: eodē modo ſe quoqꝫ voluptates habent. In vna enim quaqꝫ operatione ꝓpria eſt voluptas: qua igit̄ ſtudioſe ꝓpria eſt ea proba eſt: que vero praue ea improba. Nam ꝛ cupiditates honeſtaruꝫ rerum laudabiles ſunt: turpiuꝫ autem vituperabiles.

5 ¶ Quintū capitulū ꝙ nullus cōtinue delectatur ꝓp nō poſſe cōtinue operari cui ſoli ſequit̄ delectatio. ꝙqꝫ quedā delectāt noua: poſterius autē nō ſic: ꝛ ꝙ oēs appetūt delectationē: qꝛ appetūt viuere qꝺ perficit delectatio. Deinde vtrū delectatio ſit ꝓp opari: vel ecōuerſo dicit eſſe nunc dimittēduꝫ que tn̄ dicit cōiuncta ꝛ inſeparabilia vn̄ ꝛ operationeꝫ differētiū ſpē dr̄ntes eſſe ſpē delectatiōes que ipſas opatiōes ꝑficiūt: qꝺ vltimū iterū ꝓbat ex eo appropriari delectatiōes opatiōibꝰ quas ꝑficiūt: ꝛ hoc ꝓbat ex eo augeri opatiōes delectatiōibꝰ ꝛ conueniētia eē auctis ꝓpria: ꝛ iterū ꝓbat differētiū opationū ſpē delectationes: dr̄ie ſpē ex eo ꝙ oſtens que in alijs opatōibꝰ delectatiōes impedire ꝛ corrūpere eas q̄ in alijs factas: ꝛ ex eo ꝙ ꝓprie delectatio ꝑfirmat opatiōes ꝛ diuturniores ꝛ meliores eas facit alienis delectationibus officiētibus ꝛ fere vt ꝓprie triſtitie corrūpētibꝰ opatiōes: ꝛ ex eo ꝙ ſic opatiōes differūt bono ꝛ prauo: ꝛ iteꝫ eligibili fugiēdo ꝛ neutro: ſic neceſſe ꝛ delectatiōes eis appropriatas differre: ꝛ rurſus ex eo ꝙ cōcupiſcētie q̄ oēs ſunt delectabiliuꝫ differūt ſpecie. D.

Propter iſtud nō eſt poſſe vt delectet̄ hō delectatione cōtinua: neqꝫ triſtet̄ triſtitia cōtinua: eo ꝙ oēs res humane nō poſſunt agere actiones cōtinuaſ ꝓpter mutabilitatē cōſimilitudinis: que eſt inter agens ꝛ patiens: ꝛ ſimil̄r eſt de relatione. ¶ D. Et eo ꝙ delectatio nō eſt cōtinua: fit ꝙ quedā res exhilarant ꝛ ſunt bone: ꝛ poſt hoc non ſic ſe hꝫ res in eis: ꝛ cā in hoc eſt: qm̄ cogitatio ꝛ imaginatiōes quas ſequit̄ delectatio ſunt in iuuētute vehemētiꝰ agentes ꝛ plures: ꝛ ſil̄r eſt in ſenſibus: intēdo qm̄ in iuuētute vehemētius agūt: vt qm̄ vidēt a longe in ꝑncipio rei: deinde poſt hoc non ꝑn̄t: imo actiōes eoruꝫ debilitant̄: ideoqꝫ fit eoꝝ delectatio debilior. ¶ D. ꝛ fortaſſe putans putabit oēs nos amare vitam: ꝛ vita actꝰ q̄dā eſt: ꝛ vnuſqſqꝫ amat facere actiōes q̄ ꝑtinēt in vita rebus melioribꝰ. eteniꝫ in his fit actus eius melior vt dn̄s muſice: ipſe. n. amat actū auditꝰ qui eſt apprehēſio melodie: ꝛ dn̄s doctrine q amat actū cogitatiōis in opiōibꝰ: ꝛ ſil̄r eſt in oībus actiōibꝰ ꝑtinentibus ad vitā: ꝛ delectatio inuēta in eis eſt illa que cōplet iſtas actiones ꝛ vitaꝫ per quā fit deſideriū iſtarū rerū: ꝛ qn̄ ſic eſt: tunc illi qui deſiderāt vitā deſiderāt delectationē: eo ꝙ ipſa ꝑficit vitā que eſt electa. ¶ D. ꝛ ꝓp iſtud opꝫ ſciri ꝙ nō ſunt nobis omittēde actiones grā delectatiōis: pꝫ. n. ꝙ delectatio ꝛ actio cōiugate ſunt ſimul: ꝛ nō recipiunt ſepationē: naꝫ nō erit delectatio abſqꝫ actione: ꝛ ꝑficit quideꝫ oēm actuꝫ delectatio. ¶ D. Et ex hinc appet ꝙ delectatio eſt diuerſa: qꝺ. n. perficit res diuerſas ſm̄ formā diuerſuꝫ eſt ſm̄ formā. Et hoc pꝫ ex rebus generatis a nā vt aīalibꝰ ꝛ plantis: ꝛ ab arte vt in imaginibus ꝛ vtenſilibꝰ ꝛ domo: intēdo qm̄ iſta ex quo facta ſunt ex rebꝰ diuerſis forma ſunt ꝑfectiōes eaꝝ diuerſe forma: ꝛ ſil̄r actiones diuerſe forma opꝫ vt perficiant̄ ēt ꝛ diuerſificatis in forma: ꝛ ꝓp hoc delectatio que eſt intellectui diuerſa eſt a delectatōe que eſt in ſenſibꝰ: ꝛ delectationes ſenſuū diuerſificant̄ etiam a ſeinuiceꝫ ſm̄ formam. ꝛ patet: ꝙ delectationes diuerſificātur diuerſitate actionū: eo ꝙ quālibet eaꝝ figurat actio quā ipſa perficit. Delectatio. n. ꝓpria facit vt creſcat illa actio ꝛ augeat̄: ꝛ cā hꝫ eſt: qm̄ qui faciunt hoc qꝺ faciūt cum delectatione erit actio eoruꝫ vehemētius exquiſita ꝛ plus ꝑſcrutata: vt q delectātur per geometriaꝫ: ipſi eniꝫ perſcrutātur vnāquāqꝫ rerū geometralium plus alijs: ꝛ ſil̄r qui delectant̄ per actiōes muſice ſunt potentiores ad inquirēdū neumata: ꝛ ſil̄r qui amāt edificationē ſunt potētiores ad edificāduꝫ: ꝛ ſil̄r in oībus agētibus addit delectatio in opatione ſui ꝓpria. ꝛ cum hoc creſcit per eius cremētuꝫ: ꝛ que creſcit cum alio a ſe eſt propria eius per cuius cremētuꝫ creſcit: ꝛ eſt alia ab ipſa per formā. ¶ D. ꝛ fortaſſe patebit ex hoc etiā ꝙ delectatiōes que fiunt ex actionibꝰ quibuſdam ꝓhibitiue ſunt ab alijs vt in viris cōcupiſcētiarum: ipſi eniꝫ nō poſſunt audire dictiōes ꝛ actiones boni. audientes vero tangētes citharam que gaudio ſonitꝰ eius poſtponūt actiones quas habēt inter manus: ꝛ ꝓp hoc cythara ꝛ cetera deſideria corrumpunt actionē que eſt per rōneꝫ: ꝛ ſimil̄r accidit ceteris delectationibus ad ſeinuicē: intendo ꝙ qn̄ fecerit homo ſimul duas actiones: quarū vtraqꝫ hꝫ delectationē propriā impediet magis delectās alteram ab actu ſuo: ꝛ potiſſime faciet hoc qn̄ fuerit excellētis delectationis valde: donec permutat alteram agere. Et ꝓp hanc cām qn̄ ludimꝰ cum aliqua re nō agimus rem aliam plus q̄ illam cū qua ludimꝰ ꝓp victoriam delectatiōis ludi ſunt delectatiōes reliquarū actionū: ꝛ qn̄ vicerit altera delectationū: erit actio alterius ſine delectatiōe: eritqꝫ actor eius admodum illius qui operat̄ ad deſideriū aliorum: vt facit citharedus vel tibicen in loco ad quem cōueniunt ad intuēduꝫ eos cum mali fuerint: ipſi eniꝫ nitunt̄ quideꝫ ad pſalendū ꝓp illos qui intendunt ad ipſos: ꝛ nō proprie delectatiōis cauſa. Et cum ſic ſit patens eſt ꝙ delectatio propria actionibꝰ profundat actiōes ꝛ efficit eas

durabiliores.i.in tẽpore longiori ⁊ meli⁹ factas. Manifeſtũ eſt aũt quoniã inter delectationẽ extraneã ab actione ⁊ inter ꝓpriaꝫ differentia eſt multa: ⁊ hoc qm̃ delectatio extranea ab actione fere facit triſtitiam propriã actioni: intendo qm̃ impedit actionẽ queadmodũ impedit eam triſtitia ꝓpria ſibi: ⁊ etenĩ triſtitie ꝓprie actionib⁹ corrũpũt actiones. V.g. qui nõ delectaẽ ex ſcriptura ⁊ meditatiõe: ſi triſteẽ ex ipſis nõ ſcribet neqꝫ meditabiẽ. Et vl'r accidit in actionib⁹ cõtrarietas multa ex parte delectatiõis ꝓprie eis: ⁊ ex parte triſtitie propria eis: intẽdo ꝙ actio/ cũ qua cõiugaẽ delectatio ſibi ꝓpria fit ẽm ↄtrariũ actiõis cũ qua cõiugaẽ triſtitia ſibi ꝓpria: ⁊ fit qdeꝫ ſic: eoꝙ delectatio propria expedit actionẽ: ⁊ triſtitia ꝓpria impedit ipſaꝫ. Delectatio aũt ex̃nea vt iam dictũ eſt facit ſil'e ei qᷦ facit triſtitia propriꝫ eoꝙ corrũpit actionẽ ſicut corrũpit eam triſtitia ꝓpria: quãuis nõ ſit corruptio ambarũ per moduꝫ cõſimilẽ. ¶ B. cuꝫ aũt diuerſent actiones per diuerſitatẽ virorum bonoꝝ ⁊ maloruꝫ: intendo qm̃ actiones viroꝝ bonorũ diuerſe ſunt ab actionib⁹ viroruꝫ malorum: ⁊ cuꝫ diuerſenẽ ẽt p hoc ꝙ q̃daꝫ eaꝝ electe: ⁊ quedã earũ nõ electe: imo a q̃b⁹ fugiendũ eſt: ⁊ q̃dã eaꝝ q̃ neutro horuꝫ determinanẽ: manifeſtũ eſt ꝙ delectatiões que ſequũtur actões diuidẽde erũt diuiſiõe cõſimili huic diuiſioni donec delectatiões actionũ electarũ ſint electe: ⁊ delectatiões actionũ fugiẽdaꝝ fugiẽde. etenĩ vnicuiqꝫ actionũ eſt ẟlectatio ꝓpria ⁊ delectatio actioni nobili ꝓpria nobilis eſt: ⁊ delectatio actionis praue eſt ex̃anea ↄtriſtãs vituperabilis valde. Et pp h' ſunt deſideria rerũ qdẽ decẽtiũ laudabilia: reꝝ aũt turpiũ vituperabilia. Cap. 6.

Agis aũt ſunt ꝓprie operatiõibus voluptates que illis inſunt q̃ꝫ cupiditates: h nãqꝫ diſtincte ſunt temporibus ⁊ natura: ille vero ꝓpinque opationibus ⁊ indiſtincte: ita vt ambiguũ ſit vtruꝫ idem ſit operatio ⁊ voluptas. Non tamẽ videẽ voluptas mens ee: neqꝫ ſenſus: abſurdum eniꝫ. ſed q: nõ ſeparaẽ: videẽ quibuſdã idẽ. Vt igitur operatiões ſunt alie: ſic ⁊ voluptates. Differt aũt viſus a tactu puritate: ⁊ audit⁹ ⁊ odoratus a guſtu. Eodem modo differunt ⁊ voluptates ab his que ſunt circa intellectuꝫ: ⁊ vtreqꝫ abinuiceꝫ. Videtur auteꝫ cuiqꝫ animali propria voluptas queamodum ⁊ opus ⁊ in vnũquodqꝫ intuenti id appeẽ. Alia eſt.n. voluptas equi: alia canis: alia hoĩs: vt inquit Heraclitus: aſinos magis delectat ſtramina q̃ꝫ aurũ: nam pabulũ illis eſt dulcius auro. Que igiẽ alioꝝ ſunt ſpẽ/ differũt ſpecie. Que vero ſunt eorũdem indifferẽtes eſſe rõnabile eſt. Variãt aũt nõ parum in hoĩbus: eadem eniꝫ alios offendũt: alios

Dif̃t viſus a tactu puritate.

delectant: alijs moleſta ⁊ odibilia ſunt: alijs iocunda ⁊ amabilia ſunt. Id quoqꝫ in dulcibus cõtingit: nõ enim eadẽ febricitãti videnẽ ⁊ ſano: neqꝫ calidũ eſſe imbecilli ⁊ valenti. Similiter in alijs id cõtingit. Videẽ autem in cunctis talibus id eſſe qᷦ videẽ ſtudioſo. Qꝫ ſi hoc recte diciẽ queadmodũ apparet ⁊ eſt: ⁊ ſingulorũ menſura virtutis eſt: ⁊ bonus vir ẽm ꝙ talis eſt: ⁊ voluptates vtiqꝫ erunt que huic videnẽ: ⁊ iocunda illa quibus iſte gaudet: que vero huic moleſta ſunt ſi cui iocunda videntur non eſt mirandum. Multe eniꝫ corruptele ⁊ deprauationes in hominibus fiunt. Iocunda vero non ſunt niſi in his ⁊ illis qui ſic diſpoſiti ſunt. Igiẽ quas oẽs fatentur eẽ turpes manifeſtũ eſt nõ eſſe dicendũ eas eſſe voluptates niſi illis qui corrupti ſunt. Earũ vero que videntur eſſe probe qualẽ vel quã dicendũ eſt eſſe hominis: vel ex operib⁹ manifeſtũ eſt. Naꝫ illas ſequunẽ voluptates. Siue igiẽ vna eſt ſiue plures pfecti ⁊ beati virĩ: que has perficiũt voluptates. Relique vero ſecũdarie ⁊ multipharia: queadmodum operationes.

In cunctis id tale ẽ qᷦ vĩ ſtudioſo.

¶ Sextũ capl'm ꝙ delectatio non eſt idẽ cõcupiſcẽtie pp delectationem magis eſſe ꝓpriam operationẽ q̃ cõcupiſcentiã: eoꝙ cõcupiſcentia eſt prior tpe opatione: delectatio aũt ſimul ⁊ ita ꝓpinqua operationi vt videaẽ eadẽ illi: ꝙqꝫ delectatio non eſt idẽ mẽtis vel ſenſu operationis vel ſimpl'r operationi: lꝫ videantur idem pp non poſſe ſeparari abinuicẽ: vnde q̃les ſunt opatiões: tales ⁊ eaꝝ delectatiões. poſtea qꝫ ſenſus differũt abinuicẽ: ⁊ ab intellectu puritate ⁊ intell's ſpeculatiuus a practico ſic differũt: q̃ in his delectationes. tandẽ ꝙ alterorũ ſpecie: lꝫ non in oĩbus hominibus: cũ tñ ſint idẽ ſpecie ſunt eadẽ delectabilia: qᷦ accidit ex hoĩuꝫ corruptiõe: q: in corrupto ⁊ virtuoſo eſt delectabile qᷦ ẽm veritatẽ delectabile: corruptis vero ⁊ vitioſis delectabilia nõ ſunt ẽm veritatẽ talia: ſed viſa talibus: ꝙqꝫ vera delectatio hoĩs eſt q̃ eſt operatiõe ꝓpria hominis: que eſt felicitas. Dixit. 6

T delectationes que ſunt actibus magis ꝓprie ſunt actibus q̃ deſideria ipſoꝝ: eoꝙ deſideria actuuꝫ diſcreta ſunt ab eis tempore ⁊ nã: intẽdo ꝙ ipſa inueniunẽ diſtincta ab actu. Delectatio vero nature ꝓpinque ſunt actibus ⁊ nõ ſeparanẽ ab eis: ſed inueniunẽ quidẽ cõiugate actui. Et pp hoc dubitaẽ de eis an ſint ipſe ⁊ actus res vna eadẽ. Attamen palaꝫ eſt ꝙ delectatio intell's non eſt intellectus neqꝫ delectatio ſenſus eſt ſenſus. hoc enim impoſſe eſt. ſed qm̃ delectatio non ſeparaẽ ab actu: idem videtur

quibuſdam ꝙ ſit res vna: ⁊ quemadmodum actiones diſtinguuntur a delectationibus ⁊ ſunt alie ab eis: ſic ⁊ actiones diſtinguuntur ab inuicem. Actio enim viſuum diſtinguit ab auditu ⁊ olfatu ⁊ a guſtu: ⁊ iſti diſtinguunt a ſeinuicē ſm diſtinctionē actuuz. Quod ergo eſt ex actionibus diſtinctū eius delectatio diſtincta eſt gñe vt diſtinctio viſus ab auditu: ⁊ intell'ſ a ſenſu. ❡ Amplius h ⁊ qđ eſt diſtinctū ſpecie eius delectatio diſtincta eſt ſpē vt diſtinctio ſpecieꝝ intell'ſ ab inuicē. ❡ B. Et vr̄ ꝙ vnicuiqꝫ aīaliuz ſit delectatio ꝓpria cū ſit vnicuiqꝫ animaliū actio ꝓpria: ⁊ ſit vnicuiqꝫ actioni nāli delectatio ꝓpria: ⁊ hoc apparet valde qui inſpexerit in vnaquaqꝫ rerū. Apparet eñ ꝙ delectatio equi alia eſt a delectatione canis: ⁊ ſil'r apparet qm̄ delectatio hoīs q̄ appropriat eis eſt actiōis q̄ appropriat ei: ⁊ eſt delectatio actionis per intell'm q̄ eſt alia a delectationibus ceteroꝝ aīalium. Sicut dixerūt quidā antiquoꝝ: qm̄ intellectui dignius eſt eligere apprehēſiones ꝙ aurūtetem ei eſt nutrimētū: qđ apud ipm delectabili' eſt auro: ⁊ eſt apphēſio per intell'm. ❡ B. delectationes ergo q̄ ſunt in reb' entibus diuerſis forma diuerſant forma. Delectationes vo q̄ ſunt rebus eiſdē intēdo nō diuerſificatis per formā: rectū eſt vt non ſint diuerſe quāuis iam inueniant diuerſe diuerſitate non parua in hoībus: ⁊ eo ꝙ nos īuenimus res vnas eaſdē delectātes quoſdā ⁊ ꝯtriſtātes alios: ⁊ entes qbuſdā moleſtas ⁊ odioſas ⁊ alijs delectabiles ⁊ amatas: ⁊ hoc eſt vt illud qđ accidit in rebus dulcibus: in quibus non iudicat ſanus ⁊ febriēs iudiciū vnū: ⁊ vt in reb' calidis ⁊ frigidis que nō ſunt apud debiles ⁊ fortes ſm vnā diſpōnem: ſed quoſdā hoīum delectat calidum: ⁊ alios frigiduz. Et ſil'e huius accidit in vniuerſis apprehēſibilibus. ❡ Dixit. Et vr̄ ꝙ in oībus iſtis rei veritas ſe habeat prout appareat viro bono: intēdo ꝙ delectabilia ex ipſis nāl'r ⁊ electa ſunt ea que eligit natura viri nobilis: ⁊ ſi ſic eſt: tūc bene dictuz fuit ꝙ virtus eſt menſura oīs rei: intēdo illud per qđ cognoſcunt nature rerum in bonitate ⁊ malitia: ſicut per menſurā cognoſcit quātitas rei. Scdm igit hoc bonū in ſeipſo eſt de quo vr̄ bono qm̄ bonum. Et ſil'r delectatio in rei veritate eſt illa de qua vi bono ꝙ ſic ſit: ⁊ nō elongat quin ſit hoc qđ vr̄ bono delectabile: ⁊ apud quoſdā hominū non delectabile: aut minus eſt delectabile. Etenim accidūt in generatione hominū corruptiones multe: ⁊ nature egreſſe ab equalitate: ⁊ pp h delectabile naturaliter nō eſt delectabile niſi eis quib' nō accidit corruptio in natura. ❡ B. Et de manifeſtis eſt qm̄ illud qđ cōcedit eſſe turpe nō eſt delectabile niſi apud viros corruptarū naturaꝝ. Delectationes aūt que vident eſſe emeritoꝝ ⁊ virtuoſoruz non inueniunt homini niſi ex parte actionū ſuarum que appropriant ipſi. Et ſi fuerint delectatio vna aut delectationes plures viro perfecto deſiderāti ſtatus felici: tūc illa delectatio vna aut illa que cōpletur ex multis ſi multe fuerint eſt illa de qua vere dr̄ ꝙ ēſt delectatio hoīs: ⁊ hoc manifeſtū' eſt qñ declaratū fuerit quis eſt actus hoīs ꝓprius ei. Cetere vero delectationes hūt ſe ad hāc ſicut ceteri actus ad hūc actum. intēdo eum qui eſt cōplementum actuū humanoꝝ. ❡ B. ⁊ cū iam diximus de virtutibus ⁊ dilectionibus ⁊ delectationibus remāſit dicendū de felicitate vult felicitatem ꝓpriam: de cōmuni enim iam locutus fuit in tractatu primo: ⁊ dixit ꝙ felicitas cōplementum actionum humanarum.

Uirtus eſt mēſura oīs rei.

❡ Capitulum Septimum.

Cum aūt de vtutibus ⁊ amicitijs ac voluptate dictuz ſit: reſtat vt de felicitate ſummatim dicamus. Naz illā poſuimus finē reruz humanarū: his igit que ſupradiximus repetitis breuior nobis fiet oratio. Diximus non eſſe illā habitū: etenīz dormienti exiſtere poſſet: ⁊ inſtar plāte vite degēti: ⁊ ī calamitatibus maximis cōſtituto. Qz ſi iſta non placēt: ſed magis in operationez quādaz ponēda eſt vt ſupra diximus. Operationū vo alie ſunt neĉie: ⁊ pp aliud expetende: alie pp ſeipſas: manifeſtuz eſt ꝙ felicitas ponēda ē aliq̄ illaꝝ q̄ pp ſe expetunt: ⁊ nō eaꝝ q̄ pp aliud. Nulli'.n. īdiget felicitas: ſꝫ ipſa p ſe ſufficiēs ē. Sunt aūt pp ſe expetēde ille in qb' nihil vlterius q̄rit q̄ȝ opatio. Tales aūt vidēt eē actiōes ſꝫ vtutez: agere.n. honeſta ⁊ laudabilia ex his q̄ pp ſeipſa expetunt: ex his ēt ſunt ludi q̄dā iocūdi: nō.n. alioꝝ illos ſequunt hoīes cuz dāna poti' q̄ȝ cōmoda ex illis ſuſcipiāt: ⁊ corp' ⁊ patrimoniū negligētes. Cōfugiūt aūt ad hmōi delectatōis: pleriqꝫ eoꝝ q beati credunt. Quapp apud tyrānos in ꝑcio habent ſi q hmōi oblectāda pñt afferre. Que eniz cupiūt ad ea ſe leto aīo prebēt. Indigēt vero his: vident ergo ad felicitatē iſta ꝑtinere: qm̄ hi qui in magna potētia cōſtituti ſunt illis intēdūt: at id fortaſſe nullū eſt ſignū. Nō eñ ī potētatu eſt vtus: neqꝫ mens a quib' laudabiles ſunt opatōes: nec ſi iſti q nūq̄ȝ voluptatē purā liberalēqꝫ guſtarūt ad corporales cōfugiūt: ꝓpterea putandū eſt eas eē magis expetēdas: nā ⁊ pueri q̄ apud eos in ꝑcio ſunt ea eē optima. Cōſonūz igit vt queādmodū apud pueros atqꝫ viros diuerſa in ꝑcio habent: ſic etiā apud bonos ⁊ malos: vt ergo ſepe dictū eſt ꝑcioſa ⁊ iocunda ſunt illa q̄ ſtudioſo ſunt talia. Cuiqꝫ aūt ſm ꝓpriū habitū expetēdiſſima opatio ⁊ ſtudioſo igit ſm virtutē. Nō eſt igit felicitas in ioco. Nam abſurdū foret iocū eē eū vt ita dixeriz quē q̄rimus finē:

Nulli' indiget felicitas ſꝫ ipſa p ſe ipſam ſufficiens eſt.

⁊ negocia multa moleſtiaſq̃ per totam vitam ſuſcipere iocũdi cã. Cuncta enĩ vt ita dixerimus alterius gratia expetim⁹ ꝑter felicitateꝫ. Nã illa finis eſt. Studere vͦ ⁊ laborare ioci cã ſtultũ ⁊ nimis puerileq̃ vr̃. Iocari vͦ vt ſtudeas ſm̃ Anacharſidis ſniaꝫ recte ſe hꝫ. Nã ceſſatio quedã iocus videt̃. Cũq; fieri nequeat vt qs ↄtinuo la/boret ceſſatiõe indiget: nõ ergo finis ceſſatio cũ fiat gra/tia oꝑatiõis: videt̃ aũt vita beata ſm̃ ṽtutem eẽ ac nõ in ioco: meliora dicim⁹ ſeria q̃ȝ ridicula ⁊ iocoſa: ⁊ melio/ris ſemper expertis ⁊ hoĩs ſtudioſaꝫ oꝑationẽ. Melio/ris vͦ melior ⁊ beatior iam. Põt aũt quiuis frui corpo/ris voluptatib⁹ ẽt abiectus quiſq; nõ minus q̃ȝ optim⁹: at felicitateꝫ nullus dicet abiecto cõpetere ſꝫ vitaꝫ ſolũ. Nõ enĩ in hmõi oblectamẽtis felicitas conſiſtit: ſed in operationibus ſm̃ virtutẽ vt dictuꝫ eſt prius.

7 ¶ Septimũ caplm̃ in quo reſumit de felicitate q̃ cũ ſit oꝑatio vt ꝓdi/ctũ eſt: aut ſm̃ ſeipſam ipſa eſt aliq̃ vel aliq̃ ſm̃ ſeipſas eligibiliũ ope/rationũ ⁊ nõ pp alterũ q̃les ſunt ſm̃ ṽtutẽ actiones: q̃les ẽt videnť ⁊ ludi quidã delectabiles: ſꝫ nõ ſunt tales cũ nõ ſint ṽe eligibiles: ſꝫ vi/deant̃ eligibiles prauis: q2 vere eligibile ⁊ delectabile qđ ſtudioſo ta/le: vniuſcuiuſq; aũt que ſm̃ ꝓpriũ oꝑatio eligibilis vr̃. ex quibus ſequit̃ ꝙ nõ eſt ludus felicitas: ⁊ ex eo ꝙ ludus nõ eſt finis neq; ↄueniẽs mala pati ⁊ laborare ⁊ ſtudere pp ludere. Sꝫ ſꝫ Anacharſidẽ ludere pp ſtu/dere luſu inq̃ȝ q aſſimilat̃ quieti que nõ eſt finis: ſꝫ nec͠ia gr̃a oꝑatiõis felicitas fons exiſtẽs ludus nõ eſt: ⁊ iterũ etiaꝫ felicitatẽ eſſe cũ vo:e etiã ſtudioſa eſſe meliora iocoſis: ⁊ ex meliorib⁹ particule ſtudioſiorẽ eſſe oꝑationẽ: ⁊ etiã quoſcũq; poſſe cuꝫ volũt potiri ⁊ corporalibus delectationibus ⁊ ludo: non aũt felicitati. Dixit.

Demoratio enim noſtra ei⁹ qđ ꝑceſſit ex dictio/nibus in hoc primo tractatu fuit di/ctio abbreuiata: ⁊ iam diximus illis; qm̃ ipſa non eſt habitus: ſed eſt quidẽ in actu ipſius habitus: ⁊ ſi non erit vita felicis vt vita aĩalis ſic noĩati. De hoc aĩali putat̃ ꝙ tota vita ſua ſit ſomnus. ⁊ qñ felicitas poſita fuerit in actum: intẽdo ꝙ ſit actus cõis: ⁊ ex actib⁹ ſit nec͠ius: ⁊ ex eis electiuis alius ſit electus pp aliqđ aliđ: ⁊ aliud pp ſe/ipſuꝫ: pꝫ qm̃ ponẽda eſt in actũ electũ pp ſe nõ pp aliud: ⁊ ꝙ felicitas nullius eſt indigẽs nec electa eſt. ꝙ pp aliqđ: ſꝫ pp ſeipſaꝫ: eo qm̃ ipſa ſufficiẽs eſt p ſe: ⁊ res electe p ſe ſunt ille ex qb⁹ nõ requirit̃ aliqđ aliđ qđ ſit preter actũ: ⁊ vr̃ ꝙ actus rerũ electarũ p ſe ſint. operatiões eñ nobiles electe ſunt pp ſeipſas: ⁊ ſir̃ oꝑationes delectabiles ex modis ludi ſunt de hac ſpecie. Patet enĩ ꝙ non eligunt̃ ꝓpter aliqđ aliud: attamen damnũ ↄueniens ex ipſis eſt ampli⁹ q̃ȝ vtilitas. ¶ D. verũtã multotiẽs amat felix viliſicationẽ corpoꝝ ⁊ poſſeſſionis corporalis: ⁊ fugit curioſitatẽ circa diſpõnes corporales: ⁊ ꝙ hãc quideꝫ ꝑeligũt hoĩes q̃tenus per ipſaꝫ cõſortes efficiant̃ regũ tyrãnoꝝ: efficiũt enim ſeipſos per has actiones delectabiles eis: ⁊ p hoc lucrant̃ apud eos: ⁊ vr̃ putat̃ quidẽ de vſu delectationũ ⁊ dimiſſione conatus ⁊ laboris ꝙ ſit felicitas: eo ꝙ viri poteſtatũ vtunt̃ iſtoꝝ ⁊ fortaſſe nõ eſt in rei veri/tate ꝓut eis vr̃ de hoc: eo ꝙ ṽtus ⁊ intell͠s/in qbus vtriſq; ſunt actio/nes nobiles nõ cõtinent̃ ſub ꝑtate. ¶ D. Ideoq; cũ iſti nunq̃ȝ guſta/uerint delectationẽ ſinceram puramq; eſt delectatio intell͠s ⁊ actionuꝫ nobiliũ cõfugiũt ad delectationes corꝑales: eſtimãtes eas electas eẽ plus alijs. Et cõueniens eſt ne ſit eſtimare iſtoꝝ delectationes corpo/rales electa cauſa in eas eſſe electas in ſe: queãdmodũ neq; ꝙ repu/tãt pueri eſſe ex eligibilib⁹ que ipſi preeligũt pp hoc eſt eligibile in ſe: imo queãdmodũ res electe pueris nõ ſunt electe apud viros: ſic nec electa apud viros vtilitatis electa ſunt apud viros nobiles ⁊ emeri/tos: ⁊ res honorabiles ⁊ delectabiles in rei veritate: ſicut pluries di/ctum eſt: que iudicant̃ a ṽtuoſis. Etenĩ apud vnũquẽq; modũ homi/num eſt actio electa valde: ⁊ eſt q̃ cõuenit nature ſue ꝓprie. Cũq; ſic ſit: tũc hoc qđ cõuenit nature nobili/nobile eſt neceſſario: ⁊ qđ cõuenit nature vili. vile eſt nec͠io. Itẽq; nõ eſt felicitas in ludo. Nõ enĩ eſt poſſe vt ludus ſit cõplementũ ⁊ perfectio. ¶ Et impoſſe eſt vt ſimus ſpacio vite noſtre ſtudioſe operãtes ⁊ laborãtes ⁊ agamus hoc nõ serioſe: ſꝫ iocoſe. Nos enim vr̃ conamur quidẽ ad omne ad qđ conamur felici/tatis cauſa: eo ꝙ ipſa eſt cõplementũ. ſtudiuꝫ aũt ⁊ labor ludi cauſa: vanitas eſt manifeſta ⁊ ꝑtinẽs pueris: quãuis in ꝑncipio adoleſcen/tie reputet̃ eſſe certũ ⁊ rectũ: eo ꝙ ludus requies vr̃ ⁊ naturalr̃ inqui/ritur requies. Uerũtamen patẽs eſt ꝙ illi qui nõ valẽt perpetuare la/borem indigẽt requie: ⁊ ſi ſic eſt nõ eſt requies cõplementũ qđ eſt feli/citas: ſed querit̃ ꝓpter actũ qui eſt cõplementũ ⁊ finis. Et vliter pa/tens eſt ꝙ vita felicis eſt ea que ſit cum virtute: ⁊ ſit quidẽ hoc cũ vir/tute in ſerio nõ in ludo. Ideoq; dicimus ꝙ intellectus melior eſt viſu: queãdmodum enim melioris membri melior eſt actio: ſic melioris ho/minis melior eſt actio: ⁊ actus melioris vniuerſaliter melior eſt ⁊ fe/licior. Si ergo bonus virtuoſus melior eſt riſore erit actus eius me/lior neceſſario: dicit qui autem replentur delectationibus corporali/bus non habẽt prerogatiuam in hoc a ſeruo ⁊ captiuo: nullus enim ꝓportionat felicitatem ſeruo cuius vita non eſt neq; captiuo. Itẽq; igitur non eſt felicitas in hmõi occupationibus: ſed eſt in actionibus virtualibus vt dictuꝫ eſt prius.

Virtus ⁊ i/tell͠s in qb⁹ ſunt actões nobiles nõ cõtinẽt ſub poteſtate.

Cap. 8.

Quod ſi eſt felicitas ſm̃ virtutẽ oꝑatio: rõna/bile eſt vt ſit ſꝫ optimaꝫ. Ea vͦ eẽt vtiq; optĩ/mi. Siue ḡ mens id ſit ſiue aliđ qđdã qđ nã videat̃ ĩpare ⁊ ducere ⁊ curaꝫ cogitationẽq; hr̃e honeſtaꝝ ⁊ diuinaꝝ reꝝ ſeu diuinũ: ⁊ ipꝫ ex͠ns: ſeu eoꝝ q̃ in nobis ſũt diuiniſſimũ hui⁹ oꝑatio ſꝫ ꝓpriã ṽtutẽ erit vtiq; ꝑfectã felicitas. Qꝫ ãt ſit ↄtẽplatiua

dictū eſt.ꝯſentaneū vr̄ id prīo dictis ⁊ veritati:nā ⁊ optima hec eſt opatio:eteniꝫ ⁊ mens eorꝫ q̄ ī nobis ⁊ cognoſcibiliū circa q̄ mens. Inſup ꝯtinuiſſima hec eſt:ꝯtēplari.n.poſſumus cōtinue magis q̄ꝫ quiduis agere. Putamuſqꝫ oportere voluptatē admixtā eſſe felicitati:maximam vero oīuꝫ opationū voluptatē afferre illā q̄ eſt per ſapiētiā oēs ꝯſentiūt. Ur̄ nēpe ſapiētia mirabiles quaſdā hr̄e voluptates ⁊ certitudine ⁊ puritate. Ac rōnabile eſt ſcientibꝰ maiorē delectationē adeſſe q̄ꝫ querentibus. Preterea ſufficiētia illa de qua diximꝰ in cōtēplatōe maxima eſt. Nam neceſſariorꝫ quidē ad vitā ⁊ ſapiens ⁊ iuſtus ⁊ ceteri indigēt. Talibus vero ſufficiēter affluētibꝰ iuſtus quidē indiget ad quos ⁊ cū quibus iuſtitia vtat. Eodē modo tēperatꝰ ⁊ fortis ⁊ aliorꝫ quiſqꝫ. At ſapiēs per ſeipſum contēplari poteſt:⁊ quanto ſapiētior ſit magis melius fortaſſe: ſi adiutores habet: ſed tamen ipſe per ſe ſufficientiſſimus eſt.

Ur̄ ſapiētia mirabiles quaſdā hr̄e voluptates ⁊ certitudīe ⁊ puritate.

§ ¶ Octauū capl̄m q̄ pfecta ⁊ ſpeculatiua felicitas eſt opatio ſm optimā virtutē optimi qd̄ eſt in hoīe.i.intelligēs:⁊ q̄ hec felicitas eſt melior q̄ politica ⁊ optima ⁊ pfectiſſima:⁊ pp eā eſſe maxime cōtinuā ⁊ delectabiliſſimā ⁊ īmixtā triſtitie ⁊ penitudini: ⁊ p ſe ſufficientē:⁊ pter ipſaꝫ ſolā pp ſe ſolā diligi ⁊ pp eaꝫ eſſe in vacatione politica felicitate nō exiſtēte tali:ſꝫ magis pticipāte oppoſitis. Deinde ex oībꝰ dictis recolligēs eā ꝯcludit q̄ ſpeculatiua felicitas eſt ſimplr̄ pfecta:ſi tn̄ accipiat longitudinē vite pfectaꝫ:poſtea q̄ vita melior q̄ que ſm hoīem:q̄ ipſa eſt ſm diuinū aliqd in hoīe:qd̄ qꝫ cōuenit hoī q̄tū poſſe eſt in moralibꝰ aſſimilare:⁊ oīa facere ad viuere ſm optimū qd̄ ī ipſo pcellēs:⁊ nō mole:ſꝫ pcioſitate.tandē q̄ verus hō eſt intell's:qui principat in ipſo:⁊ vn̄ ſm vitā intellectualē maxime viuendū:que q̄ maxime eſt ꝑpria nāe hoīs eſt ⁊ optīa ⁊ delectabiliſſima:quare ⁊ feliciſſimus q viuit ſm eā. Scd̄o aūt felix q ſm politicā:cuꝰ operatiōes humane adiuicē decēter acte:⁊ quedā a corpore accidētes. D.

Am felicitas inuēta ſit in virtute.i.ſub virtute:rectum eſt:⁊ vt ſit actus inuētꝰ in virtute robuſta valde:⁊ vt ſit actꝰ iſte melioris virtutis inuē te in nobis:ſiue ſit hoc intell's ſiue potētia alia cognata ipſi de qua putat q̄ dn̄at naturalr̄ vniuerſis potētijs:⁊ vt iſti potētie ſit meditatio in melioribꝰ rebꝰ ⁊ ſunt res diuine. Et pp hoc neceſſe eſt vt ſit hec ꝑpotentia diuina:aut magis diuina oī eo qd̄ in nobis eſt ex potētijs:⁊ cuꝫ ſic ſit actꝰ iſtius potētie ex nobis ſm virtutē ꝑpriā ei eſt felicitas:intēdo eius actū ſꝫ cōpletiꝰ qd̄ inuenit ei. Qd̄ aūt hec felicitas eēntialis ſm iam dictū eſt in pcedētibꝰ. ¶ D.⁊ forſan putādū eſt de hac opīone ꝯceſſaꝫ eſſe eaꝫ ab antiqs:⁊ eo q̄ iſte actꝰ robuſtus eſt valde:⁊ patēs eſt q̄ intellectus cuiuſdā in nobis:⁊ q̄ operat quidē in ſcibilibꝰ que cōprehēdit intellectus ⁊ actio eius in ipſis ꝯtinua eſt valde ⁊ plus alijs ex ceteris actionibꝰ potētiarū inuētarꝫ in nobis:⁊ eo q̄ eſt intellectꝰ.⁊ iam dictū ē: qm̄ actio intell's dignior eſt vt ſit ꝯtinua q̄ vt ſit agēs in hora qdaꝫ: vult vt eſtimo in libro de aīa. ¶ D.⁊ manifeſtū eſt ēt:qm̄ optꝫ vt ſit cū felicitate pfectiſſima delectationū:⁊ de notis p ſe cōceſſis eſt: qm̄ delectabiliores actionū que ꝑportionant virtuti ſunt actiōes ſapiētie.Et vr̄ de phia q̄ ſint ei delectatiōes mirabiles plus q̄ ceteris actionibꝰ ꝑportionatis virtuti pp hoc q̄ eſt in actiōe eiꝰ:⁊ de ſolertia in certitudīe:⁊ rectū eſt vt ſit hec delectatio eis/q ſciūt ſm ſpēꝫ magis ꝑpria q̄ eis q acqrūt vt addiſcāt. Cūqꝫ ſic ſit: tūc actus huiꝰ virtutis eſt felicitas vltīa. ¶ D.ampliꝰ qm̄ optꝫ vt ſit actꝰ felix plus ſufficiēs ſibiipſi q̄ ceteri actꝰ:⁊ eo q̄ plus ſufficiēs pfectꝰ eſt. ¶ Et manifeſtū ē: qm̄ actus opinādi ⁊ ſpeculādi ſufficiētior eſt ceteris actibus: intēdo qm̄ hō in ipſo ſufficit ſibiipſi abſqꝫ alio magis q̄ in ceteris actibꝰ virtutis:eteniꝫ rebꝰ necarijs in vita indiget ſapiēs: ſicut īdiget eis aliꝰ.⁊ ſilr̄ virtutes oēs in īdigētia earꝫ vne ſunt qn̄ ꝑuidet oīum iſtorꝫ ſufficiētie:eteniꝫ caſtꝰ indiget oībꝰ:in qbꝰ exerceat iuſtitiā:⁊ ſilr̄ caſtus indiget rebꝰ erga quas ſe habeat tēperate. Et ſilr̄ fortis ⁊ reliqúe ſilr̄ virtutes opatiue:intēdo qm̄ oīuꝫ earꝫ viſitator indiget aliquo altero. Sapiēs aūt pōt vti opīone ⁊ ſapīa ſolus: ⁊ q̄to fuerit pfectiꝰ ſapiens erit potētior ad hoc:⁊ q̄uis nō dubitet cū ſit meliꝰ agēs qn̄ fuerit ei adiutores ad hoc.verūtamē poſſe eſt ei vt agat actionē ſuā ſingularē: ⁊ vt ſit in actiōe ſua ſufficiēs eſt diuerſo reliqs virtutibꝰ: qm̄ oēs indigēt accipe in qd̄ agāt:aut magis aut minꝰ. Et qn̄ fuerit hec actio pfectioris ſufficiētie ceteris actōibꝰ ⁊ pfectiꝰ ſufficiēs eſt actꝰ felicitatis:h̄ ergo actꝰ felicitatis eſt:intēdo actū ſapiētie ⁊ ſpeculatōis. ¶ D.⁊ vr̄ felicitas eē in cōflictu eo q̄ occupamur quidē ad cōfligenduꝫ ⁊ pliandum pp eſſe cum ſalute ⁊ pace.

Cap. 9.

Ydetqꝫ ſola pp ſe amari:nihil eiꝫ ab illa ꝑuenit pp cōtēplationē:at ī rebꝰ agēdis vel plus vel minꝰ acqrimꝰ pter actōeꝫ. ¶ Videturqꝫ felicitas ī ocio eē:negociamur.n.vt ociemur ⁊ bellū gerimꝰ vt in pace degamꝰ. Agibiliuꝫ ergo virtutū in ciuilibꝰ aut bellicis rebꝰ ſunt opationes. Actiōes vero que circa iſta verſant negocioſe videtur. Bellice qdē oīno. Nullus.n.bellū expetit bellādi grā: neqꝫ parādi illa q̄ ad bellū ptinēt. Nā videret penitꝰ ſanguinolentꝰ quidē eē ſi amicos faciet hoſtis vt pugne cedeſqꝫ ſequant. Eius ēt q in repu.verſat negocioſa eſt vita. Preter opes ⁊ honores ſibi īſup cōparātis: vel certe felicitatē ſibi ⁊ ciuibꝰ aliā q̄ ciuiliū exn̄tē quā ⁊ q̄rimus

certe:vtpote aliã. Si ergo rerũ q̄ ſunt ſm virtutez magnitudine ⁊ pulchritudīe ciuiles belliceqꝫ ꝑcellãt. Et hec negocioſe ſunt: ⁊ finē quendã appetũt: ⁊ nõ pp ſeipſas ſunt expetēde. Mentis vero opatio ſtudioqꝫ ꝑcellere vī ꝯtēplatiua exñs: ⁊ ꝑter ipſaz nullũ finē appere: habereqꝫ voluptatē ꝓpriã q̄ opationē exauget ſufficientia porro ⁊ ociũ ⁊ tranqllitas hũana: ⁊ q̄cũqꝫ alia tribuunt beato viro ſꝫ hãc opationē eē vñr: ꝑfecta vtiqꝫ felicitas hec erit aſſumēs longitudinē vite ꝑfectã. Nihil.n.eoꝝ q̄ felicitatis ſunt imꝑfectũ ē: talis aũt potior eēt q̄ ſꝫ hominē. Nõ.n.q̄ hõ eſt, ita viuet: ſꝫ q̄ diuinũ qddã in ipſo exiſtit. Quãtũ ãt differt hec a cõpoſito: tãto ⁊ hec opatio ab illa q̄ eſt ſꝫ virtutē. Si itaqꝫ diuinũ eſt mēs ad hoīez ⁊ vita q̄ eſt ſm aliã diuia eſt ſm humanitatē vita. Opꝫ aũt nõ queādmodũ mouēt qdã nos humana curare cũ ſumꝰ hoīes: ⁊ mortalia cũ ſumus mortales: ſꝫ q̄ꝫtũ fieri põt ad īmortalitatē admitti: ⁊ oīa facere vt viuamꝰ ſm optimũ eoꝝ q̄ in nobis ſunt. Licet.n.molle parũ id ſit: tñ potētia ⁊ ꝑcio multomagis exiſtit: ⁊ vī porro quiſqꝫ eſſe hoc ſiqdē pricipale ⁊ meliꝰ. Abſurdũ igr̄ foret ſi nõ illius vitã: ſed alterius cuiuſdã eligamus.

¶ Et qđ prius diximꝰ nunc q̄ꝫ cõgruet. Propriũ enim cuiqꝫ nã optimũ ⁊ iocũdiſſimũ eſt. Et hoīuz igit̄ ea vita que eſt ſm mentē: ſiquidez maxime hoc eſt hõ. hec vita ergo beatiſſima. Scđaria vero illa q̄ eſt ꝑ aliã virtutem. nã opationes ſm illã humane ſunt. Juſta igit̄ ⁊ fortia ⁊ alia q̄ ſunt ſm virtutes īuicē agimꝰ in cõmercijs: ⁊ alijs expeditiōibꝰ: ⁊ varijs rebus. In affectibꝰ quoqꝫ decorē vnicuiqꝫ ſeruamꝰ. Hec autē oīa vident̄ humana: quedã etiã a corꝑe ꝓuenire ⁊ in multis appropriari affectibus moris virtus. Cõiugata eſt.n.prudētia moris virtuti: ⁊ illa prudētie: ſiquidē principia prudētie ſunt ſm virtutes morales. Rectũ aũt in moralibꝰ ſm prudētiã: ꝯiuncte vero hec affectibꝰ ⁊ circa cõpoſitũ eēnt. Cõpoſiti aũt virtutes hũane ſunt: ⁊ vita igit̄ ſm illas ⁊ felicitas. Illa

Maxīe hõ eſt homo ſꝫ mentem.

vero qui mentis ſepata. Hactenꝰ.n.de illa dictũ ſit. Nã diligentiꝰ diſcutere ſupra ꝓpoſitũ foret: vī ⁊ iam extrēa ꝯfluētia parũ vel minus indigere q̄ꝫ moralis. Sit eniz vtriſqꝫ neceſſarioꝝ indigētia par. Quãquã magis laborat circa corpus q in republica verſat̄: ⁊ q̄cunqꝫ talia: tñ parũ refert: ſꝫ in opationibꝰ multũ differũt. Naz liberali qdē pecunia opus eſt ad liberalitatē exercendã: ⁊ iuſto ad remuneratiões: q: voluptates hoīum obſcure ſunt: ⁊ ſimulãt ſe iuſta velle: cũ nõ ſint iuſti: forti quoqꝫ erit potentia ſi ꝑfecturus ſit aliqd ſm virtutē: ⁊ modeſto licentia. Nam q̄uo diſcerni põt vel hic vel alioꝝ quiſpiã. Eſt aũt qõ qd tãdem pricipaliꝰ in virtute ſit: factũ ne: an electio: vtpote in vtriſqꝫ exñte ṽtute. Perfectũ g̃ in vtriſqꝫ ꝯſtat eſſe: ſꝫ ad res agēdas in illis opꝰ: ⁊ quãto maiores ⁊ ꝑclariores ſunt tanto magis. At cõtēplanti nihil taliũ opus eſt: ac opationē: ſꝫ vt ita dixerī ꝯtēplationē impediũt: verũ qua hõ eſt ⁊ cũ pluribꝰ viuit: eligitqꝫ virtuoſa facere indigebit ꝓfecto his ad hoīs vſum.

¶ Nonum capl̄m q̄ q: prudentia ſequitur mores virtutis ⁊ non ecõuerſo: ⁊ moralis virtus humana eſt ⁊ paſſionibus cõiuncta: ac per hoc ⁊ compoſiti erit vtiqꝫ prudentia ⁊ compoſiti: ⁊ vita que ſm has ⁊ felicitas ſimilr̄ humane ⁊ cõpoſiti eis que ſm intellectum vita ⁊ felicitate exiſtentibus ſeparatis: q̄ qꝫ ſpeculatiuus parum valde indiget exterioribus ⁊ minus politico: ambobus indigentibus equaliter neceſſarijs politico indigente pluribus ad operationes liberales ⁊ iuſtas ⁊ alias hmõi: quibus agnoſcuntur virtuoſi politici: ⁊ q̄ etiam perfectio virtutis actiue conſiſtit in voluntate ordinata ⁊ exteriori actione: que quanto minor: tãto pluribus indiget exterioribus: quibus non eſt opus ſpeculatiuo ad operationez ſed magis ad ſpeculationem impedimēta: qui tamen vnde homo opus habet talibus ad humanitatem conſeruari. Dixit. 9

T vniuerſalr̄ omnibꝰ de virtutibꝰ regitiuis que ꝓportionant̄ opationibus ciuilibꝰ vlibus gubernatiuis: vt ſunt bella ⁊ reliqua: putat̄ q̄ ſint ꝓpter aliud: particularia quidē ex ipſis vident̄ eſſe ꝓpter rem particularē: ⁊ vlia ꝓpter vlem: vt ars bellandi: nullus.n. eligit̄ bellari vt ſit bellatio eius totalr̄ cã ſuſcitãdi bellum aliud. Omnibus eniz modis credit̄ de eo qui per actũ ſuũ amicos inimicos donec inter ipſos fiat bellũ: qđ fit ſm actũ ſuũ in fine malitiaꝝ: ⁊ q̄ ꝯſequat̄ ipm ꝑ hunc actũ ſuũ horror interfectiõis ⁊ dãnũ eius. Cũqꝫ ſic ſit: ē quidē occaſio bellãtis: vt lucret̄ ſibi delectationē ⁊ ciuitati bona ⁊ honores: ⁊ vl̄r vt lucret̄ felicitatē ſibi ⁊

ciuib⁹:⁊ manifeſtū eſt φ res in alijs actiōib⁹ ciuilib⁹ eximijs p̄ter artē
bellādi ſil'r ſe hʒ: intēdo φ q̄runt̄ pp aliud:⁊ cū actōes ciuiles superēt
reliq̄s op̄atiōes q̄ ꝓportionant̄ virtutib⁹ excellentia ⁊ q̄titate: ⁊ ſint
iſte occupate pp aliud ⁊ cōcu; iſcāt cōplemētū ab extra: neq; ſint ele
cte pp ſe:⁊ ſit act⁹ intellect⁹ diſtinct⁹ ab iſtis actionib⁹ honorificētia ⁊
nobilitate: cū ſit act⁹ eius vſus opīonis:⁊ eſt honorabilior actuum ⁊
nō appetit vt ſit ei cōplemētū aliud penit⁹ per cōplementū ſuiipſi⁹:⁊
ſit ei delectatio ꝓpria ſuperās ceteras delectatiōes ⁊ creſcat iſta dle/
ctatio cremēto ſuaꝝ actionū ⁊ inueniat̄ in actiōe ſua ſufficiētia ⁊ qes
ſm deſideratū ei modū:⁊ ſil'r tunc inuenit̄ vniuerſitas rerū: q̄ ꝓpor/
tionant̄ viris deſiderati ſtat⁹ ⁊ felicitatis ⁊ patēs eſt: qm̄ iſte res inue/
niunt̄ huic actui eidē. Cū ſic ſit: eſt q̄dē iſte act⁹ felicitas pfecta: quā/
do p̄paratū ei fuerit: vt inueniat ſpaciū cōpletū ex vita hoīs: nō erit
cōpletū ex vita hoīs: nō eniʒ erit cōpletū niſi qn̄ inuētuʒ fuerit ei ſpa/
cium cōpletū:⁊ nō ꝓportionat̄ felicitati aliq̄d nō cōpletum. Et vitaq̄
eſt in hmōi actu altior eſt q̄ vt ꝓportionet hoī: nō eniʒ eſt vita ei⁹ in
hac diſpōne ſm φ vita hoīs: ſʒ ſm φ in ea eſt res diuina:⁊ hoc quidē
eſt ſm menſurā ſeparationis iſtius ptis aīe a cōparatiōe: intēdo ptē
cui inuenit̄ iſta actio ⁊ diſtātia eius in hac intētione a ceteris poten/
tijs a qb⁹ exiſtūt cetere virtutes: ītēdo qm̄ ille cōpoſite: iſta vero aut
ſimplex aut ꝓpinqua ſimplici eſt ſepatio actus ei⁹ a ceteris virtutib⁹
ſm mēſurā qua diſcretor ſimplex nobilior eſt cōpoſito:⁊ ſil'r ſm menſu
ram honorificētie actus diuini in hoīe ſup reliq̄ q̄ ſunt in ipſo eſt men
ſura honorificētie vite q̄ ꝓportionat̄ ceteris potētijs. Et pp hoc eſt φ
videm⁹ vitā ꝓportionatā huic actui qn̄ cōparat̄ vite ꝓportionate ce
teris virtutib⁹ eſſe diuinā:⁊ illā humanā. ℭ B. Opʒ igit̄ ne ſit cura ⁊
appetit⁹ hoīs humana: q̄uis hō ſit ſicut mādauerit mādatores hu⁹
neq; vt ſit appetit⁹ eius appetit⁹ mortalis: q̄uis ipſe ſit mortalis: imo
opʒ vt efficiat ea īmortalia ſm φ poſſe fuerit:⁊ vt faciat oē q̄d facit q̄/
tenus viuat vita vigoroſiore: q̄ eſt ī ipſo honoratiore: q̄uis. n. hō par
uus ſit corpe ⁊ magnitudie: potētia tn̄ ⁊ honore ſupat oīa multū: intē
do p potētiā intellectū: hec. n. potētia dn̄atrix eſt ſup oīa. ℭ Dixit: ⁊
ꝯueniēs q̄dē eſt opinari φ exn̄tia cuiuſcū q; hoīs in q̄rtū hō eſt p hanc
ſbam que noīat̄ intell's cū ſit honorati⁹ ⁊ meli⁹ q̄d eſt in eo:⁊ vita ꝓ
portionata huic eſt vita ꝓportionata hoīe ⁊ cōueniēs eſt: vt nō eli
gat aliq̄s vitā ſuiipſi⁹: imo eligat vitā alteri⁹. ℭ B. ⁊ opʒ vt nūc dica
tur ēt q̄d iā dictū eſt pri⁹: qm̄ ꝓpriū vnicuiq; aīalīū eſt vigoroſi⁹ q̄d ē
in ipſo nāliter ⁊ delectabili⁹. Si ḡ eſt intell's hoc mō in hoīe erit vita
q̄ ꝓportiōat̄ ei tal'r in hoīe: intēdo delectabiliorē vitaꝝ:⁊ vigoroſiorē
eaꝝ: cū ſit hec vita hūana magis q̄ alie. Itē igit̄ illa q̄ ꝓportionat̄
huic virtuti beata ē valde: q̄ vero ꝓportionat̄ virtuti alij beata ē mō
ſcd̄ario: eo φ actōes illaꝝ virtutū hūane ſunt: ⁊ actio iſti⁹ diuia: put
diximus:⁊ ſunt q̄dē ille hūane: eo φ actōes iuſte ⁊ fortes ⁊ cetere opa/
tiones q̄b⁹ vtimur in eo φ ē inter nos ſm φ ipſe ſunt virtutes in ne
gociatiōib⁹ ⁊ indigētijs ⁊ oīb⁹ actiōib⁹ ⁊ paſſionib⁹ cōſeruār φ opʒ cō
ſeruari vnicuiq; ex reb⁹. Appet. n. φ oīa iſta ſunt hūana:⁊ vt deq̄/
buſdā eorū q̄d acciderat ex pte nāe corpis:⁊ φ virt⁹ moralis figuret
paſſiōes multū:⁊ ſunt q̄dē virtutes ex mō ꝯmēſurādi actū. V. g. qm̄
caſtitas inuenit̄ qn̄ prima eius fuerit prudētia: eo φ ipſa q̄deʒ ſit ſm
menſurā

Marginal note: Q̄uis hō̄ puus ſit corpore ⁊ magnitudine: potētia tn̄ ⁊ honore ſuperat oīa.

menſuraʒ prudentie:⁊ qn̄ antecedit̄ prudentia ⁊ paſſionib⁹ numerat̄
īter cōpoſitas:⁊ virtutes cōpoſite ſunt humane:⁊ vita ſua ⁊ felicitas
ſua ſil'r. Felicitas aūt intell'us ſepata eſt ab iſtis: intēdo a paſſionib⁹.
ℭ B. Et dictio h de ipſa eſt cū hac quātitate: pſcrutatio. n. de ipſa h al
terius ꝓpoſiti eſt: vult vt eſtimo: qn̄ pſcrutatio de ipſa h pſcrutatio de
nāli be ei⁹: ſʒ eſt q̄dē pſcrutatio de ipſa ppea φ ipſa finis. ℭ B. Et puta
tur fortaſſis φ actio p intellectū indigeat acq̄ſitiōe diſpōnis moralis:⁊
verūtn̄ hoc ab ex eſt neq; multa neq; laborioſa: reb⁹ vero neceſſarijs
ambe idigēt: intēdo vtutes figuratiuas ⁊ vtutes ſpeculatiuas indigē
tia eq̄li. Et vtutes figuratiue ciuiles laborioſe ſunt magis corpal'r q̄
ſpeculatiue. Et vtutes figuratiue ⁊ ſpeculatiue diuerſitatē hn̄t ⁊ ī aīa
⁊ in corpe paruā: intēdo in eo φ indigēt ex aīa ⁊ corpe. In actionib⁹
vero multū. virtutes nāq; figuratiue multis reb⁹ īdigēt ab extrīſeco.
Uir. n. liberalis opib⁹ indiget ad agēdas actiōes liberalitatis. ſil'r iu
ſtus indiget in quo appet act⁹ iuſtitie: eo φ volūtas iuſtitie nō eſt ma
nifeſta: neq; iuſtitia eſt in volūtate tn̄:⁊ illi q̄ nō ſunt iuſti oſtētāt q̄dē
ſe eē iuſtos p opōnes: pp hoc φ oēs vidēt φ ſignū iuſtitie eſt opō ei⁹:⁊
ſil'r fortitudo indiget inſtr̄is aīatis ⁊ īaīatis:⁊ potētia p quā actiōes
ſuas agat:⁊ ſil'r caſt⁹ īdiget reb⁹/ī q̄b⁹ actio ſua mereat̄ dici caſtitas:
quaten⁹ fiat manifeſtū an ſit caſt⁹/an nō. Cui. n. nō extiterint res/in
q̄b⁹ ſit caſtitas: neq; p̄t ſup ipſas: huic nō īueniunt̄ actōes caſtitatis.
ℭ B. Et hoc q̄rēdū eſt an electio actiōis eſt dignior: vt ſit virtus aut
actiōes: ſi. n. virt⁹ ineſt electiōe tm̄: nō indiget virtuoſus iſtarū reruʒ
que ſunt extrinſec⁹. Si vero in vtriſq;: tūc manifeſtū eſt: qm̄ indiget
eis. At manifeſtū eſt: qm̄ virt⁹ aut eſt in vtriſq; aut in actiōib⁹. Ma/
nifeſtū eſt. n. φ cōplemētū in vtriſq; eſt: eē aūt ei⁹ in actiōe īdiget dle
ctatiōe multa. Si vō fuerit in actōib⁹ ſicut declarātū fuit in eo q̄d p̄terijt
indiget cauſis ab extrinſeco: ⁊ quāto fuerint actiones plures ⁊ melio
res indigent ab extra rebus plurib⁹. Ille aūt qui vtit̄ intuitu ſpecula
tiuo nulla indiget iſtaꝝ reruʒ ad actionē: imo poſſe eſt vt dicat̄ φ iſta
impediūt vſum actus ſui proprij: intendo vſum ceterarū actionū vir
tutum. ℭ B. Si vero fuerit homo tantū: intendo nō perfectus perfe/
ctione humana:⁊ elegerit vt ſit vita eius cum multitudine oportebit
vt agat actiōes virtutis vt ſequat̄ modos viuendi hominuʒ ⁊ nō in/
diget huiuſmodi actione perfecta. Cap. 10.

Q ſie vero pfectaʒ felicitateʒ cōtemplatiuaʒ
quādaʒ opatione vel ex eo patebit φ deos
maxime exiſtimam⁹ felices ac beatos eē: at
quas res illis tribuimus agendas: vtrū iu/
ſtas: an erit ridiculuʒ ſi in cōtractib⁹ ac red
dendis depoſitis:⁊ hmōi rebus occupati dicant̄. Sed
an fortes in ſuſtinēdis terroribus ⁊ periculis ſubeūdis
honeſti cauſa: an liberales at cui dabunt. Et ſimiliter
abſurduʒ eſt dicere illis eſſe nūmos vel tale aliq̄d. An
modeſtos: atq; tandeʒ iſta laus eſt nō hn̄tibus prauas

cupiditates. Ita p oīa diſcernēdi appebit in reb⁹ agēdis puū qddā eſſe: ⁊ indignū numie deoꝝ. At qui illos viuere cūcti exiſtimāt ⁊ opari: ergo natura dormire eos dicēdū nō eſt: quēadmoduꝫ endimioneꝫ. Viuenti ſi nec agere qcq̄ꝫ tribuat: ⁊ multomagis nec facere qd̄ reſtat tādē pp ꝯtēplationē. Quare opatio dei beatitudie pcellēs cōtēplatiua qdā eēt. Et in hoīb⁹ ergo illa q̄ huic cognatiſſima ē erit vtiqꝫ feliciſſima. Hui⁹ ſignū fuit ꝙ cetera qdē aīalia felicitatis capacia nō ſūt: cū tali opōne penit⁹ careāt. Nā dijs qdē oīs vita btā eſt: hoīb⁹ vero inquātū ſīltudo qdā cōpetit: qm̄ nullatenus pticipia ſunt cōtēplatōis. Quouſqꝫ ergo ſe cōtēplatio extēdit eo vſqꝫ felicitas: ⁊ qbus magis eſt cōtēplari eiſdē ⁊ felices eſſe: nō ſm accidēs: ſed ſm cōtēplationē: nā ipſa p ſe pcioſa eſt. Itaqꝫ felicitas vtiqꝫ erit cōtēplatio qdā. Indigebit quoqꝫ externa pſpitate cuꝫ hō ſit: nō.n. nā p ſe ſufficiēs eſt ad cōtēplāduꝫ: ſed opꝫ ſanū eſſe corpus: ⁊ alimenta ceterūqꝫ famulatū ad eē: nec tn̄ ſi abſqꝫ externis bonis beatū eſſe nō dat: ideo putādū eſt multis ac magis illū īdigere: nō.n. in exceſſu ſufficiētia ē: neqꝫ iudiciū: neqꝫ actio: ſꝫ pn̄t ēt q nō terre mariqꝫ dn̄ant hōeſta agere. nā a mediocrib⁹ ēt facultatib⁹ pōt qs illa agē q ſūt ſꝫ vtutē: hoc ope lꝫ intueri: nā priuati hoīes nō min⁹ vīr recta facere q̄ꝫ illi q ſint in dignitatib⁹ aut potētia cōſtituti: imo ēt magis. Satis eſt vero tot adeſſe: erit eniꝫ btā ei⁹ vita q ſm virtuteꝫ opabit: ⁊ ſolutio fortaſſe recte felices oſtēdit eſſe mediocriter abūdantes externis bonis agētes pclara ⁊ viuentes modeſte. Pōt.n. ⁊ q mediocria poſſidet agere q oꝫ. Anaxa. quoqꝫ vr̄ nō locupletē nꝫ potētē exiſtimare felicē: dicens: ſe neq̄q̄ꝫ mirari ſi ille multitudini abſurdus qdeꝫ videret. Nam multitudo ſoluꝫ iudicat a rebus externis. Cōcordare his vīr ⁊ ſapientuꝫ opiones. Fidē igit qꝫdā hec hn̄t: ceteꝝ veritas ī rebus ex opib⁹ ⁊ vita diſcernit. Naꝫ his eſt principale. cōſideranda iſta ſunt ad vitā ſcāqꝫ referendo: ⁊ ſi cōcordāt in

Dijs quidē oīs beata vita eſt hoīb⁹ vero inquātuꝫ ſīlitudo qdā cōpetit.

Multitudo ſolū iudicat a reb⁹ externis.

opibus recipe illa opꝫ. ſi vo diſcordant rōnē pquirere. Qui ſm menteꝫ operat ⁊ eaꝫ colit: ⁊ optime diſpoſit⁹ eſt amiciſſimus dijs vr̄ eē. Nā ſi dij curā aliquā hn̄t hūanarūꝫ reꝝ: vt eſtimat ⁊ credit rōabile ē eos gaudere optimo ⁊ cognatiſſimo. Tale hmōi vero mēs eſt ⁊ amātib⁹ illā maxie honorātibuſqꝫ fauere tanq̄ꝫ reꝝ ſibi chariſſimaruꝫ curatoribus ⁊ recte ac bn̄ agentibus. Q aūt hec oīa ſapienti maxie cōpetāt nō eſt obſcuꝝ. Amiciſſimū ergo deoꝝ eūdēqꝫ feliciſſimū eſſe decēs eſt. Itaqꝫ ⁊ hoc mō ſapiēs vtiqꝫ erit maxime felix.

Qui ſꝫ mētē opat ⁊ eā colit amiciſſim⁹ deoꝝ vr̄ eſſe.

¶ Decimū capituluꝫ ꝙ perfecta felicitas eſt opatio ſpeculatiua optimarū: in eo eſſe felix eſſe in ſpeculatione ſui: ⁊ nobis eſſe felix eſſe in eo 10
in quo eſt ipſi prout nobis eſt poſſibile: cuius etiā ſignū eſt ꝙ irrōnalia priuata ſpeculatiōe nō participant felicitate: ꝙqꝫ felicitas hoīs eſt ſimilitudo diuine ſpeculatiōis ⁊ equaliter pertendūt ſpeculatio ⁊ felicitas: ⁊ iteruꝫ ꝙ opus eſt ſpeculatio inquātuꝫ ipſe eſt hō exterioribus bonis/ ſine quib⁹ nō poteſt ſpeculari: ſed nō multis ⁊ magnis: ſed omnino moderatis: a quibus pōt quis ita virtuoſe agere: vt a ſupabundantibus. ꝙqꝫ h dicentes. ſ. a moderatis poſſe bene agere ⁊ feliciter viuere cum ſunt credibiles cū ſermones eoruꝫ nō diſſonāt ſuis factis: tandē ꝙ ſm intellectuꝫ viuens/ ⁊ eum curans eſt deo amātiſſim⁹: pp intellectū eē cognatiſſimū deo: ⁊ deū diligere: ⁊ rebn̄ficiare: curantes igitur regnatū: ꝙqꝫ oīa predicta ineſſe felici: maxime inſunt ſapientis vnde ⁊ ipſe deo amantiſſimus. D.

Quoniam aūt beatitudo eſt actus quis opinatiuꝫ apparebit ex iſto etiā: qm̄ conceſſuꝫ eſt ꝙ deus glorioſus ⁊ angeli nobilioris ſunt ſtatus ⁊ felicitatis q̄ꝫ cetera entia. Velleꝫ igitur ſcire quis actus attribuēdus eſt eis ex actibus virtutū. Si eniꝫ attribuamus eis actuꝫ iuſtitie deriſoriuꝫ videbit: cum nō ſit iuſtitia niſi apud eos qui ſunt cōnegociatores: ⁊ cetera q̄ ſimilant eis: ⁊ ſi attribuat eis actus fortitudinis opꝫ vt obuient rebus timoroſis ⁊ periculoſis: ⁊ in quibus eſt interit⁹. Et ſimilr ſi attribuant eis actiones liberalitatis erunt eis numiſmata ⁊ pecunie: ⁊ ſi attribuant eis actiones caſtitatis: quid erit hoc niſi traſmutatio eoꝝ a laude ad vituperiū: eoꝝ ꝙ nō ſunt eis deſideria praua. Et vlr qn̄ ſummatiꝫ collecte fuerint actiones oīum virtutū: patebit ꝙ exigue ſunt: neqꝫ digne dici pn̄t de deo ⁊ angelis: verūtn̄ oēs vidētꝫ qm̄ vitā hn̄t: actū igit hn̄t: nō decet.n. vt ſint dormiētes. ¶ D. vt qd̄ fecit tales qn̄ negauit in eis eē vitā. Cūqꝫ ſint viui nō remanet eis ex actiōib⁹ ꝯuenientib⁹ ſibi plus q̄ꝫ act⁹ ſpeculādi intellꝰs: ⁊ cū ſic ſit erit act⁹ dei ⁊ angeloꝝ quē agūt in excellētia ſue glie ſpeculatio: ⁊ act⁹ human⁹ cognatus huic eſt felicitas. ¶ D. ⁊ ſignū hui⁹ ē ꝙ nullus cōparat cetera aīalia ad felicitatē quēadmodū hoīeꝫ ꝯparat ad eā cū puata ſint hmōi actu puatiōe ꝯpleta: itēdo actū itellꝰs: ⁊ pp h ē vita ꝯpletoꝝ ex entib⁹

deſideratiſſimi ſtatꝰ: intendo qñ fuerint actiones ipſoꝝ vt iſta actio hoīes aūt cōparant felicitati ſm mēſurā q in ipſis eſt de iſto actu. Cetera vero aīalia quēadmodū diximꝰ nihil hñt felicitatis: eo ꝙ nō mutant ſpeculatiōe in aliq rex: intēdo nec in ſcia nec in oparione. C. D. Jdeo eſt felicitas ampliꝰ in illis q vtunt ſpeculatiōe plus: ⁊ iſti ſunt felices nō p modū accñtalē: ſed p intuitū ⁊ ſpeculatōez iſtū. eſt. n. felicitas p ſe intellectu aliis valde. C. D. Cūq iſtud formatū fuerit erit felicitas intuitꝰ qs: attñ indiget felix cū ſit hō bonitate ſtatꝰ ab ex voluntarie: in nā. n. nō eſt ſufficiētia oīs eius qd vſui ptinet: indiget. n. ſanitate corpis ⁊ nutrimēto ⁊ ceteris neceſſariis ⁊ obſequiis. C. D. Nō tñ pp hoc arbitrādū ꝙ dñs felicitatis indigeat rebꝰ plimis ab extrinſeco: eo ꝙ nō pōt eē deſiderabilis ꝯſiſtētie abſq bonis exterioribꝰ: ſufficiētia. n. nō eſt in honoribꝰ ⁊ nō in opatiōibꝰ: poſſe. n. ē vt agat actiones bonas nobiles is q nō eſt dñs terre ⁊ maris: pōt. n. qs eē de inferioribꝰ ⁊ agere actiōes virtuoſas: ⁊ hmōi patēs ē declaratio. Nō putat eīz de inferioribꝰ in ptāte ꝙ minꝰ agāt de eo ꝙ opz ex actiōibꝰ q dñi ptātuz: imo ampliꝰ opant q alii ⁊ in actiōibꝰ virtutis eſt ſufficientia felicitatis qñ inuēte fuerint: eo ꝙ vita agētis ſm virtutē erit beata. C. D. Et fortaſſis bñ dixit. N. qñ iudicauit ꝙ beati ſunt illi qbꝰ puiſuz eſt ſufficiēter ex rebꝰ extrinſecis: ⁊ egerūt actiōes bonas nobiles: qñ vita ipſoꝝ eis intimauerit qd cōpetit ipſis: poſſe nāq ē vt agat qd oꝫ is q poſſidet modicū. C. D. neq. n. Anaxa. vr̄ reputaſſe felicē diuitez nec potētē cū dixit: nō eſt mirādū de h qd putauerūt plres incōuenies eē qd dixerūt felicitatē nō eē diffiniēdā p ea q extrinſecꝰ ſunt: cū ipſi nō ſenſerint niſi iſta tm̄. C. D. Et vr̄ ꝙ pfeſſio ſapiētū cōueniēs ſit dictionibꝰ eoꝝ in iſtis rebꝰ ⁊ teſtificās eis in ſermonibꝰ. Nāq de iſtis rebus eſt qdē pſuaſio tm̄ in eo ꝙ dictor aſſerit. Ueritas aūt in opōnibꝰ eſt: ⁊ cognoſcit qdē certitudo aſſertiōis ex opōnibꝰ bonis in vita ſua: in iſtis nēpe verax diſcernit. C. D. Cōſiderādū igit qd dcm̄ eſt de iſtis rebꝰ ⁊ interptādū p actiōes dictoris in vita ſua. Si. n. ꝯueniāt dictis recipiemꝰ ea: ſi vo deſiderāt putat de eis qd putat de dicto nō ꝯueniē re facto. C. D. Deco aūt q agit p intellēm ⁊ fuerit obſeqꝫ eiꝰ itellectui ⁊ diſpō eiꝰ diſpō bōa: vr̄ ꝙ ſit amās deū valde. Et ſi qdē cura ſit deo de hoībus vt credit: ⁊ vt debitū eſt: ⁊ ſit qdē deꝰ gaudēs de eo q eſt melior: tūc gaudet de eo q nitit aſſimilari ei valde: ⁊ hic eſt itellēs dignꝰ: eſt ergo vt bñfaciat eis q amāt ipſuz plus: ⁊ vt honorificet eos ⁊ viſitet ipſos: ſicut eſt diſpō amici cū amico ſuo: ⁊ eo ꝙ actio eoꝝ eſt actio nobilis ſana. C. D. ꝙ aūt oēs iſte res exiſtūt vtplm ſapiēti nō eſt ignotum neq occultuz valde: dignus ergo eſt vt ſapiens cum ſit ſm hanc diſpoſitionem ſit beatus.

Quō deo cura ſit de hoī/bus ſm Cō/mē. Uid. 12. met. cō. 37.

Cap. II.

Jam igit ſi ⁊ de his ⁊ de virtutibus, ⁊ de amicitia ac voluptate ſatis eſt dictuz: iam finem habere putanduz eſt intentionē noſtraz: vel quēadmodū dr̄ nō eſt in rebus agēdis finis cōſiderare ſingula, atq cognoſcere: ſꝫ magis illa agē: nec ſane ſufficit ſcire: ſꝫ conādū ē illā hr̄e ⁊ vti vel ſi quo alio mō boni efficiamur. Si ergo verba ſatis eſſent ad faciendūz nos bonos multam ac magnā mercedem: ſed theognidem merito reportarent ⁊ oporteret illa parare. Nunc aūt cōſtat illā vim hr̄e vt puocare ac ppellere iuuenes eos q ingenui ſunt: poſuitq generoſum morez vere honeſtatis amātez virtuti obnoxiuz facere. Sed vulgꝰ nō poſſe ad pbitatē inducere: nō. n. tales ſunt vt verecūdi obtēperēt: ſꝫ metu. Neq vt abſtineāt a prauis pp turpitudinē: ſed pp penaz. Affectu. n. viuētes pprias voluptates ac eas que illas efficiūt pſequūtur. Fugiūt vero his oppoſitas moleſtias. honeſtas aūt ac vere voluptatis quā nunq̄ guſtarūt ſine cura ſunt: tales igitur q verba traducerēt. nō. n. poſſe eſt neq facile q ab antiquo moribꝰ occupata ſunt ea verbis mutare: ſed bñ agi putāduz eſt ſi oībus exñtibꝰ p que boni fieri videmur virtutē ſuſcipiemꝰ: fieri vero bonos exiſtimāt: alii nā: alii ꝯſuetudine: alii doctrina. Nā qdē nō eſt in nr̄a ptāte: ſed p quādā diuinā cām vere fortunatꝰ exiſtit: ſermo aūt ⁊ doctrina nunq̄ in omnibꝰ vires habēt: ſed opꝫ vt ante cultus ſit moribus auditoris animꝰ ad recte gaudēduz edendūq tāq ager q ſemina ſit nutriturus. Nam q ſm pturbationē aī viuit: nec audiret monētis ſuaſiones nec intelligeret. Ei vero q ita diſpoſitꝰ eſt quō ꝯtrariuz ſuaderi pōt. Perturbatiōes. n. animi nō vñr penitus cedere verbis: ſed violētie. Opus eſt igitur vt mos pexiſtat ad virtutē quodāmō aptus amās honeſta ⁊ turpia indignās: ſed ex pueritia difficile eſt recta īductione ad virtutē potiri: niſi ſub talibus educatꝰ ſit legibus. Nam viuere modeſte ⁊ tēperate plurimis ac preſertiz iuuenibꝰ nō eſt iocūduz. Quobrē legibus ꝯſtitutū eē opꝫ circa educationē ⁊ exercitia. Non. n. moleſtiam afferrēt ſi fuerint ꝯſueta: nec fortaſſe ſatis eſt vt iuuenes recta educatōe ⁊ cura potiant. Sed qm̄ ēt viros factos opꝫ eadē exercere ac moribꝰ tenere. Ad hec quoq legibus indigebimꝰ oīno recte p totaz vitaz. nam pleriq

Nā nō eſt in nr̄a ptāte: ſꝫ p quādā diuinā cāz vere fortunatꝰ exiſtit.

neceſſitati magis q̄ȝ rōni parent: ⁊ penis q̄ȝ honeſtati.
Quapp exiſtimant quidā oportere legum poſitores p/
uocare / ⁊ exhortari debere hoīes ad virtutem honeſti
gratia: vtpote illis qui boni ſunt ea ſecuturis. Aduerſus
aūt inobediētes ⁊ tardiores penas ſuppliciaq̄ȝ impo/
nere. Qui vero tales ſunt vt emendari nō poſſint eos
penitus exterminare debere. Nam probuȝ virum ⁊ ho/
neſte viuenteȝ rōni pariturū eſſe. Improbum vero li/
bidinibus obnoxium quaſi beluaȝ quādā ſub iugo po/
ſitā p dolorē eſſe coercēduȝ. Itaq̄ȝ putāt penas tales eē
debere vt cōcupitis voluptatib⁹ maxime aduerſent. Si
ergo vt dictū eſt cuȝ q bon⁹ futurus ſit recte educatū ac
inſtitutū moribus eſſe opȝ: ac ſubinde in exercitijs lau/
dabilibus viuere: ⁊ nec ſponte neq̄ȝ inuitum praua fa/
cere. Hec vtiq̄ȝ erunt viuentibus ſm quādaȝ menteȝ ⁊
ordinationeȝ rectam precepti vim hn̄teȝ. Patris igitur
ordinatio viȝ ⁊ neceſſitatē nō hȝ: nec alteri⁹ cuiuſdā ſoli
viri: niſi ſit rex aut hmōi. At lex viȝ hȝ neceſſariā. Rō exi
ſtēs a prudētia quadā ⁊ mēte: ⁊ hoīes eos q cupiditati
bus ſuis aduerſant: ⁊ ſi recte faciāt: tn̄ idigne ferūt. Lex
aūt nō eſt moleſta iubens pbitateȝ. In lacedemonioꝝ
ciuitate vel ſola vt paucis cura publice videtur adhi/
bita a legumlatoribus circa educationem ⁊ exercitia.
In alijs vero ciuitatibus iſta neglecta ſunt: ⁊ viuit quiſ/
q̄ȝ vt vult cyclopum inſtar regens filios ⁊ vxoreȝ. Sed
optimum foret publice recte q̄ȝ curam adhibere idq̄ȝ fa
cere poſſe. Qȝ ſi publice negligeretur vnicuiq̄ȝ cure eē
debet filios ⁊ amicos ad virtutem dirigere: vel ſaltem
id conari. Poterit auteȝ maxime ſm predicta ſi legiſla/
tor fiat: nā publicas quidē curas cōſtat p leges fieri: lau
dabiles aūt p ſtudioſas leges. Nec referre videt vtruȝ
p ſcriptas: vel ſine ſcripto: nec p quas vnus vel plures
inſtituat: ceu nec in muſica ⁊ gymnaſtica ⁊ alijs diſci/
plinis. Ut enim in ciuitatibus vim habent leges ⁊ mo/
res: ſic in domibus paterni ſermones ⁊ mores: ac plus

etiā ppter cognationē ⁊ beneficia collata. Sūt eni̅ iam/
pridē affectiōe deuincti: ⁊ facile illis ſuadere nā. Diffe
runt etiaȝ priuata inſtituta a publicis: veluti in medici/
na. Uniuerſalr̄ eniȝ febricitāti cōfert abſtinētia ⁊ quies.
Eſt tn̄ fortaſſe aliquis cui nō cōfert. Magiſter etiā ludi
non eandē cunctis pugnā imponit. Certius aūt ſingu/
la magis declarari vident adhibita pu̇atiȝ cura: magis
eniȝ eo quo dȝ potit quiſq̄ȝ. Sȝ ⁊ medicus ⁊ ludi magi
ſter ⁊ alius quilibet q vl'a ſciat de oībus ⁊ talib⁹ optime
curaret. Naȝ vl'is qdē ſcia dr̄ ⁊ ſūt. At vnū aliquē nihil
forte vetat recte curari etiaȝ ab eo q ſine ſcia ſit / ſi cōſpe
xerit diligēter cōtingētia in vnoquoq̄ȝ per experientiā.
Quēadmodū ⁊ medici quidaȝ ſibi optimi vident: ſed
alijs nō ſufficere: nihilominus ille qui eē velit artifex ⁊
cōtemplatiuus ad vl'e videndū eſt: ⁊ illō internoſcēduȝ
quoad pōt. Nam ſcie circa hoc ſunt vt diximus. Forte
etiā is qui meliores facere velit vel multos vel paucos
conandū eſt vt legiſlator fiat. Siqdē per leges boni fie
ri poſſumus. Quāuis eni̅ ⁊ q datus ſit diſponere recte
nō eſt cuiuſq̄ȝ. ſȝ ſi alicuius eſt. i. ſciētis: vt in medicina ⁊ ī
alijs in quib⁹ eſt cura aliq̄ ⁊ intelligētia. An igit poſt h
cōſiderandū fuerit non ⁊ qūo legūlator q̄s fiat: vel quē/
admodū in alijs ab his qui in repu. verſant. Nam rei/
pu. pars hec eſſe vr̄: vel non ſimile eſt in repu. ac ceteris
ſciētijs ⁊ facultatibus. Naȝ in alijs qdem videntur eſſe
doctores ⁊ operatores ceu medici ⁊ pictores. At ſciam
gubernādarum rerūpub. ſophiſte pfitent quorum nul/
lus. rēp. gerit: ſed illi qui in illa verſantur: ⁊ hi facultate
quedam id agere vident: ⁊ experiētia magis q̄ȝ intelli/
gentia: cōſtat eniȝ eos de his rebus nec ſcribere nec lo
qui. Atqui pclarius id foret q̄ȝ orationes in iudicio vel
cum oībus habere. Nec rurſus filios ſuos aptos ad rē/
pu. efficiunt: nec amicorum aliquos qd facerent certe ſi
valeret. Neq̄ȝ eniȝ melius quicq̄ȝ ciuitati ſui relinquere
poſſent: neq̄ȝ ſibiipis aut his quos chariſſimos hn̄t ma/

gis quicq̄ꝫ optarēt q̄ꝫ hm̄ōi potētiaꝫ:nō tñ paruꝫ vr̄ ex/
perientia cōferre: nō eniꝫ fieri poſſent per cōſuetudinē
ad rē pu.aptiores. Itaqꝫ ⁊ his qui cupiūt de repu. hr̄e
ſciam: opus eſt inſuper experimento:⁊ ſophiſte qui id
ꝓfitent̄ longe abeſſe vident̄ a docendo. Quale enim
id ſit aut circa qualia penitus ignorāt:non eniꝫ ideꝫ eſſe
ꝙ rethoricaꝫ nec abiectionem poſuiſſent: nec putarent
eſſe facile leges ferre colligenti preclaras leges: nam
eligi poſſe optimas:quaſi vero electio non ſit intelligen/
tie:ac maximum iudicare recte vt in muſicis. Experti
eñi in ſingulis recte iudicāt opera:⁊ per que ⁊ q̄uō per/
ficiatur intelligunt. In expertis vero ſatis eſſe putandū
eſt ſi non latet ipſos vtrū bene vel male factū ſit/ queād/
moduꝫ in pictura. Leges aūt publica opera videntur.
Q̄uō igit̄ ex his lator leguꝫ fieri qs poteſt:aut eas que
optime ſunt itelligere:nō eniꝫ vident̄:neqꝫ medici qui/
deꝫ ex libris fieri:q̄ꝫ q̄ꝫ conant̄ illi nō ſolū curas dicere:
ſed etiā moduꝫ per quē medicina ſit tradēda ⁊ vt cōue/
nit curare:cuiuſqꝫ diſtinguens habitudines. At hec ex/
pertis q̄dē vident̄ vtilia: his vero q̄ ſine ſcīa ſunt inuti/
lia:forte etiā ⁊ legū ⁊ rerūpub. collationes his qui per/
ſpicere ⁊ iudicare valent quidē recte:vel cōtra: vel q̄lia
qualibus cōgruāt vtilia eſſe poſſunt. Sꝫ ille qui ſine ha/
bitu iſta ꝑſuaderet/ recte iudicare nō poſſet: niſi fortui/
tu. Intelligētiores vō in his fortaſſe fient. Cū igit̄ anti/
qui illa q̄ ad poſitionē legū pertinēt intacta reliquerint:
nos cōſiderare melius erit:⁊ oīno de repub. vt quantū
fieri pōt de rebus humanis phīa perficiat̄. Primū igit̄
ſiquidē in parte dictū ſit a maioribus recte id conemur
referre. Deinde ex collatione rerūpub. cōſiderandū eſt
qualia iſta ſint que ciuitates euertūt. ⁊ qualia vnāquāqꝫ
rempub. ⁊ per quas cauſas alie recte/ alie ꝯ gubernan/
tur:his eniꝫ viſis forte magis intelligimus qs reipub.
ſtatus ſit optimus: ⁊ q̄uō vnaqueqꝫ reſpubli. cōſtituta
ſit:⁊ quibus legibus ⁊ moribus.

¶ Undecimū capitulū ꝙ nō ſufficit ꝑdicta de felicitate ⁊ virtutibꝰ ⁊ amicitia ⁊ delectatiōe ſcire:ſꝫ magis opꝫ eo operari cuꝫ ſermones ſoli de ꝑdictis ſolū ꝓuocent ⁊ moueāt iuuenes bene nutritos aliis nō potētibus ſermonibus obedire:ſed timori vel pene ꝙ manifeſtat cer/ tum ex eo ꝙ quidā fiunt boni nā qđ nō eſt in nobis:ſed eſt dei donum ⁊ quidā cōſuetudine qđ eſt in nobis:quidā vero doctrina. ſ. hn̄tes ani/ mam preparatā cōſuetudinibus: viuētes vero ſm̄ paſſiones: nec au/ dire curant: vñ nō obediūt ſermoni:ſꝫ ſoli violētie pp̄ que opꝫ legibꝰ ordinatā eſſe iuuenū nutritionē: vt bona fiāt nō triſtia ex aſſueſcētia: ⁊ non ſolū iuuenū:ſed ⁊ viroꝝ ⁊ ſenū:⁊ obtēperantes legibꝰ premient̄ ⁊ inobedientes puniant̄:triſtitiis oppoſitis amaris delectationibꝰ incor/ rigibiles extermineñt. ꝙ qꝫ iteꝝ opꝫ leges opponi ꝓpter ipſas habere coactiuā potentiā ad bona:in quibus opꝫ viuere:quā non hꝫ viuus: vtpote patris preceptio:⁊ pp̄ legē non eſſe oneroſaꝫ velut ex inuidia latā:ſicut eſt preceptio:⁊ pp̄ in paucis ciuitatibꝰ eē leges poſitas:di/ rigētes cuiuſqꝫ etatis mores;ſed viuit quiſqꝫ vt vult. B. 11

Nigitur in eo qđ dictū eſt de felicitate in hoc li/ bro ⁊ de virtutibus ⁊ de amicitia ſuf/ ficientia eſt in hoc ꝙ ſciat̄ tantū:aut non. Arbitrandū eſt eniꝫ:qm̄ opꝫ vt ſint cōprehēſa nobis per terminos ⁊ deſcriptiones ⁊ vſitata. Nam vt dr̄ non ſufficit in eo: cuius natura eſt vt agat̄ ſcire tm̄ abſqꝫ vſu:nō eſt ergo in ſcīa virtutis ſufficiētia:imo ſtudendū eſt eius cogni/ tioni:vt conādum vſitationi ipſius ⁊ vſitationi rerū alienarum: vt efficiamur boni per modū aliquē ex modis boniſtatū:ſi non eſt in ſer/ monibus ſufficientia in v̄tute. ¶ B. ⁊ pp̄ hoc recte dictū fuit: qm̄ indi/ getur acceptione iurationis multe ⁊ ſecuritatis magis more per ipſaꝫ in adeptiōe ipſius ſicut. ¶ B. N. ⁊. N. B. Et patēs eſt:qm̄ notitia vir/ tutum potēs eſt mouere in adeptione earū eos qui liberi ſunt ex adu/ leſcētibus:⁊ excitare ſm̄ equitatē oēm qui nobilis eſt generis ⁊ amat bonū ſm̄ veritatē:plures aūt nō pōt expaueſcere vt moueant̄ ad bo/ num:eo ꝙ ipſi nō ducunt̄ ad bonū verecūdis:ſꝫ metu ⁊ pauorem neqꝫ ꝓhibentur a malis pp̄ earū turpitudinē:ſed pp̄ penarū ſuſpitionem. Cum enim ſm̄ paſſiones viuāt requirūt delectationes ſuiipſius: ⁊ res per quas fiūt delectationes ⁊ fugiūt a triſtitiis oppoſitis delectationi/ bus:bonū vero qđ eſt bonū ſm̄ veritatē:neqꝫ cogitatū eſt apud eos: quāto magis neqꝫ operatū cū non guſtauerint ipſuꝫ. Quis igit̄ ſermo mouebit iſtos:⁊ permutabit eos a ſtatu ſuo. Impoſſibile enim eſt aut nō facile mutare per ſermonē eū q iaꝫ induratus eſt in moribꝰ antiq̄s tpe longo. ¶ B. Et fortaſſis amabimus acqeſcere v̄tutes qn̄ fuerint nobis vniuerſe res q̄s videmus eſſe bonas. ¶ B. ⁊ q̄dā hoiūꝫ putant̄ eſſe boni per naturā:⁊ quidā per doctrinā. Et pꝫ qm̄ qđ de hꝰ eſt per na/ turā nō eſt a nobis:ſꝫ eſt ꝑ gr̄aꝫ quandā diuinā illis:quoꝝ fortuna bo/ na ⁊ veraciter. Sermo aūt ⁊ doctrina nō eſt efficax ad faciēdū v̄tutē in oībꝰ:ſꝫ opꝫ vt ſit aīa q vtit̄ ſermone ī v̄tute iaꝫ vſitata ⁊ aſſueta bo/ no ⁊ ībuta creſcēdo in vſu boni in amore recti:⁊ in odio cōtrarii eius ſicut amat ſeges terrā q̄ nutrit eā:nā illi q viuūt ſm̄ paſſiones beſtia/ les nō audiūt ſermonē cōuertētē eos ab aliq̄:neqꝫ itelligūt ipm̄. Qui ḡ fuerit ī hoc ſtatu q̄liter eſt poſſe vt permutet̄ eiꝰ ꝯſciētia:⁊ vr̄ opꝫ ne

putetur ꝙ iſti morbi morales reduci poſſint cogendo per ſermonem.
¶ B. ⁊ opꝫ vt ſit mos ante virtutē: intēdo ante actiones v̄tutis: ⁊ vt
ſit prius: ⁊ vt ſit ex more ſuo amor pulchri: ⁊ odiū turpis. ¶ B. vt aūt
inueniaᷓ virtus ſana ex vita pueri difficile eſt: niſi fuerit enutritus ſꝫ
legē nobilē: eoꝙ q nō creuerit ſm̄ legē nobilē vtiᷓ caſtitate per modū
cōtinētie: ⁊ vſus caſtitatis per modū cōtinētie eſt idelectabilis apud
plures. ¶ B. Ideoq̄ꝫ opꝫ vt metiamur dietā puerorum ⁊ actus eorum per
leges. Ipſi em̄ qn̄ creuerint ſm̄ eas nō erūt eis cōtriſtabiles pp aſſue
tudinem earū. D. Et fortaſſis nō erit in regimine diete puerorum ⁊ recta
gubernatione eorum quādiu durauerint in pueritia ſufficiētia. Sed opꝫ
etiā ꝙ qn̄ peruenerint ad terminū virorum vtanᷓ ea ⁊ aſſueſcant eam: ⁊
indigēt in hoc etiā legib⁹: ⁊ etiā indigēt legib⁹ in tota vita: plures em̄
ducunᷓ neceſſitate ⁊ coactione plus q̄ ſermone: ⁊ malo plus q̄ bono:
⁊ ppter hoc vidēt quidā hoies: qm̄ opꝫ vt legiſlatores cōſtringāt ho/
mines ad recipiendū virtutē: ⁊ vt hoc ponāt pro lege non ppter ſuc
tantū: ſed ⁊ pp eos q ſeruis ſimilanᷓ in nā ſua cū obediāt quidē legi/
bus per ſermonē viri emeriti in quibus iaꝫ preceſſit cōſuetudo ⁊ ado
ptauerunt aīas ſuas: ⁊ ppter hoc vidēt: qm̄ opꝫ vt ponāt modos pe/
narūꝫ ⁊ vltionis in euꝫ qui nō obedit: ⁊ eſt peruerſe nature. Qui vero
irrectificabilis eſt tollaᷓ de medio: naꝫ aptitudinē habēti ⁊ idoneita
te qui amat bonū perſuadeᷓ per ſermonē: malus eniꝫ cōcupiſcēs dele/
ctationes opꝫ vt affligaᷓ tormētis: q̄ſi beſtia: ideoq̄ꝫ dixerūt: qm̄ expe
dit vt iponanᷓ pene cōtrariātes delectationib⁹ amatis: intēdo vt po/
naᷓ cuilibet delectationi triſtitia q ſit tanq̄ ꝯtrariās ei nāl'r. ¶ B. quē/
admodū aūt dictū eſt: opꝫ qui vult fieri bonus vt vtatur eo qđ perti/
net bonitati: ⁊ vt nō faciat malū: neq̄ꝫ volūtate ſua: neq̄ꝫ abſq̄ꝫ ſua vo
luntate: ⁊ h̄ quidē fit illis qui inhabitāt ciuitates ſani intelle: ⁊ quas
ordinat vir ſtrenuus: ⁊ nō inueniᷓ iſtud in ciuitatib⁹: niſi ex parte mā
datoris ſtrenui cogētis eos ad hoc: non inueniᷓ aūt potētia coactiua
ad hmōi in mādato viri vni⁹ niſi ſit rex tanq̄ rex abſolut⁹: intēdo vir
tuoſūꝫ bonū. Lex aūt hn̄s potētiā coactiuā qn̄ fuerit ſermo ꝓcedēs
a ſcīa ⁊ intelcu. ¶ B. ⁊ hn̄tes legē inimicanᷓ eis q cōtrarianᷓ ipſis in
actionibus: ⁊ ſi ſint actiōes eorum ſane. Attn̄ lex nō eſt grauis: qm̄ ordi
nat qđ opꝫ. ¶ B. ⁊ putaᷓ de legiſlatore ī ciuitate lacedemonia tm̄: qm̄
premādauit adhiberi diligētiā circa dietā ⁊ modū viuēdi in reb⁹ pau/
cis: in plurib⁹ vero ciuitatib⁹ iaꝫ periīt cōſideratio in hmōi reb⁹: ⁊ pp
hoc viuit quilibet hoīuꝫ ad libitū ⁊ volūtatē ſuā cuꝫ filiīs ⁊ vxore i ſe/
metipſo: ſicut vixit ꝓut libuit cū filiīs ⁊ vxore: ſꝫ vult ⁊ eſtimo virū ſa/
moſūꝫ apud ipſos: p hoc ꝙ accidit ei de libito viuēdi malitia ſtat⁹ cū
vxore ⁊ filiīs: hoc qđ dixit ē res manifeſta valde i ciuitatib⁹ que ſunt
ſup faciē terre in h' tpe. ¶ B. ⁊ meli⁹ eſt ꝙ ex regimine i iſtis reb⁹ eſt ꝓ/
uiſio cōis ſana: quā poſſe ē eē in vſu: ⁊ qn̄ fuerit regimē iſtō vniuerſi/
tatis: opꝫ ꝙ ſit ſꝫ ꝙ curat qlꝫ ex ipſis ⁊ cupit circa filios ⁊ amicos ſꝫ
eq̄litatē: ⁊ vt ſtudeaᷓ v̄tuti ab oīb⁹ eis: ⁊ vt eligāt eā: ⁊ maxīe ꝑ iſtud
q ſciuerit qđ dictū ē i hoc li. qn̄ factus fuerit lator legū: ꝓuiſio. n. cōis
ciuitatibus eſt qdē per leges. ⁊ viri qdeꝫ idonei fiūt v̄tuoſi p leges no/
biles: ſiue ſint ſcripte: aut nō ſcripte. Forſitan. n. in hoc nō eſt diuerſi/
tas: itēdo in gn̄e ⁊ nā i eo p qđ iſtruiᷓ vnus ſingularis ⁊ vniuerſitas: ⁊
vt qđ accidit in arte muſica ⁊ in ceteris opationib⁹: intēdo qm̄ per qđ
inſtruiᷓ vnus p hoc inſtruiᷓ ⁊ vniuerſitas. Et pp hoc ſunt res legales
⁊ cōſuetudines hn̄tes viꝫ in ciuitatib⁹ q̄ſi vim ſermonū ſc ꝯſuetudinū
patrū in domib⁹: imo validiores ſunt ī ciuitatib⁹: ⁊ vtiliores: eoꝙ gē
neraliores. ¶ B. iſtructio v̄o pticularis ⁊ cōis ciuilis ēt hn̄t adinuicē
diuerſitatē: vt qđ accidit ī arte medicine: ⁊ ī ceteris artib⁹ opatiuis: ⁊
qđ dr̄ i medicina: qm̄ dimiſſio nutrimēti ⁊ qes: intēdo ꝓuationē exer/
citīī cōpetit febricitātib⁹: fortaſſis tn̄ qbuſdā nō ꝯuenit: ⁊ ſil'r in epile/
pticis fortaſſis nō cōpetit oīb⁹ cura vna: ⁊ digni⁹ eſt putari qm̄ ꝑticu/
lare exq̄ſitū eſt certitudinal'r qn̄ fuerit regimē ⁊ ꝓuiſio ꝓpria ſingulis
hoīum: intēdo vt memoria habeaᷓ cuiuſlibet hoīs: ⁊ ꝓuideaᷓ ei p ſibi
ꝓpriū ſꝫ ꝙ tale īdiuiduū ſignificatū verūtn̄: vnūquēq̄ꝫ regit regimīe
decēti ⁊ bono: ⁊ viſitat viſitatiōe ꝓpria ī medicina: ⁊ ī reliqs artibus
actiuis ille apud quē fuerit ex illa arte cōe vl'e: intēdo qđ ꝑtinet vni/
uerſo: ⁊ vl'r meli⁹ eſt regimē regimine illi⁹ apđ quē ē qđ ꝑtinet ꝑticula
rib⁹ tm̄ eoꝙ ſcīe ſunt qdē rei vlis: ⁊ iſte artes ſūt artes actiue a ſcīa:
niſi ꝙ forſan nō ꝓhibeᷓ: qm̄ regat hō regimine bono īdiuidua multa
qn̄ iaꝫ certificatū fuerit qđ ꝯuenit p experiētiā tm̄: ſicut accidit hoc ī
arte medicine. Putāt q̄ multi medicorum q ſunt cū hac diſpōne: qm̄ bn̄
⁊ certe operanᷓ in ſeipſos: ⁊ nō pn̄t ī aliīs ꝑficere quicq̄ pp ignorātiā
eorum nāe cōis: ⁊ pp hoc vr̄: qm̄ opꝫ eū q vult eē magiſter ⁊ artifex ꝑfe/
ctus ī hmōi artib⁹ actiuis vt hēat ſciaꝫ rei vlis nō min⁹ q̄ ſciaꝫ ꝑticu/
laris: vt ſit ſcīa ei⁹ rei vlis ī tali arte ſꝫ mēſurā poſſe ī ea: ⁊ ex q̄ neceſſiū
eſt ei q vult efficere p regimē ⁊ gubernationē aliquos meliores q̄ ſint
ſiue multos: ſiue paucos: vt ſit lator legū: cū per legē quidē bonū fa/
ciamus. Et tūc manifeſtū eſt: qm̄ nō eſt potēs vnuſquiſq̄ꝫ vt ponat ex
ipſis pōnē bonā: neq̄ꝫ ſi ſit vir experiētie tm̄. Sꝫ ſi fuerit aliqs: erit ille
qui ſcit vl'e: ſicut ſe hꝫ res ī medicina ⁊ ī ceteris magiſteriīs: in qb⁹ eſt
viſitatio: rectificatio ab intellu ⁊ ſcīa. ¶ B. cūq̄ꝫ ſic ſit opꝫ vt perſcru/
temur poſt hūc ſermonē ex q̄ magiſterio poſſe eſt hoī vt ſit lator leguꝫ
⁊ q̄liter erit h̄. Et eſt manifeſtū qm̄ erit qdē h̄ p noticiā rerū ciuiliuꝫ q̄
ſunt ſm̄ eius in q̄ ſpeculaᷓ: ſicut ꝓportionanᷓ cetere artes ⁊ potētie
ſuo ꝓprio ei⁹: ideoq̄ꝫ putaᷓ ſcīa h̄ pars eē artis ciuilis q̄uis nō appa/
reat ex eo qđ iuenit ī ciuitatib⁹ ꝙ res ī pōne legū ſil'r rei ī ceteris ſciē
tiīs ⁊ potētiīs. In ceteris nāq̄ꝫ potētiīs ⁊ artib⁹ pꝫ ꝙ illi q ſciunt ſunt
q agūt per eas vt medici ⁊ ſcriptores. ¶ B. illi aūt q ꝓfitenᷓ ſapiētiā
rerū ciuiliū nō pn̄t docere eā: neq̄ꝫ qlibet potēs ad agenduꝫ eas: imo
putaᷓ ꝙ illi q exercēt vitā ciuilē faciūt h̄ p potētiā quādā aliaꝫ a ſcīa.
¶ B. Et ſunt digniores vt faciāt h̄ per experiētiaꝫ q̄ vt faciāt ipſūꝫ per
ſciam ⁊ artē: nō eniꝫ vr̄ ꝙ ipſi ſcribāt in hoc quicq̄ neq̄ꝫ robor ēt ī hoc
rōcinationē. ¶ B. forſan poſitio ſermonū in iſtis reb⁹ artificialior eſt
q̄ qđ cōſueuerūt antiqui de poſitione ſermonū cōtēdēdi in iudicio ⁊
diſſiciliū: ⁊ neciuꝫ fuerat eis cōponere ſermones ciuiles cū reputarēt
ſe potētes ad hoc: ⁊ cum in hoc fuiſſet ſanatio ipſorū met atq̄ꝫ aliorum ex
amicis. Et eniꝫ ipſi ſi feciſſent hoc nō poterāt dimiſiſſe ciuitatib⁹ aliqđ
penitus loco ſui poſt morteꝫ melius h̄ magiſterio ſibi ⁊ amicis etiam.
¶ B. neq̄ꝫ putandū ꝙ poſſe experiētie in inuētiōe legū modicū ſit: nā
tūc nō eēt poſſe vt aliqs iſtorum eēt lator legū: intēdit eos q erāt tpe ſuo.
Nā qui ex ipſis factus eſt lator legū: factus eſt qdē ex pte experiētie:
intēdo ꝙ expertus fuit ipſe ⁊ aliīs: ſicut ſe hꝫ ī medicina experimētalis.

Neceſſe ē illis q cupiūt regere ciuitates vt ad minus habeāt experientiam.

Electio act⁹ nobilis in vnaq̄q; artium nō fit niſi p duas res. ſ. p ſciaꝫ ⁊ experientiā.

ideo neceſſe eſt illis qui cupiunt regere ciuitates vt ad minus habeāt experientiā. ℂ D. illi autem qui profitent̄ ſe artem condendi leges ex illis qui iactant ſe eſſe ſapientes in eis ſunt longe ab hoc valde: neq; enim ſciunt vniuerſal'r que ſit hec ars ⁊ in qua re ſit. Et cum ignorantia eorū de hoc putauerūt quidā q̄ hec ars ⁊ rhetorica ſit res vna: ſed putauerunt hanc eſſe deteriorē rhetorica ⁊ putauerūt q̄ condere leges leue quid eſt ei qui vult aggregare ex ipſis in quo pficit. Non eſt autē vt opinati ſunt. Etenim electio actus nobilis in vnaquaq; artiū nō fit niſi per duas res: vna quarū eſt ſciētia cognitionis illius rei: ⁊ altera experientia. Sciētia naq; eſt per quā inuenit̄ actio: ⁊ experiētia per quā dirigit̄ vel pficit̄ ſicut ſe habet in arte muſica ⁊ arte medicine: ⁊ ceteris ex artibus actiuis: ⁊ domini experientiarū per quos perficit̄ in hoc ſm perfectionē: ſunt illi qui iudicant ſane de operationibus per experiētias: ⁊ ſciunt cum hoc per quā rem erunt: ⁊ qualiter: ⁊ que res cui rei cōuenit: qui vero nō habēt experiētiam de aliquo ⁊ habent notitiā nature eius occultat̄ ab eis ſi eſt ex actione bona in fine: aut mala. ℂ D. Et vir conditor leguꝫ ſimilat̄ potentijs ciuilib⁹: qualiter igitur erit is apud quem nō eſt ſcientia iſtius artis cōditor legum: aut quō iudicabit de nobili earū: aut de ignobili: nō enīꝫ erit poſſe hoc niſi fuerit de hoc perſcrutatio ⁊ ſpeculatio: ⁊ ponat̄ in membranis librorū: ⁊ dicant in ea nō que ſunt res que ſe hꝫ in ea habitudine curationū in arte medicine: ⁊ īmo qualiter fiat curatio/ donec habeatur ſanitas: ⁊ diſtinguant̄ hec donec perueniāt ad finem in vnoquoq; hominū. Et de huius notitie domino putatur: q̄m ipſe pficiat per experientiam: qui vero nō habuerit hanc notitiam non proficiet per experientiā: ⁊ cum ſic ſit erunt cōuenientes valde poſitio leguꝫ ⁊ aggregatio fororū ciuiliū eis qui poſſunt vti cōſideratione ⁊ iudicio ſano de bono ⁊ eius cōtrario. Et per hoc facile erit eis ſcire quid cuiq; cōueniat: intēdo que lex cui aggregatiōi: ⁊ ſimil'r in ſingulis partib⁹ aggregationū. ℂ D. Si aūt incipiant in poſitione legū abſq; habitu ſciētiali nō erit poſſe eis iudicare iudiciū rectum bonum: niſi ſit conditor nature excellentis: ⁊ forſitan erit actio habētis excellentē naturam cōuenientior quādo fuerit ab habitu artificiali. ℂ D. ⁊ cum iam dimiſerint antiqui pſcrutationē ⁊ inquiſitionē de poſitione leguꝫ: tūc fortaſſis erit melior cōſideratio in hac conſideratione in ciuitate per modū vl'em. Et q̄m ꝓpoſitū noſtrū eſt perfectio ſpeculatiōis ſm menſuram poſſe nr̄e in rebus humanis: tunc conabimur primit⁹ perſcrutari de omni parte nobili bona legum qd̄ dixerunt antiqui de hoc: intendo de regimine ciuitatū: ⁊ de inde videmus de modis viuēdi inuētis quis eoꝝ corrūpit quaſdā ciuitates ⁊ rectificat quaſdā: ⁊ quis eorum rectificat omnē: intendit ex ciuitatibus quattuor ſimplicib⁹ aut quinq;: ⁊ ꝑpter quam cām efficit̄ vna quarūdam ciuitatum bona: ⁊ quarūdā ecōtrario. Quādo ergo cōſideratū fuerit in his forſan ſciet̄ magis que vita melior: ⁊ qual'r ponat̄ vnaqueq;: ⁊ ꝑp quid. ſimilant̄ leges in vſu earū cōſuetudinib⁹: incipiamus ergo ⁊ dicamus.

ℂ Et hic explicit ſermo in hac pte huius ſciē: ⁊ eſt ea q̄ hꝫ ſe in ſcīa ciuili habitudine notitie qd̄ eſt ſanitas ⁊ egritudo in arte medicine: ⁊ illa quā pmiſit eſt pars que hꝫ ſe in hac ſcīa habitudine effectiue ſanitatis ⁊ deſtructiue egritudinis in medicina: ⁊ eſt in libro eius nominat̄ liber de regimine vite. ⁊ nōdū puenit ad nos: q ſum⁹ in hac īſula quēadmodū nō peruenerant ad nos primitus de iſto libro: niſi primi quattuor tractat⁹ donec pduxit eum ad nos amicus noſter vir nobilis dn̄s Omarſilius martini rogatu amicoꝝ ſuoruꝫ: ⁊ deus retribuat ei pro nobis regratiatione cōpleta: ⁊ fortaſſis erit aliquis amicorum qui adducat librum in quo eſt cōplementū huius ſcientie ſi deus voluerit. Apparet autē ex ſermone Abyn arrin Alpharabij: q̄m inuentus eſt in illis villis: ſi vero hoc non cōtigerit ⁊ deus contulerit induci vite pſcrutabimur de hac intētione iuxta menſurā noſtri poſſe: nam ex ſermone phi apparet in hoc loco: q̄m qd̄ eſt in lib. Platonis de regimine vite incompletum eſt: ⁊ videt̄ q̄ ſic ſe habeat res in ſeipſa: nam in illo libro perſcrutatur Plato duobus modis hominū tm̄ ⁊ ſunt cōſeruatores ⁊ ſapiētes: de inde oſtendit quō permutant̄ ciuitates ſimplices ad ſeinuicē: ſed perſcrutatio artificialis exigit vt rememorentur leges ⁊ fori cōes ciuitatibus ſimplicibus: de inde rememoret̄ poſt hoc qd̄ appropriant̄ ſingulis ciuitatibus ex eis intendo qd̄ appropriatur aggregationi nobili honorabili ⁊ alijs aggregationibus. Et ſimiliter rememoretur qd̄ impedit vniuerſas aggregationes: ⁊ qd̄ impedit modo ſingulos ex ipſis: ⁊ inquirant̄ exempla huius in vita inuenta in illo tēpore: ⁊ hoc eſt illud ad qd̄ innuit Ariſto. hic. ⁊ eſt res que non completur in libris Platonis. qualiter igitur. d. Albubekrim fili⁹ aurificis q̄ locutio de aggregatione nobilium expedita erat in libro Platonis: ⁊ q̄ loqui de eo in quo iam locutum eſt dummodo inueniatur eſt ſuperfluitas: aut ignorantia: aut malitia: ⁊ verūtamen non peruenerat ad ipſum complementum iſtorum tractatuꝫ. ℂ Et ego quidem expleui determinationem iſtoꝝ tractatuum quarto die Jouis menſis qui arabice dicitur ducadatim anno arabum. d. lxxij. Et grates deo multe de hoc. ℂ D. tranſlator. Et ego compleui eius tranſlationem ex arabico in latinum tertio die iouis menſis Junij. Anno ab incarnatione domini. M. cc. lx. apud vrbem Toletanam in capella ſancte Trinitatis: vnde ſit benedictum nomen domini qui eſt trinus ⁊ vnus.

ℂ Explicit Liber Decimus Ethicorum Ariſto. cum cōmentarijs Auer. ſui fideliſſimi interpretis.

¶ Ad Nicolaū Quintū pontificē maximum Leonardi Aretini epiſtola.

Non nouum eſſe conſtat beatiſſime pater: ſꝫ iam inde ab antiquis frequētiſſime viſitatū: vt qui litterarū ſtudijs inſudāt homines laborum ſuorum opera ad principes ſcribāt. Qđ mihi feciſſe vident̄: non quo diſciplinā aliquā illis proponant: ſed quo amor ac beniuolentia ſua bonis principibus innoteſcat: ac eorū ex auctoritate, ad quos libri ſcribunt̄ quedā ipſis libris accedat auctoritas. Ego igitur horum ſecutus exemplū vigilias quaſdam meas non contēnendas: vt reor: ſed qđ ſine arrogātia dictū: vel in noſtris hominibus valde vtiles: cum omni reuerētia tuo nomini p̄ſcripſi. Nam cum per vacationē apoſtolice ſedis nuper in Cōſtātienſi cōcilio ſubſecutā: ipſe quoqꝫ ab officio qđ in curia preſtare conſueui, vacarē: multaqꝫ eis varia quotidie inſurgerēt: qm̄ nec exitū vllū, nec finem ꝓſpicere volebāt: retuli me ad ſtudia lr̄arum: tanqꝫ in tranqlliſſimū aliquē portuꝫ turbationū cunctaꝝ. Cūqꝫ ibi cum veteribꝰ amicis: vt inquit Cicero: id eſt cuꝫ libris rediſſeꝫ in gratiā: multaqꝫ ⁊ aſſidua lectione vterer: placuit tandē nō ſolū legēdo mihi: verūetiā ſcribēdo alijs, ſi qua poſſent, ꝓdeſſe conari. id eniꝫ precipuū ſtudioſoꝝ munus putanduꝫ eſt: vt nō ad ꝓpriā modo, ſed ad cōem vtilitatē ſtudia referāt ſua: Itaqꝫ Ari. libros: q de moribꝰ inſcribunt̄ ſuauiſſimos qdē ac elegātiſſimos: ⁊ ad vitā noſtrā plurimū neceſſarios accuratiori diligētia in latinū traduxi: putās id vſqꝫ adeo vtile: vt nihil fieri poſſet vtiliꝰ. Eos igit̄ beatiſſime pr̄ libros ad te mitto: nō quo vacare eoꝝ lectiōi te poſſe arbitrer: noui. n. fluctꝰ ⁊ eſtus paſtoraliū occupationū: ſꝫ vt oīs mea opa ī tuū nomē referant̄. Quia ſuſpicor fore nullos q forſan grecaꝝ lr̄aruꝫ ignari: ⁊ ob hoc defectꝰ minime īternoſcere valētes huic meo labori refragabunt̄: ꝓ diſcuſſiōe rerū ipſaꝝ quedam premiſi.

¶ Leonardi Aretini ꝓhemium in lib. Politicorum.

Inter moralis diſcipline precepta, quibꝰ humana inſtituitur vita ⁊ docetur: eminentiſſimum quodāmodo locum obtinent: que de ciuitatibus, earūqꝫ gubernatione, conſeruationeqꝫ traduntur. Quippe diſciplina huiuſmodi omnis, felicitatem hominibus conficere ſtudet. Felicitatē vero ſi vni acqrere p̄clarū eſt: quāto magnificentius erit vniuerſe ciuitati beatitudinē adipiſci? Bonum eniꝫ q̄zto latius patet: tanto diuinius eſt exiſtimādum. Cūqꝫ hō imbecillū ſit animal: ⁊ quā per ſeipm̄ nō habet ſufficientiā ꝑfectionēqꝫ ex ciuili ſocietate reporet: nulla ꝑfecto cōuenientior diſciplina homini eē pōt: qꝫ quid ſit ciuitas ⁊ quid reſpu. intelligere: ⁊ per que cōſeruet̄ intereatqꝫ ciuilis ſocietas nō ignorare. Mihi qdem: qui hec ignorat ſeipm̄ pariter ignorare videt̄: ac ſapiētiſſimi dei preceptū deſpicere. Itaqꝫ ⁊ Plato decē illis preclaris libris q ſunt ab eo de repub. ſcripti: in hac parte oſtēdēda, docēdaqꝫ plurimū nixus eſt. Et Mar. Cicero noſter ſex īclytis libris quos de repub. ſcripſit hanc ipſaꝫ mām eſt ꝑſecutꝰ. Et Ari. in hoc volumine: qđ nūc in latinū cōuertimꝰ hec ipſa cōplexus eſt: tanto quidem nitore ⁊ copia ⁊ ornatu: vt vere mereatur flumen aureum vocitari. Materia igitur huius operis talis eſt: Conuertendi autē interpretādiqꝫ mihi cauſa fuit eadē illa, que iam decem ⁊ octo annis ad conuerſioneꝫ Ethicorū induxit. Nam cum videreꝫ hos Ariſt. libros: qui apud grecos elegantiſſimo ſtillo perſcripti ſunt: vitio mali interpretis ad ridiculam quandā ineptitudinē eſſe redactos: ac preterea in rebus ipſis errata permulta ac maximi pōderis: laborē ſuſcepi noue traductiōis quo noſtris hoībus in hac parte prodeſſeꝫ. Quid eniꝫ ciuibꝰ meis primuꝫ: deinde ceteris qui latina vtunt̄ lingua ignaris grecaꝝ lr̄arū facultatē prebere: vt non per

enigmata ac deliramenta interpretationum ineptarum ac falſarum: ſed de facie ad faciem poſſint Ariſtote. intueri. Et vt ille in greco ſcripſit: ſic in latino perlegeret. Excitauit me quoq; vtilitas maxima: quam ex interpretatione Ethicoꝝ proueniſſe conſpexeram. Homines enim ingenue eruditi/ quos primo veteris interpretationis ineptitudo ac barbaries a legendo repellebat: ita poſtmodum eos libros complexi ſunt: vt in maximã lucem illarum rerum cognitio ſit perducta. Quod idẽ fore ſpero in his de quibus nunc agimus Politicorũ libris. Atq; eo magis quo hec materia ciuilis: ⁊ verba ad exprimẽdum alia q̃ in ſuis diſputationibꝰ ſcholaſtici vtantur: ⁊ maiorem quẽdam efflagitant dicendi ornatum: Que duo interpres ille nedum conſequi: ſed ne ſuſpicari quidem potuit Ariſtote. certe tanta facũdia: tanta varietate ⁊ copia: tanta hiſtoriarũ exemplorũq; emulatiõe hos libros referũt: vt oratorio pene ſtilo ſcripti videantur. Sic enim argumẽtationes totas interdũ explicat: vt cuncta dicendi ornamẽta in eis ſtudioſe cõiuncta liceat intueri. Nec eſt in his libris queſtio vlla paulo vberior/ que tractata ab illo ſit abſq; rethorico pigmento atq; colore. Quorum ⁊ ſi non expreſſionem/ attamen abumbrationẽ quandam diligens lector in hac traductione noſtra deprehendet. Fuit enim Ariſto. ſtudioſiſſimus eloquentie: qđ artes rethorice eius pluribꝰ voluminibus explicate declarant. Que ſit igitur horũ librorum materia: ⁊ qua de cauſa laborem hunc ſuſcepimus: ⁊ quales libri ipſi in greco ſint: hec prefatos eſſe ſufficiat. Hortamur autem omnes vehementer ad huius operis diligentiſſimam lectionem: vtpote doctrinam vberrimã: ac rerum prope innumerabiliũ cognitionem: ⁊ quidẽ neceſſariam ad vitã ſuſcepturos.

Ariſtotelis Liber Primus Politicorũ ex fida Leonardi Aretini traductione.

Capitulum Primũ.

Quoniã videmus oẽm ciuitatẽ eſſe ſocietatẽ quãdã: ⁊ oẽ ſocietatẽ boni alicuiꝰ gratia cõſtitutã. Nam eius gratia: qđ bonũ videt̃ oĩa oẽs agũt: pꝫ qđ bonũ aliqđ oẽs cõiectãt: maxime vero principaliſſimũ oĩũ que eſt principaliſſima: ⁊ ceteras oẽs cõplectitur. Eſt aũt hec illa que ciuitas appellat̃ ⁊ ciuilis ſocietas. Quicũq; vero putãt gubernatoris ciuitatis/ ⁊ regis/ patriſq; familias: ⁊ domini eandem eſſe rõnem: non bene dicunt. Multitudine enim ⁊ paucitate: ſed nõ ſpecie illorum ſingulos putant differre: veluti ſi paucorum qdem dominũ. ſi vero pluriũ patrẽfamilias: ſin ẽt pluriũ gubernatorẽ ciuitatis vel regẽ: quaſi nihil differat magna domus ⁊ parua ciuitas. Gubernatorq; ciuitatis ⁊ rex qñ quidem idem preſidet ⁊ regit. Qñ vero ſm rationem talis ſcientie in parte preſidet: ⁊ in parte ſubeſt gubernator ciuitatis. Sed hec vera non ſunt: qđ manifeſtum erit ſm hanc doctrinam conſiderantibus. Ut enim in alijs compoſitum vſq; ad incompoſita diuidere neceſſariũ eſt (he nãq; ſunt minime totius particule) ita ciuitatem ex quibus componitur cõſiderantes: ⁊ quid ille differant inter ſe: ⁊ ſi quid artificij recipiunt/ ſingula ipſorum intuebimur. Si quis igitur ab initio rerũ orginẽ inſpiciat: vt in alijs: ſic ⁊ in iſtis optime diſcernet. Primũ igitur neceſſe eſt combinare illos/ qui non poſſunt eſſe niſi ſimul: ceu marem ⁊ feminam generatiõis cauſa. ⁊ hoc non ex electiõe: ſed velut in ceteris animalibus ⁊ plantis naturale eſt deſiderium quale ipſum eſt tale alterũ relinquẽdi. Imperãs vero natura ⁊ parens ꝓpter cõſeruationẽ. Nam qđ poteſt mente ꝓſpicere natura iperat ac dñatur: qđ aũt poteſt

Eiꝰ gr̃a qđ bonũ vr̃ oẽs agunt.

Declaratio.

corpore hoc facere: paret nã ⁊ ſeruit: quapropter dño ⁊ ſeruo idem cõfert. ¶ Natura igitur diſtincta ſunt femina ⁊ ſeruus. Nihil eniȝ nã facit tale quale ſtatuarij delphicum gladiũ ob inopiaȝ: ſed vnũ ad vnum. Sic eniȝ optime inſtrumẽta proficiẽt: ſi eoruȝ ſingula nõ multis ſed vni deſeruiãt. Uerum apud barbaros femina ⁊ ſeruus eodẽ gradu habẽtur. Cauſa vero huius eſt: qm̃ qḋ nature dominet̃ nõ habẽt: ſed fit eorũ ſocietas ex ſeruo ⁊ ſerua. Quãobrem aiunt poete grecos barbaris dñari oportere: ꝙ idem ſit nã barbar⁹ ⁊ ſeruus. ¶ Ex his duabus igitur ſocietatib⁹ domus prima: recteq; Heſiodus inquit domũ in primis mulierẽq; ⁊ bouẽ aratorẽ. Bos eiȝ pro ſeruo pauperib⁹ eſt. Quotidiana igitur ſocietas ſm nãm cõſtituta domus eſt: quos Carũdas quidẽ homoſipyos: Epimenides vero cretẽſis homocapos appellat. Sed que ex pluribus domib⁹ conſtituit̃ ſocietas prima vtilitatis gratia nõ quotidiane pagus eſt. Maxime vero ſm nãm vr̃ pagus ꝓpagatio quedã eẽ domus eoꝝ quos dicim⁹ coaluiſſe: ⁊ natos eſſe natoꝝ. Quapp primo ſub regib⁹ ciuitates erant: nũc vero ẽt gentes. nã ex his que ſuberãt regno accreuerũt. Oĩs aũt dom⁹ regitur a ſeniore: itaq; ⁊ genera inde ꝓpagata pp ꝯſanguinitatẽ. Et hoc eſt qḋ inquit Homer⁹. Jura dent ſinguli natis ⁊ vxorib⁹. ſparſim nãq; ẽt ſic antiqtus habitabant. Et deos ob hoc ipſuȝ putant cũcti regeȝ habere: qm̃ ⁊ ipſi partim nunc: partiȝ antiqtus ſub regib⁹ degebant. Queãdmoduȝ vero formas humanas dijs attribuunt homines: ſic etiam ⁊ vitas.

¶ Quid ciuitas: homo ciuile animal: partibus ciuitas prior. Cap. 2.

Quid eſt ciuitas.

Que aũt ex pluribus pagis conficit̃ ſocietas: ciuitas eſt/ que quidem (vt ita dixerim) tot⁹ ſufficientie vitam hȝ: cõſtituta quidẽ gratia viuẽdi: exiſtẽs aũt bene viuẽdi grã. Quapp omnis ciuitas natura eſt: ſiquideȝ ⁊ ꝑme ſocietates: naȝ hec illaruȝ finis eſt: nã vero finis eſt. quale eniȝ vnũqḋq; eſt generatiõi ꝑfecta: hanc vniuſcuiuſq; nãm eẽ dicim⁹: ceu hoĩs/ equi/ dom⁹. Inſup cuius grã ⁊ finis optimũ. Sufficiẽtia vero finis ⁊ optimũ. Ex his igitur ptȝ ciuitatẽ eẽ ex his: que nã ſunt: ⁊ ꝙ hõ natura ciuile eſt aĩal. Et qui abſq; ciuitate eſt pp nãm: nõ pp fortunaȝ: aut nequã eſt: aut potior q̃ȝ hõ: vt ab Homero ꝑ cõtumeliã increpat̃: ſine tribu/ ſine iure/ ſine domo. Naȝ ſimul nã talis eſt ⁊ belli cupidus: veluti qui nullo retinetur iugo/ vt neq; volantia. Ex quo ptȝ ſociale aĩal eẽ homineȝ: magis q̃ȝ omnis apes: ⁊ q̃ȝ oẽ gregariũ aĩ. Nihil enim vt dixim⁹/ fruſtra natura facit. Sermonẽ vero homo hȝ ſolus omniũ animaliũ. Nam vox quidẽ moleſti atq; iocundi ſignũ eſt. Quapropter alijs quoq; exiſtit animalib⁹. Hucuſq; enim nã in his proceſſit: vt ſenſum habeãt iocundi ⁊ moleſti: ⁊ hec inter ſe ſignificare poſſint. At ſermo ad hoc datus eſt nobis: vt oſtendamus vtilitateȝ/ ⁊ dãnum: quare ⁊ iuſtuȝ ⁊ iniuſtuȝ. Hoc eniȝ preter cetera aĩalia hominib⁹ propriuȝ eſt: vt boni ⁊ mali: ac iuſti ⁊ iniuſti: ⁊ aliorũ huiuſmodi ſenſuȝ habeant ſoli: horũq; ſocietas facit domuȝ ⁊ ciuitateȝ. ¶ Et certe ſm naturã prius eſt ciuitas q̃ȝ domus: ⁊ q̃ȝ ſinguli noſtruȝ. Nam totum prius eſſe q̃ȝ parteȝ neceſſariũ eſt. Perempto eniȝ toto nõ erit pes nec manus: niſi equiuoce veluti ſiquis dicat lapideã. Nam corrupta quideȝ erit talis. Cuncte q̄dem opere diffinite ſunt ⁊ potentia. Itaq; cũ ampli⁹ nõ ſint tales nõ eſt dicẽduȝ illas eẽ eaſdeȝ: ſȝ equocas. Eſſe igit̃ ciuitatẽ nã: ⁊ prius q̃ȝ ſinguli: manifeſtũ eſt. Si.n. nõ eſt ſufficiẽs vnuſq̄ſq; ſeparatus perinde ſe hȝ ac reliqne ꝑtes ad totũ. Qui aũt in cõi ſocietate nequit eẽ: quiq; nullius indiget pp ſufficiẽtiam: nulla pars eſt ciuitatis. Quare aut beſtia/ aut deus. Nã igit̃ oĩbus ad hmõi ſocietatẽ eſt appetit⁹. Qui aũt ꝑm⁹ inſtituit maximoꝝ bonorũ cauſa fuit: vt eniȝ perfectiõe ſuſcepta optimũ cũctoꝝ aĩaliuȝ eſt hõ, ita ſi alienus fiat

Hõ nã ciuile eſt aĩal.

Totũ prius eẽ q̃ ꝑtẽ neceſſariũ eſt.

Qui ĩ cõi ſocietate neq̃t eẽ aut beſtia aut deus.

Seuiſſima iniuſtitia habens arma.

a lege: ⁊ a iudicijs peſſimũ eſt oĩum aĩaliuz. Seuiſſima eñz eſt iniuſtitia tenẽs arma. Homo vero arma tenet ꝑ inatã prudentiã atqȝ virtutẽ: qbus plurimũ valz in ɔ̃riũ vti. Itaqȝ impijſſimuz ⁊ ĩmaniſſimuz eſt ſine virtute: ad libidinem/cibationẽqȝ deterrimuz. Juſtitia vero ciuile quiddam eſt. Nam ius ordinatio eſt ciuilis ſocietatis. Judicatio aũt iuſti iudicium.

Quid ſit ius/⁊ iudicatio.

De re familiari, domino/ſeruo/acqſitione, imperandi modis. Cap. 3.

Quoniaz declaratum eſt quibus ex partibus ſit cõſtituta ciuitas: neceſſariuz videt̃ primũ de re domeſtica dicere. Oĩs eñz ciuitas ex domibꝰ ɔ̃ſtat. Rei domeſtice rurſus ꝑtes ſũt ex qbꝰ domꝰ eſt ɔ̃ſtituta. Domꝰ ãt ꝑficit̃ ex ſeruis ⁊ liberis. Cuz vero prima queqȝ ſint in minutiſſimis ꝑquirẽda: prime vero ac minutiſſime ꝑtes domus exiſtunt dñs ⁊ ſeruꝰ: maritus ⁊ vxor: pater ⁊ filij. De his tribus vtiqȝ partibus ɔ̃ſiderãduz fuerit qd vnaqueqȝ/⁊ qualẽ eſſe oporteat: hoc eſt de dominica/de cõiugali/de paterna diſciplina. Eſt inſup quedã pars q̃ vĩ quibuſdã eſſe diſciplina rei familiaris: quibuſdaz vero maxima eius pars. Loquor aũt de illa parte que verſat̃ circa acqrẽduz: que ⁊ ipſa quẽadmodũ ſe hẽat conſiderandũ erit. At primũ de ſeruo ⁊ dño dicamꝰ: vt q̃ neceſſaria ſunt intueamur: ⁊ ſi quid de his meliꝰ cõprehẽdere poſſumus/q̃z ea que nunc exiſtimant̃. Quibuſdam porro videt̃ ſciẽtia quedaz eſſe dominatio: eadẽqȝ eſſe diſciplina domeſtica ⁊ domĩatio gubernatioqȝ ciuilis ⁊ regia: vt in ꝑ̃ncipio diximus. Alijs aũt preter naturaz videt̃ eẽ dominatio: qm̃ natura nihil differat: ſed lege dũtaxat ĩductũ ſit: vt alij liberi ſint: alij ſ̃ui. Quapp neqȝ iuſtuz. violentuz eñz. Cuz igit̃ poſſeſſio ſit pars domus: certe ⁊ illa ꝑ quã acquirimꝰ pars erit domeſtice diſcipline. Nam ſine neceſſarijs impoſſibile eſt viuere: ⁊ bene viuere. Ut vero in artibꝰ definitis neceſſariũ eſt

ſubeſſe ꝓpria inſtrumẽta/ſi opus mõ cõfici debeat. Sic ẽt in re familiari. Inſtr̃oꝝ vero q̃dã inaĩata: q̃dã aĩata: veluti gubernatori nauis que qdez inanimis eſt: q vero proꝛã regit aĩatus. Naz miniſter in artibꝰ locuz inſtr̃i obtinet. Sic ⁊ poſſeſſio inſtr̃m eſt ad vitã. Res aũt poſſeſſa multitudo inſtr̃oꝝ: ⁊ ſeruꝰ poſſeſſuz qddã aĩatũ: ⁊ tanq̃z inſtr̃m ante inſtr̃a oĩs miſter. Si poſſent. n. inſtr̃a ad iuſſum vel nutũ dñi opus ſuũ cõficere: quẽadmodũ Dedali aut Uulcani tripodes: (quos inquit poeta ſpõte ſua diuinũ ꝓdiſſe in certamẽ:) ſic ⁊ pectines texerent: ⁊ plectra citharã pulſarent: nec architecti ſane miniſtris: neqȝ dñi indigerent ſeruis. Que igit̃ inſtr̃a dñr factiua ſunt. Qð vero poſſidemꝰ actiuũ eſt. A pectine quidẽ aliquid fit preter illius vſuz. A veſte vero atqȝ lectica vſus ſoluz. Preterea cũ ſpecie differãt facere ⁊ agere: ⁊ indigeat vtrũqȝ inſtr̃is: neceſſariũ eſt ⁊ illa eandẽ hr̃e dr̃iaz. Uita certe actio eſt: ⁊ nõ factio. Quapp ſeruꝰ miniſter ẽ: ad actionẽ. Id aũt qð poſſidet̃ dr̃ quẽadmodũ ⁊ pars ad totuz. Pars eñz alterius nõ ſolũ eſt pars: ſed ẽt oĩno alterius: ſilr̃ aũt ⁊ qð poſſidet̃. Quapp dñs ſerui eſt dñs ſolũ: ſz illius nõ eſt. Seruꝰ aũt nõ ſolũ dñi ſeruꝰ: ſz oĩno illius. Que igitur ſit nã ſerui/⁊ q̃ue ꝑtãs: ex his pz. Qui eñz ſuiipſiꝰ non eſt ſ̃m nãm: ſed alterius: hõ hic natura eſt ſeruus. Alterius aũt hõ eſt quicũqȝ poſſidet̃/hõ exiſtens. poſſidet̃ aũt inſtr̃m actiuũ ⁊ ſeparabile. Utruz vero ſit aliqs nã talis/vel non. ⁊ vtruz melius ac iuſtius ſit alicui ſeruire/vel nõ: ſed oĩs ſeruitꝰ ſit ꝑ̃ter nãm/cõſiderandũ poſtea erit. Nec ſane difficile eſt rõne ꝑſpicere: ⁊ ex his que fiunt cognoſcere. Imperare eñz ⁊ parere/nõ ſoluz neceſſarioꝝ ſunt: verũ ẽt vtiliuz. Ac ſtatim ex gñatione quedã diſtincta ſunt: alia qdem ad impandũ: alia vero ad parendũ. ⁊ ſpẽs multe ⁊ impantiũ ⁊ parẽtiũ exiſtunt. Et ſemp meliꝰ imperiũ: melioꝝ parẽtiuz eſt: ceu hoĩs q̃z beſtie. Nam qð a melioribꝰ perficit̃ melius eſt opus. Ubi vero aliud imperat/aliud paret eſt aliquod

Que ſit natura ſerui.

hoꝝ opus. Naȝ quecūqȝ ex plribus cōſtant: ⁊ fiunt vnū
qppiaȝ cōe ſiue ex cōtinuis: ſiue ex diſcretis: in omnibꝰ
appet: ⁊ qd̄ impat: ⁊ qd̄ paret: ⁊ hoc ex tota natura ineſt
aīatis. Nam ⁊ in his que expꝑtia ſunt vite eſt qddaȝ im/
periuȝ inſtar harmonie. Sed hec forſan aliena ſunt ab
iſta cōſideratione. Animal vero cōſtat primum ex aīa ⁊
corpe. Quoꝝ altera imperat ſm nām: alteru pet. Opȝ
aūt cōſiderare ꝙ nā nō in corruptis: ſȝ in his q̄ magis ſe
hn̄t ſm nām. Quocirca euȝ hoīeȝ q ⁊ aīa ⁊ corpe optīe
diſpoſitus ſit inſpiciēduȝ eſt in quo certe id manifeſtū.
Naȝ prauorū quideȝ aut praue diſpoſitoꝝ ſepe inueniēt
corpus impare aīe: ex eo qꝛ pꝰuerſe acpter nām ſe hn̄t.
Eſt igiť vt dicimꝰ primū in aīali ꝓſpicere imperiū dn̄i/
cuȝ: ⁊ ciuile. Naȝ aīa quideȝ in corpꝰ dn̄icuȝ hȝ impiuȝ.
Mens vero in appetituȝ ciuile, ⁊ regiū. In qbus clarū
eſt ſm nām ⁊ vtilitatem impari ab aīa corpi: ⁊ ab ea pte
que hȝ rōnem ei parti que ſubiacet ꝑturbationi. Equa/
litatem vero ac viciſſitudinē omnibꝰ nocere. Rurſus in
hoīe ⁊ in alijs aīalibus eodē modo. Manſueta quideȝ
meliora nā' ſunt q̄ȝ fera: his aūt vniuerſis melius eſt vt
homini pareāt. naȝ ſalutē ita recipiūt. Preterea aūt ma
ſculus ⁊ femina: alter melior ſm nām: altera deterior: ⁊
hic imperās, illa vero parens: eodēqȝ modo neceſſe eſt
in cūctis hoībus eſſe. Quicūqȝ igitur tm̄ diſtāt quātum
aīa a corpore: ⁊ hō a beſtia: per hunc modū ſe hn̄t quo/
rūcunqȝ eſt opus in corpis vſu: ⁊ hoc eſt in eis potiſſi/
mum: hi ſunt nā ſerui, quibꝰ melius eſt vt imperēť hoc
imperio: queadmodū in pmiſſis. Eſt enim nā ſerꝰ qui
pōt alterius eſſe: quapp ⁊ alterius eſt: ⁊ qui tm̄ pticeps
eſt rōnis: vt ſentiat quidem: at nō habeat. Nam cetera
quideȝ aīalia rōnem quideȝ nō ſentiunt: ſed paſſionibꝰ
inſeruiunt: Et vſus variat parūper: neceſſarioꝝ eniȝ cor
pore auxiliuȝ fit ab vtriſqȝ, a ſeruis. vȝ. ac manſuetis ani
malibus. Uult ergo nā: ⁊ differētia facit corpora libero/
ruȝ: ⁊ ſeruorū. Alia quidē robuſta ad neceſſarios vſus.

Nā dn̄a fa/
cit corpa li/
berorum ⁊
ſeruorūȝ.

Alia vero recta ⁊ inutilia ad tales opationes. Uerū vti/
lia ad ciuilē vitā: h aūt diuiſa eſt in belli opportunitates
⁊ pacis. Accidit vō ſepe ⁊ ꝯ hos qdē corpa hr̄e libero/
ruȝ: illos vō aīas. Nā id quidē pȝ ꝙ ſi tm̄ pcellāt corpe
ſolū: quantū deoꝝ imagines: reliqui oēs digni apparēt
illis ſeruire. Id ſi verū eſt in corporibꝰ multo iuſtius in
aīa idē putare. Sȝ nō vt corpis: ita ⁊ aīe pulchritudinē
diſcernere facile eſt. Qꝛ igiť ſint ſm nām alij liberi: alij
ſerui: pȝ: quibꝰ ⁊ ſeruire ꝓdeſt ac iuſtū eſt.

¶ De duplici ſeruo potētia gubernādi iperio, domi/
natione ⁊ gubernatione. Cap. 4.

Quod aūt ⁊ ꝯ dicētes quodāmō recte dicūt:
nō difficile fuerit intueri. Dupl'r eniȝ dr̄ ſer
uire ⁊ ſeruus. Eſt eīm aliqs ſȝ leges ſeruus:
⁊ ſeruiēs. Nā lex cōſenſio q̄dā eſt per quaȝ
bello capta illoꝝ fieri dicunť q ceperūt. Hoc
aūt ius multi eoꝝ q circa leges verſanť accuſant: tanq̄ȝ
oratorē ꝙ ꝯ leges decreuerit q̄ſi ſit graue ſi eius qui viȝ
afferre pōt ⁊ potētia pcellit: ſeruus fiat ⁊ ſubditus is q
viȝ patiť. Et qbuſdam hoc mō vr̄: quibuſdā illo, etiā ſa
piētū. Cā vō ambiguitatis ⁊ variatiōis ſermonū hmōī
eſt: qꝛ quodāmodo v̄tus freta potētia vim pōt maxime
afferre: ⁊ ſemp id qd̄ ſuperat in excellētia alicuius boni:
ex quo fit: vt vis nō abſqȝ v̄tute eſſe videať. Sȝ de iuſto
ſolū eſſe ambiguitatē: ꝓpter hoc ſane: ꝙ alijs qdē beni/
uolētia vr̄ eſſe iuſtū: alijs hoc ipſuȝ vr̄ iuſtū potentioreȝ
dominari. Diſcordantibꝰ inuicē hmōī ſermonibus cuȝ
alteri nec validū quicq̄ȝ: neqȝ perſuaſiuū cōtineāt: ꝙ nō
oporteat meliorē ſȝ virtutē preeſſe ac dominari. Dīno
vſurpātes quidā (vt aiunt) aliqd̄ iuſtū. (Nam lex iuſtum
quid eſt:) ſeruitutē que ex bello ꝓuenit iuſtaȝ poſuere:
atqȝ ſimul nō iuſtā eſſe aiunt. Naȝ fieri pōt vt belli pnci/
piū neq̄q̄ȝ ſit iuſtū: ⁊ indignū ſeruire nemo diceret eē ſer
uum. Alioquin ꝯtinget eos q nobiliſſimi videnť ſeruos
eſſe atqȝ ex ſeruis ſi contingat eos capi atqȝ venundari.

Itaqȝ iſtos nõ volūt ſeruos dicere: ſȝ barbaros. Atqui cū iſta dicunt nihil querūt aliud qȝ nã ſeruos: vt ab initio diximus. Nece eſt eñ dicere: alios vbiqȝ eẽ ſeruos: alios necubi. Eodēqȝ mõ de nobilitate. non ſolū enim apud ſeipſos nobiles: ſed vbiqȝ exiſtimant. Barbaros vero domi ſolū nobiles. quaſi exiſtat alia ſimpl'r nobilitas: alia non ſimpl'r: vt Theodecti Helena inquit: Ex diïs ab vtraqȝ ſtirpe ꝓgnatã quiſqȝ appellabit ſeruam. Sed cū hoc aiunt nullo alio qȝ virtute ⁊ vitio diffiniūt ſeruū ⁊ liberū: nobileſqȝ ⁊ ignobiles. Putãt enim vt ex hoībus hoīem: ex beſtiïs beſtiã: ſic ex bonis bonū generari. Sȝ nã quidē hoc vult: attñ plerūqȝ nõ põt. Qȝ igit̄ h̄ dubitatio hȝ rõnem quandã: ⁊ ꝙ ſunt aliï nã ſerui: aliï liberi: manifeſtū eſt. Et ꝙ in quibuſdã determinatū eſt tale aliqd opus quib⁹ ob idipſū ꝓdeſt: ⁊ iuſtū eſt aliū ſeruire: aliū eē liberū: ⁊ ꝯuenit aliū īperare: aliū parere: eo imperio qȝ innatū eſt: quare ⁊ dñari. Qȝ autē male vtriſqȝ inutil'r fit. Nã idē ꝓdeſt toti ⁊ parti ⁊ aīe ⁊ corpi. At ſeruus pars q̃dã eſt dñi q̃ſi aīatū qddã corpis: ſȝ ſeparata pars. Quapp aliqd eſt qȝ ſimul ꝓſit: ⁊ amicitia ſeruo ⁊ dño inuicē ſm nãm ita diſpoſitis. Illis vo q ſm legē ⁊ per violentiã ꝯriū. Patet aūt ex his ꝙ nõ idē eſt dñatio ⁊ gubernatio reip. nec oīa ſimul ꝑncipia: vt qdã aiunt. Nã aliȝ liberoꝝ ſm nãm: aliud ſeruoꝝ eſt. Et in re familiari imperiū eſt vnius. Nã ab vno regit̄ oīs domus. In repub. aūt liberoꝝ ⁊ equaliū eſt gubernatio. Dñs ḡ nõ dr̄ ſm ſciam: ſȝ q2 eſt talis. Eodēqȝ mõ ⁊ ſeruus ⁊ liber. Scīa vero eſt ⁊ liberalis ⁊ ſeruilis. Seruilis qdē q̃lem Siracuſis ille docebat. nã ibi qdã mercede pueros docebat ſeruiturē: ceu coquinariã: ⁊ aliū hui⁹ gñis famulatū. ſunt aūt miniſteria alioꝝ quidem honeſtiora: alioꝝ vo necēa magis. Et vt eſt in ꝓuerbio ſeruus pre ſeruo: ⁊ dñs pre dño: he igitur oēs ſcīe ſeruiles ſunt. Dñi aūt ſcīa eſt per quã vtit̄ ſeruis. Nã dñs eſt nõ in poſſidēdo ſeruos: ſed in vtēdo. Cõtinet aūt h̄ ſciētia nõ magnū aliqd neqȝ glorioſū. Que enī ſeruū ſcire facere opȝ: illū opȝ ſcire iubere. Itaqȝ qbuſcūqȝ eſt facultas a laboribus ceſſandi vicarius quidē hūc honorē ſuſcipit. Ipſi vero aut reipub. adminiſtrãde / aut ſtudiïs phīe intēdūt. Acquirēdi vo diſciplina alia eſt ab vtraqȝ iſtaꝝ: ceu bellica q̃dã iuſta / aut venatica. ¶ De ſeruo igitur ⁊ dño in hūc modū determinatū ſit.

¶ De poſſeſſione / acquiſitione / hominum vitis ⁊ veris diuitiïs. Capitulum Quintum.

TOtal'r aūt de vniuerſa poſſeſſione ⁊ de inqſitione intuebimur ſm antecedētē modū: qñquidem ⁊ ſeruus poſſeſſionis erat pars. Primū igit̄ dubitaret vtiqȝ aliqs vtrū illa diſciplina q̃ ad acquirendū ſpectat eadē ſit qȝ rēs familiaris / vel pars aliq̃ ei⁹ / vel miniſtra. ⁊ ſi miniſtra vtrū queãdmodū pectinaria textorie: aut queãdmodum eraria ſtatuarie. nõ enim eodē mõ ſubminiſtrãt: ſȝ altera qdē organa prebet: altera mãm. Dico aūt mãm: ceu id qȝ ſubiacet ex quo aliqȝ pficit̄ opus: ceu textori lana: ſtatuario es. Qȝ quidē igit̄ nõ ſit eadē rei familiaris diſciplina illi q̃ pertinet ad acqrendū: manifeſtū eſt. Nã huius quidē parare eſt: illius vero vti. Que eñ vtit̄ his que ſunt in domo: niſi rei familiaris diſciplina: Sed vtrū ſit eius pars vel alia ſpēs: dubitationē hȝ. Nã ſi eſt diligētis patriſfamilias videre qūo pecunie ⁊ poſſeſſiones aſſint: poſſeſſio autē ⁊ pecunie multis cõplectunt̄ partes. Itaqȝ primū agricultura vtrū ps aliq̃ ſit illi⁹ diligētie: an aliud qȝdã genus: ⁊ total'r circa alimentū cura ⁊ acqſitio. Atqui ſpēs alimentãdi multe ſunt. Nã ⁊ vite plures ſunt aīaliū ⁊ hoīū. Nõ eñ fieri põt vt viuat̄ ſine alimēto. Itaqȝ diuerſitates alimentoꝝ diuerſas fecerūt aīaliū vitas. Nam ferarū qdē alie gregales ſunt: alie ſolivage: vt h̄ vel illo modo illis cõducit ad victū. Qm̄ alie viuis aīalibus: alie fructibus: alie cunctis paſcunt̄. Quare ad facultatē victus eoꝝ vitas natura diſtinxit.

Cuz ṽo non idez cuiqȝ dulce ſit ſm nãm: ſed alijs alia. Et illaruz que aĩalia: ⁊ illarũ que fructus comedũt vite inter ſe differũt: idẽ eſt in hoib⁹: multũ eñ differũt eorũ vite. Nã q pigerrimi ſunt, paſtoralẽ vitã ſequunt: qm̃ a mãſuetis aĩalib⁹ ſine labore educatio ipſis ꝑuenit ocio-ſis. Cũqȝ ſit neće mutare locũ aĩalib⁹: ⁊ ipſi cogunt vna ſeq q̃ſi agriculturã quandã viuã colẽtes. Alij quidẽ ex preda viuũt: ⁊ preda qdez alia alij: ceu alij venãtes: alij piſcãtes: vt q paludes, ⁊ ſtagna, ⁊ flumina ⁊ mare ac-colũt, Alij ab auibus ⁊ feris. Sed maxĩa pars hoium a terra viuit: ⁊ a fructibus non ſilueſtrib⁹. Vite igit ferme tot ſunt quot ſ3 ꝓpriaz ⁊ innatã habẽtur opationẽ: nõ p cõmutationez ⁊ cõmercia ſibi preparant alimentuz pa-ſtoralis: agricultura: predatoria: piſcatoria: venatoria. Sunt ⁊ qui iſta miſcentes iocũde viuãt ſupplẽtes defi-cientez vitam qua deficiens eſt: vt ſufficientia adſit: ceu paſtoralẽ ſimul ⁊ p̃datoriaz: alij agriculturaz ⁊ venatio-nez. Eodẽ mõ ⁊ circa alias: vt indigẽtia cõpellit in hũc modũ degunt. ⁋ Talis igit acqſitio ab ipſa vr̃ nã hoi-bus data: vt ſtatiz poſt geniturã: ſic ẽt ad perfectionem deductis. Naz ab ipſo gnãtionis initio quedã aĩaliũ ſi-mul exprimũt tm̃ alimẽti: vt ſufficiat donec poterit ſibi-ipſi acqrere qd̃ generatum eſt: vt quecũqȝ ex putredine vel ex ouis gignunt. Que ṽo pariũt viuẽtia alimentuz hñt i ſeipſis ad natoꝝ educationẽ vſqȝ ad tẽpus quod-daz: quaz lactis naturã dicimus. Quare ſilr̃ eſt de per-fectis quoqȝ exiſtimãdũ plãtaſqȝ aĩaliũ eſſe grã ⁊ cetera aĩalia hoium cauſa. Mãſueta quidẽ pp vtilitatẽ ⁊ cibũ, Fera vero ⁊ ſi nõ oĩa at plurima illorũ pp cibum: ⁊ alia adiumenta: vt veſtes ac cetera inſtrumẽta ex illis fiant, Si igit nã nihil neqȝ ipfectũ faciat: neqȝ fruſtra: nećũ eſt illa oium hoium gratia feciſſe naturã. Quapropter ⁊ bellica ſm naturam quodãmodo acquiſitiua erit. naz ⁊ venatoria pars illius eſt: qua vti opȝ contra beſtias: ⁊ cõtra eos hoies: qui ad parendum nati ſunt: nec vo-

Nã nihil i-perfectũ nȝ fruſtra fa-cit.

lunt parere: vt nã id bellum iuſtuz exiſtat. Vna igit ac-quirẽdi ſpẽs ſm nãm pars eſt rei familiaris quam opȝ ſubeſſe iaz aut illã parare quo ea ſubſint quarũ eſt cõpa-ratio reruz in vita nećiaꝝ ⁊ vtiliũ ad ſocietatẽ ciuitatis: ⁊ domus. Et vident vere quidez diuitie ex his cõſtare. Nam ſufficientia huius poſſeſſionis ad vitaz bonorum non infinita eſt: vt Solon carminibus inquit. diuitiaruz nullus eſt finis cõſtitutus hoibus. Certe cõſtitutus eſt: vt in alijs artibus. Nulluz eniz inſtrm̃ cuiuſqȝ artis infi-nituz eſt: neqȝ multitudine: neqȝ magnitudine. Diuitie autem ſunt multitudo inſtrorũ rei familiaris: ⁊ reipub. Qȝ igit ſit aliqua acquiſitio ſm nãm patribuſfamilias ⁊ gubernatoribus reipu. ⁊ pp quam cauſam: patet.

Nulluz in-ſtrȝ cuiuſqȝ artis infinĩ-tuz eſt neqȝ mltitudine neqȝ magni-tudine.

⁋ De nũmularis acquiſitõe qꝫ preter naturã, qꝫ differat a cura rei familiaris. Capitulum. 6.

Est aliud genus acqrẽdi qd̃ maxĩe vocant. Et merito vocari dȝ pecuniariũ in quo nul-lus finis eſſe vr̃ diuitiaruz ⁊ poſſeſſionis qd̃ eſſe vnũ ⁊ idẽ cũ illo de quo ſupra diximus plerıqȝ crediderũt pp vicinitatẽ. Sed neqȝ eſt idẽ neqȝ valde remotũ. Eſt eniz alterũ illoꝝ ſ3 nãz: alterũ nõ ſ3 nãz: ſ3 magis ſ3 pitiã ⁊ artẽ. De quo dicere ſic exordiamur. Cuiuſqȝ rei duplex eſt vſus: vterqȝ ṽo ſm ipſam rez: ſ3 nõ ſilr̃: ſ3 ſe verũ alter ꝓprius: alter nõ ꝓprius rei: ceu calcei qdẽ eſt calceatio: ⁊ vẽditio. Vter-qȝ eniz vſus calcei eſt. Naz qui calceũ indigenti vendit pro pecunia vel cibo vtit calceo qȝ calceus eſt: ſed non ſm ꝓprium vſum. Non enim cõmutationis grã factus eſt calceus. Eodez modo ſe hȝ in alijs rebus quas poſ-ſidemus. Eſt eniz permutatio in oibus cepta qdez ab initio ex eo qd̃ eſt ſm nãm. Qd̃ alij plurima q̃ȝ opus ſit alij pauciora habeant hoies. Ex quo manifeſtũ eſt pe-cuniariaz nõ eſſe ſm nãz eius que pertinet ad acqrẽdũ. Quoad eniz ipſis ſufficeret nećium erat permutationẽ feciſſe. In pria igit ſocietate. i. in domo manifeſtuz eſt:

nihil opus eſſe illi⁹: ſ3 ia3 in maiori exñte ſocietate. Alij
eni3 illoꝝ cõiter habebãt oĩa. Alij ſeparati3 multa: rur/
ſus alia quoꝝ ſm ĩdigẽtiã neceſſe erat pmutationẽ face
re. Queãdmodũ adhuc faciũt barbaroꝝ natiões mul/
te. Alia pro alijs dãtes recipiẽteſq3. Jnutilia.n.ſibi pro
vtilib⁹ tradũt. Ultra vero nihil ceu vinũ pro tritico: ⁊ ce/
teris talib⁹. Hmõi ergo pmutatio neq3 pter nãm ẽ/neq3
ad amplificationẽ pr̃imonij ptinet: cũ ſit in ſupplemẽtũ
indigẽtie ſm nãm. Ex hac tñ illa nõ abre pceſſit. Nam
cum a remotiorib⁹ quereret auxiliũ in portãdo illa qui/
bus indigebãt: ⁊ exportãdo illa qbus abũdabãt: neccio
nũmi ĩtroduct⁹ eſt vſus. Nõ eni3 facil'r deferri pñt ſin/
gula ad vita3 neccia. Jtaq3 ad pmutationes faciendas:
tale aliqd cõpoſuerũt inter ſe dare ⁊ accipere: qđ vtiliũ
quippiã exiſtẽs hr̃et vſu3 cõmutandi facilẽ ad vita3: ceu
ferrũ: ⁊ argentu3: ⁊ ſiqd aliud tale. Primo ſimpl'r diffi/
nitu3 q̃ztitate ⁊ põdere: poſtmodu3 võ et ſigno ĩpreſſu3
quo a menſura liberi eẽnt. Nã ſignũ poſitũ eſt ad quã/
titate3 demõſtrãdã. Reperto igit̃ nũmo ex neccia pmu/
tatione alia ſpẽs acquirẽdi emerſit nũmularia. Primo
forſan ſimpl'r: poſtea per experientiã artificioſior. Unñ ⁊
qũo permutãdo plurimu3 faciat lucru3. Quapp vr̃ nũ/
mularia maxime circa queſtũ pecuniarũ v̾ſari: ⁊ illius
eẽ op⁹ poſſe diſcernere: vñ pueniat multitudo pecunia/
ru3. Nummoru3 eni3 ⁊ diuitiarũ effectiua eſt. Nã ⁊ diui/
tias plerũq3 ponũt eſſe multitudine3 pecunie: ex eo. v3.
q2 circa illã ĩtendũt pecuniaria ⁊ q̃ſtuaria. Cõtra võ in/
terdũ futile qddã vñr nũm⁹ ⁊ lex nec qcq̃3 ſm nã3. Cõ/
mutatis ijs qui vtunt̃ nulli⁹ pcij/aut vtilitatis eſt ad ali/
qđ neccioꝝ: ⁊ locuples nũmis penuriã patiet̃ neccij ali/
mẽti. Atq abſurdũ eſt tales eſſe diuitias affirmare q̃rũ
abũdãs qs fame pire poſſit: vt de Mida illo in fabulis
tradit̃, cui pp inſatiabilitatẽ deſiderij qcqđ apponebat
fiebat aurũ. Quãobrẽ q̃rũt diuitias alias: ⁊ aliã acq̃rẽdi
rõnẽ. ⁊ recte qde3. Eſt.n. alia acq̃rendi rõ ⁊ diuitie ſm
nãm: ⁊ hec qde3 rei familiaris diſciplina: illa vero pecu/
niaria pecuniarũ effectiua nõ ſimpl'r: ſ3 p ipſaꝝ pecunia/
rũ cõmutationẽ ⁊ vr̃ circa nũmũ v̾ſari. Nã nũmus pncipiũ
eſt ⁊ vltimũ in cõmutatiõe: ⁊ ĩfinite ſunt hmõi diuitie/ q̃
ab hac rõne rei agẽde pficiſcunt̃. Ut eni3 medicina ſa/
nitatis in ĩfinitũ eſt: ⁊ vnaqueq3 ars finis in infinitũ: na3
q̃3 maxime volunt illu3 efficere. Eorũ vero que ſunt ad
finẽ nõ in infinitũ. Finis eni3 extremũ omnibus. Sic ⁊
huius rõnis augende rei non eſt finis terminus. Finis
autẽ tales diuitie ⁊ pecuniaꝝ poſſeſſio. S3 rei familia/
ris nõ augẽde rei eſt finis. Nõ.n. hoc eſt rei familiaris
opus. Quapropter in hac qdẽ videt̃ neceſſarium: vt ſit
finis oĩum diuitiaꝝ: ſ3 cõtra video fieri: oẽs.n. in infinitũ
augent qui pecunijs ſtudẽt. Cauſa vero hui⁹ eſt illaru3
ppinq̃tas: variat̃.n. vſus eiuſdẽ exiſtẽs vtriuſq3 acq̃ſitio
nis eiuſdẽ eſt vſus acq̃ſitio: ſ3 nõ ſm idẽ. At hui⁹ quidẽ
alius finis: illi⁹ vero amplificatio. Jtaq3 vr̃ quibuſdam
hoc eſſe rei familiaris op⁹: ⁊ pſeuerãt exiſtimãtes opor/
tere aut cõſeruare: aut agere pecuniã in infinitũ. Cã ve/
ro eſt hui⁹ diſpõnis ſtudiũ viuẽdi: ſ3 nõ bñ viuẽdi. Cu3
ergo cupiditas in ĩfinitũ extẽdat̃ illa q̃q3 q̃ efficiũt ĩfini/
ta cupiũt. S3 q bñ viuere ſtudẽt ad fruitionẽ corpis di/
uitias q̃rũt. Unñ quũ hoc q̃q3 ĩ acq̃ſitiõe ↄſiſtere videat̃:
oĩs eorũ cura circa acq̃rendũ eſt: ⁊ altera augendi ſpẽs
hinc pceſſit. Cu3 eni3 fruitio modũ excedat: illã q̃runt
que hmõi exceſſum adiplere poſſit: ⁊ ſi p has acq̃rendi
ſpẽs nequeãt parare: p aliã cãm efficere conant̃: vnaq̃q3
fieri potẽtia nõ ſm nãm. fortitudĩs.n. nõ ẽ pecunias pa/
rare ſ3 fiduciã animi: neq3 rei militaris: aut medicĩe: ſ3
huius qdẽ victoriã: illi⁹ vero ſanitatẽ. At illi cũcta ad pe
cuniã ↄuertũt q̃ſi hic ſit finis: ad finẽ vero cũcta op3 ten/
dere. De illa igit̃ acq̃rẽdi ſpẽ que neccia nõ eſt: ⁊ q̃nã ea
ſit: ⁊ pp quã cã3 illa ĩdigemus dixim⁹. Et đ illa q̃ neccia
eſt: q̃m altera ab illa: ⁊ diſciplina rei familiaris ſm nãm
circa alimentũ: nec infinita ſicut illa: ſ3 finẽ habẽs.

¶ De acquiſitione neceſſaria/medicina/ nūmularia ⁊
ſpeciebus eius. Cap. 7.

Ex hoc pꝫ id ꝺ quo ab initio dubitabat: vꝛꝫ
gubernatoꝛis dom⁹ ⁊ ciuitatis ſit acq̄rere vt
nō: ſꝫ opoꝛteat pꝛi⁹ eſſe acquiſitū: ſicut.n. ho
mines nō facit reſp. ſꝫ factos antea ſuſcipiēs
vtit: ſic ⁊ alimētū opꝫ nām ꝑbere: terraꝫ aut
maria: aut aliud quiddā. Sꝫ queādmodū hec admiſtrā
da ſint ad gubernatoꝛē ꝑtinet dom⁹: neqꝫ enim textoꝛis
eſt lanas facere: ſꝫ factis vti: ⁊ diſcernere qualis ſit bōa
⁊ apta ⁊ mala ⁊ inepta. Naꝫ dubitaret vtiqꝫ aliqs cur ea
diligētia q̄ ad acquirendū ꝑtinet ps rei familiaris ſit: me
dicina vero nō ſit eius ps. Atqui ſanā eē familiā ei⁹ opꝫ
queādmodū ⁊ victū hr̄e: aut aliud quicq̄ꝫ neceſſarioꝛū.
Sꝫ cū ſit vt patriſſa. ⁊ gubernatoꝛis de ſalute ꝓuidere ſit
etiā vt nō: ſꝫ medici: ita etiā de pecunijs eſt vt pꝛiſſa. eſt
ēt vt nō: ſꝫ vt lucro inſeruiētis. Maxie vero vt pri⁹ dictū
eſt nā opꝫ hec exiſtere: nature.n. opus ē alimētū ꝑbere.
Cuiqꝫ aūt ex quo generat alimētū eſt afferendū. Itaqꝫ
ſm nām eſt pariendi ſtudiū oīb⁹ ex fructib⁹ ⁊ aīalibus.
Cuꝫ vero ⁊ hec ſit duplex: vt dixim⁹: ⁊ altera pecunia/
ria: altera diſciplina rei familiaris: ⁊ hec q̄dē neċia ⁊ lau
dabilis: illa vero tranſlatitia ⁊ merito īpꝛobāda. Quia
nō ſm nām ſed ab hoīb⁹ acquirit. Rōnabiliſſime habe
tur odio nūmularia: qm̄ a nūmo ipſa facit acquiſitio/
nem: ⁊ nō ad qꝺ inductus eſt. Cōmutatiōis eniꝫ cā nū/
mus inductus fuit: fenus auteꝫ ſeipm maius facit. Vn̄
⁊ nomen venit qm̄ illa que pariunt ſil'ia ſunt gignētib⁹.
In fenoꝛe aūt nūmus nūmū parit. Itaqꝫ maxie pꝛeter

> Maxie pre ter nām eſt hic acq̄rēdi modus in q̄ nūmus nū/ mus parit.

nām eſt hic acquirendi modus. ¶ Qm̄ vero que ad co
gnitionē ꝑtinebāt determinauimus ſufficienter: illa que
ad vſum ꝑtinent diſcutiēda ſunt: cuncta eniꝫ hec cōſide/
ratione habēt liberalē: experientiā vero neceſſariā. Sūt
aūt circa acquirēduꝫ ptes vtiles: rerū ipſaꝝ que acqui/
rende ſunt peritiā habere q̄ optime ſint: ⁊ vbi: ⁊ quō ceu

quales equi cōparandi ſint: q̄les boues: ⁊ pecudes. eo/
dem mō in alijs aīalib⁹: opꝫ eniꝫ peritū eſſe que iſtoꝛū
potiſſima: ⁊ vbi: ⁊ qualia: nā alia alibi potioꝛa gignunt:
deinde agriculture eiuſqꝫ ſpecieꝝ: vt nudi ſoli ⁊ conſiti:
⁊ apiū: ⁊ alioꝝ aīaliū: tū natatiliū/ tū volatiliū: ex quibus
ſit vtilitas ꝓuentura: ꝓpꝛie igit acq̄ſitiōis iſte ſunt ptes
⁊ pꝛime. Eius vero que ꝑ trāſlationē dr̄ potiſſima pars
eſt mercatura. Et huius ptes tres: nauigatio: deuectio:
negociatio: Dr̄nt aūt hec inter ſe: cuꝫ alia ſecurioꝛa ſint:
alia fructuoſioꝛa. Scda ps eſt feneratio. Tertia mercē/
naria: ⁊ hui⁹ alia viliū artiū: alia ſine arte ſolo coꝛpe mi/
niſtrāte. Eſt ⁊ quarta acq̄rendi ſpēs media inter hanc ⁊
pꝛimā: hꝫ eniꝫ pteꝫ eius q̄ eſt ſm nām: ⁊ ptē eius que ꝑ
trāſlationeꝫ dr̄. Et eſt in his oīb⁹ que a terra: ⁊ ab his q̄
terre ſunt/ nō a fructib⁹: ſꝫ ab vtilib⁹: ceu ſilua cedua: ⁊
oī metallica: nā multe ſunt metalloꝝ ſpēs. ¶ De ſingu/
lis hoꝛū in gn̄e dictū eſt nūc. In ſpē vero de his dicere
vtile q̄dē foꝛet ad opa cōficienda: ſꝫ graue nimis in his
edocendis ꝑſiſtere. Sunt eniꝫ opationes ille artificioſiſ
ſime in quib⁹ minimū eſt foꝛtune. Ille ſoꝛdidiſſime in
quibus maxime inquinat coꝛpus. Ille ſeruiliſſime in
quib⁹ coꝛpis eſt opus plurimū. Ille ignobiliſſime in q/
bus minimū requirit virtutis. ¶ Cuꝫ vero ſit a quibuſ/
dam de hijs ſcriptū: vt a Charete pario: ⁊ ab Apollo/
doꝛo lennio de cultu agroꝛū tam nudoꝝ q̄ꝫ cōſitoꝛuꝫ: ⁊
ſimilr̄ ab alijs de alijs. Ea quidē (cui cura eſt) pꝛecepta
cōſideret. Etiā quedā a frugi patribuſſa. dicta collige/
re opoꝛtet. Hec enim cuncta vtilia ſunt his qui augere
patrimonium curant. Quale eſt illud Thaletis mileſij
attributuꝫ ſibi pꝛopter ſapientiam: cui cum obijceretur
philoſophie ſtudium quaſi inutile ⁊ infructuoſuꝫ: pꝛo/
ſpexiſſe illum ferunt per aſtrologiam oliuarum vberta
tem futuram. Cūqꝫ coegiſſet pauxillum pecuniarum
hyeme adhuc vigente emptionem olei feciſſe in Mi/
leto ⁊ in Chio pꝛo paruo admodum pꝛecio: vtpote

nemine plus offerẽte: arraſqꝫ dediſſe. Cum itaqꝫ poſtea tẽpus veniſſet multis ſubito querẽtibus vẽdidiſſe oleuz quãti ipſe voluit ac magnã vim pecuniaruz inde ſuplucratũ oſtẽdiſſe amicis ꝓfacile eſſe philoſophis ditari ſi vellẽt: ſꝫ hoc nõ eſſe illis cure. Thales igiť in hunc modũ dr̃ ſciam ſuã oſtẽdiſſe. Eſt aũt vl'is hic querẽdi modus ſi qs poſſit ſibi ſoli vẽditionẽ cõparare. Quapp ciuitates qdã in hũc modũ faciũt cũ indigẽt pecunijs: vẽditionẽ .n. ſibi ſolis reſeruãt. In Sicilia qdã cũ apud eũ pecunia repoſita eſſet: qcqd erat ferri/ ex ferrarijs emit. poſtea vero mercatoribꝰ illuc accedẽtibꝰ vẽdebat ſolus nõ magnũ exceſſuz pcij faciẽs: ſꝫ tñ ita vt ꝓ qnquaginta talẽtis .c. ꝯficeret. hoc itaqꝫ ſentiẽs Dionyſius pecunias qdẽ illi nõ abſtulit: ſꝫ amplꝰ Siracuſis morari vetuit: vt qui queſtus reperiſſet ipſius rebꝰ inutiles. Iſte vidit aliqd tale quale Thales viderat. vterqꝫ eniz ſibi ſoli vẽditionẽ cõparauit. hoc ẽ vtile videre ẽt in .rep. nã ciuitates pecunijs ĩdigẽt ⁊ hmõi appatu queadmodũ domꝰ ſꝫ ⁊ magis: qͣobrẽ in .rep. qdaz huic ſoli pti intẽdũt.

Finale eſt phis ditari ſi vellẽt thaletis ſnia: ſꝫ non eſt hoc illis cure.

¶ De partibꝰ rei domeſtice/ dñia/ virtutibꝰ mulieris ſerui/ pueri/ imperãtis/ parẽtis/ artificũ/ ⁊ cã. Cap. 8.

Quoniã vero tres erãt partes rei domeſtice: vna dñica de qua ſupra diximus: alia pñaꝫ tertia ꝯiugalis. nã ⁊ vxori preeſt ⁊ filijs: tãqꝫ liberis quidẽ ambobꝰ: ſꝫ nõ eodem imperij modo: ſꝫ vxori quidẽ ciuilr: filijs aũt regie. maſculus eniz qꝫ femina natura principalior eſt: niſi alicui ꝯ nãm cõſiſtit: ⁊ antiquiꝰ ⁊ pfectius iuniore ⁊ impfecto. In ciuilibꝰ igiť officijs plerũqꝫ cõmutať is qui peſt ⁊ is qui ſubeſt: nã equales eſſe volũt ſm nãm: nec qcqꝫ differre: attamẽ cũ hoc quidẽ peſſe: ille vero ſubeſſe requirit dñia figuris ⁊ ſermõibꝰ ⁊ honoribꝰ vt Amaſis inquit de pedũ latore. Enimuero maſculus ad feminã ſp ita ſe hꝫ. Filiorꝝ aũt ĩperiũ ẽ regiũ: qd eniz genuit: qdqꝫ per amicitiã peſt/ ⁊ etatẽ: id ipſuz eſt idẽ qd ſpẽs quedaz

regij

regij impij. ideo bñ Homerꝰ de ioue inqt: hoĩuz pater atqꝫ deoruz: ſic appellans oĩum regez: nã eniz excellere regez oꝫ: gñe aũt eẽ eũdẽ: qd accidit ſeniori ad iuniorẽ: ⁊ parenti ad natuz: manifeſtuz autez ꝙ plus ſtudij domeſtice diſcipline eſt circa hoĩes qꝫ circa poſſeſſiones inaĩatoruz: ⁊ circa hoꝝ virtutes qꝫ circa virtutes poſſeſſionis: quas diuitias appellamꝰ: ⁊ circa liberos magis qꝫ circa ſeruos. Dubitatur autez vtruz preter miniſteria ⁊ corpalia opera ſit aliqua virtus ſerui excellẽtior: puta modeſtia: fortitudo: ⁊ iuſtitia: ⁊ alij hmõi habitus: vel nõ ſit vlluz pter corpalia miniſteria: ambiguitatẽ ſane id vtraqꝫ ex pte hꝫ: nã ſiue ſit aliq̃ excellẽtiores erũt ſerui qꝫ libi: ſiue nõ ẽ aliqua cũ ſint hoĩes rõnis pticipes: abſurduz videbiť: eadẽ eſt fere qõ de muliere ⁊ puero: vtruz ⁊ horuz ſint virtutes: ⁊ oporteat mulierez eſſe modeſtã: ⁊ fortez ⁊ iuſtaz: ⁊ an puer ſit intẽperãs ⁊ modeſtus/ vel nõ: ⁊ vl'r id querẽduz eſt de nã imperãtis ⁊ parẽtis. vtꝝ eadez virtus an alia. Si eniz opꝫ vtroſqꝫ participes eſſe virtutis cur tandem alter impare dꝫ: alter parere. Non enim ſm magis ⁊ minus poſſunt differre. Nam imperare ⁊ parere ſpecie differũt/ ⁊ nõ ſm magis ⁊ minus. Sinuero aliũ opꝫ: aliũ nõ: admirabile eſt. Nã ſi ĩperãs nõ erit tpatus ⁊ iuſtus qũo bñ impabit. Sinuero is cui impať qũo bñ parebit. Intẽperatꝰ eniz ⁊ timidus nihil faciet vt opꝫ. Cõſtat igitur oportere vtroſqꝫ habere virtutem. Sed in ipſa virtute eſſe differentiaz: queadmodum in his qui natura obediunt id aperte in aĩo inſpicitur. Eſt eniz in aĩo qd natura ĩperat: ⁊ qd paret: quorum diuerſam cenſemus eſſe virtutez: vt rõnem habentis: ⁊ irrationabilis. Patet eodez mõ ſe habere in alijs. Itaqꝫ pleraqꝫ ſunt natura imperantia ⁊ parentia. Alio eniz modo liber preeſt ſeruo: ⁊ maſculus femine: ⁊ vir puero: vt oĩbus inſunt partes anime: ſed differunt. Seruus eniz oĩno nõ hꝫ deliberandi arbitriũ. Mulier vero hꝫ quidez: ſꝫ inualiduz. Puer autẽ hꝫ: ſed impfectum.

Seruus nõ hꝫ deliberãdi arbitrium ⁊ mulier vero hꝫ: ſed ĩualiduz: puer vero ipfectuz.

Eodez mõ ſe hr̃e ꝛ circa morales virtutes. Putãdũ ãt
eſt oẽs pticipes eſſe oportere: ſed nõ eodez modo: ſed
quãtuz cuiq; opus eſt. Ex quo fit vt is q impat/ pfectaz
virtutez habere debeat moralẽ. Naz eius opus eſt ſim-
pliciter precipiẽtis. Rõ aũt pcipit atq; preſidet. Alioꝝ
vero vnuſquiſq; quãtum ſibi cõpetit. Quare pz virtu/
tem moralem eſſe oĩuz ſupradictoruz. Nec eadez mo/
deſtia mulieris ꝛ viri: neq; fortitudo/ neq; iuſtitia: vt
Socra. putabat. Sed illa quidez iubens fortitudo. Hec
vero obediens. Eodez mõ ꝛ in aliis. Patet aũt id ma/
gis particulariter cõſiderantibus. Nam qui vlr dicunt
q bene ſe habere animum virtus eſt: ꝛ recte agere: aut
aliquid tale: ſeipſos decipiunt. Multo eniz melius di/
cunt qui enumerant virtutes queadmodũ Gorgias: q̃
q ita diffiniunt. Quapp opz ſicut poeta de muliere di/
xit ita cenſere in omnibus. Mulieri decus affert taci/
turnitas: ſed nõ idem viro. Cuz vero puer ſit imperfe/
ctus: pz q ꝛ huius virtus nõ ipſius ad ſeipſum eſt: ſed
ad perfectum ꝛ ducem. ſimiliter ꝛ ſerui ad dominum.
Poſuimus aũt ſeruuz eſſe vtilez ad neceſſaria. Itaq; pz
ipſuz virtute indigere parua: ꝛ tanta: vt neq; pp intẽpe/
rantiaz: neq; pp timiditatẽ in opibus deficiat. ¶ Dubi
tabit vero aliquis ſi veruz eſt qd nunc diximus: virum
artifices opz habere virtutez. Naz ſepe ppter intempe/
rantiã deficiunt in operibus. An hoc longe differt: Naz
ſeruus quidem adheret nobis cõione vite. Ille autez
remotior eſt: ꝛ tantuz ſibi cõpetit virtutis quãtuz ſerui/
tutis. Vilis eniz artifex determinatã quãdã hz ſeruitu/
tem: ꝛ ſeruus eſt ſm naturaz. Sed nemo ſutor: vt alius
opifex. Pz ergo q hmõi quidem virtutis cauſam eſſe
oporteat dominuz ſeruo. non eum qui doctrinaz habet
in operibus dñicam. Quapp non bene dicunt qui ſer/
uos ſpoliant ratione: dicentes: precepto vti duntaxat.
Admonendi ſunt eniz magis ſerui q̃z pueri. Et de his
in hunc modũ determinatuz ſit. ¶ De viri aũt ꝛ mulie/

ris/ filioꝝq; ꝛ patris virtute ꝛ cõuerſatione adinuicem
quid recte/ vel cõtra: ꝛ quo opz hoc quidem facere: ab
illo aũt abſtinere in his que de repu. neceſſe eſt intueri.
Naz cuz oĩs domus ſit ciuitatis pars. Illa aũt pars do/
mus: Partis aũt virtus ad totuz reſpicere debeat: Ne/
ceſſariuz eſt reſpicientes ad rempu. filios vxoreſq; inſti
tuere: ſiquidez refert rectaz inſtitutionez reſpu. pueros
ꝛ mulieres eẽ bene inſtitutas. Enimuero referat neceſ
ſariuz eſt. Naz mulieres media pars ſunt hominũ libe/
roꝝ. Ex pueris aũt ſumuntur qui rempu. gubernant
¶ Quare cuz de ſuis determinatuz ſit. De reliquis aũt
in aliis ſit dicẽduz: omiſſis ppoſitis tanq̃z finez haben/
tibus: alio ſumpto principio illa diſcutiamus que tra/
dita ſunt de optimo ciuitatis ſtatu.

SECVNDVS POLITICORVM Ariſtotelis.

¶ De optima republica Socratis differẽte multitudi/
ne/ equalitate ꝛ ſufficientia. Cap. I.

Voniaz ppoſuimus cõſiderationem
facere d ciuili ſocietate que ſit optima
oĩum potentibus viuere maxime ad
votuz: Opz q̃q; al's ↄſiderare reſpu.
qbꝰ vtunt ciuitates aliq̃ eaꝝ/ q̃ bene
legibus inſtitute vident. Et ſi alique
ſint alie ab aliquibus ſcripte q̃ bene
ſe habere videãtur: vt recta iſtitutio vtilitaſq; appareat.
Nec putetur eſſe ad oſtentationẽ ꝛ ſuperfluitatẽ quere/
re aliud preter illas. Sed q2 ille nõ bene ſe habẽt: ideo
hunc laborez a nobis eẽ ſuſceptũ. ¶ Incipiẽdũ eſt aũt
ab eo qd eſt ſm nãm huius cõſideratiõis principiũ. Ne
ceſſariũ quidẽ eſt: aut oĩa eſſe cõia inter ciues: aut nul/
la: aut q̃dã/ ꝛ quedã nõ. Enimuero nulla eẽ cõia ipoſſi
ↄſtat eſſe: cũ ciuitas ſit cõio quedã. Ac primo neceſſe eſt
locum eſſe cõem. nam locus quedam paritas eſt vnius

ciuitatis.ciues autez ſocijs vnius ciuitatis.Sed vtrum
melius fuerit in bene inſtituenda repu.quecunq; reci/
pere cōtonē pūt ea oīa eſſe cōia:vel q̄daz cōia eſſe q̄daz
nō eſſe.Nā fieri pōt vt filij ⁊ vxores: ⁊ res q̄ poſſident
cōes eſſent:quēadmodū in Platonis repu. Ibi enim
Socra.inqt:oportere cōes eē filios:⁊ mulieres:⁊ facul
tates.Id vero vtruz preſtat ita fieri vt nunc fit: vel ſm
legez illaz in repu. ſcriptaz.Cōtinet porro ⁊ alias tur/
batōes permultas iſta mulieꝝ cōio: ⁊ id ꝓpter qḋ cen/
ſuit legē hāc eſſe ferēdaz: nō vr̄ cōſequi ex rōnibus.Pre
terea ad finem quez inquit oportere ciuitati exiſtere:vt
nunc qdē dictū eſt impoſſibile.Quō aūt trāſigere opor/
tēat nihil determinatum eſt: ꝙ vna.vz.ſit ciuitas tota:
tanq̄z id ſit maxime optimuz:ſuſcipit eniz hanc ſuppo/
ſitionem Socrates. Atqui conſtat ꝙ eo procedente vt
vna fiat magis ciuitas nōn erit. Eſt eniz ciuitas multi/
tudo quedaz ſm naturā que duz ſit vna magis domus
erit ex ciuitate ⁊ hō ex domo.Unaz eniz magis domuz
cenſemus eſſe q̄z ciuitatē:⁊ hominē vnum q̄z domum.
Quare ēt ſi poſſet quiſpiā hoc facere:tn̄ nō eſſe facien/
dum:qz perimit ciuitatē.Nec ſoluz ex multitudine ho/
minuz cōſtat ciuitas:verūetiā ex eorū multitudine qui
ſpecie differūt. Non fit eīz ciuitas ex ſimilib⁹. Aliud.n.
federatio q̄z ciuitas.Illa eniz quātitate prodeſt: ⁊ ſi ea/
dem ſit ſpecie: cuz auxilij gratia fiat: ceu ſi pondus ma/
gis attrahat.Differret aūt:⁊ eo mō ciuitas a gente qñ p
pagos diuiſa nō ſit multitudo. Sed quēadmoduz ar/
chades.Ex quib⁹ autē vnum fieri opz ſpecie differunt.
Quapp par repenſuz ciuitatē cōſeruat:vt in ethicis di/
ctum eſt prius.Quoniā inter liberos ⁊ equales neceſſa
riuz hoc eſſe.Nam oēs ſimul magiſtratū gerere impoſ/
ſibile eſt.Sed aut per annū aut per aliaz prefinitionē:⁊
tp̄s.Atq; iſto mō fit vt oēs gerāt magiſtratū: ceu ſi mu/
tarentur ſutores ⁊ fabri: nec ſemp idem ſutores ac fabri
eſſent.Cum vero meli⁹ ſit ita ſe hr̄e eſſe circa ſocietatez

ciuilez/manifeſtū eſt melius fore ſi idez ſemp magiſtra
tum gererēt mō id fieri poſſet.Sed in quibus hoc fieri
neqt:ꝓpterea ꝙ oēs nā ſunt pares ſit ⁊ iuſtū eſt:ſiue bo
nū:ſiue prauū ſit gerere magr̄atū:vt oēs hui⁹ numeris
ꝑcipes fiāt:⁊ in eo imitari viciſſiz eq̄les cedēdo inuicez
alios alijs.Naz alij regūt:alij regunt in pte tanq̄z ſi ipſi
alij fiunt.Eodē mō illoꝝ qui regūt alij alios gerūt magi
ſtrat⁹.Ptz igit ex his ꝙ nō recipit ſic vnā eſſe ciuitatē:⁊
ꝙ maximū fore cōmodū ciuitatib⁹ dicebat id interimit
ciuitates.Atqui ſinguloꝝ bonū ſingula cōſeruat.Ptz ēt
alio mō ꝙ querere nimiū vnire ciuitatē nō eſt melius.
Dom⁹.n.magis ſufficiēs eſt q̄z vnus:ciuitas aūt q̄z do/
mus.Et vult iam ea quidē eſſe ciuitas cū hz ſufficiētiaz
multorū ſocietas. Si igitur magis expetēdū eſt qḋ ma
gis ſufficiētiaz hz:certe ⁊ minus vnum eo qḋ eſt magis
expenbilius eſt.

¶De repub.Socra.improbatio. Cap. 2.

Enimuero nec ſi optimū ſit vnā q̄z maxie eē
ciuitatē: tn̄ id demīrare vr̄ ex ſmōe ſi oēs di
cant ſuū:⁊ nō ſuū.Hoc aūt Socra.putat ſi/
gnū eē ciuitatis pfecte vnite.At.n.v̄bū oēs
duplex eſt.Si igit tanq̄z ſinguli forſan eſſet
magis qḋ efficere vult Socra.Singuli.n.eūdē filiū ſuū
dicerēt:⁊ mulierē eādez:⁊ de facultatib⁹ ⁊ de qb⁹ alijs
alia eodē mō.Nūc aūt nō ita dn̄t q cōibus vtunt mulie
rib⁹ ⁊ filijs.Sz oēs qdē:at nō vt ſinguli ipſoꝝ.Eodēq;
mō de facultatib⁹ oēs qdē:ſed nō vt ſinguli eoꝝ.¶Qḋ
igit aberratio q̄dā ſit in verbo/oēs: manifeſtū eſt.Nā ⁊
vtraq; ⁊ īparia ⁊ paria dicit pp duplicitatē.Et ī ſermo/
nib⁹ poſitū litigioſos facit ſylľos. Quare hoc ipſuz oēs
dicere.Uno qdē mō bonū eſt:ſz nequaq̄z poſſe.Alio aūt
mō nihil ꝯſentaneū hz ppea qḋ dr̄ nocumētum aliud.
Qḋ.n.multoꝝ cōe eſt in eo minima adhibet diligētia. Qḋ multorum cōe eſt i eo minima adhibet diligentia.
Naz de ꝓprijs maxie curāt hoīes: de cōib⁹ aūt minus
q̄z de eo quātū ſingulis cōpetit.Tanq̄z.n.alio curāte ab

aliis negliguntur. Queadmodū in ſeruilibus miniſte/
riis famulātes multi interdū deteriꝰ inſeruiūt q̄ȝ pauci.
Fiunt autē vnicuiq̄ȝ ciuiuȝ mille filii: ⁊ ipſi nō vt ſingu/
loꝝ: ſȝ vt cuiuſuis quis ſit̄r eſt filiꝰ. Quare oēs ſit̄r negli
gent. Preterea iſto mō ſinguli ſuū dicēt bn̄ agenteȝ aut
male quotiēſcūq̄ȝ ꝯtinget numero: Puta meꝰ eſt aut illiꝰ
hoc mō dicens de ſingulis ex mille: vel ex quot ciuitas
ſit: ⁊ hoc dubitās. Nā incertū cui ꝯtigerit genuiſſe filiū:
⁊ ſaluū eſſe genituȝ. Atqui vtruȝ preſtat ſic dicere ſuū ita
vocātes vnūquēq̄ȝ duoꝝ miliuȝ ⁊ decē miliū vel magis
vt nunc in ciuitatibus ſuū vocāt: Hic qdeȝ filiū ſuū: Ille
fratrē eundē: Ille nepotē: aūt p aliā quādā ꝯiūctōeȝ. Et
ex cōſanguinitate vel affinitate ſui primuȝ vel ſuoꝝ. Et
p̄terea alteruȝ ſodaleȝ: alteruȝ ꝯtribulem. Preſtat eniȝ
eſſe propriuȝ nepotem q̄ȝ illo modo filiuȝ. Quinimo
nec vitari quidem pōt quin agnoſcant a quibuſdaȝ fra/
tres ⁊ filii ⁊ patres ⁊ matres. Nam per ſimilitudines na
toꝝuȝ ad parētes neceſſariuȝ eſt vt fidem recipiāt ſimul.
Qd tradūt ſcriptores qdā ppl'is ſupioris Libye euēire.
Hñt e.n. mulieres cōes: filios tñ ptiri īter ſe ꝑȝ ſilitudīes
natoꝝū. Sunt eniȝ mulieres quedā: ⁊ aīalia ceu eque ⁊
boues: quaruȝ ea natura eſt vt ſimillimos genitoribus
edant fetus: vt equa illa apud pharſaliā iuſta nūcupa/
ta. Et p̄terea huiuſmodi moleſtias non facile erit vitari
ab his qui eam ſtatuunt cōītatem: puta plagas ⁊ neces
ptim voluntarias/ ptim inuoluntarias: ⁊ rixas/ ⁊ iurgia:
que nefas eſt cōmittere aduerſus parētes ⁊ ppinquos:
magis q̄ȝ aduerſus extraneos. Sed frequētiꝰ illa eueni/
re neceſſe eſt/ vbi ignorāt: q̄ȝ vbi ſciūt. Et ea ſi cōtingāt
a ſcientibus expiari debito mō poſſunt: ab ignorātibus
vero nō poſſunt. Illud etiā abſurduȝ q̄ filios cōes fe/
cerunt. Coire ſoluȝ amātes vetuerunt: Amare vero nō
vetuerunt: nec alios vſus quos eſſe patri ad filios: ⁊ fra
tri ad fratrē oīuȝ ꝺformiſſimū eſt: cū ⁊ amare ſolū aliqd
abſurdū ſit ēt nō aliā ob cāȝ coitionē illoꝝ vetuiſſe: niſi

q̄ nimia voluptas inde ſit ꝓuentura: ſȝ qd pater/ ſit aut
filius aut fratres ob eā rem nihil putare referre. Videt̄
aūt magis ꝓdeſſe vt agricolis cōmunes ſint mulieres
⁊ filii q̄ȝ cuſtodibus. Minus eniȝ erit amicitia ſi cōmu/
nes ſint nati ⁊ mulieres. Enimuero tales ſint quibꝰ im/
peratur opȝ: quo ipſi pareāt imperio/ nec res nouas in
ciuitate moliant̄. Penitus aūt ꝯ eueniat nec̄ium eſt ex
hmōi lege: q̄ȝ quoꝝ cā optimas leges eſſe opȝ: ⁊ cuius
gratia Socrates cenſet ita inſtituendū de natis ⁊ mulie
ribus. Amicitiā enim putamus maximū eſſe bonū ciui
tatibus. Nam ſic minime ſeditionibꝰ agitabunt̄: ⁊ vnā
eſſe ciuitateȝ laudat maxime Socrates. Quod ⁊ videt̄
⁊ ipſe inquit eſſe amicitie opus: vt in amatoriis ſermo/
nibus ſcimus dicentē Ariſtophanē pp eximiā amantiū
cupiditatē applicari ſimul ⁊ ex duobus fieri vnuȝ. Hic
ergo nec̄ioꝝ eſt ambos corruptos eſſe vel vnum. At in
ciuitatibus neceſſe eſt amicitiā infirmā fluxāq̄ȝ fieri pp
hmōi cōitatē: ⁊ minime dicere ſuū aut filiū patrē: aut pa
trem filiū. Ut eniȝ parū mellis multa in aqua diffuſum
inſenſibilē facit mixtionē. ſic accedit cōmunitatē iſtam
nequaq̄ȝ nec̄iaȝ in tali repu. a noībus eſtimātibus/ vel
patrē vt filii/ vel filiū vt patris/ vel fratres inuicē. Duo
ſunt que faciūt hoīes curā habere ⁊ amare: ꝓprium .ſ. ⁊
affectio. Quoꝝ neutruȝ ſit neceſſe eſt in hmōi republi.
Inſuper trāſlatio illa natoꝝū ex agricolis ⁊ artificibus
in cuſtodes: ⁊ ex his in illos magnā cōtinet difficultatē.
Queadmodū tandē fiet ⁊ cognoſcāt neceſſe eſt dantes
⁊ transferentes: quibus quos dedant. Preterea ⁊ ſupe/
rius dicta magis in his neceſſariuȝ eſt euenire puta ri/
xas ⁊ plagas: ⁊ amores: ⁊ cedes. Naȝ non amplius ap/
pellant cuſtodes fratres ⁊ filios/ ⁊ patres ⁊ matres:
qui aliis ciuibus ⁊ dedunt̄ ⁊ rurſus qui ex cuſtodibus
vt tale caueāt aliquid perpetrare ꝓpter cōſanguinitatē.
¶ De cōmunitate igitur natorum ⁊ mulieruȝ: determi
natum ſit in hunc modum.

¶De cōitate facultatū/ ⁊ nōnullis incōmodis rempu. Socraticam ſequentibus. Cap. 3.

His ꝯñs eſt de rebus que poſſident ꝯſidera/
re: quō ſit cōſtituendū illis q in optīa repu.
verſari debeāt. vtrum cōes eē/ vel nō cōes.
Hoc ſeorſuʒ determinādū eſt: nec ſimul cū
his q̄ de natis ⁊ mulierib⁹ cōſtituunt. Dico
aūt circa res vtrū (⁊ ſi ſint nati mulieresq; ſepatiʒ queād/
modū nūc ſunt oīb⁹) preſtet tñ res eē cōes ⁊ vſus: pu/
ta fundos ꝓpꝛios eē/ fructus vo ī cōe ꝯferre. Qḋ apud
q̄ſdā ſit gētes: vel ꝯ ſolū qdeʒ cōe eē: cōiter coli: fructus
aūt ptiri ī ꝓpos vſus. Qḋ ēt facere dr̄ qdā barbaroꝝ.
vel ⁊ fundos ⁊ fruct⁹ eē cōes. Si ḡ alij forent agricole:
alius eēt modus ⁊ facilior, Sʒ cū ipſi ſibi laborēt īperā/
do/ magnas ea res affert difficultates. Nā ſi in fruēdo ⁊
laborādo nō ſint pares: neċe eſt icuſatiōes exiſtāt ꝯ fruē
tes qdē ⁊ cōſumētes multa paꝝ vo laborātes his q mi
nus cōſumūt/ ⁊ multū laborāt. Oīno aūt ꝯuictus oīs ⁊
cōitas hoīum ⁊ difficilis eſt: ⁊ maxīe ī his rebus: ꝓbāt
eoꝝ qui vna peregrinant ſocietates: quoꝝ pleriq; fere
diſſidēt iter ſe de ꝓuis vilibuſq; offēſi. Nos quoq; mini
ſtris illis plurimū iraſcimur qb⁹ maxīe vtimur ad cir/
cularē famulatū. Cōes igit h̄re res has: ⁊ hmōi cōtinet
difficultates. Eo aūt mō quo nūc ſit ſi inſuper morib⁹ ⁊
moderatione legū rectaꝝ honeſtet: nō paruʒ perſtabit.
Habebit eniʒ vtriuſq; cōmoda. Dico autē vtriuſq;. vʒ.
eius ꝙ cōes ſint res: ⁊ eius ꝙ ꝓpꝛie. Opʒ em̄ vt res ſint
ꝓpꝛie: ſed qōdāmodo cōes. Cure em̄ diuiſe/ icuſatiōes
adinuicē nō pariēt: imo ꝓficiēt: vtpote ad ꝓpꝛiū vnoq̄q;
ſedulo incūbēte. At vero ꝑ ꝟtuteʒ erūt: vt eſt in ꝓuerbio
amicoꝝ cōia. Eſt aūt ēt nūc qbuſdā in ciuitatib⁹ in hūc
modū ſubſcriptū: ne putet ipoſſe. Et p̄cipue in his que
bene gubernant: aliq̄ ſunt: aliq̄ eē pnt. Pꝛopꝛia em̄ ſua
quiſq; poſſidēs partiʒ vtilia facit amicis: partim vtitur
cōmunib⁹: vt in Lacedemone ſeruis vtunt viciſſiʒ tanq̄

forēt vniuſcuiuſq;: ⁊ p̄terea equis: ⁊ canib⁹: ⁊ vehiculis.
Patet igitur eſſe melius vt ꝓpꝛie ſint res: ſʒ vſu facere
illas cōes. Queādmodū auteʒ hoc fiat legiſlatoꝛis erit
ꝓuiſio. Eſt ſane inenarrabile quantū interſit ad volupta
tem cōſiderare aliq̄d eſſe ꝓpꝛiū ſui. Nō em̄ fruſtra q̄ſq;
ad ſeipſuʒ amicitiā hʒ: eſt vero id nāle. Sed cū amatio
ſui repꝛehēdit: nō illud rep̄hēdit: q2 ſe amet: ſed q2 ma
gis q̄ʒ opʒ ſe amat: queādmodū ⁊ amatio pecuniarum.
Naʒ amant oēs vt ita dixeriʒ talia. Atq; ⁊ largiri: ⁊ opē
ferre amicis: ⁊ hoſpitib⁹: ⁊ familiaribus dulciſſimū eſt:
qḋ ſit ſi ꝓpꝛie ſint facultates. Hec aūt nō cōtingunt illis
qui nimis vnā efficiunt ciuitatē. Et pꝛeterea duarū vir/
tutū opera manifeſte tollūt. Temperātie erga mulieres
alienas: a quib⁹ laudabile eſt ſe abſtinere. Et liberalita/
tis circa res poſſeſſas. Neq; eniʒ diſcerni poterit libera/
lis: neq; liberalē operationē faciet vllā. Nam in vſu ea/
rum reruʒ quas ipſi poſſidemus liberalitatis eſt opus.
Illiuſmodi itaq; legis poſitio faciē hʒ apparentē: quaʒ
auditor libēter recipiat: putans foꝛe mirabilē quandaʒ
amicitiā oībus erga oēs. Pꝛeſertim cū quis incōmoda
accuſat rerūpub. nūc ꝓuenientia ex eo: q2 nō ſint cōes
omniū facultates: ceu litigia ex ꝯctibus: falſoꝝ teſtium
accuſationes: diuitū adulationes: quoꝝ nihil ſit pp ꝓbi/
tatem: ſed ꝓpter impꝛobitatē. Cū etiā res in cōi hñtes
multomagis inter ſe litigare videamus q̄ʒ eos qui ſe/
paratim poſſidēt. ¶Inſuper equū erat referre nō ſolū
quātis malis pꝛiuabūt: ſi ad cōitateʒ reruʒ habebūt: ſed
etiaʒ quātis bonis. Videt aūt omni īpoſſibilis eſſe illa
vita. Cauſaʒ vero Socrati huius erroꝛis putādū eſt fuiſ
ſe ſuppoſitionē non rectā, Opʒ eniʒ quodāmō vnā eſſe
ciuitatē ⁊ domū: ſʒ nō penitus. Eſt enim quo ſi ꝓcedat
nō erit ciuitas. Eſt etiā quo erit quidē pꝛope vt nō ſit ci
uitas deterioꝛ ciuitas. velut ſi quis cōcentū faciat vniuo
cum: ⁊ verſum pedē vnuʒ. Sed opʒ cum ſit multitudo:
vtpꝛius diximus: ꝑ diſciplinā cōmuneʒ ⁊ vnā efficere.

Et qui diſciplinā ſit adhibiturus volēs per illā ſtudio/
ſam facere ciuitatem: abſurdum eſt ſi per talia quedam
inſtituēdā putet. ac non per mores: ⁊ per ph̄iā: ⁊ per le/
ges: veluti ſeruoꝝ iumentoꝝꝫ in Lacedemone: ⁊ co/
meſſationē in Creta legiſlator cōez induxit. ¶ Neqꝫ illō
ſane ignorādū eſt: q opꝫ ad longū tēpus ac diuturnas
cōſuetudines iſpicere: an recte ſe habeāt. Ferme. n. oīa
inuēta ſunt quidē. Sed alia nō inducta: alia ab exper/
tis repudiata. Maxime aūt id apparet: ſi qs per opera
inſpiciat rēpublicā ſic inſtitutā. Non aliter. n. poterit fe/
ciſſe ciuitatez niſi ſeparet illa atqꝫ diſtinguat partiz in co
meſſationē: ptiz in genera: ptiz in trib⁹. Itaqꝫ nihil aliō
ꝯtingit lege ꝓuiſuz eſſe niſi vt cuſtodes agros nō colāt:
qđ nūc lacedemonij facere ceptant. Modus vō totius
reipub. qs futurus ſit in cōe degētibus neqꝫ Socrates
ipſe inquit: neqꝫ dictu facile eſt. Atqui multitudo ciuita
tis diuerſoꝝ ciuiū eſt multitudo: de quib⁹ nihil determi
natū eſt: an ⁊ agricolis cōmunes eſſe facultates opꝫ vel
ꝓprias ſinguloꝝ. Preterea vtrū mulieres ⁊ pueros pro/
prios vel cōes. Si eniz eodē mō cōia ſunt oīa oiuz: qd
differunt iſti ab illis cuſtodib⁹: vel qd plus ſuſtinētibus
eoꝝ imperiū: vel quā ob cauſaz imperiū ſuſtinebūt: niſi
forte preterūt aliqd tale q̄le cretenſes q cetera oīa ſer/
uis permittētes gymnaſia ſoluz illis vetuerūt ⁊ armoꝝ
poſſeſſionē. Qꝫ ſi vt in alijs ciuitatib⁹: ita apud illos ta/
lia erūt: quis modus erit cōitatis? Neceſſe eſt eñ duas
ciuitates in vna eſſe ciuitate: ⁊ eas inter ſe ꝯrias. Facit
eniz alios qdē cuſtodes q̄ſi in preſidio ꝯſtitutos. Alios
agricolas: ⁊ artifices: ⁊ ceteros ciues. Litigia vō ⁊ iur/
gia ⁊ ꝙ alia mala ciuitatib⁹ ꝓuenire inquit oīa ꝓuenīēt
etiā iſtis: q̄ꝫq̄ꝫ dicat Socrates fore: vt non multū legib⁹
indigebūt: pp diſciplinā: veluti circa res vrbanas ⁊ cir/
ca foꝝ: ⁊ alijs hmōi legib⁹: tribuēs ſolū diſciplinā cu/
ſtodib⁹. Inſuper dn̄os facit ſuaꝝ rerū agricolas: ac tol/
lere permittit. At multos magis putandū eſt fore illos

graues ⁊ inſolētes: q̄ꝫ illas q̄ apđ quoſdā ſunt hilocias:
vel peneſcias: vel perichias. Enimuero ſiue necīa ſint
hec ſilr: ſiue nō: nihil nūc quidē determinatū eſt: neqꝫ de
ꝯūtibus que ſit eoꝝ adminiſtratio/ ⁊ diſciplina: ⁊ leges
quedā. Eſt aūt neqꝫ facile reperire: neqꝫ paruz referēs:
quales hos eſſe opꝫ ad cōſeruandā cuſtodū cōionē. At
q ſi mulieres faciet cōes: facultates vō ꝓprias qs curā
habebit rei domeſtice: vt agriculture viri: q̄ꝫuis ſint cō/
munes facultates: ⁊ agricolarū mulieres. Abſurdū etiā
ex beſtijs facere ſilitudinē ꝙ ꝯueniat eadē exercere mu
lieres/ q̄ viri: ad q̄s rei domeſtice cura nequaq̄ꝫ ptinet.
Periculoſa eſt inſuper magiſtratuū cōſtitutio quā ſic fa
cit Socrates vt ſemper ſint ijdē. At hoc ſeditiōis eſt cā
etiā apud illos qui nullā poſſidēt dignitatē. Quid ergo
apud bellicoſos ⁊ animoſos viros? Qꝫ aūt ſibi necīum
ſit eoſdē ſemꝑ magiſtrat⁹ facere pꝫ. Nō eñ alioꝝ mō: ⁊
mō alioꝝ miſcet animis diuinū illō aurū: ſꝫ ſemꝑ eiſdē.
Inquit aūt qbuſdā ſtatiz a genitura aurū miſceri: qbuſ/
dam argentū: es vō ⁊ ferruz illis q artifices futuri ſunt:
aut agricole. Preterea cuſtodib⁹ felicitatē auferēs totā
inquit ciuitatē facere beataz opꝫ legiſlatorē. At impoſſe
eſt totam eſſe beatā/ niſi aut plurimi: aut oēs partes/ aut
quedā habeāt felicitatē. Non eniz eorūdez eſt felicitas
quoꝝ ⁊ pars. Nā pars recipit toti exiſtere ⁊ ſi nulli par
tium ad felicitatē impoſſe. Qꝫ ſi cuſtodes non erunt fe
lices q tādē alij: nō eniz artifices qdē neqꝫ vulgus. Illa
igit reſpub. de q̄ Socrates locutus eſt has cōtinet diffi
cultates: ⁊ alias his non minores.

¶ De republi. Platonis/ que ⁊ Socratis ſecunda reſ/
pub. dicitur. Cap. 4.

Erme aūt ſilr circa leges quoqꝫ ſe debet po
ſtea ſcriptas. Quapp ⁊ de illa reipub. parte
cogitare parū meli⁹ erit. Eteniz in repub. de
paucis admoduz determinauit Socrates:
vt de mulierū ⁊ natoꝝ cōitate: ⁊ de rebus

poſſeſſis: at de inſtitutiõe reipu. Diuiſit.n.in duas par/
tes multitudinẽ habitantiũ in agricolas ⁊ ꝓpulſatores
belli. Tertiã ex his fecit eos qui cõſultant ac deliberãt:
⁊ in quibus ſumma reipu. conſiſtit auctoritas. Agricole
vero ⁊ artifices vtrum nullius magiſtratꝰ an alicuiꝰ par
ticipes ſint: ⁊ vtrũ arma poſſidere debeãt ⁊ vna pugnare
nihil determinauit. Sed mulieres cenſet vna purgare
debere: ac diſciplinã hr̃e eandeꝫ quaꝫ cuſtodes. Cetera
vero extraneis peregit ſermonibꝰ: ⁊ diſciplinã cuſtodũ
qualẽ eſſe illã oporteret. Legũ aũt maxia qdeꝫ pars le/
ges exiſtunt pub. Pauca vero de repu. dixit: quã duꝫ
pergit cõiorẽ facere paulatiꝫ circumagit in aliã rempu.
Preter cõitatẽ.n. mulieꝝ ⁊ rerũ poſſeſſarũ cetera eadẽ
vtriſqꝫ attribuit. Nam ⁊ diſciplinaꝫ eandeꝫ ⁊ abſtinẽtes
viuere ab operibus neccariis. Et de comeſſationibꝰ eo/
deꝫ modo ꝑterqꝫ qd hec exiſtimat mulieruꝫ quoqꝫ co/
meſſationes eſſe debere: ⁊ hanc nulla hñtiũ armara. Il/
la vero quatuor milliũ. Superfluũ ẽ qddã ⁊ compiuꝫ ⁊
nouuꝫ ⁊ dubitatiuũ oẽs. Socratis habẽt ſermones. Sꝫ
cuncta recte forſan difficile. Naꝫ etiã multitudo illa de
qua nũc dicebat latere nõ opꝫ cuꝫ tãta ſit: qꝛ babilonia:
aut alia quadã infinita regiõe idigebat: ex qua ocioſoꝝ
quinqꝫ milia cũ mulierũ ac miniſtrãtiũ multiplici turba
alant. Suppõnes qdẽ ſunt ꝓ arbitrio faciẽde: nõ tñ im
poſſes. Dr aũt debere legiſlatorẽ ad duo reſpicere i fe/
renda lege: ad regionẽ ⁊ hoies: addẽdũ eſt ⁊ ad vicina
loca: ſi opꝫ ciuiliter viuere ciuitatẽ. Nõ ſolũ.n. neccariuꝫ
eſt ipſaꝫ talibꝰ vti ad bellũ armis q vtilia ſint in ſua re/
gione: verũetiã que in aliena. Q. ſi qd hmõi nõ recipit
vitã: neqꝫ priuatim: neqꝫ publice: nihilominꝰ tñ opꝫ ter
ribilẽ eſſe hoſtibus: nõ venientibus ſolũ in regioneꝫ: ve/
rũetiaꝫ abeũtibus. De mõ quoqꝫ rerũ poſſidẽdaꝝ vidẽ
duꝫ ẽ ne forſan melius ſit aliter diffinire ⁊ clarius. Tan
tas inquit poſſidere opꝫ vt modeſte viuat perinde ac ſi
dicat vt bñ viuat. Verũ hoc ẽ nimis gñale: ⁊ ẽ tẽperate

viuere/ erũnoſe tñ. At meliꝰ eſt dicere modeſte ⁊ libera
liter. Sepatꝫ.n. vtrũqꝫ. alterũ.n. luxurie accõmodabit:
alterũ difficultati. Cũ ſole hmõi virtutes habitꝰ ſint cir/
ca vſum facultatuꝫ noſtraꝝ: puta ꝑimonio mãſuete vel
fortiter vti nõ dicimur: at modeſte ⁊ liberalr dicimur.
Quare neceſſariũ ẽ circa illud iſtas verſari vtutes. Ab/
ſurdũ quoqꝫ eſt cũ facultates adequauerit de ciuiũ mul
titudine nihil determiare: ſꝫ indefinitã relinqre multitu
dinẽ filioꝝ: quaſi ſufficiẽter adequatã ꝑꝑ ſterilitates vbi
cunqꝫ ꝯtingãt. Qd videt nũc quoqꝫ euenire in ciuitati
bus. Sꝫ opus eſt vt aliã certitudinẽ tũc habeat qꝫ nũc.
Nam nunc quidẽ nemo dubitat ex ea: qꝛ in ſingulos di
uiſe ſunt facultates in qꝫtãcũqꝫ multitudinẽ. Tunc vero
cũ ſint idiuiſe neceſſariũ diſpares nihil hr̃e ſiue paucio/
res ſint multitudie/ ſiue plures. Magis autẽ putaret qs
oportere determiatũ eſſe modũ ꝓcreãdoꝝ filioꝝ qꝫ fa/
cultatũ: vt nõ plures qꝫ determiatũ ſit ꝓcreari oporteat.
Et numerꝰ diffiniẽdus eſt reſpectu habito ad fortunas
ſi ꝯtingat decedere aliquos: ⁊ ad defectũ ꝓcreãdi cete/
roꝝ. Pretermittere aũt id vt in pleriſqꝫ ciuitatibꝰ neceſ/
ſe eſt egeſtatis ſit cã ciuibus. Egeſtas vero ſeditiones ⁊
ꝺlicta parit. Itaqꝫ Phidon corinthiꝰ vnus ex vetuſtis
legiſlatoribus familias cenſuit equales ꝑmanere debe/
re: ⁊ ciuiũ multitudinẽ: qꝫuis ſortitiones habebãt prius
oẽs iniquas ſm magnitudinẽ: at in his legibꝰ ꝯtriuꝫ eſt.
Verũ de his: queadmodũ ſtatuenduꝫ putemus: poſtea
erit dicẽduꝫ. Omiſſuꝫ eſt et in illis legibꝰ: queadmoduꝫ
differãt ꝑſides a ſubiectis. Inqt.n. oportere queadmo/
dum ex alio lane filuꝫ dr qꝫ lini: ſic ⁊ eos q ꝑſunt ſe hr̃e
debere ad eos q ſubſunt. Cũ vero totã ſuberant augeri
dixerit vſqꝫ ad quatuplũ quare hoc vſqꝫ nõ erit in regio
ne vſqꝫ ad aliquid. Videndũ eſt etiã ne edificioꝝ diui/
ſio non ꝓſit ad reꝫ familiarẽ. Duas enim cuiqꝫ domos
attribuit: at difficile eſt duas habitare domos. Tota ve/
ro conſtitutio vult eſſe neqꝫ plebis gubernatio neqꝫ pau

coꝛum potentiū:ſed hoꝛū media:quā vocant rēpu.Eſt
enim ex his qui arma ferunt.Si igiẗ vt cōiſſimam oīū
hanc coſtituit rempu.recte foꝛſan dixit:ſꝫ vt optimā rē/
pu.nō recte.Foꝛſan eniꝫ lacedemonioꝝ rēpu.quis ma
gis ꝓbabit/vel aliā quandā magis optimantiū.Sunt q
dicāt optimā rēpu.ex oī gn̄e gubernationū admixtā eē
debere:atqꝫ ob id lacedemonioꝝ laudant rēpu.cōſtare
quidā illam ex paucoꝛū potētia.Item ex vno pꝛincipe
⁊ populari ſtatu ponētes regē illoꝛū ꝓ vnius guberna/
tione:Senatū vero ꝓ paucoꝝ potētia:Ephoꝛos autē
pꝛo ſtatu populari:qm̄ ephoꝛi ipſi ex plebe ſumūẗ:alij
ephoꝛatū quidē tyrānidē putant:ſꝫ populꝛ regi per co
meſſationes ⁊ aliūm quotidianū victū.Sꝫ in his legib⁹
dictum eſt optimā rēpu.ex plebeio ſtatu conſtare debe
re:ac ex tyrānide.Quas aut nō reponat quis inter ſpe
cies rerumpub.aut deterrimas oīum eſſe fateaẗ.Me/
lius ergo dicunt qui pares cōmiſcent.Nam que ex plu
ribus cōſtat reſpu.melioꝛ eſt.Deinde nihil videtur ha
bere ex vnius gubernatione:ſed ex paucoꝛū potentia a
populari ſtatu.Uerū ad paucoꝝ potentiā inclinare ma/
gis:qḋ pꝫ ex magiſtratuū creatione.Naꝫ qḋ ex delectis
ſoꝛtitio fiat/ cōe eſt vtriſqꝫ.Sed ꝙ neceſſe ſit dictionem
habere:⁊ magiſtratus creare:vel alios quippiam hmōi
publicoꝛū negocioꝛū facere:alios vero pꝛeteriri:id pau
coꝛum potētie eſt.Inſuper conari vt plures ex diuitib⁹
ad dignitates ſumanẗ:⁊ ad maximas quidem ex maxi/
mo cenſu paucoꝝ potētia eſt ⁊ ſenatus aſſumptio.Aſſu
muntur enim cuncti ex neceſſitate:ſed ex pꝛimo cenſu:
poſtea totidē ex ſecūdo:poſtea ex tertio.vez nō oēs ne
ceſſe erat ex tertio vel quarto aſſumi.Ex q̄rto aūt quar/
toꝛū ſolis neceſſe eſt pꝛimis ⁊ ſcdis.Poſtea ex his eq̄lē
ex ſingulis cēſibus numerū eē ſumēdū inqt.Erūt itaqꝫ
plures ⁊ potētioꝛes qui ex maximo cēſu ſumunẗ ꝓpea:
qꝛ ex plebe qdā nō ſumunẗ:qꝛ nec̄e nō eſt.Qḋ igiẗ nō
gubernatōe plebis:ac vnius pꝛincipatu cōſtabit hmōi

reſpu.ex his pꝫ.Patebit ēt poſtea cū de ea ſpē reipub.
tractabim⁹.Habet ēt circa magiſtratuū creationē dele/
ctoꝝ/delectū periculoſuꝫ.Nā ſi aliq conſpirare velint ēt
mediocri numero ſemp ſm̄ hoꝛuꝫ voluntatē fiet aſſum
ptio.In legibus igiẗ illa reſpu.ita ſe habet.

¶De Phalee(que ⁊ carthaginēſium)repub. Cap.5.

SUnt vero ⁊ alie quedā reſpu.tuꝫ idiotaꝝ:tū
phoꝝ:⁊ in adminiſtratōe ipſaꝝ verſantium.
Oēs aūt he ꝓpinquioꝛes ſunt illis ſm̄ quas
nūc regūt q̄ꝫ iſte due.Nullus.n.neqꝫ de cōi/
tate filioꝝ:neqꝫ ḋ mulierib⁹ talē aliquā intro/
duxit nouitatē:neqꝫ ēt de feminaꝝ comeſſatiōib⁹:ſꝫ a ne
ceſſarijs magis inchoāt.Uꝛ quibuſdā maxīe vt de patri
monijs recte cōſtituaẗ:nā hic ſeditiōes oꝛiri cūctas aſſe
runt.Quāobꝛē Phaleas carthaginēſis ante oīa de hac
parte ꝯſtituit.Inquit eniꝫ patrimonia ciuiū equalia eſſe
debere.Hoc aūt ꝑfacile factu eſſe:ſi ſtatiꝫ ab ipſa condi/
tione ciuitatis ꝓuideret.Poſtq̄ꝫ vero cōdita foꝛet diffi
cilius qdē:attamē ſatis mature adeq̄ri poſſe:ſi diuites
dotes dent:paupes autē ꝯ accipiāt dotes:⁊ nō tradāt.
Plato aūt in legib⁹ ſuis vſqꝫ ad aliqd cēſuit eſſe ꝑmitten
dum.Nā ſupꝛa q̄ntuplū ei⁹ qḋ foꝛet minimū nemini li/
cere ciuiū poſſidere vt pꝛius diximus.Sed opꝫ ne id
quidē latere legiſlatoꝛē qḋ certe nunc latet:ꝙ qui patri/
monio modū imponit:dꝫ ēt filioꝝ numero modū īpo/
nere.Nā ſi excedat multitudo filioꝛū pꝛimonij faculta/
tem:neceſſariū erit lege abꝛogare:⁊ ſine vlla abꝛogatio
ne impꝛoba lex erit.Quoniā ex diuitib⁹ pauperes facit.
Opus eſt ergo ne tales ſeditioſi efficianẗ.Qḋ igiẗ va/
let aliquid in repu.patrimonioꝛum exequatio:⁊ vete/
rum aliqui videntur cognouiſſe:vt Solon conſtituit:⁊
apud alios lege cauetur:vt non q̄ꝫtum quiſqꝫ velit:ſed
q̄ꝫtum lex permittit agri poſſideant.Eadem quoqꝫ ra/
tione patrimonia ſua alienare leges vetant.Ut eſt apud
Locros lege cautum:ne quis patrimonium alienare

poſſit niſi euidentẽ calamitatẽ oñdit ſupueniſſe. Prete/
rea vt antique hereditates ꝯſeruent̃: qd̾ ſublatũ apd̾ Leu
cadavalde popularẽ eoꝝ ciuitatẽ efficit. Non.n.amplꝰ
euenit ex taxatiõe cenſus ad magiſtratus aſſumi. Sꝫ ⁊
equalitatẽ quidẽ patrimonioꝝ ꝯſtituit. Verũ hec aut ita
magna eſſe delitiari liceat: aut ita exigua vt tenuiter vi/
ctum agant. Patz igit̃ nõ ſufficere patrimonia exequata
fuiſſe a legiſlatore: ſed melius cõiectanduz eſſe. Prete/
rea ſi quis mediocria ſtatuat oĩbus patrimonia nulla
vtilitas ẽ. magis eniz cupiditates adequãde ſunt q̃ꝫ pa/
trimonia. Hoc aũt fieri non põt niſi ſufficienter diſcipli/
na ciuibus adhibita ꝑ leges. Sꝫ forſan reſpõderet Pha
leas hoc ipm̃ ſe dicere. Cenſet.n. horũ duoꝝ equalitatẽ
ciuitatibꝰ ineſſe debere: patrimonij.ſ.ac diſcipline. Sed
que tandẽ hec diſciplina ſit exprimendũ fuit. Et vnam
eandẽqꝫ eẽ nihil ꝓdeſt. Naz fieri põt vt ſit vna eadẽqꝫ di
ſciplina. Verũ eiuſcemodi ꝑ quã cupidi fiant pecuniaꝝ
aut honoris: aut vtriuſqꝫ. Inſup ſeditões oriunt̃ nõ ſolũ
ob patrimonioꝝ/ verũetiã ob honoꝝ ineq̃litates: ⁊ hoc
diuerſuz in alterutro. Nam multitudo q̃dẽ grauiter fert
inequalitatẽ patrimonioꝝ: ꝓſtãtes aũt viri honoꝝ equa
litatẽ. Vñ illud natũ eſt. Honori incũbit tam ignauꝰ q̃ꝫ
bonus. Non ſolum vero hoĩes pp neceſſaria iniuriant̃
quorũ remedia putant adequationẽ patrimoniorũ: ne
ſpoliet alios pp frigus/ aut pp famẽ: verũetiam vt gau/
deant neqꝫ cõcupiſcãt. Nam ſi maiorez habeãt neceſſa/
rioꝝ cupiditatẽ: ad huius medelaz iniurias inferũt. Nõ
ergo ob hanc ſoluz: verũetiã ſi ꝯcupiſcãt vt moleſtia ca/
reant: ⁊ voluptate fruant̃. Qd̾ igit̃ horum trium reme/
dium eſt his quidẽ exiguũ patrimoniũ ⁊ opificiũ. Illis
autẽ temperãtia. Tertiũ vero ſiqs velit ꝑ illa delectari:
nõ aliũde q̃ꝫ a phia querat remediũ. Naz cetere q̃dẽ ho
minibus egẽt cũ iniurias inferũt plurimũ pp ſuꝑflua: nõ
pp neceſſaria: puta tyrãnidẽ inuadũt: nõ vt frigus repel
lant. Quapp honos maximus habet̃ non ei qui furem
occiderit

occiderit: ſed ei qui tyrãnũ. Itaqꝫ Phaleas ꝑuis dũta/
xat iniurijs hac ſua reipu. cõſtitutiõe ſuccurrit. Preterea
multa ſtatuere pergit/ per que ad ſeipſos recte inſtitu/
ti erant. Sed oportebat quoqꝫ ad finitimos ⁊ peregri/
nos oẽs. Neceſſe eſt ergo cõſtitutã eſſe rẽpu. ad bellicũ
robur: de quo ille nil dixit. Eodem modo de facultati/
bus. Tantas eniz eſſe opꝫ vt nõ ſoluz ad ciuiuz vſuz: ve/
rũetiaz ad pericula externa ſufficiãt. Quare nec ita ma/
gnas eſſe decet vt finitimi concupiſcant: quibus reſiſti
non poſſit. Nec rurſus ita paruas vt cuz paribus ⁊ ſimi
libus bellum nequeant ſuſtinere. Ille igitur nihil deter
minauit. Opꝫ aũt neqꝫ id latere quãtas facultates hr̃e
cõducat. Forte recta determinatio fuerit tantas eẽ de/
bere vt lucruz ſuperãtibus bello afferre non poſſit: ſed
ita quaſi nihil ſuperacquirãt. Quare Eubolus cõſidera
re iuſſit Autophardatẽ cũ Atarnea obſidere vellet. Co
gitaret.n. quãto tꝑe circa expugnationẽ eiꝰ loci detine/
ret: ac exiſtimare huiꝰ tꝑis iacturã. Velle eiꝫ ꝓ minori
ꝑcio iã tũc Atarnea relinq̃re: q̃ cũ dixiſſet Autopharda
tezĩ ſniaz traxit/ ⁊ obſidionẽ ꝑtermittere fecit. Hꝫ igr̃ vti
litatẽ exequatio patrimõioꝝ ĩter ciues: ne inde ſeditio/
nes oriant̃: verũ vt ita dixeriz nõ admodũ magnã. Nã
⁊ ꝓſtãtiores cõqueri poſſent quaſi ipſi plus hr̃e debeãt.
Ex quo fit vt ipſi ſepe inſurgãt: ac ſeditiones cõcitent.
Preterea improbitas hoĩuz inſatiabilis eſt: ⁊ ꝓmo q̃dẽ
ſufficere dũt pauca atqꝫ minima: mox vero vbi illa ſunt
cõſecuti plꝰa appetũt ſemꝑ quouſqꝫ in infinitũ ꝓcedãt.
Infinita eſt eniz cupiditatis natura: ad cuius explerio/ Infinita eſt cupiditatis natura.
nez plurimi viuũt. Horuz igitur principiũ eſt magis q̃ꝫ
patrimoniorũ exequatio ciuitatẽ ſic inſtituere: vt boni
quidez viri plus q̃ꝫ ſibi cõpetat hr̃e nõ querãt. Impro/
bi aũt querãt habere nõ poſſint. Hoc aũt fiet ſi inferio/
res ſint: nec iniuriam patiantur. Nec vero in hac ipſa
exequatione patrimonioꝝ recte eſt ab eo diſpoſitũ cum
fundos ⁊ agros exequet ſoluz: ſed ſunt ſeruoruz armẽ/

toꝛũqꝫ ⁊ pecuniaruʒ diuitie: ⁊ apparatus ingens earuʒ
reruʒ: quas ſuppellectilem vocitamus. An igitur hoꝛuʒ
oĩum exequatio querenda eſt: vel moderatio quedam
mediocris: vel cuncta omittenda. Videt̃ aũt ex ipſaruʒ
legum poſitione ciuitateʒ exiguaʒ cõſtituere: ſiqdeʒ ar/
tifices omnes publici erunt: nec multitudineʒ augebũt
ciuitatis. Sed certe publicos eſſe eos qui publica fa/
ciunt opera opʒ: queadmodũ Epidamij: ⁊ queadmo/
duʒ Diophantꝰ qñqꝫ Athenis ꝯſtituit. De Phalee igit̃
repub. fere ex his depꝛehendi poteſt: ſi quid ab eo ſit
bene dictum: vel nõ bene.

De Hippodami ⁊ Mileſioꝝ repu. Cap. 6.

Hippodamꝰ aũt mileſius qui ⁊ ciuitatũ diui
ſionẽ iuenit: ⁊ pireũ abſcidit: cũ eẽt in creta
quoqꝫ vita moꝛoſioꝛ pp glorie cupiditateʒ:
vſqꝫ adeo vt quibuſdaʒ videretur ſupfluus
capilloꝛuʒ pꝛolixitate ⁊ oꝛnatu ſumptuoſo:
pꝛeterea veſtitu vili quidem: ſed admoduʒ fracto: non
in hyeme ſoluʒ: verũetiã in eſtate. Studioſus aũt de oĩ
nã eẽ volẽs pmꝰ oĩuʒ q nõ in repu. verſati eẽnt/ aggreſ
ſus eſt aliqd dicere de optimo ciuitatis ſtatu. Cõſtituit
aũt ciuitateʒ multitudine decẽ miliũ in tres diuiſaʒ par
tes. Faciebat eniʒ vnaʒ parteʒ artifices. Alteraʒ agrico/
las. Tertiaʒ ꝓpulſatoꝛes belli. Diuiſit quoqꝫ regionem
in tres partes vt eſſet pars vna ſacra: Alia publica: Ter
tia pꝛiuata. Unde cultꝰ dijs fieret: ſacra. Unde vero ꝓ/
pulſatoꝛes belli alerentur: publica. Que autẽ agricola/
rum foꝛet: pꝛiuata. Legum quoqꝫ tres eſſe ſpecies ſolũ
putabat. De qbus vero iudicia fierẽt totidẽ eẽ numero:
iniuriaʒ: dãnuʒ: cedeʒ. Ponebat quoqꝫ vnum iudiciuʒ
ꝑncipale: ad qd oĩa male iudicata reducerentur. Idqꝫ
conſtituebat ex ſenibus quibuſdam delectis. Senten/
tias vero in iudicijs nõ calculis ferẽdas eſſe cẽſebat: ſʒ
vnũquẽqꝫ iudicẽ tabellaʒ afferre: in qua ſcriberet (ſi cõ/
dẽnaret ſimplr̃) ſententiaʒ. ſin abſolueret ſimlr̃ vacuũ.
ſin ꝑtiʒ cõdẽnaret ꝑtiʒ abſolueret idipſuʒ diffiniret. Nã
vt nunc quidẽ fit nõ recte ꝓuiſuʒ a lege exiſtimabat: qꝛ
cogant̃ hoĩes alterutruʒ iudicantes peioꝛare. Ferebat
quoqꝫ legem de his qui vtile quippiã ciuitati repiſſent
vt honoꝛibus afficerẽtur. Filios aũt eoꝝ qui pꝛo patria
bellando occubuiſſent/ ex publico alẽdos eſſe: quaſi id
nõ pꝛiꝰ fuerit lege ꝓuiſuʒ. nã eſt Athẽis ea lex: ⁊ alijs q/
buſdã ciuitatibꝰ. Magiſtratuũ vero oẽs actiões populo
attribuit. populuʒ aũt faciebant tria illa genera ciuium.
Qui vero delecti eſſent eoꝛuʒ rerũpu. curaʒ hr̃e debere
iteʒ hoſpitaliuʒ ⁊ pupillariuʒ. Plurima igit̃ ac maxime
digna memoꝛatu ĩ Hippodami ꝯſtõne iſta ſunt. Sʒ
pꝛimo dubitabit aliquis de ꝑtitiõe ciuiũ. nã ⁊ artifices:
⁊ agricole: ⁊ q arma tenẽt oẽs in reipu. cõione vſant̃. ve
rum agricole quideʒ arma nõ habent. artifices aũt neqꝫ
arma neqꝫ agros. Itaqꝫ fiunt quodãmodo ſerui eoꝛuʒ q
habent arma. Participes eſſe igit̃ oĩuʒ honoꝝ impoſſe
eſt: cuʒ ſit qdeʒ neceſſariuʒ ex his qui hñt arma cõſtitui
belli duces: ⁊ cuſtodes ciuiuʒ: (⁊ pꝛĩcipaliſſimos vt ita
dixeriʒ) magr̃atꝰ. Qꝛ ſi ꝑncipes nõ ſint reipu. quõ bono
aĩo eẽ poterũt in repu. Eniuero potẽtioꝛes eẽ oꝫ illos q
arma tenent ambabus ꝑtibus. Id aũt nõ facile eſt niſi
multitudo exuperet. Qꝛ ſi hoc erit: quid opus eſt alios
ꝑncipes eẽ reipu. ⁊ ſuffragia magiſtratuũ hr̃e. Preterea
agricole quid vtilitatis afferũt ciuitatibꝰ? Artifices eniʒ
eſſe neceſſariuʒ eſt. Nam omnis ciuitas artificibꝰ indi/
get: ⁊ pñt ꝓficere ex artibꝰ: queadmodũ in alijs ciuita/
tibꝰ. Sʒ agricole ſi hñtibꝰ arma victũ parãt/ merito foꝛẽt
ꝑs aliqua ciuitatis. Ad h̃ pꝛiuatiʒ hñt agros: ex qbꝰ ꝓ/
pulſatoꝛes belli victũ hr̃e opʒ: ſi ipſi ideʒ colant nõ eſſet
aliud agricola: aliud ꝓpulſatoꝛ belli: qd legiſlatoꝛ eſſe
vult. Sin alij quidẽ ab agricolis ⁊ ꝓpulſatoꝛibus: quar
tum erit mẽbꝛuʒ ciuitatis nulliꝰ ꝑnceps: ſed alienuʒ ad
repu. Qꝛ ſi qs dicat eoſdẽ agricolas: ⁊ ſuos coler̃: ⁊ pub
licos agros: pꝛimo fructuuʒ multitudo nõ ſufficeret: ex

quibus ſinguli binis domibus hẽant miniſtrare. De/
inde quãobrẽ nõ ſtat in ex eiſdẽ agris pro ſeq; alimẽta
ſumant: ⁊ pro ꝓpulſatoribus exhibeant. Hec ſane oĩa
magnaꝫ cõtinent turbationẽ. Nec de iudicio quoq; re/
cte ſe hꝫ lex: que iudicandũ putat cuꝫ diſtinctione litem
ſimplr̃ ſcriptaꝫ: ita vt ex iudice fiat arbitrator. Hoc. n. in
cõpromiſſo in pl'es facto recipit. Cõferũt eniꝫ inter ſe
de ſententia ferenda: ſed in iudicijs nõ recipit: imo le/
gũlatores pleriq; cõtra ſtatuũt ne iudices inter ſe collo
quant. Deinde qũo nõ erit litigioſa ſñia cum iudex nõ
putat tm̃ deberi quãtuꝫ patitur. Nam ſi petitor viginti
minas poſtulabat. Iudicum aũt vnꝰ decẽ iudicet: alter
qnq;: alter q̃ttuor: ⁊ hoc mõ diuidẽt: ⁊ alij in totũ cõden
nabunt: alij in nihilum. Quis erit modus ſententiaruꝫ
cõcordandaruꝫ. Preterea nemo peierare cogit ſimplr̃
cõdẽnanteꝫ vel abſoluentem ſi ſimpliciter petatur. Nõ
eniꝫ cuꝫ abſoluit nihil debere iudicat: ſed viginti mi/
nas non debere. At ille periurat qui cum putat viginti
minas non deberi: tamẽ condẽnat. De eo autẽ qđ in/
uenientibus aliud cõmodum ciuitati honores tribuendi
ſunt: nõ eſt tutũ lege cauere: ſed apparẽtiã ſolũ ꝓbabilẽ
hꝫ. Cõtinet eniꝫ calũnias ⁊ motũ forſan reipu. Sꝫ inci/
dit h̃ in aliaꝫ q̃õnẽ ⁊ cõſiderationẽ aliã: Utrũ dãnoſuꝫ ſit
vel vtile ciuitatibꝰ leges primas mutare: ſi ſit alia me/
lior. Quapp nõ eſt facile dicto ſtatim aſſentiri ſiq̃dẽ nõ
cõducit mutare. Fieri aũt põt vt inducat aut leguꝫ aut
reipu. diſſolutio tanq̃ꝫ cõe bonuꝫ. Sed cuꝫ in hanc mẽ/
tioneꝫ inciderimus et pauca de eo perſtringenda ſunt.
Habet eiꝫ vt diximus dubitatiõeꝫ: ⁊ melius videri põt
vt mutatõeꝫ recipiant. Naꝫ in alijs quideꝫ ſcientijs hoc
prodeſt: ceu ſi medicina ab inſtitutis patrijs mutetur: ⁊
gymnaſtica: ⁊ alie artes: atq; facultates. Quarũ cũ vna
ponẽda ſit ciuilis diſciplina. Patet in ea quoq; eandeꝫ
rõnem eſſe tenendaꝫ. Probare aũt hoc dicet aliquis ⁊
in ipſis rebus. Antiquas enim leges nimiuꝫ rudes eſſe
⁊ barbaras. Armati ſiquidẽ incedebant greci: ⁊ vxores
emebant inuiceꝫ: ⁊ quecũq; vetuſta iura alicubi extant
penitus rudia ſunt: ceu apud Cumas de cede lex eſt: ſi
accuſator teſtes inducat ex agnatis proprijs: reum eſſe
cedis cõtra quem ꝓbatur. Querunt autẽ non patriuꝫ:
ſed bonuꝫ oẽs. Putandumq; eſt priſcos illos homines
ſiue ex terra geniti fuerint ſiue ex corruptiõe aliqua ſer/
uati ſeminis fuiſſe ignaros ⁊ imprudẽtes qđ ꝺ terra na
tis dicit: vt abſurdũ ſit in eorũ opinionibꝰ ꝑſiſtere velle.
Preterea neq; leges ſcripte meliores ſunt: ſi ſunt immuta
biles. Ut eniꝫ in alijs artibꝰ: ſic etiaꝫ circa ciuilẽ cõſtitu/
tionẽ impoſſibile eſt ſingula ad minimũ vſq; cõprehen
dere. Neceſſe eſt eniꝫ vt generalr̃ ſcribant. At illa q̃ agũ
tur particularia ſunt. Ex his ergo vr̃ ⁊ quaſdaꝫ leges ⁊
q̃nq; eẽ mutãdas. Alio aũt mõ ꝯſiderãtibꝰ cauẽduꝫ vr̃
eẽ, maxime cũ vtilitatis q̃dẽ acceſſio pua ſit. Aſſueſcere
vero faciliter leges mutare iprobãdũ. Cõſtat ꝟo errata
quedã eſſe tolerãda: ⁊ legũlatorũ ⁊ magiſtratuũ. Nõ. n.
tm̃ ꝓderit qui corrigere perget: quãtũ nocebit aſſueta/
cto ſupioribꝰ nõ parẽdi. Mendax ⁊ de artibꝰ exẽplum.
Neq;. n. ſimile eſt mutare artẽ atq; legẽ. Nam lex nullã
vim hꝫ quo ſibi ſtetur: niſi ex more. Mos aũt non fit niſi
temporis longitudine. Quare faciliter mutare leges ex
preſentibus in alias nouas infirmam facere eſt vim le/
gis. Preterea ſi mutande ſunt leges vtrum omnes ⁊ in
omni repub. vel non: ⁊ vtrũ a quocũq; aut a quibuſdã.
In his enim magna eſt differentia. Quapropter nunc
quidem omittamus conſiderationeꝫ hanc. Nam aliorũ
eſt temporum.

¶De Lacedemoniorũ repub. Cap. 7.

De lacedemonioꝝ aũt repub. ⁊ cretẽſiuꝫ/ fer/
me aũt ⁊ de alijs duo ſunt ꝯſiderãda. Unũ ſi
q̃d recte vel nõ recte ad optimã cõſtitutio/
nem in illis ſit ordinatũ. Aliud ſi q̃d ad ſup/

poſitionē ⁊ modum id futuruz ſit non facile eſt comprehendere. Nam ⁊ peneſtie theſſaloꝝ multotiēs in ipſos theſſalos inſurrexerūt. Et Ilotes lacedemoniorū i caſibus eoꝝ aduerſis nunq̄z inſidari deſtiterūt. Verū apud cretēſes nihil adhuc tale accidit. Cauſa forſan eſt: quia vicine ciuitates quāuis inuicem bellum gerant: tamen earum nulla rebelles recipiunt: quoniā id nō conducit: quādo ⁊ ipſe peritos habēt. At lacedemoniorū finitimi omnes inimici erāt Argiui Meſenij ⁊ Arcades. Naz ⁊ Theſſalis ab initio rebellarūt: duz cū finitimis Acheis ⁊ cum Perrebis ⁊ Magneſijs gererent bellum. Videtur autez ⁊ ſi nihil aliud: attamen hoc ipſuz eſſe perdifficile: queādmoduz cum eis ſit cōuerſanduz. Nam ſi remiſſe erga illos te geras ſuperbiunt illi quidē: ac ſe pares dominātibus exiſtimant. ſin aſpere tractentur: inſidiantur: atq; odio habēt. Patet igitur nō reperire optimum moduz circa eos quibus iſta cōtingunt circa ſubiectos. Preterea lenitas in mulieres: ⁊ ad propoſitum reipubli. nocet ad directionez ciuitatis. Ut eniz domus pars ſunt vir ⁊ vxor: ita ⁊ ciuitatem bifariaz diuidi cenſendum eſt in viroruz multitudinez ac mulieruz. Quocirca in quacūq; republi. male prouiſum eſt circa mulieres: in ea putanduz eſt medietatez ciuitatis eſſe neglectam: qd̓ ibi contingit. Volens. n. legiſlator totaz ciuitatem eſſe duram: ac laborum patientez: in viris quidem id feciſſe conſtat: in mulierib⁹ autem nō feciſſe. Viuunt enim mollite ac in omnē licentiam diſſolute. Itaq; neceſſariuz in tali republi. diuitias haberi in precio: preſertim cum viri ſint mulieribus obnoxij: quod accidit omnibus ferme militaribus bellicoſiſq; gentibus: preterq̄z celtis: aut ſiqui alij coitum maſculorum pallā receperunt. Videtur aūt qui primus fabulatus eſt non irrationabiliter venerem marti coniunxiſſe. Quoniam omnes huiuſcemodi homines proni ſunt ad venerea illiſq; obnoxij. Itaq; apud lacedemonios hoc

In quacunq; repub. male prouiſuz eſt circa mulieres in ea putandū ē medietatē ciuitatis eē neglectam.

fuit multaq; in eorum principatu a mulieribus adminiſtrabantur. At enim quid refert vtruz mulieres ipſe gubernarēt: an eos qui gubernāt/ a mulieribus gubernari. Idem enim accidit. Cumq; inſolentia ad nullum obſequium vtilis ſit niſi forte ad bellum: maxime nocine etiaz ad hoc ipſum laconuz mulieres erant. Patefecerunt hoc in Thebanorū aduētu: nō eniz magis vtiles preſtiterūt ſe q̄z aliarū ciuitatū mulieres: ⁊ turbā inferebāt magis q̄z hoſtes. Ab initio igit̄ rōnabil̄r cōtigiſſe lacedemonijs videt̄ in mulieres indulgentia: cū per militiaz multuz domo abeſſent Argiuis primo: mox Arcadibus ⁊ Meſenijs bellū inferentes. Irrefragātes eniz ſeipſos legum latori preſtabant aſſuefacti propter militarem vitam. Multas enim continet vtilitatis partes. Mulieres aūt fert̄ Lycurgus deducere conatus ad leges: atvbi repugnabant abſtinuiſſe. Cauſe igit̄ factorum he ſunt. Itemq; ⁊ huius omiſſi. Sed nos non id conſideramus: cui venia danda ſit vel nō danda: ſed rectuz ne ſit: vel non rectum: Que opz porro circa mulieres non bene ſe habent: videntur vt diximus ante non ſolum ipſa per ſe indecētiaz quādaz facere in repu. ſed impellere quoq; ad cupiditatez pecunie. Poſt illa eniz que nunc dicta ſunt inequalitatem rerum poſſeſſarum quis reprehendat. Nam eorum quibuſdam hoc euenit: vt magnam nimium opulentiā haberent. Alijs vero vt penitus exiguam. Quapropter ad paucos deuenerunt agri. hoc autem ex eo accidit: q: male fuerat lege puiſum: emere quidem aut vendere quod habeas fecit nō honeſte nec recte id quidez. Sed donare ac teſtamento relinquere conceſſit. Atq; idem accidat neceſſe eſt per hunc moduz ⁊ illum. Sunt eniz mulierum fere ex quinq; partibus totius regionis due multis heredibus inſtitutis ⁊ traditione dotiuz magnarum. Atqui melius erat aut nullam/ aut paruam/ aut mediocrem eſſe conſtitutaz. Nunc autem licet donare ex teſtamen/

to cuicunqꝫ: etiam ſi nullo inſtituto herede deceſſerit. Ex quo factum eſt vt regio ſufficiens mille ⁊ quingentos equites alere: peditum vero triginta milia: ne mille quidē totos habeat. Probauit autem res ipſas praue apud illos in hac parte fuiſſe prouiſum. Quoniam vno modo plaga ſuſcepta ciuitas ea corruit nec vltra pertulit ob hominum paucitatē. Aiunt etiam per tempora primorum regū nouos homines permultos donatos ob numerum ciuium (qui bello diminuti fuerāt) adaugendum. ⁊ aiunt fuiſſe quandoqꝫ ſpartiatas decē milia: ⁊ tamē ſiue ſint iſta vera: ſiue non ſint: melius eſt per adequationē poſſeſſionū replere hominibus ciuitatem. Contraria ⁊ quodammodo huic ꝓuiſioni lex illa circa ꝓlem: volens enī legiſlator q̃ꝫ plurimos fore ſpartiatas inducit ciues ad multitudinē ꝓcreandam. Eſt enim illis lex: qui tres genuerit filios eū eſſe immunē a cuſtodia. qui vero quattuor immunē eē ab oībus. Atqꝫ pꝫ ꝙ ſi multi gignanꝭ regione ſic diſtributa neceſſū eſt multos fieri paupes. At enī ⁊ q̄ circa ephoros cōſtituta ſunt praue ſe hn̄t: h̄ eī̄ magr̄atus maximaꝝ apud illos rerū ꝑtātem hꝫ: ſumunꝭ aūt ad eū ex plebe oēs vt multotiēs cōtingat hoīes valde pauperes in hac poteſtate ꝯſtitui: qui pp̄ egeſtatē venales ſint. Oſtēderūt ei ⁊ ſepe prius ⁊ nūc in andrijs. Corrupti eī̄ pecunia qdā quātū in ſe fuit totā rēpu. euerterūt: ⁊ pp̄ eiꝰ magr̄atꝰ nimiā ꝑtātē: ac tyrānidi parē: ēt reges ipſos populares fieri cōpulerunt: vt in hac quoqꝫ parte reſpub. lederetꝭ. Popularis enī ſtatus ex optimate reſultauit. Cōtinet tn̄ rēp. magr̄atꝰ ipſe. Acqeſcit enī plebs ex eo: q: maximi magiſtratꝰ capax eſt. Ita ſiue p legiſlatorē ſiue p fortunā euenit h̄ vtilr̄ ſe hr̄e. opꝫ enī rempu. q̄ diuturna ſit velle vt oēs ciuitatis partes cōſtēt atqꝫ ī ſtatu ſuo permaneant. Reges ergo pp̄ honorē ſuū ita ſe habebūt. Preſtantes aūt viri pp̄ ſenatū: nam ea dignitas virtutis eſt premiū. Plebs aūt pp̄ ephoriā: naꝫ cōſtituiꝭ ex oībus.

Sed oportebat hūc magiſtratū ſumi quidē ex oībꝰ: non tn̄ per hūc modū per quē nūc fit: ⁊ iudicādi de magnis rebus poteſtatē hn̄t hoīes cōtingētes. Itaqꝫ melius foret non ſꝫ lr̄as ⁊ leges. ¶ Eſt ēt ephoroꝝ vita neq̄q̄ꝫ cōueniens ꝓpoſito ciuitatis. Nam ephori quidē molliter viuunt. in ceteris aūt tāta aſperitas eſt vite vt nequeant hoīes illā perferre: ſꝫ clā trāſgredientes legē voluptatibus fruanꝭ. Senatoꝝ quoqꝫ poteſtas non recte apud illos cōſtituta eſt. Nam ꝙ ſint viri boni ac ſufficiēter ad ꝟtutē eruditi: dicet forſan aliqs ciuitati ꝯducere. Enimuero ꝙ per oē vitā magis de rebꝰ decernēdi poteſtatē habeāt periculoſū eſt. Eſt eī̄ vt corpis ſic etiā ⁊ ciuitatis ſenectus. Per hūc aūt modum eruditis vt ⁊ legiſlator ipſe diffidat tanq̄ꝫ non bonis viris nequaqꝫ tutum. Videtur aūt hi qui in hac ꝑtāte cōſtituti ſunt largiēdi gratificādiqꝫ permultā facultatē hr̄e. Quapp̄ melius erat eos rōne reddēdi ſubiectos eē: nūc aūt nō ſūt. ¶ Videꝭ ephororū magiſtratus oēs alios magiſtratꝰ corrigere. In hoc aūt nimiū certe illis ꝑmiſſū: ⁊ nō p hūc modū dicimus rōnē reddere oportere. Inſup creatio ipſa ſenatoꝝ quā per ſuffragia faciūt perleuis eſt; ac ipm̄ petere qui eligēdus ſit non recte ſe hꝫ. Opꝫ ⁊ volētē ⁊ nō volentē ad magiſtratū aſſumere: ſi dignus ſit eo magiſtratu. Nūc aūt idem facere in hoc vr̄ legiſlator: qō ⁊ in alia repu. Ambitioſus enim faciēs ciues: illis vtitur ad ſenatoꝝ delectum. Nemo enī magiſtratū petet niſi honoris ſit affectator: atqꝫ pleraqꝫ eorū que homines iniuſte faciunt per ambitionē ⁊ auaritiā cōmittunꝭ. ¶ De regia vero poteſtate vtrū melius ſit eam in ciuitatibus exiſtere nec ne: alia foret diſputatio. Attamē melius nō vt nunc quidem: ſꝫ pro vita cuiuſqꝫ regis iudicare. Q̄ꝫ aūt ne ipſe quidē legiſlator: credit ſe facere bonos ⁊ honeſtos: manifeſtū eſt. Diffidit enī quaſi non ſit ad ſufficiētiā boni viri. Itaqꝫ legatos ſimul mittebāt inimicos ac ſalutē ciuitatis eē putabāt ſeditiones regū. Nō bene

Pleraqꝫ eoꝝ q̄ hoīes iniuſte faciūt p ambitionē ⁊ auaritiā cōmittunꝭ.

etiā circa comeſſationes q̄ illi Phiditia nominãt: ↄſtitutum eſt ab initio. Oportebat enī magis ex publico eē cōuentū: quēadmodū ī Creta: ſʒ apud Lacedemonios vnuſqſqʒ cōferre hʒ: ⁊ ſi ſunt qdeʒ longe pauperrimi q hmōi ſumptū nequeãt ſufferre. Ex quo fit vt legūlatori ↄ eueniat q̄ ipſe voluerit. Uoluit eīm ciuitatē popularē facere ꝑ comeſſatiōes: ſʒ ↄ accidit: cū nō ſit facile pauperibus comeſſationū eē participes. Moꝛe eīm maioꝝ ſic apͫ eos diffinit: vt q comeſſationuʒ pticeps eē neqãt is ad reipub. gubernationē nō admittat. Legē vͦ q̄ eſt circa ꝑfectos claſſis ⁊ alij quidā ip̄robarūt. Recte qdē. Eſt enī ſeditionis cauſa. Naʒ cū reges ſint belli duces ꝑfectura illa ꝑpetua fere alterū eſt ipſū. Et ſic ſuppoſitioni legiſlatores ſucceſſeri pōt. Quod ⁊ Plato in legibus ſuis cēſuit. Ad partē eīm v̄tutis tota ordinatio illaꝝ legū ↄtēdit. ſ. bellica. Hec aūt vtilis ad victoriā ↄſequēdaʒ. Itaqʒ ſalui erãt bellū gerētes: peribãt vero rerum potiti: qm̄ nec ociū agere: nec quicqʒ aliud exercere ſciebant preſtabilius q̄ʒ rem militarē. Illud quoqʒ erratuʒ non ſane minus q̄ putãt bona illa q̄ ad belluʒ pertinēt ex virtute magis q̄ʒ ex votis fieri: ⁊ in hoc quidē recte: ſed q̄ h̄ potiora q̄ʒ virtutē ipſaʒ putãt: in hoc nō recte. Male ēt circa pecuniā publicā cōſtitutū apud illos eſt: q: neqʒ in publico hn̄t qcq̄ʒ: ⁊ magna bella gerere coacti pecunias egre ↄferūt. Naʒ q: ſpartiataꝝ eſt plurimū agri: nō examinãt inuicē collationes: ⁊ euenit legūlatori ↄ quā cōmodū eſt publice inopiā: ꝑuatiʒ auaritiā inducere. ¶ De lacedemonioꝝ igit repu. hactenus dictū ſit: nam hec ſunt que maxime qs reprehēdat.

¶ De Repub. Cretenſium. Cap. 8.

CRetenſiū vͦ reſpu. huic finitima eſt: hʒ aūt q̄dā nō deterius: ſʒ plurima minus nitide. vt aūt ⁊ fert Lacedemonioꝝ reſp. in pluribus imitata Cretēſem. Uetuſta aūt pleraqʒ rudiora ſūt nouis. Ferūt eīm Lycurgū poſt dimiſſaʒ Charilli regis tutelā cū lōgo tpe peregrinaret in Creta plurimū fuiſſe diuerſatū ꝑp cognationē. Erãt enī Lyctij Lacedemonioꝝ coloni. ſuſceperãt aūt hi q ī eam Coloniā venerãt inſtituta legū: tūc in antiqs habitatorib⁹ obtinētia. Quapp ⁊ nūc Perieci eodeʒ mō illis legib⁹ vtunt: q̄uo eas Minos cōſtituit primus. Uidet aūt hec inſula ad ꝑncipatū grecie eē nata ac ꝑclare ſita. Cūcto nāqʒ iminet mari. Cū fere greci oēs circū mare ſint poſiti. Abeſt eīm hinc modicū a Peloponeſo: illinc vero ab Aſia circa Triopium ⁊ Rhodū. Quare imperium maris obtinuit Minos: ac ⁊ iſulaꝝ alias ſubegit: alias vero dudū incultas habitari fecit tandē Siciliam aggreſſus circa Camerinā defunct⁹ eſt. Habet enī cōuenientiam Cretica inſtitutio cū Laconica. Agriculturā exercēt: apud hos qdē Ilote: apud illos vero Perieci. ⁊ comeſſationes ſunt apud vtroſqʒ: ⁊ antiquitus nuncupabãt Lacedemonij h̄ nō Phiditia: ſʒ Andria quēadmoduʒ Cretēſes. Ex quo palā eſt inde ꝑueniſſe inſuꝑ reipub. inſtitutio. Ephori nāqʒ eandē vim hn̄t quaʒ in Creta hi q Coſmi appellant: niſi q̄ Ephori quinqʒ ſunt: Coſmi aūt decem. Senatores aūt pares ſunt ſenatoribus quos vocat Cretas: cōſiliū. Regia aūt poteſtas fuit primo apud Cretas: poſtea illam ſuſtulerūt: illā imperio in bello ad Coſmos trāſlato. Concio aūt oibus cōmunis eſt: ſed aliā nullā hʒ auctoritatē q̄ʒ ea cōprobādi que a ſenatorib⁹ ⁊ Coſmis fuerint ante decreta. Que igit de comeſſationib⁹ cōſtituta ſunt: melius apud Cretas q̄ʒ apud Lacedemonios hn̄t. Nam apud Lacedemonios vnuſquiſqʒ certū quid in ſingula capita taxatū ſoluit: qͦd niſi faciat a repub. repellit: vt prius diximus. At in Creta cōmunius eſt. ex cunctis enim que a terra ꝑueniunt vel armētis, ex publicis: ⁊ his que afferūt perieci diuiſio fit: vt pars vna ad deoꝝ cultū: ⁊ ad publica onera: pars ad comeſſationes deputet. Ac ita ex publicis omnes ⁊ mulieres: ⁊ pueros: ⁊ viros. Ad tempe/

Uetuſta āt pleraqʒ rudiora ſunt nouis.

Laus magna de Cretēſi inſula.

rantiã aũt cibi quaſi vtilis ſit multa legiſlatoꝛ philoſo/
phatus eſt. Et de mulierũ diuoꝛtijs ne ſupfluã pariant
multitudinẽ ꝓſpexit alio introducto viꝛo. Q̃ð vtrũ pꝛa
ue vel nõ pꝛaue cõſtitutũ ſit: aliud erit cõſiderãdi tp̃us.
Sed ꝙ circa comeſſatiões melius ꝓuiſum ſit apud cre
tas: q̃ꝫ apud lacedemonios manifeſtũ eſt. At circa coſ/
mos deterius q̃ꝫ circa ephoꝛos. Q̃ð enim male habet
ephoꝛoꝝ magiſtratꝰ: id eſt ⁊ in illis. Sumũt.n. quiuis
ſed ꝙ in his pꝛodeſt reipu. illic non eſt. Nam hic: qꝛ ex
oı̃bus aſſumptio eſt: pꝛiceps populus ampliſſimi ma/
giſtratus vult manere rempub. Jllic aũt nõ ex oı̃bꝰ ſu/
muntur coſmi: ſed ex quibuſdã familijs. Et ſenatoꝛes
ex his qui coſmi iam fuerũt: de quibꝰ idem dici põt qð
de his que apud lacedemonios fiunt. Nam eſſe liberũ
magiſtratũ atqꝫ ꝑpetuũ maius eſt munus q̃ꝫ dignitas
eoꝛũ mereatur: ⁊ nõ ſ̃m legẽ ſcriptã iudicare: ſꝫ ſ̃m qð
ſibi videt̃ periculoſuꝫ eſt. Quieſcere autẽ plebẽ nõ par
ticipantẽ: nullum ſignũ eſt bene cõſtitute ciuitatis. Nec
quicq̃ꝫ ſuſceptionis eſt coſmis queadmodum ephoꝛis
abeuntqꝫ per inſulam longe a cõtendẽtibus. Medicia
vero quã huic delicto adhibent ridicula eſt: nec ciuilis
ſꝫ tyrãnica. Sepenumero eniꝫ aut collegе illoꝝ aut pꝛi
uati hoı̃es inſurgẽtes ꝑ ſeditionẽ coſmos expellũt. Li/
cet etiã coſmis ſeipos magiſtratu abdicare. Enimuero
hec omnia ꝓſtabat lege fieri q̃ꝫ pꝛo hominũ voluntate.
Non eniꝫ ſecura eſt regula. Omniũ vero deterrimũ eſt
potentioꝝ turbatio: qꝛ tam ſepe cõcitãt cuꝫ penas dare
volunt: per quã manifeſtũ eſt habere eam inſtitutioneꝫ
aliquid reipu. ſed nõ eſſe rẽpub. ad potentatũ magis.
Conſueuerũt aũt concita plebe ⁊ amicis ad vnius arbi
trium rem deferre: ſeditioneſqꝫ ⁊ pꝛelia inter ſe miſce/
re. At vero id quid differt ab eo ꝙ tandẽ ea ciuitas non
ſit diſſoluta ciuili ſocietate? Eſt autẽ periculoſus hoc rei
pub. ſtatus ſiqui velint poſſintqꝫ inuadere. Sꝫ vt ſupꝛa
diximus ſeruat̃ ꝓpter locuꝫ qui oẽs aduenas excludit.

Jtaqꝫ parieti manẽt cretenſibꝰ. Ueruꝫ Hilotes ꝑſepe a
lacedemonijs defecerẽ. Non enim erat in creta potẽtia
vlla externa: ſꝫ nuperrime bellum ꝑegrinũ irrupit in eã
inſulam qð patefecit imbecillitatẽ legũ ſuaruꝫ. De hac
igit̃ repub. hec dixiſſe ſufficiat.

¶ De ſuperioꝝ rerũpub. cõparatione. Cap. 9.

Videt etiã carthaginẽſiũ reſpu. bene ꝯſtituta:
multaqꝫ habere ꝑter alias: quedã vero ma/
xime ſil'ia lacedemonijs. Tres eniꝫ iſte reſ/
pu. quodãmodo iter ſe ꝓxime ſunt multũqꝫ
diſtant ab alijs. Cretica dico ⁊ Laconica ⁊
carthaginẽſis. Multaqꝫ in ipſis ꝓuiſa ſunt recte. Signũ
eſt reipu. bene iſtitute ꝙ ppl's in ſuo ꝑmãeat loco: neqꝫ Q̃ð ſit ſi/gnũ reipu. bñ iſtitute
ſeditionẽ vllã vt ita dixeriꝫ vnq̃ꝫ fecit neqꝫ tyrãnũ. Cõti
net aũt ſil'ia lacedemonioꝝ reipu. Comeſſatões qdẽ ſo
dalitioꝝ phiditijs: cẽtũ aũt ⁊ quattuoꝛ viroꝝ ꝑtãs epho
ris: ꝑterq̃ꝫ ꝙ nõ deterioꝛ. Nã illi ex ꝯtingẽtibꝰ ſunt. Hãc
autẽ poteſtateꝫ ſuſcipiũt optimates. Jmperatoꝛ vero ⁊
ſenatꝰ cõueniũt lacedemonioꝝ regibus ⁊ ſenibꝰ. Meliꝰ
aũt ꝙ imperatoꝛẽ nõ ſ̃m genus: neqꝫ ex vili aut pꝛecel/
lenti magis eligunt q̃ꝫ ſ̃m virtutẽ. Nam qui magnã ha
bent poteſtatẽ ſi ipſi nullıꝰ pꝛecij ſint multũ nocent: no
cueruntqꝫ iam lacedemonioꝝ ciuitati. Plurima igitur
repꝛehẽſioꝝ ꝑꝑ tranſgreſſionẽ cõuiuia ſunt oı̃bus ante/
dictis. Sed q̃ꝫtum ad intentionẽ optimatũ attinet: ⁊ rei
pub. quedã ad popularẽ ſtatũ magis declinãt: quedaꝫ
ad paucoꝝ potẽtiã. Nam referẽdi quidẽ ad pplm aut
nõ referẽdi aliqua imꝑatoꝛes vna cũ ſenatu dñi ſunt: ſi
oẽs cõcoꝛdẽt: ſi nõ cõcoꝛdẽt ppl's ipſoꝝ dñs eſt: q̃cũqꝫ
retulerãt magiſtratꝰ de his nõ appꝛobãdi mõ illoꝝ ſen
tentijs ꝑtãs ꝑmiſſa eſt populo. Ueruñetiã ꝓ arbitrio cõ/
ſtituẽdi ꝓuidẽdiqꝫ: ⁊ cuiuis ꝯdicere relatis illoꝝ lꝫ: qð
nõ eſt in alijs reſpu. qnqueuiratũ viro ꝗ multaꝝ ac ma
gnarũ reruꝫ ꝑtãtem hꝫ ab illis eligi: ⁊ centũuiratũ hos
eligere qui eſt maximꝰ magiſtratus: ⁊ hos plurimo tꝑe

q̄z alios imperiū retinere(Nam ꝛ perſuncti magiſtratū
imperāt/ꝛ deſignati ad magiſtratū)ad paucoꝝ potētiā
ſpectat. Eſſe autem ſine mercede: ꝛ ſine ſoꝛtitione op/
timatium eſt ponendum: ꝛ ſiquid aliud tale. Judicia
quoq̄z omnia a cunctis magiſtratibus iudicari: ꝛ nō ab
alijs alia:vt apud lacedemonios. Trāſgredit̄ autē ma
xime ab optimatibus ad paucoꝛum potentiā inſtitutio
carthaginenſium in eo qđ etiā multi compꝛobāt. Non
ſolum enim optimos:verum etiam ditiſſimos cenſent
magiſtratibꝰ eſſe ponēdos:quaſi impoſſe ſit qui egenus
exiſtat eum bene magiſtratū gerere: aut quietē optare.
Si igitur ſumere diuitē paucoꝝ potentie eſt:per virtu/
tem autem optimatū: iſta quedā eſſet ſpecies tertia per
quā cōſtituta eſt apud carthaginēſes reſpu. Creāt eniz
magiſtratus ad hec duo reſpiciētes: ꝛ pꝛeſertim maxi/
mos:vt imperatoꝛes ꝛ pꝛetoꝛes. Putandū eniz eſt hu/
iuſcemodi exceſſum ab optimatibꝰ eſſe erroꝛē legis cō/
ditoꝛis:quem ab initio pꝛeuidiſſe valde neceſſariū fuit:
vt optimi valerēt quietē agere:nec quicq̄z indecoꝝ face
re:non ſolum in magiſtratu:ſ3 etiā in vita pꝛiuata. Qđ
ſi inſpicere op3 ad opes gratia quietis:pꝛauū eſt maxi/
mos magiſtratus eē venales imperiū ꝛ pꝛeturam. Hec
eniz lex pꝛecioſas magis facit diuitias q̄z virtutes:ac ci
uitatem totā ad ſtudiuz pecuniarū cōuertit. Nam quic/
quid apud ciuitatis pꝛīcipes habet̄ ī pꝛecio: neceſſariū
eſt ꝛ alioꝝ ciuiū opinionē ſubſequi. Ubi aūt non maxīe
honoꝛat̄ virtus:ibi nō eſt poſſe firmū optimoꝝ eē in re/
pu. ſtatuz. Aſſueſcere vero ad lucra rōnabile eſt quādo
ꝑ largitionē adipiſcunt̄ dignitates. Abſurdū eſt enim ſi
paup̄ q̄dez aliq̄s/verū bone mētis lucrari velit:īpꝛobioꝛ
aūt nō velit/cū ſumptꝰ fecerit. Quocirca op3 eos q̄ pñt
optime gerere magr̄atū aſſumere:pꝛbabiliuſq̄z fuit ſi au
ctoꝛ legis opulentiā ꝑſtātū viroꝝ pꝛuidiſſet:ac eoꝝ q̄ in
magiſtratu foꝛēt quieti pꝛſpexiſſet. Pꝛauū etiā videri po
teſt plures magiſtratꝰ ab vno hoīe geri: qđ ī honoꝛe eſt

Ubi nō maxime honoꝛat̄ virtus ibi nō ē poſſe optimoꝝ firmū in repu. eſſe ſtatum.

apud carthaginēſes. Unicū eniz ab vno optime perfici/
tur opus. Hoc etiā vt fieret pꝛuidendū fuit a legūlatoꝛe
neq̄z cogendū eundē tibicinem eſſe atq̄z ſutoꝛē. Quare
vbi nō parua eſt ciuitas: magis ciuile eſt:vt plures par
ticipes magiſtratuū magiſq̄z populare. Cōmunīꝰ enim
vt diximus:ꝛ melius ſingula cōficiuntur atq̄z celerius.
Patet aūt hoc in bellicis rebus ꝛ nauticis. In his eniz
ambobus per oēs(vt ita dixerim)tranſit imperare ꝛ pa/
rere. S3 cum ad paucoꝝ potentiā vergat reſpub. eoꝛu3
optime illud effugiunt:vt ſemꝑ aliqua plebis pars di/
tetur ad oppida mittentes. per hoc illi arbitrant̄ ac cer
te efficiūt ſtatum ciuitatis permanere. S3 hoc eſt foꝛtu
ne opus. Opoꝛtebat vero nō per foꝛtunā:ſed per legiſ
latoꝛē id fieri. nunc aūt ſi diuiſa foꝛtuna incidat ꝛ plebs
a gubernatoꝛibꝰ ſecedat:nullū eſt remediū legis ad ge/
tem adhibitū. ¶ Lacedemonioꝝ igitur ꝛ cretēſiu3 ꝛ car
thaginenſiū reſpub. in hunc modū ſe habēt.

Unicu3 ab vno optime ꝑficit opus.

¶ De republica Solonis ꝛ inſtitutoꝛibus rerumpu/
blicarum. Cap. 10.

EOꝛū aūt qui de repu. aliq̄d tradiderūt: q̄dā
nūq̄z verſati ſunt in gubernatōe ciuitatis: ſ3
in pꝛiuata vita ocioſi vixerūt:de q̄bus ſiquid
dignū relatū fuit: ſupꝛa diximꝰ. Quidā legū
latoꝛes fuere:gubernauerūtq̄z vel in ꝓpꝛijs
ciuitatibꝰ:vel in alienis. Et hoꝛū q̄dā ſolūmō legū au/
ctoꝛes fuere:q̄dā etiā reipu. ꝯſtituēde veluti Lycurgus
ꝛ Solon. Hi eniz leges ꝛ reſpub. cōdidere. Lycurgus
quidē lacedemonijs:vt dictū eſt. Solon autē athenien/
ſibus. ¶ Exiſtimāt q̄dā Solonē legūlatoꝛē fuiſſe ꝑclaꝝ.
Nam ꝛ paucoꝝ potentiā ſuſtuliſſe/q̄ nimis intēperans
erat:ꝛ plebē a ſeruitute liberā/ ac ſtatū popularē in pꝛiſ
cōſtituiſſe:optimeq̄z rempub. tēperaſſe. Na3 eſſe ꝯſiliū
Ariopagi:paucoꝝ gubernatōis. delectꝰ vero magiſtra/
tuū:optimatiū. iudiciu3 vero:populare. Sed vt Solon
illa duo cū eēnt pꝛiꝰ/nō ſuſtuliſſe conſilium Ariopagi:

⁊ magiſtratuuꝫ delectus. at ppl'm aſſeruiſſe iudicijs ex oĩbus cõſtitutis. Quapp quidã illi ſuccẽſent ꝙ alteruꝫ diſſoluerit: cũ auctoꝛitatẽ oẽm ad iudiciũ traduxerit/ qð ꝑ ſoꝛtitionẽ eſt. Nam cũ hic inualuit tanq̃ꝫ tyranno grati ficãtes pplo in eũ qui nũc eſt popularẽ ſtatũ rẽpub. re/ degerũt. Et cõſiliũ Ariopagi Ephialtes ĩhibuit ⁊ Pe/ ricles. Iudicibꝰ vero ſalaria Pericles induxit: ac ꝑ hũc modũ vnuſq̃ſq; eoꝝ qui apud plebẽ poſſe voluerũt po puli vim augere ꝑſeuerauerũt: donec in iſtã q̃ nũc eſt li/ centiã ꝑuenit. Appet aũt hoc nõ tã Solonis volũtate q̃ꝫ caſu eueniſſe. Nauali. n. potẽtia aduerſus medos victoꝛ populus maioꝛa de ſeſe ſapere cepit: ⁊ acceſſerũt p̃oni ſeditioſi cõtra bonos ⁊ modeſtos ciues qui rẽpu. guber nabãt. Cũ videat̃ q̃dẽ Solon eã que iuxta neceſſaria fuit ptãtẽ populo tradidiſſe: vt magiſtratꝰ crearet: ⁊ ma/ lefacta coꝛrigeret. Niſi. n. ppl's hãc habeat ptãtẽ ſeruus erit ⁊ inimicus: vt magiſtratꝰ omnes cõſtituit ex nobili/ bus ac locupletibꝰ ex cenſu quingẽtoꝝ modioꝛuꝫ ⁊ in/ garijs. Tertiũ ex equitibꝰ. Quartũ ex opificibꝰ ſoꝛdidis quibꝰ nullũ magiſtratꝰ aſſequẽdi ius erat. Fuerũt etiam leguꝫ poſitoꝛes Zaleucus apud Locros occidẽtales: ⁊ Charõdas catinẽſis ciuibꝰ ſuis ceteriſq; ciuitatibꝰ chal/ cidicis que ſunt circa Italiã ⁊ Siciliã. Tentãt vero q̃dã ĩducere quaſi Onomacritꝰ fuerit pꝛimus legũ ferẽdarũ peritus. Hunc vero exercitatũ in creta cuꝫ eſſet locrus: ꝑfectum autẽ per artẽ diuinationis eis familiarẽ fuiſſe Thaletẽ. Thaletis ãt auditoꝛes fuiſſe Lycurgũ/ ⁊ Cha/ rõdam. ſed qui iſta dicũt tpa non ſupputãt. Fuit etiam Philolaus coꝛinthiꝰ legũlatoꝛ thebanis. Erat aũt Phi/ lolaus ex familia bachiaduꝫ/ amicus vero Dioclis: qui olympia vicit. Sed vbi ille ciuitateꝫ deſeruit cõmotꝰ ob amoꝛẽ matris alciões thebas migrauit. Atq; ibi ambo defuncti ſunt. Monſtranturq; etiã nunc illoꝛũ ſepulchꝛa ſpectantia quidẽ eſſe. Uerum ita ꝯſtituta: vt ex Dioclis quidẽ ſepulchꝛo nõ ſit pꝛoſpectus in coꝛinthiũ agrũ ob

animi

animi infectõeꝫ. Ex Philolai aũt ſit ꝑſpectus. Habita/ runt igit̃ ob hmõi cãm apud Thebanos: legeſq; illis Philolaus deſcripſit. Et de alijs quibuſdã ⁊ de ſobole ꝓcreãda: quas illi leges ꝓletarias appellant: ⁊ hoc eſt p̃cipue ab illo ꝓuiſuꝫ vt numerus hereditatũ cõſeruet̃. Charonde aũt nihil eſt ꝓpꝛiũ niſi iudicia falſoꝝ teſtiũ. Pꝛimus enĩꝫ de his legeꝫ poſuit diligentia ⁊ claritate ẽt elegantioꝛ q̃ꝫ hi qui nunc ſunt leguꝫ cõditoꝛes. Philo/ lai ꝓpꝛium eſt patrimonioꝛuꝫ diſparitas. Platonis aũt mulierum ⁊ natoꝛum ⁊ patrimonioꝛuꝫ cõitas: ⁊ comeſ ſationes feminarũ: ⁊ preterea lex circa ebꝛietateꝫ: vt re ges cõuiuioꝛum ſobꝛij ſint: ⁊ in rebus bellicis exercita/ tatio per quam ambidextri fiant: cum opoꝛteat non al/ teram manuꝫ vtilem: alteraꝫ inutilem habere. Draco/ nis quoq; leges ſunt: ſed iam conſtituta repu. leges tu lit. Pꝛopꝛium auteꝫ Draconis eſt nihil qð ſit memoꝛia dignuꝫ niſi rigiditas ob magnitudinem penaruꝫ. Fuit quoq; Pittacus leguꝫ cõditoꝛ: ſed non in repu. verſa/ tus. Lex eſt pꝛopꝛia illius ebꝛios (ſi quem pulſauerint) maioꝛi pena dãnari q̃ꝫ ſi ſobꝛij feciſſent: q2 eniꝫ plu/ res delinquunt ebꝛij q̃ꝫ ſobꝛij non ad id reſpexit: qð magis eſſe debeat ebꝛijs venia: ſed ad vtili tateꝫ. Fuit etiã Androdamas reginus leguꝫ cõditoꝛ Chalcidẽſibꝰ qui ſunt in Thꝛacia: de homicidio ⁊ de hereditatibus: nihil tamẽ huius ꝓpꝛiũ referre quis põt.

¶ De his ergo rebuſpub. que pꝛincipales ſunt: ⁊ de his que ſunt ab aliquibus ſcripte: in hũc mo/ duꝫ cognouiſſe ſufficiat.

¶ Secũdi Politicoꝛum Ariſto. Finis.

TERTIVS POLITICO. ARIST.

¶ De ciuitate/ciue/ciuitate donatis/magĩratib⁹/de iu/ſte ꝛ iniuſte ciuibus. Cap. I.

QUi de republica conſiderat q̄ ſit vna/
queqꝫ/ꝛ qualis fere prima illi conſi
deratio occurrit videre quid ſit ciui/
tas. Nam ea nōnunq̄ꝫ in cōtrouerſiā
venit: cū alij dicant a ciuitate factuꝫ:
alij non a ciuitate: ſed a potētib⁹ qui/
buſdaꝫ: vel a tyrāno. Gubernatoris
aūt reipub. ac legū poſitoris totū negociū verſari vide/
mus circa ciuitatē. Eſt aūt reſpub. eorūꝫ qui in ciuitate (Quid ē reſ/publi.)
degunt inſtitutio quedaꝫ. Cuꝫ vero ſit ciuitas cōpoſituꝫ
quiddaꝫ: queādmodum alia tota ex pluribus partibus
cōſiſtentia: manifeſtū eſt primo de ciue eſſe pergrendū.
Nam ciuitas eſt ciuiuꝫ multitudo quedā. Quare ꝛ quē
oporteat ciueꝫ vocari: ꝛ qui ſit ciuis: eſt cōſiderandū. Nā
ꝛ de ciue ſepe cōtenditur: nec eundeꝫ oēs eſſe fatentur
ciueꝫ: ꝛ qui in populi ciuitate ciuis eſt perſepe in pau/
corūꝫ gubernatiōe nō erit ciuis. Eos igit̄ qui alio quo/
dāmō hāc appellationē ſortiunt̄: ceu eos q̄ ciuitate do/
nati ſunt omittam⁹. Nec habitatio ciuē facit. Nā iſto mo
do miniſtri qui circa nos habitant ꝛ ſerui ciues eſſent.
Nec rurſus qui fori ac iudicij ius habent. Nam hoc ex
ſtit etiā illis qui ſimul cōtrahant: cuꝫ per cōtractuꝫ foruꝫ
ſortiant̄: q̄ꝫq̄ꝫ multis in locis pegrini ne id q̄deꝫ pfecte
habeant: ſꝫ neceſſe eſt vt patronū accipiāt: ex quo ſit vt
īperfecte quodāmō ſint fori iudicioꝝ q̄ ꝑticipes. Sed
vt pueri nōduꝫ etate perfecti/ꝛ ſenes ob etatem a mu/
neribus publicis vacātes nō ſimpliciter ciues dicendi
ſunt: ſed quodāmodo ciues. At nos querimus euꝫ qui
ſimpliciter ciuis dicatur: nec habeat aliquam adiun/
ctionem que reſtringat ꝛ corrigat: cuꝫ ꝛ de infamibus
ꝛ de exulib⁹ eodeꝫ mō (vt ſupra) dubitari ꝛ rñderi pōt.

Ciuis ſimpl'r nulla alia re diffinitur magis q̄ꝫ partici/
patione ptātis publice iudicandi ꝛ decernēdi. Ptātes
aūt alie ſunt determinate ſ̄m tps: ita vt nō liceat inter/
dum: niſi ſemel eandē hr̄e/aut per alia tempoꝝ ſpacia.
Alie ſunt indeterminate ceu illi⁹ qui in cōcione delibe/
rat/ꝛ decernit: q̄ꝫq̄ꝫ fortaſſe diceret aliq̄s tales nō eē in
ptāte cōſtitutos. Atqui ridiculū foret qui de maximis re
bus deliberāt/ꝛ ꝺcernūt: eos ptāteꝫ dicere nō habere.
Sed nihil referat cū de noīe ſit qō: eſt. n. abſqꝫ noīe pu/
blica ptās iudicātis decernētiſqꝫ in cōciōe: ſed ſit diffiō/
nis grā indetermīata ptās. Ponim⁹ aūt eos eē ciues q̄
hui⁹ ptātis vna cū alijs ꝑticipes ſunt. Maxīe igit̄ ꝓprie
ciuis ſup oēs alios q̄ ciues dn̄r fere talis eſt. Nec latere
nos dꝫ ꝙ in reb⁹, quaꝝ ſbta dr̄nt ſpecie: ꝛ aliud eoꝝ eſt
primū: aliud ſcd̄m: aliud ꝯn̄s: aut oīno nihil eſt (qua ta/
lia ſunt) eis cōe aut vix. Reſpub. aūt videm⁹ ſpē differ/
re: ꝛ alias eē poſteriores: alias priores. Que. n. aberra/
uerūt ac ꝓlapſe ſunt neceſſe eſt: vt poſteriores ſint inte/
gris: ꝛ incorruptis. Q̄uo aūt dicam⁹ eas labi poſtea pa/
tebit. Quare eē ciuē quoqꝫ aliū atqꝫ aliū neceſſe eſt ſ̄m
ſpēaꝫ rerūpub. Itaqꝫ ille ꝺ quo diximus⁹ in populari q̄dē
ſtatu maxīe eſt ciuis: in alijs vero ſpēb⁹ eē q̄deꝫ pōt: nō
tn̄ neceſſe eſt. In q̄buſdaꝫ. n. ciuitatib⁹ nec populus eſt
neqꝫ cōciōis vſus: ſꝫ ſenatū hn̄t ꝛ iudicia. Alij alia exer
cent: vt apud Lacedemonios de ꝯctib⁹ cognoſcūt hi q̄
Ephori nūcupant̄. De cede aūt ſenatus: ꝛ forſan alij ꝺ
alijs dn̄t: eodēqꝫ mō apud Carthaginēſes: ꝺ oīb⁹ qui/
dem cauſis magiſtratus quidam cognoſcūt: ſed recipit
correctionē quandaꝫ diffinitio ciuis: ꝙ in alijs rebuſpu/
blicis nō eſt indeterminata illa poteſtas que in cōciōe
decernit ꝛ iudicat: ſed determinata ſ̄m iuriſditionem.
Horum enim aut omnibus: aut quibuſdam cōceſſum
eſt deliberare ac iudicare: vel de omnibus: vel de qui/
buſdam. Quis igitur ſit ciuis ex his patet. Cui enim
habilitas eſt participandi poteſtatis publice delibe/ (Quid ciuis)

ratiue: aut iudiciarie hūc ciuez eē dicimꝰ eius ciuitatis. Ciuitatē vero taliū multitudinē q̄ ipſe p ſe ſufficiens ſit (vt ſimplr̄ dixeriz) ad viuēdū. Cōſueuerūt aūt eū ē͂t dicere ciuē q ex duobꝰ ciuibꝰ ortus ſit: ⁊ nō ex altero ſolū: ceu ex patre ⁊ mr̄e. alij vero magis vltra requirunt ceu auos/ ⁊ pauos/ ⁊ tritauos: vl̄ plr̄es. His itaqꝫ diſſinitis ciuiliter ⁊ ſuccincte dubitāt quidā q̄uo tertiꝰ ille aut q̄rtus erit ciuis. Gorgias qdez leōtinꝰ partiz dubitās fortaſſe/ partiz ludens inquit: quēadmodū mortaria ſunt illa q̄ a factoribꝰ mortarioꝝ fiunt: ſic Lariſſeos eē qui ab artificibꝰ eoꝝ fiunt eē nāqꝫ aliquos lariſſeoꝝ factores. eſt aūt ſimplex. ſi. n. pticiparēt adminiſtratiōi reipublice ſm determinationē iam dictā: eēnt vtiqꝫ ciues. Etenim neqꝫ poſſe eſt cōgruere diffōnez illaz primis cōditoribꝰ aut habitatoribꝰ: vt ex pr̄e matreqꝫ ciuibꝰ ſint exorti: ſed forſan de eo magis dubitari pōt cū facta mutatiōe recipiunt quippiā ad cōmutationē reipub. quēadmodum Athenis fecit Cliſthenes poſt tyrānoꝝ deiectionē. Cōplures eniz in tribꝰ deſcripſit pegrinos: ⁊ ſeruos: ⁊ inquilinos: de qbꝰ dubitari pōt non qs ciuis: ſed an iuſte: vel iniuſte. Atqui ⁊ de eo inſup qs dubitabit an ſi non iuſte ciuis nūquid ciuis nō ſit: quaſi idez valeat iniuſtꝰ ⁊ falſus. Sed cum videamꝰ quoſdā iniuſte ſe in magr̄atibꝰ gerere: quos tn̄ magr̄atus eſſe dicimꝰ: ſed nequaqꝫ iuſte. Ciuis aūt ptāte quadā diffinitꝰ ſit: (Naz q particeps eſt talis ptātis eſt ciuis: vt diximꝰ) Patꝫ q hos quoqꝫ ciues eē dicēduz eſt. Juſte aūt vel iniuſte ptinet ad p̄maz illam qōnez in qua querit̄: nūqd a ciuitate factū ſit/ vel nō a ciuitate? Ceu cū ex paucoꝝ potētia: vel tyrānide ad popularē ſtatū ſit mutatio. Tunc. n. neqꝫ mutuatā pecuniam ſoluere qdā volunt: quaſi nō ciuitas eā ſuſceperit: ſed tyrānus: nec alia hmōi pmulta quaſi reſpublicas vi ac victoria cōſtet/ nō publica vtilitate. Si igit̄ p hūc modum q̄daz in populari ſtatu gerunt̄. ſilr̄ dicēdū eſt huiꝰ ciuitatis acta ⁊ paucoꝝ potētie: ⁊ tyrānidis.

¶ De idētitate magnitudīe/ mutatōe ⁊ pacto. Ca. 2.

VJdetur aūt pprius huiꝰ qōnis locꝰ: q̄uo aliqn̄ dicamꝰ ciuitatē eſſe eandē: ⁊ nō eandez: ſed aliam. Potiſſime igit̄ inueſtigatio dubitationis huius eſt circa locū/ ⁊ hoīes. fieri. n. pōt vt ſeparet̄ locus ⁊ hoīes: ⁊ hos ibi/ ⁊ alios alibi habitare: ſed hec leuis eſt dubitatio. Nam cū multiplr̄ dicat̄ ciuitas pfacilis eſt hmōi qō. ſilr̄ quoqꝫ eoꝝ q eundē inhabitāt locū quo ad dicendū ſit vnā eſſe ciuitatē. Nō. n. menibus hoc diffinit̄. Licet. n. Peloponeſuz totā vnis menibꝰ circūdari: talis fortaſſe eſt Babilon: que capta cum eſſet ab hoſtibus ferunt partē aliquā eius ciuitatis tertia die nōduz aliqd ſenſiſſe. Silr̄ ⁊ quecūqꝫ alia magis hn̄t circūſcriptionē gentis q̄ȝ ciuitatis: ſed huiꝰ qōnis alio loco vtilis erit cōſideratio. Naz de magnitudine ciuitatis: ⁊ quāta eſſe vtile ſit: ⁊ vtrū vnā vl̄ plures. latere nō dz ciuilē. At manētibus eiſdez habitatoribꝰ eodem loco vtrū quoad ſit idē genus habitātiū eandē eē ciuitatē dicendū ſit: quāuis ſemp alij intererāt/ alij oriāntur: vt ⁊ flumina ſolemꝰ eadez dicere: ⁊ fontes eoſdez: q̄uis ſemp vnda noua ſupueniat ac defluat: vel hoīes dicendū eſt eoſdē eſſe pp eandē cām: ſed ciuitatē aliaz. Nam ſi ciuitas eſt ſocietas q̄dā (eſt aūt ſocietas ciuiū) variata reipub. gubernāde forma: ⁊ alia ſpē effecta: neceſſariū vtiqꝫ videret̄ ciuitatē quoqꝫ nō eādē pmanere: vt ⁊ choꝝ aliuz eē dicimꝰ duz tragicꝰ eſt q̄ȝ duz comicꝰ. Et ſi idez ſint hoīes: eodēqꝫ itez mō oēm aliā ſocietatē: ⁊ cōpoſitionē aliā: ſi ſpēs alia fiat: ceu harmoniā earūdez vocū aliaz eſſe dicimꝰ: ⁊ mō doricā: mō phrygiā vocitamus. Jd ſi ita eſt patꝫ q maxie dicēdū eſt eandē ciuitatem ad rēpublicā reſpiciētes. Noīe aūt vocari alio: aut eodem: lꝫ eiſdem habitātibꝰ eandē vel alijs penitꝰ hominibus. Utrum autem iuſtuz ſit reddere pecuniā mutuo ſumptam: mutata reipublı̄. gubernāde ſpē: vel non iuſtum: alia eſt diſputatio.

Societas ciuiū alia efficit variata reip. gubernande forma.

¶De virtute abſolute viri boni ⁊ boni ciuis/ eiꝰ q̄ preeſt ⁊ eius q̄ ſubeſt: ⁊ de opificibus. Cap. 3.

De his vero que nūc dicta ſunt: ↄn̄s ē videre. Utrū eadē ſit virtus boni viri: ⁊ boni ciuis: vel nō eadē. Atq̄ ſi hoc eſt perquirēdū prius de virtute ciuis ſub cōpendio videre opꝫ. Ut igiť nauta vnꝰ aliq̄s eſt eoꝝ q̄ ſunt i cōi ſocietate/ ita ⁊ ciuē dicimꝰ. Nautaꝝ vͦo q̄ꝫq̄ꝫ diſſil'es ſint ſꝫm potētiā (nā alter eſt remex: alter gubernatoꝛ: alter proꝛā dirigēs: alter alterā hꝰ appellatōeꝫ h̄ns): pꝫ q̄ꝺ expſſimꝰ vniuſcuiuſq̄ꝫ ſermo ppꝛiꝰ erit illiꝰ v̓tutis. Siſr aūt: ⁊ cōe q̄ddā ↄuenit oībꝰ. Salus. n. ⁊ ↄſeruatio nauigātiū cōe eſt oiuꝫ opꝰ. Ad h̄. n. vnuſq̄ſq̄ꝫ eoꝝ intēdit: ſic igitur ⁊ ciuitatibꝰ: licꝫ diſſimiles ſint opus eſt conſeruatio cōmunis ſocietatis: ſocietas vero eſt reſpub. quapp̄ neceſſe eſt virtutē eē ciuis ad rēpub. ¶ Siq̄dē igiť plʼes ſunt rerūpub. ſpēs: pꝫ nō eē recipiēdū: vt ſtudioſi ciuis vna ſit virtꝰ eaq̄ꝫ pfecta: at viri boni pfecta eſt virtꝰ. Q̄ꝫ igitur fieri poſſit vt ciuis ſtudioſus nō poſſideat virtutē illā: p quā dr̄ vir bonꝰ: manifeſtū eſt. Quinēt ⁊ alio mō ingrētibꝰ ↄuenire/ lꝫ ad eādē rōnē circa optimā rēpub. Naꝫ ſi impoſſi'e eſt ex oībꝰ ſtudioſis eē ciuitatē: ⁊ opꝫ ſingulos opꝰ ſuū bn̄ facere. Hoc aūt a virtute. Cū vero ſit impoſſi'e ſil'es eē ciues oēs nequaq̄ꝫ vna eēt virtꝰ ciuis ⁊ viri boni. Nam virtutē ſtudioſi ciuis oībꝰ eē opꝫ: ſic. n. optīa foret ciuitas vtiq̄ꝫ. At viri boni virtutē impoſſi'e eſt omnibꝰ eſſe: niſi neceſſariū ſit in ſtudioſa ciuitate ciues oēs eē viros bonos. Preterea cū ex diſſimilibꝰ conſtet ciuitas vt aīal ex aīa: ⁊ coꝛpoꝛe. Aīa vero ipſa ex rōne ⁊ appetitu: ⁊ domus ex viro ⁊ vxoꝛe: ⁊ acquiſitio ex dn̄o ⁊ ſeruo: eodeꝫ mō ciuitas ex his oībus/ ac p̄terea ex alijs diſſil'ibꝰ cōſtet ſpēbꝰ: neceſſe eſt nō vnā eſſe ciuiū oium v̓tutē quēadmodū nec choꝝ agētiū ſupꝛemi ⁊ aſſiſtētis: Q̄ꝺ igiť nō eadē ſimpl'r ex his pꝫ. Sꝫ an erit alicuiꝰ eadē virtꝰ ciuis ſtudioſi: ⁊ viri bōi? Dicimꝰ vtiq̄ꝫ ſtudioſum

in magiſtratū bonū eſſe atq̄ꝫ pꝛudentē. Ciuileꝫ aūt hominē neciuꝫ eſt eſſe pꝛudentē: ⁊ ſtatiꝫ aliā eſſe diſciplinam preſidētis: aiunt quidā: vt pꝫ in regū filijs qui ad equeſtrē/ bellicāq̄ꝫ diſciplinā in adoleſcētia erudiunť: ⁊ Euripides inq̄t: nō mihi ſpecioſa: ſed ea quoꝝ ciuitas indiget tanq̄ꝫ ſit preſidētis diſciplina quedā. Si aūt eſt eadē v̓tus regentis boni: ac viri boni. Ciuis aūt eſt ⁊ q̄ regiť: non eadē virtus ſimpl'r eſſet ciuis ⁊ viri boni: ſꝫ tn̄ cuiuſdā ciuis. Non eniꝫ eadē virtus eſt regētis/ ⁊ ciuis. Et ob hoc Jaſon inquit grauiter ferre ſi nō regnaret quaſi neſciret pꝛiuatus eſſe. Sed nihilominus laudandum eſt poſſe imperare ⁊ parere: ac pꝛeclari ciuis v̓tus eſt poſſe pꝛeeſſe ⁊ ſubeſſe laudabiliter. Si ḡ virtutem boni viri poſuimus preſidentē. Ciuis autē vtrāq̄ꝫ: non vtiq̄ꝫ forēt ambe ſil'r laude digne. Cum ergo aliq̄n̄ videať vtraq̄ꝫ: ſed non eadē: euꝫ qui imperat ⁊ euꝫ qui paret addiſcere debere: Ciueꝫ aūt vtraq̄ꝫ ſcire: ⁊ participare ambarū quid ſequať depꝛehēdere quis pōt. Eſt eniꝫ pꝛeſidētia dn̄atiua: hac vero in his que neceſſaria vocanť ſcire facere nequaq̄ꝫ neceſſariū eſt ei q̄ p̄ſidet: ſꝫ vti magis. alterū vero ſeruile eſt. Dico aūt alterū poſſe exhibere eadē miniſteria. Seruoꝝ aūt ſpēs plures eſſe dicimus: cū ſint miniſteria plura: quoꝝ partē vnaꝫ obtinere manuales. hi ſunt (vt nomen ſign̄at) q̄ ex manibꝰ viuūt: in q̄bꝰ ſunt mechanici opifices. Quapp̄ apud q̄ſdā antiq̄tus hmōi hoies excludebanť a reip. honoꝛibꝰ: anteq̄ꝫ populus extremus fieret. Hec igiť opificia eoꝝ q̄ ita ſubſunt: neq̄ꝫ rectoꝛē diſcere opꝫ: neq̄ꝫ eū q̄ in rep. verſať: neq̄ꝫ bonū ciuē: niſi foꝛtaſſe q̄n̄q̄ꝫ ſuiipſius pꝛiuatiꝫ grā. Nō eniꝫ amplīꝰ cōtingeret eē alterū dn̄m: alterū ſeruū: ſꝫ eſt p̄ſidētia q̄dā per quā pꝛeeſt ſil'ibꝰ gn̄e: ⁊ liberis hoībꝰ: ⁊ hāc dicimus eē ciuilē p̄ſidētiā: quā euꝫ q̄ pꝛeeſt didiciſſe parēdo opꝫ: ceu p̄fectū equitū eē. cuꝫ ipſe pꝛius ſub alio eſſet ⁊ exercitum ducere: cum ipſe pꝛius in exercitu p̄ inferioꝛes militie gradus ductus ſit.

Recte dr nemine bene iperare poſſe q nō prius ſub imperio fuerit.

Quāobrē rectū dr: neminē bene iperare poſſe qui non
prius ſub imperio fuerit. Sed hoꝝ diuerſa eſt ṽtus: ⁊
opz bonū ciuē ſcire ac poſſe preeſſe ⁊ ſubeſſe. Et h̄ vir/
tus ciuis ſcire recte ſe hr̄e in vtraqz parte. Et boni viri
vtraqz: q̄z alia eſt ſpēs eiᵒ prudētie: ⁊ iuſtitie q̄ preeſt.
nā eius qui ſubeſt ac liber ſit nō vna profecto ṽtus eēt:
vtputa iuſtitia: alias ſpēs hr̄et cū preeſt: alias cū ſubeſt.
Queādmodū viri ⁊ mulieris alia temperātia: ⁊ fortitu
do. Naz videreť vtiqz timidus eſſe vir: ſi ita fortis eſſet
vt femina fortis: ⁊ mulier inhoneſta videreť ſi ſic hone
ſta foret vt vir honeſtus. Adminiſtratio quoqz domus

Viri eſt acqrere. mulieris ſeruare.

alia mulieris alia viri. Nam viri eſt acquirere. mulieris
ſeruare. Prudētia vero ꝓpria virtus eſt preſidētis. Naz
cetere quidē virtutes videnť cōes taz eoꝝ qui preſunt:
q̄z eoꝝ qui ſubſunt. At prudētia non eſt virtus eius qui
ſubſit: ſz opinio vera. Qui eniz ſubeſt vt is qui fiſtulā fa
cit. Qui vero preeſt: vt is qui vtiť fiſtula. Utrū igiť eadē
ſit virtus viri boni ⁊ ciuis ſtudioſi: vel alia: ⁊ q̄uo eadē
⁊ q̄uo alia: ex his patet. ¶ Reſtat adhuc vna dubitatio
circa ciuem. Utrum reuera ciuis ſit is ſolum cui partici
patio eſt publice poteſtatis: vel opifices etiā ac merce/
narij ſint ciues nuncupādi. Naz ſi ponamus hos quoqz
eſſe ciues qui magiſtratuū ſint expertes: nequaq̄z poſſi
bile eſt vniuſcuiuſqz ciuis talē eſſe virtutē. Si vero nul
lus hoꝝ eſt ciuis in qua parte ſunt hmōi hoīes reponē
di. Neqz enim in eoꝝ miniſtroꝝ loco qui nobiſcū habi
tānt: neqz rurſus vt peregrini: vel ſm hanc rōnem nihil
dicemus euenire abſurdū: neqz eniz ſerui ſupradictoꝝ
quicq̄z neqz liberti. Illud aūt verū: q̄ nō oēs illi dicēdi
ſunt ciues ſine quibᵒ ciuitas eſſe non pōt: cū neqz pueri
ita ciues ſint vt viri: ſed hi quidē ſimplr: hi vero ex ſup/
poſitione: ciues eniz ſunt: ſed iperfecti. Vetuſtis quidē
tpibus apud quoſdā opifices erāt ſerui aut peregrini.
Quapropter etiā nūc pleriqz tales ſunt. Optima qui/
dem ciuitas nunq̄z opificē faciet ciuem. Qz ſi hi ciues
ciuis aūt ṽtus eſt q̄ diximus: dicenduz eſt nō cuiuſqz ci/
uis: neqz liberi mō: ſed eoꝝ q a miniſterijs necēijs ſunt
alieni. Necēia ṽo q vni miniſtrat ſeruus eſt: q aūt publi/
ce viles ⁊ ſordidi. Patebit aūt hoc paulo adhuc cōſide/
rantibᵒ: queādmodū in his res ſe habeat: hoc eni qđ di
ximus id oñdit. Cū eni plures ſint rerūpublicaꝝ ſpēs:
plures quoqz ſpēs ciuiū neče ē ſint: ac maxie eoꝝ ciuiū
q ſubiūt. Itaqz i q̄dā rep. opifices ⁊ ſordidi ciues erūt.
In quibuſdā ṽo ipoſe eſt vt ciues ſint: puta in optima/
tuz gubernatiōe ſi q̄ illa eſt: in q̄ ſm virtutē danť hono/
res: ⁊ ſm dignitatē. Neqz eniz ṽtutē exercere pōt q vili/
bus opificibus occupatus eſt. In paucoꝝ quoqz guber
natione tenues hoīes ad rēpubli. nō recipiunť. Ex ma
gno eni cenſu ad honores reipu. perueniť. Artifices tn̄
ad hāc ſpēm reip. ꝑuenire pn̄t: ⁊ ſi ſordidi ſunt: qꝛ̄ ple
rūqz diuitijs abūdāt. ¶ Apud Thebanos lex fuit: vt ne
mo habilis eēt ad honores reipu. ſuſcipiēdos: niſi decē
annis a mercatura deſtitiſſet. In multis aūt rebuſpub.
attrahunť ad ciuitatē etiā peregrini. Eſt ēt lex in qbuſ/
daz popularibᵒ ciuitatibᵒ: vt ſatis ſit ex matre ciue eē ge
nitū: ⁊ ſpurios qdā recipiūt. Atq ꝑp defectū legitimoꝝ
ciuiū tales ſiunt. Paucitate eniz hoīuz inducti his vtū/
tur legibus. Qz ſi abundēt multitudine: paulatiz exclu/
dunt. primo libertini generis hoīes: deinde eos qui ex
matre ſolūmodo ciues ſint. Nec niſi ex vtroqz parēte na
tos ciues pro ciuibᵒ habent. Qz igiť plures ſint ſpecies
ciuiū: ex his pz: ⁊ q̄ maxime dr ciuis ille qui habilis ſit
ad honores ſuſcipiēdos: vt Homerus inquit: ſz vbi id
occultū ex deceptiōe habitatoꝝ: tanq̄z inhonoratū quē/
dam reptitium repellūt: vt inquilinus: eſt eniz ⁊ adue/
na qui honores capere nō pōt. Utrū igiť alia an eadez
virtus ſit per quā eſt vir bonus ⁊ ciuis ſtudioſus: pz ex
ſupradictis q̄ cuiuſdā ciuitatis idē: cuiuſdā vero alius:
⁊ ille non oīs: ſed qui preeſt reipu. ⁊ ꝑtātem hz: aut ſo/
lus: aut cū alijs gubernationē exercens.

¶De republica/gubernandi ſpeciebus reifamiliaris: imperijs/republica recta ⁊ lapſa. Cap. 4.

Quid eſt reſpu.

His ita determinatis videndū iaȝ eſt: vtrum vna ſit reſpub. an plures. Et ſi plures que ⁊ quot ⁊ quenaȝ differentie earū ſint. Eſt aūt reſpu. ordinatio ciuitatis ⁊ circa magiſtra/tus alios: ⁊ maxime circa id ꝙ ſummaȝ in ciuitate habeat auctoritatē: ⁊ ſi ſit ꝑncipaliſſimū. Prin/cipaliſſimum aūt eſt id ꝙ vbiqȝ gubernat ⁊ regit ciui/tatem: ceu in populari quidem populus. In paucoruȝ vero potentia. Diximus aūt ⁊ rempu. aliaȝ eſſe ab iſtis eodēqȝ modo dicemus de alijs. Supponenduȝ eſt pri/mo: cuius gratia ciuitas ſit cōſtituta: ⁊ quot ſint guber/nandi ſpēs circa hoīem: ⁊ circa vite ſocietatem: in ſupe/rioribus libris: vbi de gubernatione rei domeſtice: ac de domino ⁊ ſeruo determinauimus. dictuȝ eſt/ natura eſſe hominem ciuile animal. ex quo ſit vt ſi etiam nihil indigeant mutuo auxilio: nihilominus affectēt vite ſo/cietatem. Quinetiaȝ ⁊ cōis vtilitas cōiungit eos inquā/tum cōfert ſingulis parteȝ bene viuendi. Maxime igit̄ hic eſt finis: ⁊ publice omnibus ⁊ priuatiȝ. Congregan/tur etiam ipſius vite gratia forſan quideȝ ineſt ſibi ali/qua particula honeſti ⁊ cōtinet ciuilē ſocietatem etiaȝ vi/uendi gr̄a ſoluȝ ſi nō moleſtie in vita nimis exuperent. Patet aūt ꝙ tolerāt hoīes multa aſpera ꝑꝑ viuēdi cupi/ditatē: vt exiſtēte in eo quadā nāli dulcedine. Atq ⁊ mo/dos iperij facile eſt diuidere: cū ſepe ſit de his a nobis in externis ſermonibꝰ determinatū. Dn̄atio. n. lȝ reuera vtilis exiſtat nā ſeruo: ⁊ nā domino: nihilominus im/perat ꝓ dn̄i vtilitate: ꝓ vtilitate aūt ſerui contingenter. Neqȝ eniȝ fieri pōt vt ſeruo deficiēte ſeruet̄ dn̄atio. Fi/liorū v̄o imperiū ⁊ vxoris ⁊ domus totius quam voca/mus rei familiaris gubernationē: aut gr̄a eſt eoꝝ q gu/bernant̄: aut gr̄a alicuiꝰ ꝙ ſit vtriſqȝ cōe. Gratia eoruȝ qui gubernant̄ vt videmus ⁊ alias artes ceu medicinā ⁊ gymnaſticā illoꝝ qbꝰ iperat̄ vtilitatē q̄rere. Cōtingē/ter tn̄ ⁊ eoꝝ q ꝑcipiūt eē pōt. Nihil qppe vetat magr̄m ipſuȝ gymnaſij eē vnū eoꝝ q exercent̄: quēadmodū gu/bernator ſemꝑ eſt vnus ex his q ſunt i naui. Magiſter igit̄ gymnaſij ⁊ gubernator ꝯſiderāt ſemꝑ eoꝝ vtilitatē quos gubernāt: ſȝ qn̄ hoꝝ vnus eſt ꝑ accn̄s ipſe quoqȝ ſuſcipit vtilitatē. hic qdē nauta: hic aūt vnus eoꝝ q gym/naſio exercent̄. Quapp ciuilia quoqȝ imperia cum ſint ſm̄ equalitatē ciuiū cōſtituta ⁊ ſm̄ paritatē viciſſim cen/ſent ea eē gerēda: primū qua nā fert cēſentes inuicē mu/nera ſubire: ⁊ ꝯſiderare viciſſim ꝙ daȝ illiꝰ bonū: quēad/modū ille prius ꝯſiderauit vtilitatē ſuā: nūc aūt rōne cō/modoꝝ ex reipu. gubernatiōe ꝓuenientiū volūt ꝯtinuo in ꝑtāte eē: veluti ſi ſemꝑ ꝯtingeret magr̄atū gerētibus ex mala valitudine ſanos fieri: naȝ forſan ita magr̄atus amplecterent̄. Cōſtat igit̄ ꝙ q̄cūqȝ reſpu. ad cōem vtili/tatē intēdūt: he certe ſunt ſm̄ ſimpl'r iuſtū. Quecūqȝ v̄o ad ꝓpriā eoꝝ q p̄ſunt vtilitatē ſolū/aberrāt quidē: ſuntqȝ oēs rectaꝝ rerūp. trāſgreſſiōes ⁊ labes: gubernant̄ eniȝ q̄ſi a dn̄is. Ciuitas aūt eſt liberoꝝ ſocietas.

¶De diuiſione ⁊ diffinitionibus rerūpublicaꝝ ⁊ tranſ/greſſionum earum. Cap. 5.

His determinatis cōſequēs eſt reſpu. cōſide/rare quot ſunt ⁊ que. Et ꝑmo qdeȝ eas que ſunt recte. naȝ labes earuȝ ex illis pateſcūt. Cū vero gubernatio ciuitatis ⁊ regimē idē ſignificēt. Regimē aūt eſt poteſtas ciuitatis ⁊ arbitriū hmōi aut penes vnū eſſe: aut penes paucos: aut penes multos. Qn̄ igitur vnus vel pauci vel multi cōem vtilitatē in gubernatione ſequunt̄ has eſſe rectas rerūpu. ſpēs neceſſe eſt. Qn̄ aūt ad ꝓpriaȝ vtilitatē vel vnius vel paucoꝝ: vel multitudinis gubernat̄ trāſgreſ/ſiones ſunt ⁊ labes. Aut enim dicendū eſt nō eſſe ciues aut ad ꝑticipationē vtilitatis ſunt recipiēdi. Uocare aūt cōſueuimus cuȝ vnus ad vtilitatē cōmunem reſpiciens

gubernat regiā ptātē. Cuȝ vero pauci gubernāt plures
tñ vno: optimatiuȝ gubernationeȝ/ vel ex eo/ qꝛ optimi
pꝛeſunt/ vel ex eo/ qꝛ ad optimuȝ publicū adminiſtrāt.
Cum aūt multitudo gubernat ad cōem vtilitatē: vocat
cōi nomine oīum reſpu. Contingit eniȝ rōnabilr: vnū
eniȝ excellere ſm virtutē aut paucos datur: vt vero mul
titudo excellat ad oēm virtutem difficile eſt: ſȝ maxime
ad bellicā. hoc eniȝ in multitudine fit. Quare in hac rei
pub. ſpecie pꝛincipaliſſimū ac potētiſſimū eſt id in quo
robur belli cōſiſtet: ⁊ in his ipſi illi qui ſunt poſſeſſiōe ar
moꝝ. Pꝛolabunt vero ac trāſgrediunt hm̄oi ſpecies
ex regia quidē gubernatōe in tyrānidē: ex optimatibus
vero in paucoꝝ potentiā: ex repu. aūt in popularē ſtatū.
Tyrānidē eniȝ eſſe dicim⁹ dominatū vni⁹ ad ꝓpꝛiū cō/
modū intēdentis. Paucoꝝ aūt potentiā cū ad opulen/
toꝝ cōmodū gubernat. Popularē aūt ſtatū cū ad cōmo
dum egenoꝝ. Harū. n. nulla ad cōem vtilitatē reſpicit.
¶ Opȝ aūt paulo vberi⁹ explicare q̄ ſit vnaqueq; iſtarū.
hñt. n. dubietates quaſdā. Phantis vero circa ſinguloꝝ
diſciplinā: ⁊ nō ſolū ad agēdū reſpiciētis ꝓpꝛiū ē nihil
negligere: neq; p̄termittere: ſȝ demr̄are in ſingulis veri/
tatē. Tyrānidē eē dicim⁹ vni⁹ dn̄ationē ciuili ſocietati p̄
ſidētis. Paucoꝝ aūt potētiā qñ rēpu. tenēt opulēti ⁊ di/
uites. Popularē v̄o gubernatōeȝ cū tenues hoīes ⁊ nō
poſſidētes diuitias gubernāt. Pꝛīa igit dubitatio ē cir/
ca diſſōnē. Nā ſi plures ſunt opulēti ⁊ diuites: ac rēpu.
teneāt: ⁊ popularis gubernatio ſit cuȝ multitudo regit.
Eodēq; mō ſicubi ꝯtigat iopes eē pauciores q̄ȝ opulēti
ſȝ potētiores ac rēpu. teneāt: ⁊ vbi pauci rēpu. obtinēt
paucoꝝ potētiā nūcupam⁹ nō recte viderēt iſte diſſōes
gubernationū eē poſite. Eniuero ſiqs adiūgēs opulētie
qdē paucitatē: Inopie vero multitudinem ſic appellet
rerūpublicaꝝ ſpēs: vt dicat paucoꝝ potētiā eē ī qua gu
bernationē reipu. habēt opulenti numero pauci. Popu
larē vero in qua inopes rempu. tenent multi exiſtentes

aliā habēt dubitationē. Quas. n. dicemus eas reſpu. in
quib⁹ plures opulenti: ⁊ in quib⁹ pauciores inopes gu/
bernāt. Siquidē nulle ſunt alie reſpu. p̄ter ſupꝛa dictas.
Videt igit rō iſta oñdere q̄ paucos eſſe vel multos q
gubernāt cōtingēs eſt aliud paucoꝝ potētie: alterū po/
pulari: ꝓpterea qd̄ vbiq; accidit vt pauci ſint opulentis:
multi vero inopes. Ex quo fit vt hm̄oi cāe nō faciāt dif/
ferentiā: ſȝ in eo differat popularis gubernatio a pauco
rum potētia: q̄ alibi opulēti: alibi inopes rēpu. obtinēt:
neceſſariūq; eſt vbicūq; p opes ac diuitias p̄ſunt: vbicūq;
aūt inopes hāc eſſe popularē gubernationē. Sȝ accidit
vt diximus: hos quidē paucos eſſe: illos vero multos:
opib⁹. n. ac diuitijs pauci abūdāt: libertatis tñ oēs par
ticipes ſunt: ꝑ quas cās ꝯtēdūt vtriq; de repu.

¶ De iuſto paucoꝝ ⁊ popularium ciuitatis ſine virtu
te ⁊ vitio. Cap. 6.

Sumendū eſt pꝛius quos terminos eſſe di/
cunt paucoꝝ potētie: ⁊ popularis guberna
tionis: ⁊ qd ſit iuſtū in vtraq;: oēs eniȝ attin
gunt iuſtū qddā: ſȝ vſq; ad aliqd: ⁊ aiūt: non
oē iuſtū ꝓpꝛie: puta videt equalitas iuſtum
qddā eſſe (⁊ eſt) ſȝ nō oībus: at equalib⁹. Et inequalitas
videt iuſtū eſſe (⁊ eſt quidē) ſȝ nō oībus: at iequalibus.
Alij vero hoc auferūt pſonis: ⁊ male iudicāt: cā vero ē:
qꝛ de ſeipſis iudiciū fit. Qui vero de ſeipſis iudicāt: vt/
plurimū nō recti ſunt iudices. Itaq; cū iuſtū aliqbus ⁊
diuiſuȝ ſit eodē mō ī reb⁹ ⁊ pſonis (vt dixim⁹ in ethicis)
equalitateȝ rei cōſitent: ſȝ de pſonis cōtendūt: maxie ꝑ
id qd̄ dictū eſt mō: qꝛ de ſeipſis nō recte iudicāt. Deniq;
qꝛ vſq; ad aliqd vtriq; eoꝝ iuſtū qddā dicētes putant ſe
dicere ſimplr iuſtū. hi eniȝ ſi in aliquo ſunt ſup̄iores: ceu
opib⁹ ⁊ diuitijs: alios oīno putāt impares eē. Hi vero
ſi in aliquo ſint pares puta libertate: oīno putāt eſſe pa/
res. Ceterū qd̄ eſt p̄ncipaliſſimū nō dicūt. Si eniȝ poſ/
ſeſſionū grā ſocietatē iniſſent: tm̄ caperēt ciuitatis q̄ȝtū

poſſeſſionis. Itaq; ratio illa valeret que eſt paucoꝝ po
tentiũ: qui aiunt nõ eſſe iuſtũ: vt qui vnũ cõtulit tm̃ par
ticipet de centũ minis: q̃tum is qui cõtulit omne reli/
quum: neq; eoꝛũ que ab initio: neq; eoꝛũ que poſtea ſu/
perueniãt. Q. ſi nõ viuendi ſolũ gratia: ſ; magis bene
viuẽdi: nam ſic ſeruoꝝ ⁊ alioꝛũ aĩaliũ ciuitas eſſe poſſ;:
nunc aũt nõ eſt ex eo q: felicitatis non ſunt capacia: nec
viuẽdi ſm̃ electionẽ. Neq; ſocietatis gratia bellice: ne a
quoq; iniuria afficiant: neq; ꝓpter cõmercia ac mutuã
vtilitatẽ: nã ſic Hetruſci ⁊ Carthaginẽſes: ⁊ oẽs hi qui/
bus eſt cõmerciũ inuicẽ tanq̃ ciues eſſent vnius ciuita
tis: ſunt nẽpe illis federa circa res impoꝛtãdas: ⁊ pacta
ne iniuria afficiant: ⁊ ſcripture circa mutuã bellãdi ſocie
tatẽ: ſed neq; magiſtratus cõiter his deputati ſunt: veꝝ
alij apud alios: nec quales eſſe op; alteri de alteris co/
gitant: neq; vt nemo eoꝛũ iniuſtꝰ ſit qui ſub federe com/
ꝓhẽdant: neq; vt prauitatẽ nullã habeãt: ſ; ſolum vt nõ
inuicẽ ſe iniuria afficiãt. ¶ At.n. de virtute ac vitio pu/
blice cogitãt quicunq; curã habẽt bene inſtituẽdi ciuita
tem. Ex quo manifeſtũ eſt de virtute curã eſſe habẽdã
ei que reuera ciuitas ſit noiãnda: nõ oꝛatiõis grã: nam
ſit cõicatio ſocietas alioꝝ ad bellũ loco ſolũ differẽs ab
alijs ſocijs lõge exñtibꝰ: ⁊ lex pactio (vt ait Licophron
ſophiſta) fideiuſſoꝛ inuicẽ iuſtoꝝ: ſ; nõ talis: vt bonos ⁊
iuſtos ciues efficiat. Et q̃ ita ſe habeat p;. nam ſi qs cõ/
iungat loca in vnum: vt megarenſiũ coꝛinthioꝛũq; ciui/
tates ſeſe inuicẽ cõtingant menibus: nihilominꝰ vna nõ
erit ciuitas. Nec ſi ſimul cõiugia ineant: q̃q̃ hoc vnum
ſit de his cõionibus que ꝓpꝛie ſunt ciuitatum. Eodẽq;
modo ſi qui habitent ſeparati quidẽ: nõ tamen ita lon/
ge vt nequeãt ſimul cõicare: legeſq; habeãt iniuriã ſibi/
inuicẽ in cõmercijs ꝓhibẽtes: ceu ſi vnꝰ faber: alter agri
cola: alter ſutoꝛ: alter aliqs hm̃oi foꝛet: eẽntq; hi decem
milia numero. Nec alie eis foꝛẽt cõiones: niſi taliũ rerũ
puta ꝯtuũ: ⁊ ad bella cõfederatiõis: nec ſic quidem ci/
uitas adhuc foꝛet: pp quã vtiq; cãm: nõ enĩ q: nõ ꝓpin
qua ſit cõicatio. nã ſi i vnũ ꝯuenirẽt ita cõicãtes vnuſqſq;
tñ vtat̃ ꝓpꝛia domo vt ciuitate: ac ſibiipſis vt ꝯfederati
auxiliũ ferant ꝯ iniuriãtes ſolũ: ne ſic quidẽ ciuitas eẽ vi
deret̃ recte cõſiderãtibꝰ. Si qdẽ eodẽ mõ cõuerſarent̃
ſimul ꝯiũctiꝫ ⁊ ſepatiꝫ: ex quo p; q̃ ciuitas nõ eſt cõica/
tio loci: ⁊ nõ iniuriãdi ſibiipſis: ⁊ cõmercij grã. S; iſta
qdẽ vt aſſint: neceſſariũ eſt ſiqdẽ futura ſit ciuitas: nec
tñ ſi iſta aſſint oĩa: ciuitas adhuc erit. At bñ viuẽdi ſo/
cietas ⁊ domibꝰ ⁊ gñibꝰ vite pfecte grã ⁊ p ſe ſufficiẽtis
hoc tñ nõ erit: niſi vno eodẽq; loco habitãtibꝰ ⁊ ꝯiugia
ſimul ineũtibꝰ: pp qd̃ ꝓpinqtates in ciuitatibꝰ extiterũt:
⁊ ſodalicia: ⁊ ſacra: ⁊ ꝯuerſatiões familiaꝝ. Id q; ẽ ami
citie opus: nã ſimul viuẽdi electio amicitia eſt. Finis ẽ
igit̃ ciuitatis bñ viuere. Illa vero grã finis. Ciuitas aũt
eſt generũ pagoꝛũq; ſocietas vite pfecte ac p ſe ſufficiẽ/
tis: hoc ẽ vt diximꝰ bñ ac beate viuere. Bñ igit̃ agendi
grã ponẽdũ eſt eſſe ciuilẽ ſocietatẽ. nõ aũt grã ſimul vi/
uẽdi. Quapp qcũq; plus ꝯferũt ad hm̃oi ſocietatẽ his
plus iuris cõpetit i ciuitate q̃ his q libertate ac gñe pa
res ſunt vl' maioꝛes: ſ; ciuili v̾tute ſũt ĩpares: ⁊ q̃ his q
diuitijs ſupant: ſ; v̾tute ſupant̃. Qd̃ igit̃ oẽs d̾ repu. ꝯtẽ
dũt ptẽ aliquã iuſti dicũt: manifeſtũ eſt ex ſupꝛadictis.

¶ De dñio ciuitatis, ⁊ repetũdis rõnibꝰ. Cap. 7.

Eſt aũt dubitatio quid op; dñans eẽ in ciui
tate: nunqd ppl'ꝫ: an eos q diuitias hñt: an
bonos ⁊ equos: vel vnũ qui ſit optimꝰ oĩuꝫ:
vel tyrãnũ? Verũ hec oĩa vident̃ habere dif
ficultatẽ. qd̃.n. ſi inopes q: plures ſint par/
tient̃ ea que ſunt opulentoꝝ hoc nõ iniuſtũ eſt. decreue
runt enĩ qui ptãtẽ hñt. Iniuria igit̃ ſumma que tãdem
dicenda eſt. Rurſuſq; omnibus acceptis: ſi plures ea
ſibi tribuant que ſunt paucoꝛum: conſtat q̃ ciuitatẽ coꝛ/
rumpunt. Atqui virtus nunq̃ coꝛrumpit id quod eam
habet: neq; iuſtũ ciuitatis coꝛruptiuũ eſt. Ex quo patet

legem iſtaȝ nõ poſſe iuſtã eſſe. Preterea illa quoqȝ que
facta fuerũt a tyrãno neceſſariũ foret iuſta eẽ oĩa. Ui. n.
aufert pp potentiã: queadmodũ multitudo diuitib⁹. Sȝ
an paucos ⁊ opulẽtos iuſtũ ẽ dñari: an ergo ſi ⁊ illi hoc
agant: ⁊ rapinas exerceãt auferũtqȝ multitudinis bona:
⁊ hoc ne erit iuſtũ ⁊c. ergo. Hec igit̃ oĩa conſtat eẽ pra
ua ⁊ nõ iuſta. Uerũ bonos ⁊ equos domĩari opȝ: aucto
ritatẽqȝ habere oĩum. Ergo alij oẽs cũ magiſtrat⁹ non
capiãt inhonorati manebũt: nã honores qdẽ magiſtra
tus poteſtateſqȝ appellam⁹: quos ſi boni ſemp habeant
neceſſariũ eſt alios excludi ab honorib⁹ reipu. Sȝ nũqd
vnus qui ſit optim⁹ dñari dȝ. At enĩȝ hoc ẽt grauius eſt:
qm̃ plures erũt ab honorib⁹ excluſi: ſȝ forſan dicet aliqs
legẽ dominari debere: nõ aũt hoĩem in quẽ cadunt ani
mi ꝑturbationes. Si igit̃ ſit lex quidẽ: ſȝ vel ad paucoꝝ
potentiã: vel ad multitudinis fauorẽ declinãs: qd tãdẽ
refert in eis de quib⁹ dubitatũ eſt: euenient enĩȝ ſil'r pa
cto eadẽ que ſupradicta ſunt. De his igit̃ ſit alius qdeȝ
ſmo. Qd aũt magis penes multos debeat eſſe dñandi
ptãs qȝ penes paucos ſȝ optimos vr̃ ſolui poſſe: ⁊ quã
dam hr̃e dubietatẽ: imo forte ⁊ veritatẽ: nam ſi plures
ſint quoꝝ vnuſquiſqȝ non ſit ſtudioſus: tñ fieri põt vt in
vnũ cõuenĩẽtes oẽs meliores ſint qȝ illi: nõ vt ſinguli: ſȝ
vt oẽs. Queadmodũ cena in qua plures ↄferũt qȝ ea q
ex vni⁹ erogatõe ſit: nã cũ plures ſint vnuſqſqȝ ꝑteȝ habȝ
virtutis ac prudẽtie ac ſiunt in vnũ collati quaſi hõ vn⁹
qui multos pedes habeat: multaſqȝ man⁹ multoſqȝ ſen
ſus: ⁊ eodẽ modo circa mores ⁊ ĩtelligẽtiã. Quapp me
lius iudicãt multi ⁊ ĩ muſica ⁊ in poetaꝝ opib⁹. Alij. n.
aliud: ⁊ cũcti cũcta diſcernũt. Sȝ in hoc differũt ſtudioſi
viri ab vnoquoqȝ alioꝝ ex multitudine: queadmodum
decoros a non decoris aiunt: ⁊ picta artificioſe a veris:
eoqȝ ſurſum diſtincta in vnum colligunt. Cum ſi ſepara
tio fiat pulchrius ſe habebit: huius quidã picti oculus
alterius vero cuiuſdã alia particula. Si igitur de omni
populo

populo omniqȝ multitudine recipit̃ hãc eſſe differẽtiaȝ
multitudinis ad paucos ſtudioſos incertuȝ eſt: imo for
ſan certuȝ: qd de quibuſdaȝ eſt impoſſ'e. Naȝ eadẽ rõ de
beſtijs eſſet. Quãqȝ quid differunt qdaȝ vt dixerim a be
ſtijs: ſed de aliqua multitudine nihil vetat qd dictũ eſt
eſſe veruȝ. Quapp dubitationeȝ illaȝ primaȝ per iſta ſol
uere qs põt: ac ſil'r aliã ſubſequẽteȝ. Quorũ oȝ dominã
di ptãteȝ hr̃e liberos hoĩes ac multitudinẽ ciuiuȝ: qua
les ſunt quicũqȝ: neqȝ opes hñt: neqȝ virtutis exiſtimã
tionẽ vllam. Etenĩȝ ꝑmittere iſtis magiſtratus nequaqȝ
eſt tutuȝ: pp iniuſtitiaȝ ⁊ ignorãtiaȝ per quas qbuſdaȝ
iniuriarent̃: in quibuſdaȝ errarent. Rurſus vero exclu
dere illos penitus ab honoribus ꝑiculoſuȝ eſſet. Cum
enĩȝ multitudo inopuȝ eſt in ciuitate eadẽqȝ ab honori
bus excluſa: neceſſe eſt eaȝ ciuitateȝ plenaȝ eſſe hoſtiuȝ
reipu. Reſtat igit̃ vt ad cõſultãdũ ⁊ dcernẽduȝ iſti reci
piant. Quapp ⁊ Solon ⁊ alij quidã eoꝝ qui leges cõ
didere: huiuſcemodi hoĩes ad repetẽdas geſtoruȝ rõ
nes: ⁊ ad ſuffragia electõeſqȝ magiſtratuũ admittũt. ſo
lis aũt vt magiſtrat⁹ cõmittant nequaqȝ ꝑmittunt. Duȝ
eĩȝ cũ alijs vna decernũt atqȝ cõſultãt capiunt oĩs ſimul
ſufficienteȝ ſenſuȝ: ⁊ ꝑmixti melioribus proſunt reipu.
Queadmodũ nõ purũ alimẽtũ: vna cuȝ puro totũ facit
vtili⁹ qȝ paucũ: ſepatiȝ vo vtriqȝ ipſecti ſũt ad iudicãdũ.
Sȝ hȝ dubitationẽ h⁹ ordĩatio reipu. primũ q: videret̃
eiuſdẽ eẽ hoĩs ſcire iudicare qs recte medelã attulit: q
ipſe ſciat ẽt mederi ac ſanitateȝ egrotãtib⁹ afferre: h aũt
eſt medicus. Eodeȝ mõ de alijs facultatib⁹ ⁊ artibus.
Ut enĩȝ medicuȝ rõnem ſue medele apud alios medi
cos reddere opȝ: ita ⁊ alios apud ſil'es. Medic⁹ aũt eſt
⁊ ille qui agit: ⁊ ille q ꝑcepit ⁊ oſtẽdit: ⁊ tertio loco ille
qui a pueritia expertus eſt circa arteȝ. Sunt enĩȝ quidã
tales in cũctis (vt ita dixeriȝ) artib⁹. Tribuim⁹ vero iudi
ciũ nõ min⁹ exptis qȝ ſciẽtib⁹. Deinde ⁊ circa electionẽ
eodeȝ ſe vr̃ mõ hr̃e. Nã recte eligere ſcientis eſt opus:

ceu geometraꝝ in geometria: ⁊ gubernatoreꝫ in nauiga
tione: ⁊ ſi eniꝫ in quibuſdã operibus ⁊ artibus cõcurrũt
alij quidaꝫ ignorantes: non tamen melius iudicant q̃ꝫ
ſcientes. Itaqꝫ ſm̃ hanc rõnem auctoritas dominandi
multitudini dãda nõ eſſet: neqꝫ in electiõibus magiſtra
tuuꝫ: neqꝫ in rõnib⁹ adminiſtratoꝝ repoſcẽdis. At eniꝫ
forſan h̃ oĩa nõ bñ dicunt̃: ẽt pp ſupioreꝫ ſermoneꝫ: ſi ſit
multitudo nõ nimis ſeruilis. Erit eiꝫ vnuſqſqꝫ deterior
iudex q̃ꝫ hi qui ſciunt: verũtñ ſimul oẽs vel melius iudi
cabunt: vel non deterius. ⁊ de quibuſdam quideꝫ non
ſoluꝫ is qui feceri: recte iudicat: ⁊ qui hꝫ arteꝫ puta do
muꝫ nõ ſoluꝫ is intelligit ⁊ iudicat qui fecit: ſꝫ melius is
q vtit̃. Utit̃ aũt pr̃familias/ ⁊ de temone melius guber/
nator q̃ꝫ faber: ⁊ de epulis cõuiua q̃ꝫ coquus. Hoc igit̃
dubiũ per hũc modũ videt̃ ſufficiẽter ſolui. ¶ Eſt ⁊ alia
dubitatio cuꝫ hac annexa: qꝛ incõueniens videt̃/ vt de/
teriores q ſunt/ maioruꝫ reruꝫ hẽant poteſtateꝫ q̃ꝫ pbi.
Rationes vero adminiſtratorum a magiſtratibus re/
poſcere/ ⁊ magiſtratus ipſos diligere maximũ eſt: que
duo in quibuſdam ciuitatibus a populo fiunt. Concio
eniꝫ taliuꝫ oĩum dñã eſt: atq cõcionis quideꝫ participes
ſunt ⁊ deliberant/ ⁊ decernunt exigui cenſus homines
⁊ cuiuſqꝫ etatis: q̃ſturã vero ⁊ preturã ⁊ maximos ma/
giſtrat⁹ ſuſcipiũt ex cenſu magno atqꝫ etate. ¶ Queſtio
iſta põt eodẽ mõ ſolui: nã forſan id ſe recte hꝫ: neqꝫ.n.
iudex neqꝫ cõſultor: neqꝫ is qui in cõcione exiſtit domi/
natur: ſed iudiciuꝫ ⁊ ſenatus/ ⁊ populus. Illorum vero
vnuſquiſqꝫ eſt particula iſtoruꝫ. Dico aũt particulã con
ſultorẽ/ concionatorẽ/ ⁊ iudicẽ: itaqꝫ iuſte domina maior
eſt multitudo. Ex multis eniꝫ populus cõſtat: ⁊ cõſiliũ:
⁊ iudiciũ: maiorqꝫ ſenſus eſt vniuerſoꝝ q̃ꝫ ſinguloꝝ per
ſe: ⁊ q̃ꝫ illoruꝫ paucorũ qui magnos ſuſcipiũt magiſtra/
tus. Hec igitur in hunc modũ terminata ſint. Prima ve
ro illa qõ manifeſtũ facit/ nihil adeo: vt leges recte po/
ſitas debere dominari. Illum aũt qui reipub. p̃eſt: ſiue

vnus hic ſit: ſiue plures in his poteſtatẽ habere debere
in quib⁹ leges expreſſe cauere nõ pñt: ex eo qꝛ nõ faci
le ſit generali ſermone ſingulos caſus comprehẽdere.
Quas tñ leges recte poſitas dicam⁹ nõdum appꝫ: ſed
adhuc ſupeſt añrior dubitatio. Atq tales eẽ leges: q̃les
ſunt reſpu. neceſſariũ eſt prauas vel ſtudioſas: iuſtas vł
iniuſtas: ⁊ hoc vnũ manifeſtũ oportere ad ſpẽm reipu.
leges eẽ accõmodatas. Qđ ſi ita ſit: pꝫ q leges illas que
ad rectas gubernatiões accõmodate ſunt: neceſſe eſt eẽ
iſtas. Illas vero q̃ ad eaꝝ labes/ eſſe nõ iuſtas.

¶ De fine politice p̃cellẽtia/ nobilib⁹ opulẽtis/ iuſtitia virtute bellica/ legiſlatore. Cap. 8.

CUm vero in cunctis ſciẽtijs ⁊ artib⁹ finis ſit
bonũ: maximũ aũt ⁊ maxime in pncipaliſſi/
ma oĩuꝫ. h̃ aũt eſt ciuilis ptãs. eſt autẽ ciuile
bonũ iuſtuꝫ. id aũt cõis vtilitas. Videt̃ autẽ
oĩbus equũ quoddã eẽ iuſtuꝫ: ⁊ vſqꝫ ad ali/
qd cõſentiũt philoſophicis rõnib⁹ de qbus determina
tuꝫ eſt in moralibus. Quid.n. ⁊ qb⁹ iuſtũ ⁊ oportere pa
rib⁹ par exiſtere; quoꝝ certe paritas/ ⁊ quoꝝ impitas ſit:
opꝫ nõ latere (habet.n. id dubitatiõeꝫ) ⁊ phiam ciuileꝫ.
Forſan.n. diceret aliqs ſm̃ oĩs boni p̃eminẽtiã oporte/
re impariter magr̃at⁹ tribuere ſi in alijs nõ differãt: ſꝫ pa
res ſint. Differẽtib⁹.n. aliud eẽ iuſtũ ⁊ q ſit ſm̃ dignita/
teꝫ. Atq ſi hoc veꝝ ſit erit ⁊ ſm̃ colorẽ ⁊ ſm̃ magnitudi/
neꝫ ⁊ ſm̃ vnũqđqꝫ bonorũ plus tribuẽdũ de ciuili iuſto
illis q ſuperexcellũt: at hoc qdẽ falſuꝫ eſt: qđ pꝫ in alijs ſciẽ
tijs ⁊ artib⁹. Paribus.n. fiſtulatorib⁹ quãtuꝫ ad artem
danda nõ eſt p̃rogatiua fiſtularũ illi qui ſit nobilior. Ni/
hil.n. meli⁹ canet̃: ſed opꝫ his q in ope ipſo ſuperexcellũt
tribuere fiſtularũ prerogatiuã. Qꝫ ſi nõdum pꝫ qđ dici/
mus etiaꝫ magis deducẽtib⁹ erit manifeſtũ: nam ſi erit
aliquis excellens fiſtulatoria arte: inferior tamen no/
bilitate generis vel forma: ⁊ ſi maius quodlibet illoruꝫ
eſt bonuꝫ q̃ꝫ fiſtulatoria. Dico autem nobilitatem ⁊ for/

mã: ⁊ ſꝫ ꝓportionē fiſtulatorie ſunt anteponēda: tamē
huic dãde ſunt meliores fiſtule: opꝫ eniꝫ in opus ipſuꝫ
ꝓrogatiuã cōferre. Diuitiarum vero ⁊ nobilitatis re/
ſpectus nihil cōfert. Preterea ſm iſtã rōnem: oē bonuꝫ
ad oē bonuꝫ eſſet vtiq; cōparabile. Nã ſi magis aliqua
magnitudo: ⁊ certe oio magnitudo cōparabilis foret:
⁊ ad diuitias ⁊ ad libertateꝫ: itaq; ſi magis hic excelle/
ret magnitudine q̃ ille virtute: ⁊ magis ſupereminere
omnino magnitudo: virtuti eſſent oia cōferēda. Quã/
to eniꝫ magnitudo huius illuꝫ ſuperaret tanto conſtat
fore parem. Cuꝫ vero hoc ſit impoſſe: ptꝫ ꝙ in reb⁹ ciuili
bus nō ſm oēꝫ impſtatē de magr̃atib⁹ recte cōtēdūt. Si
eiꝫ ſint hi qdē tardi: illi aũt veloces: nihil ob hoc oꝫ alios
plus alios minus hr̃e: ſed i agonicis certaminib⁹ hoꝝ
excellētia honoreꝫ capit. At ex quibus cōſtat ciuitas: in
his neceſſe cōtentiones cadere. Quapp rōnabiliter ſibi
arrogant honorem nobiles ⁊ ingenui ⁊ opulenti. Opꝫ
eniꝫ ingenuos eſſe ⁊ cenſuꝫ habere ad onera pferenda.
Nō eniꝫ ciuitas eſſe pōt ex paupib⁹ oibus: queadmodū
nec ex ſeruis. At ſi hec reqrunt: ptꝫ ꝙ ⁊ iuſtitia ⁊ virtus
bellica reqrit: ſine his eniꝫ ſtare ciuitas nō pōt. Hoc tm̄
intereſt ꝙ ſine primis illis ciuitas eſſe non pōt: ſine his
aũt nō bene pmanere. Ad hoc igit vt ſit ciuitas videri
pn̄t: vel oia: vel quedaꝫ iſtoruꝫ recte ſibi honores ven/
dicare. Ad vitã tñ optimã diſciplina ⁊ virtus iuſtiſſime
ſibi vendicare honores vtiq; viderent: vt ſupra dictuꝫ
eſt. Cuꝫ vero nec oiuꝫ pariū par hr̃e debeãt: qui in vno
aliquo ſint pes nec impar ipares ſm vnū nec iuꝫ eſt oēs
hmōi rerūpu. trãſgreſſiōes eſſe/⁊ labes. dictuꝫ vero eſt
prı⁹: q: inter ſe quodãmō oēs iuſte cōtēdūt: ſimplr aũt
nō oēs iuſte. Opulenti quidē ꝙ plus regiōis poſſidēt.
regio autē cōe quiddaꝫ. Preterea in cōmercijs magis
creditur eis: vt plurimuꝫ. Ingenui aũt ⁊ nobiles quaſi
ꝓpe iter ſe: ciues. n. magis generoſiores q̃ ingeneroſi.
Nobilitas aũt apud oēs in honore habet. Inſup: q: ꝑſen

ſaneum eſt ex melioribus ortos eſſe meliores: eſt eniꝫ
generis virtus nobilitas. Silr quoq; dicemus virtuteꝫ
merito cōtentionē inducere: ſociabilē. n. virtutē dicim⁹
eſſe iuſtitiaꝫ: cui cetere oēs virtutes neceſſario ſequunt.
Atqui ⁊ plures ad pauciores: nam ⁊ potentiores ⁊ di/
tiores: ⁊ meliores ſunt vt ſuſceptis plurib⁹ ad pauciores.
¶ An ergo ſi oēs iſti forēt in vna ciuitate: ceu boni ⁊ di/
uites ⁊ nobiles: eētq; alia mltitudo populi. Utꝝ in du
bio veniret qbus gubernatio reipu. foret tribuēda: an
nō eſſet dubiū. In vnaquaq; igit repu. eaꝝ q̃s dixim⁹
indubitatū eſt iudiciū: q nã debeãt gubernare. Princi/
palibus. n. inter ſe differūt: ceu alia ꝑ diuites eſſe: alia ꝑ
virtuoſos: ⁊ aliaruꝫ vnaqueq; eodē mō: ſꝫ cōſiderãduꝫ ē
qñ circa idē tps iſta exiſtūt quō ſit determinanduꝫ. Nē/
pe ſi virtuoſi ſint in ciuitate admoduꝫ pauci quō eſt agē/
dum? An cōſiderare opꝫ ſi pauci ad opus gubernandi
rempu. ſufficiant: aut tot eſſe oporteat: vt ex his ciuitas
cōſtet. Eſt aũt dubitatio quedaꝫ in cunctis qui de hono
ribus Reipu. cōtēdunt. Naꝫ qui vel ꝓp diuitias vel ꝓp
genus gubernationeꝫ ſibi tribuendaꝫ putant nihil iuſte
dicere viderent. Sequeret. n. vt ſi vnus oiuꝫ ditiſſimus
foret: is eodeꝫ iure gubernare alios oēs deberet. Eodē
mō qui nobilitate antecellit eoꝝ gubernator eſſet q cuꝫ
ipſi ſint ingenui de honore cōtendunt: hoc idem forſan
cōtinget in optimatum gubernatione circa virtuteꝫ. Si
quis eniꝫ vnus probitate antecellat alijs qui in eadem
repu. verſentur hūc dñari oportebit ſꝫ illã rōnē. Ergo
ſi ⁊ multitudineꝫ dñari opꝫ ex eo: q: potētior eſt q̃ pau
ci: ⁊ ſi vnus vel plures vno pauciores tamē q̃ multitu
do potentiores ſint alijs hos oporteat gubernare po/
tius q̃ multitudineꝫ. Hec itaq; oia videntur oſtendere:
ꝙ haruꝫ determinationuꝫ nulla eſt recta ſm quam cen/
ſent ſibi quiſq; gubernationeꝫ eſſe tribuendaꝫ: ceteros
vero oēs ſub eoꝝ gubernatione eſſe debere. Naꝫ ꝑfecto
⁊ ad eos q ꝑ virtutē ſibi arrogãt gubernãdi autoritatē: ⁊

ad eos qui per diuitias/ rñdere poſſet multitudo iuſtū
ſermonez. Nihil enim vetat multitudinē qñqȝ meliorē
eſſe q̄ȝ pauci/ ac ditiorē: nō ſm ſingulos: ſed ſm vniuer/
ſos. Ex quo ad qōnez illaȝ quaȝ afferūt per hūc moduȝ
rñderi pōt. Querunt eniȝ quidaȝ ad quid reſpicere le/
gis cōditor debeat in legibus rectiſſimis cōſtituendis.
Uerum ad meliorez vel ad pluriuȝ vtilitatez: qñ cōtin/
gat qđ modo diximus. Rectuȝ quidez accipienduȝ eſt
eque. Eque vero rectum ad totius ciuitatis vtilitatez ꝛ
ad cōem ciuiuȝ. Ciuis aūt cōiter qui particeps eſt im/
parandi ꝛ parendi: ſȝ alius ſm vnāquāqȝ ſpēm rerūpu/
blicaꝝ. Scōȝ aūt optimā ſpēȝ q pōt ꝛ eligit parere ꝛ im/
perare ad vitaȝ ſm virtutez degendaȝ.

¶ De vno ceteris virtute precellenti/ oſtraciſmo/ opti/
ma republica. Cap. 9.

QUod ſi vnus vſqȝ adeo ſupexcellens virtute
vel plures q̄ȝ vnꝰ/ nec tamē tot numero vt
implere ciuitatem poſſint: vt neqȝ compa/
randa ſit alioꝝuȝ oīum virtus: neqȝ facultas
gerendi rēpublicaȝ ad hanc pluriuȝ ſi plu/
res ſint/ vnius tantuȝ ſi vnus: amplius hi ponendi ſunt
ciuitatis pars. Fieret eniȝ illis iniuria ſi pariter atqȝ alij
cenſeantur: cum ſint vſqȝ adeo ſuperiores ſm ciuilem
potentiaȝ. Putandum eſt eniȝ talem viruȝ tanq̄ȝ deum
in hoībus eſſe. Ex quo manifeſtuȝ eſt poſitionez leguȝ
neceſſariaȝ eſſe circa equales genere ꝛ virtute. Sed in
illos tales non eſt lex. Ipſi eniȝ lex ſunt. Eteniȝ ridicu/
lum foret qui illos legi ſubijcere conaretur. Dicerent
enim fortaſſe queādmoduȝ de Leone ſcribit Antiſthe/
nes cōcionātibus lepuſculis ac cenſentibus equū oēs
hēre debere. Quapp a ciuitatibꝰ que populariter regū/
tur oſtraciſmus repertus eſt: he ſiquidez ciuitates equa/
litatez maxime cōplectuntur. Itaqȝ qui ſupexcellere vi/
detur vel ꝑpter diuitias: vel ꝑpter amicos: vel propter
aliquā aliaȝ ciuilē potentiā extra ciuitatē relegat ad tps

aliquod terminatū. Tradūt etiaȝ fabule ob huiuſcemo/
di cām Herculem ab argonautis fuiſſe relictuȝ: nō eñi
vna cum alijs nauem regere illum voluiſſe vt nimium
ſuperexcellentem inter nauigantes. Quapropter qui
vituperāt tyrānidem ꝛ conſilium Periādri Traſibulo
datuȝ: non ſimpliciter exiſtimādi ſunt recte dicere. Fe/
runt etiam Periādrum nihil reſpōdiſſe ei qui conſilij — Periandri cōſilium.
petendi cā ad ipſuȝ miſſus fuerat: ſȝ ſupereminētes ſpi/
cas demetendo ſegetē adequaſſe. Cuius cāȝ cuȝ nō in/
telligeret nūcium ac factuȝ ab eo narraret: intellexiſſe
Traſibuluȝ q̄ꝺ oportebat ſupereminentes ciues auffer/
re. Hoc aūt nec ꝓdeſt ſolum tyrānis nec ſolum faciunt
tyranni: ſed ꝛ in paucoꝝuȝ potentia: ꝛ in populari ſtatu
ſimiliter ſe hȝ. Oſtraciſmus eniȝ eandem quodāmodo
vim hȝ tollēdo eos qui ſupereminent ꝛ in exiliuȝ pellē/
do. Hoc idē ꝛ in ciuitatibus ꝛ in gentibus faciunt hi q
dominant: velut Athenienſes circa Samios ꝛ Chios ꝛ
Leſbios. Quāprimuȝ eniȝ imperiuȝ firmiter habuere:
eo in multis peſſundarūt: cōtra federis equitatez. Per/
ſarū aūt rex Medos ꝛ Aſſyrios: ꝛ alios qui magnū ali/
quid de ipſis ſapiebant ob imperiuȝ prius habitū ſepe
conterruit. ¶ Queſtio aūt ꝓpoſita circa oēs eſt rerūpu/
blicarum ſpēs vtr̄ que ſunt recte: nam ille que trāſgre/
diuntur ad ꝓpriam reſpicientes vtilitatem hoc agunt.
Quinimo ꝛ ille que ad cōmune reſpiciūt bonum eodē
modo ſe habent: patet hoc in alijs quoqȝ artibus ꝛ ſciē/
tijs: neqȝ enim pictor excedentem menſurā pedez ani/
mal habere pateref: quāuis pulcherrimus ille pes eēt.
neqȝ faber proram aut aliam partem nauis. neqȝ certe
magiſter chori: eum qui pulchriorem ac meliorez toto
choro voce emittit: ſinet in choro eē. Itaqȝ ob hoc qui/
dem nil ꝓhibet eos qui domini ſunt cōuenire cum ci/
uitatibus ſi ꝓprie dominatiōis gratia que ꝑncipatibus
vtilia ſunt agant. Quare ſm eas quas cōfitemur ſuper/
excellētias quandam hȝ vtilitatem ratio illa per quam

oſtraciſmus fuit repertus. Melius tñ foꝛet ſic ab initio per legis cōditoꝛē fuiſſet puiſuz vt reſpu. nō idigeret tali medicīa. Scḋo aūt loco ſi qd tale accidat conādū eſt tali aliquo remedio coꝛrigere: qḋ tñ ſactuz nō eſt ī ciuitatibus. Non eñ reſpexerūt ad cōmodū publicū: ſ; per ſeditionē vſi ſunt ciuili pulſione. In his igit̄ ſpēbus gubernandi q̄ lapſe ſunt qḋ ad priuatū cōmodū ptinet ac iuſtū eſt p;: foꝛſan aūt nō ſimplr iuſtū: ⁊ hoc eſt manifeſtuz: ſ; in optima republ'. magna habet̄ dubitatione nō per excellētiā alioꝝ bonoꝝ ceu viriū ⁊ diuitiaꝝ ⁊ amicitiarū: ſ; ſi quis excellat virtute qd de eo ſit faciēduz. Nō eniz dicēdū eſt vt talis vir ſit de ciuitate pellēdus: atq; neq; gubernatiōi alioꝝū talis vir erit ſubijciēdus. Perinde eniz eſt ac ſi qui iouez gubernare velint poteſtatē diuidentes. Reſtat ğ vt videt̄ nāz huius talē eſſe vt oēs ſponte ſua illi parere debeāt: itaq; hmōi quidē homies eſſe reges perpetuos in ciuitatibus.

De regia poteſtate.

¶ De republica regia/ ⁊ regū ſpēbus. Cap. 10.

Foꝛſan vero poſt hoc congruuz fuerit conſiderare de regia gubernatiōe. Dicimus eniz hanc eſſe vnaz ex rectis ſpēbus rerumpublicarū. ¶ Conſiderandū eſt aūt vtrū cōducat ciuitati ⁊ regioni quā recte gubernari opoꝛteat regē habere vel nō: ſed alia queda ſpēs gubernādi magis cōducat: vel an qbuſdā cōducat: quibuſdā non.

Utrū cōducat ciuitati ⁊ regioni regē habere.

¶ Ante oīa vō diſtinguēdū eſt an ſit vnū genꝰ eoꝝū: vel dīas habeāt: vel plures: facile eſt ītueri q̄ plura genera ſunt. Nec ēſt oīuz reguz modus vnus ptātis. In Lacedemonioꝝū eniz repu. vr̄ rex eſſe maxīe ſm̄ leges: neq; eniz ptātē h; oīuz: ſ; cū egredit̄ extra regionē imperiuz h; eoꝝ que pertinēt ad belluz. Preterea ſacrificia deoꝝūq; cerimonie ei cōmiſſa ſunt: hec igit̄ regia ptās eſt quaſi auc̄tatē belli ppetuā hr̄e. vite. n. neciſq; alicuiꝰ nō h; ptātē niſi dū bellū gerit: vt etiā apud antiquos fuiſſe vr̄: qḋ oſtēdit Homerus: nam Agamēnon in cōcionibꝰ maledictis ⁊ iurgijs vexabat̄: ſ; cū a ꝯcione digreſſus ī prelio erat: occidēdi habebat ptātez. Itaq; inquit quez ego pcul a pugna fugientē cōſpexero nō ſibi ſat erit fugere canes ⁊ aues: nam penes me occidēdi ptās. Una ergo ſpecies regni eſt auctoꝛitas belli perpetua: ⁊ qñq; per genus: ⁊ qñq; per electionē hmōi regnuz obtinet̄.

Prīa regni ſpecies.

¶ Eſt ⁊ alia inſuper monarchie ſpēs qualia ſunt apud quoſdaz barbaros regna vim hñtia primaz tyrānidi: ſ; ſint legitima: ⁊ ſm̄ moꝛē patrie. Ob id enim q2 magis apte ſunt ad ſeruiēdū nationes barbaroꝝ q̄; grecoꝝ: ⁊ eoꝝ q icolūt Aſiā q̄; eoꝝ q Europā: perferūt ſub herili pncipatu ſeruile iugū equo aīo: ⁊ ob hoc tyrānica ſunt hmōi regna: ſ; hñt ſecuritatē: q2 moꝛe ⁊ legibꝰ ꝯſtituūt̄. Et ea de cā cuſtodiā hñt regiā nō tyrānicā: reges eniz a ciuibꝰ armis cuſtodiunt̄. Tyrāni vero ab externis mercede cōductis. Et reges ſm̄ leges: ⁊ volētibus: Tyrāni vero inuitis dominant̄. Itaq; alteri ciuibꝰ cuſtodiunt̄: alteri ꝯ ciues cuſtodiā parant. Sunt igit̄ h̄ de quibꝰ dictum eſt due ſpēs monarchie.

Scḋa regni ſpēs.

¶ Tertia eſt ſpēs vt antiquitus ī grecia fuere quos vocabāt eſymnetas. Eſt aūt hic vt ſimplr dicamus electiua tyrānis differēs a barbarica non eo q̄ legitime: ſ; eo q̄ non cōſuete poteſtas aut hmōi: aut viuēte eo durabat: aut tpe: vel rebꝰ geſtis finiebat̄: qualē eligerūt qñq; Mitylenei Pittacū aduerſus exules ſuos: qbꝰ preerāt Anthimenides/ ⁊ Alceus poete: oſtēdit hic Alceus in quodā loco ſuoꝝ carminū: increpat enim q̄ Pittacum hoīem obſcuri generis laboranti ciuitati perfecerint. Hmōi igit̄ ſpēs q2 tyrānice ſunt dominationez habent: quia vero electiua ſunt ⁊ volentiū/ regie.

Tertia regni ſpēs.

¶ Quarta ſpecies regni eſt: quales erāt heroicis tpibus ſpontanee ⁊ ſm̄ moꝛē: ⁊ legē: pp beneficia eniz a primis collata in populos: vel per artes: vel per bellū: vel per cōgregationē in vnum: vel per acquiſitionē regionis: delatū fuit eis regnū de populoꝝ volūtate ⁊ ſucceſſoꝛibus. Id erat ſm̄ moꝛem. Hi ⁊ imperiū

Quarta regni ſpēs.

habebāt belli: ⁊ rei diuine cultū exercebāt: niſi talia eēnt ſacrificia q̄ ſacerdotiū requirerēt: ⁊ poſtea de cōtrouerſijs iudicabāt: ⁊ hoc faciebant alij iureiurādo preſtito: alij ſine iureiurādo: erat aūt illis iuſiurandū p ſceptri eleuationē. Ueteres igit̄ illi reges antiquis tpibus ciuitates/ ⁊ gentes/ ⁊ nationes externas cōtinuo gubernabāt: poſtea vero partī ipſis regibꝰ dimittētibus: partī multitudine detractāte illud ſolū i qbuſdā ciuitatibꝰ/ relictū eſt regibus vt cerimoniaꝝ erga deos haberēt facultatē: ac belli duces in externis eſſent.

¶ De ſpeciebꝰ regū: imperatoꝛe/ optimo viro/ optimis legibꝰ/ vno multis/ potētia circa regē. Cap. II.

Regie ergo ptātis tot ſunt ſpēs quattuoꝛ. vꝫ. Una q̄lis erat tpibus heroū: volentiū. ſ. ⁊ in quibuſdā determinatis rebꝰ. Dux em̄ belli ⁊ iudex cōtrouerſiaꝝ: ⁊ dn̄s cerimoniaꝝ erga deos. Altera erat barbarica ex ꝓgenie. ſ. dn̄atio ſm̄ leges. Tertia quā eſymnetiā vocāt quā eſſe diximus electiuā tyrānidē. Quarta laconica: ea aūt eſt vt ſimplr̄ dicā iperiū belli in quodā genere perpetuū. Iſta quidē igit̄ per hūc modū inter ſe differūt. Quinta eſt ſpēs qn̄ vnus oīū hꝫ ptātē queadmodū vnaqueq̄ gens: ⁊ ciuitas vnaqueq̄ publice oꝛdinata ad exēplar gubernatiōis domus: vt em̄ gubernatio patriſfamilias eſt regia quedā ptās domi: ita regia ptās eſt ciuitatis ⁊ gentis vnius aut pluriū q̄ſi domeſtica quedā gubernatio. Fere aūt due ſunt regni ſpecies de quibꝰ ꝯſiderationē facere expedit: vna hec de q̄ diximus: altera laconica: nam aliarū plereq̄ inter has medie ſunt. Paucioꝛū enim dn̄e q̄ oīmoda ptās regia: pluriū vero q̄ laconica. Itaq̄ cōſideratio fere circa duo v̄ſatur. Unum cōducat ne ciuitatibꝰ perpetuū belli ducē hr̄e: ⁊ hunc vel per genus: vel per electionē? Alterū cōducat ne vnum hr̄e ptātem oīum: an non? De duce igit̄ belli cōſiderare ad leges potius pertinet: q̄ ad aliquam ſpeciem reipub.

Nam in oī republ. id cadere pōt. Quare dimittamus hanc primā partē. De rege aūt qm̄ hec eſt gubernandi legitima ſpēs cōſiderare opꝫ: ⁊ dubitationes que in ea cadūt percurrere. ¶ Caput v̄o huius q̄ōnis eſt vtrū expediat magis ab optimo hoīe regi vel ab optimis legibus gubernari? Qui gubernationē hoīs preferūt aiunt leges ſolū vl̄iter ꝓuidere: non aūt ad ſingulariter oꝛdinari. Itaq̄ in quacūq̄ arte litteris precipue fatuū eſſe ⁊ in egypto poſt tertiam diē mouere lꝫ medicis: q̄d ſi prius/ periculo id agunt ſuo: patet ergo pp̄ eandē cauſā non eſſe per litteras ⁊ leges optimā gubernationē. Atqui ⁊ illam adeſſe opꝫ gubernātibus vniuerſalē rōnē: ⁊ melius certe cui nō adeſt turbatio aliqua oīno q̄ cui naturaliter ineſt. Hac igit̄ turbatione lex caret. Mens vero humana non caret. Sed foꝛſan dicet aliq̄s q̄ per hmōi rōnem ꝓbabilius deliberabit circa ſingula. Quod igit̄ neceſſe ſit ipſū legū cōditoꝛē eſſe: ac leges poni: manifeſtum eſt: ſed non inuiolabiles: q: trāſgrediunt̄. Nam in ceteris quidem inuiolabiles eſſe opꝫ: at de quibuſcunq̄ lex aut ꝓuidere non pōt oīno: aut non bene ꝓuidere: vtrū in his vni viro optimo danda ſit poteſtas vel multis. Etenim nūc plures ſimul cognoſcūt de cauſis/ deliberāt ⁊ iudicāt. Sunt aūt hmōi iudicia de ſingularibus: ⁊ cū vnuſquiſq̄ per ſe foꝛtaſſe deficiat. Ciuitas aūt ex multitudine cōſtet: vt cōuiuium ad plures cōferunt melius eſt q̄ vna atq̄ ſimplex menſa: ſic iudicia multoꝛum ſepe melioꝛa ſunt q̄ vniuſcuiuſq̄. Preterea multitudo minus ſubiacet coꝛruptioni quemadmodū aque magna cōgeries: ſic etiam plures q̄ pauci incoꝛruptibilioꝛes ſunt. At cum vnus iudicat ſi ira vel alia huiuſmodi perturbatio vincat neceſſarium eſt iudiciū coꝛrūpi: ſed in multitudine difficile foꝛet omnes iraſci atq̄ errare: Sic multudo liberoꝝ hominum qui nihil agant preter legē: niſi in quibus ex ipſa neceſſario deficiat: q̄ ſi hoc: non facile in pluribus: ſi plures ſint

Judicia multoꝝ ſepe melioꝛa ſūt q̄ vniuſcuiuſq̄.

boni viri ⁊ ciues. Utruꝫ corruptioꝛ erit vnus in guber/
nando: vel cū erūt plures ⁊ boni oēs: vel pꝫ ꝙ plures?
Enīuero plures inter ſe factiōibus cōtendūt: vnus aūt
non cōtendit: ſed aduerſus hoc forſan ponenduꝫ eſt ꝙ
ſtudioſi viri ſunt oēs vt ille vnus. Si ḡ pluriū guberna
tio: bonoꝝ aūt viroꝝ oīum optimatū dicit: vnius aūt
regnuꝫ optabilius eſſet ciuitatibus ab optimis guber/
nari q̄ꝫ a rege: ⁊ cū poteſtate ⁊ ſine ptāte: modo reperiri
queant plures ſilr: ⁊ ob hoc forſan rex ab initio reptus
eſt ꝙ difficile erat viros plures excellēti virtute repiri:
preſertiꝫ cū tunc ciuitates parue forēt. Preterea ob be/
neficia accepta reges creauere ꝙ opus eſt bonoꝝ viro/
ruꝫ: ſed cuꝫ poſtea cōtingeret vt plures pari virtute rept
rent: nō amplius tolerarūt regē: ſed cōe quiddaꝫ querē/
tes reſpu. ꝯſtituere. Cuꝫ vero deterioꝛes facti lucrū ſibi
quererēt ex gubernatiōe rerūpub. paucoꝛuꝫ hinc potē/
tiaꝫ exortā fuiſſe credendū eſt. Honorabāt eni diuitias:
ex his vero in tyrannides tranſire: ex tyrānis rurſus ad
plebeꝫ: ſemp eniꝫ ad paucioꝛes redeuntes: ꝓpter que/
ſtus cupiditateꝫ: multitudinē corroboꝛauerūt vt tandeꝫ
inſurgēs multitudo ad populareꝫ ſtatuꝫ ciuitates rede/
gerit. Factus nempe maioꝛibus ciuitatibus non facile
eſt aliaꝫ q̄ꝫ popularem gubernandi ſpēm remanere. Si
aūt quis ponat optimum eſſe ciuitatibus a rege guber/
nari, q̄uo fiet in filijs. Utruꝫ per genus erit ſucceſſio: at
ſi qualeſcūqꝫ pernicioſuꝫ eſt: ſed non relinquet regnuꝫ
hmōi natis rex cū id in ſua ſit ptāte. At nō facile iaꝫ eſt
in hoc fideꝫ habere. Arduū eniꝫ ac maioꝛis virtutis q̄ꝫ
ſm humanā naturā. Queſtio eſt ēt vtrū habere debeat
qui regnaturus eſt circa ſe potētiā quādā qua poſſit cō/
pellere nō parētes: vel q̄uo gubernationē exercebit. Si
eniꝫ habeat poteſtatē a legibꝰ cōceſſaꝫ: ⁊ nihil ex volun/
tate ſua faciat ꝑter leges: tamē nec̄aria erit ſibi potētia
per quā leges tueri queat. Forſan quidē de hmōi rege
non difficile eſt determiare: naꝫ opꝫ ipſuꝫ vires habere:

ſed tales vt vnoquoqꝫ ſeparatim ⁊ ſimul pluribꝰ poten/
tioꝛ ſit populo: tn̄ ſit ipotētioꝛ: vt antiq ſolebāt cuſtodiā
ciuitatis tradere: ⁊ quādo aliquē ꝑficiebāt eſymnetā vo
citabant: vel tyrānum. Et Dionyſio poſtulanti circa ſe
habere aliquos cuſtodie cauſa: cōſuluit quidam ſiracu/
ſanis tot eſſe dandos.

¶ De poteſtate regia multis/vno/multitudine apta re
gno: ⁊ alijs rebuſpublicis. Cap. 12.

Verū de eo rege qui cuncta ex volūtate ſua ge
rit cōſideratio nūc eſt faciēda. Nā ille qui ſꝫ
leges dr̄ rex: nō facit (vt diximus) regie gu/
bernationis ſpēm: qꝛ in cunctis rebuſpub.
cadere pōt: vt ſi qdaꝫ ducēdo exercitui quo/
tiens ciuitas bellū gerit ꝑpetuō ſit pꝛefectus: puta in po
pulari ſtatu: ⁊ optimatū gubernatiōe: pluresqꝫ auctoꝛi/
tatem vni cōmittūt belli gerēdi. Eſt aūt talis quedā de/
putatio apud Duraciū: ⁊ apud Sipōtinos: lꝫ apd Si/
pōtinos paulo cōſtrictioꝛ. Sꝫ regia illa poteſtas pleniſ/
ſima p quā rex oīa ex volūtate ſua gubernat: vr̄ qbuſdā
nō eſſe ſm naturā: vt vnus oīuꝫ dn̄s ſit ciuiū: cū ex ſimi
libus ciuitas cōſtet: nam ſimilibꝰ natura idē ius eſſe ne/
ceſſariū eſt: ⁊ eandē dignitatē ſm nām: quare vt parem
habere impares alimoniā: aut veſtē nociuū eſt coꝛpoꝛi/
bus: ita ⁊ in honoꝛibꝰ res ſe habet. Silr ergo ⁊ inequa/
lem equalibus: ex quo nō magis pꝛeeſſe q̄ꝫ ſubeſſe iuſtū
eſt: ⁊ per viciſſitudinē eodē mō: ⁊ hec iam lex: nam inſti
tutio lex eſt. Melius eſt igit vt lex dominet q̄ꝫ aliquis
ciuium: eadēqꝫ iſta rōne ſi quos pꝛeeſſe opꝫ: ita ſunt pꝛe
ficiendi vt cuſtodes legum atqꝫ miniſtri: neceſſe eſt eſſe
aliquos magiſtratus cum poteſtate: ſed nō vnum hunc
eſſe debere aiunt in ciuium paritate: quecunqꝫ tamē vi/
dentur per legē quidē terminari nō poſſe: per hominē
vero cognoſci poſſe: pꝛudenter cauens lex adiungit:
cetera iuſtiſſima intētione iudicari debere: per hos qui
iudicijs pꝛeſunt. Ac inſuper emendare permittit quod

videat̃ expertis vt melius diſponant q̃z vt iacent. Qui
igit̃ legẽ preeſſe iubet, videt̃ iubere deũ preeſſe ⁊ leges;
qui aũt hominẽ iubet preeſſe adiungit ⁊ beſtiã ſeuã. Li
bido quippe talis eſt: atqꝫ obliquos agit etiã viros opti
mos qui ſunt in poteſtate: ex quo mens abſqꝫ appetitu
lex eſt. ¶ Videt̃ aũt de artibus falſum eſſe exẽplũ ꝙ ſm
litteras medicari vanũ eſſet: meliuſqꝫ fore ſi poſſidenti/
bus artem vtamur: nam illi quidẽ nihil cõtra rationez
per amicitiã agunt: niſi ꝙ recuſant mercedẽ accipere cũ
ſanos fecerint. At in ciuilibus magiſtratibus multa per
affectionẽ ⁊ gratiam cõſueuerunt delinquere: ⁊ cum de
fide medici timeret̃/ ac ſuſpitio foret ne ſuſcepto ab ini
micis precio necare velit: tunc ex litteris curam magis
optaremus. Atqui egrotantes medici alios ad ſe medi
cos vocãt: ⁊ magiſtri paleſtre alios magiſtros: quaſi ne/
queant verum diſcernere qui de proprijs iudicant: ⁊
in affectu conſtituti ſunt. Quare manifeſtũ eſt ꝙ iuſtuz
querẽtes mediũ querũt. Lex. n. mediũ. ¶ Preterea va/
lidiores ⁊ de validioribus rebus leges ſunt ille que ex
moribus ꝓueniũt q̃z que ex litteris. Quare ſi minus fal
litur homo q̃z hi qui ſm litteras: non tamẽ q̃z hi qui ſm
cõſuetudinẽ. Atqui nec facile eſt vnũ diſcernere: opus
erit ergo vt plures ſint ſub eo iudicãtes. Itaqꝫ qꝺ refert
hoc ſtatim ab initio ꝓuidere vel expectare vt ipſe vnus
alijs iſta cõmittat: inſup qꝺ prius dicebat̃ ſiquidẽ vir ſtu
dioſus: qm̃ melior ſit preeſſe debet. vno autẽ duo boni
meliores ſunt. Hoc eniz eſt qꝺ Homerus ait. duo ſimul
euntes: ⁊ optatio Agamẽnonis: vtinã tales mihi decez
cõſultores adeſſent. Sunt autẽ etiaz nunc magiſtratus
cum poteſtate iudicãdi de quibuſdã: ceu iudex de qui/
bus lex prouidere non põt: nam de quibꝰ lex determi/
nare põt/ nemo dubitaret. Sz cum quedam cõprehẽdi
legibus poſſint: quedã nõ poſſint: ⁊ hec ſint illa que du/
bitationẽ ⁊ q̃ſtionem faciunt: vtrum melius ſit ab optima
lege: an ab optimo viro gubernari. Nam que in cõſul/

tationẽ veniũt de eiſdẽ ferri legẽ impoſſibile eſt. Nõ igitur
aduerſus hoc aiũt ꝙ nõ neceſſariũ ſit hominẽ in hmõi
rebus iudicare: ſed ꝙ nõ vnũ ſolũ: ſed plures. Iudicat
eniz vnuſquiſqꝫ in magiſtratu bene: ſi ſit eruditꝰ primo a
lege. ¶ Forſan vero abſurdũ videri poſſet: ſi meliꝰ cernat
duobꝰ oculis: ⁊ duabꝰ auribꝰ audiat: ⁊ duobus pedibus
duabuſqꝫ manibꝰ agat q̃z plures pluribꝰ. cũ ⁊ nũc q̃daz
reges ⁊ tyrãni oculos plures ſibi cõparẽt: ⁊ aures: ⁊ ma
nus: ⁊ pedes: ꝑficiendo amicos ⁊ curationẽ rerũ eis cõ
mittendo: qui niſi ſint amici nõ faciũt ſm illoꝝ intẽtio/
nem. ſi vero ſint: amici ⁊ ſtatus illoꝝ ⁊ perſonarũ. ami
cus autem par ⁊ ſimilis. Quare ſi eos cenſet perficien/
dos certe pares: ac ſimiles gubernationibꝰ preeſſe cenſet
oportere. Que igitur cõtendentes contra regiã guber/
nationez aiunt fere iſta ſunt. ¶ Sed hec forſan in qui/
buſdam ita ſe habent: in quibuſdã autẽ nõ ita. Eſt eniz
quoddaz natura dominabile: aliud regibile: aliud po/
pulare: ⁊ iuſtum ⁊ vtile. Tyrãnicum vero nõ eſt ſm na/
turam: nec vlla aliarũ gubernationuz que rectam tranſ/
grediuntur formã: hec enim fiunt preter naturam. Sed
ex his que dicta ſunt: patz ꝙ in ſimilibus ⁊ paribus/ nec
vtile eſt: neqꝫ iuſtum: vt vnus ſit dñs oĩum: neqꝫ ſi non
ſint leges: ſed tanq̃z ipſa ſit lex: atqꝫ ſi ſint leges: neqꝫ bo
nus bonoꝝ: neqꝫ nõ bonoꝝ nõ bonus: neqꝫ ſi ſm vir/
tutẽ ſit melior per quẽdam moduz. Quis autem iſte ſit
modus: dicẽdum eſt. Diximus vero aliqualiter ⁊ ante.
Primo determinãdũ eſt quid congruat regi: quid opti
matibus: quid reipu. Regibus cõgruit hmõi multitu/
do que natura apta ſit ferre genꝰ preſtãs virtute ad prin
cipatum ciuilem. Optimatibus vero cõgruens eſt mul
titudo liberoꝝ que nata ſit ad ferendum gubernatio/
nem eoꝝ qui ſunt ſm virtutẽ primarij. Ad ciuilem gu/
bernationẽ autẽ reipubli. cõgruit ea multitudo in qua
populus innaſcit̃ bellicꝰ qui gubernari poſſit ⁊ guberna
re ſm leges ⁊ equitatẽ impartiẽs tenuioribꝰ honores ⁊

magiſtratus. Quando igitur aut totum genus aut in/
ter alios vnum aliquē ita precellere contingat, vt vnius
ipſius virtus maioꝛ ſit alioꝛū omnīū virtute: tunc iuſtuꝫ
eſt hoc eſſe regiuꝫ genus:⁊ omnium dominari: ⁊ hunc
vnum eſſe regem. Ut enim dictum eſt pꝛius non ſolum
id habet iuſtitiā quā pꝛeferre ſolent rerūpub. inſtituto/
res:⁊ qui optimatū:⁊ qui paucoꝛū potentium: ⁊ qui po
pularē. Oēs enim excellentiā tribuunt:ſed excellentiaꝫ
nō eādem:ſed ſm pꝛius dicta:neq3 interficere: neq3 in
exilium agere:neq3 relegare hunc poſſe decet:neq3 di/
gnari vt per vices gubernet:non eniꝫ natura fit vt pars
ſuperet totum:habenti vero tantā excellentiam hoc ac/
cidit. Reſtat ergo ſolum vt huic ſuadēti pareatur/⁊ po
teſtatem eum habere non per vices ſed ſimplr. De re/
gia igitur gubernatione:⁊ quas dr̄ias habeat:⁊ vtrū vti
le ſit ciuitatibus:vel nō:⁊ quibus:⁊ qūo in hunc moduꝫ
determinatuꝫ ſit. Cum vero tres dixerimus eſſe rectas
gubernādi ſpecies:harū vero neceſſariū ſit eam eſſe op
timam que ab optimis guberneṫ. Talis autē eſt in qua
cōtingit aut vnum aliquem oīum:aut genus totum:aut
multitudinē virtute pꝛeſtante gubernare eos/qui gu/
bernari valeant ad eam vitā que ſit maxime expetēda:
⁊ in pꝛimis libꝛis oſtenſum ſit neceſſarium eſſe vt ſit ea/
dem virtus boni viri:⁊ ciuis optime ciuitatis:patet ꝙ
eodem modo:⁊ per eadem fit vir bonus ⁊ ciuitatē ſta/
tueret quis ab optimis gubernari:vel a rege. Itaq3 ea/
dem fere diſciplina ⁊ idem moꝛes facerent ſtudioſum
virum qui faciunt ciuilem ⁊ regium. His determinatis
conandum iam erit de optima repub. dicere queādmo
dum fiat:⁊ quomodo conſtituatur. Nam neceſſe eſt de
illa conuenientē conſiderationē facere.

Tertij Politicoꝛum Ariſto. Finis.

QVARTVS POLITICORVM Ariſtotelis.

De optima republica/⁊ ptinentibus ad legiſlatoꝛē3.

Capitulum Pꝛimum

IN cūctis artibus ⁊ ſciētijs que nō
circa ptē3/ſed circa gen⁹ aliqd̄ pfe
cte exiſtunt:vni⁹ eſt cōſiderare:qd
cuiq3 cōueniat generi ceu exercita
tio coꝛpis qualis quali cōueniat:⁊
q̄ ſit optīa. Optime.n.nāe diſpō ⁊
optime affluēti optimā3 cōuenire
neceſſariū eſt:⁊ que plurimis:vna
oībus:eteni3 hoc gymnaſtice eſt.
Preterea vero ſiqs nō exactā illa3 cupiat habitudinē ⁊
ſciā3 circa certamina:nihilomin⁹ magri gymnaſioꝝ eſt
hanc potētia3 pparare:eodēq3 mō in medicina:⁊ in fa
bꝛicatiōe nauiū:⁊ veſtiū:⁊ in oī alio artificio videm⁹ cō
tingere. Quare manifeſtū eſt ꝙ eiuſdē eſt ſcie videre q̄
ſit optima reſpu.⁊ qualis maxime ad votu3 foꝛet nullo
extremoꝝ eā impediēte:⁊ q̄ quib⁹ ↄueniat. Na3 plures
optima3 aſſeq foꝛſan impoſſe eſt. Itaq3 ⁊ ea q̄ ſit ſimplr
optīa:⁊ ea q̄ quātu3 fieri pōt optīa latere nō dꝫ legis cō
ditoꝛē/ac vere ciuilē hoīem. Ac pterea tertia q̄ ſit ex ſup
poſitiōe. Na3 op3 datā quoq3 ↄſiderare poſſe queādmo
dum ab initio cōſtituaṫ: ⁊ cōſtituta ſeruareṫ ꝙ plurimo
tpe. Dico aūt ceu ſi cui ciuitati cōtigerit neq3 optimam
gubernatione3 hr̄e: neq3 necīa illa adeſſe: neq3 illiſ ipſis
que aſſint recte vti: ſed alijs deterioꝛib⁹. Preter h̄ autē
oīa eā gubernatione3 q̄ oībus maxie cōgruat ciuitatib⁹
noſſe op3:vt tradūt plurimi eoꝝ qui de repu. tractāt. Et
ſi de alijs recte dicūt:de vtilib⁹ vero oberrāt:non ſolum
eni3 optimā rēpub. cōſiderare op3:ſed ēt illa3 q̄ in vſu3
cadere poſſit:⁊ que ſit facilioꝛ ⁊ cōioꝛ oībus. Nunc autē
alij ſupꝛemā querūt ſolū multis ſane adminiculis indi/

genté:alij magis cõez aliquã tradẽtes/tollenteſqꝫ eas q̃
in vſu ſunt/laconicã vel aliã quãdã cõmẽdãt. Ar.n.opꝫ
talẽ inſtõnẽ reipu. ĩducere/vt ſuadeanƭ ac poſſint hoĩes
ex his q̃ ſibi aſſunt facil'r eã recipe. Naꝫ ẽ nõ min⁹ diffici
le corrigere rẽpu. iaꝫ iſtitutã q̃ꝫ ab initio inſtituere: quẽ/
admodũ ⁊ poſt diſcere q̃ꝫ ab initio didiciſſe. Quapp nõ
ſolũ his q̃ libris ſcripte ſunt reſpu. verũetiã illis q̃ reue/
ra exiſtũt auxiliari poſſe oꝫ ciuilẽ hoĩeꝫ: vt dixim⁹. Hoc
aũt facere nõ põt ſi ignoret quot ſint ſpẽs eaꝝ. Nam nũc
qdaꝫ putat vnã eſſe popularẽ: ⁊ vnã paucoꝝ potẽtiũ qð
nõ eſt verũ. Itaqꝫ opꝫ nõ latere dñas oĩuꝫ: ⁊ quot ſint:
⁊ quotupliciter ꝯponanƭ. Leges ẽt ſil'r cũ his ꝯſiderãde
erũt q̃ ſunt optime/⁊ q̃ ꝯueniãt vnicuiqꝫ gubernationi.
Sũt.n. leges oẽs ad rẽpu. accõmodãde. nõ aũt reſpu.
ad legẽ. Eſt nãqꝫ reſpu. inſtõ ciuitatis circa magrat⁹ ho
noreſqꝫ publicos/quẽadmodũ debeãt ĩpartiri: ⁊ in quo
ptãs auctoritaſqꝫ ſũma dẽat ꝯſiſtere: ⁊ q ſit finis cuiuſqꝫ
ſocietatis. Leges aũt eaꝝ varie ſunt p q̃s modus reipu.
gubernãde ſignãƭ ſm quas debeant illi q ſunt in ptãte
impare: ⁊ phibere trãſgreſſores. Ex quo ptꝫ q̄ neceſſe ẽ
dñas ⁊ numerũ tenere ſingulaꝝ rerũpu. ẽt ad legũ poſi
tiones. Neqꝫ.n. fieri põt vt eedeꝫ leges vtiles ſint pau/
corum potẽtie/ac popularib⁹: neqꝫ popularib⁹ oĩbus. ſi
qdeꝫ plures ſunt ⁊ nõ vna dũtaxat.

¶ De ſpecieb⁹ rerũpublicaꝝ/trãſgreſſionib⁹/cẽſu potẽ/
ſtate/de exqrendis a ciuili viro. Cap. 2.

CUm vero in p̄cedẽtib⁹ dictũ ſit a nobis tres
eẽ rerũpu. ſpẽs rectas. Regnũ. optimatiũ:
⁊ eaꝫ q̃ appellaƭ reſpu. ac tres eaꝝ trãſgreſ
ſiões ⁊ labes: cũ regnũ in tyrãnidẽ/optioꝝ
aũt gubernatio in pacoruꝫ potentiaꝫ reſpu.
autẽ in populareꝫ ſtatũ labatur. Et de optimatuꝫ guber
natione ⁊ regia ſit dictum. ¶ Nam de optima republi.
cõſiderare idẽ eſt ac de illis dicere: vult eniꝫ vtraqꝫ illa/
rum p virtutem ceteris opportunius cõcurrẽtibus con/

ſiſtere: ⁊ inſup qd inter ſe differãt regia ptãs ⁊ optimoꝝ
gubernatio: ⁊ qũ regia gubernatio putãda ſit/determi/
nauim⁹. Reſtat nũc vt de illa que appellaƭ reſpu. dica/
mus: ⁊ de ceteris gubernãdi formis: vt de paucoꝝ potẽ
tia: ac de populari ſtatu: ⁊ de tyrãnide. Ptꝫ igitur haruꝫ
tranſgreſſionũ que deterrima ſit: queue ſcða: neceſſe eſt
eniꝫ prime ⁊ diuiniſſime trãſgreſſionẽ eſſe deterrimaꝫ.
Regiaꝫ quippe gubernationẽ neceſſe eſt: aut nomẽ ha/
bere ſoluꝫ cũ non ſit: aut pp magnã illius q regit excellẽ
tiam eſſe. Ex quo ſit tyrãnideꝫ deterrimã exiſtere ac plu
rium a recta ſpẽ gubernãdi abeſſe. Scðo aũt loco pau/
coꝝ potẽtiã: naꝫ optimoꝝ gubernatio multũ ab hac ſpẽ
diſtat. Maxime vero mediocrẽ eẽ popularẽ ſtatũ. Fuit
e prius qdaꝫ/qui iſto mõ tradidit: nõ tñ in idẽ aſpictẽs
nobiſcũ. Ille.n. eſtimabat rectaꝝ ſpecieꝝ oĩuꝫ ceu pau/
coruꝫ potentie laudabilis ⁊ aliarũ deterrimã eẽ popula
rem. Improbarũ vero optimã. Nos aũt eas que tranſ/
grediunƭ aberrare oẽs dicimus nec paucoꝝ potẽtia: q̄
melior ſit altera q̃ꝫ altera recte dr̃. Sꝫ q̄ min⁹ improba.
Uerum de his nũc diſcutere omittam⁹. ¶ Eſt aũt a no/
bis primo diſtinguẽduꝫ quot ſint differẽtie rerũpubli.
ſiqdẽ plures ſunt ſpẽs populares gubernatiõis ac pau
corũ. Deinde que cõiſſima ⁊ optabiliſſima ſit poſt opti
maꝫ rẽpub. ⁊ ſiqua cõtingit alia ad optimatiũ nãm decli
nans recte ꝯſtituta ⁊ q̃ꝫ plurimis ꝯgruẽs ciuitatib⁹ que
nam iſta ſit: deinde aliarũ que a quib⁹ expetẽda. Forſan
eniꝫ quibuſdã neceſſaria eſt popularis gubernatio ma/
gis q̃ꝫ paucoꝝ potentia. quibuſdaꝫ vero hec magis q̃ꝫ
illa. Deinde quẽadmoduꝫ diſpoſitũ eſſe cõueniat illuꝫ q
velit has gubernatiões recipere. Dico aũt popularẽ ſꝫ
ſingulas ſpecies: ac rurſus paucorũ potentiã. Tandem
vero omniũ iſtarũ cuꝫ facta fuerit breuiter mẽtio conan
dum erit referre quenã labes/⁊ que ꝯſeruatiões ſint: ⁊
cõiter oĩum: ⁊ particulariter vniuſcuiuſqꝫ: ⁊ p quas cãs
illas maxime euenire contingat.

¶De diuerſitate partiũ ciuitatis/de priſca/⁊ ꝓpria de rebuſpublicis ſententia. Cap. 3.

QT igitur ſint plures rerũpub. ſpẽs illa eſt cã ꝙ cuiuſq; ciuitatis ꝑtes ſint plures. Videm⁹ eĩ ꝑmo ex domibus cõſtare ciuitatẽ. deinde rurſus ex hac multitudine: alios eẽ diuites: alios pauperes: alios medios: diuitũq; ⁊ paupeꝝ partem eſſe bellicã: partẽ imbellẽ. Et rurſus ex plebe ꝑtẽ agroꝝ culture deditã videm⁹: ꝑtem mercature: ꝑtem opificijs/⁊ ſordidis miniſterijs. Nobilitatis quoq; dñe ſunt ſm opulẽtiã ⁊ magnitudinẽ cẽſus. Sunt.n. alij eq̃tes q̃d mun⁹ nemõ facil'r ſuppõꝛtare põt: niſi ſit diues. Itaq; antiq̃s tẽpibus quecũq; ciuitates equeſtri potẽtia excellebãt in his paucoꝝ potentia gubernabat. Eq̃tatu aũt bella ↄ̃ finitimos exercebãt: ceu Eretrienſes ⁊ Chalcidẽſes ⁊ Magneſij q ſunt ſub Meandro: ⁊ alie ꝑtes aſiaticarũ ciuitatũ. Preterea ſunt alie nobiliũ dñe: quoſdaꝫ eniꝫ genus/quoſdã virtus extollit: ⁊ ſiqd aliud tale ciuitatis ꝑtẽ eẽ oꝫ: dictũ eſt: ibi de optimatib⁹ tractauimus: ibi nãq; diſtinxim⁹ quot ex ꝑtibus neceſſarijs oĩs ↄ̃ſtat ciuitas: ⁊ he q̃deꝫ ꝑtes/qñq; cõcurrũt oẽs ad rẽpub. gubernãdã: qñq; pauciores/qñq; plures. Patꝫ igi' ꝙ neceẽ eſt plures reſpub. eſſe inter ſe differẽtes ſpẽ. Naꝫ ⁊ ipſe earũ ꝑtes inter ſe ſpẽ differũt. Reſpub. eſt inſtõ gubernationũ. Hãc vero diſtribuũt oẽs: vel ſm aliquã eq̃tatẽ cõem. Dico aũt veluti tenuioꝝ ⁊ opulentoꝝ vel cõmunem aliquã amboꝝ. Neceſſariũ eſt ergo reſpub. tot eſſe quot ſunt inſtõnes circa earuꝫ ſupeminẽtias/ſm diſtantiã partiuꝫ. Maxime vero due vnr eſſe queadmodũ de vẽtis dici ſolet: alios quidẽ eſſe boꝛeales: alios auſtrales: ceteros aũt ventos hoꝝũ exceſſus: ſic etiãꝫ reſpub. duas eſſe/popularẽ. ſ. ⁊ paucoꝝ potẽtiã. Naꝫ optimates ſpeciem eſſe paucoꝝũ potentiũ poſuere: ⁊ eaꝫ que vocatur reſpub. dicebãt eſſe popularẽ queadmodũ de ventis: zephirũ q̃dẽ boꝛealẽ: eurũ aũt auſtraleꝫ. Eodẽq; mõ in

harmonijs: vt quidaꝫ tradunt: nam ⁊ in illis poſuerunt duas ſpẽs: vnam doꝛicã: alteram phrygiã: ceteras vero oẽs vel ad doꝛicã vel ad phrygiã referri. Maxime q̃dem igitur cõſueuerũt de reb. pub. ſic exiſtimare. Sed certe verius ac melius eſt vt nos diuiſim⁹ duaꝝ vel vni⁹ recte cõſtitute ceteras eſſe trãſgreſſiones: vt recte armonie: ſic etiã optime reipub. ad paucoꝝũ quidem potẽtiã inclinãt que durioꝛes ſunt ac magis violẽte. Que vero remiſſe ⁊ molles/ad popularẽ ſtatũ ꝑtinere.

¶De populari gubernatione/partibus ciuitatis/ſpeciebus plebis ⁊ ſpeciebus nobiliũ/⁊ ſpecieb⁹ popularis gubernationis. Cap. 4.

NEq; vero popularis ita ſimpl'r ponenda vt quidã ponũt vbi multitudo dñatur. Nam ⁊ paucoꝝũ potẽtiuꝫ: ⁊ vbiq; maioꝛ pars ꝑualet. Eteniꝫ ſi eſſent vniuerſi mille trecenti: ⁊ hoꝛuꝫ mille foꝛẽt opulẽti/neq; ꝑtem gubernatõis darent trecẽtis illis paupib⁹ ingenuis/ac ceteris parib⁹ nemo diceret hãc eſſe ppl'arẽ. Eodẽq; mõ ſi pauci q̃deꝫ inopes in ciuitate plus poſſent q̃ꝫ multi: ẽ⁹ opulenti: nec honoꝛes illis impartirent: nemo vtiq; diceret hanc eẽ ſpẽꝫ: que appellat' paucoꝝ potẽtiũ. Potĩ⁹ itaq; dicẽdũ fuerit ppl'areꝫ q̃deꝫ eẽ cũ penes ĩgenuos hoĩes eſt gubernatio: paucoꝝ aũt potẽtiũ cũ penes opulẽtos. Sed ↄ̃tingit vt alteri multi ſint: alteri pauci. Pleriq;.n. ingenui ſunt: rari vero diuites. Etenim ſi magiſtratus honoꝛeſq; publice ſꝫ magnitudinẽ diſtribuerent': vt in Ethiopia quidaꝫ tradũt fieri: vel ſꝫ pulchꝛitudinẽ: paucoꝝ eſſet gubernatio: cũ ꝑua ſit multitudo ingenuoꝝ ⁊ foꝛmoſoꝝ. Verũtñ nõ iſto mõ ſat eſt reſpu. iſtas determinaſſe: ſed cũ plures ſint ꝑtes ⁊ multitudinis ⁊ paucoꝝuꝫ potẽtiũ adhuc reſumẽdũ eſt/ vt neq; ingenui pauci exiñtes plurib⁹: neq; Ionũ multitudo ĩgenuis dñet' vt in Apollonia q̃ ẽ in Ionio/ ⁊ ĩ Thera. In vtraq;.n. iſtaꝝ vrbiũ honoꝛes dignitateſq; erãt illoꝝ q nobilitate pre/

ſtabant:ꝛ qui pꝛimi in eas colonias venerant:qui erant
pauci. Non aũt diuitũ licet multitudine ſuperaret po/
pulus vt in Colophone antiquit⁹. Ibi enim poſſidebat
magna patrimonia multitudo anteq̃ꝫ belluꝫ gererẽt ad/
uerſus Lydos:ſed eſt multitudinis quedaꝫ guberna/
tio qñ ingenui hoĩs ꝛ inopes multi exiſtẽtes gubernãt
rẽpu. Paucoꝛuꝫ vero potentiũ qñ opulẽti ꝛ nobilioꝛes
pauci exiſtentes gubernant. Q̄ꝫ igit̃ plures ſint rerũpu.
ſpecies: ꝛ quibus de cauſis, ptꝫ. ¶ Quãobꝛeꝫ vero plu
res ſint q̃ꝫ ille quas dictum erat:ꝛ quenaꝫ iſte ſint:ꝛ ꝓp
quid:deinceps dicemus:pꝛincipio vnde pꝛius aſſum/
ptõ. Fatemur enĩꝫ nõ vnaꝫ ptem,ſed plures oẽm hẽre
ciuitateꝫ.vt igit̃ ſi aĩalis vellemus ſpẽs cape:pꝛimo ſe/
gregarem⁹ id qđ nec̃iuꝫ ſit aĩal oẽ hẽre:ceu q̃dã ſenſiti/
uoꝝ:ꝛ qꝫ cibũ cõficiat atq̃ꝫ receptet:puta os ꝛ ventreꝫ:ꝛ
pꝛeterea illas quibus mouent̃ partes. Si itaq̃ꝫ tot ſpẽs
ſoluꝫ:haꝝ vero differẽtie foꝛẽt:dico aũt ceu oꝛis genera
plura:ꝛ ventris ꝛ ſenſitiuoꝝ:ꝛ p̃terea eaꝝ quib⁹ mouent̃
ptiuꝫ. Harũ cõiugationis numerus neceſſario efficeret
plura genera aĩaliũ: nõ.n.fieri põt vt idẽ aĩal hẽat plu
res dĩas oꝛis:ſic ẽt neq̃ꝫ aurium. Itaq̃ꝫ qñ ſuſcepte ſint
oẽs cõbinationes iſtoꝛuꝫ facient ſpẽs aĩalis: ꝛ tot q̃deꝫ
ſpecies quot cõiugatiões ſunt ptiuꝫ neceſſariaꝝ. Eodẽ
mõ de rebuſpu.ciuitates enim nõ ex vna:ſed ex multis
partibus cõſtat.vt ſepius dictum eſt. ¶ Una quedã ps
eſt circa alimenta multitudo quos agricolas dicimus.
¶ Altera vero ps circa miniſteria ceu artifices ſine qui/
bus ciuitas habitari nõ põt. Harũ vero artiuꝫ:alie ſunt
neceſſarie:alie ad delitias partinent:ꝛ ad vite cultum.
¶ Tertia pars eſt foꝛenſis multitudo que circa emendũ
vendendũq̃ꝫ:ꝛ circa mercaturaꝫ:ꝛ nũmulariã verſatur.
¶ Quarta pars mercẽnarij. ¶ Quinta ꝓpulſatoꝛes bel
li:que quidẽ pars nõ minus neceſſaria eſt ciuitati q̃ꝫ ali
qua ſuperioꝛ:ſi velint tueri libertatem. Impoſſibile eſt
enim vt que ciuitas vocari mereatur ſit natura ſerua.

Per ſe enĩꝫ ſufficiẽs ciuitas. Seruus aũt non per ſe ſuf
ficiens eſt. Quapꝛopter in libꝛis de repu. oꝛnate quidẽ
hoc:ſꝫ non ſufficiẽter dictũ eſt a Socrate. Inquit enim
ex quattuoꝛ maxime nec̃ijs ciuitatẽ cõſtare. Hos auteꝫ
eſſe textoꝛeꝫ/Agricolã/Coꝛiariũ/Edificatoꝛẽ. Rurſus
vero adiungit quaſi illa non ſufficiãt. Fabꝛũ/ferrariũ ꝛ
paſtoꝛẽ:ꝛ inſuper negociatoꝛẽ:ꝛ nũmulariuꝫ: ꝛ hec oĩa
cõplent pꝛimuꝫ ciuitatẽ.quaſi vero ciuitas oĩs neceſſa/
rioꝝ gratia ſit cõſtituta:ac non magis gratia honeſti: ꝛ
quaſi eque indigeat coꝛiarijs ꝛ agricolis. ¶ Pꝛopulſa
toꝛes aũt belli nõ pꝛimã facit partẽ:anteq̃ꝫ aucta regio/
ne ac vicinis coactis ad bellũ deueniat̃. Atqui ꝛ ĩ quat/
tuoꝛ illis ꝛ in quotcũq̃ꝫ cõicantibus nec̃ium eſt eſſe ali/
quem qui ius dicat ac decernat. Siquidẽ ergo animaꝫ
quis ponat aĩalis eſſe partẽ magis q̃ꝫ coꝛpus ꝛ ciuitatũ
magis talia ponendũ eſt eſſe partẽ q̃ꝫ ea q̃ pertinent ad
nec̃iuꝫ vſum:pꝛopulſatoꝛes belli.vꝫ. iuſtitie iudiciarie
exhibitoꝛes:ac p̃terea cõſultoꝛes:qđ eſt ciuilis pꝛuden
tie opus. Et hoc ſiue ſeparatiꝫ exiſtat quibuſdã ſiue eiſ/
dem/nihil refert ad hunc ſermonem. Nam ꝛ in armis
eſſe ꝛ agros colere ſepe cõtingit eiſdem. Quare ſi hec
ꝛ alia ponenda ſunt ciuitatis eſſe partes manifeſtũ eſt:
q̃ꝛ ꝓpulſatoꝛes belli partes neceſſario ſunt ciuitatis.
¶ Septima pars eſt ipſoꝝ qui magna patrimonia ha/
bentes reipub.onera ſuſtinent quos opulentos voca/
mus. ¶ Octaua eoꝛuꝫ qui publicã operam exhibent: ꝛ
qui in magiſtratibus gerendis occupati exiſtunt. Ciui/
tas enim abſq̃ꝫ magiſtratibus eſſe non põt. Neceſſariuꝫ
igitur eſt eſſe quoſdaꝫ qui magiſtratus gerere valeant:
ꝛ hoc munus ſufferre in ciuitate/vel perpetuo vel ad
tempus. Reliqua vero ſunt illa de quibus ſupꝛa deter
minauimus in cõſulendo:ꝛ ius litigantibus reddendo
verſari. Si igit̃ hec ciuitatibus adeſſe opꝫ recteq̃ꝫ fieri
ꝛ iuſte:neceſſariũ eſt eẽ aliquos qui virtuteꝫ habeãt re/
rum ciuiliũ. Ceteras ergo potentias eiſdẽ adeſſe poſſe

Ex q̃ttuoꝛ nec̃ijs ciui/ tas ɔ̄ſtat ſe/ ſe Socra.

videntur pluribus:cen eoſdem eſſe ꝓpulſatores belli ⁊
agricolas ⁊ artifices. Et ꝑterea cõſultores ⁊ iudicãtes.
Arrogant quoqꝫ ſibi virtutẽ cuncti: ⁊ multifariã ſe ido/
neos exiſtimãt ad gubernandũ. Uerũ pauperes ac di/
uites eoſdẽ eſſe impoſſibile eſt. Quapp̄ he partes pre/
cipue videnꝫ eſſe ciuitatis:inopes.ſ.⁊ opulẽti. Et ꝑte/
rea ex eo ꝙ vt plurimũ alij pauci ſunt:alij multis maxi/
me oĩuꝫ ꝯrie iter ſe partes iſte apparẽt. Itaqꝫ ⁊ reſpu.
ſm̃ eaꝝ ꝑualẽtiã cõſtituerũt ac due videnꝫ.ſ.popularis
⁊ paucoꝝ potẽtia. Que igiꝫ ſint plures ⁊ ob quas cauſas
dictũ eſt prius. ¶ Que vero ⁊ popularis ipſi⁹ ſpẽs ſint plu/
res ⁊ paucoꝝ potẽtiũ oſtẽdemus. Patet aũt hoc ex his
que dicta ſunt:nam ⁊ in plebe ⁊ in nobilitate plura ſunt
hoĩuꝫ genera. ¶ Plebis qdẽ vna ſpecies agricole: alia
artifices: alia negociatores/q emẽdis vẽdẽdiſqꝫ rebus
intẽdunt:alij circa reꝫ maritimã:⁊ hoꝝ alij bellatores:
alij mercatores:alij naute:alij piſcatores; multis enim
locis hoꝝ omniuꝫ turba ingens; vt piſcatores Tarẽti ⁊
Bizãtij:naualis multitudo Athenis:mercatores ĩ Egi
na ⁊ Chio:Portitores in Tenedo: inſuper manuales
⁊ paruas facultates hñtes qui ocioſi eẽ non pñt. Prete
rea qui nõ ex vtroqꝫ parẽte ciue ſunt orti:liberi tñ hoies
⁊ ſiqua hmõi plebeioꝝ hoim ſpẽs altera. Nobilitas ve/
ro diuitie/genus/vtus/diſciplina:⁊ his ſilia:q̃ dicunꝫ ſꝫ
eandẽ rõnẽ:popularis igiꝫ p̄ma ſpẽs dr̃ maxĩe ſm̃ eq̃/
litatẽ. Uult eniꝫ lex hmõi popularitatis pares eẽ diuites
⁊ pauperes nec alteros plus poſſe: alteros minus: ſed
vtroſqꝫ eẽ eq̃les:ſi quidẽ maxĩe libertas eſt in populari
ſtatu vt putãt quidã ⁊ eq̃litas certe eẽt maxime pariter
oĩbus reipu.participãtib⁹. Cuꝫ vero populus ſit multitu/
do:⁊ id obtineat qd̃ pluribus videaꝫ:neceſſe eſt vt h̄ ſit
popularis gubernatio. Una igiꝫ ſpẽs popularis eſt hec.
¶ Alia vero ſpẽs:vt magr̃atus honoreſqꝫ in repu. ſꝫ cen/
ſum patrimonioꝝ ⁊ eũ quidẽ paruũ tribuanꝫ/ita vt qui
tãta poſſidet habilis ſit ad honores reipu.ſuſcipiẽdos.

Que ſũt ple
bis ſpẽs.

qui vero nõ poſſidet ſit inhabilis. ¶ Alia ſpẽs popula/
ris eſt:oĩbus oĩno ciuib⁹ habilitas ſit/mõ nõ ſint aliqua
ex cã obnoxij:dominet aũt lex. ¶ Alia ſpẽs popularis
eſt:vt oẽs oĩno habiles ſint ad magr̃atus gerẽdos mo-
do ſint ciues ⁊ dñeꝫ lex. ¶ Alia ſpẽs eodẽqꝫ mõ niſi ꝙ ñ
lex dominaꝫ/ſꝫ multitudo. Hoc ãt ſit qñ populi decreta
preualẽt legib⁹. Accidit vero ob prepotẽtes quoſdã q po
pulũ ducũt. Naꝫ in his rebuſpu.in quib⁹ dñaꝫ lex:pre/
potens aliqs nõ ſit q populũ ducat: ſꝫ optimi ciuiũ rẽ/
pub.gubernãt. At vbi leges nõ dominanꝫ:ibi ductores
populi oriunꝫ. Solus enim populus regit cõpoſitus
vnus ex pluribus. Multitudo eniꝫ dñandi auc̃itatẽ hꝫ
nõ vt ſinguli/ſꝫ vt oẽs. Homerus aũt cũ dicit nõ eſſe bo
num vt plures regãt.vtrũ de hac dicit/vel de illa cũ plu
res gubernãt vt ſinguli:incertũ eſt. Talis ẽ pp̃ls vt po/
te abſolutã poteſtatẽ hñs/ dñari ſolus q̃rit/nec vlli legi
ſubeſſe:efficiturqꝫ dñator. Itaqꝫ aſſentatores ei⁹ in ꝑcio
habenꝫ:⁊ eſt hmõi pp̃ls ĩ gubernatiõe ſua tyrãno per/
ſimilis. Iidẽ nempe mores ⁊ vtrobiqꝫ meliores depri/
muntur:⁊ decreta huius populi perinde ſunt vt tyrãni
precepta. Et ductores ſuaſoreſqꝫ hmõi populi ſunt ve/
lut adulatores illi q circa tyrãnos verſanꝫ:⁊ maxĩe vtriſqꝫ
apud vtroſqꝫ potẽtia eſt:adulatorib⁹ inquã penes tyrã/
num:ac ductoribus ſuaſoribuſqꝫ populi apud ipſuꝫ po
pulum. Hi actores ſunt vt decretũ populi leges infrin/
gãt:⁊ ad voluntatẽ populi cũcta referanꝫ. Cõtingit aũt
illis fieri potẽtes ex eo:qꝛ populus dñaꝫ omniũ:ipſi aũt
voluntatẽ populi maxime dicũt:qm̃ fides a populo eis
adhibeꝫ. Preterea q de magiſtratib⁹ cõquerunꝫ/ad iu/
diciũ populi negocia referũt:populus aũt gratãter au/
dit eoꝝ ꝓuocationes;per hũc modũ magr̃atus irritanꝫ
oẽs. Merito aũt reprehẽdere videnꝫ q dicũt hmõi po/
pularẽ nõ eẽ legitimã reipu.ſpẽm. Ubi eñ leges dñari
nõ ꝑualẽt/ nõ eſt reſpu. Nã lex dñari oĩb⁹ dꝫ:in particu
laribus aũt magiſtratũ ⁊ politiaꝫ vel populũ ꝓuidere.

Ubi leges
nõ dñanꝫ nõ
eſt reſpub.

Itaqꝫ ſi eſt popularis vna ſpẽꝝ reipu. claruꝫ eſt ꝙ talis gubernatio in q̃ decretis cũcta efficiunt nõ eſt ꝓprie popularis. Nullũ eñi decretũ recipit eẽ vle. ¶ De popularis igit ſpẽbus in hũc modũ determinatũ ſit.

¶ De ſpeciebus paucorum potentie: ⁊ permixtis perturbationibus. Cap. 5.

Paucorũ vero gubernationis ſpẽs vna eſt in qua magnũ hñtes cenſuꝫ ad gubernationeꝫ reipub. recipiunt: atqꝫ ita magnũ vt tenues hoĩes ad euꝫ peruenire nõ poſſint. Is vero q tanta poſſidet habilis ſit ad rẽpu. gerẽdã. ¶ Alia ſpẽs eſt, cũ a paruo cẽſu eſt fũgẽdi magiſtrat⁹ habilitas: ⁊ eligũt ipſi eos quib⁹ deſit. Si igit ex oĩbus hoc faciũt, vr̃ hoc eẽ potius optimatũ. Si võ ex paruo numero paucoꝝ potẽtie. ¶ Alia ſpẽs eſt: cũ fili⁹ pr̃i ſuccedit. ¶ Quarta ſpẽs: cũ h̃ fit qd̃ mõ diximus vt lex nõ dñet: ſꝫ illi qui regũt: ⁊ hec ſpẽs ĩ paucoꝝ gubernatõe: vt ẽ tyrãnus in monarchia: ⁊ vt eſt ĩ populari ſtatu vltima illa ſpẽs: de qua dixim⁹: ⁊ vocãt hm̃õi ſpẽꝫ paucoꝝ potẽtiã. Gubernatiõis igit paucoꝝ he ſpẽs ſunt. Nec latere nos dꝫ ꝙ multis locis accidit rẽpu. q̃ ſꝫ leges nõ ſit popularis: more tñ ⁊ geſtiõe populariter gubernari. Siĺr aũt ecõuerſo apud alios ꝯtingit rẽpu. ſm̃ leges eẽ popularẽ: moribus tñ ⁊ geſtionẽ ad paucoꝝ gubernationẽ magis referri. Cõtingit aũt hic maxĩe poſt mutationẽ reipu. nõ eniꝫ ſtatiꝫ mutant: ſꝫ cõtẽti ſunt ab initio hoĩes parua acceſſione potẽtie. Itaqꝫ leges quidẽ manẽt vt prius erãt: ꝓualẽt tñ q rẽpu. mutauerũt.

¶ De ſpeciebus popularis ⁊ paucoꝝ potentie, ⁊ cauſis earum. Cap. 6.

Quod aũt tot ſint popularis ⁊ paucoꝝ gubernationis ſpecies: ex his pꝫ. Neceſſe eſt eniꝫ aut oẽs ptes ppl̃i q̃s ſupra enumerauimus reipu. gubernationẽ hr̃e: aut q̃ſdã hr̃e: q̃ſdã nõ hr̃e. Cũ igit ⁊ agricole ⁊ mediocria poſſidentes rẽpu. gubernãt: ſꝫ leges eſt gubernatio. Victũ enim ex opera ſua querere hñt: nec ocioſi eſſe pñt: itaqꝫ lege cõſtituta ſolũmodo necẽijs cõcionib⁹ intẽdũt. Alijs aũt recipi ad rẽpu. lꝫ cũ tanta poſſidebũt quãta determinat lex. Oĩo. n. nõ licere oĩb⁹: paucoꝝ potẽtie eſt. Ociari aũt eũ q nõ reddit⁹ habeat: ĩpoĺe. ¶ Hec igit eſt vna ſpẽs ppl̃aris gubernatiõis. ¶ Altera võ ſpẽs eſt oĩbus licere q ꝓhibiti non ſint ꝑ genus potentib⁹ tñ in eo ocio eſſe: quapꝑ in hm̃õi qdẽ populari leges ꝓualẽt ⁊ gubernãt: qꝛ redditus nõ eſt. ¶ Tertia ſpẽs eſt oĩbus oĩno licere rẽpu. gerere q liberi ſint: nõ tñ licere ob ſupradictã cãm. Durare necẽium eſt in hac quoqꝫ legẽꝫ dominari. ¶ Quarta võ ſpẽs eſt illa q̃ poſteris tpibus in ciuitatib⁹ eſſe cepit. Maiorib⁹ eniꝫ factis ciuitatib⁹ q̃ꝫ ab initio fuerant: ⁊ redditib⁹ faciĺr abũdantib⁹ participãt oẽs reſp. ꝑꝑ multitudinis preualentiã. Verſanturqꝫ in rẽpu. gubernãda (ex eo qꝛ pñt ocioſi eẽ) etiã inopes mercedẽ capiẽtes: maximeqꝫ hm̃õi multitudo ocioſa eſt. Nõ eniꝫ cura rei familiaris ꝓprie eos ĩpedit q̃ diuites ita occupat vt ſepe a ꝯcionib⁹ abſint ⁊ a iudicijs. Ex quo fit vt multitudo paupeꝝ dominet in rep. nõ aũt leges. Species igit popularis gubernationis tot ac tales ſunt ob neceſſitates ſupra dictas. Paucorũ aũt gubernationis ꝓma ſpẽs eſt qñ plures hñt patrimonia: ſꝫ nõ admodũ ampla. Faciunt enim ptãtem participãdi ei q tãta poſſidet: ⁊ ꝑꝑ multitudinẽ eoꝝ qui ad rẽpu. recipiunt. Neceſſe eſt nõ hoĩem ſꝫ legẽ dñari. Quanto eniꝫ magis diſtant a monarchia neqꝫ taꝫ amplas habẽt facultates vt eas negligendo ociari valeãt: neqꝫ ita exiguas vt a ciuitate victũ querãt. Neceẽ eſt vt legẽ velint dñari: non aũt ipſos. Qꝛ ſi pauciores ſint q poſſidẽt patrimonia, ſiqdẽ plura q̃ꝫ prius: ſcd̃a ſpẽs ſit gubernatiõis paucoꝝ. Magis enim potẽtes plus habẽdi ſe dignos putant. Quapropter ipſi ſumunt ex alijs qui ad rempu. ſe cõferant. Preterea: qꝛ nondum ita robuſti ſunt vt abſqꝫ lege gu/

bernari poſſint: legẽ hmõi poſuere. Q ſi eo deueniãt vt
ipſi pauciores numero maiores facultates habeant: ter
tia cumulatio fit gubernatiõis paucoꝝ. Ipſi eniꝫ per ſe
magiſtratus ⁊ imperia retinẽt ſm legẽ iubentẽ: vt parẽ
tum defunctoꝝ loco/ filij ſuccedãt. Q ſi magis ẽt ſubni
xi ſint opibꝰ ⁊ amicitijs: ꝓpe eſt talis potẽtia ad monar
chiã: ⁊ dñant hoĩes: nõ aũt lex: ⁊ eſt hec quarta ſpẽs gu
bernatõis paucoꝝ/ corñdẽs vltie ſpẽi popularis.

¶ De diuiſione Platonis/ ⁊ ſpẽbꝰ optimatũ. Cap. 7.

SUnt inſup duo alia genera reipu. pter eas i
qbꝰ aut mltitudo aut pauci gubernãt: quaꝝ
alterã aiũt oẽs ſpẽm eẽ vnã ex quattuor. Di
cũt aũt eas qttuor: Monarchiã: Paucoꝝ gu
bernatõeꝫ: Popularẽ: ⁊ Optimatẽ. Eſt ⁊ qnta quã cõi
noĩe oĩuꝫ appellãt rẽpu. ſꝫ qꝛ nõ ſepe fit: latet nũerare vo
lẽtes: ⁊ ita ſuſcipiũt quaſi ſint quattuor ſolũ: vt Plato i li
bris de repu. facit. Optimatẽ igiť ſe recte hꝫ appellare
illaꝫ: de qua tractauimus in primis libris. Que eniꝫ ab
optimis viris ſimplr̃ per virtuteꝫ eſt gubernatio reipu.
⁊ nõ ad ſuppõnẽ quãdã bonoꝝ viroꝝ: eaꝫ ſolũ iuſtũ eſt
optimatẽ appellari. In ſola eniꝫ iſta ſimplr̃ ideꝫ eſt vir
bonus ⁊ ciuis. In alijs aũt boni ſunt ad ſpẽꝫ guberna/
di ſuaꝫ. Sunt tñ quedã q̃ drĩam hñt a paucoꝝ guberna
tiõe (⁊ appellant optimates) ⁊ ab ea que vocatur reſpu.
vbi nõ ſolũ reſpectu diuitiarũ/ ſed etiã reſpectu virtutis
ad gubernatiõeꝫ reſpu. ſumuntur. Hec reſpu. differt ab
illis: ⁊ nãꝫ optimatis ſapere vr̃. Nã in his ciuitatibꝰ que
non faciũt publice curã virtutis: ſunt tñ qdaꝫ pſtãtiores
qui vnr̃ eſſe boni viri. Ubi g̃ reſpu. reſpicit ad diuitias ⁊
ad virtutẽ ⁊ ad pplm̃: vt ẽ apud Carthaginẽſes: ea nãꝫ
optimatũ ſape vr̃: ⁊ vbi ad duo illoꝝ ſolũ vt Lacedemo
niorũ ad virtutẽ ⁊ ad pplm̃: ⁊ eſt h̃ mixtura popularis
ac v̄tutis. Optimatũ igiť poſt illã primã optimaꝫ reipu.
gubernãdi formã: he due ſpẽs ſũt: ⁊ tertia quecũqꝫ illiꝰ
q̃ appellať reſpu. inclinãt ad paucoꝝ gubernatiõeꝫ.

¶ De cenſu poteſtate/ de legibus bonis/ finibus opti/
matis/ popularis/ ⁊ paucorũ potentie. Cap. 8.

REliquũ eſt vt de ea que appellať reſpu. dica
mus: ⁊ de tyrãnide. Ordinauimꝰ aũt ipſam
nos cuꝫ prius nõ eſſet: neqꝫ hec trãſgreſſio:
neqꝫ ille de qbus modo diximꝰ optimates:
qꝛ reuera oẽs aberrãtã rectiſſima guberna/
di forma: poſtmodũ cũ iſtis numerant: ⁊ ſunt haꝝ trãſ
greſſiões ⁊ labes: vt in ſuperioribꝰ circa pricipiũ diximꝰ.
Merito aũt poſtremo loco tyrãnideꝫ reſeruauimꝰ: pro/
pterea ꝙ iſta minime eſt reſpub. Noſtra vero intẽtio eſt de
repu. tractare. Qua igiť de cã ſic ordinauimꝰ: dictũ eſt.
¶ Nũc aũt eſt a nobis de illa que cõi noĩe appellať reſ
pu. oſtendẽduꝫ. Naꝫ clarius eius vis apparebit poſt de/
terminationẽ eoꝝ que ad paucoꝝ gubernationẽ: ⁊ ad
popularẽ ſpectabãt. Eſt eniꝫ reſpu. (vt ſimplr̃ dicamꝰ)
mixtura paucoꝝ gubernatiõis/ ac popularis. Cõſueue
runt aũt eas que inclinãt ad popularẽ vocare reſp. eas
vero que ad paucoꝝ gubernationẽ vocare optimates:
ex eo qꝛ opulẽtioribꝰ/ doctrina atqꝫ nobilitas magis adeẽ
cõſueuerũt. Preterea qui diuitias hñt ea videntur habere:
pp que ceteri iniurias faciũt: vnde ⁊ honeſtos ⁊ bonos
⁊ nobiles/ iſtos appellant. Cum ergo optimatũ guber
natio velit excellentiã tribuere optimis ciuibus: ⁊ pau/
coꝝ gubernatõeꝫ eſſe dicãt ex bonis ⁊ honeſtis: magis
vr̃ ipoſſe: que ciuitas nõ ab iprobis: ſꝫ ab optimis gu/
bernet: ea nõ bene gubernari: eodẽqꝫ modo que leges
nõ habeat bonas gubernari ab optimatibꝰ. Habere au
tem leges bõas nõ id eſt ſi recte ſint poſite: nec eis pa/
reať. Itaqꝫ vna recta legũ inſtitutio putãda eſt legibus
parere: altera vt recte ſint leges poſite quibꝰ parere opꝫ.
Fieri eniꝫ põt vt pareãt ciues male poſitis legibus. Id
aũt duplr̃ accidit: aut eniꝫ optimis qͥtum dať ipſis: aut
ſimplr̃ optimis. Videť aũt optimatũ eẽ maxime hono/
res tribuere ſm virtutẽ. Finis enim optimatuꝫ virtus.

Paucoꝝ vero gubernatiõis diuitie. Popularis aũt li/
bertas. Qđ aũt plurib⁹ videt̃ cõe eſt oĩum: nam in pau
coꝝ ⁊ multitudis gubernatiõe: ⁊ in optimoꝝ. qđ videt̃
maiori parti eoꝝ qui in repu. verſant̃ id obtĩet. In ple
riſq; igit̃ ciuitatib⁹ hec ſpẽs gubernãdi reſpu. vocatur.
Sola. n. mixtio ꝯiecturã facit opulentoꝝ ⁊ inopũ: diui/
tiarũ ⁊ libertatis. Fere eniȝ apud plurimos illi q̃ diui/
tijs pollẽt bonoꝝ ⁊ honeſtoꝝ locuȝ obtinere videntur.
Cum vero tria ſint q̃ circa eq̃litatẽ reip. cõtẽdant: liber/
tas: diuitie: virtus: nam quartũ illud q̃ appellat̃ nobili/
tas duob⁹ ꝯñs eſt. Nobilitas. n. eſt antiq̃ diuitie: ⁊ virtus
manifeſtũ eſt ꝙ duoꝝ mixtura diuitũ ⁊ pauperũ reſpu.
appellanda. Triũ vero optimatũ gubernatio maxime
aliaꝝ preter illaȝ verã ⁊ primaȝ. Q̃ igit̃ ſint alie reſpu.
ꝑter monarchiã ⁊ pp̃lare: ⁊ paucoꝝ potentiũ dictũ eſt:
⁊ quales iſte: ⁊ in quo differãt inter ſe: ⁊ optimatum gu
bernatio: ⁊ alie ſpẽs que ad optimates declinant: ⁊ quõ
non longe diſtant inter ſe manifeſtũ eſt.

Nobilitas eſt antique diuitie ⁊ virtus.

¶ De cõmixtiõe ⁊ modis cõmixtiõis reipub. Cap. 9.

Quomodo aũt fiat ꝑter popularẽ ⁊ paucoꝝ
potentiã illa q̃ appellat̃ reſpu. ⁊ quo in ordi
ne reponẽda ſit: deinceps dicem⁹. Et ſimul
appebit: q̃bus diffiniãt popularẽ ⁊ pauco/
rum gubernationẽ. Sumẽda eſt eniȝ horuȝ
diſtinctio. Poſtea ex his ab vtraq; tanq̃ regulam ſumẽ
tes cõparare opȝ. Sunt autẽ diffõnes tres cõpoſitionis
ac mixture: aut. n. ambo ſumẽda: quoꝝ vtreq; leges põ
nũt: ceu circa iudicia. In paucoꝝ. n. potẽtia diuitib⁹ pe/
nam cõſtituũt niſi iudicãdo aſſint: pauperib⁹ vero mer/
cedẽ nullã. In popularib⁹ aũt pauperib⁹ mercedẽ. Di/
uitib⁹ aũt penam nullam. Cõe ac mediũ iſtoꝝ ambo h̃.
Itaq; ⁊ ciuile: mixtũ eſt eniȝ ex ambob⁹. Unus igit̃ mo/
dus hic eſt cõbinatiõis. Alius aũt mediũ capere eoꝝ
q̃ ab vtriſq; iubent̃: ceu ꝯcionarij: hic quidẽ a nullo cẽſu
vel exiguo penitus: hec vero a magno cenſu: cõe certe

neutrũ: ſed mediũ vtriuſq; cenſus. Tertius vero ex duo/
bus iuſſis. Hoc quidẽ ex populari lege. Illđ aũt ex pau
corum gubernatiõe. Dico autẽ tale aliq̃d videt̃ popu/
laris quidẽ magiſtrat⁹ ſortiri: paucoꝝ aũt gubernatiõis
eligere: ⁊ popularis nõ ex cenſu tribuere: paucoꝝ auteȝ
ex cẽſu. Optimatũ igit̃ ac ciuile ab vtraq; vtrũq; accipe:
ex paucoꝝ quidẽ gubernatõe electiuos facere magiſtra
tus: ex populari aũt ſumere nõ per cenſuȝ. Modus igit̃
admiſcẽdi talis. Bene aũt admiſcuiſſe popularẽ: ⁊ pau
coꝝ gubernationẽ finis eſt qñ eadẽ reſpu. dici põt po/
pularis ⁊ paucoꝝ gubernatio. Pȝ. n. hoc accidere dicẽ/
tibus eas bene eẽ cõmixtas. Accidit hoc ẽt medio. Cõ/
ſpicit̃ nãq; in eo vtrũq; extremoꝝ qđ ꝯtingit lacedemo/
nioꝝ reipu. ſunt. n. ꝑmulti q aggrediunt̃ dicere eam eſſe
popularẽ: ꝓpea ꝙ populariter cõplura in illa ſunt ꝯſtitu
ta: ceu ꝑmũ circa educatõeȝ pueroꝝ. Pari mõ diuitum
filij educant̃: ⁊ pauperum: ⁊ erudiunt̃ per eum moduȝ
per quẽ valeant pauperũ filij erudiri: ſilr̃q; in ſequenti
etate cuȝ viri facti ſunt. In illo nõ magis cõſpicuus di/
ues q̃ȝ pauper. Cibi quoq; iidẽ vtriſq; in comeſſatõib⁹:
veſtitu ẽt tali diuites vtunt̃ qualẽ ⁊ pauperũ quis habe
re põt. Preterea duoꝝ maximoꝝ magiſtratuũ alterũ eli
git populus: alterũ gerit. ſenatores. n. per pp̃lm eligun
tur: ephori aũt ex popularib⁹ cõſtituunt̃. Alij vero dicũt
eſſe illaȝ paucoꝝ gubernationẽ: qm̃ multa habeat: que
paucoꝝ potentiã afferũt: ceu oẽs dignitates ꝑ electionẽ
conferri: per ſortẽ vero nullã: ⁊ inſup apud paucos pote
ſtateȝ eſſe necãdi: ⁊ in exiliũ pellendi: ac cetera hmõi ꝑ/
multa. Opȝ enim in repu. bene tẽperata vtrũq; videri
ineſſe: ⁊ neutrũ. Et cõſeruari per ſeipm non aliũde: ⁊ ꝑ
ſeipſum non per alios multos extraneos q velint: nam
⁊ praue reipu. hoc põt cõtingere: ſed nec velle q̃dẽ gu/
bernatõnẽ alterã: quoquo mõ partium ciuitatis omno.
Queadmodũ igit̃ oporteat rẽpu. cõſtituere: ⁊ ſilr̃ illas
que appellant̃ optimates: dictum eſt.

¶ De tyrãnide ꝛ modis tyrãnidis. Cap. 10.

Reſtat nũc vt de tyrãnide dicam⁹: nõ ꝙ multis verbis indigeat: ſꝫ vt habeat in hoc tractatu locũ ſuum. Quãdoquidẽ hanc quoqꝫ poſuim⁹ partẽ eſſe aliquã publice gubernationis. De regno igiẗ determinauim⁹ in ſuperiorib⁹ libris: vbi tractatuꝫ eſt a nobis nunqd regis gubernatio vtilis foret ciuitatibus/ an inutilis ꝛ quã/ ꝛ vñ cõſtituere opꝫ: ꝛ quõ. Tyrãnidis vero ſpẽs duas ibideꝫ diſtinximus. Propterea ꝙ eadeꝫ potẽtia quodãmodo alterat ad regiã gubernationeꝫ: ex eo qꝛ ambe poteſtates iſte ſunt ſm leges: nã ꝛ apud barbaroꝝ quoſdã eligunt aliq ad gubernãdũ ſoli: cũ abſoluta oĩmodaqꝫ poteſtate: ꝛ apud grecos eodẽ modo quidẽ eligebant qui ſoli gubernarẽt quos vocabãt eſymnetes. habebãt vero hec inter ſe dĩias quaſdã. Erant enĩꝫ regie ex eo: qꝛ ſm leges: ꝛ ex eo: qꝛ volentib⁹ imperabãt. Tyrãnice autem eo qꝛ ꝑ arbitrio dominationẽ exercebãt. ¶ Tertia ſpẽs tyrãnidis que maxie ꝓprie videt id nomẽ hr̃e oppoſita eſt regie poteſtati abſolute. Naꝫ neceſſe eſt tyrãnidẽ illã q̃ nullis ſubiaceat legibus: ꝛ dñet per vim ac reſpiciat ad ꝓpriã vtilitatẽ: nõ ad vtilitatẽ ſubditoꝝ. Quapp inuolũtaria eſt cũ nemo liber ſpõte ſua ferat hmõi ſeruitutem. Spẽs igitur tyrãnidis tot ꝛ tales ſunt.

¶ De optima republica/ partibus ciuitatis/ mediocritate exceſſu atqꝫ defectu. Cap. 11.

Que vero ſit optima reſpu. ꝛ que vita optima pluribus ciuitatib⁹ ꝛ hoĩbus: neqꝫ per virtutem iudicant/ que ſupra vulgus emergat: neqꝫ ꝑ doctrinã que ingenio indiget ꝛ adiumentis externis: neqꝫ per gubernationem que ad votum fiat. ſed vitã eam ꝓbant quã plurimi conſequi poſſint: ꝛ gubernationẽ eam quã plurime ciuitates valeant recipe. Nam quas vocãt optimates de quibus modo diximus/ partim exterius cadunt plurimis

ciuitatib⁹

ciuitatibus: ꝑtim appropinquãt illi que reſpu. vocatur. Quãobrẽ d̃ ambab⁹ tãqꝫ vna ſit dicẽdũ ẽſt. Iudiciũ aũt de oĩbus iſtis ex eiſdẽ principijs eſt: ſi recte dictuꝫ fuit in ethicis vitã beatã eẽ ſm virtutẽ nõ ĩpeditã. Virtuteꝫ aũt ipſaꝫ eẽ mediocritatẽ: neceẽ eſt mediũ eẽ vitã optiãꝫ eius (quaꝫ ſinguli adipiſci valeãt) mediocritatis: ꝛ has oẽs diffĩões neceſſe ẽ eẽ circa ciuitatis virtutẽ/ ꝛ viciũ ꝛ rẽpu. Eſt. n. reſp. vita q̃dã ciuitat]. ¶ In cũctis aũt ciuitatibus ꝑtes ſunt tres. Nam alij diuitijs excellunt. Alij paupertate nimia deprimunt. Alij ſunt inter hos medij. Cum igitur cõfeſſi ſimus mediocritateꝫ ꝛ medium eſſe optimuꝫ palaꝫ ꝙ bonoruꝫ fortune mediocris poſſeſſio eſt optĩa oĩuꝫ exiſtimãda. Hec. n. facilis ẽ ad obediẽtiã mãdatorũ. At enĩꝫ ſi modũ excedãt in alterutrã ꝑtẽ: ceu ſi fortuna: ſi virib⁹: ſi nobilitate generis: ſi diuitijs: vl' his ꝯtrarijs: ceu paupertate nimia: ſi imbecillitate egregia: ſi ĩgominia multa/ difficile eſt vt rõni obediãt. Fiũt enĩꝫ iſtoruꝫ alij ſuperbi ꝛ delinquentes aperte in rebus magnis: alij occulte praui: ꝛ in reb⁹ exiguis fraudatores. Iniurie vero inferunt qñqꝫ ꝑ cõtumeliã: qñqꝫ ꝑ doluꝫ. Inſup hi minime circa gubernatõeꝫ reip. afficiunt: minimeqꝫ cõſulũt. Hec aũt vtraqꝫ dãnoſa ſunt ciuitatibus. Preterea qui bonis fortune ſuperabũdãt: ceu opibus: diuitijs: amicis: ꝛ alijs hmõi: nec imperiuꝫ cuiuſqꝫ pati volunt: neqꝫ ſciunt: ꝛ hoc ſtatiꝫ domi eorũ natis exiſtit: ꝓp delitias enĩꝫ ne in ſcolis quideꝫ preceptoribus obedire cõſueuerũt. Qui aũt eoꝝ ſunt in ĩdigẽtia nimia cõſtituti: deiecto nimiũ aĩo: vileſqꝫ exiſtũt. Ex quo fit vt hi magiſtratũ gerere neſciãt: ſꝫ ad parenduꝫ ſeruiliter ſint apti. Alij vero ſibi imꝑari nullo mõ patiant: ſꝫ ipſi alijs tanqꝫ domini volũt imꝑare. Efficit ergo ſeruoꝝ ꝛ dñoꝝ ciuitas: nõ aũt liberoꝝ ꝛ alioꝝ ĩuidẽtiuꝫ: aliorũ ſpernentium: qḋ plurimum abeſt ab amicitia ꝛ ciuili ſocietate. Nã ſocietas amicabile q̃dã eſt: cũ inimicis enĩꝫ ne in via q̃deꝫ cõicare volũt hoĩes. Vult q̃dẽ ciuitas ex ꝑib⁹

ac ſi'ib⁹ eſſe. Hoc aũt maxie exiſtit medijs. Itaq; neceſ
ſit vt h⁹ ciuitas optie gubernet: ex qb⁹ dixim⁹ nã ↄſtare
ciuitatẽ. Cõſeruant quoq; in ciuitatib⁹ iſti maxie cete/
roꝝ ciuiũ. Neq;.n. aliena ↄcupiſcũt vt faciũt pauperes.
Neq; eoꝝ bona cupiunt ab alijs vt accidit diuitibus: ⁊
q: neq; inſidiant alijs: neq; alij ipſis: ſine piculo degũt.
Quapp bene optauit Phocylides multa mediocrib⁹:
optimis mediocria eẽ volẽs in ciuitate. Pz igit ꝙ ciui/
lis ſocietas optĩa ẽ: que p mediocres fit: eaſq; ciuitates
recipe vt optie gubernent: in qbus mediocres plurimi
ſunt: ac plus pñt: maxime qdez ambab⁹, vel ſaltẽ altera
pte. Hec.n. addita pualere facit ⁊ prohibet ↄrios exceſ
ſus fieri. Quapp valde optãdũ eſt vt hi q i rep. verſant
facultates hẽant mediocres, ac ſufficiẽtes. Naz vbi alij
nimis multa poſſidẽt: alij nihil: vel plebs infima inſur/
git: vl' paucoꝝ potẽtia illa extrema, vel tyrãn⁹ pp vtrũq;
exceſſũz. Ex populari.n. ſtatu nimiũ ſupbo, ⁊ ex pauco
ruz potẽtia ad tyrãnidez deuenit. Ex mediocrib⁹ aũt ac
ppe parib⁹ multo min⁹: cui⁹ rei cãm poſtea vbi de mu/
tatiõib⁹ tractabit: dicem⁹. Q; aũt media ſit optĩa mani/
feſtũ eſt. Sola.n. ſeditionib⁹ caret. Ubi.n. pmultũ ẽ me/
diocre minimũ ſeditiões ⁊ diſcordie ciuium ĩnaſcunt:
magneq; ciuitates ob hãc ipſaz cãm min⁹ ſeditiõib⁹ ſub/
iacẽt: q: magna in his eſt mediocriũ hoĩuz multitudo.
Paruas aũt ciuitates facile eſt in duas ptes diuidi oẽs:
ita vt nihil mediũ relinquat: ⁊ fere cũcti, vl' ĩopes ſunt
vel opulẽti. Populares q̃q; gubernatiões tutiores ſunt
⁊ diuturniores: q̃z paucoꝝ potẽtie pp medios. Plures
eiz ſunt ⁊ magis honoris pticipãt ĩ pplari gubernatõe:
q̃z in paucoꝝ. Naz qñ ſine his multitudo inops plus p:
male res ſe hñt: ac cito peunt. Signũ vero hui⁹ putãdũ
eſt ꝙ q optĩe leges cõdiderũt ex mediocrib⁹ ciuib⁹ fue/
re: naz ⁊ Solon h⁹ fuit vt appet ex ei⁹ carminib⁹: ⁊ Ly/
curgus (nõ.n. erat rex) ⁊ Charondas: ⁊ plurimi alioꝝ.
Patet aũt ex his, ⁊ q: plurime reſpu. aut pplares ſunt

aut paucoꝝ gubernatiões. Qñ.n. in his frequẽter pau
ci ſunt medij. ſemp q pualẽt: (ſiue hi ſint q facl'tates hñt:
ſiue pplares q mediũ trãſcẽdũt) p ſeipſos gubernatõez
agũt. Itaq; aut multitudo ppl'i inſurgit aut paucoꝝ po
tẽtia. Preterea ex eo: q: ſeditiões fiũt ⁊ pugne ĩter mul
titudinẽ ⁊ opulentos qbuſcũq; vincere cõtingit: hi neq;
cõez ampli⁹ hñt rẽpu. neq; equalẽ: ſed q̃ſi victorie pmiũ
reportãt rẽpu. obtinere: ⁊ alteri pplarẽ ſtatũ: alteri pau/
coꝝ potẽtiã faciũt. Preterea q pncipatũ grecie habue/
runt: hi ad pp:iã reſpiciẽtes rẽpub. aut popularẽ ſtatuz
in ciuitatib⁹ ↄſtituerũt: aut paucoꝝ gubernatõez: nõ ad
ciuitatũ illarũ cõmoda reſpicientes: ſed ad ſua: atq; ita
per iſtas cauſas effect⁹ eſt: vt vel nunq̃z medioꝝ illa gu
bernatio extiterit: vel admoduz raro. Unus eniz vir con
ſenſit ſolus ex his qui antiquit⁹ in principatu fuere: hũc
gubernandi moduz cõſtituere. Iamq; in ciuitatib⁹ con
ſuetudo obtinuit: nõ velle equale: ſed aut impare que/
rere: aut victos obedire. ¶ Que igit optima ſit reſp. ⁊
quaz ob cãm ex his ptz. De alijs aũt: cum plures popu
lares ⁊ plures paucoꝝ gubernationes eſſe dixim⁹: que
pria ponẽda ſit: ⁊ q̃ ſcda: ⁊ q̃ deinceps: q: potior ſit: aut
deterior: ↄtermiata optĩata: nõ erit difficile ĩueri. Neceſ
eſt.n. eẽ meliorẽ q̃ pxie huic accedit: ↄteriorẽ vo q̃ pl'm
diſtat a medio: niſi ad ſuppõnẽ qs iudicet. Dico aũt ad
ſuppõnẽ: q: multotiẽs alia reipu. forma eligibiliori exi/
ſtente nihil vetat, aliã qbuſdã magis vtilẽ eſſe.

¶ De multitudine popularitati apta ⁊ de fallaci ⁊ fuca
ria diuitũ bonitate. Cap. 12.

Que aũt reſp. qb⁹, ⁊ qualis q̃lib⁹ ↄferat, ↄñs ẽ
tractare: ſed capiẽdum pri⁹ eſt vl'r de cũctis.
Opz.n. ptẽ illã ciuitatis q̃ rẽpu. ſtare vult po
tẽtiorẽ eẽ: q̃z illa ps q̃ nõ vult rẽpu. manere.
Eſt aũt oĩs ciuitas ex quali ⁊ quãto. Dico aũt quale ceu
libertatẽ: diuitias: diſciplinã: nobilitatẽ. Quãtũ vero ceu
multitudinẽ populi pualẽtẽ. Fieri aũt põt vt q̃le exiſtat

vni ciuitatis ptī: alteri vero quātū ceu maiorē eē nūerū ignobiliū q̄ȝ nobiliū: ⁊ paucoꝝ paupeꝝ q̄ȝ diuitū. Neq̧ tñ tm̄ ſupare q̄ntitate: q̄ntū ſupari q̄litate: ꝓp̄ h̄ adinuicē ꝯferēda ſunt. Ubi ergo ſupat paupeꝝ multitudo: eā quā diximꝰ ꝓportiōe h̄ pplaris gubernatio exorit: ac ſpēs ſingule pplaris ſtatus ſm̄ multitudinis exupantiā: ceu ſi agricolarū multitudo plus poſſit. pria ſpēs. Si multitudo mechanicorū ac mercenarioꝝ: vltia ſpēs: ⁊ ſic de alijs q̄ ſunt haꝝ medie. Ubi aūt ea ps in q̄ ſunt opulēti ⁊ nobiles magis ſupat q̄litate q̄ȝ deficiat quantitate: hic paucoꝝ potētia gubernatioq̧ exorit: ac eodē mō ſingule ſpēs huiꝰ ſm̄ exupantiā iſtiuſmodi hoīuȝ. ¶ Debȝ āt q legē ponit in repub. ſp ad medios reſpicere. Siue. n. ad paucoꝝ gubernatōeȝ dirigant leges ꝯ medijs ē ꝯtēplādū: ſiue ad pplarē ſtatū ⁊ ad medias q̄q̧ leges reſpicere oñt. Ubi. n. mediocriuȝ ſupat multitudo/ vel vtrūq̧ extremū: vel alterū tm̄: h̄ reſp. recipit ſtabilitatē. Nō. n. ē metꝰ ne q̄ñq̧ diuites cū paupibꝰ ꝯſpirēt ꝯ̄ mediocres. Nunq̄ȝ. n. alteri ſeruire alteris vellēt. Q̄ ſi cōiorē aliquā querūt nullā aliā q̄ȝ iſtā repiēt: nā p vices gubernare nō paterēt ꝓp̄ diffidētiā q̄ iter eos exiſtit. In cūctis vō locis arbiter ē fideliſſimꝰ: arbiter aūt mediꝰ: quātoq̧ melior ē gubnatio ſpata/ tāto durabilior. Aberrāt ēt pleriq̧ illoꝝ q optiates reip. gubnatiōes efficere volūt: nō ſolū in tribuēdo nimiū diuitibꝰ: verūetiā in excludēdo plebem. Neceſſe eſt eniȝ ꝓcedente tpe ex falſis bonis veꝝ malū euenire. Diuituȝ eniȝ cupiditates plus hñdi magis deſtruunt rēpub. q̄ȝ que multitudinis.

Quibꝰ magis cōuenit poplaris ſtatus.

Quibꝰ magis paucoꝝ potentia.

¶ De vafris legibus paucoꝝ potētie ⁊ populariuȝ/ de contēperamento gubernatoribꝰ/ antiq̄tate regie gubernationis. Cap. 13.

Sunt aūt illa circa q̄ ſimulāt ac fallaciter pteruntad pplm̄ q̄nq̧ numero: Cōcio: Magiſtratꝰ: Judicia: Armatura: Exercitatio. Circa ꝯcionē q̄dē licere oībꝰ adeē: ſȝ pena appoſita diuitibꝰ ſi nō aſſint vl ſolis vl maiorē q̄ȝ multitudini. Circa magratꝰ aūt nō licere his q cenſuȝ hñt magnū renunciare magratui: paupibꝰ aūt licere. Circa iudicia vō penā eē diuitibꝰ niſi iudicēt: paupibꝰ aūt ipunitatē: aut illis magnā: his puaȝ penā: vt eſt in Charōde legibus. Quibuſdā vō locis oībꝰ lȝ ꝺſcriptis i ꝯciōibꝰ iudicijſq̧ adeſſe: q̄ ſi deſcripti ſint ⁊ nō exerceāt: in penas incidūt permagnas: vt metu pene vitent deſcriptionē: ⁊ per nō deſcriptionē neq̧ iudicia neq̧ ꝯciones exerceāt. Eodē mō circa arma poſſidēda ⁊ circa gymnaſia legibus ſtatuunt. Pauperibꝰ. n. lȝ nō habere arma. diuitibꝰ aūt pena ꝯſtituta eſt niſi habeāt. Et ſi gymnaſio ſe nō exerceāt paupes nulla pena ē. Diuitibꝰ aūt eſt pena vt alij metu pene ſe exercere cōpellant: alij (q̧ nullaȝ formidant penam) nō faciant. Hec igitur paucorū potētie ſunt machinamenta. In populari autē ſtatu ꝯ̄ hec alia excogitant. Pauperibꝰ. n. ſalaria ſtatuūt ꝯcionātibus. Diuitibꝰ aūt nullā penā imponūt. Itaq̧ manifeſtū eſt ſiq̄s velit iuſte hec tēpare: q̄ opȝ vtriq̧ aſſumere: ⁊ illis q̄deȝ ſalaria cōſtituere: his aūt penā. Sic. n. oēs cōicarēt. Naȝ illo q̄dē mō reſpub. ſit alteroꝝ ſolū. Opȝ q̄dem rēpu. eſſe ex his ſolum qui arma poſſidēt. Cenſus aūt magnitudo diffiniri ſimplr nō pōt: ſed ꝯſiderata qualitate adiungat largiſſimꝰ: vt qui participant republi. ſint plures q̄ȝ hi qui nō participant hunc inſtituere. Uolunt eniȝ pauperes ⁊ honorū expertes quietē agere: ſi neq̧ ꝯtumelia eos q̄s afficiat: neq̧ bona illis auferat. Sȝ h̄ nō facile: nō ſemp ꝯtingit vt qui rēpub. gubernāt ſint mites/ ⁊ humani: cōſueuerūt aūt quoties bellū eſt grauiter ferre niſi ſuſcipiāt alimenta. Nam ſunt egeni: ⁊ ſiq̄s alimēta porrigat/ cupiunt belluȝ. Apud quoſdā gubernatio reipubli. exiſtit nō in his ſolū qui ad armaturaȝ ſunt habiles: ſed in his qui exercebāt arma. in Malienſibus q̄dem gubernatio reipub. erat in iſtis ⁊ magiſtratū creabāt ex his qui militabant. Primaq̧ reſpub. apud grecos cōſtituta eſt ex

his qui belluꝫ gerebant: ab initio qđem ex equitibus:
nam robur belli tunc in equitibꝰ habebaꝷ. peditatꝰ eniꝫ
niſi ordo ac diſciplina aſſit inutilis eſt. hmōi autẽ diſci/
plina ⁊ ordo antiquis illis tēporibꝰ nōdum erat: ex quo
fiebat vt in equitatu robur belli haberet. Sed auctis ci/
uitatibus que in armis potētiaꝫ habebāt plures ad cō/
munionē reipu. recepti ſunt: ex quo factum eſt vt quas
nūc reſpu. vocamꝰ: tunc popularis ſtatus diceret. Fue
rat eniꝫ antiqua ciuitatū gubernatio rōnabiliter pauco/
rum ⁊ regia: ꝓpter paucitatē eniꝫ hominū nō erat ma/
gnus numerus mediocriū. Itaqꝫ pauci cū eſſent multi/
tudine ⁊ inſtitutiōe magis ferebāt ab alijs gubernari.
¶ Quam igitur ob cām plures ſunt rerūpub. forme: ⁊
quāobreꝫ preter alias que debētur. neqꝫ popularis gu/
bernationis vna eſt ſpēs. nam aliarū ſimiliter: ac preterea
que dr̄ie ſint inter eas: ⁊ quare accidat: ⁊ inſuper que ſit
optiā rerūpu. vt plurimū dici pōt ac aliaꝝ quoqꝫ rerūpu
blicarū qualis qualibus cōgruat: dictū eſt.

¶ De partibꝰ reipublice ꝯſilijs, magr̄atibꝰ, iudicijs: de
cōſultādi poteſtate ⁊ mēbris eius. Cap. 14.

RUrſus aūt ⁊ cōiter ⁊ ſeparatiꝫ ꝺ vnaquaqꝫ di
cemus earū partiū que poſt hoc ſequuntur:
cōuenienti ſumpto principio. Sunt ergo tres
partes oīum rerūpu. in ſingulis: quaruꝫ ſtu
dioſus legis poſitor cōſiderare dꝫ vtilitateꝫ:
qbꝰ bn̄ ſe hn̄tibꝰ neceſſe eſt rēpu. bn̄ ſe hr̄e: ⁊ gubernādi
formas īter ſe differre ī eo ꝙ ſingl̄e iſtaꝝ differūt. Haꝝ
triū partiū. vna eſt q̄ verſaꝷ in publicis ꝯſilijs. Altera in
magr̄atibꝰ: hoc ē quos eē opꝫ: ⁊ quā ptāteꝫ hr̄e: ⁊ queād
modū debeāt creari. Tertia ps in iudicijs ꝯſiſtit. ¶ Ea
ps que cōſulit auctoritatē hꝫ de bello ⁊ pace: de ſocieta/
te ineūda ad bellū vel diſſoluēda: de legibꝰ ferēdis vel
abrogādis: de morte: de exilio: de publicatiōe bonoꝝ:
⁊ rōnibꝰ repoſcēdis. Neceſſe eſt. n. vel oībꝰ ciuibꝰ hec
oīa decernēda tribuere: vel qbuſdā: oīa ceu vni cuidam

magiſtratui aut ſilibꝰ, vel alijs alia: vel quedā illoꝝ oī/
bus: quedā v̄o qbuſdā. Oēs igiꝷ ⁊ de oībus populare
eſt. Talē eniꝫ eq̄litatē affectat ppl̄s. ¶ Sūt aūt plures
modi. Unus ſi ſingulatiꝫ ⁊ nō ſimul oībus: vt eſt ī rep.
Thelecleī Mileſij: ⁊ ī alijs reb. pu. deliberāt magr̄atus
ſimul collecti: ad magr̄atū vero vadūt oēs ſingulatiꝫ ex
tribubꝰ: ⁊ partibꝰ ēt minutis donec trāſeat p oēs. Cōgre
gaꝷ aūt ppl̄s ſolūmō ꝓ legibꝰ ferēdis: ⁊ ꝓ his q̄ ptinent
ad reipu. ſtatū. ⁊ pro his audiēdis q̄ a magr̄atibus nun
cianꝷ. ¶ Alius modus eſt: oēs ſimul ꝯuenire aut ſolū/
mō ad magr̄atus creādos: ⁊ ad ferēdas leges: ⁊ ꝓ bel/
lo vel pace: ⁊ ad rōnes repoſcēdas: ī ceteris v̄o eos qui
magiſtratū gerūt decernere ad ſingula deputādos: vel
per electionē: vel per ſortē. ¶ Aliꝰ modus eſt vt ad ma/
giſtratus creādos ⁊ ad rōnes repoſcēdas cōueniāt oēs
ciues: ⁊ ad deliberationeꝫ belli ſuſcipiēdi: vel ſocietatis
ad bellū ineūde: cetera v̄o magiſtratus exequanꝷ p ele/
ctionē creati qđ fieri pōt. Talia vero ſunt quot exercere
necīū eſt eos q ſciūt. ¶ Quartꝰ modus eſt vt oēs de oī/
bus ꝯuenientes deliberēt: magr̄atus v̄o de nullo ſtatuāt:
ſed tm̄ prīo loco ſniaꝫ dicāt: queādmodū ſit in extrema
illa gubernatiōe populari quā in paucoꝝ gubernatiōe
ſpēi illi violēte ⁊ in gubernatione vnius tyrānidi corre/
ſpondere diximus. Hi ḡ modi populares oēs: quoſdaꝫ
v̄o de oībꝰ paucoꝝ potētie. Hꝫ aūt ⁊ hoc dr̄ias plures:
qn̄ eīm a mediocri cēſu fiat aſſumptio ⁊ multi aſſumun/
tur pp eaꝫ cēſus mediocritatē: ⁊ q̄ lex vetat nō moueāt:
ſꝫ ſequanꝷ: ⁊ liceat acquirēti cēſuꝫ hr̄e: paucoꝝ eſt hmōi
gubernatio: ſꝫ tn̄ ciuilis pp eius mediocritateꝫ. Qn̄ v̄o
nō oēs participes ſunt: ſꝫ q eligunꝷ: ⁊ ſm̄ leges guber/
nant: vt ⁊ prius paucoꝝ potentie eſt: Qn̄ aūt ipſi ſe eli/
gunt q deliberādi auc̄taꝷē habeāt: ⁊ qn̄ filiꝰ patri ſucce/
dit: ac dn̄i ſunt legū: nec̄e ē hmōi gubernationē eē pau
coꝝ potētiū. Sꝫ qn̄ aliquoꝝ aliq ceu cū ꝺ bello ⁊ pace ⁊
repetēdis rōnibꝰ vniuerſi cogſcūt: de alijs aūt magr̄atꝰ

electi/ vel ſorte aſſumpti optimatū id eſt: vel ei⁹ q̄ ap/
pellat̄ reſpu. Quod ſi de quibuſdā electi: ⁊ de quibuſdā
vero ſortiti: ⁊ vel ſimpl'r ſortiti: vel ex preelectis: vel cō/
muniter electi: ac ſortiti: partī optimatū eſt: partī reip.
ipſius. Diſtinguit̄ ḡ ea pars q̄ ī cōſulēdo deliberādoue
cōſiſtit in hūc modū pro nā rerūpu. ⁊ adminiſtrat̄ vna/
queq̄ reſp. ſ; hmōi determinationē. Cōfert āt ⁊ guber
nationi illi q̄ nūc maxime vr̄ eē popularis: dico aūt ei in
q̄ populus dn̄s eſt ēt legū in deliberādo ac melius di/
ſponēdo: hoc idē facere in cōibus qḋ fit circa iudicia in
paucoꝝ potentia: imponūt eni; penā illis quos iudica
re volūt vt iudicēt: populares v̄o mercedē ſtatuunt pau
perībus. Melius em̄ deliberabūt ſi oēs ꝯſilio interſint.
Populus quidē cū nobilioꝛib⁹: iſti aūt cū populo. Cō
fert ēt per electione; aſſumi eos q deliberaturi ſunt: vel
per ſortē equal'r ex partibus ciuitatis. Cōfert etiā ſi plu
rimū excedat multitudo plebis eos q ſunt in gubernā/
da repu. peritiores/ vel nō oībus mercedē tribuere: ſ;
quātis corrn̄det numero nobilitatis vel exortiri plures:
In paucoꝝ v̄o gubernationib⁹: aut eligere quoſdā ex
multitudine: aut tale aliqḋ cōſtituere q̄le eſt ī quibuſdā
ciuitatibus quas appellāt precōſultores ac legu; cuſto/
des: ac de his ſolūmodo rebus cōſiliū referre: de quib⁹
iſti ante deliberauerint. Per hūc enim modū ppl's in/
terueniet in deliberādo: nec tollere quicq̄ de rep. vale/
bit. Inſup aut illa decernere poterit populus: aut nihil
cōtrariū illis que preponent̄: vel cōueniendi quidē oēs
participes facere: deliberādi vero magiſtratibus pote/
ſtatē relinquere: ⁊ oppoſitū eius facere qḋ fit in popula
ri ſtatu. Populi eni; decretū in cōdēnando ratum non
fit: ſed ad magiſtratus rurſus referat̄: quod ꝯ fit in po/
pularibus. magiſtratus em̄ abſoluēdi dn̄i ſunt oīno: cō
demnandi vero non: ſ; ad populū habet̄ recurſus. De
cōſultando igit̄ ⁊ deliberando/ eiuſq̄ poteſtate in hunc
modum determinatum ſit.

¶ De magiſtratib⁹/ neceſſarijs/ ꝓprijs/ honeſtis/ ⁊ de
magiſtratuū inſtitutionibus. Cap. 15.

Conſequēs his eſt circa magiſtratus diſtin/
guere: h; em̄ ⁊ hec pars reip. dr̄ias multas.
Quotq̄ magiſtratus: ⁊ quarū rerū auctem
hr̄e: ⁊ pro quo tpe ſingulos: nam alij ſeme/
ſtres: alij breuiores: alij annuos: alij diutur/
niores ſtatuūt magr̄atus. Et vtru; magiſtrat⁹ oporteat
eē perpetuos: an ad longū tp̄s: aut neutrū: ſ; multotiēs
eoſdē aut nō eundē bis: ſ; tantū ſemel: ⁊ p̄terea circa cō
ſtituendos magr̄atus ex qb⁹ op; creari: ⁊ a quib⁹ ⁊ quō.
de his eni; oīb⁹ op; poſſe diſtinguere qui qb⁹ cōferant
gubernationib⁹ reip. ¶ Eſt aūt ne hoc qdē facile deter
minare: q̄les magr̄atus ſunt nūcupādi. Indiget em̄ ci/
uilis ſocietas multis p̄ſidentib⁹. Quapp non oēs q vel
eligunt̄ vel aſſumunt̄ ſorte: ſunt magr̄atus exiſtimādi:
vt puta ſacerdotes: h̄ eni; aliud qdda ponēdū eſt a ciui
libus magr̄atib⁹. Preterea q pompas dicūt: ⁊ p̄cones:
⁊ legati q eligunt̄. hmōi em̄ cure ciuiles aut oīum ciuiū
ſunt ad vnā actionē: puta dux eoꝝ q militāt: aut ſm̄ par
tem vt mulierū pueroꝛūq̄ curatores. Alie diſpēſatiue:
ſepe em̄ eligūt̄ qdā ad diſtribuēdū annonā. Alie mini/
ſtratiue ad q̄s ſi opulēti eligunt̄/ ſubſtituūt ſeruos. Ma
xime v̄o vt ſimpl'r dicamus illi ſunt magr̄at⁹ appellādi
quib⁹ datū eſt deliberare de qbuſda; ⁊ ſtatuere/ ⁊ iube/
re: ⁊ maxime hoc extremū. Nam iubere īperioſius eſt.
Verū iſta quātū ad vſu; nihil differūt: vt ita dixeri;: nō/
dum eni; determinata eſt hmōi de noīe cōtrouerſia: h;
aūt quādā aliā intellectiuā cōſiderationē: quales magi/
ſtratus: ⁊ quot nec̄ij ſunt ciuitati: q̄les neceſſarij quidē:
inutiles v̄o ad bonā reipub. gubernationē magis vtiq̄
qſpiā dubitabit: ⁊ ad oēm repu. ⁊ p̄ſerti; ad paruas ciui
tates: nā ī magnis qdē l; ⁊ dn̄t ſinguli magr̄atus ad ſin
gula opa deputari. Sufficit eni; multitudo ciuiū ad ma
giſtratus gerēdos: ⁊ hos cū intermiſſione magna tpis:

alios ſemel duntaxat gerunt. Meliuſq3 ſingula curant
q3 ſi in multis cura nr̃a diſtrahat: ſed in paruis ciuitati
bus nec̃e eſt in paucos magiſtrat⁹ pl'es cõferre: nã cu3
ſit paucitas hoĩu3: nõ facile eſt multos in magiſtratib⁹
eſſe: q nã poſtea forẽt ſucceſſores hoꝝ. Indigent quoq3
magiſtratib⁹ eiſdẽ ⁊ legibus: parue magneq3 ciuitates:
niſi q3 hec quidẽ nõ ſepe indigẽt eiſdẽ: his vero multo
tempore intermiſſo id accidit. Quapropter nihil ꝓhi
bet multas ſimul curas illis demãdare: non. n. ſe impe
diunt: ⁊ ꝓpter hoĩu3 paucitatẽ nec̃ij ſunt magr̃at⁹ qda3
quaſi luminaria obeliſcis ĩpoſita. Si g̃ dicere poſſum⁹
quot nec̃arij ſunt oĩ ciuitati: ⁊ quot nõ nec̃arij qde3 ſed
opportuni: facile qs ſciẽs iſta cõiungat: quot cõiungere
cõgruat in vnũ magr̃atũ. ¶ Debet ẽt h̃ nõ latuiſſe q̃les
ↄueniant ſ3 locũ magr̃atus plurĩũ curã hr̃e: ⁊ q̃liũ vbiq3
vnũ magr̃atũ ptãtẽ habere: ceu honeſtatis virũ in foro
prefectũ annone: ⁊ aliũ alibi: aut vbiq3 eundẽ: ⁊ vtrũ ſ3
negocia partiendũ eſt, an ſm pſonas: dico aũt ceu vtrũ
cura3 honeſtatis: aliũ pueroꝝ ⁊ aliũ mulieꝝ: ⁊ in rebuſ
pub. vtru3 differat ſm vnãquãq3 magiſtratuu3 genus:
vel nihil: ceu in populari ſtatu: ⁊ paucorum guberna
tiõe: ⁊ optimatũ: ⁊ ĩ monarchia: vtrũ idẽ ſunt magr̃at⁹
ptãtẽ hñtes: ſ3 non ex eq̃libus, aut ſilibus: ſ3 alij in alijs
veluti in optimatib⁹ qde3 ex hoĩbus doctis: in paucorũ
aũt potẽtia ex opulẽtis: in populari ſtatu ex ingenuis.
Uel exiſtant qda3 ſm iſtas dr̃ias magr̃atuu3: ⁊ alicubi
cõferat eoſdẽ eſſe: alicubi diuerſos: alicubi eni3 cõgruit
magnos eẽ: alicubi paruos eoſdẽ magr̃at⁹. Uerũtamẽ
ſunt aliqui ꝓprij ceu eoru3 qui ante deliberãt: hec eni3
ptãs nõ eſt popularis. Cõſiliũ vero populare: op3 eẽ ali
quid tale cui cura ſit populũ ↄſilio peruenire ne occiſus
ſit. Ubi aũt ſi pauci ſũt numero paucoꝝ potẽtia ẽ: eſt aũt
nec̃e vt illi ſint pauci qui ante deliberant: itaq3 paucorũ
potẽtia eſt: ſed vbi ſunt ambo hi magr̃atus. illi qui ante
deliberant cõſiliarijs ꝑficiunt. cõſiliarius. enim popu

laris: qui vero ante venit in cõſulẽdo ⁊ deliberãdo pau
coꝝ potẽtie. ¶ Diſſoluit ẽt ptãs cõſilij ĩ hmõi guberna
tionib⁹ in quib⁹ ppl's ipſe cõueniẽs de oĩbus cõſtituit.
hoc aũt accidere ↄſueuit cũ eſt vtilitas q̃dã: aut merces
ↄſtituta his q in ↄcionẽ ↄueniũt. Ocioſi. n. ↄueniũt per
ſepe: ⁊ de cũctis ipſi ſtatuũt. Qui aũt pueroꝝ curã hñt:
⁊ q mulierũ: ⁊ ſi qs alter eſt q ptãte3 ⁊ curã hẽat hmõi:
optimatũ id eſt: ⁊ nõ ppl'are. Fieri eñi nõ põt vt ꝓhibe
re pauperũ mulieres alterius ſit q3 paucoꝝ potẽtie: cu3
mulieres ipſoꝝ ĩ delitijs viuãt. S3 de his qdẽ eatenus
dixiſſe nũc ſatis ſit. ¶ De cõſtituẽdis autẽ magiſtratib⁹
conãdũ eſt ia3 trãſigere. Cõſiſtũt aũt dr̃ie in trib⁹ termi
nis: quib⁹ cõpoſitis nec̃e eſt oẽs modos eſſe cõprehen
ſos. vnus ex tribus eſt: qui ſint illi qui magiſtratus cõſti
tuãt. alter ex quibus cõſtituat. terti⁹ per quẽ modũ. Cu
iuſq3 vero iſtoꝝ dr̃ie ſunt tres: aut eni3 ciues oẽs cõſti
tuunt: aut quidã: vel ex oĩbus: vel ex qbuſda3 determi
natis: ceu p cenſu3: vel per genus: vel p virtutẽ: vel per
aliud qddã tale q̃le apud Megarẽſes: ex his q vna cũ
populo cõiuncti ad bella gerẽda: ⁊ hoc aut p electionẽ:
aut p ſortẽ. Rurſus aũt hec ſimul cõduplicata: dico aũt
hec: ceu quoſdã aliq: quoſdã oẽs: ⁊ quidã ex oĩb⁹: ⁊ q
dã ex qbuſdã: ⁊ quidã electiõe: qdã ſorte. Uniuſcuiuſq3
iſtoꝝ dr̃ie modi erũt q̃tuor: aut eñi oẽs ex oĩbus p ele
ctionẽ: aut oẽs ex oĩbus per ſortẽ: ⁊ vel ex cũctis: vel q̃ſi
diuiſim p tribus ⁊ cõuentus ⁊ ſocietates quouſq3 tran
ſeat p vniuerſos ciues: aut ſemp ex oĩb⁹: ⁊ ptim ſic, par
tim illo mõ. Rurſus vero ſi pauci ſunt illi q ↄſtituũt ma
giſtratus: aut ex oĩbus p electionẽ: aut ex oĩbus p ſortẽ:
aut ex qbuſdã per electionẽ: aut ex quibuſdã p ſortẽ: vel
parti3 iſto mõ: parti3 illo. Dico aũt quedã ex oĩbus per
electionẽ: quedam per ſortem: atq3 ita duodeci3 modi
efficiunt ſeorſum duobus cõduplicatis. Horũ aũt due
cõſtitutiones ſunt populares: hoc eſt oẽs ex omnibus
electiõe vel ſorte: vel pti3 ſorte, parti3 electiõe. Ut. n. nõ

omnes ſimul:ſed ex omnibus cōſtituere:vel ex quibuſ
dam ſorte:vel electione: vel vtroq; modo:aut partim
ex oībus:partim ex quibuſdā vtroq; modo. dico autē
vtroq; modo partim ſorte:partim electiōe illius ſpeciei
eſt que appellaꝛ reſpu. Quoſdā vero ex oībus cōſtitue/
re partim electiōe/ partim ſorte paucoꝝ potētie eſt. mul
toq; magis ſi ex ambobus:ſed quoſdam ex omnibus:
quoſdā ex quibuſdā ciuile optimatū;vel quoſdam ele/
ctione:quoſdam ſorte:quoſdam vero ex quibuſdā pau
corum potentie: etiā ſi per ſortē fiat:vel non fiat:⁊ quoſ/
dam ex quibuſdam vtroq; modo ; quoſdam autem ex
omnibꝰ ⁊ ex quibuſdā oēs per electionē optimatū. Mo
di igitur circa magiſtratus tot ſunt ⁊ diſtinguūtur ita ſcḋm
rerūpub. formas. Qui autem quibus cōducant:⁊ quo/
modo conſtitutiones eorū fiende ſunt vna cum poteſta
tibus magiſtratuū:⁊ qui ſint hi:manifeſtū erit: dico aūt
poteſtatē magiſtratus ceu circa redditus auctoritatem
habere:⁊ circa cuſtodiā:alia eniꝫ poteſtatis ſpēs quēad
modū circa bellum ⁊ circa cōtractus forēſes.

¶ De iudicijs/ iudicioꝛum ſpeciebus/ ⁊ de modis iu/
dicioꝛum. Cap. 16.

Reliquū ex tribus eſt de iudicijs dicere. Ca
piendi vero ſunt iſtoꝛuꝫ modi per eandeꝫ
viam:eſt eniꝫ differētia iudicioꝝ in tribꝰ ter/
minis:ex quibus:⁊ de quibus:⁊ quō. Dico
autem ex quibus vtrū ex oībus vel ex qui/
buſdam. De quibꝰ:quot ſunt ſpecies iudicioꝛū. Quō:
vtrum per ſortem vel per electionē. Primo igitur diſti
guamus:quot ſint iudicioꝛuꝫ ſpecies:ſunt autem octo.
Una rōnes repoſcere. Altera ſi publice cui iniuriatꝰ ſit
Altera quid ad ſtatum ciuitatis pertinet ex magiſtrati/
bus ⁊ priuatis hoībus quicunq; circa penas verſantur.
Quinta de priuatis contractibus habentibus magnitu
dinē:ac preterea de homicidijs ⁊ de peregrinis. Homi
cidij rurſus ſpecies:ſiue in ipſis iudicijs:ſiue in alijs:ex

prouidentia fecerit vel inuitus: ⁊ quotcunq; confitentur
quidē facta:ſed de iure cōtrouerſiam facimus: ⁊ q̄cūq;
pro homicidio/exulantibus circa redituꝫ ſtatuuntur:vt
Athenis dicitur:⁊ in phreatri iudicium. Contingūt aūt
talia ⁊ in omni tempoꝛe pauca: ⁊ in magnis ciuitatibꝰ:
de peregrinis autem vna pars eſt:ſi peregrinus contra
peregrinum agat:altera ſi peregrinus cōtra ciuem. Eſt
inſuper vltra hec omnia de paruis rebus cognitio:que
dragmas quinq;:aut non excedant aut parū:opꝫ enim
⁊ de his ius dici:nec incidit in iudicium multitudineꝫ.
Sꝫ omittamus de his:⁊ de homicidijs: ⁊ de peregri/
nis. Dicamus autē de ciuilibus:in quibus ſi non recte
iudicetur:ſeditiones gignunꝛ: ac rerūpu. moꝛꝰ:neceſſe
eſt enim vel omnes de omnibus ſupradictis iudicare
electione vel ſorte:vel omnes de omnibꝰ/partim ſorte
partim electione:vel de quibuſdā eoꝛum aliquos/ par/
tim ſorte partim electione aſſumptos. Hi ergo modi
ſunt quattuoꝛ:totidē alteri qui ſcḋm partem:rurſus enim
ex quibuſdam ⁊ qui iudicant de omnibus per electiōeꝫ
aut ex quibuſdam de omnibus per ſortem: vel partim
ſorte/partim electione : vel quedam iudicia de eiſdem
ex ſortitis ⁊ electis. Iſti ergo vt dictuꝫ eſt ſunt modi in
predictis:inſuper eadem conduplicata vt quedam ex
omnibus:quedam ex quibuſdam: quedam ex vtriſq;:
ceu ſi eiuſdem iudicij eſſent alij ex omnibus alij ex qui
buſdam:vel per ſortem vel per electionem:vel ex am-
babus. Quot igitur modi iudicioꝛum eſſe poſſunt/ di/
ctum eſt. Hoꝛum autē Prima popularia ſunt quecūq;
ex omnibus vel de omnibus. Secunda vero paucoꝛū
potentie quecunq; ex quibuſdam de omnibus. Tertia
optimatum ⁊ ciuilia quecunq; partim ex omnibus ⁊
partim ex quibuſdam.

¶ Quarti Politicoꝛum Ariſto. finis.

¶ QVINTVS POLITICORVM ARISTOTELIS.

¶ De cāis mutationū rerūpub. rebuſpublicis inequalitate iuſto ⁊ ſtabilitate. Cap. primū.

E alijs quidē oībus d̄ quib⁹ dicere ꝓpoſuimus, fere dictuȝ eſt: ex qb⁹ autē mutant̄ reſpu. ⁊ quot ea ſint ⁊ qualia: ⁊ quenā ſint ſingularū rerūpu. corruptiōes: ⁊ labes: ⁊ ex qualibus in quales maxime mutant̄: p̄terea q̄ remedia general'r ⁊ ſpāl'r cuiuſqȝ: ⁊ p̄ q̄ maxie ꝯſeruari poſſit vnaq̄qȝ rerūpu. ꝯſiderādū poſt ea q̄ dcā ſunt deīceps erit. ¶ Opȝ aūt pri⁹ illō p̄cipiū aſſumere: ꝙ pl'es ſunt forme rerūpu. ⁊ in his cōſiſtēt qdē oēs iuſtitiā ⁊ ꝯueniētē eqtatē: ſȝ aberrāt ab ea vt eſt ante dictū. Nā ppl's cōſtat ex his qui cū ſint ƀm quid pares: putāt ſe ſimpl'r pares eſſe. Paucoꝝ vero potētia ex his q cuȝ p̄ſtēt aliqua re, ſintqȝ inequales: ſe in cūctis p̄ſtare arbitrant̄: inequaleſqȝ eſſe, opib⁹ eniȝ ſuperantes: ſimpl'r exiſtimant ſupare. Deinde vero illi quaſi pares exnūtes in cunctis dignū putant ſe parē portionē habere: hi aūt quaſi ſupiores ſint maiora ſibi cōpetere arbitrant̄: mai⁹ eniȝ inequale. Habēt vero oēs aliquid iuſtuȝ: ſȝ ſimpl'r aberrāt: ⁊ ob eam cām qn̄ non pro opinione ſua vtrīqȝ reportēt de repu. ſeditiones cōcitant̄. Omniū vero iuſtiſſime hoc facerēt qui virtute p̄cellūt: qui tamen minime oīum id faciūt: nam hi ſimpl'r rōnabile eſt vt hi ſoli preferant̄. Sunt aūt quidā qui p̄ſtantes genere plus habere ſe dignos putant: vident̄ nobiles eſſe illi quoꝝ maiores virtute ⁊ diuitijs p̄diti fuere. Hinc principia ⁊ fontes (vt ita dixerim) ſeditionū oriunt̄. Quapp ⁊ mutationes merito fiūt: qn̄qȝ ex p̄nti ſtatu ad aliū: ceu ex populari gubernatōe ad paucoꝝ potentiā: vel ad ppl'arē

ex paucis vel ad rēpu. optimatem ex illis, vel ad alias exiſtis. Qn̄qȝ p̄ntem gubernādi formā nō querūt mutare: ſȝ in ea ꝑmanētes p ſe illā ſuſcipiūt vt paucoꝝ potentiā vel monarchiā. Inſup circa magis ⁊ minus: ceu vel paucoꝝ potentiā exiſtentē magis extendere vel coercere: vel popularē ſtatum ampliare vel reſtringere. Eodēqȝ modo de alijs ſpēbus ampliādis vel reſtringēdis: vel in parte aliqua reipu. mouēda: ceu magiſtratum quēdā de nouo īducere vel remouere. vt apud Lacedemonios ferūt Lyſandrū tentaſſe regiā poteſtatem tollere: ⁊ Pauſaniā regeȝ ephoros: ⁊ Epidāni mutata eſt reſpublica in parte: cuȝ pro tribuū prefectis ſenatores creauerūt. Apud elienſes vero neceſſariū eſt illorū etiā qui verſant̄ in rep. dignitates inuadere qn̄ creatur magiſtratus aliqs. Paucoꝝ aūt potētia erat ī hac rep. ꝗ vnus ſolus ad magiſtratū ſumebat̄: vbiqȝ eñ pp ineq̄litatē oritur ſeditio: diſparib⁹ tn̄ nō exiſtit ꝓportio: perpetua eñ ptās regia iniqua foret ſi eſſet ī parib⁹. Dino eniȝ q̄rētes equū in ſeditiōes incidūt. Ēt. n. duplex eſt equū. vnū numero: alterū dignitate: nūero qdē ceu multitudie ac magnitudie idē ⁊ equū: dignitate autē dico id qđ eſt ƀȝ rōnē ceu tria excedūt duo ƀȝ equalē numeꝝ ⁊ hoc ī vno. Dico aūt q̄ttuor excedere duo: ⁊ hoc ī vno. equa. n. ps duo ex q̄ttuor: ⁊ vnū duoꝝ: ambo. n. medietates. ¶ Fatētes aūt ſimpl'r eſſe iuſtū id qđ eſt ƀȝ dignitatē: cōtendūt vt pri⁹ dictū eſt. Alij qꝛ ſi in aliquo ſint pares: ſȝ penit⁹ pares exiſtimāt. alij qꝛ ſi in aliquo p̄ſtāt: in cunctis ſe ſuperare arbitrant̄. Quāobrē due p̄cipue ſiunt gubernādi forme: populus. ſ. ⁊ paucoꝝ potentia: nobilitatē eniȝ ac virtutē in verbis quidē oēs fere vſurpāt. Etenīȝ qui reuera nobiles ac boni ſint nuſq̄ȝ centū reptunt̄. Diuites aūt multis in locis. ¶ Simpl'r vō omnino ƀm alterutrū ſtatuere equalitatē improbuȝ eſt: ptȝ aūt ex eo qđ cōtingit. Nulla. n. hmōi rerūpu. recipit ſtabilitatē. Cā vero huius: qꝛ impoſſe eſt ex primo errore

in pꝛincipio cõmiſſo nõ euenire ad extremũ aliqd mali. Quare opus eſt partim arithmetica equitate vti: partim ea que eſt ſcḋm dignitatẽ: verũtamen tutioꝛ eſt ac minus ſeditioni ſubiacet popularis gubernatio qꝫ paucoꝛum. Nam in paucoꝝ gubernatiõe due gignunt̄ ſeditiones: vna inter ſeipſos: alia ad pp̄lm. In gubernationib⁹ aũt populi vna tm̄ ſeditio fit ad paucoꝝ potentiã. Ipſis vero iter ſe (qḋ quidẽ dignũ dictu ſit) nõ accidit ſeditio populi. Inſup mediocriuꝫ hoīum gubernatio ꝓpinquioꝛ eſt populari gubernationi qꝫ illi que paucoꝛũ: que qdẽ eſt magis tuta qꝫ aliqua hmõi rerũpub.

¶ De ſeditionib⁹ paucoꝛũ ⁊ populariũ pro quibus rebus ſeditiões oꝛiant̄: ⁊ de cãis earũ. Cap. 2.

Cum vero conſiderem⁹ quibus de cãis ſeditiones mutatiõeſqꝫ rerũpu. eueniũt: capienda ſunt pꝛimo vl'r pꝛincipia ⁊ cãe eaꝝ: ſunt autẽ fere tria de quib⁹ ipſis pꝛimo ſuccincte determinandũ eſt. Uidere eniꝫ opꝫ queadmodũ diſpoſiti ad ſeditiões deueniũt: ⁊ quaruꝫ rerum gratia: ⁊ tertio que ſint initia ciuiliũ turbationũ ac ſeditionũ inter ciues. Q. quideꝫ igit̄ diſponant̄ ad res nouas appetẽdas illa eſt potiſſima cã de qua iam diximꝰ q: aliꝫ pares eſſe volunt his qui plus hñt: ⁊ niſi hoc ſit nõ acquieſcunt: aliꝫ vero ſe pꝛeſtare dignos putãtes indigne ferunt niſi plus habeãt: hec auteꝫ quãdoqꝫ iuſte cupiunt̄: quãdoqꝫ iniuſte. Inferioꝛes quidem vt pares ſint res nouas exoptant: ⁊ pares qui ſunt vt pꝛeſtant. Queadmodũ igit̄ diſpoſiti ſint qui res nouas querunt dictũ eſt. Res autẽ pro quibus cõtendũt: ſunt lucruꝫ ⁊ honoꝛ: atqꝫ his cõtraria. dedecus eniꝫ ⁊ dãnum vel ipſoꝛuꝫ vel amicoꝝ fugiẽtes ſeditiões ĩ ciuitatib⁹ agunt. Cauſe vero ac pꝛincipia motus: vnde ipſa ita diſponũtur: ⁊ ꝓ his de quib⁹ diximus ſunt vt ſeptẽ: ſunt etiaꝫ vt plura: quoꝛũ duo ſunt eadẽ cum illis que dicta ſunt: nõ tamẽ eodẽ modo: pp lucrũ eniꝫ ⁊ pp honoꝛẽ irritantur

inuiceꝫ: nõ vt acquirãt ſibiipſis: ſed q: vident alios partim iniuſte, partim iuſte plus in ipſis habere. Inſuper ꝓpter cõtumeliã: pp metũ: pp pꝛepotẽtiaꝫ: pp cõtẽptuꝫ: pp incremẽtuꝫ exceſſiuũ: ⁊ alio modo pp verecũdiã: pp negligẽtiã: pp puſillanimitatẽ: pp imparitatem.

¶ De cauſis vndeciꝫ ſeditionũ, decl'atio. Cap. 3.

Oꝛum aũt cõtumelia ⁊ lucrũ quã habeant vim: ⁊ quot ſeditionũ cauſe: fere eſt manifeſtuꝫ. Superbia. n. ⁊ auaritia eoꝝ qui gubernant hoĩes pꝛouocãt cõtra ſe, ⁊ cõtra ſtatũ eius reipub. que iſta fieri patiatur. Auaritia vero qñqꝫ ex ꝑuatis reb⁹ fit, qñqꝫ ex publicis. ¶ De honoꝛe etiaꝫ clarum eſt: ⁊ quid valeat: ⁊ qũo cã ſit contendendi. Ipſi eniꝫ inhonoꝛati ⁊ alios honoꝛatos cernẽtes ſeditionẽ aggrediunt̄. Hec aũt iniuſte quidẽ fiunt: cum pꝛeter dignitatẽ honoꝛant̄ quidam vel inhonoꝛant̄. iuſte vero cũ ſcḋm dignitatẽ. Propter ꝑpotentiã aũt qñ qs maioꝛ ſit ⁊ potentioꝛ vel vnus vel plures cũ ſcḋm dignitateꝫ ⁊ potentiã reipub. cõſueuit. n. ex talibus fieri vni⁹ dominatio: vel gubernatio violenta. Quapp qbuſdã in locis oſtraciſmo vtunt̄: ceu Argis ⁊ Athenis. Atqui melius erat ab initio ꝓuidere ne in hmõi potentiaꝫ augeri homines ꝑmitterẽtur, qꝫ poſt, cõtra auctos, remediuꝫ querere. Propter metuꝫ. n. ad ſeditioneꝫ deueniũt qui penas foꝛmidãt ob maleficia cõmiſſa: ⁊ hi contra quos parat̄ violentia pꝛeuenire volẽtes pꝛius qꝫ malũ patiãtur: vt apud Rhodũ nobilitas ꝯ plebẽ inſurrexit metu iudicioꝝ q̃ ſibi pabunt̄. Propter cõtẽptũ. n. ad ſeditiones deueniũt: ceu in paucoꝝ potẽtia qñ plures ſunt illi qui a repub. excludunt̄: potẽtioꝛes. n. ſe putant. ⁊ in populari ſtatu opulenti contẽnentes inoꝛdinationẽ ⁊ incuriam eoꝝ qui gubernãt: ceu apud Thebanos poſt pugnam in onophytis cõmiſſaꝫ: mala gubernatiõe popularis ſtatus interijt. ⁊ in Megarẽſib⁹ cum per inoꝛdinatiõeꝫ ⁊ magiſtratuũ negligentiã ſupati ſunt ⁊ Syracuſis

ante Gelonis tyrānidē: ⁊ Rhodij populus anteq̄ꝫ ꝯtra
inſurgeret. ¶ Fiunt ēt ꝓꝑ incrementuꝫ exceſſiuuꝫ muta
tiones rerūpu. vt enīꝫ corpus ex partibus ſuis cōſtat: ⁊
opꝫ eas ſimul pro mō quāqꝫ ſuo creſcere vt cōuenientia
ꝑmaneat: ac niſi hoc fiat corrūpitur: (ceu qñ pes quat
tuor cubitorū ſit ceteruꝫ vero corpus duaruꝫ palmaruꝫ
longitudineꝫ hēat: interduꝫ vero ⁊ in alteri⁹ aīalis figu
ram trāſiret: ſi nō ſolū quātitate / verūetiā qualitate imo
deratuꝫ fieret incrementū:) ita ⁊ ciuitas ex ptibus ꝯſtat.
quarū interdū aliqua paulatim ſubcreſcit: ceu egenoruꝫ
hoīuꝫ multitudo in popularibus gubernatiōibus ⁊ re
buſpublicis. Contingit vero qñqꝫ id per fortunaꝫ velut
apud Tarentuꝫ cum ſuperati prelio ab Iapygenſibus
nobilitatis magnaꝫ parteꝫ amiſiſſent (fuit aūt id preliuꝫ
paulopoſt id tꝑs quo Medi greciā inuaſerūt) ad popu
lareꝫ ſtatuꝫ ex repu. eſt facta mutatio. Et Argiui poſt ce
deꝫ ſuoꝝ in Hebdoma a Cleomene ſptiata factā coacti
ſunt inqlinos quoſdaꝫ ad rēpu. recipe. Et Athenis cuꝫ
terra male pugnaret aduerſus Lacedemonios nobili
tas attenuata ē cū ex deſcriptoſe ſubmittere ad bellū co
geret. Cōtingit aūt hoc ⁊ in ppl'arib⁹ gubernatiōib⁹: ra
rius tñ. Plurib⁹. n. diuitib⁹ exñtib⁹: vł diuitijs in pl'ib⁹
auctis mutatio fit in paucoꝝ potētiā. Mutant ēt reſpu.
abſqꝫ ſeditiōe ꝓꝑ vecūdiā: vt in Herea. cuꝫ. n. ꝑ electio
neꝫ ſumere magſtrat⁹ ſolerent: poſtea ſortiti ſunt ex eo ꝙ
electiōes eoꝝ in hoīes turpes / pudēdoſqꝫ cadebāt. Et
ꝓꝑ negligētiaꝫ qñ ſinūt ad ſummas ptātes eos aſſumi:
qui nō ſunt amici ſtatus eoꝝ. per quē qdeꝫ modū apud
Horeū euerſa eſt paucoꝝ gubernatio ꝑ Heracleodoꝝ:
qui magſtratuꝫ nact⁹ gubernatiōeꝫ ciuitatis ex paucorū
potētia ad ppl'arē ſtatū traduxit. ¶ Inſuꝑ ꝓꝑ puſillani
mitatē: dico aūt puſillanimitatē: qñ latet paulatiꝫ ſubcre
ſcens reipu. mutatio que ad magnitudinē latēter eua
dit / ſi negligat: queadmodū apud Ambraciotas: a ꝑuo
cenſu prius erant magiſtrat⁹: tandeꝫ vero a nullo fue

runt / quaſi nihil aut ꝓpe foret īter parū ⁊ nihil. ¶ Sedi
tiones etiā cōcitat ꝑegrinitas: donec in eandē ſil' cōſpi
rationē deuenerit: vt. n. nō ex quauis multitudine cōſti
tuit ciuitas: ita etiā neqꝫ in quouis tꝑe. Quaꝑꝑ quicūqꝫ
adhuc inquilinos ſuſceperunt aduenas: oēs fere ſedi
tiōib⁹ iactati ſunt: ceu apud Sybariꝫ / vna cū Trezenijs
incoluerūt Achei. poſtea maiorē in numerū creſcentes
Achei / Trezenios pepulerūt. Unde pollutio illa exorta
ē ſybaritis: ⁊ ī Thurijs idē fecerūt ſybarite ꝯ illos q eos
receperāt: nā plus hr̄e volētes: quaſi de ſuis agris pulſi
ſunt. Et apō Bizantiū peregrini in oppreſſionē ciuium
ꝯiurati: cognita re prelio ⁊ armis expulſi ſunt. Et Antiſ
ſei exules ex Chio ſuſceptos tandē armis deijcere coa
cti ſunt. Zanclei vero q Samios receperunt mox ab eis
ſunt ꝓpria ciuitate deiecti. Apolloniate q ſunt in Euxi
no ponto īcolis receptis ſeditōe agitati ſunt. Et Syra
cuſani poſt tyrānos expulſos cum hoſpites ⁊ cōductos
milites feciſſent ciues / in ſeditiōeꝫ ⁊ ꝑliū inciderūt. Et
Amphipolite receptis calcidēſiuꝫ colonis: pulſi tandeꝫ
ab illis ſunt fere oēs. Seditionē aūt concitāt in paucoꝝ
quidem potentia multitudo indigne ferens ꝙ cum ipſi
ſint pares: non eque honorātur. In populari vero ſtatu
nobilitas ꝙ par fiat ceteris cum ipſi ſint preſtantiores.
¶ Incidunt etiā qñqꝫ in ſeditionē ciuitates ꝓpter ſituꝫ
qñ talis eſt locus vt nō ad vnam eandēqꝫ gubernatio
nem ſit aptus: vt Clazomenijs accidit: qui in chytro ha
bitant: cōtra eos qui habitant in inſula: ⁊ Colophonijs
erga notios. Athenis quoqꝫ nō eodeꝫ modo: ſed mul
tomagis populares ſunt qui in Pyreo habitāt q̄ꝫ qui in
vrbe: vt enim in prelijs tranſit⁹ foſſarū etiaꝫ ſi admodū
parue ſint īterrūpit ordines milituꝫ: ita ⁊ in ciuitate diſ
ſidentia omnis videt diſiunctionē facere. Maxime for
ſan diſſident virtus ⁊ vitium: deinde paupertas ⁊ di
uitie: ⁊ alia magis q̄ꝫ alia: quarum vna eſt illa de qua
diximus.

¶ De medellis/⁊ documētis circa ſeditiōes Cap. 4.

Fiunt aūt ſeditiōes nō pro paruis rebꝰ:ſꝫ ex ꝑuis ad magna ꝑueniunt: maxime vero etiaꝫ parue corroborant: qñ in principalibꝰ fiunt:vt cōtingit Syracuſanis antiqtꝰ. Mutatus eſt eniꝫ ciuitatis ſtatus ꝓp duos adoleſcentes/qui in magiſtratu cōſtituti ſimultateꝫ inter ſe habuerūt ex amatoria cauſa: altero eniꝫ abſente/alter puerum queꝫ amabat ſibi cōciliauit. at ille reuerſus cum id grauiter ferret/vxorē illius hr̄e ſtuduit: ex hoc oēs qui

Documētū

ꝯſabant in repu. diuerſo fauore diuerterunt. Quāobrē ab iſtis principatibꝰ cauēduꝫ eſt diligēter:ac diſſoluēde ſtati ſunt eoꝝ diſcordie qui multū in rep. pñt. In principatu eniꝫ peccat. Principatꝰ aūt dr̄ eē dimidiū totiꝰ. Itaqꝫ paruum in principatu erratum corrñdens eſt ad alias ꝑtes. Duo eniꝫ excellētiuꝫ viroꝝ diſcordie totaꝫ poſt ſe trahūt ciuitatē: vt ꝯtingit apud Heſtieā poſt populareꝫ ſtatuꝫ. Duobus eniꝫ fratribus de diuiſione patrimonij ꝯtēdētibꝰ:vnꝰ eoꝝ q erat paupior quaſi nō exhibēte altero fratre bona oīa:neqꝫ theſauruꝫ queꝫ pater inuenerat ꝓferāte/ q̄rebat: ac populuꝫ in ſuos fauores ꝯtraxerat. Alter vero q diuitijs pollebat locupletes ſibi acciuerat. Et in Delphis ex fauore partium cōtentione exorta principiuꝫ fuit ſeditionuꝫ oīum: que poſtea fuerunt in ea ciuitate ſecute:hic eniꝫ cum ſibi triſte auguriuꝫ incidiſſet:vt venit ad ſponſaꝫ ſuſcipere illaꝫ noluit. parētes vero puelle quaſi ſpreti:atqꝫ ꝯtēpti ſacroꝝ qdā (eo ſacrificante) iniecerunt/atqꝫ vt ſacrilegum accuſantes capite dānari fecerūt. Mitylene quoqꝫ ſeditio ex hereditate coorta magnoruꝫ malorum fuit origo:indeqꝫ bellum Athenienſibus cōtra Mityleneos ſuſceptuꝫ in quo vrbs eoruꝫ a Pachete duce capta fuit. Timophāe enim quodaꝫ opulento hoīe vita functo cum due filie ſuperſtites fuiſſent: Doxādrus quidā dari illas filijs in matrimonium cōcupiuit: qđ cum aſſequi non potuiſſet

Principatꝰ dicē ē totius dimidiū.
Paruū i pncipatu erratū corrñdēs eſt ad alias partes.

alios ſibi prelatos dolens:res nouas moliri aggreſſus: Athenienſibus quibus erat publice hoſpes bellum ſuſcipere perſuaſit. Et apud Phocenſes ſeditio exorta eſt ex hereditate inter Mnaſeam Mneſonis patrem ⁊ Euthicratē Onomarchi:hec ſeditio Phocenſibus initium fuit eius belli: qđ ſacruꝫ appellauerūt. ¶ Mutatus eſt ēt Epidamni ciuitatis ſtatus ex nuptijs. Deſpōderat.n.qs filiā, cuꝫ vero pater ſponſi magratū gerens illi dānum irrogaſſet/ quaſi deſpectus oēs qui ꝓſenti ciuitatis ſtatu infenſi erāt/per factiōeꝫ ad ſe recepit. ¶ Fiunt etiaꝫ mutationes ⁊ in paucorum potentia: ⁊ in populari ſtatu:⁊ in ea que appellat reſpu. ex eo ꝙ aliquod collegium vel alia pars ciuitatis famaꝫ ſit vel augmentuꝫ maiorē in modū cōſecuta: vt apđ Athenienſes Ariopagi cōſiliuꝫ ꝑ tꝑa belli ꝓclaruꝫ famā cōſecutū ſeuriorē reip. gubernādi formā vr̄ feciſſe. ¶ Et rurſus naualis turba ꝙ cā victorie Salaminenſi bello fuiſſe videbat:⁊ ob eaꝫ victoriaꝫ principatuꝫ maris acqſiſſe ciuitati popularē ſtatū validiorē effecit. ¶ Et apđ Argiuos nobilitas ꝙ in prelio cōtra Lacedemonios apud Mantiniaꝫ vrbeꝫ cōmiſſo:magnaꝫ famaꝫ cōſecuta erat/ populareꝫ ſtatū delere tentauit. ¶ Et apđ Syracuſanos mlt̄itudo vrbana: ꝙ cā victorie belli aduerſus Athenienſes videatur fuiſſe rēpu. mutauit ad popularem ſtatū. ¶ Et apud Calcidenſes ꝙ ſimul cuꝫ nobilitate ad opprimēdum Phoxuꝫ tyrānuꝫ plebs inſurrexiſſet; ſtatim reipu. gubernatōeꝫ ſuſcepit. ¶ Et apud Ambraciaꝫ eodē mō populus vna cū aggreſſoribꝰ Periādro tyrāno expulſo in ſeipſuꝫ gubernationeꝫ cōuertit. Et oīo hoc latere nō opꝫ ꝙ qui potētie cauſa fuerunt: ſiue priuati hoīes:ſiue collegia publica:ſiue tribus:ſiue ⁊ pars aliqua ciuitatis ſiue quecūqꝫ multitudo ſeditioneꝫ cōmouent:aut enim qui honori illorū inuident ſeditionē faciunt: aut ipſi ꝓp preualentiā parē habere cū ceteris nō acqeſcūt. Mouet quoqꝫ reſpubli. qñ ꝑtes ille ciuitatis que ꝯrie videntur

cē pſificant adinicē (ceu diuites ⁊ plebs) mēdiũ aũt pꝛꝫ aut nihil oino ſit. Si eiꝫ queuis pars ita robuſta fiat/ vt ad illaꝫ que pꝛedominabat ꝓxime accedat: nõ tolerat poſt hac diſcrimiña ſubire. Quapp ⁊ qui virtute pcellunt nullã (vt ita dixerim) faciunt ſeditionē: pauci enim ſunt: alij vero permulti. vr̃ ergo in cũctis reb. pu. initia cau/ ſeq; ſeditionũ/ ac mutationuꝫ in hũc modũ fiũt. ¶ Mu/ tatur aũt reſpu. qñq; per vim: qñ q; per dolũ. Per vim aũt/ aut ſtatim: aut poſtea compellendo. naꝫ ⁊ fraus du/ plex eſt: nõnũq; eniꝫ decepti ab initio ſua demuꝫ ſpõte recipiunt aliuꝫ gubernãdi modũ: deide poſtea violẽter cõſeruãt: vt accidit cuꝫ quadringenti illi Athenienſium rẽpu. ſuſceperunt: affirmãtes eniꝫ ꝙ pſarũ rex pecunias ad belluꝫ cõtra Lacedemonios ſubminiſtraret: ac in eo mẽtiti nihilominꝰ poſtea vi retinere gubernatõeꝫ conati ſunt. Interdũ aũt ab initio pſuadẽtes: ac poſtea rurſum pſuaſis ſponte ac volentibus retinent gubernationem. Simpliciter ergo circa oẽs reſpub. ex his que dicta ſunt cõtingit mutatiões fieri.

¶ De mutationibus/ ⁊ modis mutationuꝫ popularis gubernationis Capitulum 5.

Popularis gubernatio in paucorũ potentiam.

SEd opꝫ in vnaquaq; ſpecie rerũpu. hoc ideꝫ cõſiderare. Popularis ergo ſtatus maxie recipit mutatões pp eoꝝ hoiuꝫ pfidiaꝫ q ſunt qñ ductores i pplo. hi. n. ptiꝫ egregios q̃ſq; opulẽtoſq; puatiꝫ calũniãdo ꝯſpicere eos ſit ꝯpellũt: (cogit. n. i vnũ cõis metꝰ ẽt eos q pꝛiꝰ erãt inimiciſſimi) ptiꝫ gdẽ publice mltitudini ſuggillãdo: ⁊ h fere vbiq; in hũc modũ fieri videmꝰ. Nã ⁊ apd Coũ pplaris ſtatus interijt ob pꝛauitateꝫ eoꝝ q populuꝫ ducebãt: nobilitas. n. cõſpiratiõe facta regimẽ ciuitatis arripuit. Et apud Rhoduꝫ/ ipoſitis eniꝫ pecunijs q̃ cõductis militibꝰ ſoluerent: potẽtes qdã i pplo p ſe eas retinebãt. p/ fecti aũt claſſis cũ pecũias nõ haberẽt ac nihilominꝰ na/ uigare ex lege cogerent: veriti penã iudicij/ ꝯſpiratõeꝫ inierunt ad popularẽ ſtatũ euertendũ. ¶ Apud Hera/ cliam quoq; ppl's oppꝛeſſus eſt ea de cauſa. Potentes eniꝫ quidã in populo illatis iniurijs nobilitatẽ expule/ runt. illi vero poſtea cõſpirãtes ⁊ in vnũ cõuenientes in vꝛbẽ reuerſi pplm oppꝛeſſerũt. ¶ Nec multo diſſimili/ ter apud Megarẽſes popularis ſtatus interijt. Ducto/ res eniꝫ populi quo pecunias per bonoꝝ publicationẽ haberẽt multos e nobilitate pepulerant: vt tandẽ facta ſit permagna exulũ multitudo. Exules ergo in vnũ cõ/ uenietes pꝛelio ſuperarũt: oppꝛeſſoq; populo paucoꝝ potentiã cõſtituerũt. ¶ Cõtingit hoc idẽ apud Cumas in populari ſtatu quẽ deſtruxit Thꝛaſymachus: ⁊ apud alios fere quis inſpiciat mutationes eodẽ mõ cõtigiſſe. ¶ Interdũ eniꝫ vt gratificent iniuriãtes nobilitatẽ cõ/ ſpirare faciũt: vel patrimonia eq̃ diuidẽtes: vel redditꝰ muneribus publicis ſubijcientes. Interdũ vero calũ/ niantes: vt bona opulentoꝝ publicari faciant. ¶ Vetu ſtis quidẽ tempoꝛibus qñ idẽ erat potẽs in populo/ ac belli dux: populares res in tyrãnidẽ mutabant: ⁊ pfe/ cto antiquoꝝ tyrannoꝝ plurimi ex popularibus homi nibus facti ſunt. Cauſa vero cur tũc fierent: non aũt nũc illa eſt ꝙ tũc qui in populo maxime poterãt erãt ex his qui bello gerendo pꝛeficiebant: nondũ enim dicẽdi pe ritiam habebãt. nunc aũt Rhetoꝛica arte ſuperueniẽte qui dicẽdi facultatẽ habẽt populos ducũt quidẽ. ſed qꝛ imperiti ſunt rerũ bellicarũ tyrãnidẽ inuadere non au/ dẽt: niſi vbi parũ aliqd tale incidit. ¶ Tyrãnides certe frequẽtius fiebãt pꝛius q̃ꝫ nũc: ⁊ ꝓpter magnas ptãtes quibuſdã cõmiſſas: ceu Mileti ex pꝛetura. Multarum eniꝫ ac magnaꝝ rerũ poteſtatẽ habebat pꝛetoꝛ. Ac etiã ob id qꝛ tunc vꝛbes non erãt magne: ſed rure homines habitabãt ociũ agentes: pꝛeterq̃ꝫ ab agris qui patroni erant in populis cum viri militares eſſent tyrannidem inuadebant: idq; agebant omnes pꝛeſcita ſibi pꝛius fide a populo: que acquirebatur ex inimicitia aduer/

ſus opulētos:vt Athenis Piſiſtratus per factionē cō/
tra pediacos ſuſceptā:⁊ Megaris Theagenes armen
tis opulētoꝝ occiſis:q̄ iuxta flumen repererat paſcētia:
⁊ Dionyſius accuſans Daphneū ⁊ diuites meruit tyrā/
nidē Syracuſis obtinere:ꝓp inimicitiaꝫ nobilitatis ſibi
fide a populo p̄ſtita:quaſi popularis eēt. ¶ Mutant̄ ēt
reſpu.ex cōſueta gubernatiōe in vltimā ſpeciē popula/
ritatis:cū enim per electionē ſunt magiſtratus:non tñ a
cenſu.eligit aūt populus ambientes populū:magiſtra/
tuum gratia eo rem deducūt:vt ſit populus dñs etiam
leguꝫ. Remediū aūt ne hoc oīno fiat/ vel vt minus fiat
illud eſt:vt tribus quidē magiſtratū eligant: nō popu/
lus vniuerſus. Populariū igit̄ ſtatuꝫ mutationes fere
omnes per has fiunt cauſas.

¶ De mutationibus ⁊ modis mutationū/gubernatio
nis paucorum potentie. Cap. 6.

PAucoꝝ autem gubernationes mutant̄ per
duos maxie modos manifeſtiſſimos.vnuꝫ
ſi iniurijs afficiāt multitudinē:quilibet eniꝫ
patronus ſufficit:⁊ maxie ſi ex numero pau
corum dux aliquis exiſtat. quēadmoduꝫ in
Naxo Lygdamis: qui tyrānidē poſtea Naxioꝝ inuaſit.
¶ Habet aūt etiā ex alijs/ initiuꝫ ſeditionis dr̄ias: qñqꝫ
eniꝫ ab ipſis opulētis qui nō honorant̄ magiſtratibꝰ fit
diſſolutio:cū perpauci ſint illi q̄ dignitates vſurpāt vt in
Maſſaliēſibus:⁊ Iſtro:⁊ apud Heracliā:⁊ in alijs ciui
tatibus accidit. Hoīes enim ab honoribꝰ excluſi res no
uas moliri non ceſſant:quoad ipſi quoqꝫ honorent̄: ſe/
niores quidē fratruꝫ poſtea v̄o rurſus q̄ minores ſunt
natu. Quibuſdā eniꝫ in locis nō ſimul ad rēpub.guber
nandam recipiunt̄ filius ⁊ pater.alicubi vero frater ſe/
nior ac iunior:⁊ vbi paucoꝝ potentia ciuilior euadebat.
In Iſtro ad popularē ſtatū ſeditione inter nobilitatem
recidit. Apud Heracliā vero ex paucioribus ad ſexcē/
tos. Mutata eſt etiam Gnidi paucoꝝ potētia ſeditione

inter nobilitatē ipſam coorta: ex eo ꝙ pars eoꝝ ab ho/
noribus excludebat̄:ſiquidē pater filium impediebat:
⁊ frater fratrē:nec niſi qui ſenior foret honorabat̄. In/
ſurgens enim populus per illoꝝ diſcordiā ac ducē:na/
ctus ex ipſa nobilitate peruicit:imbecillis eniꝫ aduerſa
pars erat. Et apud Erythrenſes ī paucoꝝ gubernatio/
ne regiaruꝫ vrbiū antiquis temporibꝰ lꝫ diligēter cura/
rent qui in gubernatōe illaꝝ verſabant̄: tñ qꝛ perpauci
erāt:nō tulit ppl's:ſꝫ rēp.mutauit. ¶ Mutāt̄ ēt paucoꝝ
gubernatiōes ex ſeipſis ꝓpter factiones ipſoꝝ qui plus
poſſe volūt.hoc aūt dupl'r fit:qñqꝫ enim ſibi aſciſcunt ⁊
cōiungunt alios ex ipſo numero paucoruꝫ: vt Athenis
in triginta illis fecit Charicles:⁊ ī quadringētis Phry/
nicus: qñqꝫ vero ipſi q̄ ſunt ex paucoꝝ numero vendi/
cant ſibi plebeꝫ vt apud Lariſſam nobilitas plebē cole
bat/ex eo:qꝛ per plebē fiebat electio magiſtratus illius
qui cuſtodia reipu.vocabat̄:⁊ in quibuſcūqꝫ guberna/
tionibus paucoꝝ non illi ipſi eligūt ad magiſtratus qui
⁊ gerere illos poſſunt: ſꝫ ex cēſibus magnis tribuunt̄:
vel ex amicitijs:electio tamen eoꝝ per ciues fit:vel per
plebē:vt Abydi:⁊ vbi iudicia nō ſunt ex his qui rēpu.
gubernāt colēdo plebē:quo eoꝝ ſuffragia ꝓmereāt̄ rē/
pu.mutant:vt apud Heracliam cōtingit que eſt in pon
to:qđ idem accidit quādo in gubernatiōe paucoꝝ qui/
dam exiſtētes ad pauciores etiā rempu.trahunt:pares
enim ceteris eſſe querētes cōpellunt̄ populū in ſui auxi
lium adhibere. ¶ Fiūt etiā mutationes in gubernatiōe
paucoꝝ:qñ ꝓdigaliter viuētes/qui gubernāt per luxu
riam patrimonia cōſumpſerint. Optant eñi res nouas
hmōi hoīes:tyrānidēqꝫ vel ſibi ipſis vel alteri affectāt:
quēadmoduꝫ Hipparinus Dionyſio ſyracuſis: ⁊ Am/
phipoli Cleotinus calcidēſes colonos ſuperinduxit:
⁊ cum veniſſent ſeditioneꝫ cum illis ꝯ diuites fecit.⁊ in
Egina qui negocium illud Charete Athenienſi confe
cerat:res nouas molitus eſt ꝓpter huiuſmodi cauſam.

Hi ergo hoies cõſumptis patrimonijs aut res nouas
cõmouent aut rempu. furtis expillãt. Itaq; ſeditiones
cõcitantur: aut ab ipſis aut ab illis qui eoꝝ furta nõ to/
lerant. vt Apollonie que eſt in ponto accidit. Concors
vero ſi ſit paucoꝝ gubernatio ex ſeipſa nõ facile interijt.
Huius ſignum eſt apud Pharſalũ vrbẽ reipub. ſtatus.
pauci ſi quidẽ in ea ciuitate gubernatores multoꝝ ſunt
domini: q2 ipſi inter ſe recte ac debito more ſe gerunt.
¶ Euertunt etiã: qñ in paucoꝝ gubernatione aliã pau
coꝝ gubernationẽ efficiũt: id eſt qñ eoꝝ ad quos ptinet
gubernatio reipu. qui pauci ſunt ſelectio quedã fit: neq;
habilitas eſt oĩbus ad maximos magiſtratus dignita
teſq; poſſe aſſumi. Qđ apud Elidẽ vrbez qñq; cõtingit.
nam cũ paucoꝝ eſſet gubernatio reipu. admodũ pauci
eoꝝ ad ſenatoriũ ordinez que erat ppetua dignitas per/
uenire poterãt: ob id ꝙ erat potẽtium hꝫ ordo: ac perſi/
milis Lacedemonioꝝ ſenatui. ¶ Fit aũt mutatiõis gu/
bernatio paucoꝝ: ⁊ in bello: ⁊ in pace. In bello quidez
ꝙ populo diffidẽtes cõducto milite vti cõpelluntur: ⁊ qui
illis preficitur ſepe tyrãnus euadit: vt Corinthi Timo/
phanes. Quod ſi plures preficiunt ipſi ſibi potentiam
parant. interdũ vero iſta formidantes qui regũt popu/
lum recipiunt ad reipu. cõmunionez: qm̃ neceſſitas co/
git populo vti. ¶ In pace aũt ppter diffidẽtiã quã iter
ſe hñt: cõductis militibus cuſtodiaz tradũt: preficiũtq;
illis virũ aliquẽ qui ad neutrã partẽ magis inclinare vi/
deatur: at iſte ſepe fit dñs partis vtriuſq;: qđ accidit in
Lariſſa vrbe a leuadẽſibus rempub. tenẽtibus. ⁊ apud
Abydũ tempore ſodalitatũ: quarũ vna erat Iphiadi.
¶ Oriunt etiã ſeditiones per excluſionẽ alioꝝ ab alijs
factaz eoꝝ ipſoꝝ qui ſunt in paucoꝝ gubernatione: qñ
de nuptijs, vel de iudicijs cõcertãt: queadmodũ de nu/
ptijs ſupra diximus: ⁊ in Eretria paucorũ gubernatio
equitum ſublata eſt per Diagoram qui affectus iniuria
fuerat ex nuptijs. Ex iudicio aũt apđ Heracliaz ſeditio
extitit: ⁊ Thebis ob adulterij iudiciuz. Atqui vtroq; in
loco nõ iniuſta fuerat accuſatio: ſꝫ p factionẽ pena nimis
exaſperata. Apđ Heracliã qdẽ aduerſus Eutionẽ: The
bis vo aduerſus Archiũ: quos cõtẽderũt inimici ĩ foro
ligari: ac ceruices eorũ annulo ferreo includi. ¶ Sepe
etiam paucoꝝ gubernationes diſſolute fuerũt ob nimiã
dñationẽ, non pbantibus quibuſdã ex ipſis/ qui guber
nabãt hmõi exceſſuz: vt accidit his qui apud Gnidũ:
⁊ apud Chium per paucoꝝ potentiam gubernabant.
¶ Fiunt etiã caſu cunctationes illis que vocant reſpu.
⁊ gubernationes paucoꝝ. vbicũq; a cenſu ſumunt ad
deliberandũ ⁊ iudicanduz/ ⁊ ad ceteros magiſtratus.
Sepe eñi cõſtitutus eſt primus cẽſus ad pſens tps/ vt
participẽt in paucoꝝ qdẽ gubernatione pauci/ in repu.
vero medij: felicitate reꝝ aliq̃ ſuperueniẽte, vel per pa
cem, vel per aliã cauſaz/ cõtigit eaſdẽ poſſeſſiones mul
ti maioris pcij fieri: itaq; oẽs efficiunt habiles ad cun/
ctos reipu. gradus, dignitateſq; ſuſcipiẽdas. idq; ɔtigit
interdũ ſenſim ⁊ latẽter: interdũ celerius. Paucoꝝ igit
gubernationes mutant/ ⁊ ſeditionẽ recipiunt pp hmõi
cauſas. Dino aũt ⁊ popularis ſtatus ⁊ paucoꝝ poten/
tie cõuertunt interdũ nõ in ɔrias ſpẽs: ſed in eas q̃ ſunt
pprij generis: ceu ex inſtitutis popularibus ⁊ paucoꝝ
in ipſa ppria: ⁊ ex illis rurſus in iſta.

¶ De mutationibus ⁊ modis mutationum
optimatum. Cap. 7.

In optimatibꝰ aũt ſeditões fiũt: interdũ qdẽ ex eo ꝙ pauci ſunt honoꝝ participes/ qđ in paucoꝝ gubernatione diximꝰ ſeditionẽ mo uere. Nã ⁊ optimatũ gubernatio queadmo duz paucoꝝ eſt. in vtraq; eniz pauci guber nant: nõ tñ ppter idẽ pauci: cũ videat ppterea optima/ tum gubernatio eſſe paucoꝝ: maxime vero id accidere neceſſe eſt: quando ſit multitudo aliter ſentientiũ: quaſi ſimiles ſm virtutez: velut apud Lacedemonios: hi qui

Opti. muta tõis modi.

Parthenie nũcupabant(ex ſiſib⁹ eniꝫ erãt)quos deꝑhẽ
dẽtes res nouas moliri in Coloniã Tarentũ miſere: vꝉ
qñ aliqui inhonorant cũ ſint magni ⁊ nihilo inferiores
virtute illis qui honores capiunt(quẽadmodũ Liſan/
der a regib⁹)vel qñ vir fortis ⁊ magni animi nõ ſit par
ticeps honoꝝ:quẽadmoduꝫ Cinadon ille qui coniura/
tione facta ꝑ Ageſilai tẽpora/Spartiatas opprimere tẽ
tauit. ¶ Preterea cuꝫ alij pauptate nimia ꝑmunt:alij di
uitijs abũdant:qꝺ maxime in bello cõtingit: ⁊ accidit
hoc Lacedemonijs in meſſenenſi bello. Oſtendit hoc
Tyrteus poeta in illo carmĩe qꝺ inſcribitur Eunomia:
ideſt lex bona.exhauſti.n.quidã ꝑ id belluꝫ ac paupes
facti cẽſebãt agros equa portione ciuib⁹ eſſe diuidẽdos.
Inſuꝑ ſi quis magn⁹ ⁊ potẽs:ẽt maior fieri:ac ſolus do
minari velit:vt apꝺ Lacedemonios vꝛ Pauſanias ille
feciſſe:qui dux belli aduerſus Medos fuit:⁊ apꝺ Car
thaginẽſes Annon. ¶ Diſſoluũt aũt maxime ⁊ reſpu.⁊
optimatũ gubernatiões pp trãſgreſſionẽ iuſtitie in ſeip/
ſis factã:hui⁹ autẽ origo eſt nõ bene tẽperatã ſimul eſſe:
ac pmixtã in rẽpu.quidẽ popularẽ gubernationẽ ⁊ pau
coꝝ:in optimatib⁹ vero iſta ſimul atqꝫ virtutẽ/maxieqꝫ
illa duo popularẽ dico atqꝫ paucoꝝ.hec eniꝫ ⁊ reſpu.co
nant miſcere:⁊ multe illarũ que optimates vocant.diſ
ferũt.n.optimates ab illis q̃ appellant reſpu.in hoc:⁊
ob id ſũt alie eaꝝ min⁹ alie magis durabiles. Illas.n.
que magis declinãt ad paucoꝝ potentiã optimates ap
pellant:illas vero q̃ ad multitudinẽ reſpu.vocãt.Qua/
pp tutiores ſunt iſte q̃ꝫ alie.Fortius eſt.n.id qꝺ plus ac
magis acqeſcũt equũ habentes.Qui vero diuitijs abũ/
dant ſi reſpu.excellentiã eis tribuat/cõtumelia ceteros
afficere pergunt:nec par habẽtes cõquieſcũt:penit⁹ eni
ad quãcũqꝫ ſpẽm declinet gubernatio ciuitatis in eam
tranſmutatur vtriſqꝫ ſuuꝫ augẽtibus velut reſpu.ad po/
pulum optimates ad paucoꝝ potentiã.vel in contraria
ceu optimatum gubernatio in popularem:tanq̃ꝫ enim

Propter trãſgreſſio/nẽ iuſtitie maxie diſ/ſoluunt reſ/publice.

iniuriã patientes in contrarium trahunt qui magis ſunt
inopes.reſpu.vero in paucoꝝ potentiaꝫ tranſmutatur.
Solũ eniꝫ ſtabile eſt ſꝫm dignitateꝫ equũ ⁊ habere que
ſua ſunt. Cõtingit ṽo id qꝺ modo diximus in Thurijs:
qꝺ eniꝫ a maiore cẽſu erãt magiſtratus in minoreꝫ facta
eſt mutatio:⁊ in plures gubernatores:⁊ quia agros to/
tos poſſidebat nobilitas ꝯtra legẽ: naꝫ gubernatio eius
ciuitatis magis erat: paucoruꝫ itaqꝫ plus habere pote/
rãt.At populus bello exercitat⁹ ac potẽtior effect⁹ q̃ꝫ il/
lorũ cuſtodes nobilitatẽ cõpulit agros qui ꝯtra legeꝫ te/
nebant dimittere.Inſuꝑ q: oẽs optimatuꝫ ſpẽs ad pau
coruꝫ potentiã declinãt nobilitas in illis plus habꝫ ve/
lut apud Lacedemonios opes ⁊ diuitie in paucis ſunt:
ac magnaꝫ licentiam habet nobilitas faciendi qꝺlibet:⁊
cuiuſcũqꝫ voluerit curã hꝛe: q̃ cã fuit vt Locrorũ ciuitas
interiret: pp Dionyſij cliẽtelas: qꝺ nõ ꝯtingiſſet in popu
lari ſtatu:neqꝫ in ea optimatum gubernatõe/ que mixta
tẽperataqꝫ fuiſſet. ¶ Maxiẽ vero latẽt optimatũ guber
natiões paulatiꝫ ſeſe diſſoluẽtes:qꝺ qdeꝫ dictũ eſt prius
vlr de oibus rebuſpublicis:idqꝫ inter cãs mutationis
minuta paruitas appellat.quãdo eniꝫ omittunt aliquid
ex his que ad rempu.ꝑtinẽt ac deinde aliud paulo
maius facili⁹ mouẽt:quouſqꝫ totã moueãt reſpu.formã.
Qꝺ in Thurioꝝ accidit rẽpu.cuꝫ eniꝫ legẽ haberẽt per
quaꝫ nõ niſi intermiſſo qnquẽnio preturaꝫ gerere lice/
bat:iuniores quidã rei militaris piti/⁊ apud multitudi/
neꝫ famaꝫ habentes:cũ ceteros qui in rebus gerendis
verſabant/ſpernerent:ac faciliter ſe ꝯſecuturos arbitra
rent:legeꝫ totã illã tollere aggreſſi ſunt: primũ lata alte
ra lege vt liceret ꝑpetuꝫ eoſdẽ ꝑtores eſſe.At cũ populũ
viderẽt illos ꝓmpte admittẽtẽ:hi magĩratus qui ꝑerãt
ſuffragijs:qqꝫ appellant cõſultores cõmoti ſunt prius
ad reſiſtendũ:tñ poſtea deſtiterũt putãtes hac vna lege
q̃uis ſoluta/ceteras tamen eſſe ꝑmãſuras. Poſtea vero
ꝓhibere volẽtes ne alie mouerent nihil ꝑficere value/

rũt:ſƷ mutata eſt eoꝝ reſpu. in potẽtiã eoꝝ q̲ nouas res
aggrediebant̃. ¶ Diſſoluunt̃ vero cũcte reſpu. interdũ
per ſeipſas: interdũ per externam cauſam: quãdo con/
traria gubernatio fit/ vel ꝓpe vl' longe quidẽ ſƷ admo/
dum potẽs: qđ quidẽ ꝯtingit Athenienſib⁹ ⁊ Lacedemo
niȷs. Athenienſes .n. vbiq̃ potẽtiã paucoꝝ: Lacedemo/
niȷ vero vbiq̃ popularẽ ſtatũ euertebãt. Uñ igr̃ rerũpu.
mutatiões/ ſeditõeſq̃ exorıant̃: fere dictũ eſt.

¶ De ꝯſeruatiõe rerũpublicaꝝ: ꝑcepta viginti. Cap. 8.

Medelarũ cõſeruatio/ nũq̃ regule

DE cõſeruatiõe aũt eaꝝ/ ⁊ cõiter ⁊ ſeorſuƷ de
vniuſcuiuſq̃: ꝯñs eſt vt dicam⁹. Illud ergo
ante oĩa pƷ q̃ ſi ſciam⁹ p que corrũpunt̃ reſ/
pu. ſcimus etiã p que cõſeruant̃. Cõtrarioꝝ
eniƷ ꝯtrȷȷ effect⁹. Corruptioni aũt cõſeruatio
eſt ꝯtria. In illis igit̃ rebus que laudabil'r permixte ac
tẽperate ſunt: illud ẽ diligẽter obſeruãdũ/ ne qđ ex legi
bus inſtitutiſq̃ moueat̃: maxieq̃ ab eo cauẽdũ qđ pau
latim repit. latet eniƷ corruptio/ q̃ nõ tota ſimul fit: deci
piturq̃ mẽs ab illis vt ſophiſtica illa rõ: ſi vnũqđq̃ puſil
lum ⁊ oĩa: hoc aũt eſt vt ſic: ⁊ eſt vt nõ: totũ enĩ ⁊ oĩa nõ
puſilluƷ: ſed cõpoſitũ ex puſillis. Una igit̃ cuſtodia ad/
uerſus hoc principiũ eſt opponẽda. ¶ Deinde nõ cõſi/
dere his que fingunt̃ quodãmodo ⁊ adũbrant̃ ad po/
pulum: reprobant̃ enim ex ipſis operibus. Qualia ve/
ro dicam⁹ rerũpu. figmẽta: ſupius eſt oſtenſum. ¶ In/
tueri lƷ quaſdã reſpub. durare nõ ſolũ ex optimatib⁹: ve
rũetiã ex paucoꝝ potentiȷs: nõ q̃ p ſe ipſe ſtabiles ſint:
ſed q̃ hi qui gubernant recte ſe gerunt: tam erga eos
qui ſunt extra rempu. q̃ erga eos qui in reipu. guberna
tiõe verſant̃. Erga eos quidẽ qui nõ participes ſunt gu
bernationis nõ afficiendo ipſos iniuriȷs: ac preſtantio/
res ipſoꝝ ad participationem reipu. recipiendo: cupi/
doſq̃ honoris nõ deprimẽdo: neq̃ multitudinẽ ſuis cõ
modis fraudando. erga illos vero qui ſociȷ in guberna
da repu. ſunt: humane inuicem ac populariter ſe geren
do: equalitas enim illa que in populari ſtatu affectatur:
ea in ſimilibus nõ ſolum iuſta eſt/ verũetiã vtilis. Quã/
obrem ſi plures ſint in gubernatione reipu. ꝯſtituti: eis
ꝑmulta populariũ inſtitutoruƷ vtilia ſunt: ceu ſemeſtres
eſſe magiſtratus: vt omnes qui ſimiles ſunt adipiſci va/
leant: ſunt eniƷ tanq̃ populus quidã illi qui inter ſe pa/
res ac ſimiles ſunt: itaq̃ in illis frequenter exiſtunt velut
duces quidã populi: vt prius diximus. Deinde minus
in potẽtias incidunt paucorũ gubernationes ⁊ optima
tes: nõ eniƷ ſimiliter facile eſt latere male agentẽ in bre
ui tempore magiſtratus ⁊ in longo. NaƷ ob hoc in pau
corũ gubernationibus ⁊ popularibus tyrãnides fiũt:
aut enim hi qui maximi ſunt in vtraq̃/ tyrãnidem inua
dũt (hic ductores populi: ibi potẽtes) vel qui maximos
gerunt magiſtrat⁹: quãdo longo tẽpore durant. ¶ Con
ſeruantur autẽ reſpub. non ſolum ex eo/ q̃ procul ſint a
periculis: verũetiã interdũ quia ꝓpinque ſunt. Homi/
nes eniƷ formidantes vigilantius intẽdunt ad reipub.
cuſtodiã. Itaq̃ oporteret eos qui rempu. ſaluã eſſe vo/
lunt: formidines quaſdã parare quaſi nocturnã quãdã
cuſtodiã/ vt caueant/ neq̃ diſſoluant reipub. obſeruatio
nem: ⁊ qđ longe abeſt/ ꝓpinquũ facere. ¶ Etiã nobiliũ
cõtentiones ſeditioneſq̃ p leges quoq̃ opƷ conari ob/
ſeruare: ⁊ qui extra cõtentiões ſunt eos ante capere/ tãq̃
malum ab initio exoriens cognoſcere: non cuiuſuis ſit:
ſed ciuilis viri. ¶ Ad mutatiões vero que propter cen
ſum fiunt ex paucorum potentia atq̃ ex repub. quando
contingit hoc manentibus eiſdem cẽſibus: ⁊ pecunia/
rum copia facta vtile eſt conſiderare vniuerſum totius
ciuitatis cẽſum: ac preſens tp̃s ad ꝓteritũ cõferre: nam
in quibuſdã ciuitatib⁹ cenſus agit̃ ãnuatiƷ: in maiorib⁹
vero p triẽniũ aut/ q̃nquẽniũ: ⁊ ſi ſit multiplicat⁹ ac mul/
to maior fact⁹ q̃ pri⁹ erat ille ſcḋm quẽ ſtatuta fuerat reip.
gubernãde habilitas lege ꝓuidere vt cẽſus vel augeat̃
vel relaxet̃: ſi qdẽ excedat/ augeat̃ ſƷ multiplicationẽ: ſi

vero deficiat relaxet/ ac minoꝛ fiat cēſus taxatio. In pau
coꝛuȝ eni gubernatiōibus ⁊ in rebuſpu. niſi hoc fiat: hic
paucoꝛū gubernatio. ibi potētia illa nimia inſurget. Il/
lo aūt modo ex repu. quideȝ popularis ſtatus: ex pau/
coꝛū vero gubernatiōe reſpu. aut populus. ¶ Cōe aūt
eſt ⁊ in populari ⁊ in paucoꝛū gubernatiōe ⁊ in oī repu.
neqȝ augere nimiū queqȝ ſupꝛa modū: ſȝ magis conari
paruos ⁊ lōgi tēpoꝛis honoꝛes pꝛebere qȝ cōfeſtiȝ ma/
gnos. Coꝛrūpunt eniȝ: nec cuiuſuis eſt homis ꝓſperi/
tatē ferre. Qȝ ſi accumulate dati ſint alicui honoꝛes: nō
ſunt ſimul oēs poſtea auferēdi/ ſȝ paulatiȝ. Maxīe vero
lege ita ꝓuidere conatū eſt/ vt nemini ſit exceſſiua potē/
tia/ neqȝ amicoꝛū/ neqȝ pecuniaꝝ. Qꝺ ſi ita cōtingat per
abſentiā remouēde ſunt hmōi hoīuȝ clientele. ¶ Cum
vero ex pꝛiuata etiā vita res noue oꝛiant magr̄atus cō/
ſtituēdus eſt qdam qui ſit quaſi in ſpecula ad moꝛes ci/
uium intuēdos/ ne qs ita viuat vt reip. nocere poſſit. In
populari qdeȝ ſtatu ne aliene viuat a popularitate. In
paucoꝛū aūt potētia: ne aliene a nā eius gubernationis.
Eodēqȝ modo de alijs ſpēbus rerūpu. Et ſiqd exultet
ꝓſperitate qȝ ſit allatū in ciuitate: pticulatiȝ obſeruādū ē:
pp eaſdeȝ cās. Cui⁹ rei remediū eſt ſemꝑ ꝯtrarijs ptib⁹
magr̄atus ⁊ res agēdas cōmittere: cōtrarias ptes voco
ceu pꝛeſtātes viros multitudini: ⁊ diuites pauperibus.
Conādūqȝ eſt vel admiſcere paupes cum diuitibus: vel
medios augere. hi enim diſſoluēt ſeditiōes ob impari/
tateȝ ꝓcedētes. ¶ Maximū vero illꝺ eſt in omni repu. ⁊
legibus ⁊ cetera omni diligentia cōſtituēduȝ: ne ex ma
giſtratibus lucra ꝓueniant: id aūt maxime in paucoꝛuȝ
gubernatiōe eſt obſeruādū: leuius eniȝ ferūt populi qui
a repu. excludunt: qnimo gaudēt ꝙ ſua agere nō impe
diunt. At ſi exiſtimēt eos qui magr̄atus gerūt ex his q̄
coīa ſunt ditari duplicē capiūt moleſtiā: ⁊ ꝙ ab honoꝛe
excludunt: ⁊ ꝙ a lucro. Uno vero modo cōtingit ſimul
exiſtere popularē ſtatuȝ ⁊ optimatuȝ: ſi ita qs inſtituat:
foret

foret eniȝ vt ⁊ nobiles ⁊ plebei hērent que vtriqȝ vellēt:
Licere eiȝ oībus rēpu. gerere/ populare eſt: magiſtrat⁹
vero a nobilib⁹ teneri optimatū. hoc āt accidit qn̄ ex ma
giſtratibus nō ꝓueniūt lucra: paupes eniȝ magiſtratus
nō volent ſi nil inſit lucri: ſed potius ſuis rebus ꝓpꝛijs
intendere: diuites aūt q: non indigent ex repu. lucrari
magiſtratus gerent: atqȝ ita cōtinget egenis quideȝ di/
tari ob operā rebus ſuis impenſam: nobilibus vero nō
ſubijci cuicūqȝ. Ad hoc autē vt nō ſurripſantur pecunie
publice aditio fiat a ciuibus oībus pecuniaruȝ ſuaruȝ ⁊
deſcripte per ſocietates ⁊ oꝛdines/ ⁊ tribus deponātur.
Quod vero magiſtratus ſint abſqȝ lucro ſtatuendi per
legeȝ ſunt honoꝛes his qui optime ſe geſſerūt. Opȝ aūt
in populari ſtatu diuitibus parcere: ac nō modo poſſeſ/
ſiones eoꝛum nō auferre: ſed ne fructus quidē earum:
qꝺ in quibuſdaȝ ciuitatibus ip̄ꝛudenter fit. Melius eniȝ
eſt volētibus ꝓhibere ne munera illa ſubeant que ſint
magni ſumpt⁹ ac nullius vtilitatis: ceu choꝛos exhibe
re ⁊ ludos ⁊ faces inſtar Chioꝛum/ ⁊ cetera hmōi mu/
nera. ¶ In paucoꝛuȝ vero gubernatione cura eſt pau/
perum ſuſcipienda diligenter: ⁊ officia quibus ſunt ſa/
laria cōſtituta iſtis tradenda: ⁊ ſiquis diuitum eos con/
tumelia affecerit: maioꝛ pena eſt conſtituenda: qȝ ſi ipſi
inter ſe idem feciſſent. Et ſuceſſio in hereditatibus per
cognationem ſit: non per donationem: nec valeat quiſqȝ
plures hereditates capere: ſed vnaȝ ſolummodo. Per
hunc enim modum magis equales erunt facultates: ⁊
egenoꝛuȝ permulti ad abundantiaȝ traducentur. Utile
eſt ⁊ in populari ſtatu: ⁊ in paucoꝝ gubernatione: alio/
rum vel equalitatem vel pꝛeſidentiam tribuere his qui
minus participant repu. In populari quidē diuitibus:
In paucoꝛuȝ vero gubernatione egenis: exceptis tamē
his magiſtratibus: in quibus vis auctoꝛitaſqȝ reipub.
conſiſtit. hi enim ſolis his qui ſunt ex repu. aut ſaltem
pluribus cōmitti debent.

¶ De cōditiōib⁹ ꝓcipuos adeuntiū magiſtrat⁹: ⁊ ꝓceptis pplaritatū/ ⁊ potētatū ſaluādoꝝ. Cap. 9.

TRia vero debēt habere illi qui principales magiſtrat⁹ ſunt ſuſcepturi. primuȝ vt ament pñteȝ ciuitatis ſtatū. deinde vt habeāt potētiaȝ maximā ad ea exequēda q̄ magiſtratus reqrit. tertiū vt habeant virtutem ⁊ iuſtitiaȝ in vnaquaqȝ repub. ad ipſam rēpu. Niſi eniȝ iuſtuȝ ideȝ ſit in cunctis rebuſpu. neceſſe foret ⁊ iuſtitie eſſe differētias. ¶ Oȝ aūt dubitationeȝ quādo hec oia nō cōcurrūt in queādmoduȝ ſumere opȝ: ceu ſi ſit quidaȝ aptus ad rem militarem: ſit aūt ille idem improbus: nec reipub. amator: alter vero iuſtus, ⁊ amator: ſed ad rem militareȝ nō aptus: cuius facienda ſit electio? Videt inſpicienduȝ eſſe ad duo: cuius magis pticipent oēs: ⁊ cuius minus. Quapropter in re militari qdeȝ ad peritiaȝ magis q̄ȝ ad ꝓbitatē eſt reſpiciēduȝ. Pauciores eniȝ ſunt rei militaris periti: plures vero ꝓbitatis. cōtra vero in cuſtodia ⁊ adminiſtratione erarij: plus. n. ꝓbitatis reqrit q̄ȝ quātū hēant multi: ſcia vero hui⁹ cōis eſt oib⁹. ¶ Dubitari iēt pōt ſi potētia aſſit reip. ⁊ amicitia qd opus ē virtute: ſufficient. n. illa duo ad reipu. vtilitatē. An qȝ fieri pōt vt duo illa hñtes ſint intēperati. itaqȝ vt ſibiipſis nō obtēperāt ſciētes ⁊ amātes ſeipſos; ſic ēt erga rēpu. nihil vetat ita ſe habere quoſdā. Simplr aūt quecūqȝ in legib⁹ ꝓdeſſe diximº cūcta illa rēpu. cōſeruāt. Et qȝ ſepe iam diximº maximū fundamētū eſt cuſtodire vt potētior ſit ea ps q̄ rēp. ſaluā eē velit q̄ȝ illa q̄ nolit. Preter h̄ āt oia latere nō opȝ qȝ mō latet eas reſpu. q̄ trāſgrediunt medium. Multa. n. popularia vñr que popularē ſtatū diſſoluūt: multa etiā que paucoꝝ eſſe vñr: diſſoluūt paucoruȝ gubernationē. Qui vero exiſtimāt hāc eſſe vnā virtuteȝ/ trahūt ad exceſſuȝ: ignorātes ꝙ queādmodū naſus excedit rectitudinē laudabilem ad aquilinū eſſe vel ſimū: ſed tñ pulchritudinē ac grām retinet: at ſiqs ma-

gis trahat ad exceſſuȝ primo quidē abijcit cōgruētē mēſurā partis: tandeȝ vero ita diſponit: vt nō naſus appareat pp ſuperexcellētiaȝ ac defectū cōtrarioꝝ: eodeȝ mō ⁊ de alijs partib⁹. Contigit aūt hoc ⁊ circa alias gubernationes: nam paucoꝝ quideȝ potentiā ⁊ popularē ſufficienter ſe habere cōtingit: ⁊ ſi trāſgrediant ab optimo ſtatu: qȝ ſiqs intēdat magis vtrāqȝ eaꝝ: deteriorē ꝓmuȝ efficiet rēpu. tandē vero neqȝ rēpu. eē. ¶ Quapp id nō ignorari opȝ a legis cōditore: ac ciuili hoīe: qualia popularīū ſeruēt populi ſtatū: ⁊ q̄lia pauco apparētia euertant paucoꝝ gubernationē: nulla. n. iſtarū vr ſtare poſſe abſqȝ opulētijs ⁊ multitudine. Sed qñ adequatio fiat facultatū: aliā neceſſe eſt eē rēpu. Itaqȝ diſſoluētes leges q̄ ſunt circa excellentiā diſſoluūt reſpu. Aberrāt vero ⁊ in populari ſtatu: ⁊ in paucoꝝ gubernatiōe. In populari qdem ductores populi: vt multitudinē dñam legum efficiant: ob id eniȝ faciūt ſemp ciuitatē opulētis repugnantē. at oportebat ꝯtrium videri ſemp dicere ꝓ opulentis. In paucoꝝ vero gubernatione pro populo: eos qui rēpubli. gubernant: ⁊ cōtraria iurare q̄ȝ nunc iurent. In quibuſdam eniȝ ciuitatibus nunc iurant populum odio habebo: ⁊ conſilio annitar vt male habeat. Expetit auteȝ ſimulare ac fingere cōtrarium atqȝ ita iuramētū ꝯcipere: nō afficiā pplm iniurijs. ¶ Maximū aūt oium q̄ dicta ſunt ad reip. ſtabilitatē eſt id qȝ nūc paruiſaciūt oēs erudiri ad reipu. diſciplinā. Nihil. n. ꝓſunt vtiliſſime leges que a gubernatorib⁹ decernunt/ niſi moribus inſtituti ⁊ diſciplina ibuti in repub. hoīes fuerint: ſi leges pplares pplariter: ſi paucoꝝ potētie ad hāc ipſam gubernationē. Nam ſi eſt in vno intēperātia: eſt etiaȝ in ciuitate. Diſciplina aūt reipu. eſt nō ea facere p que letētur pauci potentes: aut populares: ſed p que valeāt illi qdeȝ paucoꝝ gubernatiōeȝ tenere: hi vero pplarē. Nūc aūt in paucoꝝ potentia gubernatoꝝ filij delitijs intendunt: Tenuioruȝ autē filij gymnaſijs laboribuſqȝ exer-

cent: itaqꝫ ⁊ volunt magis ⁊ poſſunt res nouas moliri. In populari vero ſtatu que maxime videt̃ eſſe popularis cõtra quaꝫ vtile ſit cõſtitutuꝫ eſt. huius rei cã eſt male diffiniunt libertateꝫ. Duo ſunt eniꝫ quibus popularis ſtatus diffinitur ptãte ſumma populi/ac libertate. Iuſtuꝫ aũt equuꝫ videt̃ eẽ. equũ vero qd̃cũqꝫ videat̃ eſſe multitudini id eẽ precipuuꝫ. Liberuꝫ aũt ⁊ equuꝫ qd̃cũqꝫ velit quis facere. Itaqꝫ viuit vnuſqſqꝫ vt vult in hmõi populari ſtatu ⁊ ad qd̃ gliſcit: vt ait Euripides: ſed hoc eſt prauuꝫ: nõ enim putanduꝫ eſt eſſe ſeruituteꝫ viuere ad formaꝫ reipu. ſed ſalutem. Ex quibus igitur mutantur respu. ⁊ corrũpuntur: ⁊ per que ſeruantur: ⁊ permanẽt: vt ſimplr̃ dicamus: tota ⁊ talia ſunt.

De mutationibus regni ⁊ tyrãnide. Cap. 10.

Regni mutatio ⁊ tyrãnidis.

REſtat nunc videre de vnius gubernatione ex quibus corrumpatur: ⁊ per que ſeruari valeat: fere aũt ſimilia ac ꝓpinqua ſunt illis que diximus ſupra de ceteris gubernatiõib⁹: illa que circa regnuꝫ ⁊ circa tyrãnidẽ cõtingunt: nam regia quidẽ ptãs optimatuꝫ gubernationi rñdet. Tyrãnis aũt ex paucoruꝫ potẽtia illa poſtrema ⁊ ex populari cõponitur. Quapp perniciosiſſima eſt his qui ſub ea ſunt vtpote ex duob⁹ ꝯpoſita malis/⁊ trãſgreſſiões ⁊ delicta cõtinens: q̃ ex ambabus illis reipu. gubernatiõib⁹ ꝓueniũt. Exiſtitqꝫ generatio ſtatuꝫ ex cõtrariis vtriqꝫ iſtaꝝ. Naꝫ regia ptãs ꝓ tutela ꝑſtantiuꝫ viroꝝ cõtra populuꝫ reperta eſt: ⁊ ſit rex ex preſtantibus per excellentiaꝫ virtutis: vel rerum geſtarum que ſint a virtute: vel per excellentiã hmõi generis. Tyrãnis vero originẽ hꝫ a populo ac multitudine cõtra nobilitatẽ vt ꝓplr̃s iniuriã ab illis nõ patiat̃: pꝫ hoc ex his q̃ cõtigerũt. Fere .n. tyrãni vtplurimuꝫ facti ſunt ex ducibus populoruꝫ: fideꝫ adepti ab initio ꝓpter calũnias contra nobilitatem iactas. Tyrãnides igit̃ alie in hunc moduꝫ cõſtitute ſunt/ciuitatibus iaꝫ adauctis. Alie prius ex regib⁹ trãſgredientibus patria iura: ⁊ affectantibus magis dominari. Alie ex electis ad principales magiſtratus. Antiquitus eniꝫ populi conſtituebant diuturniores adminiſtrationes ⁊ procurationes. Alie ex paucorum potentia eligentium vnum aliquem ad maximos magiſtratus. Omnibus iſtis modis facultas fuit id perficiẽdi ſi mõ voluiſſent per potentiaꝫ ſibi ꝑexiſtentẽ: vel ex regia poteſtate: vel ex honoribus a populo exhibitis: ceu Phidon apud argos: ⁊ alij alibi regiam ptãtem habentes tyrãni ſunt facti. Circa Ioniam vero tyrãni ⁊ Phalaris ex honoribus: Panetius quoqꝫ in leontinis: ⁊ Cypſelus corinthi: ⁊ Piſiſtratus athenis: ⁊ Dionyſius ſyracuſis: ⁊ alij eodẽ mõ ex fauore ꝓploꝝ: apud quos multuꝫ poterãt. Ut ergo diximus regia ptãs inſtituta eſt ſm optimatuꝫ gubernationẽ/eſt eniꝫ ſm dignitatẽ vel ꝑ virtutẽ ꝓpriam: vel generis/vel per beneficia collata: vel per iſta ſimul ac potentiã. Omnes eniꝫ qui maxima beneficia in ciuitates genteſqꝫ cõtulerunt: vel q eã facultateꝫ habuerunt vt cõferre valerent/hoc honore potiti ſunt: Alij bello cõſeruatis ꝓplr̃s ne in ſeruitutem deuenirẽt: quẽadmodũ Codr⁹. Alij a ſeruitute liberatis vt Cyr⁹. Alij q ꝯdidiſſent vrbẽ/vl̃ q regionẽ acq̃ſiſſent: quẽadmodũ Lacedemonioꝝ ⁊ Macedonuꝫ ⁊ Moloſſoruꝫ reges. Uult auteꝫ rex eſſe cuſtos vt qui diuitias habent nihil iniuſtum patiantur: nec etiaꝫ populus afficiatur contumelijs. Tyrãnus autem (vt ſepe iam diximus) ad nullam cõmuneꝫ reſpicit vtilitatem niſi gratia ꝓprij cõmodi. Eſt autem obm̃ tyrãni qd̃ placeat: regis quod honeſtuꝫ ſit. Quaobrem ⁊ illa in quibus plus hñt: ſunt tyrãnis quideꝫ pecunie: regibus aũt honores. Et cuſtodia regi a ciuib⁹ ſuis eſt: tyrãno autẽ a ꝑegrinis. Qd̃ vero tyrannis cõtineat illa mala/que ſunt ⁊ popularis gubernationis/⁊ paucorũ potentie: manifeſtuꝫ eſt. Ex paucoruꝫ qdeꝫ potẽtia ſinẽ eſſe diuitias: ꝑ has .n. ſolas neceſſe eſt ꝑmanere: vt cõductos retineat cuſtodes: vt

ſumptus faciat in educando: vt populo ſuo in nulla pte
confidat. Itaq armis ciuibus ſuis adimere: ac multitu/
dinem populi conculcare: ac ex vrbe pellere: ⁊ vacuam
habitatoribus ciuitatē reddere: cōmunia ſunt paucoꝝ
potentie ⁊ tyrānidis. Ex populari aūt vexare nobilita/
tem: clam euertere ⁊ aperte/ in exiliū pellere tanq̄ ad/
uerſarios ⁊ machinatores ꝯ potētiā ſuā. Ex his enim ⁊
inſidias aduerſus eos iniri cōtingit: alijs dominationē
affectantibꝰ: alijs ſeruitutē fugiētibꝰ. Vn̄ Periādri cō/
ſiliū Thraſybulo datū ſuper eminētes ſpicas decerpe
tanq̄ opportunū ſemꝑ fit eminētiores ciuiū de medio
tollere. ¶ Vt igit̄ fere dictū eſt: eadē ꝑncipia mutatio/
nū ſunt exiſtimāda: ⁊ in rebuſpu. ⁊ in vniꝰ gubernatōe.
Per cōtumeliā. n. ⁊ ꝑ metū/ ⁊ ꝑ cōtēptū inſurgūt pleriq
ſubiectoꝝ aduerſus dominātes. Iniurie vero maxime
per cōtumeliā: nōnunq̄ ēt ꝑ ablatiōnē reꝝ fiunt. Sunt
āt ⁊ fines ibi tales quales ſunt circa tyrānides ⁊ regna.
Opes. n. ⁊ honores q in tyrānis regibuſq cōſpiciūtur
maximi/ affectāt oēs. Inſurgit aūt qn̄q in corpꝰ dn̄an/
tis: qn̄q in ipſā dn̄atiōnē. Qn̄q aūt per cōtumeliā in/
ducunt hoīes ad inſurgēdū (dū ipetus fit) in corpus.
Cūq ſint cōtumelie ptes plures vnaqueq illaꝝ cōcitat
ad irā. Iraſcētiū vero plurimi vltiōis cā impetū faciūt:
nō cā potentie: quale fuit illud filioꝝ Piſiſtrati. ob con/
tumeliā. n. ſorori Armodij illatā: ⁊ ipſū Armodiū iniu
ria affectū: imperꝰ in eos factus eſt: ab Armodio qdē
ꝓpter ſororem: ab Ariſtogitone aūt ꝓꝑ Armodiū. Ad/
uerſus Periādrū quoq Ambracie tyrānum inſidie fa/
cte ſunt ex eo/ qꝛ in potu quē amabat pueꝝ interrogauit
an adhuc ex ſe ꝑgnans eēt. Philippus vero a Pauſa/
nia occiſus eſt: qꝛ non vlciſcebatur contumeliam ſibi fa/
ctam ab Attalo. Et Amyntas paruus a Derda: quia ia/
ctaret ſe eius etate abuſum. Et eunuchus ab Euagora
cyprio: quia enim mulier renuit filium eius: quaſi con/
tumelia affectus eum necauit. ¶ Plurime vero inua/

ſiones facte ſunt ex eo: quia in corpus verecundiā in/
tuliſſent nonnulli eorum qui ſoli erant in principatu:
qualis fuit inuaſio illa Cratei aduerſus Archelaū. Sem
per enim moleſta illi fuerat cōſuetudo eius: itaq par/
ua etiam occaſio ſufficiens fuit: vel qꝛ filiarum nullam
ſibi dederat cū ſe daturū ꝓmiſiſſet. Sed primā aucupa
tus a bello aduerſus Sirrā arabeū tradidit regi Elibie.
Alterā vero filiā minorē natu filio Amynte cōiugauit:
exiſtimans per hunc modū minime ſibi fore aduerſatu
rum ex Cleopatra genitū: ſꝫ indignatiōis principiū ex/
titit qd̄ grauiter ferebat ſe ad libidinis gratiā haberi.
Fuit vna cū illo ad rē patrandā Hellanocrates lariſ/
ſeus ob eandē cauſā. Qui enim abuſus etate illius nō
vt ꝓmiſerat faciebat in patriā deduci: ob cōtumeliā id
fieri ratus eſt: non ob amorē. Parron vō ⁊ Heraclides
enienſes Cotyn peremerunt patri mactātes. Adamas
vero a Coty rebellauit quaſi cōtumelia affectus/ ꝙ ab
eo in pueritia exectus eſſet. Multi etiā ob verberatum
corpus vel interfecerūt ira perciti/ vel impetū fecerūt
quaſi ꝯtumelia affecti/ ⁊ ꝯ hoīes in poteſtate ꝯſtitutos:
⁊ cōtra reges: vt Megacles apud Mitilenū Penthali/
das circūeuntes ⁊ claua pulſantes cū amicis aggreſſus
interfecit. Et poſtea Smerdes verberibꝰ ceſus ⁊ a mu/
liere tractus Penthilon interemit. Archelai vero necis
ꝑnceps fuit Decānichus. is enim ꝑmus ceteros aggreſ/
ſores cōmouit ⁊ irritauit. Cauſa vero fuit ira ꝙ illum
Archelaus Euripidi poete verberandum tradidiſſet.
Erat vero infenſus illi Euripides ob maledictū in ip/
ſius inſuauitatē oris iactatum. Et alij cōplures tali de
cauſa vel interfecti ſunt/ vel in periculū inſidiarum deue
nerunt. ¶ Similiter quoq ꝓpter metū: hec enim vna ex
cauſis eſt vt in repu. ſic etiā in vnius gubernatione. ceu
Xerxem Artapanes metuens ob calūniam de Dario ꝙ
eum eleuaſſet Xerxe non iubente: ſed putans illi veniā
eſſe datam ꝓꝑ cenā quaſi nō reminiſcēte. ¶ Alie vero

ꝓpter cõtemptum. vt videns quidã Sardanapalũ re/
gem inter eas mulieres penſa diuidenteꝫ (ſi modo hec
fabula vͣa fuit) ⁊ ſi nõ in illo: attñ hoc in alio verũ eſſet.
Et Dionyſium poſteriorem/ Dyon inuaſit ꝙ eum cõ/
temnebat: cõſpiciens ipſum Dionyſiuꝫ ſemper ebriũ:
⁊ ciues ſyracuſanos ita ſe habere. Amicoꝝ etiaꝫ quidã
inſurgunt ꝓpter cõtemptum. ob fidem enim eis adhi/
bitam ſpernunt tanq̃ꝫ facultatẽ habentes clam molien
di: ⁊ putantes ſe dominationeꝫ obtinere poſſe quodã/
modo per cõtemptum inuadunt. Tanq̃ꝫ enim poten/
tes ⁊ cõtemnentes periculum ꝓpter ſuam potẽtiam fa
ciliter inſurgunt. vt duces quidem exercituum aduer/
ſus principes ſuos: quemadmodũ Cyrus cõtra Aſtia/
gem: cuius ⁊ vitam ⁊ potentiam cõtemnebat: cernens
⁊ copias eius iam cõſenuiſſe: ⁊ ipſuꝫ in delitijs vitã age
re. Et Seuthes Thracius aduerſus Amadocũ cũ eſſet
dux exercitus. ¶ Quidã vero/ hmõi pluriũ gratia inſur
gunt: ſeu ꝓpter cõtemptũ ⁊ lucrũ: veluti ꝯ̃ Ariobarzanẽ
Mythridates. Maxime vero pp hãc cãm inſurgũt hi
qui ſunt nã ſuperbi ⁊ honorẽ hñt ex reb⁹ bellicis apud
dominãtes/ ⁊ ꝑncipes: fortitudo eniꝫ potẽtiam habẽs
ſuperbia eſt: per q̃s ambas quaſi facil'r ſuperaturi eos
aggrediunt. ¶ Eoꝝ ꝟo q ob honoris cupiditatẽ inſur/
gunt alius modus eſt cauſe vltra iaꝫ dictos. Nõ eñi vt
qdaꝫ tyrãnos inuadũt ſpe magnoꝝ cõmodoꝝ magno
rũq; honoꝝ/ quos in illis cernũt inducti: ſic ⁊ q ob ho/
noris cupiditatẽ eos aggrediunt. Sed illi quidẽ: vt ea
ſibi arripiãt q̃ in tyrãnis admirant. Hi aũt vt ex re geſta
memorabili atq; egregia famã ac celebritatẽ nois cõſe
quant: tyrãnos adoriunt: nõ dñationẽ acqrere volẽtes:
ſed gloriã. Sũt tñ perpauci qui ob hãc cãm moueant.
Cõſtituendũ eſt eniꝫ ſibi viuendũ nõ eẽ niſi reꝫ cõfece
rint: quib⁹ adeẽ opꝫ Dionis ꝓpoſitũ: ſꝫ nõ facile quidẽ
fieri in multis. Ille eniꝫ cũ paucis militib⁹ ꝯ̃ Dionyſiuꝫ
ꝓfectus: ait/ quãtuncũq; ꝓgredi poſſet/ ſatis id ſibi fore:

vt ſi vel parũ terre illius inuaſiſſet pulchꝛũ iam ſibi mo/
ri exiſtimaret. ¶ Corrũpunt aũt tyrãnides vno quideꝫ
modo vt vnaqueq; aliarũ rerũpub. ab extra ſi aliqua ſit
ꝯ̃ria reſpub. robuſtior. Naꝫ volũtas quidẽ aderit ꝓpter
ꝯ̃rietatẽ electionis. Que aũt volunt oẽs efficiunt modo
poſſint. Cõtrarie vero ſunt gubernatões: populus qui/
dem tyrãnidũ ſm Heſiodũ vt figulo figulus: nã guber
natio populi illa poſtrema tyrãnis eſt. Regia ꝟo pote
ſtas ⁊ optimatũ gubernatio ꝓpter ꝯ̃rietatẽ gubernãdi.
Quapropter Lacedemonij multas euerterunt tyrãni/
des: ⁊ Syracuſani per id tpˢ quo reſpu. eoꝝ recte gu/
bernabatur. ¶ Alio aũt modo corrũpunt cuꝫ in ſeipſis
ſeditionẽ habẽt: queadmodũ circa Gelonẽ factuꝫ eſt ⁊
nunc circa Dionyſiũ: Gelonis eniꝫ filiũ Thraſybulus
Hieronis frater per illecebras ⁊ voluptates traduce/
bat vt ipſe dominaret. Domeſtici ꝟo ac neceſſarij per
factioneꝫ repugnabãt vt non tyrãnis oĩno diſſolueret:
ſed Thraſybulus. Uerum alij inter ħ cõſpirantes eam
occaſionẽ nacti ipſos oẽs pepulerunt. Dionyſiũ autem
Dion cõtra eum copijs ductis cũ eſſet affinis ſuſcepto
populo illuꝫ pepulit: ipſe vero interfectus eſt. ¶ Cũq;
due ſint cauſe ꝓpter quas maxime ꝯ̃ tyrãnos inſurgũt:
odiũ. ſ. ⁊ cõtemptus: odiũ quidẽ exiſtat opꝫ in tyrãnos.
Ex cõtẽptu aũt plurime fiũt euerſiones. Hui⁹ ꝟo ſignuꝫ
fuerit ꝙ pleriq; eoꝝ qui dñationes adepti ſunt: eas vſq;
ad extremũ cõſeruauerũt. Sed qui ab alijs ſuſceperunt
cõfeſtim (vt ita dixerim) perierũt oẽs. In voluptatibus
eniꝫ viuẽtes efficiunt facile cõtẽnẽdi/ ac multas prebẽt
occaſiones opprimẽdi ſui. Particulã vero quãdaꝫ odij
debemus irã exiſtimare: nã quodãmodo earũdẽ reruꝫ
cauſa exiſtit: ⁊ eſt interdũ ira efficacior q̃ꝫ odiũ: vehemẽ
tius enim inſurgũt: q2 perturbatio illa non vtitur rõne.
Maxime vero cõtingit vt ira deferant q cõtumelia fue
runt affecti. Per quã quidẽ cauſaꝫ ⁊ Piſiſtratidarũ de/
leta eſt tyrãnis/ ⁊ multe aliarum. Sed odium magis.

Nam ira cũ dolore fit: quare non facile rõne vtit. Odiũ
vero ſine dolore. Ut aũt ſummatim dicamus quotcũq;
cauſas diximus paucoꝝ potentie illius perprauē ꝑtate/
atq; poſtreme ⁊ popularis gubernatiõis extreme/ toti/
dem ⁊ tyrãnidis cãs eſſe ponendũ eſt. Nam ⁊ he ſunt
tyrãnides quedã atq; ſub tyrãnidu; diuiſione cõtente.
¶ Regnũ aũt ab his q̃ extra ſunt q̃ꝫ minime corrũpit:
quapp ⁊ diuturnius eſt. ex ſe aũt ipſo vtplᷓm euerti cõ/
tingit. Corrũpit autẽ duob⁹ modis. Uno ſi ſeditio oriat
inter eos q participes ſunt regni. Alio mõ ſi tyrãnice gu
bernare pergãt volẽtes eẽ dñi pluriũ ⁊ ꝯ legem. ¶ Nõ
fiũt nũc ampli⁹ regna: ſꝫ ſi q̃ fiũt monarchie ⁊ tyrãnides
magis ſũt: ob id q: regnũ ſpõtanea gubernatio eſt: dñiũ
vo maioꝝ ẽ. At plurimi pares ſunt: neq; vſq; adeo pre
cellẽtes vt ad magnitudinez dignitatẽq; huius gradus
ſe pñt attollere: atq; ex eo ſit vt ſponte illi nõ pareat. q̃ ſi
deceptiõe quis aut vi dñet: iam appet hãc eẽ tyrãnidẽ.
¶ In regnis ãt illis in quib⁹ ſuccedit p genus ponẽdũ
eſt corruptiõis eſſe cãm vltra illas q̃ ſupra ſunt dicte: q̃
plerũq; cõtemnendi hoĩes ſuccedũt in regnũ: ⁊ q̃ cũ nõ
habeãt potentiã tyrãnicã ſꝫ regiã: ſuperbiũt. Eſt enim
facilis deiectio regis: ſi eniꝫ nolint ſtatiꝫ nõ erit rex. At
etiã tyrãnus etiã nolentiũ eſt. Corrũpunt ergo guber/
nationes vnius/ per has ⁊ hmõi cauſas.

¶ Per que regna ſaluant/ ⁊ quibus modis retinentur
tyrannides. Cap. II.

SAluant aũt ſimplr loquẽdo ex ꝯrijs. Singu
lariter aũt loquẽdo per deductionẽ illaꝝ ad
mediocrẽ modũ: quãto eniꝫ magis reſtrin/
git ptãs oĩs/ tãto maiori tpe nece ẽ eã dura/
re. Nã ⁊ ipſi q regũt minus ſupbiũt/ magiſq;
moderati ſũt: ⁊ illi q regunt inuident minus. Propter
hoc eniꝫ ⁊ apud Moloſſos lõgo tpe durauerũt reges: ⁊
apud Lacedemonios q̃ ab initio ſtatim in duas partes
diuiſa fuerit regia ptãs: ⁊ poſtea Theopompus ad me/

diocritatẽ magis illã deducẽs: Ephoros ſuperaddidit
ptãtem quidẽ minuẽs: ſed tpe augens regiã auctatez:
vt faceret eã quodãmodo nõ minorẽ: ſꝫ maiorez: vt ad
vxorẽ rñdiſſe ferũt dicentẽ: an non erubeſceret q̃ filijs
minorẽ ptãtẽ regiã derelinqueret q̃ꝫ a parẽtib⁹ ipſe acce
piſſet: nõ pfecto inqt: nã relinquo eis multo durabilio/
rez. ¶ Tyrãnides vo ſeruant duob⁹ modis iter ſe ꝯrijſ/
ſimis. Quoꝝ alter eſt is quẽ p ſucceſſionẽ traditũ pluri
mi tyrannoꝝ obſeruãt. Hoꝝ aũt multa cõſtituiſſe ferũt
Periãdrũ corinthiũ. Multa ẽt ex gubernatiõe Perſaꝝ
eſt aſſumere. Sũt aũt h̃ illa pernitioſa q̃ ſupra retulim⁹
oĩ conatu a tyrãnis fieri q̃ dñationẽ retineãt veluti potẽ
tiores decerpere: ⁊ ſapiẽtes perimere. Et neq; comeſ/
ſatiões pmittere: neq; ſodalitates: neq; diſciplinã: neq;
aliud quicq̃ꝫ tale: ſꝫ oĩa cauere. vñ cõſueuerint oriri iter
ciues intelligẽtia ⁊ fides. Et neq; ſcholas: neq; cõuẽtus
aliquos vacationis alicui⁹ fieri cõcedere: ⁊ oĩa facere ex
quib⁹ ciues inter ſe q̃ꝫ maxime incogniti ſint oẽs. Co/
gnitio enim fidẽ gñat inter ipſos: ⁊ ſatellites eius appa
rere ſemper: ac verſari foris: quominus latere poſſit qd
quiſq; agat: aſſueſcãtq; animũ ſubmittere p ſeruiturẽ cõ/
tinuã: ⁊ alia q̃cũq; talia perſica ⁊ barbara tyrãnidis ſunt.
Cũcta eniꝫ idẽ valẽt. Et ne lateãt conari q̃cũq; qs dixe
rit aut fecerit: ſꝫ eſſe exploratores queãdmodũ Syracu
ſis hi qui deductores nuncupabant ⁊ auricularij: quos
ſubmittebat Hieron vbicũq; foret cõgregatio aliq̃ vel
cõuerſatio. Minus eñi audent: q talia formidãt: ⁊ ſi au/
dent: minus latere pñt. Calũniari quoq; inuicẽ ⁊ colli/
dere amicos cũ amicis: ⁊ plebẽ cũ nobilitate: ⁊ diuites
inter ſeipſos: ⁊ ſubditos ad pauptatẽ redigere tyrãnice
eſt prauitatis vt neq; ſumpt⁹ fiat in cuſtodia: ⁊ illi q̃tidia
nis moleſtijs occupati vacare nõ poſſint ad cõſilia ꝯ ty/
rãnos ineũda. Exẽplũ hui⁹ ãt Pyramides egypti: ⁊ do
naria Cypſelidaruꝫ: ⁊ olympi edificatio a Piſiſtratidis
fcã: ⁊ Policratis opa circa Samũ. Hec. n. oĩa fuerũt iſti/

tuta ad ociū/⁊ quietē populoꝝ tollendā:⁊ad inducendam paupertatē per tributoꝝ pēſionē:vt etiā ſyracuſis factū eſt. Dionyſio eniꝫ eaꝫ ciuitatē tenēte cōtingit ſyracuſanos in quinq; ānoꝝ tpe cūctas facultates ſuas i ſoluendis tributis cōſumpſiſſe. ¶ Studet etiā bellū concitare tyrānus:vt negocijs occupent ciues:⁊ indigentia ducis ꝯtinuo detineant. Et regnū qdē p amicos ſeruat. Tyrāni aūt eſt maxīe amicis diffidere:quaſi velint oēs: poſſint aūt maxime amici eum ſubuertere. ¶ Et q̄ fiunt circa vltimā popularē gubernationē tyrānica ſunt oīa: vt potētia mulierū domi quo reuelent viroꝝ ſecreta. Et manumiſſio ſeruoꝝ eadē de cā. Nō.n.inſidiant ſerui ⁊ mulieres tyrāno:⁊ ſi pſpere degāt neceſſe eſt vtroſq; beniuolos fore/⁊ erga tyrānidē/⁊ erga popularē ſtatum: nā ⁊ ppl's dn̄s eſſe vult. Ex quo fit vt adulatores apud vtroſq; i honore habeant. Eſt eniꝫ qui ppl'm colit ⁊ ducit ppl'i adulator. Tyrānoꝝ vero q aſſentādo ꝯuerſatur: qꝺ eſt opus adulatoris. Nā pp hoc prauos amicos hn̄t tyrāni ꝙ adulationibꝰ gaudēt. Id aūt nemo faceret qui mentē haberet libero hoīe dignā:ſꝫ amāt boni viri vel nō adulant ⁊ vtiles praui ad praua. Clauꝰ.n.clauo: vt dictat pūerbiū. ¶ Nullo quidē honeſto: nulloq; libero delectari tyrānicū eſt. Se eniꝫ ſolū eſſe talē putat tyrannus. Qui aūt ſubditoꝝ vel honeſtati ſtudēt vel libertati minuere excellentiā ⁊ p̄eminentiā tyrānidis videntur. Oderūt ergo illos tyrāni/tāq̄ꝫ euerſores poteſtatis ſue. ¶ Peregrinos ēt in cōuiuia ⁊ familiarē vſum magis recipe q̄ꝫ ciues:tyrānoꝝ eſt. quaſi illos qdē hēant hoſtes: hos vero nō aduerſantes. Hec ⁊ hmōi a tyrānis fiunt pro dn̄atione retinēda:nec quicq̄ꝫ omittunt prauitatis. ¶ Sūt aūt(vt ita dixerim)hec oīa tribꝰ ſpēbꝰ cōprehēſa.
Tria tyrā/ Tria eniꝫ cōiectat tyrānus. Unū vt aīos īminuat ciuiuꝫ
nus ꝯiectat pauca q; ſapiāt. nēo.n.pui animi ꝯ tyrānū iſurgit. Scōꝫ vt ciues inter ſe diffidētes reddat:nō euertit.n.tyrānus niſi ciuiū aliq iter ſe fidē hēant. Et bonos viros pſequitur quaſi peſtiferos ⁊ aduerſarios dn̄ationi ſue:nō ſoluꝫ qꝛ nō acqeſcunt in ſeruitutē viuere:verūetiā qꝛ fides eis ⁊ inter ſe/⁊ ab alijs plurima adhibetur:neq; accuſant alios:neq; ipſi inter ſe accuſant. Tertiū impotentia agēdi. nemo eniꝫ ſibi īpoſſibilia aggredit:itaq; neq; tyrānidē tollere ſi potentia deſit. Ad quos ergo fines referantur tyrānoꝝ cōſilia tres iſti ſunt. Ad has eniꝫ ſuppōnes tyrānica redigi pn̄t vniuerſa:ptiꝫ ne ꝯfidāt inter ſe ciues: partiꝫ vt potētia eis deſit:partiꝫ vt puſillanimi efficiant. vnus ergo modus quo vtunt tyranni talis eſt. ¶ Alter vero modus ex ꝯ̄rio fere his que dicta ſunt diligentiaꝫ facit. Eſt aūt deprehēdere ipm ex regnoꝝ corruptiōe: vt eniꝫ regni modus corruptiōis vnꝰ eſt/gubernationē ipſaꝫ regiā magis reducere ad tyrānicaꝫ:ita tyrānidis cōſeruatio eſt ad regiā gubernationē magis eā referre: vnū ſolūmodo cuſtodiētē vt potentiā retineāt/per quā nō modo volentibꝰ/verūetiā nolentibꝰ dn̄ari poſſit. Nā ſi hanc abijciat ſimul abijcit ⁊ tyrānū eſſe. Sꝫ hoc tanq̄ꝫ ſuppōneꝫ quandā manere opꝫ. Cetera vero partiꝫ facere/partiꝫ q̄ꝫ optīe ſimulare:vt regia gubernatio videat. Primū eniꝫ videri cōium cōmodoꝝ curā habere: non effundentē largitiones tantas vt ciues moleſte ferant: quādoquidē ab illis capit operātibus ac laborantibꝰ in ſua tenuitate. Donant vero ſcortis ⁊ peregrinis ⁊ hyſtrionibꝰ effuſe. ¶ Rationē reddant eorū que acceperit ⁊ expēderint:qꝺ iam factū eſt a quibuſdaꝫ tyrānis. Sic eniꝫ adminiſtrās nō tyrānus videbit:ſꝫ legitimꝰ gubernator. Nec erit ei formidandū:ne quandoq; ſibi deſint pecunie cum ſit dn̄s ciuitatis:ac ſi diſpergerēt tyrāni ex propria domo:⁊ pdeſt hoc magis q̄ꝫ relinquere cōgregatas. Minus.n.cuſtodes ipſi ꝯtra tyrānuꝫ inſurgerēt. Sunt aūt formidabiliores abſentibus tyrānis q cuſtodiūt q̄ꝫ ciues. Naꝫ illi qdē abſunt:hi āt remanēt. Deīde redditꝰ ⁊ impēſas appere opꝫ:tū gr̄a diligētis adminiſtratōis:tū ēt vt ſi qn̄ foret opus/illis vti poſſit ad belli

neceſſitates oĩnoqꝫ ſeipſum pꝛebere cuſtodē𝄒 queſto/
rez/ non vt ſuarum pecuniaruꝫ ſed vt cõium 𝄒 publica/
ruꝫ. Et videri velle non aſperũ: ſed cuꝫ grauitate hone/
ſtuꝫ 𝄒 talē: vt euꝫ non timeant obuij: ſꝫ magis reuerean/
tur. Hoc aũt non facile eſt euꝫ aſſequi qui foꝛet cõtenē/
dus. Quapꝛopter opus eſt 𝄒 ſi non aliarum virtutũ/ at
ſaltē ciuilis euꝫ curã habere: ac talem de ſeipſo opinio/
neꝫ afferre. Inſuper non ſoluꝫ ipſuꝫ videri nulli ꝓinus
ciuiuꝫ cõtumeliaꝫ facere: ſed etiã neminē illoꝝ qui cir/
ca eũ ſunt. ¶ Eodēqꝫ modo ſe habere mulieres ſuas er
ga ceteras mulieres. Nã 𝄒 per ꝯtumelias mulierũ per/
multe iaꝫ tyrãnides perierũt: 𝄒 circa voluptates coꝛpo/
ris cõtrariũ facere quã nũc faciũt quidã tyrãni. Nõ ſolũ
eñ ſtatiꝫ ab auroꝛa id agũt cõuentãtqꝫ per dies plures:
verũetiaꝫ appere volũt alijs ꝙ ita faciãt vt tanqꝫ felices
beatoſqꝫ admirent. Sꝫ ĩ talibꝰ maxima erit moderatio
adhibēda vel ſaltē videri ab alijs illa fugere. Non eniꝫ
faciliter inuadi põt/ nec faciliter cõtēni qui ſobꝛius ſit: ſꝫ
qui ebꝛius: neqꝫ q vigilet: ſꝫ q doꝛmiat. Cõtrariũqꝫ agē/
dum eſt ſupꝛadictoꝛuꝫ fere oĩum. Coꝛroboꝛãda eniꝫ 𝄒
oꝛnãda ciuitas eſt ab eo tanqꝫ a curatoꝛe: ac nõ tyrãno.
¶ Videri etiã opꝫ ipſuꝫ erga religioneꝫ deoꝛũ affici ve/
hemēter. Minus enim foꝛmidabũt populi ne quid cõ/
tra iuſtitiaꝫ fiat/ ſi religioni dedituꝫ illũ exiſtimabũt pꝛin
cipeꝫ ac deoꝛũ timoꝛē habere: minuſqꝫ cõtra illũ aude/
bunt inſurgere quaſi deos habeat ꝓpitios 𝄒 fauentes.
¶ Verũtamē opꝫ ſine impꝛobitate talē videri: atqꝫ eos
viros qui aliqua ĩ re laudabiliter ſe geſſerint honoꝛare:
ita vt nõ exiſtimēt vnqꝫ ſe magis honoꝛari a ciuibꝰ ſuis
in libertatē degentibus potuiſſe: hos aũt honoꝛes ipſe/
met tribuere debet tyrannus: penas vero 𝄒 animaduer
ſiones per alios infligere: per magiſtratus. vꝫ. 𝄒 iudi/
cia. Cõmunis vero cuſtodia oĩs dominatõis vnius eſt
neminez vnũ pꝛeceteris magnũ facere: ſed plures: naꝫ
ſeinuicem cuſtodiēt. Qꝫ ſi queꝫ extollere opoꝛteat: non
tñ eum qui ſit moꝛibꝰ audax: naꝫ hmõi hoĩes aptiſſimi
ſunt ad inuadendũ circa res oēs. Si vero cuiuſqꝫ potē/
tia minuēda eſt modice ac nõ vno ſimul ĩpetu oĩs ptãs
eſt auferēda. ¶ Inſup ab oĩ cõtumelia abſtinēdũ: pꝛe/
cipue tñ a duabꝰ: ne in coꝛpus flagris, neue in etatē li/
bidine inſultuꝫ agat. Maximeqꝫ id cauendũ in illis ho/
minibꝰ qui honoꝛē magnifaciũt. Naꝫ in pecunias illatã
iniuriã auari hoĩes grauiter ferunt. In honoꝛeꝫ vero il/
latam 𝄒 qui boni ſunt viri 𝄒 qui honoꝛeꝫ magnifaciunt
permoleſte patiunt. Quapꝛopter aut nõ hmõi hominũ
opera vtenduꝫ eſt: aut animaduerſiões in illos pꝛimo
moꝛe ac ſine vlla cõtumelia ſunt faciende. In etateꝫ ve
ro ex amoꝛe ſit ꝯuerſatio nõ ex licentia. Deniqꝫ hoc de/
decoꝛis impenſione maioꝛũ honoꝛũ eſt redimēduꝫ: eo/
rum aũt qui vim inferendaꝫ cõtra coꝛpus tyrãni inſur/
gunt: illi ſunt foꝛmidãdi: 𝄒 cauendi qui ita diſpoſiti ſunt
vt amplius viuere nõ curēt cuꝫ occiderint. Quapp ma/
xime cauendũ eſt ab hisqui vel ſeipſos vel eos quos
habeant chariſſimos cõtumelia affectos putãt: ſine vlla
eniꝫ cura ꝓpꝛie ſalutis irruũt qui per indignationē 𝄒 irã
aggrediunt. Queadmodũ 𝄒 Heraclitꝰ inquit durũ eſſe
dicens pugnare aduerſus iram. Vita eniꝫ id emi. Cum
vero ciuitates ex duabꝰ conſiſtant partibꝰ: ex inopibus
ſcꝫ 𝄒 opulentis maxime quideꝫ de vtriuſqꝫ partis ſalute
cogitãdum eſt ab eo qui gubernat 𝄒 alteros ab alteris
nulla iniuria affici. Quicũqꝫ tamē eoꝛuꝫ ſint potētioꝛes
hi pꝛecipue ſunt a gubernatione vendicandi: ac velut
pꝛopꝛij efficiendi. Nam ſi hoc extiterit neqꝫ ſeruoꝛuꝫ li/
berationē facere cõpelletur tyrãnus: neqꝫ arma adime/
re. Altera namqꝫ pars tyrãni potētie adiuncta ſufficiēs
erit ad ſuperandũ eos qui ꝯtra inſurgere vellēt. ¶ Su/
perfluũ autē particulariter dicere de omnibꝰ iſtis. Intē
tio eniꝫ manifeſta eſt ꝙ opꝫ nõ tyrãnicuꝫ: ſed tanqꝫ pa/
trēfamilias 𝄒 regem eſſe putari ab illis qui ſub eo ſunt:
nec pꝛo ſe capientem: ſed pꝛo cõmunis vtilitatis tutela

ꝯ cura: ⁊ mediocritates in vita ſeq nõ exceſſus. ¶ Prete
rea egregios viros p familiaritatẽ ſibi ↄiũgere. Plebẽ
vero ac multitudinẽ per fauorẽ ⁊ gratiã in obſequio re
tinere. Ex his enĩ neceẽ eſt nõ ſolũ dñationẽ eius pul/
chriorem ⁊ optabiliorem ex eo: q2 melioribus imperet

Itaq3 ex ãnis triginta trib⁹ ſolũ ãnis ſeptẽ ⁊ dcẽ tyrãni/
dez exercuit. Filij vero ei⁹ ãnis decẽ ⁊ octo: atq3 ita oẽs
ſimul ãni fuerũt quinq3 ⁊ triginta. ¶ Ex reliq svo illa q̃
apud ſyracuſas fuit: Hierõis ⁊ Gelõis. ſ3 nõ lõga fuit: h
ãnis ei3 nõ ampli⁹ q̃3 duo de viginti durauit. Gelon. n.

bernationū pplariū. Cōtingūt aūt ex eo iuſto: qđ fatent̃ eſſe pplare. Hoc eſt equū hr̃e oēs ſm numeꝝ qđ maxime vr̃ eſſe pplaris ſtat⁹ ꝛ populi. Equū ē eñ cū nihilo magis gubernent diuites q̄ paupes, nec ſoli ptātē habent: ſed oēs ex equo ſm numerū. Sic enim demū exiſtimant ptatē in repu. eſſe ac libertatē.

¶ De cenſu ptiēdo ī pplari gubernatiōe. Cap. 3.

SEd querit̃ poſt h̄ queādmodū hēbunt equū vtꝝ oꝫ ptiri in mille eos cēſus q ſunt qngētoꝝ: ꝛ mille equal'r poſſe qngētis vel nō: ſic ponere oꝫ iſtā ptatē vel ptiri qdē ſic. Deīde ex qngētis pes accipere: ꝛ ex mille hos poteſtatē hr̃e partitionū ꝛ iudicioꝝ. Utrū igitur reſpu. iſta iuſtiſſima eſt ſm pplare iuſtū: vel magis illa q̄ ſꝫ multitudinē. Aiūt enī pplr̃es id eſſe iuſtū qđ videt̃ vtiq3 pluribus. Potētes vero qđ vr̃ his q plus poſſidēt: Pro mltitudine. n. facultatū aūt eē ſtatuēdū. Sꝫ hn̄t h̄ vtraq3 imparitatem ꝛ iniuſtitiā. Si enī qđ pauci, tyrānis eſt. Nā ſi vnus hēat plura q̄ alij opuleti: ſm paucoꝝ iuſtū is ſolus dign⁹ eſt qui gubernet. Si vero plures ſm numerū iniuriabunt̃ publicātes bona opulētoꝝ ac paucoꝝ: vt ſupius dictū eſt. Que igit̃ ſit equalitas quā ābo ꝯfitent̃: cōſiderādū eſt ex his q̄ vtriq3 diffiniunt̃ iuſta. Inquiūt. n. quicqd videat̃ maiori parti ciuiū id oportere eē ratū. Sit qdē hoc, attn̄ nō penit⁹: ſed cū due partes ſint, ex qbus ciuitas cōſtat: diuites. ſ. ꝛ pauperes: qđ ambab⁹ videat̃ aut plurib⁹ id ratū ſit. ꝙ ſi cōtraria videantur qđ plurib⁹ ꝛ hn̄tibus maiorē cenſum. puta ſi alij decē, alij viginti: videat̃ aūt diuitū ſex: pauperū vero quindecī. Accedant vero pauperib⁹ quattuor diuitū: diuitib⁹ aūt quinq3 pauperū: quorūcunq3 cenſus exuperat cōnumeratis amborū vtriſq3, id ratū ſit. ꝙ ſi forſan equales eē ꝯtigerit cōē eē hāc ambiguitatē putādū eſt: vt nūc accidit ſi vtrinq3 paria ſuffragia cōcionis ſint: aut pares ī iudicio ſine. Nā aut forte dirimēdū eē

aut aliud qddā hmōi agēdo. Sed de equo ꝛ iuſto q̄q̄ ſit admodū difficile in illis repire veritatē: tn̄ facili⁹ eſt ſortiri q̄ pſuadere his q plus hr̄e pn̄t. Semp enī q ībecilliores ſūt equū ꝛ iuſtū q̄rūt. ſꝫ q pl⁹ pn̄t: iſta nō curāt.

¶ De quattuor ſpēbus populariū, ad quos ptineāt: de earū legibus atq3 vaframētis. Cap. 4.

CUm vero quattuor ſint gubernatiōes populares: optima eſt illa quā pmo gradu poſuimus: vt ſuperioribus libris dictū eſt. Eadē quoq3 antiqſſima oīū. Dico aūt primā ſm diſtinctionē populoꝝ: nā optimus ppl's eſt ille q ex agricolis cōſtat. Itaq3 ꝛ popularis ſtatus facile efficit̃: vbi multitudo viuit ab agricultura vel paſcuo negocioſa quidē: q2 nondū multū hꝫ. Ex quo fit vt raro cōcionē agant. Cū enī laborandū ſit illis circa neccia ad victū: operib⁹ detinent̃ ſuis: ꝛ aliena nō appetūt. Dulciuſq3 illis eſt opus facere q̄ in repu. verſari, ac magratum gerere niſi magna in gubernādo ſint emolumenta ſuſcepturi. Pleriq3 enī magis lucrū appetūt q̄ honorē. Signū huius eſt ꝙ tyrānides antiquitus pertulerūt, ꝛ nūc paucoꝝ potentiā perferūt: modo ſuā rē agere illis permittat̃ neq3 diripiant̃ que hn̄t. Cito nāq3 alij eoꝝ diuites efficiūt̃: alij egere deſiſtūt. ¶ Preterea ſi q̄ cupido honoꝝ eis ineſt, facile ei⁹ rei īdigētia adīplet̃ p ptātē quā in ꝯcionib⁹ hn̄t creādi magrat⁹, ꝛ corrigēdi delicta. Nā ī qbuſdā ciuitatib⁹ ꝛ ſi nō eligit ppl's magratus: ſꝫ qdā per partes deputati ex oīb⁹: (vt apud Mātineā:) tn̄ ſatis eē putāt ꝙ cōſulēdi deliberādiq3 hn̄t ptātem. Ac putādū eſt hāc eē tanq̄ formā aliquā pplaris gubernatōis: vt fuit qn̄q3 apud Mātineā. Quapp vtile eſt prius dicte pplari gubernatiōi (ꝛ ita cōſuetudo fuit) eligere qdē magrat⁹, ꝛ corrigere, ꝛ iudicare oēs. ¶ Magiſtrat⁹ aūt maxios geri p eos q electi ſint: ꝛ a cēſib⁹ maiorib⁹ maiores: vel a cēſib⁹ nullū: ſꝫ p eos q pn̄t. Neceē ē aūt quū ita gubernat̃ reſpu, eā bn̄ gubernari. Nā magi

ſtratus ſemp ab optimis gerent populo ita volēte: neqꝫ
preſtantioꝛib⁹ ħ gradus ſufficiet. Nō eniꝫ ſuberūt alijs
deterioꝛib⁹. Ipſi vo magiſtratus gerent iuſte: qꝛ penaꝫ
foꝛmidabūt: qm̄ coꝛrigere ad alios pertinet. Cōpeſci
em̄ ac nō licere facere qcqd qſ velit vtile eſt. Nā licētia
agēdi qđ quiſqꝫ velit cuſtodire nō pōt ingenitā vnicuiqꝫ
hominū prauitatem. Itaqꝫ neceſſe eſt illud euenire qđ
optimū eſt in rebuſpu. vt magratus a pſtantioꝛibus ge
rantur ſine vlla populi diminutione. Q. igit hec popu
lariū gubernationū eſt optima pꝫ: ⁊ q̄ de cā: qꝛ ob taleꝫ
aliquē eē ppl'm. ¶ Ad cōſtituēdū aūt ppl'm agricolaꝝ
tū leges qdā antiqtus apud multos late vtiliſſime ſunt:
tum illud vl'r ne liceat cuiq̃ hr̄e plus agri q̃ menſuraꝫ
certā: vel aliquo loco ad oppidum ⁊ ciuitatē. Erat anti
quitus in multis ciuitatib⁹ lege cautū nō licere vēditio-
nem facere bonoꝝ prie hereditatis. Eſt aūt lex quā di-
cunt Oxyli fuiſſe: ne liceat cuiqꝫ fenerare ſup aliqua fun
di parte quāqꝫ haberet. Dirigere ēt id opꝫ Aphytaloꝝ
lege: eſt etiā vtilis ad id qđ dicimus. Illi eniꝫ q̃q̃ ſint
permulti, poſſideāt aūt exiguā regionē: tn̄ oēs agricole
ſunt: qm̄ precia cōſtituūt nō totaꝝ poſſeſſionū: ſꝫ p tales
partes diuidētes: vt etiā pauperes faciliter eas precijs
ſuperare poſſint. Poſt agricolaꝝ multitudinē optimus
eſt populus vbi paſtoꝛes ſunt ⁊ viuunt ex animalibus.
In multis vo hec cū agricultura cōuenientiā hꝫ. Vtriqꝫ
eniꝫ coꝛpibus exercitati ad bellicas expeditiōes vtiliſſi
mi ſunt ac potentes ſub diuo conſiſtere. ¶ Cetere vero
multitudines quaſi oēs ex qbus alij ſtat⁹ populares cō-
ſtāt: multo deterioꝛes his ſunt. Nā opificū qdeꝫ ac foꝛē-
ſiuꝫ ⁊ mercēnarioꝛuꝫ vilis eſt vita nullūqꝫ virtutis opus
eoꝝ. Et inſuper, qꝛ hmōi genus hoiuꝫ circa foꝝ vrbēqꝫ
(vt ita dixeriꝫ) aſſidue heret, faciliter cōciones agitat: at
agricole, qꝛ ſparſim habitāt p agros: neqꝫ in vnū coeunt
facil'r: neqꝫ ſil'r indigēt hmōi cōgregatiōe. Quib⁹ vero
cōtigit ſitū regiōis talē eſſe, vt lōge diſtēt ab vrbe: ī his

facile eſt popularē ſtatū laudabilē cōſtituere ac rempu.
ipſa eniꝫ cōpellit multitudo quaſi colonias per agros
efficere. Quare ⁊ ſi foꝛēſis turba ſit: tn̄ cōciones in po-
pulari ſtatu nō facit abſqꝫ multitudine illa que p agros
habitat. Quomodo ḡ cōſtituenda ſit optima illa ac pri-
ma popularis gubernatio dictū eſt: pꝫ ēt qūo alie. Sub-
ſequēter eniꝫ eſt deſcēdēdū: ⁊ deterioꝛ ſemp multitudo
ſeparanda. ¶ Poſtremā vero ſpēm: qꝛ oīs multitudo
ad illā recipit, neqꝫ cuiuſcūqꝫ ciuitatis eſt eā pferre neqꝫ
facile permanere eaꝫ niſi legibus ⁊ moꝛibus bn̄ ſtabili
taꝫ. A quibus vero labefactari cōtingat: ⁊ hanc, ⁊ alias
reſpu. fere dictū eſt prius in plurimis. ¶ Sꝫ ad ꝯſtituē-
daꝫ hāc popularē gubernationē: ⁊ ad populū roboꝛan
duꝫ cōſueuerūt preſides recipe cōplures ac ciues effi-
cere nō ſolū legitimos, verū ēt ſpurios: ⁊ ex quouis ci-
ue. i. ſiue ex pr̄e ſiue ex matre. Omne eniꝫ hoc huic po-
pulo magis cōueniēs eſt. Cōſueuerūt igit hi qui popu
los ducūt ita cōſtituere. Opꝫ tamē id facere quoad exu
peret nobiliū medioꝛūqꝫ multitudineꝫ, neqꝫ vltra pgre-
di. Naꝫ ſi trāſcēdūt turbatioꝛē efficiūt rempu. ac nobili-
tateꝫ exaſperādo magis irritāt ad egre, difficulterqꝫ po
pularē ſtatū ferēdū: que cā ſeditiōis fuit apud Cyrenē.
Paruū. n. incōueniēs cōniuēdo trāſit: magnū vo ī ocu
lis heret. Inſup talia cōſtituta vtilia ſunt ad populareꝫ
ſtatū hmōi: ⁊ ad populi coꝛroboꝛatiōeꝫ: qualia Cliſthe-
nes Athenis factitauit quo populi gubernatiōeꝫ auge
ret: ⁊ apud Cyrenē hi q populū ꝯſtituerūt. Tribus eniꝫ
alie cōſtituēde ſunt plures: ⁊ ſodalitates priuatoꝛū ſacro
ruꝫ redigēde ſunt ad pauca ⁊ publica. ⁊ cūcta diligēter
excogitāda: quo q̃ maxie oēs ſit admiſceāt familiarita
tes cōuerſatiōeſqꝫ prime diſiungant. ¶ Preterea tyrā-
nica machinamēta oīa vnr̄ eſſe popularia ceu licētia ſer
uoꝛuꝫ: ⁊ mulierū ⁊ pueroꝛuꝫ: vt ſine metu viuant vt ve
lint: permulti eniꝫ hmōi ſtatū ciuitatis amabūt: cū ple-
riſqꝫ dulcius ſit diſſolute viuere q̃ modeſte.

Paruū icō ueniēs cō- niuēdo trā ſit: magnū vero in ocu lis heret.

¶ Ad populares inſtitutiones precepta. Cap. 5.

E St aũt opus legis poſitoris ⁊ eoꝝ qui vo/
lunt ſtatũ aliquẽ talẽ cõſtituere: nam vt cõſti
tuatur talis ſtatus nõ magnũ negociũ eſt:
neq; ſolũ ↄſtituere: ſꝫ magis vt ſeruet. Uno
eniꝫ vel duobus vel trib⁹ dieb⁹ permanere
quõcũq; gubernãtib⁹: haud difficile eſt. Quapp opus
eſt ex his (quas ſupra retulimus) cõſeruationibus ⁊ cor
ruptelis rerũpub. cautelã aſſumere / cauẽdo illa que cor
ruptura ſunt / ac leges tales ponendo ⁊ ſine ſcripto ſcri/
ptaſq; cõſeruationes ſtatus maxime cõprehendãt: neq;
putare id eſſe populare / neq; paucoꝝ potẽtie / q̃ efficiat
ciuitatẽ maxime a multis vel a paucis gubernari: ſꝫ q̃
q̃ꝫ plurimo tpe. At nunc hi qui ſunt potẽtes in populis
gratificãtes multitudini multa populariter agũt per pu
blicationes bonoꝝ in iudicijs factas. Quare opꝫ eos
qui curam ſalutis habẽt reipub. ↄ moliri leges ponen/
do: vt damnatoꝝ bona ſacra ſint: ⁊ non in publicũ / ſꝫ in
ſacrum referant. Hec eniꝫ lex nihilominus iniurias cõ
peſcet. nam pena eadem erit. Populus aũt minus cu/
pide damnabit: cuꝫ nihil ſit vtilitatis ex dãnatione ſuſce
pturus. ¶ Inſuper publicas accuſatiões q̃ꝫ rariſſimas
ſemper facere magna pena cõſtituta aduerſus eos q fal
ſo accuſarint. Non eniꝫ populares in iudiciũ vocari cõ
ſueuerunt: ſed nobiles. ¶ Opꝫ aũt erga ſtatũ reipubli.
quantuꝫ fieri põt oẽs ciues reddere beniuolos: q̃ ſi id
fieri nequeat / ſaltẽ conari ne hoſtes exiſtiment eos qui
gubernãt. ¶ Cũ vo poſtreme ille ſpẽs gubernationuꝫ
populariũ in multitudine cõſiſtant / ac difficile ſit in cõ/
cionibus vacare poſſe ſine alicui⁹ mercedis ſuſceptiõe:
hoc aũt niſi redditus habeat ciuitas / maxime inimicuꝫ
eſt pſtantib⁹ viris. Nã ex tributo ⁊ publicatiõe bonoꝝ:
⁊ ex iudicioꝝ improbitate nece eſt ꝓuenire q̃ multas
iaꝫ populariũ reſpu. ſubuertit. ¶ Ubi g̃ publici reddit⁹
nõ ſunt: facere opꝫ ↄciones raras ⁊ iudicia magna gdẽ:
ſꝫ paucis dieb⁹ duratura. hoc aũt cõfert ad illud qd nõ
formidabũt ipenſas opulẽti: tametſi diuites nõ capiẽt
mercedẽ iudicij / ſꝫ pauperes. Cõfert etiã ad recte iudi
candũ multomagis: nã qui magna patrimonia habẽt:
multis diebus abeſſe nolunt a rebus ſuis: modicũ ve/
ro abeſſe tps / nõ moleſte ferunt. ¶ Ubi vero ſunt red/
ditus publici non id facere qd nunc ductores quidam
in populo faciunt. ſuperflua eniꝫ diuidũt / ac ſimul ca/
piunt: moxq; rurſus indigent eiſdeꝫ. Eſt eniꝫ pauperi/
bus ceu vas perforatuꝫ hmõi emolumentuꝫ. Sed opꝫ
euꝫ qui vere popularis ſit videre ne multitudo paupe/
rie nimia prematur. naꝫ egeſtas paruam reddit populi
gubernationem. Conanduꝫ eſt igit ingenioſe vt abun/
dantia aſſit diuturna: nam id ꝓdeſt etiã diuitibus. Cõ
gregantes vero illa que ex redditibus ꝓueniunt ſimul
oia egenis tribuere opꝫ: preſertiꝫ ſiquis poſſit tm̃ ↄgre
gare quãtum ſat eſt ad agelli cõparationeꝫ: vel ſaltẽ ad
facultateꝫ negociandi ⁊ agruꝫ colẽdi. Et ſi non oibus
poſſibile ac ſm tribus aut parteꝫ aliam in parte diſtri/
buere opꝫ. ¶ In hac re aũt ad neceſſ cõuenit⁹ mercedẽ
oꝫ affectãtes diuites ↄferre inania munera. Per talẽ ali
quẽ modũ Carthaginẽſes gubernãtes amicũ retinent
populũ. Semper eniꝫ quoſdã e populo mittẽtes in ali
quas gubernatiões eos diuites faciũt. Gratioſoꝝ vero
ac mente habentiuꝫ nobiliuꝫ id eſt ſuſcipere egenos. ⁊
occaſionẽ prebentes cõuertere ad res agẽdas. ¶ Re/
cte quoq; ſe habet Tarẽtinorũ exẽpluꝫ imitari. Illi eniꝫ
iumẽta facientes cõia ad pauperũ vſuꝫ beniuolã p hũc
moduꝫ ſibi plebẽ ↄſtituũt. Magiſtratus inſup oẽs dupli/
ces faciunt: vt ſint / alij per electõnẽ: alij per ſortẽ. Quo
eniꝫ populus captat per ſortẽ. Quo aũt melius guber/
net per electiõeꝫ. Eſt aũt hoc facere etiã in vno eodẽq;
magiſtratu: ita partientes vt alij ſorte / alij electiõe ad euꝫ
gerendũ aſſumant. Queadmodũ g̃ oporteat guberna/
tiones multitudinis inſtituere: dictum eſt.

Egeſtas ꝑua̅ reddit ppli guber/ natioẽ.

¶ De ſpēbus paucoꝝ/ordinatione cenſus/qui ex populo aſſumendi/que paucorum gubernationes potiores ⁊ que deterrima. Capl'm 6.

DE paucorum quoqꝫ gubernationibus quō agēdum ſit/patet fere ex eiſdem. Nam per ꝯtrariū agendū eſt in omni paucoꝝ gubernatione ad oppoſitā ſibi popularis gubernationis ſpeciem/reputando meraz illam ac ſummaz ceteraruz gubernationē paucorū/⁊ primaz. ¶ Hec autē eſt propinqua illi que reſpubli. nuncupat͛: in qua opꝫ cenſus diuidere: ⁊ alios minores/⁊ alios maiores facere. minores quidez a quib⁹ neceſſarij magiſtratus capiātur. maiores vero a quib⁹ capiantur hi magiſtratus qui ſunt principaliores. Et qui tantū adepti fuerint cenſum habiles ſint ad rempub. gerēdam afferente populo tantā multitudinez per ipſum cenſum vt cuz illa potētiores ſint qui gubernant rempu. qꝫ illi qui non gubernant. ¶ Semper eniz ex meliori populo capiendi ſunt illi qui ad ſocietatez reipubli. recipiuntur. Similiter autez in ea gubernatione paucorum que ſequitur intendentes parumper eſt inſtituendnz. In ea vero que oppoſita eſt extreme popularitati que eſt inter paucorum potētias potētatui tyrānicꝫ ſimillima: quāto deterrima eſt: tanto maiori opus eſt cuſtodia: vt enim corpora bene diſpoſita ad ſanitatem ⁊ nauigia bene inſtructa ad nauigandnm multos ferunt errores: nec ob eos ſuccumbunt. Valitudinaria autem corpora: ⁊ nauigia parū firma/nautiſqꝫ inſtructa prauis: ne puos qdē ferunt errores: Ita rerūpubli. he que deterrime ſunt plurima indigent cuſtodia. Populares igitur gubernationes per multitudinez hominuz omnino ſeruantur: hoc enim opponitur ad illud iuſtum quod eſt ſm dignitatē. Paucorū vero potētium cōtra. vz. per rectaz ordinationem opꝫ aſſequi firmitatem.

¶ De partibus multitudinis/quot vtiles ad bellum/⁊ pcepta ad paucoꝝ potētias. Cap. 7.

CUm vero multitudinis potiſſimū ptes quattuor: agricole: artifices: negociatores: mercēnarij. Quattuor ēt vtiles ad belluz: eqtes: pedites: grauis armature: expediti leues ⁊ turba naualis. Vbi cōtingit regionē eſſe ad equitatū aptam: ibi locum hꝫ aptiſſimū paucoꝝ potentia illa ſumma. Nam ꝯſeruatio habitatoꝝ ab equitibus prouenit. Equos vero nutrire eoꝝ eſt qui magnas hn̄t facultates. Vbi autē regio ad armatū peditatū eſt apta alteram ſpēm affectat paucoꝝ potētie. Nam grauis armatura diuitū eſt/ magis qꝫ pauperuz. Expediti aūt leues ⁊ nautica turba popularis eſt oīo. Nunc aūt vbi talis turba multa eſt qn̄ ſeditio fit deterius certant. Sed opꝫ hmōi medicinā capere a belli ducib⁹ qui ad equitatum ac grauis armature peditū robur expeditos leues ceu cōgruit ſolent cōiungere: ⁊ cū his ſupant populi in ſeditionib⁹ opulentos. Nam leues ⁊ expediti ꝯ equites ⁊ ꝯ grauis armature pedites faciliter pugnāt. Inſtituere igitur potentiā iſtaz/ad ſeipſos eſt inſtituere. ¶ Sed opꝫ diuiſis etatib⁹/cuz alij ſeniores/alij iuniores exiſtāt in iuuenili adhuc etate cōſtitutos filios ſuos erudire ad leues ⁊ expeditas opationes delectos qdem ex pueris athletas eſſe ipſos operationū. Cōceſſio aūt reipu. populo facienda eſt vel cuz ad cenſuz puenerint (vt prius dictū eſt) vel vt faciunt Thebani cuz certuz tp̄s a mercatura ⁊ hmōi exercitijs deſtiterint: vel vt apud Maſſiliam iudicio facto qui digni ſint ad rempub. recipi: ⁊ qui excludi. ¶ Preterea dignitatibus his que ſunt principaliſſime quas ſuſcipe opꝫ eos qui in reipub. gubernatione verſantur adiūgenda ſunt onera publica: vt populus ſpōte ſua eas nolit: ⁊ veniaz habeat illis q hmōi magiſtratus ſuſcipiūt: vtpote mercedez pmagnā pro ea dignitate ſoluētib⁹. Cōgruit aūt eos q hmōi magratus

ſneunt ⁊ ſacra magnificentiſſime facere ⁊ publica que/
daȝ edificia ad vſum populi cõſtruere: vt multitudo cer
nens vrbẽ ornari (tũ muneribus erga deos: tuȝ edibus
ad vſum publicũ) libẽter aſpiciat pñtem ſtatũ ciuitatis.
Cõtinget etiã preſtãtibus viris hec eſſe monumẽta ſue
largitatis: ſȝ hoc nõ fit nũc per eos hoĩes q magni ſunt
in paucoꝝ potẽtia, ſȝ cõtrariũ. Lucrũ eniȝ querũt nõ mi/
nus q̃ȝ honorẽ. Itaq; dici põt recte hos eſſe populares
ſtatus puos. Quõ igiẽ inſtituẽde ſint / ⁊ paucoruȝ guber
natiões ⁊ multitudĩs: in hũc modũ determinatũ ſit.

℄ De magiſtratibus ſpẽbus magiſtratuũ / ⁊ quibuſdaȝ
que expediunt. Cap. 8.

De magĩratibus neceſſariis in ciuitate.

Onſequens eſt circa magĩratus videre dili/
genter quot hi ſint: ⁊ quales: ⁊ qbus de re/
bus: vt ſupra dictuȝ eſt. Sunt eniȝ qdaȝ ne/
ceſſarij magĩratus ſine qbus ciuitas eſſe nõ
põt: ſunt etiã qdaȝ ad cultũ ornatũq; perti/
nentes ſine qbus bene habitari ciuitas nõ valet. Pre/
terea neĉariũ eſt ⁊ in paruis qdẽ ciuitatibus pauciores
eſſe magĩratus. In magnis aũt plures vt prius oſtẽdi/
mus. Quales ĝ cõgruat ſimul cõiungere ⁊ quales ſepa/
rare: nõ debet eſſe claȝ. ℄ Primuȝ ĝ cura rerũ neĉiaruȝ
vt in foro aſſint venũdenẽq;. Super qua qdeȝ cura ma
gĩratus qdaȝ eſt cõſtituẽdus: cuius officium ſit circa cõ/
tractus / ⁊ circa honeſtatem. Naȝ cũctis fere ciuitatibus
neĉariuȝ eſt emptiones vẽditiõeſq; fieri inuicẽ p vſu re/
ruȝ neĉiaruȝ. Et h̃ facultas maxima / ⁊ expeditiſſima eſt
ad eãdẽ ſufficiẽtiã cõſequẽdã: cuiꝰ grã in vnã vñr cõue/
niſſe reipu. ſocietateȝ. ℄ Altera ṽo cura huic cõiũcta ac
ppinqua eſt circa vrbẽ de publicis priuatiſq; rebus: de
edificatiõe decenti: de labefactoꝝ edificioꝝ ac viaꝝ cõ/
ſeruatiõe / ac directiõe ⁊ de finibus regẽdis vt ſine que/
rela ſint: ⁊ de ſimilibus curis. Vocant aũt plurimi hmõĩ
magĩratũ edilitatẽ: ptes eius ṽo ſunt plures: magnis ci/
uitatibus alie ſup alias incidũt. Ceu menibꝰ reficiẽdis

prefecti: ⁊ fontiuȝ curatores / ⁊ portuum cõſeruatores.
℄ Alia vero eſt cura ⁊ quidẽ neceſſaria / atq; huic pro/
pinqua. Naȝ de eiſdẽ rebꝰ at nõ in vrbe: ſȝ extra vrbem
ĩ agro verſaẽ. Vocãt aũt hmõĩ magiſtratũ: alij diffinito/
res: alij cuſtodes agroꝝ. He igiẽ pcuratiões ſunt tres.
℄ Eſt ⁊ alius magiſtratꝰ ad quẽ redditꝰ publici referun
tur: qui apd eos cõſeruati mox diſtribuunẽ ad ſingulas
opportunitates: vocãt ṽo iſtos receptores ⁊ queſtores.
℄ Alter vero magĩratꝰ eſt apud quẽ pſcribi opȝ priuatos
ↄtus / ⁊ ſnĩas iudicũ: apud quos ẽt poſtulatões / voca/
tioneſq; in ius pſcribi debẽt. Quibuſdaȝ in locis hmõĩ
magĩratũ diuidũt in ptes plures: ſȝ ẽ vna eadẽq; aucto/
ritas iſtoꝝ oĩum: appellãtq; eos qui hunc magĩratũ ge/
runt / tum pfectos / tũ memoriales: vel ſimilibꝰ nuncupa
tionibꝰ. ℄ Qui vero poſt hunc ſequiẽ ſũme neceſſarius
eſt ac difficillimꝰ oĩum magĩratuũ. Verſaẽ aũt circa exe/
cutiones eoꝝ qui dãnati ſunt: ⁊ circa eoꝝ penas atq; cu
ſtodias. Eſt autẽ grauis hmõĩ adminiſtratio pp multas
q̃ inde pueniũt inimicitias. Itaq; niſi magna emolumẽ
ta ex eo capianẽ gerere illũ oẽs recuſant: ⁊ ſi gerant ſm
leges facere nõ tolerãt. Sȝ eſt neceſſaria res. Naȝ nihil
pdeſſent iudicia aut ſnĩe niſi forẽt q eas executiõi man/
darent. Quare ſi hec deſint / cõio inter ſe ciuiũ pmanere
nõ põt. Propterea meliꝰ eſt nõ vnũ hũc eſſe magĩratuȝ:
ſȝ partiri in plures: vt alij de alijs iudicia exequanẽ. Et
circa actiões eodẽ mõ conãduȝ eſt diſtinguere. Adhuc
etiã magiſtratꝰ alios alia exequi: ⁊ noua magis nouos:
⁊ in his qui inſtãt: cuȝ magiſtratꝰ vnus cõdẽnarit: alius
exequaẽ: ceu ptores vrbani ↄdẽnent / ediles inſcribant:
⁊ alij ſnĩaȝ ſcriptis demandatam exequi curent. Quãto
eniȝ minꝰ inimicitiaꝝ ſit illis q executiõi demãdãt / tãto
magis res finẽ ſuſcipiẽt. Si ſint ergo idẽ qui cõdẽnãt ⁊
qui ↄdẽnatões exigũt / duplex ↄhiẽ odiũ: in omnibꝰ aũt
eoſdẽ cũctis inimicũ ẽ. ℄ Multis ẽt ĩ locis ſepaẽ ille q cu
ſtodit reos / ab illo qui aĩaduertit ĩ eos: vt Athenis illi

Nihil pdeſſent iudicia aut ſnĩe niſi forent q eas executiõi mãdarent.

qui vndecim viri nuncupant. Quapp melius eſt hunc quoqꝫ diuidere magiſtratū: ⁊ q̄ſi adūbrare ⁊ mitigare. Eſt enim nec̄ius nō minus q̄ȝ ſuperior. Cōtingitqꝫ in eo vt viri boni maxime vitent hoc officiū: prauos aūt nequaq̄ȝ tutum ſit ei preficere: cū ipſi potius indigeāt cuſtodia ⁊ carcere/ q̄ȝ alios debeant cuſtodire. Itaqꝫ opȝ hoc non vnum eſſe officiū neqꝫ cōtinuo ab eiſdem fieri. Sed vbi eſt aliquis iuniorū ordo/ aut cuſtodū ⁊ magiſtratuū/ deputādi ſunt pro tēpore alij/ atqꝫ alij/ qui horꝫ officiorꝫ ſuſcipiant curā. Hos ḡ magr̄atus tanq̄ȝ ſumme neceſſarios ponēdum eſt eſſe primos. ¶ Poſt hos aūt alij ſunt magiſtratus nec ſane minus neceſſarij ⁊ maioris quidē dignitatis. Naȝ plurima indigent experiētia ⁊ fide. Tales vero ſunt circa cuſtodiā vrbis: ⁊ circa illa oīa que ordinant ad bellicas expeditiones. Opus eſt enim ⁊ in pace/ ⁊ in bello permultis: naȝ ⁊ menia ciuitatis curanda tuēdaqꝫ ſunt: ⁊ diſquiſitiōes deſcriptiōeſqꝫ ciuium agende. Alicubi ergo ſuper his plures ſunt magiſtratus: alicubi pauciores veluti in paruis quidē vrbibus vnus ſuper omnibus. Appellāt vero hos pretores vel conſules. Inſuper ſi ſint equites: aut pedites: aut ſagitarij: aut turba naualis: ſuper vnoquoqꝫ eorum prefecti quidem ſtatuuntur. Appellantur prefecti equitum: prefecti legionum: prefecti nauales. ⁊ ſeorſum ſub his: prefectus triremis: prefectus cohortis: tribunus militum: ⁊ alia hmōi particularia. Totum vero vnum aliquid eſt ꝓcuratio ſcilicet rerum bellicarum. Et erga hmōi magr̄atuȝ res hoc modo ſe habet. Cuȝ vero quidam magiſtratuum (⁊ ſi nō oēs) pertractent multa negociorū publicorꝫ nec̄e ē eē aliū magr̄atū q rōnes repetat atqꝫ corrigat: ipſe vero nihil aliud tractet. Vocant vero hos, alij correptores: alij rationales: alij ſcrutatores: alij procuratores. Preter hos vero oēs magr̄atus vnus eſt maxime principaliſſimus oīum: idē enim plerūqꝫ habet finem ⁊ introductiōem qui preſidet multitudini vbi populus dominat.

lus dominatur. Opȝ aūt id qđ cogit ſummā habere in repu. auctoritatē. Appellāt vero qbuſdā in locis precōſultores ex eo q ante deliberāt. vbi vero multitudo eſt: cōſilium magis. Ciuitatum igit magr̄atus fere tot aliqui ſunt. ¶ Alia ſpēs curatiōis eſt circa rē diuinam ceu ſacerdotes: ⁊ editui circa tēpla (vt cōſeruent que ſunt: ⁊ erigant ruinoſa edificia) ⁊ cetera oīa que pertinēt ad diuinum cultū. Euenit aūt alicubi curam hanc eſſe vnam: vt in paruis ciuitatibus. Alibi vero plures ſeparatas a ſacerdotio vt ſacrificuli ac edicli ⁊ cuſtodes ſacrarꝫ pecūiarꝫ. Huic ꝯn̄s ē cura illa q̄ circa ſacrificia publica quotcūqꝫ ſacerdotibus lex non cōmittit: ſed ex publico fiunt. Vocant aūt eos qui iſtis preſunt/ alij reges ſacrorum: alij pontifices maxios. Neceſſaria ergo officia ſunt circa hec: vt illa repetamus: circa rem diuinam: circa rem bellicam: circa reddit⁹ publicos ⁊ īpenſas: circa forꝫ: circa vrbem ⁊ port⁹: ⁊ regionem. inſup circa iudicia ⁊ ꝯtus: poſtulationes: ⁊ executiōes: ⁊ cuſtodias: ⁊ ſuper rōnib⁹ ⁊ diſcutionib⁹: ⁊ ſuper correctionib⁹ eorum que quis geſſerit in magiſtratu. ⁊ finaliter circa cōſilia rerum cauſarꝫ. ¶ Peculiare aūt eſt earū ciuitatum q̄ magis pacate atqꝫ tranquille ſunt/ curam facere de mulierum diſciplina: de legibus ſeruādis: de diſciplina iuuētutis: de gymaſiorū gubernatiōe. Preterea de ludis gymnicis: ac muſicis: ⁊ ſiqua alia huiuſcemodi ſpectacula cōtinget fieri. Horꝫ vero quedā manifeſta ſunt nō popularia: veluti diſciplina mulierum ⁊ puerorum. Nam pauperib⁹ neceſſe eſt vti mulieribus ⁊ pueris tanq̄ȝ miniſtris: quoniā ſeruos nō habent. Cūqꝫ tres ſint magiſtratus per quos aſſumūt quidam ſummas poteſtates: cōſeruatores legum ⁊ precōſultores ⁊ conſilium: cōſeruatores legum optimatum magr̄at⁹ eſt: precōſultores vero paucorꝫ potentie: ꝯſiliū autē populare. De magiſtratibus ergo (vt in figura) ſere dictū eſt de omnibus.

¶ Sexti Politicorum Ariſtotelis Finis.

¶SEPTIMVS POLITICORVM ARISTOTELIS

¶De optima republica: & ciuitate beata. Cap. I.

De optima repu. recte q̃rere volē-
ti: neceſſariū eſt prius determina
re/ que vita ſit maxime expetēda.
Nam ſi id ignotū ſit: neceſſe eſt &
optimā rēpub. ignorari. Optime
enī agere cōſentaneū eſt his qui
ſub optīa reipu. diſciplina regun
tur ex his que ſibi aſſint: niſi quid
accidat preter rōnē. Quare p̄mo
īſtituendū eſt que vita ſit cūctis (vt ita dixerī) maxime
optanda. Deinde verū publice & priuatī eadem ſit/ an
alia. ¶ Putātes igitur multa ſufficiēter eē dicta de opti
ma vita ēt in externis ſermonib⁹: & nūc illis vtendū cen
ſemus. Nempe aduerſus hanc diuiſionē nemo vtiq̄ re
fragabit̄: q̄ tria cum ſint bonoꝝ genera/ externa/ corpo
ris/ & animi: iſta oīa adeſſe felici homini opꝫ. Nemo. n.
felicem diceret eū qui nullā partem fortitudinis hēat:
neq̄ tēperātie: neq̄ iuſtitie: neq̄ prudētie: ſed timentē
etiā circūuolātes muſcas: temperātē vero a nulla pe/
nitus edēdi bibēdiq̄ extrema cupiditate & gr̄a quadrā
tis vnius dilectiſſimos interficientē amicos: ſimiliter &
mente tam ſtultū atq̄ ignarū quaſi puerū quēdam vel
inſanū. Sed iſta q̄dē ſic (vt dicta ſunt) oēs concederent.
Diſcordēt tamē in quāto atq̄ exceſſu. Nā virtutis q̄dē
ſatis hēre ſe putant quantulūcunq̄ habeant. Diuitiarū
vero atq̄ pecunie potentieq̄ & fame/ & hmōi oīum in
infinitum exceſſū ſequunt̄. At enim nos illis dicemus:
q: facile eſt de his etiam per opera ipſam fidem ſuſci-
pere cernentes: q: hoīes acquirunt & conſeruant non
virtutes externis bonis: ſed externa virtutibus. Ipſaq̄

beata vita ſiue in gaudio poſita eſt: ſiue in virtute: ſiue ī
ambobus magis exiſtit morib⁹ & intellect⁹ in excellen-
tia ornatis: mediocria vero externa poſſidentib⁹ q̃ͣ his
qui in externis plura poſſident q̃ͣ opus ſit & in illis de/
ficiunt. Quinetiā rōne lꝫ hoc intueri. Nā externa qui/
dem bona finem habēt tanq̄ inſtrumētū quoddā. Om
ne aūt vtile tale eſt vt exceſſus vel noceat habēti vel cer
te nō proſit. At bona animi quāto magis excedūt tanto
magis vtilia ſunt. Siquidē non ſolū honeſti verūetiā
vtilis appellationē tribuere illis opꝫ. Oīnoq̄ patet q̄d
ſequi dicem⁹: diſpoſitionē optimā cuiuſq̄ rei adinuicē
ſm̄ exceſſum diſtātie illorū quoꝝ dicim⁹ eas eſſe diſpo
ſitiones. Quare ſi eſt anima precioſior corpore & pecu/
niis: & ſimpl̄r & nobis: neceſſariū eſt & diſpoſitionē cu-
iuſq̄ optimā: eodem mō illis corrñdere. Inſuper ani/
mi gratia illa expeti nata ſunt: & ita recte ſentiētes expe
tere omnes opꝫ: nō autē animū gratia illorū. ¶ Q; igit̄
felicitatis tm̄ vnicuiq̄ ꝯtingit/ quātū virtutis atq̄ pru
dentie: & quātū ſm̄ has operat̄ confeſſū nobis exiſtat:
teſte deo fretis dicente: felicē eſſe atq̄ beatum nō p̲ ali/
quid externoꝝ/ ſed per ſeipſum: q: talis eſt ſm̄ naturā.
Cum & bonā fortunā aliud eſſe q̃ͣ felicitatē ꝑpter hec
neceſſariū eſt. Nam externorū quidem bonorū cā eſt
fortuna & caſus. at iuſtus & temperās nemo a fortuna eſt
neq̄ ꝑpter fortunam. Conſequēs vero eſt & iiſdem ra/
tionib⁹ conſentaneū: ciuitatē quoq̄ beatā eſſe que opti
ma ſit: & que bene agat. Impoſſibile autem bene agere
eos qui bona nō agant. Nulla vero bona actio eſt/ neq̄
viri/ neq̄ ciuitatis ſine virtute atq̄ prudentia. Fortitu/
do autem & iuſtitia & prudentia ciuitatis eandem habēt
vim ac formam ſm̄ quas vnuſquiſq̄ hominum dicitur
iuſtus/ & prudens/ & temperat⁹. Sed hec hacten⁹ pro/
hemii loco premiſſa ſint: neq̄ enim nos attingere illa
poſſe fuit: neq̄ oīno oēs eorū ꝑprias rōnes explicare.
Nā alteri⁹ ocii iſta ſunt. ¶ Nunc aūt ſupponat̄ nobis:

Bona ani/ mi q̄to ma gis excedūt tāto magis vtilia ſunt.

ꝙ vita optima ⁊ priuatiꝫ vnicuiqꝫ ⁊ publice ciuitatis eſt
cuꝫ virtute intantū̃ externis facultatibꝰ adiuta: vt actio/
nes virtuoſas ꝯficere poſſit. Sed de his nunc q̄deꝫ pre/
termiſſis dubitationibꝰ poſtea ꝯſiderāduꝫ erit ſiquis for
ſan dictis nō acquieſcet.

¶ De idētitate felicitatis/ felicitate actiua ⁊ cōtēplatiua
⁊ optima reipub. diſpoſitione/ placitis alioꝛuꝫ/ ⁊ offi/
cio legiſlatoꝛis. Cap. 2.

VTrum aūt eadēꝫ ſit dicēda felicitas ſingulo/
rum hominū ⁊ ciuitatis: vel nō eadem: reli/
quū eſt videre. Manifeſtuꝫ vero ⁊ hoc: oēs
eniꝫ faterent̄ eſſe eandē. Nam quicūqꝫ in di
uitijs beatā vitaꝫ poſuerint: hi ciuitatē quoqꝫ totā ſi opu
lenta ſit/ beatā fatebunt̄. Et quicūqꝫ tyrānicā vitaꝫ alijs
preferunt/ hi ciuitatē late dominātē beatiſſimā eſſe di/
cent. Siue q̄s id vnuꝫ per virtutē recipit: ⁊ is ciuitatem
beatiorē dicet/ ſi ſit ſtudioſior. Sed hec iam duo ſunt q̄
indigent cōſideratiōe. vnum nūquid vita illa preferēda
ſit que verſatur in republi. ⁊ in cōmuni ſocietate: an po/
tius vita peregrina ⁊ a ciuili ſocietate remota? Preterea
quā ſpeciē reipubli. ⁊ quā diſpoſitionē ciuitatis opti/
mam putare debeamꝰ: ſiue ab omnibꝰ expetenda ſit cō/
munio ciuitatis: ſiue a quibuſdaꝫ nō: ſed tū̃ a pluribus.
Cum vero ciuilis intelligētie ⁊ ſpeculatiōis hoc ſit opꝰ:
nō autē circa vnūquodqꝫ expetēduꝫ preferamus ⁊ nos
hanc cōſiderationē. Nam illud quidē extra ꝓpoſitū eēt:
hoc aūt ſm̄ ꝓpoſitū huius inſtitutiōis. Q̄ꝫ igitur neceſ/
ſariuꝫ ſit illam eē optimā rēpub. per cuius inſtitutioneꝫ
vnuſq̄ſqꝫ optime agat: ⁊ beate viuat: manifeſtū eſt. Sꝫ
dubitabat̄ ēt ab his qui vitam cū virtute maxima eligē/
dam putant: vtruꝫ vita ciuilis ⁊ actiua ſit preferēda: an
potius illa vita que ſit ab oībus externis ſoluta: ceu cō/
tēplatiua quedā: quā ſolam putant quidā eſſe ſapientis.
Fere eniꝫ has duas vitas ꝓſtātiſſimi ad virtutē hoīes
anteponere vident̄ ⁊ antiq̄ ⁊ moderni. Dico aūt duas

ciuilē. ſ. ⁊ ph̄icā. Sed refert nō paꝝ. vtrum hoc vel illo
mō veritas ſe hꝫ. Neceſſe eſt. n. illum qui recte ſapit ad
melius ꝓpoſitū ſe diſponere: ⁊ priuatiꝫ vnūquēqꝫ hoieꝫ
⁊ publice ciuitatē. ¶ Putant aūt quidaꝫ in gubernādo
alios/ ſi cuꝫ dn̄atu fiat: iniuriaꝫ eſſe ſūmā. ſi ciuiliter: ceſ/
ſare q̄deꝫ iniuriā: ſed impediri vite tranq̄llitatē. Alij ve
ro ꝯ̈ hec oīno putant ciuilē ⁊ actiuā vitam ſolā eſſe viri.
In ſingulis. n. virtutibꝰ nulli eoꝛū qui priuatā ducūt vi/
tam eē maiorē operādi facultatē: q̄ꝫ his qui in republi/
ce gubernatiōe verſant̄. Sunt ēt qui alijs dn̄ari tyrāni/
cum reipublice modū putant ſolū eſſe beatū. Et in qui/
buſdaꝫ ciuitatibꝰ h̄ eſt finis leguꝫ vt finitimis dn̄entur.
Itaqꝫ cuꝫ pleraqꝫ cōſtituta paſſim (vt ita dixerim) iaceāt
apud plurimos: tū̃ ſi quid vnū leges reſpiciūt/ id cōie/
ctant oēs vt ciuitas dn̄etur: ſicut in Lacedemone ⁊ Cre
ta ad bellū fere oꝛdinata eſt diſciplina iuuētutis: ⁊ legū
multitudo. Preterea apud gētes oēs qui pn̄t preuale/
re hmōi honorat̄ potentia ceu apud Scytas: ⁊ Perſas
⁊ Thraces: ⁊ gallos. Quibuſdā eniꝫ leges ſunt ad hu/
iuſmodi ꝓuocātes virtutē: vt apud Carthaginēſes fe/
runt oꝛnatum annulorꝫ accipere pro numero expedi/
tionum in quibꝰ militauerint. Fuit etiam qn̄qꝫ in Lace
demonia lex eū qui nullum hoſtē interfeciſſet capiſtro
cingi. Apud Scytas vero non licebat ſolēnibus epulis
paterā circūlataꝫ accipere ei qui nullū occidiſſet hoſtē.
Apud Hyberos quoqꝫ pugnacē gentē tot obeliſcos eri
gere circa ſepulchꝛū mos ē: quot hoīes ex numero ho/
ſtium necauerit. Et alia apud alios ſunt hmōi cōplura
legibꝰ/ aut moꝛibꝰ cōſtituta. ¶ Atqui videret̄ foꝛſan ni
mis abſurduꝫ eſſe ſiquis cōſiderare velit/ an hoc officiū
eſſe debeat eius qui legibus inſtituit ciuitatē prouidere
ſcꝫ vt illa dominet̄ finitimis ⁊ volētibus ⁊ inuitis. Quo
eniꝫ id ciuile aut lege ſanciēduꝫ/ qꝺ ne legitimū quidē
eſt: neqꝫ eniꝫ legitimū non ſolum iuſte/ verūetiaꝫ iniu/
ſte dominari: īperare vero/ eſt ⁊ non iuſte. Atqui nec in

alijs ſciẽtijs ita videm⁹. Nec.n. medici neqꝫ gubnatoꝛis
officiuꝫ eſt, vel pſuadere egrotis ꝛ nautis vel vim affer/
re. Sed pleriqꝫ videnť exiſtimare ciuilem diſciplinam
eſſe dominari: ꝛ qđ in ſeipſos fieri nollẽt dicerẽtqꝫ neqꝫ
iuſtũ eẽ neqꝫ decẽs: hoc in alios facere nõ erubeſcunt.
Ipſi ꝓ ſe iuſtitiaꝫ querunt: ꝓ alijs vero nulla eis iuſtitie
cura eſt. Hoc ãt abſurdũ: niſi tales ſint nã: vt alter domi
nari debeat: alter vero nõ. Q̃ꝛ ſi eſt ita: nõ eſt conanduꝫ
oĩbus dñari: ſed illis dũtaxat qui dñabiles ſunt. Sicut
nec venari hoĩes ad menſam/ vel ſacrificiũ: ſed illud qđ
venabile eſt. Eſt aũt venabile oẽ aĩal qđ ſit nã ferum/ ꝛ
eſui aptũ. ¶ Enimuero fieri pt vt ſit ciuitas vna ſeoꝛſuꝫ
per ſeipſaꝫ beata. vꝫ. ſi gubernet̃ recte. Nam põt eẽ ſita
in loco penit⁹ ſeparo: ꝛ legibus vti laudabilibus: cuius
reipub. cõſtitutio nõ ad bellum neqꝫ ad ſuperãdos ho/
ſtes ſit: quãdoquidẽ illi nihil inexiſtit tale. Patet igiť ꝙ
oĩa rei bellice ſtudia bona ſunt exiſtimãda: ſed nõ vt fi/
nis ſupꝛem⁹: ſed gratia illi⁹. ¶ Studioſi aũt legũ poſito
ris eſt cõſiderare vꝛbeꝫ ac naturã hominũ ꝛ omnẽ aliaꝫ
cõiõnẽ vite laudabilis quo pticipãt (quãtũ fieri põt) feli
citatẽ. Dñia tñ erit in qbuſdã legũ inſtitutis ꝯſtituẽdis:
ꝛ hoc ptinet ad eã diſciplinã que eſt de legib⁹ ferendis
videre: ſi q ſunt finitimi ppl̃i qualia ad quales exercẽda
ſint: ꝛ queãdmodũ cuꝫ ſingulis cõuerſandũ. Uerum de
hoc poſtea ſuo loco cõſideratiões faciem⁹: ad quẽ finem
debeat optima reipu. cõſtitutio tendere.

¶ De controuerſia in vſu virtutis, dñatu/ ꝛ pꝛeſtantia
vite contẽplatiue. Cap. 3.

Hi cõſitẽtes aũt vitã cum virtute eſſe maxĩe
recipiẽdã: ꝛ cõtẽdentes de illius vſu: dicẽdũ
eſt nobis ad vtroſqꝫ. Sũt. n. q deſpiciũt ma
giſtrat⁹ ciuitatis/ putãtes ingenui hoĩs eſſe
aliã vitã q̃ꝫ ciuilis/ ꝛ oĩb⁹ p̃ferẽdã. Alij vero
hanc optimã putãt. Impoſſ. n. nihil agentẽ bñ agere.
Bñ aũt agere ac felicẽ eẽ idẽ eſt. ¶ Utriqꝫ eoꝝ q̃dã dñt

recte ꝛ quedã non recte. Nam liberi quidẽ hoĩs vitam
melioꝛẽ eẽ q̃ꝫ in dominãdo occupati: veꝝ eſt. Nihil em̃
egregiũ eſt ſeruo vti inquãtũ ſeruus: iuſſus eniꝫ dñi in
rebus necẽijs nihil hꝫ decoꝝ. ¶ At putare oẽm guber/
nationẽ eẽ dñationẽ: nequaq̃ꝫ eſt verũ. Non em̃ minus
diſtat liberoꝝ gubernatio a dñatione ſeruoꝝ/ q̃ꝫ differat
nã libera natura ſeruo: de quo ſufficiẽter ſuperioꝛib⁹ li/
bꝛis determinatũ fuit. Sed laudare magis nihil agere
q̃ꝫ agere: nequaq̃ꝫ eſt rectũ. Naꝫ felicitas actio eſt. Pꝛe
terea multoꝛuꝫ ꝛ pꝛeclaroꝝ finẽ habẽt: iuſtoꝛuꝫ tempe/
ratoꝛũqꝫ actiões. Quinimo reſpõdebit foꝛtaſſe aliquis
ꝙ poteſtateꝫ habere optimuꝫ eſſet. Sic enim plurimas
ac pulcherrimas res agere poſſet. Itaqꝫ is q dominus
agendi eſſe poteſt hanc facultatem dimittere alijs non
debet: ſed ſibi arripere: ꝛ neqꝫ filiuꝫ patris: neqꝫ parentẽ
filij: neqꝫ amicũ amici rõnẽ habere: neqꝫ hac ĩ parte cu/
rare. naꝫ ꝙ optimuꝫ ſit: id nobiſipſis aſciſcere debemus.
Optimuꝫ aũt eſt bene agere. ¶ Hoc illi foꝛſan recte di
cerent ſi modo exiſteret auferẽtibus ac violantibus il/
lud qđ eſſet omnium maxime optandum: ſed foꝛtaſſis
id fieri nõ poteſt: falſoqꝫ hoc ſupponunt. Non eniꝫ am/
plius bonas actiões illas eſſe cõtingit: niſi tm̃ ipſe pꝛe/
ſtet quãtũ vir mulieri ꝛ pater filijs ꝛ dñs ſeruo. Quare
is qui violaret nihil tm̃ ꝓficeret poſtea: quãtũ iaꝫ a vir/
tute ipſa receſſit: paribus eniꝫ honeſtũ ꝛ iuſtũ in parte:
hoc eniꝫ iuſtũ ac par: nõ par aũt paribus: ꝛ non ſimile
ſimilibus p̃ter naturã eſt. Nihil aũt bonuꝫ qđ ſit pꝛeter Nihil bonũ eſt qđ p̃ter nãm ſit.
naturam. Quapꝛopter ꝛ ſi alius quidem ſit melioꝛ ſm
virtuteꝫ: ꝛ ſm potentiã actiuã in rebus optimis: hunc.
ſequi honeſtum eſt: ꝛ huic parere iuſtum. Sed opꝫ il/
li nõ virtutẽ ſoluꝫ/ verũetiaꝫ potentiaꝫ exiſtere/ per quaꝫ
ſit actiuus. ¶ Q̃ꝛ ſi hec vera ſunt/ ꝛ felicitas in bene agẽ/
do eſt reponenda: ꝛ publice totius ciuitatis ꝛ pꝛiuatim
ſinguloꝛuꝫ vita illa erit optima que ſit actiua. Uerumta/
men actiuam non eſt neceſſarium eſſe ad alios queãd/

modū quidā putant: neqꝫ eas meditationes ſolum eſſe
actiuas/ que gratia eoꝛuꝫ fiunt que ex agēdo ꝓueniunt:
ſed multomagis (que in ſeipſis perfecte ſunt/ ⁊ ſuiipſaꝝ
gratia fiunt) cōtemplationes ⁊ meditatiōes. Bene age
re eñi finis eſt: quare ⁊ actio quedā. Maxime aūt ꝓpꝛie
dicimus agere ēt in externis actionibꝰ eos qui intelligē
tia ⁊ cogitatiōe operibꝰ pꝛeſunt: vt architecti. Quinimo
neqꝫ ſine actiōe eſſe neceſſariū eſt eas ciuitates/ que po
ſite ſint in ſolitudine: ⁊ ita viuere eligentes. Fieri enim
pōt vt partibus inter ſe agere cōtingat. Multe eniꝫ cō/
municationes adinuicē ſunt partibꝰ ciuitatis. Silr̃ aūt
hoc exiſtit vnicuiqꝫ hominū. Vix eniꝫ deus bene ſe ha/
beret ⁊ mundus totus: quibus non ſunt actiones exter
ne pꝛeter ꝓpꝛias ipſoꝛum. Qꝛ igiť neceſſarium ſit ean/
dem eſſe vitam optimam pꝛiuatim vnicuiqꝫ hominū ⁊
publice ciuitatibus ⁊ hominibus manifeſtū eſt.

¶ De multitudine/ quātitate regionis ⁊ pꝛecipua ciui
tatis quantitate. Cap. 4.

Cum vero iſta nunc pꝛemiſſa ſint/ ac de aliis
rebuſpu. fuerit pꝛius a nobis cōſideratū: de
reliquis dicendi initiū faciamus: quales ali
quas ſuppoſitiones eſſe opꝫ pꝛo ea ciuitate
que maxime ſm̃ votum ſit cōſtitutioneꝫ ſu/
ſceptura. Neqꝫ enim fieri pōt: vt optima ſit reſpub. niſi
oppoꝛtune aſſint facultates: ex quo neceſſe ē multa pꝛe
ſupponere quaſi optantes eſſe: tñ nullum eoꝝ impoſſi/
bile. Dico aūt ceu de multitudine ciuiū ac de regione.
Ut eniꝫ ceteris artificibꝰ/ puta textoꝛi ⁊ nauiculario ma
teriam ſubeſſe opꝫ aptam ad opificiuꝫ: (nam quāto me
lioꝛ hec exiſtit: tanto id qꝺ fit ex arte erit pꝛeclarius:) ſic
⁊ gubernatoꝛi reipub. ⁊ legum poſitoꝛi opꝫ ꝓpꝛiaꝫ ſub/
eſſe materiā apte ſe habentē. Eſt autē ciuilis facultatis
pꝛimo videre de multitudine hominū qꝫ multos ⁊ q̃les
nā eſſe opꝫ. De regione quoqꝫ eodē mō ⁊ quāta ⁊ qua/
lis eē debeat. ¶ Putāt pleriqꝫ magnā eē debere beatā

ciuitatem. id etſi veruꝫ eſt/ ignoꝛare tñ videnť/ qualis
magna/ ⁊ qualis parua dicēda ſit ciuitas. exiſtimāt eniꝫ
magnā ex numero habitantiū: ſꝫ opꝫ non tantū ad nu/
meruꝫ/ ſꝫ magis ad potentiā reſpicere. Eſt eñi ciuitatis
opus quoddā. Quare que maxime id efficere pōt hāc
eſtimandā eſt eſſe maximā ciuitatem: ceu Hippocratē
non hominē ſed medicum quis diceret eſſe maioꝛē/ qꝫ
aliū qui magnitudine coꝛpoꝛis eum excedat. ¶ Quin/
imo ſi ex multitudine iudicandū ſit non ex quauis mul
titudine id eſt exiſtimandū. Neceſſe eſt enim foꝛſan in
ciuitatibus eſſe ſeruoꝝ ⁊ inquilinoꝝ ⁊ hoſpitū grandē
numerū: ſꝫ ex his qui ſunt pars ciuitatis/ ⁊ ex quibꝰ ci/
uitas cōſtat. hoꝝ enim pꝛeexcellēs multitudo ſignū eſt
magne ciuitatis. Ex qua vero ciuitate operarii quidem
permulti exeunt/ bellatoꝛes aūt pauci: hāc impoſſibile
eſt eſſe magnā. Non eniꝫ idē eſt magna ciuitas ⁊ popu
loſa. quinetiaꝫ re ⁊ effectu patet: qꝛ difficile eſt/ ⁊ foꝛſan
impoſſibile vt que nimiuꝫ populoſa ſit ciuitas optime
gubernetur. Earuꝫ certe que bene gubernari dicuntur
nullā videmus in populoſa multitudine eſſe diffuſam.
¶ Patet etiā ex rationuꝫ fide: nam lex oꝛdinatio quedā
eſt: ⁊ bonā legis poſitionē/ neceſſariū eſt eſſe bonaꝫ oꝛ/
dinationem. Diuine enim potētie id opus eſſet que ex
hoc totuꝫ cōtinet: cum ⁊ bonū quidē in multitudine ac
magnitudine cōſueuit fieri. Quapp ⁊ ciuitatē illam cu/
ius cum magnitudine dictus terminus exiſtit optimaꝫ
eſſe neceſſe eſt. ¶ Ceterū eſt quedā mēſura magnitudī
nis ciuitatis quēadmodū ⁊ alioꝝ oīum animaliū plan/
tarum/ inſtr̃oꝝ. Nā hoꝝ ſingula neqꝫ parua nimiū neqꝫ
magnitudine exceſſiua ſuam potentiā retinebūt. Sꝫ aut
deſtituta erunt oīno a natura: vel male ſe habebunt. ceu
nauis vnius palme non erit penitus nauis/ neqꝫ duoꝝ
ſtadioꝝ. ſed ſi ꝓceſſerit ad aliquā magnitudineꝫ: qñqꝫ
ꝓpter paruitatem male faciet nauigationē: qñqꝫ ꝓpter
exceſſuꝫ. ita ⁊ ciuitas ſi ex nimiū paucis ſit non eſt per

ſe ſufficiens. ſin ex nimiū multis: ſufficiens quidē in neceſſarijs erit vt gens: ſed nō vt ciuitas. Rempu. eniȝ nō facile eſt in illis cōſtitui. nam quis dux eēt tam exceſſiue multitudinis: aut quis preco nō ſtentorius. ¶ Quocirca neceſſe eſt primā eſſe ciuitatē illam que ex ea multitudine cōſtat: que multitudo prima per ſeipſaȝ ſufficiēs ſit ad bene viuendū in ciuili ſocietate. Cōtingit vero vt ea que multitudinē hāc excedit ſit maior ciuitas: ſȝ hoc nō eſt (vt diximus) infinitū. Que vero ſit hmōi exceſſus determinatio ex operibus intelligi faciliter pōt: ſunt eniȝ actus ciuitatis imperantiū atqȝ parentium. Imperāns quideȝ opus eſt iubere ac iudicare. Ad iudicandū vero ſm iuſtitiaȝ: ⁊ ad magiſtratus demādandos ſm dignitatem: neceſſariū eſt vt ſe inuicem cognoſcāt ciues quales ſint. Quare vbi hoc fieri non cōtingit: neceſſe eſt vt male res ꝓcedant circa magiſtratus demādandos/ ⁊ circa iudicia. In vtroqȝ certe horum nequaꝙ̄ eſt temere ꝓcedendum: qḋ in nimia multitudine manifeſte contingit. ¶ Inſuper hoſpitibꝰ ⁊ inquilinis facile eſt ad rempubli. aſpirare/ cum non ſit difficile in tanta hominum multitudine latere. Patet igiť ꝙ eſt optima determinatio ciuitatis vt ſit maximus multitudinis exceſſus/ q̄ ſit ꝑ ſe ſufficiens ad viuēduȝ: ⁊ facile inter ſe cognoſci poſſit. De magnitudīe ġ ciuitatis determinatū ſit ī hūc modū.

¶ Cōditiones optīe regionis/ ⁊ de ſitu vrbis. Cap. 5.

De regione igiť ciuitatis eadē fere dici pōt. Nam qualis eſſe debeat clarū eſt qḋ ſufficiētiſſimam oēs laudabūt. Hāc aūt neceſſe eſt feracē eſſe omniū. Nam oīa in ſeipſa habere ⁊ nullius indigere/ ſufficiētis eſt. Multitudine ꝟo ac magnitudine tantā: vt queant habitatores ocioſos nutrire/ liberalř ſimul tēperateqȝ viuētes. hoc aūt vtrū bene vel non bene dicať: poſtea diligētius erit cōſiderandū: vbi de poſſeſſionibus ⁊ facultatibꝰ mentionē fieri cōtinget/ qualř ⁊ quēadmodū ſe habere erga

vſum ipſum opȝ. Permulte eniȝ circa cōſiderationē iſtā dubitationes cadunt ꝑꝑ trahētes in vtrāqȝ partem vite exceſſuȝ: alios ad tenuitatē: alios ad largitatē. ¶ Formaȝ vero regionis non eſt difficile preſcribere: credendūqȝ eſt in quibuſdā rei militaris peritis aſſerentibꝰ taleȝ eſſe oportere: vt ab hoſtibus quidē non facile inuadi poſſit: ciuibus aūt facilis ſit in aliena egreſſio. Preterea vt hominū multitudinē facile inter ſe cognoſci poſſe diximus oportere. Sic etiaȝ regio ſit ſubiecta cōſpectui/ ideſt vt cognoſci ⁊ ei ſuccurri faciliter poſſit. ¶ Vrbis aūt ſitus ſi formanda nobis illa eſt ſm votū opportune: ⁊ ad terraȝ/ ⁊ ad mare debet iacere. ¶ Vna iā determinatio premiſſa eſt: oportere ad auxilia ferenda cōem eſſe locorū oīum aptitudineȝ. ¶ Altera ad importationē fructuū. ¶ Preterea ad lignoꝝ materiē ⁊ ad (ſiquid aliud ſimile opificium regio in ſe habeat) facilem aduectionem.

Qualis debēt eē ſitus vrbis.

¶ De cōione maris/ nautica turba/ nauali potētia/ ⁊ excluſione nautice turbe a ciuitate. Cap. 6.

Communio aūt maris: vtrū vtilis ſit ciuitatibus vel dānoſa: permulte ſunt diſceptatiōes. Nā ⁊ frequētare aduenas quoſdā alienis educatos legibus inutile putant ad rectā ciuitatis diſciplinā. Et turbā popularē multiplicari ex vſu maris trāſmittētibus ac recipientibꝰ negociatoꝝ multitudinē: ꝯriam eſſe dicunt recte ciuiuȝ inſtitutioni. Qꝫ igitur (ſi iſta non cōtingant) melius ſit/ ⁊ ad ſecuritatē/ ⁊ ad copiā rerum neceſſariarū cōionē maris habere vrbē ⁊ regionē: nō eſt obſcurū. Nam ad facilius ferendum hoſtes opportuna facultas ſuccurrendi auxiliādiqȝ ſuis ꝑ vtrūqȝ: ⁊ ꝑ terrā ꝑ ⁊ mare eē oȝ: ⁊ ad nocendū inuadētibus. Si nō vtrūqȝ poſſibile: at ſalteȝ altera ex parte magis exiſtet amboꝝ participātibus: ⁊ q̄ apud eos nō exiſtūt īportari: ⁊ que ſuperabūdāt deportari ex necīīs eſt. Sibi eniȝ ipſi mercabilē nō alijs ciuitateȝ eſſe opȝ. Qui aūt oībus mercatū apud ſe prebēt:

hic faciũt queſtus cupiditate. Q̃ ſi nõ expedit ciuitati
hanc cupiditatẽ habere: neq3 mercatũ certe hm̃oi debꝫ
recipe. ¶ Naz ⁊ nũc quidẽ videmꝰ multis regionibus
⁊ ciuitatibꝰ ſtationes ac portꝰ opportune iacere: vt neq3
intra vrbẽ ſint: neq3 valde diſtantes: muriſq3 circũdari ⁊
alijs huiuſcemodi munitionibꝰ. Clarũ eſt enĩ ꝙ ſi quid
boni ꝓueniet ex tali cõione ciuitas id bonũ ſuſcipiet. ſin
aliquid male caueri ab eo facile erit ꝑ leges iubentes ac
determinãtes quos opꝫ / ⁊ quos nõ oporteat inuicẽ ad/
miſceri. ¶ De nauali aũt potẽtia ꝙ melius ſit eam hr̃e
vſq3 ad aliquã q̃ntitatẽ / manifeſtũ eſt: nõ ſolũ enĩ ſibiip/
ſis: ſꝫ etiã finitimis quibuſdã opꝫ ⁊ auxiliari poſſe ⁊ eſſe
terrori: quẽadmodũ terra / ſic etiã mari. Magnitudo aũt
ac multitudo huiꝰ potẽtie ad mores ciuitatis erit accõ/
modãda. Naz ſi qua fuerit ciuitas que magnã preſtan/
tiam auctoritatẽq3 reipu. habere cõſueuerit: neceſſariũ
erit hanc potentiã rebus eſſe cõformẽ. ¶ Turbam vero
nauticã ⁊ hm̃oi hominũ multitudinẽ nõ neceſſariuz eſt
ciuitatibꝰ exiſtere. Nulla enĩ ciuitatis pars hm̃oi hoĩes
eſſe debẽt. Naz pugnatores qui naues cõſcẽdũt ĩgenui
ſunt hoĩes. Terra quoq3 militare ↄſueti hi ꝑſunt nauali
turbe ⁊ ĩperãt. Exĩte ṽo multitudĩe tenuis fortune ho
minũ q circa nos habitãt ⁊ agricolaꝝ q in regiõe rẽ ru/
ſticã exercẽt neccariũ eſt abũdãtiã eẽ nautaꝝ. Uidemus
etiã nũc iſtud fieri in qbuſdã ciuitatibꝰ ceu Heracleote:
multas. n. ĩplẽt triremes vrbẽ poſſidẽtes magis exiguã
q̃z ceteri. ¶ De regiõe igiť ⁊ portibꝰ ⁊ vrbibꝰ ⁊ mari ⁊ na
uali potẽtia ĩ hũc modũ determĩatũ ſit. De multitudĩe
q̃z ciuitatis quã determĩationẽ hr̃e decet: priꝰ diximꝰ.

¶ De qualitate ciuiũ optime ciuitatis / laude grecoꝝ / ⁊
de cuſtodibus ciuitatis. Cap. 7.

NUnc autẽ quales natura ciues eſſe opꝫ: a no/
bis diceť. Forſan vero quis id dep̄hendat: ſi
inſpiciat ad ciuitates grecoꝝ q̃ bene guber/
nari paſſim dñr / ⁊ ad totuz terraꝝ orbẽ / qui
ã gẽtibꝰ varijs incoliť. Naz q̃ frigidas regiões incolunt
gẽtes / ⁊ q̃ ꝑ Europã: aĩo qdẽ abũdãt: ingenij vero ⁊ ar/
tificij parum habent. Quapp in libertate magis ꝑſeue
rant. Diſciplinã vero reipu. difficulter recipiũt / ac finiti
mis dñari nõ pñt. Que vero Aſiã incolũt / ĩgenio ⁊ arte
abũdãt: ſꝫ animoſitatẽ nõ hñt: pp qđ ⁊ parere dñantibꝰ
⁊ ſeruire ꝑſeuerãt. ¶ At grecoꝝ genus vt mediã regio/
nem locoꝝ ſortitũ eſt: ſic etiã amboꝝ eſt particeps. Nã
⁊ aĩoſum ⁊ ingenioſuz eſt. Ex quo fit vt in libertate de/
gat ⁊ diſciplinã reipu. optime recipiat: ⁊ vniꝰ reipu. cõſti
tutionẽ ſortitũ imperare oĩbꝰ poſſit. Eãdẽ quoq3 dr̃iaz ha
bent grecoꝝ gentes inter ſe. quedã enĩz habent naturã
ad vnũ illoꝝ: quedã vero ꝑmixte ac temperate ſunt ad
vtrãq3 illaꝝ potentiaꝝ. Pꝫ igiť ꝙ opꝫ ⁊ intelligentiaz ⁊
vigorẽ animi natura exiſtere illis qui futuri ſint idonei
quos legũ poſitor ad virtutẽ iſtituat. ¶ Nã qđ de cuſto
dibus aiunt quidã oportere vt beniuoli ſint erga notos:
erga ignotos vero infeſti: vigor animi eſt q beniuolẽtiã
facit. Iſta enĩz eſt potẽtia animi per quã amamꝰ ac be/
niuoli ſumus: cuius rei ſignũ eſt ꝙ magis irritať animꝰ
cõtra familiares ⁊ amicos q̃z cõtra ignotos / ſi cõtẽptuz
ſe putet. Quapp Archilochus recte cuz amicos incuſa/
ret / ad animũ loquiť ingens: nõ tu qdez ab amicis lan/
ceis trãſfixus es? Qđ dominať ⁊ qđ libertatẽ ſeruat ab
hac potentia animi exiſtit. Dñs enim ⁊ inuictus eſt ani
mus. Nec bene ſe hꝫ dicere ꝙ aduerſus ignotos debẽt
eſſe infeſti. Nam aduerſus neminem tales opꝫ: neq3
ſunt magnanimi hoĩes natura infeſti niſi cõtra iniu/
riantes. hoc aũt magis ↄtra notos familiareſq3 patiun
tur (quẽadmodũ dictum eſt prius) ſi iniuriatos ſe exiſti/
mant. Et hoc nõ ſine rõne cõtingit. A quibus enĩz debe
ri ſibi beneficiũ expectant ab eiſdẽ non ſolum priuari
beneficio / ſed inſuper ledi ſe putant. Unde in ꝓuerbio
diciť. Fratrũ cõtẽtiones ⁊ ire ſunt acerbiſſime: ⁊ qui ſe
nimium amant / hi ſe nimiũ vna oderũt. ¶ De hoĩbus

Laus magna de grecoꝝ gñe.

Dñs ⁊ inuictus ẽ aĩus

Fratrũ ↄtẽtiones ⁊ irẽ ſũt acerbiſſime: ⁊ qui ſe nimium amãt: hi ſe nimiũ oderunt

igitur qui in repu. futuri ſint: ⁊ quot eſſe opꝫ: ⁊ quales
natura: ⁊ de regione quantã ⁊ qualem: fere determina
tum eſt. Non enim eadẽ certitudo querenda eſt i nhis
que per rõnes: ⁊ in his que fiunt per ſenſum.

¶ De excluſis a partiũ rõne/ de fine/ de operibus neceſ
ſarijs/ ⁊ ciuitatis partibus. Cap. 8.

Cum vero vt alioꝝ ſcḋm nãm cõſiſtentium nõ
he ſunt ptes totius cõſiſtentie ſine quibꝰ to/
tum eſſe nõ põt: palam ꝙ nec ciuitatis po/
nendũ eſt eſſe ptes quecũqꝫ ciuitatibꝰ exiſte/
re neceſſario opꝫ: nec alterius cuiuſqꝫ cõio/
nis ex qua fit vnũ aliqḋ genus. Unũ enĩ quid ⁊ cõe eẽ
dꝫ cõicãtibꝰ: ſiue equale: ſiue inequale ſuſcipiãt: ceu ſiue
alimẽtũ id ſit: ſiue agri qͣ̃titas: ſiue aliud tale. ſꝫ qñ hec
grã huius/ hoc aũt nõ grã: nihil in his cõe: ſed aut huic
quidẽ facere/ huic aũt accipere. Dico aũt velut organo
omni ad id opus qḋ fit ⁊ opificibꝰ. Domui enĩ ad edi/
ficatorẽ nihil eſt qḋ fiat cõe: ſꝫ eſt domus grã edificatoꝝ
ars. Quapp poſſeſſione quidẽ indiget ciuitas: nulla tñ
ps ciuitatis eſt poſſeſſio. Multa vero animata ſunt poſ
ſeſſionis ptes. ¶ Ciuitas aũt cõio quedã eſt ſiliũ gratia
vite/ vt qͣ̃ maxime fieri põt optime. Cum vero ſit felici
tas optimũ/ ipa tñ virtutis opatio ⁊ vſus qdã pfectꝰ: cõ
tingat aũt ita vt aliq recipiãt illius pticipationẽ: alij pa/
rũ/ aut nihil: manifeſtũ eſt ꝙ hec eſt cã quare ciuitatis
ſpẽs diŭeqꝫ exiſtũt: pluresqꝫ rerũpu. forme. Per aliũ. n.
modũ ⁊ alijs vijs ſinguli hoc appetẽtes ⁊ alios viuẽdi
modos fecerũt/ ⁊ alias reipu. diſciplinas. ¶ Cõſiderã/
dũ eſt quot ſint illa ſine qbꝰ ciuitas eẽ nõ põt. Nã quas
dicimꝰ eẽ ciuitatis ptes: eas neceũ eſt in iſtis ſubeẽ. Ca/
piẽdus eſt igit operũ numerꝰ. ex his. n. illud apparebit.
Primũ igit debẽt exiſtere alimẽta. Deĩde artes: multis
enĩ iſtis idiget vita. Tertiũ arma: nã q ſimul ĩ cõione
viuũt: neceũ eſt ipſis hr̃e arma qbꝰ ⁊ magr̃atibꝰ parere
ĩobediẽtes/ cõpellant: ⁊ qbꝰ vis ꝓpulſet externa. Pre/
terea pecuniarũ habẽdarũ facultas quedã: quo illas ha
bere poſſint ad ꝓprias indigẽtias ⁊ ad bellũ. Quintũ
aũt ac precipuũ circa rem diuinã cultus qḋ vocãt ſacri/
ficium. Sextũ qḋ eſt oĩum ſumme neceſſariũ iudiciũ re/
rum cõducentiũ ⁊ iuſtarũ adinuicẽ. Hec ſunt igit opera
quibꝰ indiget ciuitas oĩs: eſt enĩ ciuitas multitudo nõ
quecũqꝫ: ſꝫ illa que ad vitã p ſe ſufficiẽs ſit: vt diximus.
Si vero aliquid horũ deficiat/ ĩpoſſe eſt ſimplr̃ eſſe p ſe
ſufficientẽ hmõi ſocietatẽ. Neceſſariũ eſt ergo his opibꝰ
ciuitatẽ ↄſtare. Eſſe igit opꝫ multitudinẽ agricolaꝝ qui
victũ cõferãt/ ⁊ artifices ⁊ pugnatores/ ⁊ locupletes/ ⁊
ſacerdotes: ⁊ iudices neceſſarioꝝ atqꝫ vtilium.

¶ De partitione reipublice: tractãtibus arma/ ⁊ iudi/
cia/ ⁊ ſacerdotia. Cap. 9.

His determinatis reliquũ eſt cõſiderare vtrũ
oẽs cõicare debẽt his oĩbus (fieri enim põt
vt idẽ ipſi ſint ⁊ agricole ⁊ artifices ⁊ cõſul/
tores ⁊ iudicantes) an in vnoquoqꝫ ope ſu/
pradictoꝝ alios ponẽdũ eſt: vel quedã eſſe
ꝓpria: quedã vero cõia neceſſariũ eſt? Sꝫ nõ in oĩ rep.
hoc (vt dixĩmꝰ) cõtingit. Nã fieri põt vt oẽs participẽt
oĩum: ⁊ nõ oẽs oĩuꝫ: ſꝫ quidã quorũdã: hec enĩ faciunt
rerũpu. varietatẽ. Nã in populari qdẽ participãt oẽs
oĩum. in paucoꝝ aũt potẽtia ↄ̃riũ eſt. Cum aũt ↄſidera
tio nr̃a ſit de optima repu. ea vero eſt p quã ciuitas eſſet
maxie felix. Felicitatẽ aũt ꝙ ſine virtute ĩpoſſe eſt exiſte
re/ prio diximꝰ. Manifeſtũ ẽ ex his ꝙ in ciuitate q̃ opti
me gubernat: ⁊ q̃ iuſtos hẽat ciues ſimplr̃: ac nõ ad ſup
poſitionẽ: neqꝫ artifices: neqꝫ mercatores ciues eẽ opꝫ.
Uilis eſt enĩ hmõi vita ⁊ virtuti aduerſa: nec certe agri
colas eſſe opꝫ eos q futuri ſint ciues: opus eſt. n. gete ⁊
ocio ad virtutẽ cõparãdã: ⁊ ad rẽpu. gerẽdã. ¶ Cũ vero
hi ſupſint qui bello intẽdunt: ⁊ q ↄſultãt de vtilibꝰ/ ⁊ iu/
dicãt ḋ iuſtis/ ⁊ nõ iuſtis: qui quidẽ maxime vident ptes
ciuitatis/ vtrũ ⁊ hos eſſe alios ponendũ ſit: vel eiſdem

hoīb⁹ ambas ꝑtes tribuēdū? Claruꝫ eſt ꝙ quodāmō eiſ/
dē: ⁊ quodāmō alijs. q̄ eniꝫ alteri⁹ vigoris/ vtrūqꝫ opus
⁊ alterū prudētia/ alteruꝫ virib⁹ indiget. qua vero īpoſſe
eſt eos q afferre vim ⁊ ꝓhibere eos pñt ſubiectionē pa/
ti ſemp eiſdē. qui enim armoꝝ dñi ſunt idē etiā ſunt dñi
ſtatus vel mutationis reipub. Reſtat igitur vt eiſdem
quidem ambobus reſpub. tradatur non ſimul quidem:
ſed vt natura fert. ¶ Vires quideꝫ iunioribus ſunt: pru
dentia vero in ſenibus: ſic inter eos diſtribui cōmodum
eſt: ⁊ iuſtum eſſe videtur. Habebit enim hec diſtributio
id qđ eſt ſm dignitatē. Atqui poſſeſſiones quoqꝫ circa
hos eſſe optꝫ. Neceſſe eſt enim facultates adeſſe ciuib⁹:
hi autē ſunt ciues: nam turba quidem vrbana viliuꝫ mi
niſterioruꝫ nulla pars eſt ciuitatis: nec aliud genus qđ/
cunqꝫ qđ non ſit virtutis effector. ¶ Patet hoc ex eo qđ
premiſimus. Felicitas enim neceſſe eſt vt per virtutem
fiat: felicem vero dicere ciuitatē debemus/ non ad par
tem aliquā eius reſpicientes: ſed ad omnes ciues. Ma/
nifeſtum igitur ꝙ horum eſſe poſſeſſiones optꝫ: ſiquidē
neceſſe eſt agricolas eſſe ſeruos vel barbaros vel mini/
ſtros. ¶ Reliquum eſt ex his qui ſupra numerati ſunt
genus eſſe ſacerdotum quorum inſtitutio manifeſta eſt.
neqꝫ enim agricola: neqꝫ artifex: neqꝫ vilium exercitio/
rum quiſqꝫ ſacerdos eſt deputandus: honor enim dijs
eſt a ciuibus impēdendus. Sed cum diſtincti ſint ciues
in partes duas: hoc eſt in eos qui arma tenent/ ⁊ in eos
qui conſultāt: ⁊ decens ſit dijs cultuꝫ exhibere ⁊ requie/
tem ſuſcipere eos qui pro tempore in his laborauerunt
ac defeſſi ſunt: his vtiqꝫ eſſet ſacroruꝫ cura demandāda.
¶ Que igitur ſint ſine quibus ciuitas ſtare non poteſt: ⁊
quot ſint ciuitatis partes: dictuꝫ ſit. Agricolas eniꝫ ⁊ ar/
tifices/ ⁊ omne miniſteriuꝫ ciuitatib⁹ exiſtere neceſſariuꝫ
eſt. Sed partes ciuitatis ſunt hi qui arma tenent/ ⁊ qui
conſultant: ⁊ ſeparatum eſt vnumquodqꝫ iſtorum: hoc
quidem ſemper: hoc vero ſm partē.

¶ De diſtributiōe ciuitatis/ comeſſationib⁹/ partitione regionis/ cultorib⁹/ ⁊ agricolis. Cap. 10.

Videtur aūt nō nunc neqꝫ pauloante hoc no
tum fuiſſe his qui de repub. philoſophātur
ꝙ per gña ſit ciuitas diſtinguēda: ⁊ pugna
toruꝫ genus aliud eſſe: aliud agricolaꝝ. Nā
ī Egypto vſqꝫ ad hoc tꝑs in hunc modū ſe hꝫ ⁊ in Cre
ta: in Egypto quidē Seſoſtra legē ferēte: ī Creta vero
Minoe. ¶ Antiq̄ videt̄ etiā comeſſationū īſtitutio. qđ ī
Creta factū eſt Minoe regnāte: ſed multo prius hoc in
Italia q̄ȝ in Creta cōſtitutuꝫ fuit. Tradunt enim periti
hoīes illoruꝫ locoruꝫ fuiſſe Italuꝫ quēdaꝫ Enotrie re/
gem a quo mutato noīe pro enotris Itali ſunt vocitati:
oraqꝫ illam maritimā Europe q̄ eſt inter ſcillaticū ⁊ la/
meticū ſinum (diſtant vero hec loca inter ſe mi diei) Ita
lie nomē primo recepiſſe. Hunc ergo Italū tradūt agri
culturā Enotros docuiſſe cū prius eſſent paſtores vagi
ac palātes: illiſqꝫ leges poſuiſſe/ ⁊ comeſſatiōes īſtituiſ/
ſe primū. Quapropter etiā nunc qdaꝫ illoꝝ populoruꝫ
comeſſationib⁹ vtunt̄/ ⁊ legibus qbuſdā ab illo poſitis.
Incolebant aūt eaꝫ Italie partē que ad tyrreniā verſa
eſt opici: qui nūc auſonij noīant̄. Alterā vero partē que
ad Iapygiā ⁊ Ioniū ꝑtinet incolebāt Chaones Syrtiꝫ
appellatā: ⁊ ipſi quoqꝫ ab enotris orti. Inuentio igitur
comeſſationuꝫ/ hinc primum extitit. Diuiſio auteꝫ ciui/
tatis ꝑ genera apud egyptū incepit: Seſoſtris eniꝫ mul
tis tēporibus ante fuit q̄ȝ Minos in Creta regnaret. Et
alia fere credendū eſt eodē mō inuēta fuiſſe multotiēs
in longo tꝑe: imo vero infinities. Naꝫ ⁊ que neceſſaria
ſunt ad vſuꝫ vite indigētiā ipſaꝫ docuiſſe/ rōnabile eſt: q̄
autē ad ornatum ⁊ affluētiaꝫ: illis repertis/ additamēta
poſtmodū facta fuiſſe/ ad expolitiorē viuēdi formā. qđ
eodē mō in ꝯſtōne rerūpub. accidiſſe credēdū eſt. Eſſe
vero cuncta vetuſta ſignū ē ꝙ Egyptij (quoꝝ antiqtas
maxima putat̄) leges habuerūt/ ⁊ ciuilē inſtitutionem.

Quapp vtẽduz eſt his que ſufficiẽter tradita ſunt: ⁊ que deficiunt reperire conãduz. ¶ Quõ igitur agri ⁊ poſſeſſiones eoꝛuz eſſe debẽt qui arma tenẽt: quiqꝫ ptes ſunt ciuitatis dictũ eſt. ⁊ qua de cã cultoꝛes illarũ alios eſſe opꝫ: ⁊ quãta ⁊ qualis dꝫ eſſe regio. ¶ De diſtributione vero ipſius regionis ⁊ qui ⁊ quales debẽt eſſe cultoꝛes dicendũ eſt pꝛimũ. Nõ quidẽ neqꝫ cões omniũ cenſemus eſſe debere poſſeſſiones: vt quidã tradidere: ſꝫ vſu amicabili cões fieri: neqꝫ deeſſe vlli ciuiuz alimẽta. De comeſſationib⁹ quoqꝫ vr̃ oĩbus vtile eſſe vt aſſint bene inſtitutis ciuitatib⁹. Quã vero ob cãm nobis quoqꝫ idẽ videat̃ poſtea dicem⁹. Opꝫ aũt ciues vniuerſos ad eaꝝ cõmunionẽ admitti. At nõ facile eſt vt qui paupes ſint ꝯtribuere ſtatutã penſionẽ ex ꝓpꝛio poſſint, ⁊ ceterã domuz gubernare. Preterea in ſacrificijs cultuqꝫ deoꝛum ſumpt⁹ cões eẽ debẽt totius ciuitatis. ¶ Eſt igit̃ neceſſarium in duas ptes regionẽ diuidere: ⁊ aliam eẽ publicam: aliaz pꝛiuatoꝛũ. Utraqꝫ illarũ partiũ rurſus diuidẽda eſt. Illius nãqꝫ partis quã publicã eẽ dẽbere diximus: vna pars deoꝛuz cultui deputãda eſt. Altera vero ad comeſſationũ impenſaz. Rurſus vero pꝛiuati agri ps vna ad pꝛopꝛias neceſſitates eſt deputãda. Altera vero ad ciuitatẽ vt duabus ſoꝛtibus vnicuiqꝫ diſtributis amboꝛum locoꝛuz oẽs participes ſint. Equũ eniz ⁊ iuſtum ita ſe hꝫ, ⁊ ad finitima bella cõcoꝛdãtius. Ubi eniz hic modus nõ ſeruatur/ alij faciliter pꝛoſiliunt ad finitimoꝝ inimicitias. Alij nimiuz illas refugiũt ⁊ cõtra dignitatem. Quãobꝛem apud quoſdã lex eſt vt qui agros habẽt vicinos hi nõ admittant̃ ad conſiliuz belli aduerſus illos ſuſcipiendi, quaſi ob pꝛiuatã ſui cãm recte cõſiliuz dare nõ valẽtes. Agroꝝ igitur p hũc moduz faciẽda partitio eſt ob cãs antedictas. ¶ Cultoꝛes aũt ipſi maxie qdez ſi ſm votũ optandũ eſt/ ſerui eẽ debẽt: neqꝫ oẽs vni⁹ generis: neqꝫ aĩo elati: ita. n. ad faciendũ op⁹ vtiles foꝛẽt: ⁊ nihil noui ab eis metuẽdũ erit in ſecuritate degẽtib⁹.

De diſtributione regiõis

Partitio regionis.

Scõo ãt loco barbari miniſtri: nã ſil'es his quos ſupꝛadixim⁹. hoꝛũ aũt in pꝛiuatis qdez agris ⁊ ipſi pꝛiuatoꝝ dñoꝝ ſint: in publicis vero publici. Queãdmodũ autẽ ſeruis vtendũ ſit: ⁊ quare melius eſt oĩbus ſeruis pmiũ libertatis eſſe ꝓpoſitũ: poſtea dicemus.

¶ De ſitu vꝛbis locis rebuſpublicis accõmodatis, pꝛiuatis edib⁹/ muris, oꝛnatu ciuitatis. Cap. II.

Urbs aũt ꝙ terre mariſqꝫ pꝛiceps eẽ dꝫ, ⁊ q̃ ad totã regionẽ ſil'r dꝫ eẽ cõis quãtũ fieri pt̃ dictũ eſt ſup̃us. Ipſi⁹ aũt ad ſeipſaz optãdũ ẽ poſitionẽ ſoꝛtiri ad q̃tuoꝛ reſpiciẽtes. Pꝛimũ ad ſanitatẽ: qꝺ eſt neceſſariũ. ad oꝛiẽtẽ. n. ſolẽ ꝯuerſe vꝛbes ⁊ ad eos vẽtos q inde pflant ſalubꝛioꝛes ſunt. Scõo loco q̃ ſunt ſꝫ Boꝛeã ſite: he nãqꝫ ſunt ad hyberna potioꝛes. ¶ In reliqs ṽo vt ad ciuiles res ⁊ ad bellicas oppoꝛtune ſe hẽat: ad bellicas qdẽ vt facilis ſit ciuibus ĩ aliena egreſſio: hoſtib⁹ aũt difficilis aditio/ ac difficilis circũdatio. ¶ Aquaꝝ aũt ⁊ ſtagnoꝛũ abũdãtiã habeat maxime nãlem: ꝙ ſi nãlis deficiat ex aqua pluuiali ciſterne ⁊ lacus qui magnã vim aquarũ ſuſcipiunt, comparentur: ita vt ĩde aqua ſiqñ obſiderent̃ nunq̃ꝫ deeſſe poſſit. ¶ Sed cuz opoꝛteat de ſanitate ĩhabitantiũ curaz hr̃e: hoc aũt ſit pꝛimũ in ſitu ⁊ q̃litate loci vt bñ ſe habeãt. Scõꝫ in aquaꝝ ſalubꝛiũ vſu. In ea quoqꝫ re eſt diligẽtia merito adhibenda quib⁹. n. plurimũ ⁊ frequẽtiſſime vtimur ad coꝛp⁹: ea plurimũ cõferunt ad ſanitatẽ. Aquaꝝ aũt ⁊ vẽtoꝛũ potẽtia talẽ hẽt nãꝫ. Quapp in ciuitatib⁹ q̃ recte ſapiũt diſtiguẽdus ẽ aq̃ruz vſus: ſi nõ oẽs ſunt pares: nec abũdãtia ſit eaꝝ aquaꝝ: vt alie ſeoꝛſuz aq̃ ad cibũ ⁊ potũ: alie ad aliã indigẽtiã deputẽtur. ¶ Loca aũt munita nõ pit̃er cũctis ciuitatib⁹ vtilia ſunt: vtputa arx ad dñationez vnius vel paucoꝛuz. In ppl'ari vero viuẽdi mõ, equalitas loci. In optimatũ ṽo gubernatiõe neutruz iſtoꝝ: ſed magis loci plures ardui. ¶ Pꝛiuatarum autem domoꝝ foꝛma gratioꝛ ⁊ cõmodioꝛ ad cete/

In ſitu ciuitatis eligendo ad quattuoꝛ reſpiciendũ eſt.

ras res exiſtimat ſm recẽtiorẽ ⁊ Hippodamiũ modũ.
Sed ad ſecuritatẽ hoſtiũ tutelamqꝫ ciuitatis vtilior erat
antiquorũ edificatio: habebant enĩ illorũ edificia in/
extricabiles aditꝰ: ex qbꝰ niſi ꝯſueti euadere vix poſſent:
⁊ iſcrutabiles latebras ſi q aggrederent: quare vtriſqꝫ
hoꝝ pticipare debent. Põt. n. hoc fieri ſiqs ita diſponat
vt ſolẽt agricole illos quos vocant quidã vinearũ tra/
mites. Et nõ totã vrbẽ facere penetrabilẽ: ſed portas
quaſdam ⁊ loca. ſic enim ⁊ ad ſecuritatẽ ⁊ ad ornatũ ſe
bñ habebit. ¶ Menia vero q dicũt nõ oportere adeſſe
ciuitatibꝰ illis que virtutẽ poſſideãt nimiũ priſce loquũ
tur: ⁊ hoc videt p experiẽtiã reprobatũ in ciuitatibꝰ que
id ſibi ad gloriã iactabãt. Eſt enĩ ad pares ac nõ multo
excedẽtes multitudinẽ nõ ſatis decorũ p menia ſeruari
velle. ſed cũ aliqñ id cõtingat ⁊ fieri poſſit vt multo ma
ior hoĩum multitudo ⁊ maiori virtute ſupueniat, ſi ſal/
uos eſſe opꝫ: neqꝫ perire: neqꝫ cõtumelijs affici firmiſſi
mã munitionẽ muroꝝ putãdũ eſt opportuniſſimã eẽ
in bello: preſertĩ hoc tpe in quo tormẽta ⁊ machine ad
obſidiões vrbiũ cũ oĩ ſubtilitate ſunt adinuẽte. ¶ Siĺe
eſt enĩ ciuitatẽ nõ circũdandã eſſe menibꝰ cenſere ⁊ re/
gionẽ facilẽ ad inuadẽdũ querere, ⁊ deijcere mõtuoſa
loca, ⁊ priuatis domibꝰ non circũdare parietes quaſi vi
les futuri ſint ciuitatis habitatores. ¶ Atqui ne id qdẽ
latere opꝫ ꝙ qui menibꝰ circũdãtur: lꝫ eis in vtrãqꝫ par
tem vti vrbibus ⁊ tanqꝫ muros habẽtibus ⁊ tanqꝫ non
habẽtibus: ſed eis qui menia nõ hñt, nõ licet. ¶ Si er/
go per hunc modũ ſe habet: nõ ſolum menia circũdan
da ſunt vrbi: verũetiã curãdũ, vt ⁊ ad ornatũ ciuitatis
ſe habeant decẽter: ⁊ ad bellicas opportunitates, tum
ad alias, tũ ad illas que nunc reperte ſunt. Ut enĩ ag/
greſſoribus cura eſt quibus modis vincant: ita quedã
iam reperta ſunt: quedã inueſtigare atqꝫ phari opꝫ eos
qui defendunt. a principio enĩ nõ aggrediunt expu/
gnare eos qui bene ſe preparauerint.

¶ De edibꝰ ſacris, foris, ⁊ locĩ comeſſationũ. Cap. 12.

Cum vero multitudo ciuiũ in comeſſationes
diſtributa eſſe debeat: menia vero ſint pre
ſidijs qbuſdã ⁊ turribꝰ per opportuna loca
interpoſitis muniẽda: clarũ eſt ꝙ res exigit
aliquas comeſſationũ in illis ipſis preſidijs
collocari: ⁊ hec quidẽ per hũc vtiqꝫ modũ vident con
ſtituẽda. Edes vero deorũ ac principaliſſime magiſtra
tuum comeſſatiões idoneũ locũ habere debẽt: ⁊ eun/
dem ſacra quotcũqꝫ lex nõ ſeparat: aut reſpõſũ oraculi.
Eſſet aũt talis locus qſqs ſupeminẽtiã haberet ad ꝓpo
ſitionẽ virtutis ſufficiẽter: ⁊ ad vicinas partes ciuitatis
excellẽter. Decet aũt ſub hoc loco cõſtructionẽ fori eẽ
talẽ qualis eſt in Theſſalia eius, qđ liberũ vocant. i. ꝙ
dꝫ eſſe purũ ab oĩ mercatu: ⁊ neqꝫ opifices neqꝫ agrico
las, neqꝫ alios vllos tales illi appropinquare, niſi a ma
giſtratibꝰ vocarent. Eſſet vero hic locꝰ gratior ſi ⁊ gym
naſia ſeniorũ in eo ſint cõſtituta. Decet. n. ſm etates di/
ſtribui hunc ornatũ: ⁊ in iuniorib ꝰ magiſtratꝰ quoſdam
verſari. Seniores aũt magiſtratibus aſſiſtere. Preſentia
enim magiſtratuũ ante oculos poſita gignit veram re/
uerentiã liberalẽqꝫ pudorẽ. ¶ Uenaliũ autẽ rerũ aliud
forum eſſe dꝫ: ⁊ alio loco ſitum cõgreſſu facile quo ⁊ a
terra ⁊ a mari facilis ſit importatio oĩum. ¶ Cum vero
multitudo ciuiũ diuiſa ſit in ſacerdotes ⁊ magiſtratus
decens eſt ſacerdotibꝰ circa edes ſacras eſſe comeſſatio/
nes inſtitutas. Magiſtratuũ autẽ quicũqꝫ de cõtractibꝰ
ius dicunt: ⁊ qui de accuſationibꝰ cognoſcunt: ⁊ qui cir
ca vocationes in ius ⁊ aliam hmõi adminiſtrationẽ in/
tendunt: ⁊ inſuper qui edilitatis ⁊ vrbanarũ rerum cu/
ram gerunt iuxta forũ in loco celebri cõmuniqꝫ ſunt co/
meſſationes ſtatuẽde. Talis eſt locus illius fori in quo
neceſſaria venundant. Nam alterũ illud forum ſupe/
riori loco ſitum debere eſſe diximꝰ ocioſum: hoc aũt ad
negocia reꝝ neceſſariarũ deputari. ¶ Nunc eundẽ ordi/

Pñtia magiſtratuum añ oclos poſita gignit verã reuerẽtiam liberalemqꝫ pudorem.

nem in regione quoq; imitandū eſſe dicimus. Sunt etiā magiſtratus quidā apud ruſticos quos alij ſyluarū cuſtodes, alij agrimēſores appellāt: qb⁹ & loca ad cuſtodiā regiōis & comeſſatiōes ſunt ijſdē ī locis ꝯſtituēde. Tēpla quoq; per agros diſtributa eē debēt: partī dijs partim heroibus. Sed īmorari nūc circa iſta ſuperfluū eſt cū ſint illa nō difficilia cognitu: ſed magis factu. Dicere enī voti eſt: euenire aūt fortune. Quapꝑ circa talia inſiſtere: ad preſens omittamus.

Dicere voti eſt: euenire aūt fortune.

¶ De recta intētōe finis & medijs, de felicitate: & actib⁹ virtutis, de externis, de his qb⁹ hoīes fiunt ſtudioſi & qualitate ciuium. Capitulum 13.

DE re aūt publica ipſa ex quibus & qualibus ꝯſtare dʒ ciuitas que beata ſit futura & recte gubernari: dicēdū eſt. Duo ſunt in qb⁹ oīs cōmēdatio bn̄ agendi cōſiſtit. Unū vt ꝓpoſitū ac finis agēdi recte ſubiaceat. Aliud vt eas q̄ ad illū finē ferant actiōes, īueniam⁹. Fieri. n. pōt vt & cōcordēt hec īter ſe, & diſcordēt: nāq; nōnūq; illō ad qō intēdit̄ recte iacet: ſʒ in actiōib⁹ ꝑ quas illo potiri credimus: aberrat̄. Nōnūq; aūt oīa ad finē dirigunt̄: ſed finis ipſe ē praue poſit⁹. Nōnūq; ēt in vtroq; ē error veluti circa medicinā. Neq;. n. quale aliqd eē opʒ ſanū eē corp⁹: recte iudicāt interdū: neq; ad ſuppoſitū ſibi finē opa dirigunt̄. Opʒ aūt in artibus & ſciētijs hec vtraq; obtineri finē: & eas q̄ ſūt ad finē actiōes. ¶ Qꝛ igit̄ bn̄ viuere ac felices eē oēs cupiūt, manifeſtū eſt: ſʒ alijs ptās ē adipiſcēdi: alijs nō, ꝑꝑ fortunā aliquā, vel nāʒ. Opus eſt eī adiumētis quibuſdā ad bn̄ viuendū: minoribus qdem illis, qui melius diſpoſiti ſunt: maioribus aūt qui pei⁹. Alij vero ſtatim nō recte querunt felicitatē cum poſſint. ¶ Cum aūt ꝓpoſitū noſtrū ſit optimā rē pu. videre: ea vero eſt per quā ciuitas optime gubernetur. Optime aūt gubernat̄ ſi felicitatē maxime recipiat. Manifeſtū eſt ꝙ quid ſit felicitas latere non debet. Diximus autē

Nō & ī fine & in his que ſunt ad finē ꝯtingat errare.

in ethicis (ſi modo illoꝝ librorū vtilitas vlla eſt) operationē eſſe & vſum virtutis perfectū: & hūc nō ex ſuppoſitione, ſed ſimplr. Dico aūt ex ſuppoſitione que neceſſaria ſunt. ſimplr aūt qō in ſeipſo cōmendationem habet: veluti circa res iuſtas iudicare: punire: ſupplicio afficere a virtute quidē eſt: ſed neceſſaria & ex neceſſitate bene ſe habent. Eligibilius nāq; foret nullo tali indigere: neq; hominē: neq; ciuitatē. At enim ad honores & opes ſimpliciter ſunt optime actiones: nam alterum quidem mali alicuius electio eſt: hec autem contra. Effectiones enī bonorū ſunt & generationes. ¶ Studioſus enī vir & paupertate, & morbo, & alijs fortune aduerſitatibus laudabiliter vtetur: verūtamen felicitas in ꝯtrarijs exiſtit: nam & hoc determinatum fuit in Ethicoꝝ libris ꝙ talis eſt ſtudioſus cui per virtutē bona ſunt ſimpliciter bona. Patet autē ꝙ & vſus iſtos neceſſariū eſt ſtudioſos & bonos eſſe ſimpliciter. Quapropter exiſtimant oēs externa bona cauſam eſſe felicitatis: ceu ſiquis bene pulſandi cauſam putat eſſe lyram magis q̄ artem. Neceſſarium eſt ergo ex his que dicta ſunt alia ſubeſſe, alia parare legis poſitorem: ex quo ſm votum optamus cōſtitutionem ciuitatis in his quorum domina eſt fortuna. Dominā enim illam poſuimus. Sed ſtudioſā eſſe ciuitatē non eſt fortune opus, ſed ſcie ac electionis. atq; ſtudioſam eſſe ciuitatē: eſt ciues illos qui in repu. verſant̄ eſſe ſtudioſos. Nobis autē omnes participes ſunt reipub. Hoc igit̄ cōſiderandū eſt quō fiant ſtudioſi. Nam ſi recipiat oēs eſſe ſtudioſos: non aūt ſingulos ciuium: ſic foret optabilius: ſequit̄ enim ad ſingulos & omnes eſſe. ¶ Atqui boni quidem & ſtudioſi fiunt per tria. Sunt autem hec tria: natura: mos: & ratio. Etenim naſci oportet primum ceu hominē & non aliud animal: & ſic qualem aliquem ſm corpus & animam. Quedam etiā naſci nulla vtilitas eſt. Mores enim mutari faciūt. Nam aliqua per naturā ad vtraq; apta: ꝑ mores ad peius vel ad

Boni & ſtudioſi fiunt ꝑꝑ tria.

melius cõuertunt. Cetera igit aĩalia maxime viuũt ſm
naturã: parũ vo aliqd vt ſm mores: hõ aũt ⁊ ſm rõnez:
ſolus eñ rationẽ habet. Itaqꝫ opꝫ hec ſimul cõcordare.
multa eniꝫ pter mores, etiã preter nãm agũt hoĩes pp
rõnem: ſi perſuadeat melius eẽ aliter agere. Nã igitur
qles eẽ opꝫ eos q legũ poſitori ſint pariturí: determina/
tum eſt prius. Reliquũ opus eſt iam diſcipline. quedã
aſſueſcẽdo diſcunt: quedã audiẽdo.

¶ De idẽtitate imperantiũ ⁊ parentiũ, ⁊ drĩa: de diſci/
plina virtute, partibꝫ anime, errore circa fines, ⁊ de
dominatione. Cap. 14.

Um vero oĩs ſocietas ciuilis ꝯſtet ex impe/
rantibꝫ ⁊ parentibus: hoc iam cõſiderandũ
eſt, vtrũ alios eſſe opꝫ q imperãt ⁊ alios q
parent, an eoſdẽ per vitã. Pꝫ eniꝫ q ⁊ diſci
plina ſm hãc diuiſionẽ ſeq debebit. ¶ Si ğ
tñ differrẽt alteri ab alijs quãtũ dij ⁊ heroes ab hoibꝫ
differre putant: vt pmũ ſtatim corpore ac poſtea animo
longe antecellerẽt, ac manifeſte indubitateqꝫ appare/
ret eoꝝ ſupeminentia: clarum eſt q ſemper eoſdẽ iſtos
meliꝫ foret iperare: alios vo parere. Sꝫ cũ facile nõ ſit
hoc reperire: nec eſt (vt apud indos Scylax eſſe ait) re/
ges tñ a populis differre: manifeſtuꝫ eſt q pꝑter mul/
tas cauſas neceꝫ eſt, vt oĩs ſilr participes ſint viciſſim
imperãdi ⁊ parẽdi. Equũ eniꝫ ideꝫ ſilibus ⁊ difficile eſt
ſtare rem pu. q cõſtituta ſit preter iuſtitiã: cũ illis eniꝫ q
ab imperãdo excluderent cõcurrerent oẽs q ſunt in re/
gione ſtatũ mutare cupientes: ⁊ tantã eſſe multitudinẽ
in reipub. gubernatione, vt ſit potior iſtis vnum aliqd
ĩpoſſibiliũ eſt. ¶ At enim q oporteat eos qui in magi/
ſtratu ſunt differre a ſubditis: ĩdubitabile eſt. qũo ergo
hec futura ſint: ⁊ qũo participãt, ꝯſiderare dꝫ legiſlator
vt prius diximus. Nã enim oſtẽdit queadmodũ hec di/
ſtinguẽda ſunt. Fecit eniꝫ eoſdem gñe alios iuniores:
alios ſeniores: quoꝝ alteri debẽt parere gubernãtibus:

alteri gubernare. Indignat aũt nemo pꝑter etatẽ ma/
iori cõcedere. Nec putat illũ qui cedit potiorẽ ſe eẽ: pre
ſertim cum ⁊ ipſe qñ ad id etatis peruenerit, eundẽ ho
norẽ ſit recepturus. Eſt ergo vt eoſdẽ eẽ dicere, eos qui
parent ⁊ imperant: eſt etiã vt diuerſos. Itaqꝫ ⁊ diſcipli/
nam: vt eandẽ dicere neceſſe eſt ⁊ vt diuerſam. Qui eñ
imperare velit recte oportere aiunt prius ſub imperio
fuiſſe. Imperiũ vero: vt pmis libris dictũ fuit: aut gra/
tia imperãtis eſt, aut gratia ſubiectoꝝ. Hoꝝ alteruꝫ ſer/
uoꝝ eſſe diximus alterũ liberoꝝ. ¶ Mãdatoꝝ vo qdaꝫ
ĩter ſe differũt nõ in agẽdo: ſꝫ in cuius grã. Quapp mul
ta q vident eſſe miniſtroꝝ opera ⁊ adoleſcentũ: liberis
hoibus pulchrũ eſt miniſtrare. At pulchrũ eñ ⁊ nõ pul
chruꝫ nõ tñ differũt actiones pp ſeipſas: quãtũ in fine
⁊ grã cuius. Cũ vo ciuis ⁊ pꝛ̃ſidentis eandẽ virtutẽ eſſe
dicimus q eſt optimi viri: ⁊ eundẽ prius parere debe/
re, poſtea iperare: hoc vtiqꝫ erit legũ poſitori intuendũ
laborandũqꝫ: vt boni viri efficiant: ⁊ per que exercitia:
⁊ quis finis vite optime. ¶ Diuiſe aũt ſunt due partes
aĩe: quaꝝ altera rõnẽ p ſe hꝫ: altera nõ hꝫ quidẽ per ſe.
Uerũtñ rõni obtẽperare pñt quaꝝ diximus eſſe vtutes
illas per qs vir bonus dr quodãmodo: ſꝫ ĩ vtraqꝫ iſtaꝝ
magis eſt finis: his qui ita diuidũt vt nos fecimus: am
biguũ non eſt qũo ſit dicendũ. Semp eniꝫ deterius me
lioris grã eſt: pꝫ hoc ĩ his q ſunt ſm artẽ: ⁊ ĩ his q ſunt
ſm naturã. Melius aũt illõ qd rõnez hꝫ. ¶ Diuidit aũt
dupłr: vt nos cõſueuimus diuidere. Eſt enim ratio illa
actiua: alia cõtẽplatiua. ſic ğ nece eſt ⁊ hãc partẽ diuide
re: ⁊ claꝝ eſt q actiones correſpõdẽter ſe hr̃e dicemus.
Et opꝫ eas actiones q ſunt meliores ſm naturã magis
expetendas eſſe ab his qui cõſequi pñt: aut oĩa: aut illa
duo. Semper eñ cuiqꝫ. i. maxime expetendũ cuius po
tiri eſt ſummũ. ¶ Diuiſa eſt autẽ vita tota in negociũ ⁊
ociũ: bellũqꝫ ⁊ pacẽ. Et agibiliũ qdã ſunt necia ⁊ vtilia:
quedã honeſta. In quibꝫ neceſſe eſt eandẽ eſſe optionẽ

Primie ter
tiũ cap.
Appetitus
ſenſitiui eẽ
vtutes itidẽ
⁊ appetitꝫ
rõnalis, ſꝫ
excellentio
res.

Semp dete
rius melio/
ris eſt grã.

⁊ partibus aīe ⁊ ipſaꝝ actionibꝫ. Bellū quidē gratia pa
cis. Negociū aūt grā ocij. Necīa ⁊ vtilia gratia honeſto
ruꝫ. ¶ Ad cūcta igit̄ hec aſpicere oꝫ qui legē ponit: ⁊ ad
partes anime: ⁊ ad illaꝝ actiōes: magis vero ad ea que
melioꝛa ſunt ⁊ fines. Eodē modo ⁊ circa vitas ⁊ reruꝫ
diuiſiones. Poſſe eniꝫ opꝫ ⁊ in negocio verſari ⁊ in bel
lo. Pꝛeferenda tñ eſt pax ⁊ ocium: necīa ⁊ vtilia poſſe
agere. pꝛeferēda ſunt tñ honeſta. Itaq̄ʒ ad hoc tanq̄ʒ ad
ſignū: ⁊ pueri adhuc exiſtētes: ⁊ alie etates que indigēt
per diſciplinā ſunt dirigēde. Naꝫ qui nūc grecoꝝ recte
gubernari vident̄ ⁊ legūlatoꝛes qui eas reſpu. inſtitue
re: neq̄ʒ ad optimū finē vident̄ aſpexiſſe cū rebuſp. inſti
tuerēt: neq̄ʒ ad oēs ꝟtutes diſciplinaꝫ ⁊ leges direxiſſe:
ſꝫ onerose declinauerūt ad illas virtutes que vident̄ vti
les ac plus hr̄e faciūt. Silr̄ quoq̄ʒ poſterioꝝ qdā ſcripto
res opinionē ſuam eandē oſtēderūt. laudātes enim La
cedemonioꝝ rēpu. admirant̄, ⁊ cōmendāt legiſlatoꝛis
ꝓpoſituꝫ ꝙ oīa ad potentiā ⁊ ad bellū direxerit: que ⁊
per rōnem refelli poſſunt: ⁊ perfecta ipſa nunc repꝛo-
bata ſunt. Ut eniꝫ plurimi hoīum dñari late cupiūt: qm̄
exinde multa ꝓueniūt fortune cōmoda. ſic Tybꝛon ad-
mirari laudareq̄ʒ vr̄ Lacedemonioꝝ legūlatoꝛē: ⁊ qcūq̄ʒ
alter de rep. illoꝝ ſcripſit, ꝙ ꝓpter exercitationē eoꝝ ad
pericula multoꝝ dñationē ſibi cōpararūt. ¶ Atqui pꝫ ꝙ
cū non habeāt nūc dñationē Lacedemonij: nec felices
amplius eſſent: nec legūlatoꝛ eoꝝ bonus. Inſuper illō
ridiculū ſi permanētes in legibus eius: nulloq̄ʒ īpediēte
illis legibꝫ vti: omiſerūt bene viuere. Nō recte ꝟo ſuſci
piunt: neq̄ʒ de dominatione ad quā intēdiſſe legiſlatoꝛē
oſtēdunt. Naꝫ imperiū liberoꝝ melius eſt ac magis ex
ꝟtute: q̄ʒ dñari vt ſeruis. ¶ Pꝛeterea nō per hoc ciuitas
felix eſt exiſtimāda: neq̄ʒ legiſlatoꝛ laudādus ꝙ vincere
docuerit ⁊ finitimis dñari: hec eniꝫ magnū cōtinent no
cumentū: nam ⁊ aduerſus ciues hoc aget qui poterit: ⁊
ciuitati ſue dñari queret. De q̄ accuſant Lacedemonij

Pauſaniā regē: ſꝫ in tanta dignitate cōſtitutū. ¶ Nec ſa
ne aliqua hmōi rō eſt: aut lex ciuilis: neq̄ʒ vtilis, neq̄ʒ ve
ra: eadē eniꝫ optima ⁊ pꝛiuatiꝫ ⁊ publice legūlatoꝛē in-
ducere opꝫ in aīos hoīuꝫ: neq̄ʒ exercitatio rerū bellicaꝝ
ob id eſt meditāda: vt in ſeruitutē adigāt īmerentes: ſꝫ
pꝛimū ne ipſi ſeruire alijs cōpellant̄. Deinde vt īperiū
querāt grā vtilitatis ſubiectoꝝ: nō aūt oīuꝫ dñationem.
Tertio vt eis dominentur qui ſeruire ſunt digni. ¶ Oꝫ
aūt opoꝛteat legis poſitoꝛē ſtudere: vt ꝓuiſio ſua ⁊ circa
res bellicas: ⁊ circa alias inſtitutiones ad ocium, ⁊ ad
pacē referat̄: facta certe ſermonibus atteſtant̄. nam ple-
req̄ʒ taliū ciuitatū bellū gerētes cōſeruant̄: ſꝫ cū dñatio-
nem adepte ſunt, deſtruunt̄. ſplendoꝛē eniꝫ veluti ferrū
per pacē amittūt. Cauſa huius eſt legū poſitoꝛ q nonita
inſtituit vt in ocio ſtare poſſint.

¶ Uirtutē ꝯtēplatiuā ad optimā rēpub. ꝑtinere, de ꝟtu
tibꝫ tpe pacis ⁊ belli: ⁊ a q̄ ꝓmū inſtō faciēda. Ca. 15.

Cum ergo idē finis eē videat̄ publice ⁊ pꝛi
uatim hoībus, ⁊ eundē finē neceſſe eſſe ſit
viro optimo ⁊ optime reipub. manifeſtuꝫ
eſt opoꝛtere virtutes eas que ad ociū ſpe-
ctant illi inexiſtere. Finis eſt enim (vt ſepe
iā diximus) belli pax: negocij ociū. ¶ Sūt aūt vtiles ad
ociū ⁊ quietē virtutes: quaruꝫ opus in ocio eſt: ⁊ quarū
in negocio. Opꝫ aūt multa negocioꝝ nobis exiſtere: vt
liceat in ocio eſſe. Quapꝛopter temperatā ciuitateꝫ eſſe
opꝫ ac foꝛtē ⁊ patientē. Nam vt eſt in ꝓuerbio: nullum
ociuꝫ ſeruis. Qui vero nō poſſunt foꝛtiter pericula ſubi-
re ſerui ſunt inuadentiū. Foꝛtitudine igitur ⁊ cōſtantia
opus eſt ad negociū: phīa ꝟo ad ociū. Temperātia aūt
⁊ iuſtitia in vtroq̄ʒ tpe: ſed magis in pace ⁊ ocio. Nam
bellū quidē ipſum cogit hoīes eſſe iuſtos ac tempera-
tos. Foꝛtune aūt ꝓſpere fruitio ⁊ ociuꝫ cum pace petu-
lantes magis facit. Multa igit̄ iuſtitia multaq̄ʒ tempe-
rantia indigēt hi qui in optimo ſtatu cōſtituti videntur:

⁊ in fruitione oīum rerū que beatos facere putanꝬ:velu
ti ſiqui ſunt(vt poete tradūt)in beatoꝝ īſulis. Maxime
eniꝫ hi phīa ⁊ tēperātia ⁊ iuſtitia indigerēt q in optimo
ſtatu cōſtituti vnt:quāto magis ocioſi ſunt in abūdātia
talium bonoꝝ. Qua igiꝬ de cā beata ⁊ ſtudioſa futura
ciuitas his indigeat virtutibꝰ/manifeſtū eſt. Turpe eſt
eniꝫ nō poſſe frui bonis:ſꝫ in negocijs quidē ⁊ bello vi
ros probos videri:in ocio aūt ⁊ pace ſeruiles. Quāob/
rem opꝫ(nō quēadmodū Lacedemonioꝝ ciuitas)virtu
tem exercere. illi enim nō eo ab alijs differūt ꝙ non pu
tent eadē maxima bona que ceteri:ſꝫ eo ꝙ ꝓuenire illa
exiſtimāt magis per aliquā virtuteꝫ. Qm̄ vero maiora
ſint hec bona q̄ꝫ ea que belli:⁊ fruitio eoꝝ q̄ꝫ virtutū:⁊
qꝛ illius grā:manifeſtū ē ex his. ¶ Quō aūt ⁊ p que id
erit vtiqꝫ ↄſiderandū. Diximus vtiqꝫ ſupra diuidētes ꝙ
natura ⁊ more ⁊ rōne indigemus. Ex his aūt quales ⁊
aliquos natura eſſe opꝫ determinauimꝰ. Reſtat videre
vtrū rōne prius an moribꝰ ſit eruditio faciēda. Hec.n.
ſimul cōcordare debēt optima cōcordatione. Cōtingit
eniꝫ rōnem aberrare ab optima ſuppōne/⁊ ſimiles per
mores duci. ¶ Clarū eſt hoc:primū quidē quēadmodū
in alijs ꝙ gnātio eſt a principio:⁊ finis a principio aliq̄
alterius finis. Ratio aūt nobis ⁊ mēs nāe finis. Quare
ad hec gnātionē ac morū inſtōnē parare opꝫ. ¶ Deide
vt anima ⁊ corpus duo ſunt:ita quoqꝫ duas videmꝰ ꝗē
anime ptes:vnā irrōnaleꝫ:alterā que hꝫ rōneꝫ(habitus
quoqꝫ earū duos)quarū altera eſt appetitꝰ/altera mēs.
Vt aūt corpus in gnātione antecedit animā:ſic ps irra/
tiōalis añcedit eā ptē q̄ rōnē hꝫ. Pꝫ id in pueris quibꝰ
ſtatim ira ⁊ volūtas ⁊ cōcupiſcētia exiſtit. At rō ⁊ mens
ꝓcedente etate in illis fieri nate ſunt. Quapropter cor/
poris curā neceſſe eſt prius ſuſcipe q̄ꝫ anime:deinde ap
petitus curā tamen appetitꝰ grā mentis:curā vero cor/
poris grā anime. ¶ Si ergo ab initio ꝓuidenduꝫ eſt a
legis poſitore:vt optima ſint corpora eoꝝ qui educanꝬ:

Appetitus ſenſitiui ⁊ rōnalis eſſe ↄtutes morales.

primo quidē circa cōiugia ꝓuidere dꝫ:qua etate/⁊ cuiuſ
modi exñtes ſint in mrīmoniū copulandi.

¶ De natura ⁊ generatiōe/etate liberoꝝ ad parētes/tē
pore nubendi/tpe ꝓcreādi/corpis habitudine p̄gnā
tibus/orbis fetibꝰ/ꝓcreādoꝝ multitudīe/maxīe ꝓba
to ꝓcreādi tpe/⁊ alieno ↄcubitu īterdicēdo. Ca. 16.

HOc aūt īſtituet legis poſitor inſpiciēs ad ip
ſos:⁊ ad vite tp̄s:vt etatibꝰ in idē tpis con/
currāt:nec diſcrepet gignēdi potētia. Viro
eniꝫ adhuc generare potēte ſi mulier ipa cō
cipere nō poſſit:vel muliere quidē ad conci
piendū apta:ſi vir ipſe nō poſſit:lites ac diſcordie inter
eos oriunꝬ. ¶ Ad filiorū quorū ſuſceptionē eſt inſpiciē
duꝫ ne nimis diſtent ab etate paterna:qm̄ nec ipſi ſenio
ribus gratiā referre vllam pnt:nec parētes filij alimen
ta preſtare. Nec ēt nimis ꝓximi ad etatē paternā acce/
dere debent filij. Habet.n. hoc turbationē nō paruā. nā
minor futura ē reuerētia hmōi filioꝝ erga genitores:
vtpote quaſi ſint equales:⁊ circa gubernationē domus
querele ex iſta quaſi paritate ſoleant ꝓuenire. ¶ Inſup
vnde cepimus huc ꝓuenimꝰ:vt corpa natorū ſint ſm̄ le
gis poſitoris voluntatē. fere quidē hec oīa ꝓueniūt per
vnā diligentiā. Naꝫ cū ſit finis gignēdi vt plurimū viris
quidē ſeptuageſimꝰ annus:mulieribꝰ aūt qnquageſimꝰ:
ita cōiugādi ab initio ſunt/vt etatibꝰ ad hūc finē concur
rant. ¶ Eſt aūt adoleſcentiū cōiunctio improba ad filio
rum ꝓcreationē. In cunctis.n. aīalibꝰ iuueniles partus
impfecti ſunt:⁊ femine crebrius q̄ꝫ mares:⁊ parua cor/
poris forma gignunꝬ. Quocirca neceſſe eſt hoc idem in
hoibus ꝓuenire. Huius aūt cōiectura fuerit ꝙ in qbuſ/
cunqꝫ ciuitatibꝰ cōſuetudo eſt adoleſcētes mares puel/
laſqꝫ cōiugari:in eiſdē inutilia ac puſilla hoiuꝫ corpora
exiſtūt. In partu quoqꝫ laborāt magis puelle ac pereūt
plures. ex quo reſpōſum oraculi Trezenijs datū quidaꝫ
exiſtimāt ob iſtam cām:quaſi multis pereuntibꝰ proptēr

Precepta nām reſpicientia.

Anni gignēdi.

Vir vſqꝫ ad ſeptuageſimū annuꝫ: mulier vero vſqꝫ ad. 50. gignere pt.

Qua etatē ducenda ſit vxor.

īmaturitatē nuptiaꝝ: nō ꝑp fructuū collectōez. ¶ Ad cō tinētiā quoqꝫ vtile eſt nuptias fieri ſeriores. intēperantiores.n. eſſe videnť cū puelle veneri aſſueſcūt. ac maſculoꝝ corpa creſcere īpediunť: ſi adhuc augēte corpe venereе rei intēdāt: naz ei⁹ rei qōdaz eſt determiatū tp̄s: qd nō multo āpli⁹ excedit. ¶ Quapp puellas qdē circa etatē decē ꝛ octo ānoꝝ nuptui tradere ꝯgruit: maſculos āt circiter etatē ānoꝝ ſex ꝛ triginta. In h̄ eniz tpe ꝛ vigētib⁹ corpibus cōiūgenť: ac ꝑcedēte tpe ſimul apte deſinēt ꝑcreare poſſe. Et filioꝝ ſuſceptio ptiz erit ab initio eis etate vigētib⁹: ſi recte ꝑcedat ſtatiz gnātio. ptim iaz vergētib⁹ ad ānū ſeptuageſimū. Quib⁹ igiť etatib⁹ cōiugia ſint faciēda dictū ſit. ¶ Tēpus aūt āni vt nūc multi obſeruāt: recte ꝑ hyemē apti⁹ ad nuptias eē videť. Sz ꝯſiderāda ſunt in ꝑcreatione liberoꝝ q̄ a medicis ꝛ q̄ a phyſicis tradunť. Medici aūt tēpora opportuna corporib⁹ ſufficiēter oſtēdunt. phyſici autē de ſpiritib⁹ boreales magis q̄z auſtrales laudāt. ¶ Que autē quibus corporibus natoruz maxima eſſet vtilitas magis dicenduz eſſet: vbi de diſciplina liberoꝝ tractatur. Summatiz vero ſat fuerit nunc dixiſſe: neqꝫ enim athletaꝝ habitudo vtilis fuerit ad ciuilem habitum: neqꝫ ad ſanitatez ꝛ ꝑcreationē liberoꝝ: nec rurſus humilis ꝛ imbecilla nimiū: ſed media iſtaruz. laborioſam eniz habitudinez habere opꝫ: exercitatā vero laborib⁹ nō violentis: neqꝫ ad vnū laborē ſoluz vt athletarū hitudo: ſz ad liberalia opa: hec aūt ſilr viris mulieribuſqꝫ exiſtere ꝺbēt. ¶ Pregnātes quoqꝫ mulieres curā hr̄e corporū opꝫ: nō ꝑigreſcētes: neqꝫ ſubtili vtētes alimonia. hoc aūt facile eſt legū poſitori ꝓuidere: ſi iubeat ſingulis diebus iter qōdā facere debere ad deoꝝ ſacra mulieres q̄ ſortite ſint cōcipiēdi honorē. Mens tamen cōtra q̄z corp⁹ in trāquillitate eſt traducēda: q̄ eniz fiunt ab ea q̄ cōtinet capere videnť: queādmodū illa q̄ naſcunť a terra. ¶ Circa expōnē aūt vł educatōz filioꝝ lex ſit: nihil orbatū nā fore educādū.

Anni nubēdi.

Nihil orbatū fore educandū.

¶ Si v̄o mores īſtitutaqꝫ ciuitatis ꝓhibeāt natos exponere: determināda ꝑfecto erit ꝑcreādoꝝ multitudo. q̄ ſi qbuſdā ad ꝑcreādū copulatis ꝑter hec euenerit: ante euenire opꝫ: ne fetus cōcipianť. nā poſtq̄z cōcepti ſunt: ꝛ ſenſuz aut vitā cōceperint: nefas eſt eos attingere. Cū vero determiatū ſit q̄ etate vir ꝛ vxor ſint ab initio cōiugādi: q̄zto tpe liberis opatōez dare ꝯueniat/ determinemus. Senioꝝ.n. fet⁹/ queādmodū iunioꝝ impfecti ſūt ꝛ corpib⁹ ꝛ ītellectib⁹: ſeneſcētiū quoqꝫ fet⁹ ſunt irrobuſti. Quapp ꝛ ſm intell's vigorē: quapp ꝛ illud maxie tp̄s ꝓbādū eſt in quo maxie ītelligētia viget ī nobis. Id aūt eēt in plr̄imis circiter ānū qnquageſimū: vt poetaꝝ quidā dixerūt ſeptēnario numero etatē ꝯmetiētes. Itaqꝫ qui q̄ttuor aut qnqꝫ ānis hanc etatē exceſſerint: derelinq̄re debēt in apto ꝑcreādi ſtudiū: ac deceterovł ſanitatis/ vel alteri⁹ hmōi cā ꝯcubitū facere videri. Cōcubit⁹ vero oīs alteri⁹ q̄z ꝯiugis/ penit⁹ ſit interdict⁹: qū qdē ſit ꝛ appelleť marit⁹. Qꝫ ſi qs dep̄hēdať ꝯfacere ꝑ tp̄s ꝑcreatiōs: dignā ꝑ delicto penam reportet.

¶ De victu ꝛ diſciplina puerorum. Cap. 17.

SUſceptis aūt filijs multū referre putādū eſt ad corpis robur quali victu nutriātur: appet vero ex ceteris aīalib⁹/ ꝛ ex gētib⁹ quib⁹ cura ē aſſidua bellice habitudīs: nutrimētū lactis maxie ꝓpriū eſſe corpib⁹: abſtemiū aūt magis ꝑp egritudies. Et p̄terea mot⁹ quoſcūqꝫ in ea etate fieri dať/ cōferūt. ¶ Ne mēbra vero ob teneritudinē diſtorta fiant: vtūť adhuc gētes aliquе organis qbuſdā ꝛ machinis q̄ corpus a talibus illeſum ꝯſeruāt. Confert etiam ſtatim a pueritia frigori aſſueſcere. Hoc eniz ꝛ ad ſanitatē: ꝛ ad res bellicas vtile eſt. Quapp apud multos barbaroꝝ cōſuetudo eſt vel gelido amne natos īmergere: vel parua veſte amicire: vt faciūt galli. Ad cūcta eniz ad que poſſibile eſt ſtatim ab initio meli⁹ eſt aſſueſcere. Eſt aūt apta pueroꝝ nā ob eoꝝ calorē ad frig⁹ exerceri.

Circa pꝛimam igitur etatem: hec ⁊ hmõi diligentia eſt
adhibenda. ¶ Sequẽti vero etate vſqꝫ ad annos qnqꝫ:
qꝛ nondũ ad diſciplinã aliquã ſunt admonendi: nec la/
boꝛes perferre cogendi/ ne creſcere impediant: motus
ſolũmodo quoſdam ſuſcipere debent: quo pigritiã coꝛ/
poꝛis euitẽt: qui motus pꝛeparãdi ſunt illis: ⁊ per alios
actus/ ⁊ per ludum. Ludi vero ipſi neqꝫ illiberales: neqꝫ
laboꝛioſi eſſe debẽt: neqꝫ remiſſi. ¶ Quas aũt narratio/
nes ⁊ fabulas illa etate pueri audire debeãt/ cura ſit his
qui pueris publice pꝛeficiuntur: cuncta enim talia ad cõ
uerſationes poſtea futuras accommodanda ſunt. Itaqꝫ
ludi vtplurimũ tales eſſe debent vt ſint imitatiões eoꝛũ
que poſtea ſerio erunt facienda. ¶ Cohibitiones vero
pueroꝛũ ⁊ interruptiones ploꝛatus/ qui legibus pꝛohi/
bent nõ recte faciunt. ſunt eniꝫ vtiles ad augmentũ: cũ
ſint quodãmodo exercitationes coꝛpoꝛum. Spiritꝰ eniꝫ
cõpꝛeſſio facit robur laboꝛantibꝰ: qđ contingit etiã pue
ris ploꝛatuꝫ cohibentibus. ¶ Pꝛouidenduꝫ eſt ab his
quibus pueroꝛũ cura publice commiſſa eſt circa hmõi
educationẽ ⁊ alia: vt ⁊ qꝫ minime cum ſeruis verſentur:
hec enim etas vſqꝫ ad annos ſeptẽ neceſſariũ eſt vt do/
mi alatur. Rõnabile eſt ergo pꝛecipere in hac etate vt
ab auditu ⁊ viſu ſeruiliuꝫ rerum abſint. ¶ Omnino igit̃
obſcenitas verboꝛũ per legis latoꝛeꝫ exterminanda eſt
de ciuitate. Ex turpiter enim loquendi licentia ſequitur
⁊ turpiter facere. Potiſſimũ igitur ſtatim a pueris: nec
dicant: nec audiant quicqꝫ turpe. ¶ Si quis vero dice/
re aut facere quicqꝫ pꝛohibitoꝛũ depꝛehenſus fuerit: is
ſi liber ſit/ ſed nondum in cõuentuꝫ comeſſatoꝝ digna/
tus aſſumi/ honoꝛe ꝓhibeatur ⁊ verberibus caſtigetur.
ſed ſi ſit maioꝛis etatis: ſeruili ĩfamia afficiat̃/ admiſſi ſer
uilis gr̃a. ¶ Cum vero dicere quicqꝫ interdixerimꝰ: cla/
rum eſt ꝙ ⁊ aſpicere aut picturas/ aut actus defoꝛmes
ꝓhibemus. Sit igitur cura magiſtratibus nullam neqꝫ
picturã neqꝫ ſtatuam eſſe talium rerum imitatricem: niſi
apud

Spũs com pꝛeſſio facit robur labo rantibus.

apud deos quoſdam tales: quibus etiã laſciuiaꝫ lex tri/
buit: apud hos permittet lex homines pꝛo ſe ⁊ filijs ⁊
vxoꝛibus ſacra facere. ¶ Iunioꝛes autẽ neqꝫ iamboꝛũ:
neqꝫ tragediarũ ſpectatoꝛes eſſe ſinat: niſi cum ad eam
peruenerint etateꝫ: vt in comeſſationibꝰ vna cum alijs
ſedere/ ⁊ potius etiã participes eſſe poſſint: ⁊ ab huiuſ/
modi labe inſontes diſciplina oẽs effecerit. ¶ Nos qui/
dem nunc curſim iſta attingimus: poſtea vero inſiſten/
tes opoꝛtebit determinare magis: ſiue opoꝛtet/ ſiue nõ
opoꝛtet: pꝛimo querẽtes/ ⁊ quomõ: ſed in pꝛeſenti men
tionem de his facere neceſſarium fuit. Foꝛſitan eniꝫ nõ
male circa hoc cenſebat Theodoꝛus tragediarũ actoꝛ:
nulli eniꝫ vnqꝫ concedere voluit: vt ante ſe ageret: neqꝫ
ex modeſtis etiam hiſtrionibꝰ quaſi magis faueant au
ditoꝛes illis quos pꝛimo audierint. Contingit hoc idẽ
conuerſationibus hominuꝫ ⁊ rerum. Omnia eniꝫ pꝛi/
ma nos magis delectant: quapꝛopter opꝫ a pueris om
nia turpia pꝛocul remouere: ⁊ maxime quecunqꝫ habẽt
in ſe vel obſcenitatẽ vel impꝛobitatẽ. ¶ Tranſactis ve/
ro ãnis quinqꝫ: in duobꝰ ad ſeptẽ vſqꝫ opꝫ iam diſcipli
nas ſpectare quas addiſcere eos opoꝛtet. Due ſunt eta
tes in quas neceſſarium eſt diſciplinas diuidere. Una
poſt ſeptimũ annum vſqꝫ ad pubertatem. Altera a pu/
bertate vſqꝫ ad ãnuꝫ vigeſimũ pꝛimuꝫ. Nam qui hebdo
madibus diuidunt etates vtplurimũ dicunt non bene.
Itaqꝫ ſequenda eſt naturalis diſtinctio. Omnis enim
ars ⁊ diſciplina implere vult id quod deeſt nature. Pꝛi
mum igitur videndum eſt ſi facienda ſit inſtitutio que/
dam circa pueros. Deinde ſi vtile ſit publice curam
eoꝛum ſuſcipere/ vel magis pꝛiuatim quod nunc fit in
plurimis ciuitatibus. Tertio qualem hanc eſſe curam
opoꝛtet.

Oĩa pꝛima nos magis delectant.

Quo tẽpoꝛe pueri expo/ nendi ſunt diſciplinis.

¶ Septimi Politicorum
Ariſtotelis
Finis.

❡OCTAVVS POLITICORVM ARISTOTELIS

❡Q; facienda ſit inſtitutio circa pueros/⁊ illam publice eſſe ſuſcipiendam ad reipublice formam. Capitulum Primum.

QUod igitur a legis poſitore maxime intendēdum ſit circa diſciplinam iuuentutis: nemo vtiq; dubitabit. nā id quidem neglectū in ciuitatibus affert reipubli. detrimentum. Oportet enim ad ſingula gubernādi gn̄a diſciplinā accōmodari. Nā mos vniuſcuiuſq; reipub. ꝓprius: ⁊ ꝯſueuit ſeruare rēpu. ⁊ ab initio ꝯſtituere: ceu ꝑplaris mos ꝑplarē: ⁊ paucoꝝ potētie accōmodatus mos eā que ꝯſiſtit ī paucoꝝ gubernatōe. Semꝑ aūt melior mos cū eſt melioris reipub. ❡Preterea in cunctis facultatib⁹ ⁊ artibus ſunt quedā ad que erudiri prius opꝫ ⁊ aſſuefieri ad earū opera. Itaq; manifeſtū eſt: ꝙ ⁊ ad virtutis actiones. ❡Cum vero vnus ſit finis ciuitatis totius: clarū eſt oportere diſciplinā quoq; eſſe vnā ⁊ eandē omniū: ⁊ huius curā eſſe publicā/ ⁊ nō priuatam: quēadmodū nunc vnuſquiſq; curam hꝫ ſuorū filiorum priuatimq;/ ⁊ priuatā diſciplinā docēs prout ei videt. Sed opꝫ publicorū publice exercitationē fieri: ⁊ ſimul nō oꝫ quiſq; ciuis ſe ſui exiſtimare/ ſed oēs ciuitatis. Particula enim ciuitatis vnuſquiſq; eſt. cura vero ſingularū particularū reſpicere nata eſt ad curā totius. Laudari poſſunt in hoc Lacedemonij: nam plurimam circa pueros diligentiā faciunt: ⁊ quidem publice. Q; igitur lege ꝓuidēdū ſit circa diſciplinā iuuētutis: ⁊ hoc publice faciendum: patet.

❡Qualis eſſe debeat inſtitutio puerorū: ꝙ neceſſarioꝝ nō omniū: ꝙ liberaliū diſciplinarū quātum ſat eſt/ ⁊ ad finem liberalem. Cap. 2.

QUenam vero iſta ſit diſciplina: ⁊ quō tradenda: latere nō oꝫ: nam nunc q̄dē in ambiguo ex operib⁹ eſt: nec eandē oēs cenſent iuuentutē addiſcere debere: neq; ad virtutē/ neq; ad vitā optimā: neq; cōſpicuū eſt vtrū per intelligētiā magis deceat: vel ꝑ animi morē. Impedimentoꝝ quoq; reſpect⁹ cōſiderationē diſcipline conturbat: cū manifeſtū nō ſit/ vtrū exercitatio nr̄a accōmodanda ſit ad ea que ſunt vtilia ad vitā: vel ad ea que tēdunt ad virtutē: vel ad ea q̄ ad maiorē quēdā/ ſuꝑfluūq; ꝑtinent apparatū. Hec. n. oīa patronos quoſdā ſuſcepere. ❡De his quoq; que ad virtutē tendūt nihil cōfeſſum exiſtit. Etenī virtutē nō eandē oēs ſtatim honorant: ex quo fit vt diſcordēt circa illius exercitationē. ❡Q; igit ex vtilib⁹ neceſſaria ſint addiſcēda: manifeſtū eſt. ꝙ autē nō oīa diſtinguētib⁹ liberalia opera ab illiberalib⁹ patebit illa talia eſſe recipiēda: que cum vtilia ſint faciunt exercētē nō vilis exercitij operatorē. Uile aūt exercitiū putādū eſt: ⁊ ars/ ⁊ diſciplina/ quecūq; corpus/ aut animā/ aut mentē liberi hoīs ad vſum ⁊ opa virtutis inutilem reddūt. Itaq; ⁊ artes ille q̄cūq; deterius diſponūt corp⁹. ⁊ cuncta mercēnaria exercitia ſordida nūcupam⁹. Mentē enī occupatā ⁊ vilem reddūt. Sunt ēt quedā ex liberalibus ſciētijs quas vſq; ad aliquid diſcere honeſtum ſit: penit⁹ vero ſeſe illis tradere/ ac ad extremū vſq; proſequi velle nocumētis illis que ſupradiximus obnoxios facit. Sed refert plurimū: cuius gratia quis agat vel diſcat: nam ſi gratia ſui vel amicorū vel ꝓpter virtutem nō eſt illiberale. Qui vero idipſum agit ꝓpter alios ſepe vtiq; videbitur illiberaliter ac ſordide agere. Diſcipline igitur ille de quibus diximus/ ad vtrāq; partem ſe habent.

¶ De quattuor que pueri diſcere ſolēt / ꝙ ociū negocio ꝓferēduꝫ / ⁊ diſcipline illius diſciplinis huiꝰ / muſica ad ociuꝫ littere indifferētes / gymnaſtica ⁊ figurandi peritia ad negocium. Cap. 3.

Sunt aūt fere quattuor quas diſcere iuuenes ↄſueuerūt: lr̄as: gymnaſticā: muſicā. addunt vero quartā q̄dā: figurādi ꝑitiā. Lr̄as quidē ⁊ figurationē tanq̄ꝫ vtiles ac valde expedientes ad vitā. Gymnaſticā vero tanq̄ꝫ ꝑtinētē ad fortitudinē. De muſica vero ambigit̄ iaꝫ. Nam nūc q̄daꝫ plurimi voluptatis gr̄a illam addiſcūt: veteres aūt inter diſciplinas eaꝫ collocauerūt: ex eo ꝙ nā querit (vt ſepe dictū eſt) nō ſolum in negocio recte / verūēt in ocio laudabiliter poſſe verſari. Hoc. n. ꝑncipiū eſt oīum: vt rurſus de illo dicamꝰ: ſi eniꝫ vtroq̄ꝫ opus eſt: magis aūt expetendū eſt ociū. Nec id quidē in ioco: naꝫ ſic neceſſe foret iocū eſſe fineꝫ vite: ꝙ ſi impoſſe / magiſq̄ꝫ in negocijs vtendū eſt ioco. Nam qui laborāt indigēt relaxatione: ⁊ huius gr̄a eſt iocus. negocia vero ſunt cū labore ⁊ conatu: ⁊ ꝓpterea opꝫ iocū adhibere q̄ tanq̄ꝫ medicinam eo t̄pe afferat. Nam relaxatio eſt hm̄oi motꝰ animi ⁊ reges ꝓp voluptatē. ¶ Ociū aūt ipſuꝫ vr̄ in ſe voluptatē hr̄e ⁊ felicitatē ⁊ vitaꝫ beatā: ⁊ hoc nō in negocioſis / ſed ocioſis exiſtit. Naꝫ q̄ negociat̄ / alicuiꝰ gr̄a negociatur qđ ſibi deſit. Felicitas aūt finis eſt: quā nō cū dolore: ſed cū voluptate eſſe oēs putāt. Hanc tn̄ voluptatem nō eandeꝫ oēs poſuerūt: ſed ſm̄ ſe vnuſq̄ſq̄ꝫ: ⁊ ſm̄ ſuū habitū. Optimꝰ tn̄ optimā ⁊ eaꝫ que ſit ab honeſtiſſimis. ¶ Itaq̄ꝫ manifeſtū eſt ꝙ opꝫ ad ociū quoq̄ꝫ degēdum addiſcere quedā ⁊ erudiri: ⁊ has eruditiōes ac diſciplinas ſui ipſarū eſſe gr̄a: illas vero q̄ ad negocium tanq̄ꝫ neceſſarias ⁊ gr̄a aliorū. Quapp ⁊ muſicā antiqui inter diſciplinas collocauere: nō tanq̄ꝫ reꝫ neceſſariā: nihil. n. hꝫ tale: neq̄ꝫ tanq̄ꝫ vtileꝫ: vt lr̄e ad lucrū: ⁊ ad rem familiarē: ⁊ ad ſtudia: ⁊ ad ciuiles actiōes cōplurimas.

Videt̄ quoq̄ꝫ figurādi peritia vtilis eſſe ad iudicādū melius artificū opa. Neq̄ꝫ vt gymnaſtica ad ſanitatem ⁊ robur. nullū. n. horū videmꝰ ex muſica fieri. Reſtat ergo ꝙ ad degendū in ocio: ad qđ ⁊ apparēt adhiberi: quaꝫ eniꝫ putāt degentiaꝫ eē ingenuorū hominū in ea inſtituūt. Quapp Homerꝰ in poemate ſuo ita inquit: ſed quale eſt vocari ad menſaꝫ opipare paratam. Deinde nominās quoſdā alios ſubdit: ⁊ accerſunt citharedū q̄ oēs demulceat: ⁊ alio loco ait Vlixes: optimā eē degēdi rōneꝫ q̄n letis oībus cōuiue audiūt citharedū ſedētes ꝑordinē. Quoꝫ igit̄ ſit diſciplīa q̄dā quā nō vt vtilē / neq̄ꝫ vt neceſſariaꝫ docēdi ſint filij: ſed vt liberalē ⁊ honeſtā: manifeſtuꝫ eſt. Vtrū aūt vna ſit numero an plures: ⁊ q̄ nā iſte ⁊ q̄uo: poſteriꝰ dicet̄. Nunc aūt id ꝑmiſſuꝫ ſit ꝙ apud antiquos hēmus teſtimoniū ex his diſciplinis q̄s diximꝰ. Muſica. n. hoc manifeſtat: ac ēt đ vtilibꝰ ꝙ aliqua addiſcere pueros opꝫ: nō mō ꝓp vtilitatē: vt lr̄aꝝ erudimēta: verūetiā ꝓp multas diſciplinas alias q̄ per lr̄as addiſcūtur. Silr̄ vero figurādi ꝑitiā nō vt in venūdādo emendoq̄ꝫ vaſa nō decipiant̄: ſed potius q: ↄtēplari facit pulchritudinē corpoꝝ. Querere vero vtilitatē vbiq̄ꝫ minime cōgruit magnanimis ⁊ ingenuis hoībꝰ. Cuꝫ v̄o manifeſtū ſit: vtrū moribꝰ an rōne ſit diſciplina tradenda: ⁊ an circa corpꝰ ꝑrio: vel circa mentē: ꝑtꝫ ex his ꝙ adoleſcētes gymnaſtice ⁊ pedotribice ſunt tradēdi: q̄ꝝ altera q̄leꝫ aliquā facit habitudinē corpis: altera opatiōes.

¶ De gymnaſtica / ⁊ puerorum exercendorum diſciplina. Capitulum 4.

Nunc aūt que ciuitates curaꝫ habere pueroꝝ maxime videntur / athletaruꝫ habitudinem inducere ſtudēt: in quo deformāt corpa / ac augmentatiōeꝫ eoꝝ īpediūt. Lacones vero in hoc q̄dem nō errāt: ſꝫ efferatos laboribus reddūt adoleſcētes q̄ſi hoc vtile ſit maxīe ad fortitudineꝫ. Atq̄ vt iaꝫ ſepius diximꝰ: neq̄ꝫ ad vnā virtutē / neq̄ꝫ

ad hanc maxime reſpiciendū eſt ab eo qui curam facit inſtitutionis. Et ſi ad hanc: nō tamē id ꝯſequunt᷑. neq̄ enim in alijs aīalibus neq̄ in gentibus videmus fortitudinē adeſſe maxime efferatis: ſed potius manſuetioribus ⁊ leoninis moribus. multeq̄ ſunt gentes q̄ ad cedes oīum ⁊ ad eoꝝ comeſſationē inſultant: vt circa pontū Achei ⁊ Enīochi: ⁊ ex mediterraneis alie gētes he q̄dē ſil'r his: ille vero magis. q̄ q̄dē gētes clāculū ꝑ inſidias latrocinantur: ad bellica tñ opa nihil valent. ¶ Preterea ſcim⁹ Lacones dū ipſi ſoli exercebant̄ p̄ſtitiſſe ceteris: nūc āt ⁊ ī gymnaſticis atq̄ actiōib⁹ bellicis eē alijs inferiores: nō. n. ob id p̄ſtabāt ꝙ iuuētutē exercerent: ſꝫ ꝙ ipſi exercitati cōtra nō exercitatos pugnabāt. Itaq̄ honeſtas, non feritas eſt in certaminibus preferenda. Neq̄ enim lupus: neq̄ alia beſtia honeſtū periculū pugnādo ſubiret: ſꝫ magis vir bon⁹. ¶ Qui vero adoleſcētes in h̄ nimiū tradūt: ⁊ in neceſſarijs abſq̄ diſciplina dimittūt: vere illos ſordidos reddunt. Ad vnū enim opus reipub. vtiles faciunt: ⁊ illos ad ipſū alijs deterius: vt ratio oſtendit. Opꝫ autē non ex prioribus opibus: ſed ex his que nūc fiunt: iudicare. Nā nūc q̄dē illi qui repugnant diſciplinā habēt: tūc vero nō hēbāt. ¶ Q̄ꝛ igit̄ vtendū ſit gymnaſtica: ⁊ q̄uo vtendū cōfeſſum exiſtat. vſq̄ enim ad pubertatem leuiores exercitationes ſunt adhibende, abſq̄ victu vllo violento ⁊ laboribus coactis: ne corpora creſcere impediantur. Signum erit non paruū ꝙ ita contingat: q̄ꝛ inter eos qui Olympia vicerūt: duo vł tres tm̄ repiunt̄ q̄ idē adoleſcētes, ⁊ viri ſint victoriā ꝯſecuti. propterea ꝙ per exercitatiōes pueris adhibitas ſublata ſit vis ac robur a violentis laboribus. ¶ Poſt pubertatem vero cum annis tribus ad alia perdiſcēda intenderint: tunc congruit ⁊ laboribus ⁊ victu neceſſario illos occupare. Nā ſimul mēte ⁊ corpe laborare nō opꝫ: cū ſeinuicē ipedire nata ſint: labor q̄dē corpis mentē: mētis aūt corpus.

¶ De muſica diſceptatorio modo. Cap. 5.

De muſica vero dubia q̄daꝫ poſuimus antea: ⁊ nūc rectū erit illa reſumere: vt tanq̄ꝫ conſentanea fiat rōnib⁹ q̄s q̄s de ea dicens oñdat. Neq̄ eñ facile eſt demr̄are quā potētiā habeat: neq̄ cui⁹ gr̄a illā adipiſci opꝫ: vtrū ſolatij cā ⁊ requietis, queadmodū ſomn⁹ ⁊ potus. Nā hec ꝑ ſeipſa nō ſunt honeſta, ſꝫ iocūda: ⁊ ſimul ceſſare curas faciūt: vt inq̄t Euripides. Quapꝑ inſtituūt in illa ⁊ vtuntur cunctis iſtis ſil'r vino, ⁊ potu, ⁊ muſica. in his quoq̄ ſaltationē poſuerūt. ¶ An magis putādū eſt ad virtutē tēdere muſicā, vt potentē: queadmodū gymnaſtica tale aliq̄d corpus reddit: ſic ⁊ muſicā talē aliquē morē efficere aſſuefaciētē poſſe recte letari? An ad degēdi rationē aliq̄d cōfert ⁊ ad prudentiā. hoc enim tertiū ponendū eſt ex his q̄ dicunt̄. ¶ Q̄ꝛ igit̄ oporteat pueros nō ſolatij gr̄a diſcere: manifeſtū eſt. Nō enīꝫ ſolant̄ diſcētes: nā cuꝫ labore eſt diſciplina. Atqui nec ad degēdi rōnē: pueris, neq̄ illi etati ꝯgruit attribuere. Nulli enīꝫ iperfecto cōpetit ꝑfectio: ſꝫ forſan videbit̄ pueroꝝ ſtudiū ſolatij eſſe gratia viris factis ⁊ ꝑfectis. Q̄ꝛ ſi hoc tale eſt: cui⁹ gr̄a opꝫ ipſos addiſcere: ac nō poti⁹ (inſtar Perſaꝝ medoꝝ regū) ꝑ alios idē faciētes voluptatis ac diſcipline participes fieri. Etenīꝫ neceſſe eſt meli⁹ perfici ab his q̄ hoc opus ſuū fecerūt ⁊ artē: q̄ꝫ ab his q̄ tanto ſolū tp̄e in eo laborauerūt, quāto addiſcūt. Q̄ꝛ ſi opꝫ in his eos laborare: ſil'r ⁊ circa epularū apparatū oportebit vtiq̄ eos addiſcere: q̄d eſt abſurdū. ¶ Eadē quoq̄ dubitatio cadit ſi poſſit mores facere meliores: q̄d eñ opus eſt eos hec addiſcere: ac nō ex alijs audiētes recte letari ⁊ iudicare poſſe, queadmoduꝫ Lacones? illi enim q̄ꝫq̄ꝫ non didicerint poſſunt tñ recte iudicare (vt aiunt) que ſit bona, vel nō bona melodia. ¶ Eadēq̄ rō foret ad ſolatiū: ⁊ ad rōnem degēdi ocij libero homine dignam. Quid enim oportet eos diſcere ac non alijs

Non ſolant̄ diſcētes: nā cū labore ē diſciplina.

vtẽtibus frui? ¶ Cõſiderare hoc lʒ ex opinione quã habemus de diis: nõ enĩ Juppiter cãtat: at citharã pulſat ſm poetas: imo illos q talia faciũt appellamus viles: ⁊ opus illud nõ viri neqʒ ſobrii ſed iocantis. At eniʒ de his poſtea erit cõſiderandũ. ¶ Prĩa vo qõ eſt vtrũ muſica ſit in ioco reponẽda: vel nõ: ⁊ qd põt efficere de his tribus in dubitatione ꝓpoſitis. vtrũ diſciplinã: vel ſolatium: vel rõnẽ ocii degendi. Rõnabiliter quidẽ ad oĩa inſtituit, ⁊ vr̃ omniũ particeps: nam ⁊ iocus grã requietis eſt ac requietẽ neceẽ eſt eſſe iocundã. Eſt eniʒ medicina moleſtie illiꝰ q̃ per labores ſuſcipit: ⁊ rõ degendi ocii non ſolũ honeſtatẽ hẽre debet: verũetiã voluptatẽ. Felicitas eniʒ ex ambabus iſtis eſt. Muſicã vero oẽs fatemur eſſe ex iocũdiſſimis: ſiue nuda ſit: ſiue cuʒ modulatione. inquit ꝓfecto ⁊ Muſeus carmen dulciſſimã reʒ eẽ mortalibus. Quapp ⁊ ad cetus familiariũ ⁊ ad vitã in ocio degendã rõnabilr̃ illaʒ recipiũt vt potentẽ letitiã afferre: vnde ex hoc quis intelligat illã pueris eſſe perdiſcendam. Quecũqʒ eniʒ iocũda ſunt atqʒ eadeʒ innocua non ſolũ cõgruunt ad finẽ verũetiã ad ceſſationẽ. Cuʒ vero cõtingat hoĩbus perraro eẽ in fine: perſepe aũt ceſſent ⁊ vtant iocis nõ ob aliud modo: ſed etiã ob delectationem: vtile foret requieſcere in his q̃ ab illa ꝓueniũt voluptatibus. Cõtingit aũt hoĩbus facere iocos finẽ, cũ ⁊ habeat fortaſſe finis voluptatẽ quandã: ſʒ nõ quãcũqʒ. Querẽtes vero illã: accipiãt hãc pro illa: ex eo ꝙ cũ fine agẽdi ſimilitudinẽ hʒ: nã finis gratia nulliꝰ futuri expetitur: ⁊ tales voluptates nullius futuri grã ſʒ gratia eorum q̃ anteceſſerũt, laboꝝ. ſ. ⁊ moleſtiaꝝ. pp quã igitur cauſaʒ querũt felicitatẽ fieri per hmõi voluptates hanc vtiqʒ aliquis rõnabiliter exiſtimet cauſaʒ. ¶ De cõione aũt muſice nõ per hoc ſolũ: ſed etiã, qr vtilis ſit ad ceſſationes vt vr̃ nec per eas modo: ſʒ inſuper querendũ: ne aliqñ aliud ex ea ꝓueniat. Precioſior q̃dẽ nã eiꝰ eſt q̃ʒ ſʒ eum vſum de quo ſupra dicit: ⁊ opʒ non ſolum ab ipſa

voluptatẽ capere quã percipiũt hoĩes ſm ſenſuʒ: hʒ enĩ muſica nãlem voluptatẽ per quã illius vſus cũctis etatibus cũctiſqʒ moribꝰ eſt acceptus. ¶ Sʒ videndũ eſt ſi q̃uo ad mores extẽdit ⁊ ad animũ: id ãt patebit ſi aliqñ tales aliqui ſm mores per illã efficiamur. Atqui ꝙ efficiamur per olympi modulationẽ manifeſtũ eſt. ea nãqʒ abſtrahit animã ⁊ quodãmodo rapit: raptus vero ⁊ abſtractio anime circa morẽ affectio eſt. ¶ Preterea audiẽtes repreſentationes oẽs efficiunt etiã ſine melodiis ⁊ verſibus. ¶ Cũ vero cõtigerit muſicã eſſe delectabiliũ: virtutem aũt eſſe circa letari recte ⁊ amare ⁊ odiſſe: opʒ ꝓfecto addiſcere ⁊ aſſueſieri ad nullã reʒ adeo vt ad iudicandũ recte ⁊ ad gaudendũ manſuetis moribꝰ ⁊ laudabilibꝰ operibus. ¶ Sunt aũt in rythmis ⁊ melodiis ſimilitudines maxime penes veras naturas ire ⁊ manſuetudinis ac fortitudinis ⁊ temperãtie: ⁊ oĩum ꝯrioꝝ his ⁊ alioꝝ que ad mores pertinẽt. Patet id ab effectu. Mutamus eniʒ animũ talia audiẽtes: mos aũt dolendi ac letãdi in ſitibus ꝓpe eſt: vt erga veritatem eodẽ modo ſe habeat ceu ſi qs gaudet imaginẽ alicuius videns non ꝓpter aliam cauſam, ſed ꝓpter formã ipſam: neceſſariũ eſt huic ⁊ aſpectũ ipſum illius cuius imaginẽ cõtemplat, eſſe iocundũ. ¶ Cõtingit aũt in aliis quidem ſenſibilibus nullã exiſtere ſimilitudinẽ moruʒ: vt in his que tactu vel guſtu percipiunt. In his etiã que viſu admodum parum. figure enim ſunt talia. ſed perparuʒ: ⁊ oẽs huiuſcemodi ſenſus participãt: inſuper nõ ſunt hec ſimilitudines morum ſed ſigna magis que fiunt figure ⁊ colores morum: ⁊ ſunt hec a corpore in paſſionibus. Attamen quantũ refert circa horũ viſioneʒ opʒ pueros non figuras inſpicere Pauſonis: ſed Polignoti: ⁊ ſi qs alter pictor vel ſtatuariꝰ ſit moralis. At in melodiis ipſis ſunt imitationes moꝝ: ⁊ hoc eſt manifeſtũ: ſtatim enim harmoniaꝝ diſtincta eſt natura: ita vt qui audiũt aliter diſponant: nec eodẽ modo ſe habeãt ad vnãquãqʒ ipſaꝝ.

ſed ad quaſdaꝫ flebiliter ⁊ cõtracte magis: puta ad eam
que appellatꝰ Lydia mixta: ad quaſdã vero mollius ſm
mentẽ ceu ad illas que ſunt remiſſe: ad aliã vero medio
criter ⁊ cõpoſite: plurimũ vt videtꝰ dorica facere omniũ
harmoniarũ. Phrygia vero diſtrahit ac rapit animũ: ⁊
quaſi extra ſe ponit. hec enim recte dicunt qui circa hu/
iuſmodi diſciplinã philoſophantꝰ. capiunt enĩ verboꝝ
teſtimonia ex rebus ipſis. Eodem modo ſe habet circa
rythmos: aliȷ̃ enim morem cõtinent grauius: aliȷ̃ cõci/
tant: aliȷ̃ violẽtiores afferũt motus: aliȷ̃ liberaliores. Ex
his igitꝰ pꝫ ꝙ muſica põt animi morem aliqualẽ facere.

Qꝫ muſica põt animi morẽ aliqualẽ facere.

Qꝫ ſi hoc põt muſica: claruꝫ eſt ꝙ ad pueroꝝ diſciplinã
eſt adhibenda: ⁊ in ea pueri ſunt inſtituẽdi. ¶ Cõgruit
aũt nature hmõi diſciplina: nam pueri ꝓpter etatẽ nihil
ferunt ſponte qꝺ nõ habeat in ſe iocũditatẽ. Muſica ve/
ro ex his eſt que ſunt iocũda ſm naturã: ⁊ videtꝰ cogna/
tio quedam eſſe nobis cũ harmoniȷ̃s ⁊ rythmis. Qua/
propter multi ſapiẽtũ dixere: aliȷ̃ quidẽ animã eſſe har/
moniam: aliȷ̃ vero habere harmoniã.

Ut cognatio qdã nobis eſſe cuꝫ harmõia ⁊ rythmis.

¶ De Muſica ex ſñia / quid diſcendũ / ⁊ quid non / ⁊ quo
pacto ea vtendum. Cap. 6.

Utrum aũt addiſcere eos oportet cantando ⁊
manibꝰ agendo / vel non (queadmodũ prius
dubitatũ eſt) nunc erit dicendũ. Non eſt ob/
ſcurũ intereſſe multũ ad hoc vt efficiamur ali
quales ſiquis operũ ipſe ſit particeps: nempe impoſſi/
bile eſt / vel certe admodũ difficile: vt qui opera ipſa nõ
tractet / perite valeat iudicare. Et ſimul opus eſt vt pue
ri habeãt exercitationẽ aliquam: ⁊ Architę tabella recte
reperta eſt quã pueris dant vt in ea occupati illa q̃ ſunt
domi non frangant. Neſcit enĩ pueritia quieſcere. Hic
eſt ergo infantibus cõueniens ludus. Diſciplina vero
maioribus tanq̃ꝫ tabella quedã. Qꝫ igitur docendi ſint
muſicã: ita vt in opere ipſo verſantꝰ: ex his pꝫ. ¶ Quid
autem deceat / vel non deceat ſm etates: nõ difficile eſt

Pueritia neſcit quieſcere.

determinare ac rñdere vituperatoribꝰ vile, hmõi exerci
tium eſſe dicentibꝰ. Primũ igitꝰ cũ iudicãdi cauſa ſint hꝰ
opera perdiſcẽda: ꝓpea opꝫ in pueritia illis operã dare.
In maiori ṽo etate exercitationẽ eoꝝ dimittere: tantũ/
modo aũt iudicare poſſe ꝑ diſciplinã ĩ pueritia adeptã
ac letari recte. Uituperatoribꝰ aũt q aiunt ſordidos ac vi
les muſicã facere / nõ difficile eſt rñdere: ſi ↄſideremus
quouſqꝫ illi opera danda ſit ab his q ad ṽtutẽ ciuilẽ eru/
diuntꝰ: ⁊ q̃ melodie / quiue rythmi ſint addiſcẽdi: ⁊ ꝑte/
rea quibꝰ inſtrĩs percipiatꝰ. Nam in eo quidẽ plurimuꝫ
refert: cõſiſtitqꝫ in his obiectionibꝰ ſolutio. Nihil enim
vetat modos q̃ſdã muſice illꝺ qꝺ aiunt efficere. ¶ Cla/
rum eſt igitꝰ oportere diſciplinã eius: neqꝫ ĩpedimentuꝫ
afferre ceteris operationibꝰ: neqꝫ corpus efficere ſordẽ
dum ⁊ inutile ad bellicas ciuileſqꝫ exercitationes. Ad
vſus qdẽ iã: ad diſciplinas ṽo poſtea. Erit aũt hꝰ ſi neqꝫ
in illis laborabũt q̃ ad certamen artificiȷ̃ ꝑtinẽt: neqꝫ cir
ca admirabilia quedã ⁊ ſuꝑflua / q̃ ĩ certamina prius / ⁊
de certaminibꝰ ĩ doctrinã venere. ſꝫ eouſqꝫ vt gaudere
valeãt ꝓbabilibꝰ melodiȷ̃s ⁊ rythmis: ⁊ nõ cõi ſenſu mu
ſice ſolũ vt aĩalia q̃dã ⁊ turba ſeruoꝝ ac pueroꝝ. ¶ Pa/
tet etiã ex his quibꝰ inſtrĩs ſit vtendũ: neqꝫ enĩ tibie ſint
in diſciplina recipiẽde: nec aliud artificioſuꝫ inſtrm / vt
cythara / ⁊ ſiquid aliud tale. ſed quecũqꝫ faciunt audito
res bonos vel muſice diſcipline vel alteriꝰ. Inſuper ti/
bia non eſt morale: ſꝫ potius ſuſcitatiuũ ⁊ cõcitatiuum.
Itaqꝫ ad hmõi tempora eſt vtendũ illa in quibus ſpe/
ctacula magis purificationẽ patiũtꝰ q̃ꝫ diſciplinã. ¶ Ad/
iungamus aũt ⁊ illud qꝺ ↄtrariũ diſcipline efficit / ĩpediẽs
rõne vti per tibiarũ ſonũ. Quapꝓ bñ reprobauerũt illa/
ruꝫ vſuꝫ antiqui: ⁊ ad iuuenes ⁊ ad ĩgẽnuos: lꝫ prius vſi
fuiſſent. Studioſiores enĩ facti ꝓp diuitias ⁊ aĩoſiores
ad virtutẽ ⁊ prius ⁊ poſt victoriaꝫ ↄ̃ Medos habitam:
ac ex rebus geſtis magis de ſe opinantes / diſciplinam
omnem arripuerunt. non iudicãdo: ſed experientes

quapp tibiaꝝ quoqꝫ vſus tūc receptꝰ eſt. Nā ⁊ apud Lacedemonios qdāꝫ qui ludos exhibebat: ipſemet tibijs modos fecit: ⁊ Athenis eouſqꝫ in cōſuetudinē venit: vt fere ĩgenui oēs addiſcerēt: qḋ pꝫ ex tabula a Thraſippo poſita: cū ludos ꝓ tribu ſua dedit. Poſteavero in deſuetudinē abijt. ⁊ ĩprobari cepta eſt: cū iam meliꝰ per experientiā iudicare poſſent qd advirtutē ptineret: ⁊ qd nō. Eodē quoqꝫ mō ꝑmulta inſtroꝝ ātiquoꝝ ĩprobata ſūt: veluti Pectades ⁊ Barbiti/ ⁊ q̄ advoluptatē audiētiuꝫ ĩtēdebāt/ heptagona/ ⁊ trigona/ ⁊ ſambuce/ ⁊ cūcta q̄ idigēt peritia manuū geſticulatōe. Rōnabilr quoqꝫ illḋ ſe hꝫ qḋ antiq de tibijs fabulant: aiūt. n. Mineruā reptricem tibias abieciſſe ob deformitatē oris. Atq non male ſe hꝫ dicere: feciſſe hoc deā/ deformitate oris ĩſenſaꝫ: ſꝫ ⁊ ēt multomagis ob id qꝛ nihil cōfert tibiaꝝ vſus ad ĩtelligētiā ⁊ mentē: cū ſcia ⁊ ars Minerue ſit attributa. ¶ Cum vero inſtroꝝ ⁊ opis ĩprobauerimꝰ artificioſam diſciplinā: Artificioſaꝫ vero illā poſuimꝰ que verſat ĩ certaminibꝰ. In illis. n. q agit non ꝓprie virtutis grā agit: ſꝫ vt audiētes delectet ⁊ oneroſa qdē delectatōe. Quapropter nō ingenui hoīs cēſemꝰ eē huiuſcemodi opus: ſꝫ ꝑ viles ac ſordidos ꝯtingit illud fieri. nā finis cuiꝰ grā faciunt ĩprobꝰ eſt: cū ſpectator oneroſus exn̄s mō hoc mō illud exigere ꝯſueuerit: ita vt artifices q̄ꝫ placere ſtudētes illiuſmodi efficiant: ⁊ corpora ſimilr pp motꝰ.

¶ De harmonijs/ rythmis/ melodijs/ moralibꝰ actiuis abſtractiuis/ ⁊ que quibus etatibus. Cap. 7.

Conſiderandū eſt aūt vtrū oībus vtendū ſit harmonijs ⁊ oībus rythmis: an diſtinguendū. Deinde vtrū illis q eruditiōis cā laborant eādē diſſōnē tribuamꝰ: an tertiū qddā aliud. Qm̄ videmꝰ muſicā eſſe ꝑ melodiā ⁊ rythmos: horū vtrūqꝫ latere nō dꝫ quā vim hēat ad doctrinā: vtrū ꝓferēda ſit ea ps q̄ in melodijs ꝯſiſtit: an ea q̄ ĩ rythmis. ¶ Putātes igit multa ḋ his eē dicta recte

ā muſicis qbuſdā q nūc ſunt: ⁊ a phīs q ꝑitiā hn̄t hmōi diſcipline: diſcuſſionē ⁊ examē ſingulaꝝ partiū illis dimittemus qui ꝑquirere volēt. Nos aūt legitime ſolūmō in gn̄e de ipſis dicamꝰ. ¶ Cum illa ꝓbet a nobis melodiaꝝ diuiſio quā faciūt qdē phī: q alie ſunt morales: alie effectiue: alie abſtractiue: ponētes nām earū ad ſingula iſtoꝝ ꝓpriā. Dicimꝰ aūt nō viiꝰ vtilitatis grā oportere muſica vti ſꝫ multaꝝ: nā ⁊ doctrine grā ⁊ purificatiōis. (quid aūt purificationē intelligamꝰ nūc ſimplr: als vero diligentiꝰ in his qui de poetica) dicetur. Tertio gratia degēdi ocij getiſqꝫ cā ⁊ remiſſiōis curaꝝ. ¶ Pꝫ oībus harmonijs eſſe vtendū: ſꝫ nō eodē mō. verū ad doctrinaꝫ quidē moralibꝰ eſt vtēdū maxīe. ad auditionē vero alio pulſante effectiuis ⁊ abſtractiuis. Naꝫ affectio illa q̄ ꝯtingit circa animos q̄rūdā vehemēter in cūctis exiſtit. Differt āt ꝑꝫ magis ⁊ minꝰ: ceu miſeratio ⁊ metꝰ: ⁊ ꝓterea abſtractio animi. Naꝫ per hūc motū deuoti ⁊ ſupplices qdā fiunt. Videmꝰ aūt ex ſacris melodijs ita affici quādo vtunt expiātibꝰ aīam carminibꝰ quaſi medicina fretis ⁊ purificatiōe. Hoc idē euenire neceſſium eſt his q cōmiſeratione/ ⁊ q metu/ ⁊ q alijs affectibꝰ detinēt: ⁊ alijs q̄tenꝰ cuiqꝫ talia ꝯtingāt/ fieriqꝫ in oībꝰ purificationē quandaꝫ ⁊ alleuiationē cū voluptate. Silr aūt carmina purificatiua letitiā afferūt inocuā hoībꝰ. quapp talibus harmonijs ⁊ talibus carminibꝰ ſpectādi ſunt hi q theatralē muſicā tractāt citatores. ſꝫ cū ſpectator ſit duplex: alter ingenuus ⁊ doctus: alter vilis ⁊ indoctꝰ ex opificibꝰ turbaqꝫ vrbana: his quoqꝫ accōmodāda ſunt certamia ⁊ ſpectacula ad ceſſationē ⁊ reqetē. vt eniꝫ illoꝝ aīe diſtorte ſunt a naturali habitudine: ſic armoniaꝝ ⁊ melodiaꝝ diſtortiones ſunt quedā: ⁊ ille ſunt vehemētes ⁊ ĩtracte. Delectat vero ſingulos id qḋ ſue nāe ſit aptū. Quāobrē licentia ꝑmitrēda eſt his q de arte muſica certāt ĩ theatro: vt ad hmōi ſpectatorē tali gn̄e vtant muſice. ¶ Ad doctrinā vero (queadmodū dictū ē) moralibꝰ melodijs eſt vten

Delectat ſingulos id qḋ ſue nature ſit aptum.

dum: ⁊ talibꝰ harmonijs qualis eſt dorica vt ſupra dixi-
mus. Recipiēda eſt ⁊ alia quācūqꝫ nobis ſuadēt: qui in
phīa muſica qꝫ verſant. Socrates vero ī libris de repu.
nō recte Phrygiā tātūmō adiūgit ad doricā, lꝫ īprobās
tibiā ex inſtrīs: hꝫ.n. eandē vim phrygia in harmonijs
quā hꝫ tibia in inſtrīs: ambe.n. ꝯcitāt animos ⁊ in affe-
ctus īpellūt. Oñdit hoc poeſis. Tota.n. bachatio ⁊ tota
hmōi ꝯcitatio maxie oīum inſtroꝝ p tibias fit. Harmo
nia vero phrygia maxie hūc modū hꝫ: ceu dithyrābus
manifeſte vr̄ eſſe phrygiꝰ. cuiꝰ q̄dē rei plura afferunt ar
gumēta q circa hmōi reꝝ ītelligētiā vacāt. Et iter cetera
illud qḋ Philoxenꝰ aggreſſus dorice facer̄ dithyrābos
in fabulis nō potuit: ſꝫ vi illiꝰ nāe tractꝰ fuit ad phrygiā
harmoniā q̄ maxie illic ꝯgruebat. Doricā aūt fatēt̄ oēs
cōſtantē eſſe ac firmā ⁊ morēqꝫ ſūmope cōtinere virilem.
¶ Preterea cū mediū extremoꝝ laudemꝰ: ſumendūqꝫ
eē dixerimꝰ: dorica aūt hāc habeat nām ad alias harmo
nias: manifeſtū eſt ꝙ doricā preceteris decēs eſt iunio-
res addiſcere. ¶ Sꝫ duo cōſiderāda ſunt: vnū quid poſ-
ſit: alterū qd deceat. nam poſſia quiſqꝫ aggredi potius ⁊
cōueniētia ſibi, dꝫ. Sunt aūt hec diſtīcta etatibꝰ: ceu de-
feſſis iā tpe nō facile eſt alti ſpūs cantilenas canere: ſed
talibus ſubijcit natura remiſſas. Ex quo Socratē ī hoc
quoqꝫ merito reprehēdunt quidā ex his qui circa muſi-
cam verſant: ꝙ remiſſiores harmonias īprobauit ad do
ctrinā: quaſi vinolentas accipiēs eas, nō ſm vinolentie
naturā (nam vinolētia magis debacchari facit) ſꝫ defeſ-
ſas. Quare ⁊ ad futurā etatē ſeniorū opus eſt huiuſce-
modi harmonias attingere, ⁊ huiuſcemodi melodias.
Preterea ſiqua eſt taliū harmoniaꝝ que ꝯueniat pueroꝝ
etati ex eo quia poſſit ornatū ſimul doctrināqꝫ afferre:
qḋ Lydia maxime omnium harmoniarū habere videt̄.
manifeſtū ꝙ he tres determinationes ſunt in doctrina fa
ciende: ſed medium poſſibile atqꝫ decens.

¶ Explicit liber Octauus ⁊ vltimus Politicoꝝ Ariſto.

¶ Leonardi Aretini viri clariſſimi in libros Economi
corum Ariſtotelis Prologus. ad Coſmum
medicem florētinum.

PRecioſa ſunt interdum parui corporis mu-
nuſcula: qḋ lapilli, gemmeqꝫ teſtant. Et ho
mines nōnunq̄ꝫ puſilli, grādioribus preua
lent: vt de Tydeo ſcribit Homerus: a quo
breui ⁊ exiguo, Thebanos oēs certamini-
bus longe ſuperatos fuiſſe tradit. Statiꝰ quoqꝫ Home-
rum (credo) ſecutus de eodem inquit. Maior in exiguo
regnabat corpore virtus. Tu igitur Coſma dulciſſime:
hoc quicquid eſt libelli, ob pagine breuitatem, nequāq̄ꝫ
deſpexeris: puſillum quidem eſt: at viribus amplum: ⁊
precio dignum. qḋ ego per has ferias e greco interpre-
tatus, nō īmerito (vt mihi videor) tibi potiſſimum deſti
naui. Cui enim rectius de gubernatione exercitus pre
cipi poteſt: q̄ꝫ illi qui exercitum habeat? Cui rurſus de
rei familiaris adminiſtratione: q̄ꝫ ei qui rem amplā poſ
ſidet: ⁊ tueri illam cum laude gliſcit: ⁊ augere cuꝫ digni
tate? Licet ergo tuipſe per te multum ſapias: ⁊ a patre
tuo viro ſapientiſſimo quotidie audire poſſis: operepre
cium tamen erit, qui de re familiari tradiderunt, excel-
lentiſſima philoſophorum ingenia cognouiſſe. Ut enim
medicine finis eſt ſanitas: ita rei familiaris diuitias, finē
eſſe conſtat. ſunt vero vtiles diuitie: cum ⁊ ornamento
ſint poſſidentibus: ⁊ ad virtutem exercendam ſuppedi-
tent facultatem. proſunt etiam natis qui facilius per il-
las ad honores dignitateſqꝫ ſubleuantur. Nam quoruꝫ
virtutibus obſtat res anguſta domi: haud facile emer-
gunt: vt poete noſtri dictat ſentētia. Quare tum noſtri:
tum natorum multomagis charitate illarum amplifica-
tioni (quoad honeſte poſſumus) ſtudendū eſt. quoniaꝫ a
philoſophis in bonis numerantur: ⁊ ad felicitateꝫ per-
tinere creduntur. Tu igitur harum precepta rerum in
hoc libello Ariſto. leges. Ego vero non ſolum tranſtuli

e greco, vt maxime conſonum eſſe putaui: verumetiem explanationem quandam obſcurorum verborum adiunxi: quo tibi legenti dilucidior eſſet. Primuz igitur illud premittenduz eſt/ duas philoſophie eſſe partes: quarũ altera in cognitione rerum: altera in agendo verſatur. Prima fere pars ad illa pertinet/ quorũ finis eſt ipſa cognitio. Actiua vero precepta vite continet: que ſcire parum eſt: niſi deducas in actum. Ea vero precepta diuiduntur trifariam. aut enim circa mores nos inſtruunt: aut circa rem familiarem: aut circa rempubli. Haruz primam Ethicã. Secundã Economicam. Tertiam Politicam greci appellant. Nos (vt opinor) noſtris vocabulis vti magis decet q̃ alienis. Nũc ad textum Ariſtotelis veniamus.

ECONOMICORVM ARISTOTELIS, LEONARDO Aretino interp̃te, Lib. Primus.

De differentia ⁊ ɔueniẽtia Politice ⁊ Economice: ⁊ ordine earum. Cap. Primum.

Res familiaris ⁊ reſpu. inter ſe differunt: nõ ſoluz quãtuz dom⁹ ⁊ ciuitas (hec eniz ſunt eaꝝ ſubiecta:) verũetiã in illo/ q̃ in repu. quidez plures imperãt: in re familiari vero vnus dũtaxat eſt impator ⁊ rector. Quedã eniz artes diſtinguũtur: nec eſt eiuſdez feciſſe ac facto vti: quẽadmoduz lyra ⁊ fiſtulis. Sed reipub. diſcipline eſt ciuitatẽ ab initio cõſtituiſſe: ⁊ ɔſtituta bene vti. Itaq̃ patet ẽt eſſe reiſam. parare domuz: ⁊ illa vti. Ciuitas quidẽ eſt multitudo domorũ: agro/ ⁊ pecunijs ſufficiẽter abundãs ad bene viuẽdum. Id autẽ ex eo patet/ q̃ ſi cõpotes horũ eſſe nequeũt/ ſocietas ſoluitur. Inſuper huius gratia in vnũ coeũt: cuius aũt gratia vnũquodq̃ eſt/ ⁊ fuit: ⁊ ſubſtãtiã ipſius hec exiſtit. Itaq̃ patet priorem eſſe generatiõe rem fa. q̃ rẽpu. nam ⁊ opus illius ſic eſt. pars eniz ciuitatis dom⁹ eſt. Cõſiderãdũ eſt igiẽ de re familiari: ⁊ q̃d ſit illius opus.

In domo vn⁹ rector: in repu. plures.

Ciuitas q̃d ſit.

De ptib⁹ dom⁹: ⁊ vñ ſumẽda poſſeſſio. Cap. 2.

Domus quidẽ partes ſunt: homo ⁊ poſſeſſio. Quoniã vero primuz in minimis natura cuiuſq̃ inſpicit. in domo quoq̃ ita ſe hʒ. Quare ſm̃ Heſioduz hec adeſſe conuenit: Domiciliũ in primis mulierẽq̃ ⁊ bouem aratorẽ. Alterum eniz primũ in victu eſt: alterũ in liberis. Itaq̃ opʒ ea que ad vxorẽ ſpectãt recte diſpoſuiſſe:

Dom⁹ ptes hõ ⁊ poſſeſſio.

hoc eſt prouidiſſe/vt talis ſit qualis eē debeat. ¶Poſſeſſionis aūt prima cura eſt ea que ſm nām: ſm naturaꝫ vero potiſſima eſt agricultura. Secundo loco oīa que ſunt a terra: ceu metalloꝝ: ⁊ ſiqua alia hmōi. Sed agricultura precipue qm̄ iuſta: nō eniꝫ ab hominibꝰ/ neqꝫ a volētibus/ vt cauponaria ⁊ mercenarie: neqꝫ ab inuitis querit: quēadmoduꝫ bellice artes: ⁊ eſt eaꝝ rerum que ſunt ſm naturā. Natura eniꝫ oīs educatio eſt a matre: quare ⁊ hominibꝰ a terra. Prodeſt ēt hoc plurimuꝫ ad fortitudinē: nō eniꝫ (quēadmodū viles artium) corpora eneruat: ſed talia facit/ vt ſub diuo cōſiſtere/ ⁊ tolerare laborē valeāt: ⁊ aduerſus hoſtes pericula capeſcere. Soli eniꝫ hi res ſuas extra munitiōes habēt.

Potiſſima ſm nām ē agricultura.

Hoībꝰ velut a mr̄e educatio eſt a terra.

¶Qualis viri ⁊ mulier[is] economica ſocietas. Cap. 3.

Sed eius diligentie que eſt circa homines: prime ſunt partes circa vxorem. Societas eſt eniꝫ maxime ſm naturā mari ⁊ femine. Premiſſuꝫ eſt eīꝫ a nobis ⁊ alijs locis: deſiderare nām multa efficere talia: veluti vnūquodqꝫ animaliū: eſt eniꝫ impoſſibile feminā ſine mare/ aut mareꝫ ſine femina hoc adimplere. quare eorum ſocietas ex neceſſitate ꝯſtituta eſt. ¶Enīuero in ceteris animalibꝰ abſqꝫ rōne id fit: ⁊ inquantuꝫ nature capacia ſunt: ⁊ procreādi gratia ſolum. In cicuribꝰ auteꝫ ⁊ prudentioribꝰ diſtinguūtur magis. Apparēt eniꝫ in his magis mutua auxilia ⁊ dilectiōes ⁊ cooperatiōes. Maximeqꝫ id in homine cōſpicit: ꝙ nō vt ſint cauſa ſoluꝫ: verūetiaꝫ bene ſint: mas ⁊ femina ope mutua cōiungant. filios quoqꝫ procreāt nō ſolum vt id nature tributuꝫ ferant: verūetiaꝫ vt cōmoda exinde ſuſcipiant. Valentes eniꝫ ipſi imbecillos ſuo labore tuētur/ ⁊ alunt. Mox imbecilli ob ſenium facti a valentibus eadem reportant. ¶Et ſimul natura per hunc circuituꝫ adimplet ſempiternitateꝫ. ex quo ſm numerū nō pōt: at ſm ſpēm. Sic eīꝫ diuina ꝓuidētia vtriuſqꝫ nā ordinata eſt: viri. ſ. ⁊ mu

Maritenā/lis ſocietas ē mari ⁊ femine.

In cicuribꝰ mutua apparēt parētū adinuicē ⁊ ad ſobolē auxilia.

lieris ad ſocietatē. Tendūt. n. eoꝝ oīa in idē vtilitatis: lꝫ ꝯtria quedā videant. Alterū. n. robuſtū facit: alterum imbecillꝰ: vt hoc quidē ob timorē cautiꝰ: illud vero ꝓp fortitudinē pugnatiꝰ eſſet. ⁊ alteꝝ parat foris: alterū parta domi cōſeruat. Ad operis vero effectionē: alteruꝫ ad ſedulitatē intra limen agit: ad externā vero ꝓuagatiōeꝫ ībecillū. Alterū ad ſedulitatē deteriꝰ eſt: ad motꝰ aūt valentiꝰ. Circa ꝓlē aūt: gñatio qdē ꝓpria eſt. vtilitas vero cōis. Alterius eniꝫ nutrire eſt. Alteriꝰ erudire.

Mulier ob timorē cautius viuit.

¶Leges viri ad vxorem. Cap. 4.

Primū igit leges ſint viro ad vxorē: vt iniuria ceſſet. Sic eniꝫ nec ipſe iniuriaꝫ patiet. Hoc enim ⁊ cōmunis lex inducit/ vt pythagorici dicunt: quēadmodū ſeruā ab lare ductā: qꝫ minime decet videri afficere iniuria. ¶Eſt aūt viri iniuria externaruꝫ mulieꝝ coitus. De coitus v̊o vſu lex ſit: in vſu v̊o vt neqꝫ deſit p̄ſ̄tibꝰ: nec abſentibus impotens ſit abſtinere. Sed ita aſſueſieri vt ſufficiēter ſe habeat in p̄ſentia ⁊ abſentia. ¶Recte eniꝫ ſe hꝫ ⁊ illud Heſiodi/ puellaꝫ accipere oportere: vt gratis moribꝰ eā ībuere poſſis. Diuerſitates. n. morū nequaqꝫ ſunt ad dilectōeꝫ apte. ¶Circa ornatū v̊o quēadmodū in moribus fictionē eſſe nō dcet ſi ſibi appropinqre debent: ſic ēt nec in corpe. Nā illa q̄ ꝓ ornatū ſiūt: nihil diſferūt ab hiſtrionū vſu tragedias in ſcena agentiū.

Sint leges viro ad vxorem.

Snīa Heſiodi: vxor puella accipiēda eſt.

Moꝝ diuerſitas dilectōi obſtat.

¶Leges Domini ad ſeruos. Cap. 5.

Poſſeſſionuꝫ autē prima quideꝫ ac maxime neceſſaria eſt illa que optima ⁊ principaliſſima: id eſt aūt homo. Quapropter opꝫ primo ſeruos parare ſtudioſos. Seruorū autē ſpecies due: curator: ⁊ opifex. ¶Cum vero cernamus: ꝙ diſcipline tales aliquos faciunt iuuenes: neceſſariū eſt poſtqꝫ parauerís imbuere illos quibꝰ liberalia officia fuerint cōmittēda. ¶Cuꝫ ſeruis aūt verſetur ita vt neqꝫ ſuperbos eſſe ſinat/ neqꝫ abiectos. Et li

Optīa poſſeſſia hō.

Quō cū ſeruis verſari debeamꝰ.

beraliozib⁹ quidē honoꝛez: opificibus vero cibuz abūdē tribuat. ¶ Et qm̄ vini potus etiā liberos ad inſolentiam impellit: ⁊ apud multas natiōes ingenui quoq ab illo ſe abſtinēt: vt Carthagineſes dum militant: patet ꝙ vini aut nihil aut valde raro ſeruis tradēdū eſt. ¶ Tria vero cum ſint: opus: cibus: ⁊ caſtigatio. cibus quidem ſine caſtigatione: ⁊ opere petulantē reddit. opus vero ⁊ caſtigatio ſine cibo violenta res eſt: ⁊ infirmū facit ſeruum. Reſtat igitur vt opus faciēdum illi tribuat: ⁊ cibū ſufficiētē. ſine mercede eniz dominādū nō putant. merces autē ſerui cibus eſt. ¶ Uerū vt alij deteriozes fiunt qn̄ nec meliozib⁹ tribuitur melius: neq ꝑmia ſunt virtutis ⁊ vitij pꝛopoſita: ſic etiā ⁊ ſerui. Quapꝛopter opꝫ cōſideratione habere, ac indulgere illis: ⁊ ꝑmittere ſingula ſm̄ merita: ⁊ cibum ⁊ veſtē, ⁊ quietē, ⁊ caſtigationem verbo ⁊ opere, medicoꝛū artē imitantes: in medicine rōnem pꝛoſpiciētes: ꝙ quidē cibus medicina non eſt ꝓꝑ cōtinuationē. ¶ Genera vero ſeruoꝛū ad opus faciēdum optima erunt, neq timida, neq foꝛtia nimis. In vtriſq enim peccatū eſt. Nam ⁊ nimis timidi nō ferunt laborē: ⁊ ferocibus nō cōmode imperat. Oꝓtet quoq finem oibus eſſe terminatū. eſt eniz iuſtuz ſimul ⁊ vtile libertatē eſſe ꝓpoſitā. libēter eniz laboꝛes ſubibunt cum ⁊ ꝓpoſitū pꝛemiuz cōſpexerint ⁊ tp̄s diffinituz. Sunt ēt pꝛocreatis filijs tanꝗ obſidib⁹ obligandi. Nec plures habēdi eiuſdē generis, queadmodū in ciuitatib⁹. Sacra quoq ⁊ largioꝛes epulas ſeruoꝝ gratia magis faciēda q̄ liberoꝝ. Plura. n. ipſi habēt: quoꝛum vtiq gratia inſtituta ſunt.

Vino raro vti oz ſeru⁹

Merces ſerui cib⁹ eſt.

In deteri⁹ dilabuntur quibus non adhibet ꝑmiū virtutis ⁊ vitij.

Serui ad op⁹ nec timidi nimis nec foꝛtes eē debēt.

¶ Leges economi. Cap. 6.

Quattuoꝛ habere opoꝛtet patrēfamilias circa pecunias: nam ⁊ querere poſſe conuenit: ⁊ queſita tueri. alioqui nulla querendi foꝛet vtilitas. Nam cribꝛo haurire nihil aliud eſt ⁊ (qd̄ dici ſolet) terebꝛatū vas. Eſſe pꝛeterea

Pꝛfamil. oꝫ vt q̄rat: conſeruet: oꝛnet: fruat.

talem vt ⁊ oꝛnari pꝛeſentib⁹ ⁊ frui ſciat. Hoꝛū eniz gratia habere illas expedit. ¶ Diſtinguēda quidez ſunt ſingula ⁊ plura habere fructuoſa q̄ infructuoſa. Et negocia ſic ſequeſtranda, vt non omnium ſimul periculum ſubeatur. Circa tuenduz autez queſita vtiles ſunt Perſice ⁊ Laconice: vtilis ēt Attica diſpēſatio. vēdētes emūt. ¶ Et penoꝛis inſtitutio nō eſt in exilioꝛib⁹ adminiſtrationib⁹. Eſt aūt perſica ipſuz oia iubere: omniaq inſpicere. Et qd̄ de Dionyſio (inquit) Dion. Nullus enim parem curam hꝫ alienoꝛuz ⁊ ſuoꝛum. Itaq quotcūq ꝑ ipſum geri poſſunt circa illa cum diligentia intēdat. In quo Perſe ſimul ⁊ Lybici dictum recte ſe habet. Perſa enim rogatus quid equum maxime pinguem faceret: oculus domini reſpōdit. Lybicus vero rogatus quod ſterquiliniū agro foꝛet optimū: domini inquit veſtigia. ¶ Sunt igit negocia diligēter hec a viro inſpiciēda: illa vo ab vxoꝛe: ꝓut īter eos diſtincte adminiſtratiōis ſunt cure. Et hoc faciēduz eſt: in exilioꝛib⁹ qdez adminiſtrationibus raro: in grandioꝛibus autez (quaruz cura alijs cōmittitur) ſepe. Niſi eniz quis bonum exempluz de ſe pꝛebuerit: imitatoꝛē diligentie habituruz nō exiſtimāt: neq in reſa. neq his q̄ alioꝝ cure cōmittunt. quaſi impoſſibile ſit nō diligētis domini, diligētes eē vicarios. ¶ Cuz vo hec ⁊ ad virtutē honeſta ſint: ⁊ ad rēſam. vtilia: expergiſci decet pꝛius dominuz q̄ ſeruuz: ⁊ cubituz ire poſteri⁹: nec vnq̄ icuſtoditā eē domū: queadmodū nec vrbē: ⁊ ea quoꝛūcūq qn̄ opus eſt: neq die neq noctu: ⁊ antelucez ſurgere: quod ⁊ ad ſanitatem ⁊ ad curam reifamiliaris, ⁊ ad ſtudium philoſophie pꝛodeſt quāplurimuz. ¶ In paruis igitur adminiſtrationibus Attica regula circa fructus vtēdū eſt: in magnis vero diſtinctio faciēda eſt eoꝝ que in ānū, ⁊ eoꝝ q̄ in ſingulos mēſes cōſumere opꝫ. Eodēq mō ⁊ in īſtrumētis ſeparanda ſunt ea quoꝝ vſus quotidianus eſt ab his q̄ raro ſunt vſui. Hec tradēda ſunt his qb⁹ negocia cōmiſeris.

Nullus parem curā hꝫ alienoꝛuz ⁊ ſuoꝛuz.

Oculus dn̄i eſt equi pinguedo.

Sit pr̄famīlias ſeruoꝝ exēplar.

¶ Ac certo tempoꝛe inſpectio eoꝛuꝫ facienda erit: vt nō
Qñ paran/ lateat qđ ſaluum ſit: quidue perierit. ¶ Edes quoqꝫ pa
de ſūt edes. rande ſunt: vt ⁊ reruꝫ poſſeſſarum: ⁊ ſalubꝛitatis/ cōmo
ditatiſqꝫ rationem habeamus. Rerum poſſeſſarum di
co/ ceu fructuuꝫ ⁊ veſtium: quales his conducant. ⁊ fru/
ctuum: quales aridis ⁊ quales liquidis. ⁊ aliarum rerū:
quales animatis/ ⁊ quales inanimatis: ſeruiſqꝫ ⁊ libe/
ris/ maribus ⁊ feminis/ ciuibus ⁊ peregrinis. cōmodi/
tatis vero ⁊ ſalubꝛitatis vt eſtate quideꝫ ventoꝛū bonū
afflatum: hyeme vero ſoleꝫ recipiat. Eſſent auteꝫ tales:
ſi aduerſo boꝛea fuerit: nec eq̄liter late. ¶ Videt̄ quoqꝫ
in magnis domibꝯ vtilis eē ianitoꝛ qui ſit ad cetera in/
habilis/ pꝛo obſeruatione impoꝛtatoꝛuꝫ ⁊ expoꝛtatoꝛū.
¶ Ad rectū vero vſum inſtrumentoꝛum illud Laconi/
cum valet: Singula ſuo loco iacere. Sic enim parata:
non requiruntur.

¶ Pꝛimi Economicoꝛū Ariſtotelis Finis.

¶ Leonardi Aretini viri clariſſimi Explanatio in libꝛuꝫ pꝛimū Eco/
nomicoꝛuꝫ Ariſto. ad Coſmum ſuum.

RES familiaris ⁊ reſpu. inter ſe differūt. dixi-
mꝯ ſupꝛa in pꝛohemio quā greci Politicā vocāt: nos
appellare rempub. hinc ſunt. M. T. de repub. libꝛi. Itē
quā illi economicā: noſtri remfa. dixere. hinc patriſfa.
nomen venit: ꝙ domū gubernat ac moderat̄. De re igr̄
tur familiari dicturus Ariſtote. pꝛemittit differentiam
inter illam. ⁊ rempubli. dicens non ſolū eſſe tantā dif/
ferētiaꝫ quāta eſt inter domū ⁊ ciuitatē: que ſunt ſbta earū. verūetiaꝫ
ī illo differre: ꝙ ī repu. plures q̄dē imperāt. in re vero familiari vnus
dūtaxat eſt imperatoꝛ ⁊ rectoꝛ. ꝙ dicit bonū eſſe ſubiectū reifa. non
hic pꝛo parietibꝯ ⁊ tecto domꝯ ſumit̄: ſed pꝛo familia. Ciuitas quoqꝫ
nō menia ⁊ tecta: ſed cōcilia cetuſqꝫ hominū ſignificat. Rei igitur fa.
diſciplina circa domū: reſpub. vero circa ciuitatē verſat̄: que pꝛima
eſt differētia. ¶ Secūda vero differētia eſt: qꝛ in republi. plures impe
rant: vt rome ſenatꝯ: cōſules: tribuni militares: ediles: curules: pꝛeto
res vrbani: tribuni plebis. Nam impare dr̄ quicūqꝫ magiſtratuꝫ in
republi. gerunt quoꝝ dicto parere neceſſe eſt. ſunt eniꝫ ſuperioꝛes:
vnde illud naſcit̄ legitimū. par in parem nō hꝫ imperiū. In republi.
igitur plures imperāt. in re aūt fa. ſolus paterfamilias: hic eniꝫ iubē
di ⁊ animaduertendi in familiā poteſtatē hꝫ: eiuſqꝫ dicto parere ne/
ceſſe eſt. Itaqꝫ vt illi publice: ſic iſte pꝛiuatū magiſtratū gerit impe/
riumqꝫ exercet. ¶ Quedam eniꝫ artes diſtinguūtur. Poſt aſſigna/
tam dr̄iaꝫ reifamil. ⁊ reipub. genꝯ earū cōe attingit. Sūt. n. he artes

quedā. Artium vero diſtinctio fit. quarundā enim eſt feciſſe at nō vti
facto. qđ patet in lyra ⁊ fiſtulis. lyram enim facit artifex: ⁊ fiſtulā ca
uat. vtitur aūt poſtea non ipſe qui facit: ſed muſicus. ſunt igit̄ quedaꝫ
artes quaꝝ eſt feciſſe: ⁊ non vti facto. Alie cōtra. Parāt eniꝫ qđ vten
dum eſt: ⁊ parato vtunt̄: huius generis eſt reifa. diſciplina ⁊ reipub.
Eſt enim reipub. cōſtituere ciuitatē ab initio ⁊ cōſtituta bene vti. Eo/
demqꝫ modo reifa. parare domū ab initio: ⁊ poſtq̄ꝫ parata illa fuerit
illa vti. ¶ Ciuitas quidem eſt multitudo domoꝝ. Aperit iam quid ſit
ciuitas: ⁊ quid domus. Inquit eniꝫ ciuitas eſt multitudo domoꝝ agro
⁊ pecunijs ſufficiēter abundās ad bene viuendū. de domo aūt paulo/
poſt dicit q̄d ſit/ aſſignādo partes inquiēs. ¶ Domus partes ſunt hō
⁊ poſſeſſio. Sꝫ redeamus ad ciuitatē: cuius nuda deſcriptione cōtenti
in pꝛeſentia ſimus. naꝫ eſt locus tractādi vberius in libꝛis de repub.
Ciuitas inquit eſt multitudo domoꝛum. ꝙ dicit domoꝛum intellige vt
ſupꝛa diximus: non enim de parietibus ⁊ ſtillicidijs loquit̄: ſed de fa/
milijs. Nam neqꝫ ciuitas muri ⁊ tecta ſunt: ſed cetus hominū iure ſo/
ciatoꝛum. ꝙ auteꝫ ſubdit. ¶ Agro ⁊ pecunijs: ob hoc enim cōueniunt
hoīes in ſocietatem cōmunem vt ſufficientes ſint: ⁊ vt qđ alijs deeſt
ab alijs repoꝛtēt: hic agricola victū parat agrum ſerens: faber auteꝫ
ſibi aratrū ⁊ vomerem. Textoꝛ ⁊ ſutoꝛ veſtem ⁊ calceos ſubminiſtrat.
Ille frumentū ⁊ vinum eis tradit. Ita rerum permutatio fit que cō/
tinet ciuitatem. Nummus deinde cōſtitutus eſt ad faciliorē permuta
tioneꝫ. ne ſi ſutoꝛ foꝛte domum ſibi parare velit/ mille millia calceoꝝ
tradere habeat: nam quis tot ſimul calceis indiget: ſed alijs multis
indigentibus calceoꝝ venditione facta pecunias recipiat: ⁊ pꝛo do/
mo tradat. Nummus igitur in ſubſidiuꝫ reparatus eſt: res neceſſaria
ad ciuitatē cōtinendam tuendamqꝫ vite ſocietatem. Ager quoqꝫ ne/
ceſſarius eſt in quo cōſiſtat ac ſeratur. ⁊ hoc eſt qđ inquit: agro ⁊ pecu
nijs ⁊c. qñ eīm multis cohabitantibus ⁊ ſingulis opus ſuum in cōmu/
ni ſocietate cōferentibus ſufficiētia reſultat ad bene viuendum: tunc
eſt ciuitas: ⁊ ciues ſunt qui iſto modo cōueniunt: ⁊ ſub eiſdē viuūt le/
gibus. Ita Floꝛentini oēs vnā ciuitatē faciunt. Senēſes aliā. Piſani
aliam. Nec quicq̄ꝫ refert intra vrbem habitent vel extra. Sed qđ de
pecunijs dixit: ad omnes res que in eſtimationeꝫ pecuniariā cadunt
hoc notandū referas. ¶ Id autem ex eo patet ꝙ ſi cōpotes. Ciuitateꝫ
eſſe multitudinem domoꝝ agro ⁊ pecunijs ſufficienter abundantē ex
eo patere: inquit. ꝙ ſi cōpotes eſſe nequeunt ſocietas ſoluit. ideſt ſine
illis ciuitas ſtare nō pōt. Ciuitas eniꝫ eſt ſocietas q̄dā. vt inquit Cice
ro in lib. de republi. ſexto: nihil eſt illi pꝛincipi de eo qđ quidem in ter/
ris fiat acceptius: q̄ꝫ cōcilia/ cetuſqꝫ hominū iure ſociati: que ciuitates
appellantur. ſociati ergo homines ciuitatē cōſtituunt: ſoluta vero ſo/
cietate ciuitas interit. ſoluitur aūt ſocietas: ſi ea que retulit nō adſint.
Et hoc eſt qđ ait: ſi cōpotes eſſe nequeāt ſocietas ſoluitur. ¶ Inſuper
huius gratia in vnum coeunt. cuius aūtꝫ gratia vnūquodqꝫ eſt ⁊ fit:
⁊ ſubſtātia ipſius hic exiſtit. Alia ꝓbatio ꝙ ciuitas ſit multitudo do/
moꝛum agro ⁊ pecunijs ſufficienter abundans ad bene viuendum.
Coeunt enim hoīes ſimul in ſocietatē cōmuneꝫ vt ſufficiēter abundēt
ad bene viuendū vt ſupꝛa diximus: qꝛ qđ alij deeſt alius affertꝫ in cō/
muni ſocietate. cuꝫ igit̄ huius gratia ſint ſociati ſimul homines: ⁊ niſi

huius ſufficiẽtie cõpotes ſint/ diſſoluaꝛ ſocietas: merito dici põt hanc eſſe ſubam ciuitatis. nam hec faciũt vt ſubſiſtat ciuitas. quo aũt aliud ſubſiſtit id eius ſuba eſt. ſed quero cur poſuerit vnũquodqꝫ eſt ⁊ fuit. rñdeo vt ſignificet cauſam permanentẽ vt eſt hic: nam huius gratia cõſtitute ſunt ab initio ciuitates/ ⁊ huius gratia durãt/ ⁊ in cõmuni ſocietate. merito ergo dicit: cuius aũt gratia vnũqdqꝫ eſt ⁊ fuit: ⁊ ſubſtãtia eius hec exiſtit. ¶ Itaqꝫ patet priorẽ eſſe remfamiliarẽ ꝙ rempu. nam domus que eſt reifami. opus prior eſt tempore ꝙ ciuitas: que ex domoꝝ multitudine cõſtituitur. pars eniꝫ ciuitatis eſt domus: huius aũt materie partes priores ſunt ꝙ totum: quẽadmodũ ⁊ ouis prius ꝙ grex/ qui ex multitudine ouiũ fit. ¶ Cõſiderandũ eſt igiꝛ de refamiliari. Jam aggrediꝛ diſcuſſionẽ rei. nam precedẽtia locũ ꝓhemij magis tenuere ad docilitatẽ quandã auditoꝝ ꝑtinentia: ⁊ quid ſit eius opus. Finis in refami. ſunt diuitie. vt Ariſt. ipſe in ꝓ̃cipio ethicoꝝ oſtendit: opus aũt eius eſt recta familie gubernatio. ¶ Domus quidẽ partes ſunt homo ⁊ poſſeſſio. Hec eſt diffinitio domus quã recte premittit vt ⁊ qd ſit id de quo tractaturus eſt intelligamus: ⁊ materiaꝫ paret ſibi ad doctrinã tradendã. Simile quiddam eſt apud Ciceronẽ in libro de officijs. inquit enim. Omnis que de aliqua re habeꝛ inſtitutio a diffinitione incipere debet/ vt intelligaꝛ quid ſit illud de quo diſputandũ. deinde diffinitionẽ ſubijcit in hunc modũ. Omnis de officio duplex eſt queſtio. Unũ genus eſt qđ pertinet ad finẽ bonoꝝ. Alterum qđ eſt poſituꝫ in preceptis quibus in omnes partes vſus vite cõfirmari põt. Ita hic Ariſt. diuidẽdo diffinit. Nam diffinire nihil aliđ eſt ꝙ determinare. determinant auteꝫ rem/ qui totã in ſuas diuiduꝛ partes: vnde ſpecies diffinitionis eſt partiuꝫ cõſignatio. domus ergo partes ſunt homo ⁊ poſſeſſio. Idem aũt hic ſignificat domus: qđ familia: vnde reifamilia. nomen tractum eſt. Cõſueuerũt eniꝫ latini per hoc nomẽ res cũ qualitate aliqua functũ diſciplinas fere ſignificare. Ut res militaris: reſpub. res fami. res ruſtica: res domeſtica: qđ ideꝫ ſignificat: ꝙ res fami. qm̃ domus ⁊ familia idem ſunt: vnde paterfamilias dictus eſt/ qui domũ gubernat/ ⁊ regit. Significare aũt familie nomen non hoĩes ſolũ/ verũetiam res que noſtro acquiruntꝛ dominio: iura teſtantꝛ ciuilia. Ubi tota patrimonia in iudiciũ familie herciſcunde venire cõſtat. dic ergo. domus. ideſt familie partes ſunt hõ ⁊ poſſeſſio. q. d. hec duo cõplectitur domus: hoĩes ſcꝫ ⁊ poſſeſſiones: ⁊ de hoĩe quid ſit nemo dubitat. ¶ Poſſeſſio aũt quid in hoc loco ſignificet: declaratione indiget. Ut aũt hoc nomen poſſeſſio et duo ſignificare: nã ⁊ res oẽs quas poſſidemus: puta fundos/ pecus naues: ⁊ cetera hmõi/ q̃ noſtri dominij ſunt: hec em̃ hñtes/ poſſidere dicimur. ſignificat etiã nõ illa que iaꝫ poſſidemus: ſꝫ q̃ acquirimus: ⁊ in hac ſcđa ſignificatione poſſeſſio idẽ ſignificat qđ queſtus. Idemqꝫ vꝛ magis ꝓpriuꝫ in hoc loco. nam ⁊ verbũ grecũ: cteſis qđ eſt hic poſituꝫ vtrũqꝫ ſignificat: ſed hoc magis ꝙ primuꝫ. Ut etiaꝫ Xenophon in economico ſuo oſtẽdit: ⁊ Ariſt. in ethicis inquit. Liberaliores videntꝛ qui non queſiuerũt ipſi: ſed ab alijs acceperunt: ⁊ huius rationẽ aſſignat: ſꝫ qđ ſibi dicit queſiuerũt eodẽ verbo vtiꝛ. ſ. cteſamenita quo cteſis eſt. Significat ergo non res poſſeſſas ſolũ: ſed etiam queſtũ. ⁊ circa primũ diligentia patrisfamilias eſt in conſeruando. circa ſcđm diligentia eſt in acquirẽdo quo in genere agriculturaꝫ paulopoſt preferet: oĩbus alijs queſtibus anteponẽs illam. Nec tñ iſte due ſignificationes multum diſtant ſi recte perpẽdantꝛ. ¶ Qm̃ vero primũ in minimis cuiuſqꝫ natura inſpiciꝛ. Sic etiã in libris de repu. facit Plato: vt a minimis inchoet ciuitatem. ſi igitur in minimis cuiuſqꝫ natura inſpiciꝛ: in domo certe ſic ſe habebit. ſ. ⁊ vt eius naturã in minimis ⁊ primis: (vt ita dixeriꝫ) elementis inſpici/ ac diſcerni poſſit. Unde ſtatim illa minima ſubijcit ex Heſiodi ſnĩa. ¶ Quare ſm̃ Heſiodũ. Heſiodus poeta fuit: Homero traditꝛ aliquãto poſterior. hic in eo libro: cuiꝰ titulus eſt opera ⁊ dies: quẽ ad Perſem fratreꝫ ſcripſit. docẽs que facere queue habere patrẽfamilias opꝫ: hũc verſuꝫ poſuit quaſi elemẽta domus cõtinentẽ: quẽ nũc Ariſt. ad ꝓpoſitũ ſuũ inducit. ¶ Domiciliũ in ꝓ̃mis: mulierẽqꝫ ⁊ bouẽ aratorẽ. Significat eniꝫ dum dicit mulierẽ: ⁊ deinde poſſeſſionẽ ideſt q̃ſtũ cũ de agricultura dicit/ ad quã bos arator eſt vtilis: hec ſunt veluti ꝓ̃ma elemẽta familie: ⁊ reddit rõnẽ quia alterũ eſt primũ in liberis. ſ. mulier. alteꝝ in victu. ſ. opus ruſticũ: qđ in arãdo cõſiſtit. De domicilio aũt tãꝙ de re nota omittit: ſꝫ poſtea in fine q̃le eẽ debeat: trader. Uel ea que ſequuntꝛ diſtributiue ponit. q. d. domiciliũ in primis ideſt mulierẽ: ⁊ bouem aratorẽ: vt hec ſint partes illis qđ ſupra dixit domiciliũ vel domum. Nam vt diximus hec hominẽ ⁊ poſſeſſionẽ ſignificat: in que duo tota domus diuidiꝛ. ¶ Itaqꝫ opꝫ ea que ad vxorẽ ſpectãt: recte diſpoſuiſſe. Poſt aſſignatas duas partes. ſ. hominem ⁊ poſſeſſionẽ. incipit iam ab hoĩe aliud dicere: vt poſtea veniat ad queſtũ. Dicit ergo cũ mulier ſit ꝓ̃mum in liberis: ⁊ q̃ſi quoddã elementũ familie necium eſt ea que ad vxorẽ pertinent recte diſpoſuiſſe: hoc eſt ꝓuidiſſe: vt talis ſit q̃lis eſſe dꝫ. Et qđ dicit ꝓuidiſſe. i. ante oĩa illud ꝓuidiſſe oportuit: vt vxor ſit recte diſpoſita: ⁊ talis q̃lis eſſe dꝫ. Sciendũ tñ eſt ꝙ hic dr̃ de vxore: violẽter tractũ eẽ ab Heſiodo: non em̃ Heſiodus de vxore intellexit: ſꝫ de ancilla. Nã cũ dixiſſet mulierẽ ita ſubijcit in ſequẽti verſu: nõ cõiugio acceptã: ſed precio partã. que ⁊ ſi opus fuerit/ boues ſequatur. patet ergo de ancilla eum ſentire: ſed Ariſto. ſanius ⁊ melius interpretatur. Nam ancilla non eſt primum in liberis: ſed vxor. ¶ Poſſeſſionis auteꝫ prima cura eſt. Perinde eſt dicere poſſeſſionis prima cura eſt: ac ſi diceret in acquirendo precipua: ⁊ maxime laudabilis cura eſt. quaſi dicat. in nulla re tam laudabiliter acquirimus ꝙ in opere ruſtico. ideſt in agricultura. probauit enim Heſiodi dictum in vxore ⁊ opere ruſtico: quoniam alterum primum eſt in liberis: alterum in victu. ⁊ de vxore quedam dixit. Nunc vero de opere ruſtico reſumit laudans illud ⁊ preferẽs alijs queſtibus. ¶ Rationes quare agriculturam ceteris queſtibus anteponit/ multe ſunt: ſed precipue qꝛ eſt ſm̃ naturã: ⁊ qꝛ iuſta: ⁊ qꝛ vtilis ad fortitudinem. ¶ Ceu metalloruꝫ. Ut auri ⁊ argenti fodiendi: ⁊ quod de calybe ſcripſit Uirgilius. Inſula inexhauſtis calybũ generoſa metallis. ¶ Et ſi qua alia hmõi. Ut lapidicine ⁊ ſilua cedua: ſed hec nõ ita humaniter fiunt: vt agricultura: cũ in metallis fodiẽdis terre veluti parenti afferantur manus eius viſcera fodiendo. In agricultura vero fodiaꝛ benigne. Itaqꝫ noſtre quoddã humanitatis inſtitutũ eſſe a maioribꝰ ſcribit Plinius ſcđꝫ ne in Italia metalla foderentꝛ. quãobreꝫ ſubdit. ¶ Sed agricultura precipue: qm̃ iuſta. i. non iniurioſa: non violẽta:

ſed mitis ⁊ pia: quoniā non inhumaniter neq̃ ab inuitis extorquet.
¶ Natura eniꝫ oīs educatio eſt a matre. quare ⁊ hominibus a terra.
Hic terra dicit̄ parens: q̄ nos educat. ¶ Prodeſt etiā hic plurimum
ad fortitudinē. Fortitudo eſt virtus animi. Uires auteꝫ ⁊ robur ſunt
corporis. ad vtrūq̃ prodeſt agricultura. nam ⁊ corpora facit robuſta
per tolerantiam laborum: ⁊ animum firmat contra pericula per exer/
citationem tuendi res ſuas: que vt plurimū ſunt extra munitiones ⁊
periculis ſubiacent. ¶ Non eniꝫ queadmodū viles artium. De opifi/
cijs dicit vt tonſtrina ⁊ ſutrina ⁊ ſigillaria ⁊ argentaria ⁊ alia hmōi:
in quibus ſedulitas eſt muliebris: ⁊ nullus virilis labor. ¶ Sub diuo
conſiſtere. ideſt. ſub aperto celo ad eſtum ⁊ frigus ſine cameris ⁊ fene
ſtris pannatis: que omnia intelligenda ſunt: non de his ſolū qui ma/
nibus ſuis opus ruſticū faciunt: ſed de his quoq̃ qui curāt faciendū:
ceu dominus predijs intētus: qd̄ in economico pſequitur Xenophon.
¶ Sed eius diligentie que eſt circa homines. Quoniā de cura ⁊ dili/
gentia que eſt circa queſtū. d. in quo ꝓpoſuit agriculturam: nūc de ea
que eſt circa homines adhibēda dicit: in qua prefert maxime vxoreꝫ
⁊ rationes duas aſſignat: ſed videbatur ſupra dixiſſe de vxore. Re/
ſpondeo ita in genere. dixit enim ꝓuidendum vt ſit talis qualis eſſe
debet. ſed hoc parum erat: itaq̃ nunc magis trite ⁊ particulariter di/
ſcutit. ¶ Premiſſuꝫ eſt enim a nobis: ⁊ alijs locis deſiderare naturā
multa efficere talia. Rō quare mari ⁊ femine ſit cōmunio maxima ꝯꝫ
naturaꝫ: premiſſuꝫ eſt inquit. ideſt preſuppoſitū alibi: vbi de genera/
tione tractauit: naturā deſiderare multa efficere talia: vt homo homi
nes: leo leones: equus equos. Natura enim deſiderat omne animal
ſibi ſimile ꝓducere. Hoc autem non poteſt mas ſine femina: aut femi
na ſine mare deſiderium adimplere: ſed ambo ſimul cōcurrāt neceſſe
eſt. itaq̃ eorum ſocietas eſt ꝯm naturaꝫ: ⁊ quidem ex neceſſitate cōſti
tuta. ¶ Enimuero in ceteris animalibus abſq̃ ratione id fit. Deſide
rium ꝓcreandi cōmune quidem eſt oībus animalibus: ſed diſtinguit̄
in ipſis: pꝫ alia magis alia minus ab īmanitate remota ſunt: capa
ciaq̃ prudētie. Nā alia quidē īdiſtincte coeunt ſine aliquo reſpectu:
ſed qm̄ nāli mouent̄ deſiderio. Alia vo ſe cōiungūt: non tm̄ ꝓcreandi
grā: verūetiā vt ope mutua ſe coadiuuēt: qd̄ in cicuribus ⁊ prudētio
ribus beſtijs videmus. dicunt̄ eniꝫ cicures ille beſtie que remote ſunt
a beluina feritate. prudentiores aūt vocat quecūq̃ ꝓuidentiam ha/
bent circa victū: vt formicas: apes ⁊c̄. que futuri memores cibū col/
ligunt ⁊ cōſeruāt. In his igit̄ mutua quedā auxilia cōiunctionis ap/
parent: nec tantū cōuenire in ſocietatē vt ꝓcreent: ſed vt mutua ſeſe
ope tueantur. Sed in homine maxime omniū id cōſpicitur. patet em̄
in hominibus cōiunctionem fieri inter marem ⁊ feminā: non ſoluꝫ vt
ſint: hoc eſt non ſolum vt procreent ac perpetuent genus ſuum: verū/
etiam vt bene ſint. principium ergo cōiunctionis in hominibus eſt a
natura. Forma vero eſt a lege ⁊ ratione. quod matrimonium appel/
lamus. ¶ Tributum ferant. Tranſlatio eſt ab eo qd̄ quis ſuperioribus
ſoluere aſtringitur. vt enim tributū penditur regi ex indictione: ſic a
natura nobis indictuꝫ eſt vt alios ꝓcreemus. ¶ Ualētes eniꝫ ipſi. ſ.
vir ⁊ vxor. ¶ Imbecillos. i. inualidos paruos filios. Mox imbecilli
⁊ ob ſeniū facti. ſ. vir ⁊ vxor. a valētibus. ſ. filijs. ¶ Eadē reportāt. ſ.

alimoniā ⁊ tuitionē. Hinc eſt ꝙ filio patrē abdicare non licet: q̄ iure
nature obligat⁹ eſt. ¶ Et ſimul nā per hūc circuitū. Qd̄ dicit ⁊ ſimul
duo implicat: qd̄ ⁊ grā cōmodi facit qui ꝓcreat: ⁊ grā perpetuitatis: ⁊
hoc in hominibus. Quod aūt inquit per hūc circuituꝫ. ſ. de parēte in
filio: ⁊ de filio in parentē. ¶ Adimplet ſempiternitatē. i. adimplet deſi
deriū ſuum. vcꝫ. vt homines ſemper ſint ꝯm ſpeciē: ex quo ꝯm nume/
rum eſſe nō poſſunt. ¶ Tendūt eniꝫ eoꝝ oīa in idē vtilitatis. Sic em̄
ordinati ſunt diuinitus vir ⁊ vxor ad ſocietateꝫ: vt oīa eoꝝ tendant
in idem vtilitatis. Licet quedā videant̄ cōtraria. q̄mo aūt cōtraria ⁊
q̄mo in idē tendentia explicat. inquiens alterū quidē robuſtiſſimū: ⁊
cetera que ſequunt̄. Dic ergo alterū. ſ. virum: alterū. ſ. vxorē. ⁊ vtitur
neutro genere. qd̄ non eſt incōueniens: cū hō ſit aīal. Quod vero di/
cit. fecit. dic. ſ. natura: vel diuina ꝓuidētia. Item qd̄ dicit ob timorē
cautius. ſ. ad cuſtodiā rerū ſuaꝝ. ¶ Alterū ad ſedulitatē deteri⁹. Uir
em̄ ad quietē intra limen agendaꝫ ineptus eſt. ¶ Gn̄atio ꝓpria eſt. i.
precipua mulieris: ⁊ expone generatio. i. effectio: ſiue partus. ¶ Uti/
litas aūt cōmune quantū ad filium. Non eniꝫ hic loquit̄ de vtilitate
parentū: ſed de ea quā parentes cōferunt in filiuꝫ. Itaq̃ ſubdit alte/
rius nutrire eſt: alteri⁹ erudire. educatio. n. eſt a matre: vt ſupra dixit.
eruditio vero a patre: ⁊ ſic vtilitas cōmunis eſt amboꝝ. ¶ Primum
igitur leges ſint viro ad vxorem: ⁊ iniuria ceſſet: cum ſit ope mutua
inter virū ⁊ vxorē ad bene viuendū cōtracta ſocietas. Primuꝫ hoc
precipiendū eſt vt ſint leges viro ad vxorē. Sed quid eſt qd̄ dicit. ſint
leges viro ad vxorem: an forte ad alios non ſunt leges? Reſpondeo.
Uir eſt paterfamilias domus ſue (vt ita dixerim) rex. hic pro arbi/
trio familiā gubernat: caſtigat: punit: poteſtatemq̃ habet in ſeruos
⁊ filios ⁊ res poſſeſſas: nec vlla lege vetuſta prohibetur: quo minus
hanc poteſtatem in ſeruos ⁊ filios exerceat. Non putet ergo vir. in/
quit Ariſt. eodē modo habere imperiū in vxorē: ſed ſint leges quedā
viro ad vxorē: quas ſeruare debeat: ⁊ quas ſi trāſgreditur iniuriā fa/
cit: nec in arbitrio ſuo poſitū exiſtimet vt totū ſibi liceat: ſꝫ cognoſcat
ſe lege teneri ⁊ iniuria ceſſet. Nam ius eſt ꝯm leges. Iniuria cōtra le/
ges. ¶ Sic enim nec ipſe iniuriam patietur: ab vxore. vꝫ. que pro/
pter iniurias viri: aut infida fit: aut adultera nōnunq̃ etiā venefica:
⁊ expone exēpla in Clitemneſtra ⁊ Penelope: quarū altera ꝓpter in/
iurias viri adultera ⁊ cedis conſcia fuit. altera ꝓpter fidē cōiugis ca/
ſtitateꝫ ſeruauit. ¶ Hoc enim cōmunis lex. Pythagorici cenſebant
ſancte quidē ⁊ bene qui cōmuni quodā humanitatis iure abſtinēdū
eſſe ab iniuria etiā erga ſeruos. naꝫ ⁊ ſi ſeruus: homo tn̄ eſt: qui cuꝫ in
tuā domū peruenit: q̄ſi ad larem familiarē cōfugiſſe videt̄ ne iniuriaꝫ
patiat̄. fuit nāq̃ religio antiqua: vt quicūq̃ ad larem alicuius confu/
giſſet: etiā ſi is inimiciſſimus eſſet violare eū nō liceret. qd̄ Themiſto/
clem feciſſe ſcribunt: cū athenis pulſus domum inimici: ⁊ a ſe quidem
magnifice offenſi: quē vitare nō poterat introiſſet. fugiēs eniꝫ ad larē
ſupplex: etiam apud infeſtiſſimum inuiolatus permanſit. Eſt autem
lar veſte ſacrū: ⁊ quenis domus id ſacrū habet. Sedes aūt eius ſacrū
eſt: vbi principaliter ignis fit. Pythagorici ergo dicebant oportere
nos exiſtimare ſeruos noſtros eſſe ab lare. i. ab illo loco ad quē cōfu/
giens violare non eſt fas: qm̄ ipſi ſerui cum in domū tuam venerint:

ad larē familiarē tuū ꝯfugiſſe videnť. Si ergo ſeruis id humanita⸗
tis tribuiť: multo magis id tribuēdū eſt vxori: ꝛ iniuria ceſſet: ꝛ com
muni lege ꝛ rōne domeſtici ſacri .eſt.n.cōmunis lex: vt cōfugientibus
ad larē/ iniuriari fas nō ſit. Mulier aūt eſt ex his qui in domū tuā
veniūt: ꝛ ad larē cōfugiſſe videnť. Nō ſolū ergo priuata lege que eſt
viro ad vxorē: verūetiā cōi lege q̄ eſt ad oēs confugiētes ad larē: ab⸗
ſtinēdū eſt ab iniuria vxoris. ꝛ hoc eſt qd̄ inqt: etiā cōis lex inducit/ vt
Pythagorici tradūt. ¶ Eſt aūt viri iniuria. Inter ceteras leges que
ſunt viro ad vxorē: illa q̄q3 numerať: vt ſua ꝯtētus eē debeat: neq3 cū
alijs coeat: quā ſi trāſgrediť vir/ iniuriā facit. ¶ Itaq3 dicit. Iniuria
viri eſt externarū mulierū coitus. Sunt.n. externe oēs preter vxorē.
illa eni eſt ſua ꝛ domeſtica: alie externe ꝛ aliene. ¶ In vſu vero vt neq3
deſit. Hoc preceptū cōe eſt viro ꝛ vxori: ꝛ ſentētia eſt hec. Dictū eſt
ſupra prime virū vxore ſua cōtētū eſſe debere: ꝛ illā viro. Uñ naſciť
dubitatio quō facietiſti in abſentia ſi nō poſſunt cū alio coire. Reſpō⸗
det ita aſſueſcēdū eſt: vt neq3 quādo ſunt preſentes deſit eis coitus:
neq3 qñ ſunt abſentes impotētes ſint acqeſcere ꝛ abſtinere. ſic ergo
eſt aſſueſcēdū vt ſufficiēter ſe habeāt in p̄ſentia ꝛ abſentia. ¶ Recte
vero ſe h3 illud Heſiodi puellā accipere debere. Qd̄ in maſculo diciť
puer: in femina diciť puella: ꝛ in vtroq3 etatē ſignificať ab ingreſſu
pubertatis vſq3 ad finē annoꝝ creſcētiū. hoc ē qd̄ inqt Ouidius.
Seu caperis primis/ ꝛ adhuc creſcentibus annis:
  Ante oculos veniet vera puella tuos.
¶ Ut gratis moribꝰ imbuere poſſis. gratis.ſ.tibi. Nā grandiorē fe⸗
minā ſi duces nō facile in tuos mores illā traduxeris: preſertī ſi aliū
habuerit virum. erit ḡ diſſimilitudo morū: qua ſtāte nec pax tibi do⸗
meſtica fuerit: nec amor cōiugalis. nā morū diuerſitates amorē im⸗
pediunt. ¶ Circa ornatū vero. Aliud preceptū ſalutare circa ornatū
vxoris: qd̄ Xenophon in economico ſuo ꝓſequiť latius. Sed quicqd̄
ibi plixa illa interrogandi reſpōdendiq3 feſtiuitas h3: hic breui prece
pto cōprehendiť. ſumma eni3 totius precepti eſt quēadmodū in mo
ribus fictio eſſe nō d3: ſic etiā nec in corpe d3 eſſe fictio ꝑ fucos ꝛ alia
que ad apparentiā pertinēt: ꝛ nō ad veritatē. nam talis oſtentatio
inquit nihil differt ab hiſtrionū vſu qui ꝓdeunt ex aula tanq̄ reges
ornati: ſunt aūt reuera viles hoīes: nō reges vt apparebāt. Intelli⸗
gendū eſt duplicē eſſe fictionē: vnam in plus q̄ reuera ſit: ꝛ dicitur
oſtētatio. Alteram in minus: ꝛ diciť ironia. hic ergo de prima loquiť
que eſt oſtētatio. hec eni3 vt in moribꝰ ceſſare d3: ſic etiā in corpore.
Plato quoq3 de hac ipſa fictiōe ornatuue in Gorgia loquiť: quē totū
refert in adulatione ꝛ fictione ingeneroſam ꝛ fallacē eē permutatiōē
veri decoris. ¶ Si approp̄inquare debeāt.ſ. vir ꝛ vxor. ꝛ dic appro⸗
pinquare.i. coire vel cōuenire ſimulq3 aūt inquit. ¶ Tragedias in
ſcena agentiū. ideo poſuit tragedias/ ꝛ nō comedias: qꝛ in tragedia
reges ꝛ tyrāni finguntť: i comedia aūt lenones ꝛ paraſyti: qui ſunt vi⸗
les perſone. plus igiť intereſt in tragedijs inter pſonā verā ꝛ fictā: qd̄
magis facit ad ꝓpoſitum ſuum ornamēti mulierum. Nam vt inquit
Iuuenalis. Quale decꝰ rerū ſi coniugis auctio fiat Balthe ꝛ criſte: ꝛ ce
tera q̄ ꝓſequiť. tandē cōcludit. exigua pars eſt ipſa puella ſui. nec tñ
ferebant penas vt nunc ferre ceperūt. ¶ Poſſeſſionum autē prima
quidē ac maxime neceſſaria eſt illa que optima. Admirabiť quis nō
immerito ordinē huius ꝓgreſſus: cū videať nunc idem omittere/ nunc
reaſſumere ꝛ interponere quedā: vt nunc de vxore: nūc de agricultu
ra: nunc de ſeruis. S3 oīa ſunt plana ꝛ optima rōne ab Ariſtotele di⸗
geſta. Primo enim dixit domus eſſe partes hominē ꝛ poſſeſſionem.
mox inducta Heſiodi ſententia: pretulit vxorē tanq̄ primū in libe⸗
ris: ꝛ rem ruſticā tanq̄ primū in victu. dixitq3 in primis curā nos ha
bere debere vt vxor ſit qualis eſſe debeat: ꝛ rem ruſticā alijs queſtibꝰ
eſſe preferēdā. hoc perfecit vſq3 ad eū locū. vbi dicit. ſed eius diligen
tie. Ibi reſumens diuiſionē primo factā incipit tractare de homine
aperiens precepta circa vxorē magis trite q̄ ſupra fecerat/ vſq3 ad
hunc locū poſſeſſionum: vbi incipit tractare de ſeruis. Sed quero
vtrū ſerui ſint hoīs an poſſeſſionis. Cum enim ſint partes domus: in
altera iſtarū ſunt cōputandi. dubitationē aūt facit id qd̄ inquit. poſ
ſeſſionū prima quidē ꝛc. vbi ſeruū numerat in poſſeſſionibus: poſtea
dicit eſſe hoiem. Ad hoc reſpōdeo. videri qddā genus mixtū. nam ꝛ
hō eſt ſeruus: ꝛ tamen acquiriť dño noſtro. Ariſt. quoq3 alio loco in⸗
quit. ſeruus eſt aīatū inſtrm̄. inſtrm̄ vero inaīatum eſt. ſeruus ergo al
terutrū quiddā eſſe videť. ſed certe hominis eſt a nobiliori parte. Si
igiť diligētia noſtra in acquirēdo attendiť: potiſſima eſt circa agri⸗
culturā in quā ſeruoꝝ opera maxime vtimur. Si aūt dignitas rei que
acquiriť ꝛ dominio noſtro ſubijciť: precioſiſſimꝰ eſt ſeruus: qꝛ hō eſt.
¶ Itaq3 op3 primo parare ſeruos ſtudioſos. parare.i. acquirere. ſtu⸗
dioſos.i. frugi ꝛ diligētes. ¶ Seruoꝝ aūt ſpēs due. curator ꝛ opifex.
Curatorē vocat ſeruū qui negocijs preficiť: ꝛ curā eoꝝ hr̄e iubetur.
Opificē vero qui ſuis manibus opus faciat: vt fodere: arare: ſerere: ꝛ
alia opera. nam maxime de opere ruſtico ſentire videť. ¶ Diſcipline
tales aliquos faciunt iuuenes. vt muſica muſicos. moralis moratos.
¶ Neceſſe eſt poſtq̄ paraueris.i. acqſiueris: ſeruos/ imbuere.i. doce⸗
re/ ꝛ erudire illos quibꝰ liberalia negocia fuerint cōmittēda. ¶ Cum
ſeruis aūt ita cōuerſeť.ſ. dñs. neq3 eni3 pati d3 eos ſupbire: neq3 rur⸗
ſus ita deprimere vt viliſſimi efficianť. ¶ Et liberalioribꝰ honorem.i.
curatoribꝰ quibus negocia liberalia cōmittunť: qui ꝓprie dicunť vi⸗
carij: qm̄ vices domini in curādo ſollicitādoq3 exercēt. Iſtis ergo ho
norē tribuere d3. illis vero qui opus ſuis manibꝰ faciūt nō tā honor
q̄ cibus tribuēdus eſt: vt ꝛ Cato inquit. Familiā bene paſcere. ¶ Et
qm̄ vini potus. Ponit vtilitatē que eſt in abſtinēdo ꝛ poſſibilitatem
precepti. nō eſt eni3 putandū nimis durū preceptū vt vino interdicať
ſeruis: cū apud multas nationes ingenui quoq3 abſtineant. Ut de
Perſis ſcribit Xenophon in libris de Cyri infantia. cardamū ꝛ aquā
ad penā adiungere. Ari. tamen carthaginēſiū vtiť exemplo: quibus
militie abſtinere vino mos fuit. Uide igiť aurea verba de vini potu:
ꝛ a nobis quoq3 obſeruāda. verū miniſtri germani qui nobis ſeruiūt
ab hac Ari. ſentētia longe aberrauerūt. Qd̄ autē dicit: aut nihil aut
raro: expone: aut nunq̄/ aut raro: vt ſic ad tp̄s totū referatur. ¶ Tria
vero cū ſint. Tria maxime attendunť in cura ſeruoꝝ: opus: caſtiga⸗
tio: ꝛ cibus. opus ad cōmoditatē domini pertinet. cibus ad victum
ſerui. caſtigatio ad correptionē. Cum ergo ſint tria. cibus ſine caſti⸗
gatione ꝛ opere petulantē facit. de quo Terentius. Uiden ocium ꝛ

cibus quid facit alienus.caſtigatio rurſus:⁊ opus ſine cibo eſt reſvio lenta:⁊ infirmũ facit ſeruũ.i.eneruat:⁊ robur aufert.nam firmuꝫ eſt robuſtũ.infirmũ ſine robore. hec ſi ita ſunt inquit:reſtat vt opus illi tribuat:⁊ cibũ ſufficientẽ. quandoquidẽ nec opus fieri põt ſine cibo deficientibꝰ viribus:nec rurſus ſine opere cibus ꝓdeſt cũ petulantiã gignat. Caſtigatio quoqꝫ inter hec ſortit̃ locũ. Nam ſine cibi exhibitiõe caſtigari nõ dꝫ ſeruus:⁊ ſine opere attributo ſe caſtigare nõ permittit:cũ petulans fiat per cibũ ⁊ ociuꝫ:nec iam domi imperiũ ferre velit. Verũ vt aĩs dixit ſupra liberalioribus ſeruis preſtandũ eſſe honorẽ:puta veſtem ⁊ laudẽ aliquã verborũ:⁊ cubiculum nõ oĩno vile. His vero ſeruis qui in opere faciẽdo laborãt cibũ eſſe preſtandũ ſufficientẽ. Nunc de vtroqꝫ genere ſeruoꝝ ſimul trãſigit.dicẽs melioribus eſſe plus tribuendũ:⁊ deterioribꝰ minus. Nam ſi premia tollant̃ virtutum ⁊ vitioꝝ deteriores efficient̃:qđ ⁊ in alĳs cõtingit. ¶ Indulgere illis ⁊ pmittere.q.d.opꝫ relaxare aliqđ de ſeueriori diſciplina.naꝫ indulgere:eſt ignoſcere ⁊ cõcedere aliquid qđ iure negari queat. Genera vero ſeruoꝝ. Duo genera ſeruoꝝ probat ad opus faciẽdũ apta. videlicet nõ minus fortes neqꝫ timidos:⁊ rationem vtriuſqꝫ reddit: qꝛ timidi ꝓpter imbecillitatẽ nature nequeũt laboreꝫ pferre:⁊ nimis fortibꝰ non cõmode imperat̃.qđ igit̃ dicit fortia nimis exceſſum ſignificat in fortitudine q eſt ferox.ideo ſubĳcit poſtea ferocibꝰ.qđ idẽ ſignificat qđ nimis fortibꝰ nõ cõmode imperatur.ſunt eniꝫ ↄtemptores:qꝛ audaces:vt inquit in ethicis de magnanimo. Cõtẽptor ẽ qm̃ audax audax vero ideo cõtẽptor.cõtẽptor aũt ⁊ cõtumax idẽ eſt.naꝫ vterqꝫ dicit̃ a cõtemnẽdo.i.ſpernẽdo ſuperioris imperiũ.hoc eſt qđ ait.nõ cõmode imperat̃. ¶ Opꝫ quoqꝫ finẽ. Aliud preceptũ cõtinens vtilitatẽ ⁊ equitatẽ. Nã ⁊ equũ eſt remunerare bene agẽtẽ:⁊ vtile premio propoſito ad beneficiũ allicere. ¶ Si ꝓpoſitũ premiũ.ſ.libertatis ⁊ tempus diffinitũ. Puta ſi decẽnio mihi fideliter ſerui eris:vt in Andria ẽ. Feci ex ſeruo vt eſſes liber:propter qđ mihi ſerueras liberaliter:qđ habui ſummũ preciũ perſolui tibi. ¶ Sunt etiã ꝓcreatis filĳs. Aliud p̃ceptũ in ſeruis quo ad fidẽ ſtabilitatẽqꝫ diſponunt̃. Serui aũt nonnunꝙ fugã arripere ſolent. Unde ⁊ iura plena ſunt ſeruorũ fugitiuoꝝ. ſuperiora igit̃ precepta/tuꝫ ad alia multa tuꝫ ad hoc vtilia ſunt.vꝫ.ſi bene paſcas:ſi premiũ cõſtituas.eſt ⁊ aliud p̃ceptũ vtile ad ꝓhibẽdũ fugã.i.ſi filios habere patiaris. Illis eniꝫ filĳs perinde obligatos habebis ſeruos quaſi obſidibus qbuſdã. Solent eniꝫ domini ſi plures habeãt ſeruos pati vt cõtubernia fiãt mariũ ⁊ feminarũ.qđ eniꝫ in liberis matrimoniũ vocamus:in ſeruos cõtuberniũ dicimus. Inquit ergo Ariſtoteles.ſerui ſunt obligãdi interduꝫ. ideſt ligãdi per filios. Si eniꝫ filios ex illis natos apud te habueris nõ fugiẽt: qꝛ filĳ erunt tanꝙ obſides. ¶ Nec plures habẽdi ſunt eiuſdeꝫ generis: non enim expedit habẽdi plures eiuſdẽ generis:vt Charas: vel dalmatas: vel theutones:qꝛ ſectas faciũt in familia:⁊ diuiſionẽ inducunt:⁊ ſua lingua colloquunt̃ alĳs non intelligẽtibus: ⁊ malorum inter ſe conſcĳ coniurãt. ¶ Sacra quoqꝫ ⁊ largiores epulas. Sacra faciebant gentiles per mactationem ouium vel iuuencorum:⁊ ſimul poſtea veſcebantur:hoc ex poetis intelligi poteſt:qui rerum vetuſtaruꝫ fidi relatores ſunt; vt apud Terentium qui inuitat vicinum; inquit dionyſia

ſunt hodie apud me:ideſt baccho ſacra facio.⁊ Uirgilius in aduentu Enee. Euandrum fingit ſacra facientem Herculi ⁊ ſacris dapibus Eneam accipit. Largiores quoqꝫ epule preter ſacra fiunt: vt conuiuia ⁊ exhilarationes cum aliqua profuſiori copia ciborum. Hec igit̃ inquit Ariſtoteles facienda ſunt non tam gratia liberorum ꝙ̃ ſeruorum. Nam licet principium videatur vel ob honorẽ deorum vel hoſpitum:tamen finis eſt ad commodum ſeruorum:qui plura habent ex illa copia ciborum ꝙ̃ habeant liberi. parum eſt enim quod menſis conſumitur: multum quod remanet ſeruis. Itaqꝫ illorum gratia conſtitutum magis videtur:vt hec talia cuꝫ largitate fiant. ¶ Quattuor habere patrẽfami.oportet circa pecunias. Dictum eſt quomodo circa hominem in vxore ⁊ ſeruis/patriſfamilias diligentia verſari debet. Nunc vero quomodo circa poſſeſſionẽ ideſt qualis in acquirẽdo ⁊ conſeruando erogandoqꝫ eſſe debet adiungit. Dicit ergo quattuor habere patremfamilias circa pecunias oportet. Primum vt ſit queſitor. Secundum vt queſitorum conſeruator. Tertium vt ornari per illa ſciat. Quartum vt fruatur. Quod autẽ dicit circa pecunias: appellatione pecuniarum omnia veniunt que eſtimant̃ nummo: vt ipſe inquit in.4.ethicorum. Sed qđ primo loco dicit vt ſit queſitor neceſſariuꝫ eſt.nam quanti eſt niſi hoc agatur. Debet igitur eſſe queſtuoſus paterfamilias.i.prompte:ac ſolerter queſtum facere: quo in genere pretulit agriculturam omnibus alĳs queſtibus:quoniam iuſta eſt:⁊ non ab inuitis extorquet:⁊ ac eius exercitatio prodeſt ad virtutem. Eodem modo accipiendum eſt de alĳs queſtibus:qui cum honeſtate ⁊ ſine iniuria fieri poſſunt.nam amplificatio patrimonĳ nemini nocens ſemper laudanda eſt. hec igitur ante omnia habere debet paterfamilias: vt acquiratur in fructibus prediorum:⁊ alĳs rebus. Secundum vt ſit queſitorum conſeruator: hoc etiam neceſſarium eſt. nam quid prodeſt acquirere niſi conſeruetur. Illud etiaꝫ ſciendum nõ videri quibuſdam minoris diligentie ſeruare ꝙ̃ acquirere. De quo preclare Ouidius.

Non minor eſt virtus ꝙ̃ querere parta tueri.
Caſus ineſt illis:hic erit artis opus.

¶ Nam cribro haurire.ſ.qđ faciunt illi qui tales ſunt: vt acquirant quidẽ:ſed nõ cõſeruent. ¶ Id enim nihil ꝓdeſt:nec aliud eſt ꝙ̃ perforatũ illud vas:de quo ſolent poete loqui ꝙ̃ ſorores ille fruſtra implere nitunt̃. ¶ Eſſe preterea talem.ponit reliqua duo que hr̃e debꝫ paterfamilias.ſ.vt ornari p diuitias:⁊ vt frui ſciat. Ad hec enim duo vtiles ſunt diuitie:nec vt multi peruerſe faciũt/ illarũ ſeruos eſſe decet: ſed eas in noſtrum ſeruitiũ vertere. Erunt autẽ diuitie nobis ornamento ⁊ honori.id enim eſt qđ Ariſto.inquit ornari per illas ſciat:ſi ſumptus opportune cum decore faciamꝰ.huius partes ſunt edes pares diuitĳs cõgruentes/familiaꝫ honeſtã habere/ſuppellectileꝫ abũdanteꝫ/equorũ ⁊ veſtiũ decentẽ apparatũ.huius quoqꝫ eſt beneficentia in amicos:⁊ in publicis rebus magnificẽtia:vt ludi circenſes: vt munus gladiatoꝝ:vt epulum publicũ:que tamen oĩa faciẽda ſunt ꝓ qualitate diuitiarũ ⁊ decentia hominis. Fruemur aũt diuitĳs ſi ea q̃ pertinẽt ad victũ:⁊ ad cõmoditatẽ noſtrã inde ſuſceperimꝰ. Non eniꝫ ita perceptum eſt rebus queſitis:⁊ vt in abũdãtia egeamus; puta qui

vinū bibit acerbū vt maturū venūdet: ac edibus inhabitat ſordidis
vt ſplẽdidas locet: ⁊ cetera que ſunt hmõi. Ex quattuor g̊ que patrẽfa/
milias hr̃e opꝫ: duo ad rei fami. amplificationẽ pertinẽt: querere. ſ. ⁊
ſeruare: duo rurſus ad vſum. ſ. vt in ornatū noſtrū diuitias cõuerta/
mus ⁊ vt illis fruamur. Sed videt̃ cõtraria: ⁊ inter ſe pugnãtia preci
pere. Siquidẽ querere ⁊ erogare. item ſeruare ⁊ frui contraria ſunt.
Reſpõdeo queſtū facere opꝫ ⁊ ſeruare queſita: vt habeas qd eroges
decenter: ⁊ decẽter fruaris. Qui enim nõ querit neqꝫ cõſeruat: eroga/
re non põt. Itaqꝫ in his cõſiſtunt liberalitatis/ ⁊ extremoꝝ eius fun/
damẽta. ¶ Diſtiguẽda quidẽ ſunt ſingula. D. quattuor habere opor/
tere patrẽfamilias: quoꝝ primū fuit/ vt ſit queſitor. ad hoc igitur ſunt
iſta precepta vt nõ tranſeat res in cõfuſionem: ſed diſtinguat ſingula: ⁊
inſpiciat diligenter ꝓuidentia adhibita: vt ſemper plura habeat fru
ctuoſa ꝙ̃ infructuoſa. nam ſi octo millia habeat in bonis: nõ debꝫ ha
bere edes quinqꝫ milliū: neqꝫ predia ſuburbana/ que maximi precij ⁊
exigui ſunt fructus: nec veſtẽ magnã patrimonij partẽ occupantem: ſꝫ
negocia. ſ. ruſtica: vel negocia: vt mercaturã ⁊ ſocietates. Iſta ſunt di
uidenda ne oīa vni periculo ſubiaceãt: vt ſi mercator in eadem naui
totū patrimoniū imponat. hec ſunt que dicunt̃ de queſtu faciendo in
genere. In ſpecie tamen laudauit agriculturã: cuius ⁊ ꝑticularia ꝑ/
cepta in libris de re ruſtica legunt̃: nec hui⁹ ſunt diſcipline: ſed rei ru/
ſtice. ¶ Circa tuendū aūt queſita. Hec ſunt p̃cepta circa ſcđam par/
tem. hoc eſt circa tuitionẽ queſitoꝝ: ad quos vtiles eſſe dicit ꝑſicas ⁊
laconicas adminiſtrationes: vtilẽ etiã atticã. ſunt aūt hi adminiſtrã
di quidã modi certis in locis cõſueti: quos refert ad imitationẽ facien/
dam. Nos vero de ſingulis dicam⁹. ſꝫ primū de attica. Pericles athe
nienſis vir ⁊ in reb⁹ bellicis: ⁊ in cura reſpu. oīum etatis ſue excellen/
tiſſimus: in re quoqꝫ familiari ſolers: ac frugi fuiſſe perhibetur. Is in
eius domo hoc obſeruaſſe tradit̃: vt quotannis fructus predioꝝ ſuoꝝ
integre venūdaret. Ipſe vero quecūqꝫ neceſſaria ad victum familie
erant ſeorſum emeret. ita ⁊ redditüum predioꝝ extabat ratio ex illis
redacta pecunia: ⁊ ſumptū domeſticoꝝ magnitudo nõ latebat/ q̃ ma/
xime ad diligentiã ⁊ frugalitatẽ pertinere videbant̃. nec ſolū Peri/
cles: ſꝫ ⁊ ceteri athenienſes hoc factitarūt. Hic itaqꝫ eſt atticus admi/
niſtrãdi modus: quẽ dicit Ari. eſſe vtilem ad conſeruationẽ. ⁊ hoc eſt
qđ inquit. vendẽtes emunt. hic ergo vendentes fructus collectos ex
predijs emunt. ſ. ea que ꝑtinent ad victū familie. Si enim vendas fru
ctus: nullus ꝑ añū illos tibi ſurripit: nullus fraudat: nullus furatur.
Nec tam facile abſumit̃ qđ emptū eſt/ ꝙ̃ qđ ꝓuenit ex predijs noſtris.
¶ Et penoris inſtitutio non eſt in exilioribus adminiſtrationibus.
Qđ dicit in exiliorib⁹ admĩſtrationib⁹ nõ eſſe inſtitutionem penoris
idẽ eſt qđ in magnis. Nam attici nec in magnis nec in exiliorib⁹ penus
hr̃e cõſueuerūt. ¶ Sꝫ hoc qđ de exiliorib⁹ ⁊ maiorib⁹ dicit ad diſtin/
ctionẽ Ari. refert̃: quã poſtea faciet. Eſt aūt penus vinū ⁊ triticū ⁊ ce
tera oīa q̃ ad victū pertinẽt: vt caſeus: ⁊ perna: ⁊ oleum. Cum enim vẽ
derent hec omnia nõ inſtituebãt penū: ſed dietim emebãt. ¶ Eſt aūt
perſica. Quid ſit modus attic⁹ diximus: nūc qd ſit perſicus aperit. Eſt
enim perſicus adminiſtrãdi modus: vt dominus ipſe omnia videat:
omniaqꝫ inſpiciat: qđ paulopoſt per exẽpla oſtẽdit. ¶ Ipſum omnia
videre

videre. ſ. dñm. ¶ Et qđ de Dionyſio inquit Dion. Dion ſyracuſanus
Platonis auditor fuit: hic de Dionyſio ſimilia fere dicit. nullū enim
parem diligẽtiam habere alienoꝝ ⁊ ſuorum. ¶ Itaqꝫ qđcunqꝫ. Ex quo
nullus parẽ diligẽtiam preſtat rebus alienis ⁊ ſuis: ſed multomagis
ſuis: dꝫ ergo paterfamilias quotcūqꝫ per ipſum geri pñt circa illa cum
diligentia intendere. ¶ In quo perſicū ſimul ⁊ lybicū. Uide frugi di/
crum de oculo domini ⁊ de veſtigio. Perſa enim. Perſa nomẽ eſt a pro/
uincia veluti ſiquis dicat Italus vel gallus: nam Perſia regio eſt vt
Italia ⁊ gallia. Eodem mõ lybic⁹ ⁊ Italicus. ¶ Inſpiciẽda ſunt igi
tur. cõcludit ex premiſſa. Si enim oculus domini multū valet in reb⁹
multum ⁊ veſtigium: ĩ pes eius ſi accedat ad rem. Sed hec ita ſunt in/
ſpicienda. Sunt igitur negocia diligẽter a viro inſpiciẽda: ẽt ab vxo/
re: ꝓut inter eos diſtincte ſunt cure. Nam alia ſunt que vir curare dꝫ:
alia que vxor. Mulier. n. pãnos/ ſuppellectilẽ: ⁊ alia que intra limen
ſunt curare dꝫ. Uir aūt circa agriculturã: ⁊ alia que virilia ſunt offi/
cia cū frugalitate intẽdat. ¶ Et hoc faciẽdū eſt. Uir dꝫ inſpicere ne/
gocia diligẽter: ꝓſertim in magnis adminiſtrationib⁹: quarū cura al
teri cõmittit̃. Nam in exiliorib⁹ nõ tanta diligẽtia inſpectiõis flagi/
tatur. Et hoc eſt qđ ait: in grãdiorib⁹ ſepe: in exilioribus raro. ¶ Niſi
enim quis. Ratio quare ſepe inſpiciẽdum eſt a dño in grãdioribus ad/
miniſtratiõibus: quia illorū cura alijs cõmittit̃: itaqꝫ niſi dñs bonū exẽ
plum de ſe. i. de ꝓpria diligẽtia ꝓbuerit/ nõ hẽbit imitatores. ¶ Ha/
biturum nõ exiſtimãt. ſ. ſapiẽtes hoĩes: vel ipſi qui curãt. ¶ Quaſi im
poſſe ſit nõ diligẽtis dñi diligẽtes eẽ vicarios: vicarij ſunt q̇ vices alt
cuius gerūt. Cū ergo curatores gerãt vices dñi: impoſſe ẽ niſi ipſe ſit
diligẽs/ hr̃e diligẽtes vicarios. ¶ Cum vero hoc ad virtutẽ. Hec eſt
cohortatio ⁊ p̃ceptū ad diligẽtiã. dꝫ inq̇t primo dñs ſurgere/ ꝙ̃ ſeru⁹: ⁊
cubitū ire poſteri⁹ cū hec ad vtilitatẽ honeſtã/ ⁊ ad rem familiarẽ vti
lia ſint: nec vnꝙ̃ dimittere domū incuſtoditã: ⁊ ante lucẽ ſurgere: qđ
ꝓdeſt ad ſalubritatẽ ⁊ ad rem fa. ⁊ ad ſtudia phie. ¶ In ꝑuis igit̃ ad/
miniſtratiõib⁹ attica regula. Retulit ſupra duos adminiſtrãdi mo/
dos. Atticū/ ⁊ ꝑſicū: ⁊ de ꝑſico hucuſqꝫ trãſegit: hoc eſt/ vt domū inſpi
ciat ⁊ vigilet: ac oīa cum diligẽtia diſcutiat. poſtꝙ̃ hoc dixit reuertit̃
ad atticam: ⁊ illum diſtinguit: ꝓbãs eum in exiliorib⁹ adminiſtratiõib⁹: ⁊
ſed in magnis putat nõ venditionẽ fructuū eſſe faciẽdam. Sed ſeque/
ſtrationẽ eoꝝ que in ãnum: ⁊ eoꝝ que in mẽſes ſingulos ꝯſumere opꝫ:
que. n. in pñtia cõſumẽda ſunt: ponunt̃ ad man⁹. que non in pñti/ ad
tp̄s deponunt̃: ſic idem fere exit effectus vt in attica: ⁊ penoris inſtõ
ceſſabit. ¶ Eodẽ mõ inſtrīs. Inſtr̃a ſunt qbus fundus inſtruit̃: vtli/
gones/ ſarculi/ falces/ dolabre/ ſecuris. hẽt ſequeſtrãda eẽ dicit. vt ſu/
pra de fructib⁹. ⁊ q̃ quotidiano in vſu verſant̃ ad man⁹ ponẽda illoꝝ
qbus op⁹ cõmiſeris: q̃ vero ad tp̄s expediũt/ ſeponẽda ſunt. ¶ Hoꝝ
quoqꝫ. Scilꝫ inſtroꝝ: vel hoꝝ quoqꝫ. ſ. quoꝝ rarus eſt vſus: ⁊ ad tp̄s.
ſeponunt̃. ¶ Edes quoqꝫ. Nunc de edib⁹ dicit: quaꝝ Heſiodus q̃qꝫ
mẽtionẽ fecerat. D. ꝙ̃ ad tria nos debere reſpicere ĩ edib⁹ parãdis: vt
ſint vtiles/ vt ſint ſalubres/ vt ſint cõmode. vtilitatis reſpect⁹ habebi
tur cõſiderata q̃litate reꝝ in illis reponẽdaꝝ: vt vtiles ad frumẽtum: ⁊
ad pãnos/ ad fruct⁹ cõſeruãdos/ ad ꝑſonas quoqꝫ/ que in illis verſari
debẽt. Cõmoditatis rurſus ⁊ ſalubritatis habet̃ reſpect⁹ ꝓuidendo:

vt eſtate quidẽ afflabiles vẽtoꝝ hyeme vero ſolẽ recipiãt. Erunt autẽ
inqt hmõi: ſi aduerſo borea fuerint nec equaliter late. aduerſo borea
nõ ſignificat ꝯtra boreã ſed ſcḋm boreã: ideſt ad eas ptes verſe/ad q̃s
boreas pflat: ⁊ ſic ad meridiẽ erũt verſe. Si.n. ſolẽ habebũt hybernũ
⁊ vmbrã eſtate ⁊ ventum q̃ pluriſmũ per tp̃s eſtatis inde pflat. ¶ Nec
equalr̃ late. Nam ſi eſſent equalr̃ late/verſe eſſent ad oẽs ptes: ſed ſi
erunt oblonge edes/⁊ ad meridiẽ ſpectãtes: tunc habebũt ſupraſcri/
ptas cõmoditates ſolis ⁊ venti ⁊ vmbre. nam ſol in eſtate altius ince
dens domos ad meridiẽ verſas nõ intrat. hyeme vero longiꝰ vadẽs
totus p feneſtras infundit̃. Ita eſtate vmbrã: hyeme ſolẽ habebunt.
Pꝛeterea eſtate flatuz ventoꝝ: hyeme a ventis quietez. ¶ Videt̃ quoqꝫ
ianitoꝛ eſſe ponẽdus in magnis edibꝰ pro obſeruatiõe importãdoꝝ
⁊ exportãdoꝝ: dz vere eẽ inutilis ad cetera: ceu claudus vel mãcus:
in hoc enĩz ⁊ minoꝛ iactura fit: q: minus laborare poſſet: ⁊ erit magis
ſedulus pp impotentiã corpis. ¶ Ad rectum vero vſum inſtroꝝ. Que
ſint inſtra ſupra diximꝰ. ¶ Illud laconicũz valet. Nunc ex laconico
mõ vel regula: cuius ſupra mentionẽ fecit duz inqt perſice ⁊ laconice
⁊ attice. ſed nihil de eo mõ tunc explicuit. Hic ponit ſingula ſuo loco
iacere oportere: qḋ vtile eſt ad vſuz inſtroꝝ: qm̃ parata nõ requirunt̃:
ſed hoc laconicũ: nõ ad hoc ſolũ: ſed ad cetera quoqꝫ: vt ſeparationez
fructuum/⁊ aliarum reruz/puta veſtium virilium a muliebribꝰ ⁊ cete/
ris huiuſmodi/dictum valet.

¶ ECONOMICORVM ARI/STOTELIS LIBER SECVNDVS.

¶ Leges pꝛobe mulieris. Cap. I.

PRobam mulierez oĩbus que ſunt
intus dñari opz: curamqꝫ habere
oĩum ſcḋm pſcriptas leges. Nõ p/
mittentẽ quẽq̃z ingredi ſine pꝛece
pto viri: veritã maxĩe verba q̃ de
mulierũ coꝛruptela circũferunt̃.
⁊ ſi qd intus accidat: vt ſibi notuz
ſit ſoli. ⁊ ſi qḋ malũ ab ingredien/
tibus cõmittat̃: vt penes viruz ſit
culpa. ¶ Dominã vero impenſaꝝ ad feſtos dies quos
pmiſerit vir. ¶ Sũptu aũt ⁊ veſtitu ⁊ apparatu minori
ẽt vtat̃: q̃z leges pmiſerint ciuitatis. Conſiderans q̃ nec

Quiã potiſ/ſimũ ad mu/lieris laudẽ

veſtimẽtoꝝ nitoꝛ/nec excellẽtia foꝛme/nec auri magni
tudo tm̃ valet ad mulieris laudez/quãtuz modeſtia in
rebus ac ſtudiũ honeſte/decoꝛeqꝫ viuendi. Etenĩz oĩs
hmõi oꝛnatꝰ animi optabilis eſt/multoqꝫ firmioꝛ ad ſe/
nectutez vſqꝫ veras laudes ſibi natiſqꝫ afferre. Sic igit̃
ipſa ſe in his animet mulier virtutibꝰ: pergatqꝫ lauda/
biliter rebus pẽſſe. Nam viro quidẽ indecẽs vr̃ ea ſcire
que intra edes fiunt: in ceteris vero oĩbꝰ parere mulier
viro cõtẽdat. ¶ Nec audiẽs qcq̃z de repub. nec tractans
qcq̃z eoꝝ que ad ꝯnubia ſpectare vĩr. ſed cũ tp̃s poſcet
aut filias tradere nuptui/aut nurus accipe: obediat pe
nitus in his viro: atqꝫ ſic vna deliberet. vt ſniam viri ſe/
quat̃ intelligẽs nõ ita turpe viro eẽ qcq̃z eoꝝ que domi
ſunt facere: ſicut mulieri q̃ foris pquirere. ¶ Exiſtimare
aũt dz mulier vere cõpoſita moꝛes viri eſſe legẽ ſue vite
impoſitã ſibi a deo/p ꝯiũctionẽ mr̃imonij/atqꝫ conſoꝛtij.
Quos ſiquidẽ equo ferat aĩo: pfacile reget domũ. ſin ꝯ:
difficiliꝰ. ¶ Quapp decet non ſolũ in pſpis rebꝰ ſcḋaqꝫ
foꝛtuna/vnanimẽ ſeſe viro pſtare: ⁊ inſeruire velle: ve/
rũetiã in aduerſis. Si ſit in rebꝰ defectꝰ/vel coꝛpis egro
tatio vl̃ alienatio mẽtis/equo ferat aĩo ⁊ obſequat̃: niſi
foꝛte turpe aliqd ſit vel idignuz. ¶ Nec ſiqd pturbatiõe
aĩ vir deliqrit memoꝛiter ſeruet: ſed egritudini ignorã
tieqꝫ aſcribat. Naz quãto in his diligẽtiꝰ obſequat̃: tanto
ſibi maioꝛẽ grãz hẽbit: cũ ab egritudine fuerit liberatꝰ.
⁊ ſi iubẽte aliqd turpe ñ pꝛuerit: meliꝰ recognoſcet ad ſa
nitatem reuerſus. Quapp ab his cauere dz mulier. In
alijs aũt multomagis obtẽpare: q̃z ſi empta veniſſet in
domũ. Magno.n. pcio empta fuit ſocietate vite: ⁊ pcrea
tione liberoꝝ: qbus nec maiꝰ/nec ſanctiꝰ qcq̃z eſſe põt.
Pꝛeterea ſi cũ foꝛtunato vixiſſet viro: nõ vſqꝫ adeo vir/
tus eius illuſtrata eſſet. Non eſt ſane parum ſecundis
rebus bene vti: attamen aduerſas moderate perferre
multomagis eſt exiſtimandum. Nam in magnis cala/
mitatibus ⁊ iniurijs nihil abiecti facere celſi eſt animi.

Mulieri in legẽ ſũt moꝛes viri.

Magno pꝛe/cio empta ẽ mulier.

In magnis calamitati/bus ⁊ iniu/rijs nihil ab iecti facere: magnanimi eſt animi.

¶ Precãdũꝫ eſt igiẛ ne quid tale accidat viro. qđ ſi qđ
tale accidat adverſi/ putare dꝫ mulier hinc optimam ſibi
laudẽ (ſi recte ſe geſſerit) ꝓventurã: ſecuꝫ ipſa repetẽs qꝫ
nec Alceſte tantã gloriã ſibi cõpaſſet/ nec Penelope: tot
tãtaſqꝫ meruiſſent laudes: ſi cum fortunatis viris vixiſ/
ſent. Uerum Admeti ⁊ Ulyxis adverſitates paraverũt
illis memoriaꝫ ſempiternaꝫ. In adverſitatibus eniꝫ vi/
roꝝ ſuoꝝ fideꝫ ac iuſtitiã erga illos ſervãtes/ gloriã nõ
imerito ſunt cõſecute. Nã ꝓſpitatis quideꝫ facile eſt re/
pire ꝑticipes: adverſitatis vero ni optĩe ſint mulieres:
ꝑticipes eſſe renuũt. Ob q̃ oĩa multo magis decet virũ
ĩ honore hẽre/ nec illũ ꝯtẽnere: ſi ſacra pudicitia/ ⁊ opes
animoſitatis filie ſm Herculẽ nõ ſequanẛ. Mulier igiẛ
hmõi ſeſe morib⁹ ac legibus cuſtodire debet.

Proſperita/ tis facile eſt repire ꝑtici pes.

¶ Leges viri ad vxorem. Cap. 2.

S Ir aũt viceverſa leges ſibi reperiat ad vxo/
ris vſum. Q ñ tanqꝫ filioꝝ/ viteqꝫ ſocia ĩ viri
domũ ꝑvenit natos relictura/ genitorũ/ viri
ſuiqꝫ noĩa habituros: quib⁹ quid ſanctius eẽ
põt/ aut circa q̃ magis ſtuderet vir ſane men
tis/ qꝫ ex optima laudabiliſſimaqꝫ muliere filios pro/
creare ſenectutis paſtores/ quaſi optimos ac reverẽtes
pr̃is/ matriſqꝫ cuſtodes/ ac toti⁹ domi ꝓvatores. ¶ Edu
cati ſiqdẽ recte a parẽtib⁹ ꝑ ſanctos ⁊ iuſtos mores: bo
ni merito evadent. Cõtra vero ſi fiet: ſentiẽt detrimẽtuꝫ.
Niſi. n. parẽtes exẽpluꝫ vite filiis preſtẽt: evidẽtẽ excu/
ſationis cãm erga ſe/ illis relinquũt. Ac timẽdũ eſt: ne cõ
tenti a filiis/ quaſi nõ bñ vixerint: in ſenectute deſeranẛ.
¶ Quapropter nihil ꝑtermittẽdũ eſt/ qđ ad vxoris ꝑti/
neat diſciplinaꝫ: vt ex qua qꝫ maxĩe fieri põt optĩa filios
generet. Naꝫ agricola quidẽ nihil omittit quo ſemen in
optima terra/ ac maxime exculta ſerat: ſperãs ita demũ
fructus optimos inde ſe recepturum. ac ſiqua via imi/
neat mori ꝑliando magis vult adverſus hoſtes qꝫ illi⁹
vaſtationẽ pati. ⁊ hmõi mortes laudanẛ maxime. Cum

Paſtores ſe nectutis fi/ lii ſunt.

ergo tanta adhibeaẛ cura pro corpis eſca. qđ pro libe/
ris ⁊ mr̃e educatrice? nõne ꝓtin⁹ oẽ ſtudiuꝫ fuerit adhi/
bendũ? Hoc. n. ſolo hoĩuꝫ cõditio mortalis exiſtẽs per
ſucceſſionẽ ſempiternitatẽ cõſequiẛ: oĩaqꝫ parentũ vota
huc tendũt. Quãobreꝫ qui iſta negligit: ⁊ deos ipſos vr̃
negligere: pp deos igiẛ qbus pñtib⁹ ſacra fecit ⁊ vxorẽ
duxit: ac multomagis ſe poſt parẽtes vxori tradidit ad
honorẽ. ¶ Maxim⁹ aũt honor eſt ſobrie mulieri ſi cer/
nat virũ ſuũ obſervãtẽ ſibi caſtitatẽ: nec de vlla muliere
magis cogitantẽ: ſed pre ceteris oĩbus hãc ⁊ ſuã ⁊ fide/
lem ſibi exiſtimãteꝫ. Tanto. n. magis ſtudebit mulier ſe
taleꝫ ꝑſtare quãto ſe cognoverit fideliter atqꝫ iuſte a vi
ro diligi. ¶ Ergo prudentẽ ignorare nõ decet: q parẽ
tibus/ quive vxori ⁊ filiis honores ꝯveniãt: vt tribuens
vnicuiqꝫ q̃ ſua ſunt/ iuſtus ⁊ ſanct⁹ hẽatur. Pergraviter
eniꝫ vnuſquiſqꝫ fert honore ſuo privari: nec ſi aliena qs
permulta tribuat contẽtus erit: ſi ſua ſibi auferãtur. Ni/
hil vero magis ſuũ eſt vxori: nec magis illa a viro pre/
ſtandũ: qꝫ ſancta ⁊ ĩtemerata ſocietas. Quapropter nõ
decet hominẽ ſane mentis/ vbicunqꝫ ꝯtigerit ſemen ex/
ponere: ne de vilibus/ ⁊ iniquis/ ſimiles liberis legiti/
mis ꝓcreẽtur: ex quo ⁊ vxor honore ſuo privaẛ: ⁊ filiis
iniuria fit: ac ſibi pro his oĩbus dedecus incũbit. ¶ Ap/
propinquãduꝫ vero eſt vxori cum magna temperãtia
atqꝫ modeſtia: ſitqꝫ pudor ĩ verbis: in operib⁹ vero fas
atqꝫ honeſtas: in cõverſione fides ⁊ moderatio. ¶ Par
va quideꝫ peccata: ⁊ ſi voluptaria fuerint: ignoſcendo.
ſiqđ vero ꝑ ignorãtiã deliquerit: cõe faciẽdo. ¶ Nec me
tuꝫ incutiat ſine verecũdia ⁊ pudore: hec. n. meretrices
ad mechos pati decet. At vero cũ verecũdia ⁊ pudore
iuſte diligere ⁊ timere: id ingenue eſt mulieris erga ꝓ/
priũ virũ. Duplex eſt. n. timoris ſpẽs. Una cũ reverẽtia
⁊ pudore: q̃ vtunẛ ad pr̃es filii modeſti: ⁊ cives bñ mo
rati ad benivolos gubernatores. Altera cũ inimicitia ⁊
odio: ſic ſervi ad dños/ ⁊ cives ad tyrãnos iniuſtos/ ⁊

Mortalis cõditio ho/ minũ ſempi ternitateꝫ ꝑ liberos con ſequitur.

Pergravi/ ter vnuſqſ/ qꝫ fert hono re ſuo ꝑvari.

Iniqu⁹ eſt q ſemẽ vbi/ cũqꝫ cõtige rit/ expõat.

Duplex ẽ ti moris ſpẽs.

iniquos. ¶ Ex his quoqꝫ oibus melioꝛa eligens/ vxo/
rez ſibi ɔciliet/ ac fidelē ſibi ꝓpꝛiāqꝫ efficiat: vt ſiue pn̄s
ſit vir/ ſiue abſens/ nō minꝰ vtilis ſit/ quaſi ſemp adeſſet
tanq̄ꝫ reruz cōiuz curatoꝛ. Et quādo vir abeſt: vt ſentiat
vxoꝛ nullū ſibi neqꝫ melioꝛē/ neqꝫ cōmodioꝛē/ neqꝫ ma
gis ſuū eē q̄ꝫ viruz. Oſtēdatqꝫ hoc ab ipſo initio ad cōe
bonuz ſemp intendēs: q̄ꝫuis puella ſit ac noua in talibꝰ.
Siqdez talia incipiat/ ⁊ ſibi ipſe maxie dn̄et: optimꝰ to
tius vite rectoꝛ exiſtet/ ⁊ vxoꝛē talibꝰ vti docebit.

¶ Quarūdā haꝝ legū teſtimonia ex Homero. Cap. 3.

NAm neqꝫ amoꝛē/ neqꝫ timoꝛē abſqꝫ verecū/
dia laudauit Homerꝰ: ſꝫ vbiqꝫ amare pꝛecē
pit cū modeſtia ⁊ pudoꝛe. Eo qdē mō He
lenā timere Pꝛiamū inqt ita dicētē. O me
tuēde mihi ſemp/ ſempqꝫ tremēde Chare
ſocer: nihil aliud dicēs q̄ꝫ eā cuz pudoꝛe diligere. Rur/
ſus v̄o Vlyxes ad Nauſicā inqt. Te mulier valde eqdē
admiroꝛ ⁊ metuo. Cenſet aūt Homerꝰ viruz ⁊ vxoꝛē ſic
inuicē ſe hr̄e debere: nā nemo deterioꝛē ſe admittat ac
vereť. Sed hmōi affectꝰ accidunt inuicē melioꝛibꝰ ⁊ nā
benignis: minoꝛibꝰ ēt ſapiētia ad ſe melioꝛes. Hūc ani
muz Vlyxes erga Penolopē gerēs/ abſn̄s lꝫ/ nil deliqt.
Agamēnon aūt pp Chꝛyſeidē erga ꝓpꝛiā peccauit vxo
rem: auſus dicere in cōcione grecoꝝ: captiuā mulierem
nec nā pꝛeſtantē: imo (vt plane dixerim) barbarā in nul
lo Clitēneſtra deterioꝛē eſſe. ex qua cū liberos haberet:
nō recte ſe gerere viſus eſt. Qūo enim recte/ qui anteq̄ꝫ
ſciret qualis erga ſe foꝛet/ vi ductā ſibi illā ɔiunxerat. At
Vlyxes rogāte Atlātis filia vt ſecū maneret/ ac ſempiter
nitatem pollicēte: ne ob id qdē ꝓdire voluit vxoꝛis affe
ctum/ ⁊ amoꝛē/ ⁊ fidē: maximū ſibi ſuppliciū arbitratꝰ ſi
malus duz eēt/ imoꝛtalitatē haberet. cū Circe ēt mane/
re noluit/ q̄ꝫq̄ꝫ inſup ſocioꝝ ſalutē pollicente. imo rn̄dit
nihil ſibi dulciꝰ videri poſſe q̄ꝫ patriā incultā ⁊ aſperaz.
Magiſqꝫ optauit moꝛtalē vxoꝛem filiūqꝫ videre/ q̄ꝫ fieri

ipſuz immoꝛtalē. Sic ille firmā ſtabilēqꝫ vxoꝛi fidez ſer/
uabat: ꝓ quibus merito ab vxoꝛe eadez repoꝛtabat. In
oꝛatione quoqꝫ illa quā habuit ad Nauſicā appet poetā
maxime ꝓbare viri ⁊ vxoꝛis pudicā ſocietatē: pꝛecatus
eſt eniz deos vt darent illi virū/ ⁊ familiaz/ ⁊ vnanimita/
tez cū viro: nō quālibet/ ſed honeſtā. Inquit eniz nihil
melius eſſe poſſe hoibꝰ q̄ꝫ ſi ɔcoꝛdi volūtate vir ⁊ vxoꝛ
domū gubernarēt. ⁊ hic igiť (vt pꝫ) laudat poeta vnani/
mitatē mutuā viri ⁊ vxoꝛis/ nō eā qdē que circa iꝓba
obſequia: ſꝫ eā que animo ⁊ pꝛudētia iuſte cōiuncta eſt.
Naz volūtate domū gubernare hoc deſignat. Idē etiā
inqt: ꝙ cū hmōi inter virū ⁊ vxorē viget ɔcoꝛdia: inimi
ci qdē eoꝝ anguntť plurimū: amici v̄o ꝑmagna ſuſcipiūt
gaudia. quē tanq̄ꝫ vera dicentē ꝓbant. Naz viro quidez
atqꝫ vxoꝛe circa res optimas concoꝛdi ſtudio vacātibus:
neceſſe eſt vtriuſqꝫ amicos idem ſentire. Deinde ꝓpter
cōcoꝛdiam potētes facit ⁊ inimicis ſpem auferūt/ ⁊ ami/
cis ꝓſunt. ꝙ ſi ipſi diſſideāt/ amici quoqꝫ diſſidebūt/ ⁊
infirmitatē ipſi ſentient maxime. Itaqꝫ maniſeſte pꝛece/
pit poeta. Virū ⁊ vxoꝛē in his que impꝛoba ⁊ impudica
ſunt/ ſibijnuicem cōſentire nequaq̄ꝫ debere.

¶ Quedā cōmunes viri ⁊ vxoꝛis leges. Cap. 4.

IN his vero que q̄ꝫ maxime fieri pōt pudi/
ca ſunt ⁊ iuſta cōcoꝛditer ſibijnuicem inſer/
uire ſtudentes. Pꝛimo quidē curam omnē
parentibus exhibere. Vir quidem vxoꝛis
parentibus non minus q̄ꝫ ꝓpꝛijs. vxoꝛ aūt
viri. Deinde filioꝝ ⁊ amicoꝝ/ ⁊ rerum/ domuſqꝫ totius
tanq̄ꝫ cōis/ curaz habeāt/ ſeipſos ſtudio ⁊ diligētia ſu/
perare certātes: vt quiſqꝫ plurimoꝝ bonoꝝ ſit auctoꝛ ⁊
cauſa: melioꝛqꝫ exiſtat/ ⁊ iuſtioꝛ. depoſita quidē ſupbia.
Induſtria vero ſuſcepta cum benignitate ⁊ manſuetu/
dine gubernātes. ⁊ cū ad ſenectā peruenerint depoſito
adminiſtrationis onere/ ⁊ cōcupiſcētijs liberati/ poſſint
⁊ ſibijpſi inter ſe/ ac filijs ſuis rationē reddere: vter eoꝝ

magis ꝑfecerit in familie gubernatione: ac ſtatim ſcire aut per fortunã malũ: aut per virtutẽ bonuꝫ. in quibus qui ſuperauerit: maximũ premiuꝫ a dijs cõſequitur: vt Pindarus inqt. Dulce em̃ ſibi cor/ ⁊ ſpes mortaliũ ſibi multiplicẽ alit volũtatẽ. ¶ Scdꝫ vo a filijs in ſenectutẽ feliciter educari. Quapp ⁊ priuatiꝫ ⁊ publice decet eũ qui vitã agit: ad oẽs deos/ hoĩeſqꝫ reſpicere: multũ etiã ad vxorẽ ⁊ filios/ ⁊ parentes.

¶ Scdi Economicoꝝ Ariſtotelis finis.

¶ Leonardi aretini explanatio in Secundum Economicorũ.

PRobam mulierẽ omnibus. In reifamiliaris diſciplina cõſideratio habet perſonaꝝ/ ⁊ rerũ. perſone ſunt ex quibꝰ cõſtat domus vir ⁊ vxor/ parentes ⁊ filij dñs ⁊ ſeruus. hec potiſſima eſt pars: magiſqꝫ opꝫ patrẽfami. curã perſonaꝝ habere q̃ rerũ. naꝫ ille perſonaꝝ gratia cõparant. res igit acquirimus vel per agriculturã/ vel per alios nãles modos ad familie indigẽtiã. permutamus ẽt ⁊ miſcemꝰ exercitia: ſupplẽtes defectũ. Et hucuſqꝫ vere ſunt diuitie/ certeqꝫ ⁊ terminate. ſupra vero has nullus eſt terminus diuitiaꝝ: cũ ille iaꝫ nõ in ſupplẽda indigẽtia: ſꝫ in patrimonio augẽdo verſent. Placet tñ ſapiẽtibus hãc patrimonij amplificationẽ (ſi nemini noceat) nõ eſſe vituperandã, naꝫ ad magnificentiã ⁊ liberalitatis opus ꝯſunt reiqꝫ publi. cõducunt. Acquirendaꝝ igit precepta rerũ ſupra dedit: de ſeruis etiã ⁊ de dominis expediuit. Nunc aũt in hoc ſiue libro/ ſiue libri parte: de viro ⁊ vxore Ariſto. tranſigit: quedã etiã intermiſcẽs de filijs. opꝫ ergo mulierẽ ꝓbam dñari oĩbus que ſunt intra edes: curãqꝫ hre oĩum ſm preſcriptas leges. ¶ Preſcriptas leges. Dicit qꝛ ſupra dictũ eſt ita naturã inſtituiſſe: vt vir querat foris: vxor parta domi cõſeruet. ¶ Nõ permittenteꝫ quẽq̃ ingredi ſine precepto viri. Huius ꝑcepti tres ſubijcit rõnes. Prima vt vitent obloquia. Scda ne efferant ſecreta domus. Tertia ne ſibi ĩputari queat: ſiquid mali per ingredientem cõmittatur. Sed imputet viro qui precepit. ¶ Sumptu aũt ⁊ veſtitu. Optimo ꝑcepto domeſtica rõ ſubijcit. Duplex eſt ornatus: corporis ⁊ animi. corporis veſtes: aurũ ⁊ forma. Animi vero honeſtas ⁊ decus quibus virtutes cõtinent. Hic animi ornatus ad ſenectã vſqꝫ perdurat: imo tũc etiã magis floret: ille vero alter cito deficit. ¶ Cõſortij qꝛ que fortuna eſt vni ⁊ alteri. Sors eniꝫ fortuna. ¶ Si ſit in rebꝰ defectus. ſcꝫ externis/ vel corpis egrotatio vel alienatio mẽtis. qꝛ ſic ſunt tria bonoꝝ gña: externa/ animi ⁊ corpis. ¶ Precandũ eſt igit. Naꝫ fortuna nõ eſt in nr̃a ptãte. Ideo dicit precandũ: nõ aũt ꝓuidẽdũ. ¶ Uir aũt. de muliere ſuperius: nũc de viro. ¶ Qñ filioꝝ viteqꝫ ſocia. Et ſic duplex eſt cura viri circa vxoreꝫ: vna pro filioꝝ bonitate: altera pro vite cõmoditate. Hoc enim ſolo: ꝓcreatione filioꝝ. ¶ Ergo prudentẽ ignorare nõ decet. Hoc eſt quaſi caput huius doctrine nõ ignorare qd cuiqꝫ debeat. ¶ Juſtus ⁊ ſanctus. Juſtitia eſt q̃ vnicuiqꝫ tribuit ius ſuuꝫ. ¶ Nihil vo magis ſuũ eſt vxoris. Hec eſt minor prepoſitio ad illã ſuperiorẽ vnicuiqꝫ tribuendũ eſſe ius ſuum. ¶ Nec metũ incutiat ſine verecũdia ⁊ pudore. Duplex eſt timoris ſpẽs vt ſubijcit; vna cũ verecundia ⁊ pudore; altera q̃ eſt ſine verecundia quã nõ inferat vir vxori: qꝛ nõ cõuenit. ¶ Et ſi ipſe ſibi maxime dominet. vt inquit Tullius. Tunc incipiat alijs ĩperare: cũ ipſe turpiſſimis dñis dedecori ac turpitudini ſeruire deſierit. ¶ Nam neqꝫ ꝓbat ſuperius dicta per Homeri teſtimoniũ ꝑ diuerſos actus Ulyxis ⁊ Agamẽnonis. Propter Chryſeidẽ. Chryſeis Agamẽnonis ancilla fuit: pp quã orta ẽ diſcordia iter Achillẽ ⁊ Agamẽnonẽ. Nã cũ Achilles ſuaderet reddendaꝫ eſſe patri Chryſide qui erat ſacerdos Apollinis: Agamẽnon iratus in maledicta ꝓrupit. Atqꝫ in cõcione grecoꝝ dixit ſe nunq̃ dimiſſurũ: qm̃ etiã Clitẽneſtre vxori illam preferebat. nec certe illaꝫ eſſe vlla in re inferiorẽ Clitẽneſtra: nõ corpore/ nõ ingenio/ non opera. ob hoc reprehendit ab Ariſt. qꝛ parum cogitauit de vxoris honore ex q̃ liberos habebat. ¶ Qño enim recte. Reſumptio eſt oratoria. ¶ Qualis erga ſe foret. Criſeis. q. d. nõ ſe excuſet Agamẽnon: qꝛ ſit ṽtuoſa: ideo illã habere. naꝫ ꝑmo ſibi illã cõiunxit: q̃ ſciret q̃lis eſſet erga ſe. duꝫ eniꝫ eſſet bello capta/ ⁊ per viꝫ nõ potuit ante ſcire qualis eſſet. ¶ At Ulyxes. Ad cõtrariuꝫ exemplũ reuertit. ¶ Maximum ſibi ſuppliciũ arbitratus. Sapiẽtiſſimum dictum. Maximum eniꝫ detrimentũ eſſe putandum eſt male agenti/ vt viuat diutiſſime. ¶ Cũ Circe. Fabula Circes nota eſt etiã pueris. ¶ In oratiõe quoqꝫ. Hec oĩa ſunt apud Homerũ: quẽ optĩe Ariſto. ſciebat cõtra ꝯſuetudineꝫ eoꝝ qui ſe nũc phos appellãt. ¶ Nullũ maius bonũ. Nota laudẽ cõiugij ex Homeri Ariſtoteliſqꝫ ſentẽtia: cõtra vituperatores huius ſanctiſſimi vinculi. Nam ſine bono cõiugali: nec domus/ nec ciuitas: nec vita quidẽ humana ſtare pot̃. ¶ Nã voluntate domũ gubernare. voluntas eſt boni. Malus aũt facit que ſibi vident: non tñ que vult. nihil eniꝫ vult: niſi bonũ. Ac ſtatim ſcire. Duo inquit ſunt ꝑmia parẽtibus ſi recte ſe geſſerint. Unũ ſtatiꝫ ex ipſa cõſciẽtia recte factoruꝫ: ⁊ hoc eſt maximum premium a deo nobis datum. alteruꝫ poſtea a filijs nobis exhibet in ſenectute alendo atqꝫ colendo. ¶ Hic ergo: ac ſtatim ſcire. i. hoc ipſo q̃ ſcit ⁊ ſibiipſi cõſcius eſt recte factoꝝ maximum premiũ a dijs cõſequit: ⁊ hoc ꝓbat ex Pindari auctãte cuius eſt illd carmen. Dulce ſibi cor ⁊c̃. i. cor ſibiipſi placens ⁊ in ſe gaudens. nam vt qui male agit ſtimulat ꝯſcientia ⁊ metuit, ſic qui bene facit gaudet animo ⁊ bene ſperat. Scdm vero a filijs. hoc eſt alterũ premiũ: ⁊ dicit ſecundũ: qꝛ ſupra in ꝑmo cũ ſtatiꝫ ſcire dixit pro primo: ⁊ ideo dicit. nunc ſecundũ referẽdo ad illud ſtatiꝫ ſcire: qd anteceſſit in littera.

¶ Leonardi Aretini viri clariſſimi in libros Economicorum Ariſtotelis: ad Coſmũ Medicem Florentinuꝫ Cõmentarij: feliciter expliciunt.

¶INDEX CONTENTORVM in primo Politicoꝝ.

1 DE ciuitate/ gubernatore/ partibus/ domo: pago. char.177.

2 Quid ciuitas: homo ciuile animal. parti/bus ciuitas prior. char.177.

3 De reſamiliari/ dño/ ſeruo/ acquiſitiõe/ im/perãdi modis. char.178.

4 De duplici ſeruo/ potẽtia gubernãdi imperio/ domina/tione/ gubernatione. char.180.

5 De poſſeſſione/ acquiſitione/ hominum vitis/ veris di/uitijs. char.181.

6 De nũmularia acquiſitione/ q̃ preter naturã/ q̃ differat a cura reiſamiliaris. char.182.

7 De acquiſitione neceſſaria/ medicina/ nummularia/ ⁊ ſpeciebus eius. char.183.

8 De partib⁹ rei domeſtice/ dña/ virtutib⁹ mulieris/ ſerui: pueri/ ĩperãtis/ parẽtis/ artificũ/ ⁊ cauſa. char.184.

¶INDEX cõtentoꝝ in ſcđo Politicoꝝ.

1 De optima repu. Socratis/ differẽte multitudine/ equalitate/ ſufficientia. char.186.

2 De republica Socratis: improbatio. char.187.

3 De cõitate facultatũ/ ⁊ nõnullis incõmõdis rẽpublicaꝝ Socraticã ſequentibus. char.188.

4 De republica Platonis/ que ⁊ Socratis ſecunda reſpu/blica dicitur. char.190.

5 De Phalee (que ⁊ Carthaginenſiũ) repu. char.192.

6 De Hippodami ⁊ Mileſioꝝ republica. char.193.

7 De Lacedemonioꝝ republica. char.195.

8 De republica Cretenſium. char.197.

9 De ſuperioꝝ rerũpublicaꝝ cõparatione. char.199.

10 De republica Solonis/ ⁊ inſtitutoribus rerum/publicarum. char.200.

¶INDEX cõtẽtoꝝ in tertio Politicoꝝ.

1 De ciuitate/ ciue/ ciuitate donatis/ magiſtratibus: de iuſte ⁊ iniuſte ciuibus. char.201.

2 De idẽtitate/ magnitudine/ mutatõe ⁊ pacto. c.203.

3 De virtute abſolute viri boni ⁊ boni ciuis eius qui preeſt ⁊ ei⁹ q̃ ſubeſt: ⁊ de opificibus. char.203.

4 De republica/ gubernandi/ ſpeciebus reiſamiliaris/ imperijs/ republica recta ⁊ lapſa. char.205.

5 De diuiſione ⁊ diffinitionibus rerumpublicarum/ ⁊ trãſgreſſionũ earum. char.206.

6 De iuſto paucoꝝ ⁊ popularium/ ciuitatis fine/ vir/tute ⁊ vitio. char.207.

7 De dño ciuitatis/ ⁊ repetũdis rõnibus. char.208.

8 De fine Politice/ p̃cellẽtia/ nobilib⁹/ opulẽtis/ iuſti/tia/ ṽtute bellica/ legiſlatore. char.210.

9 De vno ceteris virtute precellẽti/ oſtraciſmo/ opti/ma republica. char.211.

10 De republica regia ⁊ regũ ſpẽbus. char.212.

11 De ſpeciebus regum/ imperatore/ optimo viro/ optimis legibus/ vno/ multis: potentia circa regem. char.213.

12 De ptãte regia multis/ vno multitudine apta re/gno/ ⁊ alijs ⁊ rebuſpublicis. char.215.

¶INDEX cõtentoꝝ in q̃rto Politicoꝝ.

1 De optima republica/ ⁊ pertinentibus ad legiſla/torem. char.217.

2 De ſpeciebus rerumpublicarum/ tranſgreſ/ſionibus/ cenſu potestate/ de exquirendis a ciuili viro. char.217.

3 De diuerſitate partium ciuitatis/ de priſca ⁊ ppria de rebuſpublicis ſententia. char.218.

4 De populari gubernatione/ partibus ciuitatis/ ſpe/ciebus plebis/ ⁊ ſpeciebus nobilium/ ⁊ ſpecieb⁹ popularis gubernationis. char.219.

5 De ſpẽbꝰ paucoꝝ potẽtie/ ⁊ ꝑmixtꝫ gubernatõibꝰ. 221.
6 De ſpẽbꝰ ppl'aris ⁊ paucoꝝ potẽtie/ ⁊ cãis eaꝝ. 221.
7 De diuiſione Platonis/ ⁊ ſpẽbꝰ optimatũ. char.222.
8 De cenſu poteſtate/ de legibus bonis/ finibus optima/ tis/ popularis/ ⁊ paucorum potentie. char.223.
9 De cõmixtiõe/ ⁊ modis cõmixtiõis reipub. char.223.
10 De tyrannide ⁊ modis tyrannidis. char.224.
11 De optima republica/ partibus ciuitatis/ mediocritate exceſſu atq; defectu. char.224.
12 De multitudine popularitati apta/ ⁊ d̃ fallaci ⁊ fucaria diuitum bonitate. char.226.
13 De vafris legibus paucorum potentie ⁊ popularium/ de contemperamento/ gubernatoribus/ antiquitate regie gubernationis. char.226.
14 De partibus reipublice/ conſilijs/ magiſtratibꝰ/ iudicijs de cõſultãdi poteſtate ⁊ mẽbris eius. char.227.
15 De magiſtratibꝰ/ neceſſarijs/ proprijs/ honeſtis/ ⁊ d̃ magiſtratuum inſtitutionibus. char.229.
16 De iudicijs/ iudicioꝝ ſpẽbꝰ/ ⁊ de mõis iudicioꝝ. 230.

INDEX cõtẽtoꝝ in q̃nto Politicoꝝ.

1 De cauſis mutationũ rerũpublicaꝝ/ rebuſpublicis/ inequalitate/ eq̃litate iuſto ⁊ ſtabilitate. char.231.
2 De ſeditionibꝰ paucoꝝ ⁊ populariũ/ ꝑ quibꝰ rebus ſeditiones oriant̃/ ⁊ de cauſis earum. char.232.
3 De cãis vndecim ſeditionũ/ declaratio. char.233.
4 De medelis/ ⁊ documẽtis circa ſeditiões. char.234.
5 De mutatiõibꝰ ⁊ mõis mutationũ ppl'aris guber. 235.
6 De mutationibus ⁊ modis mutationuꝫ gubernationis paucorum potentie. char.236.
7 De mutatiõibꝰ ⁊ mõis mutationũ optimatũ. char.238.
8 De cõſeruatiõe rerũpublicaꝝ: p̃cepta vigĩti. char.239.
9 De cõditionibꝰ p̃cipuos adeũtiũ magr̃atꝰ/ ⁊ p̃ceptis popularitatum/ ⁊ potentatuũ ſaluãdoꝝ. char.241.
10 De mutationibus regni ⁊ tyrannide. char.242.
11 Per q̃ regna ſaluãt̃/ ⁊ q̃bꝰ mõis retinẽt̃ tyrãnides. 245.

12 De duratione tyrãnidis/ ⁊ loco Platonis obſcuro: ⁊ reprobatione Socratis. char.248.

INDEX cõtentoꝝ in ſexto Politi.

1 Q̃ q̃ rebuſpublicis/ paucoꝝ potẽtijs ⁊ popularibꝰ gubernatõibꝰ ꝯueniãt: cõſiderãdũ ſit. char.250.
2 De fine popularis gubernatiõis/ ⁊ q̃buſdã popularium gubernationũ peculiaribus. char.250.
3 De cẽſu partiẽdo ĩ populari gubernatõe. char.251.
4 De q̃ttuor ſpẽbus populariũ/ ad quos ꝑtineant/ de eaꝝ legibꝰ atq; vaframentis. char.252.
5 Ad populares inſtitutiões p̃cepta. char.253.
6 De ſpeciebꝰ paucoꝝ/ ordinatiõe cẽſus/ qui ex populo aſſumẽdi/ que paucoꝝ gubernatiões potiores ⁊ que deterrime. char.254.
7 De partibꝰ multitudĩs/ quot vtiles ad bellũ ⁊ precepta ad paucoꝝ potentias. char.255.
8 De magiſtratibꝰ/ ſpeciebꝰ magiſtratuũ/ ⁊ quibuſdaꝫ que expediunt. char.255.

INDEX cõtentoꝝ in ſeptĩo Politi.

1 De optĩa republica/ ⁊ ciuitate beata. char.257.
2 De idẽtitate felicitatis/ felicitate actiua ⁊ contẽplatiua/ ⁊ optima reipublice diſpõne/ placitis alioꝝ ⁊ officio legiſlatoris. char.258.
3 De cõtrouerſia in vſu virtutis/ dominatu ⁊ preſtantia vite contẽplatiue. char.259.
4 De multitudine/ quãtitate regionis/ ⁊ precipua ciuitatis quantitate. char.260.
5 Cõditiões optĩe ciuitatis/ ⁊ d̃ ſitu vrbis. char.261.
6 De cõione maris/ nautica turba/ nauali potentia/ ⁊ excluſiõe nautice turbe a ciuitate. char.262.
7 De qualitate ciuiũ optime ciuitatis/ laude grecoꝝ: ⁊ de cuſtodibus ciuitatis. char.262.
8 De excluſis a partiũ rõne de fine/ operibꝰ neceſſarijs/ ⁊ ciuitatis partibus. char.263.

9 De partitione reipublice/ tractantibus arma/ ⁊ iudicia ⁊ ſacerdotia. char.264.
10 De diſtributione ciuitatis/comeſſationibus/ partitione regionis/cultoribus ⁊ agricolis. char.265.
11 De ſitu vrbis/locis rebuſpublicis accōmodatis/priua/tis edibus/muris/ornatu ciuitatis. char.266.
12 De edibꝰ ſacris/foris/⁊ locis comeſſationū. char.267.
13 De recta intētione finis ⁊ medijs/de felicitate ⁊ actibꝰ virtutis/de externis/de his quibꝰ homines fiunt ſtudioſi/⁊ qualitate ciuium. char.267.
14 De identitate imperantiū ⁊ parentium ⁊ dn̄ia de diſci/plina/virtute/partibꝰ anime/errore circa fines/⁊ de dominatione. char.268.
15 Uirtutem contemplatiuam ad optimam rēpublicā ptinere de virtutibus tēpore pacis ⁊ belli/⁊ a quo primum inſtitutio facienda. char.270.
16 De natura ⁊ gnātione/etate liberoꝝ ad parētes/tpe nubēdi/tpe pcreādi/corpis habitudīe/ꝑgnātibꝰ/orbis fetibꝰ/pcreandoꝝ multitudīe/maxime pbato pcreādi tpe/⁊ alieno cōcubitu interdicēdo. char.271.
17 De victu ⁊ diſciplina puerorum. char.272.

¶INDEX contentoꝝ in octauo Politi.

1 Q facienda ſit inſtō circa pueros/⁊ illā eſſe publice ſuſci/piendā ad reipublice formam. char.273.
2 Qualis eſſe debet inſtitutio pueroꝝ: ꝙ neceſſarioꝝ nō omniū ꝙ liberaliū diſciplinaꝝ quantum ſat eſt/⁊ ad finem liberalem. char.274.
3 De quattuor q̄ pueri diſcere ſolent/ꝙ ociū negocio ꝑferendum/⁊ diſcipline illius diſciplinis huius/ muſica ad ocium/littere indifferētes/gymnaſtica ⁊ figurādi peritia ad negocium. char.274.
4 De gymnaſtica/⁊ pueroꝝ exercēdoꝝ diſciplina. 275.
5 De muſica diſceptatorio modo. char.276.
6 De muſica ex ſententia/qd diſcendū/⁊ quid non/⁊ quo pacto ea vtendum. char.277.

7 De harmonijs/rythmis/melodijs/ moralibꝰ/ actiuis/abſtractiuis/⁊ que quibꝰ etatibꝰ. char.278.

¶Indicis octo Politicorum Ariſtotelis Finis.

¶INDEX CONTENTORVM in primo Economicorum.

1 De differentia ⁊ cōueniētia Politice ⁊ Economice ⁊ ordine earum. char.281.
2 De ptibꝰ domus/⁊ vn̄ ſumēda poſſeſſio. char.281.
3 Quales viri ⁊ mulieris economica ſocietas. 281.
4 Leges viri ad vxorem. char.282.
5 Leges domini ad ſeruos. char.282.
6 Leges Economi. char.282.

¶INDEX cōtētoꝝ in ſcd̄o Econo.

1 Leges probe mulieris. char.289.
2 Leges viri ad vxorem. char.290.
3 Quarūdā harū legū teſtionia ex Homero. 291.
4 Quedā cōes viri ⁊ vxoris leges. char.292.

¶Indicis duoꝝ Economicorū Ariſtotelis Finis.

¶Suſcipe Lector cādide Textus Ariſto. Ethicorū cū Auer. cordub. cōmētarijs. Politicoꝝ Economicorūqꝫ Tex. caſtigatiſſ. nouis ſectiōibꝰ capitū exornatos: ac deniqꝫ ab oī errore ⁊ macula ieiunos.
¶Papieqꝫ (cura ⁊ diligētia ſolertis viri Jacob Paucidrapij de Burgofranco) impreſſos. Anno Chriſti diuꝫ redēptoris Milleſimo qngēteſimo vigeſimoprio Decimo cal. Septemb.